LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՐ ԹԵՐԹԻՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ
JEUDI 1 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2433

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՆՑ ՃԻԳԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ՃՐՃՈՒՄԸ

Փետրուար 23ին ամբողջ Թուրքիոյ մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ «Հալք էվի »ներու երկրորդ տարեդարձը:

Տօնակատարութիւնը մասնաւորապէս շքեղ էր Էնկիւրիի մէջ: Կը մասնակցէին բոլոր գործավարները եւ երեսփոխանները: Նոյն ինքն վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով «Հալք էվի »ներու դերը:

Քանի մը տողեր այդ ճառէն՝ գաղափար մը տալու համար առաջադրուած նպատակի մասին.

— «Ընկերնե՛ր, ժողովրդական Տուները (Հալք էվի) գլխաւոր մէկ տարրն են նոր Թուրքիոյ կեանքին: Նոր սերունդը հոն կը հաւաքուի, եւ միայն այս տեսակ սերունդ մըն է որ կրնայ անկախութիւնը հիմնել իր միտքի եւ բազուկի ուժով: Ժողովրդական տուները զարգացումի հնոցներ են հանրապետական Թուրքիոյ համար, որ առաջադրած է գերազանցել հիմնուած բոլոր քաղաքակրթութիւնները: Մասնաւորապէս կ'ուզեմ շեշտել այն մեծ դերը զոր այդ տուները կոչուած են կատարելու նկարագրի եւ բարոյականի զետնին վրայ: Իւրաքանչիւր հաւաքոյթ պէտք է ծառայէ հայրենակիցներու նկարագիրը ամրացնելու, բարձրացնելու եւ գեղեցկացնելու: Բոլոր բարոյականութեանց եւ զգացումներուն գլուխը դնելու է թուրք հայրենակիցը, հայրենասիրութիւնը:

Ընկերնե՛ր, ամէն առեն պէտք է հասկցնենք թէ Հալք էվիներուն գլխաւոր զբաղումը պիտի ըլլայ հայրենասիրութիւնը: Արդի միջոցները որքան ալ յառաջդիմեն, երկիրը որքան ալ հարստանայ եւ աճի, պետութեան մը պահպանութեան ամէնէն հիմնական միջոցը՝ իր զաւակներուն հայրենասիրութիւնն է, անձնազոհութիւնը: Իբրեւ զէնք գործածուող միւս բոլոր բաները օտար ազդակներ են, որոնց երբեք անգամ կարելի չէ նայիլ, երբ աղիւն կամ հայրենասիրութիւնը եւ անձնազոհութիւնը:

Ընկերնե՛ր, բոլոր Հալք էվիներու մէջ հաւաքուողները թող լսեն խօսքս: Ինչպէս անցեալին մէջ, հիմա ալ եւ ապագային ալ, թուրք հայրենասիրութիւնն է գլխաւոր միջոցը որ կը պահպանէ այս երկրին սահմանները»:

«Հալք էվի »ները շարունակութիւնն են «Թիւրք օճաղի »ներուն, որոնք այնքան խորունկ դեր կատարեցին նոր Թուրքիոյ մէջ, տարածելու համար հայրենիքի եւ համաթրքութեան սէրը:

Հաստատուած՝ 1912ին, «Թրքական Օջախները» արագօրէն ծաւալեցան Իթթիհատի շունչին տակ:

Երբ քէմալականութիւնը եկաւ, անոնք արդէն դարձեր էին անբաժան մէկ ազդակը Թրքական վերածնունդին: Ունէին 45—50 մասնաճիւղեր: Կեդրոնը փառաւոր շէնք մը հաստատեց Էնկիւրիի մէջ, մէկ միլիոն ոսկի ծախսելով: Իր տարեկան ելեւմուտքը հասած էր կէս միլիոն ոսկիի: Անդամները կ'անցնէին 100,000ը:

Մ. Քէմալ ըմբռնելով անոնց դերը, ուզեց աւելի զօրաւորել զանոնք եւ իր անմիջական ազդեցութեան տակ առնել, իբրեւ կազմ եւ պատրաստ բանակ մը՝ իր գաղափարներուն տարածման համար:

Այս գործին մէջ ալ՝ իրեն օրինակ ծառայեց Մուսոլինին:

Եւ 1932ին լուծուեցան «Թրքական Օջախները» վերակոչուելով «Հալք էվի» (ժողովուրդի տուն):

Սկզբնական վիճակին մէջ, այդ «օջախ »ները պիտի ծառայէին Թրքական մշակոյթին զարգացման: Երեւութապէս քաղաքական ձգտումները չունէր ձեռնարկը, սակայն ծրագրին կարգ մը տրամադրութիւնները յստակապէս համաթրքական հոտեր կը մատնէին:

Այնպէս որ, քանի մը տարի առաջ, Մ. Քէմալ որոշ փոփոխութիւններ կատարեց, որպէսզի հաճոյք պատճառէ Մոսկուայի:

Նոր վիճակին մէջ ալ,— «Հալք էվի»— կազմակերպութիւնը կը պահէ միեւնոյն ձգտումները, բայց կոչուած է ամէն բանէ առաջ քէմալական սերունդ մը պատրաստելու:

Ասոր համար էր որ, բուն հիմնադիրներէն եւ անդամներէն շատեր բողոքեցին ձեւափոխութեան դէմ: Սակայն,— Թորհուրդ մարդիկ, կամք Մուսթաֆայի:

Ուրեմն, «Հալք էվի »ները կը կազմեն Թուրք երիտասարդութեան վառարանը: Անոնց շնորհիւ կը կազմակերպուի եւ կը խմորուի սերունդ մը, որ պիտի դառնայ ամէնէն ամուր խարիսխը քէմալականութեան, այսօրուան եւ վաղուան համար:

Ըսմէթի ճառն ալ ուրիշ բան չապացուցաներ:

Կրկին եւ կրկին փառաբանելով հայրենասիրութեան գաղափարը, Թուրքիոյ վարչապետը կ'ուզէ հաստատել թէ ամէն բանէ առաջ քաղաքական առաջադրութիւններ ունին:

X

Եթէ հարցնենք, պիտի վիրաւորուի՞ն մեր ազգասիրական ջիղերը: Բայց, արդա՜ր է որ վիրաւորուինք, որպէսզի կարենանք սթափիլ:

Կը հարցնենք ուրեմն,— կրնա՞նք նկարագրել մեր կերպարանքը, Թրքական յառաջդիմութեան այս մէկ պատկերին առջեւ:

Կրնա՞նք բաղդատել եւ չկարմրիլ, նայելով մեր շուրջը, դիտելով մեր այսօրուան կեանքը…

Ո՛ր եւ է բաղդատութեան առեն, երբեք չենք մոռնար համեմատութիւնները:

Թուրքիան կազմակերպուած պետութիւն է, իսկ մենք՝ ցիր ու ցան եւ անտէր բազմութիւններ:

Հարցը չափուելու մասին չէ, այլ ձգտումի եւ ճիգի:

Անհրաժեշտը՝ ոգին է, ոչ թէ մանրամասնութիւնը:

Երբ ոգին կը պակսի, միլիոններ ալ ունենանք իբրեւ ժողովուրդ եւ հարստութիւն, անօգուտ է:

Արդ, ունի՞նք նոյն ոգին: Եւ եթէ ունինք, ո՞ւր է արդիւնքը:

Թող ամէն մէկը իրեն համար պատրաստէ պատասխանը, իսկ մենք փորձ մը կատարենք «լուսաբանելու »:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

ՆՈՐ ՄԱԼՔԵՐ ԵՒ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախարարական խորհուրդը գիշերային նիստի մը մէջ որոշեց պաշտօնէ արձակել Հանրապետութեան ընդհ. դատախազը, Պ. Փռէսառ (նախկին վարչապետ Պ. Շոթանի ազգականը), որ պատասխանատու կը համարուի Սթավիսքիի դէմ բացուած դատերուն ձգձգման համար: Այս որոշումը տրուեցաւ վճռաբեկ ատեանի նախագահին տեղեկագրին վրայ: Դատական նախարարը դահլիճին որոշումը անմիջապէս ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահին վաւերացման: Ինչպէս կը յիշուի, Տալատիէի դահլիճը փետրուար 3ին աւելի բարձր պաշտօնի մը կոչած էր Փռէսառը, բայց նոր դահլիճը առկախ ձգեց այս փոփոխութիւնը եւ ընդհ. դատախազը մինչեւ հիմա կը շարունակէր իր պաշտօնը:

Պաշտօնանկութեան որոշումը տրուեցաւ շատ արագ, Վերաքննիչ Ատեանի նախագահին տեղեկագրին ընդունելութենէն երեք ժամ վերջ, ինչ որ մեծ տպաւորութիւն գործեց: Հանրային կարծիքը խորապէս գրգռուած էր Պ. Փռէսառի դէմ և աջակողմեան հասանքները շարունակ անոր պաշտօնանկութիւնը կը պահանջէին: Կը վախցուէր թէ տեղեկագիրը այնքան ազդու չպիտի ըլլայ, դատաւոր Փռէնոի սպանութեան հետեւանքով: Եւ սակայն, հաստատուեցաւ թէ եղած փաստերը շատ զօրաւոր են:

Միեւնոյն առեն, որոշուեցաւ հետապնդումներ կատարել Սթավիսքիի երկու ժառանգներուն, Ժիլպէռ Թոմանիէնոսի եւ Անրի Տէփառտոնի դէմ, որոնց մասին ծանր ամբաստանութիւններ կան: Առաջինը, որ ձերբակալուած է, մեծագումար բաժնեթուղթեր ունէր Սթավիսքիի հիմնած «Բէս Օթոնոմ»էն եւ իրական վարիչն էր այդ խարդախ ձեռնարկին: Սթավիսքիի չէքերուն քննութենէն երեւան եկաւ որ 8,000,000 ֆրանք առացած է, իսկ երկրորդը՝ քսան միլիոն:

Քննիչ յանձնաժողովը հրապարակութեան տուաւ չէքերէն օգտուողներու առաջին ցանկը, որուն ամփոփումը տուեր էինք երէկ, բայց գոհ չէ ձեռքի տակ եղած փաստաթուղթերէն եւ պահանջեց իրեն յանձնել չէքերուն կոթողներն ու յուսանկարները, ինչպէս եւ ուրիշ թուղթեր:

Յանձնաժողովը գոհ չէ մնացած նաեւ Տիկին Սթավիսքիի հարցաքննութենէն զոր կատարած է Ապահովութեան Տեսչութիւնը: Յանձնաժողովին անդամներէն Պ. Մանտէլ (աջակողմեան) առաջարկեց ազդարարել կառավարութեան թէ պիտի հրաժարի, եթէ լրիւ չյանձնուին բոլոր տեղեկութիւններն ու փաստերը:

Պայոնի Դրամատան տնօրէնին փաստաբանը պահանջեց դատի քաշել Տալատիէի դահլիճին գաղթային նախարարը, Պ. Տալիմիէ, որ յանձնարարական մը գրած էր Վարկի Դրամատան մուրհակներուն տեղաւորման համար:

Յանձնաժողովը հրապարակութեան տուաւ Տիկին Սթավիսքիի վկայութիւնը, որմէ կ'երեւայ որ ամուսինը զանազան առիթներով ճաշի հրաւիրած էր նախկին առեւտրական նախարար Պ. Ժիւլիէն Տիւռանը եւ ելմտական նախարար Պ. Ժոռժ Պոնէն: Եղած հրապարակութիւններէն կ'երեւայ որ «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը 1933 փետրուարին ոստիկանութեան վերատեսուչ Պ. Բիսափի ներկայացուցած է Սթավիսքին: Այս վերջինը զանգատած է թէ դատական ոստիկանութիւնը շատ կը նեղէ զինքը: Ոստիկանական գաղտնի տեղեկագիրներ կ'ըսեն թէ ամբաստանեալներէն Կառա յայտարարած է.

— «Ես Սթավիսքին ճանչցայ Պ. Բիափի ճաշասեղանին վրայ: Այնտեղ Սթավիսքի ինծմէ խնդրեց քուէ տալ ոստիկանութեան վերատեսուչին փնայլին համար:

Այդ օրերուն տրուած է նաեւ Սթավիսքիի կեղծ անցագիրը, որ մերժուած էր 1926ին:

Հարցաքննիչ դատաւորը սկսաւ հարցաքննել ելմտական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Կեպու — Ռիպօն, որ 700,000 ֆրանք առացած է Սթավիսքիէն:

Ամբաստանեալը պատասխանեց թէ Սթավիսքի իրեն յանձնարարած էր վճարել «Լա Վոլոնթէ »ի թերթին ծախքերը, թուղթ, տպագրութիւն, խմբագրութիւն եւն.: Այս առթիւ առաջարկեց քննել նոյն թերթին տետրակները: Ցեռոյ պատմեց թէ երբ Սթավիսքի ուրիշ ձեռնարկ մը հիմնեց, ինք այլեւս չզբաղեցաւ «Լա Վոլոնթէ »ի գործերով: Խոստովանեցաւ թէ իրապէս ստացած է չէքերը, 1932 նոյեմբերին եւ գործածած է նոյեմբերէն դեկտեմբեր, այսինքն Տալատիէի դահլիճին կազմութենէն երեք ամիս առաջ: Աւելցուց թէ մաս կազմած է Ժոռժ Պոնէի նախարարութեան, թէ նախկին ելմտական նախարարը իրմէ խնդրած է վկայութիւն չտալ «Աէրօփոսթալ»ի գործին մէջ, որովհետեւ իր եղբայրը դատախազ է այդ գործին մէջ:

Ուրիշ կարեւոր յայտնութիւն մը.— Փարիզի երեսփոխաններէն Պոնոռ, որ բանտարկուած է Պայոնի մէջ, Սթավիսքիի հետ Փէչթա գացած առեն, յանձնարարական մը ստացած է արտաքին գործերու նախարարութենէն: Այս նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը կը յայտարարէ թէ չէր կրնար չտալ այդ յանձնարարականը, նկատի առնելով Պոնոռի հանգամանքը…

Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը անհրաժեշտ գտած է վկայութեան կանչել երկրագործական նախարարը, Պ. Քէօյլ: Այս վերջինը պատասխանած է թէ ինք նախարար ըլլալով, միայն մասնաւոր հրամանագրով մը կրնայ վկայութիւն տալ: Հաւանական է որ հարցաքննիչ դատաւոր մը նշանակուի, բուն իսկ նախարարութեան մէջ առնելու համար իր վկայութիւնը:

Պրազիլիա պիտի կրնա՞յ ընդունիլ Ասորիներ

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ ղրկուած պատուիրակութիւն մը այս միջոցին քննութիւններ կը կատարէ Պրազիլիոյ մէջ, Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորման համար:

Հեռագրի մը համաձայն, Պրազիլիոյ հողագործական նախարարը յայտարարած է թէ Պրազիլիա չպիտի կրնայ տեղաւորել 20,000 Ասորիները: Կառավարութիւնը յայտնած էր թէ պատրաստ է ամիսը 500 առորի ընտանիք ընդունիլ Իրաքէն, պայմանաւ որ անոնք ապացուցանեն թէ ընդունակ են երկիր մշակելու եւ ճամբու ծախքը ստանձնէ Իրաքի կառավարութիւնը կամ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: (Մարդ գլուխ 160 տոլար):

Բայց եւ այնպէս, Պրազիլիա պատրաստ է ընդունիլ մաս մը Ասորիներ, փորձի համար:

Փետրուար 6ի դէպքերուն քննութիւնը

Խորհրդարանական երկրորդ յանձնաժողովն ալ փութոյ պնդութեամբ յառաջ կը տանի իր քննութիւնները: Ձախակողմեան թերթերը հիմակուընէ կ'եզրակացնեն թէ արքայականները եւ փաշականները չատոնց նախապատրաստուած էին արիւնալի ցոյցերուն համար: Յանձնաժողովը կարգով կարդաց Փարիզի յունուար 9ի, 11ի, 12ի, 19ի, 20ի, 22ի, 26ի, 27ի դէպքերուն տեղեկագիրները, որպէսզի կարենայ ճշգրիտ եզրակացութեան մը յանգիլ փետր. 6ի եւ 7ի խռովութեանց մասին: Այս տեղեկագիրներուն ընթերցումէն կը հետեւի թէ նախընթաց ուր ցոյցերը սարքուած էին «Աքսիոն Ֆրանսէզ »ի, Հայրենասէր Երիտասարդներու, Հրեղէն Խաչի եւ այլն ազգայնական կազմակերպութեանց կողմէ, թէ ցուցարարները ոստիկանութեան պաշտպանութիւնը վայելած էին, թէ իրենց նպատակն էր խուժել դէպի նախագահական պալատը, ներքին գործերու պաշտօնատունը եւ երեսփ. ժողով, թէ դատական ոստիկանութեան տեսուչ Պ. Կիշառի տեղեկագիրը բոլորովին կը հակասէ ուրիշ տեղեկագիրներու՝ յունուար 9 — 27ի դէպքերու մասին:

Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ բազմաթիւ օտարականներ եւ գաւառացիներ ալ մասնակցած են ցոյցերուն: Այսպէս, յունուար 9ի ցոյցերուն առթիւ ձերբակալուած են 132 հոգի, որոնց 8ը օտարներ են եւ 90ը Փարիզցիներ: Յունուար 11ի ցոյցին՝ 190 փարիզցիներ եւ 14 օտարականներ՝ 238ի վրայ, յունուար 23ին՝ 287 Փարիզցիներ եւ 17 օտարականներ 346ի վրայ. յունուար 27ին՝ 24 Փարիզցիներ՝ 28ի վրայ (ոչ մէկ օտարական): Եւ վերջապէս յունուար 20ին՝ 219 Փարիզցիներ եւ 46 օտարականներ 317ի վրայ:

Ստուգումներ կատարելու համար, վկայութեան պիտի կանչուին բազմաթիւ պաշտօնատարներ՝ ոստիկանութեան վերատեսչութենէն: Պիտի լսուի նաեւ Պ. Լէոն Տոտէ, արքայականներուն կուռքը: Այսօր, հինգշաբթի, յանձնաժողովը պիտի զբաղի բուն փետրուար 6ի դէպքերով:

Պ. Գ. Կիւլպէնկեան Սուրիոյ մէջ

«Էլ Ահրամ» թերթը կը գրէ փետրուար 19 թուականով.—

Առջի օր, Պէյրութէն անցած է յայտնի հայ միլիոնատէր Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան, որ «Քարիւղի թագաւոր » անունով կը ճանչցուի: Անոր կ'ընկերանային երկու անձնական բժիշկները եւ հետեւորդները: Կարգ մը բարձրաստիճան անձերու հետ տեսակցելէ վերջ, ան մասնաւոր շոգեկառքով մը Դամասկոս եւ Հալէպ մեկնեցաւ, անկէ անցնելու համար Իրաք:

Պ. Կիւլպէնկեան Մուսուլի քարիւղէն հարիւրին հինգ բաժին ունի եւ Իրաք Փէթրոլիում ընկերութեան ամենամեծ եւ ազդեցիկ անդամներէն է: Կարեւոր բաժիններ ունի օտար ընկերութիւններու մէջ: Իւր առանձին պետութեան մը չափ հարստութիւն եւ գործ ունի:

Այս միլիոնատէրը քանի մը օր առաջ Պաղտատին եկուն էր: Երէք օր մնացած է Ծրուսաղէմի «Քինկ Տավիտ » պանդոկին մէջ: Պաղեստինեան մամուլը չէ կրցած լուր ունենալ, որովհետեւ անպաշտօն կը ճամբորդէ ան: Ստոյգ եւ յատուկ աղբիւրէ մը տեղեկացանք որ անոր այցելութիւնը պտոյտի համար չէ, մանաւանդ այս ձմեռնային խիստ եղանակին: Կիւլպէնկեանի այցելութիւնը կապ ունի տնտեսական վերջին ծրագիրներու եւ քարիւղի գործերու հետ: Կը կարծուի որ Կիւլպէնկեանի Սուրիա ճամբորդութիւնը մարզպանութեան ծրագրած երկաթուղիի նոր գիծերու շինութեան խնդրին հետ ալ առնչութիւն ունի: Որովհետեւ Սուրիայէն Պարսկաստան շինուելիք երկաթուղագիծը հայ միլիոնատէրին համար խիստ շահաբեր է: Ամէն մարդ գիտէ որ Գալուստ Կիւլպէնկեան մարզպան Պ. տը Մարթէլի անձնական բարեկամն է:

Մէկ խօսքով, Քարիւղի թագաւորը մեր երկիրը եկած է յառաջիկայ գարնան սկսելիք տնտեսական ծրագիրներու շուրջ քննութիւն կատարելու համար:

Թրակիոյ Մարզպանութիւնը

Երէկ գրած էինք թէ Թուրքիա որոշած է մարզպանութիւն մը հաստատել Թրակիոյ մէջ, ինչպէս ունի արեւելեան նահանգներուն համար:

Թուրք թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, նոր մարզպանութեան կեդրոնը կ'ըլլայ Էտիրնէն:

Մարտին, երբ Ազգ. Մեծ Ժողովը գործունէութեան լծուի, կառավարութիւնը օրինագծով մը, այս մասին հարկ եղած վարկը պիտի ուզէ եւ խիստ հաւանաբար Ապրիլին պիտի սկսի գործել մարզպանութիւնը: Դեռ յայտնի չէ թէ այս կարեւոր պաշտօնին ո՛վ պիտի կոչուի: Որոշ է միայն թէ պիտի ան — ուանուի արժանիքի տէր եւ փորձառու մարդ մը: Անկէ զատ, իբր առաջին գործ, Էտիրնէի յատակագիծը պիտի շինուի եւ այս յատակագծին համաձայն այս պատմական քաղաքը պիտի բարեզարդուի: Թրակիայէն անցնող Պոլիս — Եւրոպա ճամբան պիտի շինուի ասֆալթով: Որոշուած է Թրակիոյ կուսակալութեանց մասնաւոր վարչութեանց միջեւ միութիւն մը հաստատել եւ այս կերպով վերաշինել Թրակիան լայն ծրագրով մը:

⁂ «Ճիւմհուրիյէթ» կ'ըսէ թէ հաւանաբար նոր մարզպանութեան կեդրոնը Պոլիսն ըլլայ: Թրակիոյ մէջ կան չորս կուսակալութիւններ, Պոլիս, Էտիրնէ, *Թէքիրտաղ և Քըրքլար էլի: Միջոց մը խորհուած էր բոլորը միացնելու: Հիմա որ* մարզպանութիւն մը կը կազմուի, յայտնի չէ թէ առնէ չորսն ալ նոյնութեամբ պիտի պահուի՞ն իբր կուսակալութիւն: Հաւանաբար գալ տարի ալ, Գ. մարզպանութիւն մը կազմուի, կեդրոն ունենալով Իզմիրը:

⁂ Եթէ Էտիրնէն կեդրոն ըլլայ Բ. Մարզպանութեան, Քրքլար էլի եւ Չանաքքալէ ու Թէքիրտաղ պիտի կցուին անոր: Կը կարծուի թէ Պոլիս պիտի պահէ իր այսօրուան ձեւը:

Երեք Պուլկարները Մոսկուա դրկուեցան օդանաւով

Ինչպէս կը յիշուի, երեք պուլկար համայնավարներ, Տիմիթրով, Փոփով եւ Թանէվ, որոնք ամբաստանուած էին Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման առթիւ, անպարտ արձակուած ըլլալով հանդերձ, բանտը կը մնային: Հանրային կարծիքը անըմբռնելի կը գտնէր այս արգելափակումը եւ նոյնիսկ «Թայմզ »ը բողոքեց խմբագրականով մը:

Երեք Պուլկարները Փետրուար 27ին բանտէն հանուելով, օդանաւ մը դրուեցան եւ ուղղակի Մոսկուա ղրկուեցան, Հիթլէրի հրամանով: Արգելափակումը արդարացնելու համար, գերմանական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ Պուլկարիա մերժեց իբրեւ հպատակ ընդունիլ զանոնք, եւ խորհրդային կառավարութիւնը դեռ նոր հպատակ արձանագրեց:

Երեք համայնավարները Մոսկուա հասնելով, ողջունուեցան իբրեւ հերոսներ: Անհամար բազմութիւն խռնուած էր կայարանը: Տիմիթրով ուզեց խօսիլ, բայց իր ձայնը խեղդուեցաւ ծափերու տեղատարափին մէջ: Բազմութիւնը ուսերու վրայ առած կը տանէր երեք ընկերները, որոնք ինքնաշարժներու մէջ դրուեցան եւ մասնաւոր պանդոկ մը առաջնորդուեցան: Տասնըմէկ ամիս բանտը մնացած էին:

(Լուրերու Շարունակութիւնը Կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ-ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս աշխարհացրիւ բոլոր մնացած հայ գաղութները, Արժանթինի մէջ ալ հայ գաղթականի տեղաւորման համահաւասար, ամենակենսական խնդիրներէն մէկը մանուկ սերունդի կրթական գործն է եղած։

Պուէնոս Այրէսի եւ արուարձաններու մէջ գոյութիւն ունեցող այս կամ այն վարժարանները կեանքը յաճախ կախուած է զուտ տեղական պայմաններէն։ Անոնցմէ շատերը կան ու պիտի մնան գաղութի կամքէն անկախ պայմաններու մէջ, պահելով իրենց որոշ ազգեցութիւնը։ Ուրիշներ ալ իրենք զիրենք հեռու պահելով, հիմակ ու հիմակ անկարելի պիտի ըլլայ ձեւափոխել, նոր ու վճռական ուղղութիւն մը տալ անոնց։

Հակառակ Ուսումնական Խորհուրդի կրկնակ աշխատանքներուն, անցեալ տարուան մէջ ոչ մէկ դրական գործ կարելի եղած է տեսնել։ Ճիշդ է որ անոր անդամներէն շատերը, խմբովին կամ առանձնաբար պտտեցան ու այցելեցին կրթական հիմնարկութիւնները, բայց իրենց իսկ խոստովանութեամբ չնչին գործ մը հազիւ կրցած են տեսնել։ Այսինքն ոչինչ։ Ձնայած որ այս անգամ անոր կ'անդամակցին համեմատաբար դպրոցական գործերէն լաւ հասկցող եւ մեր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան նախանձախնդիր անձեր։

Անկախ բոլոր պայմաններէն, կրթական գործի առաւելագոյն յաջողութիւնը կը պարտինք աշխատաւոր ժողովուրդին։ Ան է որ ամէնէն աւելի տագնապուած է իր զաւկին դաստիարակութեան նախանձախնդրութեամբ։ Ցաճախյուսահատ արտաքին որեւէօգնութենէ մը, բայց մանաւանդ զզուած քաղում խոստումներէն՝ ան իր բերնին պատառը խնայելով, անշուք ու համեստ անկիւն մը քաշուելով, ծաղկոց մը կամ վարժարան մըն է հիմնած։

Պուէնոս-Այրէսի եւ արուարձաններու կրթական շարժումը կենդանի հանգամանք կը ստանայ մօտաւորապէս 1927 թուականէն։ Միայն 1930ին հինգ նոր դպրոցներ բացուած են։ 1932էն այս գումարին վրայ կ'աւելնան ուրիշ չորս դպրոցներ եւս։

Անցնող կրթական տարեշրջանին հին վարժարաններու կողքին աւելցան քանի մը նորեր եւս։

« Ցառաջ »ի ընթերցողներուն գաղափար մը տալու համար, ստորեւ կ'արձանագրեմ ճշգրիտ ցանկը Պուէնոս-Այրէսի եւ արուարձաններու 15 դպրոցներուն։—

Անուն	Հիմնադր. Թուական	աշակ.	ուս. կազմ.	Ամսական պիւտճէն		
1. Կ. Ա. Արսլանեան վարժ.	1932	206	4	325	անփ.	չէնք
2. Պարաքասի Ազգ. վարժ.	1929	40	1	85	վրձ.	չէնք
3. Ֆլօրէսթայի » »	1930	25	1	100	»	»
4. Լանուսի Կիլիկ. »	1932	38	1	83	անփ.	չէնք
5. Պօքայի Ազգ. վարժ.	1930	60	1	180	վրձ.	չէնք
6. Փինէրոյի Ազգ. վարժ.	1930	48	1	110	անփ.	չէնք
7. Խաչ. Ազգ. վարժ.	1929	46	2	100	»	»
8. Երեւեան Ազգ. վարժ.	1930	110	2	193	վրձ.	չէնք
9. Մամիկոնեան Ազգ. վարժ.	1932	27	1	67	անփ.	չէնք
10. Թօլոսայիոյ Ազգ. վարժ.	1932	39	1	98	»	»
11. Մեսրոպեան Ազգ. վարժ.	19.3	50	1	90	»	»
12. Ֆլ «Արծրունի» Ազգ. վարժ.	1929	118	2	190	»	»
13. Սահակեան Ազգ. վարժ.	1928	32	1	100	վրձ.	չէնք
14. Մայր Սահակեան Ազգ. վարժ.	1930	40	1	110	»	»
15. Հայկազեան Ազգ. վարժ.	1933	37	1	83	»	«
		916	21	1916		

Խոստովանիմ թէ ինծի համար ալ անսպասելի եղաւ կրթական կեանքի այս թուական պատկերը։ Որովհետեւ մէջտեղ եղածհարահրոցին ու աղմուկին նայելով, Պուէնոս Այրէսը իր շուրջ 12—15000 ազգաբնակչութեամբ գոնէ քանի մը հազար կանոնաւոր աշակերտ պէտք է որ ունենար։ Իր քանակին եւ որակին համեմատութեամբ, տխուր է պատկերը։ Մանաւանդ որ յիշուած դպրոցներէն քանիները իրենց հիւանդկախ գոյութեամբ ու կիսակիրթ ուսուցչական կազմովը, չեն կրնար համապատասխանել իրական դպրոցի կոչումին։

Ուրիշ ցաւալի պարագայ մըն ալ դպրոցական ելեմուտքի բացն է։ Թէեւ եղածը մեծ բան մը չէ, բայց ամբողջ տարեշրջանին դպրոցական հոգաբարձութիւններն ու ուրիշ մարմիններըստիպուած են ծանրատաղնապներ անցընել, գոցելու համար դպրոցական պիւտճէի ողորմելի գումարը։ Վիճակահանութիւններ, զանազան հանգանակութիւններ, հանդէսներուն եւ դպրոցական տօներուն կատարուած անուրջները եւայլն, որոնք դաղթային կեանքի անբաժան մասը կը կազմեն։ Այս ուղղութեամբ անուրանալի են հանրային որոշ մարմիններու գոհողութիւնները ու միայն անոնց հետեւողական աշխատանքներն են որ, վերջ ի վերջոյ պիտի կրնան յաջողիլ վճռական դեր մը կատարել այս ճակատին վրայ։

Այնուամենայնիւ, հեռաւոր այս գաղութի կրթական գործի կանոնաւորութեան համար անհրաժեշտ է համբերատար եւ անաչառ աշխատանք մը։

Ձանց առնելով դպրոցական շէնքերու շատ մը անյարմարութիւնները որոնք ժամանակի ընթացքին այս կամ այն ձեւով կրնան բարելաւուիլ, առաջին առթիւ պէտք է կանոնաւորել պիւտճէի անբնական վիճակը։ Վերջ ի վերջոյ անհնար է միշտ միեւնոյն տեղէն ու անձերէն այս կամ այն ձեւով դրամ քաշել։ Աշակերտի խնդճուկ թոշակով, կրթասիրացի մը աղքատիկ անդամավճարներով կարելի չէ կանոնաւոր դպրոց մը պահել։ Այս անծայրածիր տարածութեան վրայ մուրացկանութեամբ չէ որ պիտի հաստատուին դպրոցական պիւտճէները։

Նոյնքան ցաւալի է ուսուցչական կազմին ընդհանուր կացութիւնը։ Շատերը հակառակ իրենց բարի ցանկութեան ի վիճակի չեն պահանջուած արդիւնքը տալու։ Ուսուցիչ կամ ուսուցչուհիներուն կը պակսին իրենց ասպարէզին պահանջած փորձառութիւնն ու պատրաստութիւնը, ինչ որ յաճախ շատ մը թիւրիմացութիւններու ծայր կուտայ։ Ուրիշներ ալ՝ ազատ զգալով իրենք զիրենք, կ'ընեն ինչ որ իրենց խելքին կը փչէ։ Այս պարագան յաճախ տեղի կուտայ երկպառակութեան, որ խորխորատ կը բանայ ուսուցչութեան, հոգաբարձութեան եւ շահագրգռուած հանրային մարմիններու միջեւ։

Մինչեւ այսօր ալ գոյութիւն չունին գոնէ միատեսակ դասագիրքեր կամ գոնէ նոյնատեսակ դասաւանդութիւններ, որոնց շնորհիւ կարելի ըլլար ստեղծել իրապէս համազգային դաստիարակութիւն մը։

Պուէնոս Այրէսի յիշեալ 15 ծաղկոցմանկապարտէզներու յիշատակելի առաւելութիւններէն մէկը այն է որ, երբեմնի թրքախօս մանուկներէն շատերը ներկայիս կանոնաւոր հայերէն կը խօսին եւ աւելի հաճոյքով կը հետեւին դպրոցական գրագումներուն։ Այս կացութիւնը երեւոյթը բաւական է որ խթան մը ըլլայ ազգային մարմիններուն, օր առաջ կանոնաւորելու եւ կրթական կեանքի ընդհանուր մակարդակը բարձրացնելու։ Այս տարրական պահանջ մըն է որչափ իրենց, նոյնքան ալ նոր սերունդին համար որ պիտի կազմէ վաղուան ժողովուրդը։

Արժանթինի գաղութը այսօր պատկառելի թիւ մը կը կազմէ եւ իր մեծ հոգերը ունի, բայց ուրախալի է որ ազգասէր տարր սիրով լծուած է կրթական գործին։

Ինչպէս այլուր, հոս ալ անհատական տաղնապինդստանուած նեղութիւններ ըը դգալի են։ Նկատելի է ընդհանուր նեղսրտութիւն մը, որու թոհ ու բոհին մէջ շատեր կը խուսափին ազգային կեանքէն։ Ամէն օր լսելի են գանգատներ ու դժգոհութիւններ։ Բայց եւ այնպէս ամավերջի բոլոր դպրոցական հանդէսները ցոյց տուին թէ ժողովուրդը գոնէ այս մէկ պարագային չի խնայեր իր լումանե։ Ազգային կեանքի մեր այս գորշ օրերուն, յուսադրիչ պատկերներ են լա Փլաթայի այս ափերուն վրայ թառած գաղութին ճիգերը։ Եղած դպրոցներուն գոյութիւնն իսկ հմարիտ սփոփանք մը կրնայ ըլլալ ամէն Հայու որ հանրային մտահոգութիւն ունի։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Ոստիկանը.— Ինչք չունի՞ս, չես մտածեր քու տունդ, փողոցը ինկեր մնացեր ես։

— Պարոն ոստիկան, ամէն բան ունէի, բայց հինգերորդ դաւաթը ամէն բան առաւ տարաւ։

×

— Բարեկամ, եթէ այս վիճակը եւ աղուէսը տեւէ, անկարելի պիտի ըլլայ ապրիլ։

— Այո, կէս դար առաջ մեծ Հայրս ալ այդպէս կ'ըսէր, բայց հարիւր տարի ապրեցաւ։

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՆՔ
Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐ. ԳՐԱՏՈՒՆԸ

ooooo

Նախորդ երկու յօդուածներով ծանրացանք Դաշնակցական գրականութեան տարածման անհրաժեշտութեան վրայ։ Այժմ ջանանք բացատրել գործին կազմակերպման հարցը։

Կեդր. մարմին մը կազմելէ յետոյ, կը մնայ ստեղծել կարեւոր դրամագլուխ մը, որով կարելի ըլլայ շրջանառութեան մէջ դնել թէ գիրքերը եւ թէ ապահովել հրապարակներ եւ ըսպառում եւ ապա նորանոր հրատարակութիւններ ընել, դարձեալ տարածումը կազմակերպելով։

Դրամագլուխ.— Նախնական դրամագլուխը կարելի է ապահովել գիրքերով՝ « Դրօշակ »ի մատենաշարին բոլոր գիրքերը, իբրեւ վաճառելի ապրանք նոր գնահատման մը ենթարկելով, ժեծաքանակի յատուկ զեղչով։ Այս գիրքերը կը յանձնուին կեդր. մարմնոյն։ Նոյնը կ'ընեն « Հայրենիք »ի խմբագրութիւնը, « Ցառաջ », « Ցուսաբեր », « Նոր Օր », « Հորիզոն », « Ազատ Խօսք », «Արաղ», «Ալիք » եւ ուրիշ թերթեր։

Բոլոր այն հաստատութիւնները որ նոր գնահատումով գիրք կը յանձնեն Դաշնակցութեան կեդր. հրատ. գրատան կեդր. մարմնոյն, փոխարէն կը ստանան նոյն արժէքով բաժնետոմսեր՝ փոխան դրամի։

Հրապարակ կը հանուի տասը հազար տոլար արժէքով տասը հազար բաժնետոմս, (մէկ, հինգ եւ տասը տոլարնոց) որոնք կը յանձնուին կեդր. մարմնոյն, մինչեւ Բիւրոյի հակակշիռին տակ, սպառելու եւ դրամագլուխ հայթայթելու համար։

Բոլոր Կեդր. Կոմիտէներու հակակշիռին տակ, բոլոր շրջաններու մէջ, կը կազմուին կեդր. մասնաճիւղեր, որոնք կը զբաղին բաժնետոմսեր եւ գիրքեր տեղաւորելով եւ բոլոր կոմիտէները իբրեւ վստահելի մարմիններ կը դառնան տեղական մասնաճիւղեր։ Ուրեմն, Դաշնակցութեան Կեդր. Հրատ. Գրատան (Դ.Կ.Հ. Գ.) տրամադրութեան տակ կը մնան գիրքի պահեստը (կարեւոր կեդրոններու մէջ՝ ինչպէս Պոստըն, Փարիզ եւ Գահիրէ) եւ դրամական միջոցներ, բաժնետոմսերու սպառումով։

Բաժնետոմս մը կ'արժէ միայն մէկ բնաւ դժուար չէ։ Դաշնակցութեան շարքերը զոհաբերութեան բնդունակ են, մանաւանդ որ, առեւտրական շահաբեր եւ ապահով ձեռնարկի մը համար է տրուելիք դրամը։

Բաժնետոմս մը կ'արժէ միայն մէկ տոլար, ողորմելի գումար մը՝ զոր դիւրաւ կրնայ տալ ամենահամեստ ընկեր մը, իսկ աւելի բարեկեց ընկերներ՝ հաճոյքով կ'առնեն հինգ կամ տասը տոլարնոց բաժնետոմսեր, ապահովելու համար այսքան կենսական անհրաժեշտ եւ օգտակար ձեռնարկութեան մը դրամագլուխը։

Բաժնետոմսերու տեղաւորումը կուտայ երկու առաւելութիւն, նախ անմիջական դրամագլուխ մը, նոր հրատարակութիւններ ընելու, նոր գրողներ քաջալերելու, թարգմանական ընկերային գրականութիւն ստեղծելու եւ ապա, բաժնետոմս ունեցող ընկերները եւ համակիրները կրնան զեղչով մը գիրք գնել, դրկելով իրենց բաժնետոմսը մասամբ կամ ամբողջութեամբ որպէս վճարում։ Գրատան ընդհանուր պահեստը իբրեւ դրամ եւ ի հաշիւ այդ տոմսին յանձնարարելու նոր գիրքեր։ Ներկայ պայմաններու մէջ դժուար է դրամ փոխադրել մէկ երկրէն միւսը։

Ըսինք որ, Դ. Կ. Հ. Գ. կ'ունենայ կեդր. մարմին մը, եւ բազմաթիւ շրջանային կեդրոններ, մարմին (ուր որ կեդր. կոմիտէներ կան) եւ հաբիւրաւոր մասնաճիւղեր (ուր որ կենտոնական կոմիտէներ կան)։ Այս բոլորը վարչական տեսակէտով կրնան կապուիլ իրարու եւ ապա կարճ ժամանակի մէջ կրնան տեղաւորել տասը հազար բաժնետոմսերը, եթէ բաժնուի բստ շրջաններու կարողութեան։ Մեր գնահատումով, Ռումանիոյ շրջանի ընկերները, դիւրաւ կրնան 6—700 հատ բաժնետոմս սպառել եւ գումարը չկրնալով փոխադրել արտասահման, կեդր. մարմնոյն հաշուոյն եւ անոր հրահանգով կարելի է տպագրել հոս գրքոյկներ (ամանագին), այսինքն ընել նոր հրատարակութիւններ, բնականաբար միատեսակ տիպարի մը համաձայն եւ Դ. Կ. Հ. Գ. անունով եւ օրը օրին զրկել հոն՝ ուր որ հրամայուի։ Ասով գիրքերը կը գտնուին միայն կարեւոր պահեստներու մէջ, այն է «Շրջ. Կեդր. մարմիններու քով եւ կեդր. մարմնոյն տրամադրութեան տակ։

Այսպիսի կուռ, առեւտրական ձեռնարկ մը, օրինաւոր կեդր. մարմինի ղեկավարութեամբ եւ այսօր անյայտ անկիւններ ձգուած, բայց բազմիցս օգտակար հրատարակութիւնները ցրուելու, տարածելու, դրամի վերածելու գործը, Դաշնակցութեան համար անխուսափելի անհրաժեշտութիւն մը դարձած է։

Այսօր միայն Պուքրէշի մէջ հարիւրէ աւելի ընկեր եւ համակիր երիտասարդներ կան, որոնք ուսումնատենչ են եւ գիրքի ծարաւը ունին։

Անոնք ի վիճակի չեն ոչ Փարիզէն, ոչ Պոստընէն, ոչ Գահիրէէն, ոչ ալ Սոֆիայէն գիրքեր յանձնարարելու, դրամ զրկելու եւ անհրաժեշտ գիրքերը գտնելու։

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ գրատուները, գրավաճառները ինչպիսի գիներ կը պահանջեն, ինչպիսի պայմաններ կը դնեն գիրք զրկելու համար։

Շահագործումը սիրապետող է, առանց անոր ալ սուղ գիներով նշանակուած հայ գիրքեր կը մնան տաբիներ, երբ օտար գիրքեր եւ հրատարակութիւններ կուգան մեր տղոց շատ դիւրաւ եւ տակաւ առ տակաւ կը մաշի աչքը եւ կապը մեր տղոց եւ մեր հեղինակներու միջեւ։

×

Երբ կը խօսինք Դաշնակցութեան կեդր. հրատ. գրատան կազմութեան մասին, բնականաբար աչքի առջեւ ունինք կարեւոր պարագայ մը, այն է գիրքերու փոխանակութեան խնդիրը։

Բազմաթիւ անհատական նախաձեռնութիւններ կան մեր մէջ։ Զանազան շրջաններ գիրք մը հրապարակ հանած, մաս մը սպառած՝ իսկ մնացեալը փոշիներու տակ թողած են իբրեւ ժամանակավրէպ, սպառումէ դադրած գիրք։ Այդ շրջանին աւելորդ այդ գիրքը, Ռումանիոյ կամ Ֆրանսայի մէջ կրնայ բարեբար դեր կատարել, նոյնը Պարսկաստան եւ Սուրիա։ Ռումանիա լոյս տեսած են Նիկոլ — Դումանի կենսագրութիւնը, Ս. Զաւարեանի «Գիծեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեանքէն» որ այժմ մասամբ ծախուած են, մինչ Ցունաստանի հրատարակած Աղբիւր — Սերոբի կենսագրականը, որ կրնայ փոխանակուիլ եւ դիւրաւ սպառիլ՝ եթէ գտնուի կեդր. մարմինը, կեդրոնական ձեռքը որ այդ աշխատանքը կատարէ։

Դարձեալ նոյն ձեռքն է որ, պիտի վերադնահատէ գիրքը, դարձնելով զայն մատչելի, միատեսակ եւ ամ[…]

Բաժնետոմս բսելով չենք հասկնար քաքսիոններ, այլ պօն — կամ ապրանքի թուղթ, տոմս եւն.։

Բուն որակումը կը ձգենք նախաձեռնող մարմնոյն։ Այդ տոմսերը կը գործածուին երկրէ երկիր իբր դրամի փոխանակութեան միջոց եւ այդ «պօն»երը բոլոր պահեստները կ'ընդունին իբրեւ դրամ, միայն գիրքերու փոխարէն։

Այդ «պօն»երով կամ տոմսերով տպագրուած գիրքերը կը գրկուին Փրանքօ — այսինքն առանց նամակածախքի, մինչ տեղին վրայ հարիւրէ տասը զեղչ մը կ'ապահովեն գնողին։

Այսպիսի ձեռնարկ մը կը դիւրացնէ յարաբերութիւնները, կը տարածէ մեր գրականութիւնը, կ'ամոքէ գիրքերուն գիները, առիթ կ'ընծայէ որ նոր հրատարակութիւններ ընելով վճարուին նաեւ հեղինակներ եւ թարգմանիչներ։

Դաշնակցութիւնը ահագին գեր ունի կատարելիք արտասահմանի մէջ։ Բաւական չէ երիտասարդներ կազմակերպել, զանոնք անդամագրել։ Անհրաժեշտ եւ անտեղիտալի պահանջ մըն է երիտասարդութեան քաղաքական եւ ընկերային դաստիարակութիւն տալու հարցը։ Ձենք կրնար զանոնք հանել միայն օրաթերթով եւ ամսագրերով։ Պարտաւոր ենք տալ միամտի [...] ամբիկ, պարբերական եւ մշտական ուսումնասիրութիւններ, ինքնուրոյն եւ թարգմանական։ Աշխարհը կը խոտի, յեղափոխութեանց կը յաջորդեն նորերը, ամբողջ Ամերիկան կը յեղաշրջուի, Ֆրանսա եւ Աւստրիա կ'արիւնոտին, ֆաշական, հիթլէրական եւ խորհրդային յետադիմութիւնները կը տեւեն, ընկերվարութիւնը կը ցնցուի, կը կոտորակուի եւ կ'անճրկի, մինչ մենք տիրացու, տէրտէր եւ առաջնորդ կը խաղցնենք։

Թօթափենք մեզկութիւնը, ստեղծենք մեր կուսակցութեան պատիւ եւ օգուտ բերող Կեդր. Հրատ. Գրատուն մը. գնենք զայն կարող, եռանդուն գիտակից եռանդամ կեդր. մարմինի մը ղեկավարութեան տակ եւ բոլորուինք անոր շուրջը, շարունակելով Դաշնակցութեան մատենաշարը։

Գ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի աղջիկս, քու վիճակի ի՞նչ պիտի ըլլայ, չորս երիտասարդներ քու ձեռքդ կը խնդրեն։

— Ինդրեմ, մայրիկ, ես երկու ձեռք ունիմ, որով միայն երկուքին կրնամ տալ որոնց համակրած եմ։

— Այդ ի՞նչ խօսք է, ըսել է երկուքին ամուսի՞ն պիտի առնես։

— Ոչ, մայրիկ, մէկը պաշտօնապէս, իսկ միւսը անպաշտօն, հիմա նորոյթը այս է։

— Երանի՜ թէ ես ալ առանձ ընկերոջ մէջ[…] հօրդ մեռնելէն յետոյ բոլորովին այրի չէի մնար։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մէհմէտ Ալի բարեկամ մըն էր Ֆրանսայ. այնուհետեւ ամէնը իրենց աչքերը չորս բացին թրքական գործերուն վրայ։ Արգիլելու համար Ռուսիան որ չկարենայ իր պաշտպանի դերը խաղալ, ամէնքն ալ ինքնակոչ պաշտպաններու դիմակը անցուցին իրենց երեսին։

Եւ «Հիւանդ Մարդը» կրցաւ իր գոյութիւնը քարշ տալ իրարու նախանձող բժիշկներու լուռ մեղսակցութեամբ։

Ցետագայ դէպքերը եկան այնուհետեւ չեզոքացնելու ստորնանաբար Հիւնքեար Իսկէլէսիի պայմանները։ Ու վերջ ի վերջոյ Թուրքիոյ շուրջը ստեղծուեցաւ փոխանակ ռուսական հովանիին, Եւրոպայի շահախնդիր ու ստորին պաշտպանութիւնը, որու շուքին տակ Թուրքիան կրցաւ յաւերժացնել ապերասան կեցուածք իր ոճիրները։

ooooo

ԹՈՒՐՔՕ-ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ինչ խօսք որ Անգլիա երբեք մարսած չէր Հիւնքեար Իսկէլէսիի դաշնագիրը որ փուշի պէս անհանգիստ կ'ընէր զինքը։

Ան յուսահատ կը նախապատրաստէր դէպքերը։ Թուրքիոյ հետ առեւտրական դաշնագիրներով կը ջանար շուկաներ շահիլ։ Պոլսոյ հրապարակը կ'ողողէր անգլիական ապրանքներով։ 1838ին 150,000 ֆրանքի Սուլթանէն կը գնէր Ատէն քաղաքը, ու միանգամայն Սուլթանին վստահութիւնը շահելու համար զայն կը մղէր նոր պատերազմի մը Մէհմէտ Ալիի դէմ եւ իր օժանդակութիւնը կը խոստանար Թուրքիոյ։

Այս շրջանին եգիպտական նորակազմ պետութիւնը աւելի Ֆրանսական համակրանքը կը վայելէր. բազմաթիւ Ֆրանսացի մասնագէտներ տեղաւորուած էին երկրի վարչութեան մէջ։ Ասոր, մինչ Անգլիա ծուռ աչքով կը նայէր Եգիպտոսի՝ իբրեւ մնայուն սպառնալիք մը Հնդկաստանի ճամբուն վրայ, մանաւանդ այն օրէն երբ Մէհմէտ Ալի մաքսապաշտպան օրէնքներով արգիլեց անգլիական ապրանքներուն մուտքը Եգիպտոս եւ Սուրիայէ ներս։ Անգլիա ամէն շահ ունէր որ Սուլթանի թեւարկութիւնը վերահաստատէ կրկին այդ երկիրներուն վրայ։

Դէպքերը վերջ ի վերջոյ իր փափաքին համաձայն ընթացք մը պիտի առնէին։

Քէօթահիոյ դաշնագիրը չէր գոհացուցած ոչ Սուլթանը, ոչ ալ Եգիպտոսի փաշան։ Օսմանեան պետութիւնը կը շարունակէր Մէհմէտ Ալին նկատել պարզ ապստամբ մը, զոր պէտք էր զսպել վերջ ի վերջոյ։ Այս վերջինը չէր փափաքեր ամէն կերպ խզել Խալիֆայութեան հետ։ Ան կը յաւակնէր Սուլթանը փրկել իր ապիկար խորհրդականներէն, որոնք կը յաջողցնէին կայսրութեան վերամնութը։

«Ես կը փափաքիմ մնալ Սուլթանին ծառայողը» ըսած էր ան 1833ին։ «Այն օրը որ ազատ խղճահիմը Պոլիս մանէ, Սուլթանին ոտքը պիտի իյնայ եւ ներում պիտի խնդրէ»։

Սուլթան Մահմուտ նախ զգաց արդիական բանակ մը ստեղծելու կարիքը։ Թուրքիա հրաւիրեց Փրուսիացի սպաներ իբրեւ զինուորական մարզիչներ, որոնց մէջ կը գտնուէր իբրեւ պետ Մոլթքէն. (1870-71ի պատերազմին հերոսը)։ Ասոնք չորս տարի մնացին պաշտօնի վրայ, բայց Մոլթքէ թերահաւատ էր եղած բարենորոգումներու մասին։

«Բարենորոգումը կայացաւ միմիայն արտաքինի, անունի եւ ծրագիրներու մէջ։ Ջանացինք եւրոպական սիստեմով բանակ մը կազմել, ուր վերարկուն ռուսական էր, կանոնագիրը՝ ֆրանսական, հրացանները՝ պելժիական, գլխանոցները՝ թրքական, թամբերը՝ հունգարական, սուրերը՝ անգլիական, մարզիչները՝ ամէն ազգէ. բանակ մը՝ կազմուած «թիմարձիներէ», ցմահ զինուորներէ, անորոշ ժամանակով ծառայող պահեստիներէ, եւ ուր նորավարժ սպաներ կը կոչուէին պատասխանատու պաշտօններու»։

Սուլթանը այս բանակին վրայ յոյսը դրած էր, պատժելու համար իր ըմբոստ փաշան։

1833էն վերջ պատերազմի պատրուակներ չեն պակսիր։

1834ին Սուլթանը կը դրդէ Լիբանանը Մէհմէտ Ալիի դէմ։ Նոյն տարին կը գրաւէ Ուրֆան, 1837ին կը պահանջէ փաշայէն դրամական հատուցում եւ բանակի կրճատում։

1838ին Լիբանանի նոր ըմբոստութիւն։

Նոյն տարին Թուրքիա Անգլիոյ հետ առեւտրական դաշինք կը կնքէ, ուր նախատեսուած էր ջնջել Մէհմէտ Ալիի տրուած եգիպտական մենաշնորհները։

Մէհմէտ Ալի կը մերժէ ճանչնալ այդ համաձայնութիւնը։

Արդէն եգիպտական եւ թրքական բանակները դէմ դիմաց են Եփրատի ափին։

1839 յունիսին Սուլթանը պատերազմ կը յայտարարէ իր ըմբոստ եւ դաւաճան հպատակին դէմ։

Կարճ տեւեց պատերազմը. երկու շաբաթ եւ միակ ճակատամարտ մը։

Եփրատի աջ ափին վրայ, Հալէպէն հիւսիս, Նիսիպինի մօտ յունիս 24ին հանդիպեցան էին 2 բանակները, Թրքական բանակը աւելի քան 100,000 զինուոր, զինուած նոր թնդանօթներով եւ գերման մարզիչներով, Մոլթքէի վերին հսկողութեան տակ։

Բախումը տեւեց երկու ժամ։ Իպրահիմ փաշայի զինուորական տաղանդը ջարդուփշուր ըրաւ թրքական երիտասարդ բանակը, որ պատերազմի դաշտին վրայ թողուց 4000 մեռեալ, 12,000 գերի, 162 թնդանօթ եւ 25,000 հրացան։

Օսմանեան պետութիւնը կը մնար առանց բանակի։ Երկու օր վերջ (1839 յունիս 30ին) կը մեռնէր Սուլթան Մահմուտ։ Իսկ թրքական նաւատորմիղը Գափուտան փաշայի դաւաճանութեամբ կ'անցնէր ամբողջութեամբ Մէհմէտ Ալիի կողմը։ (14 յուլիս)։

Թուրք պատմութեան ողբերգական օրերն էին. կը կարծուէր թէ վերջն է այլ եւս։ Գահ կը բարձրանար 16 տարեկան անփորձ տղայ մը, Սուլթան Ապտուլ Մէճիտ։

Ճիշդ այդ հոգեվարքի օրերուն, Եւրոպայի մէջ բորբոքեցան քաղաքական շահախնդրութիւնները ու միջազգային մրցակցութիւնները։ Անգամ մըն ալ Թուրք ներքին տագնապը եւրոպական տագնապի մը ձեւը առաւ, որ մազ մնաց պիտի յանգէր ընդհանուր պատերազմի մը։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Շար.)

(6)

Փետրուար 18ը Վալանս-Թօմանի մէջ

oooo

ՎԱԼԱՆՍ, 24 փետր. (Յառաջ). — Ընկերահամակրական ճաշը կազմակերպուած էր փետր. 18ին Թօմանի «Անդրանիկ» խումբին կողմէ, շրջանիս կուսակցական կեանքին մէջ ստեղծեց այնպիսի ջերմ մթնոլորտ մը որ յուսադրիչ է ապագայ աշխատանքներու համար։

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ ընկերահամակրական սեղմ շրջանակի մէջ։ Կիրակի օր երեկոյեան ժամը 6ին ընկերակրականներու սրահը լեցուած էր մեր ընկերներով եւ համակիրներով, որոնք նախ քան բացումը կը խօսէին ու կը զուարճանային։ Բոլորը միաձայնութեամբ ընկեր Սարգիս Գիլալեանը ընտրեցին ատենապետ։ Ժամը 7ին 80 ընկերներ եւ համակիրներ արդէն գրաւած էին իրենց տեղերը։ Անպաշտօն կերպով կ'ըլլային բաժակաճառեր, խմբերգներ եւ մեներգներ։ Սրտաբաց կերպով կը խօսէին բոլորը, եւ խանդավառուելով օրուան տրամադրութիւններէն, գովքը կ'ընէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, բոլորն ալ հաւատք յայտնելով անոր վերջնական յաղթանակին մասին։

«Մշակ» բանուորի խմբերգէն վերջ, ատենապետը խօսքը տուաւ ընկեր Զաքարին, պաշտօնական բացումը կատարելու համար։ Ընկերը աչքի առջեւ ունենալով փետր. 18ի տարեդարձը, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կենալ, ի յարգանս բոլոր անոնց որ ինկան այդ օրը յանուն հայ ժողովուրդի անկախութեան։ Ճաշկերոյթի ընթացքին խօսք առին ընկերներ Սուրէն, Անդրանիկ, Արսէն, Շահէն, Կասեան, Մարտիրոս եւ համակիրներ, մինչեւ վեր հանելով Հ. Յ. Դ. զոհաբերութիւնը եւ կամքը։ Մեզի համար ուրախալի պարագայ մըն էր կանանց մասնակցութիւնը իրենց հայրենաշունչ մեներգներով։ Մեծ էր մեր համակիրներու մասնակցութիւնը մեներգով եւ ուղերձներով եւ եթէ չեմ յիշատակեր իրենց անունները, թող ներողամիտ ըլլան, քանի որ չեմ գիտեր։

Ժամը ինն էր եւ ճաշը գրեթէ վերջացած, երբ ընկեր Աշոտ Իսահակեան հասաւ Սէնթ Էթիէնէն։ Իբրեւ օրուան բանախօսը, ընկերը քիչ մը հանգստանալէ յետոյ երկար ճառ մը խօսեցաւ։

— «Փետր. 18ի նշանակութիւնը երեւան բերելու համար, պէտք է անդրադառնանք հայ ժողովուրդի անցեալի վրայ։ Հինէն ի վեր մենք հայ ժողովուրդի մէջ կը նշմարենք օտարամոլութիւն եւ հայրենասիրութիւն։ Մէկ կողմէն Վարդաններ միւս կողմէ Վասակներ։ Շատ հին ժամանակներէն կը տեսնենք մենք Անին համբաւուած, բարգաւաճ, օրրան քաղաքակրթութեան, յետոյ օտարամոլութիւնը Անին կը յանձնէ հայ ժողովուրդի թշնամիներուն եւ մեր լոյսի քաղաքը կը դառնայ աւերակ»։

Այս յառաջաբանէն յետոյ դառնալով մեր օրերուն, ընկերը պարզեց բոլշեւիկեան քաղաքականութեան խարդախութիւնները։ «Բոլշեւիկները որ 1918ին կողմնակից էին ժողովուրդներու ազատագրման գաղափարին, Լէնինի գլխաւորութեամբ ստորագրեցին Պրէսթ Լիտովսքի դաշնագիրը։ Բոլշեւիկ Ռուսը դարձաւ Թուրքին դաշնակից։ Եթէ չըլլար ռուս բոլշեւիկը, Թուրքը իր այսօրուան նուաճումները չէր ունենար։ 1917ին բոլշեւիկներու հրաւէրով Բաքուի մէջ գումարուեցաւ Արեւելեան ժողովուրդներու համագումարը։ Իրականութեան մէջ այս բոլշեւիկներու եւ թալած ժողովուրդներու համագումար էր։ Բոլշեւիկները դուրս եկան իսլամի բարեկամ եւ համագումարը ի շահ Թուրքին եւ Թուրանականութեան։ Այդ համագումարին որոշումով Հայաստանը պէտք է դառնար կամուրջ բոլշեւիկներու եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Բոլշեւիկները սկսան զէնք եւ դրամ փոխադրել Նախիջեւանի վրայով դէպի Թուրքիա։

1920ի գարնան սկիզբները տեղի ունեցան Զանգեզուրի ապստամբութիւնները Թուրք եւ Թաթար խառնակիչներու կողմէն։ Ու երբ հայկական բանակը յաղթական դուրս կուգար, յանկարծ իր դէմ գտաւ ռուսական բանակը։ Հայ բանակի կորովը սկսաւ ինկնալ այդ օրերէն։ Որովհետեւ իր թիկունքին գտաւ Թուրքը, դիմացը՝ Ռուսը եւ ներսը՝ հայ համայնավարները։ Տեղի ունեցան կատաղի կռիւներ, յետոյ բանակցութիւններ Շանթի գլխաւորութեամբ։ Բայց բոլշեւիկները եղան խոստմնադրուժ։ Հոս պէտք է ըսել թէ Հայաստանի կործանման պատճառներէն մէկն ալ Դաշնակցութիւնն էր, սա իմաստով որ երբ 1919ին Վրաստանը եւ Ազրբէջանը իրենց երկրէն դուրս քշեցին համայնավարները, Դաշնակցութիւնը թոյլ տըւաւ որ անոնք մեր երկիրը մտնեն։ Նկատելով զանոնք գաղափարական մարդիկ, թոյլ տրուեցաւ անոնց մտնել մեր երկիրը, մինչեւ անգամ պաշտօններ յանձնուեցան, պայմանաւ որ հակապետական գործ չկատարեն։ Բայց անոնք որոնց հետ անցեալին մէջ կռուած էինք կողք կողքի ընդդէմ բռնապետութեան, չյարգեցին յեղափոխական սրբութիւնները։

Այս պահուն էր որ Երեւանէն երեսուն քիլոմէթր հեռու Թուրքերը ապստամբեցան եւ այն հայ բոլշեւիկները, որ հալածուելով Վրացիներու եւ Ազրբէջանցիներու կողմէ գրկաբաց ընդունուած էին Հայաստանի մէջ թուղթիկ մը հանեցին որով Դաշնակցութիւնը կը մեղադրուէր իբրեւ աշխարհակալ եւ կը յանձնարարուէր հայ բանակին չկռուիլ Թուրք աշխատաւորին դէմ։

Եկաւ 1920 Մայիս մէկը։ Տօն համայն աշխատաւորութեան։ Ցնծութիւնը մեծ էր բոլորի համար։ Հայաստանի կառավարութիւնը Մայիս Մէկը կը տօնէր պաշտօնապէս եւ խորհրդարանի շէնքէն կը խօսէին բոլոր կազմակերպութիւնները, մինչեւ անգամ Վրացիները եւ հայ համայնավարները։ Իր ճառի մէջ համայնավար ներկայացուցիչը կը յայտարարէր — «Կեցցէ՛ խորհրդային Հայաստանը եւ անկցի Դաշնակցութիւնը»։ Համայնավար եւ Թուրք դաւադրութեան դէմ միջոցներ ձեռք առնուեցան, բայց արդէն դաւը նիւթուած էր։ Մայիս 7ին ցոյց մը տեղի ունեցաւ Ալէքսանդրապոլ։ Համայնավարները կը մտնեն Դաշնակցութեան ակումբը, կը պատռեն Դաշնակցութեան երրորդութեան եւ հերոսներու նկարները եւ Ալէքսանդրապոլը կը հռչակեն խորհրդային։ Ու կը հռչակեն Հայաստանի կառավարութեան. — «Մենք ենք երկրի տէրը, դուք պատասխանատու էք Ռազմական Յեղափոխական Կոմիտէի առջեւ»։ Այլ եւս քաղաքացիական կռիւ էր։ Յանուն ժողովրդի անկախութեան պէտք էր իշխանութիւնը յարձակէր եւ Մայիս 10էն մինչեւ Մայիս 20 ըմբոստացումները զսպուեցան։ Ու Մայիս 28ին հայ հանրապետութեան երկրորդ տարեդարձը տօնուեցաւ փառաւորապէս, ժողովրդական բոլոր խաւերու խանդավառ մասնակցութեամբ։

Եկան յաջորդական դէպքերը։ Բոլշեւիկները մտան Ազրբէջան։ Վերջնագիր մը ղրկեցին Հայաստանի կառավարութեան պարպելու համար Ղարաբաղը եւ Զանգեզուրը եւ արդէն շրջապատած էին Զանգեզուրի մէկ մասը։ Բայց իրենց դէմ գտան հայկական բանակը։ Եւ եթէ այսօր այդ գաւառներու մէկ մասը Հայաստանի կը պատկանի, Նժդեհի եւ Դրոյի շնորհիւ է։ Մինչեւ այս թուականը արիւնահեղութիւն գոյութիւն չունէր։ Բոլշեւիկները Դիլիջանի մէջ գնդակահարեցին Վահան Խորէնին եւ Շիրինեանը, երկու անբասիր հայ յեղափոխականներ։ Անկէ վերջ է որ կը սկսի Դաշնակցութեան խստութիւնը, ի խնդիր հայրենիքի պաշտպանութեան։

Բայց հոս արդէն պէտք է անդրադառնանք որ 1919 թուին գաղտնի համաձայնագիր գոյացած էր, որով եթէ ճերմակ բանակները յարձակին բոլշեւիկներու դէմ, Թուրքը Հայաստանի վրայով պիտի օգնէր բոլշեւիկներուն եւ փոխադարձաբար։ Մենք կը տեսնենք որ Հայաստանի բախտը որոշուած էր։ Սխալ է այն մեղադրանքը թէ հայ բանակը չկռուեցաւ։ Մինչեւ Կարս շատ կռիւներ տեղի ունեցան եւ յաջող կերպով։ Հոս արդէն երեւան կուգար հայ բոլշեւիկներու դաւադրութիւնը։ Անոնց փրոփականտն էր «Թուրքը մեր եղբայրն է», վհատեցաւ հայ բանակը եւ 8րդ գունդը չկռուեցաւ։ Վհատութիւն յառաջ եկաւ ժողովուրդին եւ բանակին մէջ։ Երբ մէկ կողմէն ծանր պայմաններու տակ բանակցութիւններ կը կատարուէին Թուրքերու հետ, Բաքուի մէջ խակ բոլշեւիկները իրենք զիրենք կը յայտարարէին Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւն։ Սա արդէն կռթնած օտար սուիններու վրայ հայ բոլշեւիկներու մուտքն էր Հայաստան որ տեղի ունեցաւ վերջնականապէս նոյեմբեր 29ին։ Նոյեմբեր 29ը պէտք է նկատել գերեզմանը հայ անկախութեան»։
թեան»։

Ընկերը այնուհետեւ ներկայացնելով բոլշեւիկներու հետ կնքուած համաձայնութիւնը, նորէն իշխանութեան բարբարոսութիւնները եւ փետր. 18ի համաժողովրդական ապստամբումը, եզրակացուց.

— Անոնք որ երէկ մեր հետ կռուեցան ընդդէմ բռնապետութեան, այսօր խեղաթիւրելով դէպքերը կը պղծեն իրենց մեռելներու սրբութիւնը։ Այստեղ արդէն մենք կը նշմարենք հայկական ոգիի թուլութիւնը։ Կարծես այդ մէկ պատկերն էր մեր գետերուն՝ Արաքսի, Եփրատի եւ Տիգրիսի որոնք քրքրելով հայ հողէն, մեր ընկերքի գանձը կը տանին օտար ափեր։ Պատմութեան մէջ միշտ ալ կը հանդիպինք Վարդաններու եւ Վասակներու, բայց Վարդաններու գործը պէտք է շարունակուի։

ԶԱՔԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ու մելանով։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Երէկ եւ այսօր

ԱՆԻԷՌ. — 1924 թուին եւ անկէց վերջը Պուա Գոլոնպի հայ բանուորները եւ բանուորուհիները կ'աշխատէին Լըվալուայի եւ Քլիշիի մեծ գործարանները, որ ոտքով հազիւ քանի վայրկեան կը տեւէր։ Անիէռ — Պուա Գոլոնպի բանուորներէն զատ, շատ մը հայրենակիցներ կուգային Փարիզէն եւ ուրիշ արուարձաններէ։ Կրնամ ըսել որ չորս մեծ գործարաններու հայ աշխատաւորները հազարէ աւելի էին։ 1924էն մինչեւ 1928 հայ բանուորին ոչ կանոնաւոր թուղթ կը հարցնէին, ոչ ալ ուրիշ բան։ Մանաւանդ մինչեւ 1926ի վերջերը վերակացուները կը պատուիրէին բանուորներուն թուղթ չունեցողներն ալ բերել որ աշխատին օրական քանի ժամ որ կրնան։ Արդարեւ, գործի առատութեան տարիներն էին, բայց մենք Հայերս կարծելով թէ մինչեւ վերջը այսպէս պիտի շարունակուի, վաղուանը չէինք մտածեր։ 1929ի վերջերը գործերը պակսեցան, եւ հարիւրաւորներ ճամբուեցան։

Վերջերս երկու ընկերներով պտոյտ մը կատարեցինք մեր աշխատած գործարանները։ Առաջին անգամ հանդիպեցանք Լըվալուայի առջեւ (Սիթրօէն), ուր գործի համար կը սպասէին 30 հոգի։ Պաշտօնեան դուռը կը բանար եւ «կը ցաւիմ» ըսելով կը ճամբէր։ Յետոյ գացինք Ալզասիէն գործարանը որ հեռախօսի թելեր կը շինէ եւ 1925ին մինչեւ 2000 բանուոր ունէր։ Հոս բնաւ հարցնող չկար։ Զգախէժի գործարանը որ 500 բանուոր ունէր 1925ին, դռնապանը միեւնոյն պատասխանը կուտայ բոլորին — գործ չկայ։ Եւ վերջապէս Մէքանիք Քլիշի, որ 1925ին մինչեւ 4000 բանուոր ունէր, բոլորովին գոցուած է։ Մինչդեռ 1924էն 1929 եռուզեռը աննկարագրելի էր, պաղպաճառ, շաքարավաճառ, գուլպայ ծախող իրար կը հրմշտկէին։ Կատարեալ տօնավաճառ։ Այսօր գնա եւ մարդ կամ ուրախութիւն փնտռէ...

Ընթերցողին գաղափար մը տալու համար, կուտամ նոյն գործարաններու բանուորներուն այսօրուան թիւը, թէ՛ տեղացի եւ թէ Հայ։ Սիթրօէնը 1925ին ունէր 5000 գործաւոր, որոնց 200է աւելին Հայ էին։ Ներկայիս ունի 2000 բանուոր, որոնց միայն տասը Հայ։ Ալզասիէն 1925ին ունէր 2000 բանուոր եւ մօտ 150 Հայ։ Ներկայիս 300 բանուոր որոնց մէկը Հայ եւ Ֆրանսահպատակ։ Զգախէժի գործարանը՝ 500 բանուոր, որոնց 150է աւելին Հայ եւ Հայուհի։ Ներկայիս հազիւ 60 բանուոր կայ։ Մէքանիք Քլիշի՝ 1925ին ունէր 4000 բանուոր, որոնց 500է աւելին Հայ եւ Հայուհիներ։ Ներկայիս գործարանը փակուած ըլլալով բոլոր բանուորները դուրս ձգուած են եւ շէնքը դարձած է կառատուն (կարաժ)։ Տակաւին չեմ խօսիր պզտիկ արհեստանոցներու մասին որոնք բոլորն ալ կրճատեցին իրենց բանուորները։

Անշուշտ այս բոլորին պատճառը այն է որ մեծապէս պակսած են Ֆրանսական արտածումները։ Շատեր կը վախնան որ այս վիճակը աւելի երկար տեւէ։ Յակոբ Ադամեան

ԽՄԲ. — Կը թելադրենք մեր թղթակիցներուն այսպիսի տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց շրջաններէն։

ՄԱՄՈՒԼ

ՏՕՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏԸ

oooo

Պուքրէշի «Արարատ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 փետր.).

— «Ճառեր արտասանելու կամ լսելու, ծափելու կամ պարելու համար չեն անշուշտ տօները՝ որոնց օր ենք յատկացուցած տարուան մէջ։ Անոնք իրենց իմաստը ունին, ամէն մէկը զատ զատ։ Եթէ Ապրիլ 24ը հայ ժողովուրդի սուգի օրն է՝ երբ ան միտքը կը բերէ իր մեռելները ու անոնց կսկիծը անգամ մըն ալ կը հրահրէ իր հոգիին խորը, ու Մայիս 28ը տօնն է իր ազատութեան երբ հայ ժողովուրդը անգամ մըն ալ կ'ոգեկոչէ դարերուն պայքարը ստրուկ ցեղի մը շղթաները փշրելու համար, յաղթանակը՝ որ մեզ ընծայեց առաջին հանգրուանը, եւ ուխտը վաղուան ազատագրումներուն, եթէ, կ'ըսենք, Հայ Մշակոյթի Օրուան առթիւ հայ ժողովուրդը իր հոգեկան արժէքները նժարը կը դնէ ու նոր ճիգերու կը լարէ իր միտքն ու հոգին, կամ Վարդանանց տօնին կը մեծարէ յիշատակը իր նախնիքներուն որոնք թէեւ չվախցան երբ պէտք եղաւ պաշտպանել ու պահպանել գոյութիւնը ցեղին, — Փետրուար 18ն ալ իր իմաստը ունի։ Յիշատակութեան առիթ մը չէ միայն ըմբոստութեան մը որ հայ ժողովուրդը ոտքի հանեց կարմիր ռէժիմին դէմ, այլ դաս մը եւ ազդարարութիւն մը միանգամայն։

Դաս՝ որովհետեւ ան տարեդարձն է օրուան մը, երբ հայ ժողովուրդը միահամուռ պոռթկումով փորձեց սանձել այն խելագար քաղաքականութիւնը զոր հայ կարմիրները բերին Հայաստան, յանձին առաջին Յեղկոմին։ Հայ բոլշեւիկ հեղինակ մը, Բ. Բորեան, երկհատոր ուսումնասիրութեան մը մէջ որ «Հայաստան, Միջազգային դիւանագիտութիւն եւ Խորհրդային Միութիւն» խորագիրը կը կրէ, եւ որ լոյս տեսաւ փետրուարեան ապստամբութենէն յետոյ, 1928ին, Մոսկուայի մէջ, իբր պետական հրատարակութիւն, 115րդ էջէն մինչեւ 140րդը ամբողջ գլուխ մը նուիրած է այդ ըմբոստութեան։ Բ. Բորեան, կարելի եղած անաչառութեամբ կը բացատրէ պատճառները որոնք ծնունդ տուին այդ ժողովրդական ընդվզումին։ Թափուած հայ արիւնին ամբողջ մեղքը կը փաթթէ ան Յեղկոմի վզին, «որ», կ'ըսէ, «բռնեց անխնայ բռնագրաւումների ուղին, առանց հաշուի առնելու գիւղացիութեան ընդհանուր տնտեսական վիճակը եւ նրա հոգեբանական դրութիւնը։ Առանց կազմակերպուած կարգապահ մեքենայի, առանց նախօրօք մտքերը պատրաստելու եւ երկրի իւրայատուկ պայմանները հաշուի առնելու, Յեղկոմը կարգախօս է հրապարակ նետում թէ պէտք է բռնագրաւել եւ գրաւել քաղաքների մասնաւոր անձանց պարէնն ու գիւղացիութեան հացի պաշարը։ Անխտիր բռնագրաւում, գրաւում, վճռականապէս ամէն բանի, — զինուորական հագուստ, բրինձ մաքրելու մասնաւոր եւ ամէն տեսակ գործիքներ, գիւղացիներին պատկանող մեղուի փեթակներ, սպիտակեղէն, զգեստեղէն, առանց դասակարգային խտրութեան բոլոր քաղաքացիների տնային գոյքերը, եւն. — այս ամէնը ի հարկէ բոլորովին դասակարգային բնոյթ կրող քայլեր չէին եւ արդիւնք էին խորհրդային քաղաքականութեան եւ կոմմունիստական դասակարգային գաղափարախօսութեան անծանօթութեան եւ անգիտակցութեան։ Բնական է որ բռնութեամբ գործադրուող այս քայլերը հիմնական պատճառներն էին երկրի ապստամբութեան»։

Բոլշեւիկ հեղինակը մանրամասն փաստերով եւ խորհրդային օրէնսդրութեան տուեալներով ցոյց տալով որ Յեղկոմը բռնագրաւման իր այս քաղաքականութեամբ ոտնակոխ կ'ընէր խորհրդային իշխանութեան օրէնքները ու սահմանուած կարգերը, եւ այդ՝ այնպիսի երկրի մը մէջ «ուր բանուորութիւնը, որպէս կազմակերպուած ու կարգապահ ուժ, ոչ միայն փոքրաթիւ էր այլ եւ թոյլ, իսկ գիւղացիութիւնը կազմում էր բնակչութեան տիրող մեծամասնութիւնը, ուր դրամատիրութիւնը բացակայում էր», կ'ըսէ թէ «ապստամբութեան ներքին պատճառները եւս, որոնց՝ նոյնպէս խաղացին կարեւոր դեր»։

Բորեան կ'ըսէ արդարեւ թէ «խորհրդային իշխանութիւնը ոչ մի որոշ միջոց չէր գործադրում Թուրքերին Հայաստանից հեռացնելու համար, մինչդեռ ազգաբնակչութիւնը հաւատացած էր որ խորհրդային Ռուսաստանի հետ բարի հարեւանական յարաբերութիւններ հաստատելուց յետոյ Թուրքերը այլ եւս Հայաստանում անելիք չունեն», ու կը խօսի Թուրքերու հակահայ քաղաքականութեան, վրաց մենշեւիկներու ոտնձգութիւններուն, ու Հայաստանի տնտեսական մեկուսացման մասին», ի վերջոյ եզրակացնելով որ մէկ կողմէ «հողային խնդիրները, գաղթական զանգուածները, շրջափակումը, ցուրտը, սովը, եւն., իբրեւ արտաքին գործօններ» եւ միւս կողմէ այն պարագան որ «այսպիսի ծանր պայմաններում՝ Հայաստանի Յեղկոմը դիմեց պետականացման եւ բռնագրաւման, նոր հարկերի հաւաքման, բանտերում բռնելով այնպիսի մարդկանց որոնք պէտք է ձերբակալուած լինէին, բոլոր այս հանգամանքները առանձին ու միասին առած հանդիսանում էին այն պատճառները որոնք առաջ բերին Հայաստանի հակայեղափոխական շարժումը եւ 1921 փետրուարի յեղաշրջումը»։

ԾԻԾԱՂ

Հացկերոյթի մը մէջ. —

Օրիորդ մը. — Կ'ուզեմ բան մը երգել, բայց ժամանակը ուշ ըլլալով կը վախնամ որ ձեր դրացիները անհանգիստ ըլլան։

Տանտէրը (միամտօրէն). — Հոգ մի ընէք, Օրիորդ, երգեցէք, ամէն մարդ իր կարգին, երէկ գիշեր անոնց շունը այնքան ոռնաց, բայց մենք բան մը չըսինք։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍՆ ՈՒ ՄԱՅՐԱՊԵՏԸ

(ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

ԽՄԲ. — Հետեւեալ պատմուածքը թարգմանուած է Կոթֆրիտ Քելլերի «Եօթը Հէքեաթներ»էն։ Մասնագիտութեամբ նկարիչ մըն էր ան որ իր արուեստը կատարելագործեց Գերմանիոյ մէջ, բայց յետոյ լքեց այդ ասպարէզը, գրականութեան նուիրուելու համար։ Իր գլխաւոր գործն է «Գեղեցիկ Հայնրիխ» նորավէպը, ուր երեւան կուգայ իբրեւ ինքնատիպ հեղինակ մը։ Ծնած է Ցիւրիխի մէջ 1819ին եւ մեռած է 1890ին։

Ասէի, տայր ոք ինձ թեւս որպէս աղաւնոյ՝ զի թռչէի վերանայի եւ հեռացեալ դադարէի յանապատի։

Սաղմոս ԾԵ. համար Զ.

Սպիտակ պատերով վանքը փռուած էր լերան վրայ որուն առջեւ կը տարածուէր ընդարձակ համայնապատկեր մը։ Կիներ կային ներսը՝ գեղեցիկ. ու կիներ որ գեղեցիկ չէին. ամէնքն ալ, համաձայն խստապահանջ օրէնքին, կը ծառայէին Աստուածորդւոյն եւ Սուրբ Կոյսին։

Մայրապետներուն ամէնէն գեղեցիկը Պէաթրիքն էր՝ վանքին լուսարարուհին։ Բարձրահասակ էր ան ու տպաւորիչ. իր պաշտօնը կը կատարէր ինքնավստահ շարժուձեւերով. կը հսկէր դպրաց դասուն եւ խորանին, աչքէ կ'անցընէր պահարանը եւ մատուռին զանգակը կը հնչեցնէր առաւօտուան առաջին շողերուն եւ վերջալոյսին մարմրող լոյսերուն հետ։ Եւ սակայն շատ անգամ արցունքոտ նայուածք մը կը նետէր ան դէպի հեռաւոր կապոյտը. ու այնտեղ կը տեսնէր հրացաններ որ կը փայլէին. կը լսէր անտառի որսորդներուն փողը ու վճիտ ձայնը մարդերուն եւ իր կուրծքը կը լեցուէր անհանգիստ կարօտով։

Ա՛լ չկրցաւ զսպել իր փափաքը եւ յունիսի լուսնակ գիշեր մը ելաւ անկողինէն, հագուեցաւ, նոր եւ զինւորական կօշիկներ անցուց ոտքերուն ու ճամբորդելու պատրաստ գնաց խորանին առջեւ։

— Հաւատարմօրէն ծառայեցի քեզի այսքան տարի, ըսաւ ան Սուրբ Կոյսին, բայց հիմա, ա՛ռ այս բանալիները, որովհետեւ այլ եւս չեմ դիմանար այն կրակին որ ահաւասիկ կը վառէ սիրտս։

Բանալիներուն տրցակը դրաւ խորանին վրայ ու դուրս ելաւ վանքէն։ Քալեց. ամայի էր լեռը. երկար ժամանակ թափառեցաւ ու հասաւ կաղնիներու անտառ մը ուր շատ մը ճամբաներ կը բացուէին։ Չէր գիտեր թէ ինչ ուղղութիւն պիտի առնէր։ Նստաւ քարաշէն աւազանով աղբիւրի մը եզերքը ուր ճամբորդներուն յատուկ նստարան մը կար։ Մինչեւ առաւօտ մնաց այնտեղ եւ գիշերուան ցօղը ծածկեց անոր հագուստները։

Ու յետոյ արեգակը ծագեցաւ ծառերուն կատարէն. անոր առաջին ճառագայթները ինկան զրահակիր ձիաւորի մը վրայ որ անտառին ճամբէն կուգար միս մինակ։ Վանքին աղջիկը իր գեղեցիկ աչքերը սեւեռեց դէպի այն կողմը եւ անթարթ նայեցաւ մարդուն։ Ձայն չհանեց բնաւ ու թերեւս ձիաւորը չպիտի կրնար տեսնել զինքը, եթէ գլգլացող աղբիւրին երգը չգրաւէր անոր ուշադրութիւնը։

Տղան մօտեցաւ աղբիւրին, վար ցատկեց ձիէն, որուն ջուր տուաւ եւ յարգալից բարեւեց աղջիկը։

Խաչակիր մըն էր ան որ երկար բացակայութենէ մը յետոյ, տուն կը վերադառնար։ Առանձին էր, որովհետեւ կորսնցուցեր էր իր բոլոր զինուորները։

Հակառակ իր քաղաքավար շարժումներուն, անիկա չհեռացուց իր աչքերը գեղեցիկ Պէաթրիքէն որ անվեհեր նայուածքով կը դիտէր շարունակ այդ անծանօթ տղան։ Չէ՞ որ անիկա մաս կը կազմէր այն աշխարհին որուն կարօտն ունէր իր սրտին մէջ։

Բայց յանկարծ ամչցաւ ու վար կախեց աչքերը։

Ձիաւորը հարցուց վերջապէս աղջկան թէ ուր կ'ուզէր երթալ եւ կրնա՞ր ծառայութիւն մը մատուցանել անոր։ Մայրապետը զարմացաւ երբ լսեց անոր հնչեղ ձայնը, դարձեալ նայեցաւ անոր՝ հրապուրուած ու պատմեց թէ վանքէն փախած էր աշխարհը տեսնելու համար։ Սկսած էր արդէն վախնալ եւ չէր գիտեր իր ճամբան։

Ձիաւորը խնդաց եւ ըսաւ որ կրնար առաջնորդել զայն եթէ կը վստահէր իրեն։ Իր դղեակը, աւելցուց ան, մէկ օրուան ճամբայ միայն հեռու էր անտառէն, կրնար այնտեղ՝ հանդարտ ու ապահով իր պատրաստութիւնները տեսնել եւ լաւ մը խորհելէ ետք կրնար շարունակել իր ուղին դէպի լայնատարած աշխարհը։

Պատասխան չտուաւ, սարսուռ մը զգաց եւ սակայն չընդդիմացաւ երբ տղան գրկեց զինքը եւ նստեց ձիուն կռնակը։ Յետոյ տղան ինքն ալ տեղաւորուեցաւ թամբին վրայ՝ ամօթխած ու վարդագոյն այտերով մայրապետին ետեւը եւ ուրախ — զուարթ անցաւ անտառներէն ու դաշտերէն։ Ու այդպէս երկու մղոն, երեք մղոն ճամբայ կտրեցին։ Պէաթրիս ուղղաձիգ նստած էր ձիուն վրայ ու կը դիտէր հեռուն։ Բայց քիչ յետոյ գլուխը հանգչեցուց կարիճ զօրականին կուրծքին վրայ։ Ձիաւորը համբուրեց աղջիկը։

Երեք մղոն եւս մօտեցան դղեակին։ Այս անգամ Պէաթրիս ինքն էր որ կարմրատայտն կը համբուրէր տղան, կարծես թէ վանքին լուսարարուհին եղած չէր երբեք իր կեանքին մէջ։ Ու երկուքին ալ այլ եւս չտեսան այն սքանչելի համայնապատկերը որ կը շրջապատէր զիրենք։ Վանքին աղջիկը, որ աշխարհի կարօտը ունէր իր կուրծքին տակ, փակած էր հիմա իր աչքերը անոր առջեւ։

Այդ աշխարհին պատկանող մանիկը զոր անհաւասարիկ ձին կը տանէր իր քամակին վրայ, բաւական էր իրեն համար։

Ասպետ Վոնէկպօյին ալ գրեթէ մոռցեր էր իր հօրը դղեակը։ Բայց ահա, լուսնկայ գիշերուան մէջէն երեւցան անոր աշտարակները։ Անդորրութիւն կը տիրէր դղեակին շուրջը ու ոչ մէկ ձայն կուգար ներսէն, լոյս ալ չկար։

(1) (Շար.)

Անգլ. Թարգմ. Ժ. Մ.

Մեռակոյտն ալ վաւերացուց

Հակառակ ընկերվարականներու ընդդիմութեան, ծերակոյտն ալ իր աջլի օրուան նիստին մէջ, 19ի դէմ 277 ձայնով հաստատեց այն օրինագիծը որուն համաձայն Տումէրկի դահլիճը բացառիկ լիազօրութիւններ կը ստանայ, ելեւմուտքի հաւասարակշռութեան համար: Ինչպէս գրած ենք, այս նկատական դիկտատորութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 30: Պ. Տումէրկ այս առթիւ ալ վստահութեան խնդիր դրաւ, յայտարարելով թէ մերժումի պարագային պիտի հրաժարի:

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ

Գրած էինք թէ՝ Պոլսոյ խորհրդային հիւպատոսարանին մէջ մեռած գտնուեր է էնկիւրի դեսպանատան քարտուղարներէն Վասիլ Մեչին:

Նոր հեռագրի մը համաձայն, քարտուղարը ոչ թէ անձնասպան եղած, այլ սպաննուած է Ձեկայի կողմէ: Քարտուղարը կառկածի տակ էր երկար ատենէ ի վեր, իբրեւ թէ խ. իշխանութեան թշնամիներուն միացած ըլլալով: Վերջերս Պոլիս կանչուեցաւ սոխրդաբար, բացատրութիւններ տալու համար Ձեկայի լիազօրին առջեւ: Կը թուի թէ այդ հարցաքննութեան ատեն է որ սպաննուեցաւ: Քարտուղարին դիակը գտնուեցաւ հիւպատոսարանի բաղնիքին մէջ եւ իրազեկներ կը կարծեն թէ տեղն ու տեղը զարնուած է, մերժած ըլլալով Մոսկուա երթալ:

ՁԻՒՆ ԶՄԵՌ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Շատ կարճ տեւեց գարնանային օդը՝ Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Օդը սաստիկ ցուրտ է եւ առջի օր ձիւն տեղաց թեթեւօրէն: Գաւառներու մէջ աւելի ծանր է կացութիւնը: Ձիւնի եւ փոթորիկի հետեւանքով ընդհատուած են օդանաւային հաղորդակցութիւնները Ֆրանսայի եւ կեդր. Եւրոպայի միջեւ: Տեղ – տեղ ձիւնը նստած է մինչեւ 10 սանթիմեթր բարձրութեամբ:

Ձիւն–ձմեռ կը տիրէ նաեւ Անգլիոյ մէջ: Շատ մը քաղաքներ ձիւն մաքրել կուտան անգործներուն:

▪▪▪▪▪▪▪▪

LOTERIE NATIONALE

Է. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին է. շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 27 փետրուար:

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է **K**. շարքէն **068.583** թիւը:

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն փրանք.—

Շարք **H** .... **no. 020.078**
Շարք **K** .... **no 079.967**
Շարք **X** .... **no 039.075**
Շարք **T** .... **no 041.326**
Շարք **X** .... **no 025.728**
Շարք **X** .... **no 084.602**
Շարք **K** .... **no 051.587**
Շարք **J** .... **no 098.579**
Շարք **A** .... **no 052.733**
Շարք **M** .... **no 063.300**
Շարք **L** .... **no 034.683**
Շարք **C** .... **no 095.537**
Շարք **K** .... **no 008.954**
Շարք **E** .... **no 015.300**
Շարք **Y** .... **no 042.769**

Բոլոր շարքերուն մէջ (**20** հատ) **013.360** թիւը շահած է **500.000** փրանք:

7.438 վերջացող թիւերը շահած են **100.000** փրանք:

(**200** հատ) **0.611** վերջացող թիւերը **50.000** փրանք:

(**200** հատ) **019** վերջացող թիւերը շահած են **10.000** փրանք:

(**2000** հատ) **7** վերջացող թիւերը շահած են **200** փրանք:

⁂ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է նպարավաճառ մը, Տիկին Մէռի, որ կը բնակի Կառի նահանգին մէջ: Երեք զաւակ ունի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱՑ ԷԶԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	**04,738**	*շարք* **R.**
- - -	**53,171**	- **U.**
- - -	**75,619**	- **V.**

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	**28,474**	*շարք* **Y.**
- - -	**54,726**	- **X.**
- - -	**81,172**	- **R.**

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՈՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Դ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ի գիտութիւն Շավիլի յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ այսօր Հինգշաբթի կէս օրէ ետք ժամը 1էն Մանկապարտէզի դասաւանդութիւնները պիտի սկսին, կարող վարժուհիի մը ղեկավարութեամբ, նորաշէն մատուռ-մանկապարտէզի սրահին մէջ (4, rue des 3 Champtiers)*: Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները, որպէսզի իրենց զաւակները ղրկեն ամէն Հինգշաբթի:*

×

Կը յայտարարենք նաեւ թէ Ընկերակցութեանս տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին մանկապարտէզի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Հրաժարական եւ հաշուետուութիւն վարչութեան, իր զործունէութեան շրջանին լրանալուն առթիւ, ընտրութիւն նոր վարչութեան:

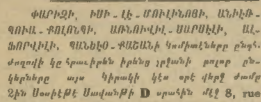

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ - ՔՈԼՈՆՊԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ Կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի **D** *սրահին մէջ* 8, rue **Danton, Métro: Odéon:** *Կարեւոր զեկոյցներ:*

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբը այս երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ Պրազարանին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը
կը դասախօսէ **Պ. ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ**
Նիւթ՝ ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ
Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

Փարիզի Գրական Ակումբ *այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ* 61 rue Mr. le Prince, *Փարիզ* (6), *տեղի կ'ունենայ՝ «Շահան Շահնուրի գործը» գրական զրոյցի շարունակութիւնը: Պիտի խօսին՝ Ա. Զամալեան, .Ռ Խանդկարեան եւ Հր. Զարզարեան: Մուտքը ազատ է:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քէսեան Ազատի, հօր անուն՝ Մարտիրոս, Թրքահայաստանէն Թերմա քաղաք, գիւղ Էլիմատղ կամ Թէլլի Բուզար: Մէկ տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր, հիմա լուր չկայ: Քոյրը Հայաստանէն՝ Մարիամ Քէսեան կ'ուզէ իմանալ հասցէն: Տեղեկացնել Բիւզանդ Անէմեանի միջոցաւ 4, rue Haxo, Paris 20.

— Գարամ Ներսէսեան եւ Կիւլպէնկ Գալուստեան կը փնտռեն իրենց քեռին Մալիկ Ճամբզեան, որ 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է Թուրքիա: Իր հասցէն գիտցողները կը խնդրուի իմացնել Gulbenk Kalousdian*ի,* 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France.

— Կարնեցի Տիկ. Սիրանոյշ կողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարնեցի Գրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները (ոսկերիչ), որոնք 1930ին կը գտնուէին Արմաւիր եւ 1931ին փոխադրուեցան Վլատիկաւկաս: Երկու տարիէ ի վեր լուր չկայ իրենցմէ: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գ. Նիկողոսեանի, 22, rue des Bois, Paris (19)*: Սոյնը կը խնդրուի վերամուծել Յառաջ ...*

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (66)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Բայց, անոր գիտցած փաստանութիւնը բաւարար չէր հայ պատրաստելու: Ամօրը չաղուելէ եւ հայի վիճակին վերածելէ յետոյ, հարկ էր զանոնք եփել փուռերուն մէջ: Իսկ հարիւրաւոր անձերու հաց եփելու համար բաւարար թիւով փուռ չկար: Այսուհանդերձ, ասոր ալ ճարը գտան: Աւելի առաջ գրած էինք թէ Թուրքերը կ'այրէին իրենց սպանեալները՝ փոխանակ պատերազմի դաշտին վրայ թաղելու: Անոնք, այս գործին յատուկ փուռեր ունէին ու մեռեալները անոնց մէջ կ'այրէին: Առաջին յարձակման վրայ՝ երբ սկսած էին նահանջել, այդ փուռերէն մէկ քանին թողած էին Քորա: Փաստան էամէր չավուշ, տեսնելով զանոնք, անմիջապէս քակած, հաց եփելու ձեւին վերածած, եւ սկսած էր հաց պատրաստել:

Փուռի խնդիրը եւս այս ձեւով լուծելէ վերջ, գործը այժմ կը մնար երեք փորձէին երկու քարերու միջեւ եգիպտացորեն աղալ՝ գիւղացիներուն հաց եփելու համար, հարկ պիտի ըլլար պատերազմը թողուլ եւ գիւղացիներուն եգիպտացորեն աղալ տալ.... Հետեւաբար, հարկ էր անմիջապէս աղօրիք մը գտնել: Իսկ զայն կարելի չէր Քորայի մէջ գտնել: Անոր նման բան մը Թուրքերէն ալ աւար առնուած չէր՝ որ ի հարկին անկէ օգտուէին: Պատասխանատու պատուիրակը քիչ մը խորհելէ յետոյ՝ վերջապէս որոշած էր այդ մասին Մուրկուլ հարցնել: Թէեւ միւթէսարըֆը քաշուած ու մեկնած էր, բայց Թերեւս պղինձի հանքերու աշխատանոցին մէջ կար գործիք մը, որ աղօրիքի դեր կատարէր ու Թերեւս մէկը կարելի կ'ըլլար գտնել որ իրեն լուր տար:

Պատասխանատու պատուիրակը իր այս որոշումը տալէ վերջ, հեռախօսով փնտռած էր Մուրկուլը: Ան, Քորա գալէն առջին, առաջին անգամն ըլլալով դուրսէն օգնութիւն կ'ուզէր: Մինչեւ այդ՝ առանձինն ոգեւոր, փախստականները հաւաքած եւ յաջողած էր բոլոր կարելիութիւն կարգ կանոն հաստատել: Ու երբեք լուր չունէր իր ընկերներուն վիճակէն: Բիզա պէյ արդէօք Գորչէա՞ կը գտնուէր, թէ, հետզհետէ ... զանդելով իրեն տրուած հրամանին, ղրհուած էր հոն: Իսկ Շթանկէ պէյն ու իր գունդը ի՞նչ ըրած էին: Նահանջա՞ծ, թէ գերի ինկած էին Թուրքերուն: Այս բոլորի մասին բացարձակապէս տեղեկութիւն չունէր: Այդ պատճառաւ երբ հեռախօսը բացած եւ Մուրկուլի հետ խօսած էր, զարմացած էր՝ իր դէմը առնելով Բիզա պէյը: Արդարեւ, Բիզա պէյ, հասկնալով որ անկարելի էր Գորչէա մնալ, հեռացած ու Մուրկուլ եկած էր: Ու դեռ տէրն էր այդ քաղաքին: Բայց, շատ դժուարին կացութեան մը մատնուած էր: Պարզապէս՝ երկու լեռներու միջեւ ճնշուած ու մնացած էր: Շրջակայքը ամբողջովին գրաւուած էր Թուրքերէն: Շթանկէ պէյ, Թուրքերու յարձակման միջոցին, փոխանակ Գորչեայի վրայով նահանջելու, ուրիշ ճամբայ մը գտած եւ, հետեւելով այդ ճամբուն, յաջողած էր քաշուիլ:

Բիզա պէյ, այս բոլորը պատասխանատու պատուիրակին հասկցնելու պահուն, անոր ձայնէն ու շեշտէն կը հասկնար թէ տխուր էր եւ ազդուած: Այդ բոլոր յոյսերը ցնդած էին: Մէկ հատիկ ուժ չկար իր ձեռքը: Բոլորը ցրուած էին: Հեռախօսով՝ կ'ըսէր պատասխանատու պատուիրակին:

— Երբ գէպի Մուրկուլ կը քաշուէի, հանդիպեցայ չէթէներու: Զէք կրնար երեւակայել թէ ինչ թշուառ վիճակ մը կը պարզէին: Այս չէթէները, զորս կազմակերպած էինք թշնամիին գէմ կռուելու համար, երբ այդ վիճակին մէջ տեսայ, ուզեցի հրացանը գլխուս պարպել եւ անձնասպան ըլլալ: Ու այս որոշմանս վրայ դեռ հաստատ կը մնամ: Բայց, կ'ուզեմ գործիս գլուխը գտնուիլ, զանոնք կարգի դնել, կացութիւնը պարզել գերագոյններուն եւ յետոյ մեռնիլ:

Պատասխանատու պատուիրակը, հեռախօսով խօսակցութեան միջոցին, տեղեկանալով Բիզա պէյի այս գէշ վիճակը, զայն մխիթարած, ու բացատրած էր թէ ինք ինչեր էր ըրած Քորայի մէջ: Բիզա պէյ երբ իմացած էր որ Քորայի մէջ 700–800 չէթէներ կը գտնուին եւ կարելի է անոնցմէ օգտուիլ, չափազանց գոհ էր եղած, ու, իր բացակայութեան կատարուած այդ գործերուն համար շնորհակալութիւն էր յայտնած: Ու, ըսելէ յետոյ թէ ինք Քորա պիտի գայ, գիւղացիները պիտի քննէ եւ միասին պիտի բերէ եգիպտացորեն աղալիք գործիքներ, վերջ տրուած էր հեռախօսի խօսակցութեան:

Թուրքական յարձակումը կանգ առած ըլլալով, անդորրութիւն մը կը տիրէր: Կը կարծուէր թէ այս լռութիւնը ատեն մը պիտի շարունակուէր, որովհետեւ այլեւս լռած էին այն թնդանօթները որոնք այդ յարձակման պատճառ էին եղած եւ միայն քորիներ խրոխտեցնելու կը ծառայէին: Այս միջոցին եթէ կարենային կարգի դնել այն չէթէները որոնք ցրուած էին, կարելի կ'ըլլար զանոնք օգտագործել: Ու այժմ, կարելի եղած չափով արագ հովուած էր չէթէի մարդոց հանգիստը: Ու եթէ զրաղէին նաեւ անոնց մարզանքովը, հրասակային գործերը մասամբ կարգի տրուած կ'ըլլային:

Չէթէի անդամները կը մարզէին համաձայն Շթանկէ պէյի յանձնարարութեանց: Այս մարզանքները կը տեւէին առաւօտէ մինչեւ գիշեր, ու անոնց կը հսկէին չավուշները: Արդէն, ամբողջովին կարգի դրուած էին գործերը այն գիւղացիներուն, որոնք Քորա կը գտնուէին: Բիզա պէյ, անոր գալէ յետոյ այս բոլորը, Քորային բաժնուած եւ կրկին Մուրկուլ վերադարձած էր:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE :::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՄԱՐՏ — VENDREDI 2 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2434

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱԺԱՆ – ԲԱԺԱՆ ԵՒ ՇՈՒԱՐՈՒՆ

Արտասահմանի մէջ, ի՞նչ ունինք մենք, որ համապատասխանէ Թուրքիոյ «Հալք Էվի»ներուն։

Վստահ ենք թէ բոլորդ ալ գլուխ պիտի քերէք, պատասխանը գտնելու համար։

Ունինք բազմազան Միութիւններ, քաղաքական կուսակցութիւններէն մինչեւ երիտասարդական եւ բարեգործական հաստատութիւնները։ Ունինք խառնուրդ «Ուսումնասիրաց»ներ եւ «Կրթասիրաց»ներ։ (Անուններն անգամ չկրցանք արդիացնել)։

Բայց այս բոլորը ունին իրենց յատուկ ծրագիրներն ու առաջադրութիւնները։

Կուսակցութիւնները, այո՛, կը ծառայեն քաղաքական դաւանակցութեան, իւրաքանչիւրը համաձայն իր հայեցողութեան եւ կարողութեան։

Երիտասարդական միութիւններն ալ, ընդհանրապէս, կը ձգտին սերունդ խմբելու, համեստ սահմանի մը մէջ։

Օրինակ, Ջ. Ո. Մ.-ը ունի որոշ տեսակէտներ եւ համապատասխան գործունէութիւն։

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ծրագրին մէջ ալ կը գտնուին գեղեցիկ առաջադրութիւններ։

Հ. Ե. Դ. Պատ. Միութիւնները մանրանկար վտարաններ են, տարրական գաղութացքէն ուսումնարան հանելու համար։ (Քաղաքական իմաստով)։

Կարճ կապելու համար, ըսենք թէ բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւններն ալ կը ձգտին նոր բան մը սորվեցնելու։

Եւ սակայն, ի՞նչքան ամփոփ է ընդհանուր պատկերը, բաղդատելով մեր համբաւին եւ բարոյական ու նիւթական կարողութեանց հետ։

«Հալք Էվի»ներու համդէսին մէջ, Ըմէէթ փաշա ցնծութեամբ աւետեր է թէ 25 նոր Տուներ աւելցած են, «Ժողովուրդի Տուներ»ուն վրայ։

Դուք յանցի՞ք որ, տարեդարձի մը կամ հանդէսի մը առթիւ, օրինակ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը աւետէր թէ 100 նոր անդամ կամ 200 արբեններ աւելցած են իր ունեցածին վրայ, Փարիզի կամ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ...

Ամէն տեղ ալ, եղածն է որ իրարու կը փոխանցենք տարուէ տարի, կը մաշեցնենք ու կը սպառենք, երանելի օրերէ մնացած հարստութեան մը պէս։

Տակաւին չենք խօսիր անվերջ պառակտումներու մասին, որոնք անէծքի մը պէս կախուած են բոլոր Միութեանց գլխուն։

Բարակին բարակը փնտռելով, յետին գիւղին երիտասարդներն անգամ առանձին Միութիւններ կը կազմեն, իրենց Հայր. Միութեանց կողքին։ Եւ յաճախ երկուքի ալ կը բաժնուին...

×

Թուրքը, կազմակերպուած եւ կեդրոնացեալ պետութիւն ըլլալով հանդերձ, կարօտը կը զգայ «Հալք Էվի»ներու, որպէսզի վառ պահէ եւ ամրապնդէ հայրենասիրութիւնը։

«Արդի միջոցները որքան ալ յառաջդիմեն, երկիրը որքան ալ հարստանայ եւ աճի, պետութեան մը պաշտպանութեան ամէնէն հիմնական միջոցը իր զաւակներուն հայրենասիրութիւնն է, անոնց անձնազոհութիւնը»։ (Ըմէէթ փաշա)։

Մենք ալ ունինք մանրանկար հայրենիք մը, աշխարհի ամէնէն «արդիական» կազմակերպութեամբ։

Բայց ունինք նաեւ հայրենի հողէն զրկուած բազմութիւններ, ժողովուրդ մը՝ որ պիտի բաւէր առանձին պետութիւն կազմելու։

Արդ, եղած կազմակերպութիւններն ու թափուած աշխատանքները բաւակա՞ն են կանգուն պահելու այդ ժողովուրդը, սնուցանելու անոր հայրենասիրութիւնը եւ դարձնելու ամուր եւ գործօն ազդակ մը՝ վաղուան համար։

Պատասխանը չատոնց տուած ենք։ Եւ տուած ենք ժխտական իմաստով։

Մեր այսօրուան պայմաններուն մէջ, «Հալք Էվի»ներու դերը «քանիցելապէս» պիտի կրնար կատարել երիտասարդական համասփռած կազմակերպութիւն մը, թէ կրակը արծարծելու եւ թէ պարպուած դիրքերը գրաւելու համար։

Այդպիսի կազմակերպութիւն մը, անցնելով լաբրանական սահմաններէն եւ մնալով ինքնավար, անկախ՝ բոլոր կուսակցութիւններէն, շուքերէն ու տիրողներէն, պիտի դառնար կենդանի ազդակ մը։ Տեսակ մը մշտավառ մորենի։

Ամէն անգամ որ այս խնդիրը կ'արծարծենք, միեւնոյն առեն կը հարցնենք թէ որ եւ է երիտասարդութիւն պէտք ունի՞ յորդորի, գտնելու համար իր ճամբան։

Գիտենք, նաեւ, որ «հայմաթլըս» երիտասարդութիւնը ինքն ալ կ'ընդվզի, կը չարչրկուի, կ'ուզէ ծառայել իր եւ ժողովուրդի դատին։

Բայց, տակաւին քանի՞ տարի պիտի տեւեն որոնումներն ու որոճումները, երբ արընթաց կը սահի կեանքը, երբ Թուրքն անգամ մէկէնի դրած է եզան սայլն ու «եաւաշ եաւաշ»ը...

Տարիներով իրարու հետ կը մրցէինք, աքեմուաքի լոյսը արեւելք փոխադրելու համար։

Հիմա որ լոյսը ցնցուղ առ ցնցուղ կը հոսի մեր գլխուն վերեւ, տասը տարիէ ի վեր, ինչո՞ւ խաւար է ինքը մեր աչքերուն։

Ինչո՞ւ իրարու կը նայինք անճրկած, կամ տարուբեր օրուան հովերէն։

Արժանաւոր ժողովուրդը ենք, երբ ցամաքէ ցամաք նետուեցաւ, մէկ տարի անգամ չտեւեց իր շուարումը։

Ինչո՞ւ աւելի վեհերոտ պիտի ըլլան նորերը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

100ԻՆ 10 ՏՈՒՐՔԸ ՄԵԿԴԻ ԴՐՈՒԵՑԱՒ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԳԻՇԵՐԱՆՑ ՎԵՐՋԱՑՈՒՑ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը գիշերը ցերեկին խառնելով, փետրուար 28ի գիշերը վերջացուցին ելմտացոյցին քուէարկութիւնը, ինչպէս առաջարկած էր կառավարութիւնը։ Այս տենդագին վիճաբանութեան ընթացքին, մէկդի դրուեցաւ օտար բանուոր բանեցնողներէն հարիւրին 10 տուրք առնելու օրինագիծը։

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Երեսփ. ժողովը անցեալ շաբթու առաջին ընթերցումով քուէարկած էր այս օրինագիծը (յօդ. 9-Բ.), սակայն Ծերակոյտը մերժեց երեքշաբթի օր։ Երեսփ. ժողովը պնդեց, երկրորդ քննութեան առեն, յայտնելով թէ 33 միլիոն փրանք հասոյթ պիտի ստանան այս տուրքէն։ Ծերակոյտը միջին ճամբայ մը գտնելու համար, չորեքշաբթի օր բարեփոխեց յօդուածը։ Այս փոփոխութեամբ, տուրքը կապ կ'ունենար միայն օտար բանուորներուն եւ ոչ թէ բոլոր օտարականներուն հետ։ Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը ընդունեց բարեփոխումը, բայց ժողովը մերժելով, յետաձգեց անոր քննութիւնը եւ դուրս ձգեց ներկայ ելմտացոյցէն, 208ի դէմ 378 ձայնով։

Ուրեմն, տուրքը վերջնապէս մերժուած չէ, այլ պիտի քննուի յառաջիկային։

ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՐԵՆՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔ Է ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դատաւոր Փռէնսի սպանութեան խնդիրը հետզհետէ կը պարզուի։ Այլեւս բոլորն ալ համոզուած են թէ սպանութիւնը հետեւանք է վարպետ դաւադրութեան մը, որովհետեւ դատաւորը շատ բան գիտէր Սթավիսքիի գաղտնիքներու մասին։

Գ. Լըբռամէ, վերաքննիչ ատեանին Ա. նախագահը, առջի օր յանձնեց իր երկրորդ տեղեկագիրը, Սթավիսքիի դէմ բացուած դատերու 19 անգամ յետաձգման մասին։ Այս տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ դատաւոր Փռէնս նոր վկայութիւններ պիտի տար անցեալ չորեքշաբթի, երբ իր յօշոտուած դիակը գտնուեցաւ Տիժոնի մէջ։ Միեւնոյն առեն հաստատուեցաւ թէ անհետացած են չարք մ փաստաթուղթեր, որոնց լուսանկարները հանել կ'ուզէր դատաւորը, Ապահովութեան Տեսչութեան մասնագէտին միջոցաւ։ Կ'ենթադրուի թէ այս թուղթերը կը գտնուէին դատաւորին ձեռքի պայուսակին մէջ, երբ ծուղակը իյնալու եւ սպաննուեցաւ։ Հաւանաբար դաւադիրները նախապէս գողցած են թուղթերը, յետոյ սպաննելով զինք, տարած կապած են շոգեկառքի գծին վրայ։ (Կ'ըսուի թէ երբ կառախումբեր անցած են դիակին վրայէն)։

Գ. Լըբռանի տեղեկագիրը ծանր ամբաստանութիւններ կը պարունակէ ընդհ. դատախազ Փռէսարի դէմ, որ պաշտօնանկ եղաւ, ինչպէս գրած էինք երէկ։

Մինչ այս մինչ այն, ոստիկանական քննութիւններէն երեւան եկաւ որ դիակին քով գտնուած դանակը ծախուեր է Փարիզի մէջ, փետր. 17ին։ Ծախողն ալ մէջտեղ եկած է եւ մօտաւորապէս կը յիշէ յաճախորդին կերպարանքը։ Այս նկարագրութիւնը շատ կը նմանի օրիորդի մը պատմութեան, որուն համաձայն դատաւորը կը հետապնդուէր Փարիզէն իսկ։ Այդ օրիորդը, Թարիս, վիճակահանութեան տոմս կը ծախէ եղեր կառ. տը Լիոնի մէջ, երբ տեսեր է Գ. Փռէնսը զոր կը ճանչնար։ Քիչ յետոյ անծանօթ մը եկեր եւ իրեն հարցուցեր է թէ ո՞ւր գնաց Գ. Փռէնսը։ Ինք ուզեր է ճամբել, բայց քիչ յետոյ դիտեր է որ անծանօթը կը հետեւի դատաւորին։ Իսկ ճարտարագէտ մըն ալ, Սիմոնովիչ, որ միեւնոյն կառախումբը կը գտնուէր, կը պատմէ թէ Տիժոնի կայարանը իջած առեն դիտեց որ անծանօթ մը աչքէ կ'անցնէ ուղեւորները։ Այս երեք վկաներն ալ — դանակավաճառը, Օր. Թարիս եւ ռուս ճարտարագէտը — 40 – 45 տարեկան կ'ենթադրեն անծանօթը, 1 մեթր 70 ս. հասակով եւ յաղթանդամ։

Մէկ խօսքով, բոլոր վկայութիւնները կը հաստատեն թէ խնդիրը կապ ունի խորհրդաւոր սպանութեան մը հետ։

Կարեւոր վկայութիւններ տուած է նաեւ սպանեալ դատաւորին տղան։ (Փռէնսի ընտանիքը հսկողութեան տակ է եւ նոյնիսկ սպառնալիքներ եկած են առեւանգելու անոր աղջիկը)։

Դատական նախարարը խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին յանձնեց նոր զեկուցումները։

Կարգով հարցաքննութեան կը կանչուին

Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորին կոչնագրով, յառաջիկայ շաբթու այդ քաղաքը պիտի երթան Ալպէռ Տալիմիէ, նախկին գաղթային եւ աշխատանքի նախարարը, որ յանձնարարական մը գրած էր Վարկի Դրամատան մուրհակներուն տեղաւորման համար եւ աշխատանքի նախկին նախարար Ժիւլիէն Տիւան, որ դէմ դիմաց պիտի հանուի Տալիմիէի հետ։ Երկուքն ալ այժմէն կը յայտարարեն թէ որ եւ է անկանոնութիւն գործած չեն եւ թէ չէին ճանչնար Սթավիսքին։ Գ. Տալիմիէ երկար նամակ մը ուղղելով մամուլին, կը պատմէ թէ իրեն անձնական նամակ մը գրած է առանց յետին մտքի, բայց ուրիշներ նամակագլուխը եւ հասցէն ջնջելով, շրջաբերականի մը վերածեր են զայն։ Ետքը կը նկարագրէ իր ներկայ վիճակը, ըսելով թէ այնքան համեստ կ'ապրի որ 1932ին ստիպուեցաւ ձգել իր սենեակներ յարկաբաժին մը, ծախել կարասիները եւ երեք սենեակ վարձել, թէ ստիպուած էր մէկ ամիս խմբագրական եւ զանազան յօդուածներ գրել թերթի մը, ապրելու համար, թէ Սթավիսքիի գոյութիւնը իմացած է միայն 1933 դեկտեմբերի վերջին օրերը եւայլն։

Պայոն հրաւիրուած է նաեւ Տիկին Սթավիսքի, որ դէմ դիմաց պիտի հանուի «Անփիր» թատրոնի տնօրէնին՝ Հայոթի հետ։ Պիտի հարցաքննուի նաեւ լեհ արուեստագիտուհին, Ռիթա Կէօրկ, որ Վիէննայէն Փարիզ կը հասնի շաբաթ օր։ Այս աղջիկը գործակից կը համարուի Սթավիսքիի լրտեսական գործունէութեան։

Արդէն իսկ բանտարկուած եւ խիստ հարցաքննութեան ենթարկուած են Սթավիսքիի քարտուղարն ու գործակիցը, Ռոմանիեռ եւ Տէփառնօն, որոնց առաջինը 8,000,000, իսկ երկրորդը 20 միլիոն փրանքի չէքեր ստացած են։

Երկուքն ալ անմեղ կը ձեւանան, յայտարարելով թէ Սթավիսքիի պաշտօնեաներն էին եւ պարզապէս անոր հրամանները կը կատարէին։

Քննիչ յանձնաժողովը ստիպողաբար պահանջեց դատական նախարարէն՝ խուզարկութիւններ կատարել դրամատուններու եւ պաշտօնատուներու մէջ եւ իրեն յանձնել Սթավիսքիի 840 չէքերուն արմատները եւ ուրիշ փաստաթուղթեր։ Նախարարը խոստացաւ գոհացում տալ։

Զանազան տեղեկագիրներու ընթերցումէն կը հասկցուի թէ «Աէռփոն Ֆրանսէզ», օրէնսդրական պաշտօնաթերթը, 150,000 փրանք ստացած է Սթավիսքիէն, դադրեցնելու համար պայքար մը, ոչնչացնելով անոր վերաբերեալ փաստաթուղթերը։ 1933 մարտ 29ին Փարիզի երեսփոխան Գոնոռ (բանտարկեալ) օդանաւային նախարար Գ. Քոյի ներկայացուցած է Սթավիսքին, որ առաջարկեր է պայմանագիր մը ստորագրել 100 նոր ձեւի օդանաւեր գնելու համար։

⁂ Խուզարկութիւններ կը կատարուին, բոլոր դատերը Փարիզի մէջ կեդրոնացնելու համար, քանի որ դժուար է ամէն բան քննել Պայոնի մէջ։

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ՝ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սթավիսքիի գործին համար կազմուած խորհրդարանական յանձնաժողովը հինգերորդն է Գ. հանրապետութեան պատմութեան մէջ։ Առաջինը կազմուած է Փանամայի գայթակղութեան համար, որ շատ կը նմանի Սթավիսքիի գործին։ Անդամներուն թիւն էր 30։ (Այժմ 44 է)։ Յանձնաժողովը յուզումնալից նիստեր ունեցաւ եւ ծանր միջադէպեր ծագեցան. այն աստիճան որ, 1892 նոյ. 21ին սկսած քննութիւնը վերջացաւ 1893 յուլիս 4ին։ Տեղեկագիրը երեք հաստափոր հատոր կը ներկայացնէր, բազմաթիւ յաւելուածներով։ Եզրակացութիւնները երեսփ. ժողովին կողմէ նկատի առնուեցան 1898 մարտ 30ին։

Անկէ կարճ տեւեցին Տիկին Թէրէզ Հումպէռի գործին քննութիւնը (1902), Շարրբէռայի միլիոններու խնդիրը (1904) եւ Ռոշէթի գործը (1910)։ 1930ին քննիչ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ դրամատէր Ուսթրիքի գործին համար եւ խրեցաւ լաբիւրինթոսի մը մէջ, մինչեւ որ փակեցին։

15 տարեկան տղայ մը պիտի սպաննէր ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ...

Չորեքշաբթի օր 15 տարեկան պատանի մը ներկայանալով նախորդ ներքին նախարար Գ. Ֆրոյի բնակարանը, սանդուղներէն վեր կը խոյանայ։ Երկու գաղտնի ոստիկաններ անմիջապէս օձիքէն կը բռնեն եւ խոշոր դանակ մը կը գտնեն հագուստներուն տակէն։ Տղան հարցաքննուելով կը պատմէ թէ գիւղէ եկած էր իր ընկերներուն հետ, նախարարը սպաննելու համար։ Մէկ գիշեր վար դրուելէ յետոյ, յանձնուեցաւ ծնողքին։

Ինչպէս կ'երեւայ, լրագրական պայքարները ազդած են նաեւ դպրոցական պատանիներուն վրայ։ Տղան հսկողութեան տակ պիտի պահուի։

Պուլկարիոյ թագաւորը Պերլինի մէջ

Պուլկարիոյ Թագաւորը, որ Պրիւքսէլէն Փարիզ եկած էր, Պերլին հասաւ չորեքշաբթի օր։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս անակնկալ այցելութեան։ Թագաւորը այցելեց նախագահ Հինտէնպուրկի եւ ճաշի հրաւիրուեցաւ։ Ներկայ էր նաեւ Գ. Հիթլէր։

«Ինչպէս սպաննեցի Ռասփութինը»

Այս միջոցին հետաքրքրական դատ մը տեղի կ'ունենայ Լոնտոնի մէջ։

Իշխանուհի Եուսուփով, հռչակաւոր Ռասփութինի սպանիչին կինը, դատ բացած է շարժանկարի ընկերութեան մը դէմ, առարկելով թէ պատկերին մէջ ներկայացուած Նաթաշան, Ռասփութինի սարփուհին, շատ կը նմանի իրեն, եւ հետեւաբար կը վիրաւորէ իր պատիւը։ Ընկերութեան փաստաբանը հինգ ժամ հարցաքննեց իշխանուհին, համոզելու համար թէ Նաթաշան երեւակայական տիպար մըն է եւ կապ չունի իրեն հետ։ Այս առթիւ, հարցաքննուեցաւ իշխան Եուսուփովն ալ, որ պնդեց թէ ինքն էր որ սպաննեց Ռասփութինը, թէ նախապէս վիրաւորած էր գնդակով մը, եւ երբ ոտքի ելաւ, Փուրիշքէվիչ ալ երեք գնդակ պարպեց, բայց նորէն կը շնչէր եւ մահացու հարուածը ինք տուաւ։

Դատախազին փաստաբանը յայտնեց թէ իշխանուհին նախապէս դիմած էր շարժանկարի ընկերութեան, խնդրելով չներկայացնել « Ցենդ Վանականը », բայց պատասխանեցին թէ 1160 պայմանագիր ստորագրած են եւ իբր 40,000 անգլ. ոսկի պիտի կորսնցնեն, եթէ ջնջեն պատկերը։

Լրտեսական գործ մը Հունգարիոյ մէջ

Լրտեսական լայն կազմակերպութիւն մը երեւան հանուեցաւ Փէշթայի մէջ։ Գործը սարքուած էր ի նպաստ հարեւան պետութեան մը եւ կը վախցուի որ մեծ համեմատութիւններ ստանայ։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ամէն դասակարգէ անձեր կը գտնուին ամբաստանեալներուն մէջ։ Կ'ըսուի թէ 44 հոգի ձերբակալուած են, որոնց չորսը զնդապետ, մէկը հրամանատար եւ մէկը լրագրող։

Մաքտոնըլտ կը մերժէ ընդունիլ գործազուրկները

Փետրուար 28ին բուռն տեսարաններ պարզուեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ։ Գաւառներէն քալելով Լոնտոն եկած գործազուրկները որոշեր էին պատուիրակութեան մը միջոցաւ երեսփ. ժողովին ներկայացնել իրենց դանգատները։ Ժողովը մերժած էր ընդունիլ պատուիրակութիւնը, հետեւելով Գ. Մաքտոնըլտի, որ կը թելադրէր տեսակցութիւնը կատարել իրենց շրջանի երեսփոխաններուն հետ։ Գործազուրկները ներկայացան, բայց երեսփ. ժողովի գաւիթին մէջ ընդունուեցան միայն 50 հոգի, եւ դուռը փակուեցաւ։ Վիճաբանութեանց միջոցին, աշխատաւորական երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ բազմաթիւ թշուառներ կը սպասեն դուրսը, անձրեւին եւ ցուրտին տակ, մինչ ուրիշ այցելուներ կ'ընդունուին։ Եւ պոռաց.

— «Դասակարգային անհանդուրժելի խտրութիւն մըն է այս։ Լաւ հագուած մարդիկը ներս կը մտնեն առանց դժուարութեան, մինչ գործազուրկները պոչ կը կազմեն եւ դուրսը կը մնան»։

Ատենապետը պատասխանեց թէ ոստիկանութիւնը իր պարտականութիւնը կը կատարէ եւ թէ խտրութիւն չէ գրուած։ Հարցապնդող երեսփոխանը պայրանալով, սկսաւ ծանր բառեր գործածել։ Ատենապետը կարգի հրաւիրեց, սպառնալով դուրս հանել, մինչ բազմաթիւ երեսփոխաններ « ի կա՛րգ, ի կա՛րգ » կ'աղաղակէին։

— Գետի՞նն անցնին ձեր բոլոր «կարգերը», պոռաց աշխատաւորական երեսփոխանը եւ դուրս ելաւ, հայհոյելով « երեսփ. ժողով » կոչուած խեղկատակութեան դէմ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

ԽՄԲ.— Ընկեր Ա. Ահարոնեան վերջերս ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած էր «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, թղթատելով հայ թէ օտար գիրքեր: Ստորեւ հատուած մը՝ իր խորհրդածութիւններէն.—

Կ'ուզեմ, որ բարձրացող մեր բոլոր սերունդները սպիրախտ ու անարդ ժառանգումին ի սպաս չդնեն իրենց մատաղ, գաղափարապաշտ հոգիները:

Կ'ուզեմ, որ իւրաքանչիւր հայ մանուկ հայրենի աչք բացած աշխարհի չար ու բարուն՝ մայրական աղօթքի հետ իր հոգու վրայ դրոշմէ այն անհեղ ճշմարտութիւնը, թէ չորս դեսերով ցօղուած իր դրախտ հայրենիքը Թուրքերն է աւերել ու ամայացրել:

Կ'ուզեմ, որ այս կարօտի անհագնութեան կայծեր իր էութեան նուիրական խորքերում միայ որպէս անմեռ կրակ:

Ահա ի՛նչ նպատակով եմ գրում այս տողերը:

Դառնանք մեր հայրենիքի անզուգական գեղեցկութիւններին եւ անբաւ բնական հարստութիւններին, որ հրմայել է այնքան օտարներին եւ որի վրայ այսօր Թուրքն է նստած:

«Հայաստան անհեղ ձմեռներ ունի,— ասում է Ժան Լօրան.— Նա պատած է բարձր լեռներով, որոնք 3000 մեթրից անց են, ինչպէս Արարատ եւ իսա մեծի մասին մէջին հաշուով 2000 մեթր հասնող հարթավայր, որի վրայ փչում են Կովկասից հասնող կամ Կասպեան աւազների սառնաբեր հողմերը, որոնց շունչի տակ սառչում են հոսող ջրերն ու լճերը: Սառնամանիքը գիշերները դառնում է այնքան սարսափելի, որ մի քանի ժամում կարող է մի բանակ փճացնել: Ալպեան ձիւնի փոթորիկներ, որոնց հետեւանքով ճամբաները դառնում են անանցանելի ու վտանգաւոր: Ձմեռ — բուքը կարող է մոլորել, կամ անդունդների կուլ գնալ, երբ ճամբաները եղերուած չեն սիւներով կամ ծառերով»:

Մեր աշխարհի բուք — բորանն է, էնտակոստ ձիւների, կարաւաններ կլանող մեր ձեան հիւսերի, մեր տհարկու ձմեռների մասին շատ են գրել մեր պատմագիրները: Մեր ժողովրդական առասպելները, մեր բարբառը, մեր սուտ եւ առասպելները լի են մեր երկրի խստաշունչ ձմրան յուշերով: Հիւսիսային ժողովուրդների պէս մեր բանաստեղծ մեր թոնիր-կրակը հիւսուած են մեր պարզկայ գիշերների, «լեզուն բերնին չորսցնող» սառնամանիքների հետ:

Տառապե՞լ է մեր ժողովուրդը մեր ձմեռների կատաղութիւնից. անիծե՞լ է իր հայրենի բնութեան անգթութիւնը: Երբե՛ք: Նա այնպէս է յարմարուել իր ձմեռների խստաշունչութեան, որ բուք — բորաններն իսկ դարձած են իր հոգին ու բարբառ զարդարող գեղեցկութիւններ: Հայոց աշխարհի ժողովրդական ստեղծագործութեան մէջ շատ է երգուել ցուրտն ու ձմեռը:

Անշուշտ մեր երկնաբերձ մթին ու դաժան լեռների ձմեռներին ենք պարտական մեր ցեղի ուժեղ անհատականութիւնը, մեր գոհար բարձունքների պէս անընկճելի գաղափարականութիւնը, մանաւանդ կուռ այդ անզուսպ պատրաստականութիւնը, առանց կշռելու հնարաւոր հետեւանքները:

Հայոց աշխարհի ձմեռը փնտռեցէք իւրաքանչիւր Հայի խորունկ աչքերի սարսափնակ մռայլի մէջ, խոհական մի անդունդ, որ մրրիկներ է ծածկում, փնտռեցէք նրա ճակատի կնճիռների, յօնքերի հանգոյցների մէջ:

Բնաւ պարադոքս չէ, եթէ ասեմ, որ ուր եւ լինի Հայը, ինչ միջավայրում եւ յաւիտենի օտար հորիզոնների տակ, նա իր աչքերի մէջ տանում է ամէն տեղ մեր ձիւնապատ, անհեղ լեռների հզօր, ընկճող հայեացքը: Շնորհիւ իր երկրի բնութեան, իւրաքանչիւր վտարանդի հայ աշխարհի մանրանկարն է, մի շարժուն Հայրենիք:

Հայ ժողովուրդը սիրել է իր հայրենի բնութիւնը անգամ նրա դաժանութեան մէջ, վասնզի մեր ձմեռների խստութիւնը, ձիւների առատութիւնը սառնամանիքների սաստկութիւնը նաեւ աղբիւր են երկրի անբաւ հարստութեան, մեր ջրերի, մեր աղբիւրների, մեր գետերի յորդառուխ առատութեան եւ ճոխ, բազմազան բուսականութեան: Եւ յետոյ, մեր ձիւն ձմեռներին ենք պարտական մեր երկրի եղանակների անհման ու գողտրիկ կանոնաւորութիւնը, որոնք իրար յաջորդում են, կարօտով իրար փնտռող չորս քոյրերի պէս: Եւ շնորհիւ մեր եղանակների այս ապշեցուցիչ կարգին որ գուցէ ոչ մի այլ երկիր ունի, հայ ժողովուրդը դարձել է հողի անհման մշակ, վար ու ցանքի, դաշտ ու արտի, այգու ու պարտէզի մի անզուգական վարպետ ու սիրահար:

Անհեղ ձմեռներից յետոյ եւ մեր գարունները… Ո՞վ չի տեսել Հայաստանի արեւն ու գարունը, նա գարուն երբեք չի տեսել:

Զգխոհ հայազգի Լօրան չքնե՞ղ է մեր աշխարհը, տեսե՞լ է Այրարատեան աշխարհի, Մշոյ դաշտի, Վասպուրականի գարունը: Հաւանաբար ոչ, վասնզի մեր երկրի գեղեցկութիւնները նկարագրելու համար նա բաւականանում է մեր հին պատմագիրներով:

Ձմեռն անցնելուց յետոյ՝ «գարնանը, երբ բնութիւնն աւելի ազատած էր դառնում,— ասում է Լօրան,— Հայերը իրենց լեռներում, ու խոր — խոր ձորերում եւ իրենց լայնանիստ հարթութիւնների վրայ իրենց հաճելի կենցաղն էին վարում»: Եւ իբրեւ օրինակ, նա առաջ է բերում մի քանի քաղուածքներ մեր պատմագրերից.

«Ձմեռը քաղցրացաւ,— ասում է Թ. Արծրունին,— հողագործները պատրաստում են իրենց դաշտային աշխատանքները. որսորդներն իրենց աղեղները, անասնապահներն իրենց հեշտալի ճամբորդութիւնը, հովիւներն սկսում են դուրս տանել իրենց հօտերը դէպի խոտաւետ ձորերը»:

«Եթէ դուք Տարօն գաք,— ասում է Զենոբ,— կը տեսնէք հողն արգաւանդ, կլիման՝ անուշ, ջրերն՝ առատ, դաշտերը հարթ ու եզերուած անտառապատ լեռներով: Ու հարուստ են մարգագետինները, եւ առատ մեղրը»:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԻՆՉԻ՞ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչի՞ կը ծառայէ հիւանդութիւնը: Կարելի՞ է արդեօք որ բանի մը ծառայէ հիւանդութիւնը, մասնաւորներու վնասակար, ամբողջութեան արգելիչ, ուժասպառութեան պատճառ հիւանդութիւնը կրնա՞յ օգտակարութիւն ունենալ:

Բայց կ'երեւի թէ բանի մը կը ծառայէ, գոնէ տրուած վկայութիւնները եւ վկայողներուն արժանիքը աչքի առջեւ ունենալով: Հէքէլ գրած է իր օրագրութեան մէջ. «Հիւանդագին վիճակները ճշմարիտին (անւսկանին, յաւիտենականին) աւելի մօտ են քան առողջ բաւածները»: Եւ Նովալիս կը յայտարարէ թէ «հիւանդութիւնները մեր խորհրդածութեան եւ մեր գործունէութեան ամէնէն հետաքրքրական նիւթը եւ հրապոյրն են»: Սա՛ հարցումն ալ մէջտեղ կը նետէ այնուհետեւ,— «Հիւանդութիւնը չի՞ կրնար արդեօք բարձրագոյն համադրութեան (սէնթէզ. պատճառէն դէպի արդիւնք երթալու) միջոց մը ըլլալ»: Նիցչէ այսպէս կը բանաձեւէ.— «Գալով հիւանդութեան, չէ՞նք կրնար արդեօք փորձուիլ հարցնելու համար, թէ հիւանդութիւնը ամէն կերպով անհրաժեշտ չէ՞ մեզի»:

Այսպէս հիւանդութիւնը իր թերութիւններուն առաքինութիւնները ունի: Փրօֆ. Զիրմաք — Աէյոլէնէկ իր «Հիւանդութիւն եւ Մարդկային բնութիւն» գրուածքին մէջ ցոյց կուտայ թէ ոչ մէկ բան աւելի ներքնապէս կը զուգէ իրարու հետ բնաւորը եւ հեթանոսը, ընկերութիւնը որքան սատուածքը եւ փոխադարձ օժանդակութիւնը հիւանդութեան օրերուն: Գորովականութեան զգացում, ինքնաքննութիւն, փոխադարձ սիրալիրութիւն, անձնուրացութիւն, զոհողութիւն եւ ընկերսիրութիւն կը զարգանան ատաղծներու շնորհիւ, փոխադարձ արդարութեան ճամբուն վրայ»:

Բայց հիւանդութիւնը այս օգուտէն զատ խոհեմութիւն ալ կը ստեղծէ: Հիւանդ եղողը կամայ ակամայ կը հարցնէ, թէ ինչո՞ւ հիւանդ եղած է, եւ այս «ինչո՞ւ» հարցումին մէջ արդէն կայ սկիզբը խոհեմութեան, որով կ'ուզէ ճանչնալ պատճառը եւ խորհիլ անոր վրայ: Հիւանդութեան դէմ կռուելու մղումը առաջին եւ ամէնէն զօրաւոր ազդակն է բնութեան մէջ խուզարկելու իրերը, եւ ասով արդէն դրուած կ'ըլլայ գիտութեան սկզբնակէտը:

Օգուտի եւ խոհեմութեան զարգացումը կամ յառաջացումը մշակոյթի յառաջացում կամ զարգացում կը նշանակէ, եւ արդարեւ այն Պետութիւնը՝ որ ուղեց հիւանդութիւնը ջնջել, տկարակազմերը եւ հաշմանդամները արմատախիլ ընել, «ազգաբանօրէն» ոչինչ եղած է: Սպարտա, Յունաստանի բոլոր երկիրներուն մէջ, ամէնէն յետամնացը եղաւ: Եթէ մարդկութիւնը Սպարտայի օրինակին հետեւած ըլլար ընտրողութեան մէջ, աշխարհ պիտի զրկուէր Սոկրատէ մը՝ որովհետեւ տգեղ էր, Նափոլէոն մը՝ որովհետեւ գլուխը պզտիկ էր, Գիւվիէէ մը՝ որովհետեւ ջրագլուխ (հիտրօսէֆալ) էր, ինչպէս նաեւ Մէնչէլէ մը պիտի զրկուէր աշխարհ, եւ Մուհամմէտի ու Տոսթոյէվսքիի պէս լուսանոտներ պիտի մեռցուէին, զեռ գերցին:

Հիւանդութիւնը ինչպէս ընդհանրութեան, նոյնպէս անհատներուն համար շատ բանի մէջ կրնայ օգտակար ըլլալ: Արդի գիտութիւնը սա տեսակէտին վրայ է, թէ մարդկային մարմինին մէջ ամէն անարժէք եւ սխտաւոր նիւթ կը միտի հակազդելու ի նպաստ մնացողին սպառողութեան, աստուածէն աւելի արժէքի (փլիւ—վալիւ): Հիւանդ մարդը կ'ապրի բացառիկ վիճակի մը մէջ, տեւականօրէն լարուած ուշադրութեան մը մէջ, այս պատճառաւ աւելի արթուն, աւելի ուշիմ, աւելի սուր է ականջով, աւելի սրամիտ, ոգեւորուած է, եթէ կրնանք ըսել այսպէս:

Բայց ալ աւելի շատ պարագաներու մէջ հիւանդութիւնը դեղ է: Ասիկա զուտ սրամիտ բացատրութիւն մը չէ, այլ պարզ ճշմարտութիւն մը, որ ալ աւելի զօրաւոր է որքան պատկառելի հնութեամբ ճշմարտութիւն մըն է այն: Արդէն հին Յոյներուն ծանօթ է, թէ, օրինակ, լուսնոտները կրնան բուժուիլ, եթէ դիպուածով պարբերական տենդ ունենան: Միջին դարու մէջ բժիշկները մելամաղձոտութեան դէմ ամենայն զարմանք կը համարէին ճահճային տենդը, եւ այսօր Արժանթինի մէջ ասորական թանչքէ տառապող մարդիկը թէքնալ թէքրա թուժարանը կը ղրկուին, ուր չարաչափ ճահճային տենդը կը տիրէ: Երեք անգամ բռնուելէ վերջ հիւանդները վերջնականապէս կը բուժուին:

Նաեւ թոքային բորբոքումը ու կարմրախտը լաւ դեղեր են, մանաւանդ ուժէ ձգող հիւանդութիւններու դէմ: Գալարը շուտով կը բուժուի, երբ հիւանդը օձագու ունենայ: Երբ 1924ին Ճայօն — սիւր — Մառնի յիմարանոցին մէջ արիւնախառն թանչքի սաստիկ համաճարակ մը ծագեցաւ, երկու պատառոտութիւններ, մին կատաղի, միւսը անդամալոյծ, բուժուած յառաջացան, համաճարակին դիմանալէ վերջ:

Հարկ չկայ մինչեւ Արժանթին կամ յիմարանոց երթալ: Ամէն մարդ կրնայ գիտցած ըլլալ թէ, ինչպէս յաճախ հիւանդկախ մարդիկը, որոնք երկու շաբաթը անգամ մը անհանգիստ են եւ իրենց առողջութեան մասին, մէկէն ի մէկ կը կազդուրուին՝ երբ «մեծ» հիւանդութեան մը ենթարկուին: Մասնաւորապէս ժամատենդը բարլաւան մը կը նկատուի, որ ենթակաները միանգամ ընդ միշտ կ'ազատէ իրենց ցաւերէն, մէկի դէմ հազար չափով:

Այնչափ բացայայտ բաներ կան որ բժիշկ չեղողներն ալ կը գիտեն: Բայց բժիշկներուն միայն ծանօթ է սա իրողութիւնը, թէ ինչ ինչ հիւանդութիւններ ոչ թէ կը բուժեն ուրիշ հիւանդութիւնները, այլ բոլորովին կը խափանեն այլեւս անոնց կրկին մուտքը: Այսպէս արատ զանակի հիւանդութեան ունեցողները երբեք չեն բռնուիր թոքախտ, պերկրսակութենէ:

Արդի բժշկութիւնը բնականաբար գործնականապէս եւս կ'արժեցնէ այս ծանօթութիւնը. Փրօֆ. Վակնէր — Եաուրէկ իր մէթոտը ունի ուղեղային սիֆիլիսը (փարալիզի ժէնէրալ) ճահճատենդով բուժելու, եւ ատոր համար ստացաւ Նոպէլեան մրցանակը:

ԱՅՆ ՕՐԸ...

ԱԳԱՏԱՆ, (Պարսկաստան).— «Ընկերնե՛ր … սիրելի ընկերներ … ես՝ … ես կ'ուզեմ որ գայ, շուտ գայ այն օրը … ես կ'ուզեմ …»:

Արցունքով կարդացի այս տողերը «Յառաջ»ի էջերից մէկում …

Այն օրը …

Մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ ե՞րբ մենք պիտի մաշենք մեր պարմանի կեանքն այս օտար հորիզոնների տակ. մինչեւ ե՞րբ մենք պիտի քաշենք մեծ «ախ»ն ու սպասենք այդ օրուան, որ պիտի գայ, սակայն ուշանում է …

Ա՜հ, տարագիր ընկեր, մեզանից ո՞վ չի սպասում այդ օրուան, ո՞վ չի ցանկանում տեսնել արշալոյսն իր լուսաճաճանչ արեւով: Թառամում է մեր կեանքը, մաշւում մեր հոգին. կեանքը մեզ համար երազ է թւում: Մենք ի՞նչպէս եւ որքա՜ն ապրենք պանդուխտ, օտար ու անհայրենիք, որքա՜ն ծծենք այն օդը, որ մեզ համար խորթ է եւ օտար …

Սակայն այս ի՞նչ եմ խօսում: Յուսահատութի՞ւն ու վատութի՞ւն: Ո՛չ, հազար անգամ ոչ: Նրանք մեզ այդպէս չսովորեցրին. նրանք երբեք այդպիսի պատգամ չարձակեցին:

Արեան ձայնը մեզ կանչում է. պարտք ունենք կատարելու, խաչ ունենք կրելու դէպի հայ գողգոթան, որի կատարին մի օր մեր իսկ ձեռքերով պիտի բարձրանայ մարմարեղէն կոթողը եւ դրա վրայ բոցեղէն տառերով պիտի գրեն ապառնութեան երգչի սա բոցեղէն տողերը՝

'Նրանց' որոնք խիզախ կեանքով դաժան մահը հեզնեցին եւ նորա մահով մեր սև կեանքին փայլ տուին …

Այն օրը … այն ծաղող արշալոյսը …

Հայրենապաշտ ու հայրենակարօտ երիտասարդներ, գիւղի ու քաղաքի այգաստ ու խեղճ զաւակներ, որոնք ընկան աշխարհի չորս հովերի երախը՝ յուսով ու կարօտով սպասում են Մեծ Օրուան. ու մինչ այդ՝ իրենց տօթուն սրտի խորքերից կարմիր տողեր են շարում թղթի վրայ եւ ուղարկում քեզ, սիրելի «Յառաջ», ոչ թէ փառասիրութեան ու պարծանքի համար, ո՛հ ո՛չ, այլ իբրեւ հանդարտեցում ու ցնծացում այն անհեղ փոթորիկի եւ անշէջ բոցի, որ բոյն է դրել մեր այս երիտասարդ կրծքերի տակ … Ու դու էլ, հեռաւոր հորիզոններում մեզ համար պատրաստել ես մի լուսեղէն հրանոց, որից մենք ստանում ենք ամէն ինչ, որ թէ հաց է մեզ համար եւ թէ ջուր, թէ կեանք է եւ թէ պայքար, թէ տանջանք է եւ թէ ուրախութիւն, թէ արցունք է եւ թէ ժպիտ …:

Շա՜տ ես անուշ, անգին «Յառաջ», այն կրակը, որ դու դրել ես մեր հոգում՝ այրում ու փոթորկում է մեզ … Յիշեցի՛ր որ ծովերով ու լեռներով հեռու ինկած երիտասարդներ կան, որոնք օր ու գիշեր քո անունն ունեն իրենց շրթներին եւ սպասում են քո խօսքին, որ հնչում է այնքան խրոխտ, այնքան յաղթական …

Կուսակցութիւնից եւ ազգից զատ, դու միայն ես, սիրելի «Յառաջ», խօսում ես մեր հոգու խորքից եւ, ի շարս մեր բոլոր միւս գաղափարաշունչ թերթերի, առաջնորդում ես մեզ դէպի պայքարների ամենագաղափարականը, որ այնքա՜ն գրաւիչ է, այնքա՜ն դիւթական …

Երբեմն մեզանից երէցները ջան… են հեռւել քո էջերում, սակայն խ… նում են որ դու մեզ ես պատկանում եւ իրենք խուսափում են լոկ ան… խախտ պահել մեր սէրը եւ հաւատ… դէպի մեր անհեղ պայքարը …

Ու քեզ հետ միասին՝ Նրանք ա… ռաջնորդում են դէպի արշալոյսն… դէպի փառապանծ հորիզոնները … ցաւատանջ աշխարհի … ու քայլ… քայլ, մեզ մօտեցնում է այն օրուա… որին սպասում ենք մենք եւ որի հա… մար տանջւում ու պայքարում …

Մենք սպասո՜ւմ ենք Այն Օրուան…

Ու պիտի գայ այդ օրը, պիտի ծա… այն արշալոյսը, որի համար ա… րին հաւեց, պիտի բացուի մի … Մայիս 28 մե՛ր պայքարով, մե՛ր … րիւնով …

Մօտ է այդ օրը, ընկե՛ր … :

ՀԱՅՈՐԴԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱԽՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՄ

ԱՅՍՕՐ՝Ս ԿԸ ՎԱՐԵՆ ԵՐԿԻՐԸ

Ա. Գալոյեան ընդարձակ զեկոյց … կարդաց Հայաստանի կոմունիստ կու… սակցութեան Ցրդ համագումարի մէջ (յունուար): Այդ զեկոյցը, … կայն, պարզապէս թւում մըն է ի… կերային խորունկ վէրքերու,— … այնտեղ ուրիշ բան չէք կարդար, … միայն դէպքեր գողութեան, գեղծու… մի, խարդախութեան, գինովութեան, կաշառքի, ծեծի, բանտարկութեան … Տեսակ մը պատկեր Հայաստանի ը… կերային ախտաբանութեան:

Քննենք մեր այս բաժնին մէջ … կարելիութիւն կայ վերլուծելու … ախտաբանական երեւոյթներու … պատճառները, ոչ ալ տեղ՝ մէջբերելու … կէկ թուեր Գալոյեանի նկարագրած … դէպքերը:)

Նմոյշի համար յիշատակենք … մը դէպք, քաղելով Խորհ. Հայաստանէն (յունուար 17).—

Լենինականի պահեստապետ Ալ… բարայի գիւղացիներէն 800 փութ … կաշառք կ'առնէ, եւ այս կաշառքը … գիւղացիները կը վերին իրենց գր… նը, որ պիտի յանձնեն պետութեան … Այսպիսի դէպքեր շատ պատահած են …

Խոզի արդիւնաբերութեան կոոպ… վարչութիւնը «անօրինական» ճամբով … կը վաճառէ քանի մը տասնեակ փութ … պանիր, եւ 2,123 ձիւ խոզ. Այսպիսի … դէպքեր պատահած են Սանփառնա… նի, Լենինականի, Ղարաքիլիսայի … Բասարգեչարի եւ այլ շրջաններու մէջ:

Ձեղծումը կատակերգական ձեւ … կ'առնէ երբեմն: Վարդանիսի խոր… անտեսութեան վարիչները «գործ գո… պատ սիրեցիր» ձեւով կ'օգտուին … տողուած ապրանքներէն, օրինակ … մեղրէն: Եւ տեղեկագիր կուտան թէ … արջերը կերան: Քննութիւն կը կա… տարուի եւ կը պատժուին մեղրակեր… ները, որ արջեր չէին:

Ազմազանի հօտէն կը կորսուին 300 … խոզեր ու մանր անասուններ: Անա… նապահները կը յայտարարեն թէ … Թիւրաները յարձակեցան հօտին վրայ … եւ գողցան: Ազմազանի կոմունիստն…

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ու գլխաւորաբար Անգլիա, որուն շահերը կը վտանգուէին Եգիպտոսի հզօրացումով, Թուրքիոյ ինքնակոչ պաշտպանի դերը ստանձնեց:

Նախկինի յաղթութենէն վերջ վախնալով որ Ռուսիա կրնայ Գոլիար գրաւել Հիւնքեար Իսկէլէսիի դաշնագրութեան համաձայն, ջանաց անհապաղ բանակով պետութեանց հաւաքական միջամտութեան ենթարկել Թուրք — եգիպտական տագնապը:

Պետութիւնները ընդունեցին. կամայ ակամայ նոյն իսկ Ռուսիան եւ Ֆրանսան որ իբրեւ Մէհմէտ Ալիի բարեկամ կը յուսար լայն կալուածներ ապահովել իր պաշտպանեալին:

Անգլիոյ նպատակը անշուշտ Մէհմէտ Ալին հարուածելով անուղղակի վնասել էր Ֆրանսայի, որուն հմայքը այդ օրերուն բարձր էր Արեւելքի մէջ: Թուրքիան պաշտպանելով կը յուսար պատուար մը քաշել ռուսական վայրէջքին դէմ:

Եւ 1840ին Անգլիա կը խաղայ իր ամէնէն ճարպիկ խաղերէն մէկը: Լոնտոնի մէջ կը յաջողի գաղտնի բանակցութիւններով ստեղծել համաձայնութիւն մը Աւստրիոյ, Փրուսիոյ եւ Ռուսիոյ հետ, նպատակ ունենալով սանձահարել Եգիպտոսի Սուլթանը, անոր ձեռքէն խլել Ատանան, Սուրիան, Արաբիան, Թրքական նաւատորմը եւ վերադարձնել Թուրքիոյ:

1840 յուլիս 15ին յայտնուեցաւ այդ համաձայնութիւնը, Ֆրանսա դուրս ձգուած էր: Ֆրանսա յուզուեցաւ. սաբիկա նկատուեցաւ դիւանագիտական Վաթէրլօ մը: Պատերազմի պատրաստութիւններ տեսնուեցան: Ֆրանսա ամէն գնով կ'ուզէր պաշտպանել Մէհմէտ Ալին:

Անգլիա խօսքէն գործի անցնելով, իր նաւատորմը կը համախմբէր Աղեքսանդրիոյ առջեւ:

Մէհմէտ Ալի ուժին առջեւ տեղի տուաւ. քաշեց իր բանակները Սուրիայէն եւ օսմ. նաւատորմիղը յանձնեց Թուրքիոյ (1840 նոյ.):

Ֆրանսայի մէջ Թագաւորը, Լուի Ֆիլիփ համաձայն չեղաւ պատերազմի դաշնագիրն ու գործի գլուխ կանչեց Կիզօն, որ կ'ըսէր.— «Պատերազմը եւ յեղափոխութիւնը իրարու ազդեցութեան միջոց դարձած են մեզի համար գոյութիւն ունենալէ»:

Որով Մէհմէտ Ալիի հետ Ֆրանսա ալ կը կրէր դիւանագիտական պարտութիւն մը:

Անգամ մը եւս անդունդին եզերքը հասնող Թուրքիան կը փրկուէր շնորհիւ եւրոպական շահամոլ խարդաւանքներուն:

Թուրքիոյ ղեկավար շրջանակներկը մտածէին թէ պետութեան քայքայումը կարելի է կանխել ներքին ճիգերով միայն, լուրջ բարեկարգութիւններու մասին խորհողները չէին պակսեր: Այդ հոսանքին գլուխը կը գտնուէր Րէշիտ փաշան, որ երկար ատեն ապրած ըլլալով Լոնտոն եւ Փարիզ, տոգորուած էր լուսամիտ գաղափարներով:

Ինքը եղաւ երիտասարդ Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի նախարարը եւ խորհրդականը, իր նախաձեռնութեամբ յայտարարուեցաւ 1839 նոյեմբերին Կիւլհանէի «Խաթթը Հիւմայունը» որ յայտնի է «Թանզիմաթ» անունով: Բարեկարգութիւններու ծրագիր մըն էր սափա, որ կը խոստանար քրիստոնեաներու եւ իսլամներու հաւասարութիւնը ապահովել եւ վերակազմել պետութեան վարչական մեքենան:

Աւելորդ է ըսել թէ պարագաներու եւ արտաքին ուժերու ճնշումին տակ պարտադրուած այս բարենորոգումները մնացին մեռեալ տառ, որովհետեւ անոնք չէին համապատասխաներ ժողովուրդի տիրող մտայնութեան:

Նոյն օրերուն գերեզման կը մտնէր նաեւ Հիւնքեար Իսկէլէսիի դաշնագիրը:

1841 յուլիս 13ին Լոնտոնի մէջ կը ստորագրուէր Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ նոր համաձայնութիւն մը, որ յայտնի է «Նեղուցներու համաձայնագիր» անունով:

Ասիկա անգամ մը եւս կը խոստանայ յարգել օսմ. պետութեան ամբողջականութիւնը եւ կ'որոշէ թէ Նեղուցներու անցքը արգիլուած է ամէն տեսակ պատերազմական նաւերու առջեւ:

Հիւնքեար Իսկէլէսին կը թաղուէր Լոնտոնի մէջ. գրչի հարուածով կը քանդուէր Ռուսիոյ մէկ դարու ճիգերուն արդիւնքը:

Իրապէս ռուսական նաւատորմը կը դատապարտուէր բանտարկուած մնալու Սեւ ծովուն մէջ ու Միջերկրականը կը մնար ազատ անոր հասանելիք արշաւներէն:

«Նենգ Ալպիոն»ը անգամ մըն ալ յաջողած էր Եւրոպան խաղցնել իր մատներուն վրայ:

Մէհմէտ Ալիի վերջին կեանքը չիջեցաւ անփառունակ:

1841ի ձախողանքէն յետոյ իր մտային կարողութիւնները սկսան տկարանալ: 1848ին ան ինկած էր «մանկամտութեան եւ յիմարութեան» մէջ: Իր տղան նոյն տարին իրեն յաջորդեց, բայց վեց շաբաթ իշխելէ յետոյ, մեռաւ անակնկալ կերպով:

Յաջորդ տարին կը մեռնէր հայրը՝ բոլորովին մոռցուած:

Իրենցմէ վերջ կուգան կարգ մը Խտիւներ Ապպաս Ա. (1848 — 1854), Մուհամմէտ Սաիտ (1854 — 1863), Իսմայիլ (1863 — 1879), որոնց օրով, շնորհիւ Ֆրանսական օժանդակութեան, երկիրը կը նուիրուի շինարար ձեռնարկներու:

Յայտնի եգիպտագէններ՝ Շամփոլիոն, Մարիէթօն կը քրքրեն Եգիպտոսի՝ երեսուն դարու անցեալը. բեւեռագիրները կը լուծուին:

Ֆերտինանտ Լէսէփս 1868ին կը վերջացնէ Սուէզի ջրանցքին աշխատանքները:

Սակայն Իսմայիլի նիւթական սխալները երկիրը առաջնորդեցին սնանկութեան: Այն աստիճան որ բռնադատուեցաւ հրաժարիլ աթոռէն ի նպաստ իր տղուն, Թէվֆիքի: Ապա վերջինը իրեն զօրավիգ ունէր Նուպար փաշան:

Բայց ազգայնական տարրեր խմորուած էին երկրէն Եւրոպացիներուն դէմ. 1882ին Աղեքսանդրիոյ մէջ տեղի կ'ունենար ջարդ մը:

Ասիկա պատրուակ ծառայեց անգլիական միջամտութեան: Իրենց նաւատորմիղը ռմբակոծեց Աղեքսանդրիան. ցամաք հանեցին զօրք եւ 1882 յուլիսէն սկսեալ գրաւեցին Գահիրէն եւ Եգիպտոսի գլխաւոր քաղաքները:

«Իբրեւ ակէր չէ որ կը մտնենք Եգիպտոս, այլ իբրեւ բարեկամ եւ խորհրդական եղիպ. կառավարութեան» ըսած էր Կլատսթոն:

Բայց հակառակ իրենց հաւաստիքներուն, մինչեւ այսօր ալ Անգլիան նստած է հոն, իբրեւ իր սեփականին մէջ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Վերջ)

մարդ, Մա– րին, պատասխանատու կը վաւերացնէ այդ յայտա– րարութիւնը: Ծուռով կը պարզուի, որ ոչ Ֆիրմանը յարձակիր են, ոչ ալ պարզա– թայան է տեղի ունեցեր, այլ պարզա– պէս հոտին հսկիչներն են գողցեր:

Օրինակները մէկը միւսէն այլա– ցան: Ծամշատինի պատասխանատու կոմունիստներէն Մեխակ Յովհաննիսեան սխալութեան յանձնուած անա– սուններ կը փոխանակէ անհատական անասուններու հետ եւ 8000 րուբլի գրամ կը շինէ իրեն:

Բայց աւելի ծանր են կոմունիստնե– րու բռնապետութեան գէպքերը:

[illegible]

[illegible]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐ. 18Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

[illegible]

ՓԵՏՐ. 18Ը ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

[illegible]

Մաննյակ

ՆԵՐԿԱՅՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՍԷՆ ԱՆԹՈՒԱՆ — [illegible]

Վարդգեսեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԱՊԱՆԱՔԱՐ

օօօօ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա– ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 փետր.)․

— «Գիտեմ որ ինձ պիտի զարնեն, բայց ես ալ անոնց գերեզմանաքարը պիտի ըլլամ»,— իր սպանութենէն քանի մը շաբաթ առաջ, վկայութեամ– բը սպանեալի բարեկամներէն «Եր. Հայաստանի» (յունուար 20), Դուր– եան բսած է եղեր այս «չատ յատկա– նշական մէկ խօսքը»:

Ըստ երեւոյթին, «յատկանշական» խօսքեր եւ գործեր տակաւին մենք շատ պիտի իմանանք:

Դժուար է հաշտուիլ այն ոճրային գաղափարին, թէ բարձրաստիճան հայ կղերական մը գիտակցաբար կը խոռ– վէր իր հօտին կեանքը եւ գիտակցա– բար ընդառաջ կ'երթար մահուան՝ յոկ իրմէ առաւած կուսակցութեան մը «գերեզմանաքար»ը ըլլալու հա– մար:

Ո՛վ գարկաւ Դուրեանը՝ առայ պա– տասխանը կուտայ դատական ատեա– նը. սակայն որո՛ւ «գերեզմանաքար»ը պիտի դառնայ զարնուած Դուրեանը՝ առոր պատասխանը կրնանք տալ նաեւ մենք:

Մենք կը հասկնանք առեղծուածը... դէպի Դաշնակցականները. կ'ըմբռ– նե՞նք մտածութեան չափ ստորնա– ցում ... Դաշնակցութեան հանդէպ. կը կարդանք ու կը ներե՞նք, երբ հա– մայնավար մամուլը («Բանուոր», 20 յունուար) կը ճչայ.— «Դաշնակցու– թիւնը կառավարած չունի է. կառավարած չանը տեղն ու տեղը կը սպաննեն»:

Սակայն ի՞նչպէս ըմբռնել ճոյնա– ցումը պառաւճնցին հետ ազգային սր– բութեան մը, որ, վերջապէս, եթէ չի ծածանիր [illegible] այսօր հայ երկրի վրայ, սա– կայն «ի յարգի է որպէս գլխաւոր պատմական անցեալ եւ փառաց», ինչ– պէս որ իր վերջին կոնդակին մէջ կը վկայէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Տեսա՞ծ էք, որ ոեւէ մէկը «միաց– եալ»ի անդամներէն այս առեղծուածի մէկ համեստ սակաւն իսկ ունեցած ըլ– լար Թուրք դրօշին հանդէպ, որուն տակ մոխիր դարձաւ բազմադարեան հայրենիք մը եւ արծարծուեցաւ ամբողջ ժողովուրդ մը:

Այս ստորնացումի հրէշներուն մէջ կա՞յ գէթ մէկը իրրեւ բացառութիւն որ յանդգնութիւնը ունենայ ա՛յս լե– զուն գործածելու Թուրք դրօշին հան– դէպ:

Ո՛չ, չկայ:

Ու կը թուէր մեզ, թէ չկայ նաեւ Հայ Դրօշին հանդէպ: Իրենց կեղծ ժպիտը յարգանքի պատրանքը կուտար մեզ. ցեղային անկիրք եւ անձնական սր– բութեան մը հանդէպ:

Ինչ որ կը տեսնենք, ինչ որ կը լսենք զարհուրելի ճղումներ են մեզ հա– մար, ծանր ու վհատեցուցիչ:

Եւ այսպէս է ոչ միայն իրենց առե– լութիւնը, այսպէս է նաեւ լրենց «առա– գծը»:

Ամէն զարհուրանքներ, աւերածու– թիւններ ու սպանդներ տեսած է մարդկութիւնը, բայց տեսած չէ ապ– րիլ 24 մը: Նման եղեռն անծանօթ է մարդկային պատմութեան:

1920էն առաջ անկարելի եղաւ «միացեալ»ին կանոնաւոր սգահանդէս մը պարտադրել Մէկ Միլիոն զոհե– րու յիշատակին:

Ու նոյնը նաեւ մինչեւ 1920ը:

Քրքրեցէք «միացեալ»ի բոլոր ան– դամներու բոլոր հրատարակութիւն– ները (թերթ, գիրք, թռուցիկ, կոչ, ազդ եւն. եւն.) քով քովի բերէք այն բոլորը, ինչ որ գրած ու խօսած են անոնք ցեղային այս անօրինակ աղէ– տին առիթով. մէկիկ – մէկիկ արձա– նագրեցէք նաեւ այն ամէն սգահան– դէսները ու բողոքները, ինչ որ կազ– մակերպած են այս զարհուրանքի ա– ռիթով, եւ այս ամէնը — գիր ու բառ — պիտի չհաւասարի այն մելանին ու թուղթին, որ «միացեալ»ն իր բոլոր անդամներով սպառեց ու կը սպառէ տակաւին սպաննուած կղերականի մը յիշատակին:

Մէկ միլիոն զոհերը մէկ Դուրեանի կշիռը չունեցան «միացեալ»ի աչքին:

Աւեր հայրենիք մը այնքան «ար– ցունք» չխլեց այս պիղծ ու արիկայա– ցած բազմութեան աչքերէն, որքան սայթաքած կղերականի մը մահը:

Թարգմանիչ այս զարհուրանքը այսքան ցցուն կերպով ցայտ մեզմէ ոչ ոք տեսած էր:

Ահա թէ ի՛նչու մենք կը հաւատանք, որ իր մահով գայթակղած կղերակա– նը տապանաքար պիտի դառնայ ա՛յս պղծութեան համար»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Գործավարներու Խորհուրդը սկսած է զբաղիլ 1934ի պիւտճէով եւ պիտի ճշդէ ընդհանուր ծախքը, ինչպէս նաեւ գործավարութեանց պիւտճէնե– րը: Տակաւին յայտնի չէ թէ ընդհա– նուր ծախքը 170 թէ՞ 180 միլիոն պի– տի ըլլայ:

Կը կարծուի թէ մաքսային հասոյ– թը այս տարի հինգ միլիոն ոսկի ա– ւելի պիտի ըլլայ, եւ այս յաւելումը պիտի ծածկէ բերուելիք բաժնեգուցակը աւելի ընդարձակելով:

Տակաւին յայտնի չէ թէ պաշտօն– եաներու ամսականներէն նոր զրամ վար պիտի դրուի՞ թէ ոչ, եւ կամ նոր տուրք մը պիտի հաստատուի՞: Կը խորհուի գործառնութեան տուրքի շրջանակը ընդարձակել եւ խիստ մի– ջոցներ ձեռք առնել տուրքի մաքսա– նենգութեան դէմ:

Ելմտական գործավարութեան հա– պատրաստած վիճակագրութեան հա– մաձայն, 1933ի ելմտական տարուան առաջին ութ ամսուան ընթացքին, տուրքի գանձումը 2,365,000 ոսկի պակաս եղած է 1932ի նոյն շրջանի հասոյթէն: 1932ի ութ ամսուան հա– սոյթը 114,846,000 ոսկի եղած է, իսկ 1933ի նոյն շրջանին հասոյթը՝ 112,481,000 ոսկի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ: Թարգմ. Կ. Գ.: Տպ. «Հորիզոն»: Դիմել Մեթրափոլիտ փողոց թիւ 14, Սելանիկ: Գին 12 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍՆ ՈՒ ՄԱՑՐԱՊԵՏԸ

(ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

Ասպետին ծնողքը մեռած էին, ծառայ չունէր դղեակը բացի ծերուկ պահա– պանէ մը որ լապտեր մը ձեռքին բա– ցաւ հասարակաց դուռը, չափ չունէր [illegible]

[illegible]

Անգ. Թարգմ. Փ. Մ.

(2) (Շար.)

Ոռոգման ծրագիրներ Իրաքի մէջ

Իրաքի կառավարութիւնը տնտեսական ծրագիր մը կազմած է, որուն համաձայն կարգ մը կարեւոր ձեռնարկներ պիտի կատարուին, Տիգրիսի ջուրերը օգտագործելու եւ ընդարձակ հողամասեր մշակելի դարձնելու համար: Պիտի շինուին նաեւ երկու կամուրջներ՝ Պաղտատի մօտ: Ամբողջ ծախքը պիտի ըլլայ առ նուազն երեք միլիոն անգլ. ոսկի:

Պարսկաստան եւ Չինաստան

1300 տարի բաժնուած մնալէ յետոյ, Պարսկաստան եւ Չինաստան ուղղակի յարաբերութիւններ պիտի հաստատեն յառաջիկայ ապրիլին: Պարսկական հիւպատոսարան մը պիտի բացուի Շանկայի մէջ: Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ՝ Նեհավանդի ճակատամարտը (641 Թ.) վերջ տուաւ իսլամ - արաբ աշխարհակալութեան՝ Պարսկաստանի մէջ եւ իրենց դրացիներու հետ եղած քաղաքական յարաբերութեանց:

Դանուբեան պետութեանց ապագան

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ մարտի երկրորդ շաբթուն միաժամանակ Հռոմ պիտի այցելեն Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ վարչապետները: Այս այցելութիւնը կասկած կը ներշնչէ թէ Մուսոլինի կ'ուզէ քաղաքական զինակցութիւն մը հաստատել Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, նոյնիսկ Հապսպուրկեան միապետութիւնը վերահաստատելու գնով: Իտալացիները կը հերքեն այս ենթադրութիւնը. բայց կասկած չկայ թէ Մուսոլինի կարեւոր բանակցութիւններ պիտի կատարէ իր դրացիներուն հետ, գոնէ տնտեսական գետնի վրայ: Յայտնի է որ վերջերս Փէշթա գնաց Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, հարթելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններ: Միւս կողմէ, ուշագրաւ է որ Հունգարիա եւ Աւստրիա իրենց աչքերը դարձուցած են դէպի Հռոմ, յուսախաբ ըլլալով Ռումանիայէն եւ Չեխոսլովաքիայէն:

Ձախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ Իտալիան է բուն պատասխանատուն Աւստրիոյ վերջին դէպքերուն (խորտակում ընկերվարութեան):

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդարանը եկմտացոյցին քուէարկութենէն յետոյ, ընդունեց նաեւ օրինագիծ մը, որով լիազօրութիւն կը տրուի կառավարութեան, մաքսային քաղաքականութիւնը ուզածին պէս վարելու համար: (Միեւնոյն լիազօրութիւնը պահանջած է նախագահ Ռուզվէլթ): Առեւտրական նախարարը այս առթիւ պայման դրաւ որ խորհրդարանը բացատրութիւն պահանջէ ոչ թէ մէկ, այլ չորս ամիսէն:

ՓՐՕՖ. ՓԻՆԱՌ ՄԵՌԱՒ

Փրօֆ. Փինառ, հռչակաւոր գիտնականը որ միեւնոյն ատեն երիցագոյն անդամն էր երեսփ. ժողովին, մեռաւ առջի օր, ուղեղային կաթուածի հետեւանքով: Գաւառէն Փարիզ եկած էր 1870ին, բժշկական համալսարանը մտնելու համար: Հետզհետէ յառաջ երթալով, դարձաւ ուսուցչապետ նոյն համալսարանին մէջ: Հիմնադիրն է մանկախնամութեան, որ իրական [illegible]ութիւն մը դարձաւ: 1914ի պատերազմէն յետոյ իր թեկնածութիւնը դրաւ եւ Փարիզի երեսփոխան ընտրուեցաւ 1919ին եւ 1924ին: Իբրեւ երիցագոյն անդամ, երկու անգամ նախագահած է ժողովներուն:

«ԹԱՔՍԻ»ՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Ճիշդ ամիս մըն է որ չեն բանիր Փարիզի «թաքսի»ները: Զանազան զիջումներ եղան, բայց շարժավարները գոհ չեն: Կառավարութիւնն ալ չուզեր աւելի յառաջ երթալ: Ժողովները եւ խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին: Այսօր պատուիրակութիւն մը պիտի ներկայանայ քաղաքապետութեան, առաջարկելով որ կայանի տուրքը զեղչուի 10 փրանքի: (Նախապէս 14 փրանք էր, զեղչուեցաւ 13.50ի): Հաւանական չէ որ ընդունուի նոր կրճատումը, որովհետեւ խոշոր բաց մը պիտի գոյանայ քաղաքապետութեան եկմտացոյցին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄՊԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՊԱՆԵԸՕ-ՔԱՇԱՆԻ Կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սոսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ 8, rue Danton, Métro: Odéon: Կարեւոր զեկոյցներ:

Տէր եւ Տիկին Ա. Չէքիմեան եւ իրենց զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յ. Չէքիմեան եւ իրենց որդին (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յ. Վարդանեան, Այրի Տիկին Մ. Սաատէթեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Ա. Մերտինեան, Այրի Տիկին Գ. Վասեղինեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մ. Թութունճեան եւ իր աղջիկները, Տէր եւ Տիկին Լ. Չիլինկիրեան եւ իրենց զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռ. Մախմուրեան եւ իրենց որդին, իրենց ազգականները եւ բարեկամները խորին ցաւով կը ցանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, մօրաքրոջ, տալոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՉԷՔԻՄԵԱՆԻ (Ամասիացի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ փետրուար 27ին, Ռոմանի մէջ (Տրոմ), 61 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 1ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Ռոմանի գերեզմանատան մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողը, այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ 61 rue Mr. le Prince, Փարիզ (6). տեղի կ'ունենայ «Շահան Շահնուրի գործը» գրական շարունակութիւնը: Պիտի խօսին՝ Ա. Չամալեան, Ա. Խանդկարեան եւ Հր. Զարդարեան: Մուտքը ազատ է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած՝ Իսի-լէ-Մուլինոյի
ՍԹԱՆՈԶՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
(իր իններորդ տարեդարձին առթիւ):
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն 12
Գ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ շքեղ սրահին մէջ
45 rue de la Défense. Issy-les Moulineaux (Seine):
Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

Միայն 130 ֆրանք վճարելով անմիջապէս պիտի ստանաք ոչ միայն մեր հրատարակած ՈՒԹԸ հատորները. (Ռ. Զարդարեան, Մելքոն Կիւրճեան, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Գեղամ Բարսեղեան, Արփիար Արփիարեան, Գր. Զոհրապ, Տ. Չէօկիւրեան եւ Օհան Կոզօ) որոնց իրական արժէքն է 170 ֆրանք. այլ նաեւ՝

ԼԻՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿԵԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ

մէկ տոմսակ. որուն արժէքն է 36 ֆրանս. ֆրանք: Վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝

ՄԱՐՏ 26ին ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Բացի ԵՐԵՔ մեծ պարգեւներէն, 4 միլիոն. մէկուկէս միլիոն եւ մէկ միլիոն պելճիքական ֆրանք, կան նաեւ 2500ի մօտ ուրիշ մեծ ու փոքր պարգեւներ: Փութացէք այժմէն ո եւ է ձեւով ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ 20:
130 ՖՐԱՆՔ ղրկել մեր հասցէին՝ **M. Barsamian**
121 Rue Marcadet. Paris (18)

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՎԷՄ»ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.—

Ռ. Բերբերեան.— «Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»: Յ. Ճ. Սիրունի.— «Մրիմեան գրագէտը»: Յ. Զարեան.— «Սայեաթ Նովա»: Մ. Պարսամեան.— «Վահան Թէքէեան»: Վ. Փափազեան.— «Հայկական բարենորոգումները»: Ա. Խանդկարեան.— «Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում»: «Մուրատի յուշատետրը»: Հմ. Մանուկեան.— «Արամ»: ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— «Վարպետ Մինաս»: Զ. Միրզայեան: «Թէ ինչո՞ւ միացանք իթթիհատին հետ»— Աչեան: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ: Վռամ. Եպ. Մանկունի: «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝
L. Kevonian, 17 Rue Dameame, Paris, 13e
Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ գործաւորուհիներ եւ անթրոփրընէօրներ քրէփ տը շինէ եւ քրէփ տը մարոքէն շոմիզիէններ եւ ռոպեր կարելու համար: Ներկայանալ նորաձեւ նմոյշներով: Դիմել՝ ՑԱՐՕՆԵԱՆԻ, 2, Rue St. Philippe, Métro: Réaumur-Sebastopol:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քէսեան Աղասի, հօր անուն՝ Մարտիրոս, Թրքահայաստանէն Թերմա քաղաք. գիւղ Էլիմտաղ կամ Թէլլի Բուղար: Մէկ տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր, հիմա յայտնի չէ: Քոյրը Հայաստանէն՝ Մարիամ Քէսեան կ'ուզէ իմանալ հասցէն: Տեղեկացնել Բիւզանդ Աճէմեանի միջոցաւ 4, rue Haxo, Paris (20):

L'Idéal Construction
11, rue de Haies, Paris (20).
Métro: Buzenva
Հաստատուն շինութիւն, անմիջ. յանձնում:

2 փիէս, մութֆ եւ W. C.	10900
3 » » » »	14000
4 » » » »	18000

Կանխիկ, ապառիկ. քանալիքը ձրի:
Դիմել ամէն օր եւ Կիրակի 9.12 եւ 14.19:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք R.
- - -	53,171	- U.
- - -	75,619	- V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:
2. ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:
3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած երեք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք Y.
- - -	54,726	- X.
- - -	81,172	- R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ՑԵՐԵԿԱՅԻՆ ԶՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսեալ 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (67)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մէկ մասը այն ջոկատներուն, որոնք Բիզա պէյի ճակատին կը պատկանէին, կը գտնուէին Աճարայի կողմերը: Քեամիլ պէյ եւս, որ, պատերազմի սկզբնաւորութենէն ի վեր մեծ օգուտներ մատուցած էր իր չէթէովը, շատ յոգնած վիճակ մը ունէր: Քեամիլ պէյ, միջոց ու առիթ չունենալով իր ջոկատը փոխելու, ինք եւ իր մարդիկը ամէնէն աւելի յոգնած էին: Այդ պատճառաւ Քեամիլի չէթէն եւս սկսած էր ընկրկիլ, ան եւս Բորա պիտի գար եւ ատեն մը հանգիստ ընելէ վերջ, կրկին, վերակազմուած չէթէներուն հետ, ուրիշ վայրեր պիտի ուղարկուէր:

Շնորհիւ այն անդորրութեան, որ կը տիրէր ճակատին վրայ, բարեկարգումի այս գործերը կանոնաւորապէս ի գործ դրուած, եւ զինուորները ուղարկուած էին առաջին գիծերը: Նոր չէթէներուն պարտականութիւնն էր սահմանային վաշտերուն օգնել: Պատասխանատու պատուիրակը, Բորա գալէ վերջ, տասը, տասնըհինգ օրուան ընթացքին այս բոլոր գործերը լրացուցած էր, իսկ Բորայի մէջ մնացած էր միայն մէկ չէթէ, որ կը գտնուէր Մաքսուտ անուն անձի մը հրամանին ներքեւ: Անոր հետ Բորա կը մնար պատասխանատու պատուիրակը: Հասկցուած չէր թէ Մաքսուտ ինչ նպատակով հոն մնացած էր: Ամէն պարագայի տակ, ան գոհ չէր իր վիճակէն: Բաներ մը կ'ուզէր թէեւ, բայց չէր յայտներ իր ցանկացածը: Մաքսուտ եւս այն չէթէճիներէն կը թուէր, որոնք կարգի չեն մտներ եւ չեն հնազանդիր: Որովհետեւ, ան չէր հպատակեր այն հրամաններուն, զորս պատասխանատու պատուիրակը կու տար՝ կարգ կանոնը պահպանելու համար: Բայց, որովհետեւ իր անհնազանդութիւնը եւս կը ծածկէր, պատասխանատու պատուիրակը կը բաւականանար բարկանալով:

Եւ սակայն, այս բոլորը պատասխանատու պատուիրակին հանդէպ սաստիկ ոխ ու զայրոյթ ծնցուցած էին: Մաքսուտ կ'ուզէր անպայման մէջտեղէն վերցնել պատասխանատու պատուիրակը: Իր այդ նպատակը իրականացնելու համար, կազմակերպած էր դաւադրութիւն մը՝ իր չէթէին մէկ քանի անդամներուն հետ: Զայն պիտի սպաննէր գիշերը, անկողինին մէջ, պառկած պահուն:

Բայց, մէկը եկած ու կացութիւնը պարզած էր պատասխանատու պատուիրակին ըսելով.

— Պէյ էֆէնտի, Մաքսուտ գէշ նպատակ ունի: Այդ չէթէին մարդիկը այսօր վաղը պիտի սպաննեն ձեզ: Ձեր գլխուն ճարը նայեցէք:

Պատասխանատու պատուիրակը շատ վախցած էր, այս լուրը առնելով: Եւ իրաւունք ալ ունէր: Որովհետեւ, ոչ մէկ ուժ ունէր՝ ինքզինքը ամբողջ չէթէի մը դէմ պաշտպանելու համար: Մաքսուտի չէթէէն զատ, մնացեալ բոլոր ուժերը հեռացած ըլլալով, պատասխանատու պատուիրակը շուարած էր: Այդ կացութեան մէջ յիշած էր Բիզա պէյը: Ան գիտէր եւս Մուրկուլ կը գտնուէր: Եթէ հեռախօսով տեղեկացնէր, թերեւս կրնար զինքը պաշտպանել: Թէեւ Բորա կը գտնուէր, պաշ-շավուշ Խալիլ էֆէնտիի հրամանին ներքեւ, կարգապահ ջոկատ մը, բայց անիկա անզօր էր զինքը պաշտպանելու Մաքսուտի չէթէին դէմ: Պատասխանատու պատուիրակը, հեռախօսը բռնելով, Բիզա պէյի բացատրած էր այն վտանգը որուն ենթակայ էր: Բայց, Բիզա պէյ պատասխանած էր.

— Մէկ հատիկ մարդ չեմ կրնար ղրկել քեզի: Որով, ինծմէ որ եւ է օգնութիւն մի սպասեր: Եթէ կարելի ըլլար բան մը ընել՝ քեզ առանձին չձգելու համար, կը ջանայի կատարել: Բայց, կարելի չէ: Հետեւաբար, գլխուդ ճարը տես:

Պատասխանատու պատուիրակը համոզուելով որ Մուրկուլէն որ եւ է օժանդակութիւն պիտի չգայ, բոլորովին վախցած էր: Որովհետեւ, այլեւս առանձին կը մնար: Իր քով կանչելով Խալիլ էֆէնտին, ըսաւ անոր.

— Այս գիշերուընէ սկսեալ՝ շատ զգոյշ եւ ուշադիր պիտի շարժիք: Մաքսուտի չէթէէն որ եւ է մէկը եւ կամ ինքը անձամբ դէպի իմ սենեակս ուղղուած պարագային, փողը պիտի հնչեցնէք եւ ինծի լուր տաք:

Կարգապահական ջոկատի զինուորներէն մէկը փողահար էր: Ան էր որ զինուորները պահակութեան կը հրաւիրէր: Պատասխանատու պատուիրակը, այդ հրամանէն վերջ, հանել տուաւ Բորայի ինքնաշարժին լապտերը եւ զայն տուաւ իրենց սենեակը՝ դնելով անկիւնը: Անոնք՝ պատասխանատու պատուիրակին փոխադարձ յարձակման մը ջոկերն էին: Ան պատերազմի սկզբնաւորութենէն ի վեր նկատած էր որ Ռուսերը, մեր յարձակումներուն արգելք ըլլալու համար, միշտ առաջ կը շարժէին. որով, ինք ալ, առանց սպասելու իր վրայ կատարուելիք յարձակման, որոշած էր զանոնք հպատակեցնել: Այս պատրաստութիւններէն վերջ, իր սենեակը առանձնացած էր: Այժմ, ան կը նայէր իր ժամացոյցին զոր ձեռքին մէջ կը կրէր, ու կը սպասէր այն ժամուն երբ Մաքսուտի չէթէն պիտի ստանձնէր պահակութիւնը: Գիշերային պահակութիւնը երբեմն կը վիճակէր նաեւ Մաքսուտի չէթէին մարդոց: Որոշուած ժամէն մէկ ժամ առաջ ելած էր նաեւ պատասխանատու պատուիրակը, վառած էր լապտերը ու դուրս էր ելած իր սենեակէն:

Ան հիմա կը քալէր իր շուրջը դիտելով եւ, ամենափոքր շշուկի մը պարագային իր հրացանը այն կողմը ուղղելով: Ինքնաշարժի լուսարձակը լաւ կը լուսաւորէր այն ճամբան, ուրկէ կ'ընթանար. որով, կը յառաջանար առանց ունենալու յանկարծական յարձակման մը վախը: Պատասխանատու պատուիրակը ատեն մը քալելէ վերջ, հասած էր հոն ուր կը պառկէր Մաքսուտ: Քիչ մը կանգ առած ու ականջ տուած էր, ու շուտով հասկցած էր որ ամէն ոք կը քնանայ: Բոլորը ուժգնօրէն խռկալով կը քնանային: Այն բազմազան ձայները որոնք դուրս կու գային անոնց քիթերէն, հաւաք ունենալով՝ խռկոցի ահաւոր «օրքեսթր» մը կը կազմէին: Պատասխանատու պատուիրակը Բորայի աւերակ սրահներուն մէջ արձագանգող այս երաժշտահանդէսին քիչ մը ունկնդրելէ վերջ, վճռապէս համոզուած էր որ Մաքսուտն ու իր մարդիկը յանձնուած են քունի, եւ՝ մտած էր ներս:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԹԻՒ · Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Զուիցերիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 3 ՄԱՐՏ — SAMEDI 3 Mars 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2435

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈՒՆ ԱՂԲԻՒՐԸ ՏԱՄՆՈՑՆ Է

Քանի մը թուանշաններ՝ սեղանի վրայ, կը մղեն մեզ գլուխ գլխի զրոյց մը փորձել Փարիզի գաղութին հետ։

Հարցը՝ Աղքատախնամի մասին է։

1890ին հաստատուած այս ընկերութիւնը տեսած է փայլուն օրեր, իսկ այժմ կը տառապի... գործազրկութենէ։ Այսինքն, հազիւ կրնայ կատարել իր պարտականութեանց նուազագոյն չափը։

Պատճառը, անշուշտ, տնտեսական տագնապն է։ Սովորական քանակը, որ չըմեզանէ աւելի պատրուակ է դարձեր, չատ-չատերուն համար։

Ինչպէս ամէն տեղ, այս Ընկերութեան եկամուտն ալ կազմուած է պատահական աղբիւրներու,— անդամավճար, պնակ մը՝ ժամուն դուռը, պարբերական նուէրներ եւ հանգէսներ։

Այս բոլորը հազիւ կը բաւեն տարեկան 60 — 70 հազար ֆր. արտադրելու։ Աւելի ճիշդ, այդքան գումարի մը սահմանին մէջ գործ տեսնելու։

Այս տեսակէտէն, չափազանց խօսուն է 1934ի տարեկան հաշուեկշիռը։

Անդամավճարներէ գոյացած է՝ 24,750 ֆրանք։

Որ եւ է գումար չէ նշանակուած յունուար, փետրուար, մարտ եւ օգոստոս ամիսներուն։ Ապրիլին գոյացած է՝ 2885 ֆրանք, նոյեմբերին՝ 385, իսկ դեկտեմբերին... 90 ֆրանք։ Ամէնէն արդիւնաւոր ամիսները եղած են յունիսը (6974) եւ յուլիսը (5415)։

Տարեկան պարահանդէսին զուտ հասոյթը եղած է 14,988 ֆր. (ուրիշ տարիներ 50–100,000ի կը հասնէր)։ Ժամուն դրան պնակէն՝ 10, 262, նուէրներէ՝ 16,183. կտրօն եւայլն 2531։ Նախորդ շրջանէն 10,522 ֆրանք մնացած ըլլալով, ընդհ. մուտքը եղած է 79,238 ֆրանք։

Քննելով ելքի բաժինը, կը տեսնենք որ իւրաքանչիւր ամիս Աղքատախնամը պէտք ունի 4 — 5000 ֆրանքի, որպէսզի կարենայ հանիլ անմիջական պահանջներուն։

Այս առթիւ յիշեցնե՞նք թէ՝ սովորական աղքատներէն եւ հիւանդներէն զատ, Աղքատախնամին դուռը ափ կ՚առնեն գործազուրկները։ Ասոնք աւելի շատ են քան միւսները։

×

Ի՞նչ կը հետեւի այս տեղեկութիւններէն եւ թուանշաններէն։

Փարիզի Աղքատախնամն ալ, ինչպէս ուրիշ հաստատութիւններ, դատապարտուած է ինքն իր մէջ ցամքելու, եթէ ափ մը եռանդուն մարդիկ անկարելին չփորձեն։

Բարեբախտաբար, չեն պակսիր այդ «գինուորեալ»ները։ Քարէ քար զարնուելով, անոնք յաջողած են եւ կը յաջողին ծայրը ծայրին բերել եւ գումար մըն ալ փոխանցել յաջորդին։ (1933ի հաշուեկշիռը պատրաստ գումար կը ցուցնէ 5440 ֆրանք)։

Այս առթիւ, մեզի կը հաղորդեն թէ նոր ուժեր աւելցած են Աղքատախնամի վարչութեան վրայ, միեւնոյն եռանդով շարունակելու համար այս փրկարար գործը։

Միեւնոյնատեն սորվեցինք որ վարչութիւնը աւելի քան երբեք համոզուած է թէ եկամուտի ամէնէն ապահով աղբիւրները կը կազմեն ժողովրդական տասնոցները։

Արդարեւ, տարիներով տասնոցն է եղած ամէնէն հոսուն աղբիւրը՝ բազմաթիւ հանրային հաստատութեանց։

Գլխաւորապէս տասնոցներն են որ հարիւր տարի պահեցին Պոլսոյ ազգ. հիւանդանոցը, եւ մինչեւ այսօր ալ կը կազմեն անոր տեւական եկամուտը։

Բացառիկ նուէրներ միշտ ալ կրնանք ստանալ։ Ինչպէս եւ կտակներ կամ արժեթուղթեր։

Եւ սակայն, ամէնէն վստահելի արժեթուղթը այն է որ կը տրուի բուն ժողովուրդին ձեռքով։

Ճիշդ ատոր համար ալ, անհրաժեշտ է կազմակերպել անդամավճարի գրութիւնը, բազմապատկել անդամներու թիւը։ Կարճ խօսքով, ժողովրդականացնել ձեռնարկը։

Առնուազն քսան հազար ժողովուրդ ունինք Փարիզի մէջ, կեդրոնէն մինչեւ գիւղերն ու արուարձանները։

Ծնո՞րք է հազար անդամ սպասել այս բազմութեան մէջ, Փարիզի Աղքատախնամին համար, 2 — 5 ֆրանք ամսավճարով։

Շա՞տ են Աղքատախնամի նման կազմակերպութիւնները։

Բայց չէ՞ որ իւրաքանչիւր անհատ կը կապուի, կ՚օգնէ իր նախասիրած նպատակին։

Իրականին մէջ, հաշիւ չունին մեր «աղքատասէր»ները, ո՛ր եւ է գաղութի մէջ։

Եթէ գործնական ձեւ մը գտնուի միայն այս տարրը կազմակերպելու, գայն ամրապէս կապելու, Աղքատախնամը ի՞նչ պատճառ կրնայ ունենալ տրտնջալու։

Այն ատեն, առանց դժուարութեան ամսական տասը հազար ֆրանք պիտի մտնէր իր դանձանակը։ Ուրիշ խօսքով, կարելի պիտի ըլլար աւելի բազմաթիւ անճարներ հոգալ, փոխանակ ակամայ տեղի տալու անախորժութեանց, որոնք յաճախադէպ են, դժբախտաբար։ (Իմացանք թէ վերջերս ծեծեր են Աղքատախնամին երիտասարդ քարտուղարը)։

Արդ, ի՞նչ մեղք ունին անոնք որ Աղքատախնամը վարելու պատասխանատուութիւնն ստանձներ են, երբ հազարաւոր «աղքատասէր»ներ կը խուսափին իրենց պարտականութենէն։

Պոլիսը, իր այս վիճակին մէջ, ոչ միայն հիւանդանոց, այլ եւ խնամատարութիւն, դպրոց եւ եկեղեցի կը պահէ, միեւնոյն ատեն պատսպարելով Անատոլուի բեկորները։

Ամօթ չէ՞ որ Փարիզը անճրկի սահմանափակ պէտքի մը առջեւ, նոյն իսկ հարիւր մնայուն անդամ չդանելով իր Աղքատախնամին...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ

— oo —

Փարիզի վերջին դէպքերէն ի վեր, տեղական թերթերը շարունակ ուշադրութիւն կը հրաւիրեն օտարականներու վրայ, թէ տնտեսական եւ թէ քաղաքական պատճառներով։

«Մաթէն» որ երէկ խոշոր տառերով եւ առաջին էջին վրայ հրատարակած էր հետեւեալ գրութիւնը.

— «Յունուար 9էն 28 Փարիզի մէջ պատահած դէպքերու մասին ոստիկանութեան վերատեսչութեան կողմէ Ներքին գործերու Նախարարութեան ուղղուած տեղեկագրէ մը երեւան կուգայ որ ձերբակալուեր են 1822 հոգի, որոնց 97ը օտարականներ են։ Գոնէ առնուազն են այն թիւերը որոնք հաղորդուած են խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին։

Կայ կէտ մը որու մասին բոլորն ալ համաձայն են.— Այս 97 օտարականները որ եւ է կապ չունէին Սթավիսքիի գործին եւ այն ցոյցերուն մէջ որոնց տեղի տուած կրնայ ըլլալ այդ խնդիրը։ Այդ օտարականները կը խառնուէին իրենց չվերաբերող գործերու։ Ֆրանսական հիւրընկալութիւնը վայելելու իրաւունքը իրենց իրաւունք չի տար խառնուիլ ֆրանսական գործերու։

Ոստիկանութիւնը միշտ իրաւունք ունի խստութեամբ վարուելու այս կարգի ցուցարարներու հանդէպ, ինչ քաղաքական գոյն ալ ունենան եւ ո՛ր երկրէն ալ եկած ըլլան։ Ո եւ է օտարական որ կը ձերբակալուի հրապարակային ցոյցի մը առթիւ, պէտք է արտաքսուի անմիջապէս»։

ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ ՉԵՔԵՐԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՆ

Նորանոր յայտնութիւններ կը սպասուին

Հինգշաբթի կէս գիշերին Ներքին գործերու Նախարարութիւնը զեկոյց մը հաղորդեց, որ կը ծանուցանէ թէ վերջապէս գտնուած են Սթավիսքիի սոտ-բացրած չէքերուն արմատները, որոնք կը փնտռուէին երկար ատենէ ի վեր։

Համաձայն այդ զեկոյցին, հինգշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին գաղտնի ոստիկան Պոնի լուր կուտայ Ապահովութեան Տեսչութեան թէ իմացած է չէքերուն տեղը եւ կը բացատրէ թէ ինչպէս կարելի է ստանալ զանոնք։ Այս լուրը առնելէ անմիջապէս վերջ, Ներքին գործերու Նախարարը կը խորհրդակցի դատական Նախարարին հետ, որ անմիջապէս պաշտօնատուն կը հրաւիրէ հանրապետութեան դատախազը եւ հարցաքննիչ դատաւորը։ Այս երկու դատաւորները անմիջապէս գաղտնի ոստիկան Պոնիի եւ ուրիշի մը հետ կ՚երթան նշանակուած տեղը, ուր պիտի յանձնուէին չէքերուն արմատները։ Ժամադրութիւնը տրուած էր Պոնիի բնակարանին մէջ, ժամը 9.30ին։ Գործողութիւնը կատարուեցաւ կատարեալ յաջողութեամբ։ Չէքերուն արմատները յանձնուեցան ատենադպիրին կողմէ որ յայտնեց թէ զանոնք ստացած է Սթավիսքիի քարտուղարուհիներէն։ Փաստաթուղթերը անմիջապէս կնքուեցան, դատական պաշտօնատուն փոխադրուելու համար։ Մինչ Ներքին գործերու Նախարարութիւնը այս զեկոյցը կը հաղորդէր մամուլին, դատաւորները Պոնիի բնակարանին մէջ հարցաքննութեան ենթարկեցին յանձնողը։ Ներքին Նախարարը այս առթիւ կը յայտնէ թէ չէքերուն արմատները, որոնք պահուած էին Տիկին Սթավիսքիի կողմէ, բազմաթիւ ձեռքերէ անցած էին, որպէսզի փախցուին արդարութեան խուզարկութիւններէն։ Վերջին ատենադպիրին անունը յայտնի է միայն քննութիւնը կատարող դատաւորներուն եւ առ այժմ գաղտնի կը պահուի։

Ուրիշ կարեւոր դէպք մըն ալ պատահեցաւ միեւնոյն օրը։ Ինչպէս գրած էինք, խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը ստիպողաբար պահանջած էր 886 չէքերուն արմատները եւ լուսանկարները։ Դատական Նախարարը պատասխանած էր թէ միայն Քրէտի Լիոնէի մէջ գտնուած չէքերուն լուսանկարները հանուած են այդ հաստատութեան կողմէ, բայց ոչ անոնք որ գտնուած են «Քրէտի Էօնիւսբրիէլ է Քոմէրսիալ» դրամատունէն։ Նախարարը կը խոստանար անմիջապէս հանել տալ նաեւ ատոնց լուսանկարները։

Արդ. քննիչ յանձնաժողովին անդամներէն Պ. Մանտէլ հեռախօսին գլուխը անցնելով, տեղեկութիւններ ուզած էր այս վերջին դրամատունէն։ Տնօրէնը պատասխանեց թէ 215 չէք վճարած են եւ լուսանկարներն ալ հանած, դրամատունէն առաջ։ Յանձնաժողովը անմիջապէս իր մօտ հրաւիրեց դրամատան տնօրէնը, որ պատմեց թէ իրենք ժամանակին տեղեկութիւն տուած են Ներքին գործերու Նախարարութեան, թէ Սթավիսքի հաշուեբացած էր 1931 յունուար 18ին, «Քոնֆիանս» դրամատան կողմէ քաշուած չէքով մը, թէ անհրաժեշտ զգուշութիւնները ձեռք առած էին հաշիւ բացած ատեն։ Սթավիսքի նախ իր ինքնութիւնը հաստատած է շոգեկառքի բաժանորդագրութեան տոմսով մը. յետոյ դրամատունը կասկածելով, ուրիշ փաստաթուղթեր պահանջած է եւ պատուիրած է պաշտօնեաներուն որ երբեք իր ձգած դրամէն աւելի վարկ չբանան։ Ասոր վրայ 1932 յունուար 22ին, Սթավիսքի ինքնութեան թուղթ մը բերած է, Սերժ Ալեքսանդր անունով։ Բայց արդէն դրամատունը իր կարծիքը կազմած ըլլալով, ամէն հաշիւ փակած է 1932 յունուարի վերջը։

Դրամատան տնօրէնը այս բացատրութիւններէն յետոյ քննիչ յանձնաժողովին յանձնեց չէքերուն բոլոր լուսանկարները։

Հարցաքննութիւններ եւ խուզարկութիւններ

— oo —

Ոստիկանութիւնը նոր խուզարկութիւններ կատարեց «Լա Վոլոնթէ» թերթին խմբագրատան մէջ եւ գտաւ չէքի տետրակ մը որ կը պատկանի ելմտական Նախարարութեան պաշտօնեաներէն Կիպու – Ռիպոյի։ Ինչպէս յայտնի է, այս վերջինը 700,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, եւ կ՚ըսէ թէ պաշտօն ստացած էր թերթին ծախքերը հոգալու։ Քննուեցան նաեւ հաշուետումարները, որոնց մէկ մասը միայն գրուած էին առաջին խուզարկութեան ատեն։

Խուզարկութիւն կատարուեցաւ նաեւ Քրէտի Անվէրսուա դրամատան մէջ։ Հինգ ժամ պրպտումներ կատարելէ յետոյ, ոստիկանները դուրս ելան փաստաթուղթերու կապոցով մը։ Իրենց փնտռածն էր յիսուն չէք, 10 միլիոն ֆրանք արժողութեամբ, բոլորն ալ Սթավիսքիի անունով։

⁂ Քննիչ յանձնաժողովին յանձնուած թուղթերուն մէջ կը գտնուին Սթավիսքիի շնորհաւորական հեռագիրները՝ 29 երեսփոխաններու որոնք ընտրուած էին 1932ին։

Ո՞ւր են երկու նամակները

Թերթերը կը շարունակեն ծանր մեղադրանքներ ուղղել հանրապետութեան պաշտօնանկ դատախազին, Պ. Փռէսարի դէմ (նախկին վարչապետ Շոթանի քեռայրը), իբրեւ պատասխանատու Սթավիսքիի դէմ բացուած դատերուն ձգձգման։ Այս առթիւ, յայնորէն կ՚օգտագործեն վերաքննիչ ատեանի Ա. նախագահ Պ. Լըքուվէի երկրորդ տեղեկագիրը, որ ամբողջովին կազմուած է սպաննուած դատաւոր Փռէնսի յայտարարութեանց վրայ։ Այն երկու փաստաթուղթերը զորս պաշտօնապէս լուսանկարել պիտի տար Պ. Փռէնս, երկու նամակներ են, գրուած՝ Փռէսարի կողմէ։ Այդ նամակներով, հանրապետութեան դատախազը կը յանձնարարէ Փռէնսի՝ չհետապնդել Սթավիսքին։

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Լըքուվէի առաջին տեղեկագիրը նպաստաւոր էր Փռէսարի, որ յանցաւոր կը հանէր Փռէնսը եւ կարգ մը վերագրումներ կ՚ընէր։ Այս վերջինը երբ իմացաւ այդ վերագրումները, սաստիկ բարկանալով գնաց Լըքուվէի եւ պատմեց ամէն բան։ Ըսաւ թէ քանի քանի անգամներ հանրապետութեան դատախազին ուշադրութիւնը հրաւիրած է Սթավիսքիի գործերու մասին, բայց ամէն անգամ ալ Փռէսար ըսած է իրեն.

— Այդ մասին ծանօթագրութիւն մը ձգէ ինծի եւ բան մի՛ ըներ ո եւ է մէկուն։

Այս առթիւ, կը հաստատուի որ պաշտօնանկ դատախազը դարակը նետած է երկու գաղտնի ոստիկաններու տեղեկագիրները, առանց որ եւ է գործողութիւն կատարելու։

Փետրուար 15ին սպաննեալ դատաւորը երկու նամակներ կը գտնէ Փռէսարէն, որ կը պատուիրէր չզբաղիլ Սթավիսքիի գործով։ Փռէնս միշտ վրան կը պահէր այս երկու նամակները, դրամապանակին մէջ դնելով։ Հասնած էր Վերաքննիչ Ատեանի նախագահին յանձնելու դանոնք, նախապէս լուսանկարել տալով։ Այս գործողութիւնը պիտի կատարուէր ճիշդ այն օրը երբ Տիժոն կանչուեցաւ եւ սպաննուեցաւ։ Երկու նամակներէն մէկը գրուած էր 1930ին, միւսը՝ 1931ին։ Երկուքին մէջ ալ դատախազը կը յայտնէր թէ ինք անձամբ պիտի քննէ Սթավիսքիի խնդիրը։ Այն օրը որ Տիժոն պիտի երթար, Փռէնս տունը մոռցած էր դրամապանակը, եւ աճապարանքով ետ դարձաւ, առնելու համար։ Անշուշտ իր փնտռած դրամը չէր, այլ երկու նամակները։ Արդ, երբ դիակը երեւան ելաւ, ոչ դրամապանակը, ոչ ալ երկու նամակները գտնուեցան։ Այս յայտնութեանց վրայ էր որ, Վերաքննիչ Ատեանի նախագահը երկրորդ տեղեկագիր մը կազմեց, ծանրօրէն ամբաստանելով ընդհ. դատախազը։ Այդ գիրքն իսկ նախարարական խորհուրդը պաշտօնէ արձակեց Փռէսարը։

ՃԱՆԹԱԺԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ՉՈՐՍ ՌՈՒՄԲ ԵՒ ՆԱՄԱԿ ՄԸ ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԻ ՄԸ ՊԱՅՑՈՒՍԱԿԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ պատմութիւնը.—

Փետրուար 24ին, Սիրքէճի – Շիշլի թրամվէյին մէջ մոռցուած է խորհրդաւոր պայուսակ մը որուն մէջէն գտնուած են չորս ռումբեր։ Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկած է։

Պայուսակին մէջ գտնուած է նաեւ պահարանը բացուած նամակ մը։ Նամակին տէրը եւ շահակիցները հրաւիրուած են ոստ. տեսչութեան։

Նամակը ուղղուած է հայ վաճառականի մը, որ թուրք թերթերուն մէջ կը յիշուի զանազան անուններով,— Կիւլպաղեան, Թիւրապեան կամ Եավրուեան։ Ամէնէն աւելի կը յիշուի վերջին անունը։

Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է այս մասին.—

Իրաւասու պաշտօնատուններէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, սոյնպայի դէպքը երկու եղբայրներու իրարու հանդէպ ունեցած ատելութեան հետեւանքը ըլլալով, անոնց մէկուն միւսին դէմ կազմակերպած սարքին մէկ երեւոյթն է։ Դէպքին հեղինակը ձերբակալուած է։ Դէպքին մէջ ընդհ. ապահովութեան եւ անդորրութեան վերաբերեալ ոչ մէկ կէտ կայ եւ խնդիրը ոստիկանական պարզ դէպք մըն է։

Ռումբերուն քննութեան հետեւանքով հասկցուած է որ մէկ քանին բանալի մը չէին ծառայեր, բայց անոնց մէջ գործածելիներ ալ կային։ Ռումբերը ընդհանուր պատերազմի միջոցին գործածուած անգլիական *հաւկիթ – ռումբ* կոչուած պոմպաներ էին, որոնց 2ին վրայ կը գտնուէին անգլիական պատրոյգ։ Միւս երկուքը անգործածելի էին։ Ռումբերուն հետ գտնուած է տետրակ մը որուն մէջէն ելած է նամակը։ Տետրակին մէջ կան կարգ մը իմաստալից եւ անիմաստ գրուածքներ։

Պահարանին վրայ Եավրուեան էֆ. անուն վաճառականի մը հասցէն գտնուած է, կ՚ըսէ *Ճիհանկիրեան* եւ յիշեալը փնտռուելով գտնուած է։ Եավրուեան էֆ.ի տան եւ գրասենեակին մէջ կատարուած խուզարկութեան հետեւանքով Ճէվատ ստորագրութեամբ սպառնագիր մըն ալ գտնուած է։ Եավրուեան էֆ. յայտնած է թէ ոչ մէկ կապ ունի ռումբերուն հետ։ Հարցուած է թէ ո՛վ էր այս Ճէվատը եւ անոր ինքնութեան մասին տեղեկութիւն ուզուած է։ Հաստատուած է որ Ճէվատ էֆ.ի սպառնագրին գիրը եւ պայուսակին մէջէն գտնուած նամակին գիրը միեւնոյնն են։ Ճէվատ եւ անոր երկու ընկերները տարուած են ոստիկանատուն։ Բացորոշ կերպով հասկցուած է որ այս գործը կազմակերպած էր Ճէվատ, պարզապէս կասկածելի ցոյց տալու համար Եավրուեանը։ Այս վերջինը Ղալաթիոյ մէջ վաճառականութեամբ կը զբաղի եւ անկէ բաւական ժամանակ առաջ Ճէվատ անուն թուրքի մը հետ ծխախոտի գործ կ՚ընէ։ Եավրուեան եւ Ճէվատ բաւական ատեն միասին կ՚աշխատին, բայց ի վերջոյ կը բաժնուին։

Այս բաժանման հետեւանքով Ճէվատ պահանջք կ՚ունենայ Եավրուեանէն։ Ճէվատ դրամը կը պահանջէ եւ Եավրուեան չի վճարեր։ Ճէվատ էֆ. երբ կը տեսնէ որ վէճը այդ կերպով ալ չի լուծուիր, գործը սպառնալիքի կը փոխէ եւ քանիցս սպառնագիր կը դրկէ իր նախկին ընկերոջ։ Եւ երբ կը տեսնէ որ Եավրուեան ականջ չի կախեր այս սպառնագիրներուն, այս անգամ կը սկսի նոր ծրագիրներ խորհիլ։ Ռումբի խնդիրը մէկն էր այս ծրագիրներէն։

Նամակին բովանդակութիւնը.— «Սիրելիս,

«Ձեր ուզած պոմպաներէն 4ը կրցայ հայթայթել։ Այս օրերս պիտի դրկենք նաեւ միւս պոմպաները զորս կը յուսանք ձեռք ձգել։ Ապահով եմ որ այս միջոցներով պիտի կրնանք գլուխ հանել մեր ձեռնարկը զոր նախապէս չկրցանք գլուխ հանել։ Յաջողութիւն կը մաղթենք ձեզի»։

Նամակը Սամսոնէն տրուած է նամակատուն, վրան Սամսոնի նամակատան կնիքը կայ եւ սրբուած է։

Սպառնագիրը.— Եթէ պնդես, հետեւանքը գէշ պիտի ըլլայ, ամբողջ գոյութիւնդ եւ ընտանիքդ փճացնելու միջոցներ ձեռք պիտի առնուին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԵՐԸ ԳՈՎՔԸ ԿԸ ՀԻՒՍԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

1.— ԿԸ ԲՈՑԱՎԱՌԻՆ ԿՐԱԿՆԵՐԸ···

ԽՄԲ.— Հետեւեալ յօդուածը կ'առնենք *Փրավտա*յէն իբրեւ գեղեցիկ եւ տաք նկարագրութիւն մը Հայաստանի: Յօդուածը ստորագրած են երեք ռուս երիտասարդ կոմունիստներ, որոնք արշաւանք մը կատարած էին վերջերս դէպի Անդրկովկաս: Ռուս գրողներու այս տողերուն մէջ կը հեւայ այն շունչը, որ Բրոնիարտ Քիփլինկինն է: Ինչպէս անգլիական աշխարհակալութեան այս երգիչը, ռուս գրողները եւս, ռուսական կարմիր աշխարհակալութեան ներշնչումով տոգորուած, փառքը կ'երգեն Ռուսիոյ հարաւային կալուածներուն: Բայց այնպէս շահեկան է մեզի համար այս յօդուածը, որովհետեւ պատկեր մըն է նոյն ատեն արդի Հայաստանին:

×

Հարուստ ու պայծառ է բազմազգի Անդրկովկասը: Շատ է բնութիւնը այստեղ, ճիշդ ինչպէս Ուրալի մէջ: Ի՛նչ ուզես՝ կայ Անդրկովկասի լեռնային գօտիներուն մէջ: Քարածուխ, քարիւղ, երկաթահանք, մարգանեց, պղինձ, զինկ, պղպղաքար, կապարաքար, ղումբրէն եւ բազմաթիւ այլ հանքեր հողին մէջ: Իսկ երկրի երեսին՝ բամպակ, ծխախոտ, մետաքս, թէյ, խաղող, արմաւ, քրքում եւ ծաղիկնե՛ր, ծաղիկնե՛ր:

Անդրկովկաս հարուստ է գոյներով: Դժուար թէ գտնէք ամբողջ աշխարհի մէջ ուրիշ անկիւն մը գոյներու այդ տատանման պայծառութեամբ եւ սքանչելի խճանկարով: Այդ բոլորը դուք կը գտնէք Կովկասեան լեռնաշղթայի հպարտ ու գաժան լեռներու կուրծքին վրայ: Ի՛նչպիսի ուժ եւ մեծութիւն կը ծորի այդ բարձրութիւններէն: Ի՛նչպիսի հորիզոններ կը բացուին Կազբէկի ձիւնապատ գագաթէն՝ ձեր աչքերուն առջեւ: Սակայն, ծանօթ Կովկասեան լեռներու արծիւին, Լէնինը կը նմանցնէր լեռնային արծիւի մը,— արդարեւ ոչինչ աւելի վեհ քան արծիւը, որ կը ճախրէ կովկասեան լեռներու գագաթներուն վրայ:

Կովկասեան լեռներու սառնարաններէն կը հոսին փոթորկայոյզ գետեր ու գետակներ: Ցուրտ ժամական ձիւնի բարձունքներէն իջնելով, այդ հզօր գետերը կը թափին չեշտակի անկումով մը, որ բացառիկ է գրեթէ: Ճեշտակի այդ անկումները, պայս ատաա անձրեւները կը ստեղծեն չափազանց նպաստաւոր պայմաններ ջրաելեկտրակայաններու կառուցման համար: Գետերու այդ ուժը, ժամանակին, կը ծառայէր իբրեւ միայն ··· ներշնչման աղբիւր բանաստեղծներուն Պուշկինի եւ Լերմոնտովի:

Այժմ ես կը տեսնեմ ծնունդը հեղեղներու,
Եւ առաջին շարժումն անեղ փլուզման···

Արդարեւ այդ հեղեղներէն ծնած հզօր ջրաելեկտրակայաններ: Անդին՝ Կուր գետին վրայ, Թիֆլիզի մօտ, անդին՝ Ռիոն գետին վրայ, Քութայիսի մօտ, եւ ահա Զորագետի վրայ՝ Հայաստանի մէջ:

Ահա Սեւան — Զանգի ջրասանդուխը (կասկադ), որ իր ինքնօրինակութեամբ եւ մտքի համարձակութեամբ բացառիկ գեղեցկութիւն մը կը պարզէ, չունի՛ իր նմանը:

Ծովին մակերեսէն 1916 մեթր բարձրութեան մը վրայ, շարքերուս լեռներու մէջ կաշկանդուած Սեւանայ լիճը տեղ — տեղ ունի 100 մեթր խորութիւն,— այնտեղ, դարերու ընթացքին, հաւաքուեր է 58,5 միլիար խոր. մեթր ջուր: Երեսուն գետակներ եւ անսահման թիւով աղբիւրներ ամէն տարի լիճին մէջ կը թափեն 720 միլիոն խոր. մեթր ջուր: Իսկ Զանգի գետով կը պարպուի ընդամէնը 30 միլիոն խոր. մեթր ջուր: Ջրին մնացեալ մասը՝ շոգիացման ենթակայ: Հայաստանի համարձակ ճարտարագէտները ծրագիր մը պատրաստեցին,— լճէն աւելի մեծ քանակութեամբ ջուր հոսեցնել եւ այդ ջուրերուն ուժով շարժման մէջ դնել ելեկտրակայաններու ցանց մը: Երբ լճին ջուրը այսպէս կը պարպուի մասամբ, եւ լճին մակերեսը կ'իջնէ 50 մեթր, ջուրի սաւանին տարածութիւնը 1450 քառ. քիլոմեթրէն կ'իջնէ մինչեւ 238 քառ. քիլոմեթր: Այս վիճակին մէջ շոգիացումն ալ կը նուազի մինչեւ 153 միլիոն խոր. մեթր: Այնպէս որ փոխանակ ջուրը շոգիանալով կորսուելու, կը հոսի Զանգի գետն ի վար՝ յաւիտեան դարձնելով ելեկտրակայաններու 570 հազար քիլովաթ ուժով օժտուած փոթորակները:

Համեմատեցէք Դնեպրի ջրաելեկտրակայանին ուժին հետ (558 հազար քիլովաթ), եւ այն ժամանակ յստակ կը դառնայ միտքի հոյակապ խոյանքը: Ինը ջրաելեկտրակայաններէ պիտի բաղկանայ Սեւան — Զանգի ջրասանդուղը: Ներկայիս եռուն աշխատանքներով յառաջ կը տարուի Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինարարութիւնը Զանգի գետին վրայ, Երեւանի մօտ: Մօտ 3,000 բանուորներ, հայ, թուրք, ասորի, կ'աշխատին այնտեղ՝ սեւաձեւայ ժայռերու մէջ փապուղիներ բանալով, ամբարտակներ եւ աւազաններ շինելով: Նախագծին հեղինակն ու շինարարութեան ոգի ներշնչող ճարտարագէտն է Տէր — Աստուածատուրեան: Կայանը շահագործման կը յանձնուի 1935ի յունուարին: Յետոյ, երկրորդ հնգամեակին վերջերը, շահագործման կը յանձնուի Սեւան — Զանգի ջրասանդուղին ամէնէն հզօր կայանը, Գիւմուշի ջրաելեկտրակայանը, 260 հազար քիլովաթ ուժով: Այս ամէնը երկրի մը մէջ, ուր ցարական տիրապետութեան օրերէն մնացած՝ կը գործէին երեք փոքրիկ ելեկտրակայաններ մինչեւ ընդամէնը հազար քիլովաթ ուժով:

Այսպէս, երէկի հրդեհներու եւ հրբացաններու կրակին տեղ, ահա կը բոցավառին ընկերվարական կեանքի կրակները:

2.— ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ ԵՒ Կ'ԱՃԻ

Ստալին, կուսակցութեան 10րդ համագումարին մէջ, կ'ըսէր թէ Բագուն պէտք չէ շփոթել Ազրբէջանի հետ: «Բագուն աճեր է ոչ թէ Ազրբէջանի ընդերքէն, այլ կառուցուեր է վերէն՝ ուրիշներու ջանքերով, մինչ Ազրբէջան յետամնաց, նահապետական երկիր է»: Ընդերքէն կամ վերէն՝ եթէ աճեր է Բագուն, ահա աճած եւ բարգաւաճած է Գանձակն ալ որոշմիակ գործարանը, 1920ին, հազիւ չորս տակառաչափ բամպակ կը մշակէր օրական, մինչ ներկայիս ամբողջովին կ'աշխատի ելեկտրականութեամբ: Լայն, սալարկուած փողոցներ և հանրակառք: Հինգ քիլոմեթր երկարութեամբ ամայի տարածութեան վրայ, որ 10 տարի առաջ քաղաքը կը բաժնէր կայարանէն, հիմա շինուած են պարտէզներ, հազարութուն երկյարկանի եւ եռայարկանի տուներ: Գանձակի գործարանները կը բաժնեն հազարաւոր կրակներով լուսաւոր այդ փողոցները եւ քաղաքին այս կամ այն կողմը կը նետեն զանոնք: Գործարաններ բամպակի, պահածոներու, ծանրաքարի (պարիթ), հիւսուածեղէնի, օճառի եւայլն: Գանձակի մէջ կը գործեն 25,000 բանուորներ, եւ կ'ապրին 100,000 հոգի:

Գանձակի արդիւնաբերութեան զարգացման խթան հանդիսացաւ բամպակը: Բամպակի մշակութեան շնորհիւ Գանձակի մէջ հիմնուեցան գործարաններ բամպակազտումի, օճառի, հիւսուածեղէնի: Եւ այս արդիւնաբերութեան համար դաշտերը օժտուեցան առոգման ցանցերով: Եւ հիմա այսպէս կ'երգէ աշուղը.

Կեանքը կը խօսի այնպէս ինչպէս երգը կը խօսի:
Կը խօսի կեանքի սրբագաց խօսանքը :
Հօսէ՛, Արա՛քս, խօսէ եւ դուն,
Օգտակար է եւ անհրաժեշտ քու խօսանքդ:

3.— ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՋՕՐՈՒԹԻՒՆ

Լերմոնտով, գրեթէ հարիւր տարի առաջ, երբ կ'երգէր փառքը Կովկասեան լեռնաշղթային, գուշակեր էր.

··· Ջուր չէ, որ, եղբայր,
Հնազանդեցար մարդուն,
Ան ծխաքատ խուցեր կը փորէ
Քու ժեռուտ կրծքիդ մէջ:
Եւ քու կիրճերուդ խորը
Կը զրնգայ կացինը
Եւ երկաթէ բահը,
Պղինձ եւ ոսկի հանելով,
Ու կը բանայ անեղ ուղիներ
Քու քարէ կրծքիդ մէջ:

Բանաստեղծին մարգարէութիւնը իրականութիւն կը դառնայ այսօր, ոչ սակայն բահերով ու կացինով:

Հայաստան քարի երկիր է: Հրաբուխները, լեռնաստեղծ երեւոյթները այստեղ դիզեր են քարեր անթիւ անհամար: Լաւ էին այդ քարերը զարկելէ ի վեր: Սակայն այսօր կը խօսի՛ն Հայաստանի քարերը:

Անիի հանքերը չեշտաբար կը հայթայթեն ամբողջ Ռուսիոյ: Արթիկի փիրաքարը շինութեան հիանալի նիւթ է, որով կառուցուած է Դնեպրի ջրաելեկտրակայանի շէնքին ճակատը եւ որով պիտի կը շինուի Թեթեւ Արդիւնաբերութեան գործավարութեան պալատին ճակատը:

Սեւակուճ (պազալթ) ձուլելու փորձերը հիանալի արդիւնք տուին: Ձուլուած սեւակուճը գանձ մըն է քիմիական եւ ելեկտրագործական արդիւնաբերութեան համար: Ձուլածոյ սեւակուճը կը գործածուի իբրեւ մեկուսիչ եւ այլ ձեւերու տակ: Այժմ Երեւանի մէջ կը կառուցուի սեւակուճ հալեցնելու գործարան մը, որ պիտի տայ տարեկան 35–40 տակառաչափ:

Հայաստան ունի նաեւ այլ նոր ճարտարագործական հաստատութիւններ: Լէնինականի մէջ հիմնուեցաւ հիւսուածեղէնի, Երեւանի մէջ՝ կօշիկի, պահածոյի (տարեկան 15 միլիոն տուփ), մարմարի, կահագործութեան, Ղարաքիլիսայի մէջ՝ քիմիական արդիւնաբերութեան գործարաններ: Ալլահվերդիի մէջ կ'աւարտի պղնձաձուլարանին շինութիւնը,— տարեկան պիտի տայ 15,000 տակառաչափ պղինձ: Զանգեզուրի մէջ կը շինուի այլ գործարան մը, դարձեալ պղինձի արդիւնաբերութեան համար: Երկրաբանական քննութիւնները Ագարակի մէջ երեւան հանեցին պղինձի եւ արճճաքարի հարուստ հանքեր: Հայաստան հետզհետէ կը դառնայ քիմիական արդիւնաբերութեան յառաջապահ երկիրներէն մէկը: Բացի Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանէն, Երեւան եւս շուտով կ'ունենայ ձգախէժի մեծ գործարան մը, որ իբրեւ հում նիւթ պիտի գործածէ ոչ թէ բուսական տարրեր, այլ բնածխիա (քառպիթ)— բնակիր (քալսիոմ): Այս գործարանին յարակից բաժին մը աւելցուկներէն պիտի պատրաստէ ասէթիլէն, քացախաթթու, քիմիական կերպընկալ նիւթեր եւ հիանալի ճնարաններ:

4.— ԾԱՂԿԵԱԼ ՄՇԱԿՈՅԹ

Օր մը, Վրաստանի ներքին նախարար Ռամիշվիլի կը պատասխանէ դեսպաններուն, որ կը խնդրէին օժանդակել թատրոնին.

— Գալէթի մէկ ներկայացում կը գերազանցէ վրացական ազգային ամբողջ թատրոնին:

Արդ, Անդրկովկասի մշակութային յառաջխաղացութեան մէջ թատրոնը կը կազմէ կարեւոր ճակատ մը: Հայաստան շուտով կ'ունենայ գեղեցիկ թատրոն մը ձմեռնային ու ամառնային ներկայացումներու յարմարութիւններով: Երեւան այսօր ունի նաեւ իր օփերան: Մշակոյթի այս ճակատէն զատ, Հայաստանի բարձրագոյն վարժարանները հունձք կուտան ամէն տարի: Մինչեւ հիմա բարձրագոյն այդ վարժարաններէն հասան 355 հողագէտ, 443 մանկավարժ ուսուցիչ, 296 բժիշկ եւ 78 ճարտարագէտ: Եւ քիչ չեն ուսանողուհիներ, որոնք կը պատկանին օտար ազգութիւններու (փոքրամասնութիւն),— 1012 աղջիկ:

5.— ԱՉՔԵՐԴ ԿԸ ԳԻՆՈՎՆԱՆ ԳՈՅՆԵՐԷՆ

Կը ճանչնա՞ս դուն այն երկիրը, ուր կը ծաղկին կիտրոնի պուրակներ, ուր մութ տերեւներու մէջ կը կարմրի նարինջը, ուր քաղցրիկ հովը դրախտահեւի պէս կ'երգէ երկնքի տակ, ուր կ'աճին մրտենիներ ու դափնիներ, — դուն կը ճանչնա՞ս այդ երկիրը···

Կէօթէի քնարերգական այս տողերը կը յիշէք յանկարծ, երբ կ'իյնաք Անդրկովկասի գեղեցիկ կանանչութիւններուն մէջ: Ձեր աչքերը կը գինովնան գոյներու անճառելի խճանկարով: Անդրկովկասով հպարտանալու պահանջը կը բռնէ ձեր ամբողջ ուղեղը:

Այո՛, գեղեցի՛կ է Անդրկովկաս, բուրումնաւէտ Վրաստանը, կանանչ — ձիւնոտ Հայաստանը եւ բոցավառ Ազրբէջանը:

Անդրկովկաս մարգարիտն է Ռուսիոյ:

ՆԻՄԱՆ

— Սիրելի աներհայրս, կինս զիս շատ անհանգիստ կ'ընէ, մանաւանդ վերջերս անտանելի դարձաւ:

— Ըսել է աղջիկս քեզ շատ կը նեղէ, ուրեմն ես գիտեմ անոր պատիժը տալ:

— Շատ շնորհակալ կ'ըլլամ, բայց կ'ուզեմ գիտնալ թէ ի՞նչ տեսակ պատիժ պիտի տաք:

— Տալիք պատիժս խելքը գլխէն պիտի թռցնէ, ժառանգութենէս պիտի զրկեմ բոլորովին:

— Անդրէմ, սիրելի աներհայրս, մի՛ ընէք, այդ պատիժը իմ ալ խելքս կրնայ թռցնել:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

oooo

ԽՄԲ.— Մեր տարաբախտ աշխատակցին մտերիմներէն մէկը հետեւեալ գրութիւնը յանձնած է «Յուսաբեր»ին.—

Ո՞վ էր Շողակաթը: Բուն անունով Գեղամ Քէօսէեան, ան մէկն էր Երիզայի Մեծ Արմտանի ընտիր ընտանիքէն:

Սահմանադրութենէն յետոյ ինքն ալ Պոլիս շուեց առած էր մտքի լոյսին համար, նման ուսման ծարաւի այն բոլոր գաւառացի տղաներուն, որոնք խումբ — խումբ Պոլիս կը վազէին այդ շրջանին:

Շատ մեծ դժուարութիւններով կրցաւ աշակերտ ըլլալ Ազգ. Կեդրոնական վարժարանին. աշակերտեցաւ շատ դառն ու տխուր պայմաններու մէջ, առանց յուսահատելու սակայն: Ուսման ու ժպտելու կը հեգնէր կեանքին վայրկեանները, որոնցմէ բոլորովին զուրկ էր ինք. կը հեգնէր զրկանքը եւ ճակատագրին բոլոր դժուարութիւնները:

Համեստ կամք էր Գեղամը: Օժտուած ի բնէ լաւագոյն ընդունակութիւններով, եւ անոնց հետ միասին իր յամառ ու անդուլ աշխատանքի շնորհիւ Կեդրոնականի փայլուն շրջանաւարտներէն եղաւ 1918–19ին, հակառակ զինք սեղմող բոլոր զրկանքներուն:

Խոնարհ ու համեստ բնաւորութիւնով, վառվռուն եւ կենսունակ իր հոգիով, մանաւանդ իր տերվիշական ալ ըրելու կերպովը, ան ոչ միայն բոլոր աշակերտներէն կը սիրուէր, այլ արժանացած էր անխտիր բոլոր ուսուցիչներու համակրանքին: Եւ այդ էր պատճառը, որ իր շրջանաւարտութեան տարին իսկ Կեդրոնականի մէջ պաշտօնի կոչուեցաւ իբրեւ ուսուցիչ եւ իբրեւ քարտուղար հոգաբարձութեան:

Իբրեւ ուսուցիչ այդ համեստ արտաքինով գաւառացի տղան հոգին դարձաւ իր խնամքին յանձնուած աշակերտներուն. եւ իբրեւ պաշտօնակալութեան մարդ՝ անթերի կատարեց իրեն յանձնուած գործը եւ արժանացաւ ամէնուն գնահատանքին:

Բաւական հանգիստ կեանք մը արդէն ապահոված էր հոն իրեն համար: Անիծի փայլուն գործի հրաւէրեց զինք Պոլսոյ մէջ ծանօթ վաճառական մը, սակայն, ուսումնատենչ Գեղամը թողուց Պոլիսը, եւ անցաւ Փրակա 1923ին, Փրակայի ծանօթ ուսանողներու շարքին մէջ, իր ուսումը կատարելագործելու:

Բախտը հոն եւս մեզ կողք կողքի դրաւ: Փրակայի մէջ եւս ան եղաւ անխոնջ ուսանողը Փրակայի համալսարանին: Վայելք մըն էր իր ընկերութիւնը. բայց, վայելքէն աւելի բան մըն էր, հրճուանք մըն էր տեսնել Գեղամը իր աշխատանքներուն մէջ, եւ իր երկաթէ կամքով ուսանողի աշխատանքներուն լծուած, փայլուն կերպով աւարտեց համալսարանի առեւտրական ուսմանց բաժինը: Այդ ուսանողութեան շրջանին էր, որ չեխերէն լեզուին հետ միասին ինքնաշխատութեամբ սորվեցաւ նաեւ գերմաներէն ու անգլիերէն լեզուները: Հիանալի ու անխոնջ ընթերցող մըն էր ան եւ աշխատող մը, հանգստանալու համար լոկ իր աշխատանքները կը փոխէր:

Փրակայի ուսանողական մռայլ կեանքին մէջ, ան ժպիտն ու խանդն եղաւ միշտ իր ընկերներուն: Կեանքի ու գործի մարդ էր ան: Յուսահատութիւնը կը վախնար իրմէ:

Շրջանաւարտ ըլլալէ յետոյ՝ իր մեծ իղձն էր Հայաստան երթալ եւ իր ամբարած ծանօթութիւնները եւ ուժը ի սպաս դնել հայ ժողովուրդին ու անոր հայրենիքին, բայց զլացուեցաւ իրեն շնորհը Հայաստան երթալու, իր դիմումը մերժուեցաւ: Եւ արդէն քանինե՞րն են որ արժանացեր են այդ շնորհին···

Ու չկրցաւ, կեանքի պայմաններու բերումով, Փրակայէն մեկնիլ: Ու մնաց կապուած Փրակային: Հոն մասնաւոր դասեր տալով, եւ առեւտրական քանի մը տուներու հաշիւները կարգի դնելով կը շահէր իր կեանքը, ու կը սպասէր Յոյսի՜ն ··· Ա՜խ այդ յոյսը, որ բնաւ մեզի չի մտներ:

Այս շրջանին մէջ էր որ յանկարծ յայտնուեցաւ ան՝ Գեղամ Շողակաթ ծածկանունով «Յառաջ»ի մէջ, հոն ստորագրելով հետաքրքրական եւ բազմազանկէջ յօդուածներ, ու վերջերս ալ ընտիր ուսումնասիրութիւն մը Չեխոսլովաքիոյ «Սոքոլ» մարմնակրթ. միութեան մասին:

Իրմէ հեռացող ընկերներէն եւ ոչ մէկը ճանչցաւ զինք այդ անուան տակ, ու չէր ալ կրնար երեւակայել, որովհետեւ Գեղամ այնքան կ'առնէր երեւիլը, այնքան կ'առնէր արտաքին վէճերն ու ցոյցերը, որ յաճախ աղուոր զայրոյթով մը կը պոռար մեր երեսին.— «Ցոյցերով պիտի ազատենք հայրենիքը, միութիւնն է մեր ժողովուրդին փրկութիւնը, միակա՛մ եւ լո՛ւռ ու խորո՛ւնկ աշխատանք միայն կը պահանջէ մեր հայրենիքը»:

Իր ծանօթներէն ո՞վ չէր ճանչնար անոր վճիտ հոգին, անոր բիւրեղեայ սիրտը, եւ անոր անշահախնդիր ու մաքրամաքուր զգացումներն ու ներքին ապրումները հայ ազգին ու անոր հայրենիքին նկատմամբ, մանաւանդ ի տես Եռագոյնին:

Այդ էր պատճառը անտարակոյս, որ ան ծածկուեցաւ Գեղամ Շողակաթ անունին տակ, երբ իյնաւ Հրապարակ: Եւ հրապարակ իյնաւ մէկէն հասուն ու հմուտ միտք մը: Եւ ինքնայատուկ ու հմայիչ ոճով մը, ընտրուած բառերով ու ընտիր լեզուով, կշռուած մտածումներով ու կուռ տրամաբանութեամբ եւ համարձակ յայտնեց վերջապէս իր միտքը.

«··· Մինչդեռ մենք հազիւ երեք միլ(իո)ն, աշխարհին նոր ձեւ ու նոր ճակատագիր տուող ժողովներուն չամչցանք երկու պատուիրակութիւններով ներկայանալու, ու չենք ամչնար տակաւին, հազար բերնով, հազար ճամբով՝ խլած մեր նաւը վարելու, տասը միլիոնոց Չեխոսլովաքները մնացին մէկ բերան իրենց արտասահմանեան գործով, մէկ բերան իրենց լեգէոններով, մէկ բերան ու միակամ երկրին մէջ, ճնշումի ու զուլումի «քաղաքակրթեալ մեթոտներուն առջեւ» ու մէկ բերան երբ կը տօնեն իրենց տասնեւհինգամեայ անկախութիւնը կամ կը պարզեն իրենց դրօշը: «Ո՛չ մէկ մենք եւ դուք, այլ միայն մե՛նք»:

Եւ ուրիշ տեղ մըն ալ, այդ երիտասարդ, բայց վրդովուած սիրտը երբ կ'ուզէ բաղդատել «Սոքոլ»ներուն հետ մեր երիտասարդ մարզիկներու Միութիւնը «Հ. Մ. Ը. Մ.»ը, կը գրէ.

··· «Ձեզ գիտեր քանի հոգի մենէ՝ գրարձրացիք — բարձրացուրէք նշանակիր զօտին իրենց մէջքին պահեցին՝ խանութի մը կամ կոկիկ ամսականի մը տիրանալէ ետք, հոգ չէ թէ հոս ալ, ինչպէս միշտ, տիեզերական նշանաւոր մը ընտրած ըլլանք»:

Այս խորապէս հայրենասէր եւ ազգասէր Արմտանցին, որ կ'առնէր հրապարակային վէճերը, եւ կը խուսէր ի տես ապարդիւն եւ կործանարար պայքարին, զոր կը մղէին տարբեր հոսանքները տարագիր հայ ժողովուրդի բզկտուած սրտին վրայ, սակայն, կը հաւատար Յոյսին:

Շատ տխուր ու դժուարին կացութեան մը մատնուած իր մէկ ընկերոջը հետեւեալը գրած էր օր մը թուղթի կտորի մը վրայ.— «Հիմակ ես քենէ աւելի տխուր եմ, սակայն, Յոյսը մարդս կը զօրացնէ, մի՛ յուսահատիր···»:

Այս հզօր յոյսով էր, որ յանկարծ շողի մը պէս կաթեցաւ «Յառաջ»ի էջերուն վրայ:

Յաճախ, երբ ընկերական սեղան շրջանակի մը մէջ կը ծաղրէինք իր մականունը Քէօսէեան, ժպտադէմ եւ յուսավառ կը պատասխանէր մեզի.— «Սպասեցէք, այնպէս մը պիտի ընեմ, Կիկերոնի նման, որ դուք յարգէք Քէօսէեան անունը»···

Իրաւ ալ, գրեթէ պատրաստած էր մեզի այդ յարգանքը ու մեր սէրը յարգանքի փոխուած էր դէպի այդ խոնարհ, բայց առաքինի անունը, որուն մէջ օրէ օր աճող ու վեհ Հայ մը կը մեծնար:

Ահա այսքան ամենալից, յուսավառ եւ հայրենասէր երիտասարդն է, որ մէկէն, ծաղիկ հասակին մէջ, ինկաւ մեծ Յոյսի ճամբուն վրայ, հայրենիքէն հեռու, իր սիրած ազգէն հեռու, իր պաշտած դրօշակին կարօտ, օտար հողի վրայ, օտարներու մէջ եւ ամուրաչը սրտին:

«Ու ան, որ այնքան խելայեղօրէն կը սիրէր իր մէկ հասուն եղբայրը՝ Փիլիպպոս Քէօսէեան (այժմ Փարիզ), որուն հետ տարիներ շարունակ աղ ու հաց լոկ կերած Պոլսոյ ամուլ իրճիլներուն մէջ, կը փակէ աչքերը՝ մէկ հատիկ եղբօր կարօտը սրտին:

Ու ան, որ այնքան խանդաղատանքով կը սիրէր հայ եկեղեցին ու երգը, հայ աղօթքը, վերջին պահուն օտար քահանայի մը մրմունջներուն հետ կը յանձնէր հոգին···

Իսկ մենք, անուշիկ ու թանկագին Գեղամ, ընկերները զրկանքներուդ, կարօտներուդ եւ յոյսերուդ, որ ուխտած էինք մեր անպէտս կեանքին մնացած մասը միասին ապրիլ հայ ժողովուրդին ու անոր հայրենիքին համար, քե՛զ, ինչպէ՞ս ապրինք առանց քեզի, առանց քու հեգնող եւ յուսահատ ժպիտներուդ՝ աքսորի այս փլուած ճամբուն մէջ···

Եթէ խոստանանք մեր սրտին մէջ անթառամ պահել կարօտներդ, յոյսերդ եւ քաղցր յիշատակդ, արդեօք դարձեալ պիտի ժպտի՞ս մեզի հոգին ներքեւէն···

Հանգիստ եղիր այդ նո՛ր հայրենիքիդ մէջ, եւ հաւատա՛, թէպէտեւ «հիմակ, մենք քեզմէ աւելի տխուր ենք, բայց չենք յուսահատիր ··· զրկանքներուն մէջ եւ մահուան դէմ մինչ ժպտադէմ, պիտի շարունակենք մեր ճամբան··· մեր գեղեցիկ Յոյսին համար:

Ս. Բ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

Այս կիրակի օրուան մարզական ամենամեծ դէպքը Ֆրանսայի մէջ «Քուփ տը Ֆրանս տը Ֆութպոլի» մրցումներն են որոնք տեղի պիտի ունենան հետեւեալ կարգով.— Փարիզի մէջ՝ Մարսէյլ ընդդէմ Ռէնի, Թուլուզի մէջ՝ Լիլ ընդդէմ Թուրքուանի, Հավրի մէջ՝ Ռուան ընդդէմ Ռուպէի, Սէնթ Էթիէնի մէջ՝ Սէթ ընդդէմ Ամիէնի:

Այս ութ խումբերուն բոլորն ալ «փրոֆէսիոնէլ» դասակարգին կը պատկանին, Մարսէյլ, Ռէն, Լիլ, Սէթ կը խաղան «ազգային» բաժանումին, իսկ Թուրքուան, Ռուան, Ռուպէ եւ Ամիէն երկրորդ բաժանման «հիւսիսային» խմբակէն: Առաջին դասակարգէն — որուն «ազգային» ալ կ'ըսեն — դասաւորման մէջ, անցեալ կիրակի օրուան մրցումներէն վերջ, Մարսէյլ եւ Սէթ միեւնոյն թիւերով առաջին են, իսկ Լիլ երրորդ, Ռէն հինգերորդ է: Երկրորդ դասակարգին մէջ Ռուան առաջին է, Ռուպէ 7երորդ, Թուրքուան՝ իններորդ, Ամիէն տասներեքերորդ: Այս պատկերէն դատելով մը ըսէք թէ Մարսէյլ պիտի յաղթէ Ռէնի, Լիլ պիտի յաղթէ Թուրքուանի, Ռուան՝ Ռուպէի եւ Սէթ ալ Ամիէնի, բաժակի մրցում մը այն աստիճան մասնաւոր մթնոլորտի մը ենթակայ կ'ըլլայ որ տրամաբանութեան հակառակ արդիւնքներ գիշերին կը տեսնուին: Ամէն խումբի երազն է «Ֆրանսայի Ախոյեան» տիտղոսին հետ շահիլ նաեւ «Ֆրանսայի բաժակին» յաղթանակը, երկու տիտղոս միեւնոյն ատեն շահիլ եւ նկատուիլ իրապէս տարուան լաւագոյն խումբը:

Դժբախտաբար ասիկա ցարդ Անգլիոյ մէջ իսկ շատ հազուադիւտօրէն պատահած է: Հոն ալ անցեալ շաբաթ օրուան մրցումներէն վերջ համբաւաւոր Արսընալ խումբը «փրոֆէշընըլ լի՛կ»ին դասաւորման գլուխն է, եւ միեւնոյն ատեն Անգլիոյ Բաժակին մէջ դեռ չպարտուած ութ խումբերէն մէկն: Պիտի կրնա՞յ շահիլ երկուքը մէկ, թէ ոչ մէկը, կամ միայն մին ինչպէս երկու տարի առաջ:

⁂ Լողալ գիտնալը մեծ անհրաժեշտութիւն մըն է: Ֆրանսայի մէջ մտադրութիւն կայ զայն պարտաւորիչ դարձնել բոլոր դպրոցներուն մէջ: Իր ատենին գրեցինք թէ որքան ուրախ էինք Հայաստանի մէջ — ուր ծովէն զրկուած են — լողորդութեան յատուկ աւազաններու շինութեան տեղեկանալով: Արտասահմանի հայ գաղութներուն մէջ երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի միջոցները ներեն, ան եւս պէտք է հետաքրքրուի հայ լողորդներով եւ այն երիտասարդ կամ պատանիներով որոնք կ'ուզեն լողալ սորվիլ:

Լողորդութեան մէջ եղած իրարվերջին յառաջդիմութիւն յիշենք հոլանտացի տասնըհինգամեայ Օր. Ուիլլետէն Ռուդէի նոր յաջողութիւնը որով աւազանի մէջ 100 մեթր լողացած է 1 վայրկեան 5,2/5 երկ.էն կոտրելով այդ հեռաւորութեան աշխարհի կանանց մրցանիշը որ արդէն իրենն էր 1 վայրկ. 6 երկ.ով:

⁂ Թէնիսի համբաւաւոր ախոյեաններ Թիլտըն եւ Ուինս Ամերիկացիները ու Քօշէ եւ Փլա Ֆրանսացիները անցեալ շաբթու մրցեցան Նիւ Եորքի մէջ, գոց խաղավայրերու վրայ: Մրցումը կը պարունակէր չորս «սինկլ» եւ մէկ «դուբլ» խաղեր — ինչպէս «Տէյվիս Քըփ»ի մրցումները — որոնք երեք օր շարունակուեցան: Երկու Ամերիկացիները շահեցան բոլոր խաղերն ալ եւ յաղթական ելան 0ի դէմ 5 յաղթութեամբ: Քօշէ եւ ընկերը նոր կը վերադառնային Հարաւային Ամերիկայէն, ուր գացած էին մրցումներ կատարելու համար, եւ չէին վարժուած բնաւ գոց խաղավայրերու վրայ խաղալու: Մինչ Ուինս եւ Թիլ—

տըն մօտ քաջն մրցում կատարած էին Ամերիկայի զանազան քաղաքներուն մէջ։ «Փրօֆէսիոնէլ» խաղացողներու վերոյիշեալ մրցումները այնքան մեծ յաջողութիւն գտած են որ կազմակերպիչները առաջարկած են։ Աւստրալիացի Թրամֆօրտի եւ Անգլիացի Փէրիի — որոնք իրր թէ յաղթ հօփէրիի — յաղթ» մնացած են, մինչ երկրորդը առաջինին հայրենիքին մէջն է վեց ամիս է վեր բանը գործը ձգած — գալ միանալ «Փրօֆէսիոնէլ»ներու խումբին որ մօտ ատենէն աշխարհի շրջանին պիտի ընէ։ Փէրի պատասխանած է թէ կը վերապահէ իր պատասխանը այս ամառէն վերջնական։ Մինչ այդ 2 Ամերիկացիներն ու երկու Ֆրանսացիները կը շրջին Մ. Նահանգաց մեծ քաղաքները։

** Ինչպէս ամէն ձմեռ, այս միջոցին ալ Մօնթէ Քարլոյի մէջ տեղի կ'ունենան թէնիսի մեծ մրցումներ որոնց Եւրոպայի լաւագոյն խաղացողները հրաւիրուած են։ Իբր Հայ հոն կը գտնենք միայն Օր. Աղամովը որ ի մէջ այլոց կը մասնակցի «Բուտի Գօմօնի» մրցումներուն, որոնք վերապահուած են «զոյգ կանանց»։ Հայ ախոյեանուհին իբր ընկերուհի ունի Տիկին Քարօնը՝ որ շատ մեծ խաղացող մըն է, հետեւաբար կը կասկածինք թէ այդ մեծ մրցաշարքին մէջ Օր. Աղամով յաջողութիւն մը կարենայ ձեռք ձգել

Ժ. Ե.

Միութիւնը կարգ մը մխիթարական գործեր կատարած է շնորհիւ ազնիւ հայրենակիցներու առատաձեռնութեան։ Գիտնալով որ իր առած լումաները տեղին վրայ, եւ միայն ու միայն կորուստի ենթակայ հայրենակիցներու թշուառութիւնները ամոքելու, որբ կամ աղքատ մանուկները կրթելու, ձախորդութեան մատնուած ընտանիքներու վիճակը մեղմացնելու պիտի ծառայեն, կը յուսանք թէ հասարակութիւնը կարելի աջակցութիւնը չպիտի խնայէ

Շատ յաջող անցաւ Միութեան առթիւ Միութեան կազմակերպած երեկոյթը։ Հակառակ եղանակի խստութեանց, հանդիսավայրը լեցուած էր երկսեռ բազմութեամբ, զուարճալի անակնկալներ տեսնելու եւ երգեր լսելու համար։ Գեղարուեստական բաժնին իր աջակցութիւնը բերած էր Գ. Ցովհ. Ջօպանեան, որու ջանքերով կազմըւած նուագախումբը հաճոյական կտորներ երգեց։ Գ. Թաթուլը իր մեներգներով, 10—11 տարեկան Օր. Ալիս Ջօպանեանը իր մանկական երգերով ու պարերով, Գ. Վահէն իր կատակերգութիւնով մեր երեկոյթին փայլ տուին եւ մեծ ուրախութիւն պատճառեցին հանդիսականներուն.

Վստահ եմ թէ Միութիւնը հետզհետէ պիտի զարգանայ, վայելելով բոլորին ջերմ աջակցութիւնը եւ կարողներուն օրհնութիւնը։

ՋԵՐՄԱԶՈՐՑԻ

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՄԷՋ

ooooo

ՄՈՒՍՈՒԼ, (Ցառաջ) — Տարիներէ ի վեր Մուսուլը ըլլալով հանգրուան մը տարագրութենէն ի վեր Արաբներու մէջ մնացած խլեակներու, գաղութին ուշագրութենէն չէր կրնար վրիպիլ անոնց վիճակը։ Գտնուած են պարագաներ երբ այս դժբախտները եկեղեցի դիմելով եւ յուսահատելով, կրկին վերադարձած են Արաբներուն քով Այս կացութեան առջեւ, յուսահատելով արտաքին օգնութենէ, կազմուեցաւ Աղքատախնամ մը։ Այս ալ չգալեց եւ 1928—29ին կազմուեցաւ «Հայ Կարօտելոց Խնամակալութիւն» մը, աւելի լայն չըջանակով։ Այս առթիւ դիմում եղաւ ազգ. իշխանութեան, որ խոստացաւ իր աջակցութենէն, զանազան պատրուակներով։ Մինչ այս մինչ այն, Գաղութի ժողովուրդը պէտք եղած աշխատանքները տարած, իր կազմը հաստատած եւ կանոնագրով մը գործի անցած էր։

1933ի յունիս 10ին Տէր. Լուսինէ Գաղտառէն հոս գալով եւ Թաղ. Խորհուրդին հետ խորհրդակցելով, յաջողեցաւ հիմը դնել Հ. Կ. Խնամակալութեան։ Ազգային իշխանութիւնը առաջին առթիւ կարգ մը նպաստաւոր խոստումներ չտայլեց Միութեան, սակայն հազիւ դպրոցի շրջափակը տրամադրեց իբրեւ ժողովատեղի եւ քաշուեցաւ։

Նորընտիր վարչութիւնը Տոքթ. Ս. Գանձապետեանի նախագահութեամբ, առանց քահանայի կամ պաշտօնական անձնաւորութեան մը մասնակցութեան, կանոնագրով ներկայացաւ կառավարութեան եւ տեղեկութիւններ տուաւ. Կառավարութիւնը սիրալիր ընդունելութիւն ընելով, խոստացաւ աջակցիլ։

Իր կազմութենէն մինչեւ այսօր,

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

>>>·<<<

ՇԱՎԻԼ. — Հակառակ մեր անարժան հակառակորդներու վայրահաչութիւններուն եւ նոյն իսկ ճիշդ այդ պատճառով, այս տարի «Փետրուար 18»ի ըմբոստութեան տօնակատարութիւնը կատարուեցաւ ամէն տեղ աւելի բազմամարդ եւ աւելի խանդավառ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Իսի Լէ Մուլինոյի «Վռամեան» խումբը անցեալ կիրակի, հովանաւորութեամբ «Զաւարեան» կոմիտէին, Մէօտոնի կայարանին յարակից ընդարձակ սրահին մէջ «Փետրուար 18»ի տարեդարձի առթիւ կազմակերպած էր ցերեկոյթ մը։

Արդէն ժամը 3ին Մուլինոյէն, Մէօտոնէն, Քլամառէն, Շավիլէն եւ նոյն իսկ Անիէռի շրջանէն եկած էին 250է աւելի երիտասարդ հայրենակիցներ։ Երիտասարդ — երիտասարդուհիներէ կազմուած նուագախումբը հնչեցուց «Մեր հայրենիք»ը, ժողովրդի երկիւղած եւ յոտնկայս լռութեան մէջ։ Հանդէսին նախագահ ընկեր Բենօ՝ համառօտ մէկ պատմականը ընելով մեր վերջին 50 տարուան յեղափոխական դրուագներուն եւ հասցնելով զայն մինչեւ «Փետրուար 18»ի ժողովրդական ապստամբութիւնը, փառաբանեց հայ ժողովուրդը որ իր մանաւանդ վերջին շրջանի հերոսամարտերով բարձրացուց իր հմայքը։

Բանախօս ընկ. Հրանտ Քէօսէեան պարսաւելով մեր անարժան հակառակորդներուն այն յանկերգը թէ Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը Դաշնակցութեան մէկ արկածախնդրութիւնն է, բսաւ — Եթէ բռնութեան, կեղեքումի եւ հայանուան հըրէշներու դէմ յառաջ եկած մեր այդ համաժողովրդական ընդվզումը հայրենիքի դաւաճանութիւն պիտի նկատենք, ուրեմն բոլոր ժողովուրդներու յեղափոխութիւնները, սկսեալ Ֆրանսական մեծ յեղափոխութենէն, պէտք է նկատել դաւաճանութիւն եւ արկածախնդրութիւն

Ընկեր բանախօսը փոքրիկ մէկ պատմականը ընելով «Փետրուար 18»ի նախընթաց դէպքերուն, մի առ մի կարդաց մէկ կողմէ Հայաստանի նախկին հանրապետական կառավարութեան եւ միւս կողմէ համայնավար լիազօր Լեգրանի միջեւ ստորագրուած համաձայնագրին յօդուածները, փաստելով հաստատեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը այդ համաձայնագրին ոչ մէկ պայմանը նկատի առնելով, վերջ ի վերջոյ ինք պատճառ դարձաւ փետրուարեան ապստամբութեան

Բանախօս ընկերը յետոյ անդրադառնալով, մեր հակառակորդներուն կողմէ մանաւանդ վերջերս Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ կատարուած խաչակրութեանց, այպանեց բոլոր այն սուտ հայրենասէրները, որոնք կուսակցական քինախնդրութենէ եւ կամ Ցուղայի երեսուն արծաթէ կուրցած՝ կը ցեխոտեն մեր բոլոր ազգային սրբութիւնները։ Զազկելով այն շոշորթները որոնք Դաշնակցութեան ղեկավարներուն արտաքսումը կը պահանջեն, յայտարարեց. — «Այսօր եթէ Դաշնակցութիւնը առանց ղեկավարի մնայ, անմիջապէս շարքերէն կ'ելլեն նոր ղեկավարներ շարունակելու համար պայքարը հայ ժողովուրդի բոլոր տեսակի թշնամիներուն դէմ, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը երկու սրբութիւն ունի որուն չի հանդուրժեր որ դպչին, — հայ ժողովուրդը եւ հայ հայրենիքը իր խորհրդանշաններով։ Մեր կուսակցութիւնը սորվեցուցած է մեզի, — «Վահանը ձեռքիդ կամ անոր վրայ»։

Վերջին բանախօսն էր ընկեր Ս. Թորոսեան, որ թուելով մեր պատմութեան բոլոր տօները, կանգ առաւ մանաւորապէս վերջին շրջանի երեք տօներուն, Ապրիլ 11—24ի, Մայիս 28ի եւ Փետրուար 18ի վրայ եւ այպանեց բոլոր անոնք որոնք կ'ուրանան այս յիշատակելի օրերը։ «Պիտի գայ օր երբ բոլոր այդ փարիսեցիները պիտի համբուրեն այդ սրբութիւնները զորս այսօր քարկոծել կը յանդգնին, այն օր մենք ներողամիտ պիտի ըլլանք եւ պիտի ըսենք անոնց — Երկրպագէ եւ անցիր»։

Բանախօս ընկերներու խօսքերը ծափահարուեցան խանդավառութեամբ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ընկ. Ց. Նաճառեան (նուագ), Գ. Գալեան եւ տիկին Պօյաճեան (արտասանութիւն), տիկիններ Ցէրսէքեան եւ Ծագիկեան (երգ)։

Խումբ մը Թատերասէր երիտասարդ — երիտասարդուհիներու կողմէ կատարուած ներկայացումով մը վերջացաւ հանդէսը։ Միջանկեալ յիշեմ որ հակառակորդները փորձեր էին պղտորել սառնկանութեան միջոցը, բայց կէս ճամբան մնացին։

Գ. Վարդունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, փետր. 27 (Ցառաջ). — Փետր. 18, կիրակի կէսօրէ վերջ համակիրներու կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ տօնեցինք փետրուարեան ապստամբութեան 13րդ տարեդարձը։ «Դուրեան» գրադարանը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով որոնց մէջ — տեղը զետեղուած էր բոլոր տեսակի հակադաշնակցականներու աչքի փուշ Հ. Յ. Դ. ժեծագիր զինանշանը։

Նախագահ ընկ. Լ. Գայանտըրեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք»ով զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս։ Ցետոյ խօսք առաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Աշոտ Իսահակեան, որ յստակ աշխատ ակնարկ մը նետելով, ըսաւ. — «Փետրուար 18»ը մէկ օղակն է մեր շորս հազար տարուան անցեալին, իբրեւ ըմբոստացում բռնամեծութեան եւ կեղեքիչ բռնապետութեան դէմ։ Փետրուարեան ապստամբութիւնը չպիտի պայթէր, եթէ երկրին հայ իշխանաւորները իրենց խիղճն ու ղղացումը ծախած չըլլային օտարներուն։ Հայ իրականութեան մէջ երկնային աղէտ մըն է այս, հայ ծնիլ, հայ մեռնիլ, հայ զաւակ թաղկուիլ եւ այդ բոլորը գործածել յօգուտ օտարներու, նման Եփրատի, Տիգրիսի, Արաքսի եւ ուրիշ գետերու, որոնք ծընունդ առնելով մեր աշխարհի բարձրաբերձ լեռներէն ու գալարադեղ հովիտներէն անցնելով, կ'երթան պատարատացնելու օտար ծովերը»։

Ընկերը յուզումով պատմեց քանի մը ցնցող դրուագներ, վաւերականացնող նահատակներու քաջութիւնէն, որոնք լաւագոյն Հայերու անմեղ արիւնովը ներկեցին բովանդակ Հայոց աշխարհը։

Ընկերներ Ս. Փիլիկեան եւ Կ. Ցակոբեանի արտասանութիւններէն յետոյ, հանդէսի բաժինը վերջացած ըլլալով, սկսանք կերուխումի, որուն սեղանապետ նշանակուեցաւ ընկ. Տիգրան Չէքէճեան։ Ընկ. Գարեգին Իշխանեան եւ Կարապետ Համալեան ճառերով եւ «Տուխ»ով ազգային ու յեղափոխական երգեր նուագելով կը խանդավառէին ներկաները Ընկ Ստեփան Ստեփանեան երգեց վշտի բանաստեղծ Ահարոնեանի «Աչուղը», որուն վրայ ներկաները որոշեցին իր անակնկալ հիւանդութեան առթիւ ուղղել հետեւեալ հեռագիրը.

— «Մեր խորին ցաւակցութիւնները հայ վիշտի ու տառապանքի երգիչ Ա. Ահարոնեանին։ Կը մաղթենք արագ ապաքինում»։ Ստորագրուած «Փետր 18»ի հանդիսականներ։

Երգերէ եւ բաժակաճառերէ յետոյ հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն։

Արտուաբիս

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ՄԷԿ ԳԻՒՏԸ

Ցետպատերազմեան շրջանին նշանակելի երեւոյթներէն մէկը եղաւ կեանքի պայմաններուն յարատեւ եւ յարաճուն բարդացումը՝ մանաւանդ տարրական պահանջներուն անունդի մատակարարութեան տեսակէտէն։

Մարդկութեան մեծ մասը այդ ծանր հոգով մտալլկուած է այսօր։

Անխուսափելի հետեւանքը չէ ուշացած եւ այսօր կը նկատենք ընդհանուր յոգնութեան մը հիւանդագին երեւոյթներ, կամքի, կորովի, խանդավառութեան պակասով՝ մտաւոր ուժերուն հետ։

Գիտութիւնը ազդած է եւ կ'աշխատի այսօր իր ձեռքին տակ գտնուող եւ հետզհետէ կատարելագործուող միջոցներով բնութեան խորհուրդներէն կորզել թանկագին ուժերու գաղտնիքը, կենսական տարրերու իմաստը եւ ուժը, օգնութեան հասնելու համար մարդկութեան տարրական պահանջներուն գոհացումի աշխատանքին

Հայ երիտասարդ գիտուն մը, քիմիագէտ Գ. Օ. Լուսինեան, — որ տասնեակ մը տարիներ նուիրած է խաչակրական ռահվիրայական տեսութեան, որ գտնողական նկարագիրներու կազմութեան խորհրդաւոր տեսութիւնն է, եւ կոչուած անոնց պատճառները լուսաբանելու, այսօր յաջողած է իր Լապօրաթուառ պիօլօժիքին մէջ հնարել կենսական արտակարգ յատկութեամբ ըմպելի մը, — գարեջուրի եւ հանքային տարրերու կարգին, — որ իր հաճելի համին կը միացնէ օրուան անունդը ամբողջացնելու մասնայատկութիւնը, տալով մտային եւ ֆիզիքական նոր կարողութիւններ, շնորհիւ այն բոյսերուն, որոնք Ֆրանսական եւ այլ գաղութներուն մէջ ծանօթ են տեղացիներուն, իրենց արտակարգ յատկութիւններով։

Դանդաղ եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւն մը այսօր հայ քիմիագէտը բերած է ուրախառիթ եզրակացութեան մը, երեւան բերելով իր «Պուասօն անթիփաթիք Լուսինեանը», կոչուած յոգնութեան դէմ մաքառելու։

Ժողովրդական առողջարար խմիչքի մը բոլոր առաւելութիւններուն հետ, այդ գիւտը կը բանայ յոգնած մարդկութեան առջեւ կեանքի եւ կորովի նոր, անծանօթ աղբիւր մը, որուն դիմողները — մինչեւ ցարդ — թէ օտար բժշկական աշխարհէն հեղինակաւոր դէմքեր թէ հայ ծանօթ շրջանակներ գոհացուցիչ արդիւնքներ ստացած են։

Հայ մտքին համար պատուաբեր այդ գիւտը ցանկալի էր տեսնել լայնօրէն շահագործուած եւ ծանօթացած մարդկութեան բերելու համար գիտութեան կորզած մէկ գաղտնիքին բարիքները՝ կատարուած Հայու մը ձեռքով։

ՀՐ. ԱՅՍԱՆԱՏ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

oooo

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 փետր.)։

— «Մեր կեանքին մէջ ոչ մէկ բառ այնչափ ծանր կերպով չարչարուած եւ ճաշճշուած է ու թիւրիմացութիւններու ենթարկուած որչափ «համերաշխութիւն» դժբախտ բառը։

Այս բառը շատերուն կողմէ առնըւած է անհեթեթ իմաստով մը, այսինքն՝ բոլոր զանգուածները դարձնել մէկ հօտ եւ մէկ հովիւ, միեւնոյն մտածելակերպով եւ միեւնոյն մտայնութեամբ։ Այս մտածողութիւնը եթէ մեր ժողովուրդի մէկ կարեւոր մասին մէջ յառաջ եկած է հասարակական եւ քաղաքական կեանքի տհասութենէն ու անզատորոշութենէն, շատերու կողմէ ալ գործածուած է դիտումնաւոր կերպով, անհնարինը պահանջելու եւ գործադրելու կեղծ ու անուղիղ կեցուածքով։ Համերաշխութիւնը սեղանի վրայ դրուած է այս վերջիններու կողմէ, հակառակորդներու քաղաքական թէ ընկերային ձեռնարկներն ու տեսակէտները խափանելու չարամիտ դիտաւորութեամբ։ Նման առաջարկ մը կամ հետապնդուած ուղղութիւն մը, շատ որոշ է որ ոչ միայն ներհակ է հասարակական ըմբռնումին եւ անհնար այդ ձեւին մէջ, այլ կը ձգտի կասեցնելու մեր հաւաքական կեանքի ընթացքը։

Համերաշխութիւնը մեր ըմբռնումով իր ամբողջութեանը մէջ գործելակերպի հարց մըն է, որ խարիսխ պէտք է ունենայ ազգային գերագոյն շահերն ու անվիճելի ուղղութիւնը։ Նման շահեր եւ ուղղութիւն հայ ժողովուրդը ունի եւ գծած է իր մէկ դարու պատմութեան մէջ։

Համերաշխութեան հիմքն ու խարիսխը որոշելէ յետոյ կան եւ աստիճանները եզող հասարակական երեւոյթներ, որոնք ինչպէս ամէն ժողովուրդի, նոյնպէս եւ մեզ համար գրաւականներ պիտի ըլլան խաղաղութեան եւ ընդհանուր շահերու պաշտպանութեան։ Որպէսզի այդպիսին, առաջին ներքին պէտք է առնել քաղաքացիական պարկեշտութիւն, ոչ միայն խաղաղ օրերուն, այլ եւ կարծիքներու տարբերութեան եւ տեսակէտներու բախումի պարագային։

Այս կարգէն է նաեւ մասնակի շահերու եւ հաշիւներու ստորադասումը ազգային գերագոյն շահերուն եւ գոյութեան հարցին։ Այս մէկ հատիկ ուղղութիւնը արդէն իսկ կրնայ ամէն կերպ ցնցումէ ու ալեկոծութենէ պահպանել մեր հաւաքական կեանքը եւ զայն դարձնել ոչ միայն խաղաղ մեր ներքին կեանքին մէջ, այլ հեղինակաւոր եւ օրինապահ մեր քաղաքական ու հանրային շրջանակներուն եւ երկիրներուն մէջ։

Ազգային գերագոյն շահերու ճըշդում, քաղաքացիական պարկեշտութիւն եւ ընդհանուր շահերու գերադասութիւն անձնական ու խմբակցական շահերուն. ահա հիմնաւոր տարրերը, որոնք պէտք է կազմեն մեր կեանքի իրական համերաշխութեան հիմքը։

Առաջին օրէն, ուրեմն համերաշխութեան նախաձեռնողները եթէ այս ուղղութեամբ նախրայ ելլեն, աւելի քիչ դժուարութեանց պիտի հանդիպին եւ յաջողութիւնը պիտի ըլլայ աւելի ապահով։ Համերաշխութիւնը ոչ թէ իրարանցիկ հաւաքեալի հաւաքումներուն եւ քաղաքական տեսակէտներուն շուրջ պիտի փնտռուի, այլ մեր ազգային օրէնքի՝ Սահմանադրութեան տրամադրութեանց համաձայն գործելակերպի մէջ։ Այսինքն ազգային գերագոյն շահերու համար որդեգրուած անվիճելի ուղղութիւններու շուրջ, առանց խանգարելու իւրաքանչիւրի քաղաքական համոզումներն ու գործելակերպը։

Եթէ այս գիտակցութեամբ եւ ծրագրով ձեռնարկուի համերաշխութեան բաղձալի ծրագրին, համոզուած ենք որ մեր գաղութը բարի օրինակ պիտի ծառայէ միւս գաղութներուն եւ համերաշխութեան գործը վայելիչ պիտի դառնայ բոլորին։ Որովհետեւ չկայ հայկական գաղութ մը այսօր որ ըմբռնած չըլլայ խաղաղութեան եւ համերաշխութեան բարիքները»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍՆ ՈՒ ՄԱՅՐԱՊԵՏԸ

(ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

—·—

Ասպետը բարձրաձայն ծիծաղեցաւ, երբ Պէաթրիս անոր պատմեց իր ռազմագիտութիւնը. Հաւատարիմ եղած էր ան, թէեւ կոմսը շատ վայելուչ եւ գեղեցկադէմ երիտասարդ մըն էր։

Եւ որպէսզի այդ դժբախտութիւնը չկրկնուի ուրիշ անգամ, ասպետը առմուսնացաւ վանքին աղջկան հետ, ի ներկայութեան իր հետեւորդներուն եւ ասպետներուն։

Պէաթրիս այլ եւս ասպետին օրինաւոր կինն էր ու հաւասար՝ բոլոր ազնուականներուն։ Ազատորդութեան զըլխուց, մասնակցեցաւ բոլոր խնջոյքներուն, այցելեց իրենց ծառաներուն խրճիթները ու եկեղեցիին մէջ զբաղեց ասպետին ընտանեկան աթոռը։

Տարիները եկան ու անցան։ Եւ ասպետին ամառ վերջ վանքին աղջիկը իր ամուսնոյն տուաւ ութ մանչ զաւակներ որոնք եղնիկներուն պէս մեծցան ու հասակ նետեցին։

Երբ մեծ ողջն տասնըութ տարեկան եղաւ, Պէաթրիս աչքան դէշէր մը արթնցաւ. զգուշութեամբ հաւաքեց իր այն բոլոր հարստութիւնները որ այս աշխարհին կը պատկանէին, գետեղեց բոլորն ալ ասպետին մօրը սնտուկին մէջ, փակեց սնտուկը եւ բանալին դրաւ Վոնէպոլտի բարձին վրայ։ Ցետոյ բոպիկ ոտքերով գնաց իր երախաներուն անկողինները եւ մէկիկ մէկիկ համբուրեց զանոնք։ Ու վերջապէս եկաւ ամուսնոյն անկողինին, եւ համբոյր մը դրաւ անոր ճակատը։ Սանտրեց իր երկար մազերը, հագաւ վանքին հագուստները զորս խնամքով պահած էր դեռ, եւ գաղտագողի հեռացաւ դղեակէն։ Աչնան ցուրտ գիշեր մըն էր։ Ձմռնայ ինկաւ դէպի այն վանքը ուրկէ փախած էր տարիներ առաջ։

Համբրէին հատիկները անդադրում պտտցուց իր մատներուն տակ, աղօթքներ ըսաւ ինքնիրեն եւ մտածեց այն կեանքին մասին զոր վայելած էր վանքէն դուրս։

Քալե՛ց, քալե՛ց ուխտաւորի մը պէս առանց յոգնելու, առանց տրտնջալու ու վերջապէս հասաւ վանքին դրան առջեւ։ Պահապանը որ բաւական ծեր բացեր էր, դուռը բացաւ եւ անտարբեր բարեւեց զայն. կարծես թէ կէս ժամ միայն հեռացած էր վանքէն։

Պէաթրիս չխօսեց մատուռը գնաց եւ ծունկի եկաւ խորանին առջեւ։ Սուրբ Կոյս Աստուածածինը խօսեցաւ անոր եւ ըսաւ.

— Շատ ուշ վերադարձար, աղջիկս, լուսարարուհիի պաշտօնը ես կատարեցի այսքան ժամանակ, բայց հիմա ուրախ եմ որ եկար, ահաւասիկ բանալիներդ։

Սուրբը վար ծռեցաւ եւ բանալիները յանձնեց Պէաթրիսին, որ չափազանց զարմացաւ եւ երջանկութիւն մը զգաց տեսնելով այդ հրաշքը։ Եւ սկսաւ իր գործին. աղբին գնաց, անդին գնաց ու երբ ընթրիքի զանգակը հնչեց, մօտեցաւ սեղանին։ Մայրապետներէն ոմանք ծերացած էին, ոմանք մեռած եւ անոնց տեղ նորեկներ եկած էին. վանքին մայրիկն ալ փոխուած էր հիմա։

Կոյսերը անծանօթ էին Պէաթրիսի անցեալին, որովհետեւ անոր բացակայութեան իր աթոռը գրաւած էր միշտ Սուրբ Աստուածածինը։

Եւ սակայն, տասը տարի ետք, օրին մէկը, վանքը մեծ պատրաստութիւն կը տեսնէր բացառիկ հանդէսի մը համար։ Մայրապետները մէկ մէկ նուէր պիտի տանէին Սուրբ Կոյսին։ Գեղեցիկ դրօշակ մը բանեցաւ անոնցմէ մէկը, ուրիշ մը՝ խորանի ծածկոց մը, երրորդը՝ շուրջառ մը։ Մայրապետ մը չարական մը գրեց, իր ընկերուհին՝ դաշնաւորեց եղանակը։ Զարդանկար աղօթագիրք մը պատրաստեց մէկը։ Եւ մասնաւոր տաղանդ չունեցողներն ալ շապիկ մը կարեցին Ցիսուս Մանուկին։ Վանքին խոհարարուհին կարկանդակ մը եփեց Աստուածորդւոյն համար։

Միայն Պէաթրիսն էր որ բան մը չըրաւ, որովհետեւ այլ եւս յոգնած էր կեանքէն. ներկային համար չէր ապրեր ան հիմա. Ներքնապէս կը խորհէր անցեալի մասին։

Այնպէս որ, երբ հանդէսին օրը եկաւ, անիկա նուէր չունէր խորանին համար. Մայրապետները չափազանց զարմացան ու յանդիմանեցին զինքը։ Ընկճուած երեսայթով մէկ կողմ քաշուած, տեսաւ թէ իր ընկերուհիները ինչպէս ուրախ զուարթ թափօրով իրենց նուէրները կը տանէին Սուրբ Կոյսին։ Խորանը ծաղիկներով զարդարուած էր. մատուռին զանգակները կը հնչէին եւ անուշաբոյր խունկին ամպերը վեր կը բարձրանային։

Մայրապետները երգելու կը պատրաստուէին, երբ ալեհեր ասպետ մը անցաւ վանքին առջեւէն։ Անիկա իրեն հետ ունէր ութ զինեալ եւ շատ գեղեցիկ երիտասարդներ որոնք նստած էին իրենց երիվարներուն վրայ. անոնց ետեւէն կուգային ութ բարձրահասակ հետեւորդներ։ Վոնէպոլտն էր ան որ զաւակները կը տանէր կայսերական բանակին։

Երբ ասպետը տեսաւ որ պատարագ կար մատուռին ներսը, հրամայեց իր տղոցը որպէսզի վար իջնեն ձիերէն ու անոնց հետ միասին մտաւ Աստուծոյ Տունը՝ ջերմեռանդ աղօթք մը ընելու համար Սուրբ Կոյսին առջեւ։

Մատուռին բազմութիւնը զարմացաւ. հրաշալի էր տեսարանը երբ ասպետը իր ութ տղաքներուն հետ ծունկի եկաւ եւ աղօթեց. երիտասարդները կը նմանէին զրահակիր հրեշտակներու։ Մայրապետներուն նուագը կանգ առաւ։

Բայց Պէաթրիս ճանչցաւ իր զաւակներն ու ամուսինը. ուրախ ճիչ մը արձակեց. մօտեցաւ անոնց, արթնցուց անոնց յիշողութիւնը. յայտնեց իր գաղտնիքը եւ ամէնուն պատմեց հրաշքը։

Ու վանքին կոյսերը համոզուեցան թէ անիկա Սուրբ Աստուածածնին բերած էր այդ օրուան նուէրներուն ամէնէն հարուստն ու փառաւորը։ Եւ զգացին թէ այդ նուէրը ընդունելի էր Սուրբ Կոյսին համար, որովհետեւ Պէաթրիսի ութ զաւակներուն գլուխները զարդարուեցան յանկարծ ութ դալարագեղ պսակներով զորս այնտեղ դրած էր երկինքի Թագուհիին անտեսանելի ձեռքը։

Անգլ. Թարգմ. Ժ. Մ. Վերզ.)

Օրուան գիրքը

>>>·<<<

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Ցառաջ»ի թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.։

2. ԱՐԵՒ, ԱՐԵՒ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաշար «Ցառաջ» թիւ 2։ Գին 10 ֆրանք։

Յառա՞ջ կ'երթանք թէ ետ

Գ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը, Փարիզ հասաւ Հռոմէն եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ։ Այս տեսակցութիւնը մեծ յուսախաբութիւն պատճառած է Փարիզի մէջ, քանի որ Գ. Իտըն չէ կրցած փոխել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հիմնական տեսակէտները։ Անգլիոյ ներկայացուցիչը դեռ կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան գետին մը գտնել։ Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ բանակին թիւը պիտի բարձրանայ 250 — 300 հազարի։ Միեւնոյն ատեն Գերմանիա պաշտպանողական զէնքեր պիտի ստանայ։ Այս փոփոխութիւնը պիտի կատարուի 6 — 8 տարիէն։ Այդ ժամանակաշրջանին միւս երկիրները պիտի պահեն իրենց ներկայ ուժերը։ Գերմանիա կ'ընդունի միջազգային հսկողութիւնը, պայմանաւ որ միւս երկիրներն ալ ենթարկուին անոր։ Միւս կողմէ, Գերմանիա կը մերժէ երկու տարի սպասել, իր օդանաւային ուժը կազմակերպելու համար։ Կը մերժէ նաեւ որ եւ է յանձնառութիւն ստանձնել, նորէն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար։

Թուրք-ֆրանսական բարեկամութիւն

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը վերաբացուեցաւ մարտ 1ին։ Այս առթիւ, ջերմ փառաբանութիւններ եղան Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան մասին, Փարիզի Ֆրանքօ-Թուրք խորհրդարանական խմբակցութեան կազմութեան առթիւ։ Ժողովին նախագահը կարդաց Գ. Էռիոյի մէկ հեռագիրը որ ջերմապէս ծափահարուեցաւ։ Երեսփոխան մը այս առթիւ պատմեց թէ Թուրքիոյ ազգային շարժման ատեն, Գ. Գոլան ֆրանսական խորհրդարանին մէջ յայտարարած էր թէ Ֆրանսա չի կրնար «աւազակներ» համարել Թուրք հայրենասէրները որոնք կը ճգնին փրկել իրենց հայրենիքը։ Ուրիշներ ալ փառաբանեցին Գ. Էռիօն։

Հազարամեայ արարողութիւն մը

Մարտ 1ին Մանչուրիոյ նորահաստատ պետութեան կայսր հռչակուեցաւ Փու Եի։ Արարողութիւնը կատարուեցաւ համաձայն հազարամեայ ծէսի մը։ Կայսրը մեհեանէն խորանը բարձրացաւ եւ աղօթեց, որպէսզի աստուածները հոգին մտնէ իր մէջ։ Իրեն ներկայացուցին խունկ, յամկաքարէ յուռութք մը եւ տեղական կերպաս մը։ Կայսրը կրակ վառեց, որպէսզի անոր ծուխերը աստուածներուն տանին իր աղօթքը։ Բուն թագադրութիւնը տեւեց 15 վայրկեան։ Երբ պալատ վերադարձաւ, վարչապետը իրեն յանձնեց նոր կնիք մը, որով կայսրը կնքեց իր թագաւորութեան առաջին հրովարտակը։ Թագադրութեան արարողութիւնը անթելով հաղորդուեցաւ ամէն կողմ։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼՈՄԲ-ԲՈԼՈՆԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ԳԱՆԵԼՕ-ԲԱՇԱՆԻ Կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ 8, rue Danton, Métro: Odéon: Կարեւոր զեկոյցներ։

Գաւառ

ՑԷՍԻՆԻ Ռոստոմ խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին Հ. Յ. Դ. Տան երկրորդ յարկը։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Վարդան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Այրի Տիկին Ն. Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սարգիսեան, Օր. Արփինէ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Բարքամ Պասմաճեան եւ որդի, Մարտիրոսեան, Մարոսեան, Թէրլէմէզեան, Լերթողեան, Աշճեան, Արզարեան, Մահրամանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ (Ուսուցիչ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի, երեկոյ՝ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 67 տարեկանին, Լարիպուազիէր հիւանդանոցին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ կիրակի 4 մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2.15ին, Փանթէնի գերեզմանատունը։

Կը խնդրուի հաւաքուիլ գերեզմանատան մուտքը որոշեալ ժամուն։

ԾԱՆՕԹ.— Մօտաւորի պարագային ներկայս իբր մահազդ նկատել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Մառուռ-Մանկապարտէզի Ընկերակցութեան Վարչութեան ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Հրաժարական եւ հաշուետուութիւն վարչութեան, իր գործունէութեան շրջանին լրանալուն առթիւ, ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Լէզէօնական Միութեան ժողովը վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պար տիւ Կլօպի մէջ (Պուլվար Տիւգօմիէ)։ Օրակարգ.— Քարթ տ'իտանթիթէ, Քարթ տիւ Քոմպաթան եւ զանազան խնդիրներ։ Անպայման ներկայ գտնուիլ։

ԼԻՈՆԻ Մեծ Նոր-Գիւղի Հայ Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Րիւ Վոլթէրի եւ Րիւ Մազինոյի անկիւնի սրճարանի ներքնասրահը։ (Մուտքը՝ Րիւ Վոլթէրէն)։ Օրակարգ.— 1931ի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ խնդիրներ։ Կարեւոր խնդիրներու շուրջ խորհրդակցութիւն։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (68)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մտած պահուն, լուսարձակը մարած ու միայն ձեռքի լապտերը բաց թողած էր։ Որովհետեւ, չէր ուզեր որ քնացողները արթննան լուսարձակին լոյսէն։ Շուրջը քննած միջոցին, տեսած էր որ Մաքսուտ ու իր ընկերները հագուստներով պառկած էին։ Ասիկա գէշ նշան մըն էր։ Չէթէի անդամները, որոնք ամէն գիշեր հանուելէ յետոյ անկողին կը մտնէին, ինչո՞ւ, արդեօք, այդ գիշեր հագուստներով պառկած էին։

Հարկ չկար երկար բարակ մտածելու այս մասին։ Չէթէն յարմար նկատած էր այդ գիշեր պատրաստ վիճակի մէջ գտնուիլ։ Որովհետեւ, այդ գիշեր պիտի սպաննուէր պատասխանատու պատուիրակը, ու, այդ ոճիրէն վերջ, Մաքսուտի չէթէն խոյս պիտի տար Քօրայէն։ Չէթէճիները առջի գիշերուընէ քանի յանձնուած էին ու կը հանդստանային։ Այն պահուն երբ փողը գիրենք պիտի հրաւիրէր հսկելու, իրենցմէ ոմանք պիտի սպաննէին պատասխանատու պատուիրակը։ Ցետոյ, բոլորը մէկ, հաւաքելով իրենց գոյքերը, լռապով պիտի փախէին։ Եւ, մինչեւ ցայգալոյս, անոնք անցած պիտի ըլլային լերան լանջերը։ Պատասխանատու պատուիրակը, տեսնելով որ չէթէի մարդիկը անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսած են՝ գինքը սպաննելու համար, իր մէջ անգամ մը եւս լեցուած էր՝ Մաքսուտի հանդէպ զգացած ոխն ու զայրոյթը։ Այդ պատճառաւ ալ, անմիջապէս յարձակած էր Մաքսուտին վրայ եւ սկսած էր զայն անխնայ հարուածել։ Այդ պահուն, ան վերաբին վառած էր լուսարձակը, դրած էր զայն գետինը, իսկ անոր լոյսը կ'ողողէր Մաքսուտի դէմքը։ Մաքսուտ, իր դէմքին ու կուրծքին իջնող հարուածներուն ազդեցութեանը տակ, գրեթէ ինքնակորոյս վիճակի մը մէջ բացած էր իր աչքերը։ Մէկ կողմէ տեղացող բռունցքները, իսկ միւս կողմէ լուսարձակին սկնախտիղ լոյսը զայն դրած էին ինքնապաշտպանութեան անկարող վիճակի մը մէջ։ Մնաց որ՝ պաշտպանուելու հնարաւորութիւն ալ չկար։ Որովհետեւ, պատուիրակը ուժեղ բազուկներու տէր մէկն էր։ Մաքսուտ, բոլոր ակար մարդոց նման, սկսած էր պոռալ.

— Օգնութի՜ւն, օգնութի՜ւն, գիս կը մեռցնեն, ընկերնե՛ր։ Ա՜խ, ա՜խ...

Եւ սակայն, ճիշդ այդ պահուն, լռուած էր փողին ձայնը։ Կարգապահութեան ջոկատին փողը՝ հսկելու կը հրաւիրէր Մաքսուտի չէթէն։ Փողահարը իր փողը հնչեցուցած էր ճիշդ ատենին, չառ այն հրահանգին, զոր նախապէս իրեն տուած էր պատասխանատու պատուիրակը։ Իսկ վերջինը կ'ըսէր Մաքսուտի.

— Հը՛, Էէրաթա՛, գիս մեռցնե՞լ կ'ուզես, կը պատուգրե՞ս։ Քու գերագոյն դէմ ոճիրնե՞ր կը նիւթես։

Եւ, բռունցքի հարուածներով, Մաքսուտը կը քալեցնէր դէպի դուրս։

Այդ պահուն հոն հաւաքուած էին նաեւ չէթէին անդամները։ Պատասխանատու պատուիրակը Մաքսուտը յանձնելով կարգապահական ջոկատի զինուորներէն մէկուն, բոլոր զինուորները շարք ըրած էր։ Ցետոյ, Մաքսուտը բերած էր անոր մարդոց առջեւ, կապած էր անոր ձեռքերն ու ոտքերը, եւ, իբրեւ ոճիր նիւթող, չգիտեմ քանի բիրի հարուածի պատիժ մը սահմանած էր անոր։ Ու Մաքսուտ լաւ մը ծեծուած էր։ Այս բոլորը տեղի ունեցած էին մութին մէջ՝ առանց սպասելու լուսնալուն։

Այս դատին մէջ, պատասխանատու պատուիրակը թէ՛ դատախազի, թէ՛ դատաւորի, թէ ընդհ. դատախազի եւ թէ գործադիր պաշտօնեայի պարտականութիւնը կատարած էր։

Մաքսուտն ու իր չէթէն Տրապիզոնի բանտէն արձակուած եւ ճակատ ուղարկուած ոճրագործներ էին։ Այդ գիշերուան ծեծէն վերջ, այլեւս սխալ կ'ըլլար անկէ որ եւ է բարիք սպասել։ Որովհետեւ, անոր մէջ, անտարակոյս, աւելի զօրացած էր պատուիրակէն վրէժ լուծելու զգացումը։ Հետեւաբար, յաջորդ օրը զայն յանձնած էին քանի մը ոստիկան զինուորներու եւ, զինքն ու իրեններ կրկին վերադարձուցած էին Տրապիզոնի բանտը։ Թէեւ Մաքսուտ ներողութիւն խնդրած էր պատուիրակէն եւ խոստացած էր այլեւս որ եւ է յանցանք չգործել, բայց ոչ ոք վստահած էր անոր այս յայտարարութեանը։ Այս ձեւով, մէկ մասը այն ոճրագործներէն որոնք Տրապիզոնի բանտէն բերուած էին, կրկին կը վերադարձուէին հոն՝ հասկցուած ըլլալով որ իրենցմէ որ եւ է օգուտ սպասել կարելի չէ։

Մաքսուտի դէպքէն վերջ, Քօրայի ուշագրաւ իրադարձութիւններէն մէկն էր այն պարագան որ Քեամիլ պէյի չէթէն պիտի գար Քօրա, հոն պիտի մնար շուրջ երկու շաբաթ, եւ, իր կազմը լրացնելով, կրկին ճակատ պիտի մեկնէր։ Այս ջոկատը, պատերազմի սկզբնաւորութենէն ի վեր անընդհատ կը պատերազմէր, եւ, ամէն անգամ որ պատեհ առիթ մը գտնէր, իր կազմը լրացնելով կրկին պատերազմի կը մասնակցէր՝ փոքրիկ հանգիստէ մը վերջ։ Քաջ, մոլեգին եւ անձնազոհ պետերու հրամանին տակ կռուող չէթէներու օգտակարութեանը ի նպաստ գեղեցիկ օրինակ մըն էր Քեամիլ պէյի չէթէն։ Իրմէ յետոյ չէթէ մը կազմած եւ Քօրա եկած էր նաեւ իր եղբայրը։ Այս ջոկատը բաւական ուժեղ էր։ Թիւով՝ ջոկատէ մը աւելի եւ գունդէ մը պակաս։ Եւ սակայն, Րիզա պէյ բնաւ գոհ չէր այս նոր գունդէն։ Այդ գունդին պատճառը անծանօթ էր Րիզա պէյի, հակառակ Քեամիլ պէյի մասին ունեցած իր սիրոյն ու գնահատանքին, անոր եղբօրը հանդէպ լաւ տրամադրուած չէր։ Ամէն անգամ որ այսպէս, նոր չէթէներ ծնունդ կ'առնէին, Տրապիզոնի կուսակալութիւնը չէր թերանար իր առնչական հեռագիրները տեղացնել Րիզա պէյի։ Իսկ այս անգամ Մուրխօրէն ուղարկուած հեռագրով մը կը տեղեկացնէր թէ Պոլսէն ճամբայ ելած էր Վէյսէլ պէյի չէթէն։

Այս չէթէն, որ կազմուած էր կամաւորներէ, հագուած եւ զինուած էր Պոլսոյ մէջ, ու ճամբայ էր ելած։ Պոլսէն եկած էր Սեբաստիա, Տրապիզոն, իսկ Տրապիզոնէն պիտի երթար Րիզա պէյի ճակատը։ Վէյսէլ պէյ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէր իր չէթէին։ Իր զինուորները, օրերով ու շաբաթներով քալելէ վերջ, վերջապէս Սեբաստիա եկած էին։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Ընդ. ..., Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	.00 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 4 Mars 1934

ԺՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2436

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՋԱՐԴՈՒԵՑԱՆՔ...

Գետերով հոսած արեան չափ ալ մելան է հոսած, աշխարհի բոլոր լեզուներով, ապացուցանելու համար հայաջինջ սարսափներուն հիմնական պատճառները:

Եւ մեր առջը գտնէին կորած է, «Հայասէր»ներու գիրքերուն ու ճառերուն ամպելութեան տակ:

Աշխարհի կերպարանքը մեր զգացումներուն եւ անյատակ գիւրահաւանութեան վրայ չափելով, տարիներ ու տարիներ հաւատացե՞ր ենք, թէ Եւրոպան այն է ինչ որ մեզի պատմեր են:

Դժբախտաբար այսօր ալ կը թաւալինք միեւնոյն կախարդական շրջանակին մէջ:

Այսօր Եւրոպան իր ամբողջ կերպարանքով — մերկապարանո՞ց — փռուած է մեր առջեւ, եւ ամէն միջոց ունինք «աչօք բացօք» տեսնելու եւ զատելու անոր սեւն ու ճերմակը:

Եւ սակայն, տակաւին տիրական են հին հմայքներն ու աւանդութիւնները: Եւ մենք աւելի շատ մակերեսն է որ կը տեսնենք:

Տակաւին չենք սորված զանազանել կեղծն ու անկեղծը, երեւցածն ու իրականը:

Ու կը հաւատանք թէ՝ բանաստեղծներն ու փիլիսոփաները, բարի քրիստոնեաներն ու մատենագիրներն են որ կը վարեն հանրային կարծիքը, այս լուսացնցուղ պողոտաներուն վրայ:

Հազար ցնցում եւ փորձառութիւն՝ հազիւ քսանըչորս ժամ բանալ կուտան մեր աչքերը: Այն ալ՝ երբ շատ ուշ է արդէն:

×

Նոր փաստե՞ր կ'ուզէք, ճանչնալու համար բուն Եւրոպան,— այն որ կը տիրապետէ ու կը գործէ, կը պարտադրէ եւ ուղղութիւն կուտայ, շահատաներ կ'որսայ եւ պատերազմներ կը սարքէ:

Ահա ձեզի թերթ մը, «Լ'Էփոքէք», որ կը հրատարակուի այս քաղաքին մէջ, երկու տարիէ ի վեր, իբրեւ կիսամսեայ օրկանը Անշարժ Կալուածներու Դաշնակցութեան:

Կիսամսեան ամենայն լրջութեամբ կը գրէ իր 1934 փետրուարի թիւին մէջ, «Պատմութեան պզտիկ դաս մը» խորագրին տակ եւ ճիշդ քանի մը տող չափազանցութեամբ.

— «Շատեր կը յիշեն, անշուշտ, Թուրքիոյ Հայերուն հռչակաւոր ջարդերը, որոնք Նախապատերազմեան շրջանին այնքան մելան հոսեցուցին, անհեթեթ եւ քիչ մըն ալ անտեղի զգայնութեան մը ալիքներուն մէջ:

Ի՞նչ բրած էին Հայերը:

Պարզապէս վաշխառութիւն գործած էին այնքան լայն համեմատութեամբ որ, խեղճ թուրք բնակչութիւնները յանկարծ զրկուած էին իրենց տուներէն, իրենց հողերէն, իրենց գոյքերէն:

Եւ զոհերը, ամէն բանէ զրկուած — երբ հարկ էր ձգել իրենց նախահայրերուն հողը, այն հայրենիքը որ օտար փոխառուներու ձեռքն անցած էր — ըմբոստացան, ջարդեցին աւարառուները: Անիրա՞ւ էին:

Ահա դաս մը»:

Զգուշութի՜ւն»:

Անշուշտ առաջին անպարկեշտութիւնը չէ այս, 1894ի ջարդերէն մինչեւ 1915ի Արհաւիրքը եւ Կիլիկիոյ ու Փոքր Ասիոյ ջարդերը (1920–1922):

Ամբողջ հատորներ գրուած ու տպուած են այսպիսի ցնդաբանութիւններով, եւ պիտի տպուին դեռ, քանի կը հոսի թրքական ոսկին:

1921ին ալ, Հռչակաւոր Քլոտ Ֆառէռը ճիշդ այսպէս կը բացատրէր հայաջինջ սարսափները, գաւառական պարբերականի մը մէջ:

Մեր մէջ անգամ, պատկառելի թիւ մը կը կազմեն անոնք որ տակաւին որոշ գաղափար չունին հայաջինջ սարսափներու ծագման եւ շարժառիթներու մասին:

Այս չէր մեր ըսելիքը:

Թարգմանելով ֆրանսերէն թերթին շնական եւ քստմնելի զառանցանքը, կ'ուզէինք ըսել թէ՝ շատ երկար տեւեցին մեր միամտութիւնները:

«Լ'Էփոքէք»ի լրջութիւնն ալ կուգայ՝ ըսել թէ՝ շատոնց անցած է ժամանակը՝ նախապատերազմեան պատրանքներով օրօրուելու:

Իր տեսակին մէջ առաջինը չըլլալով հանդերձ, Նոր ազդարարութիւն մըն է այդ անորակելի սրիկայութիւնը:

Ան կ'ապացուցանէ թէ՝ աշխարհաւասան ջարդերն անգամ բան չեն խօսիր մարդոց, մինչեւ անգամ կը դառնան «ռէքլամ»ի եւ «շանթաժ»ի նիւթ, կամ սոտրին զուարճալիք, երբ դուն տէրը չես քու ճակատագրին:

Անշուշտ չես կրնար աշխարհի բերանը փակել, այս անծայրածիր տարածութեան վրայ, երբ կառավարութիւններն անգամ կը լողան զարմանազան գայթակղութեանց մէջ:

Բայց, ո՞ր գռեհիկ թշնամանքը կրցեր է արատաւորել ժողովուրդ մը, երբ ան գիտէ յարգել ինքզինքը եւ յարգել տալ ուրիշներուն:

Ունի՞նք այդ ինքնաճանաչումը, իբրեւ վերջին մնացորդը հաւաքական ժողովուրդի մը:

Եւ եթէ ունինք, հապա ի՞նչ պատկեր է այս, գաղութ գաղութ...

«Լ'Էփոքէք»ները եթէ հայերէն գիտնային, չէ՞ պիտի ըսէին, չարախինդ քրքիջով մը.

— Այս վերջին մնացորդն ալ ինք պիտի ուտէ իր գլուխը:

Իսկապէս, ի՞նչ պատկեր է այս, տասը տարի յետոյ: Այնքան փլուզումներէ եւ ողջակէզներէ յետոյ:

Պատմութիւնը չի փոխուիր, ուրիշներու ցնդաբանութիւններով: Բայց մենք ո՞ւր ենք մեր իսկական պատմութեան եւ անոր պատգամներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՆ...

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐ ՄԸ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ Կ'ԵՆԹԱՐԿՈՒԻ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

ԹԷ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԸ ԵՒ ԹԷ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉՆԵՐԸ ԾԱՆՕԹ ԵՆ

Երէկ հասած «Նոր Օր»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (27 փետրուար).—

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ, «Մօնտիալ»ի մէջ կազմակերպուած ոգեհանդէսէն — ցայգի ընթացքին ժողովուրդին մէջ նետուած գրգռութեան սերմերը սկսան արդիւնք տալ:

Ֆիքսի մեր ընկերներէն Գրիգոր Գէորգեան, 31 տարեկան, ամուսնացած, կազմակերպուած մահափորձի ենթարկուեցաւ կիրակի (25 փետրուար), կէսօրուան ժամը 1.30ին, կռնակէն երեք փամփուշտ ստանալով: Ընկերը արիւնլուայ ու ինքնակորոյս վիճակի մէջ «Փրօսփիրիտօ» հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ, ուր նախնական խնամք ստացաւ բժիշկներու կողմէ: Վիճակը յուսահատական է, շատ արիւն կորսնցուցած ըլլալով:

Մահափորձը հետեւեալ պարագաներու տակ տեղի ունեցած է:

Կիրակի կէսօրին, լուսանկարիչ Կալէասի տունը գաղտնի ժողով կը գումարուի, հետեւեալներու մասնակցութեամբ,— Գ.Գ. Գէորգ Ցովնանեան, Արամ Կէօքճեան, Սահակ Գօհնեան, Թագւոր Ծաղիկեան, Կարապետ Զավուշ (ոճրագործը) եւ ուրիշներ:

Ժողովէն յետոյ, որու ընթացքին մահափորձին ծրագիրը կը պատրաստուի, բոլոր ժողովականները տունէն մեկնելով, կ'երթան լուսանկարիչ Կալէասի խանութին առջեւ, ուր կը հանդիպին ընկ. Գարեգին Մարգարեանին:

Կարապետ Զավուշ, բոլորին ներկայութեամբ կ'ըսէ ընկ. Մարգարեանին:

— Դուն ինծի Ատանայէն կը ճանչնաս, ես գիտեմ թէ ինչ ձեւով պիտի խօսիմ ձեզի հետ,— եւ հայհոյութիւններու տարափ մը կը տեղացնէ:

Միջանկեալ ըսենք որ վերջին շաբթուան ընկեր Մարգարեանի ուրիշ սպառնալիքներ ալ եղած են:

Կարապետ Զավուշ խումբէն բաժնուելով, «Քէպապճի» Վահանին խանութին անկիւնը կ'երթայ, ուր կը հանդիպի ընկ. Գրիգոր Գէորգեանին, որուն սպառնական խօսքեր կ'ըսէ, հայհոյելով ծնողքին, կնոջ եւայլն:

Ընկ. Գրիգոր Գէորգեան կռուէ խուսափելու համար պատասխան չի տար եւ կը հեռանայ այդ վայրէն: Այն պահուն, երբ ընկ. Գէորգեան կռնակը դարձուցած կը մեկնէր, Կարապետ Զավուշ ատրճանակով կը կրակէ եւ երեք փամփուշտով ծանրապէս կը վիրաւորէ Գէորգեանը, որ արիւնլուայ գետին կ'իյնայ:

Այդ միջոցին, խանութը գտնուող Արմենակ Տէր Ղուկասեան անմիջապէս կը նետուի ոճրագործին վրայ եւ կը յաջողի ոտքերուն տակ առնել զայն, միանգամայն աշխատելով զինաթափ ընել: Ոճրագործը կը փորձէ կրակել Արմենակին վրայ, բայց նշանակէն վրիպելով, փամփուշտներէն մին կը հանդիպի Գուրգէնեան անունով մէկու մը ոտքին:

Այս միջոցին առաջնորդութեամբ Սիլիկ Արամի եւ Արապօղլուի (երկուքն ալ հնչակեան), դանակներով զինուած խումբ մը մարդիկ, որոնց մէջ նաեւ Կալէասի տունը գումարուած ժողովին մասնակցողները, կը յարձակին Արմենակին վրայ եւ կը յաջողին փախցնել Կարապետ Զավուշը, զոր կ'առաջնորդեն հնչակեան Աւետիսին տունը: Քիչ յետոյ, համայնավար Առաքել Նաճարեանի օթօն կ'երթայ եւ ոճրագործը եւ ուրիշ չորս մեղսակիցներ առնելով կ'անհետացնէ: Ականատեսներ կ'ըսեն թէ օթօն նախապէս պատրաստուած էր այս գործին համար:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է շօֆէօր Առաքել Նաճարեանը եւ *մանաւ* Ռուբէնը, որոնք կը խոստովանին թէ Կարապետ Զավուշը եւ մեղսակիցները Գօքինիա տարած են: Տուած են նաեւ մեղսակիցներուն անունները:

Բազմաթիւ յոյն եւ հայ վկաներ ոստիկանութեան ներկայանալով յայտնած են թէ մահափորձը ծրագրուած էր այն ժողովին մէջ, որ գումարուած է Գ. Կալէասի տունը:

Ոճիրին կազմակերպուած ըլլալը կը հաստատուի նաեւ այն իրողութեամբ, որ Արամ Կէօքճեան վերջին օրերուն միշտ Ֆիքս կը գտնուէր, իր հետ ունենալով Կարապետ Զավուշը: Այս պարագան վկաներով հաստատուած է:

Ոստիկանութեան կեդրոնը անմիջապէս հրահանգ տուած է բոլոր մասնաճիւղերուն, ոճրագործը եւ մեղսակիցները ձերբակալելու համար.

⁂ 1924ին, Կարապետ Զավուշ Փիրէոյի մէջ սպաննած է Աֆիոնցի երիտասարդ մը եւ դատապարտուած բանտարկութեան:

⁂ Աթէնքի յունարէն թերթերն ալ պատմելով դէպքը, Կարապետ Զավուշը կը կոչեն «ծանօթ համայնավար եւ ոճրագործ»: Իսկ Արամ Կէօքճեան հրատարակիչն է «Միութեան»ի (համայնավար):

Այս առթիւ «Նոր Օր» դիտել կուտայ.—

«Նոր Օր»ի 6 փետրուար թիւին մէջ, այսինքն ճիշդ քսան օր առաջ գրած էինք հետեւեալը Կարապետ Զավուշի մասին.

«Ֆիքսի մէջ վարչութեան անունով կը գործէ հռչակաւոր Կարապետ Զավուշը, որ երեք օրէ ի վեր աջ ու ձախ սպառնալիքներ կ'ընէ, փողոցներու մէջ պոռալով թէ «Քիթիս արեան հոտ կուգայ»:

Կարապետ Զավուշ այդ օրերուն, տարեանց ի ձեռին ձերբակալուած եւ երկու օր բանտարկուելէ յետոյ ազատ ձգուած է: Հակառակ մեր հրապարակային թելադրանքներուն, դժբախտաբար Վարչութիւնը միջոցներ ձեռք չառաւ իր անունով գործող Զավուշը սանձելու»:

Զինաթափութի՞ւն թէ զինարշաւ

Արտաքին նախարար Պ. Պարթու միջազգային կացութեան մասին դեկոյց մը տուաւ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ: Աւստրիոյ մասին խօսելով, ըսաւ թէ երեք մեծ պետութիւնները համաձայն են այդ երկրի անկախութեան պահպանման համար: Միեւնոյն ատեն բոլորն ալ հակառակ են Հապսպուրկներու վերահաստատման:

Նախարարը խօսեցաւ նաեւ զինաթափութեան մասին, շեշտելով թէ Ֆրանսա անխախտ կը պահէ իր սկզբունքները:

Մինչ բանակցութիւնները կը շարունակուին զինաթափութեան համար, Ֆրանսայի ծովային նախարարութիւնը չորս կարեւոր ծրագիրներ կազմած է, նոր սպառազինութեանց համար:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Բժշկական վերջին տեղեկագիրներու համաձայն, ընկ. Ա. Ահարոնեանի վիճակը կայուն է: Կը զգայ, կը լսէ, բայց չի կրնար խօսիլ: Աջ կողմը ամբողջովին անդամալոյծ է, թէեւ յոյս կայ որ բարւոքի, ժամանակի ընթացքին: Խնամատար մարմինը կը խորհի հիւանդանոցէն փոխադրել Սէն Ժիլիէն:

Այս առթիւ պիտի թելադրէինք խնամատար մարմնին, դիմել Ահարոնեանի յոբելեանի Գրական Ֆոնտին եւ կանխավճար մը ստանալ, դարմանման բացառիկ ծախքերուն համար:

⁂ Ուղղակի կամ «Յառաջ»ի միջոցաւ ցաւակցութիւն յայտնելով, արագ առողջութիւն կը մաղթեն Պ. Զ. Խանգատեան, Զօր. Կորկոտեան՝ յանուն Հայ Սպայից Միութեան (Փարիզ), փետրուար 18ի տօնակատարութեան մասնակցողները՝ Լիոնէն, Գրընոպլի Հ.Յ.Դ. «Մուրատ» խումբը, Լիոնի Զ. Ռ. Մ. մասնաճիւղը, Սէնթ Մարկրիթի (Մարսէյլ) Հ.Յ.Դ. Համազասպ ենթակոմիտէին ընկերները եւայլն:

Պ. ՏԻՐԱՆ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Ցաւով կը լսենք թէ Պ. Տիրան Տէր Ներսէսեան, յանկարծական մահուամբ մեռած է երէկ գիշեր իր բնակարանին մէջ:

Հանգուցեալը իր եղբօր Պ. Հրաչեայ Տէր Ներսէսեանի հետ տէրն էր Մասիս տպարանին եւ դեռ երիտասարդ, 42 տարեկանին կը կնքէ իր մահկանացուն: Եղած է Պոլիս, Հանր. Պարտքի վարչութեան պաշտօնեաներէն եւ զինադադարէն յետոյ անցած Պէյրութ, ուրկէ Փարիզ գալով ընկերացած է իր եղբօր՝ տպարանական գործին: Ամուսնացած էր եւ կը թողու այրի մը:

Մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն:

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՍՔԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

ԻԲՐԵՒ ՄԵՂՍԱԿԻՑ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ

ԲՌՆՈՒԱԾ ՉԷՔԵՐՈՒ ԱՐՄԱՏՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ 1200Ի ԿԸ ՀԱՍՆԻ

Երէկ պատմած էինք թէ ինչպէս ձեռք անցան Սթավիսքիի չէքերուն արմատները:

Այս յայտնութենէն անմիջապէս վերջը, Տիկին Սթավիսքի հարցաքննութեան կանչուեցաւ, քանի որ երկար ատեն ի վեր պահած եւ յետոյ ուրիշին յանձնած էր այդ արմատները: Տիկինը ուրացաւ, բայց փաստերը շատ զօրաւոր ըլլալով, անմիջապէս բանտ փոխադրուեցաւ, իբրեւ մեղսակից խարդախութեան եւ իբրեւ գողօնապահ:

Բռնուած չէքերուն թիւը կը հաշուին 1000 — 1200: Անոնց տիրանալէ յետոյ, հարցաքննիչ դատաւորը գիշերը լուսցուց, կարգի դնելու համար: Գումարը կը հասնի երկու հարիւր միլիոն ֆրանքի: Բոլոր չէքերն ալ Սթավիսքիի ձեռքով գրուած են բազմաթիւ ծանօթ անձերու, որոնց մէջ կան ոչ միայն պետական մարդիկ, երեսփոխաններ, ծերակուտականներ եւ լրագրողներ, այլեւ ծանօթ գործարանատէրեր: Արմատներուն մէկ մասը փրցուած է: Այս թուղթերը երեւան հանուելէ անմիջապէս վերջը, Սէնի ընդհ. դատախազութեան մեքենագիրները սկսան օրինակել, իսկ դատական մասնագէտները անոնց լուսանկարները առին:

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Տալատիէի կողմէ պաշտօնանկ եղած գաղտնի ոստիկան մը, Պոնին էր որ իր տանը մէջ ժամադրութիւն տալով, գրաւել տուաւ չէքերուն արմատները: Գործողութիւնը այնքան ալ դիւրին չեղաւ: Ընդհ. դատախազը եւ հարցաքննիչ դատաւորը Պոնիի տունը գացին գաղտնի ոստիկաններու հետ, բայց սպասեցին ուրիշ սենեակի մը մէջ: Ան որ պիտի յանձնէր չէքերուն արմատները, իրեն հետ առած էր ընկեր մը: Երկու անծանօթները երբ խօսակցութեան ձայներ լսեցին յարակից սենեակէն, դեղնեցան եւ ուզեցին դուրս ելլել, բայց ոստիկանները դիրք բռնած էին սանդուղներուն վրայ: Պոնի նախ ապահովութեան հաւաստիքներ տուաւ, յետոյ յայտնեց թէ որոնք են յարակից սենեակը սպասողները: Կարճ դիմադրութենէ մը յետոյ, աւանդապահը հաւանեցաւ յանձնել արմատները, խոստում առնելով թէ իր անունը գաղտնի պիտի պահուի:

Զրոյց կը շրջի թէ՝ այս խորհրդաւոր մարդը այն կոփամարտիկն է որ իբրեւ ուղեկից եւ թիկնապահ կը ծառայէր Սթավիսքիի եւ որուն անունով անցագիր առած էր խաչագողը:

Ինչպէս կ'երեւայ, չէքերուն արմատները Տիկին Սթավիսքիի քով մնացած են երկար ատեն, յետոյ ձեռքէ ձեռք անցնելով, հասեր են այս խորհրդաւոր մարդուն:

Նոր պատմութեան մը համաձայն, իր ձերբակալութենէն քիչ առաջ Լոնտոն գացած է Ժիլպէր Ռոմանիէս, Սթավիսքիի քարտուղարը, եւ չէքերուն արմատները բերած է Լոնտոնէն, ուր պահուած են եղեր:

Տիկին Սթավիսքի Պայոն հրաւիրուած էր այս շաբթու, հարցաքննուելու համար, բայց ինքզինքը գտաւ Փըթիթ Ռոքէթի բանտին մէջ: Փոխադրութեան ատեն, լուսանկարիչները հազիւ յաջողեցան կերպարանքը հանել, որովհետեւ դէմքը ծածկած էր սեւ քողերով:

Պայոն հրաւիրուած էր նաեւ առեւտրական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Քոնսթանթէն, բայց, Սէնի հարցաքննիչ դատաւորը վար դրաւ: Ինք անձամբ պիտի հարցաքննէ, արդիւնքը հաղորդելով Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորին:

Զրոյցի մը համաձայն, Տիկին Սթավիսքի վերջերս սպառնալիքներ ստացած է թէ երկու զաւակները պիտի առեւանգուին «Լինտպէրկի տղուն պէս», եթէ գաղտնիքներ յայտնէ:

Վկայութիւններ Քննիչ Յանձնաժողովին մէջ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը շարք մը վկայութիւններ լսեց [illegible] օր: Ապահովութեան տեսուչը, որ Պ. Տալատիէի կողմէ նշանակուած էր, յայտնեց թէ շատ բան չի գիտեր, նոր պաշտօնի անցած ըլլալով: Ոստիկանական նախկին տեսուչ Փաշօ, որ ժամանակին տեղեկագիրներ տուած է Սթավիսքիի մասին, պատմեց խաչագողին կեանքը՝ 1926էն մինչեւ մահը: Երբ հարցուցին թէ ինչո՞ւ ընթացք չեն առած իր տեղեկագիրներուն, պատասխանեց թէ դատական իշխանութեան գործը կը ջլատուէր քաղաքական անձերու կողմէ եղած դիմումներով: Անուններ չտուաւ, բայց շեշտեց թէ ընդհ. դատախազութիւնը խեղդած է իր յայտնութիւնները: Վերջին պահուն յիշեց նախկին նախարարներ Ժոռժ Պոնէի եւ Փօլ Պոնքուրի անունները:

Մինչ այս մինչ այն, թերթերը ամէն օր նամակներ կը հրատարակեն ամբաստանուած անձերու կողմէ, որոնք այժմէն կը բողոքեն եղած վերագրումներուն դէմ: «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ի խմբագրութիւնն ալ կը հերքէ թէ 150,000 ֆրանք առած է Սթավիսքիէն, իբրեւ լռութեան գին:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԸ ԵՒ ԻՐ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍԻԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

— օօ —

Գ.

Տօքթ. Մոնթանտոն կը քննէ նաեւ արեւմտեան Ասիոյ (Անատոլու, Սուրիա, Արաբիա, Միջագետք, Իրան) ժողովուրդներու ցեղակցութեան հարցը։

Եւ առաջին առթիւ դիտել կու տայ, որ Անատոլուի, Սուրիոյ, Արաբիոյ, Միջագետքի եւ Իրանի մէջ կը տիրեն երկու գլխաւոր ազդեցութիւններ,— միջերկրականեան եւ ալպ-հայկական։ Եւ սակայն այս երկուքին ցեղանիշները իրար խառնուած են ամբողջովին։ Ժամանակին ընդունուած տեսակէտ էր ըսել թէ Արաբին երեսն ու գլուխը երկար են։ Ցեղագէտները բազմաթիւ կարճագլուխ Արաբներու հանդիպած են, մասնաւորաբար Արաբիոյ հարաւային կողմերը։ Եւ հիմա շատեր կը խորհին որ թերեւս այսպէս է «իրական» Արաբը։ Նոյն բանը Քիւրտերուն համար։ Շանթր, Ֆոն Լուշան, Փիթթր այն երեք ցեղաբաններն են, որ մասնագէտ կը համարուին այս ժողովուրդին ուսումնասիրութեան։ Շանթր Քիւրտերու գանկանիշ կու տայ 78,5, Ֆոն Լուշան՝ 75, Փիթար՝ 86,5։ Ցնտոյ Շանթր եւ Փիթար, կազմափոխութեան (complexion) որ եւ է պարագայ չեն գտած Քիւրտերուն մէջ, ընդհակառակն Ֆոն Լուշան կը պնդէ թէ Քիւրտերուն կէսը կազմափոխութեան ենթարկուած է։ Այն ատեն ո՞րն է «իրական» Քիւրտը։ Սակայն, ցեղային տեսակէտով, մի՞թէ գոյութիւն ունեցած են «իրական» Քիւրտեր եւ Արաբներ։

Ըստ Տօքթ. Մոնթանտոնի, մշակութային եւ լեզուաբանական իրենց ձեւաւորութիւնը Արաբներն ու Քիւրտերը ստացած են քիչ առ քիչ, բայց մարմնակազմական (somatique) տարրերը իրենց տրուելէ յետոյ։ Այդ տարրերը տրուած են եւրոպակերպ ցեղին երեք ճիւղերուն կողմէ,— գորշ, ալպ-հայկական, չէկ։ Այս պարագային՝ «իրական» որակումը կ՚արժէ տալ այն տիպարին, որ կը ներկայացնէ, մշակութային ու լեզուաբանական ձեւաւորութեան նախնական բնագաւառին մէջ, մեծամասնութիւնը։ Արաբը կը թուի թէ այդ շրջանին, իր մեծամասնութեան մէջ կը բաղկանար միջերկրականեան երկարագլուխներէ (Կիւնթէր «արեւելեան» ցեղ կ՚անուանէ զանոնք, մինչ Տընիքէր եւ Հէտտըն այդ անունը կու տան Մեծ Թուսաբուն)։ Գալով Քիւրտերուն, շատ աւելի դժուար է լուծումը։ Կը թուի թէ Քիւրտերուն մեծամասնութիւնը ալպ-հայկական ծագում ունի, այսուհանդերձ պանազան շրջաններու մէջ կը նշմարուին հիւսիսային ցեղատարրերու նշաններ։ Այս վերջին տեսակէտով, Քիւրտերը կը կազմեն կապ մը ընդմէջ Հնդ-աֆղաններու եւ Կովկասցիներու։

Քիւրտերու եւ Արաբներու մասին, իբրեւ դրացիներու, այս արագ քննութենէն յետոյ, կ՚արժէ պարզել հրէական ցեղային հարցը, որովհետեւ միշտ կը շփոթուին Հայերը Հրեաներուն հետ։

Հրէական ցեղային հարցին քննութեան մէջ ստեղծուած են երկու ճակատներ,— մէկ կողմը բացարձակապէս կ՚ուրանայ հրէական ցեղի մը գոյութիւնը, իսկ միւս կողմը կը պնդէ թէ ոչ միայն կայ հրէական ցեղ, այլ եւ այնպիսի ցեղանիշեր ունի, որ շատ դիւրին է զատորոշել Հրեան այլ ցեղերէ։ Ըստ Տօքթ. Մոնթանտոնի, ներկայիս Հրեաները կը կազմեն ethnie(*) մը, (ճիշդ ինչպէս արդի Ֆրանսացիները, արտադրութիւն կամ համակեցութիւն զանազան ցեղերու), ընկերային փաստ մը, բայց երբեք ցեղ մը միատարր։ Սակայն հոն ուր կը գտնուին, Հրեաներ կը կազմեն ձեւակազմական (somatique) խմբաւորումներ, դիւրաւ զատորոշելի։ Համաձայն այս կամ այն բնագաւառին, ձեւակազմական այս խմբաւորումները կը յարին այս կամ այն ցեղին,— օրինակ, միջերկրականեան բնագաւառին մէջ՝ գլխաւորաբար գորշ ցեղին (մասնաւորաբար արաբակերպ ցեղին կամ արաբական ենթացեղին) եւ ալպ-հայկական ցեղին (մասնաւորաբար հայակերպ ցեղին կամ անատոլեան ենթացեղին)։ Անկից զատ ունին խմբաւորումներ ալ, որոնք խառնածնութեան (métissage) արդիւնք են, այնքան որ դժուար է զատորոշել զանոնք։

Սակայն այն գլխաւոր յատկանիշերէն զատ, որոնցմով հրէական ձեւակազմական խմբաւորումներ կը յարին այս կամ այն ցեղին, կը նշմարուին նաեւ երկրորդական յատկանիշեր, որոնցմով կարելի է ճանչնալ յաճախ Հրեաները։ Երկրորդական այդ յատկանիշերը կը վերաբերին գլխաւորաբար դէմքին,— երեւելի աչքեր (à fleur de tête), կարկառուն քիթ, մսոտ շրթներ, խոպոպաւոր կամ գանգուր մազեր։ Այս յատկանիշներուն ձեւակազմութիւնը երեւան կու գայ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, երբ բազմաթիւ ցեղեր եւ ենթացեղեր իրենց ծնունդը կ՚առնէին։ Այդ տեղ է, որ, յետոյ, կազմուեցաւ հրեայ ցեղութիւնը։ Հրեայ ցեղութեան անդամները, տարագրութեան ժամանակ, իրենց հետ տարած ու պահած են երկրորդական ծանօթ յատկանիշերը, զորս կցած են, այս կամ այն երկրին մէջ, այս կամ այն ցեղին յատկանիշերուն։ Այսու հանդերձ կան Հրեաներ, որոնք կորսնցուցած են այդ յատկանիշերը, եւ տարբեր ցեղութեան ներկայացուցիչներ ալ, որոնք իւրացուցած են այդ յատկանիշերը միջամտութեամբ։ Այս երեւոյթը պատահած է ուրիշ ժողովուրդներու մէջ ալ։

Անցնինք Կովկաս։ Այստեղ կը բնակին ժողովուրդներ, որոնք կը բաժնուին չորս ցեղային խումբերու։ Երեք խումբեր կը բնակին կովկասեան լեռնաշղթային, ինչպէս եւ անոր հիւսիսային կողերուն վրայ, իսկ չորրորդը՝ Անդրկովկասի մէջ, այսինքն լեռնաշղթային հարաւային կողմը, դէպի արեւմուտք, Թեռն գետին հովիտէն մինչեւ Կուր գետին վերին հովիտը, մինչ Կուր գետին վարի հովիտը կը գրաւէ Թուրանեան եւ ալպ-հայկական ցեղերու զանգուած մը։ Չէրքէզները եւ Աբխազները կը կազմեն հիւսիս-արեւմտեան խումբը, Օսէտները՝ կեդրոնական խումբը, Չէչէնները եւ Լեզգիները՝ արեւելեան խումբը։ Իսկ Վրացիները կը կազմեն անդրկովկասեան կամ հարաւ-արեւմտեան խումբը։

Կովկասեան բնակչութիւնը ծանօթ է իբրեւ անկախ տարր մը, որ օտար է լեզուաբանական միւս բոլոր ընտանիքներուն։ Այս տեսակէտով, այդ բնակչութիւնը կը բաժնուի երկու ընտանիքներու, որոնք իրարու հետ որ եւ է յարաբերութիւն չունին,— հիւսիսային Կովկասի բնակչութիւնը, որ կը համապատասխանէ վերը յիշատակուած երեք խումբերուն, եւ հարաւային Կովկասի բնակչութիւնը, որ կը համապատասխանէ վերջին խումբին։

Ցեղային տեսակէտով, ալպ-հայկական ցեղը, հիւսիսէն թէ հարաւէն, կը շրջապատէ այս ամբողջ բնակչութիւնը, որուն մէջ կը խառնուին նաեւ Միջերկրականեան տարրեր։ Իսկ արեւելքէն՝ կու գան կը յարին Թուրանեան տարրեր։ Բուն իսկ կովկասեան ժողովուրդին մասին խօսելով, այսօր մեծ համեմատութեամբ մը կը բովանդակէ ալպ-հայկական տարրեր։

Այժմ Թուրանական ցեղին մասին։ Ցեղագէտները շատ կը վիճին այս անուանակոչութեան առթիւ։ Ոմանք տարտամ կը գտնեն «Թուրանական» բացատրութիւնը։ Տընիքէր, թերեւս աւելի արտայայտիչ անուանակոչութիւն մը կատարելու համար, Թուրք-Թաթարական ցեղ կ՚անուանէ զայն։ Գըքըրթըն, ընդհակառակն, կ՚ուրանայ նման ցեղի մը գոյութիւնը եւ կը մերժէ Իվանովսքիի սահմանումը թէ Թուրանական ցեղը «կեդրոնական ասիական ցեղ է»։ Տօքթ. Մոնթանտոն դիտել կու տայ, որ Գըքըրթըն կը մերժէ ճանչնալ նաեւ տարբերութիւն մը ալպ-հայկական եւ մոնկոլական ցեղերուն միջեւ, նկատելով որ երկուքն ալ կարճագլուխի յատկանիշ ունին։

Կարճագլուխի նոյն յատկանիշը ունենալը փաստ մը չէ ցեղերու ծագման միութեան։ Նախ, ցեղերու կարճագլխացումը (brachycéphalisation) երեւոյթ մըն է որ տեղի կ՚ունենայ այսօր իսկ մեր աչքին տակ։ Երկրորդ, համասեռումի վարդապետութիւնը բազմաթիւ փաստեր կը բերէ հերքելու համար Գըքըրթընի տեսակէտը։ Թայլէքի կատարած քննութեան արդիւնքը աւելի եւս համոզկեր է, սակայն։ Ալպ-հայկականն ու մոնկոլականը երկուքն ալ կարճագլուխ ըլլալով հանդերձ, տարբեր ցեղանիշեր ունին,— ալպեան գանկը բարձր է (գանկին բարձրութիւն-երկարութիւնն է 75.5, բարձրութիւն-լայնութիւնը 88.4), ընդհակառակն մոնկոլական գանկը տափակ է (70.5 եւ 82.2)։ Բաղդատմամբ գանկին լայնքին, ալպեանը աւելի լայն ճակատ մը ունի (ճակատային-հորիզոնական նիշը 66.7), մինչ մոնկոլականը՝ 63.0։ Եւ դեռ դէմքի ցուցանիշերու այլ տարբերութիւններ։

Արդ, երկու կարճագլուխ բայց իրարմէ հիմնովին տարբեր ցեղերու՝ ալպ-հայկական եւ մոնկոլական աւելի խառնուրդ մըն է թուրանական ցեղը։ Այս ձեւով Թուրանական ցեղը կը համարուի, փոխանցման ցեղ մը (race intermédiaire) եւրոպակերպ եւ մոնկոլակերպ մեծ ցեղերուն միջեւ, իբրեւ հիմնական յատկանիշ ունենալով կարճագլխութիւնը։

Ըստ Իվանովսքիի, Թուրանական ցեղին պատկերն է,— մազերը եւ աչքերը մութ գոյն, հաղուադէպօրէն բաց, միջահասակ, երբեմն բարձրահասակ, իրանը երկար, յայտնապէս կարճագլուխ, նրբաուռնգն, երբեմն թանձրառունգն, մորթին գոյնը ընդմէջ ճերմկորակի, դեղնորակի եւ թըխորակի, թաւամազ, դիմանալու համար կայտառ, երեսը երկար, այտոսկրերը ցցուն, շրթները երբեմն թանձր, քիթը կարկառուն բայց ուղիղ, աչքը կիսովին մոնկոլաձեւ (կ՚ակնարկուի կիպին որ կը գտնուի աչքին ներսի անկիւնը)։

Այս ցեղանիշերը կը համապատասխանեն առաւելապէս այն ձեւակազմական խումբերուն, որոնք կը բնակին ցեղին բնագաւառին կեդրոնը, ռուսական Թուրքեստանի մէջ, այսինքն Քըրկըզներուն մասնաւորապէս։ Սակայն այս բնագաւառը կ՚երկարի աւելի հեռուները, որովհետեւ նոյն ծագումն ունեցող ցեղեր կ՚երեւին, ինչպէս Թիւրքմէնները Պարսկաստանի մէջ, Թուրքերը Անատոլուի եւ Եւրոպայի մէջ, Թաթարները՝ Պալքալի լճէն մինչեւ Ղրիմ։

Ճիշդ է, Թաթարական տարրեր ալ կան, որ կը սերին այլ ցեղերէ։ Կարեւորն այն է, որ Թուրանական ցեղը իր խոշոր արմատով արտադրութիւն է մոնկոլական եւ ալպ-հայկական արիւններու։

Վերջին յօդուածով մը՝ Հայկական ցեղին խնամ՚ ութիւնը ուրիշ կարգ մը ցեղերու հետ եւ հայ արիւնին քարտէսագրութիւնը Ասիոյ մէջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Կարելի չէ թարգմանել այս բառը,— ցեղախմբո՞ւմ թէ ցեղութիւն, կը նախընտրեմ վերջինը, ինչպէս կ՚ըսենք ազգութիւն, որ տարբեր է ազգէն։

Շ. Ն.

ԺԱՅՌԻ ՄԸ ԲԱՐՁՈՒՆՔԷՆ...

օօօօօ

Բոն գետի ափունքին, ժայռոտ բարձունքի մը վրայ կանգնած մազ՚. բըս յանձնած ձայնաւոր քամիին, վերարկուիս լամբակները վեր՝ կուրծքիս վրայ սեղմած, հայեացքս յառած ոտքերուս տակէն վազող լայնատարած փոսին սահանքներուն, երկա՜ր կը դիտեմ եկող ու անցնող ալեակները, ծնող ու մարող գլգլակները, որոնք, նուրբ ու դաշնաւոր աղմուկով մը պատարագ կը մատուցանեն ծագող Արեւին համար, որ իր պայծառ, մարգարտեայ հատիկներն է ցաներ իրենց վրայ։

Ձմե՞ռ է, ցուրտ ու քամի, բայց երկնակամարին վրայ արեւը կը փայլի այսօր... Ձմեռ է, բայց գետը իր շրջաններով գարուն կ՚ապրի այսօր։ Գարունը երգի, գարունը յոյսի, գարո՜ւնը գալիք արեւոտ օրերու ... Ու ես, յաղթական իշխանի մը պէս կանգնած եմ ժայռոտ բարձունքին վրայ, հայեացքս անյատակ ու հոսող ջուրերուն՝ միտքս յանձնած չորս հովերուն։

— «Թո՛ղ աղբե՛ր, թող որ գլմ սիրտ կրակ ու բոց վառուած ըլլի. թող իմ աչքեր գլգլացող պղտո՛ր – պղտո՛ր աղբիւր ըլլի։ Ըթէ՛, դու սիրէս քո Քըրիստոսը, քո պապերի սուրբ ցերեզմաններ՝ թո՛ղ աղբեր. թող որ գլմ սիրտ...»

Ու ես, իմ այրած ու մաշուած սիրտովս եկած եմ այս ափունքը իմ սիրտս թանալու վազող ջուրերուն, երազս պատմելու այս յաւիտենական ճամբորդին — Բոնին։

Ես սիրահար մըն եմ մենութեան մէջ կատարուած զրոյցներու, ամայի, անշշուկ վայրերուն մէջ գնջերումի . . Կրնա՞ս, քաղաքի աղմկոտ ասֆալտներուն վրայ — ուր շուրջդ ժխոր է, եւ առջեւդ արգելիչ տախտակներ — երազուն մրմունջ մը արձակել։ Կրնա՞ս-փոթորկոտ ներաշխարհի հետ քիչ մը բարձր ձայնով մենախօսել, արտասանել...

«Ինչ իր դիմաց խօսող էս» կ՚ըսեն։ «Խենթ էս» կ՚ըսեն։ «Փախցուցած էս» կ՚ըսեն։ Մինչ այս տեղ, այն ամայի վայրին մէջ, ազատ եմ խօսելու, նոյն իսկ պոռալու, թեւերդ լայն բանալու եւ սիրտիդ վրայ կուտակուած մաղձը չորս հովերուն յանձնելու։

Այս տեղ ազատ որ եւ է կաշկանդումէ, ես սիրահար եմ ազատութեան։

Ճիշդ այս գիրքին նման էր այն վայրը ուր ծնայ, երազեցի բայց երազս կիսատ մնաց։ Զար հոգիներ գրաւեցին քունս խլեցին, եւ ոսկեհիւս երազներս խանգարեցին։ Այն օրէն ասդին որբ մնացի, որբ եւ՛ հոգիով եւ՛ մարմնով, որբ նոյն իսկ երազով։ Ու հիմա, ես տարիք առած տղայ՝ հին յիշողութիւններու ոսկի թել գտածի պէս, իւրաքանչիւր վայրի մէջ ուր ջուր ու ցամաք կ՚ողջագուրեն իրար, նմանութիւն մը կը տեսնեմ իմ մանուկ օրերուս բնաշխարհին։ Իսկ այս վա՜յրը, այն ժա՜յռը ... իր բարձրութեամբ ու վեհութեամբ յար ու նման է այն վայրերուն որոնց զով ջուրին մէջ մկրտուեցայ եւ անունը անխախտ քանդակուած է հոգիիս խորը...

Եփրա՜տ... Հայոց աշխարհի շարժող քամարժը. . Մուխինն ու աւելի եկան եւ գետին հաւասար դարձուցին ամէն ինչ ... Կրակը լափլիզեց մեծղի քաղաքներ ու չէն գիւղեր։ Ու վրէն ու աւերածը «կրակէ կարկուտ» մաղեցին ամէն կողմ, աշխարհ մը փլաւ — հազար տարիներու աշխատանքը — մէկ քանի օրուան մէջ ... Եւ արիւ՜ն ... արիւ՜ն ...

Մենք այդ օրերու դժբախտ մնացորդներս — փոքրիկ պատանիներ — մերկ ու անօթի, ենթակայ դժնդակ քմայքներու, մեր պապերու ժամերուն, կ՚երթայի՜նք Եփրատին ափը մեր դլլիակներով ծեփուած՝ ազատ մարմինները կը փռէինք տաք ժայռին վրայ, լո՜ւռ, սրբազան երկիւղածութեամբ մը կը դիտէինք մեղմուկով վազող ջուրերը՝ որոնք սահանքներուն մէջ թաղուած էին

ՀՈՄԿՈՒՄ

ԿՈՄԻՍ

Ցեռե՞ր էք երբե՛ք, իմ հայրենիքի աստղերով բանուած
Գիշերները մե՜ր, վայրի ու թովիչ՝ ինչպէս կո՛յս հոգին
Աղջկան գեղջուկ. կամ թէ տեսե՞ր էք երկինքէն կախուած
Լուսնակի կախարդ եղջիւրը արծաթ՝ խառնուած անտառին
Երբ կը խոնարհի խորհուրդներուն դէմ, սուրբ կոյսի նման,
Ու վար կը թափէ իր թախիծն ու սէր մեր գիւղի սրտին,
Երգ ու մեղեդի եւ կապոյտ երազ՝ չինչ ու անձնման...։
Աստղերով գրուած մեր երկնքին տակ՝ քանի՜ գիշերներ
Այսպէս կը նստին լեռներուն վրայ մեր բարձր ու վսեմ,
Կամ լեռներէն վար կ՚իջնեն յամրընթաց, կ՚երթան հեռուներ՝
Դաշտերը գիրուխտ, կը ծովեն խորհուրդ, կը հիւսեն հէքեաթ,
Ու անթիւ վէպեր։ Ու այսպէս անվերջ քանի՜ գիշերներ
Իմ աշխարհին մէջ հաշիշ կը բաշխեն անցորդին հպա՜րտ։
Գիշեր մը սակայն, միայն մէ՛կ գիշեր, մեր հազարամեայ,
Ալեհեր գիւղին աղբիւրներն ամէն, տարին մէկ անգամ
Ակնթարթ մը լո՛կ ոսկի կը վազեն սրտերուն վրայ...։
Համբարձման գիշե՛րն է այդ երաշագործ, գիշե՜ր դիւթական.
Հրա՜շքն է մեր ցեղին. հի՜ն – հի՜ն դարերէն կուգայ այդ ոգին
Մի՛ զարհուրի՛ր, գա՛ր, մեր մեռելները մեզ հետ մի՛շտ կ՚ապրին.
Վտակն այդ ոսկի, այսպէս կը բխի մեր հողին սրտէն,
Դարէ դարին հետ կը կապէ անվերջ։ Կամուրջ հոյակե՜ն,
Ուրկէ՝ կը քալէ դէպի նոր դարեր մեր ցեղը վսեմ,
Անշէջ պահելով ջահը մեր սրտին վեհուկ դեւին դէմ։
Չէ՞ որ Զար Ոգին՝ չարաշուք ստուեր կը քալէ ընդ միշտ
Կեանքին առընթեր, ու սիրտը ցեղին չի ծգեր հանգիստ.
Ու միշտ կը տենչի արո՛մ սերմանել, քէ՜ն, ատելութի՛ւն,
Կախարդել բաղդը, բաղդը սե՛ւ հիւսել մեր երկրի գլխուն.
Զայնը մեր ցեղին, սակայն, կը սաստէ այդ դիւրին կախարդ,
Կը խեղդէ կիբքը այդ լի՛րբ ու անօա՛ձն, այդ նախանձը վա՜տ.
Հի՜ն աւանդութեան հզօր շունչին տակ՝ դարերէ ի վե՛ր,
Տարին մէկ գիշեր, ցեղ, ամբողջ մէկէն, ընդոստ ու անյագ
Ոտքի կը կենայ. մեռելներ մեր սո՜ւրբ, պապերն անվեհե՜ր
Բոլորը մէկէն, դարերու խորքէն յանկարծ կը շարժին,
Կը յառնե՜ն, կուգա՜ն հողին ընդերքէն, ու կէս գիշերին,
Մեր բազցրակարկաչ ջրերուն վերեւ պատնէշ կը կենան
Զար Ոգիին դէմ։ Հոն ոգջոյն կու տան ապրող սերունդին,
Ու այդ ոգջոյնին, որ մեր Հաւատքն է, ուխտն է սրբազա՜ն,
Բոլոր սրտերէն թեւ կ՚առնէ Սէրը, կը յաղթէ Զարին,
Ու խորհուրդի պէս կ՚երթայ երկինքին։ Ու ջրերն ամէն,
Այդ սիրոյ անցքին, ակնթարթ մը լո՛կ, ոսկի կը վազե՜ն ..։
Աեա՛, թէ ինչո՛ւ, շունչ աւանդութեան՝ մեզի ապաւէն,
Տարին մէ՛կ գիշեր,
Ոտքի կը հանէ սրտերը բոլոր դարերու Ուխտի՜ն...։
Գիշերուան Հրաշքին, գիւղն ամբողջ եփ-եռ, ոտքի է կանգնած,
Ե՛ւ երիտասարդ, եւ՛ ալեւորդէմ աղջիկներն մեր, եւ՛ հարսն ու փեսան,
Ե՛ւ պառաւն ու ծեր Զարը վանելու մեր երկրէն հեռո՜ւն,
Ժողվելու համար մեծ Ուխտի ոսկին մեր աւանդութեան,
Ամէնը խումբ — խումբ, հաւատքով զինուած կ՚երթան Ոգջոյնի
Ամէնը խումբ — խումբ ջրերուն վերեւ մինչեւ լոյս ծագի,
Կ՚երթան, կը հոսեն...։

Ս. ԲԱՐԱԽԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ "ԷՆԴԻ ԴԷՄԷՆ„Ը

— օօ —

Ճակատագրական է անշուշտ, որ մեր գրականութեան մէջ ալ երբեմն հեղինակներ եւ իրենց գործերը մոռացութեան մատնուին։ Բայց անիրաւութիւն է, երբ այդ անարդարութիւնը կը հասնի այնպիսի հեղինակներու, որոնք իրենց արիւնէն արիւն եւ միսէն միս, իրենց հոգիին ամէնէն թանկագին տարրերը սպառեր են մեր գրականութեան հաշւոյն։

Անիրաւուած ու գրեթէ մոռցուած դէմքերէն է Խարբերդի ինքնատիպ գրագէտը, Յովհաննէս Յարութիւնեան, գրական ծածկանունով Թլկատինցին։

Երբ իր ամբողջական գործերուն գեղեցիկ եւ ստուար ժողովածուն լոյս տեսաւ Պոսթըն, հօթը տարիներ առաջ, 1927ին, Թլկատինցիի Սանելու Միութեան կողմէ, այդ առթիւ միայն քանի մը յօդուածներով կ՚ոգեկոչուէր յիշատակը մարդու մը, որ իբրեւ ուսուցիչ եւ գրող, զաւառի հեռաւոր մէկ անկիւնին մէջ, զոհողութեան, անձնուիրութեան, զրկանքի եւ դառնութեան խորհրդանշանը դառնալէ յետոյ, մասուրականներու դժբախտ խումբի մը հետ կը նահատակուէր, 1915ին։

Դժուար է Թլկատինցիին համար ըսել թէ իր գործը կէս մնաց։ Ընդհակառակն, տակաւին խորապէս քննութեան առարկայ չէ դարձած այն բոլորը, զոր տուած է, իբրեւ քրոնիկ, նորավէպ, պատմուածք, Գեղի նամակներ, քերթուածներ ու թատերգութեան փորձեր։ Բայց այս բոլորը կը բերեն ժողովի գաղափարներու եւ զգայնութիւններու այն հետքերը, որոնց հետեւեցաւ գրագէտը։ Առաջին օրէն ապրած ու գաղութիւններ ունեցող մարդու փորձառութիւնը կը բերէր։

Իր գրականութեան հիմնական տարրերը մինչեւ վերջը պահեցին իրենց յատկանշական գիծերը։

Անոր նկարագիրը նոյնը մնաց.— մըտածող, յանդուգն եւ ներքին ողբերգութիւններ ապրող մարդու նկարագիրը։ Մեծ քաղաքներու թոհուբոհէն հեռու բնակող գրողին երազներն ու փափաքները, նոյնքան տխրութեամբ պատկերացուած են անոր գործին մէջ որքան անձով ու գործով, իր ինքնատիպ անհատականութեան գրական ու բացասական բոլոր գիծերը

Վերապրող սերունդներուն համար չափազանց հետաքրքրական է երբեմն վերադառնալ մեր գրականութեան անցեալ շրջանները, պրպտել թերթերուն ժողովածուները, եւ անոնցմէ դուրս բերել ինչ բան որ գեղեցիկ է եւ արուեստի շունչով երկնուած։ Թլկատինցին այդ հեղինակներէն է, որ յայտնատեսութիւնը ունեցեր է մինչեւ իսկ մօտենալու դժուարի դասերուն եւ այնտեղի անհաւոր պատկերներով ցնցել փորձելու ժամանակակից մարդը....

1902ին էր, որ Իզմիրի կիսամսեայ «Արեւելեան Մամուլ»ի չորս թիւերուն մէջ լոյս կ՚ընծայէր իր առաջին թատերգութիւնը, Էնդի Դէմէն։

Գաւառի գրականութեան վարպետը, որուն ձայնը ո՜րքան գրաւիչ ու տիրապետող հնչեր էր Պոլսոյ եւ Իզմիրի թերթերուն մէջ, նոր հորիզոն մը կը բանար մեր գրականութեան մէջ։ Ան տուեր էր արդէն իր լաւագոյն էջերը Գիւղի հայ մարդուն կեանքը, արտաքին եւ ներքին աղքատներուն լոյսին տակ, ինչպէս նաեւ քաղաքներու մէջ ապրող համեստ արտաքինով, բայց մեղքերու ծանրութեան տակ կքած քաղաքացիներու հոգեմիճակը պատկերացուցեր էր գեղեցիկ էջերու մէջ։ Կը փնտռէր գրական նոր ձեւ մը, իր սիրտին եւ հոգիին գաղտնութիւնը երգելու համար։ Կեանքի ողբերգութիւնը եւ մարդկային բացասական տեսարաններ՝ Թիւնները նկարագրեր էր «Գեղի Նամակներ»էն սկսած մինչեւ «Գաւաթ մը միայն» պատմուածքին մէջ։ Մէկը միւսէն աւելի զօրաւոր չէշտերով համբեր էր այս աշխարհին գործերը։ Կ՚ուզէր սակայն տալ գրական վաւերագիր մը որուն մէջ մարդկային անբարոյութիւնները մերկացնել էր իր նպատակը։ Ի՞նչ ձեւով կրնար հասնիլ անոր։

Դարեր շարունակ մարդկային երեւակայութիւնը դժոխքին ահաւոր ու անիմանալի պատիժներուն սարսափովը ապրեր է։ Ամբողջ իր կրօնական յանձնառումներու եւ պարտականութիւններուն մէջ առնչուած է դժոխքի, քաւարանի կամ կացարանի սիլքերով։ Մտքի եւ զգացումներու այս բացառիկ վիճակն է, որ հազարամեակներէ ի վեր իր դրոշմը դրած է մեր կեանքին վրայ, այս աշխարհէն բաժնուելէ առաջ։

Թլկատինցին կ՚ուզէր քրթացնել մարդոց այդ զգայուն լարը։ Ծանօթ ըլլալով այդ հոգեբանութեան, գործի կ՚անցնէր, իր վրէժը լուծելու բոլոր անոնցմէ, որոնք այս աշխարհին մէջ բացասական դերեր կը կատարեն։ Վերանորոգչական առաջնորդութեան մը համար չէր անշուշտ որ կեանքէն տիպարներ կը վերարտադրէր։ Բայց տարիներ յետոյ, երբ կրկին կը կարդանք Էնդի Դէմէնի այդ տանջալից էջերը, երբ կը հետեւինք այսօրուան կեանքին եւ մարդոց յարաբերութիւններուն, ազգային թէ միջազգային չափանիշով, կու գանք այն համոզման, որ Թլկատինցին իր հզօր երեւակայութեան օգնութեան կանչելով իր ապրած ժամանակները եւ մարդոց արարքները տուած է դժոխքի պատկերացումն ու ցնցող ողբերգութիւններ։ Այս գործը կարդալէ յետոյ, կը մտածենք, որ եթէ հեղինակը ողջ ըլլար է 1902ին, այսօր ալ իր ամբողջութեան մէջ կը պահէ ան իր արժէքականութիւնը.

X

Թլկատինցին կ՚առնէ տիպար մը Շաքուր Աւագ, 90-95 տարեկան ծերունի մը, որ Նոր դէմ կայանած կուգայ աշխարհ։ Մեռածներու աշխարհէն կուգայ, ուր կը խօսուի անվերջ գիշերի մը մասին։ Անոր պարտականութիւնը, անկէ իրեն եղած յանձնարարութիւնները, գիրերը ու երբուն յանձնել է. Ննջեցեալներու կարօտը ոսկորները հալեցուցեր է. Մերունին տխրութեամբ կը տեսնէ որ շատ մը հի՜ն, բարի՜ սովորութիւններ մոռցեր են մարդիկ։ Հոսը շատ ալ եւ վարը ծխացող խնկաման. «Ան տունէն ի վեր է, որ անհետացած է ան սովորութիւնը ու շատ մը ուրիշ սովորոյթներ, աղէկին աղէն արժէքութիւնն ալ մոռցուած է. Ան ետեւանքով երեւակայել յառաջ եկած դրութիւնը ան ողորմելիներուն որ փրկվելուն անդին երկինքը իրենց անմատչելի կը մնայ, երկրի վրայ ալ իրենցիններ տեսնելու ակնկալիք չկայ։ Այս երկուքը տեսա անոնց բաւ իսկ մահը, էն անտէր մահը եղած էր» (Տեսիլ Ա)։

(1)

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Շար.)

ԿԵԱՆՔԻ ՊՏՈՒՂԸ

(Բալմոնտ-էն)

— oo —

Ես հարցրի հողմին ազատ,
Ինչպէ՞ս դառնամ երիտասարդ.
Հողմը տուեց ինձ պատասխան,
— «Եղի՛ր թեթեւ, հովի նըման, ծըխի նըման»:

×

Ես հարցրի ծովին հզօր,
Որն է՞ կեանքի պատուէրը խոր,
Ցուցուած տուեց նա պատասխան.
— «Եղի՛ր յաւէտ յորձանաշարժ, դու ինձ նըման»:

×

Ես հարցրի արփին, ի՞նչպէս
Արշալոյսից վառ լինեմ ես.
Նա չը տուեց ինձ պատասխան,
—«Բոցավառուիր», ունկնդրեց հոգիս միայն:

Թարգմ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

մեզմէն անդարձ բաժնուած մեր սիրելիներուն ոսկորները

Եփրա՛տը ... Հայոց աշխարհի այդ անծայրածիր գերեզմաննոցը ... Ու մեր մէջ ամենէն գիտակիցը — եթէ ոչ տարէցը — Վանիկը, մեր լուռ խոկումներուն մէջ, յանկարծ, ձեռքը ականջին կը տանէր եւ ձայնը կը ծգէր ջուրերուն եւ անտառներուն քովն ի վեր ...

Որբ եմ, որբնո՛ղ չկայ,
Տուն ունիմ բալլի չկայ.
Սիրտս մաղ — մաղ է դարձեր
Տարտըս հարցնող չկայ
Էկա՛ն, էկա՛ն, ա՛խ, էկա՛ն.
Սեւ բերին, սպիտակ տարան,
Ճիկլիարըս փարա՛յ — փարա՛յ,
Սիրտս ըղեր է վերան ...

Տարինե՛ր, տասնեակ տարիներ են անցեր այն օրերէն, յիշատակներն ու յիշողութիւնները աղօտեր, ջուրերուն եզերքը գտնուող քարերու պէս մամռոտ են կապեր, բայց, Վանիկին եղերական կանչը կը հնչէ ականջիս վրայ ամէն անգամ որ, ջուրի հանդիպիմ, ձայնի հանդիպիմ ... Դեռ անոր կերկերուն ձայնին բուրաքանչիւր շեշտը վանկ առ վանկ դրոշմուած է հոգիին խորը

Ճիկլիարըս փարա՛յ - փարա՛յ,
Սիրտս ըղեր է վերան ...

Դեռ անոր, ակռաներու կճրտոցը, տաժանելի հեկեկոցը, անոր կծու նայուածքը, ուղին տակը հոսող ջուրերուն ձայնը, ջուրը, գետն ու շըրջանները գեղեցիկ, ապակեպատ շըրջանակի մէջ առնուած նկարներու պէս մաքո՛ւր, անաղա՛րտ մնացած են հոգիիս խորը ...

... Ու այսօր, այս գարուն բուրող օրին՝ երբ արեւը ոսկի շղարշի քաշեր ամէն կողմ, յոգնած մարմինիս եւ հոգիիս ձանձրոյթը փարատելու համար բարձրացեր եմ այս ժայռին կատարը, աղբերու, վայելելու համար Վանիկին եւ այն օրերուն ընկերներուն յիշատակը:

Ազատութեան արեւը շատ քիչերուս վիճակեցաւ, եւ ես, այդ աղատածներէն մէկը, եկեր եմ այս ափունքը, բարձրացեր եմ այս յիշատակներ, թուականներ, գէպքեր ու գէմքեր յիշեցնող ժայռին վրայ՝ աղօթքս ու արցունքս յանձնելու Թոնի ալիքներուն, որպէսզի, ան տանի դէպի իրենց յաւիտենականութիւնը — ովկիանոսը — յանձնելու համար Եփրատին՝ որպէսզի ան ալ — Եփրատը — անգամ մը եւս համոզուի թէ' իր զաւակները, իր ջուրերուն եզերքին վրայ ծնողներ ու ապրողները, կարող են ամէն ինչ մոռնալ, բայց ո՛չ զինքը:

Եփրա՛տը: Հայրենի՛քը ...

ՄԻՍԱՔ — ՄԻՐԶԷ

×

Ո՛վ իմ երկիր, իմ յո՛յս անանց,
Ցանկըմական դուն իմ երազ.
Ո՛վ դուն լայն'ղ խոհերս բոլոր,
Իմ գաղափա՛ր, իմ տա՛ղ բոսոր:

Էիր թերկրա՛նք, գե՛ղ ու գեղգե՛ղ,
Դուն աներ տեսի՛լ անեղ.
Դամբաններու խորէն ծայթքած
Ուրուանըման ո՛վ իմ երազ:

Էիր աւի՛ն, հրրա՛յրք ծաղկման,
Բերրիո՛ւթիւն հրաշանըման,
Իբրեւ գիշեր դարձար խորունկ՝
Ո՛վ դուն հոգւոյս լոյսին ակունք:

Բայց իմ տաղեր քեզ կը շա՛րժեն
Ու կը զարթնո՛ւս առոյգ նորէն,
Միտքըս քեզի կուտայ իր հո՛ւր
Եւ կը յառնես աշխո՛յժ, ամո՛ւր:

Ու կը սկըսիս ապրիլ կեա՛նք նոր,
Իմ փա՛ռք, իմ սէ՛ր, իմ յո՛յզ ադուոր,
Փըլատակիդ մէջ ահարկու
Եղած փաղանգ մը քա՛ջերու:

Ա. ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Մեր աշխատակից Պ. Հրաչ Սարգիսեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր հայրը, Նշան Սարգիսեան, որ երկար ատեն է ի վեր անկողին ինկած էր ծանր հիւանդութեամբ մը:

Ծնած՝ 1866ին, Երզնկայի մէջ, հանգուցեալը եղած էր վաստակաւոր ուսուցիչ մը, սկսելով իր ծննդավայրէն: Պաշտօնավարած է Մոզնիա, Իզմիր, Պոլիս եւ Վենետիկ, ամբողջ քառասուն տարի: Վերջին տարագրութենէն ի վեր կը գտնուէր Փարիզ, միշտ հետեւելով հայկական կեանքին եւ մամուլին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Փանքէնի գերեզմանատունը, ժամը 2.15ին:

Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Սարգսեանի եւ պարագաներուն:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գինին հայկական

oooo

Ինչպէս Ալիշան կը յիշատակէ, ոմանք կը կարծեն թէ հայերէն գինի բառէն կը սերի անունը, զոր կարգ մը ժողովուրդներ կուտան խաղողին արեան: Այսպէս Վրացիները կուինի, Լատինները՝ վինում, Գերմանացիները՝ վայն, Ֆրանսացիները՝ վէն: Բառերու այս նմանութիւնը պէտք է որ ենթադրէ սերում մը հայկականէն:

Պէտք է գիտնալ թէ Հայերը կանուխէն ծանօթ էին գինեգործութեան, ինչպէս գարեջուրի պատրաստութեան:

Հայե՞րն էին, ուրեմն, որ տարածեցին, աշխարհի վրայ, որթատունկի մշակութիւնը եւ գինեգործութիւնը:

Ըստ աւանդութեան, Նոյ երբ դուրս ելաւ տապանէն, որթատունկ գտաւ Հայաստանի մէջ: Սկսաւ մշակել, սակայն չարութեան ոգին, Իպլիս, իր շունչովը չորցուց որթատունկը: Ծաղողին արեան համը բերնին մէջ, Նոյ սկսաւ լալ չորցած որթատունկին վրայ: Իպլիս, մխիթարելու համար Նոյ նահապետը, ըսաւ. «Եթէ կ'ուզես որ դարձեալ կանանչանայ որթատունկդ, մորթէ եօթը անասուն եւ անոնց արիւնով ոռոգէ արմատը»: Նոյ իրաւու նոյն մորթեց առիւծ մը, արջ մը, վագր մը, շուն մը, աղուէս մը, կաչաղակ մը, աքաղաղ մը: Այս կենդանիներուն արիւնով ոռոգեց որթատունկին ծունկը: Հրա՛շք, որթատունկը կանանչացաւ, խաղող տուաւ եւ Նոյ սկսաւ դարձեալ խմել գինին ու գինովնալ: Այդ եօթը կենդանիներուն արեամբ ոռոգուած ըլլալուն համար է որ, կ'ըսեն, երբ մարդ գինի խմէ, քաջ կը դառնայ առիւծի պէս, ուժեղ՝ արջու պէս, անգութ՝ վագրի պէս, խածան՝ շունի պէս, նենգ՝ աղուէսի պէս, շատախօս՝ կաչաղակի պէս, կանչըռտող՝ աքաղաղի պէս:

Հայկական աւանդութիւնը քիչ մը տարբեր է այստեղ: Նոյ նախ գառնուկ մը կը մորթէ, յետոյ կապիկ մը, վերջն ալ զազան մը: Ահա թէ ինչո՛ւ, կ'ըսեն Հայերը, երբ մարդ քիչ կը խմէ գինին՝ գառնուկ կը դառնայ, երբ քիչ մը աւելի կը խմէ՝ կապիկ կը դառնայ, երբ շա՛տ կը խմէ՝ զազան կը դառնայ:

Այսպէս թէ այնպէս, ըստ աւանդութեան՝ Նոյ այգեգործութիւնը կը սկսի նախ Հայաստանի մէջ: Ուրեմն պէտք է ենթադրել թէ գինին ալ առաջին անգամ բացուած է Արարատեան աշխարհին մէջ: Աստուածաշունչը կը հերքէ, սակայն, այս աւանդութիւնը: Արդարեւ այնտեղ գրուած է, որ ջրհեղեղէն առաջ, այսինքն Նոյի տապանը դեռ Մասիսի վրայ չհասած, գինովներ կային ամէնական ափերին վրայ: «Ուտէին, ըմպէին, կանայս առնէին եւ արանց լինէին, մինչեւ յօրն յորում եմուտ Նոյ ի տապանն, եւ եկն ջրհեղեղն եւ կորոյս զամենեսին» (Ղուկ. Գլ. ԺԷ. 27):

Դիտել կը տրուի, սակայն, թէ գինի բառին համարժէք սեմական բառն ալ (զեյին) կը սերի հայերէնէ: Մինենոյն ատեն կ'աւելցուի, որ որթատունկը ինքնաբոյս կ'աճի առաւելապէս Հայաստանի մէջ: Ուրիշներ կը պնդեն թէ որթատունկը կ'աճէր Եւրոպայի մէջ, երբ դեռ արիական ցեղերը ողողած չէին արեւմուտքը: Չինացիները կ'ըսեն թէ Քրիստոսէ 30 դար առաջ Ֆոհ - Հի որթատունկ մշակել սորվեցուց իր ժողովուրդին:

Եթէ սեմական ժողովուրդը կը պարծենայ թէ որթատունկ մշակել սորվեցուցած է Կրետէի բնակիչներուն, եթէ Հելլէնները եւ Հռոմայեցիները կը պարծենան թէ երգած եւ աստուածացուցած են գինին, նուազ իրաւունք չունի հայ ժողովուրդը, որ, նոյնպէս, կը պարծենայ թէ գինիով երգած եւ զուարճացած է հին օրերէն ի վեր, եւ հայկակա՛ն գինիով, — արդարեւ Զ. եւ Է. դարերուն մեծ հռչակ ունէին Մոքսի եւ Սալնոյ ագնիւ գինիները: Աւանդութիւնն ալ կը պատմէ թէ Վաղարշակ այգիներ տնկեց Տայոց նահանգին մէջ: Դարձեալ կ'ըսուի թէ Ակոռիի գինին կը վառէր ձէթի պէս: Պէտք չէ մոռնալ, որ ինչպէս հայ հեթանոս երգերուն մէջ, նոյնպէս ալ մեր շարականներուն մէջ փառքը կ'երգուի գինիին: Վերջապէս, խաղողի սիրահար հայ ժողովուրդը բառերու ի՜նչ հարստութիւն է որ կը պարզէ խաղողի տեսակներու մասին, որ անհամար են:

Ալեւորիկ, այծպտուկ, եզնակն, ժոխուչ, լկոի, խանտըռնիկ, խունկի, խատր, խատրուկ, գառան-դմակ, գինեխաղող, ձուարս, շլորս, շամշի, չաթալգլուխ, պապժրուի, պարտրաշխուց կամ պարտփախուց, սահապի, կարմիրկապ, հայկանվազ, ձիթենւոյ խաղող, տանձ, քաջբեր, ձմեռ-խաղող, չուակ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳԱՑԼ ԿՈՐՍԱՅ ՇԻՐԱԿՑԻՆ

ooooo

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագրին մէջ, դեկտեմբերի թիւէն սկսելով, կը հրատարակուին «Յուշեր Կուկունեան արշաւախումբին» Արշաւախումբին գինւորներէն՝ Արգամ Պետրոսեանի բերնէն է, որ գրի կ'առնէ Ա. Ամուրեան՝ մոռացութենէ փրկելով կարեւոր դրուագներ: Պատմողը մեզի կուտայ այնպիսի ծանօթութիւններ, որոնք մեծ արժէք կը ներկայացնեն: Այս «յուշերը» ինչպէս Խուբէնի յուշերն էին, գրուած են մանրամասնութիւններու գովելի սէրով մը, — յաճախ ինքն իր ու պատմութեան թելը կը կտրուի եւ ազգագրական, տեղագրական, ժողովրդական թանկագին տեղեկութիւններ կը բուին մեզի: Արգամ Պետրոսեանի պատյար Թրքահայաստանի մէջ, կարելի է ըսել, առաջին փորձն է մեզի ծանօթ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տակաւին չկազմուած, անհատնի քաջութեամբ մարտական ոգի ունեցող երիտասարդներ կ'անցնին սահմանը՝ ճանչնալու եւ ուսումնասիրելու համար Թրքահայ ժողովուրդին կեանքը: Պզտիկ Քանոնիններ են անոնք նախ, յետոյ՝ Ֆէտայիներ:

Այդ յուշերէն կ'արտատպենք հետեւեալ հատուածը.—

«Շիրակցին անհասարակ հիւրասէր է, թէեւ չքաւոր եւ սակաւապէտ: Առատ է սոխն ու հացը: Թել-թել կամ կանաչ պանիրը հարուստների բաժինն է: «Սոխ ու հաց-սիրտը բաց», կը բաշխես դռնախ տխպէրը ասում է Շիրակեցի գիւղացին եւ ուրախ ու զուարթ, ծիծաղով ու կատակով քեզ հիւրասիրում ու ճամբում: Հմուտ ձիավարներ են Շիրակեցիները: Թէեւ չքաւոր, բայց ամէն մի Շիրակեցի ունի մէկ երիվար: Սիրահար են ջիրիդի եւ հմուտ գայլորսներ են: Պատմում էին թէ ի՛նչպէս են գայլ որսում: Վա՛յ է թէ մի գայլ երեւայ Շիրակի դաշտում: Շիրակեցին, 4-5 ձիաւոր, սլանում են գայլի յետեւից եւ երբ հասնում են գազանին, ձին քշում են նրա ձախ կողմից: Գազանը միշտ ձախ նայելով փախչում է եւ երկար նայելուց վիզն ընդարմանում, փայտանում: Այդ ժամանակ ձիաւորներից մէկն անցնում է գայլի աջ կողմը եւ ջիրիդի փայտով ուժեղ հարուածում գայլի գլխին: Գայլը տապալւում է մէջքի վրայ՝ երախը լայն բացած: Հարուածողը փայտը խրում է գազանի բերանը, սա ուժեղ խածնում է, իսկ մի այլ ձիաւոր վրայ է հասնում եւ գայլի բերանը պարանով կապում: Այսպես բարձում են ձիուն եւ ողջ ողջ գիւղ բերում, ուր գայլին սպանում են հրապարակաւ՝ ծեծելով: Սա Շիրակեցու սիրած զբաղմունքն է ջիրիդի հետ միասին»:

ԱՂՈՒՈՐ ՓԵՍԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսերէն թերթ մը կը պատմէ թէ ի՛նչպէս Ծննդեան տօնի ութօրէքին, Արտէնի նահանգին մէջ, աղջիկները սովորութիւն ունին իրենց բարձին տակ դնելու հայելի մը, սանտր մը եւ զոյգ մը գուլպայ: Ետքոյ, քնանալէ առաջ, կ'աղօթէին երեք մոգերը, որպէսզի երենց երազին մէջ ցոյց տան ապագայ երիտասարդը, որուն հետ ամուսնանալու բախտը պիտի ունենային: Այս աւանդութիւնը կը կոչուի antibois: Կարգ մը նահանգներու մէջ աւանդութիւնը կը փոխուի քիչ մը,— այսպէս Մարնի մէջ փետրուարի վերջին օրն է, որ աղջիկները երազի կը պառկին, եւ այսպէս կ'երգեն քնանալէ առաջ.

Լո՛յս, լո՛յս, բարիլո՛յս, Մարտ,
Ի՞նչպէս ես, լա՞ւ ես, Մարտ:
Ու քնանամ՝ ցոյց տուր ինձի
Եարս, որ գիտ հարս առնէ պիտի:

Այդպէս աղջիկները շատ բարակը չեն փնտռեր եւ կ'աւելցնեն.

Պզտիկ ըլլայ թէ ծերուկ...

ԲԱՂԻ ՄԱՀԸ

>>> . <<<

Փիւնիկեցիներու աւանդութեան համաձայն, Բաաղ, «երկրի հոգին», մեռաւ երբ, որսորդութեան մը ժամանակ, կը կռուէր վայրի կենդանիներու հետ: Նախանձոտ աստուած մըն էր, որ Բաաղի դէմ դրկած էր վայրի կենդանիները: Փիւնիկեցիները այսպէս կը պատմէին Բաաղի մահը.—

«Այն ատեն Բաաղ իջաւ դժոխք, եւ իրենները կը հետեւէին լալով: Հեռաւորդներուն մէջ էր աստուածուհին Անատ, աստուածուհին Արեւ, որոնք արցունք կը թափէին, ինչպէս գինին կը թափի բաժակի մը մէջէն.

Արդ, Բաաղի որդին Ալէյն եւս մեռած ըլլալով Բաաղի հետ, աստուածուհին Անատ, օժանդակութեամբ աստուածուհին Արեւի, երիտասարդ աստուածը դրաւ իր ուսերուն վրայ եւ տարաւ թաղելու Փոքր Արջ համաստեղութեան լերան գագաթը: Ետքոյ Անատ զոհաբերութիւն կը մատուցանէ ի պատիւ Ալէյնի, մորթել կուտայ չորս հարիւր քսան անասուն, իւրաքանչիւր տեսակէն եօթանասուն գլուխ, որպէսզի Ալէյն անանի ամբողջ վեց ամիս, երկրի ընդերքին մէջ, մինչեւ յարութիւն, — գարնան եղանակին»:

Այս աւանդութիւնը, որ շատ ժողովրդական էր հնագոյն շրջաններու մէջ, վերջերս գտնուեցաւ փիւնիկեան տառերով գրուած, Ռաս-Շամրայի պեղումներուն ընթացքին.

ՁԻՒՆԾԱՂԻԿԸ

oooo

(Հետեւողութեամբ գերմաներէնի)

Ձիւնծաղիկը, տե՛ս, դողալ մեղմանոյշ
Նորախայտ կեանքին առջեւն է քննչոյշ:

Կեանքը կը ցնցէ պըլպուլը ձըմրան.
Կը յաղթահարուի խաւարն անկենդան:

Ձիւնէն, սառոյցէն ալ վերըմբերձիկ
Կ'օրօրուի թեթեւ ու եեզ ձիւնծաղիկ,
Որին, ցուրտ յատակէն սողոսկած ուժգին
Ընդդէմ բռնութեան տըխրամած բուքին:

Բանե՛ր դու լոյսի, ծաղի՛կ ձիւնհալած,
Մութին, թախիծին անուրը փըշրած,
Տո՛ւր որ մենք յուսանք նոր կեանք մը աշխոյժ —
Գերագոյն բարիք — առողջութիւն, ոյժ:

ԱՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Զ. Ո. Միութեան, գրական, գեղարուեստական, պատմական, ուսումնասիրական, պատկերազարդ ամսաթերթ, խմբագիր Շ. Նարդունի, Դ. տարի թիւ 6-7, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մեր ընկերները (Խմբ.), Կամքին մշակումը (Ա. Խանճեանեան), Խընջոյք Պուէնոս — Այրէսի մէջ (Ասպէլ), Հայց (Աւխատաւոր), Ներածութիւն մանուկներու [illegible] (Տօքթ. Շ. Այվազեան), Ազօրք (Թ. Հապէշեան), Ծաղրանկար (Ա. Ցով-հաննէսեան), Եղուաղէ՛մ, Եղուսաղէ՛մ ... (Շ. Նարդունի), Քնարին հետ (Մ. Մանուէլեան), Հեռագրութիւնը եւ խախտագուշակները (Ա. Ընտապայեան), Վանատուրի տօնը (Ե. Յովհաննէսեան), Որբերու Ագարակը (Ա. Զօհրաբեան), Մուրատի յուշերը եւ Ոլարներ:

Տարեկան բաժնեգին՝ 15 ֆրանք Ֆրանսա, 20 ֆր. արտասահման:

Դիմել Ա. Գարիկեանի 17 Ավընիւ Ֆիլիպ Օկիւսթ, Փարիզ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԱՆՀԱՒԱՏ ՖՈՄԱ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

(ՌՈՒՍ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

— oo —

Ֆոմա Քրիւքովը երեք տարիէ նամակ չէ առացեր իր զաւակէն, եւ ահա՛, հրամեցէ՛ք, կը ստանայ Ֆոմա Փէթրովիչը, Մոսկով քաղաքէն իր հարազատ զաւակէն 5 արծաթ րուբլի:

«Տե՛ս — մտածեց Ֆոման նայելով ստացած ծանուցագրին, — Սիրելի՛ զաւակս, թերեւս երեքն ալ կը բաւէր: Իսկ հոս, հրամեցէ՛ք, 5 արծաթ: Այս տեսակ եկամուտ եղած ատենը րուբլի մը կորսնցնելն ալ կարելի է կոնծել»:

Ֆոմա Քրիւքովը լոգցաւ բաղնիքին մէջ, հագաւ նոր շապիկը, տնկեց կէս հին սամաւարը եւ ուղղուեցաւ նամակատուն:

«Ըսէ՛ք ինդրեմ, — մտածեց Ֆոմա Քրիւքովը, — հինգ արծաթ փ՞ոհ կարելի է ըսել առանց աշխարհիս վրայ, Տէր Աստուած: Զարմանք չկան, ո՛չ մէկ այդ տեսակի բան կայ հիմա, գեղջուկն է ուժի վրայ ... Տղաս, գուցէ, պետութեան կը կառավարէ ... Հինգ րուբլի դրամ կը ղրկէ իր հօրը ... կամ թէ ո՞վ կը խօսի մարդիկ գիւղացիներու մասին: Ո՛վ, կը սուտն: Տղաս, մի գուցէ, կը ծառայէ հիւրանոցին մէջ»:

Ֆոման հասաւ նամակատուն, մօտեցաւ գանձապահի գրասեղանին ու տուաւ ծանուցագիրը:

— Դրամ, ըսաւ Ֆոման, զաւակէս եմ ստացեր դրամը:

Գանձապահը տնտղեց թուղթը ու կէս չէրփօնեց դրաւ անոր առջեւը:

— Այդպէս, ըսաւ Ֆոման: Իսկ նամակ չէ՞ ղրկած տղաս:

Գանձապահը չպատասխանեց ու հեռացաւ գրասեղանէն:

«Չի գրեր, — մտածեց Ֆոման: Կրնայ հասցը գրել: Ըսենք, պիտի կրնամ ստանալ, եթէ գրած կայ»:

Ֆոման վերցուց դրամները, նայեցաւ անոնց վրայ զարմացած ու յանկարծ ձեռքով զարկաւ գրասեղանին.

— Էհ, հօրեղբայր, պոռաց Ֆոման, ի՞նչպիսի դրամ կը քշես, նայէ՛ ...

— Ի՞նչպիսի դրամ, ըսաւ գանձապահը: Նոր դրամն է:

— Նո՞ր, վերահարցուց Ֆոման: կե՞ղծ են գուցէ, հա՞: Կը մտածես թէ ամէն ինչ կարելի՞ է կլլեցնել գինով մարդուն: Ո՞ւր են նշանները:

Ֆոման նայեցաւ լոյսին, գարձուց դրամը ձեռքին մէջ ու նորէն նայեցաւ:

— Դէ, զարմացած ըսաւ Ֆոման: Ա՞ս ով է հոս: Որո՞ւն պատկերն է. Գեղջուկը չէ՞: Գիւղացի՞ն: Աստուած վկայ գիւղացին է, հա՞: Մարդիկ սուտ չե՞ն ըսեր: Միթէ՞ չեն խաբեր: Մի՞ թէ այդպիսի ուժի մէջ է գեղջուկը:

Ֆոման նորէն դարձաւ գրասեղանին քով:

— Հօրեղբայր, ըսաւ, որո՞ւն պատկերն է հոս, նեղէ հարցումիս համար:

— Հեռացիր, հեռացիր, ըսաւ գանձապահը: Դրամը ստացար գնա կորսուէ ... Ո՞ւր է պատկերը:

— Դրամին վրայ:

Գանձապահը նայեցաւ գեղջուկին ու ըսաւ խնդալէն.

— Գիւղացիին պատկերն է: Դուն, ձերդ մեծութիւնը է պատկերացուած ցարին փոխարէն: Հասկցա՞ր:

— Հը՞, ըսաւ Ֆոման: Գիւղացի՞ն: Իսկ այդ ի՞նչպէս է, ես ոչինչ գիտեմ ու ոչինչ ալ չեմ տեսներ, հօրեղբայր, ես կը վարեմ հողը: Ու մենք, ամէնքս, կը վարենք եւ չենք տեսներ:

Գանձապահը խնդաց:

— Աստուած վկայ, ըսաւ Ֆոման, Ինչպէս, մարդիկ կը հաստատեն, կ'ըսեն թէ գործերը գեղջուկներն են հիմա: Ու գիւղացին է յաղթ: Իսկ ի՞նչպէս է իրականին մէջ, ճի՞շդ է, թէ կը խաբեն մարդիկ, յայտնի չէ ... բայց եթէ պատկերը կայ դրամին վրայ ... Միթէ՞ չեն խաբեր:

— Դէ գնա, գնա, ըսաւ նորէն գանձապահը, մի քաշքշուիր հոս:

— Այս վայրկեանիս, ըսաւ Ֆոման: Թող միայն պահեմ պատկերով դրամը ... Իսկ ես, հօրեղբայր, նկատի ունեցիր, թէ առաջ ալ չէի սիրեր այդ ցարերը ... Աստուած վկայ:

Ֆոման բորբոքած նայեցաւ բարկացած գանձապահին ու հեռացաւ, գնաց:

— Ըսէ խնդրեմ, մտածեց Ֆոման նկարը հանելով: Միթէ՞ ցարական պատիւ ունի գեղջուկը:

Ֆոման քչեց ձին, բայց անսովոր քովէն յանկարծ դարձաւ ու գնաց քաղաք:

Կեցաւ կոյարանին մօտ, ձին կապեց ցանկապատէն ու մտաւ ներս:

Կոյարանը գրեթէ պարապ էր: Դուռին քով, պարկը գլխուն տակ, պառկած էր կակուղ գլխարկը գլխուն մարդ մը:

Ֆոման առաւ երկու կոպէկի արեւածաղկի սերմ եւ նստաւ պատուհանին վրայ, բայց վայրկեան մը եւըը, հիւս տեղէն, մօտեցաւ քնացողին ու պոռաց յանկարծ:

— Էյ, գլխարկ, ելիր նստարանէն, նստիլ կ'ուզեմ:

Գլխարկաւոր մարդը բացաւ աչքերը, արագ կերպով նայեցաւ Ֆոմային վրայ ու նստաւ: Եւ յօրանջելով, կատարելով սկսաւ ծխախոտ փաթթել:

Ֆոման նստաւ անոր քով, հրեց անոր ազդրակը ու սկսաւ արհամարհելով չրթել սերմերը եւ կեղեւները թքնել գետնին:

«Սուտ չեն ըսեր, մտածեց Ֆոման: Ցարգամբ, յամենայն դէպս նկատելի է: Կը լսեն: Առաջ, կարելի է, ապտակ մը կը փակցնէին երեսիդ, իսկ հիմա կը լսեն, կը վախնան: Տես, ինչպէս փոխուած է ամէն բան, անզգալաբար: Խնդրեմ ... չեն ստեր»:

Ֆոման բարձրացաւ նստարանէն ու զարմացած մտաւ սրահը: Սեղը մօտեցաւ գանձապահի բաժանմունքին ու նայեցաւ ներս փոքրիկ գրնակէն:

— Ո՞ւր, հարցուց գանձապահը:

— Ի՞նչպէս թէ ուր:

— Ո՞ւր կը խցկուիս, յիմար գլուխ:

— Ոչ մէկ տեղ, անտարբեր կերպով պատասխանեց Ֆոման՝ նայելով չէնքին: Կրնա՞մ նայիլ ներսը թէ ոչ:

— Ոչ, ըսաւ գանձապահը: Պէտք չկայ դանդղ այդպէս ցցելու:

— Ի՞նչ, հարցուց Ֆոման վիրաւորուած: Որո՞ւն կ'ըսես այդ:

— Սա գինով ցռուկին նայեցէք, բարկացած ըսաւ գանձապահը: Նորէն կը նայի պատուհանէն ... եւ սատանայ

Ֆոման նայեցաւ պատուհանէն ու յանկարծ թքաւ գանձապահին վրայ եւ արագ հեռացաւ դէպի մուտքը:

Ֆոման բռնեցին, երբ ձին կ'արձակէր: Ան պոռաց կանչեց, նոյնիսկ փորձեց խածնել ոստիկանին երեսը, բայց տանց խնայելու քաշքշուեցին հերթապահ ոստիկանին քով:

Հոն քիչ մը հանգստանալով Ֆոման փորձեց բաներ մը բացատրել, թափ տուաւ ձեռքերը, հանեց դրամը գլխարկին մէջէն ու առաջարկեց զօրծակալին նայիլ:

Բայց զօրծակալը դրիչը ամէն վայրկեան թաթխելով կաղամարին մէջ՝ արձանագրեց գանձապահին հետ պատահած վիրաւորանքը՝ իր պաշտօնը կիրարկելու պահուն: Ու գարձ տալ գրեց թէ Ֆոման բռնած են հանգիստ վիճակի մէջ նստած, արեւածաղկի սերմերը չրթած ու կեղեւները գետին նետած ատեն:

Ֆոման դրաւ արձանագրութեան տակ փոքրիկ խաչիկ մը եւս, հառաչելով ու գլուխը թափահարելով՝ դուրս ելաւ ոստիկանատունէն:

Ձին արձակելով՝ նստաւ կառքին վրայ, հանեց դրամը գլխարկին մէջէն ու նայեցաւ: Ետքը թափ տուաւ ձեռքերն ու ըսաւ.

— Սուտ կ'ըսեն, սատանաներ.. Եւ քշեց ձին տուն: ԶՈՇՉԷՆԿՕ

Թարգմ. Խ. ԵԳԱՆԵԱՆ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ
ՅՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
4 ՄԱՐՏ 934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 23

Րուզվէլթ լիազօրութիւն կը պահանջէ
ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նախագահ Րուզվէլթ Մարտ 2ին նոր պատգամագիր մը յանձնեց խորհրդարանին, երեք տարուան լիազօրութիւն պահանջելով մաքսային քաղաքականութեան համար։ Պատգամագիրը կը խնդրէ արտօնութիւն տալ առեւտրական համաձայնութիւններ կնքելու եւ փոփոխելու մաքսային սակացոյցները, որպէսզի կարելի ըլլայ աւելցնել ամերիկեան արտադրութիւնները։ Այս առթիւ կը բացատրէ թէ միջազգային վաճառականութիւնը նուազած է արտակարգ արագութեամբ, «Իսկ ամերիկեան արտաքին առեւտուրը շատ աւելի ինկած է քան միւս երկիրներու առեւտուրը։ Օրինակ, 1933ին մեր արտածումները կը կազմեն 1929ի արտածումներուն հարիւրին 52ը՝ քանակով եւ հարիւրին 32ը՝ արժէքով։ Այս անկումին հետեւանքով, բանուորները կը մնան առանց աշխատանքի, մեքենաները չեն բանիր, շոգենաւերը անշարժութեան դատապարտուած են, յուսահատութեան եւ անօթութեան մատնելով հողագործներն ու բանուորական ընտանիքները։ Անկէ զատ, միւս կառավարութիւնները շարունակ կ'աւելցնեն իրենց միջազգային առեւտուրը, փոխադարձ համաձայնութիւններ կնքելով»։

Պատգամագիրը կը խնդրէ արագ շարժիլ եւ անհրաժեշտ լիազօրութիւնները տալ գործադիր իշխանութեան, այլապէս անկարելի է որ եւ է բարելաւում։ «Միւս առեւտրական երկիրներու մեծ մասին մէջ կառավարութիւնը արդէն ունի այն լիազօրութիւնները զորս կը խնդրեմ։ Այս նոր օրինագիծը ամբողջական մասն է տնտեսական վերակազմութեան ծրագրին»։

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Ֆրանսայի խորհրդարանն ալ միեւնոյն լիազօրութիւնները տուաւ Տումէրկի դահլիճին, թէ ելեւմուտքը հաւասարակշռելու եւ թէ արտածումները աւելցնելու համար։

«Գաֆէս»ներ պիտի վերնան վերջնապէս

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը խորհի վերցնել թուրք տուներու վանդակները, ինչպէս եղած է Էնքիւրիի եւ կարգ մը ուրիշ քաղաքներու մէջ։

Ներկայիս, Պոլսոյ տուներուն մէկ քառորդը դեռ կը պահէ վանդակը։ Իսկ նոր տուներուն վրայ արգիլուած է վանդակ դնել։ Քաղաքապետութիւնը ծրագրած է օրինական տրամադրութիւն մը աւելցնել քաղաքապետական կանոնագիրին վրայ եւ յունիսէն սկսեալ վերցնել վանդակները։

Պոլսոյ նոր յատակագիծին համաձայն, հին թաղ մը իր վիճակով եւ վանդակներով նոյնութեամբ պիտի պահուի, իբրեւ տեսակ մը թանգարան ծառայելու համար։ Օտար զբօսաշրջիկները այդ թաղը պիտի այցելեն, գաղափար կազմելու համար հին Պոլսոյ մասին։ Տակաւին յայտնի չէ թէ ո՞ր թաղը պիտի ընտրուի ասոր համար։

Միւս կողմէ, բացի այս թաղէն, միւս բոլոր թաղերու մէջ փայտաշէն տուն չպիտի մնայ։

ԹՈՔԱԽՏԻ ԴԷՄ Նոր շիճուկ մը սկսած են փորձել Պուէնոս Այրէսի մէջ։ Արդիւնքը մեծ յոյսեր կը ներշնչէ։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Մոսկուա, գանգատելով թէ խորհրդային զինուորներ կրակ բացած են ռուսական օդանաւերու վրայ։

ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ Է ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։
2. ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։
3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ԹԵՐԹԸ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ԵՐԵՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսեալ 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՎԷՄ»ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.—

Ռ. Բերբերեան.— «Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»։ Ե. Տ. Սիրունի.— «Երեմեան գրագէտը»։ Ե. Զաւրեան.— «Սայեաթ Նովա»։ Մ. Պարսամեան.— «Վահան Թէքէեան»։ Վ. Փափազեան.— «Հայկական բարենորոգումները»։ Ա. Խոնդկարեան.— «Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում»։ «Մուրատի յուշատետրը»։ Հմ. Մանուկեան.— «Արամ»։ ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— «Վարպետ Մինաս»։ Զ. Միրզայեան։ «Թէ ինչո՞ւ միացանք իթթիհատին հետ.— Աչեան։ ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ։ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ։ Վաւեր. եպ. Մանկունի։ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Արշակ Քրիս Ֆէնէրճեան, Տիկին Արուսեակ Խազխազեան, Գ. Գարոյր Խազխազեան եւ Օր. Արփինէ Խազխազեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկ. ՄԱՑԼԷՆ ՔՐԻՍ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Լուսիկեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՄԱՏԹԷՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

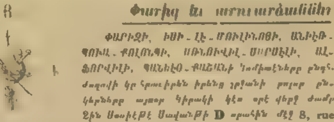

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԸ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ԲՈՒԱ-ԿՈԼՈՄԲԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՄԸՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ԳԱՆՆԷՕ-ԲԱՆԵԱՆի Նամիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սոսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ 8, rue Danton, Métro: Odéon: Կարեւոր զեկոյցներ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3·30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ
ՉԱՓ. ՈՐԲ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ

ՊԱՇՏՕՆԵԱՅԻ, ՍՊԱՍՈՒՀԻԻ, ԾԱՌԱՅԻ, ԳՈՐԾԱՒՈՐԻ եայլն. պէտք ունեցողներուն կը յանձնարարուի դիմել Փարիզի Ազգասիրական Ընկերութեան, 15, Rue Jean Goujon. Paris.

ԵՐԲՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ Կ'ԵՐԹԱՔ, ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ԳՆԱԿԸ.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45–47, rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, 17 ՄԱՐՏ 1934, ԺԱՄԸ 8.30ին

Սիրայօժար մասնակցութեամբ

Lucien Quattrocchiի (violon-solo Օփէրայի նուագախումբին եւ ԼԱՄՈՒՐԷՕ սէնֆոնիք նուագահանդէսներու), Henri Tomasiի (երգահան եւ ղեկավար Փարիզի Սէնֆոնիք նուագահանդէսներու) եւ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի։

Յայտագիր.— Ա. մաս՝ դասական երաժշտութիւն։ Բ. մաս՝ Արդի ֆրանս. երաժշտութիւն։ Գ. մաս՝ Հայ աշխարհիկ եւ կրօնական երաժշտութիւն։ (Այս վերջինը ընկերակցութեամբ նուագախումբի եւ երգեհոնի)։

Տոմսերը 25, 20, 15, 10, 7, 5 եւ 3 ֆրանք։

Դիմել՝ Կավոյի սրահը. Հրանտ-Սամուէլ գրատունը եւ Աւերթիս խմբագրատունը։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փարիզ ս'Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնաց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ 10 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 13, Rue de Curie, Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅԻ. Կը նուագէ Թառիստ ԱԲԳԱՐ. Կը պարեն ԳԱՉԱՉԵԱՆ քոյրեր. Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն։

Մանուկներու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.285

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա ու գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՄԱՐՏ MARDI 6 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2537

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԵՔԻ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ՄԻԱՀԵԾԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄ

Աշխարհը դղրդացին փոփոխութիւններ կրեց Մեծ Պատերազմէն եւ առաւելապէս յեղափոխութենէն յետոյ:

Ամբողջ կառավարութիւններ կործանեցան, կարգուսարքեր փլան եւ ժողովուրդներ ապստամբեցան: Բայց, կարելի չեղաւ փլան եւ ժողովուրդներ ապստամբեցան, եւ ոչ ալ խափանել նոր խմորումները:

Ժողովուրդներ կան գերի կամ խրատագործ: Բազմութիւններ կան սրմատախիլ: Միլիոններ կը սպառին գինեւոյ ուժի կամ դրամական րոնութեան տակ: Եւ անհամար բազմութիւններ որ անօթութենէ կը սատակին տարիներէ ի վեր, որ չեն գիտեր թէ ուտելիք պիտի գտնե՞ն վաղը...

Միւս կողմէ, հակառակ յեղափոխական ալեկոծումներու, պետութիւնները աւելի շատ զբաղած են գտնել սրելու, քան գէնքերը վար դնելու:

Ահա երկու տարի է որ կատարելով խաղաղական մեծ ժողովէ մը վերջն ալ, կը նպատակուի զինաթափութեան ձեռնարկը:

Եւ վերջապէս, իւրաքանչիւր երկիր ինքն իր մէջ ունի ներքին պայքարներ, վարչական, ընկերային եւ անտեսական տագնապներ, որոնք յաճախ փոթորիկներու կը յանգին:

Անճանաչելի դարձած է աշխարհը, պատերազմէն քսան տարի վերջը:

Անճանաչելի կը դառնայ, հետզհետէ, իւրաքանչիւր երկիր, բաղդատելով երէկուան հետ:

Կրնայի՞ք երեւակայել այսքան արագ եւ աննախընթաց կերպարանափոխութիւն՝ մանաւանդ Մեծ երկիրներու մէջ:

Պատահարար մէջտեղ նետուած նշանաբան մը, «արդարութիւն ազատութիւն», խորապէս գրգռեց ախորժակները եւ սասանեցուց փախցուց անվստահութիւնը: Այն ատենէն որ, այսօր իւրաքանչիւր երկիր տեսակ մը մինչարեւելի վերածուած է, ե՛ւ քաղաքական ե՛ւ անտեսական տեսակէտով:

Եւ կը թուի թէ՝ բոլոր երկիրներն ալ հետզհետէ կը վարժուին հրամանատարները գնելու իրենց գլխուն վերեւ, «առաջնորդ»ներ եւ «վիպօրներ» փնտռելու:

Զանգուածներու անունով հրապարակ իջնող խորհրդային յեղափոխութիւնը: Եւ սակայն, ոչ մէկ ատեն անհատն ու խմբակը այնքան տիրապետ նստած չէին որքան այսօր պալատի մէջ, որքան Լէնինն ու Ստալինը:

Թաղաւորին անունը մնացած է Հռոմի մէջ, բայց իսկական միապետ մըն է որ կը կառավարէ Իտալիան:

Նոյն ուժգնութեամբ կը հնչեն երկու անուններ, երկու հակոտնեայ կարգուսարքերու մէջ.— Ստալին եւ Մուսոլինի:

Եւ միապետ մըն է, դարձեալ, որ իր ափին մէջ առաւ Գերմանիոյ ճակատագիրը: Աւելի ուժեղ քան Պիսմարքն ու Վիլհէլմ Բ.ը:

Պիրկ եւ զօրաւոր կեդրոնացում, ամենայայն իրաւասութիւն միահեծան մարդու պետութեան գլխը.— ահա ինչ որ կը տեսնենք երեք երկիրներուն մէջ ալ:

Օրինակը վարակեց ուրիշ երկիրներ ալ, համաձայն իւրաքանչիւր ժողովուրդի հոգեբանութեան եւ միջավայրի պահանջներուն:

Պատրուա՞կն էր որ պիտի պակսէր.

Ճիշդ մէկ տարի է որ, Մ. Նահանգներու նախագահը երկիրը կը կառավարէ աննախընթաց լիազօրութիւններով: Նոր ճամբան բացուեցաւ անտեսական գետնի վրայ, բայց արդէն կը շօշափէ քաղաքական ճակատն ալ:

Տարիուլ Աւստրիան, իր դրացիներու ճնշումին տակ, վերիվայր շրջեց պատերազմէն ի վեր հաստատուած կարգուսարքը, եւ կը ձգտի դէպի միահեծան կեդրոնացում:

Տոլֆուսն ալ, կապկելով Հիթլէրը, բոլոր բանուորական կազմակերպութիւնները կ'ուզէ ձուլել մէկ Միութեան մէջ: Եւ օրինակելով Մուսոլինին, արդէն իսկ ձեռնարկած է «պալիլա»ներ կազմակերպելու 11-18 տարեկան պատանիներէ (մեր արիները կամ Ֆ. Միութեան «պիոներ»ները):

Այստեղ իսկ, Ֆրանսայի մէջ, յատկապէս աչքի կը զարնէ կեդրոնաձիգ ուղղութեան, զօրաւոր թաթի եւ լիազօր իշխանութեան ձգտումը:

Անշուշտ Ֆրանսան Աւստրիա չէ: Ոչ ալ նմանութիւններ կան Իտալիոյ կամ Գերմանիոյ հետ:

Բայց, Սթավիսքիի գայթակղութեան յայտնութենէն եւ վետր. 6ի արիւնալի խառնակութիւններէն ի վեր, խորհրդարանական իրաւասութեանց խնդիրն է որ նժարին մէջ դրուած է:

Պ. Տումէրկ լիազօրութիւն առաւ, վարելու համար երկրին նիւթական եւ մաքսային քաղաքականութիւնը:

Խորհրդարանը այս իրաւասութիւնը շնորհեց կարճ ժամանակի մը համար,— մինչեւ յունիս 30:

Եւ սակայն, այս արտօնութիւնն իսկ ժամանակի նշան է:

Արդէն իսկ ջանքեր կը թափուին, որպէսզի արտակարգ յանձնաժողով մը կազմուի, սահմանադրութիւնը վերաքննելու համար: Իսկ վերաքննութիւնը պիտի կատարուի կառավարութեան իրաւասութիւնները զօրացնելու առաջադրութեամբ:

Ուշագրաւ չէ՞ որ, Պ. Տումէրկ երկուքը մէկ հրաժարելու սպառնալիքներ կ'ընէ, իր դահլիճին այս կամ այն որոշումը պարտադրելու համար:

Աւելորդ պիտի ըլլար նիւթը խճողել ուրիշ օրինակներով:

Հարցը այն է որ, ամէն տեղ ալ հետզհետէ աչքի կը զարնէ խորհրդարանական դրութեան սնանկութիւնը:

Ժողովուրդները զգացած են որ խորհրդարանները չեն կրնար լուծում տալ օրուան հարցերուն: Կառավարութիւններն ալ, իրենց կարգին, տեսնելով խախտումը իրենց հեղինակութեան, կը շահագործեն այդ անվստահութիւնը, հաստատելու համար միահեծան եւ կեդրոնաձիգ իշխանութիւն:

Փոթորիկի ազդանշաններ չե՞ն այս խմորումները: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԱՍԻՆ

ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆՈՒԷԻՆ

«Նոր Օր»ի փետրուար 28 թիւէն կը քաղենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները՝ ընկեր Գրիգոր Պետրոսեանի դէմ կազմակերպուած մահափորձի մասին: Ինչպէս կ'երեւայ, խնդիրը կապ ունի գաղտնի ծրագրի մը հետ, եւ ուրիշ երկու ընկերներ ալ վիրաւորուած են —

— Ոստիկանական քննութենէն եւ տրուած բազմաթիւ վկայութիւններէն հաստատուած է որ մահափորձը կանխապատրաստուած էր ու՛ն ժողովին մէջ որ գումարուած է յունական Պ. Կալէջաի տունը, մասնակցութեամբ Պ. Պ. Պետրոս Յովհաննէսեանի, Թագւոր Եաղուպեանի, Արամ Կէօքճեանի, Սանդոկ Պօղէմեանի, Կարապետ Ջավուշի եւ ուրիշներու: Առաջին հերթին մասին անմիջապէս ձերբակալութեան հրամանագիր հանուած է իբրեւ մահափորձին մեղսակիցներ: Հաստատուած է որ յիշեալ ժողովին մէջ միաձայնութեամբ որոշուած է մահափորձի ենթարկել ընկերներ Գրիգոր Պետրոսեան, Գարեգին Մարգարեան եւ ուրիշներ: Երբ խնդիրը եկաւ մահափորձը կատարելու պարտականութիւն տրուելիք անձերու մասին, Կարապետ Ջավուշ առաջ նետուելով յայտնած է թէ կը ստանձնէ այդ գործը գլուխ հանել յաջողութեամբ: Ջավուշին ինքնամտադրութեան վրայ, Արամ Կէօքճեան ոտքի ելլելով կ'ըսէ.

— Ջավուշ, մի վախնար, մենք կեցած ենք ետեւդ:

Ջավուշ բոլորին շնորհակալութեան արժանանալէ յետոյ, գրպանէն կը հանէ սրբազան ատրճանակ մը եւ քննելէ յետոյ, դարձեալ գրպանը կը դնէ: Ժողովը կը ցրուի եւ քիչ յետոյ տեղի կ'ունենայ մահափորձը:

Ժողովէն առաջ սակայն, Արամ Կէօքճեան եւ միւս մեղսակիցները միջոցներ ձեռք կ'առնեն Ջավուշի փախուստը ապահովելու համար: Համայնավար Յովսէփ Նահապետեանի օթօն կը պատրաստեն եւ մահափորձէն անմիջապէս յետոյ, Ջավուշը մեղսակիցներով միասին օթօ նստեցնելով կը դրկեն Հին Փոքրիկ տուն, կարծելով որ ոստիկանութիւնը չփորձուրեան իր մասին այս կերպով:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ականատեսներու վկայութեան համաձայն, Պ. Կալէջաի բնակարանին մէջ գումարուած ժողովի ոգիով, խումբ մը դաշնակցականներ հետաքրքրականի սպասումի մէջ կը կատարեն: Կարապետ Ջավուշ ժողովէն մեկնելէ յետոյ, իր քով էր ուրիշ իր հետեւին խումբ մը գիտակ դաշնակցականներ. որոնք՝ ընկեր Գրիգոր Պետրոսեանի վիրաւորումէն յետոյ, գաշոյնները մերկացուցած սպառնալով կը հասնին Ջավուշին եւ գայն կը փախցնեն: Ականատեսները կը վկայեն թէ Արամ Կէօքճեան եւ մեղսակիցները օթօյի առաջ տեղակալութիւնները ունեցած են դաշնակցականներուն հետ:

Մահափորձէն յետոյ, բոլոր դաշնակցականները կ'աներեւութանան: Մաս մը Ֆալերօ, խումբ մը Հին Փոքրիկ եւ ուրիշներ Աթէնք կը փախին: Ֆիւրի մէջ ոչ ոք չի մնար:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

Կարապետ Ջավուշ յետին թշուառութեան մատնուած Աթէնք եկած է: Բոլորովին անգործ էր եւ ապրուստի միջոց չունէր: Այնպէս ըլլալով մէկտեղ, օրը կ'անցնէր Ֆիրէյի սրճարաններուն մէջ, մեծ գումարներ վատնելով: Ականատեսներ կ'ըսեն թէ Արամ Կէօքճեան քսակ մը ոսկի դրամ տուած է Ջավուշին: Առաջին վճարումը եղած է «Մօնթիա»յի գոյքէն առաջ: Մեզի կը տեղեկացնեն թէ Արամ Կէօքճեան ներկայացած է Վարչութեան գանձապետ Պ. Գարեգին Պապիկեանին եւ ըսած թէ Վարչութեան անդամները համաձայնած են որ ինք կու հազար դրահմի յանձնուի իրեն: Պ. Գ. Պապիկեան խարուելով երկու հազարը տուած է: Ցեղական վարչութեան նիստին մէջ խնդիր կ'ըլլայ այս երկու հազարի մասին եւ երեւան կ'ելլէ որ Արամ Կէօքճեան խաբած է գանձապետը: Այս խաբէութեան վրայ, Վարչութեան անդամները որոշած են իրենց գրպանէն վճարել երկու հազարը:

Ի՞ՆՉ ՈՐՈՇՈՒՄ ՏՐՈՒԱԾ Է ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Կը հաստատուի թէ Պ. Կալէջաի բնակարանը գումարուած ժողովին մէջ սպանուած է նաեւ սպաննել ընկ. Գարեգին Մարգարեանը, որուն «մօրուսաւոր այծ» կեղծանունը տրուած է:

Ընկ. Գ. Մարգարեանին հաշիւը մաքրելէ յետոյ է որ պիտի սպաննէին Պետրոսեանը եւ ուրիշներ: Առինքա ստուգուած է հետեւեալ իրողութեամբ.—

Մահափորձին գիշերը (կիրակի), Հնչակեան Ակումբին տան կողմերը (առնկա այն տունն է՝ ուր առաջնորդուեցաւ Կարապետ Ջավուշ, մահափորձէն յետոյ) «քաուէթ» դրած երկու դաշնակցականներ, որոնց անունները առ այժմ գաղտնի կը պահուին, իրարու հետ խօսակցած պահուն, մին կ'ըսէ. «Սխալ եղաւ, նախ մօրուսաւորը պիտի մաքրէինք»:

Այս խօսակցութիւնը լսող անցորդներ տեղեկացուցած են ոստիկանութեան:

ՉԵԿԱՅԻՆ ՄԱՍԸ

Տրուած տեղեկութիւններէն կը հետեւցուի թէ Չեկայի ղեկավարութեամբ, դաշնակցական մեծ կազմակերպութիւն մը ստեղծուած է, որուն գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, գործիք դարձած են խումբ մը ազգայիններ: Չեկային եւ դաշնակցականներուն միջեւ կապը կը պահէր Կէօքճեան որ իր աշխատութեան փոխարէն Չեկայէն կը ստանար կարեւոր գումարներ: Կ'ըսուի թէ Կուրեանի հոգեհանգստեան օրը, որ տեղի ունեցաւ «Մօնթիա»յի ցոյցին յաջորդող կիրակին, Աթէնքի եկեղեցիին մէջ, Արամ Կէօքճեան կէս ժամ տեսակցութիւն ունեցած է Վարչութեան ատենապետ Պ. Գալֆաքեանին հետ: Ա. Կէօքճեան տեսակցութիւններ ունեցած է նաեւ ուրիշ պատասխանատու ազգայիններու հետ, անոնց հաղորդելով Չեկայի հրահանգները, Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարի մասին Բնականաբար, Ա. Կէօքճեան դաւադրութեան ծրագիրը գաղտնի պահած է Պ. Գալֆաքեանէն եւ միւս ազգայիններէն, որոնք չպիտի ուզէին ուղղակի կամ անուղղակի դեր ունենալ կազմակերպուած դաւին մէջ: Ոչ մէկ տարակոյս թէ դաւադրութիւնը կազմակերպուած է Չեկայի կողմէ եւ անոր գումարներով:

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ԵՒՍ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԻՆ

Փետրուար 25ի մահափորձէն յետոյ, գիշերուան ժամը 11ին քանի մը «ան–

ԽՈՒԺԱՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

— oo —

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎ ՖՐԷԶՆՕՅԻ ՄԷՋ

Ֆրէզնօյէն (Քալիֆորնիա) կը գրեն «Հայրենիք»ի (20 փետրուար) —

Հրապարակային մեծ ու բազմամարդ ժողով մը ունեցանք՝ որուն ներկա գտնուեցան աւելի քան 2000 հոգի: Ժողովին սահմանադրական անդի ... Դաշնակցութեան ... բեմը եր Ամերիկայի եւ Նեւ ... շուրջ ... վրայ ... 53 նոր ընկերներ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ԱՊՏԱԿ «ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ»ԻՆ

Փրովիտընսէն ծանօթ անձնաւորութիւն մը կը գրէ «Հայրենիք»ի (16 փետրուար) —

Ես առնել՝ Դաշնակցական մըն եմ եւ կ'ուզեմ իմ խումբ մը բնկերներուս հետ գայց ... «Միացեալ Ճակատ»ին, որ մենք՝ Դաշնակցութեան ... գործը ... պատասխանել իրենց ... ԳՈՐԾՈՎ:

Երկու լաւ ու փարոսներ՝ ... լոյս «Հայրենիք»ներ, ... ծելու համար ... 19 ընկեր ... մինչեւ ՄԱՅԻՍ 28, «Հայրենիք»ի խմբագրութեան ... համար 200 նոր բաժանորդ: Այս բացառիկ քէմփէյնին ես իմ մասնակցութիւնը յօժարութեամբ կը բերեմ 100 տոլարով:

Այս կերպով ճենք մէկ քարով երկու թռչուն զարկած պիտի ըլլանք, Ա. ... թերթին ... պիտի մատակարարենք, Բ. «Հայրենիք»ի 200 բաժանորդ նուիրելով 200 ապտակ զարկած պիտի ըլլանք «Միացեալ Ճակատ»ին:

Կը նուիրեմ նաեւ 5 բաժնեգին՝ «Հայրենիք Ուիքլի»ն ուղարկուելու համար, ուր որ դուք կը կամենաք:

Թող գիտնան մեր հակառակորդները թէ ի՛նչ կը նշանակէ Դաշնակցութեան ... դէմ ... քէ ...

... «Հայրենիք» ... Միւս ... լծուած են:

... ծանօթ ... կը յաջողին ... գլուխ ... վրայ ... առաջին ... փչելով «մեռա՜յ» կը մրմնջէ, երկրորդը, որ բաւական արիւն կորսնցուցած էր կը նուաղի.

... ծանօթ ... կը ...

Տարակոյս չկայ թէ այս ... «Մօնթիա»յի ցոյցէն յետոյ ... մահափորձ

Սթավիսքիի չէքերը ինչի՞ յանձնաժողովին առջեւ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սէնի հարցաքննիչ դատաւորներէն երկուքը գիշերը ցերեկին խառնելով, վերջացուցին Սթավիսքիի 1200 չէքերուն արմատներու քննութիւնը եւ դատաւորները քանի մը նոր դէմքերու ... գիշեր: Պակաս ... մեծ գումարները կը ներկայացնէին եւ քաշուած էին շատ կարեւոր անձերու վրայ: Բոլոր արմատները լուսանկարներով պիտի յանձնուին Քննիչ Յանձնաժողովին, այսօր իսկ: Տիրող կարծիքը այն է թէ դղրդացին յայտնութիւններ պիտի ըլլան եւ կարեւոր անձեր պիտի ձերբակալուին:

Հարցաքննիչ դատաւորները մանրամասնօրէն աչքէ անցուցին իւրաքանչիւր արմատ, նշանակուած գումարները, թուականները եւ անունները եւ ապահովաբար նոյն ... աշխատութեան ... արմատ ... չէին, եւ ... անցած գրելով ... ... Այս վերջինը կը դառնէր իրարու կցուած չէքերուն արմատները, որպէսզի կարենայ լուսանկարել երկու կողմէն ալ:

Ինչպէս բաներ, դղրդացին յայտնութեանց կը սպասուի այսօր — վաղը:

Շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ փաստաբան Կիյու–Թիպօ, որ երեմական նախարարութեան պաշտօնատարներէն էր եւ 720,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն: Միեւնոյն ատեն խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ իր մաքեմներէն Անըի Միկոյի, այլ անուամբ Շալանքունի բնակարանը եւ 25 չէքի արմատներ, ինչպէս եւ ուրիշ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան: Խուզարկուեցաւ նաեւ Տիկին Սթավիսքիի փաստաբաններէն Պ. Կոլիէի տունը:

Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորն ալ իր կարգին յառաջ կը տանի քննութիւնները: Կ'ըսուի թէ տակաւին մէկ ամիս գործ ունի: Շաբաթ օր հարցաքննութեան կանչած էր Պայոնի դրամատան բարձր պաշտօնատարներէն Տի–կուան, 60 տարեկան: Մարդը ուրախ դուարթ գնաց դատարան, ճամբան խօսակցելով լրագրողներուն հետ: Պայուսակին մէջ ունէր կարեւոր փաստաթուղթեր, որոնք պիտի ծառայէին արդարացնելու ինքզինքը: Բայց հազիւ 15 վայրկեան հարցաքննուելէ յետոյ, յանցապարտ հռչակուեցաւ եւ ատամաքէս բանտ ձգուեցաւ:

Սթավիսքիի չէքերէն մէկուն արմատին վրայ նշանակուած է «ի հրաման Քէօյլի երկրագործական գրասենեակին»: Գումարը՝ 100,000 ֆրանք: Պ. Քէօյլ խնդրեց լուսաբանել հարցը, յայտարարելով թէ ինք երկրագործական նախարար չէր այդ չէքը քաշուած ատեն:

Վիէննայէն Փարիզ գալով, հարցաքննուեցաւ նաեւ Ռիթա Կէօրկ, հռչակաւոր դերասանուհի մը: Օրիորդը յայտարարեց թէ միայն մէկ անգամ հանդիպած է Սթավիսքիի եւ անոր փաստաբանին, երեսփոխան Պոնուրի, եւ բան չի գիտեր անոր գործերու մասին: Դերասանուհին Վիէննա վերադարձաւ, որով

(Լուրերու շարունակութիւնը երրորդ էջ)

Պ. ՏԻՐԱՆ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տէր Ներսէսեան ընտանիքը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ ողբացեալ Պ. Տիրան Տ. Ներսէսեանի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, երեքշաբթի ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Մարմինը պիտի ամփոփուի Փանթէնի գերեզմանատան մէջ:

Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այն ճանչնալ:

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ
(ՃԱՌ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

— oo —

Ա.

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, Փետրուար 18ի Համաժողովրդական ապստամբութիւնը, որի տարեդարձը տօնելու համար հաւաքուել էք այստեղ այսքա՜ն հոծ բազմութեամբ, Հայ ազատագրական պայքարի դրուագներից մէկն է կազմում — ճիշդ է — բայց նա այդ, պայքարի պատմութեան մէջ, բացառիկ տեղ է գրաւում։

Նրա բացառիկ նշանակութիւնը կարելի է խտացնել հետեւեալ կէտերի մէջ.—

Ա.— Փետրուարեան ապստամբութիւնը աւելի մեծ եղաւ իր ծաւալով եւ տեւողութեամբ, քան թէ Զէյթունի, Սասունի եւ նոյնիսկ Վանի ապստամբութիւնները։ Էլ չենք խօսում Շապին — Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ Սուէտիոյ ապստամբութիւնների մասին, որոնց ծաւալն ու տեւողութիւնը աւելի եւս սահմանափակ էր։ Ընկ. Վրացեանի զեկուցումից տեսանք արդէն, որ ապստամբութեան բոցերը տարածւում էին Արարատեան դաշտից մինչեւ Լեռնահայաստան՝ հարիւր հազարներով հաշւող ժողովրդական զանգւածներ շարժման մէջ դնելով։ Նոյն զեկուցումից տեսանք մենք, որ փետրուար 18ին բռնկած ազատագրական կռիւը դադարեց միայն յուլիսի կէսօրին Լեռնահայաստանի պարտութեամբ։(*)

Բ.— Այդ ապստամբութիւնը ոչ միայն աւելի ծաւալուն եւ տեւական՝ այլեւ աւելի խորունկ էր իր քաղաքական բովանդակութեամբ, քան թէ նախորդ ապստամբութիւնները։ Վերջիններս առաջանում էին, սովորաբար, ժողովրդի ֆիզիքական գոյութիւնը պաշտպանելու պահանջից դրդւած եւ առաջնորդւում անորոշ ազատութիւնների հեռանկարով։ Փետրուարեան ապստամբութեան ժամանակ, հայ ժողովուրդը յստակ քաղաքական պահանջ ունէր.— Հայաստանի անկախութեան պահանջը։ Եթէ այս պահանջն այնքան հասունացած չլինէր հայ ժողովրդի մէջ, բոլշեւիկեան բռնութիւնները — որ ինչքան էլ ամարդի ու վայրագ լինէին՝ հայ ժողովուրդը ֆիզիքապէս բնաջնջելու իմաստը չէին կարող ունենալ, ի հարկէ — անկարող պիտի լինէին ապստամբութեան մղել ու հայ ժողովուրդը, այն անհաւոր օրերին։

Հայ ժողովրդի այն ժամանակուայ քաղաքական տրամադրութիւնները գնահատելու տեսակէտից ուշագրաւ է հետեւեալ դէպքը, որ պատմել է ինձ ականատեսներից մէկը. «Փետրուար 18ի առաւօտը, իջնում էին Քանաքեռից զանազան զինւած խմբեր՝ «Մեր հայրենիք» եւ այլ յեղափոխական երգեր երգելով։ Ցանկարծ խմբերի մէջէն երեւաց մի կառք, որի միջից բարձրանում էր Դաշնակցութեան կարմիր դրօշակը՝ կուսակցական զինանշանով։ Ճանապարհի երկու կողմը խռնւած ծովածաւալ բազմութիւնը բուռն ծափերով ողջունեց Դաշնակցութեան դրօշը։ Քիչ վերջը երեւաց մի ուրիշ կառք, որի վրայ ծածանւում էր Հայաստանի եռագոյնը։ Նորից բուռն ծափեր, որոնց տարափի տակ, ամբողջ ժողովուրդը մի մարդու պէս ծունկի եկաւ եռագոյնի առաջ»։

(*) ԽՄԲ.— Բաղդատութեան այս ձեւը չի համապատասխաներ տուեալ պարագաներուն։

Պէտք է աւելացնեմ, որ այս պատմութիւնն անողը ինքը Հայաստանի անկախութեան մոլեռանդ ջատագովներից չէ, այլ մէկը՝ որ բաւական երկար ժամանակ պայքար է մղել մեր դէմ՝ ի պաշտպանութիւն Հայաստանի եւ Ռուսաստանի քաղաքական միութեան։

Այսպէս ուրեմն, կասկածից դուրս է, որ փետրուարեան ապստամբութիւնը քաղաքականապէս աւելի խոր իմաստ ունեցող մի ձեռնարկ էր քան մեր նախորդ ապստամբական ձեռնարկները։

Գ.— Փետրուարեան ապստամբութիւնը աւելի մեծ էր իր ժողովրդականութեամբ եւ ազգային համերաշխութեամբ, քան նախորդ ապստամբական ձեռնարկները։ Ընկ. Վրացեանի պատմածից դուք տեսաք, թէ ի՛նչ սրտառուչ համերաշխութեամբ իրար թեւ ու թիկունք էին կանգնել այդ պատմական օրերին Դաշնակցականը, սոցիալիստ — յեղափոխականը, սոցիալ — դէմոկրատը, հնչակեանը, ռամկավարը, եւ անկուսակցականների բազմութիւնը՝ գլուխն ունենալով ամենայն Հայոց կաթողիկոսը... Նա պատմեց նաեւ, թէ այդ օրերին ինչպէս մի սիրտ մի հոգի էին՝ դարձել Հայաստանի բանւորը, գիւղացին, այգեպանը, արհեստաւորը, խանութպանը եւ առեւտրական ամէնքը՝ մեծ թէ փոքր, կին թէ տղամարդ՝ որոնք դեռ չէին կորցրել ազգային արժանապատւութեան զգացմունքը։

Անշուշտ մեր նախորդ ապստամբական ձեռնարկները եւս, ընդհանուր առմամբ, անցել են ազգային համերաշխութեան նշանակի տակ։ Սակայն եթէ աչքի առաջ ունենանք, որ նրանց օրով կուսակցական եւ ընկերային շերտաւորումներն ու հակամարտութիւններն այնպէս խոր չէին, ինչպէս փետրուարեան ապստամբութեան նախօրեակին, իսկոյն կ'երեւայ, որ վերջինս ազգային համերաշխութեան տեսակէտից եւս բացառիկ տեղ է գրաւում հայ ժողովրդի բոլոր ապստամբական ձեռնարկների մէջ։

Դ.— Վերջապէս, պէտք է ասենք, որ փետրուարեան ապստամբութիւնը իր հետեւանքներով աւելի արդիւնաւէտ եղաւ քան նախորդ ապստամբական ձեռնարկները՝ ի բաց առեալ Վանի ապստամբութիւնը։ Ճիշդ է, այդ օրերի քաղաքական երազը՝ Հայաստանի անկախութեան վերահաստատումը՝ չիրականացաւ, սակայն բոլշեւիկները հարկադրուեցան, գէթ մի որոշ ժամանակի համար, վերջ տալ իրենց վայրագութիւններին։ Փետրուարեան ապստամբութիւնից յետոյ էր, որ Լէնինը հրահանգեց Հայաստանի բոլշեւիկներին՝ հիմնովին փոխել իրենց վերաբերմունքը դէպի հայ ժողովուրդը։ Սակայն, եթէ Լէնինի հրահանգն իսկ չլինէր՝ հայ բոլշեւիկներն այլ կերպ վարուել չէին կարող։ Նրանք այնպէս լեղապատառ էին դարձել ժողովրդական զայրոյթի պոռթկումից եւ այնպէս էին խորտակուած, որ հայ ժողովուրդը՝ թուք նետելով նրանց երեսին՝ տասնեակ հազարներով թողեց տուն տեղ, տարագրութեան չարչարանքները գերադասելով նրանց խոստացած դրախտից — որ, ուզէին թէ չուզէին, պէտք է ջանային մոռացնել տալ հայ ժողովուրդին իրենց դաժանութիւնների յիշողութիւնը։ Դրա համար էր, որ նրանք, ապստամբութիւնը ճնշելուց յետոյ, ընդհ. ներում հռչակեցին, գերիներից շատերին ազատ ձգեցին եւ ձեռք — ոտք ընկան Պարսկաստան ապաստանած տարագիրներին Հայաստան վերադարձնելու համար։

Բացի Վանի ապստամբութիւնից, որ Վասպուրականի հայ ժողովրդի մի զգալի մասը փրկեց անխուսափելի բնաջնջումից, մեր մնացած ապստամբական ձեռնարկները գրեթէ միմիայն հերոսական գործերի եւ անմոռանալի առաքինութիւնների յիշողութիւն են թողել մեզ։ Սակայն Փետրուարեան ապստամբութեան արդիւնքը բարոյական չէր միայն, այլ եւ քաղաքական։ Քաղաքական այն իմաստով, որ նա զգալի բարելաւում առաջ բերաւ բոլշեւիկեան լծի տակ ընկած հայ ժողովրդի վիճակի մէջ։

X

Այսքան կարեւոր նկատումներով բացառիկ տեղ գրաւելով հայ ազատագրական շարժման մէջ, Փետրուար 18ը արտասահմանի հայութեան մէջ չէ վայելում այն ժողովրդականութիւնը, որին արժանի է իրաւամբ։

Ի՞նչն է սրա պատճառը։

Պատճառները երեք կարգի կարելի է բաժանել. առաջին՝ բոլշեւիկեան կեղծ մեկնաբանութիւնների պարտադրութիւն, երկրորդ՝ զինուորեալ անբարեխիղճ վերաբերմունք դէպի պատմութեան փաստերը եւ երրորդ՝ անիրազեկութիւն այդ փաստերի մասին։

Առաջին պատճառի մասին խօսելն աւելորդ է. Հայկական բոլշեւիզմը, որ բաւական նեղութիւնների մատնեց ձմեռուան բուք ու բորանին Հայաստանի մայրաքաղաքէն եւ այլ տաքուկ անկիւններից վտարուելով դէպի Շարուր ու Նախիջեւանի ամայացած վայրերը՝ բնական է, որ պէտք է որակէր փետրուարեան ապստամբութիւնը իբրեւ արկածախնդրութիւն, մաուզերիստական ձեռնարկ եւ էլ չգիտեմ ինչ։ Բնական է նաեւ, որ բոլշեւիզմի արտասահմանեան գործակալներն ու պնակալէզները ի պաշտօնէ պէտք է մոլորեցնեն իրենց խօսքին հաւատացող միամիտներին՝ նրանց մէջ ժխտական տրամադրութիւններ մշակելով դէպի փետրուարեան ապստամբութիւնը։

Արժէ կանգ առնել եւ երկրորդ պատճառի վրայ, որ մենք անուանեցինք զինուորեալ անբարեխիղճ վերաբերմունք դէպի պատմական փաստերը։ Այսպիսի վերաբերմունքի հեղինակներն են հանդիսանում մեր ռամկավարներից շատերը։ Նրանք գիտեն, որ փետրուարեան ապստամբութիւնը համաժողովրդական ցասման արդիւնք էր։ Գիտեն նմանապէս, որ այդ ապստամբութեանը գործօն մասնակցութիւն են բերել Հայաստանի ռամկավարները, որոնք մինչեւ անգամ յաղթահարելով իրենց մեղկ ու թուլամորթ բնութիւնը՝ մի առանձին ռամկավարական գումարտակ էին հանել կռուի դաշտը՝ հայ բոլշեւիկների հետ գնդակներ փոխարինելու համար։ Վերջապէս գիտեն նաեւ, որ Հայաստանի ռամկավարները փետրուարեան ապստամբութիւնից յետոյ, տեսնելով, որ շնորհիւ այդ ապստամբութեան Հայաստանում մթնոլորտը փոքր ինչ շնչելի էր դարձել՝ լուր էին ղրկել Հ. Յ. Դ. Արտասահմանի Պատասխանատու Մարմնին, թէ իրենք թոյլ չեն տար, որ Դաշնակցութիւնը միմիայն իրեն վերագրէ փետրուարեան ապստամբութեան պատիւը։ Բայց այս ամէնը գիտնալով հանդերձ, արտասահմանեան ռամկավարներից շատերը առանձին պատրաստակամութեամբ բարձրաձայնում են ալիտրոլշեւիկների պաշտօնական յերիւրանքներին՝ աջ ու ձախ կրկնելով շարունակ, թէ փետրուարեան ապստամբութիւնը Դաշնակցութեան հնարանքն է եւ ուրիշ ոչինչ...։ Միթէ նոյնիսկ հարցը այս հողի վրայ դնելուց յետոյ՝ նրանց համար այլ եւս հեշտանում է անարգանքի սիւնին գամել փետրուարեան փառապանծ հերոսամարտը... Որովհետեւ, չէ՞ որ այս մարդիկ անպատկառութիւնն իսկ ունեցած են սեւով սպիտակի վրայ գրելու, թէ դաղթահայ կազմակերպութիւնը, Հայոց լեզուի պահպանումը, Հայոց դպրոցների բարգաւաճումը եւ ընդհանրապէս հայկական մշակոյթի սատարումը — ամէնքն էլ լաւ եւ օգտակար գործեր — պէտք է նկատուին խոտելի եւ վնասակար, եթէ նրանց մէջ Դաշնակցականների մասնակցութիւնը կայ... Սրանից յետոյ արժէ՞ այլ եւս խօսք վատնել այս կարգի «Հայերի» հոգեկան վատութիւնն ու այլանդակութիւնը երեւան հանելու համար...

Սակայն երրորդ պատճառը, այսինքն պատմական փաստերի անիրազեկութեան վերացումը լուրջ ուշադրութիւն է պահանջում մեզնից, որովհետեւ, շնորհիւ մեր անտարբերութեան, այդ անիրազեկութեան զոհ են գնում մեր պարկեշտ հայրենակիցներից շատերը։

Սրանց առարկութիւնը փետրուարեան ապստամբութեան դրական արժէքի դէմ խտանում է յստակապէս մի կէտում։ Նրանք անթոյլատրելի են համարում, որ հայ ժողովուրդը, ինչ պայմաններում էլ լինի, զէնք բարձրացնի իր սեփական կառավարութեան դէմ։

Կարելի է, անշուշտ, բարեմտօրէն հասկանալ այսպէս մտածող անկեղծ հայրենակիցներին։ Նրանք, օտարի տիրապետութիւնից դառնացած, հայկական կառավարութեան կարօտն ունին իրենց սրտերում եւ չեն ցանկանայ, որ հայ մարդը ոտքի ելնէ որ եւ է հայկական կառավարութեան դէմ, ինչ արատներ էլ վերջինիս վերագրուելու լինին։ Սակայն եթէ մենք այս տրամաբանութեամբ շարժինք՝ ո՞ւր կը հասնինք։ Կը հասնինք այնտեղ, որ կը սկսինք դատապարտել իրենց մեծ յեղափոխութեամբ հպարտացող Ֆրանսացիներին, որովհետեւ այդ յեղափոխութիւնը դարձած էր Ֆրանսական ազգային կառավարութեան դէմ, կամ կը պախարակենք Ռուսներին, որ 1917ի գարնանը մի հոյակապ ընդվզումով տապալեցին ցարական կառավարութիւնը եւ, ընդհանրապէս, խոտելի կը գտնենք մարդկային պատմութեանը պատիւ բերող յեղափոխութիւններն ու ապստամբութիւնները, որովհետեւ նրանց մեծ մասամբ այսպէս կոչւած ազգային կառավարութիւնների դէմ են ուղղւած եղել։ Ա՞յս է մեր բարեմիտ հայրենակիցները ուզածը...

Բայց նրանց առարկութիւնների անհեթեթութիւնը աւելի եւս ակներեւ կը դառնայ, երբ պարզուի ազգային էութիւնը այն հայկական կառավարութեան, որի դէմ ծառացաւ հայ ժողովուրդը իր բոլոր կուսակցութիւններով եւ հասարակական խաւերով։

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՄՆԱՑԱԾ ՎԵՐՏԻՆ

>>>·<<<

Վէրտիի բաղձանքն էր իր նամակները եւ օրագրութիւնները այրել իր մահէն վերջ։ Իր ամենասիրելի թոռը՝ Մարիա Գարարա՝ իր անմահ մեծ հօրը կամքին հաւատարիմ, Սանթ Ագաթա պալատին մէջ գտնուած ամբողջ թղթակցութիւնը եւ գրաւոր գործերը այրեց։ Անկէց ի վեր երեսուն տարիներ անցած են։ Անցեալները նոր նամակներ եւ գրութիւններ երեւան եկան։ Աննիբալէ Ալպէրթի նամակները հրատարակեց, որոնք տասը տարիներու շրջանի մը մէջ փոխանակուած են Վէրտիի եւ կոմս Օփրանտինօ Արիվապէնէի միջեւ։ Այս նամակները ցոյց կուտան մեզի Վէրտին բոլորովին նոր լոյսի մէջ։

Երբ Պէլլինիի մահէն վերջ անոր նամակները հրատարակուեցան, Վէրտի հետեւեալը գրեց Արիվապէնէի.— Ի՞նչ հարկ կայ հրատարակել երգայօրդարի մը նամակները։ Կողովը նետուելիք նամակներ, որոնք բնաւ յաւակնութիւն չեն կրնար ունենալ իբրեւ գրական գեղարուեստական գործ մէջտեղ հանելու։ Չի՞ բաւեր միթէ որ երգայօրդարը սուլոցի բեմին վրայ... Պէ՞տք է որ իր նամակներն ալ նոյն ճակատագրին հանդիպին։

Վէրտի համբաւաւոր մեծերուն մասին կը գրէ.— Անհաճոյ բան է համբաւաւոր ըլլալը։ Այդ պզտիկ «համբաւաւոր մեծերը» շատ սուղի գնած են իրենց ժողովրդականութիւնը։ Ժամ մը հանգիստ չեն տար անոնց, ոչ կենդանութեանը, ոչ ալ մահէն վերջ։

Այս բանին ոյժ տալու համար, ինք ալ սաստիկ կը քննադատէ իր ժամանակակիցները։ Օրքի համար իրեն տաղ կամ քերթուած հայթայթող բանաստեղծ Արիկօ Պօյթոյի մասին հետեւեալը կը գրէ նամակի մը մէջ.— «Ընդունակ, կարող մարդ մըն է, բայց միշտ կը փափաքի ինքնատիպ երեւալ եւ ամէն առթի ալ այլանդակ բաներ կը գրէ։ Կը պակսի իրմէ անմիջականութիւնը եւ երաժշտական հիմնական շարժանիւթը։ Այլ շատ մը երաժշտական տաղանդ ունի, բազմազան, բայց ոչ հիմնական»։

Երիտասարդ Փուչինիի հանդէպ Վէրտի շատ բարեացակամ գտնուած է։ «Վիլլիք»ի առաջին ներկայացումէն վերջ հետեւեալը կը գրէ անոր մասին.— «Փուչինիի մասին իբրեւ երաժիշտ շատ լաւ բան լսած եմ։ Արդիական ուղղութեան կուսակից մը, յարող մըն է, ինչ որ բոլորովին բնական է։ Սակայն մեղեդին շատ կարուած է — որ ոչ արդիական է, ոչ հին։ Կը գտնեմ որ համերգական տարրը անոր մէջ գերակշիռ է»։

Պէրլիօզի մասին հետեւեալը կ'ըսուի Վէրտիի մէկ նամակին մէջ.— «[illegible]ը, բարեկացոտ, դառնացած եւ անյաջող հոգի մըն է, բայց մեծ եւ նրբանաւոր գլուխ մը։ Բացառիկ զգացում մը ունի նուագածութեան համար, եւ շատ մը նկատումներով Վակնէրէն անցա՛ծ է։ Միայն թէ չափ չի ճանչնար, եւ անթերի գեղարուեստ ստեղծելու համար անհրաժեշտ եղող համակշռութիւնը կը պակսի անոր»։

Վէրտիի ուրիշ մէկ նամակին մէջ գրուած է.— «Գունօ մեծ երաժիշտ մըն է, Ֆրանսայի առաջին երգայօրդարը, բայց անոր կը պակսի տրամաթիկ ոյժը։ «Ֆաուսթ»ը անգամ պզտիկցաւ իր ձեռքին մէջ։ Նոյնը «Ռոմէոյի եւ Ժիւլիէթ»ի համար։ Նե... մտերմական մանրամասնութիւններու մէջ լաւ են, բայց կացութիւններու նկարագիրներու ներկայացումին ... կը տկարանայ»։

1865ին Վէրտի կը գրէ Ռիչարդ ...ներու վրայ.— «Թանհէուզրի ... խերգանքը (ուվէրթիւռ) ... մարդը խենթ է»։

Ուրիշ անգամ մըն ալ կը գրէ ... «Ես ալ գիտեմ թէ կայ երաժշտութիւն մը, որ ապագայի երաժշտութիւն ... արդիական երաժշտութիւնն է։ ... այսօր տակաւին այն կարծիքին ... ծառայեմ եւ հաւանաբար ապագային ալ նոյնպէս, թէ կօշկակարը ամէն ... առաջ երեսի եւ ներբանի կաշիի պէտք ունի։ Սակայն օփերայի մը համար ինչ ուղղութեան ալ պատկանի ... մարդ ամէնէն առաջ երաժշտութեան միայն պէտք ունի»։

Ծուղեմէ Վէրտի, Գուաքթոյի փերեզակին զաւակը, տասը տարի... հասակին երաժշտութեամբ ամսական երեք լիռ կը շահէր։ Ամէն ուրբաթ ... կիրակի օրերը պարտաւոր էր Գուաքթոյէն երեք քիլոմէթր հեռու Ռոնքօ... լէ եկեղեցին երթալ երգեհոն զարնելու։ Վէրտի միշտ հաւատարիմ մնաց իր հայրենիքին։ Երբ արդէն ... խարհահռչակ էր, Գուաքթոյի ... Սանթ Ակաթայի մէջ կալուած մը ... պզտիկ գղեակ մը գնեց։ Երբ հանգիստի պէտք ունենար, հոն կը քաշուէր։ Ձմեռը անգամ մը բանի մը ... քաղ գիւղացիներ տեսաւ, որոնք ... մը տղոց հետ Գուաքթոյէն կ'անցնէին։ Տղաքը բոկոտն էին այն սաստիկ ցուրտին։ Այս տեսարանէն զգածուեցաւ Վէրտի։ Սանթ՝ Ակաթա հասնելուն պէս, հրամայեց իր ծառային անմիջապէս կառք նստիլ Փարմա երթալ եւ հարիւր զոյգ կօշիկ գնել Գուաքթոյի հէք բոկաններուն համար։ Յետոյ ղրկեց զանոնք Գուաքթոյի աւագերէցին խնդրելով որ գիւղի աղքատներուն բաժնէ։

«Բայց շատ կ'աղաչեմ որ, կ'ըսէ Վէրտի, ո՛չ ոք գիտնայ թէ ես եմ նուիրողը»։

Վէրտի շատ պարծենկոտ էր, բայց ոչ թէ իր վարպետի անմահ գործերուն վրայ, այլ սուրճ եփելու իր արուեստին վրայ։ Ուրիշին եփած սուրճ բնաւ համով չէր գար իրեն, եւ եթէ հիւր ունենար, միշտ ինք կը պատրաստէր սուրճը։ Աղօրիքը առջեւը կը բերէր եւ կը պատրաստէր, որպէս թէ հանդիսաւոր գործ մը կը կատարէ։ Երբ հիւրերը հիացում յայտնէին իր եփած սուրճին վրայ, Վէրտի ինքզինքը երջանիկ կը զգար եւ գոհ։ Ասիկա —կ'ըսէր— իր կեանքին ամէնէն գեղեցիկ պահն է....

Վէրտի մոլի էր թղթախաղի եւ մանաւանդ կը սիրէր Սքօփոնէ կոչուած իտալական թղթախաղը։ Կը կարծէր թէ այդ խաղին ամէնէն վարպետն է մինչդեռ վարպետը Նափոլիցի նուագածու Լէօփոլտօ Մուկնոնէն էր։ Սակայն յաճախ դիտմամբ կը կորսնցնէր Վէրտիին հաճոյք պատճառելու համար, որովհետեւ եթէ Վէրտի երկու փարթի կորսնցնէր իրարու վրայ կատաղութիւն կ'իմանար։ Երբեմն մը Վէրտի երեք փարթի կորսնցուց իրարու ետեւէ։ Այն-ատենէն սրտնեղեցաւ որ Մուկնոնէ առաջարկեց պա...կել երթալէ առաջ փարթի մըն ալ խաղալ։ Թողուց որ Վէրտի երեք փար...

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ "ԷՆԴԻ ԴԷՄԷՆ"Ը

— oo —

Ուրեմն բուն մահը մոռցուած ըլլալն է։ Ցիշատակն ու յիշուիլը՝ բուն անմահութիւնը։ Ու ատոր համար չէ՞ արդէն, որ մեր բարի ու իմաստուն նախնիքները, մեր հարազատ ու փիլիսոփայ պապերը, անմահութեան տուեր են ամէնէն գրական ու ճշմարիտ նշանակութիւնը։ Կը յիշեմ մանկութեանս, երբ չարաճճի երեխաները, նահապետական սեղանին շուրջ հաւաքուելէ առաջ, խունկի ծուխ մը ամպի մը նման կը տարածուէր մեր երդիքին տակ ու բոլոր անկիւնները։ Մենք մեր մեծերը օրինակելու ձեւերով՝ խունկին ծուխովը կ'օծէինք մեր զգեստները, անգիտակցօրէն մեր շրթունքները շարժելով ու խաչակնքելով։ Մեծերը կը յիշէին մեզմէ անդարձ բաժնուողները, անոնց հոգիները ծուխով կը գինովնային ու կուգային գրաւել իրենց տեղերը, կիրակնամուտի այդ սո՛ւրբ պահերուն... Հայ ժողովուրդը դարերով այսպէս յիշեր է իր մեռելները, եթէ նոյն իսկ անոնք չեն հանդչեր գեղարուեստական, երբեմն քանդակ շիրիմի մը տակ, ու կակուղ հող մը միայն փայփայեր է անոնց ոսկորները...

Թլկատինցին կ'ողբայ կորուստն ու մոռացումը այդ եւ ատոր նման պապենական, նուիրական աւանդութիւններուն, որոնք կը բացատրեն հայ ժողովուրդին դարաւոր անցեալն ու կեանքի կենդանի դաւանանքը։

Գրագէտին ուրիշ մէկ մտահոգութիւնը, արտադրելու համար այսպիսի գործ մը, մեր գրականութեան մէջ եղական, եղած է այն՝ որ ցոյց տայ ամբոխին ու տգէտ զանգուածներուն, թէ մեր երեւակայած դժոխքն ու իր արհաւիրքները, պատիժներն ու տանջանքները շա՛տ աւելի տանելի են ու մխիթարական են, քան այն աշխարհը, որուն մէջ կ'ապրինք, վայելելով արեւ, լոյսն ու աստղերը՝ կապոյտի անսահմանութեան մէջ...

Շարուր - Աւագն է, որ իր վերջին խօսքը կ'ուղղէ ազգականներուն, բաժնուելէ առաջ.

— «Թող չզան, թո՛ղ չլսեն, թո՛ղ Այն իսկ աչք գոցեն։ Բան մը չպիտի կրնայի ըսել։ Հասկցուր այսպէս, պատմէ իրենց թէ հոս գերեզմանէն ասդին, կայարանը իր բոլոր մթութիւններովն ու արհաւիրք տառապանքներովը էն երջանիկ տեղն էր արեւին աշխարհէն հեռացողներուն համար»։

Իրա՛ւ, այս աշխարհն աւելի տառապալից, դժոխային ու արհաւիրոտ է քան մարդկային միտքին ու երեւակայութեան երկնած դժոխքի մը եւ քաւարանի մը գոյութիւնն ու իրենց սարսափները... (Այս առթիւ միջակութեան կանչենք Անաթոլ Ֆրանսի մէկ արտայայտութիւնը, Օկիւսթ Ռոտէնի Porte de l'Enfer հոյակապ քանդակին առթիւ, որ դժոխքը կը ներկայացնէր,

— «Մեր յաւիտենական տառապանքներուն պատճառները մեր մէջն են. Մեր մէջն է որ ունինք այն կրակը, որ կ'այրէ մեզ։ Դժոխքը աշխարհն իսկ է, մարդկային գոյութիւնը, ժամանակին փախուստը, այն կեանքը, որուն միջոցին անդադար կը մեռնի մարդը»։

X

Հետեւինք նիւթին։

Ծցիկի մը մէջ հաւաքուեր են քանի մը քաղաքացիներ.— Քաղքցի շնորհքով տունի մը հայրը. Երեսէ ինկած մը. դրամատէր մը, քահանայի մը տղան, մէկը՝ որ եւքէն հարստացած է, Թաղականի դէմքը կրող մէկը, Նշանաւոր կծծի մը եւ վերջապէս որբանոցի մը պաշտօնեան։

Տեսարանը Աւարերդի մէջ տեղի կ'ունենայ։ Սակայն, եթէ տեղային բնաւորութիւն ունեցող պայմանները, որոնք շատ անշան են, հեռացնենք, եւ գերեզմանատարներուն անունները փոխենք, կը ստանանք գործ մը, որ կրնայ պատշաճիլ բոլոր ժամանակներուն, քանի որ հոն լուսաբանուած ընկերային վէրքերը միշտ ալ գոյութիւն պիտի ունենան։ Եւ մանաւանդ մտածող մարդ էակին հոգեկան անձկութիւնը եւ դժգոհութիւնը, որոնք կապուած են մահուան անիմանալի խորհուրդին հետ։ Ասիկա արդէն կը բաւէ, որ կեանքը նկատուի տառապանքի եւ դառնութեան աղբիւր մը.

Թլկատինցին հետեւէր է կեանքի բացասական երեւոյթներուն, որոնք վատասերած ընկերութեան մը ծնունդ առեր են, ուր ամէն անձ կեղծիքի, խաբէութեան, չարաշահութեան ու դաւի հետամուտ է եղած։

Շարուր - Աւագը էնդի Դէմէն նամակներ է բերեր, զոր կը յանձնէ իրենց տէրերուն։ Նամակներուն ընթերցումը կը պարզէ մեր առջեւ կեանքի այն իրական դժոխքը, որուն մէջ կ'ապրէին մեռնողները, ու հիմա խորհուրդ կուտան արեւուն ժպտողներուն, չհետեւիլ այն ճամբուն, որուն զոհերն եղան իրենք։ Որ եւ է վերլուծումէ աւելի, հեղինակին կարեւոր մէջբերումները լաւագոյն գաղափարը պիտի տան ընթերցողներուն։

Գրագէտը կը համրէ մեղքերուն անհատները։ Կայ մէկը, Գէլէն, որ «տոկոս բանեցնողն է, աղբարն աղբօրմէն զատեր, տղան հօրմէն բաժներ, քաջերն ալ իրենց օրինաւոր ծառայութենէն զրկեր է։ Ջինջը կ'ամբաստանեն նաեւ թէ՝ «այն ինչ... չարաշահութեանց տեսակներուն հեղինակը եղած ըլլայ...։ Կնօջը հաւատարմութեան վրայ կասկածելու եւ զայն պարապ չարչրկելուն համար՝ ոնուազիր էջ մը բանեց է անոր դատապարտութիւնը»։

Դրամատէր Զմբուլկ Զաւզարին հայրը մէկն է դատապարտուած «ի Տարտարոս՝ այն ոճրագործի մեղքերով որ երկրի վրայ գազան մը ասլմեցաւ, դրացին ծրագր մարից, երկինքին դէմ ամբարիշտ հայհոյանքներ ... Շարուր - Աւագ կը պատմէ իր տեսածները։ «Այս ոճրագործին կանոր մերկ չըսուելու համար, կարմիր ... պիկ մը կար, շլինքին խոշոր երկաթէ քար մը ագուած, ճակտին ու դէմքին ուրիշ մասերուն վրայ ալ խայտաբղէտ խաւքեր կային։ Ականջին մէկը չկար միւսէն պզիկ լայնկեկ ... յարմարցուեր էր, որուն դուրսի երեսին վրայ կը կարդացուէր իր պատիժը»։

Իր գրականութեան մէջ, շատ անգամ, գաւառացի գրագէտը խօսեր է անարժան կղերականին վրայ։ Անգութ կերպով գրիչը սահեր է թուղթին վրայ՝ գծելու համար հայ կղերականութեան պատկերը։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ
(Շար.)

(2)

թի չահի, բայց խաբէութիւնը խմա—ցաւ Վէրաի, եւ խակոյն նստած տեղէն ցատկելով թուղթերը գետին նետեց եւ խեղճ նուագածուին երեսին ծանր խօսքեր ըսաւ. Մուկիսնէ չհամարձակեցաւ երեք օր անոր երեւնալ։ Ծղածր ինչ էր որ, մէկ փարթին համար քանի սանթիմ։

Վէրաի շատ բարեգործ էր, թէեւ երբեք չէր խօսեր այդ մասին։ Իր մահէն ետքը իմացուեցաւ որ երկար ատեն նպաստ կուտար ծերունի երգիչի մը որ տասը տարի առաջ իր օփերաներէն մէկուն մէջ դեր ունեցած էր։ Մեռնելէն քանի մը օր առաջ սիննեակին մէջ նամակ մը գտնուեցաւ, «Միննօյի Գալլի», Գամթանիա» հասցէով։ Բացին և մէջը տեսան 500 լիռ։ Վէրաիի հրահանգը անգամ մըն ալ հասցէին նայեցաւ եւ ըսաւ.— «Գալլօն անունն է 80 տարեկան թէնորի մը՝ որ քառասուն տարի առաջ Թրովաթորէն եր—գած է»։ Վէրաիի ծառան ալ ըսաւ թէ վարպետը ամէն ամսուան կիսուն այս հասցէով նամակ կը գրկէր։ Բայց տեսակ մը գգուշաւորութեամբ։ Բարի էր Վէրաի։ Ամէնքը կը վկայէին այս մասին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԼՈՒՐ ՄԸ

— :-: —

Թուրքիոյ հեռագրական գործակալութիւնը վերջերս հաղորդեց թէ երկրաշարժ պատահած է Հայաստանի մէջ, (հեռագրին մէջ սղուագրուած էին աղետահար երկու քաղաքներուն անունները, Ստեփանոկերտ եւ Կէրուսի, զորս Պոլսոյ թերթերը փորձեր էին ճշդել ու գրեր՝ Գորիս եւ Ստեփանակերտ)։ Ըստ հեռագրին՝ երկրաշարժը տեղի ունեցած է փետրուար 22ին։

Հայաստանէն ստացած ենք մինչեւ փետր. 18 թուակիր թերթերը։ Երեւանի թերթերուն մէջ փնտռելու համար լուրին ստուգութիւնը։ Սակայն կը թուի թէ Անատոլուի գործակալութեան հեռագիրը արձագանգն է փետր. 10 թուակիր հեռագրի մը։ Անատոլուի գործակալութեան հեռագիրը, արդարեւ, նոյն նախադասութիւններն ունի, թէեւ համառօտ։ Ըստ Թիֆլիսի հեռագրին, «Անդրկովկասի չարժագրական հաստատութեան արձանագրութեանց համաձայն, իր կեդրոնին մէջ 6 կէտի կը հասնի երկրաշարժին ուժը»։

Եւ ահա հեռագիրը, որ Անդրկովկասեան հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ 10 փետր. թըւականով.

ԹԻՖԼԻԶ.— Գիտութեանց Ակադեմիային Անդրկովկասեան ճիւղին Թիֆլիզի կեդրոնական չարժագրական կայանին գործիքները փետրուար 9ի գիշերը, ժամը 12-18ին, արձանագրեցին երկրաշարժի ցնցումներ։ Երկրաշարժը պատահած է Թիֆլիզէն 105 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ։ Շարժագրական կայանին ստացած տեղեկութիւններուն համաձայն, երկրաշարժի երկու ցնցումներ զգալի եղած են Իջեւանի մէջ։

Թիֆլիզի մէջ երկրաշարժն զգալի եղաւ քաղաքին բոլոր մասերուն մէջ 4 կէտի ուժով։ Գործիքներու արձանագրութեան ատաղձանէն դատելով, երկրաշարժը իր կեդրոնին մէջ զգալի ուժ չէր ներկայացներ»

Եթէ այս լուրին արձագանգն է, որ կը հաղորդէ Անատոլուի գործակալութիւնը, անմնչան երկրաշարժ մըն է եւ մտահոգութիւն չի ներշնչեր։

«ԳՐԱԿԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴ»

>>>·<<<

Փետրուարի սկիզբը Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ այս անունով ամսաթերթ մը, «գրական եւ քննադատական», իբրեւ օրկան Հայաստանի Գրողներու Միութեան։ (Փակուեցա՞ւ արդեօք «Գրական Թերթ»ը, որ օրկանն էր այդ Միութեան)։

«Գրական Սերունդ»ի խմբագիրն է Նայիրի Զարեան։

Ամսաթերթին նպատակն է «յառաջ քաշել երիտասարդ գրողները եւ ուղղութիւն տալ անոնց, ուժ տալ քննադատութեան, բացատրել խորհրդային գրականութեան պարզած հարցերը»։ Ամսաթերթը պիտի ունենայ հետեւեալ մնայուն բաժինները.—

1.— Գրական – գեղարուեստական, 2.— Տեսաբանական – քննադատական, 3.— «Ի՞նչպէս են աշխատեր գրականութեան վարպետները», 4.— Գրական խորհուրդներ, 5.— Գրախօսութիւն, 6.— Երգիծանք, 7.— Քրօնիկ

Ամսաթերթը պիտի ունենայ նկարներ եւ ծաղրանկարներ։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

0000

Փետր. 19ին տեղի ունեցաւ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան տարեկան ընդհ. ժողովը։ Ընդհ. ժողովը առժամեայ դիւան մը ընտրեց՝ Պ. Վրացեան (նախագահ) եւ Պ. Աթմաճեան (քարտուղար)

Կարդացուեցաւ վարչութեան նիւթական եւ բարոյական համարատուութեան մէկ տարուան տեղեկագիրը։ Ընդհ. ժողովը վարչութեան մէկ տարուան գործունէութիւնը գնահատութեան արժանի նկատեց, յայտնելով իր գոհունակութիւնը եւ ծրագրի տրամադրութիւններէն կարեւոր մաս մը գործադրուած գտնելով։

Ներկայ անդամներուն կողմէ կարծիքներու փոխանակութիւն տեղի ունենալէ եւ առաջարկներ ներկայացնելէ վերջ, ընդհ. ժողովը փափաք յայտնեց, որ Ֆրանսահայ գրողները աւելի սաստ վերաբերում ցոյց տան Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան հանդէպ։ Նորընտիր վարչութեան պարտականութիւններէն մէկը նկատուեցաւ հետապնդել նոր անդամներու ընտրութիւնը եւ խիստ ըլլալ անոնց հանդէպ, որ թէ իրենց պարտականութիւնը չեն կատարեր եւ թէ իրենք զիրենք բարոյական կապերով կապուած չեն նկատեր Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան

Ըստ օրինի վարչութեան գործունէութեան մէկ տարուան ժամանակաշրջանը լրացած ըլլալով, ընդունուեցաւ անոր հրաժարականը։

Միաձայնութեամբ նոր վարչութեան անդամ ընտրուեցան.— Օր. Արաքսի Թորոսեան, Տիկ. Լաս, Պ.Պ. Լ. Բաշալեան, Միքայէլ Նաղմուրեան, Լեւոն Մեսրոպ, Մկրտիչ Պարսամեան, Հրաչ Սարգիսեան։ (Բացի Տիկ. Լասէ եւ Պ. Մ. Նաղմուրեանէ, մնացեալ հինգը նախորդ վարչութեան կ'անդամակցէին։

Հաշուեքննիչ մարմնոյ անդամ ընտրուեցան բժիշկ Լ. Գրիգորեան եւ Ս. Վրացեան։

⁂ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան տարեկան տեղեկագրէն կը քաղեմ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ընկերակցութիւնը հիմնուած է 1933 յունուար 9ին Փարիզի մէջ, նըպատակ ունենալով.

Ա. Ընկերային եւ արհեստակցական հիմերու վրայ հաստատել մարմին մը եւ գայն դարձնել բարոյական եւ իրերօգնութեան կապ, անխտիր բոլոր հայ գիւղերուն միջեւ։

Բ. Պաշտպանել հայ գրողին իրաւունքները

Գ. Օգտուիլ այն դիւրութիւններէն, որոնք այս երկրին իշխանութեանց կողմէ լայնօրէն տրամադրուած են նման ընկերակցութեանց, Ֆրանսացի թէ օտար։

Ֆրանսական իշխանութիւնները Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կանոնագիրը հաստատեցին 1933 մարտ 1ին։ Պատճէնը յայտարարուեցաւ պաշտօնաթերթի մարտ 20 եւ 21 թիւերով։

Ընկերակցութեան կազմութիւնը նամակով մը հաղորդուեցաւ Ֆրանսական Սօսիէթէ տէ ժան տը Լէթրի, որուն նախագահը Պ. Կաստոն Ռաժէօ ջերմօրէն շնորհաւորելով հայկական քոյր մարմնի մը ստեղծումը Փարիզի մէջ, կը յայտնէր թէ որ եւ է առիթով պատրաստ են օգտակար ըլլալու անոր։

Ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը յանձն առաւ վարչութեան յանձնարարականը ներկայացնող անդամներու ինքնութեան թուղթը փոխել գեղչուած սակով։ Մինչեւ հիմա 40է աւելի անդամներ օգտուած են այս դիւրութենէն։

Վարչութիւնը աշխատեցաւ որոշ հիմնադրամ մը կազմել եւ զայն յատկացնել գրական մրցանակներու։ Կատարուած դիմումները, անհատներու եւ Միութեանց մօտ, մնացին ապարդիւն։ Գրական մրցանակներու հարցը, հակառակ առաջին տարուան անյաջողութեան, կը մնայ վարչութեան օրակարգին վրայ։

Վերջին տարիներու տնտեսական տագնապը դժնդակ կացութեան մատնած է մասնաւորապէս հայ գրողը։ Կարելի եղաւ 5000 Ֆր.ի գումար մը ստանալ Նանսէնեան Միջ. Գրասենեակէն։ Մէկ մասը յատկացուեցաւ քանի մը անդամներու, որոնք նեղ վիճակի մէջ էին։ Մնացեալը մեր պահեստի գումարն է մինչեւ յառաջիկայ աշուն։

Այս տարուան յունուար 21ին տեղի ունեցաւ ցերեկոյթ մը ի պատիւ մեր անդամներէն Պ. Լ. Բաշալեանի։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ Միւթիւալիթէի մէջ։ Կը նախագահէր Պ. Գ. Նորատունկեան։ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան անդամներուն կողմէ յարգանքի առաջին ցոյցն էր այդ ցերեկոյթը։

Ցաւօք վարչութիւնը քաջալերուած այս առաջին ձեռնարկին յաջողութենէն, կը յուսանք որ կը կազմակերպէ այսպիսի հաւաքոյթներ, որոնք պիտի ամրապնդեն մեր ներքին ընկերական կապը եւ փոխադարձ յարգանքը։

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան անդամներու թիւն է 64։

Տեղեկատու

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՈՒԽՏԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

0000

Վերջերս, Աթէնքի մէջ ստորագրուած պալքանեան ուխտին ներքին ծալքերը սկսած են շատ շուտով երեւան ելլել։

Առաջին պարագան այն է որ կարգ մը մեծ պետութիւններ, որոնք շահագրգռուած են Պալքաններով, դէմ եղած են այդ ուխտին։

Աթէնքի անկախ թերթերէն մին, «Անէքսարթիթոս» սկսած է հրատարակել շահագրգիռ տեղեկութիւններ, զորս մեծ պետութիւններէն մէկուն Աթէնքի դեսպանը տուած է, կ'ըսուի, ընդդիմադիր պետերու։ Որովհետեւ, Վէնիզէլոսի օրկաններէն մին ատկէ առաջ ակնարկ ըրած էր այդ տեղեկութեանց մասին։

Այսպէս Պալքանեան ուխտի ստորագրութեան նախօրէին, Թուրքիոյ արտաքին նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ հանրապետութեան նախագահ Մ. Քէմալէն ստացած է հեռագիր մը, որով վերջինս կը հրահանգէր ստորագրել ուխտը առանց որ եւ է գինուորական յանձնառութեան։ Որով, Րիւշտի պէյ յայտնած է թէ ստիպուած պիտի ըլլայ մերժել իր ստորագրութիւնը, եթէ պահանջուած իմաստով յայտարարութիւններ չտրուին իրեն։ Րիւշտի պէյի պաշտօնակիցները, վերջին պահուն ուխտին անյաջողութեան մատնուելէն վախնալով, ստիպուած են տալ պահանջուած յայտարարութիւնները, որով նաւական նուազած է ուխտին ուժը։

Քէմալ փաշայի կողմէ Րիւշտի պէյի ուղղուած հեռագիրը մեծ դժգոհութիւն եւ իրարանցում ստեղծած է։ Կը պնդեն թէ ան իր այդ ծածկագիր ու երկար հեռագիրը գրկած է Էնկիւրի սովետական ներկայացուցչին դիմումին վրայ։ Աթէնքի ընդդիմադիր շրջանակները այլ եւս համոզուած են որ նման առաջարկ կատարուած է, ուխտը կնքողներու մօտ, եւ ուրիշ մեծ պետութեան մը կողմէ (Անգլիա՞, թէ Իտալիա)։

Այդ բոլորէն վերջ, Աթէնքի թերթերէն ոմանք կը հարցնեն թէ ի՞նչ կը մնայ ուրեմն սահմաններու ապահովման մասին կատարուած ադմկալի յայտարարութիւններէն, եւ ի՞նչ իմաստ կար այդքան անապարուած ստորագրութեան մը մէջ։ Նոյն շրջանակներուն համաձայն, այդ ուխտը, իր խելութեանը մէջ, պղատոնական ցոյց մըն է՝ դաշնագիրներու վերաքննութեան գաղափարին դէմ։ Աթենական ուրիշ շրջանակներու մէջ, սակայն կ'ըսեն թէ՝ այդ ուխտով չի խափանուիր ընդհանրապէս վերաքննութեան վտանգը, բայց, կը ջլատուի ուրիշ վտանգ մը որ քրոնիկ դարձած է եւ կը սպառնայ, ըստ իրենց, ստորագրող պետութեանց սահմաններուն։

«Անէքսարթիթոս», այս բոլորը ըսելէ վերջ, կ'աւելցնէ

— Մինչդեռ դիւանագիտական աղբիւրէն կը տեղեկանանք թէ՝ Պելկրատի մէջ տեղի ունեցած խօսակցութեանց միջոցին, պալքանեան նախարարները ստորագրած են մեկնաբանական համաձայնագիր մը, որով կը ճշդուի թէ, այս պայմանագրին երբ ուխտին անդամներէն որ եւ է մէկուն վրայ կը յարձակին մակեդոնացի հայդուկներ, ատիկա կը նկատուի Պուլկարիոյ կողմէ յարձակում մը։ Այդ պայմանագրին միւս պետութիւնները կը

պարտաւորուին, եթէ վտանգուած երկիրը կը ցանկայ, իրենց ուժերով օգնել անոր։

ՄԱՄՈՒԼ

ԶԱՐԱՇՈՒՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ այս խորագրին տակ (13 փետր.)։

— «Ռուսիոյ նախկին վարչապետ Ա. Կերենսկի Սավրեմեննըիա Զապիսկի հանդէսի վերջին թիւին մէջ երատարակած է միջազգային ընդհանուր կացութեան նուիրուած ընդարձակ եւ խիստ շահեկան յօդուած մը, ուր ակնարկ կ'ընէ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ գոյութիւն ունեցող համաձայնութեան մը՝ Կովկասի վերաբերմամբ։ Ըստ այդ համաձայնութեան, եթէ խորհրդային կառավարութիւնը պատերազմի բռնուի Հեռաւոր Արեւելքի կամ Եւրոպայի մէջ եւ խռովութիւններ ծագին Կովկասի մէջ, Թուրքիա պարտաւոր է իր զօրքերով մտնել Կովկաս, ճնշել խռովութիւնները եւ վերահաստատել կարգը ի նպաստ խորհրդային կառավարութեան։

Միջազգային ներկայ տագնապալից պայմաններու մէջ, երբ պատերազմի ծանրագոյն վտանգներ կը սպառնան խորհրդային Միութեան ոչ միայն Հեռաւոր Արեւելքի, այլ եւ Եւրոպայի մէջ, երբ մասնաւորապէս Ճափոնի յարձակումը Մոսկուայի իսկ կողմէ անխուսափելի կը նկատուի շատ մօտ ատենէն, աւելորդ է ըսել, թէ որքան պէտք աղէտալի անդրադարձումներ կրնայ ունենալ այդ համաձայնութիւնը հայ ժողովուրդի ճակատագրին վրայ, եթէ կիրարկուի։

Կարելի չէ կասկածիլ, որ եթէ խորհրդային կառավարութիւնը պատերազմի բռնուի Ճափոնի կամ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի հետ. Ադրբէջանի թաթարներն ու Վրացիները պիտի ապստամբին եւ առիթ պիտի ստեղծեն Թուրքիոյ համար՝ ներս մտնելու Կովկաս, «կարգը վերահաստատելու» համար։ Եւ տմէն Հայ դիւրութեամբ կրնայ երեւակայել, թէ այդ պարագային ինչպիսի զարհուրելի աղէտի մը կրնան ենթարկուիլ Հայերը ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ ամբողջ Կովկասի մէջ։

Մեծ կանխատեսութիւն պէտք չէ այժմէն իսկ ըսելու համար, թէ հայ ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող նման վտանգի մը պարագային, հակադաշնակցական խմբակցութիւնները չեն որ պիտի պաշտպանեն զայն մեր ցեղի դարաւոր թշնամիին դէմ, այլ այն Դաշնակցութիւնը, որ Հայաստանի անունով այսօր կուրծք ծեծող հակադաշնակցականները անամօթաբար հակահայաստանեան կը կոչեն։

Դաշնակցութեան դէմ այսօր այնքան ազգաքանդ, այնքան յիմարական կռիւ բռնող հակադաշնակցական տարրերը վայրկեան մը կ'անդրադառնա՞ն արդեօք, թէ հայ ժողովուրդը ի՛նչ ճակատագրական դէպքերու նախօրեակին կը գտնուի եւ թէ ո եւ է ժամանակէ աւելի ան պէտք ունի իր բոլոր ուժերու համերաշխ գործակցութեան՝ նուազագոյն կորուստներով կարենալ դիմագրաւելու համար սպառնացող վտանգները»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ, 27 փետր. (Յառաջ).— Մոլլէնի Հայոց նախակրթարանի հոգաբարձութիւնը, թէ դպրոցին ամսական պիւտճէին բացը գոցելու եւ թէ ազգային ոգին վառ պահելու համար որոշած էր Վարդանանցի առթիւ՝ բեմադրել «Աւարայրի Արծիւը»։ Եւ որովհետեւ բուն բարեկենդանի ատեն, Նիսի քաղաքապետութիւնը, մասնաւոր ժողովրդային տօներ կը կազմակերպէ, հոգաբարձութիւնն ալ, ներկայացումը յետաձգած էր փետրուար 25ին։

Ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէր այդ օրուան, տեսնելու եւ վայելելու համար տաճանէհինդ դարեր առաջ՝ ազատութեան եւ անկախութեան համար մղուած պայքարը։

Որոշեալ ժամանակէն առաջ, «Սալ տը Թէրմինիւս»ը լեցուած էր, ամէն կողմէ հաւաքուած ընտիր բազմութեամբ։ Կարգադիր յանձնախումբը լուրջ մտահոգութեան մատնուած էր, տեղի անձկութեան պատճառաւ։ «Գոնէ մէկ ոտքի վրայ կանգնելու չափ տեղ մը», կ'ըսէր հայրենակից մը,— քանի մը ժամ ապրելու համար փոթորկալի վայրկեանները՝ զորս անցուցին մեր նախահայրերը եւ գեռ երէկ իսկ մեր եղբայրները փետր. 18ին, կռուելով նոր Վասակներուն դէմ։

Բացումը կատարուեցաւ «Թէ հայրենեաց»ով որ յուզիչ տպաւորութիւն մը թողուց ներկաներուն վրայ։ Ետքոյ սկսաւ ներկայացումը։ Առաջին տեսարանէն մինչեւ վերջը՝ ներկաները բոլորն ալ, լարուած հետաքրքրութեամբ՝ կը հետեւէին խաղին։

Բոլորն ալ հայրենեաց հոգի՝ Վարդանին հետ էին, ըմբոստ եւ հպարտ։

Դերակատարները ամէնքն ալ լաւ պատրաստուած ու իւրացուցած էին խաղին հոգին, երեւոյթներն ու իրադարձութիւնը։

Ներկայացումը սկիզբէն մինչեւ վերջ անցաւ կատարեալ յաջողութեամբ։ Հոգաբարձութիւնը՝ գոհ՝ ձեռք բերուած յաջողութենէն եւ ժողովուրդին համակրանքէն, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին փակեց հանդէսը։

Զորս ժամ անընդհատ ոտքի եւ իրենց աթոռներուն վրայ գամուած բազմութիւնը սկսաւ շարժիլ, բարոյական պարտք դնելով հոգաբարձութեան վրայ որպէսզի ազգային մեծ տօներու առթիւ միշտ այսպիսի ներկայացումներ կազմակերպէ։

Անցորդ

ՀՐԱՒԷՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏՆԵՐՈՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.է լիսանս ստորագրած եւ վերջերս Լիկ Փարիզիէն տը ֆութպոլի կողմէ կախակայուած կամ ջնջուած խումբերու ֆութպոլիստները կարեւոր խորհրդակցութեան մը կը հրաւիրուին այսօր երեքշաբթի, 6 մարտ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը, 17 րիւ Պլէօ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՐԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՕՎ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

Ինչպէս գրած էինք, Ռուսիոյ Նիքոլա ցարին քրոջ աղջիկը՝ իշխանուհի Եուսուփով դատ բացած է Մէթրօ — Կոլտուին - Մէյէր շարժանկարի ընկերութեան դէմ որուն « Րասփութին, խենթ կանխլանը » ժապաւէնը կը պարունակէ անուանարկիչ դրուագներ իր անցեալին մասին։

Դատավարութիւնը սկսաւ փետր. 27ին Լոնտոնի մէջ։ Ստորեւ կը հրատարակենք զայն ամբողջութեամբ, յապաւելով միայն կարգ մը խօսակցութիւններ որոնք օրինական նանգամանք ունին։ Իշխանուհիին փաստաբանն է Սըր Փէթրիք Հէյսթինկս, ընկերութեան փաստաբանը՝ Սըր Ուիլ — եըմ Ճաուիթ, իսկ դատաւորը՝ Մըթըր Էվըրի

×

Առաջին անգամ խօսք առաւ պաշտպան փաստաբանը որ դատաւորին խնդրանքով ներկայացուց հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

« Այս գատին առիթ տուած է շարժանկարի ժապաւէն մը որուն նիւթը մեծ չափով վիրաւորական է իշխանուհիին համար։ Պիտի առարկուի թէ վերոյիշեալ ժապաւէնին գերակատարներէն մէկը՝ իշխանուհի Նաթաշան, երեւակայական տիպար մըն է պարզապէս եւ կապ չունի ոչ մէկ անձնաւորութեան հետ։

Ես չեմ ընդունիր այս առարկութիւնը։ Համաձայն այս երկրին օրէնքներուն, կարելի է գրաւոր կերպով անուանարկել մէկը. օրինակ կրնաք գրել. « պարոն Ա.ը գող է »։ Բայց միւս կողմէ կրնաք միեւնոյն չափով անուանարկել այդ անձը, եթէ նկարագրէք զայն այնպիսի ձեւով մը որ իր ծանօթները անմիջապէս ճանչնան զինքը, օրինակ ծաղրանկարով, պատկերով կամ տարբեր բացատրութիւններով։

Իշխանուհի Նաթաշան երեւակայական տիպար մը չէ. անիկա իշխանուհի Եուսուփովն է։ Եւ այս բանը ապացուցանելու համար դատարան պիտի հրաւիրեմ զանազան գաղտակարգերու պատկանող Ռուսեր, ինչպէս եւ Անգլիացիներ եւ օտար դիւանագէտներ, որոնք պիտի պատմեն ձեզի թէ շարժանկարին իշխանուհի Նաթաշան ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ իմ պաշտպանեալս։

Իշխանուհի Եուսուփովը կինն է իշխան Եուսուփովին, անիկա ռուս արքայական գերդաստանին անդամներէն մէկն է։ Իր մայրն է Ռուսիոյ ցարին քոյրը, մեծ դքսուհի Քսենիան որ այժմ կ'ապրի այս երկրին մէջ։ Իր հայրը ցարին եղբօրորդին էր։

Իշխան Եուսուփովը Ռուսիոյ ամէնէն ծանօթ ընտանիքներէն մէկուն վերջին շառաւիղն է։ Իր նախահայրերը որոնք Թաթարիստանէն կուգան, մեծ հողատէրեր էին Ռուսիոյ մէջ յեղափոխութենէն առաջ։ Շատ հարուստ է անոր ընտանիքը։

Իշխանն ու իշխանուհին ամուսնացան են 1914ին, այժմ ներկայ են այս դատարանին մէջ։

Ժապաւէնը որուն կ'ակնարկեմ, ներկայացուած է ուրիշ երկիրներու մէջ ալ, զանազան բարեփոխումներով եւ անոր նիւթն է Րասփութին անուանով մարդու մը կեանքը։

Այս մարդը չափազանց վատ ազդեցութիւն մը ունեցած է Ռուսիոյ մէջ, պատերազմի առաջին տարիներուն եւ կարծեմ ամէնքդ ալ գիտէք որ իշխան Եուսուփով էր այն անձնաւորութիւնը որ իր հայրենիքին հանդէպ նուիրական պարտականութիւն մը կատարելու եւ այդ չարագործին տիրապետութեան վերջ տալու համար սպաննեց զայն։ Ահաւասիկ պատմութիւնը։

1913ին Մոսկուան մեծ հանդէսներ կը կատարէր Ռոմանովներու գերդաստանին երեք հարիւրամեակին առթիւ։ Ամբողջ արքայական ընտանիքը, օտար երկիրներու ներկայացուցիչները ինչպէս նաեւ իշխանուհի Եուսուփով որ շատ մտերիմ էր ցարին եւ ցարուհիին հետ, կը մասնակցէին տօներուն։ Ամուսնացած չէր տակաւին, բայց նշանուած էր իշխան Եուսուփովին։

Անոնք ամուսնացան 1914ին, հարսանիքը շատ կարեւոր դէպք մը եղաւ արքայական ընտանիքին համար։

1914ին սկսաւ պատերազմը։ Րասփութին անունով տարօրինակ մարդ մը կ'ապրէր Ռուսիոյ մէջ։ Գիւղացի մըն էր ան, ինքնիրեն կրօնաւորի հովեր առած էր, մենակեաց մը որ, ինչպէս կ'երեւայ, արտասովոր ուժ մ' ունէր իր դիմացինը մոգնիսացնելու։ Զափէն աւելի անբարեխիղճ՝ կը խորհէր միայն իր անհատական շահերուն մասին։ Վայրագ բնաւորութեան տէր մէկն էր, ինչպէս պիտի տեսնէք եւ իր գիրքը չահագործեց միմիայն նիւթական անկեալութեան համար։

Բացառիկ դիրք ստացաւ ան, որովհետեւ շատ մեծ ազդեցութիւն ունէր արքայական պալատին մէջ։

Ցարին փոքր տղան ծանր հիւանդ էր, վարակուած էր վտանգաւոր ախտէ մը որ կրնար մահացնել զայն ամէն վայրկեան. Եւրոպայի բոլոր նշանաւոր բժիշկները կանչուած էին, բայց ոչ մէկը կրցած էր բժշկել զայն։

Րասփութինն էր այն մարդը որ ըսաւ թէ ինք կրնար փրկել երախան։ Պալատ եկաւ անիկա եւ պէտք է ըսել որ յաջողեցաւ գոնէ ժամանակի մը համար երկարել գահաժառանգին կեանքը։ Այդպէսով բացառիկ դիրքի արժանացաւ արքունիքին մէջ։

Շատ ուշագրաւ է որ երբ, տարին մը, անիկա առժամեայ կերպով դադրեցաւ իր խնամքները, երախային վիճակը հետզհետէ սկսաւ ծանրանալ։

Րասփութին իր ուզածը ընել կուտար պալատէն ներս եւ պատերազմի առաջին տարիները եղաւ շատ լուրջ սպառնալիք մը բովանդակ Ռուսաստանի մէջ։ Ամէն մարդ ծանօթ էր անոր պատմութեան։ Իշխան Եուսուփովն ալ լսեց անոր մասին եւ ուզեց ստուգել թէ այդ մարդուն սպառնալիքը իրակա՞ն էր թէ երեւակայական։

Մանօթացաւ անոր։ Այնպէս մը ձեւացուց որ իբր թէ ինքն ալ ենթարկուած էր անոր ազդեցութեան։ Պէտք է ընդունիլ որ Րասփութին չափազանց հասարակ, կոպիտ, վայրագ ու անբարոյական մարդ մըն էր։

Իշխանն ու գիւղացին այնքան մտերմացան իրարու որ, այս վերջինը հաւատաց թէ Եուսուփովը ենթարկուած էր իրեն։ Աւելորդ է ըսել, անիկա պատմեց իր բոլոր գաղտնիքները իշխանին, որ հասկցաւ վերջապէս թէ անոր սպառնալիքը Ռուսիոյ համար ոչ միայն իրական էր, այլ եւ շատ աւելի սարսափելի քան կը կարծուէր։ Րասփութին պատմեց իր գաղտնիքը եւ ըսաւ թէ գահաժառանգը իր ափին մէջն էր։

(1 (Տար.)

Թարգմ. Փ.Մ.

ջուրը կ'իյնայ միջազգային լուծումին խնդիրը։

Գայոնի ըսաւ․ դատախազը Փարիզ գալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ դատական նախարարին հետ։ Իր համոզումը այն է թէ դատաւոր Փրէնս ոչ թէ անձնասպան եղած, այլ սպաննուած է։ Այս առթիւ դատական նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ․

— « Ամենամեծ կորովով կը շարունակենք մեր հետապնդումները՝ Սթաւիսքիի գործին մէջ։ Միեւնոյն ատեն անհրաժեշտ է որ երեւան հանենք դժբախտ Փրէնսի սպանիչները։ Այստեղ գաղտնիք մը կայ որ պէտք է լուսաբանուի։ Ամենատարրական արդարութիւնը կը պահանջէ որ գաղտնիքը պարզուի։ Որ եւ է ջանք չպիտի խնայենք մեր նպատակին հասնելու համար։ Երկիրը ճաբակ գարձած է չարագործներու հրոսախումբի մը որ կանգ չառներ որ եւ է բանի առջեւ, իր շահատակութիւնները կատարելու համար։ Անհրաժեշտ է որ այդ հրոսախումբը երեւան հանուի եւ պատժուի »։

Ինչպէս կը յիշուի, ներքին գործերու նախարարութիւնն ալ խոստովանած էր Մաֆիոյի մը գոյութիւնը։

Մինչեւ հիմա բանտարկուած են, Գայոնի մէջ — Թիսիէ (գրամատան տնօրէնը), Տիւպառի (« Լա Վոլոնթէ »ի տնօրէնը), Տարիուս (հրատարակիչ մը), Կասա (քաղաքապետը), Հայոթ (Անվիլ թատրոնին տնօրէնը), Քոհէն (գոհարեղէններու մասնագէտը), Կէպէն («Լա Քոնֆիանս» ընկերութեան տնօրէնը), Գոնոռ (երեսփոխան Փարիզի)։

Իսկ Փարիզի մէջ բանտարկուած են — Սթաւիսքիի քարտուղարն ու գործակալը՝ Ռոմանիէնօ եւ Տէփառոն, Տիկին Սթաւիսքի, Կիպու—Թիպօ։ Շանպէռիի մէջ՝ Վուա եւ Փիկալիօ, որոնք դէպի Թաքսաոց առաջնորդեցին Սթաւիսքին։ Ցանցապարտ հռչակուած եւ առժամապէս ազատ ձգուած են — լրագրող Գամիլ էմառ, փաստաբան Տէպրոս, Տիկուան, Քոնսթանթէն (ելմտական նախարարութենէն), գաղտնի ոստիկան Գայեառ եւ Փէռօնէ։

Օդանաւորդ Քոսթի արկածը

Հռչակաւոր օդանաւորդ Քոսթ չաբաթ օր Պուժէի կայարանէն ճամբայ ելած էր դէպի Քոփէնհակ։ Մեկնելէ առաջ, խոստացած էր հեռախօսով հաղորդել իր ժամանումը։ Բաւական ատեն լուր առնուած չըլլալով, իր բարեկամները լուրջ մտահոգութեան մատնուած էին։ Երէկ Տիկին Քոսթ հեռագիր մը ստացաւ, որ կ'ըսէ թէ օդանաւորդը իջած է Վեսթֆալիոյ Մինսթէր քաղաքը (Գերմանիա)։

Թաքսիներու գործադուլը վերջացաւ

« Թաքսիներու շարժավարները շաբաթ օր վերսկսան բանիլ, 31 օրուան գործադուլէ մը յետոյ։ Աշխատաւորական թերթերը ուրախութեամբ կը յայտարարեն թէ դատը շահուած է։ Զանազան զիջումներէ զատ, աշխատանքի նախարարութիւնը յանձն առած է անմիջապէս օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին, որպէսզի շարժավարներն ալ (շօֆէօր) ընդունուին իբրեւ վարձու աշխատաւորներ, վայելելով ընկերային ապահովագրութեան բարիքները։

Աւստրիոյ Ընկերվարականներուն դատը

— oo —

ԴԻՊԻ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Այս շաբթու Վիէննայի եղեռնադատ ատեանին առջեւ պիտի դատուին քանի մը աւելի ընկերվարական առաջնորդներ, որոնց մէջ կը գտնուին Հանրապետութեան առաջին նախագահը՝ Քարլ Սայց եւ առաջին վարչապետը՝ Տոքթ. Ռէններ։ (Այս վերջինն էր որ ստորագրեց հաշտութեան դաշնագիրը եւ հիմնեց աշխատաւորական դրամատունը)։ Ասոնց մէկ մասը ամբաստանուած է իբրեւ դաւաճան, ուրիշներ, իբրեւ պատասխանատու վերջին խռովութեանց եւ ընկերվարականներու տպառազինութեան։ Շաբաթ օր բոլորն ալ ոստիկանական կեդրոնէն փոխադրուեցան կեդրոնական բանտը, մասնաւոր կառքերով որոնց իւրաքանչիւրին մէջ երկու ոստիկան կը գտնուէր։ Ամէն մէկը բանտարկուած է առանձին խցիկի մը մէջ։

Ամբողջ երկրին մէջ խուզարկութիւնները կը շարունակուին, զէնքեր գտնելու համար։ Ձերբակալուեցաւ Վիէննայի կեդրոնական գերեզմանատան տնօրէնը, որ զէնք եւ ռազմանիւթ պահած էր դամբաններուն մէջ։ Միեւնոյն ատեն արմատական միջոցներ ձեռք առնուած են, նահանգային ժողովները լուծելու եւ գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութիւնը վառահելի նահանգապետներու ձեռքը կեդրոնացնելու համար (ինչպէս ըրաւ Հիթլէր)։ Միեւնոյն ատեն, յանձնարարուեցաւ ընկերային բարօրութեան նախարարին՝ 14 — 18 տարեկան պատանիներու կազմակերպութիւններ հիմնել, խալական ապալիլաններու հիման վրայ։ Ասոնք հայրենասիրական կրթութիւն պիտի ստանան, համաձայն մասնաւոր ծրագրի մը։ Ցատուկ դպրոց մը բացուած է, առաջնորդներ պատրաստելու համար։ Այս ձեռնարկին նպատակն է քաղաքական նոր սերունդ մը պատրաստել, ճիշդ Իտալիոյ պէս։ Վերջապէս, նախարարական խորհուրդը որոշեց բանուորական մեծ միութիւն մը կազմել, մէջն առնելով ճարտարագործութիւնը, հանքագործութիւնը, արհեստները, վաճառականութիւնը, հաղորդակցութեան միջոցները եւ ազատ ասպարէզները։ Միութիւնը պիտի բաժնուի երկու մասի — բանուորներ եւ պաշտօնեաներ։ Քրիստոնեայ ընկերվարականներու բանուորական միութիւնը առ այժմ պիտի մնայ, յառաջիկային կեդրոնական միութեան մէջ լուծուելու պայմանով։ Բուն ընկերվարականներու բանուորական միութիւնները, որոնք մինչեւ վերջերս 700,000 անդամ կը հաշուէին, լուծուած են արդէն, կուսակցութեան հետ մէկտեղ։ Ցայտնի չէ թէ ինչպէս պիտի բաժնուին ընկերվարական միութեանց պատկանող դրամները, որոնց մէկ մասը արտասահման փոխադրուած է, վերջին խռովութեանց ատեն։

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մշոյ խումբի ժողովը վաղը, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՔԱՇԱՆԻ ԱՐՇԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 7

Պուրկ-լա-Րէն, Place Condorcet, Salle de Banquet մէջ

Տախքերու մասնակցութեան համար 2.50 ֆր.

Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet Bourg-la-Reine։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ՝ ՏԵՂԻՈՅՍ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՒ

11 Մարտ կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Société Savantsի սրահին մէջ, 8 rue Danton.

Հայերէն լեզուով կը ներկայացուի՝ Ն. ՓԷՆԼԷԵԱՆի խաղացանկէն

"ԱՆՃԸ ՊԱՇԸ ԹՕՍՈՒՆ ԱՂԱ" (գաւեշտ)։

Գիները 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փարիզ — Իսիլիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 13, Rue Pierre Curie, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅԻ։ Կը նուագէ Թառիստ ԱԲԳԱՐ։ Կը պարեն ԳԱԶԱԶԵԱՆ քոյրեր։ Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն։

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ

Սկաուտական վերին մարմինս Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդր. վարչութեան համաձայնութեամբ որոշած է վերհրատարակութեան տալ Միութեանս պաշտօնաթերթ՝ «ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ»ը կիսամսեայ։

Առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ Ապրիլ 1ին։

Յ Դ. բաժանորդագրութիւնը, յղուած դրկել միայն հետեւեալ հասցէին․— Scouts Arméniens 39, rue Maubeuge. Paris 9.

(Կնիք)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (18e

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (69)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այն պահուն, երբ Րիզա պէյի հեռագրած էր այս չէթէի մասին, վերջինը Սեբաստիա կը գտնուէր։ Եւ սակայն, այդ ճամբորդութեան երկար ատեն ընդհատման պատճառ եղած էր դէպք մը, որ ծնունդ առած էր Սեբաստիոյ մէջ։ Խնդիրը սա էր․— այն պահուն, երբ Վէհպի պէյ մեկնումի հրամանն էր տուած իր զինուորներուն, անոնցմէ ոմանք չէին հնազանդած։ Եւ վերջապէս, անհնազանդներու պարագլուխներէն մին, հրացանի մը փամփուշտովը դիտապաստ ինկած էր գետին եւ հասկցած էր թէ ինչ կը նշանակէ զինուորական հրամանին չհնազանդիլ։ Ասոր վրայ, գունդին մեկնումը արգիլուած էր։ Արդէն — սեւ, Սեբաստիոյ սպայակոյտը դէպքը տեղեկագրած էր Պոլիս եւ որոշած էր չարժիլ, Պոլսէն տրուելիք հրամանին համաձայն։

Քիչ յետոյ հասած էր վերին հրամանատարութեան հրամանը, որով կը գնահատուէր Վէհպի պէյի բռնած ընթացքը։ Այս կերպով փակուած էր դէպքը ու Վէհպի պէյի չէթէն օր մը երեւցած էր Րիզա պէյի ճակատը։ Գունդը, հակառակ անոր որ ճամբորդութիւնը երկար էր տեւած ու ճամբան բաւական նեղութեան էր ենթարկուած, իր կարգ ու սարքէն ոչինչ կորսնցուցած էր։ Եւ սակայն, մինչ Րիզա պէյ կը խորհէր թէ ինչ ձեւով կարելի էր օգտուիլ այս նոր ուժէն, Կովկասի հրամանատարութեան մէկ հրահանգը Վէհպի պէյի գունդին կը թելադրէր երթալ Եուսուֆէլի, եւ հոն միանալ Շթանէէ եւ Պէհաէտտին Շաքիր պէյերուն։ Հետեւաբար, Վէհպի պէյի գունդը, որմէ կարելի էր մեծապէս օգտուիլ Րիզա պէյի ճակատին վրայ, մեկնած էր Եուսուֆէլի՝ տրուած հրամանին համաձայն։

Րիզա պէյի բանակատեղը դարձեր էր կարաւանի վայր մը՝ այն չէթէներուն, վաշտերուն եւ զօրաբանակներուն համար, որոնք Կովկասի ճակատը կը մեկնէին։ Րիզա պէյ, տեսնելով այս ուժերուն գալուստն ու մեկնումը, կը համոզուէր թէ անոնցմէ կարելի չէր օգտուիլ, եւ կը ճգնէր իր տեղը մնալ՝ հազար դժուարութիւններով։

Ինչպէս գրած էինք ակիզբը, ամբողջ Թէշքիլաթը Մախսուսէն եւ անոր կազմակերպած ուժերը ուրիշ բան չէին, բայց եթէ՝ զանազան հոսանքներուն ցոյց տուած ազդեցութեանց համաձայն այլ զանգուածներուն առած քայլերը։ Այդ հոսանքներուն ակերն էին Պոլսոյ Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի ընդհանուր կեդրոնին, պատերազմական նախարարութեան եւ ընդհ. հրամանատարի փոխանորդ Էնվէր փաշայի միջեւ գոյութիւն ունեցող ընդդիմութիւնները։ Երբեմն բոլորովին անտէր կը մնային այն ուժերը, որոնք կը պատկանէին Թէշքիլաթը Մախսուսէի, Արդվինեան, կային ատեններ, երբ Իթթիհատ Թէրաքքըի ղեկավարները բնաւ նկատի չէին ուզեր առնել զինուորական կարգ մը հրամանատարներ։ Ատեն մը դէպքերը այնպիսի ձեւ մը ստացած էին որ՝ Վէհիպ փաշա մտադրած էր բանտարկել Պէհաէտտին Շաքիր պէյը։ Ճակատին վրայ երեւան եկած այս հակամարտութիւնները ուրիշ բան չէին բայց եթէ արձագանգը այն վէճին որ գոյութիւն ունէր եւ կը սաստկանար Պոլսոյ Իթթիհատին եւ Էնվէր փաշայի միջեւ։ Էնվէր փաշայի գլխուն մէջ տեղ ըրած էր Օսմանեան կայսրութեան բոլոր ուժերը իր շուրջ հաւաքելու գաղափարը։ Ան բոլոր առիթները կ'օգտագործէր՝ իր այդ նպատակը իրականացնելու համար։ Պատերազմի շրջան ըլլալուն՝ գրեթէ ամէն ինչ բանակին ձեռքն էր։ Եւ որովհետեւ երկրին անողոքներու բոլոր ազբիւրներուն եւս ձեռք դարկած էր զինուորականութիւնը, հանրութեան տրամադրութիւնը ամբողջովին հակած էր անոր։

Եւ սակայն, այս կացութեան առջեւ անգործ նստած չէր նաեւ Իթթիհատ եւ Թէրաքքըն, եւ, որպէսզի արգելք ըլլայ Էնվէր փաշային, կը ջանար երկրին ներքին կազմակերպութիւնը զօրացնել։ Այս խնդրին մէջ, նկատի առնելիք գլխաւոր պարագան աղքատ դասակարգին պարէնաւորումն էր։ Օրինակ, Պոլսոյ ու երկրին զանազան վայրերուն մէջ, աղքատներուն ածան հաց կը բաշխուէր։ Եւ սակայն, որովհետեւ Էնվէր փաշա միշտ կը ցանկար իրեն կապել հանրութիւնը, Իթթիհատ Թէրաքքըի այդ ձեռնարկները իր նախանձը կը գրգռէին։ Կ'ուզէր որ ժողովուրդը բոլորովին նողկար Իթթիհատ եւ Թէրաքքըէն, բոլոր ուժերը իր ձեռքին մէջ կեդրոնանան, եւ, յետոյ, յաջողի անարգել իրականացնել իր այն գաղափարները, որոնք որքան մեծ, նոյնքան երեւակայական էին։ Օր օրի աւելի ցայտուն կը դառնար թէ՝ Էնվէր փաշա այդպիսի յոյսեր կը սնուցանէ։ Օրինակ, օր մը, երբ Պէչիքթաշէն կ'անցնէր, կը հանդիպի հանրային խոհանոցը, կը քննէ աղքատներուն բաշխուած կերակուրը եւ կ'ըսէ․

— Օ՜, միթէ չկա՞յ այս ազգին մէջ, մէ՛կը, մէ՛կը, մէ՛կը... յանձնարարեմ որ վազուընէ սկսեալ միս ալ դնեն։

Յետոյ, նայելով իր ընկերակիցը, կը սորվէր Պոլսոյ փողոցներէն։

Անշուշտ, ոչ յաջորդ եւ ոչ ալ միւս օրը միս կ'աւելցուէր ապուրին։ Որովհետեւ միս չկար։ Էնվէր փաշա գիտէր այդ։ Իր նպատակն էր նուաստացնել ամէն առիթով, Իթթիհատը։ Եւ, ներքին նպատակէն առաջնորդուած, ոչ միայն միս չէր աւելցուած, այլ քանի մը օր վերջ այդ խեղճ ապուրն ալ դադրեցուցած էր։ Եւ ուզած էր այդ կերպով, հարուած մը տալ Իթթիհատին։ Էնվէր փաշա կը ձգտէր ոչ միայն Պոլսոյ, այլ եւ՝ մօտակայ վայրերու իր պատասխանատու պաշտօնեաներն ու իր ներկայացուցիչները եւս իր ուզած ձեւով քշել։ Պատերազմական նախարարի եւ վերին հրամանատարի փոխանորդի իր հանգամանքով ի գործ կը դնէր խելագարութիւններ, ու չէր կրնար հասկնալ թէ իրաւունքը որքան կը դառնար իր հանդէպ։ Այդ խելագարութեանց վրայ եթէ աւելցնենք նաեւ ամէն ճակատի վրայ պարտուելու փորձառութիւնը, հարկ չի մնար մեծ իմացականութեան մը տէր ըլլալ, ըմբռնելու համար թէ Թուրք ազգը ինչեր կը մտածէր անոր մասին։

(Շար․)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Seb. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՐՏ

MERCREDI 7 Mars 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2198

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋԸ

Պարզելով զանազան երկիրներու կեդրոնացման ձգտումները, անոնց հակումը դէպի միահեծան իշխանութիւն, ուզեցինք հաստատել թէ անվերջ խմորումներ եւ հոլովոյթներ կը կատարուին մեր չորսդին, մեր գլխուն վերեւ, մեր աչքերուն առջեւ։

Ծիծաղելի պիտի ըլլար ո՛ր եւ է դեր վերագրել մեզի՝ այս վերիվայրումներու ընթացքին։ Եւ նոյնքան մանկական՝ բաղդատութիւն մը փորձել այս կամ այն ուղղութեամբ։

Բոլոր վերլուծումներու եւ լուսաբանութեանց առնեն, մենք ունինք միայն մէկ հիմնական մտահոգութիւն,— յիշեցնել թէ համատարած անհանգստութիւն մը վարակած է աշխարհը, թէ մինչ ալ հաւանական են փոթորկաձայն անակնկալներ։

Ուրեմն, անհրաժեշտ է միշտ սուր պահել մեր աչքերն ու ականջները։ Տարրական պահանջ է սթափիլ, ամփոփուիլ, գործել։

Ուրիշներու համար, կարգուսարքի, ընկերային յառաջխաղացման կամ յետաշրջութեան խնդիր է միահեծան կեդրոնացումը։

Մեզի համար, ուժերու կեդրոնացումը կը նշանակէ վերակազմութիւն եւ ինքնապաշտպանութիւն։

Երէկ, Թրքական սաթաղանին տակ, ունէինք այդ հոգը,— ինքնապաշտպանութիւն

Չարդի վախ չունինք այսօր։ Բայց, ջարդը միայն Ֆիզիքական ոչնչացո՞ւմն է։ (Այդ վտանգէն ալ ազատ չենք, տեղ–տեղ)։

Արդ, մինչ ահարկու պետութիւններ կ'ամփոփուին իրենք իրենց մէջ, կը բազմապատկեն իրենց ինքնապաշտպանութեան միջոցները, կատարեալ ջարդ մըն է որ կը սպառնայ արտասահմանի հանրային կեանքին։ Ամէն ոխմարութիւն կամ խայտառակութիւն կը փորձուի, որպէսզի քար քարի վրայ չմնայ։

Երէկ՝ Թրքական սարսափը իրարու կը մօտեցնէր մեզ։ Թէեւ լեզուները լայն–լայն կը բացուէին, երբ յարաբերական ազատութիւն մը վայելէինք։

Այսօր, հիւրընկալ երկիրներու ընծայած ազատութիւնները կը ծառայեն ոչ թէ մօտենալու, այլ հեռանալու։ Ոչ թէ ամուր ճակատ մը կազմելու, այլ ճեղքեր խորացնելու։

Մենք այսօր կորսնցուցած ենք մեր հաւասարակշռութիւնը, շնորհիւ արտասահմանի սանձարձակ ազատութեան։ Ոչ ոք պատասխանատու կը զգայ ինքզինքը, իր արարքին համար, եւ ոչ ալ կապուած՝ որ եւ է յանձնառութեամբ։

Ինչ որ ուրիշները, հզօր երկիրներ «օրհնութեան եղբայրութիւն» կը կոչեն, մեզի համար ունի միայն տառական իմաստ,— Ե՛ս։ (Անհատ կամ կազմակերպութիւն)։

Ուրիշներու «օրհնութեան եղբայրութիւնը» կը ձգտի առաւելագոյն բարիքները ապահովել իրենց երկրին, իրենց ժողովուրդին։ Ամրապնդել եւ զարգացնել սեփական գոյութիւնը, պաշտպանել հայրենի ժառանգութիւնը, հողէն մինչեւ մշակոյթը, Ֆիզիքական պաշտպանութենէն մինչեւ տնտեսութիւնը։

Մեր մէջ, այդ բանաձեւը կը նշանակէ եղածը խախտել, ճեղքեր բանալ, խրամատներ ստեղծել։ Մէկ խօսքով, ամէն ինչ վերիվայր շրջել։

Կը սխալի՞նք։ Բարեհաճեցէք աչքէ անցընել գաղութներու ներկայ պատկերը։ Որ եւ է գաղութի ներքին կեանքը։

Արեւելեան «կլուլէշ»ի մը բռնուած են ամէն տեղ, մոռնալով ուրիշ ո՛ր եւ է հոգ։

Եւ որովհետեւ չունինք որ եւ է հասցէ, իրաւասու կեդրոն մը՝ որ կարենար եթէ ոչ իր կամքը պարտադրել, գոնէ յուսատու հետք մը բանալ, անիշխանութիւնն ու կազմալուծումը գլուխ առած կ'երթան։

Նոյն իսկ բացայայտ վտանգներ, ակներեւ փորձանքներ եւ աշխարհի մեծ հեռանկարը ո՛ր եւ է բան չեն խօսիր մեր մտքին։

Անպատճառ աղէտ մը պէտք է պատահի, որպէսզի սթափինք։ Այն ալ՝ կարճ ատենի մը համար։ Փոթորիկը անցնելէ յետոյ, ո՞ւր հոգ մնացեալը։

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, քանի՞ անգամ պատահեր է որ, պատրաստ եղած ըլլանք որ եւ է անակնկալի հանդէպ։

Բարեմիտներ կ'ըսեն թէ պետութիւն ունինք այսօր եւ ան կը հոգայ։

Մեղձերը կը մոռնան որ՝ Երեւանը նոյն իսկ ինքն իրեն չի բաւեր՝, սովորական ժամանակի մէջ։

Ան, Երեւանը, այսօր աւելի քան երբեք աչքերն ուղղած է դէպի արտասահման, կարօտ կը քաշէ անոր աջակցութեան։

Իսկ արտասահմանը ի՞նչպէս կրնայ արդիւնաւոր, շօշափելի օգնութիւն հասցնել, երբ մատնուած է համատարած անիշխանութեան, ջլատման եւ անտարբերութեան։

Եւ արտասահմանը ո՞րքան ատեն կրնայ կանգուն մնալ, առանց հիմնական վերակազմութեան եւ ուժերու կեդրոնացման...

Կազմալուծումը կը դարմանուի՞ կախարդական բանաձեւերով, որոնց գլխաւորն է ներգաղթը։ (Նոյնիսկ այս խնդիրը վերագնահատման կը կարօտի այսօր)։

Երբ կ'ըսենք վերակազմութիւն եւ ուժերու կեդրոնացում, ծանրագոյն մտահոգութիւնն է որ կը յայտնենք թ'ե գաղութներու թ'ե հայրենիքին համար։

Իսկ այդ մտահոգութիւնը կը բխի օրուան կացութենէն, քաղաքական թէ տնտեսական։

Այն հսանքը որ վայրենի խուժանավարութեամբ մը կը վտանուի դէպի 24ի դէպքը ազգային աղէտի, նոյն իսկ միջազգային դատի մը վերածելու համար, այդ հոսանքին կէսը պիտի բաւէր հիմը դնելու համար գաղութներու վերակազմութեան եւ ինքնապաշտպանութեան։

Բայց, ո՞րն է այն քաջը որ պիտի աղաղակէր,— կը բաւէ՛...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՏԱՒՈՐ ՄԸՆ ԱԼ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

ՓՈՐՁԵՑ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԸԼԼԱԼ, ԵՐԲ ԻՄԱՑԱՒ ԼՈՒՐԸ

ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԹԷ ՍՊԱՆԵԱԼ ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՐԷՆՍ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ Է

Օր նոր, պատմութիւն նոր։

Աւնի ընդհ. դատախազի օգնական Հիւբլօ առջի օր պաշտօնանկ եղաւ նախագահական հրամանագրով, իբրեւ պատասխանատու Սթավիսքիի դէմ բացուած դատերուն ձգձգման։ Վերջին խուզարկութիւններու ընթացքին նամակ մը գտնուած էր, որով այս դատաւորը «սիրելի Սաշա» եւ մեծ բարեկամ Սթավիսքիէն կը խնդրէր բարեխօսել, որպէսզի պաշտօնի բարձրացում ստանայ։ Նամակը կը վերջանար «հաւատարիմ երախտագիտութեան եւ լիակատար անձնուիրութեան» հաւաստիքներով։

Դատաւորը անմիջապէս հարցաքննութեան ենթարկելով, խոստովանեցաւ թէ ինքն է գրած նամակը։ Ցանկարծ եղերական տեսարան մը պարզուեցաւ։ Դատաւորը ինքնիրմէն ելլելով, յայտարարեց.

— Եթէ դատական նախարարը պաշտօնանկ ընէ զիս, մեռնիլ մը պաշտօնանկ ըրած պիտի ըլլայ։ Եւ ձեռքը գրպանը տանելով, տուփ մը հանեց, բերանը դնելու համար։ Դատաւորները յաջողեցան տուփը ձեռքէն առնել եւ հանդարտեցնել. մինչ ամբաստանեալը կը մոլտար.

— Այս տուփը ձեռքէս կ'առնէք, բայց ես ուրիշներ ալ ունիմ տունը։

Հանդարտելէ յետոյ, իր իսկ հաւանութեամբ, պաշտօնանկ դատաւորը փոխադրուեցաւ առողջարան մը, քանի մը օրուան համար։ Պ. Հիւբլօ նամակ մը գրելով դատական նախարարին, կը յայտնէր թէ սանթիմ չէ առած Սթավիսքիէն, ոչ ալ որ եւ է ծառայութիւն մատուցած է անոր։ Ինք օգնական դատախազ եղած է պատժական Բ. ատեանին առջեւ, 1926էն ի վեր, բայց երբեմն կը մասնակցէր 13րդ ատեանին։ Այդ պատահական մասնակցութեան ատեն, քննուած բոլոր դատերն ալ կը վերաբերէին Սթավիսքիի։

⁂ Տոքթ. Գոն—Ապրէսթ, Փարիզի Թունաքիմական բժշկարանին տնօրէնը առաջին անգամ քննելով սպանեալ դատաւոր Փրէնսի փորոտիքը, թունաւորման հետք չէր գտած։ Այս անգամ գիտնականը մանրադիտական քննութիւն մը կատարեց եւ հաստատեց որ թունաւորուած է եթերի, ալքոլի, քլորոֆորմի բաղադրութիւններով։ Կը նշանակէ թէ մարդասպանները նախապէս մեռցուցած կամ թմրեցուցած են զոհը, եւ յետոյ կապած շոգեկառքի գծին։ Որոշուած է դիակը հանել եւ նոր քննութեան մը ենթարկել։

⁂ Սթավիսքիի քարտուղար Ռոմանինօ հարցաքննուելով, յայտարարեց թէ դեկտեմբեր 24ին, իր փախուստէն անհետացումէն առաջ, խնդրած էր իրեն յանձնել իր ստացած չէքերուն արմատները, որոնց վրայ նշանակուած է «գրասենեակ»։ Բայց Սթավիսքի կրակի տուած էր մեծ մասը, Օթէլ Գլարիճի վառարանին մէջ, եւ միայն մնացեալները յանձնեց։ Քարտուղարը այս յայտարարութեամբ կ'ուզէր ապացուցանել թէ ստացած 700,000 ֆրանքը իր անձին չէր պատկաներ, այլ «Լա Վոլոնթէ» թերթին։

Քարտուղարը շարունակելով իր խոստովանութիւնները, բսաւ.— Զուգեցի անմիջապէս յանձնել այդ արմատները, քանի որ հետապնդուած չէի ինծի դէմ։ Կը սպասէի յարմար ժամուն, ինքզինքս արդարացնելու համար։ Փետր. 28ին ձերբակալուելով, իմացայ թէ այն բարեկամը որուն տուեր էի այդ արմատները, զանոնք յանձներ է դատական իշխանութեան։ Շնորհակալ եմ որ այս ծառայութիւնը մատոյց ինծի։

⁂ Հարցաքննութիւնները եւ խուզարկութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ։ Կ'ըսուի թէ երկուշաբթի օրուընէ Փարիզ պիտի փոխադրուին Պայոնի դատերը։ Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը բազմաթիւ նոր հրամանագիրներ պիտի հանէ, հարցաքննութեան համար։

Րուզվէլթ կ'ուզէ կրճատել աշխատանքի ժամերը

Նախագահ Րուզվէլթ շարունակելով իր տնտեսական վերակազմութեան քաղաքականութիւնը, նոր ծրագիրներ կազմած է։ Մարտ 5ին անթերով ճառ մը խօսեցաւ 400 գործի մարդոց առջեւ, որոնք 600 ճարտարարուեստական խմբակցութիւններ կը ներկայացնեն։ Յայտարարեց թէ իր ծրագիրը ոչ համայնավարութեան հետ կապ ունի, ոչ ալ ֆաշականութեան եւ դիկտատուրայի։ Իր միակ նպատակն է վերահաստատել բարգաւաճումը եւ նպաստել ընկերային բարենորոգման։ Այս առթիւ, անհրաժեշտ համարեց կրճատել աշխատանքի ժամերը։ Յիշդ չափը չըսաւ, բայց կը կարծուի թէ կանգ պիտի առնէ շաբաթական 36 ժամուան վրայ (ուրիշներ կ'առաջարկեն 40, երրորդ դաս մըն ալ՝ 30 ժամ)։ «Պէտք է յիշենք թէ մեր հրապարակին վրայ ապառողներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը կազմեն Ամերիկացիներու այն հարիւրին 90ը որ աշխատավարձով կ'ապրին, եւ ոչ թէ մնացեալ տասը որ առեւտրական շահերով կ'ապրին։ Մեր ժողովուրդին մեծագոյն մասը թշուառութեան մատնուած է, եւ մարդասիրական նկատումները պէտք է գերադասել առեւտրական շահերու նկատումներէն։ Միլիոնաւոր մարդիկ անգործ են տակաւին եւ մեծապէս խախտած է գնելու կարողութիւնը։ Պէտք է անմիջապէս գործի ձեռնարկենք, աշխատավարձը աւելցնելու եւ աշխատանքի ժամերը կրճատելու համար»։

Նորման Տէյվիսի Խորհրդաժողով

Մարտ 4ին Ամերիկայէն ճամբայ կ'ելլէ նախագահ Րուզվէլթի մէկ լիազօրը, Տէյվիս։ Պիտի հանդիպի Լոնտոն, Փարիզ, Պերլին եւ Հռոմ։ Կ'ըսուի թէ իր գլխաւոր պաշտօնը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել պայմանները, տնտեսական նոր խորհրդաժողով մը հրաւիրելու համար։ Պիտի խորհրդակցի նաեւ օրուան հարցերու մասին,— զինաթափութիւն, պատերազմական պարտքեր եւն.։

Իշխանուհին Եուսուփով շահեցաւ դատը

Մեր ընթերցողները ծանօթ են այն դատին զոր իշխանուհի Եուսուփով բացած է Լոնտոնի մէջ, անգլ. շարժանկարի ընկերութեան մը դէմ, իր պատիւը անարգուած համարելով։ (Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ)։

Դատը վերջացաւ առջի օր։ Շարժանկարի ընկերութիւնը դատապարտուեցաւ 25,000 անգլ. ոսկի հատուցում վճարելու, ինչպէս եւ տուժելու դատական ծախքերը, որոնց գումարը կը հասնի 20,000 անգլ. ոսկիի։ Միեւնոյն ատեն ընկերութիւնը յանձն կ'առնէ այլեւս ներկայ ձեւով չներկայացնել շարժանկարը։ Դատարանը միայն 24 ժամ միջոց տուաւ ընկերութեան, վերաքննութեան դիմելու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Ըստ երեւոյթին արդար աշխարհը ջանք կը թափէ վերջապէս խաղաղութեան դարաշրջան մը թեւակոխելու համար, որովհետեւ ընդհանուր պատերազմի աւերը չէ դարմանուած դեռ եւ մարդիկ հանգիստի պէտք ունին։

Բայց ներքնապէս ո՛չ մէկ ժողովուրդ գոհ է իր ներկայ վիճակէն։ Ո՛չ միայն դաշնագրերու պարտադրանքի եւ անիրաւութեանց ներքին անհանգստութիւնը կայ յաղթողին և պարտուելին միջեւ, այլեւ մանաւանդ, գրեթէ ամէն երկրի մէջ տիրող տնտեսական տագնապն է որ դժգոհանքի մեծագոյն պատճառը կը հանդիսանայ, սրելով փոխադարձ հակամարտութիւններ եւ կիրքեր...

Ցետպատերազմեան վարիչները չյաջողեցան լաւագոյն ելք մը գտնել. չյաջողեցան կնճռոտ հարցերը արդարօրէն լուծել, որոշ յայտարարի մը վերածելով։ Զանգուածները այլեւս չեն գոհանար Ժընեւականներու խօսքերով թէ «Կեանքը ձեզի համար պատրաստեր է, հաց եւ գինի»։

— Մարդ միայն հացով չապրիր...։

Ընդհանուր պատերազմը առնուազն կէս դար առաջ նետեց ամբողջ մարդկութիւնը ազգային եւ ընկերային իր ըմբռնումներուն մէջ եւ դժուար է հաւատալ թէ ան ինքզինք պիտի գտնէ անդորր կեանքի մը մէջ, առանց ապաւէն ունենալու նոր գաղափար մը, որ միանգամայն գոհացուցիչ կարգ ու սարք ստեղծէ լայն խաւերուն։

Մինչ այդ՝ սպասենք եւ հաւատանք գոնէ վերջին հաւաստումներուն թէ՝ պատերազմ չի կրնար ըլլալ այլեւս Եւրոպայի մէջ, որքան ատեն որ խնդրոյ առարկայ պետութեանց գլուխը կեցած են նախկին պատերազմիկներ։ Օրինակ՝ Հիթլէր, Մուսոլինի եւն., որոնք ճանչցած են պատերազմի դառնութիւնները եւ անշուշտ նոյնը չեն կամենար նոր սերունդին, եթէ միայն քաղաքականութեան մէջ կարելի ըլլար զգացումներով շարժիլ...։

ՍԼԱՔ

Պարսից Շահը Սուրիա կ'երթայ

Էնկիւրի մեկնած է Միրզա Մուսա խան Շահի, Էնկիւրիի պարսկական դեսպանատան խորհրդականը, որ ատենէ մը ի վեր կը գտնուէր իր հայրենիքը։ Պէյրութի մէջ, «Աերապա»ի խմբագիրներէն մէկը տեսակցութիւն մը ունեցած է անոր հետ եւ հարցուցած.

— Շահը ե՞րբ պիտի ճամբորդէ դէպի Իրաք եւ Թուրքիա։

— Փէհլէվի Շահը յառաջիկայ ամռուան ընթացքին պաշտօնական այցելութիւն պիտի տայ Իրաքի թագաւորին եւ շաբաթ մը մնալէ վերջ հոն, պիտի գայ Հալէպ։ Կը կարծեմ թէ Պէյրութ եւ Դամասկոս այցելելով երեք օր մնալէ վերջ, կ'անցնի Թուրքիա։

— Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ յարաբերութիւնները ինչպէ՞ս են։

— Շատ սերտ են եւ մտերմական, սահմանային խնդիրները բարեկամաբար լուծուած են։

— Սուրիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ շինուելիք երկաթուղագծի մասին ի՞նչ գիտէք։

— Ես անձամբ պաշտօնական կապ մը չունիմ այդ խնդրին հետ, սակայն գիտեմ որ Պարսկաստանի պաշտօնական շրջանակները շատ կը հետաքրքրուին այդ ծրագրով։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Պէյրութ հասած է Թուրքիոյ Հանրային Շինութեանց տնօրէնէն Սամի պէյ, ընկերակցութեամբ պատուիրակութեան մը։

Այս պատուիրակութիւնը բանակցութիւններ պիտի վարէ մանդաթին հետ՝ նոր երկաթուղագծերու շինութեան շուրջ։ Տեղական թերթերու համաձայն, բանակցութեանց նիւթը պիտի ըլլայ, նախ՝ այժմ գոյութիւն ունեցող երկաթուղագծերու միացումը եւ երկրորդ Սուրիա — Պարսկաստան երկաթուղագծին շինութիւնը, որ պիտի անցնի թրքական սահմանէն։

Մարգզան Գ. տը Մարթէլ, պաշտօնապէս սկսած է բանակցութեան Սուրիա — Մուսուլ — Պարսկաստան երկաթուղագծի ծրագրին շուրջ։ Փարիզի թրքական դեսպանին հետ երկարատեւ տեսակցութիւններ ունեցած է մարգզանը այս խնդրին շուրջ։ Թուրք պատուիրակութիւնը գացած է վերջացնելու բանակցութիւնները։

ՊՈԼՍՈՅ ՌՈՒՄԲԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Գրած էինք թէ Թիւնէլ — Շիշլի (Պոլիս) հանրակառքին մէջ գտնուած է պայուսակ մը, չորս ռումբերով եւ հայ վաճառականի մը ուղղուած նամակով։ Նոր տեղեկութեանց համաձայն, դաւադրութեան ենթարկուած վաճառականին անունն է Թիւլէքեան, եւ ոչ թէ Նավրուեան։

Պայուսակին մէջ դրուած էին ոչ միայն չորս ռումբեր, այլեւ երեք գիրքեր և հայերէն վէպ մը։ Այս յայտնութեան վրայ, անմիջապէս խուզարկութեան կ'ենթարկուի Ցարութիւն Թիւլէքեանի տունը եւ կը գտնուի Ճէվատ ստորագրութեամբ նամակ մը, որ կ'ըսէր.

— «Թիւլէքեան էֆէնտի, եթէ իմ ուզած դրամս 12 ժամուան մէջ չտրուի, յետոյ պիտի զղջաք։ Անդարմանելի աղէտի մը պիտի հանդիպիք»։

Նամակներու ընթերցումէն յետոյ, Պ. Թիւլէքեան հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ.

— «Մլախոտի վաճառական Գափրացի Իպրահիմ պէյ նախկին գործընկերս է։ Անոր հետ ութը տարի առաջ ընկերութիւն մը կազմեցինք։ Ճէվատ էֆ. ալ իբրեւ քարտուղար կ'աշխատէր։ Երկու տարի առաջ, ընկերութիւնը լուծեցինք եւ հաշուեյարդարի ենթարկեցինք. Իպրահիմ պէյէն 3000 ոսկի առնելիքս մնաց, եւ նոյնիսկ ասոր համար մուրհակ մը առի անկէ։ Ընկերութեան լուծումէն յետոյ, Ճէվատ էֆ. Իպրահիմ պէյի մօտ մնաց։

Հակառակ բազմաթիւ դիմումներուս, Իպրահիմ պէյ չվճարեց իր պարտքը։ Միւս կողմէ, Ճէվատ էֆ. դրամ կ'ուզէր ինձմէ, պնդելով թէ առնելիք ունի ընկերութենէն։ Եւ որովհետեւ դրամ չտուի, սկսաւ սպառնալ ինծի։ Հաւանական է որ ռումբի գործը անոնք սարքած ըլլան ինծի դէմ»։

Ի՞նչպէս ծախու առին ռումբերը

Իսկ վաճառական Իպրահիմ էֆէնտի հետեւեալ խոստովանութիւնն ըրած է.

— «Ընկերութեան ատեն, Պ. Թիւլէքեան մեծ վնաս հասցուց ինծի, 70,000 ոսկիս խայեցնելով։ Երբ իրմէ բաժնուեցաւ եւ ուրիշ ընկերութեան մը մէջ մտաւ, ասիկա ալ գէշ ազդեց գործիս վրայ։ Իրականին մէջ ես առնելիք ունէի, մինչդեռ ան դրամ կ'ուզէր ինձմէ։ Չափազանց կ'ազդուէի ասոր համար։ Ստիպուեցանք Ճէվատի հետ սարքել ռումբի այս գործը, որպէսզի

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ

— օօ —

Բ.

Հին Հայերը դաւաճանի խարանը դրոշմեցին Միհրուժան Արծրունու ճակատին եւ դարէ դար նզովքով յիշատակեցին նրա անունը, թէեւ Արշակունեաց իշխանութիւնը, որ նա ուզում էր տապալել Պարսիկների օգնութեամբ, բաւական վարկաբեկւած էր Հայաստանում: Իսկ մեր պարկեշտ հայրենակիցները ուզում են որ մենք հանդուրժող վերաբերմունք ունենայինք դէպի մեր օրերի Միհրուժանները, որոնք, օտար սուիններին կռթնած, նենգօրէն տապալեցին մի հայկական կառավարութիւն, որ հազիւ մի քանի օրւայ կեանք ունէր եւ որի դէմ ոչ ոք չէր խօսում Հայաստանում: Ի՞նչ է սա, եթէ ոչ մեր ազգային բարքերի անօրինակելի այլականութիւն:

Սակայն առաջ տանենք մեր քննութիւնը — Օտար ուժերի ճնշման տակ Հայաստանում հաստատւած առաջին խորհրդային կառավարութիւնը որեւէ բան արա՞ւ, որ արժանի լինէր հայկական կառավարութեան անւանը: Ոչ եւ ոչ: Նրա աչքի առաջ Թիւրքերը աւերում էին Շիրակի գիւղերը եւ արեան բաղանիքներ կազմակերպում Համամլու, Ճաճուռ եւ ուրիշ գիւղերում, բայց «Հայկական կառավարութիւնը» ձայն ու ծպտուն չէր հանում: Նա զբաղած էր աւելի կարեւոր գործերով Հայաստանում: Կարեւոր գործերն էին՝ Հայաստանի պարէնի մնացորդները ուղարկել Ադրբէջան ու Թուրքաստան, հայ գիւղացու եւ քաղաքացու տնտեսութիւնը թալանի տալ, Հայաստանի սպաներին հարիւրներով աքսորել դէպի Հիւսիսի սառնամանիքները, հայ մտաւորականներին, առանց կուսակցական խտրութիւնների խոշտանգել բանտերում, Հայոց պատմութեան դասագրքերը, Րաֆֆիի, Ահարոնեանի, Դամառ-Քաթիպայի եւ այլոց հատորները գրադարաններից դուրս նետել դէպի փողոցի ցեխերը եւ այլն եւ այլն... Սրա՞նց համար են Թուլամորթ Կասեանը, ոճրագործ Աւիսը եւ իրենց համհարզները մեծարում իբրեւ հայկական կառավարութիւն...

Պարզ է, ընկերներ եւ հայրենակիցներ, որ մեր պարկեշտ հայրենակիցները միայն իրենց անտեղեակութեան հետեւանքով են անտարբեր կամ ժխտական դիրք բռնում դէպի փետրուարեան ապստամբութիւնը: Եթէ նրանք իրազեկ լինէին այդ ապստամբութեան նախընթաց պատմական փաստերին, տարակոյս չունինք, որ մեզ հետ միասին ազգային հպարտութիւն կը զգային, որ հայ ժողովուրդը փետրուարեան փառապանծ օրերին հրով ու սրով սրբեց այն անարգանքը, որ իջել էր Հայոց աշխարհի վրայ՝ յանձին խորհրդահայ առաջին կառավարութեան:

Պարզելուց յետոյ մեզնից դուրս գտնւող այն պատճառները, որոնք մինչեւ օրս արգելք են հանդիսացել որ փետրուարեան ապստամբութիւնը արտասահմանի հայ ժողովրդի մէջ գտնէ այն գնահատութիւնը, որին նա իրաւամբ արժանի է, ես պէտք է ասեմ, որ այս վերաբերմունքի մէջ մենք, Դաշնակցականներս էլ մեղք ունինք.

Նկատի ունենալով, որ այդ ապստամբութեան շուրջը կրքեր շատ կան եւ չափազանց տարւած լինելով, ի սէր գաղութների խաղաղութեան, կրքեր չբորբոքելու եւ նորանոր երեւոյթներից խոյս տալու մտայնութեամբ, մենք մինչեւ հիմա փետրուարի ապստամբութեան յիշատակը տօնել ենք փակ ընկերա-համակրական շրջանակներում եւ ոչ թէ հրապարակային ցոյցերով, ինչպէս այդ անում ենք Մայիսի 28ի տօնին: Թէ մեր այս համեստ կեցւածքը ինչքան է նպաստել գաղութների խաղաղացման գործին՝ այդ թողնում եմ ձեր դատողութեանը, մանաւանդ որ օր առօր հրապարակ նետւող լրբութիւնները բաւական շօշափելի նիւթ են մատակարարում այս մասին ճիշդ դատողութիւն ունենալու համար: Բայց ես պէտք է ասեմ, որ մինչայժմեայ մեր քաշւած կեցւածքը մեծապէս նպաստել է, որ մեր պարկեշտ հայրենակիցները անիրազեկ մնան փետրուարեան ապստամբութեան փաստերին, իսկ անպարկեշտ հակառակորդները ժողովրդականացնեն իրենց ստայօդ մեկնաբանութիւնները եւ անբարեխիղճ խեղաթիւրումները մի հոյակապ ապստամբութեան մասին, որ պիտի գար ներբողագործելու Մայիս 28ի ակտը:

Մայիս 28ին հայ ժողովրդի քաղաքական ղեկավարութիւնը Հայաստանի անկախութիւնը հռչակեց, իսկ փետրուար 18ին ինքը հայ ժողովուրդը, որ այն ժամանակւայ դժնդակ պայմաններում զգացել եւ տեսել էր, թէ ինչ է նշանակում անկախ պետական կեանքը՝ գրեթէ մերկ ձեռքերով դանգւածօրէն ոտքի դաշտ իջաւ, իր արիւնով վաւերացնելու Հայաստանի անկախութեան պահանջը:

Մեր պարտականութիւնը պիտի լինէր այս անհերքելի փաստը հասցնել գաղթահայ ժողովրդի գիտակցութեանը: Մենք թերացել ենք մեր պարտականութեան մէջ:

Այս տարի փետրուար 18ի տօնակատարութիւնը մեր շատ գաղութներում եւ մասնաւորապէս Ֆրանսահայ գաղութներում արտակարգ ուշադրութեան առարկայ է դարձած: Համաձայն իմ ունեցած տեղեկութիւնների, Դաշնակցութեան ղեկավարութիւնը որ եւ է բացառիկ կարգադրութիւն չէ արել այս մասին: Կը նշանակէ, որ ստեղծւած հետաքրքրութիւնը եւ այն խանդավառութիւնը որ մենք տեսնում ենք այսօր այս պահում, ինքնաբուխ հանգամանք է կրում:

Ինչո՞վ պէտք է բացատրել այս նորութիւնը: Իմ կարծիքով, պէտք է բացատրել նրանով, որ այսօր մեր կեանքում կրկնւում են այն երեւոյթները, որոնք փետրուարեան ապստամբութեան շարժառիթների մէջ հսկայական դեր կատարեցին: Ընկ. Վրացեանը խօսեց միայն այդ ապստամբութեան արտաքին պայմանների մասին, որոնք էին հայ բոլշեւիկների քաղաքական ուխտադրժութիւնը, նրանց կատարած թալանները, անսանձ բռնութիւնները եւայլն: Սակայն կային եւ այլ կարգի պայմաններ, որոնք կատարելապէս անշնչելի էին դարձնում Հայաստանի մթնոլորտը խորհրդային իշխանութեան առաջին շրջանին:

Խնդիրն այն է, որ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը իրեն հետ բերել էր Հայաստան համատարած անբարոյականութեան այնպիսի երեւոյթներ, որոնց հանդէպ հայ ժողովուրդը մնացել էր շուարած: Սուտը, կեղծիքը, դաւը, ստորաքարշ համակերպութիւնը, պնակալեզութիւնը, ազգային սրբութիւնների ոտնահարումը եւն. անասելի չափերի էին հասել այդ ժամանակ մեր գիւղերում եւ քաղաքներում: Այս համատարած անբարոյութեան մթնոլորտում, բողբոջեցին մի շարք հանրային երեւոյթներ, որոնց արգիւնքները տեսնում ենք արդէն եւ այսօրուայ մեր գաղթային կեանքում, ուր բոլշեւիկեան Չեկան տարածել է իր ցանցերը եւ խառնակիչ աշխատանքներ է կատարում բարոյապէս կազմալուծելու եւ քայքայելու գաղթահայութիւնը:

Բոլշեւիկեան անբարոյացնող մթնոլորտին ազդեցութիւնը զգացինք նախ եւ առաջ մենք, Դաշնակցականներս: Մեր շարքերից դուրս եկան կուսակցական հաւատուրացներ, որոնք սկսան թուք նետել իրենց անմիջական ընկերների, իրենց կուսակցական ղեկավարների, իրենց պաշտած աւանդութիւնների եւ իրենց սեփական անցեալի վրայ, որպէսզի օրուայ իշխանաւորները քաղցր աչքով նային նրանց վրայ եւ թոյլ տան, որ նրանք էլ մտնեն բոլշեւիկեան խոհանոցներում եփւող ապուրներին: Այսօր նոյն բանին հանդիսատես ենք եւ գաղութներում, ուր մի շարք Դաշնակցականներ, որոնց թւում կան եւ անցեալ ունեցող մարդիկ, յուդայական 30 արծաթի համար, հրապարակօրէն վաճառքի են հանում իրենց կուսակցական սրբութիւնները... Ի հարկէ, ինչպէս այն ժամանակ, նոյնպէս եւ հիմա, կուսակցական այս հաւատուրացութիւնը կատարւում է «բարձր սկզբունքների», «ազգաքաղաքական վերագնահատութիւնների», «ընկերային կամ ազգային ճիշդ չափերի ըմբռնողութեան» անունով: Բայց ո՞ւմ կարելի է խաբել նման անպարկեշտութիւններով:

Փետրուարեան ապստամբութեան նախընթաց մռայլ օրերին, հոգով աղքատ ու սնանկ բազմաթիւ հայ մարդիկ — ե՛ւ նախկին կուսակցականներ, ե՛ւ անկուսակցականներ — իրար հետ մրցման էին ելել մեր ազգային իտէալներն ու սրբութիւնները ծաղր ու ծանակի նիւթ դարձնելու գործում: Ո՛չ անկախութեան գաղափարը, ո՛չ միացեալ Հայաստանի պահանջը, ո՛չ եռագոյնը — ոչինչ, ոչինչ չէր վրիպում նրանց լրբենիքներից: Նրանց լուտանքների առարկան էր կազմում, մասնաւորապէս, մեր անկախ պետական կեանքը խորհրդանշող եռագոյն դրօշը: Այսօր գաղթային ինկած թերթերը եւ նրանց մնացող տուող հատւածական թափթփուքները նոյն ծաղր ու ծանակին չե՞ն ենթարկում մեր ազգային իտէալներն ու սրբութիւնները: Ու դուք չէք կարդացե՞լ թերթերում որ հայ անուն կրող ինչ որ կանայք, որոնք անկասկած Նիւ-Եորքի խուլ փողոցներում պէտք է ստացած լինեն իրենց դաստիարակութիւնը, փողոցային այնպիսի խօսքերով են արտայայտւել մեր եռագոյնի մասին, որ ես չեմ կարող այստեղ կրկնել...

Հայաստանի իշխանութեան ղեկը ձեռք առած — չառած՝ բոլշեւիկները քաղաքական մատնութիւնը քաղաքացիական առաքինութեան աստիճանին բարձրացրին: Եւ այս աստիճանին հասնելու համար, Փետրուար 18ից առաջ, հասարակական տականքներն իրար էին անցել Հայաստանում: Տղան մատնում էր հօրը, աղջիկը՝ մօրը, բարեկամը՝ բարեկամին, եւ ընկերը ընկերին: Նոյն կարգի մատնութիւնների հանդիսատես ենք այսօր մեր գաղութներում: Նիւ-Եորքի մատնութիւնները, որոնց մասին շատ բունակ կարդում ենք թերթերում, դժբախտաբար, բացառիկ տեղ չեն գրաւում: Բարքերի ապականութիւնը մեզի հակառակորդ բանակում հասել է այնտեղ, որ անգամ սուտ մատնութիւնը, անգամ այնպիսի սուտ մատնութիւնները, որոնք կարող են աղէտաբեր լինել բազմաթիւ անմեղ մարդկանց համար — ինչպէս օրինակ Սուրիոյ հազարաւոր Դաշնակցականների դէմ եղած սուտ մատնութիւնը՝ թէ նրանք դաւեր են լարում իրենց հիւրընկալած երկրի դէմ — այլեւս ոչ ոքի նողկանք չէ պատճառում:

Բոլշեւիկեան տիրապետութեան առաջին շրջանին — դժբախտաբար եւ յետագայ շրջաններին — Հայաստանում աւազակական երեւոյթների կարգն էին անցել պնակալեզութիւնն ու ստորաքարշ համակերպութիւնը: Ինչե՞ր չէին անում մի կարգի մարդի՛կ, ի՛նչ ստորնացուցիչ պահանջների, ի՛նչ բարոյական եւ անբարոյական ապտակների չէին հանդուրժում, որպէսզի մի պաշտօնի տիրանան, կամ մի բոշակ, մի նպաստ ապահովեն իրենց համար... Նոյն պնակալեզութիւնը, նոյն ստորաքարշ համակերպութիւնը այսօր բողբոջում է և գաղութներում, ուր Չեկան բաց երեւոյթին բաւական լայն է բացել իր գրպանները՝ վաճառւող հոգիներին «կաշառք» մէջ պահելու համար: Ձեզնից ո՞վ նողկանքի զգացում չէ ունեցել ի տես այն հաճոյակատար ժպիտների, որոնցով մի կարգի «ազգայիններ» պատասխանում են բոլշեւիկների կողմից իրենց հասցէին տեղացող թուքին ու լուտանքին.

Բոլոր այս կուսակցական դասալիքներն ու քաղաքական հաւատուրացները, բոլոր այս մատնիչներն ու պնակալեզները փետրուարեան ապստամբութիւնից առաջ Հայաստանում անպաշտօն կերպով միացեալ ճակատ էին կազմել Դաշնակցութեան դէմ: Բոլշեւիկների կողմից հրահանգւած «Ժողովրդական» միտինկներին, նրանք ներկայանում էին միացեալ ճակատով եւ միաձայն «մա՛հ, մա՛հ Դաշնակցութեան» եւ «կեցցէ խորհրդային իշխանութիւն» գոռում: Նոյն կարգի հասարակական տականքներից կազմւած եւ նոյն կարգախօսներին հետեւող մի «միացեալ ճակատ» էլ հիմա մենք գաղութներում ունինք: Տարբերութիւնն այն է, որ Հայաստանում այն ժամանակ դրամատէրեր չկային, որպէսզի նրանք էլ «ճակատի» մէջ առնէին, իսկ այստեղ, արտասահմանում հայ դրամատէրերից շատերը, պատւաւոր տեղ են բռնում հակադաշնակցական «միացեալ ճակատի» մէջ:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԱԹԵՆՔԻ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌԱԾ Է

«Նոր Օր»ի մարտ 1ի թիւէն հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը քաղենք Աթէնքի հայ համայնավարներու կատարած ոճիրներու մասին.—

Փետր. 25ի մահափորձին քննութիւնը նորանոր յայտնութիւններու առջեւ կը դնէ իշխանութիւնները, որոնք վճռական միջոցներ ձեռք առած են ամէն գնով մահափորձին բարոյական պատասխանատուները երեւան հանելու, որոնց թիւը կարծւածէն աւելի շատ է:

Նախ ներկայացնենք թիւ 2 եւ 3 զոհերուն վրայ գործուած գիշերային յարձակումը, որուն հետեւանքով, ընկ. Յովհաննէս Վարդանեանի կեանքը վտանգուած է եւ խեղճ ընկերը կը գտնուի հիւանդանոցի մէջ. Յովհաննէս Վարդանեան ամուսնացած բազմանդամ ընտանիքի տէր է:

Կիրակի օր, աշխատանքէն դառնալով, երբ կ'իմանայ ընկ. Պետրոսեանի դէմ կատարուած մահափորձի մասին, իր շուրջը գտնուողներուն կ'ըսէ.

— Այս համայնավարները եւ իրենց գործակիցները փորձանք եղան մեր գլխուն: Հանգիստ չունինք բնաւ:

Ընկ. Վարդանեան գիշերը ժամը 10ին ակումբ կ'երթայ եւ ընկ. Լեւոն Մլոյեանին հետ ժամ մը նստելէ յետոյ կը մեկնի: Կաթոլիկ վարժարանի առաջին փողոցը հազիւ դարձած, քանի մը «անծանօթներ» կը յարձակին եւ կռնակի կողմէ երկաթէ հարուածով երկուքի կը բաժնեն ընկեր Վարդանեանի գլուխը: Ընկերը ուշակորոյս վար կ'իյնայ «Մեռա՜յ» պոռալով:

Ընկերակից Լեւոն Մլոյեան, երբ կը փորձէ օգնութեան հասնիլ, ուրիշ «անծանօթ» մը դաշոյնով կը յարձակի եւ վզէն ծանրապէս կը վիրաւորէ: Մլոյեան ուշաթափ վար կ'իյնայ եւ բաւական ժամանակ յետոյ, օտարներու աջակցութեամբ տուն կ'երթան:

Ընկ. Վարդանեան երկուշաբթի քննութեան կ'ենթարկուի: Վիճակին ծանր ըլլալը կը հաստատուի բժիշկներու կողմէ, որոնք կը փորձեն կարել ճեղքուած գլուխը:

Բժշկական նոր քննութիւն մը կատարուած է, բայց ընկերոջ վիճակը կը մնայ ծանր եւ մտահոգիչ: Ոստիկանութիւնը նախնական քննութիւն բացած եւ վկաներ լսած է: Պատճառներ կան ենթադրելու թէ գիշերային այս անարգ յարձակումը գործուած է մահափորձը կատարող խմբակին մարդոց կողմէ: Այս մասին բացուած քննութիւնը նոր հետքերու վրայ դրած է ոստիկանութիւնը: Պաշտօնական ոչ մէկ տեղեկութիւն չհաղորդուեցաւ այս յարձակման մասին:

Միեւնոյն օրը կատարուած այս ոճիրներու դէպքը պատճառ եղած է որ քննութեան սահմանները ընդլայնուին երեւան հանելու համար դաւադրական կազմակերպութեան երկար ցանցը, որուն մէկ ծայրը կը գտնուի Թիֆլիս, միւսը Աթէնք եւ ուրիշ մը կ'երկարի Գորինիա

Ինչպէս կը հաստատեն երէկուան յունարէն թերթերն ալ, այս դաւադրական կազմակերպութիւնը մեծ յուզում պատճառած է ներքին գործոց նախարարութեան եւ ապահովութեան շրջանակներուն: Գրուած էր թէ մահափորձին բարոյական կազմակերպիչները հինգ հոգի են, որոնցմէ միայն մէկը ձերբակալուած է տակաւին: Նոր տեղեկութեանց համաձայն ոճիրին բարոյական մասնակիցներուն թիւը տասնի կը հասնի, մէկն ըլլալով նաեւ ծանօթ ազգայիններ, որոնց անունը գաղտնի կը պահուի: Ոճիրէն առաջ արդէն, Ֆիքսի սրճարաններէն մէկուն մէջ, խումբ մը ազգայիններու ներկայութեան Կարապետ Զավուշ գինովութեան պահուն ըսած է.

— Միլլէթ արգամտա ալըր, կաչուքիւ աղալարը պիզիմ իչին չալըշըյորլար...

Կարապետ Զավուշ ուրիշ օր մըն ալ Ֆիքսի երկաթ փողոցին վրայ ըսած է.

— Հափըզա կիրսէմ սիլիէ, գորմամ, փագլասր իլէ փարա վար

Ուրկէ՞ հոսած են Կարապետ Զավուշի գրպանը այս գումարները, գիտէինք որ «Մօնթրալէի ցոյցէն» օր մը առաջ, սգահանդէս — ցոյցի կազմակերպիչ յանձնախումբը վարձած է Զավուշը կարեւոր գումարով մը, եւ տեղային ուրիշ գումարներ ալ յանձնուած են Զավուշին Արամ Կլօբեանի ձեռքով: Ոչ մէկ կասկած որ Զաւէնկան մեծ գումարներ տրամադրած այս ոճիրները գործելու համար: Բայց պատճառներ կան ենթադրելու թէ ուրիշ կասկածելի աղբիւրներէ ալ դրամ հայթայթուած է, տարբեր անուններով:

Մահափորձին օրը «Ակրօփոլ Փալաս»ի մէջ խորհրդային ժողով մը գումարուած է, քանի մը ազգայիններու մասնակցութեամբ: Ոճիրին բարոյական ամբաստանեալներէն մին իր բնակարանին մէջ յայտնած է թէ Արամ Կլօբեան Ֆիքս գացած է Զաւէնի հետ միասին «Ակրօփոլ Փալաս» հիւրանոցը եւ իբր թէ հոն գտնուողները յանդիմանելու համար: Արդ, հետաքրքիր է գիտնալ թէ «Ակրօփոլ Փալաս» խորհրդային ժողովին որո՞նք մասնակցած են, եւ ի՛նչ կապ ունէին Արամ Կլօբեանին հետ:

Մահափորձին եւ այս խորհրդային ժողովին միջեւ կապ կա՞յ արդեօք: Այս ժողովի բնոյթին եւ մասնակցողներու մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւններ առաջացնել յետոյ, կարելի պիտի ըլլայ նոր գաղտնիքներ երեւան հանել:

** Ֆիքսի Թաղականութեան անդամ Սահակ Գօհէմեան տակաւին ձերբակալուած չէ: 13րդ. ոստիկանական մասնաճիւղի ոստիկանները երէկ ամբողջ օրը փնտռած են Գօհէմեանը եւ չեն գտած: Կիրակի գիշերէն ի վեր փնտռուածները իրենց տուները հանդիպած չեն: Ասիկա արդէն ցոյց կուտայ իրենց մեղսակցութիւնը որ հաստատուած է ոստիկանական քննութեամբ:

ԻՆՉ ԿԸՍԷ ՀԵԼԼԵՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

«Աթէնաիքա Նէա» խմբագրականին մէջ կը գրէ.

Մեր հայ եղբայրները գէշ գաղափար կազմած են յունական հիւրասիրութեան մասին: Գէշ բախտ մը դժբախտաբար, 12 տարիէ ի վեր մեր համակրելի օտարները միջոցներ չգտան իրենց գաղափարական տարակարծութիւնները լուծելու տալու: Բաժնուած երկու հատուածի, ազգայնականներ եւ համայնավարներ, կը հրատարակեն թերթեր, կը կռուին, իրար կը

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ "ԷՆԴԻ ԴԷՄԷՆ"Ը

— օօ —

«Առաջ լեզուս փրցուցին ըսելով, եաղ իրենց բաբին, չայը չեմ բացատրած, գլուխս տաքցած կաթսայ մը անցուցին, յայտնելով որ ժողովուրդէն ինկած, ցած դէմք մը, ես զիս քահանայ ծախելու յանդգնութեան մէջ դրեր եմ: Խաչափողիս մէջ վառած մարդակ մը կոխեցին, եռեւիս զարնելով թէ՝ ձայնիս հրապարակ բուլը իմ ժողովուրդիս ականջին տակ, շաղփաղփ ագռաւի մը դիրք եմ կատարեր միայն: Աղքատը չեմ այցելած, այրիները չեմ մխիթարեր, ունեւոր դուռներուն բացեր փոցեր եմ. ո՞րը ըսեմ, սիրելի՛ս, ես որ աղօթասէրի համբաւովս անապատական մը կը ճանչցուէի, հոս այնպէս չեն ճանչնար: Երկինքին շէմքին վրայ քարերն ալ երեսիս նետուելու շարժումներեան մէջ տեսայ, մեղդլուեցայ, որպէս թէ՝ խոստովանանքներ հրապարակող ըլլամ, ենթադրելով՝ թէ ժողովուրդը լիբարու դէմ հաներ ու ծախերու կսկծատելով, մէկմէկու դէմ յովազի ճանկերով զիներ եմ: Պարտաճանաչ չեմ եղեր, եկեղեցին խաներու պէս շահագործեր եմ, ձեռքս դպրատան պատին քսուելու տեղը, ձեռքս յետոյ չըռով, սապօնով լուացեր եմ»: (Տեսիլ Գ.):

Այս տողերը կարդալէն վերջ աւելորդ է խորհրդածութիւններ ընել, ցոյց տալու համար, թէ դրագէտը ինչպիսի՜ իրականութենէ մը ներշնչուեր էր, այն տեղէն ընտրելու համար իր տիպարները, որոնք միշտ ու ամէն դարձած՝ կը կենդանանան մեր աչքերուն առջեւ այսօր իսկ:

Ուրիշ մը, Աղաճան Հէրպօն է, որ կը գրէ իր կրտսեր եղբօրը. «Անէ՜ առաջ, տարի մը միօրինակ պաշտօն տրուած էր ինծի, որ 10-15 հարուստ վարդապետներու եւ ժողովուրդին քէն բռնող դասալիք եպիսկոպոսներու մազերը համրեմ զատ զատ համագումար մը պահեմ ձեռքս: Ասոնք իրենց մազերուն թիւին չափովը մեղք ու մեղքի տեսակներ գործողներն են: Մէկ քանի օր առաջ ալ գեղեցիկ կնկան մը աչքերը քննելու գործը վերցացուցի: Ատ կնկան, ատ աչքերը, որոնց մազ մնաց եռս քննելու պահուս, ես ալ զոհ երթայի — եղդ ձեր արեւին տակ, ինձ — վեց հոգի գլխէ հաներ, այն խեղճերուն համար անել խրամատ մը բացեր են, ասկէ ազատիլը հրաշք պիտի ըլլար: Մէկը ականջիս փսփսաց որ գինով վիճակի մը մէջ, իբր թէ՝ օր մը հարսիս երեսը պագեր եմ»: (Նոյն, Տեսիլ Գ.):

Կեանքի նոյն իրականութիւնը, նոյն դաժանութիւնը եւ նոյն քստմնեցուցիչ գրուագները: Ընկերութեան զանազան ներկայացուցիչներուն նոյն հոգեբանութիւնը մեղքի ու դաւերու բիւրապատիկ երեւոյթներով:

Անհատական նշանաւոր կծծի տիպարը, Թթուկէչ Մարգարը, որուն հայրն է գրողը: Ու բոլոր այդպիսիներուն հոգեբանութիւնն ու կեանքի ըմբռնումն ալ նոյնն է. Ճիւթին առջեւ իրենց զգացած գիւղային հաճոյքը, ճիւթին տիրապետութիւնը իրենց հոգեկան բոլոր ուժերուն վրայ, ճիւթը նպատակ, եւ ո՛չ թէ միջոց:

«Պալու տանը, մեր ձեռատունը հետդ բերես, առնելիքի խնդրով մէկուն հետ օձիք օձիքի եկած՝ մեր ձեռքովը գրուած տոմարին անհրաժեշտ պէտքը կայ: Խնդիրը երկուքուկէս փարայի վրայ կը դառնայ, չնչին եռաշիւ մը թէեւ, բայց ատեղ, մազի ծանրութիւն ալ ահագին վէճ կը ծնցնէ: Աշխատիր որ գիրդ գրիս նըմանցնես, հաշիւը անանկ մէջտեղ բերես: Ի՞նչ ըսել է երկակենցաղի թեւ ու թաթ գործածելը. ժամը խաչ հանել եւ ուրիշ տեղ մը աչք խփել ու կեղծաւորելը, որը, որբեւայրի աղճատել, անդին առաքինի մարդու հովեր առնելը: Ու քանի՛ անոր պէս կասկածելի ծպտումներով կեղծաւորութիւնը, մարդկային կատարելութեան եւ նկարագրին վերջին բանաձեւը, հաւնուած վերջին դրութիւնը քարոզողներ, որոնք մէկ մտրակի հարուածով Մատթէոսի գազանը պիտի բացնէին: Դուն ինքդ ես եղեր, որ քովէդ երբ տասնոց մը պակսեցնելու հարկին տակ կը գտնուիս, այս տասնոցը շաբաթ մը ու աւելի բերանդ առած կը ծծուըրտես, յետոյ եռնռուքը սրտիդ զարկած՝ անգամ մըն ալ նորէն քովդ կը նետես: Երբեք չը խորհեցա՞ր կամ մէկը բաց չըզա՞ւ քեզի թէ վաղը կօշիկդ ալ եաղ ծախելով բալիկ, գլխի բաց ատ կողմը պիտի նետուրքիս»: (Նոյն, Տեսիլ Գ.):

Ծարուր — Աւագ բերանացի տեղեկութիւններ կուտայ թաղականի գիտակցութիւն ունեցող Պէտակ — Համբիկին մօրը մասին. «Ներսեցայ անոր, երբ վկայեցայ որ իր քաղքին մէջ, մէկ — երկու ինկած ընտանիքներու ապրեցնելու անպայման կերպով պարտ մը կատարեր է: Բայց ասոր հետ մէկտեղ, վերի ու վարի շրջուքներուն վրայ վիրաւորող գործողութիւն մը կատարուեցաւ, ատ ալ անոր համար որ խաբրիկ է եղեր: Ուրովհետեւ, տղա՛ս, խաբրիկ կեղծաւոր ըսել է, ու կեղծաւոր մը, որ հոս դուք կը ճանչնաք, հոն անանկ չեն գնահատեր, ու իր ներկայացուցած տեսակին համեմատ, պատիժին տեսակն ալ չէր բացատրուեր: Կեղծաւոր բարեկամութեան մէջ, կեղծաւոր պարտաճանաչի տարազով, կեղծաւոր կրօնասէրի լրջութեամբ, կեղծաւոր մը մանաւանդ իր հասարակութեան շահերը վեր առնելու ճամբուն վրայ. ամէնքն ալ դատապարտուած՝ որ զատ զատ իրենց դատապարտութեան տեսակները քաշեն» (Նոյն, Տեսիլ Գ.):

Ուրիշ տիպար մըն ալ որբանոցի պաշտօնեան, Հէքիմ Նոնօն է, զոր Թլկատինցին ճանչցեր էր, շատ մօտէն, իր միջավայրին մէջ, ճանչցեր ու տեսեր անոր բոլոր չարաչահութիւնները, որուն զաւակին տպաւորութիւնը կրեր ու ապրեր է նաեւ Նոնոյին մայրը, որ կը գրէ Կայսարիէն «Նոզդամէն շողգամ կը բուսնի», կարծելին հունտէն ալ ա՛յն, որուն բարձրութիւնը արծիւները գիտեն չափել: Բայց դուն չը կրնալով կշռել կեանքի ատ աստիճան պարզ պայմանները վերջին անգամ բժիշկ ըլլալու ձեռնարկն ալ ըրեր ու ատով այնքան օճախ մրեր ես: Անոնք որ եաղ քու դեղովդ աչքերնին խփեր ու հոս եկեր աչքերնին բացեր են զիս տեսնելու համար, անոնց գանգատը ամէն օր հին նոր կայարանարանակներուն սիրտը կտոր կտոր կ'ընէ եւ որոնք ամէն օր ալ երեսիս կուգան մէյ մը որ քեզ ծներ եմ, մէյ մըն ալ քեզ ատ աշխարհը մնացած: Ատ բռածներդ կերպով մը սրբագրած ըլլալու համար, կ'երեւայ, ինքզինքդ անձնատուր ընելով հովհանն մօրդ սիրած եկեղեցիէն փախեր ու հիմա դէպի ատ եկեղեցիին սրբութիւնը՝ շողոտ բերան մը կը գործես:

(3)

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ
(Շար.)

գաղութահայերն, իրարու վրայ կը կըրակեն, իրար կ'ահաբեկեն:

Մեր լաւ հիւրերը քիչ մըն ալ թող զինադադար հռչակեն Մոնաստիրի զիրենք հիւրընկալող երամակներ որ զիրենք հիւրընկալող երամտեն որ զիրենք հիւրընկալող երկիրը չի կրնար թատր ըլլալ աղխատ պայքարներու

«Էքսելսիոր» կը գրէ.—

Կ'երեւայ թէ բաւական չէին այն գործերը, որ Հայերը սովորաբար կը ծաւալէին' Ալֆորվիլ, Իսի-լէ-Մուլինօ եւ Մարսէյլ, Վալանսի, Լիոնի եւ Նիսի մէջ կր չարունակուի պահելու համար իրենց համայնավարական թատրոնին կը մտնեն Ալֆորվիլի դիրքը զբաղեցնելով Տէրվորէի շրջափակուած թաղամասին մէջ, համայնավարները կազմակերպած էին ահաբեկչական խումբ մը, ինչպէս կը հաստատուի վերջերս կատարուած խուզարկութիւններէն: Այս մարդիկը բացուած խնդիրներէն: Այս մարդիկը կը յարմարին այնպէս, կարծես թէ իրենց տուներուն մէջ ըլլային եւ իրենց հաշիւները կը մաքրեն արմատական միջոցներով:

«Պարիզիենի» կը գրէ.—

Երկու հայ ազգայնական միութիւններու թղթածրարը յանձնուած է Ֆրդ. Նիւ հետաքննիչ դատաւորին, Փարիզի Դատարանի հարցաքննիչ Գ. Բակոնաւը նորին: Հարցաքննութիւնէն հաստատուած է որ իշխանութիւնը կը գտնէր ծրագրուած մահափորձի մը առջեւ, որ կազմակերպուած է համայնավար կուսակցութեան ահաբեկչական խումբը: Ձերբակալուածներուն 48 ժամ միջոց տրուած է ինքնապաշտպանութեան համար:

ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Վաստակաւոր ու համեստ ծերունի մը հոգին յանձնեցինք, կիրակի օր, Փանկէնի գերեզմանատունը: Հին սերունդի գաղափարական մարդուն թեամբ մնացած ազգակից մըն էր ան, վաղեմի ուսուցիչ Նշան Սարգիսեանը, հայրը' մեր գրչի ընկեր Հրաչ Սարգիսեանին եւ ուսուցչուհի Օր. Արփինէի:

Ազնուր ու անոյշ լոյսի մը մէջ օծուն պլորով ծերունի մըն էր ան, բարբառը քաղցր ու վարքը հեզ:

Ամբողջ կեանք մը քալած էր հայ ուսուցչի խաչելութեան ճանապարհէն, հասցնելով սերունդներ, ն'ւ զաւակներ: Թափառական է եղած քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ' ենթակայ դաւաճան հոգաբարձու եւ թաղական աղաներու միջնադարեան ամբարտաւանութեան:

Այո՛, ամբողջ կեանք մը մաշեցուցած է, առանց տեսնելու օր ու արեւ, անապահովութեան ու նոյն իսկ դաժանութիւններու մէջ: Տառապանքը խորապէս ճանչցած ու առաւել եւս բարձրացած: Անոր արուեստը ճանչնալ իր զաւկին գնահատութեան անհնարին վիճակը:

Տարիներէ ի վեր ան այլ եւս քաշուած էր ուսուցչական ասպարէզէն, իր զաւակը իրեն ապահոված էր ապաւէն մը, անկարող ծերութիւնով: Եւ երբ նիւթակ էր որ ան պիտի ճանչնար անդորրութիւնը, իբրեւ արդար վարձատրութիւն իր անցեալի չարչարանքներուն, ահա կը զարնուի անողոք հիւանդութենէ մը:

Իր բոլոր բարեկամները, մեծ մասով մտաւորականներ, յարգանքի ու սիրոյ անկեղծութիւնով բոլորուած էին իր դագաղին շուրջը, իրենց սրտերուն մէջ ունենալով գնահատութեան եւ ցաւի զգացումներ:

Նշան Սարգիսեան ծնած է Երզնկա ու իր ուսուցչութիւնը սկսած իր քաղաքէն, հետզհետէ անցնելով Փոքր Ասիոյ զանազան վայրերը: Շատ սիրուած է իր աշակերտներէն ու բարեկամներէն: Համակրութիւն, սիրելութիւն էր իր ամբողջ էութիւնը եւ բարութիւն մը կը ցոլար իր դէմքին վրայ:

Գաղթականներու վրայ էր Երզնկայի անցեալին ու տարագրութեան վերաբերող մատեան մը:

Հանգի՛ստ, հանգի՛ստ իր մաքուր, իր նահատակի ոսկորներուն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՄԱՄԸԼԹԷՅՆԻ ՕՐ»

Մամըլթէյնի (Լիբանան) հայ հիւծախտաւորներու ազգ. բուժարանի խնամակալութենէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը, Եղիշէ արք. Կարօեանի եւ վեր. Ե. Հատիտեանի ստորագրութեամբ.—

— «Իր տափարակ ծախքերէն դուրս Բուժարանը մտած է, կամ բաժնուած է մեծնալու ծանր ծախքերու տակ յառաջիկայ շրջանին, սեփական նոր շէնք մը ունենալու անյետաձգելի պահանջք մը մղուած: Հայ եղբայրներ իր երախտագիտութեամբ յիշելու են որ, բուժարանին ներկայ շէնքը մեզի տրամադրուած է ամերիկեան միսիոնարութեան կողմէ բարեսիրաբար, բայց դիրքն ու կլիման մասնաւորաբար հիւծախտաւորներու անյարմար ըլլալուն, աւելի յարմար տեղ մը եւ յատկապէս պատրաստուած շէնքի մը մէջ փոխադրուելու հարկը անհրաժեշտ կը դառնայ մեզի բարեխնամութիւններու կարգին: Ասոր համար արդէն խնամակալութիւնս յաջողած է մէկ կողմէն Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին, միւս կողմէ Ամերիկահայ հանրածանօթ բարերար Տիար Տ. Թէյլըրի հետ, որոնց երկուքն ալ իրենց աջակցութիւնը խոստացած են արդէն, բայց ամէն տեղ, բարեսիրական բոլոր հաստատութեանց մեծագոյն բարերարը ժողովուրդը եղած ըլլալով, Մամըլթէյնի բուժարանին ալ մեծագոյն բարերարը դուն ինքդ ես, սիրելի հայ ժողովուրդ, մանաւանդ, հացէդ ու հագուստէդ խնայած լումաներովդ, ուսուցիչ կը դիմենք: Ահա «Մամըլթէյնի Օրը» կը մօտենայ նորէն, յիշէ այդ հաստատութեան պատսպարեալները որոնք փտած աչքերնին քեզի ուղղած, չոր կաշի դարձած ձեռքերը քեզի կարկառած օգնութիւնդ կը հայցեն, Աստուծոյ արեւին տակ քանի մը օր աւելի ապրելու համար: Կեանք տուր անոր, հայ ժողովուրդ, ան քու արիւնդ, քու միսդ, քու եղբայրդ է: Իսկ յիշէ անոր կիսաշէջ ճրագին մէջ, թող առնէ մ'ալ պլպլայ եւ ուրախացնէ իրենց հոգին ու մտածումները նոյնքան հիւծած ու մաշած սիրելիները, իր մատղաշ զաւակները, որոնք առտու իրիկուն անհամբեր կը սպասեն որ հայրիկը կամ մայրիկը հիւանդանոցէն ապաքինած վերադառնայ, որպէսզի որդիական համբոյրը տան անոր եւ ծնողական գգուանքը ընդունին փոխադարձ, անոնք ամէն օր բարին Աստուծոյ կ'աղօթեն իրենց ծնողաց այս պատեհութիւնը տալու համար, սիրելի ժողովուրդ:

Նաեւ յիշէ որ հիւանդանոցին ներկայ շէնքը իր անյարմարութիւններով շատ կը տառապեցնէ արդէն անողոք հիւանդութենէն այնքան տառապող մեր խեղճ եղբայր ու քոյրերը եւ նուէրին վրայ փոքրիկ բան մըն ալ աւելցուր յատկապէս անոնց համար»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Կ'ՈՒԶԵՍ ԶԱՒԱՏԱՅ, Կ'ՈՒԶԵՍ ՄԻ ԶԱՒԱՏԱՐ»

«Սոն Փոստա» կը գրէ.— Հինգ վեց տարի առաջ, Ամերիկայի ամենամեծ ընկերութիւններէն մէկուն կողմէ Ուէլս, որ տնօրէնն է համանուն ընկերութեան, մեր երկիրը եկաւ եւ ուզեց կարգ մը շինութիւններ ստանձնել, մասնաւորապէս Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ ջրային հաստատութիւնները գլուխ բերել:

Այն ատեն այդ առաջարկը մերժուեցաւ: Պ. Ուէլս գնաց Աթէնք: Հոն յաջողցուց հայթայթման գործը: Այսօր Աթէնացիք տէր են ջուրի հաստատութեան մը որ աշխարհի լաւագոյններէն կը նկատուի:

Աւելի տարօրինակ է այն պարագան որ' անկէ Աթէնք գրկեցին — 3000 ոսկի ծախք ընելով — քաղաքապետութեան գիտական բաժնի նախագահն ու երեք անդամները, որպէսզի ուսումնասիրեն ջուրի այն հաստատութիւնը որուն կառուցումը ...մերժած էինք:

Նոյն թերթը իր մէկ ուրիշ թիւին մէջ, նոյն խորագրով կը գրէ.—

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը հետեւեալ բացատրագիրը ղրկած է բարեկարգութեան տուրքի գանձման համար.

«Օրինակ 3.— Շէնք մը 120,000 դրշ. արժէք ունի, անոր բարեկարգութեան տուրքը հաշուելու համար նախ, սակացոյցին առաջին մասին համաձայն, 500,000 դրշ.ը այդ գումարէն պիտի զեղչուի: 500,000ի ամսական տուրքը 25 դրշ. է: 700,000ին համար պիտի դիմուի սակացոյցի երկրորդ մասին: Այդ մասին մէջ գրուած ըլլալով որ 500,000էն մինչեւ 100,000, ի յաւելումն 25 դրշ.ի, ամէն մէկ 1000ի համար 5 փարա պիտի առնուի, 700,000ին 500,000ը պիտի բաժնուի 10,000ով, եւ ձեռք ձգուած 50 թիւը ցոյց պիտի տայ, 5ական փարայէն թէ քանի դրշ. պիտի առնուի: 50 հատ 5 փարան կ'ընէ 6 դրշ. 10 փարա. 50ին մէջ թէեւ 8ը 5 անգամ կայ, բայց որովհետեւ մնացորդ կը մնայ, ուրեմն 5 փարա եւս պիտի աւելցուի ու 7 դրշ. պիտի գրուի. Այս 7 դրշ. ին պիտի աւելցուի 25 դրշ.ը, որ 500,000ին տուրքն է, պիտի ստացուի 32 դրշ.: Արդէն սակացոյցին ներքեւ ալ 32 գրուած է' 100,000ի տուրք: Արժէքը 120,000 ըլլալով, մնացեալ 200,000ին համար պիտի աւելցուի հետեւեալը.— ամէն մէկ 3000ին համար 5ական փարա: Ասոր համար ալ, նախ, 200,000ը 10,000ի պիտի բաժնուի, մնացեալը 20 թիւը 3ի պիտի բաժնուի, եւ, եթէ 20ին մէջ երկու անգամ 8 կայ, մնացորդին համար եւս 3 դրշ. պիտի աւելցուի: Այս ձեւով շէնք մը որ 120000 դրշ. արժէք ունի, իբրեւ բարեկարգութեան տուրք 35 դրշ. պիտի վճարէ»:

Այս խառն հաշիւներուն մէջէն ի՞նչպէս դուրս պիտի գան թաղապետական պաշտօնեաները — մեր խելքը չհասաւ: Իսկ դուք առոր խելք պիտի կրնա՞ք հասցնել, ո՛վ ընթերցողներ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Երդումի մը առթիւ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վերջերս առիթ ունեցայ ներկայ ըլլալու երդումի արարողութեան մը:

Սեղանի մը շուրջ համախմբուած են 18–20 տարեկան խումբ մը պատանիներ, իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան: Նախագահը խօսք ուղղելով երկու 14–16 տարեկան նորեկ պատանիներուն.

— Ի՞նչ բան կը ստիպէ ձեզ, որ կը թողուք ձեր ազատ կեանքը ու կուգաք կաշկանդուիլ մեզ նման:

— Հ. Յ. Դաշնակցութեան կախարդական ուժ ու հմայքը, ու մեր վրէժը:

— Բայց, ընկերներ դժուար է մտնել այդ կազմակերպութեան մէջ: Իբրեւ պատանիներ ձեզմէ կը պահանջուի բարոյական ու նիւթական զոհողութիւն: Իսկ երբ թեւակոխէք երիտասարդութեան շրջանը եւ դառնաք գործօն Դաշնակցականներ, պիտի ունենաք աւելի ծանր պարտականութիւններ, բարոյական, նիւթական եւ ֆիզիքական զոհողութիւն

— Առանց վարանումի, այդ բոլորը յանձն առնելով կ'ուզենք մաս կազմել Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան:

Պահ մը խորհրդակցութենէ ու երդման արարողութենէն ետք, ընդունուած էին երկու նորընծայ պատանիները.

Ն. Այծբուժի

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՆԵՐԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ շաբաթ Սալոն Քօլպէրի շքեղ սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան մեծ պարահանդէսը: Կոկիկ բազմութիւն մը կար:

Հ. Մ. Ը. Մ. վիճակահանութիւնն ալ միեւնոյն օրը քաշուեցաւ: Պարգեւները նուիրած էին տեղացի առեւտրականները: Մուշտակ մը' Պ. Տէք, «Յառաջ»ի գործակալ Պ. Մերիկեանց' երկու գիրքեր, ճաշարան «Տամաս» եւ «Արեւելք», Պ. Պաղչաճեան, Պ. Անտիլեան եւն.: Շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 1338, 1489, 1006, 1008, 216, 1055, 1476, 994, 952, 1480, 412, 1982, 1823, 1887, 259, 1128, 686, 682, 1088, 1622, 742, 380, 1304: Դիմել Ա. Համբարձումեան, 2 rue Louis Antoine ժամը 10–12, 3–5 ամէն օր: Մէկ ամիս յետոյ չառնուած նուէրները կը մնան միութեան:

Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

Համաձայնագիրը

»»» «««

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 Փետր.).

— «Փետրուար 8ին, Սոֆիայի մէջ, հայ երեք կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներու միջեւ ստորագրուած ծանօթ Համաձայնագիրը կարեւոր երեւոյթ մըն է այս գաղութի կեանքին մէջ:

Այդ Համաձայնագիրը նախ եւ առաջ կուգայ վկայել, թէ ոչ միայն հայ հասարակութեան, այլեւ բուլղար իշխանութեանց յիրաւամբ փափաքն է վերջ տալ այն սուր պայքարներուն, որոնք սկսած են կատարելապէս աղէտի մը չափն ու կերպարանքը ստանալ:

Երկրորդ, այդ Համաձայնագրի բովանդակութիւնը երեք պայքարող կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներուն կողմէ, պարզ ապացոյց մըն է, թէ կարելի է զէթ ամենահիմնական խնդիրներու մէջ որոշ իրաւախոհութեան յանգիլ եւ նոյնիսկ որոշ յանձնառութիւններ ստանձնել:

Երրորդ, Համաձայնագրի ստորագրման իրողութիւնը ինքնին պերճախօս ապացոյց մըն է թէ, յանուն գաղութի ներքին խաղաղութեան եւ այդ խաղաղութեամբ նախորդուող մշակութային — ստեղծագործ աշխատանքներու, կարելի է նոյնիսկ ընել փոխադարձ որոշ զիջումներ եւ զոհողութիւններ, որքան ալ ծանր թուին անոնք.

Չորրորդ, ստորագրուած Համաձայնագրի տառն ու ոգին կուգան ի լուր ամենուն հռչակելու բացարձակ այն ճշմարտութիւնը, թէ Մայիս 28ի եւ հայ ազգային Եռագոյնին դէմ հայ մարդոց կողմէ մղուած անպատիւ պայքարը բնաւ եւ երբեք չեն արդարացուիր բուլղար իշխանութեանց կողմէ: Թէ բուլղար յաւամիտ, ազատախոհ եւ ժողովրդապետական իշխանութիւնները ոչ միայն բնաւ եւ երբեք դէմ չեն Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի տօնակատարութեան եւ հայ ազգային Եռագոյնի պարզումին, այլեւ, ընդհակառակը, ի հարկին պատասխանատուութեան պիտի կանչեն բոլոր անոնք, որոնք ամէն տեսակ անմիտ ու գռեհիկ միջոցներով պիտի փորձեն խափանել այդ տօնակատարութիւնները, կամ արգիլել տալ հայ ազգային Եռագոյնի պարզումը:

Հինգերորդ, ստորագրուած Համաձայնագիրը որոշապէս ցոյց կուտայ, թէ ոչ միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ հայ հասարակութեան 99 տոկոսը, այլեւ բուլղար իշխանութիւնները ոչ մէկ պարագայի տակ պիտի համաձայնին որ «Հայաստան սիրելու» անուան տակ, խորհրդային կամ համայնավար պրոպագանդ մղուի այս գաղութին մէջ: Հայաստանը եւ խորհրդային իշխանութիւնը բոլորովին տարբեր հասկացողութիւններ են. Ամէն ճշմարիտ Հայու պարտականութիւնն է ոչ թէ խօսքով, այլ կենդանի գործով եւ զոհողութեամբ սիրել Հայաստանը, առանց շփոթելու զայն խորհրդային բռնաւոր եւ օտար իշխանութեան հետ: Ու ամէն ճշմարիտ եւ ողջամիտ Հայ հայրենասէր պէտք է չափէ եւ կշռէ համայնավար պրոպագանդի ամբողջ կործանիչ վտանգները, ուղղուած ոչ միայն հայ գաղութի ներքին խաղաղութեան եւ ամէնէն կենսական շահերուն, այլեւ բուլղար պետական կարգերուն եւ այս հիւրընկալ երկրի անդորրութեան դէմ:

Վեցերորդ, Համաձայնագիրը կուգայ ամէնուն վկայելու թէ, բուլղար իշխանութիւնները վերջնապէս զզուած են ամէն կարգի եւ ամէնօրեայ «զանգատներէ», որոնք իրականին մէջ անամօթ զրպարտութիւններէ եւ զզուելի բանսարկութիւններէ անդին չեն անցնիր: Բուլղար իշխանութիւնները կ'ուզեն կատարեալ հանգիստի մէջ եւ միայն խաղաղ աշխատանքի լծուած տեսնել հայ գաղութը: Անոնք սլոշապէս զգացնել տուած են թէ պիտի չը հանդուրժեն այլեւս ո'եւէ կագ ու կռիւ եւ գզգռութիւն ու թշնամութիւն հայ կուսակցութիւններու միջեւ: Այսինքն, բուլղար իշխանութիւններն ալ եկած են նոյն այն եզրակացութեան, ինչ եզրակացութեան որ եկած են վաղուց այս թերթը, անխտիր բոլոր դաշնակցականները եւ այս գաղութի պարկեշտ ու անկուսակցական տարրերը»:

Սահմանադրութիւնը պիտի փոխուի

Կարգ մը երեսփոխաններ բանաձեւ մը պատրաստած են որով կը պահանջեն 33 անդամներէ բաղկացած խորհրդարանական յանձնաժողով մը կազմել, մինչեւ երկու ամիս սահմանադրութեան վերաքննութեան ծրագիր մը մշակելու համար: Փոփոխութիւնը պէտք է կատարուի կառավարութեան հեղինակութիւնը ամրապնդելու եւ օրէնսդիր ժողովին հակակշռի իրաւունքը զօրացնելու առաջադրութեամբ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆ Պ. տը Մարթէլ երեք շաբաթ Փարիզ մնալէ յետոյ, վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին: Ասով կը հերքուին այն զրոյցները թէ մարզպանը պիտի փոխուի:

ԹՈՒՐՔԻԱ դեսպաններու փոփոխութիւն պիտի կատարէ մօտերս: Ուաշինկթընի դեսպան Մուխթար պէյի պիտի յաջորդէ Հռոմի դեսպան Վասըֆ պէյ, իր տեղը տալով Լոնտոնի դեսպան Միւնիր պէյի: Իսկ Լոնտոնի դեսպան պիտի նշանակուի նախկին վարչապետ Ֆեթհի պէյ որ չորս տարիէ ի վեր անկուսացած էր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՐԻՄԵԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻ 7րդ հատորը: ՇԱՀԱԳԱՏՈՒՄ (Գիրք վաստակոց) նոխօրէն պատկերազարդ: Երբ «Վերադարձ գէպի հողը» օրուան հրամայական պահանջ դարձած է, Հայ Գիւղատնտեսական' իր այս նոր հատորով նպատակ ունի արծարծել հողի եւ հողագործութեան սէրը երկսեռ հայ սաանողներու մէջ: Իրագիտական գասագիրք մըն է այս նոր հատորը, ուր իւրաքանչիւր բերքի վրայ կը տրուին եւ հետզհետէ պիտի տրուին համապատասխան ծանօթութիւններ' պատկերալից ոճով մը:

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

Թիւկէթի վանքերէն գտած էր խօսք մը որուն միջոցաւ կը խնամէր երախան Ցարուհին չէր կրնար խուսափիլ իր ազդեցութենէն, որովհետեւ ինք կրնար ապրեցնել երախան օր մը եւ մեռցնել յաջորդ օրը. իր դերը, ըսաւ ան, ծանօթ չէր Եւրոպացիներուն:

Ռասփութին աւելի յառաջ գնաց եւ անցուց թէ վճռած է իր ազդեցութեան տակ առնել ամբողջ Ռուսաստանը: Ըսաւ նաեւ թէ ինք վարձուած էր Գերմանիոյ կայսրէն (*) եւ իր բազմաթիւ ծրագիրներէն մէկն էր ըստիպել ցարը որ հրաժարի գահէն, խորհրդակցութեան նշանակելով ցարուհին. այն ատեն ինք' Ռասփութինը պիտի ըլլար Ռուսիոյ տէրը:

Իշխան Եուսուփով յարաբերութեան մէջ կը մտնէ իր այն բարեկամներուն հետ որոնց համար Ռուսիան ամէն բանէ վեր էր: Գաղտնիքը պիտի պահէին իրենց մէջ. սակայն ենթադրութիւնը բան մը չէր կրնար ընել: Արքայական ընտանիքը նոյնպէս, իսկ ցարը այդ օրերուն ճակատ գացած էր:

Իշխանն ու իր բարեկամները կը մտածէին թէ միայն մէկ միջոց կայ որուն կրնան դիմել — սպաննել Ռասփութինը: Իշխանը կը ստանձնէ ամէն պատասխանատուութիւն:

Ռասփութին շատ անգամ կը պարծենար թէ զինքը սպաննել կ'ուզեն, բայց, կ'ըսէր, ոչ ոք կրնայ դպչիլ ինծի, ես «Աստուծոյ ընտրեալն» եմ եւ մա'րդ վնաս չի կրնար հասցնել ինծի: Իշխան Եուսուփով Փեթերպուրկի մէջ ունէր հինաւուրց պալատ մը որուն անունն էր Մոյքա: Անհաւանելի հարստութեան տէր էր ան այդ օրերուն: Պալատին գետնայարկը կար կահաւորուած սենեակ մը: Բժիշկ մը իրեն հայթայթած էր կարգ մը թոյներ որոնց հակազդող բաղադրութիւններ չկային. զոնէ այդպէս կը հաւատար իշխանը. եթէ այդ թոյները խառնուէին գինիին կամ անուշեղէններուն, կրնային մեռցնել քանի հոգի:

Ռասփութին ճաշի կը հրաւիրուի. չափազանց ուրախ էր. այնպէս որ կը լափէ բոլոր անուշեղէնները եւ առատօրէն գինի կը խմէ: Եւ սակայն, իշխանը սարսափով կը տեսնէ որ թոյները ազդեցութիւն չէին ըներ անոր վրայ. կը քաշէ ատրճանակը. Ռասփութին գիւղի մը պէս գետին կը փռուի. բայց ողջ էր տակաւին. իշխանը երկրորդ գնդակ մը կը պարպէ: Ու յետոյ անոր դիակը կը նետեն գետը:

Գաղտնիքը շուտով կը յայտնուի. իշխանը կը ձերբակալուի, որովհետեւ կը խոստովանի: Հաւանաբար ամէն Ռուս ազատ շունչ մը կը քաշէ Ռասփութինի մահէն ետք:

Բաւական ժամանակ յայտնի չէր թէ ցարը ինչ դիրք պիտի բռնէր իշխանին հանդէպ: Ահրցը այն է որ Եուսուփով կ'աքսորուի. իր կինը կը միանայ իրեն եւ մինչեւ յեղափոխութեան պայթումը կը մնան աքսորավայրին:

Պատմութեան այն մասը որ առնչութիւն ունի այս դատին հետ, կարելի է ամփոփել նկատել այսպէս:

Պէտք է լաւ գիտնալ որ իշխանն ու իշխանուհին Ռուսաստանէն կը հեռանան բոլորովին աղքատ վիճակի մէջ: Իրենց ստացուածքները գրաւուած էին եւ այժմ անոնք կ'ապրին անցեալ լաւագոյն օրերու յիշատակով զոր իրենց մէջ կ'արթնցնէ այս շարժանկարին պատմութիւնը:

Եւ հիմա կ'անցնիմ ժապաւէնին, որուն պատմութիւնը կը սկսի 1913էն: Նաթաշա անունով իշխանուհի մը կը նշանուի իշխան Չիկոտիէֆին հետ: Իշխանը պալատ մը ունի որ կը նմանի Մոյքային եւ կառուցուած է համանուն գետին ափը: Այդ անունով պալատ ունեցած է միմիայն իշխան Եուսուփովը:

Իշխան Չիկոտիէֆն ու իշխանուհի Նաթաշան նշանուած են շարժանկարին ամբողջ տեւողութեան' պատմութիւնը շահեկան դարձնելու համար եւ անոնց ամուսնութիւնը տեղի կ'ունենայ միայն երբ ժապաւէնը կ'աւարտի:

Ցարը ու ցարուհին չափազանց ընկճուած են 1914էն' պատերազմին հիւանդութեան պատճառաւ: Անցեր կան շարժանկարին մէջ որոնք աւելորդ են թերեւս, բայց մանաւանդ անհանոյ. օրինակ, երբ գահաժառանգը կը ճչայ անկողինին մէջ եւ իր ճիչերը կը լսուին բոլոր սրահներէն:

Եւ ահա Ռասփութինը որ յանձն կ'առնէ բժշկել երախան, թերեւս մագնիսական զօրութիւնով մը: Գահաժառանգին կեանքը կը փրկուի եւ կրօնաւոր Ռասփութինը կը տիրապետէ ամբողջ արքունիքին: Ժապաւէնը ցոյց կուտայ թէ ան ինչպէս կը ստեղծէ այդ տիրապետութիւնը:

Իշխան Չիկոտիէֆ կ'որոշէ թէ Ռասփութին պէտք է թունաւորուի Մոյքայի պալատին մէջ: Կրօնաւորը կը սպաննուի պալատին գետնայարկը եւ իր դիակը կը նետուի գետին մէջ:

Շարժանկարին մէջ, իշխան Չիկոտիէֆը կը բերեն ցարին որ Ռուսաստանէն վտարել կուտայ զայն. Չիկոտիէֆ կը հեռանայ երկրէն, ամուսնանալու համար իշխանուհի Նաթաշային, այսինքն, իրականին մէջ իշխանուհի Եուսուփովին հետ: Կա՞յ մէկը որ պնդէ թէ շարժանկարին Չիկոտիէֆը որ կ'ապրի Մոյքայի պալատը, որուն գետնայարկին մէջ կը սպաննէ Ռասփութինը, իշխան Եուսուփովը չէ:

Ռուսիոյ պատմութեան ծանօթ որ եւ է մէկը գիտէ թէ Ռասփութինի ըսպաննողը իշխան Եուսուփովն էր, որովհետեւ երբ իր մասին զանազան գրոյցներ շրջան կ'ընէին, ինքն էր որ «Ռասփութին» անունով գիրք մը գրեց եւ ամէն ինչ պատմեց:

Իշխան Չիկոտիէֆը իշխան Եուսուփովն է, իսկ իշխանուհի Նաթաշան' անոր կինը:

Սիրային պատմութեան մը հեղինակը երբ իր նիւթը կ'առնէ ընդհանուր ազգերու պատմութենէն, որոշ պատասխանատուութիւններ կուտայ ինքզինքին: Այդպէս ըրած է նաեւ շարժանկարի ընկերութիւնը, որուն դէմ բացուած է այս դատը: Ընկերութիւնը հաւանաբար կը հետապնդէր երկու գլխաւոր նպատակներ: Այս տեսակ նիւթերու մէջ դերասանը ընդհանրապէս ամուսնացած չէ գործողութեան ընթացքին, որպէսզի աւելի վիպական եւ հրապուրիչ երեւայ ունկնդիր բազմութիւններուն: Հետեւաբար ամուսնութիւնը յետաձգուած է մինչեւ ժապաւէնին վերջը:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(*) Հեռագիրները կը պատմեն թէ Գերմանիոյ նախկին կայսրը որ բնականաբար կը հետեւի դատավարութեան, չէ ուզած ոչ մէկ մեկնութիւն տալ այս մեղադրանքին (Յառաջ):

(2) (Շար.)

թէ՛ մեր վրէժը լուծենք, եւ թէ Թիւլէֆեանը մատնենք այնպիսի դիրքի մը որ չկարենայ վնասել մեր շահերուն:

Ճէվատը գրեց հարկ եղած նամակները: Ես ալ, Րիզէի Մաֆավրի գիւղէն Մէհմէտի միջոցաւ եայթայթեցի անհրաժեշտ ռումբերը եւ հանրակառքի մէջ դնել տուի: Ռումբերը պայուսակով հանրակառք դնելու մէջ բացարձակապէս դուի որեւէ նպատակ չկար: Գործը պարզապէս Թիւլէֆեանի դէմ սարքուած էր: Ես այս գործը առանձինն ըրած չեմ, այլ գիս այդ գործին դրդողն եղաւ գրագիրս Ճէվատ, որ ոխ ունի Թիւլէֆեանի դէմ»:

Ճէվատի խոստովանութիւնը.— «Ընկերութեան շրջանին շատ աշխատեցայ: Հակառակ բազմաթիւ դիմումներուս, Թիւլէֆեան չուզեց իրաւունքս տալ: Ցուսահատ, Իպրահիմ պէյի հետ այս դաւը սարքեցինք Թիւլէֆեանի դէմ եւ ռումբերը հանրակառքի մէջ դնել տուինք»:

Ռումբերը հայթայթողն ալ Թուրք մըն է, Մէհմէտ, որ կը պատմէ.

— «Սարըեար, Իսֆէլէ պաղտատն, թիւ 107 տան մէջ բնակող մէկ ընկերոջմէս՝ Րիզէցի Հաֆըզ Մէհմէտ Րաղըպէն գնեցի այդ ռումբերը: Դէպքին օրուան առտուն, անոր հետ տեսնուեցայ եւ չորս ռումբ ուզեցի: Սակարկեցինք եւ վերջապէս համաձայնեցանք 30 ոսկիի փոխարէն տալու: Այդ օրը կէսօրուան մօտերը առի ռումբերը եւ Իպրահիմ պէյին տուի: Ցետոյ շուկայէն հին պայուսակ մը եւ գիրքերը գնեցի: Իրիկուան կողմը, հետեւեցայ մինչեւ Թինէլ եկայ: Շիշլի — Թինէլ հանրակառքը նստայ եւ երբ Շիշլիի մօտեցանք, պայուսակը որպէս թէ մոռնալով թողուցի եւ վար իջայ»:

Այս յայտնութեան վրայ կը ձերբակալուի Րիզէցի Հաֆըզ Մէհմէտ Րաղըպ եւ կը խուզարկուի Սարըեարի անոր տունը:

Տան մէջ կը գտնուին 110 ռումբի փամփուշտներ: Մէհմէտ Րաղըպ, որուն ընթացքը եղած է ի վեր կասկածելի կը նկատուէր ոստիկանական տեսչութեան կողմէ, կը պատասխանէ թէ այդ չորս ռումբերը եւ 110 փամփուշտները ընդհ. պատերազմէն մնացած են, եւ զինադադարէն ի վեր տունը պահուած կը մնան: Գալով ծախելուն, ընկերը իրեն ըսած էր թէ այդ չորս ռումբերը պիտի գործածէ խոզ սպաննելու եւ այս պատճառով է որ հաւանած էր:

Այս խոստովանութիւններէն յետոյ, չորս թուրք ամբաստանեալները ամէն բան ուրացան հաշտարար դատարանին առջեւ, բայց դատաւորը զանոնք ամբաստանեց հանրային անդորրութիւնը խանգարելու յանցանքով եւ բոլորն ալ բանտարկուեցան: Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ մօտ օրէն:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Սչօ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մօտ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14 rue François Garcin ընդ. Քէնտրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 288 փր.: Կար — գադրեցինք:
ՎԻԷՆ, Գործ.— 235:
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՄԷՐ, Ս. Կ.— 35:
ՓԱՐԻԶ, Լ. Ե.— 70:
ՊՕՊԻՆԵԻ, Ս. Ա.— 70:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 400: Կախգադրեցինք:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 855:
ՇԱՍ, Պ. Ա.— 25:
ՎԻԷՆ, Ե. Պ.— 50:
ԼԻԷԺ, Ա. Փ.— 50:
ՆԻՍ, Օ. Պ.— 140:
ՆԱՆԹ, Գ. Ս.— 70:
ՇԱՍ, Ս. Թ.— 50:
ԱՆՏԻՈՔ, Տէր. Ս. Մ.— 10 սուրիական ոսկի.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

ՕՐ. ՑԱՍՄԻԿ ԿԷՕՆՃԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Ամուսնացած

Ներահայրութեան՝ Տէր եւ Տիկին Մաթոսեանի:

Վիէն (Իզէր) 3, մարտ 1934

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԶՆԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Նպատակ ունենալով Հայրենակցական Միութիւն մը կազմել, իբրեւ առաժամեայ մարմին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր Երզնկացիները կը հրաւիրենք այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ներկայանալ Պ. Կիրակոս Յարութիւնեանի տունը՝ խորհրդակցելու համար:

Հասցէ.— 16, rue Victor-Hugo, 16 Gentilly (Seine). Métro: Porte d'Italie.

Ի դիմաց Առժամեայ Նախաձեռնակ Մարմին:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ԱՆԻԷՌ ՊՈՒՌ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ*

եւ Հովանաւորութեամբ՝ *ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

25 Մարտ Կիրակի կէս օրէ վերջ

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

84, Rue Chappe. Salon Chappe*ի մէջ*

կը խօսին ընկերներ՝ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ եւ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ *ՓԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 7

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ՝

ԽԱՏԻՍԵԱՆ, ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, ՊԱԼԱՅԵԱՆ, ԳԵՒՈՆԵԱՆ:

Պուրկ-լա-Րէն, Place Condorcet, Salle de Banquet*ի մէջ*

Մասնաւոր մասնակցութեան համար 2.50 *ֆր.*

Porte d'Orléans*էն առնել* 88 *թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Place Condorcet Bourg-la-Reine:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ եւ ԱՆԴԻՄԱԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

17 *ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ*

Salon Floride*ի մէջ* **7, rue Venture**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Opéra Comique*էն Օր.* Mireille Belgrano, *Փարիզի Վարիէթէէն հռչակաւոր կատակերգակ* Honoré Gabin: *Եւրոպական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՉԱՐԵՀ ՉԱՎՈՒՇԵԱՆի եւ* M. Richard*ի եւ մասնակցութեամբ հռչակաւոր ՌՕՏՍԼ ՃՕԶի:*

Դիմակաւորներու տողանցք. գեղեցիկ տարազ կրողներուն արժէքաւոր նուէրներ: *ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ.*

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փարթ ա'Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնաց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 13, Rue Pierre Curie, *Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ: Գեղարուեստական հոխ բաժին: Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅԻ: Կը նուագէ թառիստ ԱՐՓԱՐ: Տեղի պիտի ունենան Կովկասեան պարեր: Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն:*

Մասնաւոր մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

Միայն 130 ֆրանք վճարելով անմիջապէս պիտի ստանաք ոչ միայն մեր հրատարակած *ՈՒԹԸ* հատորները. (*Ռ. Զարդարեան, Մելքոն Կիւրճեան, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Գեղամ Բարսեղեան, Արփիար Արփիարեան, Գր. Զօհրապ, Տ. Չէօքիւրեան եւ Օհան Կարօ*) որոնց իրական արժէքն է 170 ֆրանք այլ նաեւ՝

ԼԻՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿԵԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ

մէկ տոմսակ. որուն արժէքն է 36 ֆրանս. ֆրանք: վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝

ՄԱՐՏ 26ին ԼՈՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

բացի *ԵՐԵՔ* մեծ պարգեւներէն. *4 միլիոն. մէկուկէս միլիոն եւ մէկ միլիոն պելճիքական ֆրանք, կան նաեւ* 2500ի մօտ ուրիշ մեծ ու փոքր պարգեւներ: փութացէք այժմէն ու եւ է ձեւով *ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ* 20:

130 *ՖՐԱՆՔ ղրկել մեր հասցէին՝* **M. Barsamian**

121 Rue Marcadet. Paris (18)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 14 Շաբաթ երեկոյ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (70)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մինչդեռ, Էնվէր փաշայի մտքին մէջ այնքան ամուր խարսխած էր Օսմանեան կայսրութեան սահմաններէն ներս զինուորական բռնապետութիւն մը հաստատելու գաղափարը որ՝ իր աչքերը պարզապէս կուրցած էին այդ գաղափարէն դուրս մնացած դէպքերուն, մտածումներուն եւ ըմբռնումներուն հանդէպ, եւ կամ իր տեսողութիւնը շլացած էր իր երեւակայած շողշողուն հեռանկարներէն:

Այն ինչ որ կ'երեւակայէր՝ իբրեւ շողշողուն ապագայ, պարզապէս մանկական մտածումներ էին, եւ արդիւնք կարգ մը ցնորքներու: Օսմանեան կայսրութիւնը ամբողջութիւնն էր մեծ հողերու: Ոչ ճամբայ ունէր, ոչ շոգեկառք, ոչ ալ իր կրթական գործը կատարեալ էր: Ներքին քաղաքականութիւնը խառնաշփոթ էր: Եւրոպականպետութիւններէն շատեր աչք տնկեր էին իր երկրին որ կ'երկարէր մինչեւ Պաղտատ: Արաբները, Հայերը, Յոյները կ'եռափէին: Այս բոլոր թերիները լրացնելու եւ վտանգները կանխելու համար մինչ հարկ էր երկրէն ներս դիրագոյն ճիգ ի գործ դնել, Էնվէր փաշա կ'երեւակայէր Օսմանեան կայսրութեան սահմաններէն դուրս բնակող Թուրք եւ իսլամ տարրերը եւս միացնելով ստեղծել մեծ կայսրութիւն մը եւ անոր գլուխը անցնիլ: Այս մտածումները ապայականչէին՝ ինչ էին, ուրեմն:

Ընդհ. պատերազմի միջոցին, Էնվէր փաշայի եւ Իթթիհատի միջեւ ստեղծուող վէճը իր աղբիւրը կ'ունենար երկիրը չահագրգռող բոլոր գործերուն եւ ձեռնարկներուն մէջ: Այդ անդրադարձումը կը զգացուէր, անշուշտ, եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի մէջ: Մինչ մէկ կողմէ Իթթիհատը կ'ուզէր իւրացնել «Թէշքիլաթը Մախսուսէ» ն, միւս կողմէ Էնվէր փաշա ալ իր կանգնէր անոր: Եւ ուրովհետեւ կ'ուզուէր իրարու հակառակ երկու գաղափարներու ծառայեցնել Թէշքիլաթը Մախսուսէի համար ի գործ դրուած ճիգերը եւ կազմակերպուած չէթէներն ու ճոկաները, բնականաբար կարելի չէր ըլլար ձեռք ձգել ակնկալուած օգուտները: Այս ճակատին անհրաժեշտ ուժ մը կը ղրկուէր ուրիշ ճակատ մը, եւ, չարժելով չէթէներու պետերուն անձնական մտածումներուն համաձայն, ապարդիւն աշխատանք մը կը տարուէր:

Այս էր, ահա, պատճառը, որ, մէկ մասը այն ուժերէն որոնք Րիզա պէյի ճակատը կուղային՝ հոն կը մնային, ուրիշ մաս մը ուրիշ ուղղութեամբ մը կը մեկնէր, եւ, Թէշքիլաթը Մախսուսէն կը զրկուէր միակ ու միակ կեդրոնացեալ ղեկավարութենէ մը:

Կովկասի ճակատը, որ, դարերէ ի վեր Թուրք սահմաններէն սկսելով կ'երկարէր մինչեւ Սեւ ծովու եզերքը՝ Րիզա պէյի բանակեալը, մեր՝ պատերազմի մասնակցութենէն առջին հետեւեալ կացութիւնը կը պարզէր, ըստ Թէշքիլաթը Մախսուսէի չարժումներուն.—

Պայազիտի մեր չէթէները ձերբակալած էին երեք Թուրքեր՝ Սաֆէր, Ապպաս եւ Էքպէր անուններով: Ասոնք՝ Իգտիրէն կուգային: Համաձայն իրենց յայտարարութեանց, փախած էին՝ Իգտիրէն կուգային: Համաձայն ասէին, Իգտիրի մէջ կը պատրաստէ յարձակողական չարժում մը, այդ բանակին պատկանող հայ կամաւորները բնաջնջումի եւ ջարդի ծրագիր մը ունէին, զոր ի գործ պիտի դնէին սահմանը անցնելէ վերջ: Սաֆէր, Ապպաս եւ Էքպէր, տեղեկանալով այս բոլորին, յաջողած էին փախչիլ, եւ, ուղղուած էին դէպի Պայազիտ՝ մեզ տեղեակ պահելու համար Հայերու մտադրութիւններէն.

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Այս երեքը, երբ Պայազիտ բերուեցան, ըսին.

— «Եթէ ռուս բանակը Թրքական հողերը մտնէ, Հայերը պիտի մորթեն Թուրք այրերը, ինչպէս իրենք անձամբ ըսին մեզի: Մենք եւս Թուրք ըլլալով՝ փախանք եւ հոս եկանք՝ կ'ուզենք օգնել Թուրքերուն: Մեզի զէնք տուէք: Պիտի երթանք կռուինք անոնց դէմ: Եթէ կ'ուզէք՝ կրկին Իգտիր կ'երթանք, տեղին վրայ կ'ուսումնասիրենք անոնց շարժումները եւ ձեզի լուր կը բերենք:

Թէեւ նախապէս կասկած ներշնչած էին այս երեք բարեկամները, ու հաւանական նկատուած էր որ անոնք ռուսական լրտեսներ են, այսուհանդերձ, կատարուած հարցաքննութեանց իբրեւ հետեւանք, հաստատուած էր որ Սաֆէր, Ապպաս եւ Էքպէր Թուրքեր էին ու Թուրքերու կողմնակից: Հետեւաբար անոնց զէնք եւ ձի տրուած էր:

Անոնց Պայազիտ գալէն երեք օր վերջ, հայ յեղափոխականներու պետերէն Սուրէնի ընկերը՝ Յակոբ՝ Վանէն Պայազիտ եկած էր: Այս Հայերուն շարժումները շատ կասկածելի էին: Անոնք շարունակաբար կը շրջագայէին մեր սահմաններուն մերձ վայրերու մէջ: Նոյնիսկ, գաղտնօրէն անցնելով սահմանը, Հիման մէջ կը մտնէին Ռուսահայերուն հետ, եւ ծրագիրներ կը մշակէին եւ յետոյ կրկին կը վերադառնային Թուրքիա, ինչպէս կը լսուէր: Կարելի չէր ըլլար ճշդել թէ որքան ճիշդ էին այս լուրերը: Կասկած կը հրաւիրէր նաեւ Յակոբին՝ Պայազիտ ժամանումը: Հակառակ ասոր՝ անոր հանդէպ որ եւ է ձեռք չէր առնուէր:

Յակոբի մասին ամէնէն առաջ [...] պէյը լուր տուած էր: Ան դիմած [...] այն չէթէապետներուն որոնք Պայա[զիտ] վրա կը գտնուէին, եւ ըսած էր

— Ես այս մարդը Երեւանի մէջ [...] սայ: Հոն հայ յեղափոխականներ[ու] Սուրէնի հետ էր: Անոր ընկերն [...] կ'ըսէին թէ ամէն օր հայ յեղափոխականներուն հետ էր: Այս մարդը ի՞նչպէս կրնար հոս գալ այժմ:

Էրպէյին .ուած տեղեկութիւններ[...] րէն հասկցուած էր որ Յակոբ, Պար[...] կաստանի եւ Ռուսիոյ մէջ շրջագայել[է] էն յետոյ, Թուրքիա վերադարձ[...] ուղիղ Վան գացած ու անկէ եկած Պարսկաստան սահմանին մէջ՝ Պայա[զ]իտ: Թերեւս կրկին սահմանը անցնելով Ռուսերուն միանալու տրամադիր էր:

Պարզուեցաւ յետոյ, որ Յակոբ չփա[...] մէջ է այս Հայերուն հետ որոնք Թուր[...] քիայէն դուրս կ'ապրէին, չէթէի պա[...] տերը խնդիրը տեղեկացուցած [...] սպասողական մարմիններուն ու խնդ[...] ուած էին անհրաժեշտ միջոցները ձեռ[ք] առնել Յակոբին դէմ:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.296

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԽՐԹԻՒԻՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա	200 »	100 »	—
Միւս երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ
JEUDI 8 Mars 1934

ԺԱՄԱՆԱԿ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2429

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՆՁԱԿՈՏՈՐ ԽՈՒԺԱՆԸ

— օօ —

Քիչ անդին պիտի կարդաք նամակ մը, զոր Յունաստանի վարչապետին ուղղած է վեղարաւոր թշուառական մը, Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեան։

Նամակը միեւնոյն ատեն լոյս տեսած է Աթէնքի յունարէն թերթերուն մէջ։

Կարապետ եպիսկ. կը խօսի յանուն «Յունաստանի հայ գաղութին», որ իբրեւ թէ «պարտականութիւն տուած է իրեն, իբրեւ Հայ Եկեղեցւոյ Պետ, ուշադրութիւն հրաւիրելու մի քանի եղելութեանց վրայ»։

Նոյնութեամբ արտատպած ենք այդ «եղելութիւնները», առաջադրելով քանի մը նախադասութիւններ, որոնք ամբողջովին երեւան կը հանեն ձեռնարկին անպարկեշտ սեւութիւնը։

Ի՞նչ կը պատմէ Աթէնքի հոգեւոր հովիւը, խօսքն ուղղելով Յունաստանի վարչապետին.

1. «Հայերու մէջ կայ «Դաշնակ» կոչուած կուսակցութիւն մը, որուն պաշտօնական օրկանն է «Նոր Օր» օրաթերթը։ Այդ կազմակերպութիւնը ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐ ԳՈՐԾԱԾ է Սուրիոյ, Յունաստանի եւ ամիս մը առաջ՝ Ամերիկայի մէջ»։

2. Երախտապարտ պիտի ըլլայինք ձեզի հանդէպ, եթէ ԱՆԽՆԱՅ ՋԱԽՋԱԽԷՔ յիշեալ ահաբեկչական կազմակերպութիւնը, որ եկլէն ասպնջական երկիրը յարմար գետին մը կը գտնէ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»։

3. Կը յուսանք թէ ձեր ասպնջականութիւնը չարաչար գործողները պիտի հասկնան իրենց արարքին ծանրութիւնը, ինչպէս հասկցան Սուրիոյ եւ Պուլկարիոյ ճիւղերը, որոնք անխնայ լուծուեցան»։

Ուրեմն, հինգ «արի»ներէն մէկն ալ ասպարէզ իջած է, «զգետնելու» համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Բուն «արի»ները, այս քրէական ձեռնարկին հեղինակներն ու դրդիչները կը մնան մութին մէջ, եւ յառաջ քշած են այս ողջէտ վեղարաւորը, որ կատարեալ պատուհաս մը դարձած է, 1922էն ի վեր։

Արդարեւ, Մազլըմեան եպիսկոպոս մը միայն կրնար ստանձնել այսքան անպատիւ եւ ոճրապարտ «պարտականութիւն» մը, յանուն դաւադիր խմբակի մը։

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ երեք Դաշնակցականներ վիրաւորուած են, փետր. 25ին, նախաձեռնութեամբ այդ նոյն դիմակաւոր եւ փախստական խմբակին։

Եւ այս՝ իբրեւ պատասխան այն «բաց նամակ»ին, որով Աթէնքի Դաշնակցական օրկանը լրջութեան հրաւէր մը կ'ուղղէր Ազգ. Վարչութեան.

Ուրեմն, գաղութները դեռ ազատելիք չունին գոյնզգոյն հրձիգներու ձեռքէն։

Անոնք, վեղարաւոր թէ աշխարհական դաւադիրներ, մինչեւ այսօր երդում – պատառ կ'ըլլային Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին անունով, իբրեւ պատգամ կ'ընդունէին անոր ամէն մէկ խօսքը։

Ի՞նչ կ'ըսէր կաթողիկոսական վերջին կոնդակը (12 Նոյեմբեր 1933, թիւ 1341).

— «Պատուիրեմք ամենայն առաջնորդաց եւ հոգեւոր պաշտօնէից արտասահմանեան վիճակաց Մերոց եւ յորդորեմք զերեսփոխանական ժողովս, զհոգաբարձական եւ զԹաղական Վարչութիւնս հեռու մնալ կուսակցական եւ քաղաքական պայքարաց»։

Իսկ ի՞նչ կ'ընէ ոմն Կարապետ եպիսկոպոս, յանուն ամբողջ գաղութի մը որ իր հեռացումը պահանջած է տարիներով.— Վեղարը գլխուն, Առաջնորդարանի նամակաթուղթն ու կնիքը ձեռքը, ոստիկանական տեղեկագիր մը կը գրէ Յունաստանի վարչապետին, խնդրելով «ԱՆԽՆԱՅ ՋԱԽՋԱԽԵԼ» Դաշնակցութիւնը։ Չէ՞ որ այդպէս եղած է Սուրիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ։ (Ի՜նչ սուտ, Մազլըմեան այստեղ ալ կը խաբէ յունական կառավարութիւնը, ինչպէս կը սուտէ երկու միլիոն? բնակիչ պարգեւելով Հայաստանի եւ ուրիշ «մասալ»ներ պատմելով)։

Ուրեմն, Հայրապետական կոնդակն ալ արժէք չունի դաւադիրներուն համար։

Անոնք այդ կոնդակներուն օգնութեան կը դիմեն, ամէն անգամ որ նեղը մնան։ Մնացեալ բոլոր պարագաներուն մէջ, կոնդակը ծիծաղ միայն կը շարժէ։

Ղեւոնդ արք. ինք չէ՞ր որ գրեց, իր «Պարզ Քարոզներ»ուն մէջ.

— «Մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր պետերը հեռու պէտք է մնան քաղաքային կամ ազգային որ եւ է գործէ»։

Գրեց, բայց ճիշդ հակառակ ճամբան բռնեց, ընդառաջ երթալով սանձակոտոր խուժանի մը։

Աւելի լրջութիւն սպասել Մազլըմեանէն՝ պիտի նմանէր քարէն կաթ հանելու։

×

Մենք դիտմամբ չմտանք Կարապետ եպիսկ.ի «ժուռնալ»ին մանրամասնութեանց մէջ, որոնք անճարակ մարզանքներ են, ծածկելու համար բուն դաւը։

Այսօրուան համար, կը բաւէ ուշադրութեան յանձնել միայն երեւոյթը։

Այսպէս, ուրեմն, Դաշնակցութեան հակառակորդները պիտի շարունակեն իրենց խուժանային արշաւը, բոլոր ճակատներուն վրայ եւ ամէնէն ազատ, գրգռիչ եւ անպարկեշտ միջոցներով։

Անոնք պիտի շարունակեն անդադար իւղ լեցնել կրակին վրայ, շարժման մէջ դնել ամէն տեսակ խառնակիչներ, օգտագործել վեղարն ու բանկալը, պղտորել տեղական իշխանութեանց միտքը, ի հարկին մահափորձեր ալ կատարել, պարագային համեմատ վարձելով զանազան Կարապետներ, եպիսկոպոս կամ «չաւուշ»,— որպէսզի Դաշնակցութիւնը ... կործանի։

Ապրի՜ սանձակոտոր խուժանը ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ ԵՊՍԿ.Ի ՆՈՐ «ԺՈՒՌՆԱԼ»Ը

ԻԲՐԵՒ ԶՐԱԳԻՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՎ, ԿԸ ԽՆԴՐԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԷՆ՝ «ԱՆԽՆԱՅ ՋԱԽՋԱԽԵԼ» ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Ընթերցողները կարդացին Աթէնքի մէջ կատարուած արիւնալի յարձակումները՝ երեք Դաշնակցականներու վրայ, ղեկավարութեամբ կարմիր խմբակի մը որ զազրելի ժողով գումարած եւ մահափորձ սարքած էր։

Աթէնքի վերջին թղթարերէն կ'իմանանք նոր եւ նոյնքան ծանրակշիռ իրողութիւն մը։

Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեան, հին Յունաստանի ինքնակոչ առաջնորդը, վարչապետ Պ. Ցալտարիսի ուղղած է նամակ մը, որ հրատարակուած է Աթէնքի «Գաթիմէրինի» եւ «Նէոս Կոզմոս» թերթերուն մէջ։ Կարդացէք եւ դատեցէք —

Վսեմափայլ Տէր,

— «Յունաստանի հայ գաղութը, որ այնքան ջերմ ասպնջականութիւն գտաւ ձեր ազնիւ հողին վրայ, պարտականութիւն տուած է ինծ, իբրեւ հայ եկեղեցւոյ Պետ, ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրելու մի քանի եղելութեանց վրայ որոնք մեր գաղութին խաղաղութիւնը եւ հանդարտութիւնը խանգարելու բնոյթ ունին։

Հայերու մէջ կայ «Դաշնակ» կոչուած յեղափոխական կուսակցութիւն մը, որուն պաշտօնական օրկանն է «Նոր Օր» օրաթերթը։ ԱՅԴ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐ ԳՈՐԾԱԾ է Սուրիոյ, Յունաստանի եւ ամիս մը առաջ Ամերիկայի մէջ յանձին Ղեւոնդ եպիսկ. Դուրեանի, որ եկեղեցական արարողութեան պահուն սպաննուեցաւ։

Նոյն այդ կազմակերպութեան Յունաստանի ներկայացուցիչները, հակառակ որ ներկայիս ամբաստանութեան տակ կը գտնուին այդ ոճիրներուն համար, կը շարունակեն միշտ սպառնալ մեր գաղութին ղեկավարներուն։

Առանց ուզելու ձեր բարի տրամադրութիւնները չարաչար գործածել, պիտի խնդրէինք ձեզմէ որ թոյլ տաք համառօտ կերպով ձեզ ներկայացնել այդ կոմիտէին ոճրային գործունէութիւնը.

Ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած Հայերը նուիրուած են իրենց իրական հայրենիքին, Հայաստանին որ մաս կը կազմէ սովիէթական մեծ հանրապետութեան, եւ սովիէթական պաշտպանութիւնը կը նկատէ գերագոյն պայման մը փոքրիկ Հայաստանի գոյութեան համար, որ առանց սովիէթական պաշտպանութեան կրնայ հիմնայատակ կործանիլ 24 ժամուան մէջ, իր սարսափելի թշնամիներուն կողմէ։

Հայ ժողովուրդը հայրենասիրական ազնիւ զգացումներով տոգորուած է եւ օրինապահ վերաբերմունք ցոյց կուտայ իր հայրենիքին հանդէպ, առանց ռէժիմի խնդիր յարուցանելու։

Յեղափոխական կուսակցութիւնը չընդունիր այս տրամաբանական կարծիքը, այլ ընդհակառակն ցնորական ծրագիրներ կը մշակէ եւ կը կարծէ թէ կրնայ է Հայաստանի ռէժիմը եւ եղածին գոյավիճակը բարեփոխել, հակառակ որ երկրէն դուրս կը գտնուի։

Հայաստան 2 միլիոն բնակչութիւն ունի, եւ պարտադրաբար իր բախտը կապած է սովիէթական Ռուսիոյ հետ որ 180 միլիոն բնակչութիւն կը համրէ։

Յեղափոխական կուսակցութիւնը ազատ է իր անտրամաբանական կարծիքները եւ տեսակէտները ունենալ եւ զանոնք պարզելու եւ պաշտպանելու միջոցը կը կարծենք թէ մամուլը եւ խօսքն է եւ ոչ թէ քաղաքական ոճիրները, զորս նախընտրած է իր տեսակէտները պարտադրելու համար։

Քաղաքական ոճիրին կը յաջորդէ գրպարտութիւնը, որովհետեւ յիշեալ յեղափոխական կազմակերպութիւնը հրապարակաւ կ'ամբաստանէ մեր գաղութին ղեկավարները եւ իրենց հակառակորդ քաղաքական դէմքերը, թէ համայնավարներ են, որպէսզի կառավարութեան եւ յոյն ժողովուրդին առջեւ ցոյց տան թէ իբր թէ իրենք համայնավարութեան դէմ կը պայքարին, յուսալով որ այդ ձեւով յունական պաշտօնական շրջանակներու համակրանքը կը շահին։

Վսեմափայլ Տէր, մենք համայնավարներ չե՛նք։

Այլ պարզապէս, որովհետեւ յուսահատած ենք Թուրքերէն քաղուելէ, եւ յուսահատելով երկրիս զօրաւորներու խաղերէն, որոնք միշտ խոստացած եւ երբեք իրականացուցած չեն Հայաստանի անկախութեան երազը — դուք Յոյներդ ալ յանախ յուսախաբուած էք ձեր զօրաւոր պաշտպաններու լքումէն — յուսահատելով կ'ըսենք զօրաւորներու խաղերէն. համակրանքով կը դիտենք Հայաստանի մը գոյութիւնը, նոյնիսկ Սովիէթներու պաշտպանութեան տակ. յուսալով որ լաւագոյն օրեր կուգան։

Այս տեղեկութիւնները ձեզ պարզելով, ձեզմէ կը խնդրենք խօսքի եւ գաղափարի ազատութիւնը ապահովել եւ բարի ըլլաք պէտք եղած թելադրանքներն ընել այդ կոմիտէի շէֆերուն, որպէսզի այս ձեւով վերջ տրուի իրենց գրգռութիւններուն եւ սպառնալիքներուն որոնք լրջօրէն կը վտանգեն գաղութի խաղաղութիւնը, ցաւալի միջադէպերու տեղի տալով։

Մենք բոլոր օրինապահ Հայերս, կատարելապէս գիտակից ըլլալէն ասպնջականութեան հանդէպ մեր ունեցած պարտականութիւններուն, երախտապարտ պիտի ըլլայինք ձեզի հանդէպ եթէ ԱՆԽՆԱՅ ՋԱԽՋԱԽԷՔ ՅԻՇԵԱԼ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ, որ եկլէն ասպնջական երկիրը յարմար գետին մը կը նկատէ քաղաքական ոճիրներ գործելու համար։

Կը յուսանք որ ձեր ասպնջականութիւնը չարաչար գործածողները պիտի հասկնան իրենց արարքին ծանրութիւնը, ինչպէս հասկցան Սուրիոյ եւ Պուլկարիոյ ճիւղերը, որոնք անխնայ լուծուեցան »։

×

«Նոր Օր» հրատարակելով այս անորակելի նամակը, դիտել կուտայ, կարճ յայտարարութեամբ մը (3 մարտ).

—«Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ուղղած էինք բաց նամակ մը եւ անոր ուշադրութեան յանձնելով գաղութին փոթորկոտ վիճակը, համերաշխութեան, խաղաղութեան առաջարկ մը ներկայացուցած էինք։

Օր մը յետոյ, իբրեւ պատասխան մեր խնդրանքին, գաղութին եւ ազգային իշխանութեան անունով, Մազլըմեան եպիսկոպոս եկլէն մամուլին մէջ հրատարակած է ամօթալի նամակ մը։ Աննախընթաց է հայ պատմութեան մէջ որ առաջնորդ մը, օտար մամուլին մէջ, ոճրագործ անուանէ իր ժողովուրդին կարեւոր մէկ մասը եւ այդ գաղութին մէջ տասնեւմէկ տարիներէ ի վեր հրատարակուած միակ հայ օրաթերթը։

Վստահ ենք թէ ո եւ է հայ որ կարդայ այդ նամակը, պիտի չուզէ ճառատալ իր աչքերուն։ Առաջնորդը այդ նամակով մեր անձին չի կրնար վնասել։ Այս իրկիրին մէջ արդարութիւն կայ, ո՛չ Չէկան եւ ո՛չ ալ Փանկալոսի լշխանութիւնն է որ կը տիրապետէ։ Բայց անդարմանելի եւ սարսափելի հարուած մըն է որ տուաւ հայ գաղութի վարկին։

Մենք կը զգանք որ Առաջնորդը պարզ գործիք մըն է անբուժելի ուժին ձեռքը. եւ Չէկան սրտատրոփ կը սպասէ որ մենք, եկլէն մամուլին մէջ նոյն ոճով պատասխանենք Առաջնորդին, որ եւ է կերպով փոխադարձենք իրեն։

Այդ հաճոյքէն պիտի զրկենք զիրենք։ Պիտի շարունակենք պահել մեր պաղարիւնութիւնը եւ գիտակցութիւնը, զատորոշելու համար հայ ժողովուրդին շահերը։ Ոչ մէկ միջոցի պիտի դիմենք, չափուելու համար Առաջնորդին հոգիի եւ մտքի պզտիկութեան հետ »։

Փետրուար 25ի դէպքին քննութիւնը

Աթէնքի ոստիկանութիւնը կը շարունակէ իր քննութիւնները, երեւան հանելու համար փետրուար 25ի դէպքին քարոզչական կազմակերպիչները։ Բոլորն ալ անհետացած կամ պահուած են։ Վերջին լուրերու համաձայն, ոճրագործ Կարապետ Չավուշի հետքը գտնուած է։ Ձերբակալուած երեք մեղսակիցներէն մէկը խոստովանած է թէ մահափորձը կանխաւ սարքուած էր, բայց ինք ոեւէ մասնակցութիւն չունի։ Ձերբակալուած է նաեւ Պ. Պետրոս Յովնանեան, որ մասնակցած է մահափորձէն առաջ կատարուած գաղտնի ժողովին։

«Նոր Օր» այս տեղեկութիւնները հրատարակելով, կ'աւելցնէ թէ Բարեգործականի մասնաճիւղը վերջերս դրամ տուած է Կարապետ Չավուշի։ Կ'ենթադրուի թէ ոճրագործը այս դրամով գնած է այն ատրճանակը, որով վիրաւորեց բժկ. Գրիգոր Պետրոսեանը։

—·—

Տիկին Սթավիցքիի յայտնութիւնները Քննիչ Յանձնաժողովին առջեւ

ԽԱԶԱԳՈՂԻՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԽՕՍԻԼ

Անցեալ օր խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը լսեց Տիկին Սթավիցքին։ Երկար եւ նեղացուցիչ հարցումներ եղան, գաղտնիքներ երեւան հանելու համար։ Տիկինը պատմեց ինչ որ գիտէր եւ յիշեց շատ մը երեւելիներու անունները։ Այսպէս, ըսաւ թէ իր ամուսինը ճաշած է ելմտական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէի հետ, 1932ին, Սթրէզայի տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ։

— Իբրեւ Պոնէի հի՞ւր թէ միեւնոյն սեղանին վրայ։

— Միեւնոյն սեղանին վրայ, պատասխանեց տիկինը եւ հարցաքննողները կարճ կապեցին։ Սթավիսքի ճաշած է նաեւ Տիւռանի հետ, որ հաւանաբար առեւտրական նախկին նախարար Ժիւլիէն Տիւռանն է եւ որ Պայոնն կանչուած է, հարցաքննուելու համար։ «Վստահ եմ որ անունը Տիւռան էր, ըսաւ տիկինը, բայց Ժիւլիէն ըլլալը չեմ յիշեր»։ Գալով Սթավիսքիի եւ Քիափի բարեկամութեան, ամուսինը անգամ մը պատմեր է թէ այցելութեան հրաւիրուած է ոստիկանութեան վերատեսուչին կողմէ եւ վերադարձին շատ ուրախ էր։ Ինք միայն մէկ անգամ տեսած է Քիափը։ Օր մը Օփերայի հրապարակին վրայ կը ճաշէին Տիւպառիի հետ, երբ Քիափ ներս մտաւ, քանի մը սիրալիր խօսքեր ուղղեց «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնին եւ բարեւելով գնաց նստաւ իր սեղանը։ Տիկ.ը հերքեց թէ Քիափի հետ միեւնոյն օթեակին մէջ գտնուած է թատերական ներկայացման մը առթիւ։ Միայն խոստովանեցաւ թէ Տիւպառի անգամ Օփերայի շքեղ ներկայացման մը տոմսակը ստանալով Քիափէն, տուած էր իրեն։ Յետոյ յիշեց հետեւեալ անձերը, որոնք յարաբերութիւն ունէին իր ամուսնին հետ,— երեսփոխան Կաստոն Պոնօ, Թիւսէ՝ Պայոնի Վարկի Դրամատան տնօրէնը, «Լիպէռթէ»ի նախկին տնօրէնը որուն 50,000 ֆրանք տուած է ինք անձամբ (տիկինը), ամուսնին հրամանով, Տիւպառի, «Օ գ'էգուտ» շաբաթաթերթին տնօրէն Փօլ Լէվի, «Պէք է Օնկլ» շաբաթաթերթին հրատարակիչ Տարտօս (բոլորն ալ բանտարկուած), ինչպէս եւ դատաւոր Հիւրլօ, որ երկուշաբթի օր անձնապաշտութիւն փորձեց, երբ իմացաւ իր պաշտօնանկութիւնը։

Տիկին Սթավիսքի յայտնեց թէ մարդ չի ճանչնար ելմտական նախարարութենէն եւ ոստիկանական վերատեսչութենէն, թէ իր ամուսինը կապ ունէր Վիէննա հաստատուած երկու իրաւագէտներու հետ, թէ չի ճանչնար նախկին երեսփոխան Էտմոն Պուայէն։ (Այս վերջինը ամբաստանուած է իբրեւ գողօնապահ։ Ջէքի արժէքները կը հաստատեն թէ 1,039,500 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն)։

Քննիչները հարցուցին թէ ի՞նչ կարծիք ունի իր ամուսնին մահուան փ —

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ

— oo —

Գ.

Նախափետրուարեան Հայաստանի եւ այսօրուայ գաղութների բարոյական այլասերման նմանութիւնը կատարեալ դարձնելու համար, կարծէք, գաղութներին այսօր Հայաստանից պատգամներ է ղրկում դիկտատուրային մի խմբակ, որ շատ յիշեցնում է մեզ փետրուարեան ապստամբութիւնից առաջ գաղթահայութեանը պատգամներ ղրկող Հայաստանի փաստական դիկտատոր Աւիս Նուրիջանեանին.

Մեր խօսքը Հայաստանի Կոմկուսի քարտուղար Աղասի Խանճեանի մասին է: Մեզ «կատաղած շներ» երեւակայող այս պարոնը ինքը փոքրիկ ձեռնասուն շնիկի երեւոյթն ունի, որ շարունակ տիրոջ աչք — յօնքին է նայում՝ ամէն բանում բառ կամս տիրոջ շարժելու համար ... Դուք տեսած կը լինէք այսպիսի շնիկներ: Մեծ ճանապարհի վրայ նրանք եթէ ձեզ հանդիպեն, պոչը փորին կպցրած լեղապատառ կը վազեն դէպի իրենց դուռը. իսկ հէնց որ այդ դուռը հասան՝ քաջաբար յետ կը դառնան եւ կը սկսին հաչել ձեզ վրայ: Այդպէս էլ մեր Գ. Խանճեանը: Ազատ քաղաքական պայքարի պայմաններում, նա հազիւ թէ համարձակէր դունչը դրան շէմքից դուրս հանել, բայց ներկայիս իրեն բաւական ապահով զգալով կարմիր շրջագծի ներսում, այնտեղից «կործանիչ կրակ» է բացել գաղթահայ Դաշնակցութեան դէմ, ինչպէս որ մի ժամանակ այդ անում էր նախափետրուարեան օրերի հերոս՝ տխրահռչակ Աւիսը, որ հիմա չգիտեմ Ռուսաստանի որ անկիւնում է քարշ տալիս իր մոռացուած գոյութիւնը:

Հայաստանի բոլշեւիկեան կուսակցութեան վերջին համագումարում այս պարոնը «կործանիչ կրակի» ազդանշանն է տալիս մի ճառով, որ հիմնական գծերի մէջ կրկնութիւնն է հանդիսանում Հայաստանի խորհրդայնացման օրերին Աւիսի արտասանած ճառերի:

Աւիսի պէս, Գ. Խանճեանն էլ սկսում է իր «կործանիչ կրակ»ը նրանով, որ «հայ բուրժուազիայի մարտական բռունցք» տիտղոսն է տալիս Դաշնակցութեան: Ո՜վ սուրբ ապուշութիւն — պիտի բացականչէինք մենք, եթէ չիմանայինք, որ Գ. Խանճեանը գիտակցաբար սուտ է խօսում այս [illegible]: Պարոն Խանճեանը գիտէ, որ Հայաստանում հայ բուրժուազիա չկայ, իսկ արտասահմանի հայ բուրժուազիան, այսօր գետնատարած խունկ է ծխում Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան առաջ:

Նա գիտէ, որ նոյեմբեր 29ի տօնակատարութեանը հայ բուրժուազիան աթոռների առաջին շարքերն է գրաւում, մինչդեռ մայիսի 28ի տօնակատարութեանը նմուշի համար իսկ մի հատիկ բուրժուա գտնել չի կարելի: Նա գիտէ որ հայ բուրժուաները վխտում են «Հօկ»ի կազմակերպութեան եւ ռամկավար — ազատական կուսակցութեան մէջ, որոնք գաղթահայութեան մէջ խորհրդային իշխանութեան ամենամեծ զօրավիգներն են հանդիսանում:

Նա գիտէ, որ այդ իշխանութեան ներկայացուցիչները՝ Երզնկեան, Ա. Եսայեան, Խանոյեան եւ ուրիշները՝ հէնց որ արտասահման են հասնում՝ իրենց շունչը հայ բուրժուաների սալոններում եւ ակումբներում են առնում: Նա գիտէ որ հայ բուրժուազիայի կազմակերպութիւնը՝ Հ. Բարեգործական Ը. Միութիւնը բոլշեւիկեան աստիճանաւորների համար է սեղաններ սարքում: Նա գիտէ, որ Չեկայի կազմակերպած հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի մէջ, հայ բուրժուազիան փառաւոր տեղ է գրաւում եւ յաճախ էլ նախագահում Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած միթինկներին: Նա գիտէ վերջապէս, որ Դաշնակցականները ոչ միայն որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի բարեկամական կապ չունին հայ բուրժուազիայի հետ, այլ եւ քաղաքացիական հպարտութիւն են զգում, որ հայ բուրժուազիա կոչւող աննկարագիր, ապազգային եւ ստորաքարշ զանգուածը բացայայտ կամ քօղարկուած թշնամութեամբ է վերաբերւում դէպի Դաշնակցութիւնը:

Այս բոլորը իմանալով հանդերձ՝ Գ. Խանճեանը յայտարարում է, թէ Դաշնակցութիւնը հայ բուրժուազիայի մարտական բռունցքն է հանդիսանում: Կարելի՞ է այսպիսի բացայայտ եւ գիտակցական ստախօսութեան հանդէպ իբրեւ «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց» առաջ քաշել Գ. Խանճեանի բթամտութիւնն ու ապուշութիւնը:

Իր «կործանիչ կրակ»ի երկրորդ ռումբը եւս Գ. Խանճեանը փոխ է առնում Աւիս Նուրիջանեանից: Այս գաւազը, Հայաստանի խորհրդայնացման օրերին, փրփուրը բերանին գոռում էր բոլոր հովերի ուղղութեամբ, թէ Դաշնակցութիւնը իմպերիալիստական կառավարութիւններից դրամներ է ստանում, խորհրդային իշխանութեան դէմ պայքար կազմակերպելու համար: Նոյն յիմարութիւնն է կրկնում Գ. Խանճեանը՝ որակելով մեր կուսակցութիւնը «բազմաթիւ իմպերիալիստական պետութիւնների վարձկան ագէնտ»:

Յայտարարում եմ ամենավճռական կերպով եւ ի լուր ամէնքի, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ո՛չ մի ժամանակ ո՛չ մի կառավարութիւնից եւ ո՛չ մի գործի համար մի հատիկ սանտիմ չէ ստացել եւ ոչ մի իմպերիալիստական կամ ոչ — իմպերիալիստական կառավարութեան հանդէպ որեւէ յանձնառութեան տակ չէ մտել:

Դաշնակցութեան ձեռքերը մաքուր են եղել իմպերիալիստական կառավարութիւնների հանդէպ ոչ միայն խորհրդային իշխանութեան տեւողութեան ընթացքին, այլ եւ նրանից առաջ, երբ իրենք բոլշեւիկները նողկանք չէին զգում իմպերիալիստական կառավարութիւնների ագէնտը դառնալ Ռուսաստանի դէմ:

Այսպէս օրինակ, ռուս — ճափոնական պատերազմի ժամանակ, երբ Դաշնակցութիւնը կեանքի եւ մահւան պայքար էր մղում ցարիզմի դէմ, մեր կուսակցութեան ղեկավարները կտրականապէս մերժեցին ճափոնական կառավարութեան ներկայացուցիչներին, որոնք դրամ եւ զէնք էին առաջարկում Դաշնակցութեանը՝ հակացարական պայքարն ուժեղացնելու համար, մինչդեռ Լէնինը եւ ուրիշները առանց քաշուելու հսկայական գումարներ առացան նրանցից նոյն նպատակով:

Նմանապէս համառուսական փետրուարեան յեղափոխութեան օրերին, Լէնինն էր, որ իմպերիալիստական Գերմանիայի ագէնտի դերին մէջ մտնելով՝ գերմանական դրամով եւ գերմանական գրահապատով Ռուսաստան գնաց՝ ռուս յեղափոխութիւնը դէպի Բրեստ Լիտովսկի անարգանքին առաջնորդելու համար, — բայց երբեք Դաշնակցականները:

Այսպիսի անցեալ ունեցող մի կուսակցութեան ներկայացուցիչ պէտք է որ կատարեալ ապուշների տեղ դրած լինի իր ընկերներին՝ նրանց առաջ Դաշնակցութեան վարձկանութեան մասին բերան բանալու համար...

Գ. Խանճեանի «կործանիչ կրակի» երրորդ ռումբը եւս Աւիսեան ծագում ունի: Աւիսի ժամանակ «Պրոմէթէ» չկար, բայց կային Վրաց մենշեւիկները եւ Ադրբէջանի մուսաւաթականները: Աւիսը գիտէր, որ Դաշնակցութիւնը անհաշտ պայքարի մէջ է թէ մէկի եւ թէ միւսի հետ, իսկ մասնաւորապէս մուսաւաթականներից՝ բաժանուած արեան գետերով: Բայց եւ այնպէս, նա իր բոլոր ճառերի մէջ յայտարարում էր, թէ Դաշնակցութիւնը նրանց հետ միացել է ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան: Նոյն մեղադրանքը կրկնելով Դաշնակցութեան դէմ կոմունիստական կուսակցութեան համագումարում՝ Գ. Խանճեանը բացագանչում է—«Թող փորձեն հերքել Դաշնակներն այն փաստը, որ վերջին շրջանում համաձայնութեան են եկել կովկասեան հակայեղափոխական միւս խմբակների հետ, այն խմբակների, որոնք խմբուած են «Պրոմէթէ»ի շուրջը»:

Գ. Խանճեանը իր այս պաթեթիկ բացականչութեամբ նմանւում է այն խենթին, որ բռնելով փողոցում անցնող միամիտ մարդու օձիքից՝ ասում է. «Դու անազնիւ մարդ ես, ապացուցիր որ ազնիւ ես»: Հայ Կոմկուսի քարտուղարը շատ աւելի վայելուչ դիրքի մէջ կը լինէր, եթէ փոխանակ մեզնից հերքում պահանջելու՝ ինքը ապացուցանէր, թէ Դաշնակցութիւնը համաձայնութեան է եկել «Պրոմէթէ»ի շուրջը համախմբուած մարդկանց կամ խմբակցութիւնների հետ: Բայց հրապարակօրէն յայտարարում եմ, որ նա այդ բանը անել չի կարող, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը ոչ «վերջին շրջանում» եւ ոչ էլ երբ եւ իցէ որ եւ է համաձայնութիւն չէ կայացրել «Պրոմէթէ»ի շուրջը կամ «Պրոմէթէ»ից դուրս գտնուող կովկասեան խմբակցութիւններից որ եւ է մէկի հետ:

Գ. Խանճեանի «կործանիչ կրակի» միւս երեւակայական հարուածների մասին աւելորդ ենք համարում խօսել, որովհետեւ նրանք առնչութիւն չունեն մեր այսօրուայ նիւթի հետ: Հետաքրքրողների համար, անցողակի կ'ասենք միայն, որ նրանք այլ բան չեն ներկայացնում, քան կրկնութիւնը այն սուտերի, թէ Դաշնակցութիւնը ուզում է խափանել Սուրիոյ արաբ ժողովրդի ազատագրական գործը, թէ Դաշնակցութիւնը երկրից գաղթականներ է փախցնում Պարսկաստան, որպէսզի խորհրդային իշխանութիւնը վարկաբեկի յաչս գաղութահայութեան, թէ Եւրոպայի Դաշնակցականների հարիւրին 90ը անցել են [illegible] կողմը եւն., եւն., այսինքն սուտեր, որոնց ասելու համար մարդուց մի քաջութիւն է պահանջւում, ծիծաղելի դառնալուց չամաչելու քաջութիւնը: Գ. Խանճեանը, բառ երեւոյթին, մեծապէս օժտուած է այս քաջութեամբ:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԼՍԷ՛, ՀԱՅ ԿԻՆ

ooooo

ԽՄԲ.— Նիւ Եօրքի դէպքին առթիւ, խուժանավարները շարժման մէջ դրին նաեւ հայ կինը, փողոցային ցոյցեր կատարել տալով:

Այս մասին ստացած ենք թղթակցութիւն մը՝ հակադաշնակցական հայրենակիցէ մը որ այլանդակ բաներ կը պատմէ: Մինչ այդ, «Հայրենիք»էն կ'ամփոփենք հետեւեալ գրութիւնը, իբրեւ դառնութեան ազդակ մը.—

Այսօր մենք շշմած ու ապշած ենք հայ կնոջ ցուցադրած այլանդակ բարքերէն: Այսօր խորապէս ընկճուած ու վրդովուած՝ հարց կուտանք.— Ո՞րն է իրական հայ կնոջ տիպարը: Ա՞յն որ ամենամեծ ազդակը եղաւ մեր ցեղի պահպանման եւ հաւատա առաջաւ իբրեւ կիներու ամէնէն պարկեշտ ու առաքինին եւ մայրերու ամէնէն անձնուէրը, թէ այն որ ոտնակոխ ընելով մարդկային արժանապատուութիւն՝ փողոց է ինկած հայհոյելու, անուանարկելու, զրպարտելու, մատնելու, հարուածելու համար իր եղբայրները:

Հայոց պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած երեւոյթ է այս: Ու առաջին անգամ ազգային ու կանացի արժանապատուութիւն ունեցող հայ պարկեշտ կինը կ'ամչնայ ի տես իր ազգակից սեռակիցներու վարմունքին:

Ան երբեք չամչցաւ, երբ գերի էր, երբ աքսորի մէջ էր, երբ անպաշտպան ու արհամարհուած էր իբրեւ «կեավուր»ի աղջիկ, նոյն իսկ երբ արգելափակուած էր հարէմներու մէջ. ան հպարտ էր, որովհետեւ արի եղաւ տառապանքի մէջ եւ ընկճուած չէր, որովհետեւ բարոյապէս բարձր մնաց միշտ:

Բայց այսօր ամօթանքի զգացումէն կարմրած հայ կինը կը ցանկայ, որ գետինը պատռուի ու ինք մէջը մտնէ:

Ո՞ւր է գաղտնիքը այս հոգեփոխութեան:

Արդար, անաչառ եզրակացութեան մը յանգելու համար, կ'ուզեմ մտնել այս կիներու հոգեկան դրութեան մէջ վերլուծել հակադրեալ պատճառները, որոնք կրցան փոթորկել ու յուզել միամիտ ու մոլեռանդ կնոջ հոգին:

Առիթը՝ Նիւ Եօրքի մէջ վերջերս տեղի ունեցած ցաւալի պատահարն է: Զոհը բարձրաստիճան եկեղեցական մըն է, վայրը՝ եկեղեցին ու պատարագի պահուն: Կարելի է միանգամայն ըմբռնել քրիստոնեայի վրդովումը այս առթիւ: Սակայն, մի՞թէ այդ վրդովումը իրաւունք կուտայ ո եւ է մէկուն աջ ու ձախ անմեղ մարդիկ հալածելու: Մի՞թէ Նիւ Եօրքի դէպքը իրաւունք կուտայ հայ կիներու, նոյնպէս եկեղեցիի մը մէջ, նոյնպէս պատարագի պահուն՝ խելագար խուժանի նման յարձակում գործելու հաւատացեալներու վրայ՝ աջ ու ձախ հայհոյելով, հարուածելով ու նոյն իսկ ծեծելով:

Ու, ի՛նչ հեգնանք, անոնք են հաղեր այս կիները եւ կեղծ սուգ կը յայտարարեն անոնք, որ մէկուկէս միլիոն մեր նահատակներուն համար մէկ կաթիլ արցունք իսկ չունեցան: Կը բողոքեն անոնք, որ բոլշեւիկեան տապարով ինկող մեր հերոս զինուորականներու, մտաւորականներու ու նոյն իսկ եկեղեցականներու համար զայրոյթի մէկ բառ իսկ չունեցան. անոնք, որ հեգնեցին մեր մեծարժէք ազատոնն անդամ՝ չլռողելու համար Թուրքին դէմ. անոնք որ այսօր մեր աչքերուն առջեւ իրենց հարազատ ծնողաց յուղարկաւորութեան իսկ չմասնակցեցան. անոնք, որ իրենց հարազատ եղբօր մահէն քանի մը օր յետոյ շարժապատկեր գացին զուարճանալու...

Ու երեւակայել, որ այս խելագար պայքարին մէջ հայ կինը բարոյապէս ինկաւ թաւալգլոր եւ այնքան մը ինկաւ, որ իր եղբայրներուն ու զաւակներուն արիւնովը բիւրից ներկուած ու սրբագործուած հայ եռագոյնը անարգեց ու անպատուեց աններեւակայելիօրէն գռեհիկ ու զզուելի եղանակով...!

Մենք դարձեալ զարհուրած ու շշմած հարց կուտանք, թէ ինչպէս հայ կի՛նը յղացաւ մեր ազգային դրօշակը անարգելու հրէշաւոր միտքը:

Ո՞րն է իսկապէս իրական հայ կնոջ տիպարը,— ա՞յն որ նախանձախնդիր ընտանեկան յարկին ու սրբութեան՝ ճշմարիտ հայ տունը կանգուն պահեց, թէ ա՞յն որ սպանութիւն մը առիթ բռնելով ատելութեան սերմ կը ցանէ մօր ու զաւկի, քրոջ ու եղբօր, այր ու կնոջ մէջ եւ պառակտումը, վէճը, ոխը ու մատնութիւնը փողոցէն, սրճարանէն, ակումբներէն հայ ընտանիքի ներսը կը փոխադրէ:

Տգիտութեան ու մոլեռանդութեան մէջ ընկղմած՝ ան չի խնայեր նոյն իսկ իր հարազատ զաւակներուն ատելութեան ու ոխակալութեան թոյն ներարկելու մատաղ անմեղ հոգիներէն ներս: Բազմաթիւ են օրինակները երբ երախաները դպրոցին մէջ կամ դուրսը կռիւի կը բռնուին իրենց դասընկերներուն հետ՝ արժանանալով ամերիկացի ուսուցիչներու յանդիմանութեան ու զարմանքին:

Տակաւին այս չէ բոլորը: Հայ կինը մարդ ծեծելու արարքին մէջ բռնուած, ոստիկանատուն եւ ապա բանտ կ'առաջնորդուի, իսկ հայ աղջիկը՝ ոստիկանատան մէջ լրտեսութիւն կ'ընէ:

Ո՞վ այս աստիճան աղճատեց ու այլանդակեց հայ կնոջ հոգին:

Որոշ է, որ այս տխուր երեւոյթին շարժառիթը կրօնական չէ, քանի որ ցոյց տրուած վայրոյթը կրօնական ու քրիստոնէական ըլլալէ շատ հեռու է: Որոշ է, թէ շարժառիթը քաղաքական է, հատուածական, կուսակցական:

Սակայն, երբէ՞ն ի վեր հայ կինը այնքան քաղաքականութեամբ սկսած է զբաղիլ, որ պայքարի սիրուն անպատշաճ ծայրայեղութեան մէջ իյնայ:

Զարիքին արմատը պէտք է փնտռել հակազգայնական հատուածի ղեկավարներուն մօտ, որոնք իրենց մամուլով, ժողովներով եւ նոյն իսկ եկեղեցիի բեմերէն կը պոռան, կը գրգռեն ու միամիտ հայ կինը սխալ ըմբռնուած հայրենասիրութեան ի խնդիր կը ձգեն փողոց:

Կը տեսնենք, ուրեմն, որ այդ կինը զոհն է կուսակցական դաւերու ու ենթակայ է արտաքին չարաշուք ազդեցութեանց: Ան հիսթերիկ նոպայ մը կ'ապրի, որ բնական չէ:

Մենք կ'ուզենք որ օր առաջ սթափի ան ու գիտակցի, որ աշխարհի վրայ գոյութիւն չունի որ եւ է արժէք, որուն համար ներելի ըլլայ զոհել ընտանիքը եւ մարդկային ու կանացի արժանապատուութիւնը:

Մենք կ'ուզենք որ ան գիտակցի թէ կուսակցական պայքարները քամիի պէս վաղանցուկ են, կուգան ու կ'անց[նին], որ կիրքը չի դիմանար ժամանակին, բայց պատմութիւնը կը դատապարտէ ամէն անոնք, որոնք [կը] մեղանչեն մարդկային ու բարոյական սկզբունքներուն դէմ:

Ամերիկահայ կինը պէտք է զգուշանայ հայ կնոջ ճակտին փակցնելու վատութեան արատը:

Մենք հպարտ ենք մեր նախորդներով, եւ յետագայ սերունդները [ալ] արդար իրաւունքը ունին մեզմով հպարտ զգալու:

Անհրաժեշտ է որ ամէն ոք գիտակցի թէ ներկայ վիճակը օգուտ չի բերեր ոչ մէկ խմբակցութեան, թէ այս պայքարը իր մոլեռանդութեամբ կրնայ մեր գաղութը առաջնորդել նոր փորձանքներու, նոր արհաւիրքներու, որմէ տուժողը միշտ ալ մեր արիւնաքամ ժողովուրդը կ'ըլլայ, իսկ շ[...]ուողն ու շահողը մի միայն Թուրքը:

Անհրաժեշտ է որ ամէն գիտակից ու պարկեշտ հայ կին, քաղաքական ու դաւանական ինչ համոզմունք ալ ունենայ, հրապարակ գայ, ներշնչէ [...] ազդէ որ հայ մարդը դաւաճանական ծայրայեղութիւններէ եւ յանուն [...] կեանքի խաղաղեցման՝ զգաստութեան հրաւիրէ զայն:

Համոզուած ենք որ բազմաթիւ ա[...]նիւ հայ կիներ վրդովուած են ներկայ կացութենէն եւ պատրաստ են աշխատելու նորմալ կեանքի վերահաստատման համար:

Իրական հայ կնոջ պարտքը այդ է ու մեր խօսքը այդպիսիններուն է:

Կ'ուզենք հաւատալ որ ճշմարիտ հայ կիներու հոգւոյն մէջ կ'արձագանգէ ազնուական [illegible] ձայնը, որ ցեղին [illegible] ու խաղաղութեան ձիթենին ձեռքին՝ բարի հրեշտակի դերը կը ստանձնէ:

Կ'ոգեկոչենք Հայոց Անահիտը, դիցուհին «մայր զգաստութեան», որ հովանաւորէ մեր կեանքը եւ առաջնորդէ դէպի զգաստութիւն ու եղբայրութիւն:

ՈՎՍԱՆՆԱ ՇԱՒԱՐՇՈՒՆԻ

«ՄԻԱՑԵԱԼ»Ի ԲԱԶՄԱԶԳԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

oooo

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք.—

«Միացեալ ճակատ»ը, որուն ղեկավար ոգին բոլշեւիկներն են, կը շարունակեն իրենց «սուգի ու» բողոքի ժողովները ամէն տեղ: Եւ որպէսզի որքան կարելի է այդ ժողովները բազմամարդ ըլլան, սուգի արտայայտութիւնները ոչ միայն «համազգային» այլեւ «միջազգային» բնաւորութիւն ստանան, անոնք կ'աշխատին Հայերու հետ ժողովասրահ լեցնել նաեւ բազմաթիւ օտարականներ — իտալացիներ, հրեաներ, սեւեր, եւ ուրիշ ժողովուրդներ:

«Միացեալ ճակատ»ի բոլշեւիկները թէեւ ատելով կ'ատեն հոգեւորականները, բայց անոնք միաժամանակ առօք — փառօք բեմ կը բարձրացնեն հրեայ խախամները (Ռաբբիները): Անոնք կ'ատեն կապիտալիստ երկիրներու պաշտօնեաները, բայց թախանձագին կը խնդրեն որ այդ կապիտալիստները իրենց սուգի ժողովներուն նախագահեն, թէեւ, չմոռնանք որ, ի մեծ ցաւ բոլշեւիկներուն, [...]տեղ կապիտալիստ պաշտօնեաներ [...] մերժեն այս խումբ մը կարմիր գաւազիրներու կազմակերպած ժողովներուն իրենց մասնակցութիւնը բերել[...]

ԴՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ''ԷՆԴԻ ԴԷՄԷՆ,,Ը

— oo —

Քիթդ կը բռնես, որ խունկին հոտը չառնես, ականջդ կը խծկես, որ սրբազան երգերուն ձայնը չլսես: «Կը զզուիս եղեր, կը զզուիս եղեր, կը թքնես եղեր»: Անամօ՜թ ... Երանի՜ թէ ուր ինկեր ես հիմա, ու ծառայութեան գործ մը կ'ընես, անոնց, այն որբուհիներուն շրջանակը, խիղճդ առաջնորդ պահելով, մորդ բարոյական վիշտերուն մեղմացուցիչներ մը խրկէիր: Դուն ու քու կնիկդ այն փոքրերուն գլխուն մղձաւանջի խեղդող ծանրութիւնը կը մնաք: Անոնց կրօնական զգացումներուն հետ, անոնց մայրենի գգուանքին ու հօր անկեղծ խնամքին յուշքերովը էրող կուրծքերուն վրայ պաղ եղեամ մը կ'ուզէք մշտնջենաւորել, անոնց հետ մարդավայել խանդաղատանքով չէք վերաբերիր, ձեր թեթեւ կշտամբանքը զանոնք որբանոցէն վռնտել կ'ըլլայ»: (Նոյն):

(Թլկատինցին մայրենի եկեղեցին հեւացողներուն ողբերգութիւնը գրի առած է նաեւ Գաւաթ մը ջի — այն գեղեցիկ պատմուածքին մէջ):

Շարուր — Աւագը կը կատարէ իր պարտականութիւնը: Բոլոր յանձնարարութիւններն իրենց հասցէներուն կը հասցնէ: Կը պատրաստուի մեկնիլ: Կ'ուզէ, որ ազգականներուն բարի վկայութիւնը միասին առնէ, Կայարանի ահաւոր տանջանքներուն մեղմացումին համար:

Սակայն բերնէ բերան, Շարուր — Աւագին կեանքի բոլոր մանրամասնութիւնները եկեր, հասեր են ապրող սերունդին, որուն ներկայացուցիչները կը թուեն ծերունի Շարուրին անթիւ ու անհամար մեղքերը. «Այն չի՞ս հրամմեր, որ կ'ըսէին 15—20 տարի շարունակ վանքերն ու վանական կալուածները չահագործեր հա: Շարուր, կ'ըսէին, իր ապրած օրերուն գիշերը դեւ մըն է եղեր, ցորեկն ալ խանդիդադմին ականջին վարք օրրոց կախեր է: Այս ծերուկը չէ՞ եղեր, որ իր մէկ դրացի կնիկը մեռցուցեր է: Մոռցայ ըսելու թէ՞ դէպի իրեններրը վայրագ բռնաւոր մըն է եղեր, աս ալ հօրմէս լսած: Ժամանակին վանահայր վարդապետի մը հետ խօսք կապած՝ բռնի պսակներ ընել տուեր ու իսկ ծերն է եղեր, առօր պատմութիւնը «որդոց որդի», մեր ականջն ալ հասեր է: Ո՞վ մեռցուց իր աղբօրորդին, ի՞նչ ունէր խնդիրը»: (Տեսիլ Դ.):

Իր մասին բարի վկայութեան թուղթ մը առնել չկարենալուն համար, գերագոյն յուսահատութեան մատնուած, նոր տանջանքներ ու նոր տարտափներ կրելու հեռապատկերին առջեւ խելագար՝ Շարուր, գեղեւկոտ քայլերով անգամ մըն ալ «Դէպի կայարան վերադարձ մը կ'ընէ»: Կը մնար անոր իր օթեակը փնտռել, որուն համար պէտք կար բազմաթիւ մեղաւորներու դուռը ծեծել, որոնք մէկիկ մէկիկ կը համբեն հոն բնակողներուն յանցանքները, որոնցմէ ե՛ւ ոչ մէկը Շարուրինը կ'ըլլայ: Անորը՝ բոլորովին տարբեր էր:

Թլկատինցին Տանթէական երեւակայութեամբ մեզ կ'առաջնորդէ բազմաթիւ խցիկներ եւ օթեակներ, որոնց բնակիչները ծանր մեղքերով դատապարտուածներ էին:

«Հոս խղճի յանցանքով բռնաւորուածներուն հետ բարեկամի վստահութիւնը չարաչար գործածողները փսփսուեր են:

«Կին անպատուողներուն, կնկայ պատիւ բանտարկողներուն խոռոչն է աս, մեր արեւելակողմը դժոխքին պատը կայ:

«Մեր մեղքին տեսակը այն անխոստովանելի տարօրինակութեան մէջ էր որ մէկ անգամ յայտնելու ատենին, երբեք օր, երբեք գիշեր հրալեզու օձեր ու կարիճներ կը վխտային կայարանին տանիքներուն տակ:

«Հասարակային շահը թալլողներուն նկուղն է աս, մեզի հետ տնակները եկեր կը հեւան, որոնք ժողովուրդին միամտութիւնը շահագործելու վատութիւնը ըրեր են:

«Հոս նենգամիտներ, խորամանկներ, քսուներ ու լեզուանիներ ...; Շողոքորթները, պնակալէզները, ռամիկ հատի մը փոխարէնովը պատիւնին ծախող յիմարներ ալ՝ տեղ չգտնելով, մեզի հետ կցուեր են:

«Հոս միայն մեզի համավիճակ եղողներուն տեղն է, ծերունի՛, մեզմէ ոմանք դրամի սիրուն, ճշմարտութիւնը աղբանոց նետողներն են, ոմանք՝ խաթեր համար, իրենց անձնական համոզումէն ու անկախութենէն մաշուած անճարակները, ուրիշներ՝ թիւով անհամար ալ, դատարկապորտներ, որ երկու դրացնի, երկու եղբօր ու բարեկամի մէջ, արիւնոտ վէճ ստեղծեր ու տուներ քանդեր են:

«Հոդ ալ կարծեմ իրենց խնդրերէն լլկուած բժիշկները, իրենց դեղերուն սրուակներուն մէջէն կեսարիկի մը կիսադէմքը ցոյցցնող դեղագործները, երկլեզու, երկկողմանի ընթացքով, երկու դատաւորներու օճախը մրկող փաստաբանները, թափած բառարան մը գոց ընելով ինքզինքնին հայ դաստիարակութեան «կապալառութեան» տուող թինթիլիկ վարժապետները, սիրականի ու շաքարեղէններու ալտակներն ու շողոտ սիրատողեր սերտելէ յետոյ, գրական հրապարակի մը վրայ, իրենց յատուկ սիրովը կախուող ու «վաղին յուրջ հարցը» ենգնող գրագէտ բանաստեղծները:

«Խարդախ վաճառականին հետ կեղծ ապրանքներ արտադրողներուն կայքն է աս:

«Այն կողմինները ալ տարիներով կին ու զաւակ [illegible], կնասպան ու որդեսպան ոճրագործներն են: Քի՞չ մը անդիիններն ալ իրենց դրամին ու դիրքերուն շնորհիւ հասարակութեան գլուխը կեցող ու հասարակային կեանքը փճացնող դեւազգիներն են»:

Տարիներ անցնելէ վերջ, երբ կրկին կը կարդանք Էնդի Դէմէնը, Թլկատինցիին երեւակայութեան ուժը [...] արուեստի մասնագիտութիւններն [...] սիրելի կը դառնան մեզի:

Առաջին անգամն էր որ, գաւառացի գրագէտ մը նոր հորիզոններ կը բանար մեր գրականութեան մէջ, Գեր[...]պաշտութեան բոլոր տարրերը [...] միանայն թատերական այդ փոքր[իկ] մէջ: Թլկատինցին շատ լաւ կը ճանչնար իր միջավայրին մարդիկը. [...] ընտրած տիպարները մէկ մէկ ներկայացուցիչներ են զանազան դասակարգերու: Անոնց ամէն մէկուն բացայայտական նկարագիրն է որ վարպետօրէն կը ներկայացնէ: Չկայ որ եւ է ներկայացուցիչ, որ հեղինակին հեգնու[...]թեան առարկան չդառնայ: Ժողովուրդի մարդուն հետ, ազատ ար[...] ներկայացուցիչներու հետեւող բոլոր մաս[...]ները չեն կրցեր ազատել իրենց օձիքը: Բժիշկները, դեղագործները, փաստաբանները, դատախազները, բանաստեղծները ու գրագէտները բոլորն ալ իրենց դէմքերը պիտի տեսնեն անոր ընտրած տիպարներուն մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Շար.)

(3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

ooooo

Թիֆլիզի Պրոլետարին մէջ, վերջերս, մէկը գովեստով կը խօսէր Խալխի Նոֆար Սայաթ Նովա թատերախաղին մասին, որ կը ներկայացնէր աշուղ Սայաթ Նովայի կեանքը: Այս թատերախաղին հեղինակն է Գիգօ Շարբաբչեան:

Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ թէ ամէն անգամ որ այս թատերախաղը կը ներկայացուի, հազարաւոր հանդիսականներու բազմութեամբ մը կը լեցուի թատրոնը: Աննախընթաց ընդունելութիւն մը, որ կրնայ նախանձը շարժել Լէնինեան փրոփականտայի գրողին թատերագիրներուն:

Պրոլետարի աշխատակիցը, խօսելով թատերախաղին մասին, կը գրէ.— «Մեզ թւում է, Խալխի Նոֆարը առանց ինքնապաշտպանութեան լուրջ փորձի, հեշտութեամբ տեղի կը տայ թատերագրական արուեստի պահանջներու առաջ: Թատերագիր Շարբաբչեանը գեղարուեստական հաստատութեամբ զգացել է իր ընտրած հերոսի նկարագիրը եւ ջերմաշունչ Սայաթ-Նովայի կենսագրական արտառոց չնչի վրայ պարզմտութեամբ հիւսել է իր թատերախաղը»:

Յետոյ, սակայն, քննադատը կը ցաւի, որ թատերագիր Շարբաբչեան հայ աշուղը դարձուցեր է անաստուած, եւ փոխանակ թատերախաղը վերջացնելու Սայաթ Նովայի մահովը եկեղեցիին մէջ, աշուղը հոգեկան յաղթանակով կը մղէ եւ հանդիսատեսը կը տանի յանկարծ որ Սայաթ Նովա կ'ուրանայ Աստուած եւ հաւատք, ու Հաղպատի վանքէն կը փախչի կ'երթայ մտնել «Ճգնաւոն» կեանքին մէջ:

Քննադատը դիտել կուտայ, եւ կ'ըսէ.— «Մենք ամէնքս կողմնակից չենք արտառոց այն կարծիքին թէ մեզ պէտք չեն փառաց Սայաթ Նովաներ: Ո՛չ, սխալ տեսակէտ է դա: Գրական բոլոր սեռերի համար կարելի է օգտագործել պատմական ամէն դէպք ու դէմք: Պէտք է միայն պատմական նիւթը մշակել իր շրջանին յատուկ ըմբռնումով»:

Կարելի չէ կարծել թէ Շարբաբչեանի այս թատերախաղը արուեստի տեսակէտով բարձր արժէք կը ներկայացնէ: Նէէ, ժողովուրդը խուռն բազմութեամբ կ'երթայ տեսնելու Խալխի Նոֆարը, պատճառն այն է, որ թովիչ անուն մը ունի իբրեւ խորագիր, եւ կ'երգուին Սայաթ Նովայի տաղերը, զորս այնքան կարօտցած է ժողովուրդը:

Խալխի Նոֆարի գտած ընդունելութիւնը աչքը ծակած է կարգ մը «նոր» թատերագիրներու: Այսպէս նոյն «Պրոլետար»ին մէջ յօդուածագիր մը կը յարձակի Շարբաբչեանի գործին վրայ եւ այս առթիւ դիտել կուտայ, որ երբ Խալխի Նոֆարի ներկայացումներուն ժամանակ ժողովուրդը բերնէ բերան կը լեցնէ թատրոնը, նոր թատերագիրներու գործերուն ներկայացման ժամանակ ոչ ոք կ'երթայ թատրոն: Եւ ցաւ յայտնելէ յետոյ, որ բանուորը չէ յաճախեր հայ պետական թատերախումբի ներկայացումներուն կ'աւելցնէ որ Ց. Փօղոսեանի Երկաթուղի ներկայացման՝ «դահլիճը դատարկ էր», Բաղդասարեանի Արիւնոտ անապատի ներկայացման՝ «հանդիսականները բացակայ էին»: Պատճառները խոր են, կը գրէ քննադատը, եւ կը հրաւիրէ թատրոնին տնօրէնութիւնը, որ միջոցներ ձեռք առնէ ժողովուրդին սիրցնելու ոչ թէ Խալխի Նոֆարները, այլ նոր գործեր: Խալխի Նոֆարը, կ'ըսէ, անարժէք գործ է, բայց հիւսուած է գեղեցիկ երաժշտութեամբ մը, որ գործն է երաժշտագէտ Գանիէլի: Խալխի Նոֆարը, Աշուղ Ղարիբ կամ Աշըղ Քերամ կոչուած ռամիկ խաղերու կարգին գործ մըն է, կարելի չէ բոլորովին դուրս նետել խաղացանկերէն,— առով պէտք է ժողովուրդը թատրոն բերելու վարժեցնել:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԸ

ooooo

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք.—

Լէնինականէն դէպի հարաւ, Շիրակի բաց դաշտին վրայ, ուր երկաթուղին կը հեղի դէպի Երեւան, հեռուէն կը բարձրանայ սպանդանոցը: Շուրջը մերկ բլուրներ, վերը մութ ամպեր: Ու ձիւն կը թափի երկինքէն, ու ձիւնը կը նստի դաշտերուն, ճամբաներուն եւ սպանդանոցին վրայ:

Հեռուն, փոսի մէջ կ'երեւին Լէնինականի տանիքները եւ քանի մը մերկ եւ սպիտակ ծառեր: Աւելի հեռուն՝ հիւսուածեղէնի գործարանները:

Տարիներ առաջ, նոյն փոսին մէջ, կայսերական երկրի հեռաւոր ծայրամասին այս խուլ քաղաքը, Գիւմրին, Ս. Եօթվէրքի դիմաց, Գիւմրի չայի վրայ ունէր փոքրիկ սպանդանոց մը:

Այսօր հին Գիւմրին կը հեղեղէ Շիրակի դաշտերը նոր եւ հսկայ շինութիւններով,— ահա սպանդանոցը, որուն հիմնարկութիւնը կատարուեցաւ 1933 մայիսին:

Մսի այս հսկայ տունը պիտի ունենայ սպանդանոցի, սառնարանի բաժիններ, ինչպէս նաեւ երշիկի գործարան, փապուղի, երկաթուղի, կառամատոյց, եւն.:

1933ին այս շինութիւններուն համար ծախսուած է 3 միլիոն րուբլի: Շինութիւններուն ամբողջական աւարտումին համար պիտի ծախսուի 13 միլիոն րուբլի: Այս սեպտեմբերին պիտի աշխատի սպանդանոցը, որ կը համարուի Անդրկովկասեան չափանիշով՝ երկրորդ հաստատութիւն մը: Երկու հերթով՝ սպանդանոցին մէջ պիտի գործեն 900 հոգի: Օրական պիտի մորթուի 1200 մանր, 300 խոշոր անասուն եւ 200 խոզ: Անասունները պիտի մորթուին մեքենայով: Սպանդանոցը այնպէս մը պիտի սարքաւորուի, որ մորթուած անասուններէն շատ քիչ մաս մը կորսուի, հարիւրին 2 համեմատութեամբ միայն,— այսպէս պիտի օգտագործուին արիւնը, ոսկորները, եղերը, եւն.

Սառնարանը կը սկսի գործել մայիսին: Սպանդանոցին շուրջ կը շինուին նաեւ բնակարաններ՝ բանուորութեան համար:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Գարնան գուռներուն առջեւ, ձիւնալի վտանգները կանխելու նպատակով, Հայաստանի ջրային տնտեսութեան ղեկավարները այժմէն կ'աշխատին ամրացնել Քասախի եւ Զանգուի ափերը հաւանական ողողումներու դէմ, Շորլու, Դէմբլի, Հայ Չէյվա, Մ. Այնալու, Ալիբէկլու եւ Չէյվա գիւղերուն մօտ:

⁂ Հայաստանի արիներու կազմակերպութիւնը, Լէնինականի մէջ, փետր. 16—17, ձմեռնային տօն մը սարքեց: Այս տօնին կը մասնակցէին 200 արիներ եւ դպրոցական աշակերտներ Հայաստանի բոլոր շրջաններէն, ինչպէս ներկայացուցիչներ Մոսկուայի, Խարկովի, Մինսկի, Թիֆլիզի, Բագուի արիներու կազմակերպութիւններէն: Տեղի ունեցան դահուկի, չմուշկի, սահնակի մրցումներ եւ այլ մարզախաղեր:

⁂ Հողային գործավար Ա. Անանեանի տեղ պաշտօնի կոչուած է Վարդան Մամիկոնեան, իսկ Արամ Վարդապետեան նշանակուած է ելմտական գործավար:

⁂ Վերջերս սկսաւ աշխատիլ Երեւանի մեքենական նոր բաղնիքը, որուն շինութեան մասին գրած էինք նախապէս:

⁂ Հայաստանի Նիւթական Մշակոյթի Ինստիտուտը ձեռնարկած է հրատարակելու Հայաստանի պատմութիւն մը, որ պիտի բաղկանայ 3 հատորներէ: Առաջին հատորը, մինչեւ Ժ. դար, արդէն պատրաստ է եւ շուտով կը յանձնուի տպագրութեան: Բ. հատորը կը պատրաստուի այս տարուան ընթացքին (Ժ.—ԺԹ. դար): Գ. հատորը՝ 1935 տարուան մէջ: Հայաստանի Պատմութիւնը պիտի ունենայ պատմա-աշխարհագրական քարտէսներ:

⁂ Զբօսաշրջաններու ընկերութիւնը, 1934 տարուան համար, վեց հանգրւաններ սկսած է կազմակերպել ամբողջ Հայաստանի մէջ,— Երեւան, Լէնինական, Ղարաքիլիսա, Ելենովկա, Ախտա եւ Գորիս: Երեւանի մէջ պիտի հիմնուի Զբօսաշրջիկներու Տուն մը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Միացեալ» զաւեշտը

oooo

ԼԻՈՆ, 4 մարտ (Յառաջ).— Տանիցս փորձուած, բայց միշտ ալ ձախողութեան դատապարտուած «միացեալ ճակատը» նորէն հրապարակ է իջեր թռուցիկով մը: Ասկից առաջ, մէկէ աւելի անգամներ, խարդախ միջոցներով եւ զանազան պատրուակներու տակ, կարգ մը յայտնի խառնակիչներ Հայրենակցականներն ու «Վերաշինացները» հրաւիրեր էին «միացեալ ճակատ» կազմելու, բայց միշտ ալ առին իրենց արժանի պատասխանը:

Փետր. 20ին, այս թշուառները երկրորդ անգամ ըլլալով «Խիստ կարեւոր» խնդրի մը համար նորէն հրաւիրած էին ծանօթ հոսանքներն ու հայրենակցականները եւ սակայն, չէին բացատրած թէ ի՛նչ էր «խիստ կարեւոր խնդիրը»: Ժողովը՝ իսկական քաոս:

Հայրենակցականներ եղան որ օձիք թօթվելով հեռացան: Միութիւններ եղան որ բողոքներ ու ծանր նախատինքներ ըրին կազմակերպիչներու հասցէին, ըսելով թէ ինչո՞ւ հրապարակաւ չէին յայտնած ժողովին նպատակը: «Միացեալը» վիժեցաւ եւ ներկայացուցիչները ցրուեցան, փոխադարձ նախատինքներով:

Ու հիմա, շաբաթներ վերջ, նոր «միացեալ» մը հրապարակ է իջեր «ժողովրդային մեծ միթինկներ» սարքելու եւ իր հրապարակ հանած թռուցիկի կտորին վրայ շարեր է շարք մը միութիւններու անուններ,— Ս. Դ. Հնչակ. կուսակցութիւնը, Ռամկավարները, Ուխտակիցները, Համախարբերդի Երիտ.ը, Զարանճագի, Սեբաստիոյ, Հաճնոյ, Նալլըխանի, Սէօյլէօզի, Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն, խումբ մը Գըրուասցիներ եւն.:

Այս Միութիւններէն որո՞նք գոյութիւն ունին եւ որո՞նք մասնակցեր են: Ս. Դ. Հնչակեանները կանգնած են «Նոր Երկիր»ի կողքին եւ կապ չունին «Միացեալ»ին հետ: Ծիրդ չորս հոգի, մէկ—մէկ բոժոժ կախած իրենց վզին, «Զանգ» մը իրենց շալակին վրայ, կը շահագործեն Հնչակեան անունը, իբրեւ կուսակցութիւն: Ռամկավար «Ակումբը», այո՛, այս հինգ հոգինոց «կուսակցութիւնը» միան ու ոսկորն է այս գործին: Համախարբերդի Երիտ. Միութիւնը գոհ դարձած է իրենց վարչութեան երկու անդամներուն, որոնք թէեւ «չէզոք» են, բայց, ջուր պղտորելու մէջ վար չեն մնար միւսներէն, երկուքի բաժնելով Միութիւնը: Զարանճագի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը (Մարսէյլ) ինքը թերթերու մէջ յայտարարեց թէ «կ'անգիտանայ» Լիոնի մէջ մասնաճիւղի մը գոյութիւնը: Եւ սակայն քանի մը Զարանճագցիներ կը շահագործեն Միութեան անունը: Աւելորդ է ըսել որ այդ միութիւնն ալ երկուքի բաժնուած է: Սեբաստիոյ Միութիւնը — Լիոնի մէջ այս անունով կազմակերպութիւն չկայ: Սեբաստացիները Միութիւն մը ունին Տեսինի մէջ, հայրենասէր ու չէզոք անդամներով: Հաճընի Միութեան ատենապետը, ատենադպիրը, գանձապահն ու միութեան անդամները կը բաղկանան միայն մէկ հոգիէ, կարմրուկ Հնչակեան մը, որ գրպանը «վախտին» մնացած կնիք մը ունի: Սէօյլէօզի «Արեւելք» Հայր. Միութիւնը մինչեւ հիմա գոյութիւն չունէր Լիոնի մէջ: Արդեօք «միացեա՞լը» ստեղծեց: Նալլըխանի Միութիւնը չորս տարի առաջ բացման հանդէս մը տուաւ, եւ յետոյ խոր քուն մտաւ: Այժմ արթնցա՞ւ է: Կամաւորնե՞ր, Մարտիկնե՞ր, ... այս մասին աւելորդ է խօսիլ: Իսկ «խումբ մը Գրուասցի ընտանիքներ»ը կը բաղկանան մէկ ընտանիքէ:

Ահա, ուրեմն, այն տարրերը որ «ժողովրդային միթինկ»ներ սարքեր, «բողոքելու համար Հայաստան տերորին դէմ» ....

Թիւրքը պիտի ըսէր.— «Ասլէ մըն ճապոր (խնդրեմ չի կորեր):

Արթուն — Պահակ

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՆ ՀԵՏ ԾՈՑ ԾՈՑԻ...

»»»·«««

Սելանիկի «Հորիզոն» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 փետր.).

— «Գտնուա՞ծ են թուրք թերթերու հրատարակութիւններէն չափազա՞նց ազդուած Ֆիլիպէցի խումբ մը «Հայեր», որոնք «Ռոտոփ» թուրք թերթի խմբագրատունը այցելելով հաւաստած են, թէ «խելահաս ու բանիմաց Հայերու եւ Դաշնակցութեան ու անոր ոճրային գործունէութեան միջեւ որ եւ է կապ գոյութիւն չունի»: Ապացո՞յց կ'ուզէ Թուրքը.— Ահաւասիկ. Պուլկարիոյ մէջ ալ պիտի սարքուին միթինկներ, դատապարտելու եւ անիծելու համար Դաշնակները...

Այսքան քի՞մ հաւաստիքներէ վերջ, Թուրքը ի՞նչպէս «չհամոզուի եւ չհաւատայ», որ Պուլկարիոյ «բոլոր Հայերը, իրենց գլուխը ունենալով զարգացած եւ լուսամի՛տ անձեր, խորունկ ատելութեամբ լեցուած են Դաշնակցութեան դէմ»: Ի՞նչպէս չհաւատայ, երբ «Ֆիլիպէի փաստաբաններէն Հինդլեան էֆէնտին» ռամկավար «Փարոս» թերթին մէջ այս իմաստով յօդուած մը հրատարակած է:

Իրաւո՞ւնք ունի «Ռոտոփ»ը, երբ թերթին շողիքները վազեցնելով կը շայէ իր ծոցը ինկած եւ իրեն հետ սիրաբանող «զարգացած եւ լուսամիտ անձերը»: Հայու եւ Դաշնակցութեան թշնամի Թուրքը հաճոյքով ընդունած է միշտ գործակցութիւնը այն բոլոր հայանուն դրուժաններուն, որոնք, ինքնամատոյց պատրաստակամութեամբ մը մօտեցած են իրեն դաւաճանական որ եւ է արարքի մը համար: Մեղաւորը Թուրքը չէ անշուշտ, որ կ'օգտուի իր խմբագրատունը այցելող հայանուն սրիկաներէն, մասնակցելու համար անոնց սարքած հակադաշնակցական ճիհատին, որ իր ալ ուզածն ու փնտռածն է: Իրական մեղաւորները անոնք են, որ իրենց հակադաշնակցական մոլուցքին մէջ կ'իյնան մինչեւ իսկ ջարդարարին գիրկը, անոր միջոցով քար մը աւելի արձակելու համար Դաշնակցութեան վրայ:

Այսքան անկում, այսքան զարհուրանք արձանագրած չէր մինչեւ այսօր գաղթահայ իրականութիւնը. Կ'արձանագրուի այսօր ռամկավար—հնչակ—պոլշեւիկ դաւաճաններու ձեռքով: Կ'արձանագրուի այսօր այն բոլոր սրիկաներու կողմէ, որոնք դեռ տասնհինգ տարիներ առաջ, առանց խիղճ ու ամօթի, իրենց մամուլի էջերէն կը պոռային, թէ «Թուրք կ'ըլլան, Դաշնակցական չեն ըլլար»: Ու ճիշդ է: Թուրքը Թուրքին լեզուէն աւելի լաւ կը հասկնայ, քան ո եւ է մաքրարիւն Հայ: Եւ այսօրուան հակադաշնակցական խառնիճաղանճը փաստօրէն կուգայ հաստատել թէ ինք ոչ միայն կրնայ Թուրքը հասկնալ, այլ եւ ի վիճակի է գործակցելու անոր հետ, իբրեւ միեւնոյն ճակատակէտին դիմող սիրակցորդ տարրեր:

Պուլկարիոյ մէջ գործող թափթփուքներուն պարզած այս ախտաւոր երեւոյթը, դժբախտաբար, մասնակի բնոյթ մը չունի: Երեւոյթը ընդհանուր է: Հակազգային ճահիճն է ու կ'ճոայ գաղութէ գաղութ եւ իր գարշահոտութիւնովը կը լեցնէ մթնոլորտը: Ապականութիւնը բռնած է մեր չորս կողմը. Խորհրդաւոր ձեռքերու կողմէ շարժման դրուած հիէ՞ — խամաճիկներ դժոխքի վերածած են հայ կեանքը: Ու մոլեգնած կիրքն է որ օձի ժանիքներով իր թոյնը կը թափէ ամէն տեղ: Հակազգային տարրեր գիտակցօրէն ոճիր կը գործեն մեր ժողովուրդի ծոցին մէջ: Մինչ ժողովուրդը, բերանբաց կը յօրանջէ: Զուգեր գիտնալ թէ ազգովին բռնուած ենք գահավէժ սահանքի մը: Ու չի բանար աչքերը. որպէսզի բացուի հատու եւ գերագոյն հարուածով մը ջախջախէ այն ոճրագործ ձեռքերը, որոնք, ամենայն անխղճութեամբ եւ անլուր դաւաճանութեամբ մը իր գերեզմանը կը փորեն:

Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս: Ու մինչեւ ե՞րբ Հայու սիրտն ու միտքը պիտի հանդուրժեն այս ոճիրներուն, որոնք երթալով համեմատութիւններ կ'առնեն եւ մեղապարտ անտարբերութեան մը մէջ թեւ կուտան բոլոր ազգային սրիկաներուն, դիւրացնելով անոնց չարագործութիւնները մեր ազգային կեանքին մէջ: Մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ ե՞րբ ...»։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՕԶՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ Ս. Հ. Միութեան երեկոյթը, Գարակէօզեան սրահին մէջ, հայրենակիցներու հոծ բազմութեամբ:

Հանդէսը բացաւ այս տողերը գրողը, որ պարզեց ինը տարիներու գործունէութիւնը եւ թելադրեց զարկ տալ Միութեան: Ապա սկսաւ խնճոյքը: Առատ ուտելիք եւ գինի տրամադրուած էր: Երկու հայրենակիցներ ստանձնեցին նուագի բաժինը: Երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը, եղան հայկական պարեր, արտասանութիւններ, Օր. Տէր Թովմասեանի, Օր. Գալստանեանի, Օր. Ֆէրիտեանի եւ Օր. Գիւլխանճեանի կողմէ, ծափեր խլելով:

Օրուան բանախօսն էր Գ. Բենօ, որ պարզեց [illegible] ապազգայնացման վտանգին դէմ, եւ վերջացուց յորդորելով,— Հայ մնացէք, հայ ապրեցէք:

Վերջաւորութեան պզտիկ աճուրդ մը սարքուեցաւ (Զօր. Անդրանիկի հարսանեկան նկարը շրջանակուած եւ նուիրուած Տիկ. Մարի Գարակէօզեանի կողմէ [illegible]) Աճուրդը բարձրացաւ մինչեւ 297.50 եւ մնաց Գ. Գ. Նալպանտեանի վրայ, որ նուիրեց Միութեան: Աճուրդը երկու վայրկեան եւս շարունակելով, 17 Ֆր. յաւելումով մնաց Գ. Գ. Հաճի-Դանիէլեանի վրայ որ նուիրեց 10 Ֆր. եւս: Ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ:

Շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որ գործօն մասնակցութիւն բերին այս առթիւ:

Թ. Թիւրքմէնեան

ՎՐԻՊԱԿ

Ընկեր Աշոտ Իսահակեանի Ռոմանի ճառին մէջ (Յառաջ, 1 մարտ) սպրդած են հետեւեալ կարեւոր վրիպակները.—

1. Պոլշեւիկներու արեւելեան համագումարին թուականն է 1920, եւ ոչ թէ 1917:

2. 1920ի գարնան Զանգեզուրի ապստամբութիւնը, պիտի ըլլայ Զանգիբասարի:

3. Ադրբէջանի խորհրդայնացումը տեղի ունեցած է 1920 ապրիլին:

4. Վ. Խարէնի եւ Ա. Շիրվանեան գնդակահարուած են ոչ թէ Դիլիջանի, այլ Գորիսի մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

—·—

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

Ընկերութիւնը հաշուի առած է նոյնպէս այն պարագան թէ սպանութիւն մը չի կրնար գոհունակութիւն պատճառել անգլիացի ժողովուրդին, եթէ նոյնիսկ անոր շարժանկարը ըլլայ որեւէ պարտականութիւն մը: Շարժանկարին գլխաւոր դերակատարներէն մէկը՝ Ճոն Պէրիմոր որ ստանձնած է իշխան Ջիկոտիէվի դերը, կը ջանայ ընդհանրապէս հմայել իր ունկնդիրները: Այդ է պատճառը որ ոճրին շարժառիթ ցոյց տրուած է բոլորովին տարբեր պատճառ մը, որպէսզի անիկա (Ճոն Պէրիմորը) աւելի հրապուրիչ եւ համակրելի դառնայ հասարակութեան:

Համաձայն ժապաւէնին, իշխանուհի Նաթաշան հաւատք ունի Ռասփութինին վրայ. Անիկա կ'երթայ կրօնաւորին տունը, ուր բոլորովին անհաճոյ տեսարան մը կը պարզուի եւ Ռասփութին կ'[illegible] իշխանուհիին.

— Ես եւ դուն պիտի պատժենք զայն:

Այս խօսքին վերջ կասկած չի մնար այլ եւս որ իշխանուհին պիտի ըլլայ կրօնաւորին սիրուհին:

Այս ժապաւէնը կը ներկայացնէ իշխանուհի Եուսուփովը — եթէ ան է — կին մը որ պառկած է Ռասփութին կոչուած այդ վտանգաւոր մարդուն հետ ու վերջաբանին մէջ անոր ամուսինը — եթէ ան է — կը խնդրէ անկէ որպէսզի ամուսնանայ իրեն հետ: Իշխանուհին — միշտ ժապաւէնին մէջ — կը պատասխանէ.

— Կը կարծէի թէ անիկա Աստուծոյ առաքեալն էր, բայց հիմա կը տեսնեմ որ հասարակ մարդ մըն է եղեր. ես արժանի չեմ քեզի:

Ի՞նչ իմաստ ունին այս բառերը: Եթէ շարժանկարին մասին մեր ունեցած համոզումը ճիշդ է, ի՞նչ կ'անցնի ձեր միտքէն: Ինչո՞ւ այս պատմութիւնը, ի՞նչ օգուտ ունի ան. ինչո՞ւ շարժանկարի վերածել այս երկու դժբախտ անձերուն կեանքը:

Կարգ մը անցքեր ժապաւէնին մէջ իրական չեն, իշխանուհի Նաթաշայի կեանքին վերաբերեալ քանի մը մանրամասնութիւններ ճշգրիտ չեն եթէ անոնք առնչութիւն ունին իշխանուհի Եուսուփովին հետ:

Իշխանուհի Նաթաշան Պատուոյ Տիկին է արքունիքին մէջ: Իշխանուհի Եուսուփովն երբեք այդ դիրքը ունեցած չէ: Անիկա մօտիկ մէկ անդամն էր արքայական ընտանիքին: Շարժանկարին մէջ Ռասփութինը ցարուհիին ներկայացնողը Նաթաշան է: Իշխանուհի Եուսուփովը չէր այդ դեր կատարողը. անիկա երբեք չէ տեսած Ռասփութինը որ Թագուհիին ներկայացուած էր տարիներ առաջ:

X

Սըր Փէթրիք Հէյսթինկս իր ճառը աւարտելէ առաջ, յիշեցուց որ իշխանուհին պահանջած է ընկերութենէն որպէսզի ժապաւէնը չներկայացուի մինչեւ դատարանին վճիռը: Ընկերութիւնը պատասխանած է թէ չեն կրնար գոհացնել այդ պահանջը, որովհետեւ 1160 թատրոններու հետ պայմանագրութիւններ կնքած են եւ որոնց ջնջումը պիտի նշանակէ 40.000 ոսկի վնաս մը: Այն ատեն խնդրուած է որ յառաջացուի անոր ներկայացումը: Դատարանը ի վիճակի չէր այդ իրաւունքը տալու իշխանուհիին, բայց հրահանգած է որ դատավարութիւնը սկսի կարելի եղածին չափ շուտ:

Երբ պաշտպան փաստաբանը վերջացուց իր խօսքը, երդուեալները գացին շարժանկարը տեսնելու:

X

Սկսաւ իշխանուհի Եուսուփովի հարցաքննութիւնը որ իր փաստաբանին պատասխանեց հետեւեալ կերպով.—

Սըր Փէթրիք.— Ձեր մայրը Ռուսիոյ Մեծ Դքսուհի Քսենիա՞ն է: — Այո՛:

— Անիկա Ռուսիոյ նախկին ցարին քո՞յրն է: — Այո՛:

— Ձեր հայրը Մեծ Դուքս Աղեքսա՞նդրն է, այսինքն ցարին եղբօրորդին: — Այո՛:

— 1913էն 1916 ցարը ուրիշ քրոջ աղջիկ ունէ՞ր: — Ո՛չ, միայն ես էի:

Իշխանուհին ըսաւ թէ իր ամուսնութենէն առաջ եւ վերջը յաճախ այցած է Անգլիոյ մէջ, իր մօրը քով եւ երբեմն ալ անգլիական արքունիքի անդամներուն մօտ:

— Երբ ամուսնացաք, ցարը ինքն էր որ ձեզ տուաւ փեսային, այնպէ՞ս է: — Այո՛:

— Աղջիկ մը ունիք որ կ'ապրի Փարիզ, ձեզի հետ, այնպէ՞ս է: — Այո՛:

— Տարի՞քը: — Տասնըութը:

— Դուք ծանօթ էիք ցարին, ցարուհիին եւ գահաժառանգին: — Այո՛:

— 1913ին դուք մասնակցեցաք արքայական գերդաստանին երեք հարիւրամեակի հանդէսներուն: — Գրեթէ բոլորին:

— Ձեր տարիքը ունեցող ուրիշ իշխանուհի կա՞ր արքունիքին անմիջական շրջանակին մէջ, այդ հանդէսներուն ատենը: — Միայն ես կայի. իմ տարիքս ունեցող իշխանուհի չկար:

— Երբ պատերազմը սկսաւ, Գերմանիա՞ կը գտնուէիք: — Այո՛

— Գերմանիայէն փախչելով Ռուսաստան անցա՞ք: — Այո՛:

—1914ին երբ Ռուսիա կը գտնուէիք Ռասփութին անունով ծանօթ կրօնաւոր մը կա՞ր այնտեղ: — Այո՛:

— Հանդիպա՞ծ էիք անոր: — Ո՛չ:

— Որքան որ դուք գիտէք, անիկա խոշոր ազդեցութիւն ունէ՞ր արքունիքին մէջ: — Այո՛:

— Ռասփութինի սպանութեան ատեն Փէթերպուրկ չէի՞ք: — Ո՛չ:

— Ճիշդ կամ սխալ, ընդհանրապէս Ռասփութինը սպաննողը ո՞վ ճանչցըւած է: — Իմ ամուսինս:

Իշխանուհին պատմեց թէ սպանութիւնը գործուած էր 1916 դեկտեմբերին: Ամուսինը աքսորուած էր իր կալուածներէն մէկը, Փէթերպուրկէն բաւական հեռու ուր ինք ալ գացած էր անոր միանալու:

— Պոլշեւիկեան յեղափոխութեան ժամանակ դուք Ղրիմ էիք, այնպէս չէ՞: — Այո՛:

— Կարծեմ Ղրիմէն փախաք Մայր Թագուհիին հետ՝ անգլիական զրահաւորի մը վրայ: — Այո՛:

— Շարժանկարին իշխանուհի Նաթաշան ո՞վ կը ներկայացնէ: — Զիս, կարծեմ:

Իշխանուհին հաստատեց թէ Նաթաշան հիւանդապահուհիի տարազ կը կրէր ժապաւէնին մէջ:

— Դուք եւ ձեր ամուսինը բազմաթիւ հիւանդանոցներ ունէի՞ք Ռուսիոյ մէջ պատերազմի ընթացքին: — Այո՛:

Թարգմ. Ծ.Մ.

(3) (Շար.)

ճանճերու մասին․ անձնապաշտ եղած է թէ սպաննուած։

— Երբ առաջին անգամ Շամոնիէն վերադարձայ, ըսելը տեսնելէ յետոյ, կարծեցի թէ անձնասպան եղած է։ Բայց յետոյ այնքան բաներ լսեցի որ… չեմ գիտեր…

Այս յայտարարութենէն առաջ, տիկինը ըսած էր թէ երբ ամուսինը հրաժեշտ առաւ, յայտնեց որ պիտի փորձէ փախչիլ։

Հարցաքննութենէն յետոյ, տիկինը բացատրութիւններ տուաւ չէքերու վրայ նշանակուած համառօտագրութեանց մասին եւ նոյէն բանս առաջնորդուեցաւ։

Ցետոյ առեան կանչուեցաւ Ռոմանիէնօ, Սթավիսքիի քարտուղարն ու մտերիմը, որ բացարձակապէս մերժեց պատասխանել եղած հարցումներուն։ Բոլոր փորձերը անօգուտ անցան։ Մերժեց նոյնիսկ բացատրութիւն տալ չէքերու ծածկագիր համառօտագրութեանց մասին, յայտարարելով թէ միայն հարցաքնիչ դատաւորին առջեւ կը խօսի։ Իր գործակիցը, Տէփառտօ, պատասխանեց բոլոր հարցումներուն, բայց խեղճը շատ բան չէր գիտեր։ Թէեւ 1929էն ի վեր Սթավիսքիի քով կը ծառայէր, բայց հազիւ չէքերուն ստորագրութիւնը կրցաւ կարդալ։

Ցանձնաժողովը երէկ ալ շարունակեց հարցաքննութիւնները, հետզհետէ պրպտելով չէքերուն արմատները։ Նոր ձերբակալութիւններ անխուսափելի են։

⁂ Զախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ 300,000 ֆրանքի չէք մը յատկացուած էր նախարար Թառտիէօյի, երբ կը գտնուէր «Լա Լիպէրթէ»ի խմբագրութեան մէջ։ Կ'ըսուի թէ երկու միլիոն ֆրանք ալ արմատական – ընկերվարական կուսակցութիւնը ստացած է, «Փրուսթ – Վալուա» անունով։ (Այս վերջինը կուսակցութեան կեդրոնի փողոցին անունն է)։

Միեւնոյն ատեն հարցաքննութիւնները կը շարունակուին Պայոնի մէջ։ Հարցաքննիչ դատաւորը 20 նոր հրամանագիրներ հանեց, քննութեան համար։ Այդ հրամանագիրներէն մէկով կը պահանջէ բռնել և խուզարկել դերասանուհի Ռիթա Կէորկի պայուսակները, քակել «Անփիռ» թատրոնին կնիքները եւ խուզարկութիւն կատարել հոայլն։

Դատաւոր Փռէնսի սպանութեան խնդիրը

Նոր եւ աւելի լուրջ հետքեր գտնուած են, դատաւոր Փռէնսի սպանութեան մասին, բայց առ այժմ գաղտնի կը պահուին։ Գիտական քննութիւնը թունաւորման հետքեր երեւան հանած ըլլալով, որոշուեցաւ նոր դիազննութիւն մը կատարել։ Գործողութեան պիտի մասնակցին 7 մասնագէտ բժիշկներ։

«Փետրուար 6ի» յանձնաժողովը

Փետրուար 6ի դէպքերուն քննիչ յանձնաժողովն ալ կը շարունակէ իր աշխատանքները։ Բազմաթիւ փաստեր երեւան հանուած են։ Առջի օր հարցաքննուեցան Ապահովութեան նախկին տեսուչ Գ. Թոմէ եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ.

ՇԱԲԱԹԸ 36 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Զօր. Ճօնսըն, նախագահ Րուզվէլթի տնտեսական վերակազմութեան ծրագրին լիազօրը, կոչ մը ուղղելով, յանձնարարեց շաբաթական աշխատանքը վերածել 36 ժամուան, իսկ վճարումները բարձրացնել հարիւրին 10 համեմատութեամբ։ Գործատէրները բողոքեցին, յայտնելով թէ չեն կրնար նոր զոհողութիւններ ընել։

ՇԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր շոգեկառքի ծանր արկած մը պատահեցաւ Մոսկուայէն հինգ մղոն հեռու։ 19 հոգի մեռան եւ 52 հոգի վիրաւորուեցան, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրին։ Կ'ըսուի թէ կորուստները շատ աւելի ծանր են, բայց գաղտնի կը պահուին։

ՇՈԳԵՆԱՒ ՄԸ ՋԱՐԴՈՒՓՇՈՒԻՐ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ

Իտալական «Սանթօնի» շոգենաւը, որ Պոլսէն ճամբայ ելած էր դէպի Թանաքանցա, ճամբան շփոթելով ժայռերու զարնուեցաւ եւ երկու կտոր եղաւ։ 16 նաւաստիներ մակոյկ մը նստան, բայց նաւակը շրջելով, ծովը ինկան։ 12ը մեռան ցուրտէն եւ անօթութենէն։ Չորսը հիւանդանոց փոխադրուեցան յուսահատական վիճակի մէջ։ Միւս 11էն լուր չկայ։

Փարիզ եւ Գաւառներ

Ց.

Հ. Դ.

ՋԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի «Արդարութեան» խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (Շավիլ)։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժողովատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14 rue François Garcin ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ն. Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սարգիսեան, Օր. Արփինէ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկ. Բարթամ Գասմաճեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Ուսանողական Միութեան դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 20.30ին Pavillon Arménien — Cité Universitaireի մէջ, 41 Bld. Jourdan։ Կը խօսի՝ Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեան։ Նիւթ ունենալով՝ «Հայոց պատմութեան նորագոյն շրջանի գլխաւոր դէպքերը»։ Մուտքը ազատ է։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Այգ. Երիտասարդաց Միութեան ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլորիա ճաշարանին մէջ 61, Mr. le Prince։ Կը խօսի՝ Տէր Ա. Փօղոսեան առողջապահութեան մասին։ Մուտքը՝ ազատ է։

ԵՐԶՆԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Նպատակ ունենալով Հայրենակցական Միութիւն մը կազմել, իբրեւ առժամեայ մարմին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր Երզնկացիները կը հրաւիրենք այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ներկայանալ Պ. Կիրակոս Ցարութիւնեանի տունը՝ խորհրդակցելու համար։

Հասցէ.— 16, rue Victor-Hugo Gentilly (Seine). Métro: Porte d'Italie.

Ի դիմաց Առժամեայ Նախաձեռնակ Մարմին։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (71)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Եւ սակայն, կառավարութիւնը չէր ձերբակալեր զայն։ Որովհետեւ, ան իր ձեռքը պաշտօնական արտօնաթուղթերը ունէր, եւ, հետեւաբար, սահմանը չէր նկատուէր օրէնքէ դուրս ելլել եւ զայն բանտարկել։ Այսուհանդերձ, չէթէներու պետերը համաձայն չէին որ ան ամէնուն տեսողութեանը առջեւ փախէր ու մեկնէր եւ առեն մը վերջ իրենց գլխուն փորձանք դառնար։ Ուրով վճռած էին իրենց կողմէ կարգադրութիւն մը ընել։ Այդ պարտականութիւնը ստանձնած էր Հագոպը։ Անկէ վերջ, այլեւս, անստոյգ մնացած էր թէ ինչ էր եղած Ցակոբը։ Ինչ որ ստոյգ էր, սա էր թէ՝ ան յաջողած չէր ռուսական սահմանն անցնիլ եւ հայ յեղափոխականներուն միանալ։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

Այս դէպքէն քանի մը օր վերջ, ըսկսած էր ռուսական յարձակումը։ Սահմանային մասերը նահանջած էին։ Թուրքական բանակին մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ հայ զինուորներ։ Անկարելի ըլլալով Պայազիտը պահել, անկէ բաժնուած էին նաեւ անոնք որ կը պատկանէին Թէշքիլաթը Մախսուսէին, ու գացած էին Գըզըլտիզէ։ Հոն կար աշիրէթական հեծելազունդ մը որ կը բաղկանար 1500 հոգիէ։ Այս ուժը, որ կը գտնուէր չէյխ Իպրահիմի հրամանատարութեան տակ, գիշերը փախած էր, նախ քան այդ՝ պարպելով մթերանոցները։

Այդ միջոցին, ռուս բանակը Տիատինը կը ռմբակոծէր եւ կը քալէր Պայազիտի վրայ։ Թշնամի բանակը կու գար Զալտըրան հովիտին ուղղութեամբ։ Աշիրէթի գունդին հրամանատար չէյխ Իպրահիմի որդին Գըզըլտիզէ գալով տեղեկացուցած էր թէ Տիատինի մէջ ուժգին ճակատամարտ մը մղուած էր ու Թուրքերը հարուածուած էին։ Այդ միջոցին, Գըզըլտիզէ կը գտնուէր 40 հոգինոց չէթէ մը։ Անոնք բոլորը կը պատկանէին Պայազիտէն հեռացող չէթէներուն։ Տեղեկանալով որ ռուս բանակը աւրուած է, իրենց հետ առած էին նաեւ 50 աշիրէթական հեծեալներ, եւ անմիջապէս սուրացած էին Զալտըրանի ուղղութեամբ։ Զալտըրանի շրջակայքը կռուած մեր թնդանօթներուն հրամանատարը ճակատէն մաս մը յանձնած էր նաեւ այս 90 հոգիներուն, որոնք Թէշքիլաթը Մախսուսէի կը պատկանէին, եւ այդ վայրին պաշտպանութեան գործը յանձնած էր անոնց։ Այս ուժը երեք ժամ դիմադրած էր թշնամի յարձակումներուն՝ Զալտըրանի բարձունքներուն վրայ։ Չէթէին մարդիկն ու պետերը արտակարգ քաջութիւն երեւան բերած էին։ Հակառակ անոր որ յարձակող Ռուսերը 5000 հոգի էին, այս 90 հոգին իրենց տեղէն չէին շարժած եւ յաջողած էին յարձակումները ետ մղել։ Շնորհիւ այդ ընդդիմութեան էր որ՝ ռուս ուժերը աւրուած եւ ետ դարձուած էին։ Ռուսերուն տուած զոհերուն թիւն էր իբր 700 մեռեալ եւ 300 վիրաւոր։ Բախումէն վերջ, մեր չէթէն ետ քաշուած էր միայն երկու վիրաւորներով։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԲՆԱՋՆՋՄԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

oooo

Այդ միջոցին, Գըզըլտիզէ մտած էին այն Ռուսահայերը որոնք կը շարժէին ռուսական բանակին հետ, եւ բազմաթիւ Թուրքեր ջարդած էին։ Հայերու բնաջնջական քաղաքականութիւնը սկսած էր այն ատենէն, երբ Ռուսերը մտած էին Թրքական հողը։ Զալտըրանի գագաթներուն վրայ Ռուսերուն դիմադրելէ վերջ, Արտիչ քաշուած էին Թէշքիլաթը Մախսուսէի չէթէները, ուր յաջողած էին ձերբակալել հայ գնդագործ մը։ Այդ Հայուն տուածը կատարուած խուզարկութեան շնորհիւ, բազմաթիւ փաստաթուղթեր ձեռք անցուած էին։ Այդ փաստաթուղթերը ցոյց կուտային թէ՝ Հայերը Ռուսերուն հետ ինչ ձեւով պիտի առնէին շարժումը եւ իրենց ընդհանուր քաղաքականութիւնը ինչպէս ի գործ պիտի դնեն։

Չէթէն, Ռուսերու յառաջխաղացման վրայ, Արտիչ չմնալով, դէպի Կարին քաշուած էր, բանակէն տրուած հրամանին համաձայն։ Կարինոյ Թէշքիլաթը Մախսուսէի նախագահութիւնը, Արտահանի յարձակումէն յետոյ, Արդուին տեղաւորուած էր։ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր ալ հոն կը գտնուէր։ Ընդհ. պատերազմին մեր մասնակցութեան չորրորդ ամսուան ընթացքին, այսինքն՝ 1915 փետրուարին, Կովկասի ճակատին Թէշքիլաթը Մախսուսէի գործունէութիւնը այլեւս կը կայանար ռուսական ուժերուն հետ բախելու եւ անոնց յարձակումները կասեցնելուն մէջ։

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

»»» ‹‹‹

Ռուսերուն շարունակական յարձակումները բնականաբար կը մտահոգէին շրջակայ բնակչութիւնը. Որովհետեւ, որ եւ է կասկած չկար այն մասին թէ՝ Ռուսերը եթէ վերագրաւէին այն հողերը զորս մենք գրաւած էինք, մէկ հատիկ Թուրք կամ իսլամ ողջ պիտի չձգէին։ Փետրուարի սկիզբը, առաւելապէս Տավազկերտ քաղաքն էր որ ենթակայ էր այդ վտանգին։ Ցանուցն այդ քաղաքի բնակչութեան Թէշքիլաթը Մախսուսէին դրկուած հեռագրի մը մէջ կ'ըսուէր.

— «Հարկ չկայ բացատրելու թէ Տավազկերտը ինչ մեծ կարեւորութիւն ստացած է ներկայիս։ Այս շրջանի պաշտպանութեան ու թշնամի գրաւման դէմ պահպանութիւնը թողուած է միմիայն Թէշքիլաթը Մախսուսէի մարդոց։ Թէեւ Սիւլէյման Էֆէնտի փոքրիկ ջոկատով մը կը պաշտպանէ Նուրլիթ — Բարնավաս շրջանները ուր ինք կը գտնուի, եւ վերին աստիճանի անձնազոհութիւն ցոյց կուտայ, բայց, թշնամին, այդ շրջանը լայնօրէն գանց թէթեւ գտնելով, անընդհատ կը դարձնէ յարձակման ենթակայ այդ վայրին մէջ զայն։ Հետեւաբար այդ գարնան դիմադրութիւնը անկարելի դարձած է։ Ուրեմն, կամ բաւականաչափ ուժ զրկեցէք այս կողմերը, եւ կամ բաւականաչափ զէնք զրկեցէք, որպէսզի մեր տունին ու հոգին պաշտպանենք թշնամիին դէմ։ Ասիկա կը խնդրենք յանուն հայրենիքի փրկութեան եւ դիմաց անմեղ ժողովուրդին»։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Բելգիա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	180 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՄԱՐՏ VENDREDI 9 MARS 1934.

10ՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année N° 2140

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՂԱՐԸ ՇՈՒՔ ԷՐ, ԳԱՐՉԱՒ ՓՈՒՇ

Աթէնքի բրածոյ առաջնորդին գարշելի ձեռնարկը աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ՝ դեռ երկա՛ր պիտի կրենք միջնադարեան կղերապետութեան մը չարիքները:

Արդարեւ, առաջնորդին ի՞նչ գործն էր երթալ ճառ խօսիլ թատրոնի մէջ սարքուած միթինկի մը:

Այդ միթինկին հրաւիրեր էին նաեւ Աթէնքի մետրապոլիտը, բայց ան մերժեց մասնակցիլ, փափկութեամբ հասկցնելով թէ իրենց տեղը եկեղեցին է:

Սգահանդէ՞ս պիտի կատարէք,— թող ուզածին չափ սարքէք բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Կ'ուզէք բողոքե՞լ Նոր Եորքի դէպքին դէմ,— նորէն եկեղեցին պիտի ըլլար իր տեղը, ոչ թէ թատրոնը:

Մանաւանդ որ, իրեն համար գաղտնիք չէր ոչ միթինկին կազմակերպիչներուն նենգամտութիւնը, ոչ ալ այդ առթիւ հրատարակուած թռուցիկներուն գիւային ոգին:

Երբ ափ մը խժեր աշխարհի բոլոր լուտանքները տակէ տակ շարելով, սուտ – իրաւ իրար խառնելով, պատկերներ եւ դիակներ շահագործելով կը փորձեն տրամադրութիւն ստեղծել «Դաշնակցութիւն կոչուած հրէշածին կազմակերպութեան» դէմ, երբ շարքերուն հրաւէրներ կ'ուղղեն հեռանալ «ճիւաղներու այդ կուսակցութենէն», «բորենիներու այդ խմբակցութենէն», եւ կը պահանջեն «զրկել Դաշնակ չէֆերը Հայերու յատուկ բոլոր իրաւունքներէն»,— ի՞նչ պիտի ըլլար ո եւ է եպիսկոպոսի պարտականութիւնը:

Աւարէ՞ք կարդալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, «ժուռնա՞լ» գրել կառավարութեան, իբրեւ ոճրագործ ներկայացնելով ամբողջ կուսակցութիւն մը, անոր «անխնայ ջախջախո՞ւմը» պահանջել, եւ գաղութին կէսը միւս կէսին դէ՞մ հանել, թէ զգաստութեան հրաւիրել երկու կողմերն ալ:

Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեան Հին Ցունաստանի ազգապե՞տն է թէ «խալիֆա»ն:

Իբրեւ «Հայ եկեղեցւոյ պետ», ինչպէս կը կոչէ ինքզինքը, ո՞ր հրովարտակով կամ կոնդակով իրաւասութիւն առաւ զեկոյց գրելու Ցունաստանի վարչապետին, այնքան ստոր եւ գրգռիչ խուժանավարութեամբ մը:

Տարիներ առաջ, հռչակաւոր Աղաբէկովը իր սեւ ցանկին մէջ կը յիշէր նաեւ Աթէնքի հոգեւոր հովիւը:

Մազլըմեան բողոքեցաւ եւ հերքեց որ եւ է մեղսակցութիւն:

Ուրեմն, սուտ կը խօսէր Չեկայի գործակալը, համաձայն իր յայտարարութեան:

Իսկ այս մէ՞կը: Ցունաստանի վարչապետ Պ. Ցալտարիսին ուղղուած եւ յունարէն թերթերու մէջ հրատարակուած այս նամակը ի՞նչ կ'ապացուցանէ

Ի՞նչ գաղափար կրնար կազմել յունական կառավարութիւնը, կարդալով «Հայ Եկեղեցւոյ Պետ»ին գրութիւնը, որ կը յայտարարէ թէ «Դաշնակ կոչուած կուսակցութիւն մը ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐ ԳՈՐԾԱԾ է», հետեւաբար, «երախտապարտ պիտի ըլլայինք ձեզի հանդէպ, ԵԹԷ ԱՆԽՆԱՅ ՋԱԽՋԱԽԷՔ յիշեալ ահաբեկչական կազմակերպութիւնը»:

Խոստովանեցէք որ Թուրքիոյ Հայոց ամէնէն թրքամէտ պատրիարքն իսկ այսքան յառաջ գացած չէր, ունենալով հանդերձ լայն իրաւասութիւններ եւ իր գլխուն վերեւ ալ՝ թրքական տապարը:

X

Ի՛նչ խօսք որ Կարապետները իրենց մօրուքին տակէն պիտի խնդան այս հարցումներուն վրայ:

Անոնք շատ լաւ գիտեն թէ ի՛նչ կ'ընեն, եւ այսպէս ալ պիտի շարունակեն, քանի իրենց ափին մէջ է որ եւ է առաջնորդարանի կնիքը եւ քանի կը վայելեն յայտնի կամ գաղտնի հովանաւորութիւններ:

Մենք աշխարհականներս ենք — Դաշնակցականներն ալ միասին — որ կը ստեղծենք այսպիսի տիպարներ, Ղեւոնդ կամ Կարապետ, տալով անոնց հանգամանքներ որոնց արժանի չեն եւ յանձնելով իրաւասութիւններ որոնք խոտոր կը համեմատին իրենց կոչումին հետ:

Եթէ գաղութները սորված ըլլային տիրաբար վարել իրենց ճակատագիրը, մենք ինչո՞ւ պիտի ունենայինք մօրուսաւոր եւ միդարակիր փորձանքներ:

Անպատճառ պէտք մարդ ըլլալու համար չէ որ հոգեւոր հովիւ մը կը դառնայ պատուհաս:

Լաւեր ալ կան, որոնք այլապէս մտահոգութիւն կը պատճառեն, պարզապէս անոր համար որ իրենց խարիսխէն, իրենց բնական շրջանակէն հանած եւ մեր գլխուն վրայ նստեցուցած ենք իբրեւ իշխանաւոր:

Ղեւոնդ արք. ը բացառական տիպար ըլլալով հանդերձ, Մազլըմեան չէր: (Այս բրածոյին պատմութիւնները կը սկսին Պանտըրմա – Պալըքէսիրէն):

Եւ սակայն, տէրը գետնէն կորեցաւ եւ իր հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց, երբ տանձը թող տուին, շոյելով եւ չչնչելով,— «Դո՛ւն, դո՛ւն միայն, մատա՛ղ քեզ»...

Նոյն պատմութիւնն է որ կը կրկնուի Աթէնքի մէջ, աւելի պաբար գետնի մը վրայ: Եւ պիտի կրկնուի ամէն տեղ, քանի որ կարմիր Երեւանն անգամ բուրվառ է բռնած ի պատիւ վեղարին, եւ քշոցներու ձայնը շատ հեռուներէն կուգայ:

Մենք մեր ձեռքով ստեղծեցինք փորձանքը,— կղերապետութիւն.

Պիտի ունենա՞նք բաւական արտեսուրթիւն, եթէ ոչ հիմնովին դարմանելու, գոնէ սահմանափակելու անոր չարիքները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6Ի ԴԷՊՔԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. ՔԻԱՓ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԾԱՆՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. ՖՐՕՅԻ ԴԷՄ

Փետրուար 6ի խռովութեանց քննիչ յանձնաժողովը չորեքշաբթի օր լսեց ոստիկանութեան նախորդ վերատեսուչը, Պ. Քիափ, որ ծանր ամբաստանութիւններ ուղղեց այդ շրջանի ներքին նախարար Պ. Ֆրօյի դէմ:

Նախկին վերատեսուչը պատմեց թէ 1934 յունուար 1էն կացութիւնը միայն երեւութապէս խաղաղ էր Փարիզի մէջ: Նախարարական հինգ յաջորդական տագնապները ծանրացուցած էին տնտեսական տագնապին եւ արտաքին վըտանգներու պատճառած սրտնեղութիւնը: Շոթանի դահլիճը որոշ մեղմացում յառաջ բերաւ, բայց հանրութեան լաւ տրամադրութիւնները վեր ի վայր շըրջուեցան Սթավիցքիի գործին յայտնութեանց հետեւանքով: Ծայրայեղ աջակողմեան խմբակցութիւնները մղեցին ժողովուրդը համախմբուիլ երեսփ. ժողովին առջեւ, իբրեւ պատասխան այն ցոյցերուն որ կատարուեցան ընդդէմ պարտքերու խնդրին կարգադրութեան եւ հարկատուներու դաշնակցութեան ցոյցերուն: Ոստիկանութեան սովորական ուժերը բաւական էին զանոնք զսպելու եւ իրապէս խորհրդարանին ժողովներու ազատութիւնը միշտ ալ ապահովուած է: Բայց, երթալով ցոյցերը կը բազմապատկուէին: Ես չեմ ստորագնահատած անոնց կարեւորութիւնը: Օրը օրին գիտէի ծայրայեղ աջակողմեան խմբակցութեանց ուժը, եւ ոստիկանութիւնը ի վիճակի էր արգիլելու անոնց նպատակներուն իրագործումը: Մինչ որ, անոնք աւելի շատ իրենց բողոքները լսելի ընել կ'ուզէին, քան դէպի երեսփ. ժողով խուժել: Իմ ձեռք առած միջոցներս վաւերացուեցան վարչապետին կողմէ: Անոնց նպատակն էր ապահովել երեսփ. ժողովը, առանց աւելորդ բռնութեանց դիմելու: Յունուար 22ին, ծայրայեղ ձախակողմէն Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ պետական պաշտօնեաներու միութիւնը ասպարէզ կ'իջնէին, իրենց ետեւէն քաշելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան միացեալ թեւը (կարմիր): Սակայն, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը հաւաստիքներ ստացած էր իր պահանջներու մասին, եւ միւս դաշնակցութիւնն էր որ շարժման գլուխն անցաւ, աղաղակելով.— «դէպի կառափնա՛տ Քիափը»: Այս առթիւ ծագած խռովութիւնները կարելի չէ բաղդատել Սաքքօ – Վանձէթթի դէպքին կամ ուրիշ մայրաքաղաքներու ցոյցերուն հետ: Ոչ կրակ բացուեցաւ, ոչ մահացու վիրաւորներ ունեցանք, որովհետեւ ոստիկանութիւնը կը զգուշանար ծանրացնել ցոյցերուն կարեւորութիւնը եւ կատարեալ պայծառատեսութիւն կը ցուցնէր: Փարիզի ժողովուրդը, հետզհետէ աւելի ջղագրգռուած, տրամադիր էր ինքնաբերաբար ցոյցեր կատարելու, ինչպէս եղաւ յունուար 24ին, Պ. Շոթանի հրաժարման նախօրեակ օրը: Հրաժարման լուրէն առաջ, բազմութիւնը խռնուած էր պողոտաներուն վրայ, պատասխանելով «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ի կոչերուն որոնց միացան Երիտասարդ Հայրենասէրներու Միութիւնները: Ոստիկանութեան գործը մանաւորապէս տաժանելի էր այդ օրը: Իրիկուան դէմ, համայնավարական տարրերը Սալ Վակրամէն դուրս ելլելով, խառնուեցան ցոյցերուն: Եթէ ոստիկանութիւնը չպահէր իր պաղարիւնը, ծանր դէպքեր պիտի պատահէին, բայց ոչ կրակ բացուեցաւ, ոչ ալ արիւնալի վիրաւորումներ պատահեցան: Ոստիկանութիւնը իմ ղեկավարութեամբ ապահովեց բարեկարգութիւնը, առանց նկատի առնելու կուսակցութիւնները: Իմ զսպողական միջոցներուս մէջ ունէի նոր մեթոտ մը,— ցուցարարները 1 գիշեր պահուելէ յետոյ ազատ կ'արձակուէին միայն այն ատեն եթէ որ եւ է յանցանք չէր գտնուած: Պատուիրած էինք բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարել, ինչ որ դիւրին գործ չէր: Գալով ձերբակալութեանց կամ կանխարգել անշարժացման, այդ կարգապահական միջոցին հայրութիւնը ինծի կը պատկանի: Եւ շատ օգտակար եղաւ:

Պ. Քիափ հասնելով փետրուարի դէպքերուն եւ Պ. Տալատիէի հետ կատարուած խորհրդակցութեանց, պատմեց իր պաշտօնանկութեան պարագաները: Հարցուցին թէ ճի՞շդ է որ հեռախօսով ազդարարած է Պ. Տալատիէի.— «Այս իրիկուն փողոց կ'իջնեմ»:

Քիափ.— Ոչ, ես մերժեցի Մարոք երթալ, գիտնալով հանդերձ որ աւելի բարձր պաշտօնի մը կը կոչուէի: Ըսի թէ ներկայ պարագաներուն մէջ չեմ կրնար ձգել պաշտօնս: Երբ ոմանք կ'աղաղակեն. «մահ Քիափի», Քիափ չի կրնար Մարոք երթալ: Ըսի թէ իմ պատիւս Փարիզ կը պահէ զիս:— «Ձեր պատիւը խնդրոյ առարկայ չէ», ըսաւ վարչապետը:— «Ես եմ միակ դատաւորը իմ պատիւիս, կը խնդրեմ չպնդել»: Վարչապետը պնդեց: Այն ատեն պատասխանեցի.

— «Ի զուր կը պնդէք. ի՛նչ որ ալ ըլլայ ինծի առաջարկուած պաշտօնը, չեմ ուզեր հեռանալ Փարիզէն: Շատ լաւ կը հասկնամ թէ կ'ուզէք զիս քշել ոստիկանութեան վերատեսչութենէն որուն մէջ կեանքին եօթը տարիները նուիրած ենք Տիկին Քիափ եւ ես: Ես հարուստ էի երբ հոս եկայ, եւ դուրս պիտի ելլեմ աղքատ: Փողոց պիտի իջնամ, թերեւս դժբախտ պիտի ըլլամ, բայց միշտ պիտի մնամ պարկեշտ»: Այստեղ վերջացաւ մեր խօսակցութիւնը: Եթէ ըսած ըլլայի՝ «այս իրիկուն փողոց կ'իջնեմ», կ'երաշխաւորեմ թէ իսկապէս իջած պիտի ըլլայի:

Այնուհետեւ բազմաթիւ հարցումներ ուղղուեցան, եւ ի վերջոյ Պ. Քիափ պատմեց թէ Պ. Ֆրօ, ներքին գործերու նախարարը անձնական նպատակներ կը հետապնդէր եւ կ'ուզէր մասնաւոր պահակախումբեր կազմել ձախակողմեան եւ կասկածելի տարրերէ, թէ ինք փութաց Պ. Տալատիէի ուշադրութիւնը հրաւիրել այդ մասին եւն.: (Պ. Ֆրօ զեկոյցով մը վճռապէս հերքեց այս պատմութիւնը, «ոստիկանական հէքեաթ» կոչելով. բայց Պ. Քիափ ինք ալ զեկոյց մը հաղորդելով մամուլին, յայտարարեց թէ ամբողջութեամբ կը պահէ իր մեղադրանքները):

Միեւնոյն նիստին մէջ լսուեցաւ նաեւ Պ. Շոթան, նախկին վարչապետ, որ նոր նորութիւններ չյայտնեց:

Պ. Քիափի յայտարարութեանց վրայ, աջակողմեան մամուլը կը թելադրէ գերագոյն ատեանին յանձնել Ֆրօն, իսկ համայնավար «Իւմանիթէ»ն խոշոր գիրերով կը պահանջէ բանտարկել Քիափն ու Թառտիէօն:

Քննիչ յանձնաժողովը որոշեց դէմ դիմաց հանել Տալատիէն, Ֆրօն եւ Քիափը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՆՈՒԿ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐ

0000

Դեռ ամբողջովին չեն պարզուած Սթավիցքիի զարմանազան ճարպիկութեանց գաղտնիքները:

Բայց, օրէ օր կը քակուի կծիկ մը որ գաղտնիք էր միայն... մեր «ռիվիլիզէ»ներուն համար.

— Եւրոպա՛ն, Եւրոպա՛ն, անոնց թերթե՛րը, անոնց մեծ մարդիկը...

Ամբողջ գործին մէջ, բարեկենդանի խամաճիկներու պէս, կ'երեւան փաստաբաններ եւ լրագրողներ:

Սթավիցքի չէքեր բաշխած է աջ ու ձախ, բայց մանաւանդ անոնց որ կա՛մ խմբագիր են կամ փաստաբան: Առաջին շարքը՝ նուաղելու կամ... լռելու համար: Երկրորդ շարքը՝ «գործ եփելու» համար:

Մանաւանդ որ, այսօրուան խմբագիրը կամ փաստաբանը վաղը կը դառնայ երեսփոխան, ծերակուտական, դատաւոր, նոյնիսկ նախարար: Ու նուազը՝ խորհրդական:

Եւ ի՛նչքան համեստ են գումարները,— 200,000, 700,000, 800,000: երկու միլիոն.

Ամէնէն խեղճը՝ 50,000...

Սթավիցքին մեռաւ, իր սարքած գործն ալ՝ միասին:

Բայց, նորէն քաղքենի խմբագիրն ու փաստաբանն են որ կ'օգտուին, խնդիրները արծարծելու կամ կլորցնելու համար:

Այսպէս, բազմաթիւ թերթերու համար նոր դրամագլուխ մը դարձաւ գայթակղութեանց մերկացումը:

Իւրաքանչիւրը այս անյատակ եւ անսպառ գործին կը հետեւի ոչ միայն համաձայն իր հայեցողութեան, այլեւ ... ի հաշիւ նոր չէքերու:

Միւս կողմէ, այնքան շատ են ամբաստանեալները որ, ամերիկեան անուրդ մը սկսած է, փաստաբան վարձելու համար:

Կրնայի՞ք երեւակայել աւելի բանուկ արհեստ, համատարած գործածութեան այս շրջանին:

ՎԱՀԷ

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻՆ

Սթավիցքիի գործին քննիչ յանձնաժողովն ալ, իր կարգին լսեց Ապահովութեան նախորդ տեսուչը, Պ. Թոմէ, որ մանաւորապէս խօսեցաւ կատարուած խուզարկութեանց մասին: Ցայտնեց թէ կարգ մը գործեր կախում ունէին ներքին նախարարութենէն:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, ձախակողմեան ներկայացուցիչները պահանջեցին մամուլին հաղորդել թիւ 415, 326 չէքին լուսանկարը, բայց ժողովը մերժեց: Այս չէքին քննութենէն կը հետեւի թէ Սթավիցքի 1933 փետրուարին 300,000 ֆրանք տուած է «Լա Լիպէրթէ» թերթին նախորդ տնօրէնին, Պ. Թառտիէօյի համար (նախարար):

∴ Աշխատանքի նախարար Պ. Մարքէ (անջատուած ընկերվարական) զեկոյցով կը յայտնէ թէ գտնուած են երկու օտար դերասանուհիներու, Ռիթա Կէօրկի եւ Մառիան Քուփֆէրի թղթածրարները, որոնք անհետացած էին:

Նկատելով որ այս երկու օտարազգիները աշխատանքի արտօնագիր ստացած են կողմնակի միջոցներով, նախարարը ծանր յանդիմանութիւն մը ուղղեց օտար աշխատաւորներու բաժնի վարիչին, եւ տեղափոխեց բոլոր պաշտօնեաները:

∴ Ոստիկանութիւնը նոր քննութիւններ կը կատարէ, երեւան հանելու համար Սթավիցքիի պահած գոհարեղէնները:

Տիկին Սթավիցքի կրկին պիտի հարցաքննուի շաբաթ օր, Փարիզի հարցաքննիչ ատեանին առջեւ:

Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորին պահանջման վրայ, վար դրուեցան դերասանուհի Ռիթա Կէօրկի եօթը պայուսակները: Դերասանուհին հարցաքննութենէն յետոյ Վիէննա վերադարձած ըլլալով, պայուսակները պահանջուեցան.

∴ Պայոնի մէջ կատարուած քննութիւններէն կը հետեւի թէ կարեւոր փաստաթուղթեր կը գտնուին Նիսի կողմերը, գաղտնի դրամատան մը մէջ: Հեռագիր ուղղուեցաւ որպէսզի խուզարկութիւն կատարուի:

Այսօր պիտի հարցաքննուին երկու նախկին նախարարներ, Տալիմիէ եւ Ժիւլիէն Տիւռան, որոնց դէմ ծանր փաստեր կը գտնուին:

∴ Սպանեալ դատաւոր Փռէնսի երկրորդ դիազննութիւնը պիտի կատարուի Փարիզի մէջ:

Պաշտօնական վիճակ Սպանիոյ մէջ

Կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, սպանիական կառավարութիւնը որոշեց «վտանգի շրջան» հռչակել 30 օրուան համար, համաձայն նոր սահմանադրութեան: Այս կարգադրութեամբ, կառավարութիւնը պիտի կրնայ ձերբակալութիւններ կատարել եւ չեղեալ հռչակել կարգ մը ազատութիւններ, յանուն երկրի ապահովութեան:

ՊԷՏՔ Է ԿԱԽԵԼ ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԸ...

Աթէնքի ոստիկանական նախորդ տնօրէն Եանի Փոլիխրոնիատիս, որ մարտ 6ի դէպքերուն պատճառաւ բանտարկուած կը մնայ, իր շաբաթաթերթին մէջ յօդուած մը հրատարակած է, սա վերնագրով. «Առանց արիւնահեղութեան, երկիրը չպիտի կրնայ ազատիլ Կրետացի Ռասփութինէն»:

Յօդուածին մէջտեղը կայ կարմիր պատկեր մը, որ կը ներկայացնէ Վենիզէլոսը կախաղանի վրայ: Յօդուածագիրը, շատ պէտք հայհոյելէ յետոյ նախկին վարչապետին, կը յանձնարարէ մաքրել անոր հաշիւը...

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԷՅ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ.— Թրքական կառավարութիւնը պաշտօնի կոչեց շուէտացի մասնագէտ մը, թէյի եւ սուրճի մշակութիւն փորձելու համար Սեւ Ծովու ափերուն վրայ:

ՀԻԹԼԷՐԻ ԳԻՐՔԸ, «Իմ Պայքարս», որ ֆրանսերէնի թարգմանուած էր առանց արտօնութեան, գրաւուեցաւ Փարիզի ոստիկանութեան կողմէ, եղած բողոքին վրայ:

«ՄԻՕՐԻՆԱԿ ԳՆՈՎ» վաճառատուները պիտի փակուին, համաձայն խորհրդարանի որոշման: Երեք ամիս պայմանաժամ տրուած է, որպէսզի սովորական խանութներու վերածուին:

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ

— օօ —

Դ

Համեմատութեան դնելով մեր գաղութներում ներկայիս նկատուող քաղաքական այլասերման երեւոյթները այն այլանդակութիւնների հետ, որոնք նախափետրուարեան Հայաստանում այնքա՜ն հեղձուցիչ, այնքա՜ն անշնչելի էին դարձրել մթնոլորտը՝ մենք տեսանք թէ ի՜նչ մեծ նմանութիւն կայ նրանց միջեւ։ Սակայն պէտք է ասենք, որ այս երկու տարբեր վայրերն ու ժամանակաշրջանները միմիայն բացասական երեւոյթներով չէին նման իրար, այլ եւ դրական, գոտեպնդիչ երեւոյթներով։

Որքան էլ ահաւոր եղաւ առաջին խորհրդային իշխանութեան բերած անբարոյականութիւնը Հայոց աշխարհը ամբողջովին չենթարկուեց նրա աւերիչ ազդեցութեանը։ Այնտեղ մնացին դեռ եւս շատ լուսաւոր երեւոյթներ, որոնցով մենք կարող ենք պարծենալ։ Նոյն բանը նկատում ենք եւ այստեղ, գաղթաշխարհում։ Բոլշեւիկեան Ձեռքն շատ է աշխատել եւ շատ է աշխատում խպառ խաթարել տարագիր հայութեան բարոյական նկարագիրը, բայց նրա դաւերն առաջ են բերում եւ հակազդեցութիւններ, որոնք խիստ կազդուրիչ են ամէն մէկ ճշմարիտ Հայի համար։

Առաջին հերթին վերցնենք դարձեալ Դաշնակցականների օրինակը։ Նախափետրուարեան ծանր օրերին, երբ մեր շարքերն օպրդած կամ մեր շարքերում բունաւորուած թուլամորթները եւ վատերը հաւատուրացի աջեմ հագնելով հեռացան Դաշնակցութիւնից՝ միւս ընկերները աւելի եւս ջերմ հաւատով փարեցան կուսակցութեան։ Շատ ընկերներ, որոնք հոգով Դաշնակցական մնալով հանդերձ, զանազան պատճառներով հեռու էին կանգնած կազմակերպութիւնից՝ վերստին շարքերի մէջ մտան։ Զնայած այն ժամանակուայ սուգ տնտեսական պայմաններին՝ մեր հաւատարիմ ընկերները յրացուցիչ տուրքերի էին ենթարկում իրենց՝ ձերբակալուածների ընտանիքներին օգնելու, փախստականներին պահելու, երկրից հեռացողներին աջակցելու եւ կուսակցութեան ղեկավար մարմինը գործունեայ վիճակի մէջ պահելու համար։ Ամէնքը մէկ սիրտ մէկ հոգի էին դարձած, եւ սա խիստ կարեւոր դեր կատարեց փետրուարեան ապստամբութեան առաջին յաջողութիւնների մէջ։

Նոյն բանը տեսնում ենք մենք եւ գաղթաշխարհում եւ մասնաւորապէս Ամերիկայում, ուր Ձեռքն մի տարուց ի վեր կենդրոնացրել է իր քայքայիչ աշխատանքները։ Մեր շարքերից հեռացած մի քանի տասնեակ թուլամորթների եւ վաճառուածների փոխարէն, հարիւրաւոր նախկին եւ նոր ընկերներ են անդամագրւել Դաշնակցութեան մէջ։ Մեր ընկերական ժողովները երբեք այնպէս բազմամարդ չեն եղած, ինչպէս ներկայիս։ Մեր կուսակցական ձեռնարկները այսօր շատ աւելի խանդավառ պայմաններում են կատարւում, քան թէ 1—2 տարի առաջ։ Մեր ընկերների զոհաբերութեան պատրաստակամութիւնը, չնայած տնտեսական ծանր պայմաններին, նախանձելի առարկայ կարող է կոչւել աշխարհիս յուսալոյն կուսակցութիւնների համար։

Նոյն կազդուրիչ երեւոյթները կարելի է մատնանշել եւ հանրային բարոյականի գնահատութեան խնդրում։ Հայաստանի առաջին խորհրդային իշխանութիւնը, ինչպէս տեսանք, ամէն կարգի հաւատուրացների, մատնիչների, շողոքորթների եւ պնակալէզների մի չլսուած ասպարէզ ստեղծեց իր շուրջը։ Բայց երբ ռէժիմի փոփոխութեան պատճառած առաջին շշմածութիւնն անցաւ՝ հայ ժողովրդի մէջ ծայր առաւ մի համատարած նողկանքի զգացմունք դէպի այս ստորաքարշութիւնները։ Նողկանքի մի զգացմունք որ քանի գնաց, ուռճացաւ եւ հոգեբանօրէն նախապատրաստեց փետրուարեան ապստամբութիւնը։ Նոյն երեւոյթը չե՞նք նկատում և այսօր գաղթաշխարհում։ Մեր թերթերի մէջ ամէն օր նորանոր հայրենակիցներ են հանդէս գալիս, ամէնքն էլ անկուսակցական կամ յամենայն դէպս ոչ դաշնակցական, որոնք իրենց պժգանքն են յայտնում սանձակոտոր քսուբիւնների, ստորնութիւնների եւ մատնութիւնների դէմ։ Հասարակական շրջաններում, չէզոք կազմակերպութիւնների մէջ, ընտանեկան խօսակցութիւնների ժամանակ եւն. հետզհետէ տիրական է դառնում մեր շուրջը նկատուող վատութիւններին սանձ դնելու տրամադրութիւնը։ Այս առաջին ազդանշաններն յոյս են ներշնչում, որ հեռու չէ այն օրը, երբ գաղթահայ հասարակութիւնը իր ձեռքը պէտք է առնի բարոյական չհասունութիւնների դատաստանը։

Վերջապէս նոյն հակազդեցութիւնը նկատում ենք մենք եւ մեր ազգային սրբութիւնների գնահատման եւ պաշտպանման գործում։ Բոլշեւիկները, Հայաստան մտնելուն պէս, մի կատաղի արշաւանք սկսեցին այն գաղափարների եւ խորհրդանիշների դէմ, որոնք ամբողջ յիսուն տարի մեր ժողովրդի հոգին ջերմացնելուց յետոյ, գրչալի յաւրով մարմնացել էին Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ։ Կատաղի էր նրանց պայքարը մասնաւորապէս մեր անկախ պետականութիւնը խորհրդանշող եռագոյն դրօշակի դէմ, որ հալածւում էր աւելի մեծ մոլեռանդութեամբ քան թէ կր հալածւէր Քրիստոսի խաչը՝ ասֆթաններով յեցուած մահմետական մզկիթի մէջ։ Բայց այս հալածանքը մի այնպիսի անսպասելի հակազդեցութիւն առաջ բերեց ժողովրդական հոգու մէջ, որ բոլշեւիկները մի ժամանակ շուարումի էին մատնւել։

Մենք տեսանք, թէ Փետրուարի 18ի առաւօտեան Երեւանի հայութիւնը որպիսի ջերմեռանդութեամբ ծունկի իջաւ բոլշեւիկներից հալածուած եռագոյնի առաջ։ Թոյլ տւէք մի բնորոշ պատմութիւն էլ անել Հայաստանի յետփետրուարեան օրերի կեանքից։

Տարիներ առաջ խօսակցութիւններ ունէի մի ականաւոր բոլշեւիկի հետ զանազան հարցերի շուրջը։ Խօսք բացւեց եւ այն հալածանքների մասին, որ այդ ժամանակ տեղի ունէին Հայաստանում մասնաւորապէս Թուրքահայերի դէմ։ «Բայց դուք ինչպէ՞ս կ'ուզէիք որ վարւէինք մենք, երբ նրանք այնքան անպատկառօրէն կառչած են միում եռագոյն դրօշակին», ասաց զրուցակիցս և պատմեց իր աչքով տեսած հետեւեալ դէպքը — Երեւանի բուլվարում մեծ միտինգ էր կազմւած բոլշեւիկ հռետորը ոգեւորած պատմում էր, թէ ինչ ծանր խորհրդային աշխատանքներ է կատարել իր կուսակցութիւնը՝ Հայաստանը խորհրդայնացնելու համար. «Այդ անդուլ աշխատանքների արդիւնքը դուք տեսաք։ Դուք տեսաք, թէ մենք ինչպէս փողոցի ցեխի մէջ նետեցինք պարլամենտի գլխին ծածանող եռագոյն դրօշակը» — բացականչում է հռետորը՝ ունկնդիրների խոր լռութեան մէջ։ Լռութիւնը խզւում է մի սուր ճիչով։ «Սխալւում էք, ընկեր ճառախօս։ Ճիշդ է, դուք այդ դրօշակը վար նետեցիք, բայց նա ցեխի մէջ չինկաւ, այլ մեր սրտերի վրայ ընկաւ»… Գոռթկացողը մի անծանօթ պատանի էր, որ այս խօսքերն ասելով՝ յետ է քաշւում իր բաճկոնը կրծքի վրայից եւ ցոյց տալիս բաճկոնի տակ, կրծքի ձախ կողմը կարած եռագոյն փոքրիկ դրօշակը…

Նոյն կարգի երեւոյթներ չե՞նք տեսնում մենք այսօրուայ գաղթահայ կեանքում։ Ամէն օր չե՞նք տեսնում, թէ եռագոյնի դէմ սկսւած անարգ խաչակրութիւնը ինչ գոտեպնդիչ հակազդեցութիւն է առաջ բերում նոյնիսկ գաղթահայ այն տարրերի մէջ, որոնք մինչեւ օրս անտարբեր են եղել դէպի մեր անկախութեան այդ նշխարական խորհրդանշանը։ Եւ պէ՞տք է զարմանալ, որ այս համատարած ջերմեռանդութեան մէջ, որ կրօնական հալածանքների ժամանակ երեւան եկող ջերմեռանդութիւնն է յիշեցնում՝ երեւան են գալիս հայ մարդիկ, որոնք նոյնիսկ խախտելով կուսակցութեան կարգապահութիւնը, անձնական հերոսութեամբ հրապարակ են նետւում եւ, իրենց կեանքի գնով պաշտպանում տմարդօրէն վար նետւած հայկական եռագոյնի պատիւը…

Ես կարող էի, ընկերներ եւ հայրենակիցներ, ուրիշ բազմաթիւ փաստերով էլ առաջ տանել նախափետրուարեան օրերի եւ մեր օրերի համեմատութիւնը։ Բայց կարծում եմ, ասածներս էլ բաւական են համոզւելու համար, որ այսօրուայ գաղթահայ կեանքը, իր բացասական եւ դրական երեւոյթներով, հայելու հարազատութեամբ անդրադարձնում է իր մէջ այն տրամադրութիւնները, որոնք այնքան կարեւոր ազդակի դեր կատարեցին Հայաստանի փետրուարեան ապստամբութեան համար։

Սրանով եմ ես բացատրում, որ այդ ապստամբութեան տարեդարձը այս տարի ամէն տեղ արտակարգ խանդավառութեամբ է տօնւում։

Բայց այս համեմատութիւնը մեզ մի ծանր հարցի առաջ է դնում։ Արդեօք այն մութ ուժերը, որոնք փետրուար 18ին հարկադրեցին հայ ժողովրդին ապստամբութեան դրօշ բարձրացնել՝ չե՞ն աշխատում, որ գաղթահայ կեանքը եւս թատերաբեմ դառնայ այնպիսի ցնցումների եւ պոռթկումների, որոնք կարող են աղետաբեր լինել մեր աստանդական, տարագիր բազմութիւնների համար…

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԱԹԷՆՔԻ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Փետր. 25ին Դաշնակցական երեք ընկերներ վիրաւորուեցան Աթէնքի մէջ, դաւադիր խմբակի մը ձեռքով, որուն անդամները ծանօթ են բոլորին եւ կը փնտռուին ոստիկանութեան կողմէ։

Այս առթիւ «Նոր Օր» բաց նամակ մը ուղղեց Ազգ. Վարչութեան, եւ իբրեւ պատասխան՝ Աթէնքի յունարէն թերթերուն մէջ լոյս տեսաւ Մազլըմեան եպիսկ.ի հռչակաւոր «ժուռնալ»ը ուղղուած Ցալտարիսի վարչապետին։

Երէկ հրատարակեր էինք այդ «ժուռնալ»ը։ Ստորեւ կ'արտատպենք նաեւ «Նոր Օր»ի բաց նամակը, բաղդատութիւնն ու եզրակացութիւնը ձգելով ընթերցողին.—

Եօթ տարիներ առաջ, յունահայ գաղութին մէջ պատահած կուսակցական ծայրայեղ պայքարները, փաստօրէն վերսկսած են քանի մը շաբաթներէ ի վեր։

Ամերիկայի մէջ պատահած սպանութեան մը հաշիւը ուզուեցաւ կարգադրել յունահայ գաղութին մէջ. «Մոնտիալ»ի միթինկը ազդանշանը եղաւ այդ քաղաքականութեան որ ունի մասնաւոր ծրագիր մը իր յետագայ քաղաքականութեան համար։

Թող թոյլ տրուի մեզի այս բոլորին մէջ ցոյց տալու Վարչութեան ընդգրկած ուղղութիւնը, որ քաղաքական է խռովարար տարրերու համար։

Մօտէն կը ճանչնանք Կեդր. Վարչութեան անդամները, չենք տարակուսիր որ ունին Հայու զգացում, չուրախանալու պատահած անախորժ դէպքերէն եւ աւելին, ունին որոշ սրտցաւութիւն օգտակար ըլլալու գաղութին։

Մամուլին մէջ, եթէ մեր կողմէ եղեցած են քննադատութիւններ, անոնց նպատակը բացայայտ է, ձեր ուշադրութեան յանձնել այն գործերը, որոնց կարգադրութիւնը կենսական կը նկատենք այս ժողովուրդին համար։ Մամուլին քննադատական այդ իրաւունքը, քաղաքակիրթ բոլոր երկիրներու մէջ ընդունուած է եւ նկատուած է յառաջդիմութեան ազդակ մը։

Միւս կողմէն, Դաշնակցութիւնը, ձեր իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր, ոչ մէկ թաղի մէջ պայքար կազմակերպեց հանդէպ Կեդր. Վարչութեան։ Անոր ընտրութեան ձեւի մասին, ունենալով հանդերձ իր դիտողութիւնները, չդիմեց բողոքի ցոյցերու, հանրագրութիւններու, դիմում կառավարութեան եւ որ եւ է քայլի որ նպատակ ունենար Կեդր. Վարչութիւնը հեռացնելու իշխանութենէն։ Ոչ մէկ գործնական քայլի չդիմուեցաւ գաղութի նոյն իսկ մեր մամուլին մէջ չենք պահանջած ձեր հրաժարումը։ Նկատի ունենալով որ նման ձեռնարկ մը, դուռ պիտի բանար նոր վէճերու եւ մեղադրանքներու թէ Դաշնակցութիւնն ինքն է որ ցանկութիւն ունի իշխանութիւնը ձեռք ձգելու։

Մեր օրինապահ դիրքը եւ քննադատութիւնները դուք չուզեցիք հասկնալ եւ վերջերս գործիք դարձաք կուսակցական խմբակի մը ձեռքը որ Դուրեան սրբ.ի սպանութեան դէպքը, չահագործելի դրամագլուխի մը վերածած է։

Փորձառութեան պակա՞ս, անհասութեա՞ն թէ ալ քինախնդրութեան պէտք է վերագրել նոր գործելակերպը։ Փոխանակ կուսակցական վէճերէն վեր մնալու եւ ամբողջ գաղութին վերին մարմնի հանգամանքին մէջ մնալու, դուք արդէն կողմ դարձած էք։ Եւ հաւանաբար, ակամայ։ Որովհետեւ դէպքերը կը յաջորդեն իրարու եւ չէք գիտեր թէ ձեր շուրջ պար բռնած խռովարարները ինչ անակնկալներ վերապահած են ձեզի եւ այս գաղութին։

Մենք տեղեկութիւն ունինք թէ՝ Կեդր. Վարչութեան անդամներու մեծամասնութիւնը խորապէս ցաւած է որ «Մօնթիալ»ի սգահանդէսը փոխուած է միթինկի, որ հայհոյութիւններով եւ զրպարտութիւններով լեցուն թռուցիկներ ստորագրուած են, ձեր ընտրած կարգադիր յանձնախումբ.ի կողմէ։ Բայց, գաղութին վերպատասխանատու մարմինը կրնա՞յ ինքզինք արդարացնել, երբ խռովարարները կը գործեն յենարան դարձնելով ազգային իշխանութիւնը։

Ցիրքսի մէջ կազմակերպուած ռմբ. ր, այլեւս պէտք է վերջ տալ սկսուած գրգռութիւններուն։ Ուշադրութեամբ քննեցէք դէպքը, պիտի կրնաք հասկնալ թէ գաղութներու մէջ պատահած սպանութիւններու իրական պատասխանատուն ովքե՞ր են։ Եթէ պատահէր որ Կարապետ Զավուշին հայհոյութիւնները, գրգռումները չմարսէր ծանրապէս վիրաւորել Գրիգոր Գեորգեանը ու աւելի կանուխ չարժելով օրինաւոր ինքնապաշտպանութիւն մը գործէր, դուք դարձեալ պիտի հաւատայիք թէ Դաշնակցութիւնը ոճիրներ կը կազմակերպէ եւ նոր սգահանդէս մը պիտի կատարէիք «Մօնթիալ»ի մէջ, նոր բանաձեւեր պիտի զրկուէր աջ ու ձախ, անպատասխանատու արտայայտութիւններով։

Կ'ուզէինք հրապարակաւ կոչ ընել ձեզի, որ անդրադառնայիք գաղութի խռովեալ վիճակին։ Նոյնիսկ ձեր անտարբերութեամբ կատարուած քաջալերութիւնները, գիտակից մարմին մը ամէնէն առաջ իր խղճին առջեւ, կը դնեն ծանր պատասխանատուութիւններու ներքեւ։

Դուք ձեր անխոհուրդ քայլերով, եթէ կ'ենթադրէք թէ խռովարար տարրերը պիտի կրնան Դաշնակցութիւնը պարտութեան մատնել եւ քայքայել, ծանրապէս կը սխալիք։ Հետեւանքները պիտի կրէ ժողովուրդը որ պիտի վարկաբեկուի օտարներու մօտ. Դուք մինչեւ հիմա բազմաթիւ օրինակներ ունիք, կատարուած պայքարներուն, անոնցմէ ո՞ր մէկն է որ քայքայած է երիտասարդ, անձնուէր ու երկար տարիներու փորձառութեամբ լի կազմակերպութիւն մը։ Պայքարներէն առաւելապէս վնասուած է խաղաղութեան կարօտ մեր ժողովուրդը։

Դեռ յոյս ունինք որ դուք անտարբեր պիտի չմնաք, ստեղծուած անբաղձալի կացութեան հանդէպ։

Գ. Լ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւ[ն]

օօօօ

Շաբաթ օր Անգլիոյ ու Սկովտիոյ, կիրակի օր ալ Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցան Ֆութպոլի բաժակի մրցումներուն քառորդ ֆինալները հետաքրքրութիւն ստեղծելով ամէնուրեք։

Անգլիոյ մէջ Փարիզցիներուն ծանօթ հռչակաւոր «Արսէնալ»ը պարտուած է «Աստոն Վիլլա»էն, Փորթսմութ յաղթած է Պոլթընի, Մանչեսթըր Սիթի՝ Սթօք Սիթի եւ Լէյսթէր ալ՝ Բրէսթընի։ Այս խումբերէն երկուքը՝ Բրէսթըն եւ Պոլթըն պատկանէին երկրորդ դասակարգին։

«Արսէնալ»ը կը մնայ իր բոլոր ա[...] կեդրոնացնել պահելու համար առաջին դասակարգին դասաւորման գլուխը, շահելու համար ի վերջոյ Անգլիոյ «փրոֆէսիոնէլ» խումբերուն ախոյեանութիւնը։ Ինչ որ կարծուածին չափ դիւրին չէ, մանաւանդ Անգլիոյ մէջ։

Ֆրանսայի առաջին դասակարգի դասաւորման մէջ առաջին եղող Սէթ աւելի թախծոտ եղաւ կիրակի օր, [...]հելով բաժակի իր մրցումը Ամիէնի դէմ, Սէնթ Էթիէնի մէջ։ Ռուպէի մէջ Օլէմփիք Լիլուան յաղթեց Թուրքուանի։ Այս երկու արդիւնքները — առաջին դասակարգի խումբերու յաղթութիւնը երկրորդ դասակարգի դէմ — նախատեսուած էին։ Յրդ մրցում[ը] Ռուան ընդդէմ Ռուպէի որ տեղի կ'ունենար Հավրի մէջ, բաւական հետաքրքրական եղաւ. օրինական ժամանակին վերջաւորութեան երկու խումբերը հաւասար էին 1—1ով։ Բաժակի խաղերուն օրէնքը կը պահանջէ կէս ժամ եւս խաղալ անպայման յաղթական մը որոշելու համար. հոգ է ո[...] Ռուան նախ նշանակէտ մը ընելով կը թուէր յաղթական նկատուիլ, վերջին ձգեց Ռուպէին հաւասարիլ եւ ի վերջոյ բուռն ճիգով մը շահիլ երրորդ նշանակէտ մը որ իրեն կ'ապահովէր յաղթանակը։

Փարիզի մէջ տեղի ունեցած մրցումը Ռէնի եւ Մարսէյլի միջեւ գրեթէ միեւնոյն ձեւով զարգացաւ սա տարբերութեամբ որ մէկուկէս առաւել կէս ժամ խաղէ վերջ երկու հակառակորդ խումբերը հաւասար մնացին 2—2ով։ Մօտ երեսուն հազար հանդիսատեսներ ներկայ էին երկու խումբերուն մրցումին. ընդհանուր տպաւորութիւնը այն էր թէ Մարսէյլ աւելի փորձառու այս կարգի խաղերու, պիտի զգետնէր իր հակառակորդը, բայց Գրինթօնները բուռն դիմադրութիւն մը ըրին, եւ քիչ մնաց որ յաղթական ալ ելլէին։ Իրաւ թէ Ֆութպոլի տեսակէտով Մարսիլիացիները գերակշիռ էին, իրենց խաղակերպը աւելի կատարեալ էր, բայց Ռէնի խումբը [...] պաշտպանողական մը խաղալով խափանեց Գուայէի, Ալքազարի եւ Քոհուտի խաղարկութիւնը։ Առաջին խաղամասին վերջաւորութեան առաւելութիւնը Ռէնինն էր մէկ նշանակէտով։ Երկրորդին Մարսէյլցիք յաջողեցան հաւասարիլ եւ երկրորդ նշանակէտ մը շահելով առաւելութիւնը ձեռք առնել։ Մրցումին վերջին վայրկեանն էր, Ռէնի վերջապահ [...] «հոգւով մարմնով» խաղին մէջ նետուած իր յառաջապահներուն մօտ ե-

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ''ԷՆԴԻ ԴԵՄԷՆ,,Ը

— օօ —

Անողոք է ան։ Կշիռք ձեռքը, կը կշռէ բոլորին մեղքերը։ Արդարամտութիւնն է, որ կը յայտնուի մէկը միւսին յաջորդող տեսիլներու մէջ։

Աչքի առջեւ բերէք մեր ներկայ իրականութիւնը եւ հանրային բոլոր գործիչները։ Եւ եթէ քաջութիւն ունիք ըսէք թէ այսօրուան պատկերը չի ցոլանար Էնդի Դեմէնին մէջ, այնքան կենդանի ու իրական գոյներով։ Գրական վերլուծումի մը սահմաններէն դուրս գալ պիտի նշանակէր, երբ մարդոց անուններ տայինք։ Թլկատինցիին արժանիքը հոս է արդէն, եւ իր գործը կը դառնայ գլուխ գործոց մը, նման բոլոր գլուխ գործոցներուն, որոնց արժանիքը կապուած չէ ո եւ է թուականի, տեղի եւ անուններու հետ։ Եթէ երէկ չափազանց թափանցիկ էր Էնդի Դեմէնը հեղինակին եւ իր ժամանակակիցներուն համար, հոն գործող տիպարներով, այսօր նոյնքան կենդանի տիպարներ կը դառնան անոնք, ներկայ կեանքին դժոխքը դիտելով։

X

Ամէն անգամ որ առիթը կ'ունենանք խօսելու Էնդի Դեմէնի վրայ, կը մտաբերենք Տանթէի Դժոխքը։ Ի՞նչ համեմատութիւն կայ արդեօք իտալացի հանճարեղ քերթողին եւ հայ գաւառացի ինքնատիպ տաղանդին միջեւ։ Նմանութեան ի՞նչ կէտեր կը պարունակեն Տանթէի Դժոխքը եւ Թլկատինցիի Էնդի Դեմէնը։

Այս վերջինին բովանդակութեան հետ ծանօթացած ըլլալով, փորձենք ծանօթանալ նաեւ Աստուածային կատակերգութեան Դժոխքին հետ։

Խօսեցնենք նախ Տանթէն հետեւելու համար բոլոր այն պատճառներուն ու պայմաններուն, որոնք ծնունդ տուած են իր անմահ գործին։

«Սուրբ Գրքին մէկ խօսքին տարակուսական մեկնութիւնը դուրշակեր էր թէ Քրիստոսի հազար թուականին պիտի հանդիպէր աշխարհիս կատարածը, ուստի ամէնուն մտքին մէջ մեծ վախ ու տագնապ մը ձգած էր, բայց դեռ բոլորովին ապահովութեան մէջ չէին ամէնքը։ Ուստի ամպիոններու վրայէն, վանքերու, գաւիթներու, պալատներու եւ հիւղերու մէջ անդադար խօսք կ'ըլլար դժոխքի տանջանքներուն վրայ, քաւարանին մէջ եղող զղջացողներուն քաղցր յոյսին, եւ արքայութեան համար սպասող բարեբաստութեան վրայ։ Ուզեցի նկարագրել, իմ երեւակայութեանս համեմատ, այն անծանօթ աշխարհը, այն անըմբռնելի դատաստանը՝ որ օր մը ամէնուս բնակութիւնը պիտի ըլլայ։ Այն ատենէն այս գաղափարը երբեք չթողուցի. անբաւական էր ան ինծմէ դիւրաւ ցրելու, եւ իմ մտքիս բոլոր կարողութիւնները կը գրաւէր։

«Արդարաւոր էր մտածումս, բայց ձեռնարկս ընդարձակ եւ յանդուգն։ Մահուան դաւաններուն մէջ եղածէ ետեւ քալել, այն տեսար անդունդներէն ուր մեղքը յաւիտենական պատիժներով կը պատուհասէ, մինչեւ երկնային դաւանները՝ որոնց մէջ առաքինութիւնը իր անսահման վայելքը կ'ընդունի. լեցնել երկինքը, դժոխքը եւ քաւութեան ու յոյսի դաւանները այն անուանի մարդոցմով, որոնց յիշատակը կարծես թէ անկորուստ է մեր մէջ։ Նշանակել անոնցմէ ամէն մէկուն արժանաւոր պատուհասը, քաւութիւնն ու վայելքը։ Հարցնել անոնց ու ստիպել որ խոստովանին ինծի ինչ որ թերեւս կը մտածէին ծածկել աշխարհի վրայ, եւ այսպէս մարդկային սրտին գաղտնիքներուն թափանցել։

«Այս բոլորը իմ յանձն առած աշխատանքիս մէկ մասն էր։ Պէտք էր՝ երկար դարերէ ի վեր աշխարհիս մէջէն տարագիր եղող բանաստեղծութեան ձեռքով, եւ մինչեւ այն ատեն անկերպարան ու անստոյգ լեզուով մը՝ ամէնուն աչքին յայտնի ընել իմ չտեսած ու ամէն սրտերու զգալի՝ ինչ որ ես չէի զգացած, պէտք էր որ ամբարիշտ ու անմիտ մարդու անուն չստանալու համար ջանայի, որ իմ նկարներուն ճշմարտութիւնը, ստորագրութիւններուս ստուգութիւնը եւ դատաստաններուս խիստ արդարութիւնը այնպէս ըլլան՝ որ իմ մեռելներու թագաւորութեան մէջ ըրած ճամբորդութիւնս անհաւատալի չըլլայ։ Մեծ եղաւ սրտիս ուրախութիւնը՝ երբ օր մը Վերոնա քաղաքին փողոցներէն մէկուն մէջէն անցնելու ատեն՝ կիներ տեսայ, որոնք իրարու գիս մատնանիշ ընելով «Նայեցէք, կ'ըսէին, այս մարդը որ դժոխք իջնելով ետ դարձեր է ու անկէ մեզի լուրեր բերած։ — Իր երեսը, մազերն ու մօրուքը ուրիշ գոյն մը առած են, վրայ կը բերէր ուրիշ մը, ու դժոխքի ծուխէն սեւցած»(*)։

Հ. Գ. Զարբհանէլեանի միջին եւ նոր դարերու Մատենագրութեան Պատմութենէն կ'իմանանք նաեւ որ «Տանթէի հայրենիքին բնատուր կռիւները, քաղաքականաց ապերախտութիւնը եւ հայրենասիրութեանը համար կրած աքսորը, քերթողին սեբեկի ու տխուր սրտին վրայ՝ ատելութեան ու վրէժխնդրութեան զգացմունքներ տպաւորեր էին, որոնց արտայայտութեան համար դիմեր էր իր հանճարին։ Զինքը տարագիր ընողներուն դէմ գործածեց բանաստեղծութիւնը, հրեշտակակերպ շողացող սուրը, եւ ուզածին պէս պատուհասներ ու վարձք բաշխեց ամէնուն, եւ իր ձայնովը լեցուց յաւիտենականութիւնը»։

Խոստովանինք որ Տանթէի Դժոխքը հանճարի սահմաններ ու ժամանակներ չճանչցող համայնապարփակ գործ մըն է։ Հեթանոսական ու քրիստոնէական շրջանները, իրենց բոլոր խորհուրդներով ու դէմքերով յարութիւն կ'առնեն իր Դժոխքին մէջ։ Գործը իր խորութիւնով, լայնութիւնով ու բարձրութիւնով կը մնայ անմահ գլուխ գործոց մը, դառնալով փառապսակը իտալական գրականութեան. լեզուն եւ արուեստը կատարեալ են, Իտալական լեզուն իր միութիւնն ու դրոշմը անոր կը պարտի։ Ամբողջ ազգի մը լեզուին օրէնսդիրը կը դառնայ Տանթէ։

Երեւակայութեան գործ մըն է Դժոխքը։ Տանթէ կը խոստովանի որ իր ձեռնարկը ընդարձակ է ու յանդուգն։ Տանթէ ինքն է, որ մեռելներու թագաւորութեան մէջ կը ճամբորդէ՝ առաջնորդ ունենալով Վիրգիլիոսի հոգին։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Շար.)

(*) Աստուածային կատակերգութիւն. Դժոխք, Թարգմ. Հ. Արսէն Ղազիկեան Բ. տպագր. 1910, Ս. Ղազար, էջ 17—20.

կած էր, Մարսիլիացիք կը պատրաստուէին յաղթական գաւաթը ձգել եւ առնել երբ իրենցմէ մէկուն պզտիկ մէկ անհոգութիւնը գնդակը հասցուց Մարսիթօղի ոտքը, խոյացաւ դէպի Մարսիլիոյ բերդը, իրեն քաշեց բոլոր պաշտպանները, ու երբ իր ընկերներէն մին բացը մնաց՝ անհեցուց գնդակը անոր որ զայն ուղղակի անպատսպար բերդէն ներս։ Երկու խումբերը հաւասար էին, հարկ եղաւ խաղալ երկու քառորդ ժամ եւս, բայց անօգուտ. երկու խումբերը պիտի կրկին մրցին Մարտ 18ին։

Այժմ Ֆրանսայի բաժակին վերջիններ — սէմի ֆինալ — մրցումներուն համար մնացած են՝ Սէթ, Լիլ առաջին դասակարգէն, եւ Ռուպէ երկրորդ դասակարգէն, որոնց վրայ պիտի գայ աւելնալ Մարսէյլ կամ Ռէն։ Ռուպէի յաջողութիւնը շատ այլապէս է, ան երկրորդ դասակարգին դասաւորման մէջ երրորդ է եւ սակայն յաղթեց առաջիններէն՝ Ռուանի — հինգ ինչպէս երկու տարի առաջ։ Ռուպէ, ինչպէս կը յիշուի անցեալ տարի բաժակի վերջին — ֆինալ — մրցումին հասած էր՝ ու պարտուեցաւ իր հայրենակից «Էքսէլսիօր»էն։ Ռուպէ նոյնպէս 1932ին հասած էր վերջին մրցումին բայց Գանն էր որ յաղթած էր իրեն։ Երկու տարի յաջորդաբար Ֆինալիստ ըլլալ մեծ յաջողութիւն մըն է բաժակի մրցումներուն համար։ Կիրակի օրուան երեք յաղթական խումբերը այս տարուան բաժակի մրցումներուն մէջ հետեւեալ յաղթութիւնները տարած են.— Ռուպէ՝ յաղթած է Գրիւէի, Արասի, Ռուանի, Սէթ՝ Գիւէի, Մօնփէլիէի, Ամիէնի, Լիլ՝ Մէն Լուի, Ռասինկ տը Փարիի, Թուրքուանի։ Չորրորդ խումբը ըլլալիքներէն Ռէն՝ Անթիպի եւ Գանի, իսկ Մարսէյլ՝ Գլիւայ Ֆրանսէի եւ Միւլհուզի յաղթած են ցարդ։

*** Փարիզի Զուիցերական Ֆութպոլ խումբը անցեալ տարի անցած էր «փրօֆէսիոնէլ» դասակարգին մէջ. սակայն եղանակին սկիզբէն ի վեր տասներկու մրցումի վրայ ան հազիւ միայն մէկը շահած էր եւ ինչպէս գրեցինք վերջինն էր երկրորդ դասակարգի խումբերուն դասաւորման մէջ։ Վինիոն սփօրթիւ Սուիսէի վարիչները որոշած են քաշուիլ փրօֆէսիոնէլ դասակարգէն, կարեւոր կորուստ մը ընելէ վերջ, որովհետեւ հասոյթները շատ աւելի նուազ էին քան ծախքերը, արդէն Փարիզի բոլոր ֆութպոլի խումբերը այդ տեսակէտով ցաւալի վիճակ մը չունին։ Որովհետեւ թէ ախոյեանութեան եւ թէ բաժակի մրցումներուն մէջ Փարիզցիք այս տարի դժբախտութիւնը ձգեցին գաւառի խումբերուն ձեռքը եւ հասարակութիւնը անշուշտ աւելի կը հետաքրքրուի փայլուն արդիւնքներ ձեռք բերող խումբի մը խաղերով քան պարտուողի մը։ Զուիցերիացիները այսպէս եղանակին վերջաւորութենէն առաջ քաշուող երկրորդ փրօֆէսիոնէլ խումբն են, առաջինը ըլլալով Նիսի «Ֆութպոլ Գլիւպ»ը որ ասկից քանի մը շաբաթ առաջ ձգած հեռացած էր, միեւնոյն նիւթական պատճառներով։

*** Պասքէթ — պօլը խաղ մըն է որ ոչ մեծ գետին կը պահանջէ ոչ ալ բազմանդամ խումբեր — հինգ խաղացող իւրաքանչիւր կողմէ։ Եւ սակայն անիկա միեւնոյնպէս օգտակար հետաքրքրական եւ յանձնարարելի խաղ մըն է։ Հայոց մէջ դժբախտութիւն մըն է որ այս սքանչելիօրէն աթլէթիք խաղին ոչ մէկ կարեւորութիւն է տրուած. մեր դպրոցական բակին մէջ կարելի է խաղալ զայն եւ տնօրէնութեանց պարտականութիւնն է զայն ներմուծել իրենց հաստատութիւններէն ներս իբր մարզասիրութեան ամէնէն աժան եւ դիւրին ապացոյց մը։

Անցեալ գիշեր առիթ ունեցանք զոյգ մարզասրահի մը մէջ տեսնելու Փարիզի մէջ շատ գեղեցիկ համբաւ մը շահած պասքէթ պօլի ռուսական խումբին խաղը Փարիզի ախոյեան Սէնթ Իփոլիթի խումբին դէմ, որուն յաղթեց 26ի դէմ 40 կէտերով։ Փոքր մարզասրահը լեցուն էր ռուս հանդիսատեսներով որոնք անվերջ կը ծափահարէին մեծ ճկունութեամբ եւ արագութեամբ իրենց հայրենակիցները որոնք ձեռքէ ձեռք անցընելէ վերջ դիւրութեամբ կողովին մէջ կը ձգէին գնդակը։ Ռուսական պասքէթ պօլի խումբը մասնաւորաբար ուժով է տախտակամածի վրայ, իրենց «փոքրիկներու խումբը» դեռ կիրակի օր շահեցաւ Փարիզի ախոյեանութիւնը իրենց տարեկիցներուն մէջ։

*** Այս կիրակի օր տեղի կ'ունենայ Ֆրանսայի Քրօս — քընթրի ախոյեանութիւնը Անկէնի ձիարշաւարանին մէջ. Փարիզի մէջ թէ դաւառները ամիսներէ ի վեր մրցումներ կը կազմակերպուին վազող մարզիկներուն միջեւ առաջին զտում մը ընելու համար։

*** Այս կիրակի օր Փարիզի մէջ ֆութպոլի միջազգային մրցում մը դէմ առ դէմ պիտի հանէ Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ ազգային խումբերը։

Ժ. Ն.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 5 մարտ (Ցառաջ).— Ազգ. Միութեան վարչութեան տարեշրջանը լրացած ըլլալով մասնաւոր նամակներով գաղութը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուէր լսելու համար իր նիւթական ու բարոյական զեկուցումը։

Մարտ 3ին, հրաւէրին պատասխանած էին միայն 25 հոգի, մինչ 450—500 հաշուող գաղութ մը ունինք հոս։ Միութեան ատենապետ ընկ. Ս. Ստեփանեան ժողովը բանալով ըսաւ.— «Ութսուն նամակներ գրած ենք եւ դուք միայն ներկայ կը գտնուիք, սակայն յուսահատելու չէ։ Դիմած ենք անձամբ, խնդրած ենք ներկայ ըլլալ այսօրուան համարատուութեան, բայց ոչ կ'ուզեն ազգային այս ձեռնարկով հետաքրքրուիլ եւ ոչ ալ կը զլանան իրենց նիւթական աջակցութիւնը։ Ահա ցաւալի կէտ մը, տալ ու չգիտնալ թէ ո՞ւր կ'երթայ տուածը եւ ի՞նչի կը ծառայէ։ Նկատելով որ նախորդ շրջաններուն ալ ներկաներուն թիւը մեծ տարբերութիւն մը չէ ունեցած, ժողովը օրինաւոր սեպելով կ'անցնինք մեր օրակարգերուն»։

Մէկ տարուան գործունէութեան գրաւոր զեկուցումէն կը տեղեկանանք թէ վարչութիւնը ունեցած է երկու դասախօսութիւն փրօֆ. Ծաչիկեանէ եւ Հ. Արիս Վ. Սարգսեանէ, երկուքն ալ նիւթ ունենալով «Հայոց ծագումը»։ Մասնակցած են նոյ. 11ի զինադադարին եռագոյնով եւ ծաղկեպսակով մը՝ Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին ուխտագնացութեան։ Ժողովուրդի փափաքին վրայ, դանազան գաղութներ դիմում կատարելով յաջողած են ունենալ հոգեւոր հովիւ մը, որ չորս ամիսներէ ի վեր կը պաշտօնավարէ։ Ամուսնութեան, մկրտութեան եւ այլ տեսակ պաշտօնական վկայականներով կառավարական շրջանակի մէջ որոշ չափով օգտակար հանդիսացած են ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ եւ Լուարի նահանգին մէջ գտնուող բոլոր հայ հասարակութեան, նոյն իսկ մինչեւ Ամերիկա վկայական ղրկելով յաջողած են կանխել հայ օրիորդի մը արտաքսման հրամանագիրը։ Հանգանակութիւն մը բանալով, բոլոր հասոյթը 865 ֆր. ղրկած են Պէյրութի հրկիզեալներու խնամատար յանձնախումբին եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսէն ստացած են օրհնութեան գիր մը։

Անդամավճարներէ եւ զանազան նուէրներէ մուտք եղած է 4811 ֆր. 50 սանթիմ, իսկ ելք 3954 ֆր. 35 սթ. Այս բաժնին մէջ պէտք է նկատի առնել 1800 ֆր. եկեղեցիի շէնքին վարձքը (կը գործածուի նաեւ իբրեւ դպրոց) եւ քահանային չորս ամսականները 350 ֆրանքէն 1400։ Պատրաստի գումար 857 ֆր. 15 սանթիմ։ Կան նաեւ դանձուելիք ամսականներ, որպէս յետնեալ [illegible]։

Ժողովը գնահատանքով արձանագրեց յետոյ վարչութեան յաջող գործունէութիւնը, անցաւ նոր ընտրութեան։ Գաղտնի քուէով ընտրուեցան Գ. Գ. Գարեգին Իշխանեան (Դաշնակցական), Գրիգոր Քէնտիրեան (չէզոք) Յարութիւն Ճամպուլեան (չէզոք), Լօզոֆէթ Գազազեան (չէզոք), Յարութիւն Գրըլօեան (չէզոք), Գեղամ Ղըլըճեան (չէզոք), որմէ յետոյ հոգեւոր հովիւ Գօյաճեան քահանան օրհնելով նորընտիր վարչութիւնը, յաջողութիւն մաղթեց։

*** Ազգ. Միութեան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 33, 171, 177, 16, 29, 11։ Ներկայանալ նախկին դանձապահ Մանուէլ աղային ստանալու համար շահուած առարկաները։

*** Մեր գաղութին մէջ գործազրկութեան տագնապը հետզհետէ սուր հանգամանք կը ստանայ։ Գործարանները սկսած են արդէն նուազագոյն սակի իջեցնել օրավարձքերը։ Ինչպէս նաեւ աշխատանքի ժամերը զգալիօրէն պակսեցուցած են։ Ածխահանքի գործաւորները շաբաթը 3—4 օր միայն կ'աշխատին։ Բաւական թիւով շրջուն վաճառորդներ ունինք որոնցմէ ոչ մէկը գոհ է իր առեւտուրէն։ Ունինք նաեւ որոշ թիւով նպաստընկալ գործազուրկներ, որոնց համար զրոյց կը շրջի թէ մօտ ատենէն պետական նպաստէն պիտի զրկուին։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս խեղճերուն վիճակը, որո՞ւ պէտք է դիմել, ո՞վ է մեր տէրն ու տիրականը։ Ե՞րբ պիտի բարեհաճին մեր «ազգային» հաստատիչ ազաները լսելու ազգին խեղճերուն աղիողորմ ճիչերը։ Ի՞նչ կ'արժէ կոկորդիլոսի արցունքներ թափել դիակի մը շուրջը, երբ հազարաւոր անմեղներ պատառ մը հացի կարօտը քաշելով օրը իրիկուն կ'ընեն, իսկ ուրիշներ մահուան անկողնին գամուած են։

Արդուարիս

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 մարտ.— 1931 օգոստոսին կազմուած Պոլսեցիներու Միութիւնը իր երրորդ պարահանդէսը տուաւ Սալօն տ'Ալամպրայի շքեղ սրահներուն մէջ, շաբաթ գիշեր։ Ներկայ էր ստուար բազմութիւն մը։ Մեծ խանդավառութիւն պատճառեցին հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերը։

Այս տարուան պարահանդէսը կրնանք ըսել թէ բարոյապէս եւ նիւթապէս մեծ յաջողութիւն ունեցաւ։ Ազգ. վիճակահանութեան երկու տոմսերը շահեցաւ Գ. Համբարձումեան։

Միութիւնը որ կարելիութեան սահմանին մէջ կ'օժանդակէ կարօտ հայրենակիցներու, մասնաւորապէս Քոնսէփսիօն հիւանդանոցի թոքախտաւորներուն կանոնաւոր կերպով, իրապէս արժանի էր հանրութեան ցոյց տուած ջերմ գնահատման։ Ֆրանսացի բազմաթիւ ընտանիքներ ալ մասնակցեցան պարահանդէսին։

Այս առթիւ Միութիւնը իր վարչութեան միջոցաւ կը փութայ սրտագին շնորհակալութիւն յայտնել պարահանդէսի յանձնախումբին յարգելի անդամուհիներուն եւ անդամներուն, ինչպէս եւ հանդիսականներուն, հայ թէ ֆրանսացի, որոնք բարոյապէս եւ նիւթապէս օժանդակեցին պարահանդէսին լիակատար յաջողութեան համար։

Տեղեկատու

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վերջին խօսք

>>>·<<<

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 փետր.— Պատուական թերթիդ փետր. 27 թուակիր թիւին մէջ «Պոլսեցիներու վէճին առթիւ» վերնագրով գրութիւնը՝ Տէր. Մատլէն Եաւէր ստորագրութեամբ ծայրէ ծայր դիտումնաւոր ստութիւն է։

Ա. Ինչպէս գրութեանս նամակագլուխէն եւ կնիքէն կը հասկցուի, «Պոլսեցիներու Միութիւնը» (ֆրանսերէն արտայայտութեամբ Իւնիոն տէ զ'Արմէնիէն տը Քօնսթանթինօփլ) 1931 օգոստ. 13ին հաստատուած եւ նոյն անուամբ վաւերացուած է 1931ին կուսակալութեան թիւ 9519 արտօնագրով, որով այս անուան ներքեւ առաջին եւ միակ միութիւնը կը մնայ։

Բ. Այս Միութենէն վտարուած հինգ հոգիները այս ամսոյս սկիզբը նոր միութիւն մը կազմած են Իւնիոն տէ զ'Արմէնիէն տը Քօնսթանթինօփոլիթէն անունով, հայերէնի մէջ պահելով «Պոլսեցիներու Միութիւն» անունը։ Իրենց կազմած միութեան արտօնագրի թիւն ալ 11050 է, եւ այս ամսուն տրուած։

Ուրեմն, մենք կը ներկայացնենք 1931ին հաստատուած եւ մինչեւ այսօր կանգուն մնացած եւ կրկին ու կրկին վաւերացրուած պաշտօնապէս ճանչցուած Իւնիոն տէ զ'Արմէնիէն տը Քօնսթանթինօփլ որ ստեղծուելէն ի վեր հայ լեզուով «Պոլսեցիներու Միութիւն» ճանչցուած է բոլորէն։

Ահա մեր վերջին խօսքը.

(Կնիք)

ԽՄԲ.— Փետր. 27ի յայտարարութենէն յետոյ, ստացած ենք ուրիշ նամակներ եւ թուղթիկ մըն ալ, բայց անկարող համարեցինք տեղ տալ։ Հրատարակելով այս «Վերջին խօսք»ին հիմնական մասը, մեզի համար փակուած կը համարինք վէճը։ Ի՞նչ փոթորիկ է այս, գաւաթ մը ջուրի մէջ…

ՄԱՄՈՒԼ

«ՍՈՒՐԲ»Ը

«Ցուաքեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Ղեւոնդ Արք.-ի մարմինը Հայաստան փոխադրելու համար տրուած արտօնութեան առթիւ. (26 փետրուար).

— «Ջերմօրէն պիտի փափաքէինք, որ արտօնութեան յաջորդէր փոխադրութիւնը. պիտի ուզէինք, որ Հայկոմկուսի Քարտուղարը, Խ. Հայաստանի «վարչապետ» եւ Ջեկայի ընդհ. վարիչը վեղար եւ փակեղ դրած, իրենց ետին ունենալով կարմրադրօշ բանակայիններու ամբողջ ջոկատ մը, Պարում գային եւ Ճաւաճանգիստէն «սուրբին մարմինը» առած՝ առօֆ-փառօ՜ք տանէին ի սուրբ Էջմիածին…

Երեւանի կարմրակնիք Ճապաստակները այսքան արիութիւն պիտի չունենան. վատ՛ր եղած են միշտ եւ վատ՛ր ալ պիտի մնան. սուրբին խաբեբայի վայել ճնգամտութեամբ պիտի խաբեն արտասահմանի հայութիւնը՝ դիւրութեամբ անոր դէմ ետեւէն դաւել կարենալու համար։

Սակայն տուեալ հարցին մէջ էական բանը փոխադրութիւնը չէ (որ «կրնայ» եւ տեղի չունենալ խորհրդային իշխանութեանց կամքէն բոլորովին «անկախ». օրինակ, «Միացեալ»ը, արտօնութեան համար դիմելով հանդերձ Մոսկուա եւ Երեւան, ետեւէն կրնայ հրաժարիլ իր նպատակէն, չուզելով բաժնուիլ «սուրբին մարմինէն»). հիմնականը — յատկանշականն ու ցուցադրականը — արտօնութիւնն է։

Ուրեմն Խորհուրդները դէմ չեն, որ կղերական մը ընծայուի բարձրագոյն պատիւը եւ համայնավար բերդաշխարհին մէջ հիւրընկալուի անոր «սուրբ մարմին»ը։

Պէտք չէ թեթեւ աչքով նայիլ այս ուշագրաւ երեւոյթին վրայ։

1917էն ասդին ո՛չ ոք արժանացած է այսքան մեծ, այսքան բացառիկ պատիւի։ Ո՛չ ոք Ռուսիոյ ամենազգի զաւակներէն, աշխարհիկ թէ հոգեւորական։ Առաջին անգամն է, որ Խ. Միութեան երկաթապատ դուռները կը բացուին ոչ — բոլշեւիկ դիակի մը առջեւ եւ այն ալ … կղերական։

Հեռաւոր Ֆրէզնոյի մէջ մեռաւ հայութեան դիւցազնատիպ հերոսը։ Ի ծնէ յեղափոխական մը, դաւանանքով եւ կեանքով։ Կատաղի վագր մը, որ ամեհի մոնչիւնով ըմբոստութեան դրօշը պարզեց աշխարհի ամենէն արիւնոտ բռնակալութեանց դէմ, յաւերժութեան սահմանուած դրւագներ կերտելով։ Եւ այս աշխարհէն մեկնելէ առաջ միայն մէ՛կ բաղձանք ունեցաւ — կտոր մը հող այն երկրին մէջ, որուն նուիրաբերեց անպատմելի զրկանքներով լի իր մըրկածուփ կեանքը։

Խորհրդային իշխանութիւնը չընդունեց սակայն հայրենակարօտ դիակը անթաղ արքային, որ նոյն իշխանութիւնը ողջունողներու մէջ առաջիններէն մէկը եղած էր։

Հայութիւնը չընկրկեցաւ սակայն եւ հերոսին դիակը Ֆրէզնոյէն նամբեց Փարիզ այն յուսով, որ գէթ Փարիզի մէջ անոր առջեւ պիտի բացուին հայրենիքին դուռները։

Սակայն խորհրդային իշխանութիւնը իր որոշումին մէջ մնաց անդրդուելի — հերոսածին ասպետին զլացուեցաւ ափ մը հող հայրենի երկրին մէջ։

Անդրանիկին զլացուեցաւ, բայց Դուրեանին չի զլացուիր այսօր։

Զլացուեցաւ հերոսի մը՝ որ բաց ճակատ, հերոսին վայել առնականութեամբ, ողջունած էր Խ. իշխանութիւնը, սակայն չի զլացուիր կղերականի մը՝ որ շարունակ վարագուրած էր իր համակրանքները։

«Յեղափոխականներու» իշխանութեան տակ ափ մը հայրենի հողը մերժուեցաւ բնածին յեղափոխականի մը, սակայն այդ նոյն հողը չի մերժուիր բնածին հակայեղափոխականի եւ խաւարամիտ կղերականի մը…

Ո՞վ կարող է լուծել այս առեղծուածը, որուն բանալին ոչ թէ Դուրեանին սքեմին մէջ է, այլ սքեմին տակ՝ անոր հոգիին խորախորհուրդ ծալքերուն մէջ, ոչ թէ խորհրդային իշխանութեան բառերուն մէջ է, այլ այդ բառերուն տակ, անոր մթին գործքերուն մէջ։

Ո՞վ էր Դուրեանը Ջեկային համար. ի՞նչ դեր կը կատարէր ան, խաչով ու վեղարով զարդարուած, տարագիր հայութեան ծոցին մէջ. ի՞նչ էր իր բուն կոչումը եւ ինչո՞ւ այս արտակարգ մեծարանքը իր դիակին համայնավար ասպետներուն կողմէ…

Նիւ Եորքի բոլշեւիկ ներկայացուցչի գլխաւորութեամբ համայնավար շարքերը արտակարգ սուգ ու շիւան, անօրինակ լրարանցում ստեղծած են. այսքան արցունք անոնք թափած չեն նոյն իսկ Լենինի դիակին վրայ։ Դուրեանի երկրպագուներէն «Հ. Կոչնակ», ապշահար այս տեսարանէն, առ ի բուժում «զայրակցեալ մտաց», իր փետր. 10ի խմբագրականին մէջ կը յորդորէ գէթ քիչ մը մեղմել «սուգ»ը եւ զսպել «արցունքները».

«Հօկեան եւ Բանուորական ցոյցերը, օրինակի համար, կրնան նոյն իսկ զօրացնել այն ամբաստանութիւնը, թէ բոլշեւիկ գործիչներ կը խանգարեն հայ եկեղեցւոյ խաղաղութիւնը, եւ թէ բոլշեւիկեան գործակատար մըն էր նահատակեալ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս».

Ո՛չ, բոլշեւիկեան գործակատար չէր «նահատակեալ արքեպիսկոպոս»ը, ըլլա՛ւ եւ երբե՛ք — ի՞նչ զարհուրելի զրպարտութիւն —, այլ կատարեալ աղաւնի, նիշդ եւ նիշդ Քրիստոսի աշակերտ»։

«ԵՐԿՈՒՆՔ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ

Զ. Ռ. Միութեան օրկան ԵՐԿՈՒՆՔը որ կը հրատարակուի չորս տարիէ ի վեր, այս տարի, Ապրիլեան հանդիսութիւններուն առթիւ պիտի հրատարակուի բացառիկ բովանդակութեամբ,— 48 մեծադիր էջ։ Այդ թիւը պիտի նուիրուի Ապրիլեան նահատակ մտաւորականներուն։ Կողքը նկարազարդած է տաղանդաւոր նկարիչ Մ. Քէպապճեան։ Պիտի պարունակէ նաեւ ուրիշ նկարներ։ Խմբագրութիւնը դիմած է գաղութներու ծանօթ գրագէտներուն՝ խնդրելով բերել իրենց աշխատակցութիւնը այս բացառիկ թիւին։

«Երկունք»ի կանոնաւոր աշխատակիցները եւս կը հրաւիրուին բերել իրենց մասնակցութիւնը։

Այս բացառիկ թիւը լոյս կը տեսնէ Ապրիլեան հանդէսէն քանի մը օր առաջ։

«Երկունք»ի վարչութեան հասցէն է.— Ա. Գարիկեան, 17 Ավընիւ Ֆիլիփ Օկիւսթ, Փարիզ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

— Հիւանդանոց կ'երթայի՞ք հիւանդապահուհիի տարազով։ — Այո՛.

X

Շարժանկարի ընկերութեան փաստաբանը սկսաւ հարցաքննել իշխանուհին։

Սըր Ուիլըմ.— Իրական պատմութեան ծանօթ մէկը կը կարծէ՞ք որ ձեզի պիտի նոյնացնէ Նաթաշային հետ.— Այո՛, կրնայ միտքէն անցընել։

— Կարեւոր պարագայ մըն է այս հարցին մէջ որ դուք երբեք չէք հանդիպած Ռասփութինին։ — Երբեք չեմ տեսած զայն։

Իշխանուհին բացատրեց թէ այս դատը բացած է իր պատիւը պաշտպանելու համար։

— Վստահ եմ որ եթէ նիւթական անհրաժեշտութիւնով սկսած ըլլայիք այս դատին, այդ բանը անվայել պիտի ըլլար ձեր արժանապատուութեան — Անշո՛ւշտ։

— Կրնա՞ք ըսել թէ ձեր խորհրդատուները համոզուած են որ դուք կ'աշխատիք ձեր պատիւը պաշտպանել եւ ոչ թէ դրամ շահիլ։ — Այո՛։

Սըր Ուիլըմ կարդաց նամակ մը զոր իշխան Եուսուփովի փաստաբանները գրած են շարժանկարի ընկերութեան, բողոքելու համար «Իշխան Չիկոտիէվ» անունին տակ անուանարկումին դէմ։

— Ուշադրութիւն ըրի՞ք որ իշխանը կը բողոքէ իր մասին եւ չի յիշեր ձեր անունը։ — Անուանարկումը կը վերաբերի թէ ինծի եւ թէ անոր։

— Անիկա կը հասկնամ, սակայն բացատրեցէք հետեւեալ կէտը — վստահ եմ որ ձեր ամուսինը իր անձնական շահերէն առաջ պիտի հետաքրքրուէր ձեր պատիւը պաշտպանելու հարցով։ Եւ եթէ անիկա հաւատացած էր թէ դուք եւս անուանարկուած էք, ինչո՞ւ երբեք չէ յիշած ձեր անունը։

— Նամակը գրուած միջոցին ես իր քովը չէի։

— Երբ այս շարժանկարը հրապարակ ելաւ յունիսին, ձեր բարեկամներէն որ եւ է մէկը նամակ գրե՞ց ձեզի։ — Ո՛չ ոք գրեց, որովհետեւ ոչ ոք նամակ կը գրէ ինծի։ Պատասխան տալու սովորութիւն չունիմ։

Սըր Ուիլըմ կարդաց իշխանուհիին բողոքագրին գլխաւոր մասերը ուր անիկա կուտայ հետեւեալ մեկնութիւնը ժապաւէնին էութեան մասին.—

«Նաթաշան շատ մօտահոգ է Ռասփութինի սպանութեան մասին։ Ռասփութինի խօսքերը — «Ես եւ դուն պիտի պատժենք Փաւլը» — անոր վաւերական արտայայտութիւնը, անոր համարձակ շարժումները երբ իր թեւերուն մէջ առած է Նաթաշան (այսինքն իշխանուհի Եուսուփովը), այս վերջինին տարափահար նայուածքը երբ կրօնաւորը անոր հագուստները կը քաշկռտէ ու նաեւ ժապաւէնին նախորդ տեսարանը … Ռասփութինի վարմունքը իր տունը եկող կիներուն հանդէպ, անոնց համակերպութիւնը, այս ամէնը ցոյց կուտան թէ Ռասփութին իր սենեակին մէջ պահած է Նաթաշան, որպէսզի վերադարձին սեռային յարաբերութիւն ունենայ անոր հետ։»

Իշխանուհին յայտնեց թէ ճիշդ էին այդ խօսքերը.

— Բայց շարժանկարին անգլիերէն պատճէնը բոլորովին տարբեր է, չէ՞. — Այո։

— Ուրեմն ըսել կ'ուզէք որ երդուեալները ժապաւէնը տեսնելէ յետոյ պիտի գան այն եզրակացութեան թէ Ռասփութին բռնաբարած է Նաթաշան։ — Այո՛։

Իշխանուհին հերքեց որ իր կողմէ թելադրուած ըլլայ շարժանկարի ընկերութեան թէ դրամական հատուցում մը կրնայ կարգադրել հարցը։

— Ընկերութեան դէմ դատ բացա՞ծ էք Աւստրիոյ մէջ։ — Այո՛։

— Գերմանիո՞յ մէջ։ — Այո՛։

— Ֆրանսա՞յի մէջ։ — Այո՛։

— Ամերիկա՞յի մէջ։ — Այո՛։

— Բացի այս դատերէն, դատի կանչա՞ծ էք նաեւ անգլիական 288 սինէմաներ. — Այո՛։

— Եթէ ձեր նպատակը դրամ շահիլ է, կը հասկնամ այդ բոլոր դատերուն պատճառը։ — Ես կ'ուզեմ որ ժապաւէնը որ եւ է կերպով չներկայացուի։

— Կը յիշէ՞ք որ ըսիք թէ երբ այս ժապաւէնը կը ներկայացուէր 1933ի յունիսին Էմփայր թատրոնին մէջ, ձեր ծանօթներէն ո՛չ մէկը նամակ գրեց ձեզի անոր մասին։ — Ո՛չ ոք գրեց։

— Հոկտեմբեր ամսուն անիկա ներկայացուեցաւ Տոմինըն եւ Մէթրոփոլ թատրոններուն մէջ ալ. ձեզի նամակ գրող եղա՞ւ։ — Ո՛չ։

— Հոկտեմբեր 18 թուակիր երկու օրաթերթերու մէջ հետեւեալ ազդը հրատարակուած էր.— «Ռասփութին — անոնք որ այս շարժանկարը տեսած են Էմփայր, Տոմինըն եւ Մէթրոփոլ թատրոններուն մէջ թող հաճին գրել Ժ. 19191ին»։ Ո՞վ է Ժ. 19191ը։ — Չեմ գիտեր։

— Ամէն պարագայի դուք չէ՞ք։ — Ո՛չ։

— Լսա՞ծ էիք այդ ազդին մասին. դո՞ւք հրատարակեցիք անիկա — Ո՛չ։

— Գիտէ՞ք որ երբ առաջին անգամ բողոքեցիք, ընկերութիւնը ձեր դիտողութիւնները արդարացի չգտնելով հանդերձ ժապաւէնէն կրճատած է հետեւեալ տեսարանները, պարզապէս ձեր դիրքը ունեցող մէկուն մը հաճելի ըլլալու մտահոգութեամբ. ահաւասիկ կրճատուած մասերը — Ռասփութինի խօսքը «Ես եւ դուն պիտի պատժենք Փաւլը»։ Յետոյ անոր խօսակցութիւնը Նաթաշային հետ — «Եթէ կ'ուզես ըսէ իրենց որ երախան պիտի մեռնի». յետոյ Չիկոտիէվի եւ Նաթաշայի հանդիպումը երկու տարի վերջ ու իշխանուհիին պատասխանը — «Ես այժմանի չեմ քեզի»։ Գիտէ՞ք որ այս բոլորը ջնջուած են այն ժապաւէններէն որոնք ներկայացուած են 288 սինէմաներու մէջ։— Ցանցանքը գործուած էր արդէն. շարժանկարը այդ բարեփոխումներէն առաջ ցուցադրուած էր։

— Ուրեմն հակառակ այդ կրճատումներուն տակաւին դատի կը հրաւիրէք 288 սինէմաներ։ — Այդ խնդիրը կը վերաբերի իմ փաստաբաններուս։

— Ձեր փաստաբանները կը գործեն համաձայն ձեր հրահանգներուն. իրաւունք եւ շահ ունի՞ք դադրեցնել տալու համար այդ ժապաւէնը իր ներկայ բարեփոխեալ վիճակին մէջ։ — Այո՛։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(4) (Շար.)

Ց. Հ. Դ. — Փարիզ եւ շրջակաները

ՁԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի «Ազգութեան» խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (Շավիլ): Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14 rue François Garcin ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՌՕՄԱՆԻ «Անդրանիկ» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Տոմսի թիւ	04,738	շարք	R.
-	53,471	-	U.
-	75,619	-	V.

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

Մահուան 15ամեակին առթիւ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԸ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

եւ ծովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

25 Մարտ Կիրակի կէս օրէ վերջ

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Կը տօնէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ը

Salle Géographieի ՄԷՋ ԱՊՐԻԼ 8ԻՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

oooo

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՎ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 16

ՊԱԼԱՆՔՈՒՌ, Նազարէթ:
ՏԻԼՕԼԸՅԻ, Փամբու Քեհեան:
ՄԱՔՈՆ, Արմենակ Տօլատուրեան:
ՔՈՆՍԹԱՆԹԷՆ, Համբիկ Խաչատուրեան:
ՖԼԱՎԻԱԿ, Սահակեան:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հայկազուն Գույումճեան:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Պօղոսեան:
ՍԷՎՐԱՆ, Խոյեան Քինյ.:
ՓԱՐԻԶ, Տ. Գէորգեան:
ՓԱՐԻԶ (20), Մեսրոպ Կիւրեղեան:
ԼԱ ՇԱՍ ՌՕՄԱՆ, Աքրահամ Ծայլեան:
ՓՈՆ Տ'ՕՊԸՆԱ, Նիկողոս Կէօզկէօզեան:
ՓԱՐԻԶ (2), Մանուկ Ունճեան:
ՓԱՐԻԶ (16), Օր. Եղիազարեանց:
ՓԱՐԻԶ (16), Հ. Բ. Ը. Միութիւն:
ՓԱՐԻԶ (10), Հրաչ Զարդարեան:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Քինյ. Ալեանեան:
ԱԼՊԻ, Խապիքեան:

ՆՊԱՍՏԱԿԱՑՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ (16), Հ. Խ. — 140:
ՌՕՄԱՆ, Ե. Ձ. — 200:
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ — 70:
ԼԻՕՆ, Խ. Սրամեան — 100:
ՔԱՎԱՅՕՆ, Մանուկեան — 20:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Ասլ. — 140:
ՓԱՐԻԶ (15), Տ. Բ. — 40:
ՍԷՆ ՔԼԷՌ ՏԸ ԼԱ ԹՈՒՐ, Գ. Ս. — 35:
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Աստ. — 70 Ֆրանք:

ԾԱԽՈՒԻ քիչ մըն Ծաչարան նպարով. Պուլվ. Մոնփարնասի գրեթէ անկիւնը Լուսաբանութեան, ռուս. փոստ. տոստ. քուլիսի համար: Տեղեկութիւն պայմ. մանրամ. ցեռ. Suffren 12_56:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

84, Rue Chape, Salon ՊՕՆ ԹԷԱԹՐԸԻ մէջ

կը նախագահէ՝ ընկերուհի Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ՝ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ եւ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: երգ, արտասանութիւն եւ նուագ:

Իր մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը:

Մուտքը ազատ է:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՑՕԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՑՕԻ ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ԱՐՏՕ ԽՈՒՄԲԻՆ եւ տեղւոյն Հ.Յ.Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գար վէնսէնի սրահին մէջ, 26 Շըմէն տը լա Պատրակ

երգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր: Մուտքը ազատ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 7

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ՝

ԽԱՏԻՍԵԱՆ, ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, ԲԱԼԱՅԵԱՆ, ԳԵՒՈՆԵԱՆ:

Պուրկ-լա-Րէն, Place Condorcet, Salle de Banquetի մէջ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2.50 ֆր.

Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet Bourg-la-Reine:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»ի 13րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՍԱՐՍԷԼ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԳՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Առնուվիլ, Salle Callémantի մէջ (կայարանին դիմաց)

Կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Կը խօսի՝ ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ եւ ԱՆԴԻՄԱԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salon Florideի մէջ **7, rue Venture**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Opéra Comiqueէն Օր. Mireille Belgrano, Փարիզի Վարիէթէէն հռչակաւոր կատակերգակ Honoré Gabin: Եւրոպական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Պ. ԶԱՐԵՀ ՑԱՎՈՒՇԵԱՆի եւ M. Richardի եւ մասնակցութեամբ հռչակաւոր ՌՕՅԱԼ ՃԱԶի:

Դիմակաւորներու տողանցք. գեղեցիկ տարազ կրողներուն արժէքաւոր նուէրներ: ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փորթ տ'Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 13, Rue Pierre Curie. Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅԻ, կը նուագէ թառիստ ԱԶԳԱՐ. Տեղի պիտի ունենան Կովկասեան պարեր: Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՁԷՆԿԻՒԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

Կը ներկայացուի՝ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

երգ, նուագ, արտասանութիւն: Մուտքը՝ ազատ է:

ՀԱՆԴԷՍ

ի պատիւ Ֆրանսայի Արեւելեան Լեզուներու վարժարանի փրոֆէսէօրներու

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, 26, rue Troyon, Sèvres.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ եւ մասնակցութեամբ՝ ՏԵՂԻՈՅՍ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՒ

11 Մարտ կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի սրահին մէջ, **8 rue Danton.**

Հայերէն լեզուով կը ներկայացուի՝ Ն. ՓԻՆՀԵԱՆի խաղացանկէն «ԱՇՃԸ ՊԱՇԸ ԹՕՍՈՒՆ ԱՂԱ» (զաւեշտ):

Գիները 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք:

ՑՈՒՑԱՏԻՏՂ

ՇԱՎԻԼԻ Եկեղեցական Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը մեծամասնութիւն չգոյանալուն համար յետաձգուած էր վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին նոր մանկապարտէզի սրահին մէջ: Ներկաները մեծամասնութիւն պիտի համարուին: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Ազգ. Երիտասարդաց Միութեան ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ 61, Mr. le Prince: Կը խօսի՝ Տքթ. Ա. Պօղոսեան առողջապահութեան մասին: Մուտքը՝ ազատ է:

ԵՐԶՆԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Նպատակ ունենալով Հայրենակցական Միութիւն մը կազմել, Փարիզի եւ շրջանի Երզնկացիները կը հրաւիրենք այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ներկայանալ Պ. Կիրակոս Յարութիւնեանի տունը՝ խորհրդակցելու համար:

Հասցէ.— 16, rue Victor-Hugo Gentilly (Seine). Métro: Porte d'Italie.

Իդիմաց Առժամեայ Նախաձեռնակ Մարմին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Օրտուցի Նշան Յովհաննէսեան, 27 տարեկան, հօրը անուն Կարապետ, որ 1 ու կէս տարի առաջ կը գտնուէր Շամ (Իզէր) Հասցէն բաղորդել իր եղբօր՝ Յովհաննէս Յովհաննէսեանի, 30, rue Léoforos Vasileou Yorghiou Salonique, Grèce.

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (72)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Տակավին տեղեկութիւնը, որ չափազանց մտահոգ էր ռուսական յարձակումէն եւ Ծուտուֆիլիէն վերեւի հեռագիրն էր գրկած, կ'աւելցնէր, նաեւ, թէ հեռագրատան մէջ պատասխանի կը սպասէն.

Մինչդեռ, այդ միջոցին ճակատի կացութիւնը շատ խառնաշփոթ ըլլալով, ինչպէս նաեւ ռուսական ուժերուն յարունակական յառաջխաղացութեան պատճառաւ, բացարձակապէս անկարելի էր որ եւ է կողմ օգնական ուժ ղրկել: Դէպի փետրուարի 10ը, Կարին անգամ վտանգի տակ էր: Ռովհետեւ, բանակատեղը փոխադրուած էր Հասան-Գալէ: Ասոր պատճառը այն էր, որ զինուորական շարժման մէկ մասը տեղի կ'ունենար Նարմանի, իսկ միւս մասը՝ Ծանծաղի կողմերը:

Կարնոյ կուսակալը, այս կացութիւնը տեղեկագրելով Արզուինի Թէշքիլաթը Մախսուսէին, կ'ըսէր.

— «Թշնամին ինչպէս Կարին պիտի չգայ: Թշնամին ուժերը կասեցնելու համար, Թալիլ պէյի (Էնվէր փաշայի հօրեղբօր՝ Խալիլ փաշայի) զօրաբանակը չորս օր առաջ Տիգրանակերտէն դէպի Կարին մեկնած է: Իսկ երկու կատարեալ զօրաբանակներ փետրուարի 7-8ին մեկնած են Պոլսէն:

Թշնամին յարձակողական շարժումը իմաստ չունի: Բանակին կացութիւնը չափազանց պիտի փոխուի շնորհիւ այն զօրաբանակին, որ 12 օր վերջ Կարին պիտի գտնուի: Մտահոգութեան պատճառ չկայ»:

«Իսկ Թալէաթ պէյի (վարչապետ Թալէաթ փաշայի) կողմէ կը հաղորդուի թէ՝ փետրուարին Պուլկարները պիտի գրաւեն Մակեդոնիան, եւ Վարչութեան պաշարումը պիտի սկսի: Մինչ անշուշտ, վերջին ատտիճան պիտի աշխատինք»:

Մօտ ազգաղան ցոյց տուած էր թէ որքան անհիմն էին այն յոյսերը, զորս Կարնոյ կուսակալը կը յայտնէր Արզուինի Թէշքիլաթը Մախսուսէին գրկած իր հեռագրին մէջ: Այս նամակին կը պարզուէր որ այդ շրջանին կը հետապնդուէր հանդարտեցուցիչ քաղաքականութիւն մը: Ներքին նախարարը կը հանդարտեցնէր Կարնոյ կուսակալը, Կարնոյ կուսակալը՝ Թէշքիլաթը Մախսուսէի պետը, իսկ այս վերջինը՝ իր ստորադասները.

Եւ սակայն, Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Կարնոյ կուսակալին յիշեալ հեռագիրը ստանալէ վերջ, Արզուինէն թողած էր իր ընկերներէն Քեամիլ պէյը, ու ինք, փետրուարի 9ին առտուն, դէպի Կարին մեկնած էր:

Իր նպատակն էր Կարնոյ կացութեան անձամբ տեղեկանալ: Այն օրը, երբ Պէհա պէյ դէպի Կարին կը մեկնէր, Արդուինի ճակատը բաւական անդորր էր, չէթէները յաջողած էին թշնամիէն ետ առնել քանի մը խրամներ ու կացութիւնը քիչ մը բարելաւուած էր:

Այդ միջոցին Շէթանկէ պէյ ստացած էր հեռագիր մը, որով Րիզա պէյ իրեն կը տեղեկացնէր թէ՝ պատասխանատու պատուիրակը վերակազմած ըլլալով չէթէները, կ'ուզէին յարձակում գործել Զիֆթէ Քէօփրիւի վրայ: Եւ սակայն, Րիզա պէյ, այս գործին ըսկսելէ առաջ, Շէթանկէ պէյի կարծիքը կ'ուզէր այդ մասին: Ի պատասխան ասոր, Շէթանկէ պէյ կ'իմացնէր թէ՝ թշնամին կրնայ Պաթումէն ուժ ըստանալ, որով յարմար չէ, առ այժմ, յարձակում գործել:

Դէպի Պաթում յարձակում գործելու ցանկութիւնը Րիզա պէյի մէջ ծնունդ էր առած՝ իր նեղ կացութենէն: Ռովհետեւ, Սեւ ծովու ռուսական ուժերը այդ կողմերու մեր չէթէները նահանջելու ստիպած, մեր սահմանը անցած եւ Խոփէն գրաւած էին: Այս ձեւով՝ Խոփէ-Պորչքա ճամբան ամբողջովին փակուած եւ Ռուսերուն ձեռքն էր անցած: Հարկ էր բանալ այս ճամբան: Եւ սակայն, Րիզա պէյ չուզելով ինքնագլուխ յարձակման ըսկսիլ, կը փափաքէր որ Շէթանկէ պէյ եւս իր գունդով մասնակցի: Իսկ Շէթանկէ պէյ հիւանդ էր եւ անկարող անոր գործակցելու: Այդ պատճառաւ՝ Րիզա պէյ շատ ազդուած էր:

Թէեւ Րիզա պէյ կը պատրաստուէր Ռուսերուն վրայ յարձակում գործելու, բայց, իրականին մէջ, իր դիրքը այնքան տկար էր որ անկարող էր ռուսական յարձակումը կասեցնելու:

Արզուինի ճակատը եւս դժուարին կացութեան մը մատնուած էր: Փետրուար 9ին ու 10ին դժուարաւ կարելի եղած էր կասեցնել թշնամիին յարձակումը, որ Արզուինի կը սպառնար:

Ռուսական զօրքի այն ջոկատները, որոնք Րիզա պէյի շրջանի մէջ կը գործէին, յարձակած էին Պաշքէօյի եւ Զաքի վրայ:

Ռուսերուն նահանջը այնքան յանկարծական էր եղած, որ, իրենց փախուստի միջոցին հնարաւորութիւն չէին ունեցած իրենց մեռեալներն իսկ վերցնելու: Ռուս մեռեալները, որոնք թախումի ընթացքին կռուի դաշտին էին մնացած, քննուած էին, ու իրենց վրայ մի միայն եկեղեցական աւետարանի հաց գտնուած էր: Ասիկա փաստ մըն էր թէ Ռուսերը անընդհատ տագնապ ունէին Կովկասի ճակատին վրայ:

Ռուսերը, այդ թախումներու միջոցին, լեռներու բարձունքէն վար կը գլորէին 250 քիլօ ծանրութեամբ քարեր, որպէսզի կասեցնեն մեր չէթէներուն շարժումները:

Բայց, այդ քարերը ոչ միայն որ եւ է վնաս չէին պատճառեր մեր զինուորներուն, այլ, իրենց իջնալէն յետոյ, երբեմն պատուար ծառայած ու զինուորական շարժումները դիւրացուցած էին: Ռուսերը չէին գիտեր որ, այդ քարերը գլորելով, մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէին:

Րիզա պէյի ճակատին այս շարժումները բաւական բարւոքած էին կացութիւնը: Մինչեւ Շէթանկէ պէյի գալը կարելի պիտի ըլլայ Մուրկուլ մնալ:

Կը մնար, այժմ, Սավրիէի բարձունքի գրաւումը: Եթէ այդ բարձունքն ալ գրաւուէր, պիտի բացուէր Պորչքա Խոփէ ճամբան: Նկատի ունենալով այն պարագան որ Ռուսերը չէին կրցած մը վայրերու մէջ թնդանօթ չէին արձակեր, կը հասկցուէր որ՝ Փաթումի իրենց ուժերը հոն քաշուած էին: Շէթանկէ պէյ հրամանատարները ուղարկած էր այն ջոկատներուն, որոնք այդ յաջողութիւնները ձեռք բերած էին, ու յանձնարարած էր որ գրաւուած վայրերը պահպանելով եւ յառաջ չյառաջանալ: Ան կը ցանկար որ կրկին ձեռք չհանուէին նոր գրաւուած այդ վայրերը՝ մինչեւ որ ինք իր գունդը հասնէր:

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹՆԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	40 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 10 ՄԱՐՏ SAMEDI 10 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2441

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԵՒԻ ԽՈՍՔ

ԵՐԷԿ ՋԱՐԴ, ԱՅՍՕՐ "ՊԷՅԱՆՆԱՄԷ"

Ամիսէ մը ի վեր, Պոլսոյ թերթերը ամէն օր երկտող լուր մը ունին, Անատոլուէն Պոլիս հասած բեկորներու մասին։

Նոր չէ այս տեղափոխութիւնը։ Բայց, մինչ նախապէս հինգով – տասնով կուգային, այժմ սկսած են գաղթել խումբ–խումբ։

Եւ կը գաղթեն առանց լսելու պաշտօնական շրջանակներէ եկած յորդորները։

Պոլիսը արդէն չուառման մատնուած է, այս թշուառներուն տեղաւորման եւ պարենաւորման համար։

Ինչո՞ւ այս խմբական տեղափոխութիւնը, տարիներով ամէն հալածանքի, զրկանքի եւ թշուառութեան տոկալէ յետոյ։

Պատասխանը փնտռեցէք քիչ անդին հրատարակուած լուրին մէջ. որ աղօտ, չոր ու ցամաք պատկերն է նորագոյն ողբերգութեան։

Երէկ, պատառ մը հացի համար, այս «քրայա»ները կը մնային Եոզկատ, Կեսարիա կամ այլուր։ Անոնք հինգով – տասով ցրուած էին թրքական գիւղերու մէջ եւ իբրեւ ճորտ կը ծառայէին Թուրքերու քով։

Քանի մը տարի առաջ, «քարենխնամ» կառավարութիւնը բարեհաճեցաւ արտօնել որ հոգեւոր հովիւ մը պտտի գիւղէ գիւղ, տարիներով առկախ մնացած մկրտութիւններ կատարելու եւ երկու գլուխ Աւետարան կարդալու համար։

Ինչպէս կ'երեւայ, քէմալապետութիւնը այդ խղճմտանքի, բուռական գոյութիւնն ալ շատ տեսած է, եւ կը ստիպէ որ հեռանան. «Պէյաննամէ»ներ ստորագրել կուտայ եւ կը քշէ։

Երէկ՝ ջարդն էր անոնց բաժինը։

Այսօր «արդիացած» ըլլալով, չեն ուզեր աղմուկ հանել, եւ Պոլսոյ ճամբան կը ցուցնեն։ Անշուշտ կողոպտելով ամէն ինչ, քուրջի կտոր մը ձգելով ամէն մէկուն ձեռքը եւ պատառ մը հաց, որ մինչեւ իրիկուն ալ չի բաւեր։

Կարդացէք, նորէն, «Վերջին ժամ»ը, եւ իւրաքանչիւր տողէն կրնաք դուք ձեզի պատկերացնել ամբողջ անցուդարձը։

Մանաւանդ որ, առաջինը չէ այս։ Ոչ ալ վերջինը պիտի ըլլայ։

Կրնա՞ք երաշխաւորել թէ Թուրքիոյ Հայերուն վերջին մնացորդին վերջին կայանը պիտի մնայ Պոլիսը...

Թուրքը որ եւ է ծրագիր կազմած ատեն, միայն այսօրուանը չի մտածեր։

Ան կը նախատեսէ տարիները։ Ու թէեւ յաճախ կը գործէ «խավաշ – խավաշ», բայց միշտ հետեւողական է։ Իւրաքանչիւր քայլ կ'առնէ իբրեւ լրացուցիչ մասը կանխորոշ եւ երկարատեւ ծրագրի մը։

Աւելի հեռուները չերթալու համար, աչքի առջեւ բերէք Ապտիւլ Համիտով սկսած, Իթթիհատով զարգացած եւ Քէմալականութեամբ նրբացած քաղաքականութիւնը։

Միրուքաւորները իրարու յաջորդեցին, բայց որդիներն ու թոռները գիրազանցեցին պապերը, անխախտ պահելով ոգին եւ պարագաներուն համեմատ փոխելով գործելու – բնաջնջելու եղանակը։

×

Որ եւ է օգուտ ունի՞ թեր ու դէմ կարծիքներ յայտնել նոր աքսորի մասին։

Հարցնելն իսկ աւելորդ է։

Էնկիւրին պիտի կատարէ ինչ որ յարմար կը դատէ։

Անշուշտ այս խարխլած բեկորները շնորհակա՛լ են որ Պոլիս կը փոխադրուին, փոխանակ աւելի ներսերը քշուելու եւ քսանըչորս ժամէն կոտորուելու։

Թուրքիոյ «քարենխնամ» կառավարութեան այս «արդիական» կարգադրութենէն յետոյ, կը մնայ որ Երեւանի «քարենխնամ»ն ալ մնացեալը կատարէ,— այսինքն ներս առնէ հալածականները։

Ունի՞նք դատակարգ մը որ ըլլար աւելի «պրոլետար», քան այս «քրայա»ները, որոնց քիչ – շատ սիրուն կիները ու աղջիկները իսկ աւարի տրուած են։

Եւ ահա ինքնին կը ցցուի չարաբաստիկ հարցականը,— գոնէ այս գործին մէջ որ եւ է դեր չե՞ն կրնար կատարել «ընկեր» Քէմալի հետ հաստատուած բարեկամութիւնն ու զինակցութիւնը, ո – րոնց դղրդագին պանծացումը տեսանք անցեալ հոկտեմբերին, թրքական հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ եւ որոնք պըսակուեցան Վորոշիլովներու, Գարախաններու եւ ամբողջ չէքա – խումբի մը այցելութեամբ։

Թո՛ղ Դաշնակները չարունակեն իրենց «աւանտուրա»ները։

Ահա լաւագոյն պատեհութիւնը՝ «կործանիչ կրակ» տեղալու անոնց գլխուն։ Թանկագին առիթ մը՝ տէր կանգնելու հալածականներուն եւ ապացուցանելու թէ կարող են փրկարար գործ կատարել։

Գաղութէ գաղութ, Կոմկուսի հովանաւորութեամբ կամ գործօն մասնակցութեամբ սարքուած հազար միթինկ, հայերէն, ֆրանսերէն կամ արաբերէն լեզուներով տպուած մէկ միլիոն սաւառնաթեւ թռուցիկ չեն կրնար մէկ մազ շարժել Դաշնակցութեան գլուխէն։

Իսկ այսպիսի գործ մը,— Անատոլուի բեկորներուն պաշտպանութիւնը եւ նման գործեր կրնան իսկապէս ծանր հարուածներ տալ նոյն Դաշնակցութեան։

1921էն ի վեր որ տիրաբար կ'իշխեն, Երեւանցիները ո՛ր եւ է ատեն մտածե՞ր են այսպիսի հոգերու մասին։

Անոնց «անկաշառ բարեկամները» որ եւ է ատեն այսպիսի գործ պահանջե՞ր են հայկական «քարենխնամ»էն։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆՈՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԾՆՈՐՔՆԵՐԸ

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ ՊՈԼԻՍ ԿԱՊԱՍՏԱՆԻՆ ԱՆՕԹԻ – ԾԱՐԱՒ

Այս շաբթու Թուրքիայէն հասած օտար նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Քէմալական կառավարութիւնը տնտեսական այնպիսի պայմաններ ստեղծած է որ ժողովուրդը և մանաւանդ փոքրամասնութիւնները դատապարտուած են անօթի մնալու։ «Թուրքիան Թուրքերուն» ծշանախօսքը յամառօրէն կը գործադրուի, եւ եթէ անհնկնալ մը չպատահի, իր տրամաբանական վախճանին հասած պիտի ըլլայ նախատեսուած ժամանակէն շատ յառաջ։

Վերջերս վերսկսաւ Անատոլուի հայ բեկորներուն աքսորը, աննկարագրելի պայմաններու մէջ։ Միայն Եոզկատի շրջանէն հարիւրաւորներ հասած են Պոլիս, բոլորովին մերկ եւ անօթի։ Պետութիւնը ամէն բան գրաւած է, Ռումանիայէն եկած թուրք գաղթականներուն տալով։ Գեղեցիկ աղջիկները ու կիները վար դնելով եւ միայն 24 ժամ միջոց տալով, միւսները քշած են։ Հինգ – տասը զըշ. ունեցողներն անգամ կողոպտուած են, եղեր տուրքերու պատրուակով եւ վրայ տալով իրենց բոլոր ինչքերը։ Ետոյ ետ առած են անձնագիրները (նուֆուս), ինչ որ կը նշանակէ հպատակութենէ զրկել, մինչդ արտասահմանի Հայերուն կամ Հրեաներուն պէս, որոնք հաւատալով երեթեւեկի կանոնագրին, մէկ–մէկ «պէյաննամէ» լեցուցեր եւ էնկիւրի զրկեր էին...

Էնկիւրիի Հայերու աքսորը աւելի վարպետօրէն կը կատարուի։ Զօրական կամ հինգական ընտանիք միայն մէկ անգամէն կ'ուղարկեն, որպէսզի աչքի չզարնէ։ Ձեւն ալ այս է.— կալուածները գրաւելու համար, մարդը նախ ոստիկանատուն կը հրաւիրեն եւ նախապէս պատրաստուած «պէյաննամէ» մը ստորագրել կուտան բռնանալին ներկայութեան։ Այս վերջինն ալ կը ստորագրէ իբրեւ վկայ։ Այդ յայտարարութեամբ, ստորագրողը կը յայտնէ թէ կալուածը պետութենէն նուէր ստացած էր, իսկ այժմ իր յօժար կամքով դարձեալ պետութեան կը վերադարձնէ, քանի որ պետութիւնը պէտք ունի...

Բոլոր երեւոյթները ցայց կուտան թէ Անատոլուի խորերը մնացած 20,000 Հայերը պիտի մաքրուին հետզհետէ, ամէն բանէ զրկուելով եւ Պոլիս քշուելով։ Իսկ թէ այնուհետեւ ի՞նչ պիտի ըլլան, դժուար է նախատեսել։

ԽՄԲ.— Ժամբողը ձեզի տեղեկութիւններ հաղորդեց աւելի ծանրակշիռ ծրագրի մը մասին — ժողովուրդներու փոխանակութիւն — բայց առայժմ զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները։

ԻՐԱՐՈՒ ԵՏԵՒԷ Կ'ԻՅՆԱՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐԸ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

403 ՆՈՐ ՉԷՔԵՐ ԱԼ ԳՏՆՈՒԵՑԱՆ

Իրարու ետեւէ կ'իյնան Սթավիցքիի գործակիցները, մեղսակիցներն ու... նպաստընկալները։

Աւջի օր, իբրեւ խարդախ ձերբակալուեցաւ Ֆէրտինան Տէպրոս, երբեմն տնօրէն Օրլէանի քաղաքապետական վարկի դրամատան եւ բարեկամը Սթավիցքիի, որ անցեալ շաբթու հարցաքննուած եւ առժամապէս ազատ արձակուած էր։ Կ'ամբաստանուի թէ անձամբ հրապարակ հանած է Պայոնի վարկի դրամատան առաջին մուրհակները։

Ձերբակալուեցաւ նաեւ Անրի Վուա, որ Սթավիցքիին ընկերացած էր դէպի Շամոնի։ Կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակից գողութեան եւ իբրեւ գողօնապահ։ Արդէն 45 օր բանտարկուած էր, իբրեւ Սթավիցքին փախցնող։

Միեւնոյն օրը անձնասպանութեան փորձ մը կատարեց ամբաստանեալներէն Կիպու – Ռիպոյի փաստաբանը, Պ. Հիւպէռ։ Փաստաբանը առաւօտեան ժամը 10-30ին ինքզինքը Սէն գետը նետեց Սոլֆէրինոյի կամուրջէն, բայց նաւավարներ օգնութեան հասնելով փրկեցին։

Անցեալ օր հարցաքննիչ դատաւորը խուզարկութիւն կատարել տուած էր փաստաբան Հիւպէռի պաշտօնակից Փէնկանոյի բնակարանին մէջ, Սթավիցքիի վերաբերեալ փաստաթուղթեր գտնելու համար։ Հիւպէռ ներկայ էր հարցաքննութեան, երբ դատաւորը որոշեց խուզարկութիւն կատարել։ Կ'ըսուի թէ իր մասին ալ կասկածներ կային, եւ Սթավիցքիի փաստաթուղթերուն լուսանկարները պահանջուած էին։ Այս պարագայէն ազդուելով, ինքզինքը գետը նետած է։ Այժմ կը դարմանուի հիւանդանոցի մը մէջ։

Վերջապէս, չորեքշաբթի օր լուսանկար մը գտնուեցաւ, որ կը ներկայացնէ Սթավիցքին, քովն ալ՝ Փարիզի ընդհ. դատախազի օգնականներէն Պ. Ցոնթէն եւ ոմն Կարֆունքէլ, որ պզտոր գործերու մէջ բռնուած է Մեծ Պատերազմի օրերուն։ Օգնական դատախազը հարցաքննուելով, պատասխանեց թէ «Լա Վոլոնթէ»ի խմբագրութիւնը հացկերոյթ մը սարքած էր ի պատիւ տնօրէն Տիպարիի, եւ բոլոր հիւրերը լուսանկարուեցան։ Այս բացատրութիւնը անբաւական համարուելով, քննութիւնները կը շարունակուին։ Այս լուսանկարը գտնուած էր փաստաբան Փէնկանոյի բնակարանին մէջ։

❁ Արմատական ընկերվարական կուսակցութիւնը իր շարքերէն վտարեց Պայոնի քաղաքապետ Կառան եւ Փարիզի երեսփոխաններէն Պոնուրը, որոնք բանտարկուած են գայթակղութեանց յայտնութենէն ի վեր։

❁ Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարելով կարգ մը դրամատուններու մէջ, գտաւ 403 չէքեր, զորս Սթավիցքի քաշած է իր միւս կեղծանունով՝ Պուաթէլ։ Չէքերէն վեցը բռնուեցան ամերիկեան «Թրավէլըրս» դրամատան մէջ, որ վերջերս... հերքում մը հրատարակած էր, երեքը՝ անգլիական «Լոյտս» դրամատան մէջ, իսկ մնացեալները՝ ֆրանսական դրամատուններու մէջ։ Զորս հարիւր երեք չէքերուն ընդհ. գումարը կը հասնի քանի մը տասնեակ միլիոն ֆրանքի, սկսելով 1000 — 3000 ֆրանքէն մինչեւ մէկ միլիոն։ Բոլորը մէկ յանձնուեցան հարցաքննիչ դատաւորին, որ օրինական քննութիւնները կատարելէ յետոյ պիտի ղրկէ Քննիչ Յանձնաժողովին։

Այս վերջինը կը շարունակէ քննել նախապէս բռնուած չէքերուն արմատները։ Թերթերը կ'ըսեն թէ Սթավիցքի 50,000 ֆրանքի գումար մը վճարած է «Փըթի – Ժուռնալ»ի վարիչ Պ. Շուշայի, թիւ 813,160 չէքով։

ՉԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց Ապահովութեան նախորդ վերատեսուչը, Պ. Թոմէ, որմէ կը հետեւի թէ ոստիկանութիւնը թոյլ չարժած է, թէ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

օօօօ

Բարեգործականի կեդր. վարչութեան դիւանը 1934 յունուարէն ի վեր «Յառաջ»ը զրկա՞ծ է իր շրջաբերական գեկոյցներէն։

Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ ձրի՞ էր։

Արդեօք նոր նախագահի՞ն հրամանով։

Կամ անո՞ր համար որ «Յառաջ»ը բարեւ չի տար Տիար Վահան Մալէզեանին։

Եւ կամ, նպաստընկալ եւ փոխան ընկալագրի «բարեկամ» դարձած թերթերը սկսան ձրի՞ տպել այդ գեկոյցները։

Մինչ այս հարցումները կ'ուղղէի խմբագրին, ինծի յանձնեց նամակ մը՝ Բարեգործականի Փարիզի մասնաժողովին ստորագրութեամբ։

Մասնաժողովը գեկոյց մը ներփակելով, կը խնդրէ «Յառաջ»ի «սպասուարժան խմբագրութենէն՝ առաջին առթիւ հրատարակութեան տալ»։

Անշուշտ «կանխայայտ շնորհակալութեամբ եւ խորին յարգանքով»։

Նորէն խմբագրին դիմեցի, լուսաբանութիւն մը կորզելու համար։

Փորձի մը սրբագրութեան մէջ թաղուած, խմբագիրը պատասխանեց, ուսերը թօթվելով.

— Մինչեւ հիմա տեղ տուած ենք թէ՛ կեդրոնին եւ թէ մասնաժողովներու գեկոյցներուն, համաձայն իրենց կարեւորութեան։ Ամէնէն բուռն պայքարներու ընթացքին ալ, չենք չնգած այս ուղղութենէն։ Քանի որ կեդրոնը յարմար դատեր է այլեւս չղրկել իր գեկոյցները, կը նշանակէ թէ նպաստընկալ հաւատարիմները կը բաւեն իրեն։ Հետեւաբար եւ բնականաբար...

— Բայց ինչո՞ւ բացատրութիւն չէք պահանջեր։ Չէ՞ որ Բարեգործականը շարունակ իր անխտրականութենէն կը խօսէ։

— Այդ ալ թող Բարեգործականի բարեկամները մտածեն։

Ընթերցող, դուն կրնա՞ս լուծել այս հանելուկը։

ՎԱՐԴԳԷՍ

ՅԱՌԱՋԻ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆՆԵՐԸ

Մօտերս կը լրանայ «ԹԷՇՔԻՎԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»ն։

Անմիջապէս յետոյ պիտի սկսինք հրատարակել ՇԱՏ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹՕՆ ՄԸ՝ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ, չորրորդ էջին համար։

Իսկ երրորդ էջին մէջ՝ ականատեսի մը քառմնելի յուշերը՝ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ։

1931ին Քուղէնի կողմէ պատրաստուած ամբաստանագիրը չկար Ապահովութեան Տնօրէնութեան թղթածրարին մէջ։ Լսուեցաւ նաեւ գաղտնի ոստիկան Պոնին, որ պաշտօնանկ եղած էր Տիկին Սթավիցքիի հարցաքննութենէն անմիջապէս յետոյ։ (Այս այն գործակալն է որ անցեալ շաբթու երեւան հանեց Սթավիցքիի չէքերուն արմատները)։ Ոստիկանը պատմեց թէ երբ կը ձերբակալէր «Անփիռ» թատրոնին տնօրէնը, Պ. Հայոթ, գրպանին մէջ գտաւ մատիտով գրուած եւ քսուելով աւրուած անուններ,— բոլորն ալ քաղաքական դէմքեր։ Ետոյ ըսաւ թէ Տիկին Սթավիցքի կը վախնար Պ. Քիափէն։ «Հարցաքննութեան ատենագրութիւնը կազմեցի իր առջեւ։ Երբ կարգը եկաւ Պ. Քիափի անունին, ըսաւ թէ կը վախնայ այդ մարդէն եւ թէ չպիտի ստորագրէ ատենագրութիւնը, եթէ այդ անունը մնայ։ Ես ալ մասնաւոր ծանօթագրութիւն մը աւելցուցի, ըսելով.— «Բայց ի՛նչ բանէ կը վախնաք։ Նախարարներու մասին կը խօսիք։ Արդ, նախարար մը աւելի կարեւոր է քան ոստիկանութեան վերատեսուչ մը»։ Այս կէտը լուսաբանելու համար, կը խնդրեմ զիս դէմ դիմաց հանել Տիկին Սթավիցքիի հետ»։

Փետրուար 6ի դէպքին քննութիւնը

ՈՐՔԱ՞Ն ԵՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Փետրուար 6ի դէպքին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովն ալ յառաջ կը տանի իր քննութիւնները։ Երէկ լսեց նախկին վարչապետ Տալատիէն եւ անոր ներքին նախարարը, Ֆրօ։ Իսկ հինգշաբթի օր մասնաւորապէս կարդաց զանազան տեղեկագիրներ։ Վիճաբանութեանց ընթացքին անդամներէն մէկը հարցուց թէ ճի՞շդ է որ արքայական մը 500,000 ֆրանք տուած է աջակողմեան կազմակերպութեան մը։ Որոշուեցաւ քննել այս խնդիրը։

Պ. Շարլ Լըկռան, ծանօթ փաստաբանը, նամակ մը գրելով, կը պահանջէր ձերբակալել եւ Սերակոյտին առջեւ (Գերագոյն ատեան) դատել ներքին գործերու նախորդ նախարարը, որ փորձած է մասնաւոր պահակներ կազմակերպել, ինչպէս յայտարարեց Պ. Քիափ։ Փաստաբանին կարծիքով, փետրուար 6ի ապանդը կազմակերպուած էր կանխորոշ ծրագրով մը, հետեւաբար Պ. Ֆրօ եւ իր մեղսակիցները պէտք է ստանան ծանրագոյն պատիժը, իբրեւ խռովարարներ։ Աջակողմեան մամուլը կը ծափահարէ այս առաջարկը։

Պաշտօնական տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ դէպքին օրը ցուցարարներէն մեռած են 17 հոգի, վիրաւորուած՝ 627։ Ոստիկանական ուժերէն վիրաւորուած են 969 հոգի. բանակէն,— մեռած՝ մէկ հոգի, վիրաւորուած՝ 695 հոգի։ Վիրաւորուած են նաեւ 120 ձիեր, ածելիներով, քարերով եւայլն, բայց ոչ դնդակով։

Յանձնաժողովը մասնաւորապէս կ'ուզէ ճշդել թէ օրինական ազդարարութիւնը ուղղուա՞ծ էր ցուցարարներուն, երբ կրակ բացուեցաւ Քոնքորտի եւ Շան զ'էլիզէի հրապարակներուն վրայ։

Անգլիա պիտի աւելցնէ իր օդանաւային ուժը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, օդանաւային նախարարութեան խորհրդականը շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ։ Յայտնեց թէ Մեծն Բրիտանիա չի կրնար մինչեւ վերջը սպասել ստորագրութեան մը վրայ զինուելու։ «Մենք պէտք է հաւասարութիւն վայելենք օդանաւային ուժերու մասին, ինչ ձեւով որ ըլլայ։ Մինչդեռ բոլոր ազգերը զինաթափութեան մասին կը խօսին, բացի Անգլիայէն բոլորն ալ մեծապէս կ'աւելցնեն իրենց օդանաւային ուժերը։ Եթէ միւս ազգերը մեր մակարդակին չպիտի իջնեն, այն ատեն մեր ազգային եւ կայսերական ապահովութիւնը կը պահանջէ որ մենք սկսինք օդանաւ շինել եւ անոնց աստիճանին հասնիլ։ Ասոր համար պէտք ունինք միայն 135,000 ստերլինի»։

Անգլիոյ յառաջիկայ նախահաշիւը կը հասնի 696,224,000 ստերլինի, որուն 39,600,000ը յատկացուած է բանակին, (յաւելում՝ 1,650,000 ոսկի)։ Օդանաւային նախահաշիւին գումարն է 17,561,000, իսկ ծովայինը՝ 56,550,000 ոսկի։ Նոր ծրագրով, բանակին թիւը պիտի բարձրանայ 149,500 զինուորի։

Այս առթիւ նախկին նախարար Չըրչիլ մատնանշելով Գերմանիոյ սպառազինութիւնները, պահանջեց որ Անգլիան ալ սպառազինուի արագօրէն։

ԾԱՐԺՈՒՄԸ «ԿԸ ԲՈՒՐԵՂԱՆԱՅ»...

(«ՄԻԱՑԵԱԼ»Ի ԹՈՒՐՔ ԱՆԴԱՄԸ)

— oo —

Լուր առած էր, որ «Դաշնակցական-պաշկոմ»ը աշխատանքներ կը տանի՝ Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայէն դուրս հանելու համար:

Արձագանգելով այս աւետիսին, «Վազրժ» իր յունուար 15ի թիւով կը գրէ.

— «Այս ուղղութեամբ որոշելը լաւ է: Բայց խնդիրը որոշում տալուն մէջ չի կայանար, այլ տրուած որոշումը իգործ դնելուն եւ ի գործ դնել տալուն մէջ: Այս որոշումը տուողները արդեօք պիտի կարենա՞ն յարգել տալ իրենց որոշումը»:

Առաջին անգամ երբ այս տողերը կարդացինք, մենք ժպտեցինք.

— Քայլ մը եւս, եւ Դուրեանի ապաշխարութիւնը պիտի ողբան «Վազրժ»ները, վերջնապէս ցնխրուն մէջ տրորելով բոլոր Միացեալները եւ իրենց բուն կերպարանքին մէջ ցուցադրելով բոլոր սրիկաներն ու ազգադաւները:

Այս «տողեր»ին անդրանիկ ձայնը առինք Թուրք թերթէ մը, որ կը հրատարակուի Ֆիլիպէ:

Ահա թէ ինչ կը գրէ «Թոտոփ», իր 1934 փետր. 10ի թիւին մէջ.

— «Ծննդեան տօնի օրը, Նիւ Եօրքի եկեղեցիին մէջ, կրօնական արարողութեան առթիւ, հարիւրաւոր կիներու եւ երախաներու առջեւ, Դաշնակցութիւնը դաշունահար սպաննած է առաջնորդ Ղեւոնդ արք.ը:

Մէկ ամիս առաջ ալ, Պէյրութի մէջ իր երկու անմեղ զաւակներուն եւ կնոջը քով, սպաննած է հակադաշնակցական լրագրող Ազատեանը:

Աթէնքի մէջ ալ, Աֆիոնգարահիսարցի Գըլըճեան անուն մտաւորականը: Եւ դեռ տարբեր վայրերու մէջ Դաշնակցական աւազակախումբին կողմէ սպաննուած Հայերու թիւը 15էն աւելի է»:

Կարելի՞ է չխնդալ այս յորդահոս արցունքներուն հեղեղին մէջ:

Երեւակայեցէք, Դաշնակցութիւնը երախաներու եւ կիներու առջեւ դաշունահար կը սպաննէ առաջնորդ մը..

Երկու անմեղ զաւակներուն եւ կնոջը քով կը սպաննէ Ազատեանը...

Աթէնքի մէջ կը սպաննէ հայ մտաւորական մը...

Արցո՜ւնքով ու սոսկումո՜վ այս ամէնը կը գրէ Թուրք թերթ մը, որ ոչ հազարներով հայ մտաւորականներ խողխողած է, ոչ հարիւր հազարներով հայ կիներ յօշոտած է եւ ոչ ալ բիւր բիւրաւոր հայ մանուկներ բզիկ բզիկ ծուատած եւ ձորերը, գետերն ու անապատները նետած է:

Կը գրէ Թուրք թերթ մը, որ չորս հազար տարիներու հայրենիք մը հիմէն կործանեց եւ հինաւուրց ցեղ մը — աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ — արմատէն հնձեց...

Կ'ողբայ հայ մտաւորականի մը մահը դահիճ մը, որ Վարուժաններու, Սիամանթօներու, Զօհրապներու, Վարդգէսներու, Մալումեաններու, Խաժակներու եւ անթիւ ու անհամար հայ մտաւորականներու արիւնը խմեց, դարեր եւ դարեր շարունակ:

Կ'ողբայ մահը եկեղեցականի մը բորենի մը, որ հազարներով հայ եկեղեցիներ կործանեց ու պղծեց, եւ բիւր հազարներով հայ կրօնաւորներ յօշոտեց ու մորթոտեց:

— Երկու անմեղ զաւակներու քով,

— վա՜խ եմ քեզ. ի՜նչ քնքուշ սիրտ, ի՜նչ ազնիւ հոգի, ի՜նչ նուրբ զգացումներ եւ ի՜նչ գթոտ խիղճ...

Կը լսէ՞ք, «Միացեալ»ի դառնացած սրբե՛ր, «արցունքներու մէջ ձեզ պիտի խեղդէ Թուրքը, ձեր ազնիւ գործակիցն ու ձեզի չափ հայրենասէր ասպետ մը:

Հոգեհանգիստ կը մուրայի՞ք Դուրեանին համար, աջէն ու ձախէն, պարտադրաբար եւ «հանդերձ ընտանեօք»:

Ահա ձեզի հոգեհանգիստներէն ամէնէն պերճաշուքը, ամէնէն վսեմն ու ազնիւը, ճիշդ եւ ճիշդ «Միացեալ»ական, ոսկրը ոսկրէն եւ արիւնը արիւնէն:

Եւ արդար է, եւ երանի «Թոտոփ»:

Ինչո՞ւ ռամկավարը իրաւունք ունի ողբալու, իսկ ինքը՝ ոչ. ինչո՞ւ բոլշեւիկը իրաւունք ունի արցունք թափելու, իսկ ինքը այդ իրաւունքը չունի. ինչո՞ւ «Միացեալ»ը կարող է ողբալ հայ եկեղեցականի մը եւ «15է աւելի» Հայերու մահը, իսկ «Վազրժ»ն ու «Թոտոփ»ը՝ կարող չեն:

— Երկու անմեղ զաւակներու քով,

— երեւակայեցէ՛ք, կրնա՞յ Թուրքը այս զարհուրանքին դիմանալ. տեսնել հայ մանուկներու արցունքը եւ չցնցուիլ ու չողբալ...

Ա՜խ դու բիւրեցս անիծեա՛լ բորենի. այո՛, հրճուէ եւ ուրախացիր. քեզ մարդ չդարձուցինք, սակայն մենք Թուրք ... գրեթէ դարձանք. մեր արիւնով քու հոգին չմաքրեցինք, սակայն քու պղծութիւններով ապականեցինք ու պղծեցինք մեր ընտիր ցեղի կոյս ու ազնիւ հոգին: Տե՛ս, «Միացեալ»ը կ'ողբայ Թալէաթներու եւ Նազըմներու մահը, իսկ դու՝ Դուրեաններու եւ Ազատեաններու.

— «Այլ եւս ժամանակ է բանալու էնզի, հայ ժողովուրդ, նահատակուող մէկ միլիոն Հայերու անունով, թէ անոնք անմեղ զոհերը եղած են Դաշնակցական կոմիտէի մաքիավէլական, արկածախնդրական սադրանքներուն ... Պանք Օթոմանէն մինչեւ Եըլտըզի պոմպան պատճառ դառնալով տասնեակ հազարաւոր Հայերու բնաջնջման եւ պարկեշտ ընտանիքներու օճախներու քանդումին ու կործանումին»:

Կը գրէր «Միացեալ»ը ասկէ քանի մը շաբաթ առաջ:

Ի՞նչ աւելի չքեղ հոգեհանգիստ Թալէաթներու եւ Շաքիրներու յիշատակին...

Եւ ի՞նչ աւելի ծանր, աւելի ահաւոր ու դաժան հարուած նահատակ ցեղի մը անունին, պատուին ու դատին, քան այս զարհուրանքը:

«Ֆիլիպէցի խումբ մը Հայեր, — կ'աւելցնէ «Թոտոփ», — խմբագրութիւնս այցելելով, մեզի հաւատացուցին թէ խելահաս ու քաղիմաց Հայերու եւ Դաշնակցութեան ու անոր ոճրաբար գործունէութեան միջեւ ո եւ է կապ գոյութիւն չունի, եւ թէ ինչպէս Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, հոս եւս տեղ տեղ ի մօտոյ միթինկներ եւ հաւաքոյթներ պիտի սարքուին, հրապարակով դատապարտելու եւ անիծելու համար Դաշնակներու բոլոր գործունէութիւնները»:

Թուրք թերթը իր «հայ հայրենակից»ներէն լուր ունի ոչ միայն սարքուելիք, այլ եւ սարքուած միթինկներու մասին.

«Դաշնակներու դէմ գրգռութիւնը այն աստիճան սաստկացած է, որ Ամերիկայի մէջ անխտիր բոլորը այս կազմակերպութեան պատկանողներուն դէմ պոյքոթ յայտարարած են: Նոյն իսկ տանուտէրները իրենց Դաշնակցական վարձակալները տուներէն դուրս նետած են»:

Եւ այս ամէնուն մէջ արդարութեան մասը տեսնելով, Թուրք թերթը կը գրէ.

— «Ահա այս վախճանը հայ ազգէն եւ վերջապէս արտադրութենէն բխած արժանաւոր պատիժն է: Տուն ու տեղեր, օճախներ մարող, արիւնի ու հուրի մէջ մարդիկ խեղդողներու այս տեսակ պատժի եւ արդարութեան օրուան հասած ըլլալը նշանակելի պարագայ մըն էր»:

Արդա՛ր է «Թոտոփ»...

Վկայ ցեղին չորս հազարամեայ մարած օճախը, հայրենիք մը ամբողջ արեւելքէն արեւմուտք եւ հարաւէն հիւսիս.

Այս երկուքէն հրէշը ո՞ր մէկն է սակայն, — «Միացեա՞լ»ը թէ այս բորենին: (Խմբագրական «Ցուսաբեր»ի, 28 փետր.):

ՀԱՅ ՏԻՊԱՐ ՄԸ ՌՈՒՄԷՆ ԱԶԳ. ԹԱՏՐՈՆԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Պուքրէշի ռումէն Ազգ. Թատրոնի բեմին վրայ այս պահուս կը ներկայացուի Վիքթոր Էֆթիմիուի նոր մէկ թատերախաղը, — «Ծակի անձրեւ», — բեմադրութեամբ Պ. Վիքթոր Պումպէշթի, ծանօթ բեմավարը որ քանի մը շաբաթ առաջ դասախօսեց «Րաֆֆի»ի բեմէն:

Խաղին գլխաւոր հերոսներէն մէկն է Յակոբ Նշանեան անուն հայ «պանքէռ» մը, որ զերծ չէ բացասական գիծերէ: Խաղին մէջ դէմ դիմաց կը հանուին Հայն ու Հրեան, այս վերջինը տրուած ըլլալով յաղթանակը ճարպիկութեան մէջ:

Յակոբ Նշանեանի դերը կը կատարէ ծանօթ արուեստագէտ Պ. Պուլֆինսքի:

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍՊԷՍ

Ազգային այս անկերպարան վիճակին, հայ կեանքի ալեկոծ մէկ շրջանին կը տարուիմ խորհելու, թէ արդեօք տեղի՞ն է գրել նիւթի մը շուրջ, որ ամէնէն աւելի երեսի վրայ ձգուած է:

Կ'ակնարկեմ հայ դպրոցին որ անտեսուած է ամէն տեղ: Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ քանի մը մանկապարտէզ բանալով, եւ կամ շաբաթը 1 — 2 ժամ հայերէն դասաւանդուելով, հայ մանուկը փրկա՞ծ կ'ըլլանք:

Եւ կամ այն վայրերը, ուր դպրոցներ պահելու արտօնուած ենք, եւ ուր կը շարունակեն պահել իրենց խեղճ ու կրակ գոյութիւնը, արդեօք կ'արդարացնե՞ն իրենց անունը: Դարձեալ ոչ: Անգամ մը պտտեցէք Սուրիան եւ Լիբանանը, լայնքին եւ երկայնքին, եւ պիտի տեսնէք ամէնայետին գիւղին մէջ Հայու դպրոցներ: Բայց միայն անունով դպրոց, իսկ իրականին մէջ Տէր Թողիկեան բոյներ: Հազիւ նախակրթարան աւարտած օրիորդ մը կամ ուսուցիչ մը, 60 — 70 նոյնիսկ 100 աշակերտ եւ աշակերտուհիներ կը կրթեն իրենց գիտցած եղանակով: Կեդրոն քաղաքներու մէջ ալ կացութիւնը մխիթարական չէ, յարգելով քանի մը բացառութիւններ: Տարբեր առիթներով շեշտած եմ թէ մեր դպրոցական շէնքերը Սուրիոյ մէջ չեն համապատասխաներ մանկավարժական պահանջներուն: Շատ շատ, դպրոցին շէնքը եղած է հարուստ աղայի մը բնակարանը, մութ, առանց օդի, զուրկ բակէ, աղտոտ, աւերակ: Իսկ կան դպրոցներ, որ այս «առաւելութիւն»ը չունին, «պարաքա» մը, ուր տղաքը նստած են նստարաններու եւ կամ գետնի վրայ: Աւելորդ է ըսել, որ ամռան սաստիկ տաքը եւ ձմռան ցուրտը կը գործեն իրենց աւերները:

Հալէպ, ըլլալով Սուրիոյ կեդրոն եւ բազմամարդ քաղաքներէն մէկը, նոյնիսկ հայութեամբ, կրնար իր մէջ համրել տասնեակ մը ազգ. դպրոցներ: Միայն այդ դպրոցներու երկսեռ աշակերտութեան թիւը կը հասնի մօտաւորապէս վեց հազարի, բացի բողոքական, կաթոլիկ եւ օտար հաստատութեանց հազարեակ մը աշակերտներէն: Եւ սակայն այս քաղաքը չունի մէկ հատիկ տիպար դպրոցի շէնք մը:

Երբ Սուրիոյ համար այսպէս է իրողութիւնը, անշուշտ տարբեր չի կրնար ըլլալ Յունաստանի, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մեր վարժարաններուն վիճակը:

Եւ մենք փոխանակ այս չարաշուք վիճակին դարման մը խորհելու, դպրոցական գործին շուրջ փոխանակ շղթայ կազմելու, ուսուցչութեան որակը եւ թիւը բարձրացնելու, թոյլ կուտանք, որ այդ սրբազան շէնքը փլի, ծաղրանկարի վերածուի:

Միեւնոյն ատեն չունինք դասագրքեր, աշակերտին ձեռքը տալու համար: Հինցած, մաշած դասագրքերն են որ կը տրուին աշակերտութեան ձեռքը: Եւ անոնցմէ ալ շատերը արդէն սպառած են: 30 աշակերտէ բաղկացող դասարանի մը մէջ դուք հազիւ 15 — 20ին ձեռքը կը տեսնէք գիրք, ան ալ տարիներով գործածուած, ձեռքէ ձեռք անցած, մաշած բաներ:

Մեր ծոյլ ու հեղգ եկեղեցականութիւնն ալ անմասն չէ պատասխանատուութեան լայն բաժինէ մը: Անոր գլխաւորները, որոնք ժողովուրդին առաջնորդները ըլլալու՝ յաւակնութիւնը ունին, անխղճօրէն տապարը կ'իջեցնեն դպրոցի արմատին: Շատերը երես դարձուցած են անոր, անոնց միակ մտահոգութիւնը եղած է ագէտները հաւաքել իրենց շուրջը, եւ անոնց կռնակը անցընել հրաշագործ փիլոնը, որպէսզի հովուէ ոչխարները: Մինչդեռ այդ նորընծայ քահանաները կրնային ըլլալ մէկ — մէկ պարկեշտ արհեստաւորներ, ճակտի քրտինքով ընտանիքին հացը ճարողներ: Միւս կողմէ, անոնք դպրոցը մէկդի դրած, եկեղեցի կը շինեն իրենց հանգիստ տեղը: Սա քանի մը տարուան ընթացքին Սուրիոյ մէջ կառուցուած են շատ մը եկեղեցիներ, Հալէպի Նոր գիւղի մէջ շինուեցաւ հազար ու մէկ դժուարութեամբ բերդանման եկեղեցի մը, զուրկ ճարտարապետական յատակագիծէ, կատարեալ քարակոյտ մը: Այդ շէնքին յարակից պիտի տեսնէք խեղճ ու կրակ դպրոց մը, տանիքը վազող: Աշակերտութեան բազմութեան պատճառաւ մէկ մասը տեղաւորուած է Միս Եփէի շէնքերը, մինչդեռ նոյն այդ շրջափակին մէջ կը գտնուի ազգին տունը, 10 — 15 սենեակներէ բաղկացած: Ազգը չբարեհաճեցաւ այդ սենեակներէն մէկ քանին յանձնել Սահակեան վարժարանի հոգաբարձութեան:

Ճարապլուսի մէջ շինուեցաւ դարձեալ եկեղեցի մը: Երիմար վարդապետ մը գաղութը պառակտեց եւ դպրոցական գործն ալ խանգարեց: Իսկէնտէրունի մօտիկ Սօուք Օլուք կոչուած օդափոխութեան գացող հայ բարերարներու վրայ է եկեղեցի մը, ամռան օդափոխութեան, գացող հայ բարեպաշտներու աղօթատեղի ըլլալու համար: Կ'ըսուի թէ Հալէպի մէջ Սուրիացիներու «պարաք»ներուն մէջ բնակող սակաւաթիւ հայութեան համար ալ եկեղեցի մը պիտի շինուի, մինչդեռ կենսականը անտեսուած է առաջնորդը:

Ներկայ պայմաններու մէջ եկեղեցաշինութեան ալ հակառակ չենք, բայց երբ հազարաւոր ոսկիներ կը վատնուին եկեղեցիի մը շինութեան համար, ուր իրիկուն իրիկուն քանի մը պառաւներ եւ ծերեր պիտի դան աղօթելու համար, ինչո՞ւ կ'անտեսենք հազարաւոր մանուկները որ կը թափառին փողոցները եւ կամ կը խամրին փլած փլփլած փոշիոտ շէնքերու մէջ, որպէսզի քանի մը բառ սորվին:

Խօսի՞նք, սակայն, ուսուցիչներու թշուառութեան մասին:

Մեր մէջ ուսուցիչը, դժբախտաբար նկատուած է հասարակ [illegible] մը, եւ բառ այնմ ալ կ'որոշուի իր թոշակը, — հազիւ ցամաք հաց մը գտնելու չափ: Անիրաւուած ու [illegible] վրայ թողուած հայ ուսուցիչն անօթի, սակայն վիճակը կարծուածէն շատ աւելի արգահատելի է: Ան կ'ապրի բազմանդամ ընտանիքով պարզ գործաւորէ մը աւելի գէշ: Տարիներ կը յաջորդեն, չի կրնար խնայել գէթ ամսան հրատարակութիւն գնելու չափ դրամ: Ան մոռցած է թէ թերթին եւ թէ գիրքին, մինչդեռ ամէնէն շատ ուսուցիչը իրաւունք ունէր գիրքին եւ թերթին:

Ըսէ՞ինք տակաւին թէ հայ դպրոցը բաց դուռ մըն է, ուր կրնան մտնել մէն անոնք որ գործ մը չունին ընելիք: Պէտք է վերջ տալ այս անխղճմտութեան: Ո եւ է վաճառական կամ խանութպան, իր մօտ պիտի չուզէր ընդունիլ գործէն չհասկցող պաշտօնեայ մը, սակայն, ինչպէս կ'ըլլայ, որ հայ դպրոցին դռները կը բացուին ամէն անոնց առջեւ, որոնք քիչ մը կարդալ գրելու շնորհը ունին: Հայոց մնաց մանկավարժութիւնը, ուսուցանելու մեթոտը, կառավարել: Բայց շատեր կ'ըսեն, — «ծնունդ ի՞նչ պիտի ըլլայ, ոտքի կը վերցնես տղայ մը քանի մը տող կը կարդացնես, յետոյ կը նստեցնես, անկէ վերջն ի՞նչ կայ մնացաւ գնաց:

Մեր քաղաքական բաղձանքներու յուռին ու իրագործումը կրնանք սպասել հայ աշխարհիկ դպրոցէն. Վարժուած ենք հայհոյել շարունակ մեր դրացի Թուրքին, չենք հաւնիր եւ անգիտակցօրէն կը խնդանք անոր վրայ, եւ սակայն տեսէք թէ անոնք ի՞նչ եռանդ կը սպառեն այս ճակատին վրայ: Երէկի ոգէտ Թուրքը ըմբռնեց դպրոցին կարեւորութիւնը, իսկ մենք անտարբեր կը յորանջենք:

Բայց մինչեւ ե՞րբ...

ԳԻՍԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Երբ պատանի Շէրիտընը լմնցուց իր ուսումը, եւ տուն դարձաւ Օքսֆորտի համալսարանէն, իրաւաբանութեան տոքթէօրի տիտղոսով, ծնողքն հարցուց իրեն.

— Տղայ, ըսէ՛ ինծի, ի՞նչ բանի միտք ունիս կապուելու.

Երիտասարդը որքան յիմար, նոյնքան ալ հպարտ, անապարծօրէն պատասխանեց.

— Ես, հայրիկ, չպիտի զբաղիմ փաստաբանութեամբ. Կ'ուզեմ քաղաքականութիւնով պարապիլ, եւ վստահ եմ պիտի յաջողիմ այնպէս ինչպէս դուն յաջողած ես: Կը դնեմ թեկնածութիւնս երեսփոխանական աթոռի մը համար, եւ յետոյ ճակտիս կը փակցնեմ նշանակ մը հետեւեալ բովանդակութեամբ. — «Վարձու է»: Այն ատեն կը տեսնես, թէ կուսակցութիւնները ինչպէս կը կռուին իրարու հետ ձեռք ձգելու համար այս կարգի գըլուխ մը:

— Միայն թէ չմոռնաս աւելցնել «առանց կահաւորումի» բառերը, յարեց ծերունին:

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ''ԷՆԴԻ ԴԷՄԷՆ,,Ը

— o• —

Մարդկային սրտին գաղտնիքներուն թափանցել է նպատակը, մարդիկ դժոխքին մէջ անվերապահ կերպով կը խոստովանին իրենց գործած մեղքերը, ստանալու համար հոն իրենց պատիժը կամ վարձատրութիւնը...:

Իտալացի քերթողը բանաստեղծութիւնը ընտրեր է միջոց, երգելու համար դժոխքին տանջանքները եւ արքայութեան վարձքերը: Այս քերթուածներուն մէջ կը գտնենք նաեւ վիպասանական, ողբերգական, պատմական, եղերերգական եւ երգիծաբանական տարրեր: Անոր նպատակը ծաղրածութիւն մը ընել չէ, ինչպէս շատ որոշ կերպով կ'ըսէ տեղ մը, այլ նկարագրել ամբողջ տիեզերքին յատակը:

Թլկատինցին ինքնատիպ է իր Էնդի Դէմէնով, որովհետեւ իր սահմանափակ, անձուկ ու յետամնաց միջավայրին ծնունդ, ու անոր պայմաններուն պատշաճեցուած գործ մը արտադրեր է: Իրենը՝ տաղանդի արդիւնք է: Եւ եթէ բովանդակութեան տեսակէտով Տանթէ եւ Թլկատինցի զուգահեռաբար կը քալեն, սակայն խորութեան, ընդարձակութեան ու արտայայտութեան կերպերով, անհունապէս կը զանազանուին իրարմէ:

Էնդի Դէմէնի մէջ Շարուր — Աստղն է դժոխքին վերադարձողը, մեր աշխարհն այցելողը ու լուրեր բերողը, մինչդեռ Դժոխքին մէջ Տանթէն ինքն է ճամբորդողը, եւ մարդոց մեղքերը եւ անոնց պատիժներն արձանագրողը.

Տանթէ կ'ընտրէ դարերու մեծագոյն խորհողներն իրենց բացասական ու դրական կողմերով: Թլկատինցին կ'ընտրէ ամէնէն համեստ ու աննշան տիպարները, որոնք սակայն զանազան դասակարգերու ներկայացուցիչներն են: Նպատակը եւ արդիւնքը նոյնն են, ձեւին մէջ կը տարբերին իրարմէ:

Տանթէ կ'արտայայտուի բանաստեղծական արուեստով, աւելի ուժգնութիւն ու խորութիւն տալու համար իր պատկերներուն: Թլկատինցին կը խօսեցնէ տեսիլներու մէջ դժոխքէն եկողն ու դեռ ապրողները:

Թլկատինցիին համեստ գործը լեզուական ստեղծագործութիւն մը ըլլալու յաւակնութիւնը չունի: Իր գաւառին՝ Խարբերդի բարբառին մէկ պատկերացումն է, ինքնատիպ գեղեցկութիւնով, հարուստ, տոհմական եւ շատ անգամ նախնական ու ժողովրդական:

Տանթէի երեւակայութիւնը գծեր է դժոխքի այնպիսի պատկերներ, որոնց դժուար է ո եւ է տեսակ տալ: Թլկատինցին՝ ընդհանուր բառերով միայն կը ներկայացնէ յանցաւորներուն տառապանքները:

Շարուր — Աստղն իր հետ նամակներ ու պատուէրներ կը բերէ: Առաքինութեան դասեր ու յորդորներ կը լսեցնէ. մէկը կ'աղաչէ իր զաւկին, ունենալ հաւատք բարիին, սէր դէպի ճշմարիտը, ազնուութիւն ու վեհոգի առաքինութիւն: Թլկատինցիին մտածումն է բարոյականութեան քարոզով ամբարիշտ ամբոխ մը դարձի բերել, անոր աչքերուն առջեւ նկարագրելով տանջանքներ: Տանթէ կը նկարագրէ միայն, ընթերցողին կը թողու եզրակացութիւնը:

Պահելով մէկտեղ ժամանակի, միջավայրի եւ անհատական ընդունակութիւններու բոլոր տարբերութիւնները, նկատի ունենալով նաեւ այն պարագան, որ Թլկատինցին ծանօթ չէր Տանթէի Դժոխքին ո՛չ բնագրին եւ ոչ ալ թարգմանութեան — քանի որ ան ծանօթ չէր կատարեալ կերպով ո եւ է եւրոպական լեզուի եւ Դժոխքի երկու թարգմանութիւններն ալ տեղի ունեցեր են եթէ չենք սխալիր 1903էն յետոյ, երբ 1902ին միայն լոյս տեսած էր Էնդի Դէմէնը —, պէտք է խոստովանիլ, որ գործը հետաքրքիր, ինքնատիպ ու նորօրինակ էր եւ զայն կարդալ ու վերլուծել պէտք է ոչ իբրեւ թատերական գործ, որ չի դիմանար անշուշտ քննադատութեան, այլ իբրեւ իմաստասիրական, բարոյական երկասիրութիւն մը, որ հակառակ իր համեստ ծաւալին, կը ներկայացնէ Թլկատինցիին ներքին մարդը, մտածումները, յանձնառութիւնը, կեանքի եւ մահուան մասին ունեցած ըմբռնումները: Այս վերջին հարցերը գիւ-քը միշտ յաճախեր են: Անոնց անդրադարձեր է յաճախ: Ըսէ՛ ինծի ի՞նչ կայ գրուածքը Թլկատինցիին տարակոյսներուն եւ ներքին պայքարներուն ցաւատանջ արձագանգն է մեռնող մօրը ուղղուած: Ըսէ՛ ինծի ի՞նչ կայ այն միւս աշխարհը, կը հարցնէ, մահուան ուրուականին ի տես:

Էնդի Դէմէնը հրատարակելէն ճիշդ տասը տարիներ վերջ, 1912ին, Թլկատինցի անգամ մըն ալ կ'անդրադառնայ իրականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող ընկերային բազմաթիւ վէրքերուն, որոնց պատկերը կը կարդայ գեղին գերեզմանատան շիրմաքարերուն արձանագրութիւններէն:

«Մազգաղաթէն ալ հին թանկագին» վերնագրով, Հայ Գրականութիւն ամսօրեայ հանդէսին առաջնորդ թիւին մէջ, 18—23 էջերուն վրայ, կը պատկերացնէ մեռնող գնացողներուն տապանաքարերուն ընթերցումէն կըրած տպաւորութիւնները:

Հոս ալ, այս էջերուն մէջն ալ անողոք է մեղաւորներուն հանդէպ, որոնք աշխարհի կեանքին մէջ չեն գիտցած մարդու պէս ապրիլ ու առաքինի մնալ:

Գեղին գերեզմանատանը կ'այցելեն ծերունի Տէր Ցաւիրկեանին հետ, որուն մինչեւ ունքն ու աչքերուն թարթիչներն ալ խաշի բամպակներու մը սպիտակութիւնով ձիւն ճերմակ մը կը շնչաւեն», տէրտէրը կը պատմէ հողին տակ պառկողներուն մեղքերը, որոնք խառնցած տողերով գրուած կը գտնէ քարերուն վրայ: Ամէն մէկ արձանագրութիւն կեանք մը կը բացատրէ, ապրուած կեանք մը, որուն մասին գեղին տէրտէրը մանրամասնութիւններ գիտէ.

«Հող էի անդրէն եւ ի հող դարձայ, հէ՜յ վախ, հէ՜յ վախ, որ պէրումտ եղայ», ուրիշ մը այդ քանդակուած տողերէն, «Ամա՛ն, ամա՛ն, էգիս ծախեցէք, հօգուս ծխեցէք», եւ կամ «Գող եղէ մեղաց, գտող կորստեան, զուր ինձ փորիցի»: Աչքերս քարիս վրայ, արեւս աչքերուս վրայ»: Իմ տեղս չի մնայ Էնդին»:

Իմ տեղս չի մնայ Էնդին, ահաւասիկ հայկական նզովք մը, որ մարդը կը քարացնէ տեղնուտեղը, եթէ մանաւանդ արտասանողն է երիտասարդ հէք աղջիկ մը: Խօսքը տանք Տէրտէրին, որպէսզի մեզի ըսէ, թէ ինչու այսպէս գրուեր է դժբախտ աղջկան մը շիրմաքարին վրայ. «Այդ խօսքը խորագիրը պիտի ըլլայ պատմութեանը այն հէք աղջիկին, որ իր հօրեղբօրը մութ քմայքին զոհը ըլլալով, համբայ տունի մը շէնքին վրայ կը նետուի բանաբար, որուն՝ աղջիկը չկրնալով տանիլ, հարսնիքին իրիկունը վերջին անգամ մըն ալ կը յիշէ իր ընկերքը: Առագաստի անկողնին վրայ տակաւին գօտի չի քակած, պատրուակով մը դուրս կ'ելլայ նըջատեղէն, բարձր ցուիցի մը եզերքը կը դառնայ տախտախը, ուսկէ անվարան ու անմիջապէս փողոցը նետուելով կտոր կտոր կ'ըլլայ: Աղջիկը նշանածը չի սիրեր եղեր, ու մինչեւ այն վայրկեանին իր հոգիին խըլխլանքը մարդու մ'ալ պատմած չըլլար եղեր, իսկ խօսք մը այն նկատմամբ բան իր ծնողացը ականջին»:

Դժբախտ ու անխօս աղջիկներուն բովանդակ եղերերգութիւնն է պատկերացուած այս տողերուն մէջ: Հայ իգական սեռը իր տուայտանքին ու վիշտին մէջ կ'աստուածանայ ինքնանուիրումի գերագոյն թափով մը

Ամէն մէկ արձանագրութիւն կը դառնայ այսպէս խտացած իմաստը տառապալից կեանքերուն: Անոնք Մազգաղաթէն ալ հին, թանկագին են գրագէտին համար:

Խորհրդաւոր ու կրօնական, թերեւս մեռելաբոյր բան մը ունին Թլկատինցիին այս էջերը: Անոր ակնարկը թափանցէ յետոյ դժոխքի մը սարսափազդու բաւիղներուն, խունկի ու հոգի հոտերով, նշխարներու նուիրական փշրանքներով կը պատմէ մեզի Մեռելներու քաղաքին մելամաղձութիւնը:

Խորապէս յոռետես եւ հեգնոտ, տրտմութեամբ մօտեցեր է կեանքի եւ մահուան բոլոր պատկերներուն: Թլկատինցիին գրականութիւնը, շատ մը տեսակէտներով, հարուստ հանք մըն է, հոգի թանձր խաւերու տակ կորսուած, որուն քանի մօտենանք ու թափանցենք, այնքան ներզօրութեամբ կը զգանք անոր ինքնատպութիւնն ու գեղեցկութիւնը:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Վերջ)

Ց. Դ. — Տանթէի Դժոխքի առաջին գրաբար թարգմանութիւնը բրած է Հ. Դաւիթ Նազարէթեան, 1875ին, խտտէհայ վերնագրով. — Հատընտիր քերթուածք յԱստուածային Տեսլաքանէն, տպ. Վենետիկ: Դժուար է հաստատել թէ Թլկատինցին ծանօթ էր այս թարգմանութեան: Մ. Գ.

Հայ բոլշեւիկները եւ դրօշամարտը

»»»·«««

Ծանկանունով մարդ մը,— լեզուն կը մատնէ սակայն ինքնութիւնը,— Թիֆլիզի Պրոլետարին մէջ, խօսելով արտասահմանի «դրօշամարտ»ին մասին տաք ու պաղ բաներ մըն ալ ռամկավարներուն կ'ըսէր։

Հետաքրքրական է մեզի համար, եւ բաւական զուարճալի, կարդալ Պրոլետարի այդ յօդուածը, տեսնել թէ ինչպէս կը բացատրուի, կարմիր աչքերով մարդոց կողմէ, արտասահմանի «դրօշամարտը»։

Նախ լսեցէք եւ իմացէք թէ ինչո՞ւ Ռամկավարները եռագոյն չեն ուզեր պարզել եւ կը կռուին հայկական դրօշին դէմ.

«Ռամկավար կուսակցութիւնը արեւմտահայ բուրժուազիի շահերի պաշտպանն է, նրա քաղաքական շահերի իրականացնողը»։

Գիտէինք թէ ռամկավարները լաքէ են, բայց զանոնք համարել կուսակցութիւն կամ որ եւ է դասակարգի «քաղաքական շահերի պաշտպան»,— ատիկա ալ կը խնդան, եղբա՛յր բոլշեւիկ.

Ըստ մեր բոլշեւիկին, Դաշնակցութիւնն ալ «արեւելահայ բուրժուազիայի մարտական կուսակցութիւնն է»։

Այս երկու բուրժուազիներուն ներկայացուցիչները, կ'ըսէ «Պրոլետար»ի աշխատակիցը, հակառակ են իրարու։ «Արեւմտահայ բուրժուազիի որոշ տարրեր երկար տարիներ կռուեր են արեւելահայ բուրժուազիի մարտական կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան դէմ, որովհետեւ արեւմտահայ եւ արեւելահայ բուրժուազիների միջեւ գոյութիւն ունին որոշ հակասութիւններ»։ Ահա թէ ինչու «ռամկավարները երբեք չեն ուզեր ճանչնալ Դաշնակցութեան տիրապետութեան խորհրդանշանը՝ եռագոյնը»։

Ուրեմն, Ռամկավարները,— խնդրե՛մ, կուսակցութի՛ւն,— իբրեւ քաջ «պաշտպան» արեւմտահայ բուրժուազիին շահերուն, եռագոյնին դէմ կը պայքարին՝ որովհետեւ կը վախնան որ «արեւելահայ բուրժուազիին մարտական կուսակցութիւնը» կը տիրապետէ գաղութներուն մէջ միայն... դրօշ պարզելով։

Այսքա՞ն,— ո՛չ։ Պրոլետարի աշխատակիցը տեսէք թէ դեռ ի՛նչ կարծիքներ ալ ունի արտասահմանի հայ դրամատէրներու (չխօսինք) գռնապաններուն մասին.—

«Ռամկավարները եւ եկեղեցիի հոգեւոր հայրերը ոչ մէկ առնչութիւն ունին խորհրդային երկրի աշխատաւորութեան շահերի հետ, նրանք միայն օգտւում են այն հանգամանքից, որ խորհրդային Հայաստանի շինարարութեան վիթխարի չափազանց մեծ ազդեցութիւն է գործել գաղութների հայ աշխատաւորութեան վրայ, եւ պարզապէս ցանկանում են այդ հանգամանքը օգտագործել»։ Ուրեմն Ռամկավարներուն սիրոյ այստեղ ալ մաս չէ։ Ինչպէս «Պրոլետար»ի աշխատակիցը կը գրէ, Ռամկավարները կ'ուզեն օգտագործել Հայաստանի շինարարութեան ձգած տպաւորութիւնը այն պայքարին մէջ, զոր սկսած են Դաշնակցութեան դէմ։ Եւ ասոր կ'ըսեն «Հայաստանի բարեկամութիւն» կամ «Հայաստան սիրել»։ Զարմանալի ոչինչ կայ, ասկից քանի մը տարի առաջ Ա. Կարինեան շատ աւելի ծանր բառերով ողջունեց ռամկավարներուն կեցուածքը, անոնց սէրը Հայաստանի մասին։

Այսուհանդերձ «Պրոլետար»ի աշխատակիցը կը հրճուի որ «Ռամկավարները ամենուրեք մերժում են եռագոյնը եւ հաստատում որ Դաշնակցութիւնը իրաւունք չունի պետական դրօշ ունենալու եւ այդ դրօշը փաթթելու գաղութի հայութեան վզին, որ միակ ընդունելի դրօշը բուն երկրի՝ խորհրդային Հայաստանի դրօշն է»։

Այսպէս, ուրեմն, «արեւմտահայ բուրժուազին» կ'ընդունի պարզել խորհրդային Հայաստանի դրօշը, եւ «Պրոլետար»ի աշխատակիցը թէ՛ կը խնդայ այս կատակերգութեան վրայ, թէ՛ կը հրճուի։

«Պրոլետար»ները գիտեն «արեւմտահայ բուրժուազիի» լաքէներուն այս ծառայութեան արժէքը,— արտասահմանի մէջ չուն մը պէտք է որ հաչէ Դաշնակցութեան դէմ։ Սակայն կարծես յիմարանոցային կանչերն ալ ապառնալիքները չեն կրնար կարծես պաղչտկել իրենց սիրտը։ Թէեւ չեն դադրիր, իրենք եւս ներսէն, հայհոյել Դաշնակցութեան դէմ։

Ահա թէ ի՞նչ կ'ըսեն, «դրօշամարտ»ին առթիւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան.—

«Դաշնակցութիւնը, Հայաստանի իշխանութեան գլուխն անցնելէ առաջ, եռագոյն դրօշ չունէր։ Այդ շրջանին իրարմէնկ բուրժուազիայի քաղաքականութիւն կը վարէր։ Զանգուածները խաբեբայութեամբ իր շուրջը համախմբելու համար, կը պարզէր միայն կարմիր, յեղափոխական դրօշ։ Երբ այդ յեղափոխական դրօշի շնորհիւ անցաւ իշխանութեան գլուխ, կարմիր դրօշը նետեց մէկ կողմ, եւ պարզեց իր իսկական դրօշը՝ եռագոյնը, որ կ'արտայայտէր իր դասակարգին կամքն ու ցանկութիւնը, օտար դրամատիրական երկիրներու դրօշներուն նմանելու համար»։

Այսպէ՛ս կը գրեն պատմութիւնը։ Եւ դեռ ըսողներ կան թէ Հայաստանի բոլշեւիկները խելք չունին,— խելք բանեցնող այսպէս կ'ըլլայ։

«Թէ ի՞նչպէս փոխեց Դաշնակցութիւնը իր դրօշը, լաւ գիտեն Հայաստանի աշխատաւորները, թէ ինչո՛ւ փոխեց, այդ եւս յայտնի է։ Դաշնակցութիւնը եղեր է եւ է հայ խոշոր բուրժուազիի մարտական կուսակցութիւնը, որ իր փառքը, իր իշխանութիւնը կրնայ հաստատել միայն աշխատաւորութեան շահագործման վրայ»։

Այսպէ՛ս կը բաբբառի կարմիր ապուշը։ Եւ արիկայի նոյն ճշտով կը շարունակէ.

«Դաշնակցութեան դրօշը ամօթալի շահագործման, ստրկացման, կեղեքման դրօշն է, որ երբեք չի կրնար ոգեւորել գաղութներու հայ աշխատաւորութիւնը։ Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւններու շուրջը համախմբուած՝ գաղութներու աշխատաւորութիւնը, պարզելով աշխատաւորական խայրենիքի՝ Հայաստանի մարտական կարմիր դրօշը, պէտք է պայքարի Հայաստանի բոլոր թշնամիներու դէմ»։

Այժմ Ռամկավարներուն կը մնայ, տրուած այս հրահանգին համաձայն, կարմիր դրօշ պարզել եւ կռուիլ եռագոյնին դէմ։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 6 մարտ.— Ա. Ահարոնեան, հայ տառապանքի մեծ գուսանը, իր խորհրդապաշտ ու արտօրէն եռացուն կերպարանքով «Հայոց աշխարհի Արարատեան սրբազան դաշտի» նկարագրութեան ընթացքին, իր պաշտելի ժողովուրդի ներկայութեանը, անողորմ հարուածը ստացաւ ու կիսամեռ գետին ինկաւ (11 փետր. 1934)։ Այսօր 23րդ օրն է որ տակաւին գիտակցութեան չէ եկած։

Դուրսը ժողովուրդը շշմած ու արտաբեկ երազի մը ազդումներն ունի ի տես իր աչքին առջեւ պատահած մեծ դժբախտութեան։ Մարսէյլէն դուրս բազմաթիւ միութիւններ, կուսակցական մարմիններ, անհատ ընկերներ ու բարեկամներ նամակներով ու հեռագիրներով կը յայտնեն իրենց մեծ ցաւը եւ անհամբեր յուսադրիչ լուրերու կը սպասեն։

Հարիւրներով են այն բարեկամները որոնք օրուան ծանր հոգերու տակ կքած, կը մօտենան եւ իրենց բարոյական աջակցութեան հետ կը բերեն նաեւ իրենց նիւթական օժանդակութիւնը, մեծ հիւանդին բժշկութեան եւ խնամքի գործը կազմակերպելու համար։

Անձնուէր ընկերներ ու ընկերուհիներ գիշեր ու ցերեկ հիւանդի կողքին կեցած են խնամելու համար զինքը եւ մխիթարելու իր սիրելի տիկինը։

Պէտք էր փրկել Ահարոնեանը, որ ոչ միայն իր կուսակցութեանն է, այլ եւ համայն հայութեան։ Մարսէյլը պատասխանատու պիտի մնար աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած հայութեան առջեւ, եթէ փրկութեան գործը չկազմակերպէր։ Անհրաժեշտ էին ու են մեծանուն մասնագէտներ, բժիշկներ, հիւանդապահներ եւ խնամող ձեռքեր։ Անկարելին կարելի պէտք էր դարձնել, որովհետեւ հայ ժողովուրդը տակաւին կարիքը ունի իր Ահարոնեանին։

Այս հանգամանքով եւ առաջադրութիւնով էր որ կազմուեցաւ Յանձնախումբ Մարմինս

Ի տես հիւանդութեան լրջութեանը եւ հիւանդի հանգամանքին, Յանձնախումբ Մարմինս առանձնած պարտականութիւնը շատ ծանր է։ Ահա թէ ինչու մեր խիղճը մեզ թելադրեց Մարսէյլէն դուրս գալ եւ համայն հայութեան հետաքրքրութեան ու գուրգուրանքին առարկայ դարձնել մեծ Հայուն այսօրուան վիճակը, որ համաձայն բժշկապետներու կարծիքին ծանր է եւ կարօտ երկարատեւ խնամքի։

Ահարոնեանի աջ ձեռքը, ոտքը եւ լեզուն չեն գործեր. իմացականութիւնը աղօտ կերպով կուգայ ու կ'երթայ. օրուան մեծագոյն մասը ջղային ցնցումներ կ'ունենայ, ու երբ վայրկեան մը կը գիտակցի իր հանճարեղ լեզուի անգործունէութեանը, դառնօրէն կը հեծէ։

Ցոյս կուտան մեզի գիտունները, յոյսով ենք նաեւ մենք որ Աւետիքը որոշ չափով պիտի փրկուի, եթէ անակնկալ բան մը չպատահի։ Մեր յոյսին ու գործունէութեանը մէջ մենք պիտի ամրապնդուինք ալ աւելին, եթէ կարկառուն ձեռքեր եւ սրտեր գան, միանան մերիններուն։

Բժշկապետներ Տինեըլն, Օլմէյն եւ Ռօժէյն վերջ այս անգամ փրոֆ. Օտիպէրի ալ կարծիքը առնելով, ինչպէս նաեւ բժիշկներ Մելքոնեանի եւ Թրապիւքի հիւանդը փոխադրել պիտի տանք առանձին ու օդաւէտ յարկաբաժին մը, ուր այժմէն իսկ բժշկութեան եւ խնամքի հոգը կարգադրուած է։

Թող ներողամիտ գտնուին ամէն անոնք որ իբր բժիշկ, հիւանդապահ, խնամող, մազող ու նիւթապէս օժանդակող ապացոյցը տուին իրենց անձնուիրութեան, եթէ այս անգամ զանց կ'առնենք իրենց անունները յիշել, որովհետեւ վստահ ենք թէ անոնք պիտի գան իրենց բաժը թեթեւցնելու համար եւ մենք ալ ժամանակ պիտի ունենանք հանրութեան ծանօթացնել իրենց անունները, նաեւ մեր նիւթական ու բարոյական գործունէութեան զեկուցումը։

Առ այժմ մտածենք փրկել Ա. Ահարոնեանը։

Ի դիմաց Յանձնախումբ Մարմնի

Ատենապետ՝ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Գանձապահ՝ Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Հաշուապահ — քարտուղար՝ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Հասցէ.- H. Babikian, Bois-Luzy, Marseille.

⁂ Պոլսոյ «Ռաֆֆի» Մշակութային Միութիւնը հեռագրով կը խնդրէ «Յառաջ»էն՝ թարգման հանդիսանալ «իր սրտագին մաղթանքին՝ մեր սիրելի եւ անզուգական բանաստեղծ Ահարոնեանի արագ ապաքինման համար»։

Խելքէ — պակաս յօդուածագիրը, սակայն, կը մոռնայ, որ նախ գրած էր թէ Ռամկավարները «արեւմտահայ բուրժուազիին շահերուն պաշտպանն» են, յետոյ կը գրէ թէ Դաշնակցութիւնը եռագոյն պարզելով կ'ուզէ ապահովել բուրժուազիին տիրապետութիւնը գաղութներու մէջ։ Իր դրածէն բան մը կը հասկնա՞յ «Պրոլետար»ի փախուկը։ Եւ վերջապէս դեռ կը պնդէ թէ դրօշամարտը առեղծուեցաւ պարզապէս մոռցուցած փրկելու համար եռագոյնը, որ «արհամարհուած, մոռցուած ու մերժուած» կը մնար։ Եթէ մոռցուած էր եռագոյնը, ինչո՞ւ բոլշեւիկ գործակալները այսքան կատաղութիւն ցոյց կուտան... բեմերէն վար առնելու համար զայն։

Պատճառն այն չէ՞, որ արտասահմանի հայութեան մեծամասնութեան հոգւոյն մէջ եւ գաղութներու հայկական հանդէսներու բեմերուն վրայ ընդհանրապէս կը ծածանի եռագոյնը, երբեւ խորհրդանշան մը հայ հոգւոյն եւ մշակոյթի անկախութեան տենչերուն, երբեւ սպառնալիք եւ արհամարհանք՝ կարմիր եւ դեղին, համայնավար կամ ռամկավար լաքէներու դրամով գնուած Հայաստանատրութեան։

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԵԿՈՏ ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 մարտ).

— «Այլ եւս որ եւ է տարակոյս գոյութիւն չունի, որ Չեկան, նոր ու ապերասան թափ մը տուած է իր գործունէութեան, բովանդակ գաղթաշխարհի մէջ։ Ամբողջ տասներկուց տարի, դաւերուն բոլոր տեսակները փորձելէն եւ գաղթաշխարհը վերջնական կերպով պառակտելու իր հիմնական առաջադրութեան մէջ ձախողելէն յետոյ, այս անգամ աւելի յամառ ու խայտառակ ծրագրով մը ասպարէզ իջած է, տասներեքերորդ տարիներու ընթացքին իր չկրցածը, տասներեքերորդ չարաբերութեան մեջ հանելու համար։

Դիտեցէք արդարեւ գաղթահայ կեանքի վերջին երկու ամսուան պատկերը եւ պիտի զարհուրիք։ Այս անցած տասնեւհինգամեակի ընթացքին ոչ մէկ ժամանակաշրջան չէ պարզած այսօրուան դժոխքը։ Նիւ Եորքի ոճիրէն ասդին հայ գաղթաշխարհը բռնուած է այնպիսի ալեկոծութեան մը, որուն ելքը ոչ ոք կրնայ գուշակել։ Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Պուլկարիոյ, Ցումանիոյ(?), Ռումանիոյ, Եգիպտոսի եւ այլ վայրերու հայկական գաղութները բռնուած են ժամի մը, որ ունի մէկ կեդրոն՝ կարմիր եզան եղջիւրներուն վրայ։ Բոլորն ալ կը ցնցուին միեւնոյն ստորերկրեայ ալիքներով։ Ու ցցուած է անխուսափելի եւ դաւադիր Չեկան։ Ա՛յն որ կ'ուզէ նստիլ հայկական գաղթաշխարհի ճամակին եւ խաղցնել զայն իր ուզածին պէս։ Ա՛յն որ կ'ուզէ գլուխ ելլել այդ գաղթաշխարհի արթուն պահակ Դաշնակցութեան հետ, բայց չի կրնար, թեւերը կարճ կու գան։

Եւ սակայն չարիքը կը տարածէ իր թեւերը։ Կը փռուի ամէն տեղ լայնէն ու երկայնէն։ Երէկ, անիկա, երբեք ոչ աւելի զուսպ, այլ գէթ աւելի զգուշաւոր էր իր դաւադրական գործունէութեան մէջ։ Այսօր, չունի այլ եւս այդ զգուշաւոր ընթացքը։ Կը գործէ լրբենի ապերասանութեամբ մը։ Խելառ ու սանձակոտոր թափով մը։ Կը գործէ բացէ ի բաց զինակցելով այն բոլոր վատ, չարահամբաւ ու արհեստով ոճրագործ տարրերուն հետ, որոնք իր յաւազոյն արբանեակները կը հանդիսանան գաղութներու մէջ։ Եւ այս արբանեակներու կողքին, անիկա իր հետն ունի նաեւ կեղծ, յետադիմական չէքիսթներ, ազատ — փաշան, ռամկավարը, հնչակը, մէկ խօսքով բովանդակ հակադաշնակցական եւ հակազգային պլօքը, զոր առած է իր վերին թեւարկութեան տակ եւ գործի կը լծէ զայն իր ուզածին պէս։ Կը գործէ յոխորտած մոլեգնութեամբ մը, որ իր թափը կը ստանայ չէկիստներու որջէն՝ Երեւանէն եւ հոն բազմած չէկայապետ Վանցլէն, որ դեռ ամիս մը առաջ, ժամերով ճառտեց Դաշնակցութեան դէմ, ժամեր ցոյց տալով հայհոյելով, սպառնալով։

Պղծուած է հայ գաղթաշխարհի մթնոլորտը։ Խանգարուած է տարագիր հայ ժողովուրդին ներքին անդորրութիւնը։ Գաղութէ գաղութ մտն զալով, դիւահար Չեկան քարեղ կը թափէ ամէն տեղ։ Ու երդիկ կը բռնկեցնէ։ Դանակ եւ ատրճանակ կը շողացնէ։ Ու մարդ կը սպաննէ։ Արիւնի ծարաւ ունի։ Եւ յօշոտելիք զոհ կը փնտռէ սովալլուկ գազանի պէս։

Ի՞նչ կը խորհի գաղութներու հայութեան առողջագոյն զանգուածը Չեկայի այս սանձարձակ չարագործութեանց եւ անոր բանիւ եւ գործով ուժ տուող սեւերես պլօքի մեղսակցութեան ի տես։ Վայրկեանի լրջութեան գիտակցութիւնը չունի՞ ան եւ չի՞ կարծեր որ եկած եւ նոյն իսկ անցած է բոլոր միջոցներով ինքնապաշտպանութեան ժամանակը»։

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳԱՏՈՒՆԸ

oooo

Փարիզի Հայոց Ազգատունի ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ փետր. 4ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգի նիւթ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում վարչութեան, ընթերցում հաշուեքննիչ յանձնաժողովին տարեկան տեղեկագրին եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Համաձայն վարչութեան տեղեկատուութեան, վերջացող տարուան ընդհ. հասոյթները եղած են 79,238 Ֆր. 10 սանթ.։ Բաշխուած նպաստները հասած են 59,810 Ֆր.ի։ Վարչական ծախքերուն գումարը եղած է 13,988 Ֆր. 20։ Նպաստընկալներու կարգին 25 ընտանիք եւ անհատներ կը ստանան ամսական որոշ եւ կանոնաւոր օգնութիւն եւ 147 հոգիներու տրուած են անմիջական նպաստներ։ Անկէ զատ կատարուած է դեղատեղենի եւ նպարեղէնի բաշխում եւ 67 հոգի պատսպարուած են զանազան ապաստաններու մէջ։

Հաշուեքննիչ յանձնաժողովը քննելով վարչութեան տարեկան հաշիւները, նոյնութեամբ վաւերացուց զանոնք։

Ընդհ. ժողովը յետոյ կատարեց նոր վարչութեան ընտրութիւնը, հետեւեալ անդամներով.— Գ. Գ. Ա. Կիւլպէնկեան, Մ. Փամպուքճեան, Ա. Ճիւմպիւշեան, Յ. Սարաճեան, Յ. Որբերեան, Մ. Մալումեան, Խ. Քէպապճեան, Լ. Խորեան, Կ. Խուպիկեան, Վ. Գարայեան, Վ. Ճէվահիրճեան, Ե. Յարութիւնեան, Ա. Զաքրեան։

Նորընտիր վարչութիւնը իր առաջին նիստը գումարեց փետր. 18ին, որու կարգ ունենալով դիւանի ընտրութիւնը։ Ընտրուեցան Գ. Գ. Ա. Ճիւմպիւշեան՝ ատենապետ, Յ. Սարաճեան՝ փոխ — ատենապետ, Վ. Ճէվահիրճեան՝ ատենադպիր, Մ. Մալումեան՝ փոխ — ատենադպիր, Ա. Կիւլպէնկեան գանձապահ։

Լիայոյս ենք թէ բարեսէր հասարակութիւնը պիտի շարունակէ ցոյց տալ նոյն համակրանքը եւ քաջալերութիւնը հանդէպ Ազգատունի Ընկերութեան, որպէսզի կարենայ գլուխ հանել իր առանձնած դժուարին գործը։

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

— Ինչո՞ւ։ — Որովհետեւ կրճատուած են միայն կարգ մը անցքեր, իսկ ուրիշներ կը մնան տակաւին։

— Մնացած մասերը վարկաբեկի՞չ են ձեզի համար։ — Ռասփութինի տեսարանը կը մնայ դեռ։

— Այսինքն ո՞ր տեսարանը։ — Իր սենեակին մէջ անցնող տեսարանը։

— «Ես ու դուն պիտի պատժենք Փայլը», այդ մասի՞ն է ձեր անհարկը։ — Այո՛։

Նախագահը յետոյ հարցումներ ուղղեց իշխանուհիին՝ պատմական յայտարարութենէն ետք անոր ունեցած շարժումներուն պալատական կեանքի անցուդարձերու մասին։

(ԽՄԲ.— Մեր թղթակիցը ամբողջովին թարգմանած է հարցաքննութիւնը, բայց տեղ[illegible], հրատարակելով միայն գլխաւոր մասերը)։

Յետոյ սկսաւ իշխան Եուսուփովի հարցաքննութիւնը.—

ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԸ

— o —

Նախագահ.— Ռասփութինը յայտնե՞ց թէ ինչու յարաբերութիւններ կը մշակէր Գերմանիոյ հետ. ըսա՞ւ թէ ինչ գործեր կը տեսնէր Ռուսիոյ մէջ՝ Գերմանիոյ հաշւոյն։

— Այո՛, պատասխանեց իշխանը։

— Կ'աշխատէ՞ր որ ցարը հրաժարի եւ ինք ըլլայ Ռուսիոյ տէրն ու տիրականը, [illegible]։ — Այո՛։

— Եւ դուք վճռեցիք որ ձեր հայրենիքին փրկութեան համար անիկա պէտք է՞ մեռնի։ — Այո՛, որովհետեւ համոզուած էի թէ անիկա հայրենիքիս թշնամին էր։

— Դեկտեմբեր 16ի գիշերը Ռասփութին ձեր խնդրանքով Մօյքա պալատը եկա՞ւ։ — Այո՛։

— Այդ շրջանին բժիշկ մը Թոյներ տուա՞ծ էր ձեզի Ռասփութինը սպաննելու համար։ — Այո՛։

— Ի՞նչպէս պիտի գործածէիք Թոյնը։ — Անուշեղէններուն եւ գինիին մէջ դնելով։

— Ռասփութինը պալատին ո՞ր սենեակը տարիք։ — Գետնայարկի մառանը։

— Երբ հոն կը գտնուէիք, նուագ կա՞ր պալատին մէջ։ — Այո՛, իմ հիւրանոցս։

— Այդ գիշերը ո՞վ մառան իջաւ կրօնաւորին հետ։ — Ո՛չ, ինքս։

— Անուշեղէն եւ գինի տուի՞ք իրեն։ — Այո՛, ե՛ս տուի։

— Ձեր Թոյնը որ եւ է ազդեցութիւն ըրա՞ւ Ռասփութինի վրայ։ — Սկիզբը ո՛չ, բայց յետոյ այո՛։

— Երբ տակաւին չէր մեռած, ատրճանակ մը ճարեցի՞ք։ — Այո՛։

— Ո՞վ տուաւ ատրճանակը։ — Մեծ Դուքս Տիմիթրին։

— Ո՞ւր էր ան այդ պահուն։ — Հիւրանոց էր։

— Դուք մառանը իջնելով կրակեցի՞ք մէկու մը վրայ։ — Այո՛, Ռասփութինին վրայ։

— Մեռած ըլլալու երեւոյթ ունէ՞ր։ — Այո՛։

— Որ եւ է մէկու լուր տուի՞ք այդ դէպքին մասին։ — Այո՛, Մեծ Դուքս Տիմիթրիին, Պուրիշկեվիչին եւ Սուխոտինին։

— Այդ երեքը ծանօ՞թ էին Ռասփութինը սպաննելու ձեր ծրագրին։ — Այո։

— Ռասփութին հետզհետէ ողջ մնալու երեւոյթ ունէ՞ր։ — Այո՛, քիչ վերջը։

— Վերջ ի վերջոյ ի՞նչպէս մեռաւ։ — Պուրիշկեվիչը երեք անգամ կրակեց։

— Մեռա՞ծ էր։ — Ո՛չ տակաւին։

— Յետոյ դուք ի՞նչ ըրիք մեռցնելու համար։ — Կարծր գաւազանով մը զարկի։

— Յետոյ դուք եւ ձեր երկու բարեկամները դիակը նետեցիք գետին մէջ։ — Այո՛։

— Երբ այս բոլոր բաները կ'ընէիք, համոզուա՞ծ էիք թէ ծառայութիւն մը կը մատուցանէիք ձեր հայրենիքին։ — Այո՛։

Իշխանը աւելցուց թէ յաջորդ առտուն ձերբակալուած եւ ցարին հրամանով վտարուած էր Փեթերպուրկէն։

— Շարժանկարին իշխան Չիկոտիէքէվը, ձեր կարծիքով, ո՞վ է։ — Ե՛ս, ինքս։

— Կրնա՞ք կրկնել երդուեալներուն թէ դուք կարծր գաւազանով մը հարուածեցիք Ռասփութինը մինչեւ որ մեռաւ։ — Այո՛։

— Սխա՞լ է ըսել թէ դուք Ռասփութինի մեռնելէն յետոյ այնքան շփոթած եւ գրգռուած վիճակ ունէիք որ սկսաք անոր դիակը ծեծել։ — Հարուածելէս ետքն էր որ մեռաւ։

Շարժանկարի ընկերութեան փաստաբանը սկսաւ իր հարցաքննութեան։

— Պարտականութեանս մաս չի կազմեր հարցնել ձեզի թէ ի՞նչ կը խորհիք մարդ սպաննելու գաղափարին բարոյագիտական արժէքին մասին։ Հարցումներ պիտի ուղղեմ ձեզի, պարզելու համար թէ ձեր անձնաւորութիւնը, ձեր խառնուածքը եւ Ռասփութինը սպաննելու ձեր մեթոտը հիմնովին տարբեր են Չիկոտիէֆէն։

Այս [illegible] անգլիերէնէն յետոյ իշխանին եւ իշխանուհիին փաստաբանը դիտել տուաւ թէ իշխանին անգլիերէնը այնքան զօրաւոր չէր եւ կարելի չէր բաղդատել իր կնոջը անգլիերէնին հետ։

— Ճի՞շդ է որ Օքսֆորտ գացած էք տարիներ առաջ, բայց մոռցած էք լեզուն, բացատրեց իշխանը։

Սըր Ուիլեըմ.— Ռասփութինը ձեր բնակարանը հրաւիրեցիք պատրուակելով թէ պիտի ներկայացնէիք ձեր տիկնոջ։ — Այո՛։

Իշխանը յայտնեց որ իր գիրքը թարգմանուած է եօթը կամ ութ տարբեր լեզուներու։

— Հետեւաբար ճշմարտութիւնը պատմած էք ամբողջ աշխարհին։ — Այո։

Փաստաբանը իշխանին գիրքէն կարդաց հատուած մը ուր այս վերջինը կը խոստովանի թէ իր կինը Ղրիմ էր այդ օրերուն, բայց որովհետեւ Ռասփութին երկար ժամանակ փափաքած էր ներկայանալ անոր, գիտակցօրէն այդ պատրուակը շահագործած էր, որպէսզի կրօնաւորը չմերժէր հրաւէրը։

— Կարեւոր թուական մըն է Աւստրիոյ Արքեդուքս Ֆէրտինանտի սպանութիւնը (յունիս 1914) այնպէս չէ՞։ — Այո՛։

— Այդ շրջանին դուք Անգլիա՞ էիք իշխանուհիին հետ։ — Այո՛։

Թարգմ. Ժ.Մ.

(4) (Շար.)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԶԱՒՕՐԵԱՆ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի «Արզուեթեան» խումբի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (Շավիլ)։ Ներկայանալ անզամատոմսով։

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժողովատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՌՕՄԱՆԻ «Անդրանիկ» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԱՆՏՕՔ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կեփին եւ Կշիռք խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Դուրեան Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փորթ տ'Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 13, Rue Pierre Curie, Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅԻ։ Կը նուագէ Թառիստ ԱՐԳԱՐ։ Տեղի պիտի ունենան կովկասեան պարեր։ Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՑԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի՝ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՑԻՆԵՐԸ

Երգ, Նուագ, արտասանութիւն։ Մուտքը՝ ազատ է։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ լոյս

Brasserie Colbertի սրահներուն մէջ

կը ներկայացուի «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»էն տեսարան մը

կ'երգէ Օր. Ի. ԳՐԻԼՔԻՐԼԵԱՆ (Փարիզէն)

Արտասանութիւն, ձրի զոթիյեան եւլն.։

Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Armand Guyի

Մուտք՝ այրերու 15 ֆրանք, կիներու՝ 12 ֆրանք։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

84, Rue Chape, Salon ԳՈՆ ԹԷԱԹՐԸԻ մէջ

կը նախագահէ՝ ընկերուհի Ն. ՔԻՄՐԻԹՃԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ՝ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ եւ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ։

իր մասնակցութիւնը կը բերէ Գ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը։

Մուտքը ազատ է։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ԱՐՏՕ ԽՈՒՄԲԻՆ եւ սեւլերի Հ.Յ.Դ. ԳԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գար վէուէնի սրահին մէջ, 20 Շըմ ը տը լա Մատրակ

երգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՊԱՆԵՌ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐՇԻԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 7

ներկայ կ'ըլլան ընկերներ՝

ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, ՊԱԼԱՅԵԱՆ, ԳԵԽՈՆԵԱՆ։

Պուրկ-լա-Րէն, Place Condorcet, Salle de Banquetի մէջ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2.50 ֆր.։

Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet Bourg-la-Reine։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»ի 13րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՍԱՐՍԷԼ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Առնուվիլ, Salle Callemantի մէջ (կայարանին դիմաց)

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Կը խօսի՝ ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մուտքը 3 ֆրանք։

Ֆր. Կարմիր Խաչի Օրը Վիէնի մէջ

Կազմակերպուած՝ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Թ. Ա. Կ-Թեան սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ՕՐ. ՔՕՇԵԱՆ (հրաւիրուած Փարիզէն)

ճոխ գեղարուեստական բաժին։ Լիոնէն հրաւիրուած է Գ. Ն. Քըրքըքճեան, իր ճազով եւ պանտայով կը պարէ նաեւ փոքրիկն Պետօ։

Մուտքը՝ ազատ է։

Երեկոյթ Ֆր. Կարմիր Խաչի Օրուան առթիւ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Մասնաճիւղին կազմէ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին

Սալ Ժան Տ'Արքի մէջ (Րիւ Սիզըոն, թիւ 6, Շավանէլի մօտ)

Կը խօսի՝ ՕՐ. ՔՕՇԵԱՆ (հրաւիրուած Փարիզէն)

երգ, արտասանութիւն։ Հայկական տարազով գեղջկական պարեր դպրոցականներու կողմէ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ եւ ԱՆԴԻՄԱԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salon Florideի մէջ 7, rue Venture

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Opéra Comiqueէն Օր. Mireille Belgrano, Փարիզի Վարիէթէէն հռչակաւոր կատակերգակ Honoré Gabin։ Եւրոպական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Գ. ՋԱՐԵՀ ՋԻՎՈՒՇԵԱՆԻ եւ M. Richardի եւ մասնակցութեամբ հռչակաւոր ՌՕՑԱԼ ՃԱԶի։

դիմակաւորներու տրդանցք. գեղեցիկ տարազ կրողներուն արժէքաւոր նուէրներ։ ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ՝ ՏԵՂՒՈՅՍ ԼՂԻԱԳՐՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՒ

վաղը կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի սրահին մէջ, 8 rue Danton.

Հայերէն լեզուով կը ներկայացուի՝ Ն. ՊԷՆԼԵԱՆԻ խաղացանկէն

«ԱՃՃԸ ՊԱՇԸ ԹՕՍՈՒՆ ԱՂԱ» (զաւեշտ)։

Գիները 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք։

ԿԱՆՈՒԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

0000

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 17

ԱՆԻԷՐ, Արամ Ամիրխանեան։
ԱՐԼ, Եդուարդ Պետիկեան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Աղասիկ Պէրպէրեան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Մասիս Այնեան։
ՆԷՎԷՐ, Զաքրեան։
ՕՇ, Ռօզ Յարութիւնեան։
ԱՐՔԷՕՅԼ, Եէմէնիճեան։
ՎԻԷՆ, Մարկոս Նաճարեան։
ՖՕՆԹԸՆԷՅ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Աւետիս Գալֆաեան։
ՀԵՐԻՔՈՒՐ, Մուրատեան։
ԺԱՆԹԻՅԻ, Խաչատուր Պալեան։
ՇԱՎԻԼ, Մ. Մանուշակեան։
ՔԼԱՄԱՌ, Սարգիս Գզիրեան։
ՓԱՐԻԶ (8), Փրոֆ. Աղաճանեան։
ՄԻՐԱՄՈՆ, Ռ. Սարեան։
ՓԱՐԻԶ (16), Հմայեակ Խոսրովեան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Մկրտիչ Տէմիրճեան։
ՓԱՐԻԶ (3), Լեւոն Պապօեան։
ՓԱՐԻԶ (19), Արշակ Արզուեան։
ԻՍԻ, Սարգիս Գորգիկեան։
ԱՆՏԻՈՔ, Տօքթ. Ս. Մատթէոսեան։
ՓԱՐԻԶ (19), Գարլօ Աղեան։
ՇԱՍ, Ս. Թորոսեան։
ՄՕՐԻՍԹԷԼ, Վահան Պօղոս։
ՆԱՆԹ, Գ. Ստամպուլեան։
ՆԻՍ, Խ. Պանոսէզեան։
ԼԻԷԺ, Ա. Բուջինեան։
ՇԱՍ, Պօղոս Ապրազեան։
ԱՆԻԷՐ, Համբարձում Գարճեան։
ՌՈՒԷՅԼ, Հրանտ Մկրտիչեան։
ՊՕՊԻՆԻ, Սարգիս Աբրահամեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Եկեղեցական Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը մեծամասնութիւն չգոյանալուն համար յետաձգուած էր այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին նոր մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Ներկաները մեծամասնութիւն պիտի համարուին։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ՍԻՐԱՍՏԻՈՅ Այգ. Սրբատարգաց Միութեան ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ 61, Mr. le Prince։ Կը խօսի՝ Տքթ. Ա. Պօղոսեան առողջապահութեան մասին։ Մուտքը՝ ազատ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ աչանդամ բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին 37 Bld Dugomier, Գար Կլօպի սրահը։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (73)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այդ միջոցին, Արզուէնի կացութիւնը հետեւեալն էր.— 11 փետրուարին, Արտանուշի շրջանը առնուած էին մեր այն ուժերը որոնք Քուլարգէեան կը գտնուէին։ Ուշադրութեան արժանի ուրիշ դէպք մը չըլլալով, Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատար Եալչըն պէյ Շթանկէ պէյին հրամանով եկած էր Արզուէն՝ որպէսզի ճշդուի այն դիրքը զոր պիտի բռնէր Թէշքիլաթը Մախսուսէն՝ թէ պաշտպանութեան եւ թէ յարձակման մը պարագային։

Աւարտած էին այն ամրութիւնները, զորս պատրաստած էին Էրզիմի կռնակը՝ Ռուսերուն դէմ։ Անկէ յետոյ բռնած էին ուրիշ ամրութիւններու։ Էրզիմէն յետոյ, պաշտպանութեան երկրորդ գիծը պիտի ըլլար Կիւմիշխանէն։ Եալչըն պէյ հրամայած էր նաեւ 400 հոգինոց խումբեր փորել Փուլէթի մէջ։ Շավշէթի շրջանին մէջ կային 200 հոգի՝ Սապիթ պէյի հրամանին ներքեւ։ Վերջինը, իր այդ ուժով, եկած էր Քէմալ պէյի քով։ Ատոր վրայ, Քէմալ պէյ որոշած էր Ածըքլըմայի կողմերը յարձակիլ Ռուսերուն վրայ։

Այս պատրաստութիւնները կը տեսնէին վանելու մօտ Ռուսերուն այն յարձակումը որուն կը սպասէին։ Ու ամէն րոպէ կը սպասէին անոնց յարձակման։ Հոս ու հոն կարելի էր հանդիպիլ անոնց հետախուզական թեւերուն։ Օրինակ, հետախուզական թեւ մըն ալ տեսնուած էր Գասմանը օղլու կամուրջին վրայ։ Կրակ բացուած ըլլալով, այդ թեւի հեծեալները իրենց ձիերը լքած ու փախած էին։ Այդ օրերուն, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ Կարինէն Եուսուֆէլի վերադարձած էր։ Անկէ կը վարէր Թէշքիլաթը Մախսուսէի գործերը։ Այդ միջոցին, հարկ էր երկուքի բաժնել այդ գործերը։

Առաջին՝ թշնամիին դիմագրաւել. երկրորդ՝ զբաղիլ Թէշքիլաթը Մախսուսէին փախստականներով։ Որովհետեւ, վերջերս փախստականներու թիւը շատցած էր։ Ատոնց գլխաւորներէն՝ Զօր գիւղացի Քարա Վասըֆ Օղլուներն ու Զավուշ օղլուները փետրուար 11ին, Իշհանտայի կառավարութիւնը կոխելու յոյսով, յարձակած են կամուրջի պահականոցին վրայ՝ առնել մը ի վեր իրենց գիւղը պահուըտած փախստականներուն հետ։

Սակայն, մեր չէթէները, որոնք լուր էին առած թէ փախստականները պիտի գան, պատրաստ էին պահակատունին շուրջի փոսերուն մէջ, ու ետ մղած են զանոնք։

Ատոնցմէ զատ, բազմաթիւ փախստականներ կային նաեւ Օֆէր գիւղին մէջ։ Վախնալով որ, միւսները եւս ատոնց հետ միանալով մեծ ուժ մը կը կազմեն, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյէն կը խնդրուէր Եուսուֆէլիէն անմիջապէս ջոկատ մը ղրկել՝ պահականոցէն վանուած փախստականները — րուն փախուստի գիծը կտրելու համար։

Բայց, այն պահուն երբ թշնամի ուժերը չափազանց կը նեղէին մեր ճակատը, կարելիութիւն չկար փախստականներով զբաղելու։ Այդ միջոցին, Ռոփէն ու Իսքարինչի շրջակայքը ամբողջովին կը գտնուէին թշնամիին ձեռքը։

Մեր այն ջոկատները որոնք հոն կը գործէին, կը նահանջէին թշնամի ուժերուն առջեւ։ Բիզա պէյի ճակատին վրայ կատարուած յարձակումները ալ եւ է օգուտ չէին տուած։

Այս կացութեան մէջ, անկարելի էր որ Շթանկէ պէյ երկար ատեն Արզուէն մնար։ Ուրեմն, Շթանկէ պէյ, փետրուար 14ին իր զինուորներով շարժած էր դէպի Մուրկուլ։ Հոն պիտի ջանար յին թշնամին ետ մղել։

Х

Շթանկէ պէյ, չարժելէ առաջ, Արզուէնի հրամանատար նշանակած էր Միւլքի վաշտային հրամանատար Հաքգը պէյը։ Անհրաժեշտ վայրերը պաշտպանելէ վերջ, վերջապէս նահանջի վայրը Իշհանը պիտի ըլլար։ Բանակէն առնուած հրամանագրով՝ Շթանկէ պէյին կը յանձնարարուէր միասին առնել Մուրկուլի ջոկատը ու մեկնիլ, բայց, Շթանկէ պէյ լսելով ջոկատի հրամանատար Հաֆըզ Միւլքեան էֆէնտիին յայտնած էր թէ ջոկատը պիտի թողու Մուրկուլի մէջ եւ ինքնէս պիտի մեկնի։ Շթանկէ պէյ, Արզուէնէն Մուրկուլ մեկնած ատեն, Կաֆուր էֆէնտիի չէթէն կը կռուէր Եուֆէի ճակատը։ Կաֆուր էֆէնտի չափազանց քաջ ըլլալով հանդերձ, չկարենալով դիմագրաւել ուժեղ թշնամիին առջեւ, սկսած էր կամաց կամաց նահանջել։ Բայց, նահանջի միջոցին ալ իր քաջութիւնը պահած էր։ Այնքան որ՝ ի վերջոյ ծանրապէս վիրաւորուած էր։ Վէրքը ծանր ըլլալով՝ չէր կրնար շարժիլ։ Իր չէթէի մարդոցմէն մէկը չկար իր քով, որ զինքը վերցնէր։ Հիմա, խեղճ Կաֆուրը իր պառկած տեղէն կը տեսնէր Ռուսերուն մօտենալը, կը հասկնար թէ գերի պիտի իյնայ ու պիտի գնդակահարուի, եւ, մահուան վախէն մղուած՝ կը պոռար.

— Ընկերներ, թշնամին կու գայ։ Ազատեցէք զիս։ Ով որ Աստուածը կը սիրէ, թող առնէ զիս տանի։

Բայց, ոչ ոք կարելիութիւն կ'ընծայէր Կաֆուրի այս աղաղակներուն։ Ամէն ոք կը ջանար իր գլուխն ազատել։ Գահ մը, երկու Ալպանացիներ որոնք Կաֆուր էֆէնտիի չէթէին կը պատկանէին, հեռուէն կ'անցնէին։ Անոնք ալ, կ'երեւի, տեսած էին Կաֆուր էֆէնտիին վիրաւոր վիճակի մէջ պառկած ըլլալը։ Որովհետեւ, փոխելով իրենց ճամբան, դէպի անոր կողմը ուղղուած էին։

Սակայն, ատոնք Կաֆուր էֆէնտիի թշնամին էին, եւ ոչ թէ բարեկամը։ Անոր հանդէպ մեծ ոխ մը ունէին։ Այս պատճառաւ, Կաֆուր էֆէնտի, տեսնելով որ իրեն կը մօտենան, ըսած էր.

— Խնայեցէք, զիս մի թողուք թշնամիին ձեռքը։ Հոս վերջ լուծելիք ախ չէ։ Մեր թշնամին հասարակաց թշնամի է։

(Շար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Օրտուցի Նշան Յովհաննէսեան, 27 տարեկան, ... անուն Կարապետ, որ 1914ին ... առաջ կը գտնուէր Շուշ (Իզէր)։ Իր հասցէն թող ղրկէ իր եղբօր՝ Հաննէս Յովհաննէսեանի, 30, rue Léoforos Vasileou Yorghiou Salonique, Grèce.

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՆ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	-
Պելճիքա	200 »	100 »	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 11 Mars 1934

ԺՕՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2112

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ԵՒ ԻՐ ԴԱՒԵՐԸ

— oo —

ԽՄԲ.— «Միացեալ Ճակատ»ի ապիկարները տակաւին չարտադրեցին Աթէնքի հոգեւոր հովիւ Մազլըմեան եպիսկ.ի հռչակաւոր «ժուռնալ»ը: Ո՛չ ալ որ եւ է կարծիք յայտնեցին այդ մասին:

Սպասելով այդ արտայայտութեան, առայժմ կ'արտատպենք Յունաստանի մեր երկու պաշտօնակիցներուն վերջին խմբագրականները, որոնք աւելի կը լուսաբանեն կատարուած արարքին անբարոյականութիւնը.—

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը շեշտէ մարտ 4ի խմբագրականով, «Ներէ՛, իրեն, Տէ՛ր» խորագրին տակ.

— «Ազգերու պատմութեան մէջ չգրուած բարոյական ոճիր մը գործուեցաւ, հայ եկեղեցականի մը կողմէ: Կարապետ եպիսկոպոս Մազլըմեան, իր առաջնորդութեան տակ, իր հոգեւոր պաշտպանութեան ներքեւ գտնուող հօտին մէկ մասը՝ իբր ոճրագործ, իբր խռովարար, իբր գաղութին խաղաղութիւնը խանգարող տարր Ներկայացուց կառավարութեան եւ հելլէն Հանրային կարծիքին:

Յունահայ գաղութի մէջին թիւը եթէ երեսուն հազար ընդունինք, առնուազն քսան հազարը կը պատկանին Մազլըմեանի որակած ոճրագործ եւ խռովարար տարրին, որուն ձեռքին մէջ կը գտնուին յունահայ գաղութի ութ թաղական խորհուրդներէն հինգը:

Մեր պատմութեան մէջ աննախընթաց է այս դէպքը: Կարելի չէ երեւակայել Հայ մը, այն ալ բարձրաստիճան եկեղեցական, որ իր առաջնորդութեան տակ, իր հօտին մեծամասնութիւնը յանձն կառավարութեան կասկածելի եւ անվստահելի ցոյց տայ, պահանջելով անոր «ջախջախումը» եւ պատժուիլը:

Մազլըմեան եպիսկոպոս Հա՞յ է, թէ հայութեան թշնամի: Ապահովաբար վերջինը, որովհետեւ հելլէն շրջանակներն անգամ գայթակղած են իր մատնութեններէն, ըսելով թէ նամակը որ ուղղուած է վարչապետին, վայել չէ բարձրաստիճան եկեղեցականի մը, որ կը յանդգնի խօսիլ գաղութին անունով:

Գաղութը մէկ մարդու պէս կեցաւ Մազլըմեան եպիսկոպոսի դաւաճանական արարքին դէմ: Անոնք որ կուսի դրօշ պարզած էին Դաշնակցութեան դէմ, անոնք՝ որ եպիսկոպոսի կողքին կեցած էին, մեղի դէմ ճիհատ յայտարարելով, այսօր բոլորն ալ կը ճակատին այս գաղութին մեծ փորձանքին դէմ, պահանջելով անոր պաշտօնազրկումը:

Ամօթ իրեն, որ փողոցային գրպարտութիւններու դիմեց՝ Հայ մեծ կուսակցութիւն մը ամբաստանելու համար:

Ամօթ իրեն, որ խաչի փոխարէն դաշոյնով մարտահրաւէր կը կարդայ ժողովուրդի մէկ մասին, որ հազարաւոր զոհեր տուած է հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար:

Մեզի ուրիշ բան չի մնար ընել, եթէ ոչ դիմել իր չհաւատացած Աստուծոյն, խնդրելու համար, որ ներէ իրեն, գործած մեծ եւ աններելի ոճիրին համար, որ մեր պատմութեան մէջ խոշոր տառերով պիտի արձանագրուի իբրեւ դաւաճանական արարք:

Ներէ իրեն, Տէր, այս անքաւելի մեղքը, այս հրէշային ոճիրը, այս աննախընթաց անկումը: Ներէ, որպէսզի իր խղճին հետ գործ ունենայ, զգաստութեան մէկ բոպէին անձնապատասխանութեամբ քաւելու համար իր գործած ոճիրը»:

Իսկ Սելանիկի «Հորիզոն»ը երկար խմբագրականի մը մէջ (ԴԱՏԱՍՏԱՆ) պատռելով Մազլըմեանի դիմակը, ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ իրողութիւնները (6 մարտ).—

1. Մազլըմեան, որ տակաւին հելլենական գրաւման շրջանին, Պոնտոսէն, իբրեւ վտանգաւոր ու կասկածելի մէկը աքսորուեցաւ Պոլիս, գրաւման շրջանի հրամանատար Պ. Թավուլարիսի կարգադրութեամբ Յունաստան ապաստանելէն վերջ ինկաւ ուղղակի համայնավարներուն գիրկը: Ծանօթ է այն սերտ կապը, զոր անիկա պահեց Աթէնքի այդ ատեններուան դեսպան Ուստինովի հետ, պաշտօնական թէ անպաշտօն կերպով: Երեւոյթները փրկել իսկ չուզեց ան: Եւ երբ, 28 Նոյեմբեր 1926ին, Հայաստանի խորհրդայնացման Ցրդ տարեդարձին առթիւ, աթենական «Քիվէլի» թատրոնին մէջ, խորհրդային դեսպան Ուստինովին հետ կողք կողքի նստաւ, անոր ներկայութիւնն իսկ առիթ ընծայեց արտաքին նախարարութեան այդ շրջանի ժամկոյ դիւանի տնօրէն Պ. Ն. Մօսխօփուլօսին, որպէսզի երկու օր յետոյ կիսապաշտօնական օրկան «Մէսսաժէ տ'Աթէն»ի մէջ ծաղրէ այդ հաւաքոյթը եւ յայտարարէ թէ «Քիվէլի թատրոնին համախմբումը հայրենասիրական եւ ազգային պարզ տօնախմբութիւն մը ըլլալու տեղ, չափազանց նեղմիտ համայնավարական ցոյց մը եղաւ»:

2. Մազլըմեան, Սելանիկի մէջ ալ ունեցաւ պատմութիւն մը, որ անջնջելի խարանով մը կը ծածկէ անոր ճակատը, մինչեւ այսօր: 30 հոկտ. 1927ին էր որ անիկա, հակառակ եղած բազմաթիւ ազդարարութեանց, եկաւ եւ հոս եկաւ: Ու դիմաւորեցաւ տեղական հելլէն մամուլին միաձայն համակրանքով, իբրեւ համայնավար գործիչ մը: Այս առթիւ շատ բան գրուեցաւ անոր մասին. «Տեղւոյս ողջամիտ Հայերը չեն կրնար լռել Մոսկուայի կամքին», յայտարարեց «Նէա Ալիթիա»ն: «Հայ արքեպիսկոպոսը դէչ գործունէութիւն մը ունեցած է անցեալին մէջ, Հայերու միջեւ», գրեց «Վալքանիօն»: Եւ «Մաքէտոնիա»ն, պատասխանելու համար մոլորած թերթի մը համակրանքին Մազլըմեանի հանդէպ, զոր «հելլենասէ՞ր» էր հռչակեր, հարցուց թէ «երբէ՞ն ի վեր հելլենասիրութիւնը կը ծաղկի բոլշեւիկներուն մօտ»... Եւ, Մակեդոնիայ ընդհ. կուսակալութիւնն ու Գ. Զօրաբանակի հրամանատարութիւնը, որոնք վաւերական տեղեկութիւններ ունէին Մազլըմեանի «եկեղեցական» ափոմի տակ թաքնուած խորհրդաւոր առաքելութեան մասին, չհանդուրժեցին անոր ներկայութեան Սելանիկի մէջ: Հիմնուած այդ պաշտօնական տեղեկութեանց վրայ, որոնց թղթածրարը մինչեւ այսօր ալ կը մնայ ընդհ. կուսակալութեան մօտ, կառավարութիւնը, 11 Նոյեմբեր 1927ին, վռնտեց զայն Սելանիկէն, ինչպէս պիտի վռնտէր հանրային անդորրութեան համար վտանգաւոր համարուած որ եւ է մէկը:

3. Սելանիկի մէջ առած այս դասէն յետոյ ալ սակայն Մազլըմեանին խելքը գլուխը չեկաւ: Անիկա շարունակեց բացէ ի բաց կապ պահել բոլշեւիկ դիւանագէտներուն հետ, Յունաստանի մէջ: Խորհրդային դեսպանատունը չուզեց նամբայ դարձուցեր էր զան:

«Հորիզոն» յետոյ կը պատմէ թէ Մազլըմեան էր որ կը տարածէր Երեւանի «Ազատ Եկեղեցի» կոչուած աղանդին թերթը, որ սահմանուած էր Հայ Եկեղեցին քանդելու, թէ 1927–1928ին, մէկ տարուան ընթացքին տուած է 15 «ժուռնալներ»՝ կուսակցականներու դէմ, աքսորեալներու ցանկ մըն ալ ներկայացնելով հեն..

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷ ԵՒ ՔԻԱՓ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԵՐԿՈՒՔՆ ԱԼ ԿԸ ՊՆԴԵՆ ԻՐԵՆՑ ԸՍԱԾԻՆ ԵՒ ԼՍԱԾԻՆ ՎՐԱՅ

Ուրբաթ օր, փետրուար 6ի դէպքի խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը լսեց նախորդ վարչապետ Պ. Տալատիէն, անոր ներքին նախարարը՝ Ֆրօ եւ ուրիշ վկաներ: Կարգ մը լուսաբանութիւններ կատարելու համար, միջանկեալ դէմ դիմաց հանուեցան նախորդ վարչապետը եւ ոստիկանութեան նախորդ վերատեսուչը, Պ. Քիափ, որ լսուած էր քանի մը օր առաջ:

Պ. Տալատիէ յայտարարեց թէ փետրուար 6ի ցոյցին մէջ կարգ մը տարրեր կ'ուզէին խուժել դէպի երեսփ. ժողով եւ բռնութիւն ի գործ դնել: Անոնց նպատակն էր նաեւ Էլիզէի պալատը երթալով, ճնշում բանեցնել հանրապետութեան նախագահին վրայ: Այս առթիւ կարգ մը մեղադրանքներ ուղղեց Պ. Քիափի, առանց կասկածի տակ դնելու անոր ուղղամտութիւնը: Պնդեց թէ հեռաձայնով խօսակցած ատեն, Քիափ յայտարարած էր թէ փողոց պիտի իջնէ: «Զորեքշաբթի օր խորհրդակցեցայ Պ. Քիափի հետ: Գլխաւոր հոգս էր այն տպաւորութիւնը տալ երկրին թէ կառավարութիւնը վճռած է ամբողջովին բանալ Սթավիսքիի պալարը, վերահաստատելու համար վստահութիւնը երկրին մէջ եւ Ֆրանսայի հեղինակութիւնը՝ արտասահմանի մէջ: Նոյն օրը ներքին եւ դատական նախարարներուն հետ ալ խորհրդակցեցայ Սթավիսքիի գործի մասին: Իմ գլխաւոր հոգս էր բոլոր հարցաքննութիւնները կեդրոնացնել Փարիզի մէջ, աւելի արագ շարժելու համար: Խնդրեցի որ ինծի յանձնեն Սթավիսքիի թղթածրարը, անձամբ քննելու համար: Հինգշաբթի օրը նորէն տեսնուեցայ դատական նախարարին հետ որուն հետ կարգադրեցի քննիչ յանձնաժողովի խնդիրը:

Հինգշաբթի օր ինծի բերին Սթավիսքիի թղթածրարը եւ պահանջեցի Փլիթառի, Մոռէի եւ Լըքուվէի տեղեկագիրները: Տարօրինակ բան, հարկ եղաւ վերջին երկու տեղեկագիրներուն համար սպասել մինչեւ յաջորդ օրը, ուրբաթ իրիկուն: Անմիջապէս ուսումնասիրեցի զանոնք եւ երեւան եկաւ որ փոխանակ անմիջապէս ճեղքելու պալարը, ճիշդ հակառակն եղած էր»:

Շարունակելով իր յայտարարութիւնները, Պ. Տալատիէ դիտել տուաւ թէ Սթավիսքին 1931ին, ամէն պարագայի մէջ, 1933ին ձերբակալուած պիտի ըլլար, եթէ ոստիկանութիւնը արագ շարժած ըլլար: «Ինծի յանձնուած տեղեկագիրներէն եզրակացուցի թէ անհրաժեշտ է նոր վարիչներ նշանակել երեք կարեւոր պաշտօններու համար: Ես կատարեցի այդ փոփոխութիւնները (ոստիկանութեան վերատեսուչ, ապահովութեան տեսուչ, ընդհ. դատախազ) Մոռէի տեղեկագիրը կը ցուցնէր թէ դադրի ոստիկան Բուղէն երեք տեղեկագիրներ յանձնած է դատական ինքնութեանց բաժնի վարիչ Պ. Կիշառի եւ Պ. Քիափի, բայց ոչինչ եղած է»:

Քննիչ ատեանը Տալատիէն եւ Քիափը դէմ դիմաց հանեց այս յայտարարութեան համար, այլ հեռաձայնի խօսակցութեան առթիւ:

Տալատիէ.— Որոշումս տալէ յետոյ, խնդրեցի հեռախօսին գլուխը կանչել Պ. Քիափը: Աւելի քան մէկ քառորդ ժամ պէտք եղաւ, մինչեւ որ բարեհաճեցաւ գալ: Նպատակս էր հաղորդել որոշումս եւ բացատրութիւններ տալ մասնաւոր խօսակցութեան մը մէջ: Խնդրեցի որ գրասենեակս գայ: Պատասխանեց թէ տկար է եւ չի կրնար գալ: Այն ատեն ստիպուեցայ հեռախօսով յայտնել բոլորը: Ցանկարծ չափազանց բուռն լեզու մը գործածեց, ինչ որ անթոյլատրելի էր: Երբ Լէփինի՝ մեծ վերատեսուչը Ալժերիոյ կուսակալ նշանակեցին, համակերպեցաւ: Պ. Քիափի խօսեցայ Մարոքի մասին, բացատրելով պաշտօնին կարեւորութիւնը: Պատասխանեց բիրտ մերժումով մը: «Երբե՛ք, կը մերժե՛մ: Կ'անպատուէ՛ք զիս»: Դիմեցի քաղաքացիական զինակցութեան եւ պնդեցի: Պ. Քիափ պատասխանեց.— «Կը մերժեմ. փողոցը պիտի գտնէք զիս»:

Ահա ինչ որ լսեցի: Պ. Քիափ երկու ձեւով կը պատմէ այս խօսքը, մէկը՝ այն իմաստով թէ «փողոց պիտի իջնէ քաղաքային տարազով», միւսը՝ «զինուորական պիտի ըլլամ, փողոց պիտի իյնամ»: Ես ձեզի բացէ ի բաց կ'ըսեմ ինչ որ լսեցի: Մնացեալը գիտէք»:

Քիափ.— Եթէ ըսած ըլլայի թէ փողոցը պիտի գտնէք զիս, պաշտօնէ պիտի արձակէիք եւ Մարոք չպիտի ղրկէիք:

Տալատիէ.— Տակաւին կը լսեմ ձայնը եւ բառերը: Դուք ըսիք.— «փողոցը պիտի գտնէք զիս» ,գրգռուած շեշտով մը: Ըսել կ'ուզէիք թէ փողոցը պիտի գտնուիք առանց որ եւ է պաշտօնի:

Քիափ.— Անշուշտ: Այդ էր որ ըսել կ'ուզէի:

Նախորդ վարչապետը հերքեց իր ներքին նախարարին դէմ եղած ամբաստանութիւնները.— իբրեւ թէ մարտական խումբեր կազմել կ'ուզէր եւայլն: Այս առթիւ ալ հակառութեան մէջ բռնուեցան Պ. Քիափի հետ:

Ֆրանսա կը մերժէ վար դնել զէնքերը

Արտաքին նախարարութիւնը հրատարակութեան տուաւ իր փետրուար 10ի ծանուցագիրը, իբրեւ պատասխան զինաթափութեան խորհրդաժողովի նախագահին հարցումներուն: Միեւնոյն ատեն հրատարակուեցաւ նաեւ գերմանական յուշագիրը (18 դեկտեմբեր), որ կը պահանջէր կատարել հաւասարութիւն սպառազինութեանց, մինչեւ 300,000 զինուոր եւայլն: Ֆրանսական ծանուցագիրը կը մերժէ կրճատել իր սպառազինութիւնները, եթէ այդ կրճատումին պիտի յաջորդէ Գերմանիոյ անմիջական վերազինումը: Ցետոյ, կը պնդէ որ կանոնաւոր բանակներու չափը որոշուած ատեն, նկատի առնուին նաեւ մարտական կազմակերպութիւնները, ինչպէս են հիթլէրական «հարուածային վաշտերը» որոնց թիւը կը հասնի 2,500,000ի: Ու վերջապէս, բացարձակ պայման կը դնէ երաշխաւորել Ֆրանսայի ապահովութիւնը եւ յանձնառութիւններ առանձնել որ եւ է նախայարձակման դէմ: Միեւնոյն ատեն, ծանուցագիրը կը թելադրէ արագ շարժիլ, քանի որ կարգ մը ազգեր սկսած են վերազինուիլ, հակառակ միջազգային դաշնագիրներու:

Մէկ խօսքով, զինաթափութեան խնդիրը յանգած է կատարեալ անելի մը, քանի որ երկու կողմերն ալ կը պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ:

ՍԱՄԱԹԻԱՑ (Պոլիս) եկեղեցական կալուածները արգելքի տակ առնուեցան, 315 ոսկի պարտքի մը համար: (Ամբողջը 2000 ոսկի էր, եւ մեծ մաս կը վճարէին):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՏԵԱ՛, ՏԷՐ

— :·: —

Մեր եկեղեցական գրականութեան մէջ սիրուած եւ կրկնուած խօսք մըն է այս,— Դատեա՛, Տէ՛ր:

Արդարեւ, ըստ քրիստոնէական աւանդութեան, միակ դատաւորն է ինք՝ Աստուած:

Սակայն սովորութիւն եղաւ, սակայն, որ մարդիկ ալ դատաւոր ըլլան, բայց միայն այրերը: Նախանձեցա՛ն կիները,— ամէն տեղ մտան, սրճարան, գրասարան, խառնարան, պէտք էր որ մտնէին նաեւ դատարան: Արդէն իսկ կարգ մը երկիրներ արտօնած են կիներուն պաշտօնավարել իբրեւ դատաւոր: Եւ կ'ըսուի թէ կին դատաւորները աւելի լաւ կը դատեն քան այր դատաւորները: Կը հասկնամ,— զաւկի խնդրի մը մէջ մայրն է որ պիտի խօսի եւ վճիռը արդար է անպայման: Բայց երբ էրիկ – կնկան խնդիր մը ներկայանայ, դատաւորուհին արդեօք պիտի վրէժ չլուծէ՞ այրէն: Կին դատաւորները կ'ըսեն թէ հրաշալի միջոց մը ունին խաղաղեցնելու բոլոր յանցագործները,— ժպի՛տ մը:

Ֆրանսացի փաստաբանուհի մը եւս կը կարծէ թէ կիները աւելի լաւ դատաւոր կրնան ըլլալ, քան այրերը: Եւ կը դիմէ դատական նախարարին: Կը մերժուի: Փաստաբանուհին կը պնդէ իր պահանջին վրայ եւ կ'ըսէ.— «Ֆրանսական օրինագիրքը գրաւոր է, եւ որ եւ է յօդուած չկայ որ արգիլէ կիներուն պաշտօնավարել դատարաններուն մէջ. արգելքը պարզապէս նախապաշարում մըն է»:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ նախարարութիւնը. 1 դեկտեմբեր 1900ի օրէնքը կ'արգիլէ կիներուն գործածել որ եւ է պաշտօնավարութիւն, բայց ոչ փաստաբանութիւնը:

— Կը տեսնէ՞ք, կ'ըսեն Թուրքերը, մենք աւելի յառաջադէմ ենք. աւելի զարգացած, երբ կ'արտօնենք Թրքուհիներուն պաշտօնավարել իբրեւ դատախազ:

Եւ չեն մոռնար յայտարարելու թէ աշխարհի ամէնէն ազատամիտ դատարանն ունի միայն Թուրքիան:

Կը ճանչնա՞նք, ձե՞զ ալ կը ճանչնանք, Էֆէնտիներ: Թէ ձեր դատարանները որքան արդար են, հարցուցէք կողոպտուած Հայերուն, սպանուած վահագներուն: Եւ վստահ ենք որ ձեր հանրիններն ալ, այդ նամբուն վրայ, շատ ետ չեն մնար էֆէնտիներէն:

Աշխարհի առջեւ դատաւոր հանրմներով չէ որ պիտի կրնաք մոռցնել կատարուած անհատ անարդարութիւն մը,— թրքական անարդարութիւնը:

Անիկա պիտի դատուի օր մը, եւ դատաւորները ոչ հանըմներ պիտի ըլլան, ոչ ալ էֆէնտիներ: Այլ միայն Եհովայի պէս վրէժխնդիր մէկը, որուն կ'ուղղէ այսօր տարագիր ժողովուրդ մը աղաղակն իր այրած սրտին.

— Դատեա՛, Տէր:

Միայն ա՛յդ արդարութիւնը կրնայ պարծենալ այս աշխարհի վրայ, բայց ոչ ձերինը:

ԱՐԱՉ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի, մարտ 8 թուականով.—

Փրոֆ. Օտիպէռ եւ Տօքթ. Թրապիւք երէկ ամբողջ 45 վայրկեան քննեցին ընկեր Ա. Ահարոնեանի վիճակը: Հաստատեցին թէ բարւոքումը կը շարունակուի եւ թէ կարելի է Պոմոն փոխադրել հիւանդը: Միեւնոյն ատեն մեծ յոյս կայ որ վերստանայ խօսելու կարողութիւնը: Այսօր հիւանդը դարմանատունէն փոխադրուեցաւ Պոմոն, օդասուն յարկաբաժին մը, ուր պիտի շարունակուին բժշկականնամքները:

Զայրոյթ Մազլըմեանի «ժուռնալ»ին առթիւ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (4 մարտ).—

Տէտէ Աղաճէն, Քանթիէն, Քավալայէն, Տրամայէն, Սելանիկէն, Կորնթոսէն, Փաթրասէն եւ Աթէնքի թաղթակայաններէն ազգային մարմիններ, միութիւններ, հանրային կազմակերպութիւններ եւ հարիւրաւոր հայ քաղաքացիներ հեռագիրներ ուղղած են վարչապետին եւ ներքին նախարարին, բողոքելով Մազլըմեան եպիսկ.ի ծանօթ նամակին դէմ:

ՑԱՒԱԶ.— Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, այդ նամակով՝ ուղղուած Յունաստանի վարչապետին՝ Աթէնքի հովիւը իբրեւ ոճրագործ կը ներկայացնէ Դաշնակցութիւնը եւ կը խնդրէ «անխնայ ջախջախել» զայն:

⁂ Ֆիքսի դէպքին քննութիւնները տակաւին կը շարունակուին: Ձերբակալուած են Արամ Կէօքճեան եւ Սահակ Փօհճեան եւ յանձնուած են հարցաքննիչ դատաւորին:

Նախկին ձերբակալուածներէն Պ. Յովնանեան եւ ուրիշ երկու մեղսակից առժամապէս ազատ ձգուած են:

Սթավիսքիի վերաբերեալ դատերը Փարիզ պիտի փոխադրուին

ՊԱՀՈՒԱԾ ԳՈՀԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷԿ ՄԱՍԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

Վճռաբեկ ատեանը որոշեց Փարիզ փոխադրել Սթավիսքիի վերաբերեալ բոլոր դատերը: Փոխադրութիւնը պիտի կատարուի այս շաբթու իսկ: Այս առթիւ երէք օր պայմանաժամ տրուած է պաշտպան փաստաբաններուն: Եթէ անոնք ընդդիմանան, Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը առ այժմ պիտի շարունակէ իր գործը, մինչեւ որ Վճռաբեկ Ատեանը վերջնական որոշում տայ:

Նախկին նախարարներ Տալիմիէ եւ Ժիւլիէն Տիւռան Պայոն կը սպասուէին ուրբաթ օր, վկայութիւն տալու համար: Այս առթիւ հետաքրքիրներու բազմութիւն մը հաւաքուած էր կայարանը եւ դատարանին շուրջը: Բայց երկու նախարարները չերեւցան: Եւ հարցաքննիչ դատաւորը հարկադրուեցաւ հեռագիրներ տեղացնել դատական նախարարութեան:

Ի՞նչ էր պատահած.— հարցաքննիչ դատաւորը փետրուար 28ին պաշտօնական կոչնագիր մը ուղղած էր Սէնի ընդհ. դատախազութեան միջոցաւ, որպէսզի Պայոն ղրկեն երկու նախարարները: Ճիշդ այդ օրը պաշտօնանկ կ'ըլլայ ընդհ. դատախազ Փռէսառ, եւ կոչնագիրը կը մնայ դիւանական թուղթերուն մէջ: Այսինքն, երկու նախարարներն որ եւ է կոչնագիր չեն ստանար եւ հետեւաբար իրենց տեղէն չեն շարժիր…

⁂ Գաղտնի ոստիկան Պօնի առջի օր Օրլէանի քաղաքապետական վարկին դրամատան մէջ գտաւ Սթավիսքիի պատկանող թանկագին գոհարեղէններ, որոնք հոն ի պահ դրուած էին ամբաստանեալ Հայոթի կողմէ: Գոհարեղէնները երկու շարքի բաժնուած էին, մէկը՝ Նափոլէոն Գ.ի եւ Էօժէնիի մանրանկարն էր, ընդելուզուած 20 ադամանդներով, միւսը՝ կը բաղկանար 18 կտոր գոհարեղէններէ, զարդարուած՝ ադամանդներով, զմրուխտներով եւ ուրիշ թանկագին քարերով: Արժէքը՝ մէկ միլիոն փրանք: Հայոթ 50,000 փրանք առած էր գրաւի դիմաց մանրանկարը, իսկ 200,000 փրանք՝ միւսներուն փոխարէն:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԸ ԵՒ ԻՐ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍԻԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

— օօ —

Դ.

Տոքթ. Մոնթանտոն երբ կ'երկարէ մինչեւ Հնդկաստան՝ քննելու ժողովուրդներու ցեղակցութիւնը այդ երկրամասին վրայ, որու չափով ալպ — հայկական արիւն կը գտնէ զարմեալ, հիմնուած՝ ցեղաբանական ցուցանիշներու ուսումնասիրութեան վրայ:

Ըստ Բիասէի, Հնդկաստանի ժողովուրդները ծնունդ են ցեղախառնութեան (մէթիսաժ): Այս ցեղաբանը, համաձայն երկրին եօթը շրջաններուն, եօթը ցեղերու կը բաժնէ Հնդկաստանի ժողովուրդները:

1. Տրավիտեան (հարաւային շրջան), 2. Թիպեթեւպիրմանական (հիւսիս — արեւելեան շրջան, Հիմալայայի հիւսիսային լեռնակողերուն վրայ, Նեփալի կէսը, Ասսամ), 3. Հնդեւափղան (հիւսիսային շրջան, Աֆղանիստան, Քաշմիր, Փէնճապ, Ռաճփութանա), 4. Թուրքեւիրանեան (հիւսիս — արեւմտեան շրջան, Պելուճիստան), 5. Մոնկոլեւտրավիտեան (կեդրոնական արեւելեան շրջան, Գանգէսի դետաբերանը եւ Պրահմափութրա), 6. Արիական տրավիտեան (կեդրոնական շրջան, Գանգէսի աւազանը), 7. Սկիւթական — տրավիտեան (կեդրոնական արեւմտեան շրջան, Հնդկաստանի արեւմտեան սահմանագլուխը, Կուճարաթէն մինչեւ Կոօրկ):

Որո՞նք են, այս ցեղերուն մէջ, որ կը կրեն եւրոպակերպ մեծ ցեղին, մասնաւորապէս ալպ — հայկական ցեղին արիւնը:

Կարգ մը հեղինակներ Հնդեւափղանները կը դնեն ճերմակ ցեղերու կարգը, իբրեւ անկախ ճիւղ մը, բայց համապատասխան ալպեան կամ մի — ջերկրականեան ցեղին: Ահա իր ձեւաբանական պատկերը.— Բարձր հասակ մը ունի, Հնդկաստանի ցեղային խմբակցութեանց մէջ հասակով ամէնէն բարձրն է ան, բայց փոփոխական բարձրութեամբ: Այսպէս տեղ տեղ Հնդեւափղաններու հասակին բարձրութիւնն է 175, ուրիշ տեղեր ալ՝ 166, ոչ իսկ միջահասակ ուրեմն: Այս պարագան կը հաստատէ, որ Հնդեւափղանները նոյն ծագումը չունին: Ուրկէ՞ց կ'առնեն, ուրեմն, բարձր հասակի այս ցուցանիշը: Մարդաբանական եւ աշխարհագրական տեսակէտով, Հնդեւափղանները կը միացուին Արաբներուն եւ Պէրպէրներուն, շնորհիւ ցեղային կզզեակներու, որ կը ներկայացնէ իրանեւմիջերկրականեան տիպարը: Իրանեւմիջերկրականեան տարրը ցրուած կ'ապրի Աֆղանիստանէն մինչեւ Միջերկրական: Հնդեւափղաններու գանկանիշն է 72—74, իսկ Իրանեւմիջերկրականեաններունը՝ 78, եւ այս՝ պարզապէս ալպ — հայկական ցեղին անհերքելի ազդեցութեամբ, որովհետեւ կ'ապրին ալպ — հայկական ցեղին խառնուած:

Եթէ, կ'ըսէ Տոքթ. Մոնթանտոն, չուզենք ցեղային նման բաժանումները աւելցնել, այն ատեն հարկ է իրանեւմիջերկրականեան ցեղային տարրերը դասել մասամբ զորշ ցեղին (գլխաւորապէս արաբական եւ Հնդեւափղանեան ենթացեղին) եւ ալպ — հայկական (գլխաւորապէս անատոլեան ենթացեղին) կարգը:

Գանք Պելուճիստանի բնակչութեան, զոր Բիասէ կ'անուանէ «Թուրքեւիրանեան»: Այս տարրը կը յատկանշուի իր միջնագլխութեամբ (մէզօսէֆալի), կամ յարաբերական կարճագլխութեամբ,— 80—81—82: Այս միջնագլխութիւնը կը միանայ ալպ — հայկական կարճագլխութեան: Որ այդ կապը ցեղակցական (ժէնէթիք) է, կասկած չկայ: Անշուշտ կարելի չէ մերժել Թուրանեան ազդեցութիւնն ալ, բայց չէ՞ որ գրեցինք թէ Թուրանեան ցայտուն կարճագլխութիւնն ալ ծնունդ է ալպ — հայկական եւ մոնկոլեան միութեան մը: Պելուճիստանի «Թուրքեւիրանեան» ժողովուրդը, որքան ալ կրած ըլլայ թուրանեան ազդեցութիւնը, դարձեալ մեծամասնութեամբ պէտք է դասել ալպ — հայկական ցեղին ասիական մէկ կամ միւս բաժանումին մէջ:

Անցնինք Հնդկաստանի արեւմտեան սահմանագլուխը, ուր կը բնակին ըստ Բիասէի՝ սկիւթեւտրավիտեան, ըստ վիտեան տարրեր կան, որոնք ժառանդային տարրեր: Ցեղաբաններուն մեծամասնութիւնը իրաւեան կը համարին զանոնք, հետեւաբար ալպ — հայկական: Այսուհանդերձ Թուրքեւտրավիտեան տարրեր կան, որոնք ժառանգորդները կը մնան երկարագլուխ նախահիւսիսային ցեղերու: Տոքթ. Մոնթանտոն կ'աւելցնէ որ սկիւթեւտրավիդեան կամ Թուրքեւտրավիդեան անուանումը գոհացուցիչ չի նկատուիր այսօր: Մեզի համար կը բաւէ ըսել թէ Սկիւթացիներն են անոնք, — պատմութեան մէջ ծանօթ «Թուրանական — մոնկոլական» կոչուած իրենց առպատակութիւններով, — պատմութեամբ մեզի թշնամի, ծագումով ... ազգական:

Եւ հիմա մեծ ոստում մը կատարելով դէպի Եւրոպա, արձանագրենք այստեղ թէ Հունգարներն ալ, որ մինչեւ հիմա կը ճանչցուէին իբրեւ ծագումով Թուրանեան, ըստ Տոքթ. Մոնթանտոնի՝ կը պատկանին ալպ — հայկական ցեղին կեվեննական ենթացեղին:

×

Ահա, վերջապէս, Հայերը Ասիայէն Եւրոպա ժողովուրդներու ազգական եւ ժողովուրդներու մէջ թափառական: Հայկական արիւն ենք տուեր բազմաթիւ երկիրներու եւ բազմաթիւ երկիրներ դերեզման կուտան այսօր մեզի:

Առանց մոռնալու համաշխարհի վարդապետութեան տեսակէտները եւ անիմաստ պարծանքով մը հայկական արեան խայտալը տեսնել ուզելու երկրէ երկիր, պէտք է հպարտութեամբ յիշատակել թէ արկածով ծնած ցեղ մը չեն Հայերը, այլ ինքնատիպ եւ թանկագին առանձնայատկութիւններով օժտուած ցեղ մը, որ իբրեւ ազգական բազմաթիւ մեծ ցեղերու ապրեր է ու կ'ապրի ամենահի՛ն օրերէն ի վեր:

Վերջացնելու առեն, կ'արժէ այստեղ տալ Տոքթ. Մոնթանտոնի գրքին եզրակացութիւնը.—

«Եւրոպակերպ ցեղը ողողած է ամբողջ Ասիան.— Ասիոյ ցեղային հարցին լուծումը, որ առաջ այնքան դժուար կը թուէր, յստակ կը պարզուի այլ եւս մեր աչքերուն առջեւ: Եւրասիական կրկին ցամաքամասերուն վրայ, եւրոպակերպ մեծ ցեղը կը տարածուի խումբի մը պէս, որ երեք ճիւղեր ունի,— խումբը արեւմուտքի մէջ (Եւրոպա) կը ներկայանայ մէկ ծայրով, արեւելքի մէջ (Ասիա) երեք ծայրերով:

Հիւսիսային ճիւղը (հիւսիսային ցեղեր, նախահիւսիսային կարծուած ցեղեր, Այինեաններ) կը տարածուի հիւսիսային Եւրասիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ, Ատլանտեանէն մինչեւ Ատլանտեան, Ալթայէն եւ Կովկասէն մինչեւ բեւեռային ովկիանոս հետզհետէ համախմբուելով, տեղագրական եւ ձեւաբանական տեսակէտով, Ուկրանիանոյիոյ ազդութեամբ, իր եռեւը ձգելով կղզեակ մը միայն (Այինեանները) եւ քանի մը ուրիշ ցանուցրիւ վկաներ:

Կեդրոնական ճիւղը, ալպ — հայկականը, հետք չէ ձգած այնքան հեռուները դէպի արեւելք, ընդունելով որ իր բնագաւառը չի հասնիր մինչեւ Թիան — Շան լեռնաշղթան, եւ իր ցեղային տարրերը բոլորովին խեղդուած են մոնկոլեան ցեղին անուամէջ, Բէեւ ձեւաբանական տեսակէտով շատ տարբեր չէր անկէց: Արդարեւ Թիան — Շան լեռնաշղթային եւ Խաղաղական ովկիանոսին միջեւ կ'իյնայ մոնկոլակերպ մեծ — ցեղին հայրենիքը, բնագաւառը, ուր կ'ապրի ան, ներկայիս, խիտ համեմատութեամբ մը: Եւ սակայն մոնկոլակերպ մեծ — ցեղը փռուած է նաեւ Եւրասիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ, ի վերջոյ համախմբուելով, տեղագրական եւ ձեւաբանական տեսակէտով, Մայր. Արեւելքի կողմը: Եւրասիոյ կեդրոնը, այս երկու մեծ — ցեղերը, եւրոպակերպն ու մոնկոլակերպը, իրար կը հալածեն, մէկը միւսին կռնակը կ'ելլէ յաճախ լայն տարածութեան մը վրայ: Այս երեւոյթը երբեմն կը ծանրանայ ցեղախառնումներով:

Երրորդ ճիւղը, գորշ ցեղը, իր ծագումն առնելով ծովերուն եզերքէն՝ Միջերկրականէն մինչեւ հարաւային Խաղաղական, չփման մէջ է, առաւելապէս հարաւարեւակ ցեղային տարրերու, քան թէ մոնկոլակերպներուն հետ, որոնցմէ յաճախ կը բաժնուի լեռնային բարձր պատնէշներով: Սակայն [illegible] նախահիւսիսային եւրոպակերպ ցեղատարրը, գորշ ցեղն ալ հետքեր կը ձգէ մոնկոլակերպ մեծ — ցեղին առաւելապէս համախմբումի վայրին նոյն իսկ կեդրոնական շրջաններուն մէջ:

— [illegible] —

— ցեղային հարցը լաւ հասկնալու համար՝ կարեւոր կէտն այն է թէ վերջապէս, իրողութիւն է որ, Ասիոյ մէջ չկայ շրջան մը, որ կոյս մնացած ըլլայ եւ չկրէ նախաեւրոպակերպ ցեղին արիւնը» Այդ արիւնն ունին եւ Հայերը:

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Երեք ժամաին վերջացող շաբթուն գործազուրկներու թիւն էր 349,160: Նախընթաց շաբթուն, գործազուրկներուն թիւը կը հասնէր 350,930ի: Ուրեմն վերջին շաբթուան ընթացքին թեթեւ նուազում մը կը նշմարուի, 1170 հոգի նուազ: Անցեալ սեպտեմբերէն ի վեր տեսնուած առաջին նուազումն է այս:

Անցեալ տարի նոյն այդ շաբթուն՝ գործազուրկներուն թիւն էր 331,816: Նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը նուազած է 43 նահանգներու մէջ, աւելցած՝ 26 նահանգներու մէջ, անփոփոխ՝ 8 նահանգներու մէջ:

ԹԱՐ ԶՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՑ

ՄԵՂՐԱՑԱԳԻՐ

Ամենաիրեղի երիտասարդութիւն,
Գիտեմ, որ անդամախօս ըրի քեզ,
Կրտրեցի լեզուդ, որ լա՛լ ըլլաս,
Աչկուներդ փորեցի, որ չտեսնես պարը ծաղիկներում,
Ականջով խլացուցի՝ զանկս քո,
Եւ ինչպէս շո՛ւն մ'հաւատարիմ, եղբա՛յ,
Պարփակեցի քեզ պարկի մը մէջ,
Որ ինչքինքդ խածնես…

Բայց, այս իրիկուն, պա՛հն վերջալոյսին՝
Երբ դագա՛ղ եղաւ Ցոյսիս մէկ թեւին,
Մէկ մեղայագիր, բարբառ զղջումի՝
Թոյլ տու՛ր, երգե՛մ քեզ, ո՛վ տրտում հոգի,
Սրտէն վիրաւոր զերբ արտոյտ մ'արի,
Պիշ — պիշ կը նոյիս աչքերով բարի …

Աւա՛ղ, նաթած դաշխուրանի մը պէս՝
Կ'արիւնես, ո՛վ թանկագին ժառանգութիւն,
Եւ եօղը, պատ առ պատ, կ'ըմպէ մառանիդ՝
Գինին կենսատու …
Ինչքա՛ն եսրուստ ծնար դուն, մեր դուռին մէջ աղքատի,
Ջերթ խաղամոլ մը յիմար, զքեզ տարի խաղացի,
Եւ կեններով դարձայ տուն …
Առտուն,
Ջկրցայ նոյն իսկ շպարշ մը գնել՝
Սուցիդ համար թանկագին…

Աւա՛ղ, երբ տառապեցար մենակեա՛ց ու կամաւոր,
Դարերը արախողխող եղան՝ դառնութեանդ մէջ,
Դո՛ւն, որ կրնայիր դարերուն պէս, եւ դարերուն համար՝
Քանդակել զա՛ն մը՝ արեւի եւ իշխանութեան…

Ա՜խ, լա՛ց, եւ եեղեղէ՛ փանդիան այս օգուտը,
Ջար կատուի մը պէս նանկատէ՛ զայն,
Կրծէ՛ լարերն այս լացակամած,
Ես քու ոճրագործդ եմ, դուն՝ զո՛հն իմ յիմարութեան,
Եւ այսպէս, կը լացնես զիս…

Վա՛յ ինծ, վա՛յ ինծ,
Ես կը նմանիմ կապուեյիք խենթին,
Որ նրագին դէմ՝ «փո՛ւփ»,
Եւ, յետոյ՝ հաւա՛ր՝
— Այս ի՛նչ խաւար, այս ի՛նչ խաւար …

Կը նմանիմ՝ ոսկերչին թերհաս,
Որ ոսկիները իր մոխիրին մէջ խառնած՝
— Առա՛նց ոսկիի ոսկերիչ տեսա…

Բայց, կը բաւէ,
Պիտի զքեզ արձակեմ՝ կապանքներէդ ամրակուռ,
Ամօ՛թ է՝ Ամօթն,
Երբ կեանքին մէջ դո՛ւն միայն կաս,
Ելո՛ւր, դեռ առաւօտ է,
Բաշերդ բռնած եմ ահա, ո՛վ երեզէ՛ն երիվար,
Արագ,
Զիս դէպի՛ աստղերը տար…:

(«Խ. Հ.»)

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

×

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԹԻՍԱՆ

Նստել էր պռէտը առանձնասենեակում,
Շփում էր մազերը, փնտռում էր յանգեր:
Այդ մուսա՛ն է արդեօք իր դուռը թակում:
— Ներս մտիր, սիրելի՛ս, ներս մտի՛ր, կեա՛նք իմ ….

Ներս մտաւ: Զահել էր, շողշողուն մի հասակ:
— Բարեւ ձեզ, բանաստե՛ղծ,— ասաց նա եանզիստ,—
Եկել եմ գանգատուեմ, ճիշտ ժամին էլ հասայ,
Էդ ինչո՞ւ, սիրելիս, կտրուել էք կեանքից:

— Ո՞վ էք դուք,— հարցրեց բանաստեղծը մայլ:
— Ասենք հէնց դիցուք թէ Քանաքեռցէսից …
— Է՜… ո՞նց են գործերը, գնո՞ւմ են առաջ,
Ո՞րտեղից են փարում … դրսի՞ց թէ ներսից:

Ու մինչ նա պատմում էր գործերի մասին մեծ,
Ու դառն խօսքերով կշտամբում էր նրան,
Ու խորհում էր պռէտը,— Եկաւ ու խանգարեց՝
Հազիւ էր մուսան մտեցել իր դրան:

Զիմացաւ պռէտը մազերով երկար,
Որ ա՛յդ էր մուսան հէնց, հէնց նա՛ էր, տկար:

Գ. ՄԱՀԱՐԻ

ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՆՃԱՐԵՂ ԿԻՆԸ

»»» — «««

Ցնամով սանտրեց մազերը, եւ ճամբորդի սրուակէն քանի մը կաթիլ բոյր սրսկեց վրան: Ուրախ զուարթ ապաքինարան հասաւ: Բժիշկը շաբաթի հրաման տուած էր: Մեծ բան մը չէր ունեցածը, ջիղերը քիչ մը գրգռուած էին: Աստուած իմ, զարմանալի չէ որ մէկը երբ իբրեւ Թղթակից քանի մը առաջնակարգ թերթերու մէկն շաբթու ձեռագիր հասցնելու պարտաւորուի, ուրիշին միտքէն անցածն ու չանցածը գրէ եւ վերջապէս չէզոքանայ: Ուրիշին միտքէն անցածը կարեւորութիւն չունէր, բաւական էր որ իր միտքէն բան մը անցնէր… եւ գրէր: Նորէն եղածը բան մը չէ, կը կազդուրուի: Մէկը որ այնքան համբուրած, այնքան բաներ տեսած, այնքան շատ կարդացած է…: Ահա յաբովայնէ ընտրեալ օրագրո՛ղը: Ո՛վ կրնայ իրեն պէս տիրաբար պատմել, Ամէն բանէ քիչ մը կը հասկնայ, ամէն նիւթի քիչ շատ տիրած է. իրաւացնէ իր ընկերակցութիւնն ալ հաճելի է, մարդ միշտ բան մը կը սորվի իրեն հետ խօսելով:

Բայց ինք ընկերութենէն չէր սիրաժեր: Այրերը կը քաշուին դարձեալ, բայց սա՛ կի՞նե՛րը: Անզաղար կը շաղակրատեն: Նստած տեղը պիտի լսէ որ այսինչ Ֆիլմի աստղը իրարու ետեւէ հօլիւտէն հեռագիրներ կ'ստանայ նորագոյն առաջարկներով թէ այսինչ օփերայի երգչուհին ձեռքի տակէ դաւերով ասոր անոր նշանածը գլխէ կը հանէ կամ յանձնառութիւն կնքեր է այսինչ տեղը, թէ ինչ այսինչ գործարանատէրը իր կնոջ շարտոններ մազերը կարճ կտրել: Այս կարգի խօսքեր, ապաքինարանին մէջ ճաշասրահին մէջ: Եւ, դոմը հիւանդ պարտաւոր են մտիկ ընել այս շաղփաղփութիւնները:

Տե՛ս, սա օրիորդը այս քանի՛ երբորդ անգամը ըլլալով Փարիզի նորաձեւութիւններուն խօսքը կ'ընէ, «Փաքէ՞ն», «Փաքէ՞ն», թերեւս չի գիտեր Շրթունքն ալ մանիշակագոյն շպարուած են: Բայց խօսքը միմիայն ձեւակերպութեանց վրայ չէ: Ահա պանքայի տնօրէնի մը կինը որ կ'ըսէ.— «Փարիզուհիները կայլի ոսկոր դարձած են, առաջուց ալ ի՛նչ էին արդէն, լաթերը կը թափին ոսկորներուն վրայէն… ամուսինիս հարցուցէք, եթէ չէք հաւատար ինծի»:

Մեր ջղային հիւանդն ալ փորձեց քիչ մը խօսիլ սրահին մէջ, պատմեց թէ ինչպէս պերլինեան մեծ օրաթերթի մը խմբագրապետը խնդրեց իրմէ խմբագիր ըլլալ:

«Մամուլը ձեզի պէս գրիչներու պէտք ունի, երիտասարդ», կ'ըսէր: Զուարճալի պատմուածք մը, չէ՞ մեր մարդուկը խօսքը փոխելով յայտնեց թէ ինչպէս Ավրիգուուի կոմսուհին Փարիզ Մոնմարթրի վրայ Մուլէն տը լա Կալէթի պարահանդէսին մէջ երկար վարդ դրկած էր իրեն, տոմսով մը.— «Կը սիրեմ քեզ, անուշիկ կապիկս»։— Բայց ոչ, սխալեցաւ. Ավրիգուուի կոմսուհին չէր, այլ ժոժէֆին էր, քնքուշ կարուհին անոնց մակաղունի: Ծնած առնեց լրագրի թուղթի մէջ փաթթեր են զայն եւ ձգեր են հեռաձայնի խուց մը: Ավրիգուուի կոմսուհին օր մը հարցուցեր է իրեն համար.— «Ո՞վ է այս պարոնը»: Փարիզի պերագիլիական դեսպա-

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԽՐՃԻԹՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ»
(ԱՐՋԱԿ ԷՋԵՐ ՈՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ: Գրեց՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ)

Հակառակ հայ կեանքը մթագնող նիւթական — բարոյական տագնապին, «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամները» կը շարունակեն իրենց անշահախնդիր, գրեթէ եղբայրական գործը: Իրենց ջանքերուն կը պարտինք կոկիկ ու ներկայանալի մատենաշար մը ուր հատորներու, ուր ամփոփուած են գրական նշխարները, ափսո՜ս, այնքան վաղաժամօրէն մեզմէ խլուած գրողներու՝ Զարդարեանի, Կիւրճեանի, Տէր Կարապետեանի, Բարսեղեանի, Արփիարեանի, Զօհրապի, Չէօ — կիւրեանի եւ նաեւ Օհան Կարոյի:

Օհան Կարօ չի պատկանիր նահատակ գրագէտներու սերունդին: Բայց ինք մէկը եղած է այս մատենաշարի գաղափարը փայփայող ու կենդանացնող նախաձեռնարկներէն: Ցարգանքի արդար տուրք մը արդարեւ, եթէ իր գործակիցները ուզած են իր անունը միացնել պատերազմի ու տարագրութեան զոհերու անունին:

Ինք ալ զոհ մը արդէն այն չարաբաստիկ դէպքերուն, որոնք ահաւասիկ, երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր՝ վրդովեցին հայ Սփիւռքի կեանքը: Ու տակաւին անասոյգը, անկայունը, անվաղորդայնը կը ծանրանայ մեր օրերուն վրայ: Ոչ ոք այնքան խորապէս չկրեց հակազդեցութիւնը տարաշխարհ այս գոյութեան, որքան հայ գրողը: Բարոյական ի՛նչ արժէքներ ծովամոյն չեղան ցեղային մեր նաւաբեկութեան: Արկածէն կը վերապրինք, այո, բայց անդամահատ: կաղ մարմնով, ու նուաղած, ջլատ հոգիով: Ոմանք,— լաւագոյններէն — խամրեցան անժամանակ, որ կը լռեն, կամ կը սպասեն իրենց յամեցող ժամուն: Սերմեր՝ սահմանուած ակօսներու, ճմլուեցան աղօրիքներու տակ: Կարմիր նահատակներու ուրուականներուն կը հետեւին սպիտակ նահատակներու, անոնց, որ իրենց հոգիի ինչքը եւ գանձը ըսպառեցին հազալով, թքնելով, քրտնելով:

Ցղճի հաւասարում: Մեռելական շուրջպարին մէջ, Օհան Կարօ կրնայ ձեռք տալ Բարսեղեանի, Չէօկիւրեանի: Ո՜հ, տարաբախտ երիտասարդներ. այն սակաւաթիւ ընտրեալներէն, որոնց անկարեկից Տէրը, որոնք մեծաշնորհը ունին երկրի վրայ լսելու դաղտնի ձայներ, խորհրդաւոր հրաւէրներ: Աղնիւ ու տէրունական խմորէն մասունք մը ունէին անոնք, թէեւ անկազմ, ի լինելութեան, բայց արուեստի հրայրքով կրցան ձգտիլ ու բարձրանալ իրենք իրենցմէ վեր, պայմաններէն վեր: Ըմբռնած էին թէ արուեստը տուայտանք մըն է. տառապանքը մէկուն՝ որ իր հոգիի տրմոյն կաւը կը ձգտի վերացնել յաւիտենականի անօթի մը մէջ, հնչուն ու թափանցիկ եղածին Բարսեղեան, Չէօկիւրեան, Օհան Կարօ, եթէ չհասան վերջնական գեղեցկութեան, բայց իրենց արուեստի սրոյ պահերով յուսացուցին զայն: Անոնք մնացին, ա— ւա՜ղ, խոստում, հեռաւոր նշոյլ, մինչ իրենց տրուած էր ըլլալ աւելին:

×

Օհան Կարօյի «Արձակ էջեր ու քերթուածները» ինծ խորհիլ կուտան այն ազապոռն, բայց եզական տունկերուն, որոնք չգիտես ինչպէս, կը ծլին ըընութեան ապերախտ անկիւններուն մէջ. ժայռի մը գագաթը, ծերպերու խորը, պատի մը կուրծքին, հոն ուր հողը ժուժկալ է, արեւը ագահ ու ժլատ,— ուր սակայն բոյսը գերագոյն ճիգով կը յաջողի կառչիլ ու կարկառիլ դէպի լոյս, դէպի արտայայտութիւն: Որքա՜ն տարբեր կը նկատուին իրենց շուրջ կեանքի երեւոյթը. հազուագիւտ բայց սաստորէն բոյսեր կը ծաղկին իրենց ճիւղերուն, խուսափուկ խորհուրդներ, դժուարին հրապոյրներ ունին, զորս կարելի չէ միշտ գտնել յուռթի ու առօրեայ ծառերու վրայ:

Օհան Կարօն չեմ ճանչցած թէեւ, բայց ինծ կը թուի թէ իր պարագան է մասնաւորապէս ասիկա: Վերջին հաւաքածոն, զոր իր գրչի եղբայրները փորձած են հաւատարմօրէն դասաւորել, թուական առ թուական, ներքին օրագրութիւն մը կը թուի ըլլալ, ինքնեկ, անկեղծ, գրուած՝ ինքն իրեն համար:

Օհան Կարոյի գիրքը, կարելի է ըսել, այն լաւագոյն երկերէն է, ուր կը գտնենք հեղինակին, մարդուն ներկայութիւնը: Գրելը իր մօտ մասյին, մտացածին յղացում մը չէ եղած ըլլալու, ինչպէս առատօրէն արտադրող շատերուն մօտ, այլ խոստովանանք մը ներքին ապրումներուն: Իր արձակ էջերով ան արտայայտած է իր հոգեկան փորձառութիւնը, իր գորշ կամ պայծառ ժամերը:

Ինչպէ՞ս սակայն իր այդ խոստովանանքը իմ վրաս յուզիչ, գրեթէ ցաւագին տպաւորութիւն մը կը թողու: Կարծես ըլլար անիկա մէկը, ապրած մեկուսի, հիւրի մը նման, մոռցուած՝ բախտէն, կեանքէն, սէրէն, որու յարկէն ներս այցելած չըլլար երջանկութիւնը…

Բայց Օհան Կարօ եթէ երբեք չէ ճանչցած այդ չանդուլեր, գիտով երջանկութիւնը, որ կուգայ յորդ, պտղուն բաղէններով, կուգայ ինչպէս տեղատարափ անձրեւ, յագեցնելու ատտիճան, այսուհանդերձ, անիկա չէ զրկուած փնտռելու զայն, կամ անոր կարօտով տոչորուելու: Օհան Կարօ գոհացած է իր իսկ արտամադին հաճոյքով: Իր վիշտերուն ու կարօտին ու լուռ սէրերուն հրապոյրը միայն գիտցած է: Իր մտերիմ պահերէն, ընտանի յուշերէն, նոյն իսկ վիշտերէն հիւսած է քաղցր ու պզտիկ երջանկութիւններ, բարի ու թեթեւ երգեր:

Իր արձակ քերթուածները այդպէս երջանկութեան պզտիկ, զուարթ բիւրեղներ են կարծէք, որոնց իւրաքանչիւրին վրայ ան հակած է գգուանքով, մօր մը խանդաղատանքով յղկած է զանոնք բառ առ բառ, պայծառացուցած է տողէ տող. քաղցրացուցեր է անոնց իմաստը:

Կրնանք իրեն հետ մենք ալ հարցնել.

— «Ի՞նչ կայ ժննութեանդ ընկեր այս տուփին մէջ, փշրանքներ որոնց իմ խեղճ հոգիս: Ի՞նչ կայ Ցիշատակներու պալատ այս էջերուն մէջ»…

Իրեն հետ, մենք ալ հոն պիտի գտնենք կարապի փետուր մը, ծաղիկներէն՝ շափրակ մը, թառուհիին վարսերէն՝ թել մը, ու

«Այրերու մէջ պահուած արձագանգ մը այն եղանակներուն, որ երգեց նա, եւ որոնց ունկնդրեցի ես, ծածկուած՝ թաւուտներու գաղտնապատ տուներններուն մէջ»…

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

նին տեսած մէկ երեկոյթի միջոցին։ Ահա այս տեսակ հետաքրքրաշարժ յիշատակներ ունէր մեր օրագրողը։ Կիները սկսած էին արդէն իրարու երես նայիլ եւ ակնարկներ նետել մեր պարոնին աստիճանը հասկնալով։ Այս վերջինն ալ ամէնքէն դժգոհ էր եւ յուսահատած որ հանճարեղ կին մը չէր կրնար գտնել անոնց ամէնուն մէջ։

Այդ օրէն սկսեալ խոյս կուտար անոնց ընկերութենէն, անոնք բոլորը կին անյարմար էին խօսակցութեան, կը նախընտրէր առանձնութիւնը։ Մինչեւ որ օր մը գիւտ մը ըրաւ. կին մը կար հոն, զոր տակաւին չէր ճանչցած եւ ով ըլլալը չէր հասկցած։ Գորդ, լուրջ, ինքը ճաշկերուն ալ չէր երթար, այլ իր ճաշը սենեակը կը տանուէր։ Իր պատուհանէն կը տեսնէր զայն դիմացը պատշգամին վրայ. իրաւ ալ շատ գէշ չէ. խարտեաշ մազ, ծածրակին վրայ թողլ. անկարգ կապով մը ոլորուած։ Աչքին զարկաւ եւ սիրեց որ մազերը կարել չէր տուած, եւ սակայն ինքնաբերաբար անշուշտ, որովհետեւ ամուսին չկար որ արգիլէր զինքը։ Անիկա հասկցած էր ապաքինարանին տեսչութենէն, որ, անշուշտ վարուշաբար, քանի մը ծանօթութիւններ տուաւ իբրեւ գոհացում իր հարցումներուն, առանց երկարելու։ Օրագրին արդէն այսչափը կը բաւէր, մնացածը չիմնելու համար։ Կը խորհէր որ դժուար պիտի ըլլար ծանօթանալ անոր

Բայց դժուար եղաւ։ Պատշգամին վրայ իր թիկնաթոռէն շատ քիչ անգամ միայն կը շարժէր։ Երբեմն կը հիւսէր անծայր շալ մը կոյնզգոյն բուրդէ, երբեմն կը կարդար, բայց մեծ մասամբ անթարթ կը նայէր օդին մէջ, երկինքը, ծառերուն կատարէն վեր։ Աշխարհէն օտարացած մը, վերացնալի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր։ Իրեն նման ուրիշ մէկն ալ չկար ապաքինարանին մէջ։

Բայց ի՞նչպէս ընէր, խօսակցելու համար պատնէշը զոր ան ճարտարօրէն քաշած էր իր բոլորտիքը։ Երբ ան սենեակէն մեկնէր պտոյտի համար, ուշադրութիւն կ'ընէր թէ ո'ր կողմը պիտի երթայ։ Սակայն ան արագօրէն անդուռէն կ'իջնէր, տունէն դուրս կ'ելլէր, որպէսզի կարելիութիւն չտայ միւսին իր ետեւէն երթալու։ Մեր խեղճ գրողը հազիւ կրնայ անոր դէմքի մէկ մասը տեսնել,— զոյգ մը խոշոր ձեւամազձոտ աչքերը, կարմիր ու ամրափակ շրթունքը։

Ալ սկսած էր միտքովը անով միայն զբաղիլ։ Երթալով ալ աւելի աչքը չէր բաժներ պատշգամէն։ Վերջապէս իրեն այնպէս երեւցաւ որ միւսը գաղտագողի ու երկչոտ նայուածքներ կ'արձակէր իր կողմը...

Անոր աչքերը, անոր խոշոր, մելամաղձոտ աչքերն էին որ զինքը այսուհետեւ ապաքինարանին մէջ կը պահէին, հասած էր փափաքին — մտաւոր յուզումի մը, արթնութեան մը, որուն ցարդ չէր պատահած այդ շէնքին մէջ, շաղակրատ կիներու կարգին։ Արդարեւ ահա հանճարեղուհի մը։ Ակներեւ է ահա, կը զգայ զայն։ «Ահա՛ ինծի պէտք եղած կինը»։ Բայց երջանկութիւնը իր մօտիկը չէ։ Ան չի դպեր վարդեր սիրատածով, «կը սիրեմ քեզ, անուշի՛կ կապիկս», ոչ ալ կը հարցնէ, «ո՞վ է այս պարոնը»։ Արդեօք գոնէ ուրիշներուն կը հարցնէ՞, բայց ինք չի գիտեր։

Անապառելին պատահեցաւ։ Ճիշդ տասը օր մը, կէս օրէ վերջ, ապաքինարանին պարտէզը իջաւ պտոյտի, ու երբ ծառուղիէ մը կ'անցնէր, տեսաւ իր տարփալին։ Թիկնաթոռը անոր էր, հաւանաբար ճնշող օդին պատճառաւ պատշգամէն պարտէզ իջած էր, եւ սպասաւորները տեղաւորած էին իր աթոռը յայնչի ստուերով կատաղիին մը հովանիին տակ, եւ ահա հո՛ն է։ Գոգը ունէր բուրդէ շալը եւ գիրք մը եւ զմայլագին ու անթարթ, կը յառէր աչքերն ի վեր։ Երբ մէկէն ի մէկ դառնալով տեսաւ զինքը, անձկոտ կերպարանք մը առաւ, շփոթեցաւ, ոտքի ելաւ, որպէս թէ կ'ուզէր փախչիլ հեռանալ։ Օրագրողը հասկցաւ անոր ընթացքին պատճառը — կը վախնար որ բան մը կը պատահի, թող որ ինքը բնաւ այդպիսի կացութենէ մը օգտուող մարդ չէ...

Առաջ նստուեցաւ, եւ անիկա դեռ հեռանալու ժամանակ չունեցած սկսաւ ինք խօսիլ։ Իր բառերուն ոյժին վրայ վստահ, իր թեւատր'ու հանճարեղ բառերուն վրայ անկասկած, թէ անոնք պիտի յաղթահարեն անոր ընդդիմութեան, պիտի գրաւեն զայն, պիտի կախարդեն։ Եւ քանի պատրանքի շփոթութեան կայծեր կը թօթափէին միւսին թախիծ աչքերէն, նոյնքան աւելի կը բորբոքէր իր գործածած բառերուն հնոցը, հուր կը ժայթքէր սիրատոչոր սրտէն ,բանականութիւնն ալ նոյնքան վառ, համոզիչ չէյտեր կուտակելով իբրեւ օժանդակ սիրադիզումներուն.

Արեւը կ'այրէր ստուերուն մէջէն։ Հետզհետէ կը զովանար սակայն, իրիկնամուտը կը թափանցէր։ Մեր մարդը կը խօսի ու կը խօսի, գինովցած է, միւսին ներկայութիւնը կը գրգռէ ամէնէն յանդուգն ու երբանուբը մտածումներ։ Ահա ընթրիքին ղօղանջը, եւ կը պարտաւորուի հրաժեշտ տալ, համբուրելով անոր ձեռքը սաք ու շնորհապարտ։

Ճաշի միջոցին բացաւ սիրտը եւ իրեն մօտը նստողին, որ առեւտրական սենեակի մը խոշոր փորով խորհրդական մըն էր, պարզեց իր գաղտնիք.

— «Գ. խորհրդական, այսօր պատեհութիւն ունեցայ կին մը ճանչնալու, հոյակա՛պ, կ'ըսեմ ձեզի։ Չի շաղակրատեր միւս կիներուն պէս, հաճոյք է խօսիլ անոր հետ։ Ուշիմ, զարգացած արարած մը, ամէնէն հանճարեղ կինը որուն երբեք հանդիպած եմ»։

Խորհրդականը առջեւի ապուրին կը նայէր, զոր պարտաւորուած էր եւ գրկել առողջական պատճառներով։ Յետոյ դարձաւ անոր կողմը եւ այդ տխլինի անուանը հարցուց քաղաքավարօրէն

Ու երբ իմացաւ

— «Միլա Հէսէ՞լ», գոչեց զարմանքով։ «Միլա Հէսէ՞լ, ամէնէն հանճարեղ կի՞նը։ Բայց, սիրելի բարեկամս, խեղճը... համր է»։

ԼՈՒԻԶ ՄԱՌԻ ՄԷՅԵՐ

Օրուան գիրքեր

>>>·<<<

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.։

2. ԱՐԵԴ, ԱՐԵԴ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2։ Գին 10 ֆրանք։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գրիչը մեռաւ

— • —

Փարիզեան օրաթերթի մը մէջ Ֆորթիւնա Սթրովսկի, այս խորագրին տակ, պատմութիւնը կ'ընէ գրիչին։

Առաջ գրագէտները սագի փետուր կը գործածէին (Սթրովսկի չի յիշեր եղէգը), եւ այդ օրերէն կը մնայ ֆրանսերէն բառը, փլիւմ, որ կը տրուի տակաւին գրիչին։ Սագի փետուրով գրելը իր ազդեցութիւնը կը թողուր ոճին վրայ։ Ճապուկ, կակուղ գրիչ մըն էր փետուրը, այնպէս որ կը պահանջէր գործածել փափկութեամբ եւ գրել առանց ջղայնութեան ու կիրք արտայայտելու։ Էջ մը բան գրելէ յետոյ՝ անհրաժեշտ կը դառնար սրել փետուրը, որովհետեւ շատ կը մաշէր։ Ու գրագէտը, այս ձեւով, կը վարժուէր խաղաղութեան, համբերատութեան, մտածման յամր կշռոյթին։ Արդարեւ խաղաղութիւն կը ծորի, ներշնչման կարգապահութիւն մը կը յայտնուի, մտածումի ներդաշնակութիւն մը կը թուայ դասական գլականութեան մէջէն, որ թուղթ' է յանձնուած շնորհիւ փետուր — գրիչին։

Յետոյ եկաւ մետաղ — գրիչը։ Գրագէտը վախ չունէր այլ եւս, որ կը կոտրի գրիչը, դիմացկուն կարծր նիւթ մը ունէր ձեռքին մէջ։ Եւ գրական ոճը շուտով դարձաւ ջղուտ, մտածումը քիչ մը աւելի արագ, ներշնչումը աւելի պոռթկուն։

Գրական արդիական դպրոցներուն մէջ կարելի չէ ուրանալ դերը, որ խաղաց մետաղեայ գրիչը։

Եւ ահա ինքնահոս գրիչը,— արագութեան դարն է, որ նոր ոճ կը ստեղծէ եւ ոճին կուտայ արդիական գործիք մը։ Գրագէտը այլ եւս չի հետեւիր գրիչին, այլ գրիչն է որ կը հնազանդի գրագէտին խոյանքին — ներշնչումը, մտածումը արագ արտայայտութիւն մը կը ստանան։ Գրիչը կը սպասէ ներշնչումին՝ յառաջ սլանալու համար, ինչպէս աշխէտ ձին՝ իր սալերին։ Ցանձէ՛ գրիչին մտածումը, ներշնչմանը բոլոր խաղերը, եւ գրիչը կը փոխադրէ զանոնք առանց կենալու, արագ եւ աւելի արագ։

Նոր օրերու ոճը, անկարգ բայց խիզախ, ոլացիկ բայց ուժեղ, հեւասպառ բայց յարաշարժ, կարելի է կոչել «ինքնահոս գրիչի ոճ»։

Սակայն կը մեռնի՛, մեռա՛ւ գրիչը։ Շուտով մեքենագրութիւնը պիտի գայ թաղել գրիչը։ Գրագէտը պիտի այլ եւս չգրէ մէկ ձեռքով, գրչակոթի մը վրայ անդամալուծուած երեք մատներով, այլ երկու ձեռքով տասը մատներով։ Շուտով ներշնչումը պիտի հանչնայ տասը մատներու արագութիւնը, մտածումը պիտի կերտուի մեքենային գրոհով։ Մեքենագրութիւնը պիտի ստեղծէ նոր ոճ մը, բոլորովին նոր եւ իրապէս տարբեր գրելի ոճէն.

ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Լա Նուվէլ Ռըվիւ Ֆրանսէզի վերջին թիւին մէջ Փիէր Ապրահամ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը ունի հետեւեալ խորագրով — Մէկ դէմք, երկու դիմագիծ։

Փիէր Ապրահամ ծանօթ է իր դիմախօսական ուսումնասիրութիւններով — արժէքաւոր գործ մըն է Փորձ ուսումնասիրելու Պրուստի դէմքը։ Այս աշխատութիւնը եղաւ իր մեկնակէտը այն հետաքրքրական վերլուծումներուն, որոնք կը պարզէին, Լամարթի, Շէնիէի, Մանէի, Լէնինի դէմքերուն վրայ, դիմագծի երկուութիւնը. Այնուհետեւ քննեց պատմական արձաններու դիմագիծը։ Ի վերջոյ այսպէս բանաձեւեց իր ուսումնասիրութեան ներուն եզրակացութիւնը.—Եգիպտական, հելլենական եւ հռոմէական արուեստը կը ներկայացնէ դիմագիծի համաչափութիւն,— այսինքն դէմքի մը երկու կէսերը կը պահեն նոյն արտայայտութիւնը։ Ընդհակառակն արդի արուեստը, հեռանալով համաչափութեան այս աւանդութենէն եւ մօտենալով իրապաշտութեան, կը ներկայացնէ դէմքի անհամաչափութիւն, — այսինքն դէմքի մը երկու կէսերը արտայայտութեամբ տարբեր են իրարմէ։

Լա Նուվէլ Ռըվիւ Ֆրանսէզի մէջ նոյն այս տեսակէտներն է, որ կը պարզէ — Ելլադայի՝ Հռոմի մէջ, երբ քննենք հնագոյն արուեստի գործերը եւ կը հասնինք մինչեւ նորագոյն շրջանները, կը տեսնենք որ յամրաբար արուեստը կը քալէ համաչափութենէն դէպի անհամաչափութիւն։ Կարելի է ըսել թէ իտէալական դիմագիծերէ հետզհետէ արդիական դիմանկարներու, կարծես աստուածներէն կ'անցնինք մարդոց, կարճ խօսքով՝ խորհրդապաշտ արուեստէն իրապաշտութեան։ Եւ այս՝ դիտելու ձիրքով զոր ստացաւ քանդակագործը։ Արդարեւ քանդակագործը որքան ուսումնասիրեց իրականութիւնը, այնքան զարգացաւ անհամաչափութեան աչքը։ Այնպէս որ եթէ հելլենական արուեստը կը յատկանշուի կիսադէմքերու համաչափութեամբ, արդի արուեստը կը ներկայացնէ բոլորովին հակառակը։ Առէք Գոռլէրի դէմքը, գծեցէ՛ք որ պէտք է անցնի քիթին վրայէն, երկու կիսադէմքերու բաժնեցէք զայն եւ պիտի տեսնէք թէ որքա՛ն տարբեր են երկու կիսադէմքերը։

Ուրիշ առթիւ մը կը խօսինք դիմախօսական կանոններով նկարագիր ճշդելու արուեստին մասին։

ԳԱԶԱՅԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Սամսոնի քաղաքին՝ Գազայի մէջ պեղումներ կը կատարուին այս օրերուս։ Պեղումները կը վարէ Սըր Ֆլինտըրս Փէթրի, իր հետ ունենալով հեղինակաւոր հնախոյզներ։ Մանչէսթըրի Կարտիէնի մէջ, անգլիացի հնախոյզը սկսեր է ուսումնասիրել պեղումներու արդիւնքը, եւ այս առթիւ ակնարկ մը կը նետէ աստուածաշնչական պատմութեան եւ Գազայի անցեալին վրայ։

Գազա կը գտնուի ծովուն եւ անապատին միջեւ, Պաղեստինի սահմաններուն վրայ դէպի Եգիպտոս։ Բազմաթիւ աշխարհակալներ անցած են Գազայէն եւ իրենց տիրապետութեան տակ առած։ Քաղաքը շատ տեղ փոխած է, սակայն ,Գազայի հովտին մէջ, Բերսաբէէ քաղաքին ու ծովեզերքին միջեւ։ Իր պատմութիւնը կը սկսի պղինձի դարուն։ Արդի Գազան բոլորովին տարբեր է Փղշտացիներու քաղաքէն, ուր, աւերակներու տակ թաղուեցաւ Սամսոն։

Պեղումները երեւան հանեցին թանկագին զարդ մը ոսկեհուռ, որ կը կործուի թէ բերուած է հռոմէական Իրլանտայէն, այնքան հարուստ իր պղինձով եւ ոսկիով։ Արդարեւ Իրլանտա, Քրիստոսէ երեք հազար տարի առաջ, յարաբերութիւն կը մշակէր Գազայի հետ, որ դուռն էր Արեւելքի։

Արդի Գազա քաղաքը նախ կ'իյնայ Եգիպտոսի փարաւոններուն, յետոյ Ասորեստանի թագաւորներուն տիրապետութեան տակ։ Մեծն Աղեքսանդր, տիրելով քաղաքին, կործանեց։ Սակայն քաղաքը վերականգնեցաւ քիչ անդին ժամանակ մը վերջ։ Իսլամութեան արշալոյսին՝ Գազա դարձաւ սրբազան քաղաք։ Այնտեղ թաղուած է Մուհամմէտի յաջորդներէն մէկը։ Ի վերջոյ գրաւեցին Թուրքերը։ Պահ մը Նափոլէոնի ձեռքն ինկաւ (1799)։ Թուրքերը նորէն տէր դարձան, վերջապէս յանձնելու համար, ընդհ. պատերազմին, Մեծն Բրիտանիոյ։

ԳԵՐՄԱՆ ԱՐԴԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Թընէ Լօրէ այս խորագրով գիրք մը հրատարակեց վերջերս։ Հատորը կը բացուի ուսումնասիրութեամբ մը արդի թատրոնի նախակարապետներուն վրայ, որ բնապաշտներն են։ Յետոյ կ'անցնի Վէտէքինտի վերլուծման։ Վէտէքինտ, այժմ մեռած, մեծ ազդեցութիւն ձգած է գերման թատրոնին վրայ։ Այդ ազդեցութիւնը կը մնայ տակաւին։ Վէտէքինտէն ետքը, Լօրէ կարգով կ'ուսումնասիրէ Շթէրհայմը, Գայզէրը։ Անմիջապէս կը յաջորդէ վերլուծում մը արտայայտապաշտութեան մասին։ Եւ այս առթիւ կը ներկայացնէ Էրնըսթ Թոլլէրը, որ Ֆրանսա ապաստանեցաւ վերջերս։

Լօրէ մասնաւոր բաժին մը եւս յատկացուցած է քաղաքական թատրոնին, որ այնքան կարեւորութիւն ստացաւ պատերազմէն վերջ։ Դարձեալ, առանձին գլուխ մը մէջ Լօրէ կ'ուսումնասիրէ բեմադրիչներու (Ռայնհարտ) ազդեցութիւնը թատրոնին զարգացման վրայ։ Աւելցնենք որ ներկայիս կեռ — խաչը կը հսկէ գերմանական թատրոնին վրայ, արգիլելով «ազատախոհներու» (քաղաքական եւ բարոյական տեսակէտով)։ Հիթլէրիզմը կ'ուզէ թատրոնը տանիլ դէպի հերոսապաշտութիւն եւ յաղթերգութիւն։

«ՀԱՅ ԳՐՔԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

>>>·<<<

Երեւանի Գրական թերթը կը գրէ թէ Հայաստանի պետ. հրատարակչութեան 15ամեակին առթիւ, պաշտօնի յանձնուած է Գարեգին Լեւոնեանի գրել Հայ գրքի եւ պետական հրատարակչութեան պատմութիւնը։ Այս աշխատութիւնը պիտի բաղկանայ 17 պրակէ։ Պիտի բաժնուի երկու մասի, — առաջին մասը նուիրուած պիտի ըլլայ հայ տպագրութեան անցեալին, երկրորդ մասը՝ ներկային։

Գիրքը լոյս պիտի տեսնէ շքեղ տպագրութեամբ ,եւ զարդարուած բազմաթիւ նկարներով եւ փաք — սիմիլէներով։

✻ Ազատ Վշտունիի տեղ, Խորհ. Արուեստի խմբագիր նշանակուեցաւ Սարգիս Մելիքսէթեան։

✻ Երեւանի գրողները լծուած են թարգմանչական եռանդի.— Զարենց սկսեր է թարգմանել Կէօթէի Ֆաուստը, Ց. Հախումեան՝ [illegible] եւ Պուշկինի գործերը, Ա. Բակունց՝ Կոկոլի մէկ գործը, Ս. Զօրեան՝ Թոլսթոյի Պատերազմ եւ խաղաղութիւնը, Վ. Նորենց եւ Գ. Սարեան՝ Հայնէի բանաստեղծութիւնները, Ս. Տարօնցին՝ Լերմոնտովի Դեւը, [illegible], Հաջի Աբբիկը, Մ. Արմէնը՝ Ա. Չեխովի հատընտիր պատմուածքները, Ա. Կարինեանի յառաջաբանով։

✻ Գրած էինք թէ ի՛նչ խիստ քննադատութեան ենթարկուեցաւ վերջերս Թոթովենցի Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ գործը։ Գրական թերթին մէջ (10 փետր.) Ալազան եւս կը յարձակի Թոթովենցի վրայ, պարզ այն մեղքով որ Թրքահայերու ջարդին պատասխանատու չէ հռչակուած Դաշնակցութիւնը։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Երգահանդէս Հայկանուշ Թորոսեանի

Մեր թերթի Դ. էջին մէջ կը հրատարակենք Հայկանուշ Թորոսեանի երգահանդէսին յայտարարութիւնը, համառօտ ինչպէս բոլոր իր նմանները, բայց մեր աչքին առջեւ ունինք յայտագիրը որ կազմուած է բծախնդիր ճաշակով եւ գիտուն արուեստով։

Ա. մասը յատկացուած է դասական երաժշտութեան, լայն բաժինով մը հին իտալական եղանակներու որոնց համար երգչուհին կը թուի ունենալ յայտնի նախասիրութիւն մը։

Բ. մասը կը կազմեն Ֆրանսացի արդի երաժշտագէտներէն երիտասարդ յաւագոյն ուժեր։ Ֆրանսիս Փուլէնք, Ֆրանս. նորագոյն երաժըշտութեան տաղանդաւոր ներկայացուցիչը, Անրի Թոմազի, Կրան փրի տը Ռոմ, Փարիզեան սէնֆոնիք նուագահանդէսներու երիտասարդ ղեկավարներէն, որ անձամբ կ'ընկերանայ իր հեղինակութիւններուն, Ռոսոլ Կափարա, Սթան Կոլէսթան, եւայլն։ եւայլն։

Հայ երաժշտութիւնը կը գրաւէ Գ. մասը երկու բաժանումներով. ա) եկեղեցական երաժշտութիւն, իր լաւագոյն եղանակներով, ընկերակցութեամբ երգեհոնի եւ նուագախումբի, բ) աշխարհիկ երաժշտութիւն, գաղթահայ երիտասարդ ուժերով։ Հայկանուշ Թորոսեան այս բաժնին մէջ կ'երգէ նոր ու անտիպ երգեր Վարդան Սարգսեանէ եւ Գ. Մ. Ալէմշահէ, իբրեւ առաջին ունկնդրութիւն, ինչպէս նաեւ Ա. Գարթեւեանէ։

Երգահանդէսին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ երիտասարդ ջութակահար Լիւսիէն Շուաթրոֆ, վիոլոն — սոլօ Օփերայի նուագախումբին եւ Լամուրէօ սէնֆոնիք նուագահանդէսներուն։ Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, Շուաթրոֆ հրաւիրուած է անդամակցիլ Պետական Երաժշտանոցի ջութակի 1933ի մրցումներու ժիւրիին, իբրեւ փարիզեան յաւագոյն ուժերէն մէկը։

Հայկանուշ Թորոսեան, շարունակելով վարպետներու գործը, երգեց ու ծանօթացուց հայ ժողովրդական երգը օտար շրջանակներու։ Ու հիմա նոյն եռանդով լծուած է մեր եկեղեցական երաժշտութեան գանձերը օտարին ծանօթացնելու գործին։ Անշուշտ իր հայրենակիցներն ալ պիտի քաջալերեն իր ջանքերը։ Ահա առիթը, 17 մարտ, շաբաթ երեկոյ, Սալ Կավօյի մէջ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳՐԻՉՆ ՈՒ ԿԱՂԱՄԱՐԸ

(Դանիական գրականութիւն)

— օօ —

Եւ օրին մէկը անծանօթ մը եկաւ բանաստեղծին աշխատանոցը, նայեցաւ գրասեղանին վրայ դրուած կաղամարին եւ ըսաւ.

— Զարմանալի՛ բան է շիտակը, երեւակայեցէք որ սա կաղամարէն ինչե՛ր, ինչե՛ր դուրս կուգան. այո՛, իսկապէս հրաշալի է...

— Անշո՛ւշտ, ձայն տուաւ կաղամարը, անհաւատալի է, ես միշտ ըսած եմ։

Անիկա խօսքը ուղղեց իր շուրջը գտնուող բոլոր առարկաներուն, մասնաւորապէս գրիչին որ իր ամէնէն մօտիկ բարեկամն էր։

— Ինչե՛ր, ինչե՛ր կ'արտադրեմ, հիանալի՛, անհաւատալի՛, սքանչելի՛ բան է, իրաւ կ'ըսեմ. երբ մարդիկ զիս աշխատցնել կը սկսին, ես անգամ չեմ գիտեր թէ ինչեր դուրս պիտի հանեմ մէջէս. ինծմէ մէկ կաթիլ բաւական է ամբողջ էջ մը ծածկելու համար եւ ի՜նչ... տարօրինակ արարած եմ. ես ինքս կ'արտադրեմ բանաստեղծին գործերը, ինծմէ կը ծնին անմահները ինչպէս նաեւ մարդոց ամէնէն խորունկ զգացումներն ու անոնց ծիծաղը. Համ՜պա բնութեան նկարագրութիւնը... իրաւ կ'ըսեմ, ես ալ չեմ ըմբռներ այս գաղտնիքը, որովհետեւ ինծի այնպէս կը թուի թէ գաղափար անգամ չունիմ բնութեան մասին եւ սակայն անիկա իմ մէջս է, ես եմ հեղինակած արագաթռիչ նժոյգներու վրայ նստած քաջերի ասպետներու եւ գեղեցիկ աղջիկներու հէքիաթները, այո՛, այո՛, վստահ եղէք որ բան մըն ալ չեմ հասկնար, չեմ կրնար նոյն իսկ խորհիլ' այս բոլորին մասին։

— Շա՜տ շիտակ է վերջին խօսքդ, ըսաւ անմիջէն գրիչը. դուն խորհիլ չես գիտեր, ապա թէ ոչ պիտի հասկնայիր թէ ինչ որ քովէ կը բերէ ,պարզապէս հեղուկ մըն է. դուն միմիայն ինծի կուտաս խոնաւութիւն մը, որուն շնորհիւ ես թուղթին վրայ կ'արձանագրեմ այն ամէն բաները զորս պիտի գրեմ. գրիչն է որ կը գրէ, խելքդ գլուխդ ժողվէ. այս մասին ոչ ոք կասկած ունի. քեզի չափ ամէն մարդ ալ կը հասկնայ բանաստեղծութենէ...

— Իրա՛ւ փորձառութիւն ունիս եղեր, պատասխանեց կաղամարը հեգնանքով. հազիւ շաբաթ մըն է որ գործի սկսած ես ու արդէն կէս մը մաշեր ես... Ուրեմն ինքզինքդ բանաստեղծի տե՞ղ դրեր ես... դժբա՛խտ բանդ, սովորական ծառայ մըն ես, քեզի պէս շատերը տեսած եմ, ոմանք սագերու բնանիքէն ինչպէս օրինակ դուն, ոմանք Անգլիոյ գործարաններէն ... երկու տեսակներուն ալ ծանօթ եմ, թէ փետուրէ գրիչներուն, եւ թէ պողպատէ գրիչներուն. շատերը ծառայած են ինծի եւ շատերն ալ պիտի ծառայեն տակաւին, երբ մարդը ինծի համար կատարէ մեքենական աշխատանքը եւ սկսի գրել ինչ որ պիտի արտադրեմ... արդեօք ի՜նչե՞ր պիտի հանէ մէջէս միւս անգամ...

— Ապո՛ւշ արարած, գոռաց գրիչը։

Իրիկուան ուշ ատեն բանաստեղծը տուն վերադարձաւ։ Նուագահանդէսի մը գացեր էր ու այնտեղ լսեր էր հռչակաւոր ջութակահար մը որուն արուեստը յափշտակած էր զինքը։ Ջութակահարին ձեռքերուն մէջ երաժշտական փոքր գործիքը կը յիշեցնէր աղբիւրը որուն մէջէն կը լսուէին հրաշալի ձայներ, երբեմն անոր երաժշտութիւնը վճիտ էր ու յստակ աղբիւրին ջուրերուն պէս ու գեղեցիկ ինչպէս մարգարիտները, երբեմն գեղեցիկ ինչպէս դայլայլը թռչնիկներուն ու երբեմն ալ ուժեղ՝ անտառին մէջ որոտացող փոթորիկին հանգունակ։ Բանաստեղծը կարծեց թէ իր սրտին հեծկլտանքն էր որ կը հանէր իր ականջին, թէեւ ջութակին երգը աւելի մեղմ էր ու կը նմանէր քնքոյշ աղջկան մը ձայնին։ Ոչ միայն լարերը կը խօսէին, այլ նաեւ ջութակին փայտն ու նօթերու տարակը։ Զարմանալի դժուար էր արուեստագէտին գործը, աղեղը անփոյթ կերպով կը պտտէր լարերուն վրայ ու սովորական մէկը պիտի կարծէր թէ ինքն ալ կրնար նուագել ջութակահարին պէս։

Կարծես ջութակը կը նուագէր ինքն իրեն ու աղեղը ինքնաբար կը քալէր լարերուն վրայ. եւ ջութակահարը բոլորովին աւելորդ էր։

Եւ սակայն բանաստեղծը չմոռցաւ արուեստագէտը. միտքը պահեց անոր անունը եւ ներշնչուած՝ քանի մը բառեր գրի գրի առաւ։

— Ի՜նչ աններելի յանցանք պիտի ըլլար եթէ աղեղն ու լարերը պարծենային թէ իրենք են ջութակը նուագողները. մարդիկ ալ այդ յիմարութիւնը չե՞ն ըներ յաճախ... Արուեստագէտը, բանաստեղծը, հնարիչը կամ զօրավարը կը պարծենան շատ անգամ ու կը մոռնան թէ իրենք պարզապէս գործիքներ են որոնց վրայ կը նուագէ Արարիչը... Անորն է փառքը միայն... մենք ոչնչութիւններ ենք...

Այսպէս խորհրդածեց բանաստեղծը եւ գրեց տաղ մը որուն անունը դրաւ «Տէրը եւ իր գործիքները»։

— Իմացա՞ր, տիկին, ըսաւ գրիչը կաղամարին, երբ դարձեալ առանձին մնացին սեղանին վրայ. իմացա՞ր երբ բանաստեղծը բարձրաձայն կարդաց գրածները...անհասկնալի աղուո՞ր դաս մը քեզի...

— Իմացայ այն ամէնը զորս իրեն գրել տուի, պատասխան տուաւ կաղամարը. ո՞ւր մնաց պարծանքդ ... ու տակաւին չես հասկնար երբ մարդիկ քեզի կը խնդան ... Հիմա տեսա՞ր, ես մարդուն գլխուն ի՞նչպէս կը զարնեմ ... ի՞նչ վարպետ եմ...

— Ապո՛ւշ, ցնդա՛ծ, պոռաց գրիչը։

— Կարօտէ՛, ոչնչութիւն, գոչեց կաղամարը։

Երկուքն ալ հաւասարապէս վստահ էին իրենց յաղթութեան, մեծ գոհունակութիւն է երբ մարդ ինքզինքը յաղթող կը կարծէ բանավէճէ մը ետքը։ Լաւ կը քնանայ։

Այնպէս որ գրիչն ու կաղամարը հանգիստ քուն մը քաշեցին այդ գիշերը։

Սակայն բանաստեղծը չկրցաւ քնանալ, նոր միտքեր կը յորդէին իր գանկէն՝ առատ՝ ինչպէս հնչիւնները որոնք կուգային ջութակէն. միտքեր որոնք հրաշալի էին ինչպէս մարգարիտները եւ զօրաւոր՝ անտառներուն փոթորիկին չափ։

Անիկա լսեց ձայնը որ կը բխէր իր սրտին խորքէն. բոցավառ լոյս մը ծագած էր իր ներսը Յաւիտենական Արարիչէն որուն կը պատկանի փառքը բոլոր բաներուն։

ԱՆՏԵՐՍԸՆ

Անգլ. թարգմ. Փ. Մ.

Լոնտոնի Աշխատաւորներուն ձեռքը անցաւ

Լոնտոնի քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ փայլուն յաղթանակ մը տարին աշխատաւորականները։ 1888էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, քաղաքին վարչութիւնը կ'անցնի աշխատաւորականներուն ձեռքը, երեք տարուան համար։ 1931ի ընտրութիւններով քաղաքապետական խորհուրդը կը բաղկանար 12 անդամներէ, որոնց 83ը պահպանողական, 35ը աշխատաւորական, 6ը ազատական։ Մարտ 8ի լրացուցիչ ընտրութիւններուն հետեւանքով, ազատականները բոլորովին ջնջուեցան, իսկ աշխատաւորականները 69 աթոռ շահեցան պահպանողականներու 55ին դէմ։ Այժմ ունին 14 ձայնի մեծամասնութիւն, մինչդեռ 1913ին միայն երկու աթոռ ունէին։

Տարօնի Թուրքերը մեկ չափի ունին

Պոլսէն կը հեռագրեն մարտ 9 թուականով.—

Տարօնի բնակիչները գայլերու յարձակումներուն դէմ, որոշեցին մէկ ամիս ոչխարի միս չուտել։ Արդէն մէկ շաբաթը անցած է, եւ ժողովուրդը որոշած է լրացնել մնացեալ երեք շաբաթն ալ։

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

Պելկրատի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ մինչեւ տարին Փոքր Համաձայնութեան պետութիւններն ալ — Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա — երեւութապէս պիտի ճանչնան խորհրդային իշխանութիւնը։ Այս ճանաչումը պիտի կատարուի պարզապէս գնապաններ գրկելով։ Ճանաչումէն անմիջապէս վերջ, բանակցութիւններ պիտի կատարուին, առեւտրական դաշնագիրներ կնքելու համար։

Ճափոն կ'ուզէ ձեռք անցնել Թուրքիոյ ապսպրանքները

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Ճափոն մեծ ջանքեր կը թափէ, ձեռք անցնելու համար Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին ապսպրանքները, մրցելով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն դէմ։ Ճափոնական խմբակցութիւն մը առաջարկած է ամբողջովին նոր հիման մը վրայ դնել Թրքական հնգամեակը, աւելի հրապուրիչ պայմաններ առաջարկելով։ Այս խմբակցութիւնը յանձն կ'առնէ բոլոր մեքենաները եւ գործիքները ճարել եւ Կոստոր փոխադրել երկարատեւ պայմանաժամով եւ հարիւրին 12 տոկոսով։ Մուրհակները պիտի ստորագրուին երկու շարքով, առաջինը՝ վեց, երկրորդը 12 տարուան համար։ Ուրիշ ապսպրանքներ ալ պիտի ընդունուին հարիւրին 15 — 20 տոկոսով։

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Մոսկուա քաղոյական ճնշում պիտի բանեցնէ Անգարայի վրայ, որպէսզի մերժէ Ճափոնի առաջարկները, նոյնիսկ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի դիմելու գնով։

Հրէական գաղութ՝ Սիպերիոյ մէջ

Լորտ Մարլի, որ Ամերիկա գացած եւ 80 ճառ խօսած էր քսան օրուան մէջ, դրամ հանգանակելով ի նպաստ Գերմանիոյ փախստական Հրեաներուն, Լոնտոն վերադարձաւ մեծ գոհունակութեամբ։ Կը յուսայ կէս միլիոն տոլար հասցնել հանգանակութիւնը, որ պիտի գործածուի հրէական գաղութ մը հաստատելու Պիրօ — Պիճանի մէջ (Սիպերիա)։ Խորհրդային կառավարութիւնը Անգլիոյ կէս մեծութեամբ հող տրամադրած է, որպէսզի հրէական ինքնավար հանրապետութիւն մը հաստատուի։ Միեւնոյն ատեն յանձն կ'առնէ վճարել փոխադրութեան ծախքերը, իսկ արտասահմանի մէջ կազմուած յանձնախումբը պիտի ճարէ հագուստ, գործիքներ եւայլն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒՀԿԱՐԻՈՅ բանակին սպարապետը, Զօր. Խէվքով, ընդունուեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի կողմէ։ (Կը յիշուի թէ վերջերս Պորիս թագաւորն ալ Պերլին գնաց)։

ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ ԶԻՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ երէց մը, որ 33 հոգի սպաննած է։ (Լաւ կարդացէք, — երեսուն երեք...)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր Ներսէսեան ընտանիքը, եղբայրները, քոյրերը, ազգականները եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը եւ համակրանքը յայտնեցին ողբացեալ ՏԻՐԱՆ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆի ցաւալի եւ անժամանակ մահուան առթիւ։

ՓԱՐԻԶԻ Աղքատախնամի Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ տարաբախտ Գ. Տիրան Տէր Ներսէսեանի մահուան առթիւ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի, հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Գ. Գ. Մ. Բամպուքճեան՝ 50 ֆրանք, Մանուկեան եղբարք՝ 100 ֆր.։

ՄԷՆ ԹԻՒՆԹՈՒԱՆ Բամբամեր Ռօզրաէ (Մարսէյլ), «Եփրատ» Մանկապարտէզի Հոգաբարձութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 279, 312, 234, 053, 024, 090։ Անձամբ կամ նամակաւ դիմել վերոյիշեալ հասցէին մինչեւ մէկ ամիս։ Անկէ վերջ դիմումները նկատի չեն առնուիր։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ* եւ մասնակցութեամբ՝ *ԱՒՏՕ ԽՈՒՄԲԻՆ* եւ տեղւոյն Հ.Յ.Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գար վէնսէնի սրահին մէջ. 20 Շըմէն տը լա Մասրակ

Երգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր։ *Մուտքը ազատ է։*

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ *ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 7

Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ՝

ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, ԲԱԼԱՅԵԱՆ, ԳԵՒՈՆԵԱՆ։

Պուրկ-լա-Րէն, Place Condorcet, Salle de Banquet*ի մէջ*

Տախքերու մասնակցութեան համար 2.50 ֆր.։

Porte d'Orléans*էն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Place Condorcet Bourg-la-Reine։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»ի 19րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ *ՍԱՐՍԻԼ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Առնուվիլ, Salle Callémant*ի մէջ (կայարանին դիմաց)*

Կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Կը խօսի՝ ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մուտքը 5 ֆրանք։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

ՍԱԼ ԿԱՎՕՒ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boétie. Métro: Miromesnil

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, 17 ՄԱՐՏ 1934 ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ

Lucien QUATTROCCHI*ի (violon-solo Օփէրայի նուագախումբին եւ ԼԱՄՈՒՐԷՕ սէնֆօնիք նուագահանդէսներու)*, Henri TOMASI*ի (երգահան եւ ղեկավար Փարիզի Սէնֆօնիք նուագահանդէսներու) եւ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի։*

Յայտագիր.— Ա. մաս՝ Դասական երաժշտութիւն

Բ. Մաս՝ Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն։

Գ. Մաս՝ Հայ աշխարհիկ եւ կրօնական երաժշտութիւն։

(Այս վերջինը ընկերակցութեամբ նուագախումբի եւ երգեհոնի)։

Երգահանդէսը կ'աւարտի ժամը 11ին։

Տոմսերը՝ 25, 20, 15, 10, 7, 5 եւ 3 ֆրանք։

Դիմել՝ կավոյի սրահը, Հրանտ Սամուէլ գրատունը 51, rue Mr. le Prince եւ Միրթիս խմբագրատունը։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ ՉԱՓ. ՈՐԲ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ եւ մասնակցութեամբ՝ ՏԵՂԻՈՅՍ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՒ

Վաղը կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Sociétés Savantes*ի սրահին մէջ*, **8 rue Danton.**

Հայերէն լեզուով կը ներկայացուի՝ Ն. ՓԷՆԼԷԱՆի խաղացանկէն

«ԱՆՃԸ ՊԱՇԸ ԹՕՍՈՒՆ ԱՂԱ» (զաւեշտ)։

Գիները 15, 10 *եւ* 7.50 *ֆրանք։*

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ 18 ՄԱՐՏ 1934 ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

SYNDICAT de l'ÉPICERIE FRANÇAISE*ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*

12, rue Renard Métro: Hôtel de Ville

կը ներկայացուի հայ սափրիչ-սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները ի ներկայութեան ֆրանսական եւ հայկական մամուլի ներկայացուցիչներու։

ԳՈԹԻՅԵՕՆ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ ԵՒ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 ՀՈԳԻԷ ԲԱՂԿԱՑԵԱԼ

Ժամը 1ին կը սկսի վիճակահանութիւնը։

ՄՈՒՏՔ 8 *ՖՐԱՆՔ։* *ԱՅՐԵՐՈՒ* 6 *ՖՐԱՆՔ։*

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ 1 ՖՐԱՆՔ

Յոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու քով։

Ծանօթ.— Արհեստակիցներէն մէտայլ ունեցողները կրեն իրենց վրայ կրել։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 18 *ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ* 16էն 24

Salle Hoche*ի մէջ* **9 Avenue Hoche. Paris (8)**

Օրքէսթրը Sandros and his boys: *Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու։ Օր. ՌՕԶԱ ՄԱՔՍՕՆԱՍ (Շաթլէի Թատրոնէն) Ֆանթէզիսթ պարեր։ Օր. ԷՄՄԱ ՄԱՔՍՕՆԱՍ (Շաթլէի Թատրոնէն) Տիրան պարեր, Էքսանթրիք պարեր՝ X...ի կողմէ։ Գողքի ցուցադրութիւն փոքրիկ ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ եղբարց կողմէ, եւայլն. եւայլն.*

Զանազան *աթրաքսիոններ* եւ անակնկալներ *ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի* գիներով։

Մուտք այրերու՝ 10 *ֆրանք, կիներու՝* 7.50 *ֆրանք։*

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 14 Շաբաթ երեկոյ։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276 299

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՄԱՐՏ 13 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2443

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԵՔԻ ԽՕՍՔ

"ՊԷՅԱՆՆԱՄԷ,, ԳՐԵՑԻ՞Ր...

— oo —

Երբ Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը 1932 փետրուար 18ին հրատարակեց երեթեւեկի նոր կանոնագիրը, որ վաւերացուած էր նոյն տարուան յունուար 31ին, գիտել կուտայինք այս միեւնոյն սիւնակին մէջ, « Թազմախաղ » վերնագրին տակ.

— « Բայց, ի՛նչ «առաւելութիւններ» եւ պատեհութիւններ ալ ներկայացնէ նոր կանոնագիրը, նպատակը մէկ է,— նեղել, սարսել մեր քաղաքական նախատր եւ ամբողջ Հայկական Դատը վերածել Թուրքիա երթալ – գալու առանձնաշնորհութեան Թուրքիոյ մէջ ապրելու եւ այսպէս կամ այնպէս հաց մը ճարելու դատողութեան:

Աճ՝ուշտ մինչեւ... ցնոր տեսութիւն:

Եւր այս՝է պատկերը, ինքնին կը լուծուի երթալ – չերթալու խնդիրը, որ սկսեր է զբաղեցնել միամիտները »: (Յառաջ, 27 փետր. 1932):

Այնուհետեւ գիտել տուինք եւ աշխատակից մըն ալ բացատրեց թէ՝ այս նոր ռազմախաղը ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ «լքեալ» գոյքերու նոր ցանկեր կազմելու:

Այսքանը հասկնալու համար, նոյնիսկ աւելորդ էին մեկնութիւնները: « Պէյաննամէ »ներու մանուածապատ չարագրութիւնը արդէն եզրակացութեան չէր տաներ:

Եւ սակայն, բազմաթիւ Հայեր, Փարիզէն մինչեւ Սելանիկ եւ Սուրիա, փութացին օգտուիլ պատեհութենէն, եւ լեցուցին հարցարանները, որոնց բուն պատասխանը պիտի տար Էնկիւրիի « Գըռմըր Սիւսէ »ն:

Տարի անցաւ, եւ անոնք ի զուր պատասխանի սպասեցին: «Եաւա՛շ – եաւա՛շ»: Հիւպատոսները կը շարունակէին հաւաստիքներ յաւելել,— «Ինշալլա մաշալլա՛հ»:

Եւ ահա, անցեալ տարուան ընթացքին, Թուրք թերթերը սկսան ցանկեր հրատարակել, « հպատակութենէ զրկուած » Հայերու, Հրեաներու եւ Յոյներու:

Այդ ցանկերուն ամէնէն պերճախօսները արտատպեցինք «Յառաջ»ի մէջ (1934 փետրուար 9, 14 եւ 16):

Ուշադրութիւն ըրի՞ք,— ցանկերը կը պարունակեն ոչ միայն ծննդավայր, հայր, մայր, ամուսին կամ զաւակ, այլեւ « զըրկուած »ներուն ներկայ բնակավայրը:

Կրնաս Թուրքիայէն փախած կամ հեռացած ըլլալ: Բայց, ինչե՞ն պիտի գիտնային թէ ո՛ւր կը բնակիս հիմա,— Փարի՞զ, Վալանս՝ թէ Մուսուլ — եթէ դուն ինքդ հաղորդած չըլլայիր:

Այո, Թուրքերը «խաֆիէ»ներ կը պահեն մինչեւ իսկ այս պողոտաներուն վրայ:

Եւ սակայն, անոնք չէին կրնար գիտնալ թէ, օրինակ, «Սունկուրլուցի Յակոբ Սրապեանի որդի Յովհաննէս»ը կը բնակի Սելանիկ. թէ « Ֆիլիպէ հաստատուած է « Մալկարացի Գաբրիէլ Սրապեանի աղջիկը, Աղնիւ » եւայլն:

Ճիշդ չէ առարկել, նաեւ, թէ անոնք բոլորն ալ քէմալական անցագիր ունենալով, արձանագրութիւններ պահած են Թրքական հիւպատոսարաններուն մէջ:

Որովհետեւ, ցանկերուն մէջ կը գտնուին մարդիկ, այլ թէ կին, որոնք շատոնց արտասահման անցած են:

Ուրեմն, մեր համոզումն այն է թէ այդ ցանկերը ուղղակի հետեւանք են « պէյաննամէ » լեցնելու եւ ստորագրելու միամտութեան, որ ոչ թէ երթեւեկի, այլ հպատակութեան իրաւունքէն անգամ կը զրկէ ենթական:

Անոնք որ աւելի բան գիտեն այս մասին, թող բարեհաճին լուսաբանել:

Որովհետեւ,«ազգային պայքարին մասնակցած չըլլալու» պատրուակը Թրքավարի հէքեաթ մըն է, որ քուն կը բերէ ոտքի վրայ:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, ցանկերուն մէջ կան բազմաթիւ կիներ, որոնք ի հարկէ չէին կրնար մասնակցիլ «ազգային պայքար»ին:

×

Այսպէս, ուրեմն, անգամ մը եւս դառն յուսախաբութեան կը մատնուին անոնք որ կը կարծէին թէ տարիները բան մը փոխած են Թուրքերու քաղաքականութեան մէջ:

Այո՛, տարիները բերած են փոփոխութիւն մը՝ բոլորովին հակառակ իմաստով,— աւելի եւ աւելի զօրանալով քէմալականութեան թթու ազգայնականութիւնը, անհանդուրժելի, անհնչելի դարձնելով փոքրամասնութեանց կեանքը՝ նոյն իսկ տնտեսական գետնի վրայ:

Եւ տարիները սաստկօրէն սրած են աւարի ախորժակները:

Շատո՛նց հալեցան 1915ին սկսած եւ 1922ին կրկին եւ կրկին օրէնքի կարգ անցած աւարառութիւնները: Իսկ Թրքական կարասը միշտ ալ պարապ է:

Մնաց որ, քէմալականութիւնը իր բոլոր ձեռնարկներուն մէջ կը հետապնդէ մէկ հիմնական ծրագիր — Թոյլ չտալ որ ոտքի կանգնի ո եւ է ոչ – Թուրք, անհատապէս կամ հաւաքապէս:

Ձե՞ք տեսներ, ամէն օր, ազգային կալուածներու դէմ սարքուած դաւերը, Պոլսոյ մէջ: (Գաւառի հաշուեյարդարը շատոնց փակուած է):

— «Պէյաննամէ» գրեցի՞ր, կը հարցնէին իրարու, երկու տարի առաջ:

Գիտենք որ աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն գըրողները,— հարիւրաւորներ՝ տասնեակ հազարաւորներու մէջ:

Բայց այս երեւոյթն անգամ, մեր անբուժելի պարզամտութիւն՝ բացորոշ երըզութեանց հանդէպ, չա՞պացուցաներ թէ Թուրքերէն ալ եա մնացած ենք, սեւը ճերմակէն զատելու համար..

Այս միամտութիւնը եւ Էնկիւրիէն տրուած դասը չե՞ն հաստատեր թէ Երեմեանի մատնանշած յաւիտենական մանուկներն ենք, երբ հարցը կը վերաբերի քաղաքական գիտելիքներու:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՆՈՐ ԶՈՀԵՐԸ

Երեք հոգի եւս ձերբակալուեցան

Շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ նախկին կոփամարտիկ Նիէժէն, որ ծանօթ էր իբրեւ Սթավիցքիի թիկնապահը եւ որուն անունով կեղծ անցագիր մը հանած էր խաչագողը: Միեւնոյն ատեն խուզարկուեցաւ իր բնակարանը: Նիէժէն ինքզինքը անմեղ կը հռչակէ, յայտնելով թէ միայն 2500 ֆրանք թոշակ կը ստանար: Ձերբակալուեցան նաեւ Օրլէանի վարկի դրամատան տնօրէնը, Մէնկուա եւ աճուրդներու գնահատիչը, Ֆառօ: Երկուքն ալ յայտարարեցին թէ բան չէին գիտեր անոր գործառնութեանց մասին:

Ձերբակալուեցան նաեւ Օրլէանի վարկի դրամատան տնօրէնը, Մէնկուա եւ աճուրդներու գնահատիչը, Ֆառօ: Երկուքն ալ յայտարարեցին թէ բան չեն գիտեր Սթավիցքիի փոխանորդին կողմէ գրաւի դրուած գոհարեղէններու սեփականութեան մասին եւ թէ ժամանակին տեղեկութիւն տուած են քաղաքապետին, որ դրամատան վարչական խորհուրդին նախագահն է եւ ծերակուտական: Երկուքն ալ անմիջապէս Փարիզ փոխադրուեցան, իսկ դրամատունը դադրեցուց գործառնութիւնները:

Պայոնի դրամատան դայթակղութեան ատեն, շատ կը խօսուէր Օրլէանի դրամատան մասին ալ, բայց լուրջ քննութիւն չկատարուեցաւ, մինչեւ որ երեւան հանուեցաւ պահուած գոհարեղէններու մէկ մասը:

Մինչ այս մինչ այն, նորէն կորսուած թուղթերու պատմութիւններ կը շրջան կ'ընեն: Քննիչ յանձնաժողովը կը յայտնէ թէ կորսուած են 1932 յունիս 4ին Պայոնի քաղաքապետին կողմէ առեւտրական նախարարին ղրկուած նամակ մը եւ այս վերջինին պատասխանը...

Միւս կողմէ, գաղտնի ոստիկան Ցիւքլու կը յայտարարէ թէ ինք Օրլէանի դրամատան խնդիրը քննած էր յունուար 18ին, Ապահովութեան Տեսչութեան ղրկելով իր տեղեկագիրը, բայց նախորդ վարչապետ Շոթան քնացուցած է գործը...

⁂ Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը՝ նկատի չառնելով բոլոր դատերուն Փարիզ փոխադրութեան որոշումը, նոր կոչնագիրներ ղրկեց նախկին նախարարներ Ժիւլիէն Տիւրանի եւ Տալիմիէի, որպէսզի ատեան ներկայանան մարտ 15ին. Խնդիրը այն է որ, վճռաբեկ ատեանը որոշած է մարտ 13էն սկսեալ Փարիզ փոխադրել բոլոր քննութիւնները:

Գ. տ'Իւհալթ, Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը, սկսած է դասաւորել իր թղթածրարները, Փարիզ ղրկելու համար: Առ նուազն մէկ շաբաթ պէտք է, այս գործը լրացնելու համար: Թիւ 1, 2 եւ 3 թղթածրարները (Կառայի եւ Թիսիէի դէմ) կը պարունակեն 600 փաստաթուղթ, թիւ 4ը՝ դարձեալ 600, թիւ 5ը՝ 300, թիւ 6ը՝ 150: Կարճ խօսքով, իբր 3000 փաստաթուղթեր կան եւ ամէն օր 5 — 10 հատ նորեր կը հանեն, նոր թղթածրարներ կազմելով:

⁂ Գ. Ֆրօ, Տալատիէի ներքին նախարարը, որուն դէմ ամէնէն ծանր մեղադրանքները կ'ըլլան, իր կարգին վկայութիւն տալով Քննիչ Յանձնաժողովին առջեւ վճռապէս մերժեց եղած ամբաստանութիւնները: Ըսաւ թէ երբեք մտքէն չէ անցած զաւադրել պետութեան դէմ, մարտական խումբեր կազմելով նոր ընկերվարականներէն եւ պահպանողականներէն: Պատասխանելով Քիապի մեղադրանքներուն, յայտարարեց թէ երբ առաջին անգամ լսեց այդ հէքեաթները, կուշտ ու կուռ խնդաց: «Գ. Քիապ ինչո՞ւ կը փորձէ այդպիսի ծիծաղելի պատմութիւններ յօրինել: Մարդիկ կը փորձեն արդարացնել եւ ահարկել զիս, բայց չպիտի յաջողին: Այս առթիւ ինքն ալ Գ. Տալատիէի պէս չըշտեց թէ Մոսէի տեղեկագրին համաձայն Քիապն է մէկ պատասխանատուն Սթավիցքիի գործին ծածկման, հետեւաբար պէտք է փոխուէր: Բայց, նկատի առնելով իր անցեալ ծառայութիւնները, առաջարկուեցաւ Մարոք երթալ իբրեւ մարզպան: «Ես կը հաւատամ Գ. Քիապի անձնական ուղղամտութեան, բայց համոզուած եմ թէ իր շուրջը բոյն դրած էր խմբակ մը որ ամէն կերպով կ'օգտուէր իր հեղինակութենէն: Եւ որովհետեւ գիտեմ այս պարագան, ինքզինքս անպատուած պիտի զգայի, եթէ չմիանայի կառավարութեան կարգ մը անօրէնութեանց »:

Համերաշխութեան ձեռնարկ մը Աթէնքի մէջ

« Նոր Օր »ի մէջ կը կարդանք (7 մարտ) :—

Աթէնքի Ազգ. կեդրոնի վերջին պայքարներու եւ անոնցմէ առաջ եկած դէպքերուն վերջ մը տալու համար Թօքիինոյ թաղականութիւնը համերաշխական քայլերու նախաձեռնարկ եղած էր:

Սրտցաւ չէզոք ազգայիններ եւս նոյն փափաքը յայտնած ըլլալով, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը Երեքշաբթի Ցիստ գումարեց Առաջնորդին բնակարանը:

Նիստին ներկայ գտնուած են Գ. Առաքել Կիւրինլեան եւ Թօքիինոյ թաղականութենէն Գ. Գ. Տօֆբ. Էօտէմիշլեան եւ Պատիւեան: Դաշնակցութիւնը ընդառաջ գացած էր իրեն եղած հրաւէրին եւ ղրկած իր ներկայացուցիչները:

Մեզի անծանօթ պատճառներով, չեն ներկայացած Հնչակեան եւ Ռամկավար կուսակցութեանց ներկայացուցիչները:

Հակառակ ասոր, շատով համերաշխական մթնոլորտ ստեղծուած է: Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը ընդառաջ գացած է, պայքարը դադրեցնելու առաջարկին եւ յայտարարած է թէ անկախ միւս հոսանքներու բռնելիք ընթացքէն, իր կողմէ անմիջապէս կը դադրեցնէ մամուլի պայքարը, սպասելով որ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն եւ կուսակցութիւններ շատ շուտով տեւական համերաշխութեան քայլեր առնեն եւ մանաւանդ անմիջապէս փրկեն յաջս եկլէն պետութեան եւ ժողովուրդին հայ ժողովուրդի անարգուած եւ անպատուած դիրքը:

Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Գ. Ա. Գալփաքեան յայտարարեց թէ համերաշխութեան որոշումը, շահակիցներուն պիտի հաղորդուի Գ. Գ. Տօֆբ. Էօտէմիշլեանի եւ Ա. Կիւրինլեանի կողմէ:

Մեծ պատերազմ 1936ին

Տօքթ. Եէն, Մոսկուայի չինական դեսպանը, որ վերջերս իր երկիրը վերադարձաւ քաղաքական կարեւոր պաշտօն մը կատարելու համար, անխուսափելի կը գտնէ պատերազմը՝ Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ: Իր կարծիքով, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները Ռուսիոյ կողմը պիտի բռնեն: Ուաշինկթընի եւ Փարիզի չինական դեսպանները եւ ուրիշ դիւանագէտներ ալ նոյն կարծիքը ունին, եւ նոր պատերազմին թուական կը նշանակեն 1936ը, երբ Մոսկուա լրացուցած պիտի ըլլայ երկրորդ հնգամեակը եւ Ճափոնի զօրանալ... ...ը պիտի վերջանան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ՄԷԿ ԲԱԺԱԿ ՕՂԻՈՎ

»»» «««

Գրականութեան պատմութիւնը լեցուն է բանաստեղծութեան օրինակներով:

Բայց այս մէկը ապահովաբար կը գերազանցէ մինչեւ հիմա եղածները:

Խորհրդային իշխանութիւնը երկու տարի բանտարկութեան դատապարտեց հեղինակ մը, որ տհագին ժողովրդականութիւն շահած էր իր գիրքերով, առանց մէկ տող գիր գրած կամ իր « հեղինակութիւնը »... կարդացած ըլլալու:

Անշուշտ կ'ուզէք իմանալ պատմութիւնը:

Եաքօպ Կանտուրկի գիրքերը մեծ աղմուկ հանած էին, իբրեւ « հարազատ շունչը կարմիր երիտասարդութեան »:

Այդ գիրքերը կ'երգէին փառքը՝ մեքենաշարժ պարտին եւ գիւղացիներու,— երկու նիւթեր որոնք մաս կը կազմեն հնգամեայ ծրագրին, հետեւաբար եւ անսպառ ապրանքի:

Ի՞նչպէս ծաղկեցաւ այս «տաղանդ»ը. Կանտուրկ, որ առաջին բանտուոր մըն էր, քանի մը տարի առաջ:

Առտու մը կ'որոշէ գրագէտ ըլլալ եւ կ'երթայ կը գտնէ ծեր մուրացիկ մը, Լուսին խօսուրով, որ կ'ապրէր խեղճուկ խրճիթի մը մէջ, Մոսկուայի շրջակաները: Ցարական իշխանութեան օրերուն, խօսուրով անուն հանած էր իբրեւ վիպագիր, բայց յեղափոխութենէն յետոյ մոռցուեցաւ, եւ յուսահատելով, դարձաւ թափառական:

Երկու բարեկամներու տնտեսակցութենէն քիչ յետոյ, լոյս կը տեսնէր Կանտուրկի առաջին վէպը, «Նաղաստակներ եւ Մազառներ », որ մեծ յաջողութիւն գտաւ: Բուն հեղինակը՝ խօսուրովն էր եւ իբրեւ վարձատրութիւն ստացաւ շիշ մը վոտկա, իսկ Կանտուրկ ընդունուեցաւ խորհրդային գրողներու ակումբին մէջ եւ ազատ յարկաբաժին մը ստացաւ, ինչպէս եւ վեց ամիս արձակուրդ՝ իշխան Կալիցինի երբեմնի ամարանոցին մէջ:

Քանի մը ամիս առաջին յաջթանակին մեղրալուսինը վայելելէ յետոյ, Կանտուրկ որոշեց նոր վէպ մը գրել:

Եւ գնաց նորէն գտաւ մուրացիկը, նոր վէպ մը եւ քանի մը թատրերախաղեր ապսպրեց, փոխարէն խոստանալով շիշ մը վոտկա, քանի մը կտոր պահածոյ ձուկ եւ պատառ մը ձիու միս:

Միեւնոյն ատեն, պայմանաժամ ալ տուաւ, սպառնալով բանտարկել տալ, եթէ ժամանակին չհասցնէր ապսպրանքները:

Խեղճ խօսուրովը սոյնած – մաշած էր արդէն: Քանի մը հարիւր էջ գրուտելէ յետոյ, կանգ առաւ: Ցանկարծ յիշեց թէ ցարական օրերէն մնացած վէպ մը ունի: Գնաց գտաւ, քիչ մը փոփոխեց եւ յանձնեց «հեղինակ»ին:

Կանտուրկի չոր բախտէն, մէջտեղ ելաւ գրասէր մը որ ժամանակին կարդացած էր խօսուրովի գիրքը:

Եւ Կանտուրկ բռնուեցաւ իբրեւ բանագող: Հարցաքննութեան ատեն երեւան ելաւ որ ոչ իսկ տող մը բան կարդացած է իր «հեղինակած » գիրքէն:

Դատարանը միեւնոյն ատեն վճռեց որ բուն տիրոջը վճարուին հեղինակի վարձքերը:

Հաւատա՞նք թէ բանաստեղծը վերջապէս գրագէտ պիտի դառնայ բանտին մէջ, փոխադարձաբար շիշ մը օղի բացանալով... խօսուրովէն..

Վ.ԱՀԷ.

«Երէ ոստիկանատուն կանչեն, մի՛ երթաք»

Գ. Գէնթըն, Նիւ Եորքի մէջ բանտարկուած Դաշնակցականներուն փաստաբանը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է փետրուար 25ին սարքուած ժողովի մը մէջ, որուն մանրամասնութիւնները պիտի տանք վաղը.—

« Ցարմար ատենին, արդարութեան ատեանին առջեւ, ես կը յուսամ ցոյց տալ թէ բանտարկեալներու դէմ բերուած ամբաստանութիւնները հիմնուած են սուտերու կամ այլ անհիմն բաներու վրայ, եւ դիտել տուաւ թէ Սովիէթը յաջողած չըլլալով քանդել Դաշնակցութիւնը մէկ կերպով, այժմ կը փորձէ քանդել զայն այլ կերպով մը:

« Կոմունիստները », ըսաւ Գ. Գէնթըն, « կը մատնեն Հայերը ու անոնք կը տարուին Նիւ Եորքի ոստիկաններու կողմէ ոստիկանատուն եւ կոմունիստներու ակումբները:

« Եթէ ո եւ է ոստիկան ձեզմէ պահանջէ ոստիկանատուն երթալ, մերժեցէք: Ան ոչ մէկ իրաւունք ունի նման պահանջ ընելու: Եթէ ո եւ է ոստիկան բռնի կերպով փորձէ ձեզ տանիլ, անմիջապէս ինծի իմացուցէք:

« Ես վճռած եմ վերջ մը դնել ոստիկաններու միջոցով կոմունիստներու կողմէ գործուող այս ահարկութեանց: Եթէ ո եւ է ոստիկան որ եւ է բան հարցնէ ձեզի, ձեր սահմանադրական իրաւունքն է մերժել պատասխանել:

«Արդէն աւելի քան 500 այրեր եւ կիներ անպատուուած են ոստիկանատուն տարուելով: Դուք փախաք Թուրքին գազանութենէն, եւ այսօր կ'ենթարկուիք կոմունիստներու գազանութեանց Ամերիկայի մէջ »:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ՝ «ՄԻԱՑԵԱԼ»Ի ԴԱՒԵՐՈՒՆ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (1 մարտ).—

ՍԷՆԹՐ (Քալիֆ.) Ֆրէզնոյի մօտիկ Սէնկըր քաղաքին մէջ, ուր բուռ մը Հայեր կ'ապրին, կազմուեցաւ նոր կոմիտէ մը 14 անդամներէ բաղկացեալ:

ՊԻՏՍՖՈՐՏ, Մէյն.— Տեղւոյս մէջ 10 հաւատաւոր երիտասարդներ իրար գալով հիմը դրին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պիտսֆորտի կոմիտէին:

ՈՒԻՍԹ ՓՈՒԼՄԸՆ.— Փետրուար 18ին անցած փայլուն ժողով մը: Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 12 նոր ընկերներ:

Մեր թղթակիցներու մեզ հաղորդած տեղեկութիւններէն կ'իմանանք որ՝ ՀՈՒԱՅԹԻՆՍՎԻԼԻ կոմիտէին վրայ դարձեալ աւելցած են 5 նոր անդամներ, ԼՕՎԷԼԻ կոմիտէին վրայ՝ 7 եւ ՓՈՒԹՆԱՔԷԹԻ կոմիտէին վրայ 3 անդամներ:

« Ասպարէզ » կը գրէ (23 փետրուար).—

« Միացեալ Ճակատ »ի գայնգզոյն ազուաները կը հրաւիրէին ժողովուրդը խոյտակելու Դաշնակցութիւնը:

Հրաւէրին պատասխան տրուեցաւ անմիջապէս.

Շաբաթ իրիկուն, Ֆրէզնօի կոմիտէի ընկերա – համակրական մեծ հաւաքոյթի ընթացքին, կոմիտէի կազմին միացան 53 նոր ընկերներ:

Կիրակի, հրապարակային մեծ ժողովին, երկու հազարէ աւելի բազմութիւն եկաւ լսելու Դաշնակցութեան խօսքը:

Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ, Հայ Կ. Խաչի հաւաքոյթի ընթացքին, կազմին միացան 45 նոր անդամուհիներ:

Երեքշաբթի երեկոյ, Թորանեան սերունդի հաւաքոյթին, քանի մը տասնեակ երկսեռ երիտասարդներ գինուորագրուեցան ցեղակրօններու ուխտին:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՖԱՇԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

— oo —

Անկարելի է չտեսնել այն աստիճանական ծաւալումը, որով ֆաշական գաղափարները հող ու տրամադրութիւն կը գտնեն ամերիկեան ժողովուրդներու մէջ

Քանի մը տարիներ առաջ անկարելի էր խօսիլ այս մասին, բայց այժմ Հարաւային, Կեդրոնական թէ Հիւսիսային Ամերիկաներու մէջ այնքան շատ ու ակներեւ են ֆաշիստներու աշխատանքն ու կազմակերպութիւնները, որ անկարելի է խուսափիլ:

Ֆաշական ձգտումները սկսած են աննախընթաց թափով արմատ նետել Ամերիկայի մէջ:

Արժանթինի մէջ հոսանքը իր սկիզբը առաւ մանաւանդ անցեալ տարիներու Խորհրդային Միութեան բացայայտ պրոպագանդային վերջ, երբ կառավարութիւնը առիթ ունեցաւ պատռելու «Իւժամտորգի» կեղծ դիմակը, որու շնորհիւ առեւտրական պատուիրակութեան միջոցաւ, կոմունիստները քաղաքականութեամբ կը զբաղէին:

Երկար տարիներ Չիլիի մէջ ընկերվարութեան ցուցափեղկի շահագործումով, կոմունիստները փորձեցին տէր դառնալ օրուան կարգերուն, բայց ժողովուրդը գերադասեց անկեղծ հայրենասիրութիւնը, որու շնորհիւ նախագահ Ա. Ալեքսանտրիի միջոցաւ այսօր բացէ ի բաց կը հովանաւորուի տեղական ազգայնականութիւնը, իսկ ֆաշական կազմակերպութեան երիտասարդ շարքերը հարիւրհազարը կ'անցնին արդէն:

Նման պարագաներու մէջ կը գտնուի նաեւ Հարաւային Ամերիկայի ամենամանուկ ու ամէնէն ազատ համարուած հանրապետութիւնը, Ուրուկուայը: Միւս հանրապետութիւններէն շարաշար պարտուած, համայնավարութիւնը երբ փորձեց օգտագործել այն հանրապետութեան անսահման ռամկավարութիւնը, վերջինս իր նախագահ Տօքթ. Թերայի միջոցաւ անմիջական հարուածը հասցուց, արգիլելով ամէն տեսակի քաղաքական դաւադրութիւնները, որոնց հրահանգը կուգար Մոսկուայէն.

Գերմանիոյ քաղաքական դէպքերէն վերջ, ազգայնական ձգտումները այլեւս իրենց բնական հունին մէջ մտան: Այսօր Հարաւային երկիրներու շատ մը ֆաշական կազմակերպութիւնները բացայայտօրէն կը կազմակերպուին ու կը զինավարուին գերմանացի մասնագէտներու ու ծանօթ ֆաշիստներու միջոցաւ: Թէեւ հիմակ ու հիմա մահացու զօտեմարտ մը տեղի կ'ունենայ ընկերվարականներու եւ ազգայնականներու միջեւ, բայց կասկած չկայ թէ տեղական ժողովուրդներու համակրանքը վերջիններու կողմն է: Անշուշտ ցաւալի է ասիկա, բայց Մոսկուան իր տարիներու քաղաքականութեամբ, այդ վերջնական տրամադրութիւնը ստեղծած է:

Հիւսիսային Ամերիկայի մէջն ալ, տարիներով քուն մտած հռչակաւոր Կու–Քլուքս–Քլանը նորէն կենդանութեան նշաններ ցոյց կուտայ:

Ներկայիս Միացեալ Նահանգներու մէջ հարիւրէն աւելի կազմակերպութիւններ կը գործեն:

Շատերը իրարմէ բոլորովին անկախ են ու անջատ: Նոյնիսկ գոյութիւն չունի ներքին միացնող կապ մը:

Բայց քանի մը շատ բացորոշ է,— ընդհանուր ձգտումը ֆաշական է:

Եւ կռահածէ դուրս է որ իրենց գաղափարական կապը օր մը բոլորին առիթ պիտի տայ ի մի գալու, ստեղծելով հսկայական ու պատկառելի քաղաքական կազմակերպութիւն մը:

Այժմ այս կազմակերպութիւններէն շատերը հրաժարած են իրենց նախկին անտեղի պայքարէն, որով այնքան ուժգնօրէն սեւերու վրայ կը յարձակէին, իբրեւ անհարազատ տարր մը:

Իբրեւ իտալական եւ գերմանական ազգայնականութեան անմիջական ազդեցութեամբ յառաջ եկած կազմակերպութիւններ, ամերիկեան ֆաշականութիւնը գրեթէ ամբողջապէս վերընդունած է վերջիններու ծրագրային տեսակէտը: Մեծ նշանակութիւն ունին իտալական գաղութներն ու վերջերս կազմակերպուած «Նացի» ընկերութիւնները: Թէեւ առաջինները այս կամ այն ձեւով կ'աշխատին հեռու մնալ տեղական քաղաքականութենէն, բայց գերմանականները ոչինչ կը խնայեն սերտ ու մտերիմ կապ ունենալու ամերիկեան ֆաշական կազմակերպութիւններու հետ, անոնց միջոցաւ տարածելու գերման վարդապետութիւնն ու մանաւանդ ամերիկեան ժողովրդի համակրանքը դէպի Գերմանիան եւ գերման ժողովուրդը:

Այս նպատակի համար կազմակերպուած են, օրինակ, Նոր Գերմանիոյ Բարեկամներու Ընկերութիւնը, Հիթլերեան Շարժումի Բարեկամները, Գերմանօ-ամերիկեան Առեւտրական Լիկան եւ բազմաթիւ խառն մարզական ընկերութիւններ:

Բայց մասնաւոր նշանակութիւն ու կշիռ կը ներկայացնեն զուտ ամերիկեան ֆաշական կազմակերպութիւնները, որոնք ապագային մեծ դեր կրնան կատարել այդ կենսունակ երկրի քաղաքական ու տնտեսական ասպարէզին մէջ:

Ամերիկեան մամուլը, վերջին ժամանակներս մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ «Մոխրագոյն շապիկ» եւ «Արծաթ շապիկ» կազմակերպութիւններու վրայ: Վերջինները, որոնք միեւնոյն ժամանակ «Միացեալ Նահանգներու Ֆաշականներ» անունով կը յիշուին, իտալական կազմակերպութիւններու տեսակէտն ունին, մինչ «Մոխրագոյն Շապիկաւորներ»ը նոյնութեամբ գերմանական նացիներու գործելակերպը կ'ընդօրինակեն:

Հակառակ ատոր «Մոխրագոյն Շապիկաւորներ»ը աւելի քան ամերիկեան սկզբունքներով տարուած են: Այսօր արդէն երկու միլիոն անդամներ կը հաշուեն: Իրենց առաջին կեդրոնատեղին ունեցած են Նաշվիլի մէջ, Հիւսիսային Քարոլինան, բայց հիմա տարածուած են Օքլահոմա Սիթի, մասնաւոր խմբակներ ունենալով Քալիֆորնիա, Օհայօ, Փենսիլվանիա, Մարլանտ, Ութահ եւ Նեվրասքա նահանգներու կողմերը: Իբրեւ գլխաւոր ղեկավար կը ճանչցուի Ուիլեըմ Տըտլի Փէլլէ: Այս կազմակերպութիւնը ամենասերտ կապակցութիւն կը պահէ անձնապէս Հիթլէրի հետ, ապա նաեւ անոր ամերիկեան հողամասի վրայ գտնուող բազմաթիւ ներկայացուցչութեանց հետ: Մասնաւորապէս հակահրէական գրականութիւնը գերմանականին թարգմանութիւնն է:

Իբրեւ կազմակերպութեան պաշտօնական օրգան լոյս կը տեսնէ «Ազատութիւն» անունով պարբերաթերթ մը, խմբագրութեամբ նոյն ղեկավարին: Մասնաւոր կուսակցական պրոպագանդէն դուրս, թերթը առանձնապէս կ'անդրադառնայ հրէական շարժման, զայն համարելով բոլոր չարիքներու աղբիւրը: Նոյն Փէլլէի աշխարհի բոլոր պատերազմներու, տնտեսական տագնապներու, նիւթական ցնցումներու, մեծագոյն ոճիրներու ու չտեսնուած չարիքներու իրական աղբիւրը միմիայն Հրեաներն են, որոնք տեսակ մը արտայլութիւն կազմած՝ կը հրամայեն ամբողջ աշխարհին:

Ապացուցանելու համար՝ հեղինակը կուտայ նաեւ շարք մը աշխարհահռչակ անուններ որոնց հետ անմիջականօրէն կապուած են այս կամ այն ցնցող պարագաները: Օրինակի համար Շիկակոյի միլիոնատէրերու կորուստին պատճառը՝ Սամուէլ Ինսըլը, անգլիացի Հրեայ մըն է, լուցկիի թագաւոր Իվար Քրէօգէրը, շուէտացի Հրեայ էր, նաեւ ռակարանի ատուած Մորգանի երակներուն մէջ հրէական արիւն է որ կը հոսի: Խմբագիրը աւելի առաջ տանելու համար իր հակահրէական պրոպագանդան, բացայայտօրէն կը յայտարարէ թէ ներկայ համայնավարական շարժումներու իրական ղեկավարները քանի մը միջազգային հրէական դրամատուներ ու ընկերութիւններ են, եւ անոնցմէ մասնաւորապէս ծանօթ սեղանաւոր Շիֆը ներկայիս կլանուած է ճափոն–ամերիկեան պատերազմի մը դաւադրութեամբ… եւայլն

Ֆաշական միւս կազմակերպութիւնը «Մոխրագոյն Շապիկաւորներ»ը ծանօթ են 1932ին դէպի Ուաշինկթըն կազմակերպած արշաւով, որու յաղթական ելքէն վերջ, անոնց առաջնորդ Ա. Սմիթ Ամերիկայի դիկտատոր պիտի յայտարարուէր: Թէեւ այս ծրագիրը իր ժամանակին վիժեցաւ, բայց «Խաքի Շ»ները բնաւ չհրաժարեցան իրենց ռազմական պատրաստութիւններէն, ու այսօր ամերիկեան իրականութեան մէջ, ամէնէն սպառազէն ու զինուորական դաստիարակութեամբ պատրաստուած ուժն են: Իրենց մէջէն ունենալով ականաւոր զինուորականներ, երկաթխախներ ու պետական մարդիկ, անոնք չքաշուեցան հրապարակային տէքօրներ կատարելու, զինուորաբար իրենց զէնքը համայնավարներուն ուղղելով:

Ցիշեալ երկու կազմակերպութիւններէն զատ կան նաեւ ուրիշներ, ինչպէս օրինակ Նիւ Եորքի «Խաչակիրներ»ը, կամ «Ճերմակ Շապիկաւորներ»ը որոնց ընդհանուր նպատակը ի հարկէ առաջին առթիւ հակախորհրդային է: Ու որքան ժամանակ որ գոյութիւն ունենայ այս ահաւոր ճիւաղը, նոյնքան թափով ու սպառնական կը կազմակերպուին ամերիկեան ֆաշիստները վերջնական պայքարի մէջ իրար խեղդելու համար:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Ունինք կուսակցական մամուլ մը՝ որ պատիւ կը բերէ բոլոր Դաշնակցականներուն:

Բազմաթիւ օրաթերթեր ունինք, այն ալ ամենատարածուածները՝ մեր գաղութներուն մէջ:

Ֆրանսայի մէջ մեր «Յառաջ»ը, Մ. Նահանգներու մէջ ծերունի «Հայրենիք»ը, Եգիպտոսի մէջ լայնատարած «Յուսաբեր»ը: Ատոնցմէ դուրս կան շատ մը օրաթերթեր եւս, որոնք կը տարածուին եւ ահագին դեր կը կատարեն իրենց շրջաններուն մէջ:

Մինչ հակառակորդ տարրերը, «Միացեալ» ճակատը, անճրկած են, չունին լուրջ մամուլ մը, տարածուած եւ հեղինակութիւն վայելող:

Ի՞նչ կ'ապացուցանէ այս կացութիւնը:— Այն որ, հայ հասարակութեան ողջմիտ եւ չէզոք տարրերը, հաճոյքով կը կարդան Դաշնակցական թերթերը քան թէ հակառակորդներու վայնասուններուն արտայայտիչ թերթերը:

Կեդրոնանալով մեր մամուլին վրայ, փոքրիկ խորհրդածութիւն մը ընենք՝ յանգելու համար շարք մը առաջարկներու:

Գաւո՞ւ, Դաշնակցական մամուլին Բոլորը կը մտածեն միատեսակ, կ'արտայայտուին նոյն հարցերու շուրջ, նոյն հիմնաւորումներով:

Օրը օրին դէպքեր կը պատահին, դէպքերը կը վերլուծուին, կը գնահատուին միաժամանակ եւ միասնաբար. բան մը որ դաշնակցական խմբագիրներու եւ աշխատակիցներու կուսակցական ապացոյցը կուտայ եւ այդ իսկ պատճառաւ մեր թերթերը կը յաջողին:

Սակայն կարեւոր պարագայ մը կը գրաւէ մեր ուշադրութիւնը:

Արտասահմանի մէջ ունինք անհամար Դաշնակցական երիտասարդութիւն: Առաջինը՝ հին սերունդը տարիքով, որ տեսած, ապրած, լսած եւ կարդացած է մեր վերջի ցեղային կեանքի բոլոր դէպքերը, դէմքերը եւ գիրքերը եւ այսօր կը մնայ պատնէշին վրայ եւ թարմ վիճակի մէջ: Երկրորդը նոր սերունդը տարիքով, որ մտած է մեր շարքերուն մէջ, հայրենասիրական թափով մը, կ'ապրի մեր շունչով, սակայն չի ճանչնար մեր կեանքը, չապրիր քաղաքական մտածողութեամբ, չի ստանար կուսակցական դաստիարակութիւն հարկ եղած չափով.

Այժմ անհրաժեշտ է քննել պատճառները եւ գտնել միջոցներ, որպէսզի ընենք հարկ եղածը, դաստիարակելու համար, կազմակերպուած երիտասարդութիւնը եւ նորահաս Դաշնակցականները

Մեր Դաշնակցական մամուլը առաւելապէս կը զբաղի համազգային հարցերով, Հայը Հայ պահելու մտահոգութեամբ, համազգային խնդիրներով, գրականութեամբ, հայրենակցական եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ներու կազմակերպութեամբ: Մինչդեռ մեր Դաշնակցական Երիտասարդութեան մտաւոր եւ կուսակցական զարգացման հրատապ խնդիրը անուշադրութեան յանձնուած է:

Քիչ մը շատ արժէք կը տրուի նախ մեր հակառակորդներուն, երկրորդ՝ շատ տեղ կը տրուի ազգային եւ համազգային խնդիրներուն եւ երրորդ՝ պատահականութեան կը մնան կուսակցական կեանքը եւ կուսակցական ձեռնարկները:

Մեր ընկերները ամէնուրեք արտակուսակցական աշխատանքով տարուած, յաճախ թաղական, հոգաբարձական, Հ. Մ. Ը. Մ.ական կամ տիրացուի, տէրտէրի եւ եպիսկոպոսական գործերով կը զբաղին եւ ներքին կուսակցական գործը կը մնայ երեսի վրայ:

Դաշնակցական երիտասարդները պարտաւոր են ունենալ բոլոր կարեւոր կեդրոններու մէջ շարք մը անհրաժեշտ եւ անխուսափելի ձեռնարկներ ուր կարենան կեդրոնացած ուժերով ստեղծել կուսակցական մթնոլորտ: Թուենք շարքով.—

1) Կուսակցական ակումբ՝ (ոչ սրճարան, խաղարան կամ պարասրահ), ժողովատեղիներ՝ ուր կարենան քաղաքական եւ կուսակցական դաստիարակութիւն ստանալ:

2) Կուսակցական գրադարաններ՝ ուր ամփոփուած ըլլան բոլոր ՄԵՐ հեղինակներու գիրքերը, յեղափոխութեան նուիրուած գրուածքներ եւ ընկերային հասարակական հարցեր լուսաբանող գրականութիւն:

3) Ազգային – քաղաքական կեանքէն առնուած թատերախաղեր, տեղական թատերասէր ընկերներու կողմէ հասարակութեան ներկայացուելու համար:

4) Ազգային – յեղափոխական երգերու ձայնագրուած երգարաններ, երգչախումբերու միջոցաւ հասարակութեան մէջ տարածելու համար:

5) Բոլոր շրջաններու մէջ սահմանել մրցումներ՝ որ ջանան կազմակերպել դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներ, որ զատեան մնայուն եւ սիստեմաթիկ, տան մեր երիտասարդութեան ազգ. քաղաքական եւ կուսակցական դաստիարակութիւն եւ կապեն զանոնք հայ կեանքին, հայ մամուլին:

6) Բոլոր շրջաններու մէջ սահմանել տնտեսական ձեռնարկներ՝ գործնական հիմունքներով եւ մշակել հաւաքական գործունէութեան համար ընդունակութիւն ու փորձառութիւն

Այս հինգ առաջարկներն ալ կուսակցական գետնի վրայ, կուսակցութեան հսկողութեամբ եւ կուսակցական մամուլի թելադրանքով:

Տարիներու փորձը ցոյց տուաւ որ անկուսակցական գետնի վրայ մնայուն եւ արդիւնաւոր գործ չի կատարուիր եւ եղածը պատահական երեւոյթ է միայն

Քաղաքական կուսակցութիւններ են միայն որ տեւական են, միայն կրնան դնել, գործ կրնան տեսնել, եւ երիտասարդութիւն կրնան դաստիարակել: Անոնք ի հարկին, կրնան իրենց շրջապատին վրայ ազդել եւ ահագին դեր կատարել համազգային տեսակէտէն:

Դաշնակցական մամուլը ուրեմն կուսակցական մթնոլորտ, կուսակցական մտածողութիւն, կուսակցական դաստիարակութիւն կերտելու համար, հարկադրուած է համազգային, գրական, ազգային, միջազգային կեանքէն անկախ՝ կուսակցական բաժին մը պահել եւ առանձնապէս շօշափել եւ ընթացք տալ կուսակցական երիտասարդութեան Դաշնակցական դաստիարակութիւն.

Սիրելի խմբագիր եւ աշխատակից ընկերներ, մի մոռնաք որ Դաշնակցական երիտասարդներու բանակ մը կայ ձեր կողքին, ո՛ւժ տուէք, զարկ տուէք, նիւթ տուէք, ուղղութիւն տուէք եւ պատրաստեցէք կուռ, կարող զոհաբերող եւ գիտակից սերունդ մը:

Գ. ՔԷՍՏԱՆԵԱՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Ամիսէ մը ի վեր մեծ գործողութիւններ կը կատարուին Մարոքի մէջ, հպատակեցնելու համար կարգ մը ցեղեր: Վերջին լուրերու համաձայն գործողութիւնները վերջացած են 3000 քառակուսի մղոն հող շահեցնելով Ֆրանսայի, Մարոքի հարաւային սահմանին վրայ:

1926էն ի վեր, Ֆրանսա ընդհարումներ կ'ունենար ըմբոստ ցեղերու հետ 1930ի եւ 1931ի զինուորական արշաւանքները մաքրեցին Մարոք - Ալժերիա սահմանագլուխը, իսկ 1932ին եւ 1933ին խորտակուեցաւ ձէպէլը Սագոյի եւ Ատլասի լեռներու ապստամբութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ԽՐՃԻԹՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ"

(ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ ՈՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ: Գրեց՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այդ քիչն է սակայն որ կապած է զինք, ինքնաբուխ քերթողը, աշխարհին: Այդ դոյզն միջանքներուն վրայ ան կառուցած է իր քերթուածները, ինչպէս երբեմն, սուրբի մասունքի մը վրայ կը կանգնէին մենաւոր մատուռներ

Իրականութեան անհրապոյր խաղերուն իբրեւ փոխարինութիւն, ան կ'ապաստանի իր քերթուածներուն, ուխտի կ'երթայ բացակայ երազաշխարհի մը.

— «Գառէն անդի՛ն, պառէն անդին, որ փակուած է իմ անկատար աչքերուս դէմ, գութով, քունո՛վ, երանութեամբ ու օրօրով յաւէտ աւելի երկիր մը կայ, երկիր մը կայ՝ ընտրուած իմ «Եղիցի»ով»…

Իր երջանկութի՞ւնը.

— «… Մասուրին սուրբ – ծառերուն հովանիին տակ, յամրկահեր ընկերներուս հետ պիտի նստիմ օրն ի բուն եւ իրենց պէս անսպառ վերյուշերով պիտի մաշեմ իմ ժամանակս, մինչեւ որ գայ վերջալոյսն ու իրիկուն…»

Բացայայտ է թէ Օհան Կարօ հոգեբանապէս կրած է ազդեցութիւնը գրական Արեւելքին: Իր արձակ քերթուածները խորհիլ կուտան մեզ մերթ Թագորի, մերթ սաղմոսերգուին, մերթ ալ աշուղներու կամ Իրանի երգիչներու մասին:

Արդարեւ, մեր ցեղային խառնուածքին ու հոգեբանութեան համապատասխան մթնոլորտը Արեւելքն է գերազանցապէս: Հոգեկան հայրենիքն է անիկա, զոր դժբախտաբար անտեսած, նոյն իսկ ուրացած ենք: Արեւմուտքը մեզ չլացուցեր է. Եւրոպայի նախապաշարումը խաթարած է մեր հոգին. (ասիկա ճիշդ է որքան մը – շակութային գաղափարական մարզին մէջ, նոյնքան քաղաքական – ընկերային դաշտի վրայ): Թրքահայ գրականութեան շատ մը ամուլ ու անփառունակ ճիւղերը կը բացատրուին իր կրած անհարազատ ու վնասակար ազդեցութիւններով: Հայ տաղանդի ամէնէն տոհմիկ արտայայտութիւնները արեւելքի շունչը կը մատնեն առհասարակ:

Օհան Կարօ, բարեբախտաբար բնաշխարհի բնազդէն տարուած է: Նման երախային որ կը սնանի հարազատ մօր կաթով, փոխանակ ծծելու ստնտուներու կուրծքը: Եւրոպական շպարն ու ջնարակը չեն փակած իրեն:

Օհան Կարօ արեւելեան է ոչ միայն իր մտայնութեամբ, զգայնութեամբ, այլ իր ոճի, արտայայտութեան ձեւերով: Պէտք ըսել իր բառամթերքն իսկ, իր պատկերներն ու երանգներն անգամ իւրացուցած է Հնագոյն ու ասիական մշակոյթի մասնիկներէն

Ահա գաղտնիքը իր բարի ու միսթիք իմաստութեան, կեանքի ու մահուան հանդէպ իր ստոյիկ անտարբերութեան, տէրվիշի համեստ իր հպարտութեան, որ դէպի ներս կը ցոլանայ քան դէպի դուրս:

— «Կամաց բարձրացիր աստիճաններէն՝ ու ծածուկ երգիր երանուածիդ պահերուն, որովհետեւ «եկուոր» ես այս բնակարանին մէջ…

Սահմանուած օրէնքներ կան, որ վճարէդ պիտի տաս, ու անտրտունջ մտիկ ըրէ՝ ինչ որ ըսեն, որովհետեւ «տնտէ՞ր» ես այս բնակարանին մէջ…

Մանրագին կարասիներ պէտք չեն քեզի, ու պակաս մտերմացիր մնայունին հետ, որովհետեւ «ժամանակաւոր» ես այս բնակարանին մէջ:

Ի զուր կը թրջես բարձդ ու կը փնտռես ծամերդ, եւ ինչո՞ւ պիտի ծալլես բեւերդ ու բեւեռուիս իղձաս, երբ «կամաւո՞ր» ես այս բնակարանին մէջ»…:

Նոյն այդ խոհուն ու համակերպող ոգին կը տոգորէ իր սիրոյ, պատարումի ու վիշտի երգերը: Նոյն կեցուածքը եւ բնութեան հանդէպ:

Նոյն այդ արեւելականութեան բերումով Օհան Կարօն ալ փորձած է Քառեակը, իբրեւ արտայայտութեան ձեւ, ուր ընդունինք թէ տկար ու անյաջող կը մնայ,– միանգամայն արձակ տաղաչափական ձեւը այն, որ յատուկ է Սաղմոսներուն, առակներու գրքին, Երգ Երգոցին, այն, զոր այնքան ուժգնութեամբ կրկնած է Նիցչէ իր «Զրադաշտ» գրքին մէջ:

Օհան Կարօյի ալ գրքին ամէնէն ինքնատիպ տոհուն մասը պիտի մնան իր այդ արձակ էջերը:

×

Ատոնցմէ դուրս կ'արժէ յիշատակել նաեւ թերուսարտ վէպը «Խրճիթներէն մինչեւ Խորհրդարան», որ պատմութիւնն է հեղինակի մանկութեան ու պատանեկութեան: Ափսո՜ս, որ Օհան Կարօ կիսկատար թողած է այդ գործը: Իր թերի վիճակին մէջ անգամ, անիկա քանի մը կենդանի դրուագներ կը ներկայացնէ երբեմնի Ռշտունեաց գիւղաշխարհէն: Անիկա պատմութիւնն է առ հասարակ ամէն մէկ հայ գիւղի, երբեմնի զուլումի օրերուն: Զայն կարդալու ատեն, կարելի չէ չյիշել Րաֆֆիի «Խենթ»ը, Ա[…] նահանգի Օ… գիւղը եւ տանուտէր Խաչոյի ընտանիքը, թէեւ կէս դարու անջրպետով բաժնուած, բայց հայ գիւղի ճակատագրին մէջ ոչինչ կար փոխուած: Նոյն թաթը, նոյն անէծքը՝ մարդոց աշխատանքին, կեանքին, հոգիին վրայ…

Եւ տակաւին կան խորհողներ մեր մէջ, թէ «զուլումի» տարրը գրական չափազանցութիւն մը եղած է կարգ մը գրողներու մօտ. տեսակ մը նիւթի չարաչահութիւն. մտային նախապաշարում: Անտարակոյս, անոնք են, այնպէս մտածողները, որ իրենց մորթին վրայ չեն զգացած բնաւ հայ տոհմիկ իրականութեան չափը: (Ափսո՜ս, մեր դժբախտութիւնը չէ՞ եղած արդէն այն, որ մեր բարի ու չար առաջնորդները, մեր յախուռն կամ խոհեմ հովիւները գտնուած են միշտ երկրէն դուրս, ժողովուրդի կեանքէն հեռու…):

Անհրաժեշտ է սակայն որ մնան Րաֆֆիէն մինչեւ Օհան Կարօ ձգուող գրագէտներու կարմիր, արիւնոտ լուրերը: Գրականութիւն ըլլալէ աւելի, անոնց գործը կը ներկայանայ իբրեւ վկայութիւն, վաւերագիր, մանաւանդ ներկայիս, երբ այդ անցեալը քամահրելը կը նկատուի տեսակ մը իմաստութիւն:

Օհան Կարօ անշուշտ, չէ խորհած իր պատմուածքին մէջ դնել նպատակաւոր դիտումներ: Ան պարզապէս տուած է իր յիշատակները, իր մանկական տպաւորութիւնները, առանց խեղաթիւրելու դէպքերը, մարդիկ, առանց խաթարելու անոնց բարբառը կամ հոգին:

Բայց այդ պարզ, անպաճոյճ վկայութիւնը կը բաւէ ինքնին բացատրելու մեր վերջընթեր պատմութիւնը: Իրական տէրը հոն էր, արդարեւ, հայ գիւղին մէջ, հայ շինականին արտին ու յարկին շուրջ: Օհան Կարօ միամտօրէն, հարեւանցի կը գծէ երեւոյթները, առանց անդրադառնալու թէ մատը դրած է պատմական վէրքին վրայ:

— «… Առաջին կալերը սկսելուն պէս տեսար շարէ շարան եկան: Էլ Տեղտիսի, Էլ Անկեազորի, Ցախմանցի, Շատվանի, Իշխերտի, նոյն իսկ հեռաւոր Ռատանի Քիւրտերը եկան: Իրաւունք ունէին: Գլխահարկի առեն, տուներու տուրքի առեն, աշխարհներ հաւաքելու առեն, մեր գիւղացիները փոխ, պարտք, ալաֆ ընելու գացեր էին իրենց մօտ: Շատ ալ որ մէկ մէճիտին, կոլի առեն, հինգ կոտ ցորեն կ'ուզէին, կրնայի՞նք չտալ, կրնայի՞նք մարդոց խոռոնքը կոտրել:

Պարտատէրէն բացի, գզիրը կար, ռէսը կար, ագայէն ղրկուած քիւրտ պահապանը կար, դեռ չհաշուած որ ետքին մէկը պետութեան պիտի տայինք, եւ երէցն ու ժամկոչը՝ որ ցորեն կ'ուզէին կնունքի, թաղումի, պսակի, գերեզմանատուն օրհնելու համար: Ատոնք մեր ցորենը, դաշտ ալ բաւ աշխատելու ճար չկար, բոլոր ծակերը ցորենով կը գոցուէր: Ագկատ, Երագլուխ, բոլորն ալ ցորենով ձեռք կը բերուէր:

Ինչ սեւ կապէր ցորենը, ծով ալ որ ըլլար, պիտի ցամքէր, կ'ըսէր մայրս, երբ կը զարմանայինք որ հացերնիս այնքան շուտ սպառեցաւ»:

Հայ դատը իր ծագումին մէջ դատն էր հաւանաբար ցորենի այդ ցամքող ծովուն: Ատոր ճանաչմամբ լայնցաւ իր շրջանակը, երբ քրտինքի «յաւելեալ արժէքէն» փորձեցին ցամքեցնել հարենի եւ հոգիի յաւելեալ արժէքներ»ը: Իսկ ի՞նչ է այսօր հայ դատը— Այդ ամէնուն հետ միասին խղճի եւ արժանապատուութեան հարց մը:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԵԾԵՐԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆԷԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

— օօ —

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄՈՒԷՐ ՄԵԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Թուրքիոյ կրթական գործավարը փնտր. 4րն դասախօսութիւն մը կարդաց Սեվրի դաշնագրի մասին: Ստորեւ՝ ամփոփումը.

— Մեծ պատերազմին մեր թշնամիները զանազան փափաքներ ունէին: Թուրքիա Նեղուցներու շրջանակը ուզեց եւ Ֆրանսա ու Անգլիա հաւանեցան. Այդ բանակցութեանց առթիւ Ռուսիոյ առաջարկաւ եղաւ նաեւ Մեծ Հայաստանի մը կազմութիւնը: Այդ Հայաստանը շատ ծաւալ փոխեց: Պահ մը ըսուեցաւ թէ սահմանը մինչեւ Մերսին, Իսկէնտէրուն պիտի հասնի: Նպատակն էր Ռուսիան չհեռել այդ նահանգներէն: 1915 ապրիլին, այդ բանակցութիւնները սա ձեւով վերջնական գրուեցան.— Ռուսիա կը ստանար Նեղուցներու շրջանակը, Տրապիզոնի առուցներու շրջանակը, բեւմոսեան մասը, Վանը, Բիթլիսը, Մուշը եւն.:

Ֆրանսայի բաժինն էր.— Կեսարիա, Խարբերդ, Մերսին, Ատանա: Անգլիոյ բաժինը՝ Իրաքը եւ ընդհանրապէս Արաբական բաժնին հարաւը գտնուող հողերը: Պաղեստինը միջազգային վարչութեան մը պիտի ենթարկուէր:

Այս բաժանումը կատարուած էր այն ատեն, երբ Իտալիա դեռ չէր մասնակցած ընդհ. պատերազմին: 25 ապրիլ 1915ին, Իտալիա պատերազմին մասնակցեցաւ, իբրեւ հետեւանք Լոնտոնի գաղտնի դաշնագրին, որով Անատոլուէն բաժին մը կը հանուէր իրեն. Այդ բաժինը կը բաղկանար Անթալիայէն եւ շրջականերէն: Այս խոստումին վրայ է որ իտալական կառավարութիւնը պատերազմին մասնակցեցաւ: Միւս երեք դաշնակիցները մէկուկէս տարի Իտալիայէն գաղտնի պահեցին իրենց բանակցութիւնները եւ միայն 1916ի աշնան անոր հաղորդեցին իրենց բաժանման ծրագիրը:

Ասոր վրայ երկար վէճեր եւ պայքարներ եղան: Իտալիա կ'ուզէր որ միւսներուն հաւասար բաժին մը տրուի իրեն, եւ Մերսինը կամ Իզմիրը կը պահանջէր:

Ռուսիա հակառակեցաւ, այն մտքով որ, Իզմիրի մէջ հաստատուելով, Իտալիան միշտ պիտի սպառնար Նեղուցներուն: Անգլիան ալ ձեռքի տակէ ուժ տուաւ այս ընդդիմութեան:

Այդ միջոցին, 1917 մարտին, ռուսական յեղափոխութիւնը պայթեցաւ: Երբ Ռուսերը գործնապէս քաշուեցան պատերազմէն, Իտալիոյ կարեւորութիւնը չեշտուեցաւ եւ 1917 օգոստ.ին ստորագրուեցաւ Սէն Ժան տը Մօրիէնի պայմանագիրը որով Իզմիրը Իտալիոյ կը տրուէր:

Ահա այդ ատեն կատարեալ եղաւ Թուրքիոյ բաժանումը: Բայց այս բաժանումներէն ուշագրաւը այն է որ, թիզ մը անգամ հող չէր տրուեր Հայերուն: Մինչդեռ Եւրոպացի քաղաքագէտները շատ հող խոստացած էին Հայերուն, զանոնք աղէտի մատնած էին, արիւնոտ դէպքերու մղած: Բաժանման ժամանակ, Ֆրանսական սահմանը մինչեւ Գարաքասսան հասած էր Այս ձեւով, Ֆրանսա Թումբի դերը կը կատարէր:

Նշմարել յետոյ թէ Թուրքիա ամէնէն վերջն է որ վար դրաւ զէնքերը: Հիւմէյթ պէյ անցաւ զինադադարի հրձանին եւ Թուեց այն 24 ծանր պայմանները զորս պարտադրեցին Դաշնակիցները: Այդ պայմաններուն վերջինը սա էր.— «Եթէ խռովութիւն ծագի արեւելեան (հայկական) նահանգներուն մէջ, Դաշնակիցները պիտի գրաւեն այդ վայրերը»:

Դասախօսը յետոյ պարզեց այդ շրջանին տիրող կացութիւնը եւ ի մէջ այլոց ըսաւ.— «Երկրին արտաքին ապահովութեան պատճառն էին հայկական դէպքերը: Հայերը մեզի դէմ ըմբոստացան մեծ պատերազմին, մեր բանակին վրայ յարձակեցան, Կարսկատանէն մտնելով գրաւեցին Վանը եւ կառավարութիւնը ասոր վրայ միջոցներ ձեռք առաւ: Այդ միջոցները շատ մը չափազանցութիւններով տարածայնուեցան չորս կողմ եւ անկախութեան պայքարի շրջանին մեզի դէմ իբրեւ քարոզութեան նիւթ ծառայեցին»:

ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եթէ Սեվրի դաշնագիրը գործադրուէր, Թուրքերը պիտի մատնուէին միջին դարու «Ճահուածներու» վիճակին: Արդէն այս նպատակով պատրաստուած էր Սեվրի դաշնագիրը: Բայց երբ տեսնուեցաւ որ դժուար է գործադրել զայն, շահերու հակամարտութիւնը ծայր տուաւ:

Գերմանիոյ նուաստումը փճացուցած ըլլալով, Անգլիա չէր ուզեր որ Ֆրանսա ուժեղ մնայ եւ նոր Գերմանիա մը դառնայ:

Ռուսական յեղափոխութենէն առաջ ներկայ վարչապետ Տումէրկ Ռուսիա գնաց եւ կնքեց գաղտնի դաշնագիր մը, որով Գերմանիա առանձին պետութիւններու պիտի բաժնուէր: Բայց երբ գլուխ գլխի մնաց Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ, Ֆրանսա չկրցաւ զանոնք համոզել Գերմանիոյ քայքայումի մասին:

Երբ մեր դիմադրութիւնը սկսեցաւ, Ֆրանսա ուզեց մեզի հետ համաձայնիլ, որպէսզի աւելի լաւ գրաւէ գերմանական գործերով:

Անգլիա կը փափաքէր գործադրել Սեվրի դաշնագիրը, նկատի ունենալով Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի մէջ տիրող մտայնութիւնը: Ֆրանսա չունէր այդ մտահոգութիւնը, որովհետեւ իր գաղթավայրերուն մէջ չկային ազգայնական հոսանքներ: Իտալիոյ մէջ խռովութիւններ սկսան զինադադարէն յետոյ, եւ այս պատճառով այդ երկիրը ուզեց սիրաշահիլ մեզ:

Դաշնակիցները կարծեցին որ հելլենական փոքր ազգը կը բաւէ մեզ ճզմելու: Իսկ ինչո՞ւ Անգլիա մեր վրայ չյարձակեցաւ, երբ տեսաւ որ Յունաստանի ուժը չի բաւեր: Որովհետեւ անգլիական զրամը ինկած էր, զինուորները արձակուած էին եւ երկիրը ստիպուած էր խնայողութիւն ընել:

Գալով Հայաստանի, Հայերը պարզապէս գործիք մըն էին ամբողջովին [illegible]: Այդ միջոցին երկրին վարիչները Դաշնակներն էին, որոնք չքաշուեցան իրենց ազգը մղելէ արիւնոտ կռիւներու: 1919ի աշնան եւ 1920ի գարնան, Ռուսիոյ հարաւային մասը անցած էր Զօր. Տէնիքինի տիրապետութեան տակ: Հայկական բանակն ալ զօրաբանակ (գօլ օրտու) մըն էր, Զօր. Տէնիքինի հրամանին տակ: Մեզի համար դժուար իսկ չէր Հայաստանով զբաղիլ: Թրքական զօրաբաժին մը (Փիրքա) ոչնչացուց Հայաստանը»:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Փարիզի ընդհ. ժողովը

Անցեալ կիրակի, 4 մարտ, կէսօրէ վերջ Սօս. Սավանթի մեծին սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի եւ արուարձաններու ընկերներու ընդհ. ժողովը: Այս առթիւ Ընկ. Շաւարշ Միսաքեան տուաւ մանրամասն, փաստալից ու ընդարձակ զեկոյց մը՝ գաղութներու [illegible] եւ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի մասին:

Զեկոյցը առիթ տուաւ շարք մը հարցերու եւ վիճաբանութեանց, որոնց մասնակցեցան բազմաթիւ ընկերներ:

Ընկ. Շաւարշ նախ ընդհանուր գիծերով ներկայացուց գաղութներու անկերպարան եւ [illegible] վիճակը, որմէ կ'օգտուին մութ ուժեր եւ գոյնզգոյն դիմակաւորներ, հրահրելով հակադաշնակցական կիրքեր:

Ապա առանձին — առանձին կանգ առաւ իւրաքանչիւր գաղութի վրայ, պարզելով անոնց հակադաշնակցական պայքարի եղանակները:

Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութենէն առաջ, Ֆրանսայի մէջ արդէն կազմուած էր այլեւս պատմական դարձած Դաշնաբերգոհայաշկոմը, որ հոկտ. 14ի իր առաջին միթինկով կը փորձէր միացեալ ճակատ կազմել Դաշնակցութեան դէմ: Ծրագրուած միացեալ ճակատի միջազգային ռազմախաղն էր այս: Եւ նոյն առաջադրութեամբ միթինկներ սարքուեցան գլխաւոր քաղաքներու մէջ, միշտ օտար ճառախօսներու եւ գործիչներու հետ, պահանջելով օրէնքէ դուրս հռչակել Դաշնակցութիւնը: Մարսէյլի մէջ բանաձեւ քուէարկեցին, դատական նախարարութեան ղրկելու համար: Սուրիոյ մէջ նոյն պահանջը գրին, օգնութեան կանչելով Արաբը, եւայլն:

Ղեւոնդ արքեպ.ի խորհրդաւոր սպանութիւնը պատրուակ ծառայեց օգտագործելու ամբոխին կրօնական բռնկումները եւ ընդհանուր «ճիհատ» հռչակելու Դաշնակցութեան դէմ:

Ծանօթ են Ամերիկայի մէջ մղուած խուժանավար պայքարը, փողոցային ցոյցերն ու մատնութիւնները: Նոյն իսկ կիները փողոց իջան:

Եւ սակայն այս նոր «միացեալ ճ» ալ սկսած է ճարճատիլ ինքն իր մէջ: Մեղրալուսինը հազիւ բոլորած, կ-ըլկուած գործակիցները սկսած են նիզակներ ճօճել իրարու դէմ: (Կը կարդայ փաստեր):

Այն ինչ որ կատարուեցաւ Ամերիկայի մէջ, դարձաւ ազդանշան մը միւս գաղութներուն համար — Ֆրանսա, Եգիպտոս, Պուլկարիա, Յունաստան եւայլն: Պայքարի ձեւերը կը տարբերին համաձայն միջավայրին, բայց ոգին նոյնն է,— «կործանիչ կրակ Դաշնակներու դէմ»:

Այս ընդհանուր քաոսին մէջ, երկու կազդուրիչ երեւոյթներ ունինք.— Առաջին՝ Դաշնակցական շարքերու պաղարիւն կեցուածքը ու նոյն այդ շարքերու խտացումը, երկրորդ՝ չէզոք զանգուածի սթափումը: Այս գարշելի պայքարը այն անմիջական արդիւնքն ունեցաւ, որ հայ ժողովուրդին առողջ զանգուածը երես դարձուց խուժանավարներուն եւ այժմ աւելի ուշադրութեամբ կը հետեւի հանրային կեանքին, գնահատելով Դաշնակցութեան ճիգերը: Միւս կողմէ, երիտասարդներ, որոնք Ամերիկայի մէջ կորսուած կը համարուէին, կը կազմակերպուին ազգային նշանախօսքերու տակ, հոգ չէ թէ անգլերէն լեզուով:

Այս ընդարձակ զեկոյցէն վերջ տրուեցան հարցումներ որոնց առանձին-առանձին պատասխանեց ընկեր Շ. Միսաքեան: Յետոյ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ ամփոփելով զեկոյցին ընդհանուր միտքը, կը թելադրէր մնալ պաղարիւն եւ լուրջ, Դաշնակցական ինքնավստահութեամբ արհամարհելով փողոցային լուտանքներն ու խուժանավարական ցոյցերը, որոնք ապացոյց են ոչ թէ ուժի եւ գիտակցութեան, այլ անզօր կատաղութեան:

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սէօլէօզցիներուն

ՎԱԼԱՆՍ, 6 մարտ.— Հայրենակիցներ, Ֆրանսահայ Սէօլէօզցիներու «Արեւելք» Հայր. Միութեան Վալանսի կեդրոն. վարչութիւնը ձեր ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ խնդիրը:

Քանի մը անգամներ տեսաք թերթերումէջ որ մեր Ս.-Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ գոյքերը ուզեցինք առնել անհատէ մը եւ Խ. Հայաստանի մէջ հիմը դնել նոր Սէօլէօզի մը:

Արդ, վարչութիւնս կը խնդրէ բոլոր այն հայրենակիցներէն որ Նոր Սէօլէօզի կուսակից են, ղրկել մեզ իրենց համաձայնութիւնները բոլոր հայրենակիցներու ստորագրութիւններով: Մենք ալ մեր կարգին պիտի կրնանք զանոնք միութեան կնիքով եւ պիտի ուղարկենք Պուլկարիոյ քոյր միութեան, որպէսզի երկու միութեանց համաձայնութեամբ եւ բոլոր հայրենակիցներու հաւանութեամբ առնուին այդ գոյքերը եւ օր առաջ հիմը դրուի Նոր Սէօլէօզի՝ Խ. Հայաստանի մէջ:

Ո՛ն, ուրեմն, հայրենակիցներ, աճապարեցէք ղրկել ձեր համաձայնութիւնները հետեւեալ բովանդակութեամբ.— «Հայրենակից, նպատակ ունենալով Խ. Հայաստանի մէջ Նոր Սէօլէօզի հիմը դնելու, որ բոլոր Սէօլէօզցիներուս իղձն է, պիտի խնդրենք որ, դուք ալ բարի ըլլաք յանձնել ձեր քով պահ դրուած Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ գոյքերը երկու քոյր միութիւններու, որոնք համերաշխաբար պիտի կառուցանեն մեր տարիներու երազած գիւղը, Խ. Հայաստանի մէջ»:

Հասցէ.— 13bis, Rue de la Boucherie, Salle de lecture Arménienne, Valence, (Drome)

(Կնիք)

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Հայտըն, օր մը կը գտնուէր Մօցարտի, իր երիտասարդ՝ բայց արդէն հռչակաւոր աշակերտին հետ: Տօն-Ժուանին հեղինակը ըսաւ անոր.

— Վարպետ, գրաւ կը դնեմ, որ չպիտի կրնաս նուագել կտոր մը, զոր պիտի գրեմ ես:

Հայտըն ժպտեցաւ եւ ընդունեց գրաւը:

— Հրամեցէք, ըսաւ Մօցարտ՝ երկնցնելով ձայնագրուած կտորը:

Հայտըն նստաւ դաշնակին առջեւ, դրաւ ձայնագրուած կտորը դիմացը, եւ սկսաւ նուագել, զարմացած կտորին պարզութենէն. բայց՝ յանկարծ կանգ առաւ.

— Է՞յ, այս ի՞նչ է, իւրաքանչիւր ձեռքս զբաղուած է արդէն, մէկը կը նուագէ աջ կողմը, միւսը՝ ձախ կողմը, եւ ... պէտք է ձայնանիշ մըն ալ մէջտեղէն հնչիւն արձակէ: Ա՛յ — խարհիս մէջ ոչ ոք կրնար նուագել ասիկա, հոս սխալ մը կայ:

Մօցարտ կը զուարճանար վարպետին ունեցած տարակոյսին առջեւ որ ոտքի կը կանգնէր արդէն: Այն ատեն, ան նստաւ պարապ մնացած աթոռին վրայ, եւ սկսաւ նուագել ընկերքէն, շարունակելով հանդարտ կերպով, եւ սպասելով հասնիլ Հայտընի համար անկարելի թուող անցքին. այն ատեն գլուխը քիչ մը վար ծռեց, դպաւ քթին ծայրով մէջտեղի ստեղին եւ շարունակեց առանց շուարելու:

Հայտըն ճանչցաւ իր պարտութիւնը եւ ըսաւ.

— Կը տեսնեմ, իմ անգին բարեկամս որ մեր ամէնուս քթէն բռնած ես:

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՐՇԵԼՈՎ ՀԱՆԴԵՐՁ ...

«Ասպարէզ» (Ֆրէզնօ) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 փետրուար).

— «Քայլ առ քայլ կը հետեւինք այն բոլոր անպարարութիւններուն զոր կը ցուցադրեն Դաշնակցութեան դէմ «միացեալ ճակատ»եան խռովարարները:

Հակառակ լրջամիտ մարդոց յորդորներուն, առիթ պատեհ համարելով, եւ հասարակութեան մէկ մասին մտային շփոթ վիճակէն օգուտ քաղելով, երդուեալ խռովարարները կ'աշխատին այս շրջանը եւս խոր պառակտումի եւ վճռական շփոթութիւններու թատերաբեմ դարձնել:

Վերջին աւելի քան տասնեակ մը տարիներու ընթացքին մասնաւորապէս՝ խառնակչութեան, ատելութեան եւ զարշելի աղտեղութեան մէջէն ընթացող մարդիկ՝ պիտի շարունակեն կեղտոտել հրապարակը ամէն տեսակի սպրդուքներով: Այն սրտցաւ լրջամիտ, բայց միամիտ հայրենակիցները, որոնք կ'ենթադրեն թէ՝ խռովութեան հրահրող քարոզներ որ եւ է փոփոխութիւն պիտի մտցնեն խռովարարներու ընթացքին մէջ, չարաչար կը սխալին: Անոնք պիտի շարունակեն իրենց ստեղծած զարշանքը սփռել այս գաղութի լայնքին ու երկայնքին, ամէն տեղ, այն ունայն մխիթարութեամբ (թէկուզ ժամանակաւոր) թէ կը հասնին իրենց նպատակին — քայքայելու Դաշնակցութիւնը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր հազարաւոր համակիրներուն հետ, մեծ ցաւով, բայց ստոյիկեան համբերատարութեամբ՝ կը դիտէ այս հրապարակային անպարարութիւնները, ընպաձիչ արհամարհանքով: Ան՝ շատ լաւ գիտէ թէ այս ժահրոտ աղմուկը իր ամրաշէն շէնքի անկիւնէն հիւլէ մը անգամ փրցնելու անկարող է:

Այս անպարարական աղմուկները չեն կրնար շփոթութեան մատնել Դաշնակցութեան շարքերը: Իր նախ. 43 տարուան փորձառութիւն ունեցող կազմակերպութիւնը ունի իր որոշ հաւատալիքները, քաղաքական մշակուած ուղղութիւնը, թրծուած կարգապահութիւնը, որ յաճախ ենթարկուած է այսպիսի փորձութիւններու, սակայն մնացած է անխախտ ու անփոփոխ:

Դաշնակցութեան հակառակորդները ալ գիտակ այս ճշմարտութեան, այժմ իրենց պայքարի զէնքը կը փորձեն դարձնել քէական միջոց մը — պոյքոթը, այն միամիտ համոզումով, թէ նիւթական եւ բարոյական զէնքերու միջոցաւ՝ կարելի պիտի ըլլայ խորտակել Դաշնակցականներու անխորտակելի կամքը:

Հակառակ Դաշնակցութեան ուղղամիտ դիրքին, այս զզուելի ձեռնոցը կը նետուի իր բազմաթիւ ընկերներու երեսին: Ընդունուած սրտով, բայց անվարան, անոնք պիտի վերցնեն այդ ձեռնոցը, պարզապէս ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղեալ, խորշելով հանդերձ այսպիսի ստորին միջոցներէ:

Դաշնակցութեան անդամները ու բազմահազար համակիրները պարտաւորուած պիտի ըլլան նոյն զէնքը գործածել հակառակորդներու դէմ՝ ամենայն խստութեամբ: Այն հաստատ համոզումով, որ հակառակորդը կարճ ժամանակի ընթացքին պիտի ստուգէ նոյն զէնքին երկսայրի բնոյթը, որ հաւանաբար աւելի պիտի հարուածէ զինք քան իր հակառակորդը:

Անշուշտ, այս զէնքը մենք կը նկատենք անմիտ եւ վայրենի, անվայել քաղաքակիրթ մարդու համար, բայց երբ դիմացինդ կը դիմէ այդ անպատիւ զէնքին, պարտաւորուած պիտի ըլլաս նոյն զէնքով խոր մղելու այդ անպատիւ յարձակումը:

Իւրաքանչիւր Դաշնակցական ընկեր եւ համակիր պիտի ըլլայ խիստ եւ անխնայ, ցոյց տալու հակառակորդին, որ այս մարզին մէջ եւս Դաշնակցականն ու իր համակիրները նոյն կարգապահութեամբ եւ վճռականութեամբ կրնան պաշտպանուիլ տրուած հարուածներուն դէմ:

Պաշտպանութեան այս պայքարը պիտի տարածուի ամէն ուղղութեամբ սկսեալ ընտանեկանէն, առեւտրականէն մինչեւ հանրային կազմակերպութիւնները՝ անխնայ եւ անվարան»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐ Եղիշէ պատրիարք Դուրեանի. Ա. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ: 463 էջ: Գին 15 ֆրանք:

ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԴՈՒՐԵԱՆ (իր քահանայութեան յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ): Գրեց՝ Թորգոմ արք.: 326 մեծադիր էջ: Գին 4 շիլին կամ 1 տոլար:

ԽՈՀՔ ԵՒ ԽՕՍՔ Մաղաքիա արք. Օրմանեանի (իր կեանքին վերջին շրջանին համար): Գին 4 շիլին:

ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ, Թարգմ. Թ. Ե. Գ.: 390 էջ: Գին 3 շիլին:

Այս բոլոր գիրքերը հրատարակուած են Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Վանքին կողմէ: Ստանալու համար դիմել.— Patriarcat Arménien, Jérusalem (Palestine):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

— • —

«ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԸ»

— օօ —

— 1914 օգոստ. 1ին, այսինքն այն օրերուն եր, Զիկոտիէվ (շարժանկարին մէջ) խորհրդակցութիւններ կը կատարէ ընդհանուր սպայակոյտին հետ, դուք Գերմանիա կը գտնուէի՞ք: — Այո՛:

Սըր Ուիլեըմ կարդաց ուրիշ հատուածներ իշխանին գիրքէն ուր հեղինակը կը խօսի Մունիա Կօլօվինա անունով «ազնիւ, բարեհամբոյր եւ տպաւորիչ» կնոջ մը մասին, որուն միջոցաւ ներկայացուած էր վանականին.

— Մունիան չէ՞ր որ ձեզ Ռասփութինին ներկայացուց: — Այո՛:

Իշխանը կը դնէ իր գիրքին մէջ թէ Կօլօվինայենց տունը հանդիպեցաւ Ռասփութինին:

— Ռասփութին համբուրեց աղջիկը իր մօրը եւ ձեր ներկայութեան — Այո՛:

— Այդ մտերմութիւնը ի հարկէ հաճելի չէր ձեզի համար: — Ո՛չ:

— Կը յիշէ՞ք որ Ռասփութինի մտերմութիւնը Նաթաշային հետ — շարժանկարին մէջ — նոյնպէս հաճելի չէ Զիկոտիէվին: — Այո՛:

— Կը յիշէ՞ք որ Զիկոտիէվ ցարին երթալով կ'ըսէ թէ Ռասփութինը սպաննելու փորձ մը ըրած է նախորդ գիշերը: — Այո՛:

— Դուք այդպէս բան մը ըրի՞ք: — Ո՛չ:

— Իշխանուհիին պատույն վրայ երդում ընելով գրեցի՞ք ցարուհիին թէ դուք որ եւ է կապ չունէիք գործուած սպանութեան հետ: — Այո՛. այդպէս որոշած էինք՝ մենք չորսս: Ո՛չ ոք պէտք է իմանար թէ ո՞վ սպաննած է. քաղաքական պատճառներ ունէինք այդ տեսակէտէն:

— Այդ մասին դիտողութիւն չեմ ըներ. բայց ժապաւէնին մէջէն լսուած ազդուէններուն տարբեր բացատրութիւն տուեր, այնպէս չէ՞: — Այո՛:

— Զիկոտիէվ՝ այն ձեւով որ ներկայացուած է ժապաւէնին վրայ, այդ տեսակ ընթացք մը չէ ունեցած, այնպէս չէ՞ — Ո՛չ:

— Ըսել չեմ ուզեր թէ Մունիա Կօլօվինան ժապաւէնին Նաթաշան է, բայց կարելի է որոշ նմանութեան եզր մը գտնել իրական Մունիային եւ Նաթաշային միջեւ, չէ՞ք կարծեր: — Ո՛չ:

— Ուրեմն երբ Ռասփութինը տեսաք, անոր յիշեցուցիք իր խոստումը ձեզ դարմանելու մասին: — Այո՛:

— Անիկա ձեզ տարաւ իր աշխատանոցը եւ պառկեցուց բազմոցին վրայ. — Այո՛:

— Եւ սկսաւ շօշափել ձեր կուրծքը, վիզը եւ գլուխը: — Այո՛:

— Իր ձեռքը ձեր աչքերուն վրայէն անցուց: — Այո՛:

— Եւ դուք զգացիք մագնիսական ուժ մը որ կ'ազդէր ձեր վրայ: — Այո:

— Եւ չկրցաք շարժիլ կամ պոռալ: — Գրեթէ:

— Այդ հանդիպումէն յետոյ ուրիշ բազմաթիւ անգամներ դարձեալ իրեն գացիք. երբեմն առանձին, երբեմն Մունիային հետ: — Այո՛:

— Իրողութիւն է, այնպէս չէ՞ որ օգտուեցաք՝ իր խնամքներէն: — Երբե՛ք:

— Ռասփութին միշտ մտերիմ էր Մունիային հետ, չէ՞: — Այո՛

— Եւ այդ հանդիպումներուն ընթացքին էր որ ձեզի պատմեց իր գաղտնիքները: — Այո՛:

— Ձեր յարաբերութիւնները տեւեցին ամիսներ: — Այո՛:

— Ռասփութին շատ խորամանկ էր մարդ ճանչնալու արուեստին մէջ: — Երբեմն:

— Ռասփութին ձեզի ըսաւ. «Կը վախնա՞ս ինձմէ. ինչո՞ւ չես գար նիմա. չահնկած բանը ունիմ քեզի պատմելիք. ամէն բանէ կը վախնաս»: Կը յիշէ՞ք այս խօսքերը: — Այո՛, կը յիշեմ:

— Կը յիշէք որ ժապաւէնին մէջ Ռասփութին Զիկոտիէվի մասին կ'ըսէ.— «Այս մարդը ո՛չ մէկ բանէ կը վախնայ»: — Այո՛ կը յիշեմ:

— Հիմա անցնինք դեկտեմբեր 16 Թուականին. բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցաք Մեծ Դուքս Տիմիթրիին եւ Պուրիշկեւիչին հետ: — Այո՛:

— Գաւազրութեան բոլոր մանրամասնութիւնները խնամքով պատրաստած էիք: — Այո՛:

— Անոր մեռնելէն ետքը ձեզմէ մէկը պիտի երթար իր բնակարանը եւ պիտի ձեւացնէր թէ եկողը Ռասփութինն է: — Այո՛

— Հագուստները պիտի այրուէին Կարմիր Խաչի երկաթուղիին կրակին մէջ՝ Պուրիշկեւիչին կողմէ: — Այո:

— Եւ դիակը պիտի նետէիք գետին մէջ: — Այո՛:

Իշխանը բացատրեց թէ գետին սառոյցներուն մէջ յարմար վայր մը ճարելու հոգը յանձնուած էր Մեծ Դուքս Տիմիթրիին եւ ուրիշի մը որոնք այդ տեսակ տեղ մը գտան Փէթրովսքի կամուրջին մօտիկը՝ Մօյքայէն գրեթէ երկու մղոն հեռու:

— Դիակը կամուրջին քով պիտի տարուէր ինքնաշարժով: — Այո՛:

— Նպատակայարմար դատեցիք գործածել Մեծ Դուքսին կառքը, որովհետեւ ոստիկանը չէր կրնար կեցնել զայն: — Այո՛.

— Ռասփութինը ձեր բնակարանը պիտի առաջնորդէիք դուք, անձամբ՝ կէս գիշերին: — Այո՛.

— Անոր մօտ երթալէ առաջ դուք՝ չորս ընկերներդ խորհրդակցութիւն մը կատարեցի՞ք: — Այո՛:

— Ձեր գրքին մէջ կը կարդամ հետեւեալ հատուածը.

— «Ճաշարանը անցանք. եղած կարգադրութիւնները զարմանք պատճառեցին բարեկամներուս, մանաւանդ Մեծ Դուքս Տիմիթրիին որ այնտեղ գտնուած էր քանի մը օր առաջ: Գահարանէն դուրս հանեցի աթոռը որուն մէջ էր Թոյնը, ինչպէս նաեւ սեղան մը որուն վրայ դրուած էին վեց կարկանդակներ: Անոնց երեքը շաքոլայով շինուած էին, իսկ մնացեալները նուշի խառնուրդով մը: Բժիշկ Լազովէրթը ձգախէժէ ձեռնոցներ անցուց եւ առաւ բաւական քանակութեամբ «ցիանիւր տը փօթասիոմ»: Կարկանդակներուն վրայի մասերը վերցուց, Թոյնը ցանեց լաւ մը անոնց ներսի կողմը եւ նորէն ծածկեց. Ուշադրութեամբ հետեւեցանք անոր շարժումներուն, լուռ էինք: Հիմա պէտք է Թունաւորէինք նաեւ գինին»:

— Այս նկարագրութիւնը ճի՞շդ է: — Այո՛, պատասխանեց իշխանը:

— Ետքը դուք գացիք Ռասփութինը կանչելու: — Այո՛:

— Դուռը զարկիք: «Ո՞վ է ան», ձայն տուաւ կրօնաւորը. գոչեցիք եւ «Եկայ ձեզ տանելու» պատասխանեցիք. այնպէ՞ս չէ: — Այո՛:

— Ձեզի հետ դուրս կուգայ: — Այո՛:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(5)

(Շար.)

Թերթերը պատռեց, ապտակը կերաւ օտարէն

Նիւ Եորքէն կը գրեն « Հայրենիք »ի (24 փետրուար) —

Անցեալ օր հայ տիկին մը Սըպուէյի մէջ « Հայրենիք » օրաթերթը կը կարդար: Ցանկարծ, հայ երիտասարդ մը, կնոջ ձեռքէն թերթը առնելով պատառ պատառ կ'ընէ:

Անպաշտպան հայ կինը, իբր բողոքի արտայայտութիւն թերթին գետին նետուած կտորները կը հաւաքէ: Տիկնոջ քովը նստող երկու ամերիկացի պարոններ զարմացած կը հարցնեն հայ կնոջ թէ՝ ինչո՞ւ այդ պարոնը պատռեց իր թերթը:

Կինը կը պատասխանէ որ «այդ պարոնը բոլշեւիկ մը ըլլալու է, իսկ իր կարդացած թերթը հակաբոլշեւիկեան ուղղութիւն ունի, այդ ըլլալու է պատճառը որ ինծի անծանօթ պարոնը թերթս խլեց եւ պատռեց »:

Ամերիկացի պարոններէն մին, չկրնալով համբերել այսքան վատոգի վերաբերումի մը, ոտքի կ'ելլէ եւ երկու ապտակ կ'իջեցնէ հայանուն մարդուկին բախլով՝

— « Եթէ կ'ուզես թերթը ոչնչացնել, ինչո՞ւ չես երթար եւ խմբագրատունը գոցեր: Ամերիկայի մէջ խօսքի եւ գրիչի ազատութիւն կայ »:

Միւս կողմէն ուրիշ պարոն մըն ալ, կարծես տրուած այս դասը ամբողջացնելու համար, երկու կից կուտայ եւ տղան գետին կը գլորէ:

Այս Հայ կոչուած պարոնը, որ հերոսաբար եւ քաջաբար անպաշտպան կնոջ ձեռքէն «Հայրենիք »ը խլեց եւ պատռեց, բողոքի բառ մը անգամ չարտասանեց եւ ոչ ալ ինքնապաշտպանութեան որ եւ է փորձ կ'ընէ:

Մարդիկը կ'ուզեն ձերբակալել տալ զայն, բայց հայ կինը. իրեն արժանի վեհանձնութեամբ կ'ըսէ որ չարժեր այդպիսիներուն հետ չափուիլ:

Ամերիկացիները չեն թողուր որ « հերոս » Հայը ելլէ կնոջ դուրս ելած կայարանը:

Հարեւէն ազատուած հայուհի մը եւ 50,000 տոլարի ժառանգութիւն

Ամերիկեան « Պոսթըն Հէրըլտ » լրագիրը կը գրէ —

Գ. Սրուանդ Սէրայտարեան դատ բացած է Գ. Արամ Ք. Պետոյեանի դէմ՝ 5000 տոլար գանձելու իր այն ծառայութեանց համար զոր կատարած է Մուշկինագ Զարացեանը ազատելու թրքական հարէմէն:

Սարայտարեան կ'ըսէ թէ Գետոյեան դրկեց զինք Թուրքիա ազատելու վերոյիշեալ աղջիկը, որ իր երկու քոյրերուն հետ որբացաւ 1915ի կոտորածներու պատճառով — որպէսզի սա կարենար տիրանալ 50000 տոլարի ժառանգութեան, ձգուած իր հօրեղբօր՝ Միհրան Զարացեանի կողմէ, որ ատամնաբոյժ մըն էր:

Գետոյեան ուրացաւ թէ ինք դրկած է Սարայտարեանը աղջիկը գտնելու համար: Ընդհակառակն, ըսաւ, Սարայտարեան ինք կատարած է ձամբորդութիւնը այն յոյսով թէ գտնելով աղջիկը, կ'ամուսնանար անոր հետ եւ կը տիրանար անոր 50000 տոլարի ժառանգութեան:

Սարայտարեան պատմեց թէ ինչպէս յիշեալ աղջիկը, Մուշկինագ Զարացեան, երբ դեռ երեխայ էր, իր երկու քոյրերուն հետ ապաստանած էր ջրհորի մը մէջ, իրենց ծնողքին խողխողումէն յետոյ: Ապա, աւելցուց թէ՝ աղջիկը բռնուած ու դրուած էր թուրք հարէմի մը մէջ:

1931ին, Գետոյեանի հրահանգով, շարունակեց Սարայտարեան, գացի Գալիս եւ Սվազ, աղջիկը փնտռելու, ու վերջապէս գտայ զայն Պուլկարիոյ մայրաքաղաքին, Սոֆիայի մէջ: Ան արդէն չորս զաւակներու մայրն էր:

Քէմալ փաշայի հրամանով՝ Թուրքը, որ աղջիկը տարած էր իր հարէմը, կորսնցուց իր բոլոր իրաւունքները անոր վրայ, եւ աղջիկը ի երեխաներէն մին առնելով հեռացաւ Թուրքիայէն, իր միւս երեք երեխաները յանձնելով Սվազի մէջ գտնուող բարեկամներու հոգածութեան:

Սարայտարեան խոստովանեցաւ թէ ինք երրորդ անձի մը միջոցով ամուսնութիւն առաջարկած է աղջկան, մինչ ան կը գտնուէր Մերձ. Արեւելք, բայց մերժուած է:

Աղջիկը այս երկիրն եկաւ առանձինն, համաձայն տրուած վկայութեան, տիրացաւ իր ժառանգութեան, եւ քանի մը ամիս յետոյ ամուսնացաւ:

Երկու շաբաթ առաջ ան մեկնեցաւ Թուրքիա, իր միւս երեք զաւակները ազատելու համար:

Էսկիշէհիրը պիտի անհետանա՞յ

Պոլսէն կը հեռագրեն մարտ 11 թուականով —

Էսկիշէհիր քաղաքը մասամբ ողողուեցաւ, Փորսուք գետը արագօրէն յորդած ըլլալով: Ջուրերուն բարձրութիւնը 7 մեթրի կը հասնէր երէկ: Շատ մը տուներ թաղուեցան ջուրերու տակ: Ուրիշներ ալ կործանեցան: Կացութիւնը շատ ծանր է եւ վախ կայ որ քաղաքը ամբողջովին ընկղմի ջուրերուն տակ:

Թուրքիա վաւերացուց Պալքանեան Ուխտը

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը մարտ 6ին վաւերացուց պալքանեան դաշինքը, կառավարութիւնը առիթողութեան պահանջ դրած ըլլալով: Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ արտաքին գործավարը, եւ շեշտեց թէ Թուրքիոյ նպատակն է ամրապնդել խաղաղութիւնը:

Խ. Միութեան օդային ուժը

Անցեալ շաբթու կարեւոր խորհրդաժողով մը տեղի ունեցաւ Մոսկուայի կարմիր բանակի կեդրոնին մէջ: Բոլոր շրջաններէն պատուիրակներ եկած էին, զեկուցումներ տալու համար: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն էր օդանաւային ուժերու յաւելումը: Խ. իշխանութիւնը այնքան կարեւորութիւն կուտայ այս ճակատին որ, 1933 օգոստոսէն ի վեր տասնապատկած է օդանաւային միութեանց թիւը: Այժմ հազարաւոր օդանաւորդներ կը պատրաստուին համայնավար երիտասարդներէն: Կառավարութիւնը կը խորհի մինչեւ 1937 պատրաստել մէկ միլիոն օդանաւորդ, 500.000 ռմբաձիգ եւ հետազօտիչ, ինչպէս եւ 500.000 պահեստի օդանաւորդ, որոնք պատրաստ պիտի ըլլան որ եւ է պատահականութեան առջեւ:

Էռիօ Եոսէն կը փառաբանէ Թուրքիան

Գ. Էռիօ Կիրակի օր դասախօսութիւն մը կարդաց Լիոնի մէջ, նոր Թուրքիոյ մասին: Գարգելով կատարուած յեղաշրջումը, փառաբանեց Մ. Քէմալը, եւ շեշտեց թէ ան « դիկտատոր մը չէ, այլ հանրապետական մը որ գոհացաւ հանրապետութեան նախագահ մնալով, մինչդեռ խալիֆայութիւն առաջարկած էին իրեն: Խօսիլ այս մարդուն հետ, կը նշանակէ խօսիլ ճշմարիտ ռամկավարի մը հետ որ ազատական իշխանութիւն մը տուաւ իր ժողովուրդին »:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Ինչպէս գրած էինք այս սիւնակներուն մէջ, Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Ֆրանսա — Զուիցերիա միջազգային մրցումը Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Խաղը շատ հետաքրքրական էր: Օրեր առաջ ֆրանսական բոլոր թերթերը Ֆրանսայի Ազգային խումբին յաղթութիւնը կը նախատեսէին, բայց հակառակը եղաւ: Զուիցերիացիները շատ գեղեցիկ փասերով եւ զօրաւոր շիւթերով խաղին տիրապետած էին: Խաղը լրացաւ Զուիցերիացիներու յաղթութեամբ, 1 — 0:

⁂ Նոյն ժամուն ուրիշ կարեւոր մրցում մըն ալ տեղի կ'ունենար Զուիցերիոյ մէջ, Ֆրանսական Ազգային Բ. խումբը ընդդէմ Զուիցերիոյ Բ. խումբին: Այնտեղ ալ Զուիցերիացիները յաղթական եղան 2 — 1ով:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

⁂ Փարիզ — Նիս հեծելանիւին մրցումը, զոր կազմակերպած էր *Լը Փըթի Ժուռնալ* թերթը, շահեցաւ Պելճիքացի Ռէպրի:

ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ...

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱՑ ԷԺԵՏԵԻԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	*04,738*	*շարք*	**R.**
- - -	*53,171*	-	**Ա.**
- - -	*75,619*	-	**V.**

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ.

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ (եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ —

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	*28,474*	*շարք*	**Y.**
- - -	*54,726*	-	**X.**
- - -	*81,172*	-	**R.**

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՌԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (74)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Բայց, Ալպանացիները, աննկատ թողուցին Կաֆուր էֆէնտիին խնդրանքը: Անոնք որոշած էին մաքրել իրենց չէթէապետը: Իրենցմէ մին ըսած էր.

— Եթէ թշնամին ձեռքը իյնար քեզ ամբողջովին կը մաքրէր. բայց, այդ գործը մենք կ'ուզենք կատարել... մենք մեր ձեռքով պիտի սպաննենք քեզ:

Այս ըսելով՝ իր ձեռքի «մարթին »ը դարձուցած էր Կաֆուր էֆէնտիին ու կրակած էր: Խեղճ Կաֆուր էֆէնտին իր շուրջը նայելով.

— Օգնութի՜ւն, օգնութի՜ւն, կ'աղաղակէր

Բայց, « մարթին »ին փամփուշտը գանկէն դպաւ ու լռեց: Ալպանացիները վստահ չէին թէ մեռած է: Բոլորովին ապահովուելու համար, երկրորդ Ալպանացին եւս իր հրացանը ուղղեց կիսամեռ պառկած Կաֆուր էֆէնտիին ու փամփուշտ մըն ալ անոր հրացանէն ելաւ ու մխուեցաւ վիրաւորեալին, որմէ վերջ, Կաֆուր էֆէնտի քանի մը բուպէ դողդղաց ու անշարժացաւ:

Ալպանացիները, վերջացած նկատելով իրենց գործը, իրենց հրացանները նետեցին ուսերնին, չարունակեցին փախիլ ու միացան նահանջող չէթէներուն, այն ուրախութեամբ թէ իրենց վրէժը լուծած են Կաֆուր էֆէնտիէն:

Բայց, քանի մը ժամ վերջ, Կաֆուր էֆէնտի կը սթափէր: Կը նայի իր շուրջ, ոչ ոք կը տեսնէ, քանի որ մթնած էր ամէն կողմ: Ոչ բարեկամի ոչ ալ թշնամիի ձայն կար: Մերոնք ետ քաշուած էին. իսկ Ռուսերը, շուտելով աւելի յառաջանալ, կանգ առած էին: Կաֆուր էֆէնտիի վէրքերը ծանր էին, այսուհանդերձ մեռած չէր: Առիկա հրաշք մըն էր: Բրովհեռեւ, Ալպանացիներուն արձակած երկու փամփուշտներն ալ իր գլուխը ծակած էին: Բայց, ապրելու իր փափաքը յաղթած էր մահուան:

Ան հիմա քաշքշուելով կ'աշխատէր թշնամի գիծերէն հեռանալ եւ երթալ դէպի մեր կողմը: Առեն մը քաշքշուելէ յետոյ, ուժերը կը սպառէին, կը հանգչէր ու կրկին կը շարժէր՝ ջանալով տարածութիւնը նուազեցնել: Այսպէ՛ս, ժամերով ջանք թափելէ յետոյ վերջապէս ալ բոլորովին կ'ուշաթափի ու կիսամեռ վիճակի մէջ կը մնայ:

Յաջորդ առաւօտ, ցայգալոյսին, քանի մը անձեր, որ անոր չէթէին կը պատկանէին, իբրեւ պահախոյզներ այդ կողմեր զննելու ատեն կը տեսնեն զայն, եւ, վերցնելով, կը տանին՝ ամենամօտիկ առողջապահական ջոկատին կը յանձնեն:

Շաբաթ մը վերջ, Կաֆուր էֆէնտի որոշ չափով կը սթափի: Եւ, երբ ի վիճակի կ'ըլլայ խօսելու, կը պատմէ իր գլխուն եկած փորձանքը: Բանակետղին մէջ մեծ յուզում կը պատճառէ այն սեպթութիւնը զոր ցոյց են տուած Ալպանացիները՝ վիրաւորեալի մը նկատմամբ: Ամէն ոք կը սպասէր զանոնք ժամ առաջ ձերբակալել եւ մաքրել:

Այդ միջոցին Կաֆուր էֆէնտիին փրկուիլն ու դարմանումը իմացած էին Ալպանացիները, որով, պատեհ առիթ կը փնտռէին թշնամիին միանալու համար: Եւ, մինչեւ այդ, պահուըտած էին տեղ մը: Բայց, ամէն ոք, միակամօրէն, զանոնք կը փնտռէր, հետեւաբար, երկու օր վերջ զանոնք մէջտեղ հանեցին եւ յանձնեցին արդարութեան թաթին:

Բիզա պէյ, գործին տեղեակ ըլլալով, հաւաքեց իր պատերազմական ատեանը եւ դատեց Ալպանացիները: Ատեանը նիստ գումարեց մէկ ժամ, եւ որոշեց մահուան դատապարտել զանոնք: Պատերազմ. ատեանի անդամներուն միջեւ կը գտնուէր նաեւ Ալպանացի սպայ մը: Վճիռը գործադրելու համար ամէն միջոց ձեռք առնուած էր ու զինուորները շարուած էին: Պատերազմական ատեանի նախագահը հրապարակ եկած ու վճիռը կարդացած էր: Վճիռը կ'ըսէր թէ մահուան դատապարտուած են եւ պիտի գնդակահարուին երկու Ալպանացիները որոնք թշնամիին առջեւ ապաննելու ձեռնարկած են իրենց պետը՝ Կաֆուր էֆէնտին:

Վճռագրի ընթերցումէն յետոյ, երկու Ալպանացիները ձեռնակապերով բերին: Զանոնք դրին պատի մը ներքեւ: Նախագահը մահուան վճիռը գործադրելու մասին հրաման տուաւ Կաֆուր էֆէնտիի չէթէին պատկանող ջոկատի մը սպային: Ջոկատը շարուեցաւ մահապարտներուն դէմ, հրացանները ուղղուեցան անոնց, եւ սպային « կրակ » հրամանին վրայ՝ Ալպանացիները գլտապատ ինկան պատին առջեւ:

Տարօրինակ էր, սակայն, որ Ալպանացիներուն հետ ինկած էին նաեւ չէթէի մարդոցմէն մէկ քանին: Բայց, ոչ թէ փամփուշտներէ, այլ՝ մահապատիժի տեսարանէն սարսափած՝ կ'ուշաթափին ու գետին կ'իյնան:

Այս տեսարանը եւս կը փաստէր որ չէթէի մարդիկը քաջութիւն բռնած բանէն բոլորովին զուրկ էին:

Մահապատիժի գործադրութիւն մը բաւական էր անոնց մէջ ջնջելու ամէն բան:

Ալպանացիներու գնդակահարումը բաւական նպաստած էր՝ չէթէի մարդոց մէջը հնազանդութիւնը եւ կարգապահութիւնը վերահաստատելու համար: Այնքան խոր տպաւորութիւն գործած էր որ անկէ վերջ տեղի ունեցած բախումներու միջոցին չէթէներ անդամներէն հազուադէպօրէն փախած էին:

Ռուսերուն Խոփէ մուտքն ու անկէ յառաջանալը տեւած էր մէկ ամիս: Ռուսերը շատ դանդաղ կը յառաջանային: Այդ միջոցին, պատասխանատու պատուիրակը գրաւած էր Քորայի գործերը կարգի դնելով: Ռուսերու յառաջխաղացման հետ՝ Քորայի ըրնակչութեան դիրքը կասկածելի բնոյթ մը առած էր: Ծիրդ չէր անոնց հաւատարմութեան վստահիլ: Քանի կ'աւելնար Քորայի զինուորներուն թիւը, Ջուրի պակասը այնքան զգալի կը դառնար: Պատասխանատու պատուիրակը Ջուրի ակերը քննած, խողովակներ ճարած, Ջուրը մինչեւ քաղաք բերած եւ Ջուրի խնդիրը լուծած էր:

Րիզա պէյի գալէն յետոյ, ան այլեւս որոշած էր Մուրկուլէն հեռանալ: Այս քաղաքը թէեւ դեռ գրաւուած չէր Ռուսերէն, բայց, բանակետղի, ամ հաւանականութեան դէմ, հարկ էր աւելի եռեւ հաստատել:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.206

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՐՏ

MERCREDI 14 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2444

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾՈՒՌՆ ՈՒ ՇԻՏԱԿԸ

— oo —

Ընկեր մը, Գուքրէշէն, կը գանգատի երէկ.

— «Մեր դաշնակցական մամուլը առատօրէն կը գրադի համազգային հարցերով, Հայը Հայ պահելու մտահոգութեամբ, համազգայնական խնդիրներով, գրականութեամբ, Հայրենակցական եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-երու կազմութեամբ. Մինչդեռ մեր Դաշնակցական երիտասարդութեան մտաւոր եւ կուսակցական զարգացման երատապ խնդիրը անուշադրութեան մատնուած է:

Քիչ մը շատ արժէք կը տրուի ճակատ մեր հակառակորդներուն, երկրորդ՝ շատ տեղ կը տրուի ազգային եւ համազգային խնդիրներուն, եւ երրորդ՝ պատասխանատուութեան կը մնան կուսակցական կեանքը եւ կուսակցական ձեռնարկները»:

Մեր ընկերները ամէն տեղ *արտակուսակցական* աշխատանքով են տարուած»: (Յառաջ, 13 մարտ):

Այս հարցը տարիներով զբաղեցուցած է ոչ միայն մեր մամուլը, այլ եւ ժողովները: Տեղականներէն մինչեւ գերագոյնը:

Եւ հարցը քննուած է ոչ միայն մամուլի, այլ եւ կուսակցական մարմիններու աշխատանքի տեսակէտով.

Դեռ անցեալ կիրակի, Փարիզի ընկերական Ընդհ. Ժողովին մէջ ալ, թեր ու դէմ տեսակէտներ յայտնուեցան այս մասին:

Արդարեւ, քիչ մը շատ կը զբաղինք «արտակուսակցական» հոգերով եւ աշխատանքներով:

Տեղ – տեղ, միջավայրը այնքան սահմանափակ է որ, մեր ընկերներն ու Մարմինները, թերթերն ու թղթակիցները կը կլանուին այսպէս կոչուած ազգային կեանքի երեւէջներով

Աւելի մեծ միջավայրերու մէջ, ազգայինն ու կուսակցականը երբեմն իրար կը հրմշտկեն, ահադին եռանդ սպառելով:

Ամերիկան եւ Ֆրանսան բաղդատաբար ազատ պիտի ըլլային «ազգային» հոգէն, բայց անոնք ալ պարբերաբար խրեցան օրուան թոհուբոհին մէջ:

Օրինակ, Մարսիլիոյ մէջ քի՞չ եռանդ սպառեցինք ամբողջ տասը տարի, յանուն Թեմական կազմակերպութեան եւ դպրոցի: Եւ ունեցանք մեղքեր ալ, որոնց մասին գրած ենք ժամանակին:

Ալ չենք խօսիր պալքանեան երկիրներու, Եգիպտոսի կամ Սուրիոյ մասին, ուր ազգային կազմակերպութեան, «Հայը Հայ պահելու» մտահոգութիւնը մինչեւ բանիկալ տարաւ մեզ, յաճախ ջլատելով բուն կուսակցական աշխատանքը:

Աչքի առջեւ ունենալով այս ուղղակի կամ անուղղակի «կլանում»ը, Շրջանային եւ Ընդհ. Ժողովները միշտ պարտք սեպած են յիշեցնել եւ նորոգել շատ յստակ բանաձեւ մը,— Դաշնակցութեան դերը, ազգային կեանքի մէջ, պիտի ըլլայ «արթուն պահակ»ի պարտականութիւն: Ո՛չ աւելի, ոչ պակաս:

Այս կը նշանակէ թէ՝ պիտի հետաքրքրուինք, պիտի հետեւինք, պիտի հետապնդենք, բայց չպիտի մխրճուինք:

Արթուն պահակ՝ անոր համար որ, մանաւանդ այժմ ներկայ պայմաններուն մէջ, դժուար է անջատել կուսակցականն ու ազգայինը: Եւ աւելի դժուար է՝ բոլորովին երես դարձնել ոչ – կուսակցական ճակատին:

Եթէ ունենայինք ազատ եւ ամբողջական հայրենիք, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կը մտնէր իր դերին մէջ, եւ շատ մը թիւրիմացութիւններ կամ ընդհարումներ կը հարթուէին:

Արթուն պահակի դերը յանձնարարած ատեն, մեր կուսակցական ժողովները նկատի ունեցած են ուրիշ նրբութիւն մը:

Անոնք հրահանգած են «արտակուսակցական» աշխատանքի յատկացնել միայն այն ընկերները որոնք սէր եւ յարմարութիւն ունին այդպիսի գործերու եւ ազատ են՝ կուսակցական գործօն կամ պատասխանատու պարտականութիւններէ:

Այսպէս, կուսակցական վարիչ Մարմնի մը անդամը չի կրնար անդամակցիլ ազգ. գործադիր իշխանութեան (Թեմական Խորհուրդ, ազգ. վարչութիւն եւն.):

Այս հրահանգները եւ ուրիշ վերապահումներ կը ցուցնեն իւրաքանչիւր ընկերոջ եւ կոմիտէի հետեւելիք ճամբան, եւ անդին կը մնայ լայն ասպարէզ բուն կուսակցական պարտականութեանց համար:

Դժբախտաբար, յաճախ շեղումներ կամ թիւրիմացութիւններ կը ծագին, մէկը միւսին կը ստորադասուի, եւ կ'ունենանք անհամութիւններ, շրջանէ շրջան:

Եւ սակայն, այս կացութեան առջեւ ալ անզօր չենք:

Ղեկավար Մարմինները միշտ կը հետեւին անցուդարձին: Կը մատնանշեն թերութիւնները, գրաւոր կամ բերանացի, յիշեցնելով կուսակցութեան որոշումները:

Եւ եթէ երբեմն դժուար կ'ըլլայ պահել հաւասարակշռութիւնը, պատճառը այն է որ, ոչ միայն ցիրուցան փռուած ենք անծայրածիր տարածութիւններու վրայ, այլ եւ կը գտնուինք իրարու տրամագծօրէն հակառակ միջավայրերու մէջ: Թէ՛ ազգային եւ թէ կուսակցական տեսակէտով:

Միջավայրեր կան, ուր ազգային կեանքի մէջ Դաշնակցութեան դերը կը սահմանափակուի միայն հրապարակային տեսութիւններով,— մամուլ:

Իսկ վայրեր ալ կան, ուր ծաղիկոց մը բանալու կամ ազգային հանդէս մը սարքելու հոգն անգամ կ'իյնայ ափ մը Դաշնակցականներու վրայ:

Այս լուսաբանութիւններէն յետոյ, քննենք Գուքրէշի մեր աշխատակցին տրտունջներն ու թելադրութիւնները:

Այնտեղ կան հարցեր որոնք որքան քրքրուին, այնքան լոյս կը ծագի.

Եւ կան խնդիրներ որոնք իսկապէս մտածելու արժանի են:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԵՌ Ի՛ՆՉ ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐ ՊԻՏԻ ԲԱՆԱՆ ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արխայական փաստաբան մը խեղդեցաւ

ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ Կ'ՈՒԶԷՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԸԼԼԱԼ

Սթավիսքիի գործին հետ կապուած ամէն մէկ հարցաքննութիւն, հետապնդում կամ տեսարան նոր փորձանք մը կը բանայ ուղղակի կամ անուղղակի:

Կը յիշուի թէ՝ անցեալ շաբթու օգնական դատախազ մը ինքզինքն նետելով, ուզեց թոյն խմել եւ անձնասպան ըլլալ:

«Ինքզինքն նետելու», բուն բառով կատակի խեղդութեան բուռն տեսարան մը եւս պարզուեցաւ երկուշաբթի օր, դատական պալատին մէջ:

Երիտասարդ փաստաբան Տիւթէյեէ տը Լամօթ (արքայական), որ կանոնին անդամ արձանագրուած է 1927էն ի վեր, յանկարծ խեղդեցաւ: Արագօրէն փայլուն դիրքերու հասած էր այս փաստաբանը, եւ մեծ ապագայ կը խոստանար, ինչպէս սովորութիւն է ըսել: Փաստրուար 6ին ինքն էր որ խումբ մը բարեկամներու գլուխն անցած, հանդիսաւորապէս կրակի տուաւ Ներքին Նախարար Գ. Ֆրոյի փաստաբանական տարազը, դատական պալատին մէջ: Ցետոյ պալատին դիրքերը բարձրացած էր, տուգի դրօշ պարզելու համար:

Երկուշաբթի կէս օրին, փաստաբանը դատական պալատ գնաց փառաւոր հայկերոյթէ մը յետոյ որ տրուած էր ի պատիւ իրեն, նոր պաշտօնի մը առթիւ: Հարցաքննիչ ատեաններու նրբանցքներէն անցած ատեն, բարձրաձայն գիտել տուաւ թէ կասկածելի մարդիկ կը վխտան եւ պահակներուն մատնանշեց երկու վկաներ, պահանջելով անոնց ձերբակալումը: Պահակները հպատակեցան համազգեստաւոր փաստաբանին հրահանգներուն եւ ձերբակալեցին երկու վկաները, որոնք ազատ արձակուեցան անմիջապէս: Ցետոյ փաստաբանը հարցաքննիչ դատաւոր Գ. Օրտոնոյի գրասենեակը մտաւ, ճիշդ այն պահուն երբ կը հարցաքննուէր Ռոմանինօ, Սթավիսքիի քարտուղարը: Փաստաբանը խօսք ըրաւ ուղղելով հարցաքննիչ դատաւորին, գիտել տուաւ թէ «դպէտք եղածին պէս չի մաքրեր»: Դատաւորը երկու պահակներ կանչելով սպառման արահր առաջնորդել տուաւ, ու կարծեց թէ գործը փախուստի մը հետ է: Փաստաբանը ուզեց արժեցնել իր նախկին պատերազմիկի հանգամանքը: Դատաւորը պատասխանեց թէ ինքն ալ նախկին պատերազմիկ է:

Ասոր վրայ, փաստաբանը համբուրեց դատաւորը, որ փափկութեամբ դուրս հանեց զայն, միեւնոյն ատեն տեղեկութիւն հաղորդելով փաստաբանական կաճառի գործակատարին: Մինչ այս վերջինը կ'ուղէր առնել զինքը, փաստաբանը ծանօթի մը հանդիպելով զայն ալ համբուրեց: Քիչ մըն ալ յառաջ գացին, եւ ահա փաստաբանը սկսաւ փրփրիլ: Ճամբան իրեն ընկերացող հարիւրապետին մօտենալով, թերթ մը յանձնեց եւ ըսաւ.— «Մաֆիայի օրկանն է. առէք»: Հարիւրապետը յանկարծակիի գալով, մերժեց առնել: Յանկարծ փաստաբանը թքաւ հարիւրապետին երեսը, ապտակ մը իջեցուց եւ սկսաւ ծեծել: Պահակ մը օգնութեան հասնելով յաջողեցաւ քիչ մը հանդարտեցնել փաստաբանը եւ պահականոց առաջնորդել: Ոստիկանական տեսուչը հազիւ սկսած էր հարցաքննել, երբ փաստաբանը նորէն կատղելով, բերանը աւրեց, ծանր յուռանքներ տեղաց եւ «հայրենիքի դաւաճան», «վարձկան» կոչեց հարիւրապետը: Միեւնոյն ատեն փորձեց անոր վրայ յարձակիլ: Վեց պահակներ հազիւ յաջողեցան զսպել խելագարը, որ կոտրեց պահականոցին ապակիները, խորտակեց վառարանը եւ հագուստները հանեց նետեց, բոլորովին մերկանալով: Համոզեցին որ նորէն հագնի հագուստները: Բայց քիչ յետոյ նորէն կատղեցաւ եւ պատռեց քանի մը գրամատոմսեր, որոնց մէկը հազարնոց: Միեւնոյն ատեն ճառ մըն ալ խօսեցաւ, որուն մէջ կ'ըսէր.

— «Պարոններ, զգուշացէ՛ք. երեք երկվայրկեանէն երկինք կը բարձրանամ: Հանեցէ՛ք ձեր գլխարկները. Աստուած է որ կ'անցնի: Զինուորնե՛ր, կատարեցէք ձեր պարտականութիւնը: Սպաննեցէք զիս, դուք արդէն քաջեր էք, իսկ ես սատանայ մը...»

Եւ սկսաւ «Մարսէյեէզ» եւ ուրիշ ռազմական երգեր երգել: Ցետոյ պահակներուն ձեռքէն փախչելով, կէս մը իջեցուց ոստիկանի մը փորին: Վերջապէս յիմարանոց առաջնորդուեցաւ:

⁂ Ուրիշ դէպք մը, միեւնոյն օրը: Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Օրթարիս ասկէ առաջ վկայութիւն տուած էր թէ Կառ տը Լիոնի մէջ տեսաւ դատաւոր Փռէնսը, թէ անծանօթ մը կը հետեւէր անոր եւայլն: Արդ, օրիորդը ուրբաթ իրիկուն մտամոլոր կը թափառէր Սէն Մառթէնի ջրանցքին երկայնքը: Պահակ մը դիտելով իր ընկճուած երեւոյթը եւ կասկածելի շարժումները, պահականոց առաջնորդեց: Հարցաքննութիւնը հազիւ սկսած, մարեցաւ ինկաւ եւ չկրցաւ ո՛ր եւ է պատասխան տալ: Վրան խուզարկելով գտան կարճ նամակ մը որով կը յայտնէր թէ վերջին դէպքերէն ազդուած ըլլալով որոշած է ձեռնել: Շիտակ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ

Սթավիսքիի կինը եւ քարտուղարը կրկին հարցաքննուեցան

Սէնի հարցաքննիչ դատաւորը ուրբաթ օր կրկին հարցաքննեց Սթավիսքիի կինը եւ քարտուղարը, դէմ–դէմ, յետոյ դէմ դիմաց հանելու համար:

Դատաւորը ցոյց տուաւ կարգ մը չէքեր եւ տիկինը հաստատեց թէ ձեռագիրը իր ամուսինին գիրն է, ինչպէս յայտնած էր քննիչ յանձնաժողովին առջեւ ալ: Երբ դիտել տուին թէ տարբերութիւններ կան ձեռագիրներուն միջեւ, ըսաւ թէ ամուսինը յաճախ ոտքի վրայ կը գրէր, եւ անհամբերութեամբ, երբեմն մատիտով: Գալով Սթավիսքիի բարեկամներուն, ըսաւ.

— Օթէլ Քլարիճի մէջ (Սթավիսքիի բնակարանը) տեսած եմ Կառօն, Գոնոն, Լիմար («Լա Լիպէռթէ») եւ Տիւպառին («Լա Վոլոնթէ»): Ընդհանրապէս, ամուսինս երբ հիւր կ'ընդունէր Քլարիճի մէջ, իր յարկաբաժինը չէր երթեր, տղաքը անհանգիստ չընելու համար: Երբեք չեմ տեսած Տալիմիէն (Նախկին Նախարար):

Ցետոյ հերքեց թէ կ'ուզէր փախչիլ: Եւ վերջապէս պնդեց թէ իր ամուսինը իրեն բան չէր պատմեր իր գործերու մասին: «Կինը եւ գործը տարբեր բաներ են», կ'ըսէր միշտ:

Ռոմանինօ, քարտուղարը, իր կարգին հարցաքննուելով, յիշեց քանի չափ երեսփոխաններ, նախարարներ, լրագրողներ եւ փաստաբաններ, իբրեւ մտերիմ բարեկամները Սթավիսքիի: Անոնց մէջ կը գտնուէին ծերակուտական Լուի Սէռ, երեսփոխան եւ նախկին խորհրդական Կաթոն Իւլէն եւ Գառէթի, հանգուցեալ նախարար Ֆրանսուա Ալպէռ, երկրագործական նախարար Քէօյլ, օդանաւային նախարար Քոյի քարտուղարը, Ապահովութեան Տեսչութեան նախկին տեսուչ Ժիւլիէն եւ բարձր պաշտօնատարներէն Քոլոնպանի եւ հասարակապետ Գ. Ցիյաոէն (նախկին նախարար): Ցետոյ պատմեց թէ Սթավիսքի Շոթանի գահլիճին հետ յարաբերութիւն ունէր Տիկին Լիւսիէն Ամիւլի միջոցաւ, իսկ Թառտիէօյի գահլիճին հետ՝ Քամիյ էմարի եւ «Լա Լիպէռթէ»ի միջոցաւ: Յարաբերութիւն ունէր, վերջապէս, ընկերային ապահովագրութեանց վարչութեան տնօրէն Թիւռոյի հետ որ պատրաստուած էր մէկ միլիոն ֆրանքի մուրհակ գնելու, երբ թերթերը պայթար բացին:

Միեւնոյն օրը հարցաքննուեցան նաեւ նախկին Նախարարներ Տալիմիէ եւ Ժիւլիէն Տիւռան, փոխանակ Գայոն զրկուելու: Երկուքն ալ կրկնեցին իրենց նախորդ յայտարարութիւնները

⁂ Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին մէջ, կարգ մը անդամներ առաջարկեցին վերցնել բոլոր երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու անձեռնմխելի հանգամանքը, որպէսզի կարելի ըլլայ հարցաքննել Սթավիսքիի գործին համար, արձակուրդի միջոցին:

Թուրքիոյ առաջին գործավարին ճառը Գայքանեան Ուխտի մասին

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը փետր. 6ին վաւերացուց Թուրքեւտաճկանական եւ պալքանեան դաշինքը: Այս առթիւ առաջին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ երկար ճառ մը խօսեցաւ, որուն ամփոփումը կու տանք ստորեւ.—

— Ընկերնե՛ր, Պալքանեան ուխտը որուն վաւերացումը կը խնդրենք ազգային ցոյց մըն է հինէն ի վեր մեր հետապնդած խաղաղասիրական քաղաքականութեան, եւ միեւնոյն ատեն նշան մըն է թէ եղբայրութեան շրջան մը կը բացուի պալքանեան ազգերուն համար:

Նկատի ունենալով անոր բնոյթը եւ զայն կազմողներուն միայնութիւնը, Պալքանեան ուխտը անկարելի էր որ ո եւ է պետութեան դէմ ուղղուած ըլլար: Այս ուխտը կազմուած է մեր յանձնառութեանց սահմանին մէջ: Պայմանադիր կողմերուն ասկէ առաջ կնքած բոլոր դաշնագիրները ամբողջովին վերապահուած են, եւ եթէ, հաւանական չըլլալով հանդերձ, ենթադրենք որ կողմերէն մէկը պալքանեան կամ ոչ պալքանեան երկրի մը վրայ յարձակում գործէ, ուխտը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ յարձակողին համար, միւս կողմերուն այս յարձակողին հետ ունեցած յարաբերութեանց տեսակէտով:

Կը տեսնենք որ շատ մօտիկ պալքանեան հարեւան մը դեռ չի մասնակցիր այդ ուխտին: Ջեզի կը հաւատամ թէ, բոլոր պայմանադիր կողմերուն նման, մենք ալ ուզեցինք այս մասնակցութիւնը, բայց չեղաւ: Այս պարագան դարմանած ենք, ուխտը բաց պահելով անոր առջեւ: Սա ալ աւելցնեմ թէ, այս ուխտը դիւրացուցած է պայմանադիր կողմերուն յարաբերութիւնները պալքանեան այն հարեւաններուն հետ որոնք տակաւին չեն ստորագրած ուխտը: Մեր գլխաւոր նպատակն է լաւ դրացնութիւնը շարունակել Պուլկարիոյ հետ, որուն հետ ունինք նաեւ յարձակման մը պարագային չէզոք մնալու պայմանադրութիւն մը:

Թուրքիա, որուն բարեկամութիւններու եւ յանձնառութիւններու հանդէպ ունեցած մոլեռանդ հաւատարմութիւնը ծանօթ է աշխարհի, Պալքանեան ուխտին առթիւ ալ ամէն ատեն նկատի ունեցած է այս պարագան: Այս ուխտը որ բնաւ չի հակասեր Խորհրդային Ռուսիոյ եւ միւս բարեկամ պետութեանց հետ գոյութիւն ունեցող բարեկամութեանց պայմանագրութիւններուն, նոյն հաւա–

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՈ՛ՒՔ ԻՆՉ Կ'ԸԼԼԱՔ...

Կրնա՞ք խելք հասցնել Պոլսոյ հայ թերթերուն:

Շանդալից լուրեր տալու մարմաջէն բռնուած, ամենք աչք – ականջ կտրած են, արտաահմանի մէջ պատահած ամէն անհամութիւն արտատպելու համար:

Արտատպումով ալ չեն բաւականանար: Խոշոր – խոշոր խորագիրներ կը շարեն: Կը թխեն ու կը ճոխացնեն: Կարծիքներ ալ գրի կ'առնեն եւ պատգամնե՛ր կ'արձակեն:

Եւ որովհետեւ դաշնակցական թերթերը արգիլուած են Պոլսոյ մէջ, կրնաք երեւակայել թէ ո՛ւր կը յանգի եզրակացութիւնը:

Ամէնէն խայտառակ լուրը, ամէնէն վրան – բաց սուտը, ամէնէն հրէշային վերագրումները լայնօրէն տեղ կը բռնեն իրենց սիւնակներուն մէջ, յաջորդ օրը թուրքերէնի թարգմանուելու համար:

Լուրը կը հերքուի, սուտ մը կը ճշդուի: Ո՛րո՞ւ հոգ: Ուզեն ալ ,չեն կրնար ճշդում կատարել ,թէ ճիւթապէս և թէ հոգեբանօրէն:

Այս տեսակէտէն՝ մրցանիշը կոտրեցին Ղեւոնդ արք.-ի սպանութեան առթիւ:

Ի՜նչ հէքեաթներ, ի՜նչ զգուելի, անպատիւ յերիւրանքներ չարտատպուեցան...

Օրինակ. անցեալները Ամերիկայի բոլշեւիկ օրկանը, «Բանւոր», գրած էր թէ առաւօտայած Տիգրան Զաքարեան ձերբակալուած է, եւ առժամապէս արձակուած՝ 25.000 տոլար երաշխաւորութիւն տալով:

Յանցա՞նք,— իբրեւ թէ, հանրակառքին մէջ մէկուն հետ խօսած ատեն, առաւօտայածը ըսեր է.

— Եթէ զարկէք բոհ, դաշոյն խրեցէք չըսի:

Եւ հայ աղջիկ մը լսելով այս խօսքը, կ'երթայ լուր կուտայ ոստիկանութեան:

Առաւօտայածը հրապարակաւ կը յայտարարէ.— « Այդ լուրը եւ յաջորդ պատմութիւնը ամբողջապէս ՇԻՆԾՈՅ եւ ԱՆՀԻՄՆ են »: (*Հայրենիք*, 21 փետրուար):

Ո՛րո՞ւ հոգ: Շանդալից լուր մը եւս տուի՞ն, — կը բաւէ:

Սխալ չհասկնաք: Միտքս այն չէ թէ Դաշնակցութեան կամ Դաշնակցականներու մասին գէշ գաղափար կը կազմեն Պոլսոյ մէջ, Հայերը կամ Թուրքերը:

Ընդհակառակն: Թող իրենց ուզածին չափ հայհոյեն:

Հարցը միայն Դաշնակցութեան մասին չէ, ոչ ալ Նիւ Եորքի դէպքին:

Անոնք մեր գաղութներու բանկալի, ժամկոչի, առաջնորդի խնդիրներուն հանդէպ ալ միեւնոյն վերաբերումը, միեւնոյն «զէվզէկ» հետաքրքրութիւնը ունին:

Դո՞ւք ինչ կ'ըլլաք, պարոններ: Ինչո՞ւ չէք նայիր ձեր շուրջը, ինչո՞ւ լուրջ ուշադրութիւն չէք դարձներ ձեր միջավայրին, թուրք մամուլին, ընկերային շարժումին եւ մնացեալին...

Դուք հոգ չունի՞ք, գործ չունի՞ք:

— Ինչո՞ւ կը գրէք այս բաները, քանի որ « Յառաջ »ի երեսը չեն տեսներ Պոլսոյ մէջ:

— Պատմութեան համար...

ՎԱՐԴԳԷՍ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԸ

— օօ —

3000 ունկնդիր եւ ընդհ. խանդավառութիւն

(Թղթակցութիւն «Հայրենիք»ի)

Փետր. 25ի կիրակին յիշատակելի օր մը պիտի մնայ Նիւ Եորքի հայութեան պատմութեան մէջ:

Օդը պաղ եւ ձիւնախառն էր: Հայ գաղութը օրերով անհանգիստ գիշեր-ներ կ'ապրէր՝ Ոմանք կ'երազէին տես-նել Դաշնակցականներու հրապարա-կային ժողովը ձախողած: Ուրիշներ ալ այդ օրուան սրտատրոփ կը սպա-սէին, Դաշնակցութեան խօսքը լսելու համար:

Բազմաթիւ ընկերներ եւ համակիր-ներ՝ հեռաւոր վայրերէ փութացած էին ներկայ գտնուելու մեր հրապա-րակային ժողովին.

Հակառակ այն իրողութեան, որ Դաշնակցութեան Նիւ Եորքի կոմիտէն վճռած էր ոստիկանական ուժի չդի-մել՝ կարգը պահպանելու համար, ո-րովհետեւ հաւատացած էինք թէ ոչ մէկ կրնայ խանգարել Դաշնակցական ժո-ղով մը, այսուհանդերձ տասնեակնե-րով գաղտնի եւ յայտնի ոստիկաններ հոն էին: Կեդրոնական վայրի մը մէջ կը գտնուի սրահը, եւ շրջակայ ոստի-կանները կամ գուցէ իրենք հայ բոլշե-ւիկները լուր տուած էին ոստիկա-նութեան:

Խուռներամ բազմութիւն մը կը դի-մէր դէպի սրահը՝ դեռ ժամանակէն առաջ. Սրահի դռները կղպուած էին: Դիմացի պարտէզին մէջ հաւաքուած էին մօտաւորապէս 200 կարմիրներ՝ հայ, հրեայ, սեւամորթ, թափառա-շրջիկներ, անգործներ, հայ պառաւ-կիններ, փոքր տղաներ եւ աղջիկներ:

Ժամը 2ին սրահի դռները բացուե-ցան: Բազմութիւնը ներս խուժեց՝ աթոռներ գրաւելու համար:

Մեր ընկերներն ու համակիրները կուզային սրտերով, սրտուէջներով եւ քայլերով: Կարկաններու մէջ կար-միրները սուրհանդակներ դրած էին՝ հայերէն յայտարարելու թէ՝ «Ժողո-վի մի երթաք, ժողով չկայ, տեղի ունեցած է ընդհարում մը, մարդ սպաննուած է հոն» եւն.: Այս կերպով բոլշեւիկները կ'աշխատէին ցրուել հաւաքուող ժողովուրդը:

Սակայն զուր անցան անոնց ջանքերը: Կուգային անհատաբար, ընտանիքներով, խումբերով: Եւ սը-րահը հետզհետէ կը լեցուէր:

Մինչ կարմիր սուրհանդակները սուտ լուրեր կը տարածէին, անդին քանի մը խումբ հակադաշնակցական սրիկաներ յարձակում կը գործէին մինակ մնացած Դաշնակցականներու վրայ: Եւ այդպէս քանի մը ընկեր-ներ՝ աչքերէն եւ հակառներէն վիրա-ւորուեցան: Անոնք մերժեցին հիւան-դանոց երթալ, այլ մտան սրահը:

Այդ կռիւներու առեն մերոնք ան-հատաբար իրենք զիրենք կը պաշտպա-նէին, եւ հակադաշնակցական քանի մը սրիկաներու գլուխները պատռուե-ցան:

Քանի մը ընկերներ ձըղձէն կ'ելլէն Հայկական Եռագոյնի հետ, դէպի սը-րահը գալու: Ձեռնի պատճառով դրօ-շակը փաթթուած էր, բայց հակա-դաշնակցականները կը նկատեն իրենց առած դրօշը: Եւ ահա վայրենի յար-ձակում մը տեղի կ'ունենայ մեր ըն-կերներու այդ խումբին վրայ: Հոս Հայ եռագոյնը կը մտնէ պայքարի մէջ: Դրօշակի կոթով քանի մը հոգի-ներ գետին կը տապալին ... եւ սարսափահար կը փախչին:

Մինչ սրահէն քանի մը փողոց ան-դին այս դէպքերը տեղի կ'ունենային, սրահին մէջ շշուկ կը տարածուի թէ մեր ընկերները ծեծուած են: Քանի մը տասնեակ տղաներ դուրս կը վա-զեն եւ կատաղութեամբ պահանջ կը դնեն, որ իրենք ազատ ձգուին՝ փո-ղոցային այդ սահմաններուն դաս մը տալու համար: Հազիւ կրցանք զսպել անոնց զայրոյթը:

Ժամը 3.30ին սրահի ներքնայարկը լեցուած էր եւ դռները կղպուած: Ուղղները կ'առաջնորդուէին դէպի վերնայարկը: 15 րոպէի մէջ ան ալ լեցուեցաւ: Եւ դեռ կուգային: Սրահի երկու մասերուն մէջ ալ տեղ չըլլալու պատճառով, քանի մը շարքերով հա-րիւրաւոր մարդիկ ոտքի կանգնած մնացին, պատերու մօտ մինչեւ ժողո-վին վերջը:

Մինչ այս բոլորը տեղի կ'ունենար, անդին, սրահի դիմաց գտնուած պարտէզին մէջ հաւաքուած մօտաւո-րապէս 200 հոգի այլեր, կիներն ու երախաները փողոցները կը պտտէին եւ ... ոստիկաններու ներկայութեան սպառնալիքներ կ'ուղղէին մեզի: Ա-նոնց կուրծքերուն վրայ, ձեռքերուն մէջ եւ մէջքերուն՝ ցուցանակներ կա-յին՝ «անկցի Դաշնակցութիւնը», «Կորչի Ֆաշիստ կուսակցութիւնը», «Անկցին մարդասպանները» վերտա-ռութիւնը կրող:

Անկասկած բոլշեւիկեան Չեկայի անմիտակից զոհերն էին: Անոնք հեռ-ուէն կը պոռային «Դաշնակցական-ներ, հոս եկէք»: Բայց երբ քանի մը տղաներ կատղած աչքերով եւ բը-ռունցքները սեղմած դէպի անոնց կող-մը կը շարժէին, այդ «հերոսները» կ'արագացնէին իրենց քայլերը: Մի-ջազգային խառնակիչներու «ցոյց»ը մէկ ժամ տեւեց եւ ... չքացաւ:

Ժամը 3ին հրապարակային ժո-ղովը բացուեցաւ, «Մեր Հայրենիք» երգով.

3000է աւելի բազմութիւնը խոլայեղ ցոյց մը կատարեց, երբ երկու երիտա-սարդներ՝ Հայորդիքի անդամներ, ամերիկեան եւ հայկական դրօշներով ներս մտան: Ամբողջ դահլիճը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ երգե-լու համար տառապող Հայաստանի երգը: Երբեք Նիւ Եորքի հայութիւնը այդպէս խանդավառօրէն երգած չէր «Մեր Հայրենիք»ը:

Մինչ այդ, ժողովը յիշելու, ընկ. Արամ Տէր Մանուէլեանի, ժողովի ատենապետին ուղեկցութեամբ ներս մտան բանտարկուած ընկերներու պաշտպան փաստաբանը՝ պարթեւա-հասակ Գէնթրը: Ամբողջ դահլիճը յոտնկայս ողջունեց անոր մուտքը՝ քանի մը վայրկեան ծափահարելով:

Մոռցայ յիշել նաեւ, որ Հայորդիքի երիտասարդ եւ կարիճ տղաները նը-շանակուած էին կարգ ու կանոնի վը-րայ հսկելու: Անոնք իրենց պարտա-կանութիւնը կատարեցին գմայլելիօ-րէն:

Բեմին վրայ տեղաւորուած էին փաստաբան Գէնթրը, ընկերներ Զ. Մաթիկեան, Կ. Թանտրճեան եւ Ա. Միքայէլեան: Հոն էին նաեւ բոլորին ծանօթ եւ յարգելի Ենի Գուռնաքեանը եւ փաստաբան Փափըզը:

Ժողովին յատուկ հրաւէրով ներկայ էին նաեւ ամերիկեան թերթերու թղ-թակիցներ՝ տեսնելու «մարդասպան» Դաշնակցականներու ժողովը եւ լսե-լու անոնց ատենախօսները:

Ժողովի ատենապետն էր ընկ. Արամ Տէր Մանուէլեան, որ իր հայերէն եւ անգլիերէն գեղեցիկ ճառերով, ոչ միայն խանդավառութիւն առթեց ներկաներու մէջ, այլ եւ զարմանք պատճառեց շատերուն՝ իր արամտու-թիւններով եւ հակիրճ բացատրական-ներով:

Այդպիսի խանդավառ եւ կարգա-պահ ժողով Նիւ Եորք շատ քիչ անգամ տեսած էր: Ժամը 5ը անց էր, բայց ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնը-ւիլ դահլիճէն:

Մեր ժողովը բարոյական խոշոր ապտակ մըն էր մեր բոլոր հակառա-կորդներուն.

Ամէնէն վերջ կարդացուեցաւ բա-նաձեւ մը՝ որ կը բողոքէր «Միացեալ ճակատ»ի վարած հակադաշնակցական քաղաքականութեան դէմ: Այդ բա-նաձեւը անցաւ բոլորի հաւանութեամբ ... մէկ ձայնի բացառութեամբ:

Միջազգային խառնակիչներու «ցոյ ցէն վերջ ոստիկանները ձգեցին փողո-ցը եւ հեռացան: Անոնց քէփթընը, սա-կայն, ներս մտաւ դահլիճը դիտելու համար ժողովը: Մօտ 20 րոպէ մնա-լէ վերջ դարձաւ քովը գտնուած ըն-կերոջ մը եւ ըսաւ.

«Մեզի լուր տուած էին, որ շատ մեծ կռիւներ տեղի պիտի ունենային հոս: Բայց ես այսպիսի կարգապահ եւ լուրջ ժողով շատ քիչ տեսած եմ»:

Լրտեսական թակեր

Պատահական թղթակից մը կը հա-ղորդէ մեզի թէ՝ Ղեւոնդ Մարգուկեա-եանի ներկայութենէն օգտուելով, Տիթրոյիթի հաւատացեալ Հայերը կր փափաքին եկեղեցական կիրակնօրեայ պաշտամունք կատարել: Կը դիմեն Ֆորտ եւ Վուտուըրտ փողոցներու անկիւնը գտնուող Գէփթիօթ եկեղե-ցիի վարչութեան, նոյն եկեղեցին մէջ կատարելու համար կիրակնօրեայ պատարագը.

Մէկ երկու օր վերջ նոյն եկեղեցայ պաշտօնէութենէն մերժումի պատաս-խան կը ստանան հետեւեալ առար-կութիւններով

Ա. Եկեղեցին ուղղները թէպէտեւ հայ անունը կրող, այլ սակայն հայ ժողովուրդի քրիստոնեայ մաքուր տարրը չեն կազմեր:

Բ. Մահմետականութեան մօտիկ ա-ղանդ մըն են:

Գ. Ոճրագործներ եւ եղբայրասպան-ներ են:

Դ. Անզգամ ահաբեկիչներ են, եւն. եւն.

Նոյն կիրակին, 11 փետրուար, սա-կայն պատարագը տեղի կ'ունենայ Սէքընտ եւ Կրէնտ փողոցներու անկ' նը գտնուող եպիսկոպոսական եկեղե-ցիին մէջ, ուր կը լեցուի հաւատաց-եալներու հսկայ բազմութիւն մը: Շա-տեր կը մնան ոտքի վրայ, տեղ չըլլա-լուն պատճառաւ:

Վերոյիշեալ անամօթ զրպարտու-թեան հեղինակ կը հանդիսանան ռամ-կավարներ, որոնցմէ ոմանք «առաջնորդի» տիտղոսներով:

(«Ասպարէզ», Ֆրէզնօ):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԵՂՐԵՑԻ ՆԻԿՈԼԸ

>>>·<<<

Մի զոհ եւս տարագրութեան մէջ.— մեռաւ Մեղրեցի Նիկոլայ Մինասեանը, Հ. Յ. Դ. հնմեաս գործիչներից եւ մարտիկներից մէկը:

Ծնած էր 1875ին, Մեղրի աւանում, որ մեր հայկական գաւառական լու-սաւոր կենտրոններից մէկն է: Բաւա-կան է ասել, որ Հ. Յ. Դ. նուիրական դէմքերից Նշանաւոր Խաչատուր Մա-լումեանը (Ակնունի) եւ Հնչակեան գործիչ Փարամազը, ապա տասնեակ նշանաւոր հանրային գործիչներ, բարձրագոյն կրթութեան տէր անձա-ներ, ինչպէս օրինակ Ս. Վրացեանը եւ ուրիշներ՝ ծնած են նոյն լուսաւոր Մեղրիում:

Նիկոլը Մեղրիում ստացաւ տարրա-կան կրթութիւն, բայց մինչեւ վերջն ալ եղաւ ընթերցասէր, ուսալ եւ ինք-նակրթութեամբ բաւականաչափ զար-գացաւ, մանաւանդ որ շուտով թողեց Մեղրին եւ անցաւ Անդրկասպեան եր-կիրը:

Նիկոլը պաշտօնապէս Հ. Յ. Դ. շարքերն է մտել 1902 թուականից եւ մինչեւ իր մահը հաւատարիմ է մնա-ցել կուսակցութեան դաւանանքին եւ գաղափարներին: Նա ռուսական բա-նակի ընտիր հեծեալներից մէկն էր. արդէն պահեստի մէջ էր, երբ սկսաւ հայ - թաթարական պատերազ-մը Կովկասում՝ ցարական աէժիմի սադրանքներով:

1905ի օգոստոսեան արիւնոտ օրերն էին Բագւում, երբ Կրասնովոդսկից «Ալեքսանդր Գ.» նաւով, ի միջի այ-լոց, Կաւկազ - Մերկուրի նաւահան-գիստը հասաւ մեր Նիկոլը: Բագւ-քում այդ ժամին ամէն տեղ ուժգին ընդհարումներ էին տեղի ունենում եւ յաղթողը բացարձակապէս Հայերն էին, որոնք փետրուարեան կոտորած-ների վրէժն էին լուծում: Մովսիսեան փողոցում, ոչ հեռու նաւահանգստի անից, շրջում էր զինուած Թաթար-ների մի մեծ խումբ, որ նկատելով նաւի ժամանումը եւ տեսնելով եկող Հայերին, դիմեց դէպի նաւահանգիստ, տեղն ու տեղը կոտորելու նրանց, սա-կայն միւս կողմից սլացան մեր տղեր-քը եւ կրակելով Թաթարների վրայ, փ·խցրին նրանց եւ ազատեցին բոլոր յերին: Այդ ազատուածների մէջ էր ... Նիկոլը, որ եկել էր Բագու, Անդր-կասպեան երկրի հայութեան ինքնա-պաշտպանութեան խնդրով: Այդ ժա-մանակ Նիկոլայ Մինասեանը Կրասնո-վոդսկ քաղաքում առեւտրով էր զբ-աղւում. Նա ազնիւ մարդ էր, սա-կայն հարստանալը չէր նրա նպատա-կը, այլ վշտահար հայրենիքի ազա-տագրութիւնը, որին փարեց ջերմօ-րէն եւ արհամարհեց ամէն կարգի հո-չընդոտներ

1913ին անձամբ հանդիպեցայ, հաղ-դասէր Մեղրեցի Նիկոլային, որին ամէնքն էին այդպէս ճանաչում եւ յարգում: Նա որոշ դիրք եւ հեղինա-կութիւն ունէր: Յեղափոխական Նի-կոլը գործում էր անդադրում, եւ շատ անգամ էր իր անձնական դրամները ծախսում յօգուտ Դաշնակցական գոր-ծի: Այն ժամանակ նա ուրախ-զուարթ մարդ էր, երգը շրթներին, ճառը բե-րանում: Յաճախ նա սեղանապետ էր ընտրւում կերուխումերի ընթացքում եւ սիրում էր «ջէյրի» անել ու լսել երգել: Նրա սիրած երգերն էին՝ «Կարկուտ տեղաց», «Լիբրետ արծիւ», «Զախորդ օրերը» եւն.:

1914ին, երբ բռնկեցաւ համաշխար-հային պատերազմը, Նիկոլայ Մինասեանը, թէրեւ ռուսական բանակի պա-հեստի հեծեալ, զէնքի տակ ձգուել, իսկ յետոյ կարողացաւ անցնել հայ կամաւորական բանակը, ուր կատա-րեց մեծ գործ, իբր մարզիչ: Ով այդ օ-րերին այցելել է Թիֆլիզի հայ կամա-ւորական կենտրոնը, տեսել է հայ կամաւորների շարքային զրադմունք-ները եւ մարզանքները, նա չի կարող պատահած չլինել Նիկոլային, որ խը-րոխտ եւ պարզ հրահանգներ էր տա-լիս հայերէն լեզուով,— ձա՛խ, աջ, ձա՛խ, աջ, ա՛ջ բերն առաջ, մա՛րշ ... Ամերիկայից եւ Թուրքիայից եկած հայ կամաւորների անփոխարինելի մարզիչն էր Նիկոլը: Պէտք է ասել, որ նա տիրապետում էր շարքագիտու-թեան եւ հմտօրէն հրահանգում էր թէ ռուսերէն եւ թէ հայերէն:

Այնուհետեւ Նիկոլայն հանդիպե-ցայ Սուլտանղի դաշտում, Իշխանի կամաւորական բանակում, Միշա Ար-զումանեանի, Գերասիմ Բալայեանի եւ այլոց կողքին: 1916ի ամրանն էր, երբ հայկական կամաւորական գունդերը կազմալուծւում էին, իսկ նրանց փոխարէն ասպարէզ էին իջնում հայ-կական զօրաբաժինները, թաւով վեց: Այնուամենայնիւ Նիկոլը լաւատես էր միշտ եւ միշտ լեցուն էր մարդագոյն երազներով: Նա համոզուած էր, որ Թրքահայաստանը պէտք է ընդ միշտ ազատագրուի թրքական լծից եւ ի զուր չի թափւում մեր արիւնը, լինի դա կամաւորական թէ հայկական զօրաբաժնում, հաշիւը մէկ է, պէտք է կռուել անձնազոհութեամբ: Եւ նա կռւում էր:

Պատմութեան ջրաղացի տակով շատ ջուր անցաւ: Տարիներ անցան, մէկ ալ 1921ին հանդիպեցայ Նիկոլին հէնց իրենց գիւղում, իրենց տանը: Պան-դխտութեան հեղեղն էր անցնում Մեղ-րիի վրայով դէպի Պարսկաստան: Մը-րրկածուփ արկածներից յետոյ մի գի-շեր հանգիստ արայ Նիկոլի սենեակ-ներից մէկում, միւս օրը Արաքսի վը-րայով դիմեցի շատերի հետ միասին դէպի հիւրընկալ Իրանը: Ցուրտ ա-միսն էր. Նիկոլը եւս մի քանի օրից յետոյ ստիպուած էր թողնելու հայրե-նի գիւղը, հարազատներին, իր սիրած այգիներն ու մեղուներին: Նա Նժդե-հի վաշտապետներից մէկն էր եղել եւ մի կռւում ալ վիրաւորուել էր ոտից, որ եւ կաղութիւն պատճառեց նրան: Եր-կարահասակ, խրոխտ Նիկոլը այդ օ-րուանից կծկուեց եւ ընկճուեց ֆիզի-քապէս: Նիկոլը շատ չուշացով թողեց Թաւրիզի Բարաշէն փողոցում չափ-չփելը եւ վերադարձաւ Մեղրի, ուր մի առ ժամանակ նրան ձեռք չտուին, սակայն շուտով ձերբակալեցին, տա-րին Երեւան, ապա Թիֆլիզի Մետե-խը, Մոսկուայի Բուտիրկան, յետոյ Սիպիրի տունդրաները: Երեք տարի նա տառապեց բոլշեւիկեան բանտե-րում եւ աքսորավայրերում, վերջն ալ աքսորեցին Անդրկասպեան երկիրը, ուր մի ժամանակ, ցարի օրով, նա բաւական բարեկեցիկ վիճակ ունէր: Այս անգամ նա հիւծուած առողջու-թեամբ եւ հոգեպէս ընկճուած՝ այլ եւս չտոկաց եւ որոշեց փախչել, ինչ գնով ուզում է լինի: Եւ փախաւ մի ընկերոջ հետ միասին. Նախ քան Պարսկաստան անցնելը, նրանք մտան հայրենի գիւղը եւ միայն մի գիշեր կարողացան մնալ հարազատների մօտ, այնուհետեւ շուեցին կրկին Պարս-կաստան՝ պատռելով Արաքսի ալիքնե-րը, որոնց նրանք քաջ ծանօթ էին մանկութիւնից ի վեր: Աւա՜ղ, երկ-րորդ տարագրութեան մէջ Նիկոլին գտանք հիւծուած եւ քայքայուած առողջութեամբ, ... ալ ընկճ-ուած: Այլ եւս նախկին Նիկոլը չէր: բոլշեւիկեան գնդանները իրենց ծանր դրոշմն էին դրել նրա վրայ. եւ ընկե-րական ամէն տեսակի աջակցութիւ-նները անզօր եղան փրկելու տարա-բախտ Նիկոլին: Նա տառապեց դէ-նութեամբ, ապա եւ ստամոքսի եւ ... ղիքների քրոնիկ հիւանդութիւններով, որոնք վերջ ի վերջոյ ընկճեցին նրան եւ նա փետրուար 16ին կնքեց իր մա-կանացուն: Փետր. 18ին Նիկոլը պա-շաճ յուղարկաւորութեամբ թաղուեց Թաւրիզի գերեզմանատունը, ուր շատ տարագիրների աճիւններն են ամփոփ-ուած: Մօտ 60 տարեկան հասակում մեռաւ Նիկոլը, թողնելով Մեղրիում հարազատ կնոջը եւ իր քրոջ որդի-ներին: Մեր տարաբախտ ընկերը մահուանից առաջ էլ երգեց իր սիրած «Զախորդ օրերը»: Այդ նրա կարապի երգն էր, որ հնչեց այնքան թոյլ եւ նուաղած ձայնով...

Երբեմնի վառվռուն, խրոխտ Նի-կոլները մեռնում են տարագրութեան մէջ հիւծուած ու անզօր, սակայն ու-ժեղ են եւ անպարտելի նրանց համո-զումները, նրանց սիրած ու պաշտած գաղափարները:

Ց. Ս.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Այցոց խաղեր

85 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՄԸ ԴԷՄ

>>>·<<<

ԽՄԲ.— Պուլկարիոյ «Թեմական խորհուրդ» կոչուած ոչնչութիւնը վերջերս նամակ մը ուղղելով Նիկոմի-դիոյ Ռախեհն եւ Պուլկարիոյ աքթի առաջնորդ Ստեփաննոս եպիսկ. Յովա-կիմեանի, պաշտօնէ արձակած եւ յանձնարարած էր Ռուսճուք երթալ Առաջնորդը «արտասովորաբ աչօք եւ անհուն դառնութեամբ» կարդացած նամակը, խստիւ բողոքած է այս ա-պօրէն որոշման դէմ: Թեմականը երկ-րորդ եւ աւելի կոպիտ նամակով մը՝ կը պնդէ իր որոշման վրայ եւ մինչեւ մարտ 15 պայմանաժամ կուտայ, ճամ-բայ ելլելու համար:

Ծերունազարդ առաջնորդը այս ա-թիւ երկար շրջաբերական մը հրատա-րակած է, ուր կը պարզէ տխրահռչակ «պլոֆ»ին զզուելի խաղերը: Այդ շրջա-բերականէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը, իբրեւ յատկանշական պարագայ.—

«... Իրերու այս կացութեան մէջ, ես նիւթապէս մեծ զրկանքներու են-թարկուեցայ: Ոչ ոք այլ եւս ինծի կը տանէր իմ ապրուստս: Մէկուկէս տարուան ընթացքին ես ընդամէնը ստացած եմ 8000 լէվա: Այս պատճա-ռով, շնորհիւ բարի քրիստոնեաներու, նոյն իսկ օտարականներու միջամտու-թեան՝ արտաքին գործոց նախարա-րութեան մօտ, այս վերջինը յատկա-ցուց ինծի իբր նպաստ ամսական 1500 լէվա եւ միաժամանակ վեց ամսական 9000 լէվա կանխիկ ղրկուեցաւ Թեմ. Խորհուրդին ինծի յանձնուելու հա-մար, բայց դուրսէն եկած այս նը-պաստն ալ չյանձնուեցաւ ինծի Թեմա-կանին կողմէ եւ ես ստիպուած եղայ

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՑՈՒՑԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

1914 ... տարաժամի թուական. Զէյթուն արծուաբոյնը կատարելապէս քանդելէ վերջ, կարգը եկած էր իմ ծննդավայրիս, Մարաշի: Այդ թուա-կանին Մարաշի Հայերուն վիճակը ան-տանելի էր, օրական 25—50 հոգի Զէյթունի եւ Ֆրնտըճագի շրջաննե-րէն բերուած, կախաղանի եւ գնդա-կահարման ենթակայ, իսկ Մարաշ-ցիները կուլ տրուած արցունքներով անմեղ դիակներու բեռնակրութիւն կ'ընէին Վերջապէս Մարաշցիներէն շատերը դաղթականութեան ցուպը ձեռք առին ազատուելու համար ա-մենօրեայ մղձաւանջէն: Եւ ահա մեր փոքրաւոր «փուստալան» եկաւ: Ես 10—11 տարեկան՝ այնքան ուրա-խացայ այդ «փուստալան»էն որ միշտ հօրս կը հարցնէի թէ երբ պիտի եր-թանք: Ինչպէս բոլոր երախաները ես ալ կը սիրէի ճամբորդութիւն ընել, ծի, էշ հեծնել: Մեր ինչքերը քանի մը օրուան մէջ, ոչինչ գնով ծախելէ վերջ ճամբայ ինկանք դէպի Այնթապ: Հայ-րըս հին կուսակցական մը ըլլալով, մեզի ծանօթ Հայերուն կողմէ մատ-նուած էր: Մենք գրեթէ վերջին «չափլանն» (կարաւան) էինք: Մարա-շէն աքսորուողները Համա, Հոմս, Դամասկոս, ընդհանրապէս Սուրիոյ շրջանները կ'ուղարկուէին: Մեր ու-մնալուն հետեւանք ըլլալով, մեզ Այն-թապէն փոխանակ Հալէպ տանելու, Պապ տարին, հոն վեց ամիս մնալէն յետոյ ուղղակի Տէր Զօր քշեցին: Տէ-րէ անունով քիւրտ ջորեպան մը ու-նէինք: Ինծմէ 2—3 տարու պզտիկ քոյրս շատ գեղեցիկ էր: Օր մը ճամ-բուն ընթացքին մեր ջորեպանը թէ կուլար եւ թէ կ'երգէր: Հարցուցինք.

— Տէրէ, ինչո՞ւ կուլաս:

— Խանում էֆէնտի, երբ կ'երեւա-կայեմ թէ ձեզի ինչ աղաղայ սահ-մանուած է, արցունքս չեմ կրնար զսպել. Ինչ պարակեմ, ես սաայդ տեղէ լսեր եմ թէ ձեր տարիքամները պիտի սպաննեն եւ ձեր զաւակներն ալ պիտի առեւանգեն, եկէք ձեզի իմ գիւղս տանիմ, գէթ ժամանակի մը համար իսլամացէք եւ միայն այդ կերպով կ'ազատիք:

Մեր հաւատալը չէր գար: Վերջա-պէս հասանք Պապ: Արդէն մութը կո-խած էր, քաղաքէն դուրս մեզ տեղ մը իջեցուցին, ուր իբր արտաքնոց կը ծառայէր: Ժանտարմաներու խարա-զանին տակ հազճեղ իջեցուցինք բեռ-ները, որոնք բոլորն ալ աղտոտեցան: Այդ առաջին դէպքն էր որ ցնցեց մեզ: Իսկապէս մենք դէպի մահ կ'առաջ-նորդուէինք: Վեց ամիս մնացինք հոն, կէս ազատ պայմաններու տակ: Օր մը ժանտարմաները 50ի չափ ուղտեր բերին: Իւրաքանչիւր 5—6 տունի հատ մը յատկացնելով խարազանի տակ կէս ժամուան ընթացքին մեզ ճամբայ հա-նեցին: Անհնարագրելի էր ողբուկոծը երախաներու եւ կիներու,— չգիտեր ալ կային: Իրիկունը հասանք Մամ-պուճ կոչուած շէնքէզարական գիւղը: Երբ շուկայ իջանք գնումի համար, մեզ խարազանով վռնտեցին որպէս «տէօվլէթ միլլէթ խայինի» (պետու-թեան եւ ազգի դաւաճան): Երկրորդ օրը, մեզ միանալ կերպով ճամբայ հանեցին դէպի ... չեմ գիտեր ուր:

Իրիկունը մենք իջեւանեցանք Նիզիպ գիւղին եզերքը: Ճամբու ընթացքին երկու ժամ շարունակ տեղատարափ անձրեւի մը բռնուեցանք, այդ իսկ պատճառով մեր իրիկուան ջրերգը կայարանը երկու թիզ տիղմով լեց-ուած էր: Անմիջապէս մեր բեռները տիղմերուն մէջ նետել տուին, ուր թաղուեցան կիսովին: Այդ գիշերը մինչեւ առաւօտ բեռները առանց կա-րենալ բանալու թրջած հագուստներով մնացինք բացը: Իւրաքանչիւր կայա-րանին Արաբներ կուգային մեզմէ գե-ղեցիկ աղջիկներ կ'ուզէին, ըսելով թէ մենք պարզապէս խղճացուելու կ'երթանք եւ թէ քանի կարելի է գո-հացնենք իրենց պահանջները: Բայց եւ այնպէս բռնութիւն չկար, իբրեւ կողոպուտ պաշտօնապէս ի գործ կը դրուէր: Ճամբու ընթացքին մեր պա-հապան ոստիկանները չեն գիտեր ո-րու դէմ հրացան կը պարպէին եւ քիչ յետոյ կարաւանը կանգնեցնելով 100—200 ոսկի կամ մէճիտ դրամ կը հաւա-քէին, (փամփուշտի դրամ...): Աւե-լի վերջ հասկցանք թէ այս ժանտար-մաները որքա՜ն «բարեսիրական» կը գտնուէին մեզի հանդէպ:

Երկու ամիս մնացինք Նիզիպ գիւ-ղին եզերքը: Նոյն իսկ ամենախիստ պայմաններու տակ բացայայտ էր Հայ-լու չինարարական ոգին: Ծինեցինք փոս եւ առօրեայ պէտք եղած հիւղե-րը, յոյս ունենալով թէ մեր վերջին հանգրուանն էր այդ:

Մինչեւ հոս հարեւանցի յիշատա-կութիւն մըն էր որ ըրի, որովհետեւ վերիվերոյ ամէն տեղ միեւնոյն ձեւով սկսաւ աքսորի սկզբնական շրջանը: Առաւօտ մը այն ջինջ առաւօտներէն որ արեւը կապոյտ երկնակամարին վը-րայ սկսած էր բարձրանալ, ջերմա-ցնելով մեր գիշերուան սառած ո... կորնները որոնք յետագային նոյն արե-ւին կիզիչ ճառագայթներուն տակ պի-տի խանձուէին, դետին միւս ափէն մեզի եկան «պահապան» ջոկատներ, որպէսզի փոխարինէին Հալէպի կու-սակալութեան պատկանող պահա-պանները, բերելով իրենց հետ 40 զոյգ նաւակներ: Իւրաքանչիւրէն չորս ոսկի սակարկելով մեզ լեցուցին այդ նաւակներուն մէջ: Անպատմելի էր այն ճիչն ու աղաղակը զորս կիներ ու երախաներ կ'արձակէին ի տես այրե-րու խարազանումին: Ոչինչ պատճա-ռով մը որ եւ է այր մարդ ոտքերնե-րը փրկելու աւարիձան կը ծեծէին. քանի քանիները չորս մարդով մահա-մերձ վիճակի մէջ քաշկռտեցինք:Ճամ-բայ ինկանք հոսանքն ի վար այն հաս-տատ համոզումով որ մեզ ջուրը տի թափէին: Գիւղերները նաւակները կը քաշէինք եզերք, ուր մինչեւ առա-ւօտ կարաւանը անլուր կողոպուտի կ'ենթարկուէր: Այսպէս, ... 12 տարեկանէն ստիպուած էինք մինչեւ յոյս պահապանութիւն ընել եւ գիշե-կէն մինչեւ երկայ թի քալել՝ վիճակով 24 օրէն հասանք Համամ. Մէսքէնէ, Ռաքքա եւ Սաֆաայէ ճա-նապարհով Տէր Զօր կոչուած հրէշա-բոյնը, որ ապագային հայաջինջ սար-սափներուն մէջ ամէնէն զարհուրելի դերը պիտի գանար:

Ճամբու ընթացքին դիտելով բնու-թեան պէս - պէս հրաշալիքը եւ գի-տակցելով մեր անխուսափելի հաս-գրուանը, մահը, մեր մանուկ սիր-տերը օրէ օր կը ճմլուէին միայն մտա-ծելով մեր մահուան ձեւին վրայ: Պիտի գնդակահարուէի՞նք թէ սով-մութենէ պիտի մեռնէինք:

Վերջապէս հասանք Տէր Զօր կէս օր ժամանակ:

Հարկ էր նաւակներով անցնիլ Տէր Զօրի կամուրջին տակէն որ շատ նեղ էր:

(1)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՃԵԱՆ

(Շար.)

զանգատելու նախարարութեան, որուն իբր հետեւանք բացատրութիւն պահանջեց Թժ. Յորհուրդէն։ Այս հանրութեան տեղւոյն, արդարացնելու վերջինը իր այդ ապօրինի արարքը, իր համար իր այդ ապօրինի արարքը, իր 18 դեկտ. 1933 թուակիր եւ 612 թըւահամար գրութեամբ հաղորդեց նախարարութեան թէ վերոյիշեալ 9000 լիրա գումարը յանձնուած է ինծի, որուն համար ի ձեռին ունի եղեր իմ կողմէ կանոնաւորապէս ստորագրուած ընկալագրերը։ Ի՞նչ համարձակութիւն ծածկելու համար ճշմարտութիւնը պաշտօնական Մարմնի կողմէ, պաշտօնական հաստատութեան մը, եւ որպէսզի նախարարութիւնը յանձնէ այն տպաւորութեան թէ ես եղած եմ ստողը, զանգատելով որ չեմ ստացած այդ գումարը ստիպուած եղայ երկրորդ նամակով մը պարզել թէ յիշեալ գումարը երբեք չեմ ստացած, ոչ ալ անոր փոխարէն ո եւ է ընկալագիր ստորագրած, բացի այն ընկալագիրներէն, զոր կը ստորագրեմ երբեմն երբեմն Սոֆիայի Թաղական Խորհուրդին կողմէ Գ. Սարգսեանեանի ձեռամբ իմ ամսականիս փոխարէն վճարուած գումարներուն.

«Արտնեղած եւ չարացած իմ այս բացատրական նամակներէն, Թժ. Խորհուրդը այլ եւս ձեռք կ'առնէ միջոցներ զիս հրաժարեցնելու մասին եւ առա այսօր, բաւ Թժ. Խորհուրդին, ես այլ եւս չեմ համարուիր ձեր առաջնորդը, ձեր հոգեւոր հայրը, վիճակ մը, որուն առաջին անգամ կ'ենթարկուիմ, 65 տարուան պաշտօնավարութեանս ընթացքին հոս կամ Ցանկատուն.

«Ահա տունք են իմ գործած մեղքերն ու յանցանքները, սիրելի որդեակք իմ, որոնց հիման վրայ Թժ. Խորհուրդը կ'ուզէ հեռացնել զիս անօրինաբար իմ պաշտօնէս եւ ոչ թէ ծնբարեհամ կամ հիւանդագին վիճակիս բերմամբ, ինչպէս կ'ուզէ արդարանալ իր ինծի ուղղած 29 յունուար 934 թուակիր գրութեամբ։

«Նկատի ունենալով Թժ. Խորհուրդին այս հակականոնական արարքը ինծի հանդէպ, նկատի ունենալով նոյնպէս, որ իմ սիրելի ժողովուրդս պառակտման կ'ենթարկուի շնորհիւ այսօրինակ կուսակցական ձգտումներու, որոնց միակ նպատակն է եկեղեցին ու եկեղեցական հաստատութիւնները քաղաքական թաքուն նպատակներու ծառայեցնել, մինչ մեր բազմաչարչար ժողովուրդը պէտք ունի խաղաղութեան եւ հանդարտութեան այս խառնակ ժամանակներու մէջ, նկատի ունենալով որ աւելի քան երբեք այս բոպէին պէտք ունինք մեր եկեղեցական եւ ազգային կազմակերպութեան եւ ազգային ոգիի բարձր պահպանման, պարագայ մը, որու շնորհիւ մենք կրցած ենք իբր ուրոյն ազգ պահել մեր գոյութիւնը, միաժամանակ նկատի ունենալով, որ մեր եկեղեցիի թշնամիները առիթ կը փնտռեն օգտագործելու այդ պառակտումը՝ միանգամ ընդ միշտ կործանելու համար զայն, պարտականութիւն կը համարեմ հրաւիրելու Թժ. Խորհուրդը, սրբագրել իր սխալները, յառաջիկային թոյլ չտալով իրեն կիրքերու անձնատուր ըլլալ թեմական գործերու կիրառման մէջ եւ յանձնարարելու թեմիս բոլոր զաւակներուն համերաշխօրէն գործակցիլ իրարու հետ, յօգուտ Ս. եկեղեցիիս եւ ազգիս»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մանուկներու մահը

Իսմաէ Հիլմի, Թուրքիոյ մէջ տղոց մահերու մասին երկար գրութիւն մը ունի։ Ըսելէ վերջ թէ հիւանդկախ մարդիկը անոնք են որոնք պզտիկուց յանախ հիւանդացած են, կը խօսի Թուրքիոյ մէջ մեռնող տղոց մասին, ու կը շարունակէ.—

Երբ գերեզմանատուններէն ներս կը մտնենք, հոն շատ մը տղոց հողակոյտեր կը տեսնենք։ Աւելի շատ է թիւը այն գագաղներուն որոնք փողոցներէն կ'անցնին եւ որոնք կարճ են. յաճախ պատահած է նաեւ տեսնել կարճ տախտակի մը վրայ երկարած դիակներ, եւ կամ տղաք, որոնք թանկագին շալերու մէջ փաթթուած կը տարուին...

Քննենք հիւանդանոցներու մէջ մեռնողներու ցանկերը։ Փոքրերու յատուկ խուցերէն որքան շատ մահեր դուրս կուգան։ Ձեռք առնենք բուժարաններու կէս մը որքան շատ զաւակ է ծներ, բայց դժբախտաբար որքան քիչ զաւակներ են մնացեր իր ձեռքը։ Այս առթիւ, Շիշլիի Մանկանց հիւանդանոցին մէջ հետեւեալ վիճակագրութիւնը կազմուած է։

Հիւանդանոց եկող 373 մայրեր ծներ են 3151 տղաք։ Ասոնց 2359ը ողջ են, 792ը մեռած։ Ամէն մէկ մօր՝ միջին հաշուով՝ 3.23 տղայ բաժին կ'իյնայ։ Ասոր 2.42ը (երեք չորրորդ) ողջ է, 0.81ը (մէկ չորրորդը) մեռած։

Այդ տղաքը մեռած են իրենց հետեւեալ տարիքներուն.

Տարիք	Մահ	Համեմատութ. ըստ մահերու
0—1	408	51.49 %
1—2	140	17.67 »
2—3	100	12.62 »
3—4	51	6.44 »
4—5	28	3.53 »
5—6	31	3.09 »
7—8	10	1.02 »
8—9	2	0.25 »
9—10	2	0.25 »
10—16	17	2.25 »

Որով, 0—16 տարեկանին միջեւ, մահերու թիւը 792 ըլլալով, ատոր 408 (51.49 առ հարիւր) առաջին տարին մեռած են։

Այս թիւերը, որոնք սարսափ կ'ազդեն, մեզ կը մղեն միջոցներ ձեռք առնելու։

Մեր տղոց մահացու թիւը առաջ աւելի ահաւոր էր։ Վերջին տարիներուն մասամբ նուազեցաւ։ Կը յուսանք թէ ապագային աւելի քիչ ըլլան անոնք։

Լատինական տառերու կիրարկումը մեր մէջ նուազեցուց տղոց մահերուն թիւը։ Նախկին արաբական տառերուն դժուարութեան պատճառաւ, մայրերը, որոնք թէեւ նախակրթարանի մէջ քանի մը տարի կը կարդային, չէին կրնար ընթերցումներ ընել։ Իսկ այժմ անոնց աչքերը բացուած են.

.. Հանրապետութեան օրով մեծ քայլեր առնուեցան տղոց մասին։ Կ'արժէ յիշել այն շէնքերը զորս հիմնեցին կրթական եւ առողջապահական նախարարութիւնները։ Մնանկելու տուներ, մանկամսուրներ, աղջկանց վարժարաններուն մէջ տրուած ծանօթութիւններ՝ տղոց մասին, աղքատ տղոց անվճարաբար, պտոյտներ, ճամբարներ, գիւղացական բժիշկներ, առողջապահական քննութիւններ

«ՅԱՌԱՋ».— Ցողուածագիրին վիճակագրութիւնը Պոլսոյ յատուկ է։ Հետաքրքրական էր տեսնել Անատոլուի մէջ մեռնող տղոց թիւը եւ համեմատութիւնը։ Տարիներ առաջ, Մազհար Օսման պէյն էր, որ վիճակագրութիւն մը հանեց։ Բայց, այնքան ահաւոր թիւեր էին որ տեսագին ազմուկ բարձրացաւ եւ մարդը ոչ միայն մեղադրեցին որպէս... «ստախօս ու յիմար», այլ եւ տպաւորեցին ու լռեցուցին։ Իսկ այն իրապէս օգտակար հաստատութիւնները եւս միայն Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Էնկիւրիի յատուկ են։ Մնաց որ այս էջերուն մէջ յանախ թարգմանուած են անհրաժեշտ տպաւորութիւններ՝ այդ շէնքերու մասին եւս։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Նոր Բայու»

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ամերիկայի Բալուցիներու Միութիւնն ալ որոշած է աւան մը շինել Խ.-Հայաստանի մէջ (Նոր Բալու կամ Բալահովիտ)։ Այս առաջադրութեամբ, յաջողած է Նուպարաշէնի մէջ ճարել թաղամաս մը, առ այժմ տասը տունի համար յատկացնելով 6250 տոլար։ Մեր մասնաճիւղն ալ փարելով այս նուիրական գործին, կը հրաւիրէ Ֆրանսայի հայրենակիցները՝ չխնայել իրենց լուման։ Այս առթիւ, վարչութիւնս հետեւեալ կոչը ստացած է Պ. Լեւոն Բաշալեանէ.—

«Իբր Բալուցիի զաւակ, ամենայն յօժարութեամբ կ'ընդունիմ Բալահովիտի Հայոց Վերաշինական Միութեան Մարսէյլի վարչութեան հրաւէրը կոչ մը ուղղելու իմ հայրենակիցներուս, որպէսզի մասնակցին այն ջանքերուն որոնց նպատակը պիտի ըլլայ Նուպարաշէնի մէջ սկիզբը դնել թաղամասի մը, հոն հաւաքելու համար տակաւ առ տակաւ Բալահովիտի ցիրուցան որդիները։

Ուրախալի է տեսնել հայ գաղութներուն մէջ հետզհետէ աճեցող եւ նուաճող շարժումը, մասնակցելու մեր հայրենիքին վերաշինութեան նուիրական գործին։ Բայց ինծի կը թուի թէ այդ գործին առաջին գծին վրայ պէտք է գտնուին Բալուցիները, հաւատարիմ մնալու համար իրենց պապենական կոչումին եւ դերին։ Ո՞վ չի գիտեր թէ Բալուցին ամէնէն աւելի հայրենասէր, հիւրասէր, աշխատասէր, ասպնջական և որ հայրենապաշտ, աւելի շինարար։ Ո՞վ չի գիտեր թէ, Կ. Պոլիսը միայն յիշելով, Բալուցիներն են որ կերտած են, իրենց խելքով ու աշխատանքով, շատերը այն շէնքերէն որոնք պարծանքն են այդ մեծ քաղաքին. Շինարար Բալուցին ի՞նչպէս կրնայ իր աւանդական դերը չկատարել իր վերաշինուող հայրենիքին մէջ։

Ամէն Բալուցի պէտք է մասնակցի ուրեմն Բալահովիտի Հայոց Վերաշինական Միութեան ձեռնարկած գործին։ Ինչ չափով որ կրնայ։ Թող քովի բերուած այդ ջանքերը կրնան հետզհետէ ապահովել առաջադրուած նպատակին իրականացումը։ Ինչպէս ռուս մեծ գրագէտ մը ըսաւ անգամ մը, մոմ մը բան մը չէ եւ աղօտ է իր լոյսը, բայց այդ մոմը ուրիշ մոմ կը վառէ, ան ալ ուրիշ մը իր կարգին ու հետզհետէ այսպէս հարիւրաւորներ ու հազարաւորներ, եւ այդ ամէնէն կը ստացուի մեծ ճառագայթում մը որ կը յուսաւորէ ու կը ջերմացնէ»։

Ծանօթ.— Մանրամասն տեղեկութիւն առնել կամ թղթակցիլ ուղղակի մեր հայրենակիցներուն անհատական կուսանք կեդրոնի հասցէն՝ Reconstruction cooperative Province of Palou. Central Com. John D. Alexanian 32—86 —33 st. L. I. city New York, U.S.A. եւ մերը՝ Union de reconstruction des Arméniens de Palahovid, coiffeur 11, Rue Bernard du Bois, Marseille, France.

ԿԵԱՆՔԸ ՀԷՌԻՔՈՒՐԻ ՄԷՋ

ՀԷՐԻՔՈՒՐ, 11 մարտ (Յառաջ).— Մեր գաղութը հաստատուած է 1925էն ի վեր։ Ժամանակին կարգ մը խառնակիչներ պատճառ եղած են մեր բարի հայրենակիցներուն դժբախտութեան, սակայն 1930էն ի վեր բոլորն ալ մեկնած են։ Ոմանք ռուսիկանութեան կողմէ վտարուեցան, ուրիշներ զգուշելով հօկի խարդախութիւններէն, մեկնած են այլուր։ Ներկայիս գաղութը կը հաշուէ 75 անձ, մեծով պզտիկով։ Կ'աշխատին մանածի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններուն մէջ եւ գոհ են իրենց վիճակէն։ Ուրիշներ ագարակներ գնած են իրենց ճակտին քրտինքով։ Քաղաքէն 10—14 քիլոմէթր հեռու են մեր ագարակատէր չորս հայրենակիցները որոնց երախաները գրեթէ բոլորովին ձուլուած են, յաճախելով մօտակայ գիւղերու օտար դպրոցները։

Այս չորս հայրենակիցները փարթամ գարնան մեր կարգ մը հայրենակիցներուն նախանձը շարժելով, հոս եկած եւ երկու ագարակներ գնած են։ Գիները շատ մատչելի են եւ օդն ու ջուրը շատ լաւ։ Այս բոլորը շնորհիւ մեր արտգաւ ընկեր Ալթըզուլաճեանին թափած ջանքերուն։ Ունինք շատ մը կէներ եւ աղջիկներ որոնք զրկուած էին ոչ միայն աշխատելու, այլ եւ վերադառնալու իրաւունքէն. սակայն մեր ընկերը ամէն ջանք թափած է անոնց հանգիստը ապահովելու համար։

Ամիսներէ ի վեր պատժական առանձին առջեւ կը գտնուի Սեբաստացի հայ ընտանիք մը, ամբաստանուած ըլլալով 3000 ֆր.ի գողութեան մը առթիւ։ Իրրեւ թէ նպարավաճառի կրպակին եռեւէն քասիկը գողցած են, մինչդեռ ոչ վկայ կայ, ոչ ալ ոեւէ փաստ։ Հակառակ մեր թափած ջանքերուն, զաւը կորսնցուցին եւ այր ու կին վեցական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան։ Այս անգամ վերաքննութիւն պահանջեցինք. Բերիւս Պըզանսոնի մէջ դատը շահեցան։ Յիշեալ ընտանիքը 1931էն ի վեր քաղաքս հաստատուած է եւ շնորհիւ մեր ընկերոջ երկու տղաքներուն եւ ամուսնին գործարան մտած եւ ձրի տան մը մէջ տեղաւորուած են։ Դարձեալ մեր ընկերոջ եռանդուն ջանքերով յիշեալ նպարավաճառէն ապառիկ գնումներ կ'ընէին իրենց դժբախտութեան օրերուն։

Մենք ալ կարմիր աքլոր մը ունինք որ տունէ տուն շրջելով, կը պղտորէ միտքերը, որպէսզի վարկաբեկէ մեր ընկերը։ Ֆրանսացի նպարավաճառն իսկ զարմացած է եղած վերագրումներէն, ըսելով թէ «ձեր Հայերը ապերախտ են»։ Տեղացիները չեն անտարբեր ոչ բամբասանքէն, ոչ ալ ըսի-ըսաներէն, հետեւաբար կը թելադրենք զգոյշ ըլլալ։

Թղթակից

ՇԱՄՈՒԼ

Վերջին զոհերը

Աթէնքի «Նոր Օրը» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 մարտ).

— «Փետր. 25ին, Շամի մէջ տեղի ունեցած մահափորձին եւ գիշերային անարգ յարձակման զոհերը տակաւին կը դարմանուին եւ կը գտնուին բժշկական հսկողութեան տակ։

Մարդիկ կան, որոնք պզտոր աղբիւրներէ հագորդուած տեղեկութիւններէն բունաւորուած, մահափորձին կ'ուզեն տալ պարզ անձի — արկածի բնոյթ մը։ Երանի թէ ոստիկանական եւ դատական իշխանութեանց քննութիւնը յանգէր այդ եզրակացութեան, որպէսզի խռովեալ գաղութը գտնէր իր բնականոն վիճակը եւ կուսակցական հակամարտութիւնները մեղմանային։

Եթէ պահ մը ընդունինք որ՝ ընկ. Գրիգոր Պետրոսեանի վրայ գործուած մահափորձը կազմակերպուած չէր եւ պարզ դիպուածի արդիւնք էր, հապա ի՞նչ ըսել գիշերուան ժամը 11ին, երկու Դաշնակցականներու վրայ գործուած թիկունքային յարձակումին։ Արդեօք ա՞յս ալ դիպուածի հետեւանք էր։ Դիպուած մը՝ որ կը պատահի միեւնոյն օրուան մէջ, միեւնոյն գաղթակայանին մէջ եւ որուն զոհերը կ'ըլլան երեք Դաշնակցականներ։

Բարեբախտութիւն է որ մահ պատահած չէ, թէեւ ընկ. Գ. Պետրոսեանի վիճակը մտահոգութիւններ կը պատճառէ։ Մեզի համար շատ պարզ է որ այս դէպքերը, անհատական կամ հանրային, կը բխին նոյն պատճառներէն։ Կուսակցական պայքարները թունաւոր մթնոլորտ մը ստեղծած են։ Ժողովուրդը բաժնուած է երկու մասի։ Մարդիկ կան՝ որ այդ բաժանումին երկու գոյն կուտան — ազգայնականներ եւ համայնավարներ։ Մենք այդպէս չենք մտածեր։ Ճշմարտութիւնն այն է որ բաժանումը դասաւորուած է հետեւեալ կերպով. Դաշնակցութիւն և հակադաշնակցութիւն։ Վերջինի դրօշին տակ համախմբուած են ռամկավարները, հնչակեանները եւ ասոնց տրամադրութիւնները օգտագործող համայնավար կուսակցութիւնը, որուն գլուխը կը ցցուի ամէն քարի տակէն

Հայ մը կրնայ հակադաշնակցական ըլլալ, բայց ոչ համայնավար։ Մենք այդ զանազանութիւնը միշտ դրած ենք։ Ուրեմն, սխալ է ըսել թէ Հայերը բաժնուած են ազգայնական եւ համայնավար ճակատներու։

Հակադաշնակցականութիւնը ճակատ մըն է՝ առանձին եւ համայնավարութիւնը՝ առանձին։ Այս երկուքը որոշ պայմաններու տակ, որոշ նպատակներէ առաջնորդուած, կը գործակցին իրարու հետ անպաշտօն կերպով։

Չենք ուզեր խոստանալ, երբ գաղութին դիրքը խախտուած է, երբ ժողովուրդը իրար անցած է պէտք է որ բոլոր ուժերը տրամադրուին ընդհանուր նպատակին, այսինքն՝ վերահաստատել խաղաղութիւնը գաղութին մէջ, հեռանալ իշխանութիւնները լուսաբանել կարգ մը թիւրիմացութիւններու մասին, ստեղծել համերաշխական մթնոլորտ, վերջ տալով ամէն տեսակ պայքարներու եւ վէճերու, որոնցմէ շահ չունին ոչ Դաշնակցութիւնը, ոչ Ռամկավար կուսակցութիւնը, ոչ Հնչակեանները, ոչ ալ ժողովուրդը։

Համերաշխութիւնը մէկ օրէն միւսը չիրականանար։ Քայլ առ քայլ. փոխադարձ զիջումներով եւ բարի տրամադրութիւններով կարելի է ստեղծել խաղաղ մթնոլորտ մը։

Անցեալ կիրակիի զոհերը թող վերջինն ըլլան։ Այլ եւս ոչ մէկ Հայու ձեռք, ինչ պարագաներու տակ ալ ըլլայ, ատրճանակի եւ դաշոյնի չդիմէ, անձնական կամ կուսակցական հաշիւներ մաքրելու համար։ Պէտք չէ գտնուի Հայ մը, որ մտածէ ուրիշ Հայու մը արիւնը թափելու մասին։

Գաղութին վերին մարմիններ, պէտք է այնպիսի կտրուկ միջոցներ ձեռք առնեն որ այլ եւս նոր վէճեր ու պայքարներ տեղի չունենան եւ նոր ծայրայեղութիւններու չդիմուի»։

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Կոմս Կրամոն, Լուի ԺԴ.ի արքունիքին ամենանրբամիտ սրախօսներէն մէկն էր։

Օր մը Լուի ԺԴ. նարտ խաղացած պահուն, զին մը կասկածելի թուեցաւ, եւ այս մասին սկսան վիճիլ։

Պալատականները վախնալով թագաւորին տհաճութիւն առթելէ, կը լռէին։ Այդ պահուն ներս կը մտնէ կոմս Կրամոն։

— Կրամոն, կ'ըսէ թագաւորը, դուն դատէ մեզ.

— Վեհափառ, կորսնցուցած էք, կ'ըսէ առանց քաշուելու։

— Ինչո՞ւ այդպէս կը վճռէք, երբ տակաւին չէք գիտեր թէ ի՞նչի մասին է խնդիրը։

— Վեհափառ, մտածեցէք անգամ մը, եթէ գիծը միմիայն կասկածելի ըլլար, այս բոլոր պարոնները ձեզ յաղթական պիտի հռչակէին.

Լուի ԺԴ., որ զուարթ շատ կը սիրէր, բայց կը սիրէր նաեւ արդարութիւնն ու սրամտութիւնը, ամբողջ սրտով խնդաց եւ վճարեց.

×

Օր մը, Պէրնար Շօ հրաւիրուած էր յանտոնեան ընկերութեան մը շքեղ մէկ երեկոյթին։ Ջութակահար մը կը վարէր նուագախումբը, որ բաւական թոյլ էր։

— Ի՞նչպէս կը գտնէք ջութակահարը, կը հարցնէ հիւրընկալը անփոյթ համբաւաւոր երգիծաբանին։

— Ինծի յիշել կուտայ Փատէրէվսքին, կը պատասխանէ ժպտելով.

— Փատէրէվսքի՞ն ... կը հարցնէ հիւրընկալը զարմացած,— բայց Փատէրէվսքին ջութակահար չէ։

— Բայց՝ ոչ ալ աս ջութակահար է, կը յարէ Շօն սառնօրէն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

«ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԸ»

— Սանդուղներէն իջնելու առեն առօր կերպով բռնա՞ծ է ձեր թեւէն։
— Այո՛։

— Այնքան զբաղուած էիք այդ պահուն որ դուք ալ չուրած էիր։ — Այո՛.

— «Ձամբան ցոյց տուր ձեզի», կ'ըսէ Ռասփութին, ցուցնելու առտինան ուժով բռնած է ձեր թեւէն։ «Այդ վայրկեանին մէկ բան կ'ուզէի միայն, կը գրէք ձեր գրքին մէջ, «Դուրս ելլել կարելի եղածին չափ շուտ եւ չըզգալ այդ սոսկալի ձեռքին հպումը»։
— Այո՛։

— Ձեր ինքնաշարժին մէջ կ'առնէք Ռասփութինը եւ կը տանիք ձեր բնակարանը։ — Այո՛։

— Ձեր բարեկամները վերի սենեակն էին եւ «կրամոֆոն» կը նուագէին։— Այո՛։

— Երբ Ռասփութին կը հարցնէ ձեզի աղմուկին մասին, «Կինս հիւրեր ունի», կը պատասխանէք։— Այո՛

— Համաձայն այն պատրուակին թէ վանականը ձեր կնոջը պիտի ներկայացնէիք։— Այո՛։

— Դուք եւ Ռասփութինը սեղանին առջեւ նստաք եւ սկսաք խօսակցիլ։
— Այո՛։

— Ցեառյ ձեր գրքին մէջ կան հետեւեալ տողերը.

— «Այլ եւս բանէ մը չէի վախնար։ Մերխտակցութեան ամբողջ ընթացքին մէկ գաղափար կար միտքս մէջ — թունաւորուած գաւաթով գինին եւ կարկանդակները հրամցնել իրեն։ Քանի մը վայրկեան վերջ ապառեցաւ իր խօսակցութեան նիւթը եւ թէյ ուզեց։ Բաժակ մը թէյ տուի եւ իր առջեւ քշեցի պնակ մը «պիսքիթ»։ Ինչո՞ւ չթունաւորուած «պիսքիթ»ները առի, չեմ գիտեր

Սըր Ուիլիըմ.— Կարծեմ շատ հաւանալի է. այնքան ջղայնացած էիք որ չէիք գիտեր թէ ինչ կ'ընէիք։

— Շատ բնական է,՝ պատասխանեց իշխանը. արհեստով մարդասպան չեմ։

— Ցեառյ կը գրէք նաեւ.— «Բաւական ժամանակ վերջն էր որ իրեն հրամցուցի թունաւորուած կարկանդակները. Մերժեց. «Չեմ ուզեր, ըսաւ, շատ անոյշ են»։ Բայց քիչ ետքը կերաւ հատ մը, յետոյ երկրորդ մը։ Քարացած դիտեցի թէ ինչպէս կը ճաշակէր զանոնք մէկը միւսին ետեւէն։ Թոյնը ազդեցութիւն չըրաւ. այլ շաղ. շարունակեց խօսակցութիւնը, կարծես բան մը պատահած չէր»։

— Սըր Ուիլիըմ.— Ցեառյ գինի հրամցուցիք։— Այո՛։

— Առաջարկեցիք որ Ղրիմէն եկած գինիի մը փորձէ եւ բաժակ մը տուիք իրեն։ «Համը նայիմ» ըսաւ Ռասփութին եւ ձեռքը երկնցուց գինիին որ թունաւորուած չէր։ Ինչո՞ւ նախ չթունաւորուած գաւաթով գինի հրամցուցի, չեմ գիտեր»։ Ցայտնի է թէ ինչու, աւելցուց փաստաբանը։— Այո, պատասխանեց իշխան Եուսուփով։

— Ցեառյ առիթին սպասեցիք թունաւորուած գաւաթով գինի հրամցնելու եւ քանի որ աչքէն սկսած էր խմել, գինովութիւն չըրաւ։— Այո։

— Դարձեալ ձեր գրքին մէջ կը կարդանք հետեւեալը.—

«Թոյնը նորէն ազդեցութիւն չըրաւ. Ռասփութին սկսաւ պտտիլ սենեակին մէջ. բաժակը ինծի երկնցուց, լեցնելու զարկի եւ ուրիշ թունաւորուած գաւաթի մը մէջ լեցուցի գինին եւ տուի իրեն. խմեց. ո՛չ մէկ ազդեցութիւն»։

— Այսպէ՞ս եղաւ, հարցուց փաստաբանը։

— Այո, ճիշդ այդպէս, պատասխանեց իշխանը։

Կը շարունակեմ.—

«Երրորդ եւ վերջին բաժակը մնաց. յուսահատ՝ ես ալ սկսայ խմել որ պէտք քաշելէի զինքը։ Ցեառյ յանկարծ անկիա ստացաւ զարհուրելի արտայայտութիւն մը որուն մէջ ատելութիւն կար։ Այդ ատենէն սարսափած չէի այդ մարդէն»։

— Ճի՞շդ են այս բոլորը — Այո՛

—Ուրիշ հատուած մը ձեր գրքէն.—
«Ցուլ եւ մահաբոյր պայթար մը տեղի կ'ունենար մեր երկուքին մէջ. զարհուրեցայ. վայրկեան մը եւս ու պիտի պարտուէի, զգացի թէ այդ դիւային նայուածքին տակ սկսած էի կորսնցնել ինքզինքս, թմրած մնացի, գլուխս սկսաւ դառնալ»։

— Ցեառյ սթափեցաք եւ թէյ ուզեցիք։ — Այո։

— Ցեառյ խնդրեց ձեզմէ որ երգէք կիթառին վրայ։ — Այո՛։

— Ձեր գիրքին մէջ կը նկարագրէք թէ ժամանակը ինչպէս կը սահէր, ժամը երկուքուկէսն էր, ձեր մղձաւանջը կը տեւէր երկու ժամէ ի վեր։ Ռասփութին յանկարծ աղմուկ մը կը լսէ. «Ի՞նչ ձայն է», կը հարցնէ. եւ դուք կը պատասխանէք «երեւի հիւրերը կը մեկնին, նայիմ նայիմ»։— Այո՛։

— Սանդուղներէն վեր բարձրանալու առեն ձեր դիմացը կ'ելլեն մեծ դուքս Տմիթրին, Պուրիշկեւիչն ու Սուխոթինը մէկ մէկ ատրճանակ բռնած։ — Այո՛։

— Կը բացատրէք անոնց թէ թոյնը ազդեցութիւն չէ գործած։— Այո՛։

— Ցեառյ կը վճռէք մեծ դուքսին ատրճանակը առնել եւ սպաննել վանականը։— Այո՛։

Դարձեալ ձեր գիրքը.—

«Առի մեծ դուքսին ատրճանակը եւ ճաշասրահը վերադարձայ։ Ռասփութին սեղանին առջեւ նստած էր այն դիրքով ինչպէս ձգած էի զինքը. գլուխը կախ, ծանր, ծանր կը շնչէր. մօտեցայ իրեն, ուշադրութիւն չըրաւ. ձայն ինծի։ Հարցուցի թէ ակա՞ր էր արդեօք»։— Այո՛։

— Ռասփութին պատասխանեց թէ գլուխը կը ցաւէր եւ ստամոքսը կ'այրէր. «Քիչ մը գինի տուր, կ'անցնի», ըսաւ.— Այո՛։

— Ռասփութին առաջարկեց որ միասին դուրս երթային, երեւի Թոյնը ազդեցութիւն չէր ըրած երբեք։

— Ոչ, պատասխանեց իշխանը եւ ըսաւ թէ Ռասփութին ոտքի ելաւ վեր՝ խաչին առջեւ երթալու համար։

— Այդ վայրկեանին կրակեցիք։— Այո՛, հաստատեց իշխան Եուսուփով հանդարտութեամբ։

— «Վայրի գազանի մը պէս մռնչելով — կը գրէք ձեր գրքին մէջ — Ռասփութին փռուեցաւ գորգին վրայ»։— Այո՛։

Իշխանը պատմեց թէ իր բարեկամները վար եկան եւ տեսան վանականին դիակը։ Մեծ դուքսը, Սուխոթին եւ բժիշկը Ռասփութինի տունը պիտի երթային, այնպէս ձեւացնելու համար թէ անիկա վերադարձած էր։— «Ես ու Պուրիշկեւիչը մնացինք այնտեղ»։

— Ռասփութինի բազկերակը քննեցի՞ք։— Այո՛։

— Կը զարնէ՞ր։— Ո՛չ։

Թարգմ. Ժ.Մ.

(6) (Շար.)

տարմական ոգիով գործադրուելու հիման վրայ ստորագրուած է:

Չեմ կրնար առանց շեշտելու անցնիլ թէ, չորս սրտաւոր նախարարներու ժողովին մէջ տիրող ոգին, իրարու հետ սակարկելէ անկէ, իրարու աւելի մօտենալու եւ դաշնագիրը ի շահ ազգերու աւելի բեղուն դարձնելու մրցակցութիւն մը եղաւ:

Մեզի հարեւան մեծ եւ փոքր պետութիւնները, որոնք մօտէն եւ հեռուէն կը շահագրգռուին խաղաղութեան պահպանումով եւ մեզի նման կ'ուզեն ու Պալքաններու խաղաղութեան բոյն մը կազմեն, փրենց կարծիքները չխնայելով մէկտեղ, մեզի հանդէպ առաւելագոյն բարեացակամութիւնը ցոյց տուին եւ իրենց ուղղամիտ բարեկամութեան եւ վստահութեան զգացումները յայտնեցին մեր երկրին նկատմամբ: Բարձր ժողովին առջեւ այս առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Մոսկուայի կառավարութեան որուն հետ մեր յեղափոխութեան դեռ առաջին օրերէն կապուած ենք անխախտելի կապերով:

Կ'ուզեմ գոհունակութեամբ յիշել նաեւ ընթացքը Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ, որոնց հետ մենք կապուած ենք չէզոքութեան եւ բարեկամական դաշնագրերով եւ որոնք նոյնպէս այս ուխտին առթիւ իրենց վստահութիւնը եւ խաղաղութեան սէրը ցոյց տուին մեր երկրին հանդէպ:

Ոչ – հարեւան միւս մեծ ու փոքր պետութիւններն ալ, կամ բարեացակամ հանդիսատեսի դիրքը բռնեցին եւ կամ քաջալերեցին մեզ:

Թուրքերը կը հալածուի՞ն Պուլկարիոյ մէջ

Թուրք թերթերը վերջերս շատ կը զբաղին Պուլկարիայով, մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ Սոֆիա մերժեց ստորագրել Պալքանեան դաշինքը: Բայց կը զբաղին ոչ թէ․․ մեղքնալով Պուլկարիոյ, այլ հանրային կարծիքը անոր դէմ գրգռելու համար: Կ'ուզեն այն տպաւորութիւնը ձգել թէ Պուլկարիա անլուր հալածանքներու կ'ենթարկէ Թուրքերը:

Այս անգամ « Միլլիյէթ »ն է որ կ'աղաղակէ․

— Օր չանցնիր որ թերթերու մէջ լուր մը չգտնուի այն ճնշումներու մասին զորս Պուլկարիոյ Թուրքերը կը կրեն տեղացիներէն եւ նոյն իսկ կառավարութենէն: Երէկ դարձեալ գրուած էր թէ բազմաթիւ թուրք ընտանիքներ, չկարենալով հանդուրժել « քօմիթէճի »ներու հալածանքներուն, Ռումանիա ապաստանած են:

Գիտենք թէ ի՞նչ է քաղաքականութիւնը որ դժբախտաբար հինէն ի վեր կը գործադրուի Պուլկարիոյ մէջ: Հակառակ քաղաքական լաւ յարաբերութեանց եւ զանազան այցելութեանց առթիւ խօսուած ճառերուն, Պուլկարիա իր պետանին մէջ չսեղմելու վիճակ մը կը պարզէ: Բայց ներկայիս չկարենալով դուրսը ծաւալիլ, կը փորձէ ներքնապէս ծաւալիլ: Անոր ալ միջոցը պարզ է — հոն ապրող Թուրքերը վտարել եւ տեղաւորուիլ տարիներէ ի վեր անոնց շինած բոյներուն մէջ:

Անոր համար կ'օգտուին ամէն միջոցէ: Ապացոյց այն՝ որ արքայական հրովարտակով պուլկարահպատակ դարձուցին հայրենազուրկ Արիֆ Օրուճը:

Բայց պուլկար դիւանագէտները նկատի առած են թէ այս մասին ի՞նչ պիտի պատասխանեն արտասահմանին, եւ այս նպատակով միջոցներ ալ ձեռք առած են: Այսպէս, Զօրա թերթին մարտ 4ի թիւին մէջ հրատարակուած է Պուլկար գործակալութեան մէկ հեռագիրը, որ կ'ըսէ ի մէջ այլոց․

« Օտար եւ մասնաւորաբար կարգ մը հարեւան երկիրներու թերթերը կը գրեն թէ Պուլկարիոյ փոքրամասնութիւնները եւ մանաւանդ Թուրքերը ծրագրուած ձեւով կը վտարուին: Նոյնիսկ գրոյց տարածուեցաւ թէ բազմաթիւ թուրք ընտանիքներ փախած են, լքելով իրենց տունտեղը: Բոլոր այս լուրերը սուտ են, սխալ են »:

Այս զեկոյցը հաղորդած ատեն, պուլկար գործակալութիւնը կը մոռնայ թէ Սոֆիայի Փօպետա թերթը ասկէ առաջ երկարօրէն գրեց թէ Պուլկարիոյ Թուրքերը սահմանէն անդին անցած են, չկարենալով հանդուրժել եղած ճնշումներուն:

Այդէն ի՞նչ հարկ եղուները երթալու: Կը բաւէ աչքէ անցընել պուլկար դպրոցներու մէջ գործածուող աշխարհագրութեան դասագիրքերը: Անոնց մէջ իբրեւ պուլկար սահման ցոյց կը տրուի Էնոս – Միտիա գիծը, եւ նոյն իսկ Թէքիրտաղը պուլկար սահմանին մէջ կ'առնուի:

Պուլկարիոյ մէջ Պոլսոյ անունը « Իսթանպուլ » չէ, « Քօսթանթինօփլ » անգամ չէ: Անոր անունը պարզապէս « Ցարիկրատ » է, օրթօտոքս եկեղեցիին կեդրոնը Ցարիկրատ: Սոֆիայէն երբ հեռաձայնով Պոլիսը փնտռէք, օրիորդին պէտք չէ «Իսթանպուլ» ըսէք, այլ անպայման Ցարիկրատ

Պուլկարիա իր բարեկամութիւնը պէտք է ցուցնէ գործով, եւ ոչ թէ խօսքով:

Ֆրանսայի բնիկերվարականներու որոշումը

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան Ազգային Խորհուրդը 75ի դէմ 3752 ձայնով որոշեց միացեալ ճակատ կազմել Ֆաշականութեան դէմ, բոլոր բանուորական տարրերուն մասնակցութեամբ: Այս առթիւ, բացէ ի բաց առաջարկուեցաւ ուղղակի Մոսկուա դիմել, եթէ Ֆրանսայի Համայնավարները անտեսեն իրենց առաջարկները:

Քաղաքական սպանութիւն մը Փարիզի մէջ

Իտալացի փաստաբան Ֆրանքօ Քլէրիչի, անդամ Իտալիոյ ընկերվարական կուսակցութեան արտասահմանի վարիչ մարմնին, ուրբաթ իրիկուն սպաննուեցաւ Պիւթ Շոմոնի կողմը: Իր բնակարանէն դուրս ելած ատեն, անծանօթ մը մօտենալով իրեն, կրակ տեղաց առանց բառ մը արտասանելու եւ փախաւ: Գնդակը ուղղակի սրտին զարկած էր, եւ փաստաբանը հոգին աւանդեց հիւանդանոցին մէջ: Ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ սպանութիւնը քաղաքական է, քանի որ փաստաբանը կը հետապնդուէր ատենէ մը ի վեր:

ՊՈՒԼԿԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼԸ

Սոֆիայի իրաւագիտական համալսարանին 1500 ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, դպրոցական ծախքերու կրճատում եւ քննութեանց բարեփոխում պահանջելով: Համալսարանին վերատեսուչը սպառնաց փակել հաստատութիւնը, եթէ դասադուլը չդադրի: Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, վիժեցուց ուսանողներուն ծրագրած հրապարակային ցոյցերը:

— oo —

ՍՈՒՐԻՈՅ կառավարութիւնը առանց խորհրդարանին հետ խորհրդակցելու կրճատեց երեսփոխաններուն թոշակները, պաշտօնանկ ընելով քարտուղարը եւ ուրիշ վարչական պաշտօնեաներ: Երեսփ․ ժողովին նախագահը բողոքեց այս կարգադրութեան դէմ, դիմելով ֆրանսական մարզպանին:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆՃԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ գիշեր Խաժակ Ակումբի վարչութեան երեկոյթէն վերջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameane, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (75)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Թէ Քօրայի եւ թէ Մուրկուլի Ռուսերու կողմէ վերագրաւման կ'սպասուէր ամէն բոպէ Պատասխանատու պատուիրակն ալ կը պատրաստուէր Քօրայի պարպումին Հիմա, լոկ Շեթանէկ պէյի հրամանին կը սպասէր: Եթէ ան կարենար իր գունդովը գալ, Րիզա պէյի ճակատը մասամբ կը բարելաւուէր:

Երբ այս էր կացութիւնը, գիշեր մը, յանկարծ, արթնցուցած էին պատասխանատու պատուիրակը: Ան, վարժուած ըլլալով ամէն բոպէ անակնկալ դէպքեր դիմաւորելու, դինքը արթնցնող պահակին հարցուցած էր.

— Ի՞նչ կայ դարձեալ, Ռուսն՞ը կուգան:

— Ոչ, պէյս, Արզրումէն՝ հեծելազօրքի ենթասպայ մը եկաւ, ձեզ տեսնել կ'ուզէ:

Եւ, ենթասպան բերուած էր իր սենեակը: Ենթասպան, դուռը լաւ մը փակելէ յետոյ, մօտեցած էր պատասխանատու պատուիրակին եւ ըսած էր.

— Ես Արզրումէն կուգամ: Շեթանէկ պէյին գունդը ճամբայ ելաւ՝ հոս գալու համար: Վաղը թերեւս հոս կ'ըլլայ: Եւ սակայն, գունդին չարժումէն անտեղեակ պահելու համար Ռուսերը, անոր հոս ժամանումը բացարձակապէս գաղտնի պէտք է մնայ: Ռուսերուն դէմ կազմուած ճակատին վրայ միայն մէկ անցք կայ: Այդ անցքը պիտի բռնուի մինչեւ որ գունդը անցնի:

Պատասխանատու պատուիրակը, լսելով որ Շեթանէկ պէյի գունդը Մուրկուլի ճակատը կուգայ, չափազանց գոհ մնացած էր: Ուրեմն, ճակատի այդ մասը մօտերս պիտի փրկուէր Ռուսերու յարձակումէն: Պատասխանատու պատուիրակը գիտէր թէ յաջորդ առաւօտ պիտի պարպուէր Մուրկուլը: Հետեւաբար, անմիջապէս հեռախօսած էր Րիզա պէյին հետ, հրահանգած էր պարպումը յետաձգել: Զուգելով հեռախօսի միջոցաւ ըսել թէ Շեթանէկ պէյ իր գունդովը կուգայ, Րիզա պէյ հարցուցած էր թէ՝ ինչո՞ւ պէտք է յետաձգել պարպումը, եւ որ եւ է ձեւով չէր կրցած ըմբռնել կացութիւնը: Բայց, ի վերջոյ, ան եւս կռահած էր:

Շեթանէկ պէյին եւ գունդին ժամանման լուրը առնելէ յետոյ, Քօրայի մէջ անմիջապէս պատրաստութիւններ տեսած էին: Պատասխանատու պատուիրակի, փուռերը վառել եւ հաց պատրաստել տուած էր: Վերջապէս, յաջորդ գիշեր, գունդը Քօրա հասած էր: Եւ սակայն, պատասխանատու պատուիրակին ենթադրութեան հակառակ, Շեթանէկ պէյ Քօրա մնալ չէր ուզեր: Որովհետեւ, նոյն գիշերն իսկ, անցնելով Ռուս-թրքական նախկին սահմանը, եւ առանց զգացնելու Ռուսերուն՝ իր ժամանումը, պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնելու մասին կը խորհէր:

Եւ սակայն, հակառակ Շեթանէկ պէյի այս նախապատրաստութեանց, Ռուսերը ամէն պարագայի տեղեակ էին անոր ժամանումէն: Որովհետեւ, Շեթանէկ պէյ հազիւ անցեր էր սահմանը, ու ահա Ռուսերը սկսած էին մեծ յարձակման մը: Այդ յարձակումը այնքան ահաւոր էր, որ շրջակայ բլուրներու չէթէներէն բոլորը անկարող եղած էին դիմադրելու ու նահանջած էին: Կացութիւնը շատ արհաւատալի էր: Այլեւս թէ Քօրայի զօրանոցէն ներս եւ թէ քաղաքին մէջ թնդանօթի ռումբեր կ'իյնային: Հետեւաբար, պատասխանատու պատուիրակը ուզած էր անկէ դուրս ելլել, Քեամիլ պէյ արգիլած էր եղած, ըսած էր թէ մինչեւ գիշեր պիտի կարենայ իր դիրքերը պահել, եւ խնդրած էր կէս գիշերէն վերջ քաշուիլ: Պատասխանատու պատուիրակը համաձայնած ու հոն մնացած էր: Եւ սակայն, երբ շրջակայքին հետ հեռախօսով խօսած էր, տեղեկացած էր թէ՝ Րիզա պէյ Մուրկուլը թողած եւ բոլորովին քաշուած է եւ որոշուած է նոր բանակեալը կրկին Արհաւի մէջ հաստատել: Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտին կը հրամայէր այն չէթէներուն որոնք կը գտնուէին Մուրկուլի առջեւ: Իսկ Շեթանէկ պէյի գունդը իր ամբողջ ուժը ի գործ կը դնէր՝ Ռուսերուն յարձակումը կասեցնելու համար:

Կէս գիշերին, պատասխանատու պատուիրակը, իր հետ ունենալով Քեամիլ պէյն ու երկու ուրիշ ընկերներ, Քօրայէն բաժնուած էր: Անոնք եւս Արհաւի պիտի երթային ու պիտի միանային Րիզա պէյի: Սահմանային վաշտը շատոնց քաշուած ըլլալով, ամէնէն ետեւ մնացած էին միայն այս չորս ընկերները: Անոնք, երբ ճիշդ մեր սահմանին վրայ էին եկած, տեսած էին թէ Ռուսերը գրաւած են սահմանը:

Ուրեմն, ամիսներով ճգնելէ, չէթէական կազմակերպութեամբ գրաւելէ եւ թշնամիին հետ բախելէ յետոյ, վերջապէս քերի ինկած էին Ռուսերուն: Եւ որովհետեւ չէթէի մը համար գերի ըլլալ կը նշանակէր գնդակահարուիլ, չորս ընկերները որոշած էին իրենց մորթերը սուղ ծախել Ռուսերուն: Սակայն, երբ իրենք ռուս զինուորներուն մօտեցած էին, տեսած էին որ այս վերջիններս պատուէ առնի դիրք բռնած են: Այս բանը զիրենք զարմացուցած էր: Պատասխանատու պատուիրակը իր քովի ընկերներուն ըսած էր.

— Զայններնիդ մի հանէք, կարծեմ մեզ չճանչցան:

Ասոր վրայ, չորս ընկերները, իրենց ճամբան շարունակելով, անցած էին ռուս զինուորներու քովէն: Զինուորները իրապէս զանոնք ռուս սպաներ կարծած ու բարեւի կեցած էին: Իսկ պատասխանատու պատուիրակն ու ընկերները բարեւը փոխարինած ու անցած էին անոնց առջեւէն: Եւ այն, ռուս զինուորները, քանի մը վայրկեան վերջ, հասկցած ըլլալու էին թէ մութին մէջ չէին կրցած ճանչնալ եւ թէ սխալ մը գործած էին իրենք: Որովհետեւ պատասխանատու պատուիրակն ու ընկերները, քանի մը հարիւր մեթր հեռանալէ վերջ, պատնէշ զօրքերը Ռուսերէն պոռացած էին.

— Կեցէ՛ք:

Եւ սակայն, այդ հրամանին ենթարկուելու չափ անխելք չըլլալով պատասխանատու պատուիրակն ու ընկերները, հազիւ լսած «կեցէ՛ք»ը, կծիկը դրած էին: Բարեբախտաբար այդ փախուստին նպաստած էր գիշերուան մութը:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	-
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	-

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՐՏ
JEUDI 15 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2445

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

— oo —

Իր տրտունջներուն մէջ, Գուբրէշի մեր աշխատակիցը ունի մէկ հիմնական մտահոգութիւն,— գտնել միջոցներ, ապահովելու համար նոր սերունդին կուսակցական դաստիարակութիւնը:

Իր կարծիքով, պատասխանատուութեան ձգուած է այս խնդիրը: Մեր ընկերները եւ մամուլը կլանուած են «արտակուսակցական» աշխատանքով:

Ի՞նչ կ'առաջարկէ ընկերը, իբրեւ գործնական միջոց:

1. Հաստատել ակումբներ եւ գրադարաններ: Ճարել ազգային քաղաքական կեանքէ առնուած թատերախաղեր: Կազմել ազգային-յեղափոխական ձայնագրուած երգարաններ: Հաստատել դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներ:

2. Բոլոր շրջաններու մէջ սարքել տնտեսական ձեռնարկներ:

3. Կուսակցական բաժին բանալ դաշնակցական մամուլին մէջ:

Ըսէ՛նք, նախ, թէ այս բոլոր թելադրութիւնները եւ դեռ ուրիշ ծրագիրներ նախատեսուած են կուսակցական ժողովներու մէջ, բայց գործադրութիւնն է որ կաղայ: Ինչո՞ւ:

Պատճառները բազմազան են,— միջավայրի անյարմարութիւն, քաղաքական կամ տնտեսական դժուարութիւններ, երբեմն ալ անհոգութիւն կամ ուժերու պակաս:

Օրինակ, Մ. Նահանգներուն մէջ հինէն ի վեր ունինք ակումբներ եւ գրադարաններ, շատերը՝ սեփական շէնքերով: Եւ նորեր ալ կը բացուին:

Իսկ Ֆրանսայի մէջ, ահա տասը տարիէ ի վեր սրճարանները կը կազմեն մեր «ծանօթ հաւաքատեղին»:

Ֆրանսայի Դաշնակցական ուժը շատ ալ պակաս չէ ամերիկեանէն: Եւ կը գերազանցէ գայն, տարիքի երիտասարդութեան տեսակէտով:

Եւ սակայն, բացի քանի մը գաւառական քաղաքներէ, կուսակցութիւնը չունի սեփական ակումբ, նոյն իսկ տեւական հաւաքատեղի մը: (Ինչպէս չունին ուրիշ կազմակերպութիւններ եւ միութիւններ):

Մանաւանդ Փարիզը ամէնէն տժգոյն պատկերը կը ներկայացնէ, այս ճակատին վրայ:

Մինչդեռ աւելի համեստ գաղութներու մէջ,— Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Եգիպտոս եւ Սուրիա, կուսակցութիւնը յաջողած է պահել կամ նոր ի նորոյ շինել ակումբներ:

Զոհողութեան ոգի՞ն է որ կը պակսի Փարիզի կամ Ֆրանսայի մէջ: Ո՛չ: Աւելի չէն օրերուն, երկրորդական համարուած է այս հոգը, իսկ այսօր շատ ծանր են արգելքները: (Տէսինի տունը մնաց միակ բացառութիւնը):

Արդ, աւելորդ պիտի ըլլար բացատրել թէ՝ երբ չունիս սեփական հաւաքատեղի, շատ մը առաջադրութիւններ կը մնան պատահականութեան: Ուրիշ բան է ակումբ-գրադարան հաստատել սրճարանի մը անկիւնը, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ ունենալ քու տունդ:

Հակառակ այս դժուարութեան, Ֆրանսայի մէջ ալ կարելին փորձուած է եւ կը փորձուի, լրացնելու համար այս պահանջը:

Այս պարագային ալ, մեր ցիրուցան վիճակը դժբախտաբար թոյլ չի տար ուժերը բաժնել համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը: Ուրեմն, իւրաքանչիւր միջավայր իր ունեցածն է որ պիտի օգտագործէ ու սպառէ:

Մինչ աստ համար ալ, յաճախ դժուար է օրուան պահանջներուն համաձայն կազմակերպել, այլ մանաւանդ նորոգել, թարմացնել նոր սերունդին կուսակցական դաստիարակութիւնը:

Արդարեւ, մենք պէտք ունինք նաեւ նորոգուելու, խմորուելու, արդիականալու:

Հին փառքերն ու աւանդութիւնները բաւական չեն, սերունդ հասցնելու համար:

Անընդհատ հոլովումներ տեղի կ'ունենան մեր շուրջը, մեր աչքերուն առջեւ: Ամէնէն յետամնաց երկրին մէջ ալ, փոփոխութիւններ կատարուած են որոնք վերադնահատում կը պահանջեն: Մեր պանդուխտի կեանքն անգամ օրէ օր աւելի ուժգնօրէն կը շեշտէ երէկուան եւ այսօրուան տարբերութիւնները:

Օրինակ, երէկ միջավայրն ու անցեալի հմայքը բաւական էին շարժման մէջ դնելու բազմութիւնները, նոյն իսկ առանց կուսակցական անդամատետրի:

Այսօր, բոլորովին հակոտնեայ միջավայրերը եւ ընկերային ու տնտեսական խմորումները զգալապէս ազդած են նաեւ մեր շարքերուն վրայ:

Երէկ չունէինք բանուոր, այդ բառին գիտական իմաստով:

Այսօր հայրենի հողէն եւ բուխերիկներէն կտրուած բազմութեանց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը բանուորներ եւ համեստ արհեստաւորներ են: Եւ ճարտարագործական բանուորներ, ոչ թէ հողի մշակներ:

Երէկուան գիւղացին անգամ կերպարանափոխուած է տասը տարի յետոյ, քանի որ հողին հետ կապուելու բախտ չունի մինչեւ իսկ արեւելեան գաղութներուն մէջ:

×

Վերջին խօսք մըն ալ՝ դաշնակցական թերթերու կուսակցական բաժնի մասին:

Երեւութապէս, այս բաժինը ունին բոլոր թերթերն ալ. բայց չէ՞ որ անոնց բովանդակութիւնը պիտի տան մարմինները:

Արդ, մեր մարմինները կամ անոնց նշանակած թղթակիցները ալ հազարումէկ պարբերական հանդէսներու հետ կը շփոթեն «կուսակցական կեանքը»: (Խօսքը յօդուածներու մասին չէ): Ապա ուրեմն, բաժինը կը մնայ պատահականութեան:

Միւս կողմէ, կուսակցական որոշումները թոյլ չեն տար գեկոյցներ եւ տեղեկութիւններ հաղորդել հրապարակային ձեւով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՈՒՉԸ ՆՈՐԷՆ ՓՈԽՈՒԵՑԱՒ

Դատական Ոստիկանութեան Տեսուչը պաշտօնանկ

Նախարարական խորհուրդը վարչական կարեւոր փոփոխութիւններ կատարեց առջի օր: Ապահովութեան տեսուչ Գ. Մէ, որ նշանակուած էր Տալատիէի դահլիճին կողմէ, անյարմար նկատուելով կոչուեցաւ ուրիշ պաշտօնի մը եւ իրեն յաջորդեց Գ. Գէրթուան: Նոր տեսուչը բարձր պաշտօններ կը վարէ 15 տարիէ ի վեր եւ ութ անգամ յիշատակութեան արժանացած է պատերազմի ընթացքին, առնելով Պատուոյ Լեգէոնի աստիճան:

Միեւնոյն ժողովին մէջ, վերջնապէս պաշտօնանկ եղաւ Գ. Քսավիէ Կիշառ, դատական ոստիկանութեան տեսուչը, որուն անունը շատ կը յիշուի Սթավիսքիի գործին առթիւ: Գ. Կիշառ անգամ մը տեղափոխուած էր Տոթանի դահլիճին կողմէ, բայց գործը առկախ մնաց: Նախարարական խորհուրդի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, որոշուեցաւ վերջնապէս արձակել զայն, մանաւանդ որ բռնուած էր նոր յանցանքի մը մէջ,— իրենց հացկեններուն չէր գրկած Պաւոնի հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ Նախկին Նախարարներ Ժիւլիէն Տիւրանի եւ Տալիմիէի դէմ հանուած կոչնագիրները: Պաշտօնանկութեան ձեւը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, Կիշառ խնդրած էր վեց ամիս եւս շարունակել իր պաշտօնը: Իրեն յաջորդեց Գ. Ճարլ Մէյէր:

Թերթերը կ'ըսեն թէ պիտի փոխուի նաեւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, Գ. Գոնֆուա Սիպուա, որ ամյապէս նշանակուած էր Տալատիէի դահլիճին կողմէ, իբրեւ յաջորդ Քիափի: Հաւանական թեկնածուներ կը համարուին Սէն-է-Ուազի եւ Հիւսիսային գաւառներու նահանգապետները:

Նախարարներու վկայութիւնները՝ Սթավիսքիի հետ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց փաստաբան Կիյոմ Թիսոն, որ եղած է Սթավիսքիի քարտուղարը, վարած է «Լա Վոլոնթէ» թերթին գործերը, իսկ ութ ամիս ալ պաշտօն ունեցած է ելմտական նախարարութեան մէջ, Գ. Ժորժ Պոնէի օրով: Այս ամբաստանեալը շատ կարեւոր վկայութիւններ տուաւ, յայտնելով թէ որոնք սերտ կապեր ունէին Սթավիսքիի հետ: Միեւնոյն ատեն բացատրեց շատ մը չէքերու ծածկագրութիւնները: Խոստովանեցաւ թէ ելմտական նախարարութեան մէջ իրեն պաշտօն տուաւ Տիւպոտի, «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը, թէ միայն մէկ անգամ տեսած է Նախարարը եւ հազիւ երկու տեղեկագիր կազմած: «Ըսելիք գործ չունէի», ըսաւ: Հաստատեց թէ Սթավիսքի Գ. Պոնէի հետ ճաշած է Շթրէզայի տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ: «Նախարարին համար պատահմունք էր այս, բայց Սթավիսքի յատկապէս կ'ուզէր այս տեսակցութիւնը»: Պատմեց թէ երբ առաջին եւ վերջին անգամ տեսաւ Պոնէն, նախարարը խնդրեց վկայութիւն չտալ գործի մը մէջ որ կապ ունէր իր եղբօրը հետ: «Զգացի, ըսաւ, որովհետեւ կուրացիի հեւանդութիւն ունէր»: Խոստովանեցաւ թէ 700,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, «Լա Վոլոնթէ»ի ծախքերը հոգալու համար, թէ միեւնոյն ատեն թերթին տնօրէնը ամսական 40,000 ֆրանք կը ստանար պետական գաղտնի վարկերէն, վարչապետութեան միջոցաւ: Այս առթիւ հաստատեց նաեւ թէ Սթավիսքի կապ ունէր «Թամփարդ» թերթին հետ:

Քննիչները անընդհատ հարցումներ կը տեղացնէին, եւ ամբաստանեալը առանց վերապահութեան կը պատմէր իր գիտցածները: Իր պատմութեան համաձայն, Սթավիսքիի բոլոր ձեռնարկներուն օգնած են պետական անձեր,— քաղաքապետական խորհուրդի անդամ Տըլավան, Հողագործական նախարարութեան պաշտօնատարներէն Գլանշառ, դատական, ներքին, աշխատանքի նախարարութեան եւ ապահովութեան տեսչութեան պաշտօնատարներ: Բացատրեց թէ իր մատնանշած անձերը բոլորն ալ գիտէին թէ ո՛վ է Սթավիսքին: Իր բացատրութիւններէն կ'երեւայ թէ վիճելի չէքերէն 300,000 ֆրանքի գումարը յատկացուած էր Գ. Թառտիէօյի:

Նախորդ օրուան վկայութեանց մէջ, քննիչ յանձնաժողովին անդամներէն ազգայնական երեսփոխան Գ. Մանտէլի անունն ալ տրուած ըլլալով, այս վերջինը անմիջապէս յայտարարեց թէ մէկ անգամ, ճաշի մը առթիւ, բարեկամներ իրեն ներկայացուցին Սթավիսքին, որ առեւտրական ձեռնարկ մը առաջարկեց, բայց ինք մերժեց: Ձախակողմեան քննիչները չգոհացան այս բացատրութեամբ եւ պահանջեցին որ դուրս ելլէ, բայց Մանտէլ մերժեց: «Ինչո՞ւ մինչեւ հիմա չէիք յայտնած», կը պոռային երեսին:

Փետրուար 6ի դէպքին քննութիւնը

Փետրուար 6ի դէպքին քննիչ յանձնաժողովն ալ կարեւոր խօսքեր լսեց երեկ երեքշաբթի օր:

Վկաներէն Փաթընոթր հերքեց թէ դրամ ուղած են իրմէ, մարտական խումբեր կազմելու համար: Միայն խոստովանեցաւ թէ Քիափ յանձնարարած էր իրեն չխառնուիլ ապօրէն կազմակերպութեանց: Փարիզի երեսփոխան Սուլիէ հարցուց թէ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու մնացեալ ճակատը դրամ պահանջա՞ծ էր զէնքի համար: «Ոչ», պատասխանեց վկան:

Ոստիկանական պաշտօնեաներու ընկերակցութեան քարտուղարը յայտնեց թէ ստիպուած էին կրակ ընել, ինքնապաշտպանութեան համար: Յայտնեց թէ ոստիկանները շատ կը ցաւէին Գ. Քիափի հեռացման համար, բայց չշեղեցան իրենց հաւատարմութենէն: Քիափն ալ պատուիրած էր,— «Ցոյցեր մի՛ ընէք: Ձեր պարտականութիւնը կատարեցէք»: Ուրիշներ ալ նոյնիմաստ վկայութիւններ տուին:

Դատաւոր Փռէնսի նոր դիազննութիւնը

■■■■■■■■

ԹՄՐԵՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՂՋ ՈՂՋ ԿԱՊԱԾ ԵՆ

Երեքշաբթի օր Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ սպաննուած դատաւոր Փռէնսի երկրորդ եւ աւելի մանրակրկիտ դիազննութիւնը, դիւղաբուժութեամբ փրոֆ. Պալթազարի եւ մասնակցութեամբ շարք մը ականաւոր բժիշկներու: Դիազննը բանալէ եւ չորս ժամ անընդհատ քննութիւն կատարելէ յետոյ, մասնագէտները տեղեկագիր մը կազմեցին որ կ'ըսէ.— 1. դատաւոր Փռէնսի մահը հետեւանք է շոգեկառքի ջախջախման, որ տեղի ունեցած է ողջ վիճակի մէջ.— 2. Թոքերու եւ երիկամներու քննութենէն կ'երեւայ որ դատաւորին քթէն քաշել տուեր էին շատ գրգռիչ նիւթ մը, որ խորունկ թմրութիւն մը յառաջ բերած է:

Ուրիշ երեք մասնագէտներ պիտի քննեն հանգուցեալին փորոտիքը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԸ ՋԻՈՎ ԳԱՅԼ Կ'ՈՐՍԱՅ

»»» · «««

Երէ բսիՆ Թուրքին մոնկոլեան խոռամագութեան բնորոշման համար թէ՝ Ոսպաստակը կառքով կ'որսայ, Հայուն քաջութեան համար ալ պէտք էր ըսել.— Հայը ձիով գայլ կ'որսայ:

Վկայ՝ «Յուշեր Կուկունեան արշաւախումբէն »ը, ուր մանրամասն կը յիշուի քաջարի եւ միշտ ձիաւոր Շիրակցիին գայլ որսալու պարզ այլ յանդուգն ձեւը: («Հայրենիք» ամսագիր կամ «Յառաջ» 4 մարտ):

Այո՛, այս ոգին պէտք է տիրապետէ ամէն Հայու սրտին խորը: Քաջութեան եւ ազնուութեան: Ի՛նչ ալ ըլլայ քաղաքացիներու եւ «լըվանդէն»ներու կարծիքը նորագոյն յաղթութեանց մեծոցներուն մասին. ի՛նչ ալ փոխէ փաստութեան նոր դեգազիրներ հրամցնեն մեզի, մենք մէկ համոզում պէտք է ունենանք, անյեղլի եւ վերջնական,— Հայը արիայեղ ժողովուրդ մըն է, Հայը քաջ է եւ ազնիւ: Հայր մշակոյթով բարձր է. Հայը իր բարոյական եւ սովորոյթի ըմբռնումներուն մէջ տիպար կրնայ հանդիսանալ դեռ շատ մը ազգերու: Հայը կը դիմանայ ամէն պատահարի եւ մինչեւ վերջին յաղթողը ի'նքն է. Հայը իր հայրենիքը կը սիրէ ամէն բանէ աւելի. Հայը ազգ եւ լեզու սրբութիւն կը համարէ: Հայը կռուող է մինչեւ վերջին կաթիլը արեան, ի խնդիր իր հայրենիքին եւ ազգային սրբութեանց:

×

Այս առթիւ, միտքս կ'իյնայ երգ մը, այնպէս ինչպէս հայրիկս «Խայրիկ»ին համար կ'երգէր մեզի.

Հայրի՛կ, հայրի՛կ, երբ աչերնիս
Դէպ՝ Արմէնիա մենք ուղղենք.
Այրած սրտի, կարօտ ըղձի,
Հառաչանօք քեզ յիշենք:

...Ա՛հ հինգ հարիւր տարուան մեռ-
նայք

Այսօր ոտքի կանգնեցան,
Գացէք ըսէք ան վատ Թուրքին
Դատաստանի վերջացաւ:

Հայր բանտէն չի վախնար
Հայր մահէն չի վախնար,
Այլ նա կ'ուզէ պատերազմիլ
Հայկական հողի վրայ:

(Այս վերջին երկու տողին տեղ արգահատանքով երբեմն կ'ըսէր.—
Քէօր Մաքսիւէն կը վախնայ...)

×

Դժբախտաբա՛ր, դժբախտաբար: Մատի վրայ կը համրուին «Խայրիկ»ները մեր ազգային կեանքին մէջ, մինչ եսկայական փաղանգ մը ունինք դաւաճան կղերականներու եւ «Քէօր Մաքսի»ներու...:

Բայց կը հաւատացնենք ձեզի, բոլոր տեսակի ուրացողներ, որ վերջ ի վերջոյ ցեղը պիտի յաղթանակէ: Արծրունիներու Ղեւոնդները եւ Քաջարիկ Մագլըմները չե՛ն որ պիտի կրնան խաթարել այս ազնիւ ցեղին ոգին: Պիտի անցնին դուք ամպի մը պէս, բայց ցեղը պիտի մնայ յաւիտեան իր Վարդաններուն, Անդրանիկներուն, Արամներուն, Մուրատներուն եւ Քեռիներուն հետ:

ՍԼԱՔ

Կարեւոր խորհրդակցութիւն Հռոմի մէջ

Առջի օր Հռոմ հասան Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետները, խորհրդակցելու համար Գ. Մուսոլինիի հետ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս խորհրդակցութեանց. Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, Մուսոլինի ծրագիր մը կազմած է, որուն գլխաւոր սկզբունքներն են.— 1. Անկախութիւն Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ.— 2. Աջակցութիւն՝ երկու երկիրներուն անկախութեան պաշտպանութեան համար.— 3. Գործակցութիւն՝ տնտեսական վերականգնումութեան համար: Իրազեկներ գիտել կուտան թէ աւելի կարեւոր խնդիրներ պիտի քննուին, ի հարկին Չեխոսլովաքիոյ մասնակցութիւնն ալ նկատի առնելով:

Պուլկարական բողոքներ Պալքանեան Ուխտին դէմ

■■■■■■■■

«ՉԵՆՔ ԿՐՆԱՐ ՀՐԱԺԱՐԻԼ ՄԵՐ ԻՏԷԱԼՆԵՐԷՆ»

Պոլսոյ թուրքերէն թերթերը կը շարունակեն լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւիլ Պուլկարիոյ անցուդարձին, ժողովրդական արտայայտութեանց եւ լրագրական հրատարակութեանց.

«Միլլիյէթ» կ'իմանայ թէ «Թրակիա» կոմիտէի բարձրագոյն մարմինը որոշած է մարտ 29ը տօնել իբրեւ Թրակիոյ օր: Այդ օրը միթինկներ պիտի գումարուին եւ պիտի պահանջուի որ կրկին Պուլկարիոյ կցուին Թրակիան եւ արեւմտեան եւ արեւելեան Մակեդոնիաները:

Այս առթիւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի անոնց համար որ զոհուեցան Թրակիան Պուլկարիոյ կցելու պայքարներուն մէջ:

Սոֆիայի «Սլովօ» թերթը կը յանձնարարէ յարաբերութիւնները զօրացնել Եուկոսլավիոյ հետ, դիտել տալով թէ այս կ'ուզեն բոլոր Պուլկարները: Բայց վախ կը յայտնէ որ Մակեդոնական կոմիտէն կը դժուարացնէ պուլկար եւ եուկոսլաւ մերձեցումը:

«Մակեդոնական համաժողովը,— կը շարունակէ Սլովօ,— վերջին անգամ յայտարարեց թէ «Պալքաններու մէջ դեռ չլուծուած խնդիր մը» կայ: Այդ խնդիրն է գոյութիւնը պուլկար զանգուածի մը որ գիկուած է դաշնագրերով նախատեսուած բոլոր իրաւունքներէն: Համաժողովը յայտարարեց թէ Մակեդոնիոյ Պուլկարները ամէն միջոցով պիտի պայքարին այս վիճակին դէմ:

«Յեղափոխական պայքարը պէտք չէ արգելք հանդիսանայ Պուլկարեւ-Եուկոսլաւ մերձեցման: Մինչդեռ Եուկո-սլաւ կառավարութիւնը չընդունիր ասիկա, եւ կ'ուզէ որ Մակեդոնիոյ գաղափարը հանենք մեր միտքէն եւ չզբաղինք այդ շրջանի Պուլկարներով:

«Չենք ըմբռներ համաձայնութիւն մը որ կ'արգիլէ Պուլկարիոյ Մակեդոնացիներուն այցելել իրենց երկիրը, ինչպէս նաեւ Մակեդոնիոյ Պուլկարներուն՝ այցելել Պուլկարիոյ իրենց ազգականներուն»:

Կառավարական Նեզավիսիմոստ թերթն ալ խմբագրական մը կը հրատարակէ Պուլկարիոյ իտէալներու մասին: «Պուլկար ազգին պատմութիւնը ճշդած է մեր իտէալները, որոնց իրականացումը կենսական անհրաժեշտութիւն մըն է եւ որոնք մեզ կը մղեն դէպի Սթրումայի եւ Մարիցայի հովիտները, ինչպէս նաեւ Եգէականն:

Այս փափաքները արմատ նետած են բոլոր Պուլկարներու սիրտին մէջ, եւ հարկ եղած ուժը կը ներշնչեն՝ յաղթելու համար օրուան դժուարութեանց: Այդ իտէալները չթողուցին որ պուլկար ազգը մասնակցի Պալքանեան ուխտին խաղին: Դարձեալ այդ իտէալները ամէնէն լաւ պահակը պիտի ըլլան պուլկար ազգին համար»:

«Զարիա» յօդուած մը կը հրատարակէ սա վերնագրով.— «Պուլկարներուն դէմ պատերազմը կը շարունակուի»: Ըսելէ յետոյ թէ Պալքանեան ուխտին նպատակն է շարունակել հարեւաններուն հակապուլկար քաղաքականութիւնը, թերթը կ'աւելցնէ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԱԽՏԱՃԱՆԱՉՄԱՆ» ՄԸ ԱՌԹԻ

— oo —

Թուրքիոյ տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճէլալ վերջերս այցելեց Իզմիր ու շրջակայքը։ Թերթերը կարգ մը ծանօթութիւններ տուին այդ ճամբորդութեան մասին, բայց գրեթէ համրեւանցի յիշեցին պատճառները։

Աւելորդ չէ կրկնել, այս առթիւ, որ Իզմիրը տնտեսական Թուրքիոյ ողնայարն է։ Հետեւաբար, բնական հասկնալի կը դառնայ թէ ինչո՞ւ երկրին տնտեսական գործավարը իր ուշադրութեան մեծ մասը կեդրոնացուցած է հոն։

Այդ ուշադրութիւնը վերջերս ստացաւ մտահոգութեան հանգամանք։ Պատճառը այն էր, որ Իզմիրի եւ շրջակայքի գլխաւոր արտադրութիւններէն թուզի ու չամիչի գործը շատ աննպաստ վիճակի մէջ կը գտնուէր ու կը գտնուի մինչեւ այսօր։

Այսպէս, թուզի եւ չամիչի գիները տարօրինակ անկում մը ունեցան։ Այդ պատճառաւ, նախ, արտադրողները այս տարի մեծ վնասներ կրեցին։ Խօսելով այս մասին, «Վագըթ»ի խմբագրապետը, Մէհմէտ Ասըմ, որ տնտեսական գործավարին ինչպէս եւ պետական շրջանակներու հետ սերտ կապեր ունի, կը գրէ.

— «Թուզի եւ չամիչի ոչ մէկ արտադրող ոչ միայն չկրցաւ իր պարտքերը վճարել դրամատուներուն կամ այլ հաստատութեանց, այլ եւ անոնց տոկոսներն իսկ չկրցաւ հատուցանել։ Անիկա այնպիսի վիճակի մը հասաւ որ կարելի չէ ճշդել թէ յառաջիկայ տարի պիտի կարենա՞յ շարունակել։ Որովհետեւ, գիներու անկումը եղած էր յուսահատեցուցիչ աստիճանով։ Ուրով, բոլոր արտադրողները դժնդակ վիճակի մը մէջ են»։ (Վագըթ, 21 փետրուար)։

Արտադրողներէն աւելի լաւ վիճակ չունին եւ արտածողները։ Իբրեւ հետեւանք այս անխափանելի վիճակին, սկսան ծնունդ առնել կարգ մը մտահոգութիւններ եւ զրոյցներ։ Եւ որովհետեւ կը կարծուէր թէ այս աննպաստ վիճակը արդիւնք է ազատ առեւտուրին, ըսուեցաւ թէ կառավարութիւնը կը խորհի մէկ ձեւով վարել այդ գործը։ Անիկա կը նշանակէ, արդէն, արտածման առեւտուրը մասամբ պետական մենաշնորհի դարձնել։ Պետականացումի այս զրոյցներն ու մտահոգութիւնները նոր չեն։ Եւ ոչ ալ միայն Իզմիրի, կամ անոր թուզին ու չամիչին յատուկ։ Տարիներէ ի վեր, այդ մասին կը խօսուի ու կը գրուի Թուրքիոյ մէջ։ Այդ մասին երկար ատենէ ի վեր կը վիճաբանին նաեւ «Գատրօ»ն եւ քէմալական այլ մտաւորական խմբակներ։ Կը վիճին ու կը խօսին, վերջապէս, բոլոր անոնք որ մօտէն կամ հեռուէն կը շահագրգռուին — իբրեւ պետական վարիչ, իբրեւ լրագրող, կամ իբրեւ վաճառական։ Իսկ երբ շօշափելի հանգամանք ստացաւ Ռուսիայէն վարկեր առնելու պարագան, եւ գրեթէ գործնական ձեւ տրուեցաւ «հնգամեակ»ին, պետականացման դրութիւնը ինքնին կը սկսի գործադրութեան դրուիլ արդէն։ Արղընիի պղնձահանքը, շաքարի գործարանները, եւ հինէն մնացած մէկ քանի հիւսուածեղէնի գործարաններ նոյն ձեւի ձեռնարկներ են։

Հետեւաբար, անտեղի չէր այն ենթադրութիւնը թէ՝ Էնկիւրի կրնար պետականացնել նաեւ արտածման առեւտուրը մանաւանդ Իզմիրի մէջ, ուր, ինչպէս ըսինք, առեւտուրը մեծ հարուած կրեց վերջին տարին։

Այս, ինչպէս նաեւ ամբողջ Թուրքիոյ տնտեսական վիճակի եւ պետական դրութեան տեսակէտէն, ուրեմն, չափազանց կարեւոր հանգամանք ունէր, հետեւաբար եւ՝ հետաքրքրական էր Մ. Ճէլալի այցելութիւնը՝ Իզմիր։

Մահմուտ Ճէլալ, տեղին վրայ քննելով կացութիւնը, եկած է նոյն եզրակացութեան,— «արտադրողին թէ արտածողին վիճակը իրապէս ծանր է»։

Ու անմիջապէս հերքած է արտածման առեւտուրը պետականացնելու մասին շրջած զրոյցները։ Ուշագրաւ է, սակայն, որ տնտեսական գործավարը հերքած է ոչ թէ պետականացումի սկզբունքը, այլ այդպիսի դրութեան մը անմիջական գործադրութիւնը։

Եւ իր այդ հերքումը պատճառաբանած է հետեւեալ ձեւով։

Այսպէս, այդ դրութեան կիրարկումը դիւրին չէ։ Հարկ է, առաջ համար, ներքին կազմակերպութիւն մը յառաջ բերել։ Երկրորդ, արտասահմանի մէջ ճանչցուիլ իբրեւ վաճառող։ Իսկ ասիկա երկար ժամանակի կը կարօտի։ Այդ ժամանակամիջոցը, սակայն, պատճառ կ'ըլլայ որ երկիրը ծանր վնասներու ենթարկուի։

Մահմուտ Ճէլալ, առաջնորդուելով այս տեսակէտէն, նպատակայարմար դատած է բոլորովին ուրիշ միջոցի մը դիմել։ Ան, համախմբելով այդ գործին բոլոր վաճառականները, կազմած է միութիւն մը, որուն նախագահ կարգուած է ինք։ Այդ միութիւնը անհատ-քայլի մը հանգամանք չունի, այլ միայն գործելու ուղղութեան մասին փոխադարձ համաձայնութիւն մըն է։ Այնպէսոր, ամէն մէկ առեւտրական բաց առաջնոյն պիտի շարունակէ առանձին գործել։

Գոյացած որոշման համաձայն, այլեւս վերջ պիտի տրուի «ա լա պէս» վաճառումին։ Գործավարին կարծիքով՝ գործերուն աննպաստ ընթացքին պատճառը վաճառումի այդ ձեւն է։ Այս ձեւը, ինչպէս ծանօթ է, ընթացիկ գինով վաճառում մը չէ։ Այլ, հիմնուելով այն ենթադրութեան վրայ թէ գիները անկում պիտի կրեն, վաճառականը կոտրած գինով նախապէս կը վաճառէ իր ապրանքը՝ յետոյ աւելի մեծ վնասներու չենթարկուելու համար։ Ուրեմն, տեսակ մը բախտախաղ։ Խաղ մը, սակայն, որ վերջերս, ընթացիկ հանգամանք ստացած էր։ Գործավարին կարծիքով «ա լա պէս» վաճառման դէմ գոյացած համաձայնութիւն մը կիսադարման է, ինքնին, այն ցաւին կամ հիւանդութեան, որուն ենթակայ է երկրին արտաքին առեւտուրը։ Թուրք հրապարակագիրներ եւս, անդրադառնալով այդ որոշման, գոհունակութիւն կը յայտնեն որ Մահմուտ Ճէլալ «լաւ ախտաճանաչում կատարեց, իսկ ճիշդ ախտաճանաչում մը կը նշանակէ հիւանդութիւն մը կիսով չափով դարմանել»։

Այս ախտաճանաչումը ճիշդ է, անշուշտ։ Ու, պէտք է խոստովանիլ, որ գործավարը յաջողած է մատը վէրքի' վրայ դնել։

Իսկ զայն արգիլելու որոշումը՝ — ոչ թէ այդ արգելքին գործադրուիլը — լաւագոյն ձեւը։ Որովհետեւ, շատ հաւանելի է որ «ա լա պէս» վաճառումը հրապարակին վրայ կը բանեցնէ այնպիսի մթնոլորտ մը, զոր կարելի է կոչել թերահաւատութեան մթնոլորտ։ Այսինքն՝ երբ մէկը կամ միւսը «ա լա պէս» վաճառում կ'ընէ, կը սկսի ընդհանրանալ այն կարծիքը թէ՝ ապրանքին գինը պիտի իջնայ։ Ու կ'ընդհանրանայ, բնականաբար, եւ վաճառումի այդ ձեւը։ Անիկա, սակայն, ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ, եւ, ինչպէս գործավարը ճշդած է, կը յառաջացնէ այսօրուան վիճակը։

Սակայն, ընդունելով հանդերձ, որ Մահմուտ Ճէլալ կատարած է ճշգրիտ ախտաճանաչում մը, եւ՝ համաձայն ըլլալով, միանգամայն, որ «ա լա պէս» վաճառումի արգելքը (ըստ կ'ուզեմ՝ վաճառականներու համատատած համաձայնութիւնը) կը կանխէ շատ մը չարիքներ, հարկ է մատնանշել թէ Թուրքիոյ տնտեսական գործավարին ախտաճանաչումը դարմանումի արմատական ու նախընտրուած ձեւը չէ։ Բժշկութեան մէջ — քանի որ կը խօսուի ախտի մը մասին, — կան երեւութական եւ պատճառական դարմանումներ. Այսինքն՝ եթէ հիւանդը տաքութիւն ունի, բժիշկներէն ոմանք կը նախընտրեն յանձնարարել կամ ի գործ դնել միջոցներ, որոնք կ'իջեցնեն այդ ջերմութիւնը։ Ուրիշ խօսքով, հիւանդին երեւութական (արդիւնքի) վիճակը կը դարմանեն։ Իսկ կան բժիշկներ, որոնք կը ջանան անհետացնել ոչ թէ ջերմութիւնը, այլ՝ այդ ջերմութեան պատճառները։

Մահմուտ Ճէլալ քալած է առաջին տեսակի «դարմանում»ի ճամբէն։

Ասիկա կը նշանակէ թէ գործավարը անկարելի գտած է պատճառական դարմանում մը։

Եւ այս շատ հաւանելի է։ Վասնզի, ճիշդ չէ թուրք թերթերու տուած այն ծանօթութիւնը թէ՝ «կարգ մը վաճառականներ «ա լա պէս» կը վաճառեն որովհետեւ ի զուր կ'ենթադրեն թէ իրենց ապրանքը գինի անկում պիտի կրէ»։

Ինչո՞ւ տարիներ առաջ այդ «զուր» վախը չունէին, բայց այժմ ունին։ Որովհետեւ, հիմա ունին այդպէս ենթադրելու։ Իր բացատրութեամբ՝ ցաւը ներքին է, սխալ ենթադրութեան արդիւնք։ Իրականին մէջ այդ ցաւը խորքէն կուգայ, շուկայի, սպառումի պակաս, եւ մրցակցութիւն։

Անկէ զատ, կան վաճառականներ որոնք շահ ունին այդ ձեւը կիրարկելուն մէջ։

Աւելցնեմ, նաեւ, վաճառականին նիւթական վիճակին պարագաները։ Մէհմէտ Ասըմի վերեւ յիշուած խոստովանութիւնը մեծագոյն փաստն է որ արտադրող թէ արտածող նեղ կացութեան մատնուած են նիւթապէս։ Կը հետեւի, ուրեմն, որ այս կամ այն ձեւի վնասաբեր վաճառումներ արդիւնք են նաեւ ոչ թէ ապրանքին ունենալիք այս կամ այն գինի մասին յոռի ենթադրութեան մը, այլ բուն խսկառեւտրականին յոռի կացութեան։

Բայց, ինչպէս կ'երեւի, Մահմուտ Ճէլալ ինք եւս ներքին լիակատար համոզումը ունի ատոր։ Որովհետեւ, ար-

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հնագիտական.— Թռչող մեքենայ մը.— Պզտաոր աղջիկը.— Կոյրի մը բժշկութիւնը.— Ձայնաբուժութեան նոր գործիք մը.

Պատմական եւ հնագիտական տեսակէտով մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնէ գիւտ մը, որ երեւան հանուեցաւ վերջերս Լանիւվիօ կոչուած հին քաղաքի մը մէջ, Հռոմէն 45 քիլոմէթր հարաւ-արեւելք։ 2200 տարուան հնութիւն ունեցող պահպանակի մը մասին է խնդիրը, որ մեծ նմանութիւն ունի Տրովադայի պաշարման ատեն Յոյնեաց կրած պահպանակին հետ։

Երբ գործաւորները հողին մէջէն հանեցին մարդու մը կմախքը, զոր կը ծածկէր պահպանակը, օդին հետ շփման մէջ գտնուելուն պէս ոսկորները փոշիի վերածուեցան։

Պահպանակը, որ շատ կը նմանի Պարթենոնի պատերազմիկներուն գործածած պահպանակներուն, շինուած է ոսկեզօծ անագապղինձով, եւ իր վրայ կը կրէ զրահ մը, որուն առջեւի ու ետեւի հրաշալի նկարներով քանդակուած են։ Անոր ներսի կողմը կը նշմարուին ծնինկներ եւ ճարմանդներ, որոնք պէտք է ագուցուած ըլլան կաշիէ ենթազգեստի մը։

Անագապղինձէ սաղաւարտը գլխանոցի մը ձեւն ունի, որուն մէկ մասը կը ծածկէ վիզը։ Բաղկացած է ոսկիէ ու արծաթէ բարձիկներէ եւ փոկերէ, որոնք սաղաւարտին մազերը ամփոփ պահելու սահմանուած էին։ Մարմնին փոշիացած մասին մէջ, գտնուած են ոսկիէ եւ կիտուածէ երկու արուեստական աչքեր, որոնք նոյնութեամբ կը յարմարին սաղաւարտին մէջ յարդարուած աչքի խոռոչներուն։ Այդ հետաքրքրական կառուցանքներուն մէջ գտնուած են նաեւ ծռած ոսկեզօծ սուր մը, անագապղինձէ աման մը, որ օլիմպիական խաղերու ատեն յաղթականներուն կը տրուէր, երկաթէ նիզակ մը, անագապղինձէ ճարմանդ մը, որմէ կախուած էին կաշիէ կտորներ, ձիու սանձ մը, ապարանջաններու կտորներ, չուանէ մուճակներու մնացորդներ, մեռեալներու յատուկ ամաններ, եւն.։

Կը կարծուի թէ այդ մնացորդները կը պատկանէին յոյն պատերազմիկի մը, որ [illegible] պատերազմներէն յետոյ հաստատուած էր Լանիւվիօ քաղաքին մէջ։

⁂ Գերմանիոյ Նէօյ-Շտատթ քաղաքին մէջ փորձեր կատարուեցան թռչող մեքենայի մը, որ կը նմանի օդանաւի մը առանց թեւերու եւ պոչի։ Այդ թռչող մեքենային երկայնութիւնը հինգ մեթր է, իսկ լայնութիւնն ու բարձրութիւնը երկուական մեթր։ Թեւերուն տեղը բռնած են երկու թաւալուն սկուտեղաձեւ գլաններ, որոնք երկու մեթր տրամագիծ ունին եւ իրարու հակառակ ուղղութեամբ կը շարժին։ Շարժման պտուտակը զետեղուած է օդանաւին առջեւի մասին վրայ, իսկ օդանաւորդին տեղը կը գտնուի լյարանին յառաջամասին մէջ։

Մեքենային հնարիչն է Սարպրուքէն Պ. Շօւ, որ ընդհանուր պատերազմի ատեն օդանաւորդներու հետազօտիչ խումբի մը կը պատկանէր։ 15 տարիէ ի վեր, կ'աշխատէր շինելու այն եզական օդանաւը, որ իր հաշիւներուն համաձայն պէտք էր ամէնէն արագընթացն ըլլալ մինչեւ այսօր շինուած օդանաւերուն հետ բաղդատելով։

Օդանաւորդ Նինկէլ առաջին անգամ ըլլալով փորձ մը կատարեց այդ նորահնար օդանաւով, սակայն դժբախտաբար օդին մէջ երեւան մեծ բարձրանալէն յետոյ, գետին ինկաւ։ Օդանաւորդը թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ, իսկ օդանաւին թաւալուն գլաններն ու շարժման պտուտակը խորտակուեցան.

Հնարիչը սակայն իր յոյսը չէ կտրած։ Օդանաւը նորոգելէ եւ անոր մէջ զանազան կատարելագործութիւններ մտցնելէ յետոյ, քանի մը շաբաթէն կրկին ձեռք պիտի առնէ իր փորձերը։

⁂ Այս օրերս Լոնտոնի մէջ ծնած է աղջիկ մը, որ հինգ սանդիմէթր երկայնութեամբ ծռած պոչ մը ունի, սրածայր վերջաւորութեամբ եւ դյայուն։ Վիրաբոյժները կարծիքով, կարելի է կտրել այդ պոչը, առանց վնասելու ենթակային առողջութեան։ Միւս կողմէ, տեսնուած է որ աղջկան ֆիզիքական կազմը բոլորովին բնականոն վիճակ մը կը ներկայացնէ։

Այս մասին կենսաբան մը յայտարարած է թէ՝ բազմաթիւ տղաք ծնած ատեն իրենց վրայ կը կրեն նմանօրինակ պոչ մը, որ ինքնին կ'անհետանայ ներքեւումով կամ ներածծումով։

Ընդհ. պատերազմի ատեն բժշկական քննութիւնները հաստատած էին թէ կարգ մը չափահաս մարդիկ իրենց վրայ կը կրէին պոչի հետքեր, նախնական վիճակի մը մէջ։

Լոնտոնի վիրաբոյժներու արքայական դպրոցի թանգարանին մէջ ցուցադրուած է պոչ մը, որ երեք ամսու աղջնակի մը վրայէն հանուած է, եւ որուն երկայնութիւնը 15 սանդիմեթրի կը հաւասարի։

⁂ Անգլիոյ Նիւքէսըլ քաղաքին բնակիչներէն մէկը երկու տարեկան հասակին մէջ, կարմրախտի մը հետեւանքով, կոյր մնացած էր։ Անկէ ի վեր 27 տարի անցած է, եւ հակառակ բժիշկներու խնամքին, կարելի չէր եղած այդ մարդուն կուրութիւնը բժշկել։

Վերջերս, Լոնտոնի ակնաբուժական հիւանդանոցին բժիշկներէն՝ Տոքթ. Թիւտոր Թոմաս վիրաբուժական տարօրինակ գործողութիւն մը կատարելով, յաջողած է յիշեալ մարդուն կուրութիւնը հիմնովին բժշկել։

Այս նպատակաւ, անգլիացի բժիշկ երկու անբուժելի կոյրերու աչքերէն եղջերենիները առնելով, զանոնք փոխադրած է ենթակային հիւանդ եղջերենիին տեղը։ Փորձը բոլորովին անակնկալ յաջողութեամբ մը պսակուած ըլլալով, կոյրը սկսած է տեսնել, ու զգալով անսահման երջանկութիւն, որմէ զրկուած էր 27 տարիէ ի վեր, կեանքին դարունը անցընելով մութ խաւար աշխարհի մը մէջ։

⁂ Փրակայի գիտնական մը հնարած է մեքենայ մը, որ կրնայ արձանագրել ձայնի թրթռացումները, եւ նոյն ատեն ուսումնասիրել ու [illegible] կոկորդին այն մասը որ պատճառ [illegible] հանդիսանայ ձայնին աններդաշնակ արտաբերութեան կամ խաթարման։

Գիտենք թէ գեղեցիկ ձայնի երգիչ ժառանգական ըլլալով հանդերձ, պէտք ունի յարատեւ վարժութեան, մարզանքի, պահելու եւ զարգացնելու համար իր քաղցրութիւնն ու ներդաշնակութիւնները։

Վերոյիշեալ գործիքին շնորհիւ, ուսուցիչ կարելի պիտի ըլլայ ձայնաբուժել, գտնելով խուզարկողին պակասաւոր մասը, եւ ըստ այնմ զայն դարմանելով, առաջ բերել ներդաշնակ երաժշտութիւն մը։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԻՐՈՍԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՁԵՂՔ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ

ԽՄԲ.— Լիոնէն ստացած ենք երկու նամակներ, փոխանակուած՝ երկու եղբայրներու միջեւ որոնց մէկը կը գտնուի Ամերիկա։ Լիոնի եղբայրը յատկապէս կը խնդրէ հրատարակութեան տալ Ամերիկայի նամակը եւ իր պատասխանը։ Կը հրատարակենք միայն առաջինը, իր նախաբանով։ Ջնջուած են շատ մը ծանր բառեր եւ բացատրութիւններ)։—

...Պ. Խմբագիր,

ԼԻՈՆ.— Երեք օր առաջ ստացայ Ամերիկայէն եղբօրս նամակ մը որ արդար ցասումով կը նկարագրէ վերջին անցուդարձերը։ Ինքն ալ կը բարկոծէր Դաշնակցութիւնը (ինչպէս), Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ, բայց այժմ կը բացուի աչքերը եւ կը տեսնենք թէ ինչեր կը գործէին հոն ու հոս, հայութիւնը վարկաբեկելու, կրակին վրայ իւղ լցնող մարդասպան, խառնակիչ, օտարին գործին դարձած կարմիր ու դեղին հոկ-[illegible] կավար գայլ-եղբայրներու կողմէ

Աշխարհիս բոլոր, չէզոք ու [illegible] հայրենակիցներ, այս մարդիկը իրենց խիղճը ծախելէն վերջ Թուրքին ու Մոսկովին, կ'ուզեն նոյնը պարտադրել մեզ բոլորիս։

Ահա առէք կը սկսի եղբայրս իր նամակը.

«... Քանատա գալուդ մասին այքան։ Քիչ մըն ալ խօսիմ Ամերիկայի մասին։ Սիրելի եղբայր, աւելի առաջ գրած երկու նամակներուս [illegible]քը աւելի շատ էր քան նիւթը։ [illegible] Դաշնակները սպաննեցին Դուրեան սրբազանը, եւ այս առթիւ ոխ, ատելութիւն, թշնամութիւն, բանադրանք(?) թիւն, մատնութիւն իր գագաթնակէտին հասցուցին։ Բայց այժմ փոխուեցաւ խնդիրը եւ ժողովուրդը հասկցաւ թէ ինչ կը կատարուի, ի՜նչ [illegible] ու կարմիր [illegible] կեցած ու [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Մեր նաւակին քովը կախուած կարասներէն պատճառով հինգ-տասը վայրկեան մնացինք գամուած Այդ միջոցին կամուրջին վրայի ամբոխը հող եւ կղկղանք կը տեղացնէր մեր գլխուն, «ինսայ տինքում էյմէն» (անէծք ձեր հաւատքին, Հայեր) ըսելով։ Նոյն գիշերը անցնելէ յետոյ գետեզերքը — արգիլուած էր քաղաք մտնելը — երկրորդ օրը ի չարս ամանց մենք ալ մտանք քաղաք, «վէսիքաչով» (արտօնագիր)։ Հոն շատ մը Այնթապցիներ կային մեզի ծանօթ (Հայրս երկու տարի Այնթապի մէջ հարցաքննիչ դատաւորի պաշտօն վարած էր)։ Հոն կը տեսնենք Այնթապի ականաւոր ընտանիքներէն Տոքթ. Յովհաննէս Կայծակեանը, Կատարինեան, Մըլքեան, եւ շատ մը ծանօթներ, որոնք մեզ կը հիւրասիրեն եւ զանազան խորհրդածութիւններ կ'ընեն այս փոթորկին ծագման, տեւողութեան եւ ելքի մասին։ Շատեր ամեն եւ հաճոյակատար մարգարէութիւններ կ'ընեն պատերազմի մօտալուտ վախճանի մասին, ուրիշներ կը փսփսան,— Անգլիացիները Պաղտատը գրաւելով, սկսած են հալածել Հայերը։ Ոմանք անշուշտ չէին գիտեր թէ Անգլիացիները պիտի գան հալածելու խողխողուած հայութեան ոսկորները, ոչ պէսի շարժանկարի նիւթ դարձնեն, եւ յառաջացյին Թուրքերը իրենց «պետական հակառակորդը» անուանեն։

Հոս երեք օր մնալէ յետոյ, միեւնոյն նաւակներով կը քշուինք Միայատին Ապուքէմալ, եւ Անէ Րաւա, իւրաքանչիւրին մէջ երկ-երկու օր մնալով։ (Այդ միջոցին Անէ Րաւան Պաղտատի ճակատին բանակատեղին էր)։ Օր մը կուրծքին կէս քիլօնոց ոսկեայ խաչ մը կախուած գերման բարձրաստիճան զինուորական մը տեսնելով, Հայերը կը խնդրեն իր ազդեցիկ միջամտութիւնը կառավարութեան մօտ, զանէ ընտանեկան պատուին դէմ եղած ոտնձգութիւնները արգիլելու տալու մտահոգութեամբ։ Զինուորականը կը պատասխանէ.

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, քանի որ աղջիկ կ'ուզեն տուէք, ինչո՞ւ այդքան կը մտահոգուիք

Հիմա հոս Եւրոպայի մէջ ապրելով, կը հասկնանք թէ պատիւը եւ բարոյականը ինչ իմաստ ունին արեւմտեան ժողովուրդներուն համար։

Այս գիշաքաղաքին մէջ ժօտաւորապէս տարի մը մնացինք։ Կառավարութիւնը օրական քիլօ մը հաց նպաստ կուտար։ Մէկ ալ լսեցինք թէ Տէր Զօրի կուսակալը փոխուած եւ յաջորդ նշանակուած է Զէքի պէյ կոչուած չէչէն ճիւաղ մը։ Հրէշը ժամանած օրն իսկ կը մտածէ զաղթականութեան ջարդին ծրագիրներու շարք մը։ Հայրս իբրեւ Անէյի գաղթականութեան ներկայացնող անձ մը, ոստիկանական հրամանատարին կողմէ կը կանչուի կառավարչատուն։ Հոն իրեն կը պատուիրեն որ մինչեւ երեք օր Հայերը կազմ ու պատրաստ ըլլան Տէր Զօր վերադառնալու համար։ Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ մտատանջուելու որ եւ է պատճառ չկայ, թէ իրենց կրած պատիժը բաւ համարելով Նորին Կայսերական Վեհափառութիւնը կ'արտօնէ որ Իւրաքանչիւրը իր քաղաքը վերադառնայ, թէ բոլոր աքսորականները Պաղմա պիտի երթան եւ անկից կառավարական ծախքով պիտի դրկուին իրենց հայրենի տունը։ Հայրս հոն գաղթականներու անունով նուէր մը կուտայ հրամանատարին, եւ ուրախ լուրը կը դառնայ տուն։ Ժողովուրդը խրախճանքի մէջ է։ Ամէն մարդ կը պատրաստուի իր սիրելիները ողջագուրելու, բայց ես մօայլ նախազգացումէ մը մղուած գիշեր ցերեկ կ'արտասուեմ։ Հայրս կ'ըսէ.

—Տղաս, դուն որ Մարաշէն սուրատութեամբ ճամբայ ինկար, եւ հիմա որ ազատութեան ժամը հնչած է, այդ ի՞նչ խենդութիւն է որ կ'ընես։

Բան մը չեմ կրնար պատասխանել։ Ճամբու ընթացքին տեսած սարսափներս յիշելով ակամայ կը փղձկիմ։ Հայրս ըլլալով նախկին կառավարական պաշտօնեայ, Թուրքերէնի մէջ արտակարգ կարողութիւն ունէր։ Այդ պատճառաւ, Անէ եղած ատեն «Մալ միւտիւրը» (գանձային պաշտօնեայ) զով շինէին դումարով մը կէսօրներէ վերջ կ'աշխատէր։ Մալ միւտիւրի Հասան էֆ. ժամերմարար հօրս ըսած էր.

— Աքթին էֆ., աւելի Հայերը ջարդելու նախանշանն է, զգուշացիր։ Եթէ կ'ուզես կարգ մը պատճառաբանութիւններով կրնամ քեզ եւ ընտանիքդ հոս վար դնել։

Բայց հայրս կ'ընդդիմանայ, մտածելով թէ իրեն պէտք ունենալու համար է որ այդպիսի առաջարկ մը կ'ընէ։

Տէր Զօրի ճամբան ցամաքէն շատ երկար ըլլալով եւ նկատի առնելով ջուրի պակասը, գաղթականները խորհրդակցաբար կ'որոշեն նաւակներով վերադառնալ Տէր Զօր։ Այդ ձմրան Անէ Թավայի մէջ ժանտատենդէն 200ի չափ զոհ տուաւ գաղթականութիւնը եւ ողջ մնացողներն իսկ առանց բացառութեան այդ հիւանդութեան լեղին քամեցին։

Եւ ահա նաւակները պատրաստ, մեր ունեցած կարասինները եւ հիւանդները նաւակին մէջ դրած, առողջ եւ չափահասները պարանները կռծքին եզերքներէն քաշելով դէպի վեր ճամբայ ինկանք։ Երբեմն տեղ տեղ ջուրին եզերքի անտառները այնքան խիտ ու խճողուած կ'ըլլային որ կը ստիպուէինք չուանը մեր կռծքին եւ առջեւնիս առկախ ջրեզերքին արմատներէն քաշելով յառաջանալ։ (Արդէն բոլոր արար վաճառականները դէպի ջուրին հոսանքին վեմ քարշ տալով կը վերադարձնէին իրենց նաւակները)։ Իրավ խանդավառութիւն, տեղ-տեղ պարանը ծառի մը կապելով ժամերով կ'երգէինք, կը պարէինք, թնդացնելով լեռ ու ձոր։ Այս վիճակով համար մինչեւ հոն ուսկից Տէր Զօր մէկ օրուան ճամբայ էր, եւ ի՜նչ նամակներ չգրուեցան աջ ու ձախ այդ առթիւ։ Մեզի ընկերացող ժանտարման կը վերյիշէր մեր ամէնուն երախտագիտական յարգանքը, երբ Սուլթանին պաշտօնեան, եւ մեզի կը պատմէր թէ ի՜նչ վէր փաշան որ երկու ամիս առաջ Անէի ճամբով Պաղտատ անցած էր, հաւատացած էր թէ մօտ օրէն կ'ազատուինք... թէ այս ուղղութեամբ բարի խօսած է առ որ անկ է...

Այդ երեկոյ Տէր Զօրի կողմէ ձիաւոր մը կուգայ հեւ ի հեւ եւ նամակ մը կ'երկարէ մեր ժանտարմային չաւուշին եւ արագօրէն կը հեռանայ, քանի մը խօսք փոխանակելէ եւ ինքն ալ յետոյ։ Կէս ժամ յետոյ մունետիկ մը կը յայտարարէ թէ վաղուընէ [illegible] պիտի անցնինք եւ պիտի շարունակենք մեր ճամբան ցամաքով։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՃԵԱՆ
(Շար.)

(2)

ռած են խմել մնացած հայութեան արիւնը։ Այս օտարներէն կաշառուած սրիկաները բացարձակապէս կը շահագործեն դիակ մը, իրենք եղած այս խեղճ մարդուն պատճառը եւ հիմա ալ յոգնութիւն կ'ընեն։ Ի հարկէ յոգնած գլուխս, յոգնած կոկորդի Այն մարդիկը որ ծակ փանթալոն կը հագնէին, այսօր սեւ եւ մաքուր հագուստ հագած ռուսէր սուգի նշան։ Տասներու 10 տարուան պատուած գլխարկը փոխնեցաւ. Երբ երկու երեք հոգի իրարու քով կուգան, ձեռքերնին ծերմակ թուղթ մը կ'առնեն եւ կը մտնեն տուները. դրամ կը հաւաքեն, դատ տեսնելու համար, բռնուածները ելլեն ու ատոնց ... տեղեկագրեն նոյն ...

Միամիտներ շատ կան որոնց կարգին նաեւ ես միամիտս՝ զեմ ասիկար որ կուսակցական եղած չեմ, բայց քիչ մը մօտ էի ռամկավարներուն, սակայն, հիմա ենթէ էշս ռամկավար ըլլայ, պոչը կը կտրեմ եւ կ'ուտեմ… Ինծի պէս են 100էն 90ը։

Սիրելի եղբայրս, պէտք է գիտնաս որ հոս շատ Թուրքեր կան, որոնք մեր բողոքը քնաւ չէին գար, մանաւանդ տօն եւ կիրակի օրերը, բայց հիմա ռամկավարներու հետ թեւ — թեւի կը պտտին. տես թէ ի՞նչ է ցաւս, ի՞նչ է միտս — Հայ եւ Թուրք թեւ — թեւի, կամ Հայը Թուրք ըլլալու է կամ Թուրքը Հայ. Բայց վերջինը միշտ նոյնն է, ան բնաւ Հայ չըլլար։ Մեր թաղերը կը յիշեցնեն Պոլսոյ փողոցները ուր կը լսէին խաֆիէներ եւ մատնիչներ։ Անցեալ օր երբ ճաշի կ'երթայի, տեսնեմ Թ. ամուլին կինիկը Նազիկ քոյրս, (Գ. խմբագիր ինքնայէ անունները) երկրի կողոպուտը կապած ու մէջը կոկանկոկան քարեր լեցուցած կեցած է փողոցին ծայրը ու բացած է օրհնեալ բերանը, հայհոյանքին հազարը մէկ սէնթ։ Տեսնեմ կանչեց զիս.

— Տղայ, հըլէ հոս էկո, աւս կէն — ճիւր կատուութիւնները հիմա ամէն պիտի անցնին (խօսքը բանտարկեալներուն համար է) եւ այս քարերով անոնց պապուն բիլանը…

Ես ուզեցի քալել, մէկ ալ կանչեց.

— Տղայ, էկէր գուն ալ անոնցմէ ես նէ բոլ.

— Չէ, ոտքդ պագնեմ, Նազիկ քոյր, ես բանի մըն ալ չեմ խառնուիր։

Կրնա՞յի լռել թէ՞ չէ մինչեւ մառաղի ծայրը կառուած կնոջ մը։ Եւ սկսան ամէն անկիւնէ կիներ ելլել, որոնց մէջ նշմարեցի Կ… եղբօր տարսը, երկար ձող մը բռնած ու բոլորն ալ զինուած քարերով ու փայտերով։ Մտածեցի այս այն Կ… եղբայրն է որ իր հարսին ու աղջկան փէշերը մարդ չէր ուղեր տեսնէր, իսկ հիմա իր աղջիկը եւ հարսը փողոց իջած որպէս յառաջապահ դէպի կռի՛ւ. դէպի սուրբ գործ… Ի հարկէ Թուրքեր կուգան մեր թաղերը։ Հայ աղջիկը փողոց իջած է եւ Թուրքը իր թրքութիւնը պիտի ընէ, ուր որ ալ ըլլայ…

Պզտիկ պատմութիւն մը ինկաւ միտքըս, եւ հասկցայ որ ռամկավարները խելացի են եղած։ Երբ փոքր էինք, կը յիշեմ անշուշտ թոնիրի վառուած տաքը կը մերժէինք ուտել։ Բայց մեծ մաման գիտե՞ս ինչ կ'ըսէր.

—Այս վառած չոր հացերը կերէք որ քեծ դէլէն (էգ դայլէն) չվախնաք։ Կ'ըսէինք,— Գայլը՞ գայլ է, քեծ է, ի՞նչ է, տղամ՝ արձը ի՞նչ է։

— Չէ զաւակներս, քեծ գէլը գէլերուն ամէնէն կատաղածն է, անոր կանակին մազերը որ անկուրին, ա՛լ անիման չունենար, անոր պոչը որ տաւնայ, մինչեւ գոմերը կուգայ կը մտնէ կ'ուտէ մեր գոմէշներն ու եզները։ Կերէք որ պաշտպանուիք։

Ահա թէ ինչո՞ւ կիները իջան փողոց մազերը ցցուած քեծ գէլէն ալ պէծէր։ Ահա թէ ի՞նչ խելացի են ռամկավարանամոլները։ Բայց զարմանալի է, Ցոր երանելիին համբերանքը իջած է Դաշնակցութեան վրայ, ո՞վ գիտէ անոնք ինչ կը մտածեն։ Բայց ըսեմ, սիրելի եղբայր, որ ամէն բան տանել կարելի էր, ինչ կ'ուզեն թող ընեն, թող իրարու միս ուտեն, բայց ցաւալի է ու ցաւալի Թուրքին հետ եղբայրանալ եւ հալածել Հայեր, մատնել Թուրքի նման։ Թուրքին բերնին բանը չէր այսքան ազատ մեր չուրջը պտտիլ, բայց այսօ՛ր եւ այս մէկին Հայը բնաւ չի հանդուրժեր։

Հոս այնպէս կը խօսին որ իբր թէ Ֆրանսայի «Դաշնակ Բիւրօն» գոցեր են ու աքսորեր են բոլոր Դաշնակները, որքան ճիշդ է այդ չեմ գիտեր։

Համբոյրներով եղբայրդ՝

ՄԱՆՈՒԿ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղին, պատճէնը գրագէտ Աւետիս Ահարոնեանի տիկնոջը եւ հարազատներուն.

ԽՄԲ.— Թաւրիզէն ստացանք հետեւեալ նամակը, փետր. 27 թուականով.—

Սիրելի հայրենակիցներ,

Այսօր խոր վշտով ու տխրութեամբ կարդացինք «Հայ տառապանքի երգիչ» մեծանուն ու նուիրական գրագէտ, մեր պաշտելի Ա. Ահարոնեանի յանկարծական հիւանդութեան գոյժը։

Թաւրիզի Հայոց Մշակութային Միութիւնս իր խորին ցաւակցութեան հետ նաեւ լաւագոյն բարեմաղթութիւններն է առաքում մեծանուն գրագէտին, որ շուտով անցնի հիւանդութեան վտանգը, առողջանայ, որպէսզի մի անգամ եւս հայ խօսքի վարպետը հնչեցնէ իր անուշ ու թանկագին ձայնը ի լուր վշտահար հայութեան՝ այս անհրապոյր ու անմխիթար օրերին։

Խնդրում ենք, եթէ հնարաւոր է, յայտնեցէք թանկագին Ա. Ահարոնեանին մեր սրտագին ցանկութիւնը՝ Նրան առողջ տեսնելու։

Թ. Հ. Մ. Մ. վարչութեան Ատենապետ՝ Անդրէ Տէր Օհանեան

Քարտուղար՝ Սուրէն Ցովհաննէսեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Դիոգինէս օր մը տան մը դուռին վրայ կը կարդայ հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

— «Թող ոչ մէկ գէշ մարդ չանցնի այս դուռէն ներս»։

— Ուրեմն, տան տէրը ուրկէ՞ ներս կը մտնէ, կը հարցնէ յոյն փիլիսոփան.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Առնուվիլ — Սարսէլ-Գուսէնվիլի ընկերներու նախաձեռնութեամբ, փետրուար 18ի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 11ին, կէսօրէ վերջ։ Սրահը լեցուն էր եւ շատերը ոտքի վրայ մնացին։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Թոքոսեան, որ գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց մեր ազգային տօներու նշանակութիւնը, յատկապէս կանգ առնելով Ապրիլ 24ի, Մայիս 28ի եւ Փետր. 18ի վրայ։ Ընկերոջ նիւթն էր պետականութեան գաղափարը, որու ծնունդը, իրականացումը եւ պաշտպանութիւնը շաղկապեց պատմական այդ երեք թուականներուն հետ։ Ապա ներկայացնելով Փետր. 18ի ըմբոստութեան իմաստը, յորդորեց չվհատիլ եւ հաւատարիմ մնալ այդ երեք թուականներու աւանդներուն։

Օր. Հռ. Կնեազեանը եւ Երիտասարդ Գ. Միքայէլը իրենց գեղեցիկ ձայնով խորապէս յուզեցին ներկաները։

Ապա տեղի ունեցաւ Ս. Բիւրատի «Վարդանանց Պատերազմ»ի ներկայացումը։ Բոլոր դերակատարները սիրողներ էին եւ ամիսներու ժրաջան աշխատանքով ու մեծ զոհողութիւններու շնորհիւ կրցան յաջողութեամբ տանիլ խաղը։ Մասնակցողներն էին՝ Տիկ. Երանեան, Օր. Օսմանեան, Գ. Գ. Աս. եւ Վար. Դիլանեաններ, ընկերներ՝ Թ. Նակաշեան, Կ. Երանեան, Օ. Կարապետեան, Կ. Օսմանեան, Ց. Թոստալեան, Ց. Գալանցեան, Օ. Վարդանեան եւ Ա. Կնեազեան։ Ցուզիչ խաղը եւ գեղեցիկ տարազները խոր տպաւորութիւն ձգեցին ներկաներուն վրայ։

Ժամը 7 էր, երբ բուռն ծափերու տակ կոմիտէի ներկայացուցիչը քանի մը խրախուսիչ խօսքերով փակեց հանդէսը։

Ներկայ մը

Ց.Գ.—«Վարդանց» կոմիտէն պարտք կը համարի իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր անոնց որ իրենց աջակցութիւնը բերին հանդէսին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԻԱՑԵԱԼ» ՃԱԿԵՏԸ

ԼԻՈՆ, 10 մարտ.— Գրեինք, քանի մը տող ալ գրենք այս խիստ հետաքրքրաշարժ զաւեշտի մասին։ Անցեալ թղթակցութեանս մէջ մոռցած էի յիշել թէ «Միացեալ» «արտակարգ» ժողով մը գումարելով վտարած էր «Հակադաշնակ կոմիտէ»էն։ Երեւան եկաւ որ «Հակադաշնակ» կոմիտէին անդամները ուրիշ մարդիկ չեն, եթէ ոչ համայնավար Հօկի անդամները։ Վերջիններս զայրացած իրենց դէմ եղած այս «պուրժուա - կապիտալիստական» արշաւանքին, որոշեցին առանձին «բողոքի միթինկ» մը սարքել միւսներէն մէկ օր առաջ։ «Միացեալ»ի «բողոքի միթինկը» պիտի գումարուէր շաբաթ (10 մարտ) օր, իսկ «Հակադաշնակ»ները գումարեցին ուրբաթ երեկոյ միեւնոյն սրահին մէջ (Էմիլ Զոլա)։

Հօկ — համայնավար միթինկը տեղի ունեցաւ ուրբաթ երեկոյ, ճիշդ ու ճիշդ 43 հոգիի ներկայութեամբ։ Քանի մը փախուկներ, իրենց հին երգը կրկնեցին — «Թանդէնք», «խորտակենք», «փշրենք». «Ջախջախենք»։ Եւ պոռոտ խօսքի փամփուշտներով խորտակեցի՛ն «Դաշնակցութեան բերդը»։

Երկրորդ «Միացեալ»ին միթինկը տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ։ Ներկայ էին, ես ըսեմ 150 հոգի, դուք ըսէք հարիւր։ Եւ այս հակառակ անոր որ սաւանի մեծութեամբ եւ գոյնզգոյն նկարներով յայտարարութիւններ կը ցրուէին շաբաթներէ ի վեր, արտակարգ փութաջանութեամբ։

Հանդէսին կոմակերպիչները իրենց չրթունքները ծամելով, սրահին պարապ աթոռներուն եղերքն ի վար պտոյտներ կը կատարէին, աչքերը դուռին գամած։

Հասա՛ւ հանդէսին բացման ժամը։ Հասատափոր «Նախագահ»ը կը սկսի իր «բացման խօսքը» պաղ, թանապուրի պէս հայերէնով մը։ Իմաստը այն կ'ըլլայ թէ պէտք է միացեալ ճակատով խորտակէն Դաշնակցութիւնը։ Կը խօսի ռամկավարներու ներկայացուցիչը, մեր աշուղ Ղարիպը։ Կը խօսի աջէն ու ձախէն, մինչեւ որ, երիտասարդ մը, ոտքի կը կանգնի եւ կը պոռայ.— Է՛է, պարոն, կարճ կապէ, մենք քու մասալներդ լսելու չենք եկած…

Հնչակները Լիոն մարդ չունենալով, Վիէնէն բերած էին ներկայացուցիչ մը։ Խոստովանինք որ, այս պարոնը բաւական լաւ լեզու գործածեց։ Հայրենակցականներու ներկայացուցիչներէն շատերը կը բացակայէին, անշուշտ օդը խոնաւ ըլլալով… Խօսեցան մէկ երկու հոգի, որոնց մէջէն աչքի կը զարնէր Խարբերդի Երեւ. Միութեան ռամկավար ներկայացուցիչը, որ իր խօսքերով բոլորին ծիծաղը շարժեց։

Ու միթինկը ոռնոցով հոմշակելով, կարգը եկաւ բուն բանախօսին։ «Ուխտակից»ը խօսեցաւ սարքուած միթինկին բոլորովին հակառակ բովանդակութեամբ։ Հնչակեան - ռամկավար սկսան իրարու երես նայիլ ծուռ-ծուռ։

«Մենք ձեզի չըսի՞նք որ այս մարդը չըրէք»

— Էհ, հայրենակից է, յետոյ, ուխտակից է, Դաշնակցականներուն հակառակ է ըսելով բերինք։

Բանաձեւերն ու մաղթանքները թող իրենց մնան։ Այսքանը «Յառաջ»ին, մնացեալը՝ «Մեղու»ին։

Արթուն Պահակ

Ց. Գ. Կ'իմանամ թէ ռամկավար եւ «Զանգ»եան հնչակները դոհ չմնալով այս միթինկէն, պիտի սարքեն 3րդ միթինկ մը, իրենց ուզած ձեւով հայհոյելու համար Դաշնակցութեան։Յաջողութիւն։

ԽՄԲ.— Ուրիշ հայրենակից մըն ալ — չէզոք — Նկարագրելով մարտ 10ի ժողովը, կը գրէ.—

Իրենց յայտարարութեան համաձայն 12 կազմակերպութիւններ պիտի մասնակցէին։ Հապա ո՞ւր էր Բալուի Հայր. Միութեան ներկայացուցիչը, ո՞ւր էր Սեբաստիոյ ներկայացուցիչը. ո՞ւր էին բոլոր այն հայրենակցական Միութիւնները որոնց անունները շարքեր էին յայտարարութեան տակ։ Մենք միայն Նալլըխանցիներու ներկայացուցիչը տեսանք։

Միթինկը վերջացաւ ժամը 12ին թութակի պէս զոց եղած բանաձեւով մը, որ կ'ըսէ թէ Լիոնի «Միացեալ ճակատ»ի վարչութիւնը պիտի դիմէ ֆրանսական արդարադատութեան, ձեռք բերելու համար Դաշնակ կուսակցութենէն լուծումներ եւ անոր ղեկավարներու անմիջական արտաքսում մը այս երկրին։ Ուրեմն, գոյնիք բարձրացան եւ մարդիկ... — Ինչ «միացելոց» ճակատը որ չի գիտեր թէ ինչ կ'ընէ եւ ինչ պիտի ընէ.

Սարգիս Կարապետեան

ՆԱՄՈՒԿ

Գոյի զինադուլ

Գէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 մարտ).

-- «Կարելի չէ վիճիլ եւ դէմ դիմաց խօսիլ մեր կարգ մը թերթերուն հետ, որոնք ամէնէն լուրջ հարցերուն մէջ անգամ սուտ - խինդ կը ձեւանան եւ ճշմարտութիւնը կը շփոթեն հայհոյութեան եւ զրպարտութեան հետ։ Տարուած անձնական ու կուսակցական գձուձ նաշխուններէ եւ կիրքերէ, ամէն առթիւ կ'աղմկեն ու կը խանգարեն ոչ միայն վնասելով գաղութներու ներքին համերաշխութիւնն ու խաղաղութիւնը, այլեւ իրենց անմիտ վիվուռներով յաճախ կը նսեմացնեն մեր ազգային արժանապատուութիւնը։

Այդ թերթերէն ոմանք իրենց ատելութեան մէջ այնքան կուրացած են եւ ծայրայեղութեան առաջնորդուած, որ կը յիշեցնեն ժէօն Թուրքերու մամուլը՝ «Թէրճիմանը» ու «Թասֆիրի էֆքեար»ը, կամ Քէմալական «Վագըթ»ն ու «Միլլիէթ»ը։ Հայ ժողովուրդի ընդհանուր շահերով ու բարօրութիւնով հետաքրքրուող ոչ մէկ շինիչ գրութեան կը հանդիպիք անոնց սիւնակներուն մէջ։ Լրագրական պարկեշտութեան ամենատարրական հիմունքները անգամ ոտնակոխած, անոնք իրենց գաղափարական հակառակորդներուն դէմ չեն վարանիր անմեղադրելի միջոցներու ձեռնարկել։ Հաշիւ խմբագրականներէն հազիւ մէկը նուիրուած կ'ըլլայ հայ ժողովուրդի ընդհանուր շահերուն եւ կեանքին։ Մնացածները՝ կռիւ, պայքար, ամբաստանութիւն, մատնութիւն եւ զրպարտութիւն։ Հակառակորդ թերթի մը մէջ երեւցած անկեղծ քննադատութիւն մը կամ առաջարկ մը անգամ կը մեկնուի չարամտութեամբ եւ ամէն միջոցի կը դիմուի ծախողեցնելու համար զայնք։ Ուէ փորձ համագործակցութեան եւ իրերահասկացողութեան կը հանդիպի անոնց ընդդիմութեան եւ սխալ մեկնութեանց։

Ծիշդ յար եւ նման Քէմալական թերթերուն, այն տարբերութեամբ միայն՝ որ առաջինները կը հրատարակուին լատինական տառերով ու թէ ֆերմէն լեզուով եւ կ'աշխատին մեր դէմ գրգռել տեղացիները — երբ կրնան ամբողջ աշխարհ…

ցոյց տալով մեզ խանգարիչ, կռուածնի եւ անհաւատարիմ տարր մը։ Իսկ հայ լեզուով եւ հայերէն տառերով հրատարակուող կարգ մը թերթեր՝ լրացնելու համար թուրք թերթերու պակասը, նուիրուած են քանդելու նաեւ մեր ներքին ճակատը՝ ամէն տեղ սերմանելով թշնամութիւն եւ ատելութիւն։ Իբրեւ մարդ թէ իբրեւ հանրային գործիչ անոնց ղեկավարներուն պատկերը ունենալու համար բաւական է հետեւիլ վերջին մէկ երկու ամսուան հրատարակութեանց։ Գտնի գտնէք միայն կիրք, հայհոյութիւն, մատնութիւն եւ զրպարտութիւն։ Մէկ կողմէ կը խորացնեն թշնամութիւնները ու եսկառակութիւնները զանազան հատուածներու մէջ, միւս կողմէ կը պատրաստեն նոր ատելութիւններ եւ կը ստեղծեն անհասկացողութիւններ։

Եւ անվարան պէտք է ըսել որ գաղութներու մէջ պատահած բոլոր տըգեղ դէպքերու եւ վէճերու պատասխանատուները թերթերն են, որոնք այնքան կուրօրէն մխրճուած են աղտոտ պայքարի մէջ։

Վերջերս Ցունաստանի մէջ, զօրավար Թորգոմի խմբագրութեամբ հրատարակուած «Լ'Արմէնի» թերթը կոչ մը կ'ուղղէ հայ մամուլին։

«Լ'Արմէնի» սրտցաւ բացատրութիւններէ վերջ, յանուն նախկին պատերազմիկներու միութեան, որոնց օրկանն է ինք, կը դատապարտէ ու պախարակէ մամուլի այդ նախազգաջին պայքարը, կ'առաջարկէ մէկ տարուան համար զինադուլ հռչակել եւ այդ ժամանակամիջոցին համաձայնութեան եզր մը գտնել՝ ծշդելու համար գաղութներու ազգային ընդհանուր ուղղութիւնը։

Աւելի քան անհրաժեշտ է «Լ'Արմէնի»ի առաջարկած զինադուլը, առանց որու ոչ մէկ հասկացողութիւն կարելի պիտի ըլլայ գաղութներու մէջ։ Որովհետեւ, ինչպէս յիշեցինք, մամուլի մէջ երեւցած անխորհուրդ գրութիւններ ոչ միայն անկարելի կը դարձնեն հասկացողութիւնը, այլ աւելի կը հրահրեն կիրքերը եւ թշնամութիւն կը սերմանեն։ Մամուլի գլխաւոր պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ ազգային գերագոյն շահերու պաշտպանութիւնը եւ ոչ թէ պառակտում ու ատելութիւն սերմանել մեր գաղութներու մէջ, ինչպէս կ'ընէ դժբախտաբար մեր մամուլին մէկ մասը։

Mlle MARIETTE PALLU

եւ

ԱԼԻՔՍԱՆ ՕՀԱՆԵԱՆ

ամուսնացան

Փարիզ, 8 մարտ 1934

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԱԲԿԻՐ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅ ԳԻՒՂԵՐԸ (պատմական – ազգագրական համառօտ տեսութիւն) Պատրաստեց՝ Ս.Ա. Բախտիկեան։ Տպ. «Վահագն», Պէյրութ։ 1934։ Գին 10 ֆրանք։ Հասցէ.— Sarkis Pakhdikian, B.P. 589, Beyrouth (Liban).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

«ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԸ»

— Հաւատացի՞ք որ մեռած էր։ — Այո՛։

— «Ձեզ կրնար ըսել թէ ինչու, բայց յանկարծ բռնեցի անոր երկու թեւերէն եւ ուժգնօրէն խօթմեցի զայն», կը գրէք։ — Այո՛։

— Ռասփութին աչքերը բացաւ. — Այո՛։

— «Արիւնս սառեցաւ. քարացած մնացի, օգնութիւն պիտի աղաղակէի, բայց չկրցայ շարժիլ. ձայն չկրցայ հանել. սարսափահար զգամուեցայ կեցած տեղս»։ — Այո։

— Կը գրէք դարձեալ.

«Անհաւատալին պատահեցաւ. կատաղի շարժումով մը Ռասփութին ոտքի ելաւ, սարսափեցայ, իր կծկուած մատները հրաշէկ երկաթի մը պէս ուսերուս վրայ նետեց. ուզեց խեղդել զիս, աչքերը չէր, բերանը փրփուրով լեցուն, խուլօտ մռմռնջով մը անունս արտասանեց… Աշխատեցայ ազատիլ իր պողպատէ ճիրաններէն որոնք չափազանց ուժով էին. կատաղօրէն կռիւի մը սկսանք։ Այս մահամերձ, թունաւորուած եւ գնդակահար մարդը որ ոտքի ելած էր վրէժ լուծելու համար, այնպիսի զարհուրանք մը ընտելեց մէջս որուն տպաւորութիւնը չեմ կրցած մոռնալ մինչեւ այսօր»։— Այո՛, հաստատեց իշխանը։

«Վեր վազեցի Պուրիշկեվիչը օգնութեան կանչելու. «Շո՛ւտ, շո՛ւտ, իջէ՛ք, ատրճանակը, ողջ է դեռ», պոռացի»։ — Այո՛։

— «Այդ վայրկեանին եռեւս աղմուկ մը լսեցի. հասկցայ թէ Ռասփութինն էր. աշխատանոցս գացի. կարծր գաւազան մը ունէի այնտեղ… Ռասփութին չորս ոտքի վրայ առանց պատերէն վեր կը բարձրանար՝ վիղուղներէն վեր կը բարձրանար՝ վիղուղներ պէս մռնչելով… Ծիգ մըն ալ ըրաւ, դուռին մօտեցաւ որուն կղպուած ըլլալուն վստահ էի… գաւազանը ձեռքս սպասեցի սանդուղին վրայ՝ մէս մինակս… բայց դուռը բացուեցաւ եւ Ռասփութին անյայտացաւ մութին մէջ»։

— Ուրեմն գաւազանը ձեր ձեռքին մէջ ունենալով հանդերձ չզարկի՞ք— Ո՛չ։

— Ցետոյ Պուրիշկեւիչ անոր ետեւէն վազեց։ — Այո՛։

— Չորս անգամ կրակեց։ — Այո՛։

— Միայն երկու գնդակները հանդիպեցան Ռասփութինին։ — Այո՛։

— «Ռասփութին գլորեցաւ», կը գրէք ձեր գրքին մէջ. ուրեմն կը վարգէ՞ք։ — Այո՛։

— Գլորեցաւ ձիւնակոյտի մը քովը, Պուրիշկեւիչ անոր մօտը վազեց. քանի մը բոպէ կեցաւ եւ կարծելով թէ ամէն ինչ վերջացած է եւ Ռասփութինը մեռած է, տուն եկաւ։ — Այո՛։

— Ցետոյ ծառաները դիակը բերին տուն։ — Այո՛։

— Ոստիկանները եկան եւ հարցուցին գնդակահարումին մասին։—Այո՛։

— Պուրիշկեւիչ դուրս ելաւ թէջէրն հետ եւ ըսաւ — «Ռասփութինն էր ան, մարդ մը որ կը դաւաճանէր կայսեր, հայրենիքին եւ ճակատը դառնուող զինուորին դէմ»։ — Այո՛։

— Երբ ձեր ծառան յայտնեց թէ դիակը բերուած էր սանդուղին մօտ, դուրս ելաք ձեր աշխատանոցէն՝ միասին առնելով գաւազանը։ — Այո՛։

— Դարձեալ ձեր գրքէն.

«Անօսր աչքեր կը հոսէր իր վէրքերէն, աչքերս փակեցի … ուզեցի հեռանալ այդ զարհուրելի տեսարանէն աղէկէն բայց անդիմադրելի բան մը կեցուց զիս … գլուխս կը պայթէր … կատաղութեանս ինքզինքս կ'ուտէի .. խոյացայ դիակին վրայ եւ սկսայ գաւազանովս հարուածել … հարուածեցի մոլեգնութեամբ … Այդ վայրկեանին ոչ աստուածային, ոչ ալ մարդկային օրէնք կար ինծի համար»։

— Ուրեմն այն ատենուան ջղայնացած էիք որ սկսաք ծեծել այդ մեռած մարդը։ — Մեռած չէր տակաւին, պատասխանեց իշխանը։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք երբ կը գրէք.

— «Խոյացայ դիակին վրայ եւ գաւազանովս հարուածեցի — խոյացայ եւ հարուածեցի, որովհետեւ տեսայ որ դեռ կը շարժէր»։

— Ցետոյ մարեցաք։ — Այո՛։

— Մեծ Դուքսը, Սուխօթինն ու բժիշկը վերադարձան ինքնաշարժով։ — Այո՛։

— Դիակը փաթթեցին, դրին կառքին մէջ եւ կամուրջին վրայէն գետը նետեցին։ — Այո՛։

— Այդ գործողութեան հետ դուք որ եւ է կապ չունէիք քանի որ մարած էիք։ — Ոչ եւ է կապ չունէի։

×

Ընկերութեան փաստաբանը կարգ մը հարցումներ եւս ըրաւ իշխանին, բաղդատելու համար դէպքերն ու անցքերը այնպէս ինչպէս որ եղած են իրականին մէջ եւ այնպէս ինչպէս ցոյց տրուած են անոնք շարժանկարին վրայ։

Ի նպաստ իշխանին եւ իշխանուհիին վկայութիւններ տուին զօրավար Հէնպըրի Ուիլսըմս, ծովակալ Սըր Օպրի Սմիթ ինչպէս նաեւ իշխանուհիին եղբայրը՝ իշխան Նիքիթա։ Բոլորն ալ պնդեցին թէ ժապաւէնին Զիկոտէէվը իշխան Եուսուփովն էր, իսկ Նաթաշան՝ իշխանուհի Եուսուփովը։

×

Սըր Ուիլեըմ Ճաուիթ աւարտեց իր հարցաքննութիւնները եւ սկսաւ խօսիլ իր պաշտպանողականը, երկարապատում ճառ մը որուն ամբողջութիւնը կարելի չէ տալ այս սիւնակներուն մէջ։ Ըղձակացուց թէ շարժանկարին մէջ երեւցող տիպարները երեւակայական են եւ առնչութիւն չունին իշխան եւ իշխանուհի Եուսուփովներուն հետ։ Իշխանուհիին պատիւը որ եւ է կերպով արատաւորուած չէ, աւելցուց ան։

Շարժանկարի ընկերութեան ի նպաստ վկայութիւն տուաւ սըր Պէրնըրտ Փէյրըս՝ Լոնտոնի համալսարանին ռուսական գրականութեան եւ պատմութեան յայտնի դասախօսը, յայտնելով թէ ժապաւէնին իշխանուհին աւելի նման է տիկին Վիրուպօվային որ մտերիմ ծանօթն էր ռուս արքունիքին.

Թեր ու դէմ վկայութիւններ տուին նաեւ կարգ մը ուրիշ անձեր։

Ամէնէն ուշագրաւ վկայութիւնը տըւաւ անգլիացի հարիւրապետ Լօքըր-Լէմբըն որ անդամ է խորհրդարանին եւ երկար ժամանակ դրկուած է Ռուսաստան, զանազան պաշտօններով։

— Փէթրոկրատ վերադարձայ, ըսաւ ան, յեղափոխութեան սկիզբը։ Տեսակցութիւն ունեցայ ցարին հետ եւ ծառայեցի Մեծ Դուքս Նիքոլայի հրամանին տակ։ Խորհեցանք ցարը ազատելու միջոցներուն մասին։ Ծանօթացայ Պուրիշկեվիչին հետ։ Անիկա ինծի առաջարկեց որ Ռասփութինը սպաննեմ։

Թարգմ. Ժ.Մ.

(7) (Շար.)

— « Ցանցառած իր յարաբերութիւնները դադրեցուց Պուլկարիոյ հետ, Սերպիա գոցեց իր սահմանները, իսկ Ռումանիոյ հետ նոյն վիճակին մէջ կը մնան վիճելի խնդիրները։ Աթէնքի կուսակցապետներու ժողովին մէջ Մաքսիմոսի բրած յայտարարութիւնները կը ցուցնեն այն զգացումները զորս հարեւանները կը սնուցանեն Պուլկարիոյ դէմ։ Պուլկարիա անմիջապէս դիմելու է Ազգերու Դաշնակցութեան »։

« Մէր » շեշտելէ յետոյ թէ Իտալիա ուխտ մը կնքելու վրայ է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ հետ, կ'ըսէ․— « Մուսոլինի այս ձեւով կ'ուզէ փոխադարձ ձեւ — նարկ մը ընել Պալքանեան ուխտին դէմ։ Հեռու չէ այն օրը երբ Պալքանեան ուխտը ստորագրող երկիրները պիտի պատռեն այդ ուխտը եւ զամբիւղ պիտի նետեն »։

Կարգ մը պուլկար թերթեր ալ կը գրեն թէ Եուկօսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ թագաւորները Սօֆիա պիտի այցելեն ապրիլին։ Կը յուսացուի որ մինչեւ այդ լուծուին վիճելի խնդիրները։

Հայ մը կը սպաննուի Ցունաստանի մէջ

« Նոր Օր »ի մէջ կը կարդանք (10 մարտ)․—

Կը տեղեկանանք թէ Էկիոնի մէջ սպաննուած է Աւետիս Համբարձումեան, 48 — 50 տարեկան, ամուսնացած եւ չորս զաւկի տէր։ Սպանութիւնը գոր — ծուած է առտուն, զոհին տան առջեւ։ Ոճրագործը ձերբակալուած ըլլալու մասին որ եւ է տեղեկութիւն չկայ։ Սպանութեան շարժառիթներն ալ ծանօթ չեն, թէեւ մասնակի աղբիւրէ մեզի բսուեցաւ թէ ոճրագործը եւ զոհը եղած են նախկին բարեկամներ, միանգամայն գաղափարի հակառակորդներ։

Աւետիս Համբարձումեան նախկին Դաշնակցական եղած է։

Նորէն Բասփութինի շարժանկարը

Բասփութինի ծանօթ շարժանկարին դէմ բացուած դատը շահած էր իշխանուհի Եուսուփով, 25,000 անգլ. ոսկի հատուցում ստանալով։ Շարժանկարի ընկերութիւնը վերաքննութեան դիմեց եւ իրաւունք ստացաւ առկախ ձգելու վճռին գործադրութիւնը, պայմանաւ որ 20,000 ոսկի աւանդ ձգէ եւ մէկ շաբաթէն 5000 ոսկի վճարէ իշխանուհի Եուսուփովի, մինչեւ վերաքննութեան լրացումը։ Այս երկու գումարները ետ պիտի տրուին, եթէ ընկերութիւնը շահի դատը։

Հազար նոր դպրոց Թուրքիոյ մէջ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ կրթական գործավարութիւնը ծրագրած է 1000 նոր դպրոցներ բանալ գիւղերու մէջ։ Ստուգուած է որ դպրոցական տարիք ունեցող 1,400,000 տղաք կան, որոնցմէ միայն 540,000 հոգի դպրոց կը յաճախեն։ Մինչդեռ հնգամեայ նախակրթարաններէն 22 հազար, եռամեաներէն ալ 61 հազար տղաք ընթացաւարտ ելած են։ Ասոր համար նախնական պիւտճէները անցեալ տարի 12 միլիոն ոսկի ծախսած են։

Այս արդիւնքը գոհացուցիչ չի նկատուիր, եւ բարեփոխման միջոցներ կը խորհուին։

ՀԵԾԵԼԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ «ՎԵՑ ՕՐԸ”

Երեքշաբթի գիշեր, Կրըրնէլ գտնուող Վէլէտրոմ տ'Իվէրի մէջ 20,000 հոգիի ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ հեծելանիւի միջազգային մրցում մը որ կը կոչուի «6 Ժուր»։ Այս հեծելանիւի մրցումին կը մասնակցին 15 զոյգ զանազան ազգերու պատկանող նշանաւոր հեծելանորդներ, որոնց մասին առնենին շատ խօսած ենք (հեծելանիւով Ֆրանսայի շրջանը) այս սիւնակներուն մէջ։ Մասնակցողները առանց դադար առնելու, վեց օր վեց գիշեր անընդհատ Վէլօտրոմի շրջանը պիտի ընեն։ Մասնակցողներուն մէջ են․— Իտալացիներ՝ Կուէռա տի Փաքօ, Լինարի — Փիէմօնթէսի, Պելճիքացիներ՝ Աէրց — Շարլիէր. Պիխսլէրէվ, Գերմանացիներ՝ Շրօիէյ — Թիէլպալս։ Ֆրանսացիներ՝ Պրօքարտօ — Կիւմպրթիէր (անցեալ տարուան յաղթականները), Փէլիսիէ— Լըտիւք, Րիշարտ Ֆրանսիգ — Ֆօր, եւն.։

Ֆրանսական թերթերը կը կարծեն թէ այս տարուան Փարիզի « 6 Ժուր »ը պիտի շահի օտարական խումբ մը (ամէն պարագայի Իտալացիներ՝ Կուէռա տի Փաքօ)։ Արդէն առաջին օրն իսկ Իտալացիները մէկ շրջան յառաջ անցան։

Փարիզի Գրական Ակումբ *վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8 30ին,* 131, rue Paul Berruel (*Նախկին* rue Cambron, 131) *Մէթրօ՝* Vaugirard*, Կը խօսի՝ Գ. Ա. Խոնդկարեան։ Նիւթ՝* «Ռուս Թրքական վերջի պատերազմի մասին բստ զօրավար Մասլովսկիի Նոր. գրքի»։ *Մուտքը ազատ է։*

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Գ. *ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԽԱՆՃԵԱՆի* Պատուոյ Լէգէոնի Սպայութեան աստիճանի բարձրացումը, ի վարձատրութիւն իր գնահատելի ծառայութեանց թէ՛ ֆրանսական վարչութեան եւ թէ՛ ֆրանսական բանակի մէջ մեծապէս ուրախացուցած է իր բարեկամները որոնք կը փափաքին իրենց խնդակցութիւնները յայտնել իրեն՝ հացկերոյթի սեղանի մը շուրջը։ Հացկերոյթը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին *Հաճեան* Ճաշարանին մէջ, 4, rue Chaussée d'Antin։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ *Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

14 rue François Garcin *Գ. ԲԸՆՏԻՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ*

Ուրախ մթնոլորտ։ Կը հրաւիրուին Զ. Ռ. Մի բարեկամները։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԷԶՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի վաղը Ուրբ. երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Մտերմական օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան, Քրիստափոր եւ Աղբիւր Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelinsի *սրճարանին վերնայարկը։*

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ գիշեր ժամը Ակումբի վարչութեան երեկոյթէն վերջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԻՇԽԱՆ (Մարսէյլ) Ենթակոմիտէն սահմանադրական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին Գ. Տ. Պողոսեանի սրճարանը։ Կը դասախօսէ՝ ընկեր Ս. ՊԻԼԼԱԼԵԱՆ (Ռոմանէն)։

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ *Հ.Յ.Դ. ՎԻԷՆԻ ԽԱԺԱԿ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին ԽԱԺԱԿ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի՝ «ԱՄԻԱՅԻ ՍԱՓՐԻՉԸ եւ ԳՈՂԸ»

Մուտք՝ 2 Փրանք։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 16էն 24

Salle Hoche*ի մէջ* **9 Avenue Hoche. Paris (8)**

Օրքէսթրը Sandros and his boys: *Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու․ Օր. ՌՕԶԱ ՄԱՔՏՕՆԱԼՏ (Շաթլէի Թատրոնէն)* Ֆանթէզիսթ *պարեր․ Օր. ԷՄՄԱ ՄԱՔՏՕՆԱԼՏ (Շաթլէի Թատրոնէն)* ժիրան *պարեր,* էգզոթիք *պարեր՝* X…*ի կողմէ․ Զուարճ ցուցադրութիւն փոքրիկ ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ եղբարց կողմէ, եւյլն. եւյլն.։*

Զանազան *աթրաքսիոններ* եւ անակնկալներ *ճոխ* պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով.

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, կիներու՝ 7.50 ֆրանք։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Կ. Հ. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՍԱԼ ԲԱԹԷՆԻ ՍՐԱՀԸ, 114, GRAND'RUE, *ՇԱՎԻԼ*

Գեղարուեստական բաժին եւ արտասանութիւն։

կը խօսի՝ **Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ***ՈՍԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ***

Գիներ 3 եւ 5 ֆրանք։

Առնել Թրասուէյ Թիւ *1* եւ իջնել Ընսիէն Մէռի։ Շոգեկառք Սէն Լազարէն։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ **Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ**

Նիւթ՝ «Հայ եկեղեցիին եւ եկեղեցականներուն դերը մեր պատմութեան մէջ» *(Բ. դասախօսութիւն.— Սեծն Ներսէսէն մինչեւ Գրի գիւտը)։*

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ 18 ՄԱՐՏ 934 ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

SYNDICAT de l'ÉPICERIE FRANÇAISE*ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*

12, rue Renard Métro: Hôtel de Ville

կը ներկայացուի հայ սափրիչ սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները ի ներկայութեան ֆրանսական եւ հայկական մամուլի ներկայացուցիչներու։

ԳՈԹԻՑԵՕՆ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ ԵՒ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 ՀՈԳԻԷ ԲԱՂԿԱՑԵԱԼ

Ժամը 1ին կը սկսի վիճակահանութիւնը։

ՄՈՒՏՔ 8 ՖՐԱՆՔ, ԱՅՐԵՐՈՒ 6 ՖՐԱՆՔ,

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ 1 ՖՐԱՆՔ,

ցոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու քով.

ներկաներու պիտի բաշխուի օծանելիքներ գեղեցկանալու համար։

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Աղլաղանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Պապիկեան եւ զաւակունք, Գ. Յակոբ Աղլաղանեան, Գ. Յակոբ Գոյումճեան, Այրի Տիկ. Նարդուհի Գոյաճեան (Սելանիկ), Տէր եւ Տիկին Խորէն Աղլաղանեան (Պոլիս), Գ. Պետրոս Աղլաղանեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աղլաղանեան (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Միհրան Աղլաղանեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աղլաղանեան, Տէր եւ Տիկին Սէթ Ասլանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Թորգոմեան եւ զաւակունք ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն մահը իրենց աղջկան, եղբօրաղջկան, քրոջաղջկան, թոռան եւ ազգականին՝

ՓՈՔՐԻԿ ՎԵՐՈՆԻԿ ԱՂԼԱՂԱՆԵԱՆԻ

որ յետ կարճատեւ հիւանդութեան կնքեց իր մահկանացուն Մարտ 12ին 9 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ։

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Hôpital des Enfants Malades, Impasse de l'Enfant Jésus. մէթրօ՝ Falguière, այսօր, Հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին։ Մարմինը պիտի ամփոփուի Thiersի գերեզմանատունը։

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

0000

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՂ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 19

ԱՓԹ, Աղասեան Քէհեաեան։
ՓԱՐԻԶ (20), Խուպիկեան։
ՓԱՐԻԶ (9), Ադամ Պէրպէրեան։
ԺԱՆԹԻՅԻ, Մանուկ Անտոնեան
ՍԷՆ ԼՈՒ, Երամիա Փամպուքեան

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. — 896։
ՄԻԼԱՆ, Գործ. — 37 լիր. 25։
ԼԻՈՆ, Գործ. — 747։
ՆԻՒ ԵՈՐՔ, Գործ. — 10 տոլար։
ԱՓԹ, Ա. Փ. — 35։
ՌՕՄԱՆ, Գործ. Ս. Պ. — 82 50.
ՌԸՆԱԺ, Ա. Թ. — 5։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Փ. — 35։
ՓԱՐԻԶ, (19), Ս. Ե. — 35։
ՄԽՐԱՄՈՆ, Ռ. Սարեան — 70։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (76)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Քանի մը բոպէ վերջ ռուս զինուորները քանիմը ձեւք զէնք պարպած էին անոնց ետեւէն, բայց բոլոր փամփուշտները պարապ անցած էին։ Որովհետեւ չորս ընկերները բաւական հեռացած էին, եւ, պահուըտելով քարերուն ետին, գիրք բռնած էին։ Ատեն մը հոն մնալէ, եւ համկնալէ վերջ որ Ռուսերուն կողմէ չեն հետապնդուիր, իրենց ճամբան շարունակած եւ յաջողած էին նախկին սահմանը անցնիլ։ Հոն, մտնելով սահմանային խրճիթի մը մէջ, որոշած էին գիշերը այնտեղ անցնել։ Ցուրտին, անօթի, անջուր, առանց անկողնի, մէյ մէկ աթոռի վրայ գիշերումը շատ նեղացուցիչ էր եղած։ Ցաջորդ առաւօտ չորսը իրարմէ բաժնուած էին։ Այդ խրճիթին մէջ մնացած էր միայն պատասխանատու պատուիրակը։ Իր հետ էին նաեւ չէթի մարդոցմէն ոմանք։ Ասոնցմէ ամէնէն աւելի գործի կուգար նաւամար Րէճէպը։ Այդ օրը, պատասխանատու պատուիրակը անտուէին մէջ գտնուող ուամբերէն մաս մը ղետեղած էր այն խճուղիին վրայ որ Քորայէն դէպի սահմանը կ'երկարէր։

Այս ռումբերը պիտի պայթէին՝ օգտուելով ինքնաշարժերու գոլարձակ֊ներէն ոստոսիւնէն։

Այն պահուն, երբ թշնամի ուժերը այդ խճուղիէն պիտի անցնէին ու ռումբերը պիտի պայթէին, անկասկած մեծ կորուստ պիտի ունենային Ռուսերը։ Անտուէները տեղաւորելէ վերջ, նաւամար Րէճէպի պաշտօն տրուած էր գաղտնաբար ճիշդ ատենին պայթեցնել։

Եւ սակայն, ռումբերու անտուէներըր խճուղիին վրայ թաղելու միջոցին, կարեւորագոյն բանը մոռցած էին։ Այդ այն էր, որ Շթանկէ պէյի գունդը դեռ վերադարձած չէր։ Եւ որովհետեւ Քորայէն սահման երկարող ուրիշ ճամբայ չկար, կասկած չկար որ Շթանկէ պէյ անկէ պիտի անցնէր։ Միանգամայն հնարաւոր չէր անոր տեղեկացնել ռումբի անտուէներուն տեղերը։ Որովհետեւ, արդէն կէս գիշեր էր։ Ո՞ւր կարելի էր գտնել Շթանկէ պէյը որ Ռուսերուն հետ կը կռուէր։ Դժուար էր նաեւ նաւամար Րէճէպի հաղորդել որ ռումբերը չպայթեցնէ։

Այս կացութեան առջեւ, պատասխանատու պատուիրակը կը խորհէր իր ընելիքի մասին, ու կը նեղուէր՝ անկարող ըլլալով որ եւ է բան ընել։ Ամբողջ գիշերը ոչինչէ եւ Րէճէպի գտնուած վայրերը չէթէճիներ ղրկելէ վերջ, յաջողած էր Րէճէպը գտնել եւ հրահանգել ու ռումբերը չպայթեցնէ.

Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատարներէն միայն պատասխանատու պատուիրակն էր որ այդ օրը հոն մնացած էր։ Րիզա պէյն ու Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտին շատոնց Մուրկուլէն Արհաւի մեկնած էին։ Պատասխանատու պատուիրակը առանձին կ'աշխատէր հաւաքել այն զինուորները որոնք հոն մնացած էին։ Ու մինչեւ այդ գործերուն լրացումը՝ տեղաւորուած էր սահմանամերձ գիւղ մը՝ Լազի մը տանը մէջ։ Այդ միջոցին Լազերը գաղթած էին ու բոլոր տուները պարապ թողած։ Գաղթողները բոլորն ալ Արհաւի կը հաւաքուէին։

200 հոգի էին այս յառաջապահ ուժերը որոնք կը բաղկանային պատասխանատու պատուիրակին չէթէճիներուն անդամներէն։ Ան, իր այդ ուժերով, երկրորդ գիշերը եւս անցուցած էր լազ գիւղին մէջ։ Եւ որովհետեւ Ռուսերը չէին շարունակեր իրենց յառաջխաղացումը, կը յուսացուէր որ գիշերը անդորրութեան մէջ պիտի անցնի։ Բայց, կէս գիշերէն յետոյ լսելի եղած էր այնքան ուժեղ հրացանաձգութիւն մը, որ պատասխանատու պատուիրակը արթնցած եւ անկողնէն ցատկած էր։ Հրացանի ձայները կուգային սահմանամերձ կէտէ մը՝ ձորի մը մէջէն։

Պատասխանատու պատուիրակը, լսելով հրացանի ձայները, անմիջապէս Արհաւիի հետ հեռախօսած, Րիզա պէյի տեղեկացուցած էր թէ Ռուսերը յանկարծուստ յարձակած էին, եւ, որպէսզի կացութիւնը իրեն համար պարզ ըլլայ, չէթէի անդամներ ուղարկած էր աջ ու ձախ։ Այդ միջոցին հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր, բայց միշտ միեւնոյն տեղը։ Կ'ենթադրուէր, ուրեմն, թէ Ռուսերը չէին կրնար յառաջանալ եւ կը բաւականային իրենց տեղէն լոկ կրակ ընելով, մեզ սարսափեցնելու համար։ Հրացանի ձայներ կային, բայց փամփուշտի լոյս չէր տեսնուէր։

Ասոր հետ մէկտեղ, պատասխանատու պատուիրակը սկսած էր աւելի վախնալ հետզհետէ, որովհետեւ ժամերը կը սահէին։ Մանաւանդ որ հետախուզելու համար ուղարկուած չէթէի մարդոցմէն ոչ ոք վերադարձած էր։ Եւ, պատասխանատու մէջ, արդէն իսկ կը լուսնար։ Ուրեմն, պատասխանատու պատուիրակը, իր հետ առնելով քանի մը զինուոր, անձամբ ելած էր քննելու։ Գիւղէն քիչ մը հեռանալով, երբ ուղղուած էր դէպի այն ձորը, ուրկէ հրացանի ձայն կուգար, հանդիպած էր բազմաթիւ մարդոց որոնք փախուստ բռնած էին։ Ասոնք կամ չէթէներուն եւ կամ սահմանային ուժերուն կը պատկանէին։ Պատասխանատու պատուիրակը զանոնք տեսնելով, հարցուցած էր.

— Ո՞ւրկէ կուգաք.

Եւ իր ստացած պատասխանը ամբողջովին լոյս սփռած էր կէս գիշերէն վերջ տեղի ունեցած դէպքերուն վրայ։

Փախուստ բռնած մարդիկը չէթէներու փախստականներ էին, կէս գիշերէն յետոյ փախուստ տուած էին ձորին մէջ կազմուած հարուածներէն ծնունդ առնող ձայներու արձագանգը այնքան ուժեղ էր որ՝ հրացանի պայթիւն կարծուած էր։

Պատասխանատու պատուիրակը լսելով այս պարագան, չափազանց բարկացած էր թէ անոնց փախչելուն եւ թէ շրջակայքի մարդիկը վախցուցած ըլլալնուն համար։ Իրեն հետ կը գտնուէր նաեւ Վէյսէլ չաւուշը։ Այս վերջինին հրամայած էր զանոնք բոլորը ձերբակալել։ Ձերբակալեալները բանտարկուած էին գիւղին մզկիթը։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.266

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	300 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
16
ՄԱՐՏ
VENDREDI
16 Mars
1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2140

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱԼԱՐԸ

— oo —

Պատահական երեւո՞յթ է որ, այնքան սիրալիր հաւաստիքներէ յետոյ, Թուրքերը վերջերս անդադար գնդակոծել կ'ուզեն Պուլկարիոյ կուսան հարեւան Պուլկարիոյ։

Ճիշդ է. առ այժմ թերթերն են որ կը վարեն «ճակատամարտը»։ Բայց անոնք ինքնաբերաբա՞ր կը մղեն այդ պայքարը։

Շարաթ չանցնիր որ թրքական լուր մը չհրատարակուի «Պուլկարիոյ Թուրքերուն հարստահարման», Թրակիացիներու ժողովներուն կամ ժողովրդական ցոյցի մը մասին։

Եւ ամէն անգամ ալ, տող ընդ մէջ սպառնալիքներ, առ նուազն «բարեկամական» ազդարարութիւններ կը սպրդին։

Շաբաթներ առաջ, Թուրք մամուլին համար ամբոխավարութեան եւ ներշնչման թանկագին պատեհութիւն մը ընծայեցին Թրակիացիներու համագումարը եւ այդ առթիւ կատարուած ժողովրդական ցոյցերը՝ սահմանին վրայ։

Այժմ Պալքանեան ուխտին ստորագրութիւնը եւ Պուլկարիոյ մեկուսացումն է՝ որ տաք ու պաղ բաներ գրել կուտայ։

Երէկ եւ առջի օր, քաղեր էինք շարք մը ուշագրաւ արտայայտութիւններ, թրքական եւ պուլկարական թերթերէն։

Թուրքերը կը գանգատին իրենց ազգակիցներուն դէմ սարքուած «հալածանք»ներէն։ Միեւնոյն ատեն, կը զարմանա՞ն որ Պուլկարիան «չէ հրաժարած իր երազներէն»։

Պուլկարական թերթերը, համակերպելով հանդերձ օրուան պահանջներուն, կը հերքեն հալածանքները, եւ կը բողոքեն դաշնագիրներու անարդարութեան դէմ։

Թուրքերը մազ կը փնտռեն հաւկիթին մէջ, տրտնջալով թէ Սոֆիայի մէջ Կ. Պոլիսը կ'անուանեն ոչ թէ «Իսթանպուլ», այլ «Ցարիկրատ»։

Պուլկարական ամէնէն լուրջ թերթն ալ կ'ըմբոստանայ «բարեկամ» Թուրքիոյ մեծամտութեան դէմ, ուղղակի կամ անուղղակի յիշեցնելով Պուլկարիոյ պահանջները։

— «Մենք ալ իտէալներ ունինք։ Պատմութիւնը գծած է մեր իտէալները, որոնք մեզ կը մղեն դէպի Սթրումայի եւ Մարիցայի հովիտները, ինչպէս եւ դէպի Եգէականն։ Այդ իտէալները թոյլ չտուին որ պուլկար ազգը մասնակցի պալքանեան ուխտին։ Դարձեալ այդ իտէալները ամէնէն լաւ պահակը պիտի ըլլան պուլկար ազգին համար»։ (Նէզավիսիմոստ)։

— «Հեռու չէ այն օրը երբ պալքանեան ուխտը ստորագրող պետութիւնները պիտի պատռեն այդ ուխտը եւ զամբիւղ պիտի նետեն»։ (Միր)։

Անշուշտ պուլկարական թերթերն ալ իրենք իրենց գլխուն չէ որ կ'արծարծեն այս խնդիրները, իրենց համար այնքան տաժանելի շրջանի մը մէջ։

Զախջախուած եւ չղթայակապ, Սոֆիան կ'ուզէ անկարելին փորձել, ոչ թէ պատերազմ սարքելու, այլ նուազագոյն գոհացումն ստանալու համար։

Իր պահանջներէն մէկն է ելք դէպի Եգէական։ Բան մը որ նախատեսուած էր նոյն իսկ պարտութեան դաշնագրով, եւ որ սակայն մնաց մեռեալ տառ։

Եւ ահա պալքանեան ուխտը՝ նորանոր կաշկանդումներով։ Մանաւանդ պատերազմէն յետոյ հաստատուած սահմաններու փոխադարձ երաշխաւորութեամբ։ (Սոֆիայի մէջ կը կասկածին թէ ուխտը կը պարունակէ գաղտնի տրամադրութիւններ ալ, եւ կը պահանջեն որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բացատրութիւն պահանջէ)։

Արդ, ուխտէն դժգոհ է նաեւ Իտալիան, որ տարիներով ծրագիրներ որոճաց, նախկին Աւստրիա - Հունգարիոյ դերը կատարելու համար Պալքաններուն մէջ, բայց մնաց կէս ճամբան։ Գոնէ առ այժմ։

Ինչ որ, ճիշդ այս միջոցին, կը կատարուի Հռոմի մէջ, մասնակցութեամբ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներուն, մէկ արտայայտութիւնն է իտալական դժգոհութեան եւ փորձ մը՝ նժարը այս կամ այն կողմ դարձնելու։

Միւս կողմէ, Սոֆիան դառնապէս խոցոտուած ըլլալով հանդերձ, ամէն միջոց կը փորձէ, լեզու գտնելու համար հարեւան Սերպիոյ հետ, որ դարձաւ Եուկօսլավիա։

Հանգուցեալ Սթամպոլիյսքին, գիւղացի կողմի այլ սրատես վարչապետը, շատոնց խորհած էր այս մասին, նոյն իսկ ընդունելով երկու երկիրներուն միացումը։

Այսօր ալ շատ են այդ ծրագրին կուսակիցները։

Բայց, ինչպէս Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման հարցին մէջ, այստեղ եւս կողմերը ազատ չեն իրենց կամքին համաձայն շարժելու։

Ամէնէն առաջ, դրացիները թոյլ չպիտի տան։ Իսկ դրացիները իրենց կռնակն ունին օրուան հզօրները, այս կամ այն ուղղութեամբ շարժելու համար։

Ո՛ր տեսակէտէն ալ քննենք խնդիրը, մէկ է եզրակացութիւնը, — Պալքանները այսօր ալ կը տառապին այն պալարէն, որ յանդեցաւ աշխարհհասատան փոթորիկի մը, առանց հիմնապէս լուծելու խնդիրները։

Եւ որովհետեւ Պուլկարիոյ դատը ամէն բանէ առաջ հողային հատուցման խնդիր է, ի՞նչպէս կրնար հանդիստ մնալ, օրինակ, «բարեկամ» Թուրքիան։

Նոր փոթորիկի մը պահուն, աւելի հաւանական է որ խորհէին կորսուի, քան թէ Տօպրուճան (Ռումանիա)։

Մանաւանդ եթէ իրականանայ Պուլկարիոյ եւ Եուկօսլավիոյ մերձեցումը, առնչ մը եւս իջած պիտի ըլլայ քէմալականութեան գլխուն։

Բայց, չտարուինք ենթադրութիւններով։

Կը բաւէ գիտնալ թէ կը գտնուինք անստուգութեան, խմորումներու եւ բազմաձեւ մարզանքներու շրջանի մը մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՐԻՇ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵ՞Ր ԱԼ ՕԳՆԱԾ ԷԻՆ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սթավիսքիի գործին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը կը շարունակէ լսել շարք - շարք վկայութիւններ, լուսաբանելու համար ամբողջ դաւաճանութիւնը։

Առջի օր լսուեցան Ապահովութեան Տեսչութեան կարգ մը պաշտօնեաներ, ստուգելու համար թէ Սթավիսքիի ինչպէս կրցած էր նոր արտօնագիր մը, առնել, խաղարաններէն (Կազինօ) վաճառելէ յետոյ։ Գաղտնի ոստիկան Միթէլհօզէր պատմեց թէ ինք մերժած էր արտօնութիւն տալ, բայց Տիկին «Լա Վոլոնթէ» թերթի տնօրէնը եւ Սթավիսքիի մտերիմը իր գլխուն վրայէն գնաց ներքին նախարար Մահիէօյի եւ Ապահովութեան տեսուչ Ժիւլիէնի։ Այս երկուքը պատուիրեցին իրեն տեղեկագիր մը կազմել, նոր արտօնագիր տալով Սթավիսքիի։ Ինք գրաւոր հրաման պահանջեց։ Յետոյ, մէկ ամիս վերջը, երբ Շոթանը ներքին նախարար եղաւ եւ Թոմէն ալ ապահովութեան տեսուչ, Մահիէօ ձգած էր տեղեկագիր մը որով կը յայտնէր թէ համաձայն է արտօնագիր տալու Սթավիսքիի։ Միթէլհօզէր խնդրեց Շոթանէն մերժել արտօնագիրը, բայց նախարարը պատասխանեց թէ ինք նախորդ դահլիճէն ձգուած կտակի մը համաձայն կը նկատէ արտօնագիրը եւ չուզեր գրժել։ Երբ քննիչները հարցուցին թէ ի՞նչէն գիտէր որ Շոթան այդպէս ըսած է, Միթէլհօզէր պատասխանեց, — «Պ. Թոմէի բերնով»։

Գաղտնի ոստիկանը պատմեց նաեւ թէ իր պաշտօնեաներէն Մոնթապոէ որ ճանչած էր Սթավիսքիի հետ, անոր մասին տեղեկագիր մը կազմած ատեն, երկու տարուան միջոցին ստացած այնքան բարձրացում ունեցաւ որքան չպիտի ունենար ուրիշ մէկը՝ տարիներու ընթացքին։

Միւս վկաներն ալ հետաքրքրական տեղեկութիւններ հաղորդեցին, յիշելով շատ մը երեւելիներու անունները։

Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին ոստիկանական եւ դատական քննութիւնները։ Առջի օր խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Սթավիսքիի բարեկամուհիներէն Տիկին Ռոզանժի տունը, եւ գոհարեղէններ ու փաստաթուղթեր բռնուեցան։ Քննութիւններ կատարուեցան նաեւ Ժընեւի մէջ, այն կասկածով թէ խաչագողը գոհարեղէններ եւ փաստաթուղթեր պահած է դրամատան մը մէջ։

Ոստիկանութիւնը նոր չէքեր գտաւ դրամատան մը մէջ, քանի մը միլիոն ֆրանք արժէքով։ Ֆոէտի Լիոնէն ալ իր կարգին 187 չէքեր յանձնեց, որոնք քաշուած էին Սթավիսքիի գործակալին՝ փաստաբան Կիպու - Ռիպոյի կողմէ եւ կը ներկայացնեն 350.000 ֆրանքի գումար մը։

Ապահովութեան Տեսչութիւնը հարցաքննութեան կանչեց կարգ մը գոհարավաճառներ, որոնք յարաբերութիւն ունեցած են Սթավիսքիի հետ։

Բանտարկուած ամբաստանեալներէն Տարբոս, որ հրատարակիչն է շաբաթաթերթի մը, խնդրեց հարցաքննութեան կանչել զինքը։ Կ'ըսուի թէ զգալի յայտնութիւններ պիտի ընէ։

Արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնուին բոլոր դատերը փարիզ փոխադրելու համար։

«Թագաւորին թոշակը աւելցնենք»

«ՈՉ, ԿՐՃԱՏԵՆՔ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԱՆՕԹԻ Է»

Մարտ 14ին բուռն տեսարաններ պարզուեցան Պելժիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Լէոփոլտ թագաւորին թոշակի յաւելման առթիւ. Ընկերվարականները՝ գլխաւորութեամբ Վանտէրվէլտի, համայնավարները եւ մէկ ալ ազատական հակառակեցան բանաձեւի մը, որ կ'առաջարկէր 2.500.000 ֆրանք աւելցնել թագաւորին թոշակը, իսկ 2.000.000 ֆրանք կենսաթոշակ յատկացնել այրի թագուհի Էլիզապէթի։ (Թագաւորին տարեթոշակն է 9.000.000 ֆրանք)։ Վիճաբանութիւնները այնքան տաքցան որ քիչ մնաց կռփամարտի պիտի յանգէին։ Անլուր հայհոյանքներ կը տեղային երկու կողմէն ալ։ Համայնավար կուսակցապետը անպատշաճ համարեց թագաւորի թոշակին յաւելումը, համատարած թշուառութեան այս օրերուն։ «Առաջարկուած 4.500.000 ֆրանք յաւելումին դէմ մենք ունինք 4.500.000 գործազուրկ»։ Էլիզապէթ թագուհին միլիոնատէրի մը այրին է եւ կենսաթոշակի պէտք չունի»։

Վանտէրվէլտ բացատրեց թէ ապրուստը աժանցած է, եւ ինչ որ Ալպէր թագաւորը բաւական կը սեպէր, պէտք է այժմ ալ բաւական համարուի։

Միակ կին երեսփոխանը, ընկերվարական Լիւսի Տէժառտէն, յայտարարեց.

— «Ես կը յարգեմ Էլիզապէթ թագուհին, որ ճշմարիտ կին մըն է. բայց ինչո՞ւ պէտք է երկու միլիոն ֆրանք ստանայ, երբ պատերազմի անկարները օրական միայն 1.50 ֆրանք կը ստանան»։

Նիւթական նախարարը (պահպանողական) դիտել տուաւ թէ Ալպէր թագաւորը իր գրպանէն կ'ամբողջացնէր արքունիքին սահմանուած պիւտճէն որ անբաւական էր բոլոր պալատները լաւ պահելու համար։

Զինաթափութեան դժուարութիւնները

Պ. Իտըն, Անգլիոյ լիազօրը որ վերջերս պտոյտ մը կատարած էր դէպի Փարիզ, Պերլին եւ Հռոմ, առջի օր տեղեկութիւններ հաղորդեց երեսփ. ժողովին։ Տպաւորութիւնը տաք չէր։ Իր կարծիքով, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը քաշքշուի, պատճառը ոչ թէ հրատայլերու թիւը, թնդանօթներու չափը կամ ծանրութիւնը որոշելու դժուարութիւնն է, այլ փոխադարձ անվստահութիւնը։ «Ազգերը բաւական վստահութիւն, կամ եթէ կ'ուզէք՝ բաւական քաջութիւն չունին իրարու հաւատալու այնքան որքան անհրաժեշտ է զինաթափութեան պայմանագիրը յարգելու համար»։ Զէկուցաբերը չուզեց որոշ մանրամասնութիւններ տալ իր ճամբորդութեան արդիւնքի մասին, սպասելով Ֆրանսայի պատասխանին։ Բայց կանխահաս համարեց յուսահատութիւնը։ «Եթէ խորհրդաժողովը ձախողի, միայն եւրոպական այս կամ այն պետութեան ապահովութիւնը չէ որ պիտի վտանգուի, այլեւ Մեծն Բրիտանիոյ ապահովութիւնը։ Եթէ ժողովը ձախողի, ամէն երկիր պիտի հարկադրուի վերաքննել իր պաշտպանողութիւնները, Մեծն Բրիտանիան թերեւս աւելի շուտով եւ առաջադրաբար քան միւսները, որովհետեւ արդէն շատ է կրճատած իր սպառազինութիւնները, ինքնաբերաբար»։

Իբրեւ եզրակացութիւն, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է նախ իրականացնել զինաթափութեան պայմանագիր մը, յետոյ վերահաստատել Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը։ Նախկին նախարար Չրրչիլ խօսք առնելով, դիտել տուաւ թէ զինաթափութիւնը ձախողած է։ «Փոխանակ մեր նպատակին հասնելու, յանկեցանք Գերմանիոյ վերազինման։ Այլեւս զինաթափութեան խնդիր չէ որ ունինք, այլ կարելի եղածին չափ սանձել զինարշաւը»։

Փոքր Համաձայնութիւնը եւ Մոսկուա

Չեխական կառավարութիւնը խորհրդային պատուիրակին ներկայացուց առեւտրական պայմանագրի մը նախագիծը։ Կը կարծուի թէ Խ. Իշխանութիւնը իրաւապէս ճանչնալու համար, կը սպասէ Ռումանիոյ որոշման։ Մինչեւ վեց շաբաթ կը սպասուի իրաւական ճանաչման։

Ժայռեր կը թափին գիւղի մը գլխուն

Նիսի լեռնային շրջանէն Ռոքպիլիէռի գիւղացիները գիշերանց փախան, վախնալով ժայռերու գահավիժումէ մը։ Այս գիւղը կործանած էր 1926ին, երբ հարիւրաւոր թօն ծանրութեամբ ժայռեր եւ հողակոյտեր թափեցան շրջակայ լեռներէն։ Այդ արկածին հետեւանքով մեռան 21 հոգի։ Զորեքշաբթի գիշեր ալ ժայռի խոշոր կտորներ ինկան գիւղին մէջ եւ բնակիչները լեղապատառ փախան իրենց տուներէն։ Անհապաղ մը կախուեցաւ, իմացնելու համար վտանգը։ Հարիւրաւոր բնտանիքներ այժմ կը բնակին տաղաւարներու մէջ որոնք շինուած էին 1926էն։ Ճարտարագէտներու կարծիքով, սակայն, քանի մը հազար թօն ծանրութեամբ ժայռեր կրնան գլորիլ, որ եւ է ատեն։

Յ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այսօր, ուրբաթ, 16 մարտ, իրիկուն ժամը 3ին կը կատարուի բացումը ծանօթ արուեստագէտ Պ. Յ. Խաչատրեանի պարսկական նոր նկարներու ցուցահանդէսին, Կալրի Ժոած Փըթիի մէջ, (8 Rue de Sèze) : Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ մինչեւ ապրիլ ութը, բաց ըլլալով լուր օրերը՝ ժամը 10 — 6, իսկ կիրակի եւ տօն օրերը՝ ժամը 2 — 6 :

Նկարահանդէսը կազմակերպուած է նախաձեռնութեամբ Իրանագիտութեան եւ Պարսկական Արուեստներու ընկերութեան եւ նախագահութեամբ Փարիզի պարսկական դեսպանին։ Հովանաւոր մարմնին անդամներուն մէջ կը գտնուին կրթական նախարար Պ. Էմէ Պէրթօ, Գեղարուեստի տեսուչ Պ. Հիւիգ-մոն, Պարսկաստանի ազգ. դրամատան տնօրէն Հիւսէյին խան Ալա եւ կրթական նախարար Հէէմէթ, Լուվրի թանգարանին պարդանկարչական բաժնի տնօրէնը եւ դեր-տնօրէնը, Կիմէի, «Ժէօ տը Փոմ»ի եւ ուրիշ մեծ թանգարաններու վերատեսուչները, Արմենակ պէյ Սագըզ եւ բազմաթիւ օտար գեղարուեստագէտներ :

Ինչպէս կը յիշուի, Պ. Խաչատրեան 1932 ապրիլին կրկին Սպահան երթալով, աւելի քան մէկ տարի մանրակրկիտ պրպտումներ եւ վերարտադրութիւններ կատարեց : Ցուցադրուած արտադրութեանց թիւն է 120, որոնց քանը վարպետ Մինասի գործերէն : Առանձին ցուցադրուած են նաեւ ուրիշ 28 նկարներ, զորս նկարիչը ինք երեւան հանած է Ալլահվէրտի խանի կամուրջին պատերէն եւ որոնք կը ներկայացնեն վառ տեսարաններ սիրային կեանքէ :

Շէնք մը փլաւ Պէյրութի մէջ

ՓԼԱՑԱԿՆԵՐՈՒՆ ՏԱԿ ԹԱՂՈՒԵԼՈՎ 27 ՀՈԳԻ

Պէյրութէն մարտ 14 թուակիր հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ երեք յարկով շէնք մը փլաւ քաղաքին կեդրոնը։ Քառասուն հոգի մեռան, 12 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՊԼՎԱՐԱԿԱՆ...

»»» «««

Խորհ. Հայաստանի մէջ (28 փետրուար) կը կարդանք. —

Երեւանի, ինչպէս Հայաստանի բոլոր շրջաններում մէջ կը շարունակուին միթինգները, բողոքելու համար Աւստրիոյ ֆաշիստներուն դէմ։ Այս առթիւ աշխատաւորութիւնը հրաւիրուած է նիւթական օգնութիւն հասցնելու Աւստրիոյ յեղափոխականներուն։

Ահա հանգանակութեան առաջին ցանկը. —

1. — Գործավարներու խորհուրդը՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

2. — Աշտարակի շրջան՝ Եղվարդի գիւղացիները՝ 750 րուբլի։

3. — Արաքս կայարանի բանուորները՝ 80 րուբլի։

4. — Երեւանի Քարհանքի բանուորները՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

5. — Սայաթ-Նովայի պաշտօնէութիւնը՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

6. — Երեւանի Շահումեան եւ Ազիզբեկով դպրոցներուն ուսուցչութիւնը՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

7. — Հանրապետական կլինիկական ինստիտուտի աշխատակիցները՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

8. — Կրթական տնօրէնութեան աշխատակիցները՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

9. — «Արագած» արտելի բանուորները՝ 2000 րուբլի։

10. — Ախտայի բջիջի անդամներէն 32 հոգի՝ 500 րուբլի։

11. — Ախտայի կոմունիստ երիտասարդներու միութիւնը՝ 400 րուբլի։

12. — Ախտայի թղթատարական աշխատաւորները՝ 100 րուբլի։

13. — Ախտայի ելմտական բաժնի աշխատակիցները 150 րուբլի։

14. — Իջեւանի կոմունալ բաժնի աշխատակիցները՝ իրենց մէկուկէս ամսուան աշխատավարձը։

15. — Կոմ. բարձր. գիւղատնտեսական վարժարանի ուսանողութիւնը եւ ուսուցչութիւնը՝ 2000 րուբլի։

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի, — անշուշտ այդպէս է հրահանգուած Մոսկուայէն։

Կը մտածենք։

Արտասահմանի մէջ հիւծախտաւորներ ունինք, թշուառութեան անօթի անկ պատկերներ։ Հայաստանի կառավարութիւնը օր մը օրանց խորհա՞ծ է հայ գաղթականներու տառապանքին մասին, — չէ՞ որ տառապանքն ալ... միջազգային է։

Արտասահմանի մէջ գործազուրկ աշխատաւոր բազմութիւններ ունինք, որոնց աչքը պաղեցաւ ճամբան՝ նորագոյն յոյսով։

Հայաստանի կառավարութիւնը Հայո՞ց կառավարութիւն է թէ «Հայաստան» անունով ռուսական նահանգի մը մարզպանութիւնը։

Կը մտածենք։

Հայաստանի կառավարութեան «քաղաքականութիւնը» ի՞նչ է, — զագութները խառնշտկել, եպիսկոպոսներու ւնորո՞ւքը կարմրցնել, Զինուորական դրա՞մ դրկել, Աւստրիոյ յեղափոխականներուն համար հանգանակութի՞ւն կատարել։

Բայց գիտե՞ն որ գաղութներու մէջ հայ ժողովուրդը, եւրոպական կոփի մը լծուած, մինչ կ'աշխատի իր քշակայքին կրակը վառ պահել, նոյն ատեն արի՞ւն կուլայ անարդարութիւններուն համար, զորս գործեցին դիւային Ներոպան ու կարմիր Ռուսիան։

ԱՐԱԶ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

— օօ —

Իբրեւ օտարականներ եւ հիւրեր այս երկրին մէջ, իրաւունք չունինք խառնուելու իրենց գործերուն, մանաւանդ որ չափազանց աննշան թիւ մը կը կազմենք եւ մեր ուժերը կշիռ մը չեն ներկայացներ իրենց նժարին մէջ։

Բայց, քանի որ ներկայիս հոս կ'ապրինք, գիտողի դիրքին մէջ մնալով հանդերձ, ստիպուած ենք հետաքրքրուիլ այս երկրին քաղաքական անցուդարձերով, ինչպէս կը հետաքրքրուինք, մարդկային եւ գեղարուեստական կեանքով։

Կը գտնուինք դէպքաղանցապէս աղատասէր ժողովուրդի մը ծոցին մէջ, իսկ Փարիզ ապրողներս մանաւանդ, յեղափոխութիւններու դասական կեդրոնին մէջ։ Շատ բան ունինք սորվելիք այս ժողովուրդէն, ամէնէն աւելի քաղաքական գետնի վրայ։ Եւ լրջօրէն հետեւելով բոլոր դէպքերուն կրնանք օգտակար փորձեր հաւաքել, այսօրուան եւ վաղուան համար։

Վերջին դէպքերու ներքին շարժառիթները հասկնալու համար, ստիպուած ենք քիչ մը ետ ակնարկ մը նետել, տեսնելու համար, թէ ի՛նչ փոփոխութիւններ կրած է այս երկրին հանրային կարծիքը։

Ֆրանսայի մէջ խորհրդարանական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան չորս տարին անգամ մը։

Կը յիշէք թերեւս, որ 1924ի ընտրութիւններէն յաղթական դուրս ելան «ձախակողմեան» տարրերը, գլխաւորութեամբ՝ արմատական ընկերվարականներու (S. F. I. O.)։ Անոնք չկրցան երկար օգտագործել այս յաջողութիւնը, որովհետեւ պատահեցաւ 1926ի «դիտումնաւոր» դրամական խուճապը, եւ անոր արդիւնքը՝ տնտեսական տագնապը, մինչեւ որ կազմուեցաւ, «ազգ. միութեան» դահլիճը գլխաւորութեամբ՝ Պ. Փուանքարէի։

1928ի ընտրութիւններուն յաղթեցին աջակողմեան տարրերը (ազգայնական, չափաւոր հանրապետական ազգայնական) եւ մինչեւ 1932 տիրաբար վարեցին այս երկրին գործերը՝ օժանդակութեամբ «կեդրոն»ին։

1932ի ընտրութիւններուն, անակնկալ յաջողութիւն մը գտան, դարձեալ, ընկերվարական տարրերը, այսինքն «ձախ»ը։

Ձախակողմեան կուսակցութիւններու մեծագոյնը արմատական ընկերվարականներն են, Էռիօ - Շօթանի - Տալատիէի կուսակցութիւնը։ Զանիկ փոփոխութիւններով՝ ներկայիս ունին 157 երեսփոխան, ըստ պաշտօնաթերթի (փետր. 21)։ Ասոնցմէ վերջ կուգան, բուն ընկերվարականները (S F. I. O.) իրենց 97 երեսփոխաններով։ Նախապէս 130ի չափ էին, բայց վերջերս պառակտեցան եւ մէկ մասը առանձին կուսակցութիւն կազմեց։ Դեռ կան ուրիշ 17 կուսակցութիւններ եւ խմբակցութիւններ, որոնց մէջ ամէնէն բազմաթիւը «ձախակողմեան արմատական»ներն են, 44 հոգի։

Ուրեմն, վեց հարիւրնոց երեսփ. ժողովին մէջ, բացարձակ մեծամասնութիւն ունեցող կուսակցութիւն չըկայ, ինչպէս կը պատահի Անգլիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ։ Գլխաւոր պատճառը անշուշտ շատ մը մանր խմբակցութեանց գոյութիւնն է։

Սահմանադրութեան համաձայն հանրապետութեան նախագահը դեկը յանձնեց արմատականներուն, որոնք իրենց ընտրական ծրագիրը իրականացնելու համար չէին կրնար կռթնիլ աջակողմեան կուսակցութիւններու վրայ։ Իրենց ամենամօտ եւ զօրաւոր կուսակցութիւնը ընկերվարականներն էին, իսկ վերջինները եւս, նոյն պատճառներով ստիպուած էին մօտենալ արմատականներուն, որով խորհրդարանին մէջ դահլիճին մեծամասնութիւնը կազմուած պիտի ըլլար ձախակողմեան տարրերէ։

Սակայն, հոս փափուկ հարց մը կը ծագէր։

Ընկերվարականները՝ իբրեւ բանւորական կուսակցութիւն իրենց որոշ ծրագիրը ունեցող, դահլիճին մէջ մտնելու համար կը պահանջէին, որ ինչպէս իրենք՝ արմատականները եւս կարգ մը զիջողութիւններ ընեն, Հիւկէնսի սրահին մէջ բանաձեւուած նուազագոյն ծրագրին գոհացում տալով։ Գլխաւոր բանաձեւերը հանուած էին, հանքերու, երկաթուղիներու, ճարտարարուեստական մեծ ձեռնարկներու ազգայնացման եւ շարք մը ընկերային առաւելութիւններու վրայ։ Ընկերվարականները չէին կրնար աւելի զիջիլ՝ առանց դրժելու իրենց ընտրական ծրագրին։ Ըստ իրենց, արդէն պէտք եղածէն աւելի յառաջ գացած էին այդ ճամբուն վրայ։

Եւ..... անհամաձայնութիւնը ծայր տուաւ, արմատականներու եւ ընկերվարականներու միջեւ, որոնք ընտրական պայքարին ներկայացած էին ձեռք ձեռքի, շատ տեղեր իրարու թիկունք տալով։

Արդիւնքը այն եղաւ, որ արմատականներու կազմած դահլիճները ստիպուեցան հրաժարիլ մէկը միւսին ետեւէն, անմիջապէս որ ընկերվարականները իրենց քուէները զլացան։

Վերջինները կ'ուզէին պաշտպանել արմատականներու կազմած դահլիճները, պայմանաւ որ կառավարութիւնը չառնէր այնպիսի քայլեր որոնցմէ վնասուէր աշխատաւոր դասակարգը։ Ըրին նոյնիսկ կարեւոր զիջումներ իրենց ծրագրէն, բայց եղան վայրկեաններ, որ այլեւս անկարելի դարձաւ իրենց քուէարկութիւնը ի նպաստ կառավարութեան, եւ կուսակցութեան կարկառուն ներկայացուցիչներու, Պլումի, Վէնսան Օրիոլի եւ ուրիշներու միջամտութենէն վերջ ցաւով իրենց քուէները խառնեցին հակառակորդներու քուէներուն.

Կը յիշէք, 1932ի ընտրութիւններէն ի վեր եկող – գացող դահլիճներու թիւը։ Կատարեալ «ջարդ»։

Այս անկայուն վիճակին անիրաւաբար պատասխանատու կը բռնեն ընկերվարականները, որոնք իսկապէս ծանր վայրկեաններ ապրեցան, գիտնալով որ, եթէ դահլիճին հակառակ քուէարկեն, քաղքենի - դրամատիրական կարգերու ներկայացուցիչներու հացին իւղ քսած պիտի ըլլան, իսկ եթէ ի գին դահլիճի մեծամասնութեան, աշխատաւոր դասակարգերու շահերուն հակառակ կարեւոր զիջողութիւն մը քուէարկեն՝ իրենց իսկ ծրագիրը ոտնակոխած պիտի ըլլան։ Եւ քանի՛ քանի անգամներ, երբ այս անելին առջեւ դրուեցան, նախընտրեցին առաջինը եւ մէկուկէս տարուան մէջ վեց դահլիճ փոխուեցաւ

Ընկերվարականներու յարաճուն վերելքէն շուարած մեծահարուստները ցնծութեան մէջ էին, ի տես ձախերու այս անհամաձայնութեան եւ իրենց ուրախութիւնը չէին ծածկեր, երբ օր մը, երեսփ. ժողովին մէջ, Պլումը, անոնց ներկայացուցիչներու երեսին, զանակի պէս նետեց հետեւեալ նախադասութիւնը.

— «Մեր քուէները ձերիններուն հետ խառնած պարագաներս իսկ, ձեր դէմ կը պայքարինք»։

Անկայուն վիճակը կը շարունակուէր սակայն տարօրեայ վէճերու մէջ, եւ բոլոր անոնք որ շահ ունէին, ընկերվարականներու գործի գլուխ չգալուն մէջ սկսան շահագործել այս վիճակը։

Դրամատիրական եւ ազգանուորական շրջանակները, մեծ ճարտարարուեստի տէրերը, իրենց ձեռքին մէջ ունենալով «մեծ մամուլը», սկսան «Մաթէն»էն, «Թան»էն, «Էնթրանսիժան»էն մինչեւ անկուսակցական նկատուած «Փըթի Փարիզիէն»ը եւ «Փառի Սուար»ը՝ սկսան հանրային կարծիքը լարել ձախերու դէմ, բոլոր մեղքերը անոնց վզին փաթթելով։ Եւ թոյնը հոսեցաւ անզգալաբար ժողովուրդին մէջ։ Հասկնալու համար թէ ի՛նչ աւերածիչ ուժ կը ներկայացնէ այս «մեծ մամուլ»ը, պէտք է նկատի առնենք որ տասնեակ միլիոնաւոր օրինակներով կը ծախուին ամէն օր։

Երկիրը ձախակողմեան գաղափարներու քուէ տուած էր, իսկ այդ գաղափարներու իրականացման վախն իսկ, Դամոկլեան սուրի պէս կախուած էր իրենց գլխուն։

Իրենց դիմացը կեցած էր աշխատաւոր դասակարգերու ուժը, բանուոր, գիւղացի, մանր պաշտօնեայ եւայլն, իսկ իրենց ձեռքին մէջն էր դրամական ուժը, որուն շնորհիւ կրնային ամէն ինչ ընել, եւ իբրեւ իրենց դասակարգային շահերը գիտցող, չթեբացան այդ ուժը չահագործելէ։

Սկսան պտտիլ - կանչել, թէ ձախերը կառավարել չեն գիտեր, թէ կայուն դահլիճ մը չըլլալով, Ֆրանքը դարձեալ պիտի իյնայ, թէ արտաքին թշնամին կը զինուի անընդհատ, իսկ իրենք, գեռ զինաթափութեան ժողովին պոչին փակած են, թէ սահմանադրական վարչաձեւը հինցած է այլեւս, պէտք է փոխել, եւն. եւն.։

Պարզ էր այս աղմուկին պատճառը, խուճապ առաջ բերել ժողովուրդին մէջ, եւ իրենց մարդիկը գործի գլուխ անցընել։

Իրենց բախտէն, պայթեցաւ նաեւ Սթավիսքիի խաչագողութիւնը, որուն մէջ կարգ մը արմատականներ խառնուած ըլլալով, սկսան շահագործել իրենց հակառակորդներուն դէմ։

Բայց այս մասին յաջորդով։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ՄԸ

Պոլսէն կը գրեն Ֆրանսական թերթերուն թէ արաբ հնապաշտ մը թանգարանի տնօրէնութեան ներկայացուցած է հին Աստուածաշունչ մը, որ կը կարծուի թէ 2000 տարուան հնութիւն ունի, գրուած Քրիստոսէ առաջ (?)։ Այս Հին Կտակարանը ունի 60 էջ, բոլորն ալ մագաղաթեայ։

Թուրք թանգարանին տնօրէնութիւնը հնութեանց մասնագէտներէ բաղկացած յանձնախումբ մը ընտրեց, քննելու համար Հին Կտակարանին հնութիւնը եւ վաւերականութիւնը։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՆԱԿ ՉԷ

օօօօ

ԹԵՀՐԱՆ, 1 մարտ — Աստուածանենք որ զանազան մութ անկիւններից հաւաքած նամակները՝ Հայաստանի անկախութեան գաղափարի դէմ քարոզութիւններ կատարելու համար, որոշ սահմաններում հասել են իրենց նպատակին։

Ստիպուած ենք ընդունել նաեւ որ ազատագրման թշնամիները բացի զրպարտական լայն միջոցներից, ունեն եւ վարպետութիւն իրենց սայլին կապելու որոշ Հայ խմբակցութիւններ որոնք անում են այն ինչ թելադրւում է իրենց

Ի՞նչ է այդ թելադրանքների բուն նպատակը։

— Բաժանել մեր Հայերիս որքան հնարաւոր է շատ մասերի. գրգռեցնել միմիանցով այնքան, ինչքան որ պէտք է ոչնչացնելու համար մեր դիմադրական կարողութիւնները, սառեցնել փոխադարձ այնպիսի ատելութիւն որի ուժով կարելի լինի ոչնչացնել հայ կազմակերպութիւնները։

Հակադաշնակցականները այժմ ընդառաջ երթալով հայութեան թշնամիների ծրագրներին, նոյն իսկ միութիւններ էլ են կազմում։

Ահա այդ օրինակ երեւոյթներից յառաջ եկած ցաւն է պատճառը որ ես ալ, դրչի աշխատանքով զբաղուելուց շատ հեռու լինելով հանդերձ, կը ստիպուիմ գրիչ վերցնել ասելու համար. — Նկատի ունեցէք, պարոններ, որ Դաշնակցութիւնը մենակ չէ։

Հայութեան թշնամիները մեր անկախութեան գաղափարը մեռցնելու համար եթէ հարուածները ուղղում են միայն Դաշնակցութեան, այդ նշանակում է որ օտարները այդ են տեսնում հայութեան պահանջների ճշգրիտ արտայայտութիւնը։ Եւ ըստ իս Դուրեանի դէպքն ալ ծրագրուած է եթէ ոչ Դաշնակցութիւնը քանդելու, գոնէ գալիք դէպքերի համար գգալապէս թուլացնելու համար գոյն։

Եթէ հակադաշնակցականները կանգ չառնեն մտածելու համար եւ շարունակեն հալածել Դաշնակցութեան պատրուակի տակ եւ հայ անկախութեան գաղափարը, այն ժամանակ թող նկատի ունենան թէ իրենց դէմ ունենալու են եւ ոչ – դաշնակցականները։ Այս ասածս սպառնալիք չէ, այլ մի տուրք զոր պարտաւոր ենք վճարելու մեր անկախութեան գաղափարին։

Լսօրս ուղղելով մասնաւորապէս ռամկավարներին, յայտարարում եմ որ Դաշնակցական եղած չեմ, բայց դատապարտելի եմ համարում ձեր ամէն մի ձեռնարկ որ կը սարքուի ժողովուրդը բաժանելու եւ Դաշնակցութիւնը խայտծելու համար։

Եթէ ձեր ամբողջ գործունէութիւնը հայութիւնը բաժանելու համար չէ, ապա ինչո՞վ բացատրել որ ձեր թերթերը մի համարի մէջ սխալներ են լցնում, նկարագրելու համար, գործ գտնելու անընդունակ կանանց փողոցային բղաւոցները։

Ինչո՞ւ Դուրեանի դէպքը ազգային աղէտի վերածող ճառախօսներդ չմըտածեցիք որ այդ սպանութիւնը գուցէ սարքուել է քողարկելու համար բուն հայրենիքում ապառուելիք աղէտների ծրագիրը։

Եթէ դուք ռամկավարներդ չէիք ուզում հայութեան թշնամիների համար օգտակար ծառայութիւն կատարած լինել, ինչո՞ւ շուտեցէք մտածել թէ խղճմտօրէն սպանութիւնը գուցէ կազմուած լինի հակահայկական մի – ացեալ ճակատ կազմակերպող ազդեցիկ–ների հետ որին դէմ է Դաշնակցութիւնը։

Եթէ Պ. ռամկավարներ, մտածում էք երբեւիցէ օգտակար ձեռնարկի դիմել, ինչո՞ւ էք հայ կուսակցութիւններին համաձայնութեան գալու բոլոր միջոցները ոչնչացնում։

Եթէ սեւ եւ սպիտակ Ռուսերը մըտածում են կարմիրների հետ մի ճակատ կազմել, Ռուսաստանը բաժանման ենթարկուելու վտանգի դէպքում, ինչո՞ւ նոյն ձեւ չէք մտածում դուք հայութեան համար։

Ֆրանսացիք երբ կանգնած էին ծանր կացութեան առջեւ, չնայած որ շատերը հասկցան պատճառները, բայց եւ այնպէս լռութեամբ անցան ժորժսի դիակի կողքով, յանուն միութեան եւ հայրենիքի շահերի։

Նոյն մեծութեամբ եւ հռչակով Գերմանացի Լիբկնեխտը անձայն թաղեց Գերմանիայում։

Կովկասահայերս ալ կրեցինք Ֆրանսայի եւ Գերմանիայի նման անձայն ցաւեր։

Մի առաւօտ սպաննուեցան մեր երկու զինուորական ընկերները։ Մենք ալ մեր հերթին պաշտօնական սպառնալիք յանձնեցինք Դաշնակցութեան Արեւելեան Բիւրոյին եւ այս բոլոր միջկուսակցական կռիւները անյայտ մնացին ոչ միայն օտարներից, այլ եւ մեր երկու կուսակցութիւնների շարքային անդամներից։

Հնչակեան եւ Դաշնակցական ղեկավարները այն ժամանակ կարողացան մտածել որ եթէ միջկուսակցական հակամարտութիւնները օտարների սեփականութիւն դառնան, Կովկասահայերս չպիտի կարողանայինք դիմադրել ոչ ռուս միապետութեան հալածանքներին եւ ոչ ալ Թաթարներին որոնք որոշել էին բնաջնջել մեզ։

Ինչպէս մեր երկրում կոտորել ենք որպէս Հայ եւ մեր թշնամիները կուսակցական բաժանումներ չէին կատարում, այնպէս էլ լինելու է վաղը եւ դուք Պ. ռամկավարներ այդ դէպքում լինելու էք ամէնից շատ վտանգուածը որպէս անմիջական կռիւներից հեռու եւ անզէն։

Ցաւալի է որ պարոն ռամկավարները չեն կարողանում ըմբռնել որ եթէ անկախութիւնը ոչնչացրին եւ կոտորեցին մեզ Հայերիս որպէս Դաշնակցականների եւ յեղափոխականների, այժմ ալ նոր վտանգի դէպքում այսօրուան Հայաստանում մեզ կոտորելու են որպէս համայնավարների եւ պատմութեան տարօրինակ խաղերի հետեւանքով համայնավար Հայերին կոտորածից պաշտպանելու է այն ուժը որ այժմ հալածւում է համայնավարների գործակալ ռամկավարների կողմից։

Այժմ հայութիւնը կախուած է անդունդի վրայ։ Եթէ մի քիչ ալ շարունակուին այս ձեւ միջկուսակցական հակամարտութիւնները, ամէն բանից առաջ կը վնասուի մեր անկախութեան հարցը եւ ով սրտցաւութիւն չունի այդ խնդրի մէջ, թող անի ինչպէս կարող է եւ ինչ ուզում է անել, այն պայմանով որ հրաժարի Հայ անունից։

Մ. ՎԱՀՐԱՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱԼԱԾՈՅ ՍԵՒԱԿՈՒՃԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Հայաստանի թերթերուն մէջ լոյս տեսան կարեւոր ուսումնասիրութիւններ սեւակուճի հանքերուն արժէքին մասին։ Թարգմանաբար եւ յաջորդաբար պիտի ներկայացնենք այդ ուսումնասիրութիւնները։ Նախ կ'առնենք ճարտարագէտ Գ. Շիրմազանեանի եւ Կարախանեանի ուսումնասիրութիւնը —

Հայաստանի տարածութեան մեծագոյն մասը ծածկուած է հրաբխային լեռներով, որոնք իրենց անբնակ, ճախ բուսականութենէ բոլորովին զուրկ տեսքով խոր տպաւորութիւն կը ձգեն ճամբորդներուն վրայ։

Այդ լեռները կը բաղկանան տեսակ տեսակ ապառաժներէ, որոնց մէջ կան նաեւ օգտակար հանքեր։ Մեծագոյն մասը կը կազմեն սեւակուճն (basalte) ու փուքարը (tuf), որոնք մինչեւ հիմա կ'օգտագործուէին միայն շինարարութեան մէջ։ Արդիւնաբերական եւ ճարտարագործական այլ պահանջներու համար սեւակուճը կը համարուէր անօգուտ։ Իրականին մէջ այդպէս չէ, սակայն։ Վերջին տասնամեակներու ճարտարագործական նուաճումներու շարքին կարելի է դասել նաեւ սեւակուճի ձուլելու գիւտը, որ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ արդիւնաբերութեան, մանաւանդ ելեկտրականութեան եւ քիմիական շինարարութեան համար։

1801ին Ջէմս Հալ եւ Գ. Ուատ 1863ին Դեմբրին, 1878ին Ֆաւկի ու Լեվի փորձեցին հալեցնել սեւակուճը

20րդ դարու սկիզբը կը կատարուին աւելի դրական փորձեր։ 1900ին Ֆրանսայի մէջ կը հիմնուի սեւակուճի ընկերութիւն մը, որ 2 գործարան կը բանայ։ Այնուհետեւ սեւակուճի գործարաններ կը բացուին Գերմանիոյ, Շուէտի, Նորվեկիոյ մէջ եւ. հալած սեւակուճով կը պատրաստուին ելեկտրաճարտարագործական, քիմիական շինարարական առարկաներ, ինչպէս մեկուսիչներ, քիմիական անօթներ, մայթերու յատուկ սալեր։

Ռուսիոյ եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ սեւակուճը ձուլելու եւ նման առարկաներ շինելու մասին առաջին քննութիւնները կատարուած են 1926ին։ Սեւակուճի հայրենիքն է Հայաստան։ Կ'արժէր, ուրեմն, որ մասնաւոր ուշադրութեան արժանանար սեւակուճը մեր երկրին մէջ։

1926ին կառավարութիւնը կ'որոշէ սեւակուճի գործարան մը հիմնել Երեւանի մէջ։ Քննութեան համար Փարիզ կը ղրկուին հայկական սեւակուճի նմոյշներ, Թոլագիրանի եւ Թոխմախան լճին շրջակայքէն առնուած։ Քննութիւնները ցոյց տուին որ որակով շատ բարձր է հայկական սեւակուճը։ Անհրաժեշտ էր քննել ոչ միայն ձուլման եւ ձուլածոյ սեւակուճով առարկաներու պատրաստութեան եղանակները, այլեւ զանազան սեւակճեայ հանքերու որակային տարբերութիւնը, որովհետեւ սեւակճեայ հանքերը, համաձայն իրենց տեսակին, կը ներկայացնեն տարբեր տարբեր յատկութիւններ, եւ երբեմն մէկ մասը օգտագործման չի ծառայեր։

1926էն սկսեալ, այս վերջին տարիներու ընթացքին կատարուեցան զանազան փորձեր։ 1927ին փրոֆ. Բունիեանի կողմէ Երեւանի մէջ, 1928–

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Տէր Զօր քաղաքը շատ խճողուած ըլլալով, հրէշ միւթէսարրֆը այս ձեւը յարմար գտած է։ Առտուն մարդիկ կը փնտռենք մօտակայ գիւղերէն մեր նաւակները ծախելու համար... Քիչ յետոյ կը շալէ մորակը, հեւ ի հեւ ամէնքս կը լեցուինք նաւակները եւ թիավարելով կ'անցնինք միւս կողմը։ Ոստիկանները տասնց վայրկեան մը կորսնցնելու կը քշեն մեզ դէպի անապատ (Էլճէզիրէ)։ Ոստիկաններէն մէկը կը մնայ նաւակներուն մօտ որպէսզի ուզած գնովը ծախէ եւ դրամը գրպանէ։ Այդ յանկարծակի վերաբերումի փոփոխութենէն այնքան ապշած էինք որ իւրաքանչիւրը գլուխը կախ լուռ ու մունջ կը քալէր։ Դէպի ո՞ւր...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԳՈՂԳՈԹԱՅԻ ԳԵԹՍԵՄԱՆԻՆ

Որքան կը յիշեմ, երկու օր յետոյ հասանք Սիւվար գաւառակը եւ մեր վրանները զարկինք այս անգամ Խապուրի (Խապուր գետ) եզերքը։ Երբ հոն հասանք, արդէն շատ - շատեր «հայրենի օճախը վերադարձողներէն» — մեզմէ առաջ իրենց վրանները զարկած էին։ 7—8 օրուան ընթացքին արդէն 70—80 հազար հոգիներ... Վրանաքաղաք մը դարձեր էր Սիւվարի անապատը, բոլորն ալ անշուշտ «վերադարձողներ»։ Ո՞ւր արդեօք, դէպի... հո՞ղ։ Ջէ՞ որ հող էինք եւ հող պիտի դառնայինք։ Մեր առաջին ճամբորդութենէն տարբերութիւնը այս էր որ մեր արգի «պահապանները» Չէչէններ(*) էին, որոնցմէ շատերը աղճատ յաջողեր է կծիկը դնել։ Թուրքերէն մը կը խօսէին։ Գիշերը մինչեւ ուշ տեղն արթուն էինք։ Արդէն երախաներու ճիչերը խառնուած մեզմէ ոչ հեռու գտնուող Ջրհանին ճռինչին եւ մեր սարսափի նախազգացումին, կը վանէին մեր աչքերէն հանգստաբեր քունը։ Ինչո՞ւ քնանալ, չէ՞ որ հեռու չէր այն ժամը երբ յաւիտեան պիտի քնանայինք եւ պիտի արժանանայինք «ընդ արդարս դասուելու»...

Եւ ահա զարհուրելի գիշերը։ Այդ գիշեր Ջրհանին ձայնը յանկարծ դադրեցաւ։ Երբ առաւօտուն մեզմէ կ'երթան քանի մը հոգի հետաքրքրութեան համար, կը տեսնեն որ 3—4 դիակներ կառչած են Ջրհանին մեծ անիւին, կարծես վայրկեան մը լռութիւն պարտադրելու համար։ Ջրհանը ժամերէ ի վեր լուռ կանգ էր առած։ Եւ մտածել որ այսօր կան այնպիսիները որոնք տարին մէկ անգամ, ի յարգանս անթաղ մեռելներուն ոչ միայն վայրկեան մը լուռ չեն մնար, այլ ընդհակառակն, իրենց լիրբ կաղկանձիւններով կ'ուզեն ուրիշին մէկ վայրկեանի լռութիւնը խանգարել.....

Կը հանեն դիակները եւ կը տեսնեն զարհուրելին, անպատմելին, — յօշոտուած դիակներ։ Մեր Սիւվար եղած ժամանակ նոյն ճանապարհէն անցած էր Չէյթունցիներուն կարաւանը։ Երբ կը հասնին Պուսէրա (բուն գոդգոթան), կը հասկնան թէ պիտի խողխողուին, գիշերանց կը յարձակին ոստիկան - Չէչէններուն վրայ, կը խլեն անոնց հրացանները եւ կը սկսին կրակ տեղալ։ Բայց քիչ յետոյ օգնական ուժեր հասնելով կը յաջողի բնաջնջել կարաւանը։

Այդ միեւնոյն օրը Չէյթունցիներէն վիրաւոր մը կը ճողոպրի սպանդանոցէն եւ կը հասնի Սիւվար եւ կը պատմէ եղելութիւնը քանի մը Հայերու։ Դժբախտութիւնը հոն էր որ Չէչէնները անմիջապէս ձիաւոր կը ղրկեն Սիւվար եւ հարիւրեակ մը Չէչէններ եւս կ'աւելցուին ոստիկանական ուժին վրայ։ Բայց վրանակայանը տակն ու վրայ եղած էր, շատեր բարերար մթութեան կը սպասէին։ Երբ մութը կոխեց, շատերը փախան։ Այդ գիշեր մինչեւ լոյս հրացանաձգութիւնը չդադարեցաւ։ Ցարդ ալ ոչ ոք գիտէ թէ հազարաւոր փախչողներէն քանի հոգի ազատեցան։

Յաջորդ օրը մունետիկ մը կը պոռար թէ «այն ընտանիքները որոնք ոսկի մը կը վճարեն, իրենց տեղը պիտի մնան եւ մնացեալները Շէտատտիյէ պիտի աքսորուին» Վճարողները մնացին եւ միւսները ճամբայ ելան։ Ով ոչխարային միամտութիւն, մահուան սարսափը մեր մէջ այն աստիճանի մեռցուցած էր տրամաբանութիւնը որ, ոչ ոք կը մտածէր թէ Սիւվարը որ եւ է առաւելութիւն չէր կրնար ներկայացնել Շէտատտիյէէն.

Երեք չորս օր կրկնուեցաւ նոյն դաւեշտը։ Հինգերորդ օրը բերբերու հարուածին տակ մինչեւ վերջին վրանը քակել տուին եւ ինկանք ճամբայ, որ Խապուրի եզերքէն էր։ Հակառակ անոր որ Արաբները ուղտաբարձ տիկերով ջուր կը բերէին մեզի հետ, ահագին գետը չփալով կը վազէր. մեր աչքին առջեւէն, բայց արգիլուած էր գետին մօտենալ։ Արաբները իւրաքանչիւր սուրճի գաւաթ 5 ղրշ. արծաթ դրամի կը ծախէին։ Ո եւ է մէկուն արգիլուած էր հետը ջուր վերցնել։ Մեր վերջին անգամուան կարաւանը 80 հազար հոգիէ կը բաղկանար։ Թէեւ մեր նախկին 80 հազարի թիւէն քանի մը կարաւաններ բաժնուած էին, բայց միւս կողմէ ամէն օր նորեր կուգային։ Հօրս այն տենդոտ ուխտը պաշտօնը իմ այսօրուան գործէս նըւազ միխիթարական չէր։ Չէչէնները մեզմէ հայերս կը տանէին որպէսզի գրել իրեն ինչ որ կը հրամայէին, որովհետեւ Չէչէններուն 90 առ հարիւրը գրել կարդալ չէին գիտեր։ Միւթէսարրիֆին ուղղուած նամակները հայերս կը գրէինք այսինքն — «շունէրէն այսօր այսքան սատկեցաւ»ի նման սիրտ բզքտող նամակներ։

Հոս կ'ուզեմ խօսիլ այն անէծքի մասին որ մօրմէս միակ ժառանգութիւնը մնաց։ Նախ քան Սիւվար հասնիլ պետին եզերք իջեւանած էինք։ Բոլոր մեծ ու պզտիկ տղաք կը լողային ջուրին մէջ։ Ես լողալ չէի գիտեր, եւ ջուրը մտանք Մինաս Հիւսեքիւեան ընկեր հայրենակցիս՝ հետ որ քաջ լողալ գիտէր։ Ջուրին մէջ ընկերս կսաւ կառչիլ ինծի հետ, ձեռքս քաշելով աւելի բացերը։ Վերջապէս յաջողեցայ ձեռով մը ձեռքէն ճողոպրիլ եւ անմիջապէս դուրս ելայ. հագուեցայ։ Վրէժի համար սպասեցի գետեզերքը։ Մինչ Մինաս կը փորձէր ջուրէն ելլել, ես ափ - ափ աւազ կը նետէի, սակայն նորէն ջուրը մտնել։ Վերջապէս աւելի վարէն ջուրէն ելաւ ու յարձակեցաւ վրաս։ Կոկորդ կոկորդի բռնուած էինք։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ

(Շար.)

(2)

(*) Չէչէնները չերքէզամման են եւ իրենց լեզուն Բրախսոան բարբառ մըն է։ Տէր Զօրի կուսակալն ալ Չէչէն էր, որ նախ քան կոտորածը բոլոր պաշտօնեաները եւ զինուորները Չէչէններով փոխարինեց։ Լսածիս համաձայն, Չէյթունցիներուն ջարդին իսք անձամբ ներկայ գտնուած է. բայց դժբախտաբար, Չէյթունցիները զէնք չեն կրցած ձեռք անցրնել եւ այդ բռնաութեան ծագումին անմիջապէս

1930 տարիներուն՝ Կարանդաշեւ եւ Վանգրովսկի մասնագէտներուն կողմէ, փրոֆ. Գինզբուրգի ղեկավարութեան տակ, Մոսկուայի մէջ
1931 սեպտեմբերին այս գիտական յանձնախումբը փոխադրուեցաւ Երեւան: Փորձերը տեղի կ'ունենան փոքր չէնքի մը մէջ, ուր կը գործէ ելեկտրական հնոց մը՝ 120 քիլոկրամ հալեցնելու տարողութեամբ: Փորձերը կը կատարուին Վանգրովսկիի ղեկավարութեան տակ: 900 — 1000 աստիճան տաքութեամբ հալոցին մէջ կը նետուին սեւաքուճի փոքրիկ կտորներ, որոնք կը հալին դիւրութեամբ: Ցետոյ այդ ձուլոյթին կը տրուի պատրաստուած առարկային ձեւը, — մեկուսիչ, անօթ, եւայլն: Թոխմախան լճի սեւաքուճը, որ կը ձուլուի այստեղ, կը ներկայացնէ արժէքաւոր այնպիսի յատկութիւններ, որոնք մեծ հետաքրքրութիւն կը բանան արդիւնաբերութեան համար, եւ այդ թեան յարգացման համար, եւ այդ արդիւնաբերութիւնը կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ:

Ձուլուած սեւաքուճը կը ներկայացնէ ապակիի եւ բիւրեղի ձեւ: Պէտք չէ մոռնալ որ հանքային սեւաքուճը շատ տկար է քան երկաթը, բայց ձուլածոյ ապակեձեւ սեւաքուճը աւելի դիմացկուն է քան երկաթը, իսկ բիւրեղացեալ սեւաքուճը ալ աւելի

Միւս կողմէ, ձուլածոյ սեւաքուճը օժտուած է թթուներու ազդեցութեան տոկալու կարեւոր յատկութեամբ մը: Այսպէս, մէկ քառակուսի ... սեւաքուճը ծծմբային թթուի մէջ ... մէկ ժամէն կը կորսնցնէ 0,0003 կրամ: Այս յատկութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի քիմիական արդիւնաբերութեան համար.

Դարձեալ, սեւաքուճը օժտուած է ելեկտրական բարձր հոսանքներու ազդեցութեան տոկալու յատկութեամբ: Այսպէս ձուլածոյ սեւաքուճէ պատրաստուած մեկուսիչը կը տոկայ 60 հազար վոլթ թանսիոնի, իսկ մէջ՝ 125,000 վոլթի: Ձուլածոյ սեւաքուճին ամրութիւնը կը մօտենայ ... ամրութեան, կը տոկայ ջերմութեան փոփոխութիւններուն 14էն մինչեւ 600 աստիճան.

Այսպէս, ձուլածոյ սեւաքուճին կարեւոր յատկութիւններէն օգտուելով կարելի է պատրաստել մեկուսիչներ՝ ելեկտրական փոխանցման գիծերու եւ հեռագրական ու հեռախօսական թելերու համար, ելեկտրագործական առքաւորման պարագաներ, քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ թթուներու համար գաւաթներ, սրուակներ եւ ամէն տեսակ փողանօթներ, ինչպէս նաեւ խողովակներ կոյուղիի եւ ջրմուղի յատուկ: Ձուլածոյ սեւաքուճէ մեկուսիչներ պատրաստելով՝ Հայաստան կ'ազատի յախճապակեայ ... մեկուսիչներ ներածելէ:

Պէտք է արձանագրել նաեւ որ սեւաքուճէ պատրաստուած առարկաները չափազանց աժան են: Այսպէս սեւաքուճեայ մեկուսիչները կ'արժեն 130 — 150 րուբլի մէկ տակառաչափը, մինչ յախճապակեայ մեկուսիչները՝ 1850 րուբլի. Աւելցուցէք նաեւ այն պարագան թէ Հայաստան անսպառ պաշար մը ունի սեւաքուճի հանքերու: Թոխմախան լճին հրջակայքը, գաճի գործարանին մօտ, 6,700,000 խոր. մեթր կը գնահատուի սեւաքուճի պաշարը: Այս հրջանը առատ ջուր ունի, եւ փոխադրական միջոցներու մեծ դիւրութիւն:

Հայաստանի կառավարութիւնը կ'աշխատի մասնագէտ ճարտարագէտներ եւ բանուորներ պատրաստել սեւաքուճի արդիւնաբերութեան եւ արդիւնագործութեան համար, միեւնոյն ատեն կ'աշխատի ընդարձակել գործարանը:

Երկրաշարժի մասին

>>> <<<

Թրքական հեռագրական գործակալութեան լուրը, Հայաստանի երկրաշարժին մասին, կը հաստատուի, բայց ինչպէս կ'ենթադրէինք՝ վնաս չէ պատճառած: Ահա հեռագիրները, զորս կը հրատարակէ Խորհ. Հայաստան, երկրաշարժի այդ ցնցումներուն մասին —.

ԳՈՐԻՍ, 23 փետր.— Փետրուարի 22ին, ցերեկուան ժամը 1.17ին, զգալի եղաւ երկրաշարժի ուժեղ ցնցում մը. Վնասներ չկան:

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ, 24 փետր.— Փետր. 22ին, ցերեկուան ժամը 12ին, այստեղ զգալի եղան երկրաշարժի ուժեղ ցնցումներ. Ղարաքիլիսայի աղբիւրներուն ջուրը պղտորեցաւ: Վնասներ չկան:

Ձիւն ձմեռ

>>> <<<

Փետր. 23ի լոյս գիշերը Հայաստանի բազմաթիւ շրջաններուն մէջ ձիւն տեղաց անընդհատ: Օդերեւութաբանական կայանին տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, ձիւնը փոթորկաշունչ կը տեղար մասնաւորապէս Սեմիոնովկայի, Վեդիի, Մարտունիի, Կարմիր Գիւղի, Ամասիայի, Ջաջուռի եւ Լէնինականի մէջ: Սեմիոնովկայի մէջ քամիին ուժը հաւասար էր 8 կէտի, ցուրտը զէրոյէն վար 15 աստիճան: Լէնինականի մէջ՝ 7 կէտ եւ —12 աստիճան, Ամասիայի մէջ՝ 4 կէտ եւ —16 աստիճան, Ջաջուռի մէջ՝ 6 կէտ եւ —14 աստիճան, Մարտունիի մէջ՝ —11 աստիճան: Փետր. 25ին Մարտունիէն կը հեռագրեն՝ Երեւան թէ երեք օրէ ի վեր փոթորկաշունչ ձիւն կը տեղայ շրջանին մէջ: Երթեւեկը դադրած է: Կէս մեթրէն աւելի ձիւն նստած է արդէն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան պատմութիւնը գրելու համար աշխատանքի հրաւիրուած են Լ. Արխեան, Դրաստամատ Սիմոնեան, Կարօ Ղազարեան, Մօրուս, Արտաշէս Կարինեան, Գարսամեան, Բոշնաղեան, Գ. Սարգսեան, Դզնունի, Ց. Գէորգեան եւ Գարիս:

Ջրային մարզախաղերը զարգացնելու նպատակով, Հայաստանի Մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդը Գաթումէն մասնաւոր նաւակներ ապսպրեց,— այդ նաւակները պիտի գործածուին Սեւանի եւ Այգըր լճերուն, Զանգուի եւ Ախուրեանի ջուրերուն վրայ:

Փետրուար 20ին, երեկոյեան ժամը 10.30ին, Արտաշատ փողոցին վրայ, Քանաքեռի կայանին հրէշէջ ... ինքնաշարժը բախեցաւ հանրակառքին: 2 հոգի մեռան եւ 4 հոգի վիրաւորուեցան. Քննութիւնը երեւան բերաւ, որ ինքնաշարժին մեքենավարը գինով էր այդ պահուն: Հանրապետական դատախազը հրամայեց հրապարակային դատավարութեան կատարել, խստիւ պատժել պատասխանատուները, եւ, նկատի առնելով որ վերջերս յաճախադէպ դարձած են ինքնաշարժի արկածները մեքենավարներու գինովութեան եւ ինքնաշարժներու արագընթացութեան պատճառով, կարգ մը արգելքներ դրաւ եւ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան:

Լէնինականէն կը հեռագրեն Երեւան թէ փետր. 25ին երեկոյեան Արզին կայարանին մօտ տեղի ունեցաւ շոգեկառքերու բախում մը: Թիֆլիս-Երեւան շոգեկառքի երթեւեկը ընդհատուեցաւ մէկ օր: Քննութիւն կը կատարուի արկածին մասին: Փետր.ի վերջին շաբթուան մէջ երկրորդ արկածն է այս որ կ'արձանագրենք:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

>>> <<<

ՖԻԼԻՊԷ, 5 մարտ (Ցառաջ) — «Պետօ Սերեմճեան» ընթերցարանի վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Փետր. 18ը հոս տօնուեցաւ երէկ, 4 մարտ, Մակեդոնական սրահին մէջ: Սրահին բոլոր աթոռները գրաւուած էին. իսկ ամբողջ երիտասարդութիւնը կը մնար ոտքի՝ կանգ:

Նախագահը Թ. Արզումանեան թըւումը բրաւ այն «Օրերուն զորս կը տօնենք, եւ արագօրէն բնորոշեց անոնց ամէն մէկին իմաստը: Ցետոյ ծանրացաւ փետրուար 18ին վրայ, ու ճիշդ այն պահուն երբ եռագոյնին անարգել ծածանումի մասին իր հաւատքը կը յայտնէր, հինգ երիտասարդներ բեմ բերին դրօշ մը, ու անաամբողջ սրահը միաբերան սկսաւ երգել «Մեր Հայրենիք»ը:

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Ցովհ. Տէվէճեան: Բանախօսը ժամանակագրական ու տարրալուծական կերպով թուեց այն բոլոր դէպքերը, որոնք տեղի ունեցան 1914էն առջին եւ հեռուէն կամ մօտէն կապ ունեցան հայ ժողովուրդի ու հայ դատին հետ: Բնորոշեց այն պայմանները որոնց մէջ կոչուած էր ապրելու եւ զարգանալու մեր մանուկ Հանրապետութիւնը, ծանրացաւ հանրապետական կառավարութեան եւ Մոսկուայի բանակցութեանց վրայ, յիշեց Երեւանի կողմէ կատարուած զիջումները Քրեմլինի, և ցոյց տուաւ բարեացակամութիւնը դէպի Էնկիւրին, եւ, հակառակ այդ բոլորին, նախագծեալ ռուսեւթուրք համաձայնութեան գործադրութիւնը, որ սկսաւ Գարալէքինի վերջնագրով: Անկէ յետոյ, դեկտ. 2էն մինչեւ 17 փետրուար գիշերը, այն դժնդակ կեանքը որ վիճակուեցաւ Հայաստանի ժողովուրդին: Ու, իբրեւ հետեւանք այդ բոլորին, ժողովրդային ըմբոստութիւնը:

Մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցաւ ընկ. Տէվէճեանի բանախօսութիւնը, որմէ վերջ նախագահը փակեց հանդէսը:

3 մարտ, շաբաթ գիշեր, «18 Փետր.»ի տօնակատարութեան առթիւ, «Պետօ Սերեմճեան» ընթերցարանի մէջ տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը: Սանդծուած էր ջերմ մթնոլորտ մը: Նման հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ նաեւ յաջորդ երեկոյ, տօնակատարութենէն վերջ: Գուլկար փաստաբան մը, որ ներկայ էր հաւաքոյթին, ինքնաբերաբար խօսք առնելով դրուատեց Հայ Յեղափոխութիւնը, յայտնեց իր խոր համակրանքն ու հիացումը՝ Հ. Ց. Դաշնակցութեան եւ մաղթեց որ Հայրենազուրկ հայութիւնը օր մը իր ոտքերը դնէ իր հայրենի հողին վրայ: Նոյան պահանջին վրայ խօսեցաւ նաեւ մեր աշխատակիցը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

Անցեալ երեքշաբթի գիշեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը հանդիպում մը ունեցաւ միութեան եւ վերջերս «Լիկ» ար Փարիզի կողմէ կախակայուած խումբերուն խաղացողներուն ու վարիչներուն:

Այդ հաւաքոյթին մէջ ներկաները ցարդ ֆութպոլիստներուն ոչ մէկ հայկական ժողովի մէջ չտեսնուած կարծիքներու համերաշխութիւն մը երեւան բերին: Բոլորն ալ համաձայն գտնուեցան սա կէտին շուրջ — Միութիւն՝ մէկ անուան տակ, ղեկավարութեամբ «գործին տեղեակ» յանձնախումբի մը, արտաքսում այժմու ոչ-նախանձելի վիճակին գլխաւոր պատասխանատուներուն եւ մանաւանդ սովորական ֆութպոլիստ մը ըլլալով մէկտեղ նիւթական շահ ակնկալողներուն: Այս տրամաբանական եւ ամէնուն համամտութիւնը ստանալու կոչուած ծրագրին անշուշտ Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի փարի եւ մոռնալով անցեալի բոլոր տգեղութիւնները, իր անուան շուրջ հաւաքէ հայկական ֆութպոլին ամբարտումին եւ յառաջդիմութեան նախանձախնդիր բոլոր երիտասարդները: Այս ուղղութեամբ կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի կ'ունենան այժմ եւ կը յուսանք թէ այս կարեւոր խնդիրը պիտի ստանայ իրեն յարմար լուծումը:

Նոր ուղղութիւն մը պէտք է ընդգրկել, չվերսկսելու համար անցեալի սխալները, որպէսզի քանի մը ամիսէն նոր «Տորքեր», նոր «Իւնիոն Սփորթիվ»ներ մէջտեղ չելլեն: Իրաւ է թէ տակաւ քիչ մը դժուար պիտի ըլլայ, քանի որ «Ֆէտէրասիոն»ին որոշումով այսուհետեւ ոչ մէկ հայկական ֆութպոլի խումբ պիտի վաւերացուի: Նախ այլ եւս պէտք չէ վազել մեծ յաղթանակներու ետեւէն, այլ ինքն անոնց ուշադրութիւնը կեդրոնացնել միայն առաջին խումբին վրայ, իրենց բախտին ձգելով միւս խումբերը: Երբ նորահաս ֆութպոլիստներէն մէջտեղ ելլեն յաջողակներ եւ առաջին խումբէն խիստ արժանիներ, անոնց պէտք է հասկցնել թէ իրենց այդ «առաջին բարձրացումը» յաւիտենական չէ եւ երբ այլ եւս առաջին խումբին խաղալու արժանի չնկատուին, պէտք չէ լքեն ֆութպոլ խաղալը: Այս բազմակողմանիօրէն ցաւոտ խնդրին միայն մէկ երեսոյթն է: Դեռ կան ուրիշներ անշուշտ

Կիրակի օր, շաբաթէն ի վեր տեղացող անձրեւին տակ ցեխ դարձած մարզադաշտի մը վրայ, Փարք տէ Փրէնսի մէջ, Ֆրանսայի Ֆութպոլի ներկայացուցչական խումբը պարտուեցաւ Զուիցերիոյ համանուն խումբէն 0—1ով: Այս պարտութիւնը անակնկալ մը եղաւ բոլորին համար, որովհետեւ անցեալ ամիս Պելճիքայի դէմ իր տարած յաղթութենէն յետոյ Ֆրանսայի խումբին համար Զուիցերիոյ պէս այս տարի մեծ արժէք մը չներկայացնող խումբի մը յաղթելը դիւրին կը կարծուէր: Բայց ցեխոտ գետինը Ֆրանսացի խաղացողներուն համար մեծ արգելք մը եղաւ, եւ անոնք սխալ մը գործեցին յամառելով խաղալ իրենց սովորական խաղերպը, որուն դէմ Զուիցերիացիները միջոցը գտան ազդուօրէն պաշտպանուելով հանդերձ քանի մը յարձակումներ փորձելու: Ասոնցմէ մէկուն ընթացքին էր որ յաջողեցան իրենց նշանակէտը շահիլ առաջին խաղամասին վերջերը:

Ֆրանսա այս տարի դեռ հետեւեալ միջազգային մրցումները պիտի կատարէ — Փարիզի մէջ մարտ 25ին՝ Չեխոսլովաքիոյ դէմ, Լիւքսէմպուրկի մէջ ապրիլ 15ին՝ Մեծ Դքսութեան ազգ. խումբին դէմ, Ամսթէրտամի մէջ՝ մայիս 10ին Հոլանտայի դէմ: Եթէ Լիւքսէմպուրկի յաղթէ, Ֆրանսա մայիսին վերջը կը մեկնի Իտալիա մասնակցելու աշխարհի ախոյեանութեան մրցումներուն որոնց մասին պիտի խօսինք առանձին:

Երեքշաբթի գիշեր Վէլօտրոմ տ'Իվէրի մէջ սկսաւ Հեծելանիւի վեցօրեակը: Հեծելանիւի այդ վազքը խառնուրդ մըն է տեսակ մը տօնավաճառի, կրկէսի եւ նաեւ սփորի. Հոն տիրող մթնոլորտը շատ ինքնատիպ է, սկսեալ վերնայարկերէն ուր Փարիզի «Թիթի»ն հօթ ֆրանքի փոխարէն քառասունութ ժամ անշնչելի օդ մը շնչելու իրաւունքը ձեռք կը ձգէ — մինչ վարը, «փիլուզ»ը՝ ուր սեւազգեստ այրեր ու պճնազարդ կիներ կ'ընթրեն կէս գիշերէն վերջ, հարիւրաւոր ֆրանքի փոխարէն, գոյնզգոյն լապտերներով զարդարուն սեղաններու շուրջ: Մինչ այդ՝ երկու հարիւր յիսուն մեթրնոց տախտակէ «փիսթ»ին վրայ հեծելանուորդները կը դառնան անընդհատ: Անոնց թիւը երեսուն է, երկուքական հոգինոց տասնըհինգ խմբակներու բաժնուած: Երկու ընկերներէն մէկը անպայման պէտք է դառնայ, մինչ միւսը կը հանգչի: Ու վեց օր տեւող վազքին ամէնէն հետաքրքրական պահերը կը սկսին երեկոյեան ժամը հինգին մօտ — երբ կրկէսը կը լեցուի — եւ կը վերջանան առաւօտեան ժամը երեքին մօտ — երբ կրկէսը կիսով կը պարպուի: Ուրեմն հեծելանուորդները խուռներամ բազմութիւն եղած ժամանակ եռանդով կը սուրան, իրար կը գլեն կ'անցնին, խմբակ մը միւսներէն մէկ, երկու կամ աւելի շրջան առաջ կ'անցնի — մէկ խօսքով «դարձ»ը կը ստանայ իրապէս հետաքրքրական դրօշմ մը: Աւելցուցէք ասոր վրայ բարձրախօս գործիքը, նուագախումբը, զանազան վաճառանիշերու կողմէ տրուած նուէրներուն յայտարարումը եւ իբր դափնեպսակ ժէսթը այն գեղեցիկ կնոջ՝ որ իրեն չպատկանող դրամատոմսերը ափերով հեծելանուորդներու միջեւ բաժնելով կ'ուզէ շահիլ «Վեց Օրերու Թագուհիի» վաղանցուկ տիտղոսը:

Հետաքրքրական է ըսել այս առթիւ թէ անցեալ տարի Վիէննացի դերասանուհին՝ Ռիթա Կէորկ մեծ շռայլութիւն ցոյց տալով —անշուշտ Սթավիսքիի հովանաւորութեան տակ — խլած էր այդ պատիւը: Այս տարի պիտի գտնուի՞ կին մը որ այդ ժէսթը ունենայ եւ չզրկուի «վերնայարկ»ի յաճախորդներէն:

Ինչպէս ամէն մրցումի, «Վեց Օրերու» մէջ ալ յաղթական մը պէտք է, որու ալ վիճակի:

Եթէ վերջին օրերս փոփոխութիւն մը չէ կատարուած, այս կիրակի օր, 18 մարտ, Միլանի մէջ Իտալիոյ Ֆութպոլի ազգային խումբը պիտի ընդունի Յունաստանի ներկայացուցչական խումբին այցելութիւնը: Այս մրցումը պիտի կատարուի իբր նախապատրաստական խաղ. այսինքն յաղթականը միայն մասնակցելու իրաւունքով — աշխարհի ախոյեանութեան մրցահանդէսին համար: Ի հարկէ Իտալացիները դիւրութեամբ պիտի շահին յաղթութիւնը: Յայտնի է թէ Յունաստանի ինչ աստիճանի արժանի դիմադրութիւն մը պիտի կրնայ փորձել համբաւաւոր Իտալական ... դէմ, եւ մեր հայրենակից Դանիէլեան — եթէ խաղայ —ի՞նչ չափով պիտի կրնայ մեղմացնել Իտալացի յառաջապահներու խոյանքը

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Ներգաղթի մասին

>>> <<<

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն գիտել կուտայ Ներգաղթի նուիրուած խմբագրականներու շարքի մը մէջ (17 փետրուար).

— «Այսօր, բոլշեւիկեան տիրապետութեան 13րդ տարեդարձին, մի՞թէ Հայաստանը անկարող է ներս առնել քանի մը տասնեակ հազար մարդ, առանց ձգձգումներու, առանց սրտմաշուքի, առանց անտեղի պատճառաբանութեանց:

Կարող է, ու կը պակսի միայն կառավարութեան բարեացակամութիւնը: Ներգաղթի անյաջողութեան պատասխանատուութիւնը բարդելգաղթահայութեան վրայ՝ արդար չէ քանի մը հիմնական պատճառներով:

Նախ՝ ներգաղթի կազմակերպութեան ձեւը ինքնին անյաջող է: Հայաստանի կառավարութիւնը ներգաղթի կազմակերպութեան հարցը պիտի դնէր բոլորովին անկողմնակալ գետնի վրայ, առանց դասի, դասակարգի եւ կուսակցական խտրութեան, ցանկանալով, որ ներգաղթի յանձնաժողովներուն մէջ մտնեն բոլորը՝ Հօկը, Ռամկավար, Հնչակ, Դաշնակ, Բարեգործական, Հայրենակցականներ եւ բոլոր անոնք, որոնք կրնան այս կամ այն կերպ օգնել ներգաղթին:

Այն ժամանակ կարելի կ'ըլլար ընտրել համագաղութային ազդեցիկ մարմին մը, իր ճիւղերն ունենալով բոլոր այն երկիրներու մէջ, ուր բաւա մը հայութիւն կայ:

Ասոր հակառակ Հայաստանի կառավարութիւնը այդ գործը վստահած է միայն Հօկին, որ բացարձակապէս վարկաբեկուած կազմակերպութիւն մըն է բոլոր գաղութներու մէջ: Ետոյ՝ ներգաղթի համար հաւաքուած գումարները պէտք է գործածուին իր նպատակին, բացառապէս վերը առկայծուած միջկուսակցական եւ համազգային մարմնի միջոցով, որ իր ներկայացուցիչը պիտի ունենար կառավարութեան մօտ:

Այս միայն այն պատճառով, որ գաղթահայութիւնը վստահութիւն ունենար զոհաբերելու:

Հօկի կեդրոնի եւ անոր մասնաճիւղերու կողմէ եղած գեղծարարութիւնները եւ դրամական շռայլ վատնումները, այն ալ տարբեր նպատակներու համար, վերջ կը գտնէին: Ու ժողովուրդը կը հաւատար, որ իր տուած լումաները կը ղրկուին Հայաստան ներգաղթի եւ վերաշինութեան համար:

Հօկի ներգաղթային գործունէութիւնը ձախողած է, ու Հայաստանի կառավարութիւնը այդ գիտնալով, վերջին անգամ անոր միացուցած է նաեւ Բարեգործականը:

Արդ, Հայաստանի կառավարութիւնը ներգաղթի գործը վստահած է միայն Հօկին եւ Բարեգործականին, անտես առնելով ներիրաբերող ամբողջ գաղթահայութեան փափաքը:

Հօկն ու Բարեգործականը կը ներկայացնե՞ն ամբողջ գաղութները:

Ո՛չ: Այս է խնդրին վիլասոր կողմը»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Ամրոց» թերթի մէջ զարմանքով կարդացինք ինչ որ «հայապաշտութեան դէմ միթինկ»ի մը մասին որ սարքուած է մարտ 10ին, Լիոնի մէջ եւ որուն իր մասնակցութիւնը կը բերէ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու տեղական մասնաճիւղը:

Այսու կը յայտարարենք.—

1.— Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան հետ ոչ մէկ կապ ունի վերոյիշեալ «մասնաճիւղ»ը եւ այդ նկատելու է պարզապէս Միութեան անուան չահագործում քանի մը ինքնակոչ անհատներու կողմէ:

2.— Եթէ անոնք կը պատկանին ապալրուած այն անուանաշարքին որ —րանցմէ մէկ երկու հատ միշտ կը տեսնենք «Ամրոց»ի իւրաքանչիւր թիւին մէջ եւ որոնք իրենց «զօրավար»ի գովքը եւ իրենց հաւատարմութիւնը կը փառաբանեն, բարի վայելում կը մաղթենք իրենց...

3.— Բայց կը յանձնարարենք թէ Զ. «զօրավար»ին եւ թէ իր «կարգապահ» զինուորներուն որ ազօրէն կերպով չահագործեն Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան անունը եւ հարկադրանքի տակ չդնեն մեզ դիմելու օրինական միջոցներու:

Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութեան
Նախագահ՝ գնդ. Տ. Բաղդասարեան
Քարտուղար՝ Ն. Գալուստեան

(Կնիք)

ՏՈՔԹ. ՏԻԳՐԱՆ ՍՊԱՐԹԱԼԻ կը հաղորդէ թէ, կոկորդի հիւանդութեանց մասնագէտ Տոքթ. Սիմէոն Սպարթալիի մահուան առթիւ շատեր անունի շփոթութեան մատնուած են: Փարատելու համար այդ շփոթութիւնը, Տոքթ. Տիգրան Սպարթալի կը յայտնէ թէ սովորականին պէս կ'ընդունի հիւանդները իր քլինիքին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

«ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԸ»

— օօ —

Հրամանատարը հերքեց այն ենթադրութիւնը թէ շարժանկարին դերակատարներէն երկուքը կը ներկայացնեն իշխանն ու իշխանուհին:

Երդուեալները դարձեալ գացին ժապաւէնը տեսնելու

Երկու փաստաբաններուն ճառերէն եւ զանազան անձերու վկայութիւններէն յետոյ, դատաւորը խօսքը ուղղելով երդուեալներուն ըրաւ հետեւեալ ամփոփումը.

— Դուք պիտի վճռէք թէ շարժանկարին մէջ երեւցող իշխանուհի Նաթաշան, իշխանուհի Եուսուփո՞վն է իրականութեան մէջ: Նկատի չպիտի առնէք թէ ժապաւէնին հեղինակը ինչ նպատակներ ունեցած է անոր պատրաստութեան ատեն. Հեղինակին՝ իշխանուհի Եուսուփովին ծանօթ կամ անծանօթ ըլլալու պարագան կապ չունի այս հարցին հետ: Պիտի որոշէք միայն թէ իշխանուհին ճանչցող ո եւ է մէկը կրնա՞ր անոր նմանցնել շարժանկարին դերակատարուհին: Անհրաժեշտ չէ նոյն իսկ որ ամբողջ աշխարհը ճանչնայ զայն ժապաւէնին վրայ. եթէ միայն քանի մը հոգի ալ այդ նմանութիւնը յանդին, ներկայ դատավարութիւնը դարձեալ կը պահէ իր իմաստն ու զօրութիւնը:

Պաշտպան փաստաբանին տեսակէտով, եթէ շարժանկարին մէջ երեւցող այս կամ այն տիպարին իրական անձնաւորութիւնը ողջ է, այն ատեն կրնայ անուանարկութեան դատ բանալ: Հետեւաբար հիմնուելով այդ տրամաբանութեան վրայ, եթէ Տիկին Վիրուպովան կամ Մունեա Գոլովինան ողջ ըլլային, իրաւունք պիտի ունենային դատ սկսելու ընկերութեան դէմ: Փաստաբանը ըսաւ թէ իշխանուհի Եուսուփովը երբեք տեսած չէ Ռասփութինը ուրեմն չի համապատասխաներ «Նաթաշա»յ տիպարին:

Ամէնէն ուշագրաւ պարագան որ իրաւունք տուած է իշխանուհիին՝ այս դատը բանալու, շարժանկարի ընկերութեան հետեւեալ նախաբանն է զոր գրած է ժապաւէնին սկիզբը. «Անիկա պատմութիւնն է խելագար մարդու մը որ քայքայեց կայսրութիւն մը. տիպարներէն ոմանք տակաւին ողջ են. մնացածները մեռած են խժդժօրէն»:

Ուրեմն անկարելի է պնդել թէ ստեղծուած տիպարները բոլորն ալ երեւակայական են: Ընկերութիւնը ինքն իսկ կը յայտնէ թէ ոմանք ողջ են: Ասոնցմէ երկուքը իշխանուհի Եուսուփովն ու իշխան Եուսուփովն են:

Ինչպէս քաջ գուք պիտի վճռէք եթէ եղածը իսկապէս անուանարկութիւն է չենք կրնար երեւակայել աւելի վիրաւորական, աւելի վնասակար վարկաբեկում մը: Ամուսնացած եւ պարկեշտ կնոջ մը համար չկայ աւելի մեծ վիրաւորանք քան ըսել թէ անիկա եղած է Ռասփութինի սարփուհին:

Դատաւորին այս խօսքերէն ետք, տասներկու երդուեալները — որոնց երեքը կին — առանձնացան խորհրդակցութիւն կատարելու համար:

Երկու ժամ վերջ վերադարձան եւ յայտնեցին իրենց վճիռը.— Իշխանուհի Եուսուփովը իրաւունք ունի:

— Ի՞նչ գումար կը տնօրինէք իբրեւ վնասուց հատուցում, հարցուց դատաւորը:

— Քսանհինգ հազար սթերլին, պատասխանեց երդուեալներուն առաջնորդը:

×

Եւ իշխանուհի Եուսուփովը դատարանէն մեկնեցաւ երջանիկ ժպիտ մը իր շրթունքին վրայ:

Երկու կողմերուն դատական ծախքերուն ընդհանուր գումարը եղած է տասնըհինգ հազար ոսկի: Փաստաբանը ստացած է 2500 ոսկի, իսկ Սըր Հէյթինկս 1400.

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Վերջ)

Առեւանգում Փարիզի մէջ

Հինգշաբթի գիշեր ժամը 1.45ին երիտասարդ հայրենասէրներու անդամներէն վեց հոգի յանկարծակի բռնուեցան համայնավարներու կողմէ, որոնք պատռեցին անոնց փակցուցած յայտարարութիւնները։ Ետքը կռիւ մը ծագեցաւ որու միջոցին Հայրենասէրներէն մէկը կառք մը նետուելով, առեւանգուեցաւ։

9ՐԴ ԵՒ 10ՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւախաղի 9րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի ապրիլ 10ին, իսկ տասներորդ եւ վերջինը՝ ապրիլ 24ին։ Այնուհետեւ պիտի սկսի Նոր շրջանը, որուն պայմանները հրատարակուած են պաշտօնաթերթին մէջ։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը գաւառական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Երկուշաբթի (19 Մարտ) երեկոյ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ Նոր-Հրգային Հայաստանի շուրջ։

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան, Քրիստափոր եւ Եղբիւր Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 33, Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։

ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական գասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Գուճիկեանի բնակարանին մէջ։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ գիշեր Խաժակ Ակումբի վարչութեան երեկոյթէն վերջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԻՇԽԱՆ (Մարսէյլ) Ենթակոմիտէն սովորաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բացականները նկատի կ'առնուին։

ԳԱՌՆԻՈ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Օկսուտական վ.երին մարմինը կազմակերպած է այցելութիւն մը ողբացեալ ԳԱՌՆԻՈ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի գերեզմանին, այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին Rosny s/Boisի գերեզմանատունը։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

Ծանօթ.— Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Շոգեկառք կայ որ լ'Էսթէն ժամը 3ին. հանրակառք թիւ 118-121 Փորթ տը Վէնսէնէն եւ իջնել Rosny s/Boisի գերեզմանատունը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պլիտայի (Ալճերիա) հայ գաղութին, որ նախորդ տարիներու պէս այս տարի եւս օժանդակեց մեր օրացոյցի պատրաստման։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestin.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՑԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շէրց թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ —

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետ հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ԹԵՐԹԸ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շէրց թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ԵՒ ԶՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսեալ 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (77)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏՃԻՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Եւ որովհետեւ դիւրին բան չէր 5—6 հոգիով ձերբակալել 150 հոգինոց փախստականներու խումբ մը, փախստականները մէկիկ մէկիկ թխմուած էին մզկիթ՝ «աղօթք պիտի ընենք» ըսելով։

Անոնք մզկիթին մէջ ժխմելէ վերջ, մզկիթին շուրջ շարուած էին ոստիկաններ այն անձունները զորս շրջակայքէն բերած էին եւ Արղունին կը փոխադրէին։ Փախստականները մէկիկ մէկիկ կը հանէին մզկիթէն, եւ իրենց արժանի պատիժը կուտային։ Այդ պատիժը կը կայանար անոնց պեխերը ածիլելուն մէջ։ Բոլոր փախստականները Լազ էին, որով, ըստ պատասխանատու պաշտօնէութեան անոնց համար աւելի մեծ պատիժ մը չէր կրնար ըլլալ։ Այս պատիժէն յետոյ, փախստականներէն մէկուն կինը եկած եւ ամուսինը առանց պեխի տեսնելով, վրան յարձակած եւ, բոլոր Լազ կիներուն նման որոնք անպեխ այրերը այր չեն նկատեր, ուզած էր լաւ մը ծեծել, բայց չկարենալով փակ մզկիթէն ներս մտնել, գոհացած էր հեռուէն սպառնալով։

Այն երկու օրերու ընթացքին, երբ պատասխանատու պաշտօնեայ սահմանի շրջակայքը բնակութիւն էր հաստատած, բաւական կարեւոր դէպքեր տեղի ունեցած էին Արհաւիի մէջ։

Մինչեւ Րիզա պէյին գալը՝ կրկին Արհաւի էր եկած Նայիլ պէյ որ Տրապիզոն կը գտնուէր։ Ան տեղեկացուցած էր թէ Տրապիզոնի մէջ կազմած է չէթէներ որոնք Արհաւի կուգան։ Ան, իր այդ խօսքերով Րիզա պէյին հասկցնել կ'ուզէր թէ պէտք է հրամանատարութենէ քաշուի եւ գործերը իրեն փոխանցէ։ Արդարեւ, բաւական յոգնած էր Րիզա պէյ եւ այս անգամ առարկած չէր Նայիլ պէյի ու ըսած էր թէ ինք արդէն իսկ մտադիր է քաշուիլ։

Այս խօսակցութենէն վերջ, Րիզա պէյ հեռախօսով ըսած էր պատասխանատու պաշտօնեային։

— Պարտականութիւնս կը յանձնեմ Նայիլ պէյին։ Դուն հոս մնացիր։ Քենզի եւս շատ կը ցաւիմ բայց ոչինչ կրնամ ընել։ Անկէ վերջ կրնաս շարժիլ այնպէս ինչպէս կ'ուզես։ Գլխուդ ճարը կը նայիս, եւ, եթէ ազատիս, շատ գոհ կ'ըլլամ։

Րիզա պէյի այս յայտարարութենէն վերջ կը հասկցուէր թէ շատ նեղ կացութեան մը մատնուած էր ան։ Որովհետեւ խօսակցութեան վերջաւորութեան աւելցուցած էր.

— Աւելի ոչինչ պիտի կարենամ ընել։ Որովհետեւ, ոչինչ կը լսուի թշնամիին ուժերուն ազմուկէն։

Եւ հեռախօսը փակած էր։

Քիչ յետոյ, հեռախօսը կրկին բացուած էր։ Այս անգամ Նայիլ պէյն էր խօսողը։ Ան հաղորդած էր թէ Րիզա պէյ քաշուած, հրամանատարութիւնը ինք էր ստանձնած,, որով անկէ վերջ իրեն պէտք է ենթարկուիլ։

Սակայն, իրականութեան մէջ, ոչ Րիզա պէյն էր հրամանատարը եւ ոչ ալ Նայիլ պէյը։ Որովհետեւ, Շեֆիք պէյի տուած հրամաններէն կը հասկցուէր որ այդ օրերուն Արհաւիի ճակատին վրայ պատերազմող ուժերուն հրամանատարութիւնը յանձնուած է գերմանացի սպային, եւ բոլոր գործերը անոր ենթակայ էին։ Մինչդեռ, Շեֆիք պէյի հրամանները ոչ յառաջապահները, ոչ շրջանի ոստիկան զօրքերը եւ ոչ ալ սահմանապահները բաւականի կը հասկնային։ Այդ պատճառաւ, բոլոր հրամանները կ'անցնէին պատասխանատու պաշտօնեային եւ ան էր որ կ'աշխատէր կացութիւնը պարզել զանազան ուժերուն։ Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր ուժերուն, ինչպէս եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէին հրամանատարութիւնը կապուած չէր որ անցած էր Շեֆիք պէյին։

Այդ միջոցին ոչ մէկ փոփոխութիւն կար Արղունինի ճակատը։ Միայն, փետրուար 15ին տեղի ունեցած էր հետախուզական թեւերու փոքրիկ էր հետխում մը։

Արղունինի բանակեալը լուր չէր կրնար ստանալ Շեֆիք պէյէն։ Հաֆըզ Միւլէյման էֆէնտի, որ անոր հետ շարժած էր, կը տեղեկացնէր թէ՝ Շեֆիքէի գունդը կը պաշտպանէր Մուրկուլ-Արհաւի գիծը։ Թէեւ Թէշքիլաթի հրամանին տակ թնդանօթներ կային բայց որովհետեւ ռումբ չունէին, անոնցմէ չէին կրնար օգտուիլ։ Թէշքիլաթը Մախսուսէն Փուլաթխանի մէջ գտած էր թնդանօթի կազմածներ։ Հենձելազորքի ձիերը լծելով թնդանօթներուն անոնցմէ օգտուելու մասին կը խորհէին։

Թէշքիլաթը Մախսուսէի գունդին հրամանատարն էր Խալիտ պէյ։ Այդ օրերուն, անոր մտածումը սա էր, «Ռուսերու կողմէ Խոփէի գրաւման վրայ, հոն ղրկուած ուժերը այն տեղէն բաժնուած ըլլալով՝ Արղունինի պաշտպանութիւնը դժուարացած էր։

«Թէեւ պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած էին, բայց, թշնամիին մեծ ուժերուն, թնդանօթներուն եւ օրագահարուածներուն դէմ, բնականաբար կարելի չէր երկար ատեն դիմադրել։

«Եթէ մէկ քանի օրուան ընթացքին ուրիշ ուժեր չղրկուէին, ու Շեֆիքէ պէյին գունդը հոս չգար, կասկած չկայ որ Արղունինը եւս պիտի իյնար թշնամին ձեռքը։

«Միայն թէ, որպէսզի Արղունինը քաշուելէ յետոյ տեղւոյն իսլամ բնակչութիւնը Ռուսերուն եւ Հայերուն կողմէ կոտորուելիք չարիքներէն զերծ պահուի, հարկ է որ Արղունինի հայ կաթոլիկ համյնքի անդամները եւ բազմանդամ ընտանիքներու այրերը դէպի ներս ուղարկէք օր պէս պատանդ»։

Խալիտ պէյի այս առաջարկը կարելի տեղեկացնելով, անկէ ուզուած էր իրենց համաձայնութիւնը, եւ, արդէն այդ հայերուն խնդրուած էր անոնց ուղարկել դէպ խաղաղ երկրներուն, քանի որ նահանգին պարագային կարելի չէր մարդ հաւաքել ու ղրկել։ Անոնք խնդրած էին արտօնութիւնը շուտով ուղարկուիլ

Այս մասին Կարին ղրկուած հեռագրի թուականէն մէկ օր վերջ, 16 փետրուարին, Արղունինի ճակատին կացութիւնը հետեւեալն էր.—

Իրապէս պատերազմի մը հանգամանք ստացած էին այն բախումները որոնք սկսած էին Անըքլիմայի կողմը։

(Շար.)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ԻՋԵՒԵԼԻՔ ԿԱՅԱՐԱՆ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Պելճիքա	200 »	100 »	
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	..

ՇԱԲԱԹ 17 ՄԱՐՏ — SAMEDI 17 Mars 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année N° 2447

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԲԱՐԵՄԻՏ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

— oo —

— Շատ կը զբաղիք ձեր հակառակորդներով: Կ՚արժէ՞ այդքան եռանդ սպառել, երբ այնքան հոգեր ունինք:

— Կը կարծէք թէ հաճո՞յք է այդ աշխատանքը, այդ ահաւոր տառապանքը: Մանաւանդ երբ դիմացդ ունիս հակառակորդներ որոնք տարին տասներկու ամիս մելան կը սպառեն, ջուրը պատէն վեր հանելու համար:

— Ձեր կազմակերպութիւնը աւելի զօրաւոր, հետեւաբար ա- ւելի պատասխանատու ըլլալով, պէտք է արհամարհէք շատ մը գռեհկութիւններ: Այլապէս, ո՞ւր պիտի հասնինք այս ճամբով:

— Անշուշտ: Եւ մենք անկարելին կը փորձենք, պահելու համար հաւասարակշռութիւնը, անտեսելով, արհամարհելով բազմաթիւ նախատինքներ, անձնական յարձակումներ, քնարեր հէքեաթներ եւ զարմանազան ցնդաբանութիւններ: Եւ սակայն, տասնէն մէկը,ստիպուած ես զբաղիլ, ուղղակի կամ անուղղակի: Օրինակ, Աթէնքի առաջնորդին պատմութիւնը: Կարդացիք անշուշտ: Մագլըմեան եպիսկոպոսը նամակ մը ուղղեր է Յունաստանի վարչապետին, իբրեւ ոճրագործ ներկայացնելով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ պահանջելով «անխնայ ջախջախել» զայն: Մենք չատոնց ծրած ենք մեր գիրքը, հոգեւոր հովիւներու հանդէպ, եւ սակայն կարելի՞ էր անտեսել այս անբարոյական երեւոյթը: Որ եւ է թերթ կամ հոսանք պարտաւոր չէ՞ք խոլքի կանչելու այս ապերասան մարդը, միայն այս քրէական ձեռնարկին համար:

— Բայց Յունաստանի ձեր ընկերներն ալ յանցաւոր են: Տեսէք, ամփոփարներու օրկանը կ՚ըսէ թէ «դանակը ոսկորին հասցուցին», թէ «Աթէնքի Դաշնակցականները եւ իրենց թերթը հայ գաղութը, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը եւ առաջնորդը ներկայացուցած են իբրեւ համայնավարներ եւ Չեկայի գործակալներ» եւն.:

— Առաջին անգա՞մ է որ այդպիսի ցնդաբանութիւններ կը գրուին, առանց որ եւ է փաստ յիշելու, ծածկելով իրականութիւնը կամ խեղաթիւրելով զայն: Աթէնքը Անատոլու չէ: Կարելի է պրպտումներ կատարել եւ ստուգել սուտն ու իրաւը: Ուրիշներ ալ այդպիսի սուտեր գլորեցին, պատասխանն ալ ստացան, եւ սակայն ... Պահ մը մէկդի դնենք այդ բոլորը. ենթադրենք թէ Աթէնքի Դաշնակցականները խսկապէս գործած են այդ մեղքերը: Ի՞նչ պիտի ըլլար ո եւ է առաջնորդի պարտականութիւնը,— «ժուռնալ» գրել եւ ոճրագո՞րծ ներկայացնել ամբողջ կազմակերպութիւն մը, անոր «անխնայ ջախջախո՞ւմը» պահանջել, գաղութին մէկ մասը միւսին դէ՞մ հանել, թէ ելք մը գտնել իբրեւ հոգեւոր հովիւ: Կ՚ըսեն թէ Մագլըմեանը չարժած է Ազգ. Վարչութեան հրահանգով: Արդ, կրնա՞ք երեւակայել այսքան անկում, մեր ազգային կեանքին մէջ: Եւ ինչո՞ւ միայն Դաշնակցականները պիտի ըմբոստանային այս անբարոյականութեան առջեւ, իսկ հանրային կարծիքը լուռ պիտի մնար, թերթերը չյանելու պիտի զարնէին, մինչեւ իսկ արդարացնել պիտի փորձէին: Փրկուեցա՞ւ թէ աւելի լղրճուեցաւ «հայ գաղութին վարկը», այս գարշելի և գրգռիչ գործողութեամբ: Այս տեսակ առաջնորդ մը կրնա՞յ պաշտօնի վրայ մնալ, պէ՞տք է որ մնայ, իր հովանաւոր վարչութեան հետ մէկտեղ, որ այժմ համերաշխութիւն կը փորձէ:

— Լսեցի թէ ձեր ընկերները ընդունած են համերաշխութեան հրաւէրը, մասնակցելով առաջնորդի բնակարանին մէջ գումարուած խորհրդակցութեան:

— Մեր յետին ընկերն ալ չի կրնար անտեսել համերաշխութեան որ եւ է ձեռնարկ: Եւ ահա կը տեսնէք ինչ գնով,— մինչեւ իսկ բարոյապէս անձնասպան եղած եպիսկոպոսի մը բնակարանը երթալով: Անշուշտ սխալ չարժած են մեր ընկերները, քանի որ «ժուռնալ»ը կայ եւ կը մնայ:

— Հոգ չէ. համերաշխութիւնը միշտ օգտակար է, ինչ գնով ալ ըլլայ:

— Հարցը համերաշխութեան մասին չէ, եղբայր պատուական, այլ հանրային բարոյականի մասին: Մագլըմեանի միւս բոլոր մեղքերը մէկդի դնելով, մեր ընկերներն ալ մեղադրելով հանդերձ, դուք չէզոքներդ ի՞նչ կը մտածէք: Հանրային բարոյականը կը բարձրանա՞յ, եթէ Մագլըմեանները շարունակեն ժողովուրդ կառավարել, առանց յետս կոչումի, առանց որ եւ է ձեւով դարմանելու այս աննախընթաց սայթաքումը,— յանուն գաղութին արուած «ժուռնալ»ը: Կը յիշէք որ, քառասուն տարի առաջ, այդպիսի ամբաստանութիւն մը փակած էր, Պոլսոյ մէջ, երեսփոխանի մը ճակատին եւ մարդը չկրցաւ մէկ ալ ներս մտնել Ազգ. Ժողովէն, հակառակ բոլոր փոփոխութեանց:

— Այդ պարագային նոր պառակտումներ պիտի ծագին:

— Ո՞ր օրուան համար էք դուք, չէզոքներդ: Հարցը կուսակցական չէ, այլ ազգային: Թող կուսակցութիւնները տուժեն, բայց նախ փրկեցէք հանրային բարոյականը:

Այս առթիւ, խոստովանեցէք որ դուք չէզոքներդ էք պատասխանատու շատ մը չարիքներու, ձեր անտարբեր կամ կրաւորական դիրքով, մասը մախիբը չթաթխելու քաղաքականութեամբ, ժպիտ մը մէկուն, բարեւ մը միւսին տալով ձեր պատեանին մէջ քաշուելու իմաստութեա՛ն: Կուսակցութիւնները մէկ մասնիկն են մեր ժողովուրդին: Կրնան սխալներ գործել կամ թիւրիմացութիւններ ստեղծել: Ինչո՞ւ կը խուսափիք ձեր պարտականութենէն: Ինչո՞, պատասխանատուութիւններ չէք առանձներ, հաւասարակշռութիւն հաստատելու, ի հարկին գործօն դեր կատարելու համար: Մագլըմեանի պարագան միակը չէ: Քիչ մը ամէն գաղութի մէջ ալ ունինք փիլոնաւոր կամ անփիլոն Մագլըմեաններ, որոնք յոնք չհինած տանն աչքեր կը հանեն, եւ սանձարձակ ասպարէզ կուտան իրենց կիրքերուն եւ ագիտութեան, արհամարհելով հանրային կարծիքը: Ձեր պաշտօնը միայն «ռէֆերի» ընե՞լ է...

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՉՈՐՍ ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒՍ

Խորհրդարանական Քննիչ Յանձնաժողովին առջեւ

ԲԱՐՁՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐ ՄԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը առջին օր լսեց չորս կարեւոր վկաներ,— Ապահովութեան նախկին տեսուչ Ժիւլիէն, նախկին ներքին նախարար Մաճիէօ, երկրագործական նախարար Քէօյլ եւ նոյն նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Գլանչառ, որ պաշտօնանկ եղած էր մէկ օր առաջ:

Նախընթաց օրուան վկայութեանց մէջ, երկու գաղտնի ոստիկաններ պատմած էին թէ Սթավիսքի խաղարաններու համար նոր արտօնագիր ստացաւ հակառակ իրենց ժխտական դիրքին: Պ. Ժիւլիէն, այդ օրերու Ապահովութեան տեսուչը, այս մասին եղած հարցումներուն պատասխանելով ըսաւ թէ երկու անգամ միջնորդութիւն կատարուած էր, արտօնագիր տալու համար, միջնորդն էր Տիւպառ, «Լա Վոլոնթէ» ի տնօրէնը: Ինք ճամբեց այս մարդը, ծանօթ ըլլալով Սթավիսքիի դէմ գրուած տեղեկագիրներուն, բայց նախարար Մաճիէօ օր մը յայտնեց թէ ինք պատրաստ է վերահաստատելու արտօնութիւնը. Այն ատեն, ինք հրահանգեց իր պաշտօնեաներուն՝ տեղեկագիր մը պատրաստել: Այս թուղթը մնաց գզրոցին մէջ: Երբ Ապահովութեան տեսչութեան կոչուեցաւ Պ. Թոմէ, ինք անոր յանձնեց թուղթը, յիշեցնելով թէ իրենք հակառակ են արտօնագրի վերահաստատման:

Դեռայ առեան կանչուեցաւ այն օրերու ներքին նախարարը, Պ. Մաճիէօ, որ անմիջապէս խոստովանեցաւ թէ գաղտնի ոստիկան Մոնթարբէի եղբայրը, որ խմբագիր էր «Էնթրանսիժան» ի մէջ, օր մը եկաւ եւ իր միջնորդութիւնը խնդրեց, որովհետեւ եղբայրը դատի յանձնուած էր: «Մարդասիրական զգացումներէ տարուելով, ես առնել տուի դատի որոշումը, եւ գոհացայ ունեցած պաշտօնէն արձակելով ց»: Խոստովանեցաւ նաեւ թէ Սթավիսքին չէր ճանչնար, բայց արտօնագիրը ստորագրեց Պ. Տիւպառի դիմումին վրայ: Բայց երբ Պ. Ժիւլիէն արտօնագիրը գզրոց նետեց, այլեւս չհետաքրքրուեցաւ: Արտօնագիրը արժէք ստացաւ քանի մը օր վերջը, երբ Պ. Շոթան ներքին նախարար եղաւ:

Պատմութեան այս մասը պատմած ատեն, նախկին նախարարը սաստիկ զայրանալով, զարմանք յայտնեց որ իր յաջորդը (Շոթան) ինքզինքը արդարացնելու համար մէջտեղ հանած է գզրոցը նետուած թուղթ մը, մինչդեռ կրնար բոլորովին տարբեր կարգադրութիւն մը ընել:

Քննիչներէն ընկերվարական մը հարցուց թէ Տիւպառի ամէն ամսու ներքին նախարարին չէ՞ր գար: Մաճիէօ խնդալով յայտնեց թէ չի կրնար պատասխանել: Ուրիշ մըն ալ հարցուց թէ նախարարութիւնը ինչ նիւթական աջակցութիւն կուտար Տիւպառի թերթին, «Լա Վոլոնթէ» ի: Նախարարը մերժեց պատասխանել:

Երրորդ վկան, երկրագործական նախարար Պ. Քէօյլ, սաստիկ բարկացած էր որ իր անունն ալ կը խառնեն օրուան գայթակղութեան: Պատմեց թէ 1933 յուլիսին իրեն այցելեց Տորիուս (Սթավիսքիի թերթերէն մէկուն խմբագիրը) եւ առաջարկեց երկրագործական վարկի մնտուկին ծախել շատ կարեւոր տոմսեր: Ինք ժխտական պատասխան տալով, վարիչ տնօրէնին յանձնարարեց դգուշանալ այդ մարդէն: Յայտնեց թէ ոչ Սթավիսքին ճանչցած է, ոչ ալ անոր մանրիշները, եւ պահանջեց լուսաբանել իր գրասենեակին անունով գանձուած չէքին խնդիրը, մանաւանդ որ ինք այն ատեն թղթատարական նախարար էր: Այս առթիւ հաղորդեց թէ պաշտօնանկ ըրած եւ դատի յանձնած է Սէնի հողագործական տեսուչը, Գլանչառ, որ անդամ եղած էր Սթավիսքիի մէկ առեւտրական ձեռնարկի վարչական խորհուրդին:

Այս վերջինն ալ իր կարգին առեան կանչուելով, ամէն բան խոստովանեցաւ: Բայց, ամբաստանեալը յանցանք չի սեպեր իր ըրածները: Խոստովանեցաւ թէ կը ճանչնայ Սթավիսքին, թէ երեք անգամ ճաշած է անոր հետ, թէ կոյր վստահութիւն ունէր Փարիզի երեսփոխան Պոնուրի վրայ եւ անոր խրատներուն կը հետեւէր, թէ եղած է վարիչ տնօրէնը «Լա Վոլոնթէ» ի, բայց լրագիրը չէր կարդար... Շաբաթը 500 ֆրանք կը ստանար, թերթին երկրագործական բաժնին համար: Նաեւ 100.000 ֆրանք ստացած է Պ. Պոնուրի միջոցաւ:

Քննիչ առեանը երէկ լսեց նախկին նախարարներ Վիքթոր Պոռէն եւ Ժոռժ Պոնէն:

Ուրիշ տեղեկութիւններ եւ քննութիւններ

Ցորտական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան Անրի Վուա եւ Փիկալեօ, որոնք օգնած էին Սթավիսքիի փախուստին: Նախապէս ալ 45 օր բանտ պառկած էին:

∴ Տիկին Սթավիսքի աղերսագիր մը ուղղելով հարցաքննիչ դատաւորին, խնդրեց առժամապէս ազատ արձակել, մանաւանդ որ զաւակներէն մէկը հիւանդ է: Այս առթիւ ալ կը յայտնէ թէ ամուսինը որ եւ է բան չէր ըսեր իր գործերու մասին եւ եթէ բացուած ըլլար իրեն, կրնար ետ կեցնել:

∴ Փօլ Լէվի, որ քանի մը պարբերականներ կը հրատարակէ, հարցաքննուելով խոստովանեցաւ թէ երկու անգամով 300.000 եւ 200.000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, ինչպէս եւ ուրիշ չէքեր, փոխան... ծանուցումի:

∴ Առջի օր խուզարկութիւն կատարուեցաւ Պանք տը Ֆրանսի մասնաճիւղերէն մէկուն մէջ եւ բացուեցաւ Սթավիսքիի բարեկամուհիներէն Ռոզանժի քրօշ պահարանը, մնտուկ մը, որ կարեւոր թուղթեր կը պարունակէր: Տիկին Ռոզանժ կը յայտարարէ թէ ինք երբեք Սթավիսքիի սիրուհին եղած չէ, թէ դոհարեղէններ ստացած կամ պահած չէ, թէ կարունի ըլլալով 6000 ֆրանք ստացած է Տիկին Հայոթի հագուստներուն համար, իսկ 9800 ֆրանք՝ «Ան - փիւ» թատրոնի զգեստեղէններուն համար եւայլն:

∴ Քննութիւնները կը շարունակուին դատաւոր Փռէնսի սպանութեան հեղինակները գտնելու համար: Առջի օր երկար եւ մանրակրկիտ հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ ոտքս ճարտարապետ Սիմոնովիչ, իր կնոջը հետ: Ինչպէս կը յիշուի, այս մարդը պատմած էր թէ Տիժոնի կառախումբէն վար իջնող ատեն դիտեց որ դատաւորը կը հետապնդուի: Իր մասին ալ կասկածներ կը տիրէին, բայց Սիմոնովիչ կրցաւ հաճոյից տեղեկութիւններ տալ:

Ցանասցան ալ վաւերացուց

Թուրքիայէն յետոյ, Յունաստանի երեսփ. Ժողովն ալ վաւերացուց Պալքանեան ուխտը, մարտ 15ին: Շաբաթներէ ի վեր խորհրդակցութիւններ եւ վիճաբանութիւններ տեղի կ՚ունենային այս մասին, առաջնորդութեամբ Պ. Վենիզելոսի. Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացաւ թէ ուխտը կը վերաբերի միայն պալքանեան երկիրներուն, հետեւաբար խօսք չի կրնար ըլլալ մեծ պետութեան մը դէմ պատերազմելու մասին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՆՉԷ՛, ԿՌՈՒՆԿ...

Այս գիշեր, Հայոց երկրին երգը դարձեալ կը պանծայ Ֆրանկաց երկրին մէջ,— Սայ Կավօ:

Գաղթակա՛ն,

Մի՛ մոռնար մէկ բան.— Եթէ զրկեցին քեզ հայրենիքէդ, ոչ ոք պիտի կարենայ զրկել քեզ քու լեզուէդ եւ երգէդ. կը բաւէ որ սիրես լեզուդ եւ երգդ, անփոխարինելի հարստութիւններ, որ տրուեր են քեզի:

Գա՛նձ մըն է մեր լեզուն, ոսկեղէն եւ մեծահարուստ, գանձ մըն է եւ մեր երգը, բարալուն եւ տաք: Այդ երկու գանձերով է որ բարձր եղէք մեր թշնամիէն,— երբ Թուրքը բաբան ու լեզուլեզու շինեց իբրեւ քաղաքակրթութիւն, դո՛ւն, հա՛յ ժողովուրդ, լեզու մը ստեղծեցիր սքանչելի, եւ փառք մը երգեցիր հրաշաձայն:

Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ աւելի գեղեցիկ է, քան մեր երգը: Հայերէն երգը ցոյն բանաստեղծութիւն մըն է, տիեզերական գեղեցկութեամբ: Ի՛նչ պատկեր է այս, Աստուա՛ծ իմ, եւ ի՛նչ զգացում.—

Արեւ էր ամպի տակին,
Սուրբ Յակոբ ճամբի տակին,
Մի է՞նչպէս ազբէր ունեմ,
Հրեղէն ձին թամբի տակին.

Ի՛նչ բոց է այս, հոգի՛դ կրծեմ, ի՛նչ փփրուն սէր.—

Հէ՜ն սարէն մարդ ա գալի,
Սարը կրակ ա տալի,
Առաջըս աղլուխ բացաւ,
Իմացայ վարդ ա տալի:

Բովանդակ երկիրն է մեր, որ կը պատկերանայ հայերէն երգին մէջ: Հայ հոգին ամբողջովին քամուեր ու կաթկթեր է կարծես անտուններուն եւ հայրէններուն մէջ: Պրիսմակ մըն է հայերէն երգը, որուն մէջէն դուք կը տեսնէք Հայաստանեայց երկրին ծիւնոտ գագաթները եւ բացավառ աշունները, ջէյրան ծառերը եւ կարշնող մշակները:

Հովուէկներու երկի՛րն է որ կը թրթռայ, կը թրվայ եւ կը ծփծփայ հոգիէ հոգի: Նարօտի մը պէս, հայ երգը իրարու կը կապէ մեր սիրտերը: Եւ քանի գիտէ երգել հայ ժողովուրդը, կ՚ապրի դարէ դար:

Երգէ՛, հայ ժողովուրդ, երգէ՛, եւ կեա՛ց առ յաւէտ:

×

Այս գիշեր հայերէն երգերու խրճոյք մը կուտայ մեզի տաղանդաւոր երգչուհին Հայկանուշ:

Ինծի ծանօթ է, որ մեր ժողովուրդը շատ կը սիրէ երգի այս ֆրմուհին, վասնզի հայ աղջիկն է ան՝ կարմիր այտերով եւ կանանչ գօտիով, սարերու հովին եւ լեռներու աղբիւրին երգը շրթներուն:

Երիտասարդ այս երգչուհին արուեստին մէջ գիս ամէնէն շատ կը խանդավառէ հայ *աղջկան մը պէս երգելու իր եղանակը,— Ձայնի ազգութիւնը:*

Առաջին անգամ ես իմ գործածած այս բացատրութիւնը,— ձայնի ազգութիւն:

Զանձրացա՛յ քննադատներու «մասնագիտական» չոր բառախուսութեան: Ատեն է որ փնտռենք, արուեստին մէջ, հոգեբանական երեւոյթներու բացատրութիւնը: Նման երեւոյթ մըն է ինչ որ կ՚անուանեմ «ձայնի ազգութիւն»:

Լաւագոյն երգչուհին այն է, որ ձայնի *փասփօռ* ունի,— երբ կ՚երգէ որ եւ է լեզուով՝ պէտք է գիտնայ իւրացնել նոյն լեզուին բնաշխարհիկ ամբողջ շնորհքը:

Հայկանուշ օժտուած է այդ բնատուր շնորհքով: Ահա թէ ինչո՛ւ սիրելի է իր երգը: Ահա թէ ինչո՛ւ, երբ կ՚երգէ, մենք կը փոխադրուինք Հայաստան, կը փորձուինք յագեցնել հայրենի այրումներու կարօտը, կը մղուինք պոռալու.

Կանչէ՛, կռո՛ւնկ, կանչէ՛.

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հռոմի խորհրդակցութիւնները

Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներուն միջեւ կատարուած խորհրդակցութեանց մասին: Առջի օր լման երկու ժամ գլուխ գլխի խօսակցութիւն մը ունեցան երեք վարչապետները: Ժողովէն յետոյ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ պարզապէս կ՚ըսէ թէ երեք վարչապետները խօսեցան տնտեսական եւ քաղաքական խնդիրներու մասին եւ թէ պիտի շարունակեն խորհրդակցութիւնները: Իտալական մամուլն ալ խորհրդաւոր լռութիւն կը պահէ այս մասին, միայն ընդունելութեանց նկարագրութիւնները հրատարակելով:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի երեք երկիրներուն միջեւ, բայց ոչ անմիջապէս, այլ բոլոր խնդիրները մանրամասնօրէն ուսումնասիրելէ յետոյ: Կասկածները փարատելու համար, իտալական կառավարութիւնը տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէ Հռոմի անգլիական, ֆրանսական եւ գերմանական դեսպաններուն:

Կ՚ըսուի թէ՝ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է տնտեսական հարցերու մասին: Իտալիա յանձն կ՚առնէ հունգարական ցորենն գնել որոշ քանակութեամբ: Յետոյ, կարծիքներ փոխանակուած են, Թրիէսթէն ազատ նաւահանգիստ հռչակելու համար, որպէսզի Աւստրիա եւ Հունգարիա կարենան օգտուիլ. Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Իտալիա կը փորձէ դաշնութեան ճակատ մը կազմել:

ՕՆՆԻԿ ՄԱԶԼՈՒՄԵԱՆ (ՊԱՐՈՆ)

Հալէպի մէջ մեռած է Պ. Օննիկ Մազլումեան (Պարոն) որ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր բերնի քաղցկեղէ:

Հանգուցեալը համաշխարհային պատերազմի օրերուն թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է եւ բազմաթիւ ընտանիքներ եւ մտաւորականներ փրկած իր-սկան մահուընէ: Իր հիւրանոցը իջած են առաջին աքսորականներէն Ակնունի, Տաղաւարեան, Խաժակ, Ճիհանկիւլեան, Զօհրապ, Վարդգէս, եւն.: Վարած է ազգային կարեւոր պաշտօններ Հալէպի մէջ, եւ եղած է Լիբանանի առաջին սահմանադրական Քաղաքական ժողովի ատենապետ: Ճանչցուած էր իբրեւ բարեսիրտ Հայ մը.

Տիարպէքիրի ազգ. կալուածները լքեալ գոյք

Տիարպէքիրի քաղաքապետութիւնը ասկէ առաջ դատ բացած էր տեղին Իսրայելական առեանին առջեւ, բողոքելով որ Երուսաղէմի պատկանող 80 կտոր կալուածները լքեալ նկատուած են:

Պատրիարքարան հասած տեղեկութեանց համաձայն, դատարանը օրինաւոր գտած է այդ կալուածներուն իբրեւ լքեալ գոյք գրաւումը, հիմնուելով բարոյական անձնաւորութեանց օրէնքին վրայ:

Տիարպէքիրի քաղաքապետութիւնը վճռաբեկ ատեանին պիտի դիմէ, պարզելով թէ այդ կալուածները լքեալ չեն:

Անգլիա եւ Ֆրանսա կը սակարկեն

Մանր դժուարութեանց մատնուած են անգլօ-ֆրանսական առեւտրական բանակցութիւնները: Այս միջոցին Լոնտոն կը գտնուի Ֆրանսայի առեւտրա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՂՏԱՏԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ 1933ԻՆ

— օօ —

Տարին անցաւ գնաց առանց բարի հետք մը ձգելու, անցաւ ապարդիւն եւ անախորժ, որովհետեւ ոչ եւ է նորութիւն մը կամ որեւէ փոփոխութիւն մը չանմուեցաւ մեր տարագիր հասարակութեան կեանքին մէջ։

Շեփոտաւորումը երկու հոսանքի եւ խորութիւնը տեղացիի եւ նորեկի մէջ աւելի եւս սրման ձգեց, պատճառ դառնալով անիմաստ եւ անլուծելի պայքարի մը։

Մենք կը սպասէինք որ գաղթականութեան արդար դատը պիտի վերջ գտնէր եւ խաղաղութիւնը պիտի տիրապետէր այս գաղութին մէջ, սակայն 1933 թուականն ալ մեր յոյսերը չիրականացուց։

Զանց առնելով մանրամասնութիւնները, 1933ին մեր գաղութը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը.—

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Համեմատաբար խաղաղ չրջան մը բոլորեց Պաղտատի համայնքը։ Օրուան գլխաւոր հարցը Գաւառականի ընտրութիւնն էր, որ տակաւին անլուծելի մնաց։ Այս հարցը հինգ տարի չարունակ պայքարի դուռ մը բացաւ, զբաղեցնելով կառավարութիւնը որ միշտ կը ջանայ ելք մը գտնել, վերցնելով նորեկի եւ տեղացիի պառւչ հարցը։

Դատական նախարարը իր հրամանագրով ազդարարութիւն մը փակցուց ժամուն բակը, յայտարարելով թէ Մայիս 28ին պիտի կատարուի Գաւառ. ժողովի ընտրութիւնը Վերջին սրբ միմիայն այդ կարգադրութիւնը, շնորհիւ Թուրքին եպիսկ. Մանասեանի սարքած խաղերուն։ Ահա կղերական մը եւս որ փոխանակ գաղութի մէջ սէր եւ միութիւն քարոզելու, ընդհակառակն առիթ կը ստեղծէ, հրահրելով եւ տեւականացնելով պայքարը։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ. Մխիթարական պատկեր մը կը ներկայացնէ մեր գաղութին տնտեսական վիճակը։ Իրաք Փեթրոլիոմ ընկերութիւնը Քերքիւկէն մինչեւ Հայֆա անապատի մէջէն քարիւղի խողովակներ կը շինէ ուր կ'աշխատին հայ հազարաւոր մարդիկ,— ստանալով լաւ օրավարձ։ Այս ընկերութեան գլխաւոր կեդրոնն է ներկայիս Պէյճի եւ Հատիսա ուր վերջերս սկսած են առանձին առանձին բնակութեան համար շէնքեր շինել կայաններ հաստատելու համար։ Մեր հայրենակիցներէն շատեր իրենց յամառ ջանքերով տարիներու ընթացքին կրցած են դաշնակն գիրքերու տիրանալ։ Օրինակի համար բժիշկներ, ատամնաբոյժներ, գեղագործներ, կօշկակարներ, դերձակներ, առեւտրականներ եւ նոյն իսկ հիւրանոց - ճաշարան ունեցողներ։ Անոնցմէ շատեր գրեթէ մասի վրայ կը համրուին։ Ինչ կը վերաբերի Հավրէզգի ժողովուրդին տնտեսութեան, անոնք ամբողջապէս կը պարապին հողագործութեամբ եւ կարծեմ անցնող տարին բաւական առատ բերք ունեցած են։ Միայն դրամի պակասն է որ կը դժուարացնէ իրենց տնտեսութեան կազմակերպումը։

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Եթէ կայ անմխիթար պատկեր մը, այն ալ գաղութին կրթական վիճակն է եղած, որովհետեւ ազգային իշխանութիւնը կը գտնուի անպատասխանատու եւ ինքնարոյս մարդոց ձեռքը եւ այդ բոլորին գլուխը կեցած է առաջնորդ մը որ ժողովուրդին վստահութիւնը չի վայելեր։ Այդ պատճառաւ, մեր նոր սերունդին դաստիարակութեան հոգը յանձնուած է քահանաներու, տիրացուներու եւ հաւաքածոյ ուսուցիչ ուսուցչուհիներու, ըլլայ Պաղտատ թէ Քէրքիւք, Պասրա թէ Մուսուլ։ Իւրաքանչիւր շրջանի դպրոցները առանձին մեթոտով կը դասաւանդեն։

Այս վիճակին պատճառով բազմաթիւ աշակերտներ 1933ին ձգեցին հայկական դպրոցները եւ սկսան օտար դպրոցներ յաճախել, որպէսզի կարենան ապագային գոնէ իրենց հացը ապահովել։

Հ. Ե. Ե. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Մօտ 50 անդամներ բոլորուած են այս Միութեան չուրջ։ Ունին իրենց սեփական ակումբը։ Կանոնաւորապէս կը հետեւին իրենց գծած ճամբուն։ Միութիւնը իր սարքած ներկայացումներով եւ դասախօսութիւններով բաւական շարժում ստեղծած է գաղութին մէջ։ Անցեալ տարուան մէջ օգտուեցան յայտնի դերասան Մ. Մարութեանէ որուն քանի մը ներկայացումները նիւթական շօշափելի գումար մը ձգեցին ընկերութեան համար։ Ակումբը ունի իր սեփական գրատունը, մարզական ճիւղ եւ ռատիօ մը։

Հ. ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս Միութիւնը 1933ի ընթացքին գրեթէ ոչ եւ է շարժում մը չունեցաւ։ Ունի գրատուն - ընթերցասրահ մը եկեղեցիին շրջափակին մէջ եւ բաւական գիրքեր որոնցմէ իր անդամներէն զատ կրնան օգտուիլ ուրիշներ ալ, որոշ ամսավճարով մը։

Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ.— Այս ընկերութիւնը թէեւ բաւական ջանք կը թափէ օգտակար դառնալու մեր հասարակութեան, սակայն անցնող տարին արտաքնապէս զգալի բան մը չներկայացուց։ Ունի իր մասնաւոր ակումբը Կիլանի գաղթակայանին մէջ ուրկէ կ'օգտուին դանազան Հայր. Միութիւններ իրենց տարեկան հանդէսները եւ թէյասեղանները սարքելով։ Միութիւնը յաճախ հետաքրքրուած է կայանի անօգնական հիւանդներով եւ բժիշկները պարբերաբար կ'այցելեն։

ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Վասպուրականի Տիկնանց Միութիւնը ունի 40 անդամուհիներ։ 1933ին տուին մեծ ներկայացում մը, քանի մը թէյասեղաններ և գաւեշտախառն երեկոյթ մը, նիւթապէս օգնած են Հավրէզգի դպրոցին։ Մեծ եռանդ ունին ընդարձակելու իրենց միութիւնը։

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Գրեթէ բոլոր շրջանի ժողովուրդը իր ծննդավայրին անունով Միութիւն ունի։ Միայն Վասպուրականցիները ունին քանի մը Միութիւններ, ինչպէս նաեւ Զէյթունցիները, Պոլսեցիները, Ուրֆացիները, Կարնեցիները, Սասունցիները եւն.։ Բոլորն ալ կը պահեն իրենց գոյութիւնը թէյասեղաններով եւ ընտանեկան ուրախութիւններով ինչ որ բաւական չէ անշուշտ։

ԲԱԲԵԼՈՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

— օօ —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սթավիցքիի խնդրին մէջ, արմատական Շօթանի բռնած թոյլ դիրքը, իր կուսակիցները պաշտպանելու ձեւ մը առած ըլլալով, բոլորովին բորբոքեց կիրքերը։ Ձեւակերպութեան համար, մեծերուն խնայելով, երկրորդական պաշտօնեաներու տրուած կարգ մը պատիժները, նոր ռազմանիւթ հայթայթեցին յետադիմական տարրերուն որոնք արդէն առոր կը սպասէին։

Վարձկան մամուլի այս մեղադրանքները իրենց արդիւնքը կ'ունենային, մանաւանդ որ, անոնք չբաւականանալով մամուլի պայքարով, սկսեր էին գործնական ցոյցեր ընել փողոցներու մէջ։ Փետրուար 6ի ցոյցէն շատ առաջ, շարժման մէջ դրուած էին աջակողմեան միութիւնները, ինչպէս «Հայրենասէր երիտասարդութիւնը» «Թագաւորականներ», «Հրեղէն Սիւն» եւ ամէնէն վերջ «Նախկին Պատերազմիկներու Միութիւնը»։

Այս Միութեանց անդամներէն շատերը չդուշակելով իրենց պետերուն թաքուն նպատակները, ժխկապէս յուզուած էին եղած դէպքերէն։

Փողոցին մէջ ցոյցերու շարքը կը սկսի յունուար 9ին, իրիկուան ժամը 6.30ին. Խումբ մը արքայականներ, կ'աղմկեն Սէն - Ժէրմէնի պողոտային վրայ։ Յունուար 11ին՝ արքայականները եւ հայրենասէր երիտասարդութիւնը ձեռք ձեռքի տուած, նստարանները կը հանեն, ծառերու տակի երկաթները կը կոտրեն, թերթի կրպակներ կը վառեն, երթեւեկութիւնը խանգարելու համար ճամբաները կը փակեն ձեռք ինկած առարկաներով։

Աւելի կամ նուազ կարեւոր ցոյցեր կ'ըլլան յունուար 12, 15, 19, 20, 20, 22, 23 եւ 26ին։

Զանազան թերթերու ուշադիր հետեւող մը պիտի տեսնէր, թէ մեծ դրամատէրերու «մեծ» թերթերը ինչ ծախութեամբ եւ չափազանցեալ ձեւով կուտային ցոյցերուն նկարագրութիւնները։ Անոնք կ'ուզէին այն տպաւորութիւնը ձգել, թէ ժողովրդային հսկայ ցոյցեր կ'ըլլան, եւ քաղաքացիական կռիւներ պիտի ծագին, եթէ ազգ. դահիճ մը չգար։ Ուշադիր ուրիշ պարագայ մը եւս, ցուցարարներուն հանդէպ ոստիկաններուն բռնած բարեացակամ ընթացքն էր։ Ձերբակալութիւններ կատարուեցան ի հարկէ, բայց շատ մեղմութեամբ։ Ցոյցերուն մասնակցողները իրենց աչքերով տեսան այս պարագաները։ Քանի մը անգամ խառնուեցայ ցոյցերուն, եւ անհատապէս այն տպաւորութիւնը կրեցի թէ շատ բաներու աչք կը գոցուէր։ Ցուցարարներու բազմութիւնը Օփերայի չուրջ 5 — 6 անգամ դարձաւ, ամէն անգամ աւելի մեծցած՝ գործէ ելլողներու մասնակցութեամբ, եւ լուրջ արգելքի չհանդիպեցաւ։ Նոյն իսկ, քանի մը տղաներ կոտր կոտր ըրին հրշէջներու ջուր սրսկող մեքենային խողովակները, երկաթի կոտորներով կոտրեցին ապակիները, առանց միջամտութեան հանդիպելու։

Այս ցոյցերու ժամանակ, ձախերը կը պահանջէին ոստիկանութեան մեռա. եռուչ Քիափի հեռացումը, բայց Շօթանի դահլիճը չկրցաւ այս քայլը առնել, մինչեւ որ իր յաջորդը՝ Տալատիէն, փետրուար 3ին կարգ մը բարձր պաշտօնեաներու կարգին, Քիափն ալ հեռացուց։

Փոթորի՛կ, սպառնալիք։

Այս որոշումը առիթ մը եղաւ, որ ցոյցերը վերսկսէին աւելի ուժգին։ Փետրուար 6ի նախորդ օրերը, խելապէս տեսակ մը ջղայնութիւն կը տիրէր ժողովուրդին մէջ։

«Բան մը պիտի ըլլայ ծի վախը կար, քանի որ ծանօթ կազմակերպութիւններ կ'աշխատէին կարելի եղածին չափ մեծ ցոյց մը կատարել այդ օրը, իրենց եռեւէն քաշելով նաեւ «Նախկին պատերազմիկները», որոնց նախագահը Սթավիցքիի պաշտօնեաներէն մէկն էր։

Փետրուար 6ի երեքշաբթի երեկոյեան պատահածը ամէնուս մտքին մէջ թարմ է դեռ։ Ձիաւոր ոստիկաններու եւ ցուցարարներու միջեւ տեղի ունեցան արիւնալի կռիւներ, բազմաթիւ վիրաւորներով եւ մեռեալներով, ինչ որ տեսնուած չէր 1871ի Համայնապետութենէն ի վեր (La Commune)։

Չորեքշաբթի օր, Հակառակ ներքին նախարար՝ Գ. Ֆրոյի եւ ուրիշ նախարարներու պնդումին, թէ «պէտք է ամէն գնով դադել խռովութիւնները», վարչապետ Տալատիէն կը ներկայացնէ դահլիճին հրաժարականը, առանց նոյնիսկ լուր տալու իր ընկերներուն եւ հակառակ երեք ժողովի փոթորկալի նիստին մէջ չահած մեծամասնութեան։

Փետրուար 7ի գիշերը, փողոցին մէջ կռիւ սարքելու կարգը համայնավարներունն էր։ Ոստիկանութեան հետ բախումներու ընթացքին կրկին զոհեր եւ վիրաւորներ։

Աջակողմեան մամուլը կառավարութեան վզին կը ձգէ թափուած արիւնին մեղքը։ Ըստ իրենց, ցուցարարները շատ անմեղ մարդիկ էին եւ անզէն։ Կ'ըսեն թէ կրակ բացուած է ցուցարարներուն վրայ, առանց օրինական ազդարարութիւնը ընելու։

Անշուշտ Քիափի Ցանձնաժողովին կ'իյնայ երեւան հանել ճշմարտութիւնը։

Ան է որ պիտի լուսաբանէ թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս կրակի տրուեցան հանրակառքեր, լրագրավաճառի կրպակներ, ծովային նախարարութեան շէնքը, թէ ի՞նչպէս խորտակուեցան փողոցներու նստարանները, պատուհաններուն ապակիները, թէ ի՞նչպէս վիրաւորուեցան 1700 ոստիկաններ եւ զինուորներ եւայլն։

Աջակողմեան թերթերէն մէկն էր որ կը գրէր «թէ ցուցարարները հերոսներ են, եւ այրելու, կոտրելու, վիրաւորելու ստիպուած են իրենց խօսքը լսելի դարձնելու համար, այլապէս չըլլար»։

Տալատիէի դահլիճի հրաժարականէն վերջ, նորը կազմելու հոգը յանձնեցին Տումէրկի, իբրեւ ազգ. միութիւն։ Շատոնց պատրաստուած էր այս ծրագիրը, եւ դրամատիրական տարրերը հասան իրենց նպատակին, ինչպէս 1926ին։

Ցոյցերը դադրեցան հրաշքով։ Ճիշդ է, ընկերվարականները եւ համայնավարները զոյգ «աշխատանքի ընդհ. դաշնակցութիւն» ծնեցու օժանդակութեամբ, կազմակերպեցին 24 ժամուան գործադուլ մը եւ ցոյց մը, բայց հակառակ 150 — 200 հազար աշխատաւորներու բազմութեան, ոչ մէկ կռիւ։ Աշխատաւորներու կարգապահ եւ հսկայ բանակը ցոյց տուաւ որ, իր պողպատեայ բռունցքի շղթաւ կրնան դիւրութեամբ անցընել այն շղթան որ անցուցին Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ իր եղբայրներուն։

Ի՞նչ կը հետեւի այս անցուդարձէն։

Ընտրական պայքարէն պարտուած դուրս եկող դասակարգը, իր իշխանութիւնը պահելու համար, իր դրամով եւ մամուլով կրնայ խառնել երկրին անդորրութիւնը, զանազան դէպքեր ստեղծելով եւ շահագործելով։

Սթավիցքիի խնդրին մէջ միայն ձախակողմեան անձերու մեղսակցութիւնը տեսնողները այսօր կը տեսնեն նաեւ իրենց ընկերներուն անունները՝ խայտառակութեան չէքերուն վրայ։

Մեծ մամուլը կազմողները, որ այնքան յօժարակամ կ'ընդլայնէին ու կը մեծցնէին իրենց մարդոց ցոյցերը, կ'աշխատէին կարելի եղածին չափ պզտիկցնել ընկերվարականներուն կատարած ցոյցերը, նոյնիսկ քար լռութիւն պահելով

Խորհրդարանին լուծումը կը պահանջէին գործի գլուխ գալէ առաջ, հիմա այդ մասին չեն մտածեր անգամ։

Նոր գեղծարարութիւն մը երեւան կ'ելլէ, Փարիզի առօրեկրեայ երկաթուղիի ընկերութիւնը 37 միլիոն Ֆր. կը բաժնէ կարգ մը աջակողմեան երեսփոխաններու եւ անհատներու։ Բացի ընկերվարական 2 — 3 թերթերէ, ոչ մէկ թերթ կը խօսի։ Լուռ են նաեւ պարկեշտութեան պահակները։

Ցուցարարները երբ աջակողմեան մարդիկ են, հերոսներ, թունդ հայրենասէրներ, Ֆրանսայի ապագայ յոյսերն են, իսկ եթէ ձախակողմեան տարրերն են, դաւաճաններ, խառնակիչներ, ժողովուրդին մուրն են։

Կարելի էր բազմապատկել օրինակները։ Բայց, մեզի չիյնար գիրք բռնել։

Վերջացնելու համար ըսեմ թէ հաւանական չէ որ երկար տեւէ ներկայ համեմատաբար խաղաղ շրջանը, որովհետեւ արմատականներու ընդհ. ժողովը կը դումարուի քանի մը ամիսէն, եւ ընդհանրապէս հակառակ են Տումէրկի դահլիճին, եւ կրնան նոր ակայացուցիչներու անհնազանդութեան պարագային, անխուսափելի է պառակտումը։

Երեսփ. ժողովի լուծման պարագային, չենք կրնար նախատեսել որեւէ կուսակցութեան յաղթանակը, յայտնի ըլլալով ընտրական անակնկալները։ Բայց ընկերվարական յաղթանակ մը աւելի հաւանական կը թուի, եւ այս՝ ի վնաս արմատականներուն։

Այդ օրն է հետաքրքրականը։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿՆԵՐԸ

օօօօ

Այս օրերուն, ամէն տարի, ... մը կը տեսնուի Ֆրանսայի Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան ... քերուն մէջ,— տարեկան համաժողովի մարի չրջան է։ Եւ յետոյ երկրին ... քին դէպքերուն պատճառով, ... ջերս շատ յիշուեցաւ անունը Միութեան, որ ճիւղ արձակած է ... բանակի դրեթէ բոլոր նահանգներուն մէջ։

Քիչ մը տեղեկութիւն այս ... ւալուն կազմակերպութեան մասին, պէտս զարգացնէ,— մանաւանդ ... նոր համար որ կը թուի թէ կարեւոր դեր մը խաղալու կը ձգտի։

Նախկին պատերազմիկները բազմաթիւ Միութիւններ կազմած են Ֆրանսայի մէջ.— ամէնէն կարեւորն է Նախկին Պատերազմիկներու Ընկերակցութեան Դաշնակցային Միութիւնը, որ անդամներ ունի, ... 950,000, Ֆրանսայի 80 նահանգներուն մէջ, նախագահն է Պրուզմէյ ... Նախկին Պատերազմիկներու Ազգային Միութիւն, որ մեծ ազդեցութիւն ունի մասնաւորապէս Փարիզի մէջ եւ 900 հազար անդամ ամէն կողմ, նախագահն է Լրպէք։ Նախկին Պատերազմիկներու Շաքաք, կազմակերպութիւն մը, որ կ'աշխատի մէկ դրօշակ միացնել բոլոր պատերազմիկները, ձախ թէ աջ,— շատ ուժեղ գաւառներու մէջ, դրեթէ 10 նահանգներ ամբողջապէս յարած են այս կազմակերպութեան, ունի 450,000 անդամ, նախագահ չունի, Ընդհ. քարտուղար մըն է, Մորիս Օլիվիէ, որ կը վարէ կազմակերպութիւնը։ Նախկին Պատերազմիկներու եւ Պատերազմի Անդամատեալներու Միութիւնը ունի 120,000 անդամ բազմաթիւ նահանգներու մէջ, նախագահն է Շաֆէլ Պատերազմի Անդամատեալներու Ընդհ. Միութիւն, զոր հիմնած է Զօր Մօրթէր, նախագահն է Լրվէք։ Պատերազմիկներու Ազգային Դաշնակցութիւն, զոր հիմնած է Մաժինօ, նախագահն է Կրանիէ։ Պատերազմական Գծիփներու Ընկերակցութիւն, նախագահն է Քլօտ։

Ահա ասոնք են գլխաւորները։

Նախկին պատերազմիկներու ... մայր կազմակերպութեանց կողքին գոյութիւն ունին մասնաւոր շահերու պաշտպանութեան վրայ հիմնուած ընկերակցութիւններ ալ,— ինչպէս Թուրքիոյ ... Ազգային Դաշնակցութիւն, ... քարտուղարն է Ալպէր Տէլսիւք, Պատերազմի Կոյրերու Միութիւն, Աչքէ վիրաւորներու Միութիւն, Նախկին Պատերազմիկ Պաշտօնեաներու Միութիւն, Նախկին Պատերազմիկ Փոստաճառներու Միութիւն, Նախկին Պատերազմիկ Կոռնազներու Միութիւն, Նախկին Պատերազմիկ Սպաներու Միութիւն.

Ցիչենք նաեւ, Նախկին պատերազմիկներու Միութեանց այս շարքին մէջ, անոնք որ քաղաքական գոյն ունին առաւելապէս,— Նախկին Հանրապետական Պատերազմիկներու Ազգային Դաշնակցութիւն, կապուած արմատական կուսակցութեան, Նախկին Պատերազմիկներու Բանուորական Ազգային Միութիւն, ընկերվարական բայց ոչ համայնավար։ Բոլոր այս ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՑՈՒՑԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Ողբացեալ մայրս եկաւ մեզ դատելու։ Երբ տեսաւ թէ անկարելի է, սկսաւ անէծք տեղալ գլխուս.

— Տա՛յ Աստուած որ դուն ալ անոր պէս որբ մնաս...

Մինասին բոլոր ընտանիքը Անէի մէջ ժանտատենդէ մեռած էին։ Այնքան յուզուեցայ մօրս այս վերջին անէծքէն որ մեր վրանը մտնելով խաշուած ցորենը կրակին վրայէն առի եւ աւազին վրայ պարպելով խառնեցի աւազը։ Այդ վիճակին մէջ պիտի չկրնային ուտել։ Հիմա կ'անդրադառնամ՝ նոյն անէծքին։ Եւ կը սոսկամ, մտածելով որ մօրս անէծքը իրականացած էր...

Յաջորդ օրը մթնշաղին մունետիկ մը կը ծանուցանէր Չէչէններուն հրամանը.

— Այսօրուան մեր ճամբան պիտի տեւէ միայն մէկ ժամ, հետեւաբար շուտով ճամբայ ելէք, առանց կեցուկի պատրաստութեան։ (Ընդհանրապէս առաւօտները քիչ մը կանուխ ելլելով քաշուած ցորենի կամ կորեկի ապուր մը կ'եփէինք)։

Հակառակ այս յայտարարութեան, այդ օրը խարազանի անողորմ հարուածներուն տակ քալեցինք մինչեւ երեկոյեան ժամը 2ը (թրքական ժամ)։ Արդէն իրենք թէ հեծեալներ էին եւ թէ գիւղէ գիւղ կը փոխուէին։ Ահա այն օրն է որ հազարաւոր մանուկներ եւ ծերեր ճամբան մնացին, ի մէջ այլոց մայրս։ Կարաւանէն ետ մնացողները եթէ մանուկներ էին, կը կոխկռտէին հեծեալներու ձիերէն, իսկ եթէ չափահաս էին՝ սրաքական տէգերով տեղն ու տեղը կը հարուածուէին Հայրս, ինչպէս միշտ, Չէչէններու կողմէ կանչուած էր օրուան տեղեկագիրը պատրաստելու համար, իսկ ես եւ քոյրս լալագին վրանէ վրան մօրս անունը տալով կը պտըտէինք, շատ շատերուն պէս, պարզելով անպատմելի ժխոր մը մարդոցմէ եւ Աստուծմէ հեռու, անապատի մը ծոցը։ Ուշ ատեն հեռուէն կը տեսնուէին ստուերներ։ Կը վազէ ժողովուրդը իր սիրելի կորուսար գտած ըլլալու յոյսով։ Կը մօտենան մօրէ մերկ եւ արիւնլուայ քանի մը կիներ եւ այրեր։ Կը ճանչնամ մեր թաղեցի Նշան Կէտիկեանը, որ անմիջապէս վիզս փաթթուելով լալահառաչ կը պատմէ մօրս չարչարալից մահը, վերջին անգամ դուրս տալով իմ անունս ... Արդեօք պիտի կրնա՞մ չարունակել այս եղերապատումը մինչեւ վերջը ... Արդեօք այն ահաւոր արիւնի եւ արցունքի ճանապարհը անցնելէ յետոյ այն ալ մանուկ հասակիս, պիտի կարենա՞մ վերյիշել առանց դողդղալու... Կարծես անծանօթ ձայն մը կը խթանէ ջարդուած արժանապրութիւնս,— «Զգոյշ, մի՛ դաւաճաներ խոստումիդ՝ որուն անմահ վկաները դուցէ օր մը իրենց տառապանքէն դեղնած եւ արտասուքներուն վերջին կաթիլը քամուած, ահաւոր կերպով նայուածքով ներսդ նախաբեն սիրտդ եւ հաշիւ պահանջեն»։

Քիչ յետոյ հայրս կը վերադառնայ եւ ի տես մեր ողբալիքին պաղարիւնութեամբ կը պատասխանէ.

— Մի՛ լաք, սիրելի զաւակներս, մենք ալ մօտ ատենէն միեւնոյն բախտին պիտի արժանանանք։

Ինչպէս անյոյս հիւանդի մը բժիշկը կ'արտօնէ ամէն բան ուտել, նոյնպէս ալ Չէչէնները արտօնած էին որ Եփրատէն ջուր խմենք։

Յաջորդ օրը արշալոյսին սարքը — սած ողբերգութեան առաջին արարը կը սկսի մունետիկի մը գուժկանով.

— Կառավարութեան վերջին հրամանին համաձայն իւրաքանչիւր կարաւան իր վերջին կայանին մէջ պիտի հաստատուի մինչեւ պատերազմի լրանալը, եւ մարդ գլուխ մէկ օխա ալիւր նպաստ պիտի տրուի օրական։ Նկատի առնելով որ մեր եղած տեղը փոքրիկ գիւղակ մըն է, կը հրամայուի բոլոր երիտասարդներուն մինչեւ կէսօր անպայման ներկայ ըլլալ հրամանատարի վրանին քով, իրենց բեռնակիր կենդանիներով, որպէսզի Շէյտանիյէէն պահանջուած ալիւրը բերենք։ Անստատողները խստիւ պիտի պատժուին։

Եւ ահա զանգակատուն կը դիմեն տրուած վայրը։ Խորհրդածութիւննե՞ր, լաւատեսութիւննե՞ր, որքան կ'ուզես։ Իբր թէ Անգլիացիները բաւական յառաջացած ըլլան եւ այդ պատճառաւ կառավարութիւնը մեզ աւելի յառաջ տանիլ չուզեր, եւ նպաստն ալ կառավարութեան զգացած վախին հետեւանքն է... Կ'ըսեն թէ Շէյտանիյէն աւելի մէկ օրուան ճամբայ է։ Միեւնոյն ժամանակ շատերու հաստատ համոզումն այն էր թէ մեր վերջին օրերը կ'ապրինք։

Գայի՛ն երիտասարդները, կառավարութեան հնազանդողները եւ անստատողները միեւնոյն պատիժը կրեցին։ Ալիւր փոխադրելիքները ճամբու գնելէն վերջ, սկսան խուզարկութիւնները։ Չէչէն մը կար երկայն պեխերով որ պէտի թշնամի էր։ Այր մարդոց պեխերը մասին փաթթելով ահագին չարչարանքով կը փետէր։ Բայց այս արարքները միշտ պատրուակի մը կը կապէին, ըսելով.

— Այս տեսակ մարդիկ որ կառավարութեան հրամանին չեն հնազանդիր, վերջ ի վերջոյ բոլոր կարաւանին դժբախտութեան պատճառ պիտի ըլլան, հրաւիրելով թագաւորին զայրոյթը։

Հրէշային այն է որ կարգ մը Հայեր ալ իրաւունք կուտային եւ իսկ պէս կը հաւատային այդ չան քարոզին։

Անզարծ մեկնողներուն արդէն ոչ ոք կը սպասէր, ամէն մարդ իր ... կուլար լռելեայն։ Երեք օրուան ընթացքին եկան, պիտի գանձեներով օրօրելէն վերջ, չորրորդ օրը ընդհ. ջարդի ուղղակի յայտարարութեան մունետիկը վերջին անգամ ըլլալով խեղդուկ ձայնով մը կը յայտնէր.

— Երկու ժամ վերջ Մարաշցի, Այնթապցի, Ատանացիներու (եւ ա... րիշ կարգ մը քաղաքներու անուններ չեմ յիշեր) միայն այրերը անդրադառնալով պէտք է որ թափօր կազմեն եւ զատուին։

Այլ եւս ոչ մէկ կասկած որ ընդհանուր ջարդի ժամը հնչած էր։ Եւ ահա բոլորը իրենց ունեցածը՝ հագուստ, ... պուստ, ծրար եւն. աղեխարշ բաժանումներով գետին կը նետեն եւ չունեցողներուն կուտան, այն յոյսով թէ, թերեւս, ողջ կը մնան։ Հայրս արտասուալից աչքերով ... կերէքի կցկտուր արարողութեան վերջ հացը բաժնեց բոլորին։ Քանի մը մեզի ծանօթ ընտանիքներով մեր ամանները նետած դրամը եւ գինեմ ... տարինք գետը նետեցինք, ... չունեցողներուն չմնայ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ

(Շար.)

(3)

կազմակերպութիւնները, մեծ կամ պզտիկ, իրենց բջիջներն ու մասնաճիւղերն ունին Ֆրանսայի մինչեւ ամէնէն հեռաւոր անկիւնները: Կարելի է ըսել թէ Ֆրանսայի 80 նահանգները իրար հիւսուած են նախկին պատերազմիկներու ցանցով մը: Յաճախ կարգ մը նահանգներ [illegible] ներկայացող այս կազմակերպութեանց միջեւ, ստեղծուած են «Միութեան» կամ «Համերաշխութեան» կոմիտէներ:

1927ին, Զինադադարին, Վէրսայլի մէջ գումարուեցաւ Ներկայացուցչական Ժողով մը (Etat généraux) եւ այնտեղ կազմուեցաւ Նախկին Պատերազմիկներու եւ Պատերազմի Զոհերու Ազգային Համադաշնակցութիւն:

1927էն ի վեր այս Համադաշնակցութիւնը կը ղեկավարուի Ազգային Խորհուրդի մը կողմէ: Այս Խորհուրդին մէջ կը մտնեն Նահանգային պատգամաւորներ, ընտրուած նահանգներու [illegible] անդամներու թիւին յարաբերական համեմատութեամբ, եւ ազգային [illegible] պատգամաւորները, ընտրուած իրենց կազմակերպութեանց կողմէ:

Ազգային Խորհուրդը ունի Վարչական Մարմին մը, որուն անդամները 5 տարի ներկայացուցիչ կը ճանչցուին [illegible] եւ օրէնսդիրներու: Այս Մարմինը կ'ընտրէ Գործադիր Մարմին մը (Bureau), որ կը բաղկանայ 12 անդամէ, որոնց գլուխը կը գտնուի ոչ թէ նախագահ մը, այլ ընդհ. քարտուղար մը,— Ներկայիս՝ Ռիվոլէ, նախարար.

Այս Համադաշնակցութիւնը, որ, ինչպէս ըսինք, կարեւոր դեր մը խաղալու կոչուած է Ֆրանսայի մէջ, ունի 3.800.000 անդամ: Համադաշնակցութիւնը 1931ին կատարեց կարեւոր գործ մը,— իրարու միացուց բոլոր անդամները, որոնք մասնաւորական ճակատի վրայ հակառակորդ կը մնային իրարու: Անկից զատ «տաշեց» իր աջերն ու ձախերը, եւ այլ եւս յօժար չէր թոյլ ընդունելու իր շարքերուն մէջ ոչ ծայրայեղ աջերը, ոչ ալ ծայրայեղ ձախերը: Դարձեալ, կ'ընդունի աշխատիլ «յեղափոխական» մեթոդով միայն հանրապետական վարչաձեւի [illegible] ճամբուն վրայ: Կարեւոր որոշում մըն ալ այն, որ Համադաշնակցութիւնը պիտի աշխատի «ազգային ծոցէն առնել ոչ թէ միայն պատերազմիկները, այլ եւ տարրեր որ օգտակար կրնան հանդիսանալ իրենց»:

«Թան»ի յօդուածագիրը, որ այս տեղեկութիւնները կուտայ, կ'աւելցնէ որ Համադաշնակցութիւնը սկսած է կապ հաստատել երիտասարդ կազմակերպութեանց հետ, գնահատելով վայրկեանը, երբ հիմա երիտասարդները, երկրին ճակատագրին տեսակէտով, առաջնակարգ դիրքեր սկսեր են գրաւել ամէն կողմ.

Միւս կողմէ, գիտել կուտայ, որ նախկին պատերազմիկներու այս հսկայ կազմակերպութեան մէջ կը նշմարուին դէմքեր, որոնք դիկտատուրա խաղալու տենչ ունին: Հաւանական է որ անոնք փորձեն իրենց այդ փառասիրութիւնը մէկ օրէն միւսը: Բայց դիկտատուրայի աչք ունեցողներուն վրայ կը հսկեն իրենց ընկերները, եւ, գէթ այժմ, ամէն ինչ կ'ընթանայ կարգապահութեամբ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Կարմիր Խաչի Օր»ը

»»»·«««

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 12 մարտ (Յառաջ). — «Կարմիր Խաչի Օր»ը տօնուեցաւ մարտ 10ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ: Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէին Ֆրանսական եւ Հայկական եռագոյնները: Դժբախտաբար անձրեւոտ օդը եւ հարսանիքի համաձայնակը(?) արգելք եղան սպասուած բազմութեան: Օրուան նախագահուհի Տիկ. Նազելի Գայանտըրեան, որոշեալ ժամուն հանդէսը բացուած յայտարարելով, բեմ հրաւիրեց կեդր. Վարչութեան անդամուհիներէն Օր. Հ. Քոչեանը, որ գեղեցիկ ու ամփոփ բանախօսութեամբ մը պարզեց Կ. Խաչի նպատակը: «Աշխարհի մէջ չէ եղած բանակ մը որ այնքան դիմացկուն ու աննկուն կամք ունենայ որքան հայ ժողովուրդը: Հայ ժողովուրդը անիրաւուած բանակ մըն է որ հակառակ իր կրած զրկանքներուն ու հալածանքներուն, քաջաբար կը կռուի գոյնզգոյն թշնամիներու դէմ, ի խնդիր իր գոյութեան ու սրբազան աւանդութիւններու պահպանման: Իսկ Կ. Խաչը մէկ մասն է այդ գօրաբաժնին որ ուխտած է կռուիլ թշնամիներուն դէմ: Հին ատենները թշնամին մեր դէմ կը գտնէր ինքզինքը թուրերով, սուրերով ու եաթաղաններով, իսկ այսօր ճերմակ ջարդն է որ Դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած է մեր գլխուն: Մեր զաւակները կը ձուլուին, իրենց լեզուով, վարքով ու բարքով անճանաչելի դառնալու աստիճան, կը խորթանան կորսնցնելով իրենց ազգային բոլոր սրբութիւնները: Ահա հոս է որ Կ. Խաչը կը ջանայ պատեհութիւններ ստեղծել հայ մանուկը պահելու, դաստիարակելու իբրեւ Հայ: Մեր պարտականութիւնն է նաեւ հոգ տանիլ առողջապահութեան: Շատեր գիտենք որ օրուան սեւ աշխատանքէն հիւծախտի են բռնուած: Անհրաժեշտ է այպաքինարան մը: Կ. Խաչը ընկերային եւ ժողովրդական կազմակերպութիւն մըն է: Հոս, Ֆրանսայի մէջ ունինք 16 մասնաճիւղեր, դարմանատունով մը եւ դպրոցներով: Հետեւաբար կոչ կ'ուղղեմ ձեզի համախմբուիլ Կ. Խաչի դրօշին տակ, որպէսզի կարենանք մեր կարողութեան չափով դարման տանիլ ծով կարիքներուն»: Յետոյ կարգ մը թելադրանքներ ըրաւ մասնաճիւղի վարչութեան եւ խրախուսեց զանոնք, յիշելով անմահն Ռոստոմի մէկ խօսքը — «Կամք, կամք եւ կամք», քանի ունինք կամք կը յաջողինք մեր բոլոր ձեռնարկներուն մէջ»: Օր. Շ. Զէքէեանի մեներգէն յետոյ 10 վայրկեանի դադար տրուեցաւ եւ նախագահուհիին մէկ առաջարկին վրայ ութ հոգի տարեկան միանուագ գումար մը վճարելով բարեկամ - անդամ արձանագրուեցան Կ. Խաչին:

Հանդէսի երկրորդ մասը յատկացուած էր դպրոցի աշակերտներուն: Փոքրիկներ Եփրեմէ Համալեան «Աղօթք ըրէ», Սարգիս Մօզեան «Հայ տղայ», Կարապետ Եղիաեան «Մայրենի երկիր» (Ա. Գառօնէ), Մարիամ Աբրահամեան «Գոհարիկ», Իսկուհի Մօզեան «Որբը», Եղիա Տէմիրճեան «Նապաստակ», Սերխօշեան եղբայրներ «Ծերօք տղան», բոլորն ալ մանկական առոգանութեամբ արտասանեցին, ծափեր խլելով ներկաներէն:

Խումբ մը փոքրիկներ գեղջկական տարազով հայկական շուրջպար բռնեցին, խանդավառութիւն առթելով ներկաներուն մէջ: Այս առթիւ շնորհաւորելի էր Տիկ. Սիրանոյշ Թօսունեանի տարած աշխատանքը.

Մեծ յաջողութեամբ տրամախօսութիւններ ըրին՝ Վերժին Աբրահամեան եւ Երջանիկ Քէնտիրեան՝ «Առտու կանուխ ելիր», Գասպար Աբրահամեան եւ Մանուկ Մանուկեան՝ «Դպրոցէ մի փախիր»: Երգեցին փոքրիկն Անժէլ Իսկէնտէրեան «Մի գեղեցիկ պարզ գիշեր էր»: Մէջ ընդ մէջ Կ. Խաչի անդամուհիներուն կողմէ եղան խմբերգներ «Ընդ առաւօտ», «Հովիւը սարում սրինգ նուագ»: Տիկ. Գայանտըրեան շնորհակալութիւն յայտնելով հանդէսը փակուած յայտարարեց եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհունակութեամբ

Արտուարիս

ՎԻԷՆ, 13 մարտ (Յառաջ). — Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Կ. Խաչի Օրը տօնուեցաւ մարտ 11ին, կիրակի ցերեկ: Սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութիւն մը: Բեմը բացուեցաւ Կ. Խաչի նպատակը խորհրդանշող կենդանի պատկերով մը: Հիւանդ մը պառկած մահճին մէջ Կ. Խաչուհի մը իր դեղ ու դարմանով գլխուն վերեւ կեցած: Օրուան նախագահուհի Տիկ. Մկրեան հանդէսը բանալով, բեմ հրաւիրեց երգչախումբը որ երգեց «Բամ փորոտան»ը: Մեներգեց Տիկ. Վ. Երեմեան՝ «Անուշ գարուն»ը, Գ. Մ. Կարապետեանը արտասանեց Գ. Դուրեանի «Տրտունջ»ը, արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Մ. Ղուկոյեան, Ա. Մկրեան, Մ. Մուրատեան, մենախօսեց Մ. Գարոնեան, մեներգեց նաեւ Գ. Մ. Մուրատեան: Կ. Խաչի անդամուհիները կազմակերպած էին բախտախաղ մը: Բոլոր ներկաները փորձեցին իրենց բախտը, ոմանք շահեցան զանազան նուէրներ, ոմանք ալ ամանեղէն առարկաներ, խնդացնելով ներկաները: Օրուան բանախօսուհի Օր. Հ. Քոչեան, յստակ կերպով բացատրեց Կ. Խաչի օգտակարութիւնը:

«Հայ կիները պէտք է գիտակցին իրենց պարտականութեան եւ համախմբուին Կ. Խաչի շուրջ: Մենք առաջ կը կռուէինք սուրի ու թուրի դէմ, իսկ այսօր կը կռուինք սպիտակ ջարդի դէմ, որ աւելի վարակիչ է դարձած»:

Հանդէսին մեծ փայլ տուաւ Գ. Ե. Քըրըքճեանը իր ճագով եւ փոքրիկն Գեթօն ռուսական պարով: Փոքրիկները ներկայացուցին մանկական խաղ մը, որմէ յետոյ հինգ նոր անդամուհիներ միացան մասնաճիւղին: Ներկաները մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ, փափաք յայտնելով որ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը յաճախակի բանախօսներ ղրկէ գաւառները:

Կ. Խաչի անդամուհիները օգտուելով Օր. Քոչեանի ներկայութենէն, ունեցան անդամական ժողով որ աւելի ոգեւորութիւն առթեց իրենց մէջ: Ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ գրած եմ Վիէնի մէջ ամէնէն ժողովրդական կազմակերպութիւնն է Կ. Խաչը, շնորհիւ իր գործունէութեան: Հազիւ տասը անդամուհիներով կազմուեցաւ բայց այսօր երեսունէն աւելի են: Ունին առանձին յանձնախումբ մը որուն պարտականութիւնն է այցելել հիւանդներու եւ չքաւոր ընտանիքներու: Անցեալ օր այցելելով քանի մը չքաւոր ընտանիքներու, իւրաքանչիւրին բաշխած են համեստ գումար մը:

Գ. Մանուկեան

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ

»»»·«««

ՄԱՐՍԷՅԼ. (Յառաջ) — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթ.-ի նախաձեռնութեամբ եւ Լաքոսթի Աետօ խումբի եւ Պատ. Միութեան մասնակցութեամբ տօնեցինք ժողովրդական ապստամբութեան 13րդ տարեդարձը Շըմէն տը լա Մատրակ Գար Վէնսանի մէջ, 11 մարտ կիրակի կէս օրէն վերջ: Հակառակ մեր բարոյապէս սնանկացած հակառակորդներու թուացիկներուն եւ տարբեր խաղերուն, գաղութին ընտրանին իր խուռն բազմութեամբ, շառաչուն ապտակ մը եւս իջեցուց:

Բեմին երկու կողմը կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները: Հանդէսը բացուեցաւ ազգ. վարժարանի աշակերտներու «Մեր հայրենիք»ով զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Յետոյ ընկերուհի Տիկ. Ն. Քիպրիթճեան բացման ճառը խօսեցաւ, պարզելով տօնին նշանակութիւնը: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Գ. Հիւսեան, որ երկար ճառով մը բացատրեց համաժողովրդական ապստամբութեան պատճառները:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Գ. Հ. Քաջեան, Սմբատ Տէր Նազարէթեան (Ուխտաւոր), Օր. Աստղիկ Հայրապետեան (Ես իմ անուշ Հայաստան), ընկեր Կ. Թուլէեան (Հիմի էլ լռենք), պատանի ընկ. Ց. Տէր Պետրոսեան (Քրիստափորի յիշատակին), Վահան Յակոբեան (Քաջորդւոց թաղումը), փոքրիկն Ց. Արզումանեան (Դաշնակցութիւնը), Վարդուհի Ստեփանեան (Գիտէ՞ք ինչ կ'ուզեմ), Ազնիւ Հայրապետեան (Կարօտը), բոլորն ալ գնահատելի էին եւ խլեցին ջերմ ծափեր: Օր. Հայկան Քէնտիրեան երգեց մեծ յաջողութեամբ «Հով արէք սարեր»ը: Հանդէսը փակուեցաւ աշակերտներու «Յառաջ նահատակք»ով:

Արամ Արմաղանեան

Ուր նոր ընկերներ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ), 12 մարտ.— Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ մեր ընկերա-ամսական դասախօսական ժողովը ակումբիս մէջ: Օրուան դասախօսն էր ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեան, որ ամփոփ կերպով բացատրեց նոր սերունդին դերը Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ռուսիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Յետոյ անցնելով մեր կեանքին, մանրամասնօրէն պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան անգնահատելի դերը ազատագրական շարժման մէջ: Խօսեցաւ նաեւ փետր. 18ի մասին եւ շեշտեց.—«Սիրելի երիտասարդներ, դուք բոլորդ պէտք է կանգնիք խառնակիչներուն դէմ: Դուք էք ապագայ սերունդը, ձեզմէ կախում ունի ամէն ինչ: Օրինակ առէք Ամերիկան, խումբերով է որ կը դիմեն շարքերը, շառաչուն ապտակը տալով «Միացեալ Ճակատ»ին: Պէտք է կազմակերպուինք ուրիշներուն նման պատրաստ գտնուելու համար անակնկալներու առջեւ»:

Դասախօսութենէն յետոյ մեր շարքերուն վրայ աւելցան ութ ընկերներ, մէկ նախկին ընկեր, իսկ 7ը Պատ. Միութեան անդամներ: Բոլորն ալ գիտակից երիտասարդներ են, եւ իրենց երդումը ըրին ընկ. Սէրէնկիւլեանի կնքահայրութեամբ:

Գ. Փիլիկեան

ԼԱՄՈՒԼ

«Փոքրիկ հովիւ մըն էր Միհրան»

»»» «««

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 մարտ).

— «Ո՞վ իր մանկութեան չէ կարդացած, կամ չէ արտասանած դասագրքերու մէջ տպուած եւ իր բարոյականով այնքան հրահանգիչ այս ոտանաւորը: Ստելու վարժուած փոքրիկ հովիւ Միհրանը ամէն օր կը խաբէ գիւղացիները, «Գայլ կայ, գայլ կայ, հասէք շուտով» գոռալով: Եւ ամէն անգամ, գիւղացիները, որ կուգան, ոչ գայլ կը գտնեն, ոչ ալ գազան: Օր մըն ալ սակայն, երբ ստախօս Միհրանը իրապէս գայլերու յարձակման կ'ենթարկուի, խօսքին մարդ չի հաւատար:

Կարդացէք կամ ձեր փոքրիկներուն արտասանել տուէք այս ոտանաւորը եւ պիտի տեսնէք անոր մէջ Աթէնքի ապաշնորհ կղերականին պատկերը: Մազլըմեան, Միհրանին նմանակն է: Անոր պէս ստող, անոր պէս հաւար փրցնող եւ չորս կողմը խրատ անցընող: «Կրակ կայ» կը պոռայ տանը կղմինտրներուն վրայ ելած, ամէն անգամ, երբ մուխի հետքն իսկ չի տեսնուիր: «Գա՛յլ կայ, գա՛յլ կայ», կը բացագանչէ տարիներէ ի վեր կոկորդը պատռելով, երբ մկնիկ մը անգամ չի դառնար իր շուրջը: Կը ստէ, կը խաբէ, երեւակայական վտանգներու պատմութիւններ կը հնարէ, հանրութիւնը յուզումի մատնելու համար: Տարբերութիւն մը կայ սակայն ստախօս Միհրանին ու Մազլըմեանին միջեւ: Որովհետեւ, մինչ Միհրանը կը ստէ գէշ ունակութեան մը զոհուելով եւ յանձնի ակամայ, ապա Մազլըմեանը ստերը կը հնարէ եւ կը շարէ կամովին, գիտակցօրէն եւ չարիք գործելու բացայայտ առաջադրութեամբ:

Ծանօթ է «Նոր Օր»ի հաղորդած հին մէկ տեղեկութիւնը (1928), որուն համաձայն, Մազլըմեան, միայն մէկ տարուան ընթացքին 15 ժուռնալներ տուած է կառավարութեան, այս ինչ կամ այն ինչ անձը սեւցնելու եւ կասկածելի դարձնելու համար: Մազլըմեանի մատնութեանց համաձայն, ոմանք ամբաստանուած էին իբրեւ խռովարարներ, ահաբեկիչներ եւ առհասարակ հակահելլէններ, մինչ ուրիշներ մեղադրուած էին իբրեւ մակեդոնական քոմիթէին հետ գաղտնի կապ պահողներ, զորս աքսորի՞ արժանի կը նկատէր: Իր 15 ժուռնալներուն մէջ, անիկա, 15 տեսակ սուտ հնարած եւ հրամցուցած էր իշխանութեանց, ջանալով հասնիլ իր դիւային նպատակներուն. Անիկա ի հարկէ անունները ալ շարած է այդ մատնութեանց ընթացքին, մասնաւորապէս նկատի ունենալով մեր ընկերները ու համակիրները:

Արդ, կը կարծէ՞ք որ հելլէն կառավարութեան պատկան օրգանները նկատի չեն առած այդ ժուռնալները, չեն քննած մատնութեանց ենթակայ անձերուն ինքնութիւնները եւ չեն աշխատած ստուգել այդ անձերուն վերագրուած յանցանքները: Միամիտ պէտք է ըլլալ ենթադրելու համար որ — հոգ չէ թէ այդ շրջանին իսկ վարկաբեկուած — հայ արք.ի մը ըրած այդ ցուցմունքները չեն զբաղեցուցած պետութեան պատկան սպասարկութիւնները: Վստահօրէն կրնանք ըսել, որ այս վերջինները ստիպուած են քննութիւն բանալ, պրպտել եւ հասկնալ, թէ իրապէս, այդ կարգի քրէական յանցագործնե՞ր են մատնանշուած անձերը եւ ճի՞շդ են անոնց վերագրուած մեղքերը: Եւ սակայն, նոյնքան վստահօրէն կրնանք յայտարարել, որ այդ պրպտումներն ու քննութիւնները բացարձակապէս ոչ եւ է արդիւնք չեն տուած եւ չեն կրցած նուազագոյն չափով մը իսկ արդարացնել մատնիչ վեղարաւորին փրցուցած կեղծ հաւարը՝ «խռովարարներու», «չարագործներու» եւ «հելլէն պետութեան շահերուն դէմ դաւադրելու» գոյութեան եւ անոնց վերագրուած զարշելի արարքներու ճշմարտութեան մասին: Հինգ - վեց տարիներ անցած են այդ մատնութեանց ընթացքներէն ասդին եւ սակայն, մատնուած Դաշնակցականներէն ու համակիրներէն ոչ մէկը, ոչ միայն չէ ձերբակալուած, այլ նոյն իսկ հարցաքննութեան համար իսկ որ եւ է հրաւէր չէ ստացած: Անոնք, մինչեւ այսօր ալ կ'ապրին Յունաստանի մէջ հազար անգամ աւելի ճակատաբաց եւ հանգիստ, քան մատնիչ ինքը, որուն նկատմամբ այնքան ծանրակշիռ կասկածներ ունին հելլէն իշխանութիւնները»:

×

ՎԻԷՆ, (Ցապաղած) — Փետրուար 18ը տօնուեցաւ ճիշդ ժամանակին: Ներկայ էր երիտասարդներու հոծ բազմութիւն մը: Խօսեցաւ ընկ. Աշոտ Իսահակեան, իբրեւ ականատես թուեց ըմբոստութեան բոլոր շարժառիթները եւ պոլշեւիկներու ձեռքով ի գործ դրուած զարհուրելի չարչարանքները: Ընկ. Աշոտի հետ ունեցանք ընդհ. ընկերական ժողով: Ընկերը մեզի տեղեկութիւններ տուաւ կուսակցական արտաքին եւ ներքին աշխատանքներու մասին: Ընկերները անգամ մը եւս յայտնեցին թէ պատրաստ են ամէն զոհողութեան, եւ կը մնան հաւատարիմ զինուորը Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Գ.

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

—•—

Ժուռնալ Օֆիսիէլ կը հրատարակէ հրովարտակ մը, որ կարգ մը կարեւոր փոփոխութիւններ կը մտցնէ բժշկական ուսման կանոնագրութեանց մէջ, «բարձրացնելու համար ֆրանսական բժշկութեան արժէքը եւ բժշկապետական արդի պահանջներուն պատշաճեցնելու համար համալսարաններու դասաւանդումը»:

Այսպէս, նախ մէկ տարի աւելցուած է բժշկական ուսանողութեան դասընթացքը, գործնական եւ հիւանդանոցային աշխատանքները աւելի եւս ընդարձակուած են, տարեվերջի քննութեանց մէջ քիչ մը աւելի խղճմտութիւն ցոյց պիտի տրուի, մասնագիտութեանց դասաւանդման մեծ ուշադրութիւն պիտի ընծայուի:

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԵՐ ՎԱԿԿԷԼԱՔԻՆ

(ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԲԱՆՏԷՆ

»»»·«««

... Բանտին մէջ ճանչցայ այս տղան: Միջահասակ, սեւ աչքերով, համակրելի դիմագծերով, սիրուն կոչուելու աստիճան աննկլի քաղցրութեամբ երիտասարդ մը, մեր Վակկէլաքին, հազիւ 38 տարեկան:

[illegible] ընկերներ էինք Վակկէլաքին հետ, քանի որ ես ալ իբրեւ «[illegible]» [illegible] էի այդ օրերուն (1933 յուլիսէն - 1934 յունուար), հայկական պարտէզներու կողմէ:

×

Բնիկ Խալքիտացի էր մեր Վակկէլաքին. Աթէնքէն չորս ժամ հեռու երկաթուղիով, սիրուն ու գեղեցիկ գիւղաքաղաք մը՝ Խալքիտան, ծովեզերեայ.

Ես եղած եմ այս քաղաքը: Եւ անկեղծութիւնը կը պահանջէ խոստովանիլ, որ ունի սիրուն աղջիկներ եւ սիրտ [illegible] կիներ, նաեւ՝ երիտասարդներ, [illegible] բոլոր առողջակազմ: Մաքուր ջուր, ժամանցի արդուար վայրեր, բայց, կիներու խաթարուած բարոյականով գիւղաքաղաք մը՝ դժբախտաբար:

Ամուրի պէտք է ըլլալ, քիչ մըն ալ անառակ ու չար անշուշտ, ճանչնալու համար Խալքիտացիներու բարոյական հասկացողութիւնն ու չափանիշը:

Այս զուարթ գիւղին մէջ բացած է աչքերը մեր Վակկէլաքին, ու հոն ալ հասակ նետած, մինչեւ տասնըհինգ տարիքը թեւակոխելը:

Ունի հայր ու մայր: Պարագաներ: Եւ երկու սիրուն քոյրեր: Սեւ սեւ աչքերով ու խօսուն եւ թելադրիչ ժպիտներով:

Տասնըհինգ տարիքը բոլորած չէ — ջանին կը զուգադիպի Խալքիտացի երիտասարդներու դէպի Ամերիկա արտագաղթի անդուսպ ձգտումը:

Կանխահաս տղայ: Այդ տարիքէն արդէն, համը առած է սիրոյ քաղցրութեան: Սիրահար է մեր Վակկէլաքին: Ինչպէ՜ս պէս կը սիրէ իրենց դրացի աղուորիկ Խալքիտուհին որ իր բացատրութեան՝ «հեռուէն, շատ հեռուէն իսկ փառող, մոխրագոյն հող աչքեր» ունի եղեր:

«Ա՛խ... թա մաթիաթի՛զ ... թա մաթիաթի՛զ տհաւքալէ» կը բացագանչէր յանկարծ խեղճ տղան, ամէն անգամ որ կը փորձէի խօսեցնել զինքը: Աղջկան աչքերէն հմայուած է եղեր՝ մեր դժբախտ Վակկէլաքին:

Տասնըհինգ տարեկան է Վակկէլաքին: Կ'ուզէ Ամերիկա մեկնիլ, դրամ շահիլ եւ սակայն, ձեռքերն ու ոտքերը կաշկանդուած են առաջին սիրոյ կրակէ կապերով:

Չի վարանիր: Կը պատմէ իր ծնողքին: Առաջին օրերուն քիչ մը դժուարութիւններ: Յետոյ սակայն, տեղի կուտան ծնողները, եւ կ'որոշեն ամուսնացնել Վակկէլաքին:

Շուտով կ'աւարտին աղջկան աւանդական ձեւակերպութիւններն ու Վակկէլաքին կը նշանուի:

Երկու կողմի ծնողներու որոշում: Պիտի մնան երկու տարի նշանուած, յետոյ՝ պիտի ամուսնանան:

Այդպէս ալ կ'ըլլայ: Գեղեցիկ երկու տարիներ կը բոլորեն երկու սիրահարները, օրէ օր իրար քիչ մը աւելի շատ սիրելով:

Կը հասնի պայմանադրական տարին: Պէտք է ըսել, որ երկու կողմերն ալ կը գտնուին նիւթապէս տանելի պայմաններու մէջ:

Վակկէլաքին կ'ամուսնանայ: Երեք տարուան համար մօտէն կը հանէ Ամերիկա մեկնումի ծրագիրը:

Այս երեք տարուան միջոցին կը մեռնի աղջկան հայրը: Ու Վակկէլաքին — ազնիւ ու միամիտ տղայ — կը միացնէ տունները զոքանչն ալ ընդունելով իր յարկէն ներս:

Ամուսնութենէն մինչեւ Ամերիկա մեկնումը՝ ոչ մէկ փոթորիկ: Սիրոյ խանդավառ տարիներ կը բոլորեն երիտասարդ ամուսնացեալները, սիրոյ հաշիշէն գինովցած: Քանի մը ամիսներով միայն, կը նշմարէ իր զոքանչին մօտ նկարագրի քիչ մը տարօրինակ երեւոյթներ, որոնք խոտոր կը համեմատէին իր քաղաքին աւանդութեանց հետ:

Օրինակ՝ զարդարանքը սիրող, թատրոն, սինէմա... եւայլն... շռայլութիւն: Երբեմն կը նկատէ նաեւ, որ կողակիցն ալ համամիտ ըլլալ կը թուի մօրը, անուղղակի միջոցներով, ուզելով գոհացնել անոր քմայքները:

Կը հասնի սպասուած Ամերիկա մեկնելու տարին:

Վակկէլաքին կը մեկնի Խալքիտայէն սիրով եւ անփոթորիկ, չմոռնալով — գիւղերու աւանդութիւն — յանձնարարել իր ծնողքին եւ քոյրերուն, մօտէն հսկել կնոջը եւ զոքանչին վրայ, եւ սիրել զանոնք: Ու կը մեկնի:

Բաժանումի պահուն, պինդ, պինդ կը համբուրէ կրակէ աչքերով իր կինն ու կը յորդորէ սիրով ապրիլ ծնողքին հետ, եւ սպասել իր վերադարձին, երբ լաւագոյն կեանք մը բոլորելու բոլոր տուեալներով զինուած, պիտի գայ իր տաքուկ ընտանեկան յարկը վերապրեցնել:

Քիչ մը արցունք: Համբոյրներ: Դիրկ ընդ խառնում: Սիրային զեղումներ: Ու կը մեկնի մեր համակրելի երիտասարդը ապահով իր ապագային:

×

Հեռաւոր Ամերիկայի մէջ կը յաջողի Վակկէլաքին. Գործարանի մը մէջ բանուոր կ'արձանագրուի, ու տարուէ տարի կը սկսի շահիլ:

Ընտանեկան յարկին հանդէպ իր պարտականութիւնները չէ մոռցած բնաւ: Ամէն ամիս կանոնաւոր դրամ կը ղրկէ Խալքիտա, եւ ամուսնացած պատանիներու յատուկ սիրազեղ նամակներ:

Տասներկու տարիներ կը մնայ Ամերիկայի մէջ: Առաջին տարիներուն, իր նամակներուն եւ դրամական առաքումներուն կը պատասխանէին համապատասխան ջերմութեամբ, թէ կնոջմէն, թէ ծնողներէն ու քոյրերէն:

Այն նամակները, որոնք կը կրէին իր սիրասուն կնոջ ստորագրութիւնները, կը պահէ մասնաւոր գուրգուրանքով:

Իւրաքանչիւր նամակ նոր ոգեւորութիւն մը կը վազցնէ իր երակներէն ներս, եւ ամէն օր քիչ մը աւելի կը փարի իր գործին, ուժերը դիզելով իրարու վրայ:

Մարդկային կեանքը միշտ խաղաղ երկինքներ չունենար սակայն: Ամպեր կուգան պղտորելու պայծառութիւնը կապոյտին, եւ պղծելու կուսութիւնը խաղաղութեան:

Այդպէս ալ կը պատահի մեր Վակկէլաքին: Հազիւ բոլորած ութերորդ տարին, ահա կը հասնին տարօրինակ նամակներ կնոջմէն: Նամակներ՝ [illegible] եւ կեսրայրին մասին: Նամակներ՝ որոնք փսփսուքներու նման կը պատմեն տունին մէջ յաճախակի պատահող վէճերն ու զոքանչին եւ [illegible] իրարու հանդէպ ունեցած պաղութիւնները:

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(1) (Շար.)

կան նախարարը, անձամբ վարելու համար բանակցութիւնները: (Այսօր կը վերադառնայ, առանց վերջնական եզրակացութեան մը յանգած ըլլալու): Ամէնէն մեծ դժուարութիւնը սկզբունքի խնդիր մըն է: 1882ի առեւտրական ընդհանուր դաշնագրին համաձայն, որ չեղեալ հռչակուեցաւ, Մեծն Բրիտանիա ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի առաւելութիւնները կը վայելէ, ամէն կէտի մէջ, բացի մաքսային սակացոյցերէն: Այս տրամադրութեան համաձայն, Ֆրանսան կրնայ, օրինակ, արժէքի վրայ հարիւրին 500 մաքսատուրք պահանջել որ եւ է անգլիական ապրանքէ, առանց միեւնոյն բանը ընելու ուրիշ երկրէ մը եկած նոյն ապրանքին համար: Այսպիսի գործողութեան մը առթին, դաշնագիրը բռնաբարուած չպիտի համարուէր: Կայ նաեւ բաժնեցուցակի խնդիրը (ներածումներն ու արտածումները վերածել որոշ քանակութեան մը): Երկու երկիրներն ալ կ'ուզեն փոխադարձ ներածումը կապել արտածման քանակին հետ:

Գիւտ մը Պոլսոյ ձիարձակարանին մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ բանուորներ Այա Սոֆիայի եւ Սուլթան Ահմէտի միջեւ աշխատանքներ կատարած ատեն, երեւան հանեցին պատ մը որ կը կարծուի թէ Բիւզանդիոնի պատմական ձիարձակարանին «ողնայարն» է եւ որ կը փնտռուէր տարիներէ ի վեր: (Ձիարձակարանի մը առանցքը «ողնայար» կը կոչուէր, որովհետեւ երկու հաւասար մասերու կը բաժնէր տարածութիւնը, ինչպէս բուն ողնայարը կը բաժնէ մարմինը): Այս պատը գոյութիւն ունէր երբ Պուլանտէյմոնթի Պոլիս այցելեց 1422ին:

Ռումանիոյ «Երկաթեայ պահակներ»

Այսօր Պուքրէշի մէջ տեղի կ'ունենայ վարչապետ Տուքայի սպանութեան դատավարութիւնը, զինուորական ատեանի առջեւ.

Ինչպէս կը յիշուի, սպանութենէն յետոյ կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, պաշտաման վիճակ հրատարակեց եւ ձերբակալեց գլխաւոր մեղսակիցները: Դէպքէն անմիջապէս վերջ անհետացած էր Երկաթեայ Պահակներու կազմակերպութեան վարիչը, Քոռնէլիոս Քոտրէանո: Այս առթիւ զանազան զրոյցներ կը շրջէին: Նոյնիսկ բօզներ կային թէ փախստականը օտար դեսպանատուն մը ապաստանած է: Արդ, առջի օր Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը յայտարարեց թէ փախստականը ձերբակալուած եւ անմիջապէս հարցաքննութեան ենթարկուած է: Ձերբակալութիւնը յաջողած է շնորհիւ բռնուած նամակի մը, որ տեղեկութիւններ կուտար Քոտրէանոյի մասին: Փախստականը պահուած էր Պուքրէշ, իր բարեկամներէն գնդապետ Զավոյանուի մօտ, որ ժամանակին թերթ մը կը հրատարակէր: Կալանաւորը յայտարարեց թէ երբեք փախչելու միտք չունէր եւ իր ընկերներուն հետ զինուորական ատեան պիտի ներկայանար որոշուած օրը:

Աւստրիոյ ընկերվարականներուն դատը

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է մեղմութեամբ դատել վերջին ապստամբութեան առթիւ ամբաստանուած ընկերվարականները: Վերին Աւստրիոյ մէջ, միայն ութ ամսուան բանտարկութեան վճիռ արձակուեցաւ կարգ մը ամբաստանեալներու: Միեւնոյն մեղմութեամբ պիտի վարուին Վիէննայի մէջ, ուր երկու ատեաններ կազմուած են: Ամբաստանեալներուն թիւն է 1600. Երեսուն հարցաքննիչ դատաւորներ կը կատարեն հարցաքննութիւնները, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ յառաջիկայ աշուն: Փ. Տոլֆուս կ'ուզէ սիրաշահիլ ընկերվարականները, որպէսզի կարենայ յառաջ տանիլ իր քաղաքականութիւնը:

Փարիզ եւ շրջականներ

Ց.

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Երկուշաբթի (19 Մարտ) երեկոյ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐՇՐՈՒՆԻ Խորհրդային Հայաստանի շուրջ:

ՓԱՐԻԶԻ Հրայր [illegible] Քրիստափոր եւ Ազբիւր Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը յառաջիկայ [illegible] օրը երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ գիշեր Խաժակ Ակումբի վարչութեան երեկոյթէն վերջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԻՇԽԱՆ (Մարսէյլ) Ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացականները նկատի կ'առնուին:

ՎԱՂԱՆՍԻ «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին Գ. Տ. Պաղաեանի սրճարանը: Կը դասախօսէ՝ ընկեր Ս. ՊԻՂԱԼԵԱՆ (Ռոմանէն):

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՆԱԽԱՊԷՍ եղած յայտարարութեան համաձայն Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ շրջ. վարչութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ փետրուար 25ին, ի ներկայութեան բազմաթիւ ընկերուհիներու: Շահեցան հետեւեալ թիւերը՝ 120, 1368, 281, 16, 1334, 454, 967, 368, 1400, 1003, 115, 1352, 336, 463, 855, 7, 841, 667, 1406, 1421, 1314, 1178, 1324, 952, 1378, 296, 949, 146, 989, 1464, 637, 414, 567, 1386, 59, 1494, 677, 827, 113, 987, 103, 1134, 86, 220, 872, 926, 1000, 1197, 712, 1329, 928, 617, 10, 911, 1454, 1419, 308, 1379, 497, 863, 782, 111, 1325, 57, 950, 1341, 1331, 996, 1004, 704, 1412, 320, 966, 645, 828, 369, 983, 610, 61, 465, 1006, 202, 1420, 734, 635, 716, 285, 1435, 824, 194, 186, 982, 1414, 401, 681, 101, 1188, 602, 95, 1472, 1311, 921, 1401, 1498, 1339, 233, 400, 260, 995, 757, 796, 332, 58, 880, 787, 1191, 1425, 1442, 391, 802, 474, 230, 1348, 466:

Շահողները պէտք է դիմեն իրենց տեղական մասնաճիւղին հաւաքարար գրկուելու համար նուէրները:

Ընդհ. հասցէ՝ Mme. Missakian, 6 Rue d'Alsace Asnières, (Seine):

ԳՏՆՈՒԱԾ Է

Նշան Թովմասեանէն որ «Թուսոնի» միջոցաւ կը փնտռուէր իր եղբօր կողմէ, իր հասցէն՝ A. Hatchikian Casernement Salin de Giraud, B. du Rhône) France:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (78)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Գիշերը լուսնակ էր: Երկու կողմերը կը շարունակէին ընդհարիլ: Խալիտ պէյ, անձամբ չերթալով բախումի վայրը, հոն ղրկած էր Ահմէտ պէյի ջոկատը: Բայց, ժամեր անցած ըլլալով հանդերձ, որ եւ է տեղեկագիրչէր առացած կացութեան մասին: Եւ որովհետեւ պատերազմող ուժին ճակատը տարածուն էր, այդ պատճառաւ, տեղեկագիր ղրկել կարելի չէր ըլլար, Խալիտ պէյ չէր կրնար բաժնուիլ հեռաձայնի կեդրոնէն.

Միայն Անըէլմայի եւ Գէրթայի կողմերէն եկող հատ ու կէնտ զինուորներ կ'ըսէին թէ մեր ջոկատները ցրուած էին: Մինչդեռ, գիւղացիները, որոնք այդ կողմերէն կուգային, կը պնդէին թէ՝ մեր ջոկատները երբ Օպիչալայէն կը նահանջէին, հասած էին Խալիտ պէյի կողմէ ղրկուած ուժերը եւ Օպիչալան վերագրաւուած էր:

Այս անորոշ կացութեան առջեւ, հրամանատար Խալիտ պէյ որոշած էր 130 հոգինոց ուժով մը դէպի Անըէլմա շարժիլ: Եթէ կացութիւնը պարզող տեղեկագիր չհասնէր, առանց սպասելու Արդուինէ՝ հոն պիտի վազէին:

Կասկած չկար այլեւս որ բախումները պատերազմի հանգամանք առած էին: Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատարութիւնը մեր ամէն մէկ թիզ հողը քաջաբար կը պաշտպանէր: Բայց, առոր շարունակութիւնը կ'ապահովուէր լոկ պահեստի ուժերով.

Եթանկէ պէյ, երբ Արդուինէն կը բաժնուէր, միայն 18 մնացեալ ուժեր ունենալով ճամբայ ելած էր: Եւ որովհետեւ այնքանը չէր բաւեր, դիմելով Պէհաէտտին Շաքիր պէյին, որ Կարինի կը գտնուէր, խնդրած էր անմիջապէս տասնհինգ զրկել. Արդուին պահած էին միայն 7 անուն եւ 11ը ղրկած էին յառաջընթաց ուժերուն:

Այդ միջոցին դեռ հասած չէր այն տեղեկագիրը զոր Ահմէտ պէյէն կը սպասէին. Համաձայն այդ տեղեկագրին, թշնամին կտրած էր Շավշէթի ճամբան: Ահմէտ պէյ թշնամի ուժերուն մէջ մտած էր Օպիչալայի մէջ: Ու անկարելի եղած էր, այլեւս, Թէմալ պէյի եւ Ահմէտ պէյի կապը, առաջինը մնացած ըլլալով Օպիչալայի մէջ: Ռուսերը կը գտնուէին Օպիչալայի դէմը: Երբ տեղեկագիրը հասած էր, այդ վիճակը բարելաւելու համար, Խալիտ պէյ անմիջապէս շարժած էր դէպի բախումի վայրը: Ու անոր հոն ժամանումը բոլորովին փոխած էր կացութիւնը:

Փետրուար 16ին եւս Ռուսերը կը շարունակէին իրենց յարձակումները եւ մեծ ուժերով կը խոյանային, այնպէս որ մեր ուժերը կը ստիպուէին նահանջել: Հարիւրապետ Ահմէտ պէյ, որ կը պաշտպանէր Անըէլմայի կողմերը, նահանջի այդ լուրը առնէ առաջ, փոխած էր, եւ Գէրթա հասնող խլամ բնակչութիւնը կացութիւնը հաղորդած էր Խալիտ պէյին:

Թշնամին յարձակումը կասեցնելու համար պահեստի ուժ չունէինք: Բայց Խալիտ պէյ իր այդ օրուան տեղեկագրին մէջ կ'ըսէր թէ ամէն զոհողութիւն յանձն պիտի առնուի:

Թաղմանիւթի այս պակասը շատ մեծ տպաւորութիւն կը գործէր զինուորներուն վրայ: Գերմանական զէնքերը պահեստի փամփուշտ չունէին, որով, քանի մը բախումէ վերջ, անպէտ վիճակի մը մատնուած էին: Թէեւ խնդրուած էր Արդուին ղրկել Կարնոյ այն 4 մարթին զէներն ու ռմավզէրները որոնք առատ փամփուշտ ունէին, բայց որ եւ է պատասխան տրուած չէր:

Միւս կողմէ, որովհետեւ Եթանկէ պէյի պաշտօն յանձնուած էր Խոփէն վերագրաւել եւ այդ շրջանի կուիները վարել, ինչպէս նաեւ կար փամփուշտի պակասը՝ բոլորովին չփոթութեան մատնած էր Արդուինի ճակատը: Մինչդեռ, Արդուինի ուժերուն կ'իյնար վանել առաւ ուժերը, եթէ անոնք յառաջանային Մուրկուլի եւ Պորչքայի կողմերէն:

Բանակը, Եթանկէ պէյին տուած իր հրամանով կը հրահանգէր Րիզա պէյի պատկանող ուժերուն հետ միասին շարժիլ: Առոր վրայ, Եթանկէ պէյ տեղեկացուցած էր թէ Մուրկուլի մէջ պիտի թողու մաս մը ուժ, որպէսզի ապահովէ Արդուինի զինմամբութիւնը: Այդ պատճառաւ, Մուրկուլի շրջանին պաշտպանութեան համար զատուած ուժերը նուազած էին:

Ռուսերը, օգտուելով այս առիթէն, ձորոխի ձախ եզերքը եւ Մուրկուլի ջուրին առջեւը, այսինքն՝ դէպի Արդուին արագօրէն յառաջացուցած էին իրենց հետախուզական թեւերը: Շաքիր Նիազի պէյ, որ այդ կողմը ղրկուած էր, իր հետ առած մաս մը հեծելազօրք, հոն կազմած էր թեթեւ գիծ մը եւ վերադարձած Արդուին: Շաքիր Նիազի պէյ լուր չունէր որ՝ Րիզա պէյ՝ զինուորական նպատակներով Մուրկուլը թողած եւ Արհաւի քաշուած էր: Այդ մասին լուր առած էր Արդուին վերադառնալէ յետոյ: Րիզա պէյ Արդուին ուղարկած էր հեռագիր մը, ուր կ'ըսէր — «զինուորական անհրաժեշտութեանց բերումով, Մուրկուլը լքած եւ բռնած ենք Ցրդ սահմանային քարերը»:

Ուրեմն, Մուրկուլն ու այդ վայրին աջ կողմը պարապ ըլլալով, թշնամիին համար բացուած էր նկատուէին ձախին ու ետեւը մնացած շատ մը ճամբաներ:

Խալիտ պէյ, գնահատելով կացութեան լրջութիւնը, հրահանգած էր որ Գէրթայէն անմիջապէս ճամբայ ելլեն մաս մը հեծելազօրք եւ 110 զինուորները՝ որպէսզի բռնեն ամէնէն բնական ճամբան: Արդուինի պաշտպանութեանց յառաջ ուժերուն կարեւոր կէտը կը գտնուէր Գէրթայի եւ Պորչքայի կողմերը: Վերջին կացութեան համաձայն, վերջին ճակատներու փակումը իբրեւ հետեւանք կ'ունենար երկու կողմերու ուժերուն բաժանումը, եւ, այդ պատճառաւ, քանի մը տեղ եւ թեթեւ ճակատներու բացումը:

Եթէ Ռուսերը այս թեթեւ ճակատներէն որ եւ է մէկին վրայ յարձակէին, անկասկած կը յաջողէին: Անոնց յաջողութեան պարագային, ուրիշ ճակատներու մեր ջոկատներուն գիծը պիտի վտանգուէր: Այս վտանգը կանխելու համար, հարկ էր նեղցնել ճակատները:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en [redacted] ...)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 18 Mars 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2448

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ‟ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ„Ի ՄԸ ՀԵՏ

— oo —

— Շատ կը դանդաղիք մեզմէ, չակերտներ ալ փակցնելով, օգակի մը պէս…

— Անիրա՞ւ էք: Բազմաթիւ տարիներով մոռնուած ենք մեր թերութիւններն ու վրիպումները, կանգնելով գործնական գետնի վրայ, յուզելով հարցեր որ կապ ունին տարագիր բազմութեանց առօրեայ կեանքին հետ: Եթէ անիրաւ ենք, բարեհաճեցէք լուսաբանել:

— Օրինակ, ի՞նչ կրնայինք ընել, ներկայ պայմաններուն մէջ: Հայրենիքը շատ հեռու է եւ մուտքը՝ անմատչելի կամ կաշկանդուած տաղտկալի պայմաններով: Իսկ այստեղ, արտասահմանի մէջ, ասպարէզն է որ կը պակսի…

— Բայց միայն ձեզի համա՞ր են այդ կսկծալի դժուարութիւններն ու տաղտուկները: Չէ՞ որ ամէնքս ալ զոհերն ենք միեւնոյն անողոք իրականութեան: Երբ չես կրնար ուզածդ ընել, կրցածդ կ'ընես: Ինչո՞ւ դուք ալ չէք խառնուիր օրուան յորձանքին, փոխանակ ձեր պատեանին մէջ կծկուելու կամ միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ երեւալու:

— Իրաւունք ունիք, բայց պարագաները, պայմանները, ապրուստի հոգերը…

— Զո՞ւր չքմեղանք: Ձեզմէ շատ շատերը անկախ, առնուազն տանելի դիրք շինած են, տարիներով տքնելէ յետոյ: Երէկ եկած բանուորը կամ որբը կրնայ շաբաթը քանի մը ժամ տրամադրել որ եւ է հանրային ձեռնարկի, համաձայն իր հայեցողութեան եւ նախասիրութեան: Դուք ինչո՞ւ պիտի անճրկէիք: Իրաւունք ունի՞ք անճրկելու:

— Բայց ինչո՞ւ նկատի չէք առներ հոգեկան դառնութիւնները, երազներ եւ յուսախաբութիւն, հաւատք եւ յետոյ փլուզում, բացակայութիւն՝ քիչ-շատ որոշ հեռանկարի մը որ լոյս կաթեցնէր մեր սիրտերուն մէջ:

— Ինչո՞ւ կը կարծէք թէ այդ բոլորին տառապանքը միայն ձեր հոգին է որ կը կրծէ, կոտրելով ձեր թեւերը եւ մղելով դէպի չքեղ մեկուսացում: Եթէ բոլորն ալ ձեզի պէս մտածէին, ո՞ւր կը հասնէր մեր վիճակը, բանի պանդխտութեան այս շրջանին, երբ ամէն ինչ ծիւրելու, մաշելու, կքելու կամ չքելու դատապարտուած է: Եւ յետոյ, ի՞նչպէս կը յաւակնիք վերանորոգել մեր կեանքը, փակել հին ճամբաները եւ նոր ուղիներ գտնել, երբ չէք ուզեր զոհել ձեր «ամաթէօր»ի կամ «ինթելէքթիւէլ»ի երանաւէտ մեկուսացումը:

— Ո՞վ ըսաւ թէ բոլորովին անտարբեր ենք: Մենք ալ կը հետեւինք օրուան շարժումին: Ունինք հնհնուքներ: Կը դալարուինք անզօր կատաղութեամբ՝ ի տես համատարած անտարբերութեան եւ հոգեկան թշուառութեան, որ անէծքի մը պէս թառած է արմատախիլ բազմութեանց գլխուն, ամէնէն բախտաւոր համարուած գաղութէն մինչեւ ամէնէն հեռաւորն ու անբախտը…

— Ներողութի՛ւն, ուրիշ բան է տանը նստիլ, իր պատեանին մէջ քաշուիլ ու տառապիլ, բոլորովին ուրիշ բան՝ տառապիլ խառնուելով յորձանքին, առանձնելով պատասխանատուութիւններ, գինուորագրուելով տառը ճակատէն մէկուն, հեւալով, աքնելով, հաւատալով, հետապնդելով: Շատ շատերը ձեզմէ որ կ'երեւային 1918–20ին, իրենց հետքն անգամ կորսնցուցած են այսօր… Քէ՞ն,—բայց որո՞ւ դէմ: Վհատութի՞ւն,—պերճա՛նք է մեզի համար: Նահանջականութի՛ւն,—այն ատեն բարեհաճեցէք խոստովանիլ թէ արգահատանքն է միայն ձեր բաժինը: Մարդիկ իրենց երակները կը քամեն արեւելեան գաղութներուն մէջ, ունենալով հանդերձ նոյն հոգեկան խռովքը, բայց խեղդելով զայն, յանուն գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

— Հարկ է որոշ ծրագիր ներկայացնել, աշխատանքի բաժանում կատարել, ճամբայ ցուցնել, յառաջ քաշել:

— Իբրեւ ուսումնականներ, նախ դուք պիտի գտնէք ձեր ճամբան: Ահաւասիկ տարածուն եւ բազմահող, բազմաճիւղ ճակատ մը՝ արտասահմանէն մինչեւ Երեւան, այս պողոտաներէն մինչեւ յետին գաղթակայանը: Գիտէք թէ ի՛նչ ունինք եւ ի՛նչ կը պակսի: Կը ճանչնաք բոլոր ազդակները,— կուսակցութիւններ, Միութիւններ, ծրագիրներ եւ գործեր: Ձեզի անծանօթ չեն ոչ դէմքերը, ոչ ալ դիրքերը: Գտնուելով Եւրոպայի մէջ, կը ճանչնաք աշխարհը այնպէս ինչպէս որ է, եւ ոչ թէ այնպէս ինչպէս որ ներկայացուցեր էին մեզի: Գտէ՛ք ձեր ճամբան, արժեցուցէ՛ք ձեր գիտելիքներն ու եռանդը, հրմշտկելով, տեղաւորուելով, տիրապետելով այլ մանաւանդ հաւատալով ձեր առաքելութեան, եւ ոչ թէ մարգարէներ փորձելով: Ահա ցիրուցան եւ անճար ժողովուրդ մը, որ հրաշքէ աւելի [illegible] կը կարօտի, որ պիտի կքի, եթէ ձեռքէն չբռնես, որ չուարած է աշխարհի անիրաւութեանց եւ հրապոյրներուն առջեւ…

— Կ'ընդունիմ այդ բոլորը եւ դեռ աւելին: Միայն թէ, ի՞նչպէս խեղդուիլ այն ընդհանուր անփութութեան մէջ, որ վարակած է բոլոր գաղութները: Չես կրնար քայլ մը առնել, առանց քարի մը զարնուելու:

— Ի՞նչ փոյթ: Ա՛յս է հանրային կեանքը, մանաւանդ հայկականը: Պիտի իյնաս ասպարէզ եւ անկարելին պիտի փորձես, չարիքները սահմանափակելու, մթնոլորտը պայծառացնելու եւ ճամբան հարթելու համար: Պիտի հանդիպիս յորդուն գետերու, պիտի անցնիս տղմուտներէ, յաճախ պիտի ըմբոստանաս, անէծքի բառեր պիտի փախցնես բերնէդ, եւ սակայն պիտի քալես: Վերջին մնացորդին գոյութեան կռիւն է, կրնա՞ս մեկուսանալ: Իրաւունք ունի՞ս կծկուելու եւ անկիւն մը քաշուած հառաչելու: Մեր ժամանակակից պատմութեան ո՞ր շրջանին չենք ունեցած աւելի կամ պակաս ընդվզեցուցիչ ողբերգութիւններ: Եւ սակայն, ճամբան շարունակուած է, սերունդ սերունդի թեւ տալով, նոր արժէքներ պատրաստելով եւ անընդհատ վերանորոգելով ժառանգութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԱՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երկու նախկին նախարարներու վկայութիւնները

Ինչպէս գրած էինք, խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը ուրբաթ օր լսեց ելմտական նախկին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէն եւ երկրագործական նախկին նախարար Պ. Վիքթոր Պոռէն: Առաջինը խոստովանեցաւ թէ փաստաբան Կիպօ-Ռիպու պաշտօնի կոչուած էր իր նախարարութեան օրով, բայց իր անուանումը չէր վաւերացուած պաշտօնապէս: Մասնաւոր գործ մըն ալ չունէր, թէեւ առանձին գրասենեակ մը յատկացուած էր ամիսներով: Այս մարդը առաջին անգամ իրեն յանձնարարուած էր Տիւպառիի եւ («Լա Վոլոնթէ») եւ Բամիւ էմառի («Լա Լիպէրթէ») կողմէ: Երեք անգամ դիմում եղած էր ելմտական նախարարութեան, որպէսզի օգնէ Սթավիսքիի ձեռնարկներուն, բայց ինք մերժած էր: Առաջին անգամ, առեւտրական նախարարութենէն խնդրեց որ աւելի լայն ասպարէզ բացուի Պայոնի վարկի դրամատան մուրհակներուն համար, բայց ինք մերժեց: Երկրորդ անգամ առաջարկուեցաւ գնել այդ մուրհակներէն, ինք նորէն մերժեց: Իսկ երրորդ անգամ խնդրուեցաւ պետական երաշխաւորութիւն ընծայել այդ մուրհակներուն, եւ նորէն մերժեց: Վկան աւելցուց թէ այս դիմումներու մասին տեղեկութիւններ հաղորդած էր արտաքին նախարարութեան եւ Պաս-Փիրէնէի նահանգապետութեան, որպէսզի զգուշանան: Այդ ազդարարութեան շնորհիւ էր որ բացուեցաւ գայթակղութիւնը: Վկան շարունակելով իր յայտարարութիւնները, ըսաւ թէ ինքն էր որ խափանեց Սթավիսքիի միւս ձեռնարկը՝ հունգարական մուրհակներու տեղաւորման գործը: Յետոյ, աշխատանքի նախարարութիւնը հարցուցած էր թէ կարելի չէ՞ Սթավիսքիի կազմած ընկերութեան մուրհակները գնել փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւններու միջոցաւ: Ելմտական նախարարութիւնը ժխտական պատասխան տուաւ: Այս առաջին ազդարարութիւնն էր, իսկ մէկ շաբաթ յետոյ գեկոյց մը հրատարակեց, զգուշացնելով այդ գործառնութեան դէմ: Յետոյ իմացաւ որ ելմտական նախարարութեան երեք պաշտօնեաներ միացած են այդ ընկերութեան, բայց ինք ետ քաշեց զանոնք: Ազդարարութիւններ ուղղեց նաեւ արտաքին նախարարութեան երեք պաշտօնեաներուն, բայց անոնք մտիկ չըրին: Այն ատեն պարտք սեպեց լուր տալ պետական նախարարին եւ վարչապետ Պ. Տարտիէօին: Սթավիսքի կ'ուզէր ելմտական նախարարութեան վաւերացումը ստանալ, բայց չյաջողեցաւ:

Երկրորդ վկան, Պ. Պոռէ յայտարարեց թէ Սթավիսքին կը ճանչնար Ալեքսանդր անունով: Առաջին անգամ ծանօթացած էր 1929ին, երեսփոխան Պուալէի միջոցաւ: Ալեքսանդր սառնարաններու ծրագիր մը ունէր եւ հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ ուր ներկայ էին բազմաթիւ պետական մարդիկ: Յետոյ զինքը հրաւիրեց իր գրասենեակը, պարզելով ծրագիրները: Ինք շարք մը դիտողութիւններ ըրաւ: Ատեն մը վերջը Ալեքսանդր բարեփոխուած ծրագիր մը ներկայացուց եւ առաջարկեց իր կազմած ընկերութեան վարչական խորհուրդին մէջ մտնել, բայց ինք մերժեց: Այս առթիւ նախագահը դիտել տուաւ թէ Պ. Պոռէ «Սիրելի բարեկամս» կը կոչէ Ալեքսանդրը: 1930ին, Ալեքսանդր նոր միջնորդութիւն մը կը խնդրէ, նորէն ճաշի կը հրաւիրէ, այս անգամ ուրիշ ծրագիրներ պարզելով: Վերջին անգամ տեսած է 1931 յունիսին: Լսուեցաւ նաեւ ծերակուտական Պ. Փիւի, որ խոստովանեցաւ թէ 1928–29ին պայմանաժամը լրացած պարտք մը ունէր եւ դժուարութեան մատնուած էր: Կարգ մը բանակցութիւններէ յետոյ, իրեն առաջարկեցին դիմել Օրլէանի վարկի դրամատան, որ շատ նպաստաւոր պայմաններ ունէր: «Իմ անունով պայմանագիր մը կնքուեցաւ միջնորդի մը միջոցաւ: Ես չերեւցայ: Լուր տուին թէ Պ. Ալեքսանդր կ'ուզէ տեսնել զիս: Ընդունեցի եւ տեսակցութիւն մը ունեցանք: 1930ին հեռախօսով տեղեկացուցին թէ Պ. Ալեքսանդր ծառայութիւն մը կը խնդրէ ինձմէ: Գիտնալով որ ես մտերիմ բարեկամն եմ Լուարէի նահանգապետին, խնդրեց միջնորդել որպէսզի նորոգուի իր պայմանագիրը: Խնդրեց նաեւ գրել Օրլէանի քաղաքապետին, բայց մերժեցի, որովհետեւ չէի ճանչնար: Գրեցի նահանգապետին, բայց որեւէ դիմում չըրի առեւտրական նախարարութեան: Նահանգապետը մեռաւ քանի մը օր յետոյ: Յաջորդ տարին, Օրլէանի վարկի դրամատունը պահանջեց վճարել պարտքս: Իմ կարգիս դիմեցի Ալեքսանդրի եւ ծառայութիւն մը խնդրեցի: «Անկարելի է, ըսաւ Ալեքսանդր, մեր պայմանագիրը չնորոգուեցաւ»: Ուրեմն ձրի ծառայութիւն մը մատուցած էի: Մնաց որ, նիւթական կացութիւնս երբեք չբարուոքեցաւ: Ես Սթավիսքին կը ճանչնայի իբրեւ Ալեքսանդր: Կը խոստովանիմ որ անխոհեմութիւն գործած եմ, յանձնարարական մը գրելով»:

.. Խուզարկութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար Սթավիսքիի գոհարեղէնները որոնց արժէքը 10 միլիոն ֆրանքի կը հասնի: Ուրբաթ օր խուզարկութիւն կատարուեցաւ գոհարավաճառ Աքոֆէլի խանութը եւ կարգ մը թուղթեր բռնուեցան:

⁂ Անծանօթ մը հարցաքննիչ դատաւորին ղրկած է տասը չէքերու արմատները, որոնք կը ներկայացնեն 3000էն մինչեւ 200.000 ֆրանքի գումարներ: «Ռանթան» թերթին վճարուած է 300,000 ֆրանք, երկու անգամով:

Տնտեսական եւ քաղաքական համաձայնութիւն

ԻՏԱԼԻՈՅ, ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ՝ իբրեւ արդիւնք Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներուն միջեւ կատարուած խորհրդակցութեանց, տնտեսական եւ քաղաքական համաձայնութիւն մը ծրագրուած է, հետեւեալ սկզբունքներով.—

1. Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ տնտեսական գործակցութիւնը գլխաւոր հիմը պիտի կազմէ զանուրեան որ եւ է տնտեսական համաձայնութեան: Որեւէ պետութիւն որ կ'ուզէ մասնակցիլ բանակցութեանց, պէտք է բացորոշապէս ընդունի այս նախնական պայմանը:

2. Աւստրիա պիտի աւելցնէ իր ատաղձի եւ նախանիւթերու ներածումները՝ Իտալիոյ մէջ եւ ճարտարարուեստական նիւթերու ներածումները՝ Հունգարիոյ մէջ: Իտալիա շուկաներ պիտի բանայ Հունգարիոյ երկրագործական արտադրութեանց համար: Այս առթիւ նպաստաւոր պայմաններ պիտի մշակուին:

3. Նմանօրինակ համաձայնութիւններ պէտք է կնքուին միւս բոլոր պետութեանց, մանաւանդ Չեխոսլովաքիոյ հետ:

Արդէն իսկ նշմարուած են երկու նախնական պայմանագիրներ, որոնք կը պարունակեն նաեւ քաղաքական տրամադրութիւններ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Նիւ Եօրքի եղերական դէպքին առթիւ, խմբագրութիւնները փորձեցին իւղ լեցնել կրակին վրայ, մասնաւորապէս ուշադրութեան յանձնելով ոճրագործութեան վայրը եւ պահը — եկեղեցի եւ արարողութիւն:

Ըսելիք չունիմ: Ոչ ալ նպատակ՝ չքմեղացնելու:

Բայց, այս քանի՞ անգամ եւ քանի՞ ձեւերով հոլովեցին բառ մը.— «աննախընթա՛ց»:

«Յառաջ»ը ժամանակին յիշեց մէկ-երկու օրինակներ՝ օտար կեանքէ:

Անցեալ օր, կարդացի հետեւեալ պատմութիւնը, Կիլիկիոյ կաթողիկոսին ուղղուած բաց նամակի մը մէջ·

— «Կը յիշէք, անշուշտ, որ 1920ի վերջերը Ատանայի Առաջնորդ Գէորգ Ծ. Վ. Արսլանեան ծանր կերպով վիրաւորուեցաւ նոյն քաղաքի եկեղեցիին մէջ, Ս. Աւետարանը կարդացած միջոցին: Ռամկավարներու ակումբին մէջ որոշուած ոճիրի մը համաձայն, Վերակազմեալ Հնչակեաններ խոյացան խորան եւ հարուածելով ու հրելով վար ձգեցին զայն լուսազարդուած խորանէն: Եւ ռամկավարները դաշոյններով ու երկաթի կոտրներով յարձակեցան մարած վիճակի մէջ խորանին առջեւ փռուած Առաջնորդին վրայ: Ժողովուրդը մատնուեցաւ իրարանցումի: Բռունցքներ բարձրացան ու ատրճանակներ տեսնուեցան չարերու ձեռքին մէջ: Եւ ֆրանսական ու տեղացի ոստիկաններու յանկարծակի ժամանումն ու կռուի միջամտութիւնը միայն կրցաւ դադրեցնել արիւնոտ ցոյցը: Առաջնորդը, որուն գլխուն վրայ խոշոր վէրքեր բացուած էին, արիւնոտ զգեստներով փոխադրուեցաւ Ֆրանսական հիւանդանոց, ուր կարող բժիշկներ դժուար գործողութիւններով եւ մեծ խնամքներով յաջողեցան փրկել իր կեանքը»:

«… Կ'ուզեմ գիտնալ թէ դուք ի՞նչ ըրիք, դուք ի՞նչ դիրք բռնեցիք այդ առթիւ, Վեհափառ Տէր»:

Այսքա՞ն միայն:

Կալիֆորնիոյ նախկին առաջնորդը, Գարեգին եպիսկոպոս Տրապիզոնի, Ղեւոնդ արք.-ի նուիրուած դամբանականին մէջ կը պատմէր·

— «Քրիստոսի 333 թուին Ծոփաց գաւառի Արքեղայոս իշխանի եւ հեթանոսամիտ Հայերու կողմէ սրամահ սպաննուեցաւ Լուսաւորչի կրտսեր որդին եւ յաջորդը՝ Արիստակէս:

Դարձեալ, 347 թուին Ծոփաց գաւառի Բնաբեղ արքունի բերդին եկեղեցիին մէջ բրածեծ խողխողուեցաւ եւ մեռաւ Յուսիկ Հայրապետը:

1914 թուին, հաւանաբար ընտանի դաւադիրներու ձեռքով գահավէժ եղաւ Կոպիտառ բերդի բանտէն ու մեռաւ Սսոյ մէջ նստող ընդհանրական եւ Պահլաւունի հայրապետներէն եւ Ներսէս Լամբրոնացիի ազգականներէն Գրիգոր Քարավէժ:

Ուրեմն, ծիծաղելի է «աննախընթաց» բացագանչութիւնները արձակել:

Տակաւին կարելի էր քրքրել միջազգային պատմութիւնն ալ, սկսեալ… Աստուածաշունչէն:

Լա՛ւ չէ՞ր ըլլար քիչ մը պատմութիւն սորվիլ, «աննախընթաց» ճիչեր արձակելէ առաջ:

ՎԱՀԷ

Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակը

— oo —

Մարսէյլի Խնամատար Մարմինէն ստացանք հետեւեալ գեկոյցը, մարտ 16 թուականով.—

Ա. Ահարոնեանի վիճակը զգալապէս բարելաւուած է Պօլոն փոխադրուելէն ի վեր: Գիտակցութիւնը վերադարձած է եւ կը ճանչնայ շուրջիններուն: Բժշկական խնամքը կը շարունակուի լրջօրէն:

Այս առթիւ ուրախութեամբ կ'իմացնենք թէ Եգիպտոսէն տեղս հասած է բժիշկ Հ. Օհանջանեան, յատկապէս հիւանդը խնամելու համար:

Ամերիկացի միլիոնատէրին խայտառակութիւնները

Մէկ տարիէ ի վեր Յունաստան ապաստանած է Ամերիկացի միլիոնատէր մը Սամուէլ Ինսըլ, ահագին զեղծումներ կատարած ըլլալով: Ամերիկեան կառավարութիւնը պահանջեց իրեն յանձնել այս 75ամեայ ծերուկը, բայց փոխադարձ պայմանագիր կնքուած չըլլալով, Յունաստան մերժեց: Երկար բանակցութիւններէ, իրաւաբանական քննութիւններէ, դատական վճիռներէ յետոյ, յունական կառավարութիւնը վերջ ի վերջոյ որոշեց երկրէն դուրս հանել միլիոնատէրը: Ամէն անգամ որ վերջին պայմանաժամը կը մօտենար, փախստականը կը հիւանդանար: Վերջին անգամ, անցեալ շաբթու վճռապէս որոշուեցաւ որ հեռանայ: Ոչ մէկ հիւպատոսարան վիզա կու տար, բայց յունական կառավարութիւնը տեղի ալ չտուաւ: Եւ հինգշաբթի օր ճամբայ պիտի ելլէր միլիոնատէրը,— դէպի ո՞ւր, օդանաւո՞վ, շոգենաւո՞վ, շոգեկառքո՞վ թէ… ձիով:

Եւ ահա նորագոյն խարդախութիւնը.— հակառակ ամենախիստ հսկողութեան, միլիոնատէրը խուսափելով երեք պահակներու աչքէն, բանուորի հագուստ կը հագնի, բեռնատար նաւ մը կը վարձէ 175.000 ֆրանքի եւ ճամբայ կ'ելլէ դէպի… Պաղեստին: Յունական կառավարութիւնը աջ-ձախ իյնալէ յետոյ, անթել հեռագիրներ ղրկեց բոլոր նաւերուն, եւ վերջապէս գտաւ փախստականը, որ Պիրէոսէն ճամբայ ելած էր դէպի Փորթ Սայիտ:

Այս նոր գայթակղութեան զոհ գնաց Յունաստանի ներքին նախարարը, հրաժարական տալով:

Եօթը Սեւամորթներու մահապատիժը

Նիւ Եօրքէն կը հեռագրեն թէ մարտ 16ին մահապատժի ենթարկուեցան եօթը սեւամորթներ, որոնց երեքը դատապարտուած էին մարդասպանութեան, իսկ չորսը՝ սպիտակ աղջիկներու բռնաբարման յանցանքներով: Մահապարտներէն երեքը կախուեցան Միսիսիփիի մէջ, իսկ միւսները մահացան ելեկտրականութեամբ:

Պէյրութի արկածին զոհերը

Նոր հեռագիր մը համաձայն, Պէյրութի թնդանօթներու հրապարակին վրայ փլած շէնքին աւերակներուն տակէն հանուած են 34 դիակներ: Խուզարկութիւնները կը շարունակուին: Քննութիւն բացուած է, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար:

ՄԵԹՐՈՅԻ ՆՈՐ ԳԻԾԵՐ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սէվրի գիծէն յետոյ, որ բացուեցաւ վերջերս, Մեթրոյի երկու նոր գիծեր ալ պիտի բացուին արուարձաններու մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԱՐՁԱԿԸ

Բ.

Առաջին յօդուածով, հետեւեցանք արդի աշխարհաբարին զարգացման(*)։

Կը մնայ քննել նոյն այդ լեզուին հոբիւոնը։

✕

Արդի մեր գրական լեզուն կը մատնէ, նախ, սէր մը՝ իրապաշտութեան։

Այս դպրոցը, սակայն, ունի իր առաւելութիւններն ու թերութիւնները։

Իրապաշտ այդ ձգտումն է, որ լեզուն կը տանի կեանքին,— այսպէս հայերէնը կը դառնայ հետզհետէ բաբախուն, հետզհետէ կենդանի, արիւնոտ եւ ոսկրուտ։

Պէտք չէ մոռնալ, որ իրապաշտութիւնը կ'անցնի երկու վտանգներու մէջէ։

Նախ ռամկօրէնութիւնը (trivialisme), իրական կեանքին պատուաստը յաճախ կը գռեհկացնէ լեզուն, կը սպաննէ գեղեցկին ճաշակը, կը բռնաբարէ ներշնչումին ազնուականութիւնը, կ'եղծէ արտայայտութեանց աղուոր ռոմանթիզմը։

Երկրորդ ցամքախտը (cachexie),— օրուան կեանքին պատշաճելու փորձով լեզուն կը զրկուի իր ներքին ինքնավարութենէն, ուր կը խաղայ միայն արուեստագէտը։ Լեզուն, այսպէս, հպատակելով կեանքին բայց երբեք արուեստագէտին, կը կորսնցնէ պատկերներու, այլաբանութիւններու, չըջասացութիւններու այն աղուոր հէնքը, որ իրեն կուտայ ինքնատպութիւն, գեղեցկութիւն եւ արուեստ։ Ու լեզուն կը դառնայ պարզապէս քերականութիւն։

Հիները, առաջ, բարի սովորութիւն մը ունէին, գրական լեզուին ուսուցումը կը բաժնէին երկու մասերու,— քերականութիւն եւ դրագիտութիւն։ Տարօրինակ իմբռնումով մը, գրականութեան կարգ մը ուսուցիչներ պայքարեցան դրագիտութեան դասաւանդման դէմ, առարկելով որ երիտասարդները գրել կը սորվին դիտելով եւ քննելով վարպետներու գրելու ձեւերը։ Այս պայքարէն վերջ, զարմանալի չէր տեսնել որ հռանք մը, իր կարգին, կռուի ելաւ քերականութեան դէմ։

Ճշդենք դիրքերը,— դէմ ենք ինչպէս քերականական, նոյնպէս դրագիտական օրէնքներու stéréotypismeին։ Լեզուն, իր քերականական ոսկրոտիքով եւ դրագիտական միսերով, ընդունակ է եւ պարտաւոր յեղաշրջուելու։ Սակայն յայտարարել թէ բաւական է կարդալ մեծ վարպետներու գործերը, դիտել անոնց յաջողութեան ձեւերը, մերժել գրական լեզուին կազմութեան որոշ օրէնքներուն ուսուցումը, կը նշանակէ չճանչնալ թանկագին գործիքի մը արժէքն ու նշանակութիւնը։ Ճիշդ է թէ փոխուած են դրագիտական օրէնքները, որոնք ներշնչուած էին հելլենական գրականութեան ձեւերէն, Արիստոտէլի Քերթողականէն, սակայն գոյութիւն ունին գրական արտայայտութեան նոր ձեւեր, զորս պէտք է բանաձեւել եւ ուսուցանել։ Կարելի չէ բախտին ու պատահականութեան ձգել գրական լեզուին ուսուցումը,— անհրաժեշտ է նոր արուեստ քերթողական մը, ի պէտս նոր գրողներու։

Խոստովանինք որ նոր գրողները շատ քիչ բան գիտեն քերթողական արուեստին մասին, շատ քիչ ծանօթ են հայերէն արդի քերականութեան։ Կը գրեն ընթերցումներու ուժով։ Այս ձեւով չէ, սակայն, որ պիտի կարենանք պահպանել եւ զարգացնել հայ լեզուն։ Կ'ընդունիմ որ, ինչպէս կ'ըսուէր Միլօպէրի գրելու ձեւին մասին բացուած վիճաբանութեանց ընթացքին, վարպետներու քերականական սխալները եւ գրելու ձեւի զարտուղութիւնները օրէնքներ կը դառնան նաւքէն։ Սակայն չենք կրնար ըսել թէ մեր նոր գրողները կարողութիւնն ունին գեղեցիկ սխալներ յօրինելու։ Նախ անհրաժեշտ է սորվիլ լեզուին հիմնական տարրերը, անոնց վրայ բարձրացնելու համար արուեստագէտներու ինքնատպութեան նպաստը (apport)։ Այլապէս, նոր գրողները լեզուն կը գահավիժեն այն անդունդներուն մէջ, զորս յիշատակեցինք վերը,— ցամքախտին, որ թարգմանի լեզուի աղքատութիւն, եւ ռամկօրէնութեան, որ թարգմանի լեզուի գռեհկացում։

Ահա թէ ինչ կը թելադրէ մեզի լեզուի իրապաշտութեան դպրոցը։

Կը կարծեմ թէ գրական մեր արդի լեզուն յագեցած է այլ եւս իրապաշտութեան ոգիով։ Առաւ ինչ որ կը բերէր այս դպրոցը։ Անհրաժեշտ է փոքրիկ հրջադարձ մը։

Իրապաշտութիւնը մեզի բերաւ յստակութեան գաղափարը,— հիները զրկուած էին լեզուի այս առաքինութենէն։ Կը բաւէ հոս երթալ տասնեակ մը տարի, գտնելու համար մեր լեզուն բոլորովին ձեւափոխուած այն համադրական եղանակին (synthétique) մէջ, զոր մեզի տուին թուրք-արաբական գրականութեան դրացնութիւնը եւ բարբարոս վարչաձեւի մը աղէտը։ Վերլուծական եղանակը (analytique), որ մէկն է մեր լեզուին մերձակ (nôtre) շնորհներէն, նորերն էին որ վերակենդանացուցին։ Այդ եղանակով՝ մեր արդի լեզուն հասաւ յստակութեան աստիճանի մը, որ կը վախնամ թէ դեռ կը շարունակուի, մեր լեզուին տալով՝ արտայայտութեան աղքատութիւն մը։ Ուստի անհրաժեշտ կը համարիմ բանաձեւել մթութեան պաշտամունք մը, բարեխառնելու համար յստակութեան մարզապետութիւնը։ [illegible] վիրան, առաջինն է դարձնել այս ճամբուն վրայ, փորձած ըլլալով մթութիւնը պատուաստել մեր լեզուին,— ճիշդ է թէ ծայրայեղութեան հասած արդէն։ Շատեր սխալ գաղափար ունին մթութեան մասին, եւ տեսակ մը արհամարհանք ցոյց կուտան, առանց անդրադառնալու թէ լեզուի այդ դժուար հիւսքով եւ արտայայտութեան կախարդական խորացումով՝ արձակը կը դառնայ ծաղիկ մը անկորնչելի մշակոյթներու, հաղուագիւտ փառք մը մտածման եւ զգացման նրբութեանց։

Մթութեան մշակումը, սակայն, անհրաժեշտ կը դարձնէ լաւ ճանչնալ լեզուին քերականութիւնը, մանաւանդ՝ համաձայնութեան օրէնքները, (սեռի եւ բնութեան) խնդիրներու խաղերը, ածականներով խճանկար բանելու ձեւերը։ Դրագէտը, որ հմուտ է քերականութեան, իր ամէնէն մութ ստեղծագործութեան մէջ իսկ պատրանքը կուտայ յստակութեան, խաղաղութիւն մը կը տարածուի խորութիւններու վրայ, հանդարտութիւն մը բառերու եւ նախադասութիւններու մէջ։ Չկարծուի թէ կը պաշտպանեմ խօսքի կախարդանքը կամ քերականական քարտաշութիւնը,— այդ ըմբռնումը տուաւ դպրոցներ, gongorisme, cultisme, մինչեւ իսկ chromo, որոնք կը համապատասխանէին ազնուապետական դարերու ճաշակին,— բիրտ ու կոշտ այս դարուն մէջ ժամանակավրէպ մը պիտի ըլլար խօսքը հագուեցնել կախարդանքով կամ պերճափառութեամբ։ Ամէնէն անտաշ, ամէնէն գիւղացի բառերն իսկ, յաճախ, տարօրինակ խորութիւններ ու մթութիւններ կը ստեղծեն, կը բաւէ որ դրագէտը գիտնայ շարժել բառերն ու խօսքերը։

✕

Կը հրճուիմ տեսնելով որ ծաղկուն ու բաբախուն գրական լեզու մը ունինք, կը հիանամ տեսնելով որ, օտար ափերու վրայ, կ'անանի ու կ'աճի հայերէն աղուոր աշխարհաբար մը։

Ու նաեւ կը մտածեմ այդ լեզուին ապագային վրայ, կը նայիմ հորիզոնին՝ եթէ ոչ զայն կորսնցնելու վախով, գէթ զայն պահպանելու եւ զարգացնելու մտահոգութեամբ։

Այդ մտահոգութենէն թելադրուած են տեսակէտները, որ գրուած են այս յօդուածին մէջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Առաջին յօդուածը լոյս տեսաւ 7 յունուարի թիւով։

Լճափին

Սիւզե՞ր...
Ու լիճն այս լուրթ եւ երեր
Կը ծօրանայ շիթ առ շիթ՝
Աչքերուս խոր ծրագման մէջ լուսյա-
կներ։

Ցոլքե՞ր...
Ալիք մ'յանկարծ տարուբեր
Իրանն ինչպէս զեփիւռին՝
Հունչն իր կ'ուղղէ եղգւոյս ծերմա՞կ
համբոյրին։

Լոյսե՞ր...
Կը ցանեն լոյս ծաղիկներ
Սրտին վրայ ջուրերուն հեզ եւ ծր-
փուն։

Լեռնե՞ր
Ու եղգւոյս մէջ սիրալիր՝
Կը հալի լուռ կոյսի նայուածք մ'առ-
մագում։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՌԱՊԳԱՌԻՁԻՑ

Նորից ապրում եմ... Հանդիպեցայ
քեզ -
Բուժեց այդ բաղեն ժամբը դառնակէզ,
Ցրրեց իմ սրտի կասկածներ անհուն
Քո դէմքը սիրում։

✕

Ես չեմ վախենում բուք ու մրրկից.
Թող գլխիս շողայ կայծակ երկնքից.
Աստղերի ճման աչքերդ պայծառ
Վառ են ինձ համար։

✕

Անմիտ, անօգուտ կեանքի պայքարում
Ունայնացուց ես չեմ վախենում.
Բախտը տուել է երկաթէ վահան —
Սէրդ անմրման...

Թարգմ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ԳԻՒՂԻՍ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Սոխակը՝ ոսկի վանդակի մը մէջէն գլուխը դուրս հանած, ծայրով դէպի վարի մտցած ու թուխը, տղուդակած է.— «Ա՜խ, հայրենիք»։

Հարեւան Մ. գիւղէն դուրս կ'ելլեմ իմ հայրենի գիւղս երթալու համար։ Չորս ժամ անընդհատ քալելու երկարութիւնը ունի։ Անհուն կարօտով գիւղ կը դառնամ։ Կարօտցած մայրս, սիրելիներս տեսնելու յոյսով բեռնաւորուած, մեր գիւղի լեցուն ու կարմրաթուշ աղջիկները տեսնելու հաճոյքով բաբախուն, կամար ունքերով, լուսնակ երեսով, արծաթ ժպիտով, հարսները երկչոտ տեսնելու մարմանջէն գինովցած։ Կը քալեմ արագ ու հազարո։ Կուրծքս տուած Կարմրաբակ լերան կողմէն փչող մեղմ քամիին, աչքերս ուղիղ դէպի առաջ, կարօտով դիտելու հեռո՜ւն՝ մշուշ հորիզոնին ցրկին մէջ նստած վիթխարի Մըրլէթը, մեր երկրի լեռներուն հսկան։ Պարբանած Սեւակի լեռները։ Ալփուշի անտառը դիւթական եւ անոնց ստորոտը, Խորասանի գորգերու նման փռուած հովիտները ու դաշտերը անմահական, որոնց ծիծաղկոտ պորտերուն վրայ մեր գիւղի ոչխարի հօտերը կ'արածուին եօթը թեւի բաժնուած, նախիրը կը քալէ երկու թեւի բաժնուած, իրենց մայրերը փնտռող հորթերու եւ մայող գառներու խումբերը՝ տասը թեւի բաժնուած։

Հարթաւոր թեւերու վրայ կը նշմարուին քաղուորները, փարած հողի օրհնութեան, լծուած աշխատանքի սրբութեան։

Շատոնց անցած եմ Մ. գիւղի սահմանը։ Տափարակի լայն ճամբան վարուց թողած նեղ արահետ մը կը մտնեմ. իմ գիւղիս ճամբան է, փոքր բլուրներ կը ցցուին առջեւս։ Դէպի գիւղս տարածուող տեսարանին առջեւ վարագոյր մը կը քաշուի, հեւք կ'առնեմ, ուժ կուտամ ոտքերուս, ջիղերս կը պրկեմ՝ բարձրանալու բլուրին գագաթը գիւղս տեսնելու համար։ Բլուրին գագաթն եմ, ուրիշ բլուր՝ մը նոր վարագոյր քաշած է առջեւս։ Շունչ կ'առնեմ պահ մը, քալած ու անցած ճամբաս դիտելու փափաք մը կ'ունենամ։ Կը նայիմ։ Քովս, Կզլիթիկ աղբիւրը՝ բազուկիս հաստութեամբ առու մը շինած կը հոսի վար։ Ծունկի կուգամ, արմուկներս պինդ գետին դրած, շրթներս կը մօտեցնեմ աղբիւրին խոր փոսին, զուլալ ու պաղ, ջինջ ու թափանցիկ։ Կը խմեմ ու ձեռքերովս թաց շրթներս կը սրբեմ։ Թիկն կուտամ կանանչ ու թաւիշ թումբի մը, անյագ կը դիտեմ քիչ մը վար փռուած հայրենի երկրիս տափարակը։ Հեռուն, լեռներ ու բլուրներ պարիսպ կապած են տափարակին չուրջը։ Հոս, հոն ցանցուած գիւղեր, թեթեւ մշուշի քող մը իրենց կամարին վրայ։ Գետը, արծաթ ցոլքերով, օձի դալարումներով իրանն է փռած դաշտի երկայնքին։ Գլխուս վերեւ կապոյտ, մաքուր երկինք մը, տաք ու կենսատու արեւ մը։ Աղաս ու անվախ ծիծառ մը կ'անցնի քովէս պարալէն։ Սարեկները թուփէ թուփ կ'անցնին։ Երկչոտ ու դեղին մողէզ մը արագ կ'անցնի մէկ քարէն միւսը։ Մրջիւններու կարաւան մը ողորկ գետնի մը վրայէն դանդաղ առաջ կը շարժի սեւ պատանի մը նման։ Նապաստակ մը ցցած ականջները բլուրի մը կողն ի վեր կը սուրայ։ Նստած անյագօրէն կը դիտեմ այս ամէնը, բնութեան ազատ գոգին մէջ, հայրենի գիւղին ճամբուն մէկ եզրը։

Կազդուրուած ոտքի կ'ելլեմ ու նեղ ճամբէ մը կը յառաջանամ։ Ամէն մէկ քայլիս հորիզոնը կը լայննայ, եւ հեռուն, գիւղիս թիկունքին գտնուած լեռներու գագաթները կապոյտին մէջ թաղուած ձեւ ու կերպարանք կ'առնեն, կ'աճին կը մեծնան, կ'ամբողջանան, իրենց հարազատ կաղապարը կը ստանան։ Վերջին բլուրին գագաթն եմ, գիւղիս կանանչ փունջը նստած է բլուրի մը ստորոտը, կը դիտեմ, անվերջ կը դիտեմ։ Կարօտցած եմ գիւղս.

Ծանօթ է բոլոր շրջապատը, հոս, ճամբուն ափը, արտի մը մէջ առատ կանկառ ու սինձ կայ, հոն կանանչ տափաստանի մը վրայ մեր երկրի նարկիզն ու շուշանը կը ծաղկին, բլուրի մը լերկ լանջերուն վրայ անթառամ ծաղիկին դեղին գլուխները կ'օրօրուին։ Ճամբուն մէկ եզրին մասրենիի թուփ մը կայ, որու փշոտ մացառներուն մէջ հասած, կարմրած, ծծզուն պտուղները ողկոյզ, ողկոյզ կախուած են։ Վայրի խնձորենի մը մենաւոր ու տխրական շուք տուած է ճամբուն վրայ եւ իր խիտ տերեւներու մէջ նստած են դեռ չհասած իր պտուղները կանանչ։ Առու մը կչկչալով կուգայ ու կ'անցնի ճամբու իրանին վրայէն մաքուր ու զուլալ։

Հորիզոնը լայնցաւ, գիւղիս սեփական սահմանը իր բովանդակ մեծութեամբ աչքիս առջեւ է, բոլորը ծանօթ, բոլորը մտերմիկ, բոլորը քաղցր. խունկով, կնդրուկով օծուն։ Ձախիս Կարմրաբակ լեռը, ցորենի շեղջի նման, գլուխը տուած դէպի ամպերը, իր գագաթէն Ս. Աստուածածնի մատուռը, մենաւոր նստած է։ Տարուան բոլոր օրերուն ան հոն է, իր ստորոտը մաքառող, հողի մարդուն օգնական, պաշտպանի, ցաւերէն ու հիւանդութիւններէն բուժող ուժով օժտուած։ Մարաթինց Օվլին (Մարաթեան Օվհաննէս) արտը հնձուած, դէզերը արտին մէջ եգիպտական բուրգերու նման կը տքան։ Մատոյենց Ղազարին զոյգ արտերը հասած՝ հնձւորի կը սպասեն։ Համբարենց քաղուորները հեռուն կ'երեւան։

Ճամբուն ափը, Խչոյենց քաղուորները մրջիւնի աշխատանք մը ունին, նահապետական այդ տան մարդիկը դուրս ինկած են փեթակէն դուրս եկող մեղուներու նման։ Ծուղեւ, արիւն քրտինք, մաքուր ու անխարդախ աշխատանք։ Կը մօտենամ քաղուորներուն, ծանօթ բոլորին։ Երիտասարդ, արեւէն խանձուած, վառվռուն աչքերով քաղուոր մը խուրձ մը որայ կը փռէ ոտքերուս տակ, փոքրիկ արծաթ նուէրի մը ակնկալութեամբ։

— Բարի յաջողութի՜ւն, անսպառ առատութիւն, ձեր աշխատանքին եւ վաստակին։

— Բարով, հազար բարի, մեր գլխուն վրայ, դուն բարի եկար, հազար բարի եկար, դուն մեզ կարօտ, մենք քեզ կարօտ...

Աշխատանքը կը կանգնի, կը մօտենամ անոնց անհուն կարօտով, մերկ, կարմրած, ջլուտ ու մազոտ բազուկներ։ Այրուած, խանձուած երեսներ։ Մազոտ ու սեւ կուրծքեր։ Փայլուն, կրակէն պոկուած աչքեր։ Լիբանանի մայրիներու նախանձը գրգռող ասուի հասակներ։ Անմեղութիւն, անկեղծութիւն, համակ խանդ ու ծիծաղ ցոլացնող նայուածքներ։ Խուրձերու, դէզերու անկիւնները կանգնած աղջիկներու եւ հարսներու պլպլուն աչքերը միեւնոյն կ'երեւան եւ երբեմն կը լիկնին այնքան քաղցր որ, հոգւոյս մէջ մեղր կը ծորի կարծես։

Հարթ ու լայն ճամբուն վրայ եւ գիւղիս շէներու մտերմիկ հովերը ինծի կը հասնի։ Շատ հեռու չէ գիւղը, երկու փոքրիկ գառիվեր եւ երկու փոքրիկ տափարակ, արդէն գիւղը ճամբան կը հասնի։ Ա՜խ, որքան կարօտցած եմ դէպի գիւղ մնացած ճամբուն վրայ գտնուած Տէրտեան եւ Գաբոյին զոյգ մը աղբիւրները։ Սովորութիւն էր ինծի համար քանի մը րոպէ մնալ այդ զոյգ աղբիւրներուն քով։ Աղբիւրներուն հանդիպակաց կանանչ մարգագետնի մը վրայ մեր գիւղի ուխտի հօտերը պէր (*) եկած են, ոչխարները մակաղած, իրենց գլուխները պահելով մէկզմէկու ստուերին տակ։ Հովիւ Կապօն, Հովիւ Խաչօն թիկն տուած թումբի մը, գոհունակութեամբ մը շրջապատը, պէտք եղած հարսներն ու աղջիկները կը դիտէին մտերիմ նայուածքներով

Ճամբուն վերջին մասը կարճ, թաղենց կալին եզրը ցցուող ուռենին կ'ողջունեմ։

Կը սթափիմ, տարօրինակ, ցնցող սարսուռով մը։ Ի՜նչ... հայրենի գի՜ւղս, մեր տո՜ւնը.

Ո՜հ, ո՛չ, ո՛չ... ո՛չ անոնք չկա՜ն

Երեւակայական, անցած այլեւս մը վերադառնալու դատապարտուած

Կարօտի ճամբորդութիւն մըն էր։

Այս ամէնը ոսկի թելի մը նման մարմնոյս անանցքէն կախուած է, գիւղիս անուշ ու քաղցր ճամբուն նման։

Ահաւոր ու ծանր մղձաւանջի մը նման գիս կը ճնշէ ներկայ ցուրտ իրականութիւնը — օտար երկնքի տակ, օտար ծովի մը ափը, օտար ճամբաներու վրայ, օտար բուխերիկներու տակ, հայրենի գիւղիս եւ անոր ճամբուն կարօտը հոգւոյս մէջ...

... Կը վախնամ թէ՝ ալ չտեսնեմ

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(*) Պէր.—Կէս օրին կթուող ոչխարները գիւղին կը մօտենան եւ բաց տեղ մը 1 — 2 ժամ կը սպասեն, կթուելու համար։

ՖԵՐՏՈՒՍԻԻ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

Յառաջիկայ սեպտեմբեր - հոկտեմբեր ամիսներուն, Պարսկաստան կը տօնէ Ֆիրդուսիի ծննդեան հազարամեակը.

Ֆիրդուսի կը համարուի Պարսկաստանի ազգային բանաստեղծներէն մին սիրուած ոչ նուազ քան Խայեամը։

Ծնած է 935ին, Խորասանի մէջ։ Հեղինակն է Շահնամէին։

Հազարամեակին առթիւ ամբողջ Պարսկաստանի մէջ տեղի պիտի ունենան շքեղ հանդիսութիւններ. Շահը եւս, այս առթիւ, պիտի երթայ Խորասան, բացումը կատարելու Ֆիրդուսիի յիշատակարանին, որ հսկայ գործ մըն է (շինութեան համար ծախսուած է 2 միլիոն)։ Պարսիկ կառավարութիւնը Իրաքի սահմանագլուխէն ու Պարսից ծոցէն մինչեւ Խորասան, ճամբաներուն վրայ հաստատած է իջեւաններ, դիւրութիւն ընծայելու համար անոնց, որ պիտի ուզեն ներկայ ըլլալ Ֆիրդուսիի հանդէսներուն։ Խորասանի մէջ, այս հանդէսներու ընթացքին, պիտի վերահաստատուին հին ասպետական խաղերն ու պատմական գեղարուեստական ներկայացումները,— ձեւով մը Ֆիրդուսիի օրերը պիտի վերստեղծուին։

Այսպէս Ֆիրդուսիի տօնը պիտի դառնայ մշակոյթին պանծացումը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Արաբ հեծեալները անթիւ, անհամար կուգային միանալու Չէչէններուն, որոնք կարաւանը երկուքի բաժնած կը քշէին։ Հոն միացողները վերջինիս քաղաքացիներու ընտանիքներն էին միայն։ Ես ալ իբր այր մարդ հօրս հետ ողջագուրուելով պզտիկ քրոջս Լուսինթային հետ քով քովի կը քալէինք։ Բայց ինչպէս քիչ վերը յիշեցի, ամէն բան ոտքի կոխան էր։ Յանկարծ հայրս գետնէն շրջանցկում մը եւ կիզում մը առնելով կապեց գլխուս, վրայէն ալ «եաղլըխ» մը անցուց եւ ըսաւ.

— Փախիր, սիրելի զաւակս եւ քրոջդ միացիր, զուցէ ողջ կը մնաս եւ մեր օճախը կը միացնես եւ կը պատմես այս ցաւերն անպատում, զուցէ Աստուած դողայ երկնքի՜ էլ։

Ես դժուարաւ զատուեցայ հօրմէս, տեղի տալով իր աղեխարշ աղաչանքին։

Հակառակ մահուան սպառնալիքին, մենք «կիներս» կը հետեւէինք մեր սիրելիներու թափօրին, մերթ ընդ մերթ վազելով վերջին համբոյր մը առնելու մեր սիրելիներէն՝ անողորմ բիրերու հարուածներուն տակ։

Վերջապէս մեզ որոշ սահմանէ մը անդին չթողուցին, բայց անծայրածիր անապատին վրայ կը տեսնէինք ողջակէզներու անծայր թափօրը, երկուստեք լալահառաչ բարձրացնելով մեր ձեռքերը։

Անապատը ըլլալով տափարակ, հազուագիւտ էին ձորերն ու բլուրները։ Կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ կը տեսնուէր ձոր մը որ սահմանուած էր դառնալու գերեզմանը մեզ՝ դժբախտներուս համար։ Կանխամտածուած լրբութեամբ կը սպասէին Չէչէնները կէս ժամէ աւելի։ Մեզ մօտ գտնուող Չէչէններէն մէկը որ պահակախումբին մաս կը կազմէր, կը քշէ ձին կը մօտենայ ձորին եւ թանիւր մը կը զոռայ։ Անոր վրայ անապատին մէջ ամբոխային պոռչտուք մը կը սկսի որուն կը յաջորդէ համազարկը որ կը տեւէ մինչեւ արեւամուտ։ Վերջէն մեզի ինկալով կը պատմէր այս Չէչէնը, թէ գացած էր Փաշիչահին ներման աւետիքը տալու։ Այս ուրախութիւն լուրը լսելուն պէս, ձորին մէջէն կը պոռան.— «Փաշիչահըմ չօգ եաշա»։ Եւ յաճախ մեզի կը կրկնէին թէ իրենք (Հայերը) գիտնալով իրենց յանցանքը, Թագաւորին աղօթելով սատկեցան։

Ինչպէս այն օրերուն, այս վայրկեանիս ես կը յիշեմ Աստուածածնայ պատկերը՝ սրտին մխուած սուրերով.— ի լուր միածին որդւոյն խաչելութեան,— մինչդեռ գիտէր թէ երրորդ օրը յարութիւն պիտի առնէ։ Միեւնոյն Աստուածածնին մէկ մազը ինկա՞ւ ի տես այն անհամար մայրերու խոցոտուած եւ բիւրեղս նիզակահար սիրտերուն, որդւոց իր կոյսի արժանապատուութիւնը չտառապեցա՞ւ ի տես բիւրաւոր կոյսերու վայրագօրէն շոուման, անառակներու կիրքերու գազանութեան տակ, մի՞թէ Աստուած իր նստած փառաւոր գահին վրայ գոնէ քիչ մը կարմրեցա՞ւ, երբ ի պատասխան մեր «Աստուա՛ծ, Աստուա՛ծ» բացագանչութեանց, Չէչէնները,— «Մենք ենք ձեր Աստուածը, մեզի սուղանեցէք» կ'ըսէին։ Եթէ մանուկները այնքան սիրող Յիսուս մը կար, ... ծակն էր պահուած, երբ արու մանուկներու ոտքերէն բռնած գլուխները լողազմի պէս գետին կը զարնէին։ Եթէ օր մը չգիտեմ որ մէկ «աշխարհի դատաստանը» կատարուի, Աստուած անկրօններու եւ անաստուածներու բուն պատասխանատուութենէն ազատելու համար արդեօք ի՞նչ արդարացումներու պիտի դիմէ... Աստուա՛ծ, դուն գոյութիւն չունիս, եւ կամ մեղսակից ես ջարդարարներուն եւ բռնաւորներուն...

Որքան կը յիշեմ, մէկ ամիս մնացինք այդ սպանդանոցը։ Ամէն օր խուզարկութեան կ'ենթարկուէին վրանները։ Երբոր խուզարկութիւն ըլլար, ես ասեղը ձեռք առած կար կարելով կը զբաղէի, որպէսզի վախէս, յուզումէս ինքզինքս չմատնեմ։ Ամէն օր կը լսէինք թէ ծեծելով փետտելով այս ինչին աղջիկը տարեր են Չէչէնները։ Մէկէ աւելի անգամներ յաջորդ օրը կուգային, աղջկան մայրը կամ ազգականը կը կանչէին, հոյհոյելով կ'առարկէին թէ ինչ տեսակ «չիւրուկ» աղջիկ ունի, որ հանգիստ մեր վրանը տարինք եւ մէկ մըն ալ նայեցանք որ սատկեր է... Եկէք վերցուցէք։ Այս բոլոր խօսքերը քմծիծաղով կ'ըսէին։

Ես մնալով քրոջս հետ առանց դրամի կամ ուտելիքի, մեզմէ աւելի բախտաւորներուն վրանը կը շալկէի ճամբու ընթացքին, որպէսզի երեկոները քիչ մը ուտելիք տան մեզի։ Միայն շատ թեթեւ վերմակ մը ունէինք զոր քոյրս կը շալկէր։ Օր մը դէպի Շէտտատէյէ ճամբայ ելանք, կէս օրի մօտ էր։ Արաբները կարաւանին վրայ յարձակեցան եւ մենք սարսափեցանք քառորդ ժամէ աւելի վազել։ Քոյրս վախէ՞ն եւ թէ իր բեռան ծանրութենէն կթոտեցաւ։ Անմիջապէս վերմակին շուանը քակեցի եւ նետեցի, խրախուսական խօսքեր ընելով։ Անկէ յետոյ մնացինք առանց վերմակի։ Աշխատայի ցուրտերը սկսած էին, եթէ ոչ ցերեկները, գէթ գիշերները ցուրտ կ'ըլլէր։ Յաճախ մէկզմէկ գրկած մինչեւ լոյս կուլայինք։

Նոյն օրը գիշերեցինք։ Լուսաբացին Արաբները վաճառելու համար խառնըրած էին, ցեխոտեցինով փոխանակելու, բայց Չէչէններու կողմէ Արաբներուն մուտքը արգիլուած ըլլալով, քառորդ ժամ հեռաւորութեան վրայ նստած էր Պէտավին։ Քոյրս (առա՜ջ զուցէ յաւէտ կորսուած) իր վերմակուն հանելով ինծի տուաւ, որպէսզի ես ալ երթամ փոխանակեմ, բաւ մը խոտի հետ։ Արաբներու վրանները մեզմէ շատ հեռու չէին եւ եղէգնէ տով մը բաժնուած էին։ Ինծմէ վերջ եկողները կը փոխանակէին իրենց բերած լաթերը, իսկ Արաբ մը զիս կը սպասցնէր։ Ի վերջոյ երբ մինակ մնացի, Արաբը ձեռքս բռնեց եւ եղէգնուտին մէջէն քաշկռտելով իր վրանը տարաւ։ Թէեւ լալագին բարձրաձայն պաղատեցայ որ գոնէ Հայերու վրանին լսելով օգնութեան հասնին, բայց դժբախտաբար, լսող չեղաւ։ Անշուշտ Արաբը զիս աղջիկ կը կարծէր։ Երբ իր վրանը հասաւ, կնկանը արաբերէն բան մը պատուիրեց եւ քիչ յետոյ հեռացաւ։ Կինը խոժոռ նայուածքով ինծի դիմեց զիս, բայց երբ ես հասայ ինծի բարին վրանը, կրցածիս չափ ժպտելու փորձ երեւցայ, բացատրելով թէ ես համար աւելի փափաքելի է հոս մնալ քան թէ «Չէմէնեններու մէջ», թէ ... դիմութեանս միակ պատճառը մնացած քոյրս էր եւն.։ Մաթնով հաց բերին, անմիջապէս լափեցի։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ

(Շար.)

(4)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԷԿ ԺԱՄ ԺԻՒԼ ՌՈՄԷՆԻ ՀԵՏ

Ժիւլ Ռոմէն Գախիրէ կը գտնուի այս միջոցին: Գուրգէն Մխիթարեան տեղեկութիւն մը կ'ունենայ փրանսացի տեսակցութեան մը գրողին հետ: Այդ տեսակցութիւնը, որ հրատարակուած է Ցուսաբերին. (որ Իր 5 մարտ) կ'առնենք ներ մէջ մէկ խառնուածը.—

Եւ գրած ուրիշ բերաններէ, որ այս գործը Բեժարակամ Մարդիկը կը ներկայացնէ 908էն մինչեւ 933 ի տարիները, Ֆրանսական երկարող տարիները, Ֆրանսական կեանքին, շարժումներուն, ղեկավարութիւններուն պատկերը, անոնց ցայտուն քանդակներով.

— Հեղինակը կը հաստատէ նոյնը, ինքն ալ.

Գործ մըն է ան դիտողութիւններու, մարդկային անձերու, ուր ներկայացուած անձերը իրենց կեանքովն, գործերովը իրարու կը խառնուին, իրարու վրայ կը խաչաձեւեն, իրարու հետ կը պայքարին, գիրար սիրելով, ատելով ու գործածելով բոլորին ճիգը կայ հոն, բոլորին հաշիւները, խաչերը, եղածները ու աէրերը, խանդավառութիւններն ու ողբերգութիւնները, որոնք կը պատմեն Ֆրանսայի քառորդ դարու կեանքը, կը բանան մեր առջեւ գիծերը այն կախարդական ու խառնակած քաղաքին, որ Փարիզ կը կոչուի, սիրտը Ֆրանսայի, ընչիրակը Եւրոպայի, բազմազգեան ու բազմալեզու, եւ տեսնուած՝ հեղինակին յուշերուն մէջէն, ցոլացած անոր մտածումներուն ու զգացողութիւններուն մէջէն ալեկոծումներէն. Աւարտ մըն է այս ամէնը,— անըմբռնելի մեծ — առնելու համար հաւաքական դէմք մը, վերակերտելու համար քաղաքի մը հոգեկան մթնոլորտը, մօտ երեք տասնեակ տարիներու ընթացքին.

— Անշուշտ, այս բոլորը տալու համար դիտողութիւններու անհուն հաւաքածոյ մը ունենալու էք…

— Երբեք, կը պատասխանէ ան կտրուկ. Ոչ մէկ նօթ եւ ոչ մէկ գրաւոր ծաղկաքաղ. չեմ սիրեր գիտակներու վրայ աշխատիլ: Իմ գործիս աղբիւրը կը կազմեն իմ անձնական փորձառութիւններս, իմ տեսածներս ու լսածներս, յուշերս: Կը ժխտեմ Զոլայի մեթոդը: Ես անոր նման ոչ ծանօթագրութեանց դէզեր ունիմ, ոչ ալ փաստաթուղթերու այն թղթածրարները, կեանքի զանազան կալուածներէն: Գրելէ առաջ կ'ապրիմ ինչ որ կեանքէն մնացած է յիշողութեանս մէջ: Ցիշողութիւնս ու երեւակայութիւնս է որ գիրակիցս ըլլալ կը կատարեն. Կ'ապրիմ, այսինքն՝ կը զգամ, կը մտածեմ, կը դիտեմ, ի հարկին փորձելով երեւակայութեամբ նոյնանալ ուրիշներու կեանքին հետ: Թափանցումն ու դէմ-յանդիմանութիւնը (intuition) ինծի կ'օգնեն երեւակայելու իմ հերոսներուս խառնուածքը եւ անոնց կեանքը. Ինչպէս պիտի ապրէին անոնք այս պայմաններուն ու մթնոլորտին մէջ,— այս հարցումը կ'առաջնորդէ զիս իմ ստեղծագործութիւններուս ընթացքին: Վերջին է որ, ապրուածին, գործս կը բաղդատեմ կեանքին հետ ու, եթէ հարկ է, կը կատարեմ անհրաժեշտ սրբագրութիւնը.

— Ներեցէք, որ հարցնեմ. ձեր գործերը կ'ընդգրկեն լայն շրջանակ մը. — քանաստեղծութիւն, թատերգութիւն, վէպ, փիլիսոփայութիւն եւ մինչեւ իսկ քաղաքականութիւն. Անոնք դիրար չե՞ն խանգարեր, չփոթութիւն չի՞ ծնիր

— Ոչ մէկ շփոթութիւն եւ ոչ մէկ խանգարում. չէ՞ որ նոյն անձն է անոնց միութեան գիծը: Անոնք բոլորը ներքին կապակցութիւն մը ունին, որովհետեւ բոլորը կը բխին իմ զգայնութենէս.– իւրաքանչիւր ճիւղ զոր մշակած եմ, զգայնութեանս մէկ երեսը կը ներկայացնէ. Գրագէտի մը կեանքը զանազան շրջաններ եւ համապատասխան զգայնութիւններու պահեր կ'արտայայտեն: Բոլորին մէջ նոյն զգայնութիւնը, հետեւաբար բանաստեղծը ներկայ է…:

«Հայ գրականութեան պատմութիւն»

Ձեռքի տակ ունինք «Հայ Գրականութեան պատմութիւնը», Բ. հատոր, որ լոյս տեսաւ վերջերս Երեւանի մէջ, խմբագրութեամբ Գ. Սիմոնեանի, Հ. Գիւլիքեխվեանի եւ Գ. Վանանդեցիի: Այս հատորը կը պարփակէ 1830—1860 թուականներու «ռուսահայ գրականութիւնը»: Ըստ յառաջաբանին, «Հայաստանի Մարքս-Էնգելս-Լենինեան Ինստիտուտի Գրականութեան եւ Արուեստի բաժինը 1932ին ձեռնարկեց հայ գրականութեան պատմութեան ուսումնասիրութեան գործին, ուղելով հրատարակել հայ գրականութեան մարքսիստական ամբողջական պատմութիւնը, հին օրերէն մինչեւ մեր ժամանակները: Նախնական ծրագրով, այդ պատմութիւնը պիտի ամփոփուէր եօթը հատորի մէջ: Առաջին հատորը պիտի տար հին գրականութիւնը մինչեւ աշխարհաբար գրականութեան սկզբնաւորութիւնը, 3 հատոր պիտի նուիրուէր արեւելահայ գրականութեան, 2 հատոր՝ արեւմտահայ գրականութեան, եօթներորդ հատորը՝ խորհրդային շրջանի գրականութեան»:

Ցետոյ խմբագիրները կը յայտնեն թէ մեր գրականութեան պատմութիւնը մարքսեան վարդապետութեամբ վերլուծելու առաջին փորձն է այս,— բարի.

Դժբախտաբար շատ խեղճ է այդ առաջին փորձը: Կարելի է մարքսեան վարդապետութեամբ վերլուծել պատմութիւնը, գրական ստեղծագործութիւնները եւ դեռ ուրիշ շատ մը բաներ: Անհրաժեշտ է սակայն քերթել եւ քակել ստեղծագործութիւն մը իր ամբողջ կազմութեան մէջ, ցետոյ տանելու համար մարքսեան վարդապետութեան լոյսին: Այս հատորին մէջ «մարքսիստական վերլուծութեան» միակ փաստն այն խորագիրներն են,— «ռուսահայ առեւտրական կապիտալի նախնական կուտակման շրջան», «բուրժուական-դեմոկրատական հոսանք», «կղերական-ֆէոդալական հոսանք», «մանր բուրժուական գիւղացիական հոսանք», որոնք գրուած են զանազան գրագէտներու յատկացուած բաժնի մը գլուխը:

Եթէ մարքսեան վարդապետութեամբ վերլուծուած առաջին փորձը կը համարինԳրականութեան Պատմութեան այս հատորը, կը սխալին խմբագիրները

Նախ Գրականութեան Պատմութիւն չէ այս, այլ օրաթերթային քանի մը յօդուածներու հաւաքածոյ: Ահա բովանդակութիւնը եւ դատեցէք.—

Ա—30—40 թուականներու ռուսահայ իրականութեան ընդհանուր բնութագիրը.— Գ. Վանանդեցի:

Բ— Ցարութիւն Ալամդարեան, Մեսրոպ Թաղիադեան.— Ս. Ցակոբեան:

Գ— Խ Աբովեան.— Գ. Վանանդեցի.

Դ— Մանր-բուրժուական աշուղական հոսանք.— Գ. Լեւոնեան:

Ե— Ռուսահայ հասարակական մտքի հոսանքները 50—60 թուականներին — Գ. Վանանդեցի

Զ— Միքայէլ Նալբանդեան.— Դր. Սիմոնեան

Է— Ղազարոս Աղայեան.— Խ. Սարգսեան

Ը— Պերճ Պռօշեան.— Գ. Վանանդեցի.

Թ— Սմբատ Շահազիզ.— Վ. Թերզիպաշեան.

Ժ— Գ. Սունդուկեան.— Ս. Ցարութիւնեան:

ԺԱ— Ռ. Պատկանեան.— Վ. Թերզիպաշեան

Եւ խմբագիրները կը յաւակնի՞ն թէ այս ձեւով տուած են 1830—1860 թուականներու ամբողջ գրականութեան պատմութիւնը: Երեւակայեցէք որ գիրքը մէկ էջ իսկ մատենախօսութիւն չունի,— ո՞ւր է որ «ս…» սկսելը կ'անուանեն: Անկից զատ, իւրաքանչիւր հեղինակ առնուած է միջոցին մէջ, ոչ իսկ անոնց կենսագրութիւնը, միջավայրը ուր մեծցած են անոնք,— մարքսիզմը կ'ուրանա՞յ այս պարագաները: Ընթե, չի կրնար գաղափար ալ կազմել թէ այս կամ այն հեղինակը ի՞նչ գործեր ունի: Սրճարանի մէջ գրուած յօդուածներ, ուրիշ ոչինչ: Ընդամէնը 350 էջ: Ամէն գրող կրնայ այսպիսի «մարքսիստական» պատմութիւններ գրել, ամէն օր մէկ հատոր:

Առաւելութիւն մը,— գիրքը կը պարունակէ հազուագիւտ լուսանկարներ, ինչպէս նաեւ վերլուծուած կարգ մը գիրքերու կողքին պատկերները:

ՍԱՐԱՅԻ ԹԱԳՈՒՀԻԻՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

Կոնքուրներու այս տարուան պատկառը, Անտրէ Մալրօ, մարտի սկիզբը յաջողեցաւ օդանաւով Թուչիլ Սարայի Թագուհիին մայրաքաղաքին վերեւը: Ցաջողած է նաեւ առնել բազմաթիւ լուսանկարներ հնագոյն քաղաքին աւերակներէն, որոնց մէջ տակաւին յայտ կը կանգնին տաճարներ եւ աշտարակներ

Սաբէացիներու երկրին մասին հնախօսները եւ պատմաբանները որոշ տեսակէտ չունին մինչեւ հիմա: Եւ առեղծուած մը կը մնայ այս երկիրը, ինչպէս Թագուհին, որ Սողոմոնի այցելութեան գնաց՝ թանկագին նուէրներ տանելով իր հետ: Բազմաթիւ վիպագիրներ փորձած են պատմել Սարայի Թագուհիին կեանքը, ըստ իրենց երեւակայութեան: Եւ բազմաթիւ պատմաբաններ կ'աշխատին ճշդել երկիրը, որուն Թագուհին էր առեղծուածային այս կինը:

Ցոյները եւ Լատինները երբեք չկրցան ճշդել թէ ո՛ւր կը գտնուի Սաբան: Դէոդորոս Սիկիլիացի կը կարծէր թէ կը գտնուի երջանիկ Արաբիոյ մէջ, լեռնային շրջան մը: Ժամանակակից աշխարհագիրներ Սաբան կը կարծէին արդի Մարէբը, որ ծանօթ է իր համեմներով, անուշահոտութիւններով, խնցեղէններով:

Ըստ Մալրոյի, Սարայի Թագուհիին մայրաքաղաքը կը գտնուի Րուպ-էլ-Խալիի հիւսիսը, տակաւին կանգուն իր քսան աշտարակներով եւ տաճարներով

ՕՐ. ՍՐԲՈՒՀԻ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
Mr ROLAND DUBRULLE
ամուսնացած
Փարիզ, 10 մարտ 1934

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Հազիւ քսաներկու տարեկան, 1880-82 թուականին հայերէնի ուսուցիչ բերուած էր ան Ռոտոսթօ: Նախ պաշտօնավարած է Ս. Խաչ թաղի ազգային վարժարանին մէջ, յետոյ Ս. Թագաւոր թաղի, ազգային Ցովհաննեան վարժարանին մէջ: Աւելիս ինքնին յառաջդիմութիւն մը կը նշանակէր, այլ մանաւանդ ուսուցչին սիրուած ըլլալը, որովհետեւ Ս. Թագաւոր թաղի դպրոցը աւելի բարձր կը դասուէր, իսկ Ռոտոսթոցիները առհասարակ համեստ ունէին ուսուցիչ մը մէկ տարիէն աւելի վար գնելու.

Կիւրճեան (Հրանդ), ցեղի ընտիր ներկայացուցիչներէն մէկը եւ գաւառի զաւակ, սիրուած էր աշակերտներէն եւ նոր սերունդէն, որոնց կը սորվեցնէր ազատատենչ եւ հայրենաշունչ ոտանաւորներ եւ երգեր: Սիրով կ'երգէր նաեւ ինքը եկեղեցիին մէջ առանձին, ինչպէս «ամէն եւ ընդ հոգւոյդ քում» եւայլն: Զայնը սխորժալուր էր: Իր սորվեցուցած երգերէն կը յիշեմ երկուքը.—

Քաղցր հայրենեաց ազատութեանը համար
Եւ Քրիստոսի սուրբ հաւատոյն վեհափառ…

Այս երկու վեհ առթիւս անա
Թէ ինձ մեռնիլ արժան չըլլայ.
Կեանքն իս ալ ինչ կը ծառայէ
Երբ գերութիւնը ինձ տեւէ»:

Ուրիշ մը՝ «Մեր հայրենիք»ի եղանակով

Մեր հայրենեաց փափուկ հողեր.
Արեան գետակ են դարձուցեր,
Եւ յայն դաշտերն ազատութեան,
Թշնամեաց սուր կը շողշողան:
Բռնաւորին սեւ բռնց տակ
Քանի դարեր հեծեցինք բշուառ
Արիւն արցունք գիշերն ամէն
Հերի՛ք իջան մեր աչքերէն:
Այսօր ինծի թող օր մ'ըլլայ.
Ցողբանակի եւ կամ մահուան.
Գերի մնալէն քաղցր է ինձ ո՛հ,
Հանգչիլ փառաց դիւցազանց:

Գ. Յ.

ԾԻԾԱՂ

Աշակերտը վարժապետին կը հարցնէ.

— Երկինքի հրեշտակները ի՞նչ կ'ուտեն, ի՞նչ կը խմեն:

Վարժապետը.— (ինքնիրեն) Ինծի տղան չի գիտեր որ վարժապետը չոր ամիսէ ի վեր ամսական չէ առած: Ի՞նչ կ'ուտէ, ի՞նչ կը խմէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ԽՄԲ.— Ամիսներ առաջ, ուշադրութեան յանձնած էինք մանկական երգերու եւ արտասանութեան կտորներու վերանորոգման պահանջը:

Մեր կարգին օգնելու համար այս պահանջին գոհացման, պարբերաբար պիտի հրատարակենք ինքնագիր կամ թարգմանածոյ կտորներ, օգտուելով մեր աշխատակիցներէն եւ օրուան թերթերէն:

Այսօր կուտանք զանազան կտորներ, ամբողջական գործէ մը (ձեռագիր) որ գրուած է մեր տրամադրութեան տակ.—

ԻՄ ԲԱԴԻԿՆԵՐՍ

Բա՛ւ, բա՛ւ, բա՛ւ, բա՛ւ, ծի՛ ծի՛ ծի՛,
Իմ բադերս սիրելի,
Եկէ՛ք, եկէ՛ք ու տեսէք
Գոգնոցիս մէջ լեցունքներ
Ձեզի կե՛ր եմ պատրաստեր,
Հունտե՛ր, պէ՛ս պէ՛ս հատիկներ:
Եկէ՛ք, եկէ՛ք ու կերէ՛ք,
Վա՛կ, վա՛կ, վա՛կ վա՛կ մա՛ն եկէք:
Հերի՛ք որքան լողացիք,
Թեւերնուդ ալ թա՛փ տուիք,
Գո՛յն, գոյն սիրուն փետուրներդ
Հերի՛ք որքան մաքրեցիք
Արեւին տակ վա՛ռ գոյներ
Ու նանանչներ էք հագեր.
Եկէ՛ք, եկէ՛ք ձե՛զ սիրեմ,
Բոլո՛ր հոգւովս համբուրեմ:

ԱՐԱԳԻԼԸ

Փետուրներով ճերմակ, սեւ,
Ո՞ւր կը թռչիս հեւ ի հեւ,
Սիրո՛ւն, ազնո՛ւ արագիլ,
Եկո՛ւր իմ մօտ քիչ մ'հանգչիլ:

Երկա՛ր սրունք, երկա՛ր վիզ,
Երկա՛ր կտուց մ'ալ ունիս:
Ի՞նչ ալ ճարպիկ որսորդ ես,
Կ'որսաս որդ, օձ, գորտ, մողէս:

Գարնան գարդն ես դաշտերուն,
Կողովի պէս շա՛տ սիրուն
Ջոր փայտերով շինես բոյն,
Ուր կը թխես օրն ի բուն:

Ու ձագուկներդ անա՛ շատ,
Թի՛ռ, թի՛ռ գալով քու շուրջդ
Քու կտուցէն կը քաղեն
Ի՛նչ որ բերես դաշտերէն:

Կլա՛փ, կլա՛փ կափկափես,
Ամբողջ օրը զուարթ ես,
Ձագուկներդ կը գրգռես,
Անոնց վրայ կը հսկես:

Բայց ձմեռը դեռ չեկած
Մեզ կը լքես անկասկած:
Կ'երթաս, կ'երթա՛ս շա՛տ հեռու
Տաք երկիրներ գտնելու:

Գնա՛, թռի՛ր, չըմըսիս,
Բայց չըլլա՛յ որ մոռնաս զիս.
Գարունին հետ անպայման,
Դարձի՛ր իմ մօտ անվտանգ:

ԴՊՐՈՑՍ

Տունին մէջը կրա՛կ ու բոց,
Լա՛լով գացի ես դպրոց:
Երէ … կապեն զիս հիմա՝
Նորէն չըլլամ բացակայ:
Դպրոցըս շա՛տ կը սիրեմ,
Հոն մի՛շտ ուրա՛խ, զուարթ եմ:

ՉՈՐՍ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

Տարին ունի չո՛րս եղանակ,
Գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ:
Գարնան բացուին վարդ ու մեխակ,
Ու գեղգեղեն թռչուն, սոխակ:
Ամառը շա՛տ, կ'ըլլէ շա՛տ տաք,
Պտուղները ալ չեն մրնար խակ:
Աշնան տեսն քիչ, քիչ չորնան
Տերեւները կանաչորակ.
Իսկ ձմեռը շա՛տ ձիւն կուգայ,
Պա՛ղ, պա՛ղ հովեր կը սուլեն միշտ:
Սա՛ռ ու սահնակ, չմշկել կայ,
Սահի՛լ իյնալ եւ ելլել կայ:

ԻՄ ԿԱՏՈՒՍ

Կատուիս պոչէն անցեալ օր
Քաշեցի շա՛տ զօրաւոր:
Միա՜ւ, միա՜ւ պոռալէն՝
Ճանկ մը զարկաւ ան մէկէն:
Հասկցա՞յ որ երբ չա՛ր եմ…
Պէ՛տք է պատիժս ալ կրեմ:

ՍԻՐՈՒՆԻԿ ՍԱԳՍ

Սիրունիկ սա՛գ, մի՛ վախնար,
Ձագուկներդ չեմ գողնար.
Ինչո՞ւ կ'ընես դուն ֆը՛ս, ֆը՛ս,
Վրաս վազես բաց կտուց:

Քեզի ես շա՛տ կը սիրեմ,
Հաւկիթներդ մի՛շտ կ'ուտեմ,
Ձագուկներդ նոնոշիկ
Կը փայփայեմ սիրունիկ:

Ա՛ռ քեզի, կուտ եւ զարի,
Կե՛ր, կշտացի՛ր սա՛գ բարի,
Ձեռ ձագերը որ քեզ կըտրեն,
Խորովելով միսդ ուտեն:

ԻՄ ԱՆՈՒՆՍ

Իմ անունս է Սուրէն,
Աչքերս ալ շա՛տ սուր են,
Բազուկներս զօրաւոր,
Սրբունքներս փառաւոր:
Շարժումը շա՛տ կը սիրեմ
Իսկ խաղերը հոգիս են;
Պէ՛տք է նաեւ ըմ՛շդ ըսեմ
Ընկերներս ալ կը կռեմ…
Դասի ատեն երբեմն ալ
Ճանճ բռնած եմ բռնակալ…;
Բայց դասերս կը սիրեմ,
Անոնց մէջն ալ մի՛շտ քաջ եմ:

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

ՇՈՒՆՍ ՈՒ ԿԱՏՈՒՍ

Մէկ շուն ունիմ, մէկ կատու,
Համրեմ, կ'ըլլէ, մէ՛կ, երկո՛ւ:
Կատուս միա՜ւ, միա՜ւ մրլաէ.
Շունս վօ՛վ, վօ՛վ կը հաչէ.
Մէկը ծեծեմ՝ կը խածնէ,
Իսկ միւսը կը ճանկէ:
Բայց ես չար չեմ, կը սիրեմ
Շունս, կատուս համբուրեմ:
Անոնք ինծի կը սիրեն,
Նեխտներս կը լիզեն.

ԱՐԱՔՍԻ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ԳԱՐԴՆԻԱԽԱՂԻ
ՑՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
18 ՄԱՐՏ 1934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 35

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԵՐ ՎԱԿԿԷԼԱՔԻՆ

(ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԲԱՆՑԷՆ)

Կը վրդովուի Վակկէլաքին: Զուղեր հաւատալ: Կը գրէ ծնողքին: Ոչ մէկ պատասխան: Ծնողական նամակները, ընդհակառակն, կը խօսին տունին մէջ տիրապետող անդորրութենէն եւ իրարու հանդէպ ունեցած համակրութենէն:

Ծնողքը կ'ուզէ խնայել Վակկէլաքին: Մայրական սէր, որ կը հանդուրժէ, կը համբերէ յանուն որդիական սիրոյ:

Միւս կողմէ սակայն, Վակկէլաքիին կինը, բոլորովին նեղացած իր մօրը, անընդհատ նամակներ կը տեղացնէ Ամերիկա: Կը գանգատի առ հասարակ բոլորէն, իր կեանքը հիմնովին անտանելի ներկայացնելով: Կը դիմէ կնոջական միջոցներու, կը խօսի իր յանիրաւական սէրէն, գիշերային տառապանքներէն, սիրային տուայտանքներէն, բաժանման հետեւանքով զգացած տխրութենէն, ու այս բոլորին վրայ աւելցնելով կեսրոջմէն կրած չարչարանքները, կը խնդրէ, կ'առաջարկէ, ու կը պահանջէ վերջապէս զատուիլ, եւ առանձին բնակելով իր մօրը հետ, սպասել իր սիրելի Վակկէլաքիին վերադարձին:

Խե՜ղճ տղայ ու խեղճ տղաքներ բոլոր, որ պիտի խարուին տակաւին կնոջ դաւերէն, մանաւանդ ամուսնացած կամ ամուսնութեան ճամբուն մէջ մոտած կնոջ խաղերէն:

Ու մեր Վակկէլաքին ալ, շատերէն մէկը այդ միամիտներէն, բուռն նամակ մը կը գրէ ծնողքին, կը պախարակէ, կը դատապարտէ, կը յանդիմանէ, նոյն իսկ կ'անարգէ զանոնք, եւ կը պահանջէ զատուիլ անմիջապէս.

Կը պոռթկայ մայրական սէրը: Չի կրնար հանդուրժել այդքան լրբութեան: Լրբութիւն՝ որուն մղուած է Վակկէլաքին, կնոջը եւ մանաւանդ՝ զոքանչին բամբասանքներէն թելադրուած:

Ու կը գրուի ճակատագրական նամակը՝ մօրը կողմէ.

«Սիրելի զաւակս՝ Վակկէլաք…

Մինչեւ այսօր չուզեցի վրդովել խաղաղութիւնդ, եւ հետեւաբար չգրեցի քեզի ինչ որ կ'անցնէր ու կը դառնար հոս:

Տեսնելով սակայն, որ կիներուն ամէնէն փոքրիկին, զոքանչդ, իր ձեռքին մէջ խաղալիկ դարձնելով կինդ, թունաւորած է ամբողջ հոգիդ ու միտքդ, կը ստիպուիմ գրել քեզի համար շատ մը անհաճոյ բաներ:

Սիրելի զաւակս, զոքանչդ քեզմէ առաջ կանոնաւոր զուամբներով, ոչ միայն բռնած է շրայլութեան եւ ամուսնութեան ճամբան, այլ եւ սկսած է իր եռանդէն քաշել նաեւ կինդ, որ ամուսնութեան ճամբան կը գտնուի արդէն:

Մի կարծեր, որ քեզ անոնց դէմ լարելու համար կը գրեմ այս տողերը: Ճշմարտութիւններ են դժբախտաբար: Ամբողջ քաղաքին մէջ, խաղք ու խայտառակ եղած ենք ես, հայրդ, ու քոյրերդ, որոնք չեն ամուսնացած տակաւին, ինչպէս գիտես:

Երբ որ երկիր վերադառնաս, կը հասկնաս ամէն բան: Կը մաղթեմ որ փութով, եւ ողջ ու առողջ վերադառնաս միայն:

Համբոյրներով

Մայրդ»:

Գրեթէ միաժամանակ, Վակկէլաքին կը ստանայ ուրիշ նամակ մը, ստորագրուած այս անգամ թէ կնոջը եւ թէ զոքանչին կողմէ, հետեւեալ բովանդակութեամբ, մօտաւորապէս. Այս նամակներուն բովանդակութիւնները բերանացի տուած է ինծի Վակկէլաքին.

«Վակկէլաքիմազ՝… (մեր Վակկէլաքին): Ծնողքէդ զատուեցանք: Ա՛լ ուրիշ միջոց չկար դժբախտաբար: Ամէն օր կռիւ, նախատինք եւ արցունք էր տունին մէջ: Նախամեծար սեպեցինք հեռու ապրիլ: Վարձած ենք ինքնայօդական տնակ մը, կ'ապրինք մենք մեզի, սպասելով փափաքելի վերադարձիդ»…

Երկամսեայ սուր մը ահա, որուն մէջ կը բռնուի խեղճ երիտասարդը: Կը մտածէ: Հեռուէն հեռու կը վերլուծէ դէպքերը, տարիներէ ի վեր ստացած նամակները կը թափէ առջեւն ու վերստին կը կարդայ զանոնք: Եւ վերջապէս կուտայ իր որոշումը: Որոշում, որ ուշադրու ժխտմանութեամբ տրուած են միշտ փեսաները զոքանչներուն ի նպաստ: Դիտուած պարագայ է արդարեւ այն ճշմարտութիւնը, որ փեսաները առ հասարակ նախապատուութիւն տուած են իրենց զոքանչներուն՝ ստորագրելով ծնողները:

Նոյնը կ'ընէ եւ Վակկէլաքին: Կը պատասխանէ ծնողքին, կը մեղադրէ որ չեն կրցած լաւ ապրիլ կնոջը եւ զոքանչին հետ: Զուղեր հաւատալ, թէ անոնք ամուսնացած կրնան ըլլալ: Եւ ի վերջոյ կը յայտնէ թէ լաւագոյն է առանձին ապրիլը, բան մը որ արդէն կատարուած իրողութիւն է:

Կը պատասխանէ նաեւ կնոջը, կը ներփակէ կարեւոր գումար մը, թելադրելով որ առանձին ապրելով մէկտեղ խոով չկենան ծնողքին հետ, սպասեն իրեն, որ պիտի գայ, խաղաղութիւն եւ երջանկութիւն բերելու բոլորին: Բնականաբար տող մը իսկ չի գրեր ծնողքին կողմէ ակնարկուած ամուսնութիւններու մասին:

Այս բոլորը կը պատահին տարի մը առաջ իր վերադարձէն:

Կը փոթորկի մեր երիտասարդին կեանքը: Պզտիկ ուղեղով եւ շատ սահմանափակ ծանօթութիւններով Վակկէլաքին հոգին կը խռովի, գործելու կորովը օրէ օր տեղի կուտայ անորոշ ցաւարելի հոգեկան տառապանքի մը: Գիշերներու անդորրութիւնը կը կորսնցնէ: Հակառակ հաւատալ չուզելու իր գերագոյն կամքին ու փափաքին, որդ մը կը սկսի կրծել ներսիդին, ու անողոք հարցումներ կը ցցուին իր առջեւ … չոր ու ցամաք: «Արդեօք ճի՞շդ են մօրս գրածները՝ կնոջս ամուսնութիւններուն մասին: Եթէ իրաւ են, ինչ որ կը գրէ մայրս … ի՞նչ պիտի ընեմ ես, ի՞նչ պիտի ըլլայ վախճանը անոր … կնոջս»:

Չի կրնար պատասխանել, չուզեր պատասխանել այս հարցումներուն, կը մտածէ: Ի՞նչ շահ ունի հարազատ մայրը այդպէս կինը սեւցնել ու … ցելով Ինչպէս կրնայ ըլլալ, որ մայր մը անարգարօրէն ամբաստանելու ելլէ իր հարսը: Կարելի՞ բան է:

Միւս կողմէ կը խորհի, ինչո՞ւ պիտի ամուսնացնէ կինս: Ի՞նչն է պակաս: Կանոնաւոր դրամ կը ստանայ: Հանգիստ կ'ապրի: Ոչ եւ է նեղութիւն չունի: Չէ՞ որ ահա մօտ ատենէն պիտի վերադառնայի արդէն, ու երջանիկ բոյն մը պիտի կազմէինք: Կարելի՞ բան է, որ այս պայմաններուն տակ կին մը ամուսնանայ:

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(2) (Շար.)

Այսօր, մէկ շաբաթէն, մարտ 24ին պիտի բացուին Շաթօ տը Վէնսէնի (գիծ թիւ 1) եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի (թիւ 12) ճիւղերը: Վէնսէնի կողմը երեք նոր կայարաններ բացուած են,— Թուրէլ, Պէոօ եւ Շաթօ: Իսկ Իսիի կողմը՝ երկու կայարաններ,— Փըթի Մէնաժ եւ Մէռի: Առաջինները ունին 105 մեթր երկայնութիւն, իսկ միւսները՝ 75 մեթր:

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ԿԵՂԾԵՐ ԷԻՆ

Վերջական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան Աքիարի եւ Ժուանօ, որոնք փետրուար 7ին փորձեր էին մէկ միլիոն ֆրանքի գումար մը գանձել ազգ. վիճակահանութեան պաշտօնէներէն, երկու կեղծուած տոմսակներով:

« ԶԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԳՕՏԻ » ԿԱՊԵԼ ՏՈՒԱԾ ԷՐ

Ութ օր բանտարկութեան դատապարտուեցաւ նախանձոտ մարդ մը, Լիթիէռ, որ զգաստութեան գօտի կապել տուած էր կնոջը: Ինչպէս գրած ենք ժամանակին, այր եւ կին խանութ մը ներկայանալով, չափ առնել տուած եւ 350 ֆրանքի գօտի մը գնած էին: Ծանութեան գօտին յանձնելէ յետոյ, բանալին տուած էր ամուսնին, պատուիրելով գրամապանակին մէջ պահել զայն եւ չկորսնցնել: Առնն մը վերջը, սակայն, տիկինը ոստիկանութեան ներկայանալով կը գանգատի թէ բռնութեան տակ է: Դատարանը մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնելով, թեթեւ պատիժ մը եւ 50 ֆր. տուգանք սահմանեց, որոնք չպիտի գործադրուին, ըստ սովորութեան:

ՀԵԾԵԼԱՆՈՒՈՐԴՆԵՐՈՒ «ՎԵՑՕՐԵԱԿԸ»

Փարիզի «վեցօրեակ»ի մրցումները նոյն թափով կը շարունակուին Վէլօտրոմ տ'Իվէրի մէջ: Մինչեւ ուրբաթ իրիկուն դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Իտալացի Կուէռա տի Փաքօ, ունենալով 186 նշանակէտ:

Իսկ երէկ գիշերուան մրցումը աւելի հետաքրքրութիւն առեղծեց, որովհետեւ միւս զոյգ հեծելանուորդները ամէն ջանք թափեցին, գոնէ հաւասարելու: Բայց Իտալացի հեծելանուորդները չատ վարպետութեամբ կը մրցին:

Յ. Փարիզ եւ արուարձաններ
Հ. Դ.

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Երկուշաբթի (19 Մարտ) երեկոյ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ խորհրդային Հայաստանի շուրջ:

ՓԱՐԻԶԻ Շրջագան, Քրիստափոր եւ Ազբիւր Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelinsի սրահարանին վերնայարկը:

Այրի Տիկին Ազնիւ Գազազեան, Օր. Հրանոյշ եւ Արաքսի Գազազեաններ, Յակոբ Գազազեան (Պուլկարիա), Վահան, Միհրան, Հայկ Գազազեան (Թիֆլիս), Մանուկ, Մամիկոն, Մարիամ, Սրբուհի, Եղիսաբեթ Գազազեան (Գերմանիա), Գարեգին, Արշաւիր, Միհրդատ, Գրիգոր, Արտաւազդ (Ախալցխա), Այրի Տիկին Մանուկ Գազազեան (Վլատիկավկաս), Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Գազազեան եւ զաւակունք (Նալչիկ), Տէր եւ Տիկին Թագուհի Պօղոսեան (Նիժնի-Նավկորոտ), Տէր եւ Տիկին Մարիամ Չիֆտալարեան եւ զաւակունք, Աստղիկ Սիրականեան, Ալիքսան Դազազեան եւ զաւակունք (Ախալցխա), Գ. Գէորգ Պօղոյեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գարեգին Օտապաշեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Խորէն Օտապաշեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Օտապաշեան եւ զաւակունք (Մեքսիկա), Հայկ եւ Ռուբէն Օտապաշեան (Մեքսիկա), Փայլակ Օտապաշեան (Յունաստան), Վարդան, Արամ, Արշաւիր Բրուտեան (Մեքսիկա), Տէր եւ Տիկին Արամ Ղազարեան (Ամերիկա), Արտաշէս, Մամիկոն, Վարոս եւ քոյրերը Ենգոյեաններ (Թիֆլիս) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱԶԱԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Hôpital St. Josephի մէջ, 1, rue Pierre Larousse, Փարիզ (14): Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Thiersի գերեզմանատունը:

Այրի Տիկին Մանիա Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Փանոսեան, Գ. Թորգոմ Փանոսեան, Գ. Խոսրով Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Կղեմէս Գալապանեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց հօրեղբօր եւ տաքրոջ՝

ԳԱՌՆԻԿ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի, առաւօտեան ժամը 11ին իրենց բնակարանին մէջ 4, rue Vautière, Joinville-le-Pont: Մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆի «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Ադլաղանեանի, իրենց ինամեայ աղջկան՝ ՎԵՐՈՆԻԿԻ կսկծալի մահուան առթիւ, որ իր աշխատակիցներէն էր տեղւոյն հայկական դպրոցին եւ իր ուշիմութեամբ եւ աշխատասիրութեամբ շատ սիրուած էր:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

Մահուան 15ամեակին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՕՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ եւ հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԿՈՄԻՏԷԻ

25 Մարտ Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գուա Քոլոնպի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1 Rue des Halles

Կը նախագահէ՝ ընկեր Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏՐԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Կ. Հ. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՍԱԼ ՔԱԹԷՆԻ ՍՐԱՀԸ, 114, GRAND'RUE, ՇԱՎԻԼ

Գեղարուեստական բաժին եւ արտասանութիւն:

Կը խօսի՝ Պ. Ա. ՀԱՆԸՍԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ԱՊՇԱՄԱՑ ԲԺԻՇԿԸ**

Գիներ 3 եւ 5 ֆրանք:

Առնել Թրամուէյ Թիւ 1 եւ իջնել Անսիէն մէռի: Եռզեկառք Սէն Լազարէն:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԱՐՍԲԿԻՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 16էն 24

Salle Hocheի մէջ **9 Avenue Hoche.** **Paris (8)**

Օրքէսթրը Sandros and his boys: Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու: Օր. ՌՕԶԱ ՄԱՔՍՕՆԱՅՍ (Շաթլէի թատրոնէն) ճանիքզիսը պարեր: Օր. ԷՄՄԱ ՄԱՔՍՕՆԱՅՍ (Շաթլէի թատրոնէն) միթանի պարեր, էէսամբրիֆ պարեր՝ X...ի կողմէ: Փոքր ցուցադրութիւն փոքրիկ ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ եղբարց կողմէ, եւայլն, եւայլն:

Զանազան աթրաքսիոններ եւ անակնկալներ ձոխ պիւֆէ, դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, կիներու՝ 7.50 ֆրանք:

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

SYNDICAT de l'ÉPICERIE FRANÇAISEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

12, rue Renard Métro: Hôtel de Ville

Կը ներկայացուի հայ սափրիչ սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւններ ի ներկայութեան ֆրանսական եւ հայկական մամուլի ներկայացուցիչներու:

ԳՈԹԻՅԵՕՆ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ ԵՒ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 ՀՈԳԻԷ ԲԱՂԿԱՑԵԱԼ

Ժամը 1ին կը սկսի վիճակահանութիւնը:

ՄՈՒՏՔ ԱՅՐԵՐՈՒ 8 ՖՐԱՆՔ, ԿԻՆԵՐՈՒ 6 ՖՐԱՆՔ,

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ 1 ՖՐԱՆՔ,

Ներկաներու պիտի բաշխուին անուշահոտութիւններ:

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա ու գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ::	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ :	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՄԱՐՏ MARDI 20 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2449

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԵԾ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ ՀԱՅԿ. ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

— oo —

Արդի երկարատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ մեռաւ ճարտարագէտ Թորոս Թորամանեան, հայ ճարտարապետութեան պատմութեան մեծ մասնագէտը.

Մահը տեղի ունեցաւ մարտ 1ին, առաւօտեան ժամը 4ին, Երեւանի մէջ։

Թորամանեան ծնած է 1864 մարտ 18ին, Շապին-Գարահիսար, հողագործ ընտանիքի մը մէջ։ 1878ին, երբ դեռ պատանի էր Թորամանեան, կը մեռնին հայրն ու մայրը։ Այսպէս կանուխ որբացած, Թորամանեան կը շարունակէ նախնական ուսումը իր ծննդավայրին մէջ։ 1884ին, բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու իղձով, ազգականներու աջակցութեամբ, կը մեկնի Պոլիս։ Կ'ուզէր ճարտարապետութիւն ուսանիլ, սակայն նիւթական անձուկ պայմաններու մէջ՝ չի կրնար մտնել բարձրագոյն վարժարան։ Հիւանդ մը մօտ աշկերտութեան կը մտնէ, միաժամանակ գեղարուեստից վարժարանի քննութեանց կը պատրաստուի, որովհետեւ փոքր տարիքէն սկսեալ, մասնաւոր սէր մը ունէր նկարչութեան։ 1888ին կը յաջողի մտնել Պոլսոյ գեղարուեստից վարժարանը, ուր կ'ուսանի հինգ տարի։ Կ'աւարտէ եւ կը նուիրուի շինարարութեան։ 1896ին կը մեկնի Պուլկարիա, ուր մինչեւ 1900 կ'աշխատի իբրեւ ճարտարապետ եւ կը շինէ քանի մը մեծ շէնքեր։ Աւելի կատարելագործելու համար իր կարողութիւնները, կը հըշէ կարգ մը երկիրներ, կ'երթայ մինչեւ Եգիպտոս, ի վերջոյ կը հաստատուի Փարիզ, ուր կը հետեւի ճարտարապետութեան, ինչպէս նաեւ արուեստներու պատմութեան չորրորդ դասախօսութիւններու։ Միեւնոյն ժամանակ մատենադարաններու եւ թանգարաններու մէջ պրպտումներ կը կատարէ իր սիրած նիւթերուն մասին։

1903ին կ'անցնի Անդրկովկաս, Կ. Ց. Բասմաջեանի հետ կ'այցելէ Անի, կ'ուսումնասիրէ հայ հին ճարտարապետութեան կոթողները, եւ այնուհետեւ իր նախասիրած նիւթը կը դառնայ հայ պատմական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութիւնը։ 1904ին կը ծանօթանայ Ն. Մառի, որուն հետ կ'աշխատի մինչեւ 1912. Սդրշիկովսկի 1913ին Վիեննա կը հրաւիրէ Թորամանեանը, քանի մը դասախօսութիւններ տալու Վիեննայի համալսարանին կից արեւելեան ճարտարապետութիւններու ուսումնասիրութեան նուիրուած վարժարանին մէջ։ Զորս ամսուան ընթացքին, արուեստներու եւ ճարտարապետութեան պատմութեան նուիրուած դիտանականներու առջեւ դասախօսութիւններ կու տայ Արեւելքի եւ մասնաւորապէս Հայաստանի պատմական ճարտարապետութեան մասին։ Վիեննայի դպրոցը տրուած դասախօսութիւններէն գոհ կը մնայ եւ կը վարձատրէ Թորամանեանը՝ անոր տալով դպրոցին տարեկան մրցանակը։ Այս մրցանակէն զատ, Վիեննայի դպրոցը կը պայմանաւորուի հրատարակութեան տալու Թորամանեանի բոլոր աշխատութիւնները։ Քանի մը կարեւոր նիւթերու ուսումնասիրութեան համար, Թորամանեան կը վերադառնայ Կովկաս, երբ պայթի ընդհ. պատերազմը։ Այլ եւս չի կրնար Վիեննա մեկնիլ։ Վիեննայի համալսարանի փրոֆէսորը, Սդրշիկովսկի, քանի մը տարի յետոյ, Թորամանեանի աշխատութիւններուն վրայ հիմնուած, լոյս կ'ընծայէ, գերմաներէն, երկու ստուար հատոր, նուիրուած հայ ճարտարապետութեան։

Պատերազմէն ետքը 1920ին Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը մասնաւոր թոշակ կը յատկացնէ Թորամանեանի, որպէսզի, կրթական գործավարութեան հովանաւորութեան տակ, շարունակէ իր պրպտումները։ 1923ին կը մտնէ Հայաստանի Հնութիւններու Պահպանման Կոմիտէին մէջ, յետոյ վարիչ կը նշանակուի Հայաստանի Պետական Թանգարանի ճարտարապետական բաժնին, վերջապէս անդամ կ'ընտրուի Հայաստանի մշակոյթի պատմութեան Ինստիտուտի նախագահութեան։ Անդամ էր նաեւ Հայաստանի Ճարտարապետներու Միութեան։

Վերջին տարիներուն ձեռնարկեց մասնաւոր հատորներու մէջ ամփոփելու իր երկարամեայ (շուրջ 30 տարիներու) ուսումնասիրութեանց արդիւնքը։ Անոնք՝ Զուարթնոց մենագրութիւնը, Հայ ճարտարապետութեան պատմութեան համառօտ աշխատութիւնը, Շինանիւթերը եւ շինարուեստը հայ ճարտարապետութեան մէջ գործը եւ ուրիշներ։ Իր գլխաւոր գործը կը համարուի, սակայն, Նիւթեր հայ ճարտարապետութեան պատմութեան, որուն առաջին հատորը միայն լոյս տեսաւ։

×

Թորամանեանի մահուան առթիւ, մարտ 1ին կազմուեցաւ թաղման կառավարական յանձնախումբ մը հետեւեալ կազմով.— Ա. Դաւթեան (Նախագահ), Ն. Ստեփանեան, Կ. Մատինեան, ակադեմական Ա. Թամանեան, Ց. Զօրեան, Մ. Սարեան, Տ. Ցակոբեան, Մ. Մազմանեան։

Կառավարական այս յանձնախումբը որոշեց.—

1 — Թաղումը կատարել պետական ծախքով։

2 — Թորամանեանի կնոջ՝ Վարսենիկի, եւ երկու զաւակներուն՝ Նազիկի եւ Գանիկի յատկացնել 300 րուբլի ամսական կենսաթոշակ։

3.— Կրթական գործավարութեան յանձնել Թորամանեանի զաւակներուն կրթութեան հոգը։

4.— Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան Ինստիտուտին յանձնարարել, որ հրատարակէ Թորամանեանի ուսումնասիրութիւններէն երկու հատոր։

5.— Կրթ. գործավարին թողուլ մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմելու հոգը, որպէսզի հաւաքէ եւ արձանագրէ Թորամանեանի պատմա-ճարտարապետական բոլոր աշխատութիւնները։

6 — Բազմարուեստեան վարժարանին մէջ կառավարութեան հաշւոյն Թորամանեանի անունով 3 սաներ պահել։

×

Թորամանեանի մարմնին թաղումը կատարուեցաւ մարտ 4ին։

Այս մահը կատարեալ սուգի մը մատնեց Հայաստանի մտաւորականներն ու գիտնականները։ Սիրուած էր բոլորէն, եւ իր աշխատութիւններով յարգանք կը ներշնչէր։

Արդարեւ մեծ է ճարտարապետ Թորամանեանի թողած գործը Հայաստանի հին մշակոյթի պատմութեան ուսումնասիրութեան տեսակէտով։ Այնպէս որ ոչ միայն հայ գիտական շրջանակները, այլ եւ օտար համբաւաւոր մասնագէտներ մեծ գնահատութեամբ կը յիշատակեն Թորամանեանի անունը։ Մասնաւորապէս ակադեմիկոս Կոնդակով, Սուլթանով, Պրիորբաժենսկի, Մառ, Սդրշիկովսկի, յարգանքով կը խօսին իր մասին։

Հայաստանի կառավարութիւնը, գնահատելով Թորամանեանի կատարած գործը, 1933ին «վաստակաւոր գիտնականի» տիտղոսը տուաւ իրեն։

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ "ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ" ՃԱՌԸ

Ներքին եւ արտաքին խաղաղականութեան մասին

Զախողած կը նկատէ զինաթափութիւնը

ԴԷՊԻ ԱՍԻԱ ԵՒ ԴԷՊԻ ԱՓՐԻԿԷ...

Կիրակի օր Հռոմի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆաշական երկրորդ հնգամեայ ընդհ. ժողովը, որ կը ներկայացնէ պետութեան բոլոր օրկանները, ինչպէս եւ 400 երեսփոխաններ։ (Անոնք նշանակուած են Ֆաշական գերագոյն խորհուրդին կողմէ եւ ընտրուած պիտի հռչակուին մարտ 25ին, ընտրական հին ձեւը ջնջուած ըլլալով)։ Հինգ հազար հոգի խռնուած էին Օփերային մէջ, լսելու համար Մուսոլինիի ճառը։ «Առաջնորդ»ը այս առթիւ յայտարարեց թէ իր երրորդ հնգամեայ համագումարը տեղի պիտի ունենայ 1939ին, չորրորդը՝ 1944ին, հինգերորդը՝ 1949ին եւ այսպէս շարունակ։ Ցետոյ պարզեց Ֆաշականութեան գիմագիծը եւ մինչեւ հիմա կատարուած հանրօգուտ շինութիւնները։

— «Կեսարներու եւ Պապերու Հռոմէն յետոյ, ահա Ֆաշականութեան Հռոմը։ 112 միլիոն ծախսուած է վերազարթնելու համար իր շքեղութիւնը։ Ֆաշականութիւնը պիտի իրականացնէ բարոյականի եւ առողջապահութեան անչափ պայմանները։ Գիւղացիները առողջապահիկ տուներ պիտի ունենան։ Այս միջոցին այդ տուներէն երեք միլիոնը մեկուսացուած են, 450,000ը անբնակելի են եւ պիտի քանդուին, 750,000 տուներ պիտի վերաշինուին։ Ամէն Իտալացի իրաւունք ունի բնակարանի մը »։

Անդրադառնալով արտաքին քաղաքականութեան, Մուսոլինի բացատրեց թէ յարաբերութիւնները լաւ են բոլոր պետութեանց հետ։ (Ֆրանսայի մասին դիտել տուաւ թէ 15 տարիէ ի վեր ծագած խնդիրներէն ոչ մէկը լուծում գտած է)։ Մասնաւորապէս ծանրացաւ Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ վրայ, որոնց հետ պայմանագիրներ կնքուեցան երկու օր առաջ։ Ապա խօսեցաւ զինաթափութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Իտալիոյ ձգտումներու մասին։ Կ'արժէ ամփոփել ճառին այս մասը, որ մեծ ուշադրութեան գրաւած է մասնաւորապէս Փարիզի եւ Պերլինի մէջ.

— «Գրեթէ բոլորն ալ կ'ընդունին Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման սկզբունքը։ Բարենորոգումը կրնայ կատարուիլ միայն զինաթափութեան խորհրդաժողովին ելքէն յետոյ, որովհետեւ եթէ խորհրդաժողովը ձախողի, Ազգերու Դաշնակցութեան մահը արձանագրելու պէտք իսկ չպիտի մնայ։ Մընաց որ, խորհրդաժողովը ձախողած է արդէն, գոնէ գլխաւոր նպատակներու տեսակէտէն։ Զինեալ պետութիւնները զինաթափ չպիտի ըլլան. զինաթափ եղած պետութիւններն ալ իրենց կարգին աւելի կամ պակաս պաշտպանողական զէնքեր պիտի ունենան։ Եթէ զինեալ պետութիւնները զինաթափ չըլլան, կը բռնաբարեն Վերսայլի դաշնագրին 5րդ յօդուածը և չենկրնար ընդդիմանալ 1932 դեկտեմբերին Գերմանիոյ տրուած հաւասարութեան իրաւունքին գործադրման։ Ուրիշ ելք չկայ։ Ուրիշ խնդիր, եթէ կ'ուզեն Գերմանիոյ վերազինումը արգիլել բռնի միջոցներով, պատերազմով... կարելի չէ նկատի առնել այդ գաղափարը։ Պէտք է Գերմանիոյ տալ վերջնական վերազինումը, եւ իր պահանջած բանակը։ Իտալական յուշագիրը միակ լուծումն է առանց որու Եւրոպան դէպի իր վերջնայոյսը կ'երթայ։ Ժամանակի նշան է Պելճիոյ վարչապետին ճառը (որ կը ճանչնար Գերմանիոյ վերազինման իրաւունքը)։ Իտալիան երկու տարիէ ի վեր կրճատած է իր զինուորական ելմտացոյցը, բայց չի կրնար աւելի առաջ երթալ, նկատի առնելով զինաթափութեան խորհրդաժողովին ձախողումը։ Իտալիան ստիպուած է զօրանալ, ոչ թէ յարձակելու, այլ որ եւ է կացութեան դիմագրաւելու համար։ Իտալիան աւելի շատ կղզի մըն է քան թերակղզի մը։ Բաղդատելով ուրիշ եւրոպական երկիրներու հետ, ծովային ամէնէն ընդարձակ սահմանները ունի ան, — 8500 քիլոմէթր։ Ամբողջ Իտալիան ծովուն վրայ է, 35 քողաքներ, նոյնիսկ Հռոմը ծովուն վրայ կը գտնուին։ Աշխարհագրութիւնն է որ կ'որոշէ ժողովուրդներու ճակատագիրը։ Իտալացիները հողագործներ եւ նաւազներ են։ Երկրին քաղաքական ապահովութիւնը սերտօրէն կապուած է ժողովուրդներու թիւին հետ որ կը ճնշէ բոլոր ոգիտակացեղ ժողովուրդները, որոնց կարգին եւ մերինը։ Թիւը պայման է գերազանցութեան։ Ամուսիններու վրայ ծանրացուած տուրքը, մայրերու եւ մանուկներու օրը, երիտասարդութեան կրթութիւնը, մայրութեան եւ մանկութեան ազգային պաշտպանութիւնը,— այս բոլորը կապ ունին ժողովուրդի յաւելման քաղաքականութեան հետ։ Այժմ 10, 20 եւ 30 տարեկան տունկերու շրջանն է։

Իտալիոյ պատմական նպատակակէտներն են Ասիան եւ Ափրիկէն։ Ընեղիք շատ քիչ բան կայ կամ գրեթէ չկայ հիւսիսի մէջ, ոչինչ՝ արեւմուտքի մէջ։ Արդ հաղորդակցութիւններ Իտալիան կը կապեն Ափրիկէի եւ Ասիոյ։ Իտալիան հողային աշխարհակալութիւն կատարելու միտք չունի, թող իմանան անոնք որ մօտն են եւ անոնք որ հեռուն են։ Մեր նպատակն է հոգեկան եւ բնական տարածում մը, փութացնելու համար Ափրիկէի եւ Ասիոյ հարստութեանց օգտագործումը, որպէսզի ծաւալին քաղաքակրթութեան բարիքները։ Այժմ որ Միջերկրականը վերստացած է իր կարեւորութիւնը Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հաղորդակցութեան մէջ, այդ իրաւունքը եւ պարտականութիւնը աւելի քան երբեք կը պարտադրուին Իտալիոյ։ Կ'ուզենք, կը պահանջենք որ չտեսները, յափրացածները եւ պահպանողականները չխափանեն ֆաշական Իտալիոյ հոգեկան, տնտեսական եւ քաղաքական ծաւալումը։ Բովանդակ ժողովուրդը համաձայն է այս մասին։ Հակաֆաշականութիւնը մեռած է»։

Գերմանիոյ վերջին խօսքը զինաթափութեան մասին

Գերմանական կառավարութիւնը Պերլինի Ֆրանսական դեսպանին յանձնեց իր վերջին պատասխանը, որ իր վերջին խօսքը կը համարուի։ Ծանուցագիրը յատկապէս կը յիշեցնէ թէ Գերմանիա երբեք չպիտի ընդունի սպառազինութեանց այն մակարդակը որ պարտադրուած է Վերսայլի դաշնագրով։

Այս առթիւ գերմանական թերթերը դիտել կու տան թէ եթէ Ֆրանսան բարեացակամութիւն չցուցնէ եւ զինաթափութեան ծրագիրը ձախողի, պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ Ֆրանսական կառավարութեան վրայ. Արդէն ծանուցագիրն ալ կ'ըսէ,— «Համաձայնութեան բոլոր պայմանները գրուած են եւ այժմ ամէն բան կախում ունի որոշելիք որոշումէն»։ Գերմանական թերթ մը կը գրէ.— «Ֆրանսացիները չափազանց կը գտնեն Գերմանիոյ պահանջած 300,000 զինուորը, մինչդեռ իրենք վեց միլիոն մարզուած պահեստի ուժեր ունին, 1919էն ի վեր։ Մնաց որ, Գերմանիա պիտի գոհանար 200,000 զինուորով, եթէ Ֆրանսա ընդունած ըլլար իր սպառազինութիւնները կրճատել համաձայն Մաքտոնըլտի ծրագրին»։

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐ ՄԸ ԿՏՐԵՑ ՎԻԶԸ ԵՒ ՄԵՌԱՒ

Երեք գըրգանքին դէպքեր պատահեցան շաբաթ եւ կիրակի, իբրեւ հետեւանք Սթավիսքիի գայթակղութեանց քննութեան։

Ինչպէս գրած էինք, պաշտօնանկ եղած եւ դատի յանձնուած էր երկրագործական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Գլանչառ։

Շաբաթ առտու, մարգանքէ դարձող զինուորներ Ֆոնթէնէպլոյի մարգարանին մօտ գտան կիսամեռ մարդ մը, որուն կոկորդը կտրուած էր դանակով։ Առաջին քննութեամբ կ'երեւար թէ բուսական առէն անտառին մէջ թափառեր յետոյ, քնարեր գեղ մը խմած եւ դանակը կոկորդին մխած է, բայց չէ կրցած ամբողջական կտրել. Տիրող փոթորիկին հետեւանքով ահռագին ծառ մը տապալած էր։ Զինուորները քննութեան ձեռնարկեցին անտառին մէջ եւ յանկարծ հանդիպեցան վիրաւորին, այլապէս մեռած պիտի ըլլար։ Գրպանին թուղթերը կը յայտնէին թէ Գլանչառն է։ Երկտողով մը կը ծանուցանէր թէ անձնասպան պիտի ըլլայ։ Երէկ մեռաւ, առանց հարցումներուն պատասխանելու։

Գլանչառ ամբաստանուած է իբրեւ մեղսակից խարդախութեան եւ գողութեան. ստացած ըլլալով 100,000 Ֆրանքի չէք մը, որուն վրայ նշանակուած էր երկրագործական նախարարին անունը։

Անձնասպանութեան երրորդ դէպքն է այս, գայթակղութեանց յայտնութենէն ի վեր։

Միեւնոյն օրը, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց «Աէրօլ Հիփիք» կամ «Ֆրոլիք» կոչուած խաղարանին տնօրէնը, Ժօժէն Թրիպոլ, որ 800,000 Ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, համաձայն չէքերու արմատներուն։ Ամբաստանեալը կ'ըսէ թէ այդ վճարումը եղած է խաղի պարտքերուն համար։

Իսկ կիրակի օր իր բնակարանին մէջ ձերբակալուեցաւ նոյն հաստատութեան գեր-տնօրէնը, Անտուէն Սէրֆ, որ մէկ միլիոն Ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն։ Հարցաքննութեան առէն չկրցաւ յստակ պատասխան տալ եւ փախագրուեցաւ Սանթէի բանտը, ուր կը գտնուէր իր վարպետը։

Այս ձերբակալութեանց հետ մէկտեղ, ոստիկանութիւնը դրաւեց Թրիպոլի երկու փառաւոր ինքնաշարժները, որովհետեւ աջակողմեան թերթերը կը պնդէն թէ այս մարդը գիտէ դատաւոր Փռէնսի սպանութեան գաղտնիքները։ Պիտի ճշդուի թէ այս կառքերը ո՛ւր կը գտնուէին փետրուար 20ին, երբ Տիժոնի մէջ սպաննուեցաւ Փռէնս։

Հարցաքննուեցաւ նաեւ խաղարանին երրորդ տնօրէնը, Ֆէրնան Շմիտ, որ լայն գործառնութիւններ ունեցած է Սթավիսքիի քարտուղարին եւ գործակատարին հետ։ Կ'ըսուի թէ Սթավիսքի փախչելէ առաջ այս հաստատութեան մէջ ի պահ դրած է իր թանկագին գոհարեղէնները։ «Աէրօլ Հիփիք»ը ժամադրավայրն էր ամէն դասակարգի խաղամոլներու, միջնորդներու և շահագէտներու, եւ տեղը կը կոչուէր «աստղերու միլիոնատէր»։ Անցեալ հինգշաբթի օրդ մը կը ծանուցանէր թէ խաղարանը առժամապէս փակուած է։

*** Կատարուած խուզարկութեանց հետեւանքով, 600 նոր չէքեր գտնուեցան, ինչպէս եւ մէկ միլիոն Ֆրանք արժէքով հունգարական մուրհակներ, զորս Սթավիսքի գնած էր շատ աժան, հազիւ քանի մը միլիոն Ֆրանքով եւ Սերժ Ալեքսանդր անունով։

*** Դատաւոր Փռէնսի սպանութեան մասին նոր հետքեր գտնուած ըլլալով, ժամէ ժամ ձերբակալութեանց կը սպասուի։ Գաղտնի ոստիկաններ ղրկուած են Անկուլէմ քաղաքը, ստուգելու համար կարգ մը տեղեկութիւններ։

200 նուիրեալներ պիտի ձերբակալուին ?

ՇՈՒՆԴԱԼԻՑ ՊԱՑՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԵՏՐ. 6Ի ԴԷՊՔԻՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Փետրուար 6ի դէպքին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը կը շարունակէ հարցաքննել բազմաթիւ վկաներ, մասնաւորապէս ստուգելու համար թէ դաւադրական ծրագիր մը գոյութիւն ունեցա՞ծ էր այդ օրերուն։

Շաբաթ օրուան հարցաքննութեան ընթացքին, Պ. Նիքոլ, «Տնտեսական փրկութեան կոմիտէին» քարտուղարը յայտարարեց թէ Ներքին նախարար Պ. Ֆրօ ծրագիր մը կազմած էր, նոր իշխանութիւն մը հաստատելու եւ Ֆրանսան փրկելու համար։ Ունէր նաեւ ցանկ մը՝ նախարարական թեկնածուներու։ (Վըկան կը հաղորդէ անունները, որոնց մէջ կը գտնուին ծանօթ երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ)։ Նոր կառավարութիւնը պիտի բաղկանար տասը նախարարներէ։ Վկան աւելցուց թէ ցանկին բնագիրը գրուած է Պ. Ֆրօյի ձեռքով եւ կը գտնուի իր քով։ Ատեանը պահանջեց իրեն յանձնել այդ ցանկը։

Ուրիշ վկաներ ալ շահեկան պատմութիւններ պատմեցին որոնք աւելի կը կը թանձրացնեն գործին խորհրդաւորութիւնը։

Մինչ այս մինչ այն, «Կոլնիկուառ» շաբաթաթերթը շանդալից պատմութիւն մը կը պատմէ, որուն համաձայն երկու հարիւր նշանաւոր դէմքեր, նախարար, երեսփոխան, ծերակուտական, զինուորական, հրապարակագիր եւն. պիտի ձերբակալուէին Տալատիէի կառավարութեան կողմէ, բայց վստահութիւնը չկար ոստիկաններուն եւ զինուորներուն վրայ։ Թերթը 200 կարեւոր կասկածելիներուն անունները ալ կը յիշէ,— Թառտիէօ, Էռիօ, Զօր. Վէկան, Մարաջախտ Լիօթէ, նախկին գեսպան Պէռանժէ, ծերակոյտին նախագահը, «Էօվր»ի, «Փառի-Սուառ»ի, «Էքօ տը Փառի»ի, «Լը Ժուռ»ի, «Ժուռնալ»ի, «Լիպէռթէ»ի, «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ի տնօրէնները եւայլն։ «Էքօ տը Փառի»ն ալ կը հաստատէ այս տեղեկութիւնը զոր կ'արտատպենք վերապահութեամբ։

Թուրքիա-խորհրդային համաձայնութիւն 8,000,000 տոլարի համար

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

Թուրք թերթերը հրատարակեցին Խ. Միութեան կողմէ Թուրքիոյ յատկացուած 8,000,000 տոլարի վարկին վերաբերեալ համաձայնագիրը։

Համաձայն այս պայմանագրին, ռուս կառավարութիւնը զանազան տեսակ մեքենաներ պիտի տայ վարկով եւ պիտի ստանձնէ ծրագիրներու պատրաստութիւնը, մեքենաներու զետեղումը ու մասնագէտներու հայթայթումը եւ միւս բոլոր գիտական աշխատութիւններու գործակցութիւնը։

Այս 8 միլիոն տոլարը տոկոս չունի եւ 20 տարուան մէջ պիտի վճարուի։ Թուրք եւ ռուս կառավարութիւնները մէյմէկ լիազօր ներկայացուցիչներ պիտի նշանակեն, որոնք բացուած վարկին ի հաշիւ տրուելիք մեքենաներու եւայլնի համար առանձին պայմանագրութիւններ պիտի կնքեն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻՆ

Մեր փետրուար 20ի խմբագրականին մէջ կը գրէինք.

« Սոյգ է, ինչպէս երկու անգամ երկուք, որ հակադաշնակցական պայքարը որքան աւելի սաստկանայ եւ որքան աւելի իրական եւ ճշմարտապէս բոլշեւիկեան կերպարանք առնէ, այնքան աւելի « Միացեալ »ը պիտի նօսրանայ ու քայքայուի:

« Մասնաւորաբար Ռամկավարութիւնը պայքարի վերջին հանգրուաններուն անպայման պէտք է պառակտուի »:

Գաղափարի տակ մենք կը հասկնայինք բուն ռամկավար շարքերու մեկուսացումը ռամկավար - բոլշեւիկներէն, որոնցմէ ոմանք բացայայտ գործակալներ են, իսկ միւսները՝ գործակալական թեկնածուներ:

Հակադաշնակցական պայքարի մէջ անկարող են բոլշեւիկները մինչեւ ծայրակէտը ռամկավարներու հետ ընթանալ. կայ կէտ մը, ուրկէ անդին անոնք պիտի բաժնուին իրարմէ եւ ճակատին իրարու դէմ. այս բաժանումի ատեն մաս մը ռամկավարներէն պիտի մնան բոլշեւիկներու հետ:

Ու նոյնը նաեւ ռամկավարներու նըկատմամբ: Անոնք եւս անկարող են հակադաշնակցական պայքարի մէջ մինչեւ ծայրը բոլշեւիկներու հետ ընթանալ, կայ կէտ մը, ուրկէ անդին անոնք պիտի բաժնուին իրարմէ եւ ճակատին իրարու դէմ, այս բաժանումի ատեն բոլշեւիկներէն ոչ ոք պիտի միանայ ռամկավարներուն:

Եւ բնական է թէ ինչու: Բոլշեւիզմի հակադաշնակցական պայքարի ճամբան աւելի լայն է եւ աւելի երկար, մինչ Ռամկավարութեան՝ աւելի նեղ եւ աւելի կարճ:

Բոլշեւիզմը կը ձգտի գաղափարօրէն Դաշնակցութիւնը հիմնապէս խորտակել եւ ֆիզիքապէս զայն իսպառ բնաջնջել, մինչ Ռամկավարութիւնը կ'երազէ կուսակցաբար տիրակալել, յատկապէս գաղթաշխարհի մէջ, ուր քիչ մը ոսկի եւ քանի մը հատ ալ որբ-դոյն աթոռներ կան:

Այս պայքարի առաջին մասը կարելի է մղել միացեալ ուժերով. սակայն զայն իր նեղ ու կարճ սահմաններուն մէջ սպառելէ ետքը՝ ինքնին — իբրեւ պայքարի կենդանի ազդակ — սպառած պիտի ըլլայ նաեւ Ռամկավարութիւնը՝ պայքարի շարունակութիւնը ձգելով միայն Բոլշեւիզմին եւ բոլշեւիկեան «ուղեկիցներուն»:

Բաժանման կէտին տակաւին իսկ չըհասած, սակայն վարանումներու հոտերն արդէն իսկ առած համայնավար «Բանուոր» (Նիւ Եորք) իր յունուար 17ի խմբագրականին մէջ կը գրէր.

« Զանգուածային ատելութեան ու վայրոյթի վիթխարի ալիքը թեթեւ փետուրի մը պէս կը ֆշէ ու կը տանի Ռամկավար - Ազատական ղեկավարութիւնը ... »:

«Փետրուար»ը, զուր է ըսել, որ ճիգ կ'ընէ — զուր փորձ միանգամայն — « ալիք »ին վրայ մնալու:

Իր փետրուար 2ի խմբագրականին մէջ « Պայքար » կը գրէ.

— « Որքան ատեն որ Ազատական եւ Գործունէութեան միութիւնը կը պահպանուի, որքան ատեն որ դատին պաշտպանութիւնը ստանձնող ժողովուրդը եւ անոր կողմէ խօսողներն ու գրողները կը հետապնդեն ոճիրին բուն պատասխանատուութիւնները եւ կը զգուշանան զուտ հատուածական բնոյթ ունեցող փրոփականտէ, արդէն ինքնին կը պահպանուի բողոքի ժողովներուն մէջ յայտնուած նպատակի միութիւնը »:

« Նպատակի միութեան » անունէն ռամկավար հեռաւորդին կողմէ այս յորդորը ուղղուած է բոլշեւիկ առաջնորդին:

—« Բանուորական » կամ բոլշեւիկեան տարրեր, դժբախտաբար, կուսակցական վարկ ու շահ աւելցնելու մարմաջէն բռնուած, որ եւ է բանաւոր նկատառութիւն ցոյց չեն տար ժողովրդային անդորրութեան եւ համերաշխութեան պահպանումին համար: Իրենք մէկ հատուածը հայ ժողովուրդին, մենք ալ կը բաղձանք որ անոնք մասնակցին բողոքի ժողովներուն, բայց մինչ ի մտի ունենալով Դուրեանի դատը եւ անոր պաշտպանութիւնը՝ օրինական միջոցներով: Դաշնակցական ծայրայեղութեան դէմ, որ իր տիրապետութիւնը պարտադրելու համար կը դիմէ խռովարարութեան, չենք բաղձար տեսնել «բանուոր»ական խռովարարութիւն »:

«Փետրուար»ը զինք խոցուած զգալով իր արժանապատուութեա՛ն մէջ, կ'ուզէ զուգահեռաբար փոքրիկ հաշիւ մըն ալ մաքրել «ալիք»ին հետ, ցոյց տալու համար, որ ինք բնաւ ներկէն դարձող եզան կոտոշին բազմած «ճանճ»ը չէ.

«Պարզ եւ տղայական յաւակնութիւն է «բանուոր»ական տարրերու այն պարծանքը թէ՝ իրե՛նք միայն կը պաշտպանեն Առաջնորդին դատը, մինչդեռ, առաւելապէս ազգային եւ եկեղեցական դատ մը ըլլալով, «բանուոր»ականները չեն կրնար անոր նըպաստել իրենց կուսակցական փրոփականտայով այնքան՝ որքան զայն կրնան պաշտպանել եկեղեցին եւ ազգութեան հաւատացող մարմինները»:

Ու նախազգալով անշուշտ, որ ծաւալած պայքարներուն մէջ կան «ներկայ» եւ « ապագայ », այլ խօսքով՝ ընելիքներ թէ այսօրուան եւ թէ վաղուան համար, *« Պայքար » հեզօրէն կը գրէ.*

— « Իբրեւ «բանուոր»ական, կրնան ունենալ իրենց փրոփականտը ընելու, իր տեղին եւ ժամանակին, մինչդեռ ներկան և մեր առջեւ դրուած գործը՝ ոչ Հայաստանի շինարարութիւնն է ոչ բանուորա - գիւղացիական տեսակէտներու ջատագովութիւնը եւ ոչ ալ ազգայնական ժողովուրդին բոլշեւիկացումը, կամ հատուածականնվարկ ու թերթի բաժանորդ աւելցնելու նկատումները, զորս « բանուոր »ականները աւելի կարեւոր կը սեպեն, քան հայ եկեղեցականի մը անարգարոյն սպանութեան պատասխանատուներուն պատժումը »:

Այս « սկզբունքային » բանավէճէն վերջ, « փետուր »ը կարգ մը տեղեկութիւններ կուտայ « ճակատ »ի ընդհանուր կացութեան մասին.

— « Այսպիսի հատուածական շահեր յառաջացնելով « բանուոր »ականներ ընդհակառակը կը տկարացնեն Դուրեանի դատը եւ կը խանգարեն այն համերաշխ գործակցութիւնը, որ առաջին վայրկեանէն ստեղծուեցաւ ժողովուրդին եւ բոլոր կազմակերպուած հոսանքներուն միահամուռ եւ միակամ շարժումովը ընդդէմ եկեղեցիի եւ հայրենիքի թշնամիներուն. Իրենք իրենց ճակատներ տեսնող « բանուոր »ականներ չեն իսկ գիտակցիր, որ, ժողովրդային ընդդիմութեամբ կազմուած հսկայ եւ հզօր շարժումը կը խանգարեն եւ մեր ազգային կեանքի շփոթութիւնը կ'աւելցնեն »:

Ու քիչ մը եւս բանալով իր խօսքին շակերտները, « Պայքար » կը գրէ.

— « Մենք չենք ճանչնար որ եւ է եկեղեցական մարմին բացի «Արքեպիսկոպոս Դուրեան Յանձնախումբ»էն: Գաղութին խռովութիւնը աւելցնելու միայն կը ծառայեն այնպիսի ինքնակոչ կազմակերպութիւններ, որոնք «Խորհ. Հայաստանի Բարեկամ Հակադաշնակցական Ժողովրդական Յանձնախումբ » անունին տակ ժողովուրդին կոչեր կ'ուղղեն եւ Դաշնակցութեան դէմ պայքարը « կազմակերպելու եւ ղեկավարելու » յաւակնութիւններով կը ներկայանան, առանց ժողովուրդէն ընտրուած ըլլալու (իրենք ... «ընտրուած» են ... (Յուս.») առանց ներկայացնելու ամերիկահայութիւնը (իրենք ... «կը ներկայացնեն» եղեր— «Յ.»):

— «Թող գիտնան այս «բանուորական» փրոփականտիստները, որ այսպիսի Յանձնախումբերու կողմէ մղուած պայքարը կրնայ աւելի խորացնել հայ կեանքի մէջ բացուած խրամատը: Դաշնակցութիւնն իր խռովարարութեամբ բացաւ այս խրամատը, թող բոլշեւիկները զայն ուրիշ ծայրայեղութիւններով չլայնցնեն: Գաղութը հանգստութեան պէտք ունի »:

Ուրեմն, կը հասկնայ եղե՞ր...

Իսկ որ գլխաւորն է, կ'ուզէ՞ եղեր որ գաղութը խաղաղի...

Միւսն ալ, պատուելիական օրգանը, « Հ. Կոչնակ », որ սպառազէն վիճակի մէջ « ռազմաճակատ » իջաւ « ազգ »ին վտանգուած իրաւունքները պաշտպանելու, իր Փետրուար 10ի խմբագրականին մէջ կը գրէ.

« Հօկեան եւ բանուորական ցոյցերը, օրինակի համար, կրնան նոյնիսկ զօրացնել այն ամբաստանութիւնը թէ բոլշեւիկ գործիչներ կը խանգարեն հայ եկեղեցւոյ խաղաղութիւնը(*օ՜ գուանմեղունակն իմ պաշտէ՜ ... «Յ. »*) եւ թէ բոլշեւիկ գործակատար մըն էր նահատակեալ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսը »

Ո՛չ, բոլշեւի՛կն է գործակատարը Դուրեանի եւ ոչ Դուրեանը՝ բոլշեւիկի. (հա՞ւն է հաւկիթէն թէ հաւկիթը հաւէն)

Այս « Թիւրիմացութեանց » տեղի չտալու համար, « Կոչնակ » պատուելիի յատուկ հեզութեամբ կը խրատէ.

— « Ամէն մէկ կազմակերպութիւն իր սեփական դաշտին մէջ կրնայ շարունակել իր աշխատանքը, բայց ուր որ հարցը կը վերաբերի օրուան դատին՝ հոն անջատ փրոփականտը տեղ չունի, հոն պէտք է գործել համերաշխաբար: « Հակադաշնակցական Միացեալ Ճակատ »ի անունով սարքուած առանձին ժողովները բան չեն աւելցներ Սուգի եւ Բողոքի ժողովներուն վրայ, որ կը գումարուին Առաջնորդարանի ծրագրին համեմատ »:

Ջուր է բացատրել, որ այս բոլոր խրատներուն հանդէպ Ջեկան հեգնանք ունի միայն:

Հօտը կը խորհի թէ հովիւն է որ չի գիտեր թէ ուր կ'երթայ՝ ճամբան կորսնցուցած ըլլալով, մինչ հովիւը՝ մշտարթուն Ջեկան՝ գիտէ թէ ուր կը տանի իր հօտը՝ որ ճամբայ իսկ չունի կորսնցնելու համար:

« Բանուոր », ի տես այս վարանումներուն, իր յունուար 17ի խմբագրականին մէջ իրաւամբ կը նկատէր.

— «Այս մարդիկ վերջին ճիգերը կը թափեն ալիքին վրայ պահելու ինքզինքնին, բայց այդ ճիգերով իսկ կը մերկացնեն ինքզինքնին, հրապարակ կը բերեն իրենց թուլութիւնն ու անկայունութիւնը »:

Ոսկի՜ բառեր,— *պիտի ըսէր մեր ժողովուրդը:*

Եւ իրապէս « ոսկի »:

« Միացեալ »ը իր ամբողջական կազմով անկարող է «ալիք»ին վրայ մնալ, որովհետեւ իր անջատ մասերով հիմնապէս տարբեր ծրագիրներ ունի եւ տարբեր նպատակներ:

Եւ ճիշդ այս պատճառով «Միացեալ»ը անկարող է աւելի երկար եւ աւելի պատուաւոր կեանք ունենալ, քան որ ունեցաւ իր նախատիպն ու մանրանկարը, ամէն կարգի լրբութեանց եւ արկածախնդրութիւններու մարմնացումը հանդիսացող Եգիպտոսի անպատիւ « Պլոք »ը, որմէ գարշանքով բաժնուեցան զինք ցնկնող ոյժերը.

«Ազգ»ը հազիւ ամիս մը համեստ կեանք ունեցաւ Հիւս. Ամերիկայի մէջ, եւ արդէն պառակտումը ծայր տուած է իր շարքերուն մէջ:

Այս պառակտումը հիւանդագին, ճիշդ [illegible] կերպարանք պիտի առնէ, երբ ժամանակ աւարի — հանգանակուած գումարներու — բաշխումին ձեռնարկուի

« Եթէ ստուերները կախում չունենային առարկաներու մեծութենէն, այլ անկախաբար իրենց քմահաճ հասակն ունենային, այն ատեն մեր մոլորակին վրայ լոյս կէտ մը պիտի չըմնար »,— կը խրատէր իմաստուն Պրուտկով.

« Միացեալ »ին ստուերը, անոր արտացոլանքը կեանքի մէջ, իր գործերով եւ բարոյականով, նոյնպէս անկարող է տարբեր բան ըլլալ, քան է ինքը « Միացեալ »ը.

Ու ճիշդ այդ պատճառով ալ նաեւ այս վիժուկն անկարող է այլ ճակատագիր ունենալ, քան ունեցան բոլոր « Պլոք »ները, « Դաշտերդոհպաշտկեդ - կոմ »ները, « Ա. Նիկոլ »ներն ու «Մըտաբեկ »ները.

(ՑՈՒՍԱԲԵՐ)

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Երբ Հէնրիկ Դ. մանեակի շքանշանը կը նուիրէր Լա Վիքիւվիլլին, այս վերջինը ծունր դնելով արտասանեց աւանդական խօսքը.

— Տէ՛ր, արժանի չեմ:

— Գիտե՛մ, գիտեմ, պատասխանեց թագաւորը, բայց շա՛տ խնդրեց Թոռս որ այս մանեակը շնորհեմ ձեզի:

X

Տ'Օպինեի կը պառկէր Հէնրիկ Դ.ի սենեակը: Գիշեր մը լսնչաց Լաֆորսին որ մահճընկերն էր.

— Մեր տէրը աշխարհի ամենաժլատ մահկանացուն է:

Լաֆորս, որ կը մրափէր, հարցուց թէ ի՞նչ կ'ըսէ.

— Խո՛ւլ, գոռ ալ, կը բացագանչէ Հէնրիկ Դ., որ քնացած կը կարծուէր. կ'ըսէ թէ ամենաժլատ մարդն եմ աշխարհիս վրայ:

— Քնացէ՛ք, Վեհափառ, կը յարէ Տ'Օպինեի, դեռ շատ բաներ ունինք ըսելիք:

ԾԻԾԱՌ

ԳԻՒՂԻՍ ԳԱՐՆԱՆԱՄՈՒՏԸ

Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՆ

Ուրաքանչիւր տարի, երբ ձմրան ցուրտ ու մառախլապատ օրերը կ'անհետին, երբ գարնան արեւաբոյր, անուշ օրերը երկար բացակայութենէ մը յետոյ յաղթական մուտք կը գործեն մեր աշխարհը, երբ մրսկան մարմինս ծաղիկէն բոյր՝ ու արեւէն ջերմիկ շող մը կ'առնէ, հոգիս կը լեցուի անանուն բերկրանքով մը:

Բերկրանքը՝ հին յիշողութիւններու, կիսատ մնացած երազներու, փլատակներու տակ թաղուած ոսկի հէքեաթներու ... Ու դիմացէն, հոսող գետը, սարալանջին կուչուն փռուած պարտէզները, ճամբաներու վրայ կարգ - կարգ ծառերն ու ծաղիկները, անդին, ձորամէջէն դալար, հարթ տարածութեան վրայ երկարած ակօս-ակօս ցանքերը եւ պատրաստ զինուորի կարգի կեցած այգիները հին օրերու փարթամ յիշողութիւններ կ'արթնցնեն հոգիիս խորը: Զուարթ, անհունօրէն գեղեցիկ եւ լազուարթ օրերու պատկերները կը գծուին երեւակայութեանս առջեւ...

Ու ես, յաւէտ կարօտ անցած օրերու բարի, մելամուշ քաղցրութիւններուն՝ գրի կ'առնեմ զանոնք իբրեւ կախարդական հէքեաթը մեր «կորուսեալ դըրախտ»ին...

Տօնն ու խրախճանքը սկսած էին նէէկ իրիկուն: Թոնիրները գիշեր մինչեւ լոյս վառեցան, հարսները ու արբունքի հասած աղջիկները շուրջ պար դարձան, երիտասարդները, «կիւլաշ» բռնեցին ու ծերերը աղօթք եւ օրհնութիւն բաժնեցին բոլոր գիւղացիներուն:

Երէկ գիշեր, «տաշվուլն ու զուռնան» բնաւ չլռեցին, եւ «լօրդէն» ու «կովանտը» ջուրի նման քրտինք հոսեցուցին պարողներու ճակատէն: Սիրակարօտ այծեամները անգամ մըն ալ առիթէն օգտուելով, գաղտնի, հեշտանքով լի ակնարկներ փոխանակեցին Սպասումի ձանձրոյթէն յոգնած հոգիները նոր կազդոյր առացան, եւ բախտագուշակ պառաւ Նանօն, բառաւ թէ «Այս տարի, բոլորին ալ մուրազը պիտի կատարուէր»: Գարնան առաջին օրն էր, 22 մարտ:

Կէսօրէն առաջ, գիւղին ընդարձակ կալերուն վրայ, տօնավաճառ տեղի ունեցաւ: Առաւօտուն արեւածագին հետ, բոլոր դռները լայն բացուեցան, եւ մարդ ու կենդանի կալերուն վրայ թափեցան: Պարտէզներէն մինչեւ գիւղին պատերուն տակ փռուած էր մարգախտոն նախիրը, կենդանիներ, ամէն գոյնէ եւ սեռէ, խաղեր, կանչեր, բառաչներ ամէն ձեւի ու տեսակի: Ոմանք իրար կը հոտուըտան, ուրիշները կալերուն մէկ ծայրէն միւսը «Ջրոս» կը խաղան: Ոմանք, իրար կը հրմշտկեն, ուրիշ տեղ մը կռուշ կռուշի մենամարտի բռնուած են:

Ջարաճնի այծերը, հակառակ ծանր արգելքներու, ճարպիկ ոստումներով պարտէզներու ցանկապատէն ներս մըտան եւ իրարու հետ «աչք - խփուկ» խաղացին: Գոմէշները, կարմրած աչքերով աղբիւրին ու առուին մէջը մըտան եւ սուր կոտոշներով աւազանին «պանտօ»ը քանդեցին: Ճնճղուկը, երկար ատեն ձմրան ցուրտին մէկ ոտքի վրայ կենալէն յոգնած՝ այսօր ցուիկէ ցուիկք, տանիքէ տանիք կ'ոստոստէր ճվճվան երգը երգելով. Երիտասարդներ, պառաւներ, զարմանազան ձեւ տատարդեան խաղերու սկսան յետ, յաղթողն ու պարտեալը հարազատ բայրներու խանդաղատանքով մը բար ողջագուրեցին:

Ծերերը, Աննայենց դրան առջեւ հասակի կարգով շարուած, ժպիտով մը դիտեցին այս ամէնը աղօթքի մրմունջներով բարեմաղթութիւններ ըրին բոլորին համար

Գարունն էր եկեր, արեւ էր բերեր երգ ու բարիք, խինդ ու ծիծաղ էր բերեր: Գիւղը վաղուընէ սկսեալ պիտի լքէ տունը, դաշտ պիտի երթար, «էգի» ու «պաղչայ» պիտի երթար

Երիտասարդները, մեծ դժուարութեամբ, անասունները իրարմէ բաժնեցին եւ տուն քշեցին: Ի՜հ, ալ բաւական էր, արդէն արեւը մարամուտի կը մօտենար: Արեւը մարելէն առաջ գիւղը տանիքները պիտի բարձրանար «գարնան կարապետ»ը դիմաւորելու համար: Պարտէզի մարգերուն մէջ մէկ քանի փոքրիկ թռչնիկներ կ'երեւային բայց գիւղին «գարնան կարապետ»ին առանք չէին: «Գարնան կարապետ»ին տեսքը, փայլը ուրիշ էր: Ան պիտի գար շատ բարձրէն, լայն թեւերը թափ տալէն, ու երանի՜ էր այն տանը որուն արտին մէջ, պարտէզին ծառերուն վրայ, կամ այգիին մէջ կանգ պիտի առնէր ան: Երանի էր անոր [illegible], այդ տարին տանը անդամները պիտի բախտաւորուէին, չոռն ու չարը պիտի անհետանային

Արագիլն էր գիւղին «գարնան կարապետ»ը.

Այժմ, գիւղը մեծով ու փոքրիկով տանիքներուն վրայ շարուած՝ կը դիտէն հորիզոնը ուրկէ պիտի յայտնուէր պատգամաբերը:

— Ոը էսօր չգան, էս գեղը կը փլի կ'ըսէ Սիմարարը, շուրջիններուն

— Հա՛, որ էսօր չգան գէշ նշան է, վրայ կը բերէ Դաւիթ արարը:

Սպասումը երկար չի տեւեր: Հէ... ռո՜ւն հորիզոնին վրայ կ'երեւէր սեւ-տոր, որ, լայննալով, մեծնալով կը դառնայ գիւղին երազը: Արագիլն էր, արդարեւ, գիւղացիներու սպասած արագիլը: Ան հետախուզող սաւառնակի մը պէս, բարձրէն կուգայ, պըտոյտ մը կը կատարէ գիւղին ու պարտէզներուն վրայ, ապա կ'անհետանայ: Եւ ահա, քիչ վերջ հորիզոնին վրայ կը յայտնուին արագիլներու երամ մը: «Եկա՜ն, եկա՜ն ...» կը բացագանչէ գիւղը բարձր աղաղակներով

Արագիլները կը մօտենան, կը հասնին գիւղ, շրջան մը կ'ընեն տանիքներու վրայ, ապա իրարմէ կը բաժնուին կը ցրուին շրջագիծ մը կը կազմեն երկնակամարին վրայ, յետոյ նորէն կը միանան, ու շուրջանակի պտոյտ մը գործելով կ'իջնեն վար:

«Մեր արտը, մեր ծառը, ձեր արտը, ձեր ծառը»: Ձայնն ի խուռն բացագանչութիւնները ժխոր կը սանձէին տանիքներուն վրայ, որոնց արձագանգը կը կրկնուէր հանդիպակաց պարտէզներուն մէջ:

Եւ «բախտաւոր» արագիլները կ'իջնեն Խուտիկանց ծառերուն վրայ «Աշխրհիդ լոս, աչքերիդ լոս» կը բարեմաղթեն գիւղացիները Խուտիկանց տնեցիներուն: «Լուսով կենաք», կը պատասխանեն անոնք ժպտալով:

Արդարեւ, գիւղին մէջ Խուտիկանց տունը իր առանձին պատմութիւնը ունի: Հակառակ նահապետական օրէնքներու խստութեան եւ զգացու-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՑՈՒՑԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Մարդը հեռացաւ, վստահեցնելով թէ հոս հանգիստ պիտի ըլլամ, թէ «էրմէնիները ամբողջովին պիտի ջարդեն, թէ քոյրս ալ մօտս պիտի բերէ, միայն թէ չի ճանչնար: Հիմա ես երկու սուրի մէջ մնացած էի: Քիչ յետոյ երբ ամուսինը հեռացաւ, վրանին դիմացը գտնուող պարտէզը հարթ մը մտաւ. Անիր ինծի դաւազան մը տալով պատուիրեց որ երթամ դուրս քշեմ հարթը: Իսկ եւ իսկ առիթը ներկայացած էր: Անմիջապէս վազեցի եւ հարթը հայկական վրաններուն ուղղութեամբ քշեցի: Երբ տեսայ որ կինը ուշադրութիւն չըներ, վազի ի վազ հասայ վրանները: Այսպէս, անել վիճակէս ազատեցայ եւ դարձայ քրոջս մօտ որ հակառակ գրագէտներուն մըխիթարական խօսքերուն՝ գիս կորսըւած նկատելով անդադար կուլար:

Վերջապէս յաջորդ օրը կէսօրէ վերջ հասանք Շէյտանտէ, ուր արդէն ջուրին միւս եզերքը հայկական վրանները երեւցան: Մենք ստիպուած էինք նաւակով անցնիլ միւս եզերքը: Յուսահատութիւնը գիս պատեց, երբ տեսայ այն խիստ խուզարկութիւնը որուն կ'ենթարկուէր իւրաքանչիւրը նաւ մտնելէ առաջ: Նորէն քրոջս արցունքներն են որ կը յորդէին աւելի քան իմինը, նաւակը միւս կողմէն հեծեալ զինուոր կը փոխադրէր եւ մեր կողմէն ալ գաղթականները: Ես չէի անցած, ապաւինելով յարմար առիթի մը: Երբ չորրորդ անգամ ըլլալով նաւակը մէջի ջորիները կը հանէր ջորիին մէկը սահելով գետը ինկաւ Բոլորը սկսան անով զբաղիլ, ես անմիջապէս նաւակը ցատկեցի եւ ուղղուեցայ յետսակողմը (որ աւելի խոր է): Հոն գտայ նաւավարին մէշլախը (երկայն սպա վերարկու) ծածկուեցայ, յետոյ առաջին եկողը մէշլախին վրայ նստաւ, մինչեւ ի մէկ եզերէ փորձ մը ընելով: Ըսի,— Մայրիկ, ի՞նչ Աստուծոյ մը չարժէր, ես ալ մայրակորոյս աղջիկներէն մէկն եմ, որ ստիպուած եմ պահուիլ:

Հասանք միւս ափը: Քոյրս որ ինծմէ առաջ անցեր էր, կնոջ մը հետ փաթթուած կ'արտասուէր, իսկ ես զարմանքով կը դիտէի, չճանչնալով կինը: Քոյրս ըսաւ.

— Հայկուհին է, Հայկուհին, եղբայր, ինչն է որ առաջին անգամ գիս ճանչցաւ:

Հայկուհի՜, Հայկուհի՜ն, որ յետագային կեանքը արհամարհեց ի գին պատուաւոր մահի, Հայկուհի Մուշեղեան (ծնեալ Վարդեան Հ. Յակոբ) քեռիիս աղջիկն էր, որ կուգար Բասիլայի եւ Հասանքէյի ճամբով, ինչպէս հոն գտնուողներուն ամբողջը: Շէյտանտէն այն օրերուն եղած էր Մնացորդացի հաւաքատեղի - կեդրոնը: Մէկ երկու ամիսներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ի տես Հայկուհիի կը վերյիշէի Մարալը՝ ծննդավայրս, եւ վայրկեան մը կ'անդրադառնայի մանկութեան օրերուս մէկըտող յիշատակներուն, եւ այն կիրակի եւ տօն օրերու մեր անցուցած կեանքին, երբ ծոմերան եկեղեցին մինչեւ վերջը պաշտելէն յետոյ, պատարագի սեղանին վրայ օրհնուած «Մատէն» երկիւղածութեամբ համբուրելով կ'առնէինք հաւատալով թէ մեր բոլոր պարտականութիւնները կատարած կ'ըլլանք հանդէպ Աստուծոյ, զոր ածականներու «հազարումէկ» թեւերուն տակ ծերացած եւ ծանրաբեռնուած ձեւով ցոյց կուտային մեզի կրօնի դասագիրքերու մէջ...

Շնորհիւ անհաշիւ եւ անվերջ աւարներու, Արաբները արքայական հագուստներ կը կրէին տարօրինակ խառնուրդով Այսպէս երբեմն շուրջանակի կը տեսնուէին իբրեւ ձիերու համետին ծածկոց, երբեմն կնոջ մետաքսեայ շրջազգեստները այրեր կը հագնէին, եւ արծաթ կամ ոսկի խաչերը ձիերուն կամ կովերու ճակատին կը կախէին իբրեւ զարդ:

Կը սահէին ամիսները իրարու ետեւէ, բերելով ցուրտ ու սով: Ջէյլէննէրը կ'ըսէին թէ այլ եւս ջարդ չկայ, միայն թէ կը սպասէին որ Բասիլայնի մէջ մեզի համար բնակարան պատրաստուի, եւն.: Հագուստ ըլլալով երկայն գիշերանոց մը ունէի, որ ամբողջովին գզգզուած էր եւ շրջազգեստ մըն ալ քոյրս: Վերարկու մըն ալ ունէինք: Գողերու խումբ մը կազմեր էինք 10—15 տարեկան յանդուգն մանչ եւ աղջիկներէ բաղկացած, բայց քոյրս շատ երկչոտ ըլլալով, մեր կազմակերպութենէն դուրս կը մնար: Ցերեկուընէ կը լրտեսէինք թէ որո՞ւնք հաց կ'եփեն, մութը կոխելէն վերջ կողոպտելու որոշումով: Մեր ձեռքէն խուսափում չկար: Երբ կ'երթային Ջէյլէննէրու մօտ բողոքելու — «Ձեր աղքատներն են, կերակրեցէք» պատասխանը կը ստանային:

Օր մը ցերեկով տեսանք թէ երկու կիներ հաց կ'եփեն, մէկը կ'եփէ միւսն ալ երկայն ճոկանով մը կը պաշտպանէ հացը: Փորձեցինք քանի մը անգամներ խլել՝ բայց փոխանակ հացի՝ հարուածներ խլեցինք: Վազելով մեր աւարը հինգ վայրկեան հեռու, հոն գարերէ մնացած աւերակ ջաղացքի մը կը տանէինք: Ցերեկ ժամանակ իսկ մութ էր հոն եւ անոր ներսն ու ծուկը միայն մեր կազմակերպութեան ծանօթ էր: Գիշերանց մտանք վերոյիշեալ կիներուն վրանը, բայց չկրցանք գտնել հացին տեղը: Երկրորդ օրը կանուխէն ես հեռուէն կը լրտեսէի թէ ո՞ւր պահած են: Իրենց խշտեակին տակը պահած էին հացերը: Այն գիշեր ուղղակի գացինք, յանկարծակի մէկ ծայրէն միւսը դարձնելով խշտեակը, հացերը հաւաքեցինք եւ փախանք, այնպէս անօթի պիտի մեռնէինք:

Գետին միւս ափին վրայ կառավարական հակապարիկար մը կը տիրէր: Ջէյլէնները մազէ վրանները զարկած էին եւ մինչեւ լոյս երաժշտութեան կը ... րէր: Քարտիկներուն հասնը ամբողջ տարածութեան կը բռնէր: Հայ աղջիկները մուրով, հողով իրենց դէմքերը կ'աղտոտէին, որպէսզի հրէշներուն ուշադրութիւնը չգրաւէին. Բայց ... օրական հինգ վեց հոգի կը տանէին միւս կողմը ... Ոմանք անվերադարձ ... : Այսպիսեանցի ընկեր մը ունէի, որ մը որոշեցինք ձիով միւս ափը երթալ եւ գողէ նետուած փորոտիք եւ ոսկոր բերենք, թէ ուտելու եւ թէ ծախելու համար: Շատ պատահեր է որ ոսկորը այրենք եւ անոր կրծենք:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ

(Տար.)

(5)

նէրու կաշկանդումէն, Յուսուփեանց երիտասարդ տղան Աւագը առանձին բացառութիւն մը կը կազմէ։

Ան, տարիներէ ի վեր սիրտ բացած էր համագիւղացի աղջնակի մը,— Սանդուխտին— եւ գիւղին համար գաղտնիք չէր այս։ Ան, նոյն իսկ գրած է երգ մը գիւղացիներու հասկըցած լեզուով եւ երգը դարձած էր գիւղին սեփականութիւնը։

Աւագը գիւղին ծաղիկն էր, առողջ էր, եւ գիւղացիները ուրախ էին որ սախակը իր վարդը գիւղէն ընտրած էր։ Նոյն իսկ, Սանդուխտին ծնողքը ալ եւ է ժամանակ խնդիր չհանեցին այդ մասին. Աւագը սիրուած տղայ էր, եւ փայլի գեղեցկութեամբ օժտուած Սանդուխտը արժանի էր Աւագին Գիւղը, անօրինակ ներողամտութեամբ մը հաշտուած էր այս իրողութեան

Նա գիտի սարը մուշ ը,
Ա տարբ միշտ մշուշ ը,
Հոն Սանդուխտին սավտայէն
Աւագին սիրտը փուշ ը···
Խուտիտանց տունը սարայ,
Լուսը պաղչայ փարա՛յ,
Սանդուխտին սիրոյն համար,
Աւագին սիրտը նորա՛
Գարունը բացուէր դուրսը,
Տա, - տալ ցցուէր Աբուսը,
Աւագին տնաքին կարօտ
Սանդուխտին աչքը դուրսը···
Գէ՛հ, խանցէ՛ք, խանցէ՛ք,
Տէրտրանց տունէն խանցէ՛ք,
Անտայեանց դռնէն անցուցէ՛ք,
Խուտիկանց տունը մտցուցէ՛ք···

Այդ տարին գիւղը մեծ ձգողականութեամբ եղաւ։։ Աւագին սէրը, անմուրազ, անաւարտ մնաց ... Աւագը, երամէն ետ մնացող արագիլին պէս կափկափեց ու անոր կափկափը շրթներուն վրայ սառեցաւ։ Քանի՛, քանի Աւագներ սիրոյ կարօտով տաշտին կրակ ճամբաներու վրայ ձիւնակոյտի պէս հալեցան ու չքացան։։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Կեանքը Ռայաքի մէջ

»»»·«««

ԶԱՀԼԷ (Ցառաջ)։— Ռայաք կը գտնուի Սուրիա-Լիբանան երկաթուղիին կեդրոնը եւ ունի մօտ 500 հայ բնակչութիւն, բոլորն ալ իրենց գործով զբաղած։ Ան հասարակ Ֆրանսացիներէ բաղկացած է այս գիւղաքաղաքը, որովհետեւ Ռայաք, Լիբանանի Ֆրանսական միակ օդակայանն է եւ հոն կը գտնուի Ֆրանսական զինուորական սաղմաթերքը։

Ազգային կեանքը խաղաղ էր մինչեւ վերջերս, երբ խռովեցաւ քանի մը կարմրակոյտներու խայտառակութեանց հետեւանքով։

Ռայաք, Զահլէի մօտ ըլլալով, միշտ յարաբերութեան մէջ են ընկերները Վերջերս իր կոչումէն չեղեցաւ ազգ. վարժարանը եւ հարկ եղաւ բանալ ուրիշ դպրոց մը։

Ինչո՞ւ Ռայաքն ալ չի կազմեր Հ.Մ.Ը.Մ ի խումբ մը, քանի որ ունի կայտառ երիտասարդներ եւ որոնք կ'երթան Ֆրանսական խումբերու կը միանան Բոլորն ալ նախկին Հ.Մ.Ը.Մ ականներ են։ Եթէ Ռայաք ունենայ իր զուտ հայկական միութիւնը, կրնայ դառնալ Լիբանանի ամէնէն խաղաղ եւ օրինապահ գաղութը, հեռու կուսակցական եւ յարանուանական ախն վէճերէ.

Շրջելով Զեքաքի միւս գիւղերը, տեսանք հոս ու հոն հայ ընկերներ, դուն մուրքը բարբարոսութեան, եւ ինկած Լիբանանի այդ անշուք եւ ամայի շրջանը···

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
Կեանքը Վիէնի մէջ

0000

ՎԻԷՆ (Ցառաջ)։— Վիէնը Իզէր նահանգին երկրորդ գիւղաքաղաքն է 25-30 հազար բնակչութեամբ։ Ունի 100էն աւելի մանր թէ խոշոր գործարաններ, մեծ մասը կերպասի եւ հիւսուածեղէնի։

Այս գործարանները անցեալ տարի բաւական թոյլ էին, նոյն իսկ գործաւոր կ'արձակէին, բայց այս տարի լաւ են։ Գործաւորները կ'աշխատին լրիւ ժամով։ Բոլորովին անգործներ գրեթէ չունինք։ Եթէ չհաշուենք անկանոն թուղթ ունեցողները եւ քանի մը տաք գլուխ երիտասարդներ, որոնք պզտիկ պատճառով մը կը ձգեն իրենց գործը եւ կը սկսին թափառիլ փողոցները··· Իր ամսուան սկիզբը Պ. Փէլէի կօշիկի գործը յանկարծ թուլցաւ, ինչ որ տեսնուած չէր այս քանի մը տարուան տնտեսական տագնապի օրերուն։ Տասը օրէ ի վեր գործաւորները պակաս ժամով կ'աշխատին. բայց բոլորն ալ կը յուսան թէ երկար չի տեւեր այս տագնապը։

Ինչպէս ծանօթ է «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն, գաղութին գրեթէ կէսը, այս գործարանը կ'աշխատին։ Վարչութիւնը երբեք խտրութիւն չի դներ Հայերու եւ տեղացիներու միջեւ։ Եթէ օրինաւոր անգործ ըլլայ, տեղացիի պէս նպաստ կը ստանայ քաղաքապետարանէն, հետեւեալ բաշխումով։ Ութ Ֆրանք ընտանիքի պետին, հինգ Ֆր. աշխատաւոր կնոջ, երեք Ֆր. պզտիկին. ընդհանրապէս տեղացիներու վարմունքը շատ լաւ է Հայերուս հետ։

Ունինք բաւական թիւով առեւտրականներ, նպարավաճառներ, կօշկակարներ, սափրիչներ, սրճարանատէրեր, նաեւ «մարչէճի»ներ։ Գրեթէ բոլորն ալ գոհ են, բացի կօշկակարներէն որոնց գործը կը կաղայ։

Գալով ազգային կեանքին, ամէն շաբաթ տեղի կ'ունենան հանդէսներ ու բանախօսութիւններ։ Գաղութը թէեւ պատուական վիճակ մը ունի, բայց ժամանակէ մը ի վեր խաղաղ է, թէեւ հոս ալ պակաս չեն այլասերածներ, որոնք միշտ կիրք կը գրգռեն, բայց գիտակից հայ հասարակութիւնը կ'արհամարհէ։

Կրթական գործը բաւական մխիթարական է, բաղդատելով ուրիշ գաղութներու հետ։ Ունինք չորս ծաղկոցներ, հարիւրէն աւելի աշակերտներով, 5էն 15 տարեկան։ Թէեւ ոչ մէկը պաշտօնապէս ուսուցիչ ունի, բայց տեղական ուժերով կը շարունակուին դասաւանդութիւնները, շաբաթը 3 օր երեկոները ժամը 7էն 9ը։ Բոլոր փոքրիկներն ալ բաւական գրել կարդալ գիտեն եւ մեր հանդէսներուն մեծ փայլ կուտան իրենց երգերով եւ պարերով։ Յաճախ կը ներկայացնեն մանկական ներկայացումներ։

Պ. Մանուկեան

Պոլսեցիներուն

●●●●●

ԼԻՈՆ, 10 մարտ.— Պոլսոյ եւ Շրջ. Հայր. եւ Երիտ. Միութիւնները 25 փետր. կիրակի օր գումարելով իրենց խառն ընդհ. ժողովը, յանգեցան բաղձալի համերաշխութեան եւ միանալով «Պոլսոյ եւ Շրջ. Հայր. եւ Երիտ. Միութիւն» անուան տակ, ընտրեցին կեդրոնական վարչութիւնն ու մայր դիւանը, հետեւեալ հայրենակիցներէն.— Գ.Գ. Ց. Վարժապետեան՝ Նախագահ մայր դիւանի, Արշ. Պզտիկեան՝ քարտուղար, Ս. Մանուկեան՝ ատենապետ վարչութեան, Հ. Տիրատուրեան Ա. ատենադպիր, Յ. Թորոսեան՝ Բ. ատենադպիր, Տ. Աւետիսեան՝ գանձապետ, Յ. Նիկողոսեան՝ համարակալ, Տ. Գալայճեան՝ խորհրդական, Գէորգ Զանտրեան՝ խորհրդական։

Ուստի, կոչ կ'ընենք բոլոր հայրենակիցներուն որ բոլորուին Միութեան շուրջ ու յարաբերին միմիայն անոր հետ։ Այս առթիւ կը յայտնենք թէ՝ Պոլսոյ անունով ուրիշ միութիւն գոյութիւն չունի Լիոնի մէջ։

Ի դիմաց Մայր Դիւանի
Նախագահ՝ Յ. Վարժապետեան
Քարտուղար՝ Ա. Պզտիկեան

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յաջողութեամբ պսակուեցաւ Պոլսեցիներու պարահանդէսը, մարտ 10ին, Ֆլորիտի սրահին մէջ, որ լեցուած էր, հակառակ անձրեւոտ օդին։ Ներկայ էին նաեւ օտարներ, տեղական թերթերու թղթակիցներ։ (ԽՄԲ.— Թղթակցութիւնը շատ ուշացած ըլլալով, զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները)։

Պարահանդէսին կարգադիր յանձնախումբը կը բաղկանար ծանօթ դէմքերէ, որոնք ջանք չէին խնայած յաջողութեան համար։ Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ։

Տեղեկատու

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՐԶՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մէհմէտ Ասըմ Իւսեւեալ խմբագրականը ունի «Վագըթ»ի մէջ.—

Ինչպէս յայտնի է, էնկիւրի նոր մարզպանութիւն մը հաստատեց Թրակիոյ մէջ, յարեւմտեան արեւելեան նահանգներու մարզպանութեան։ Այսմասին Թուրքիոյ վերաշինութիւնը ամէն բանէ առաջ բնակչութեան խնդիր մըն է։ Թրակիան, որ պալքաններուն պատերազմէն ի վեր բազմաթիւ քաղաքական եւ զինուորական շարժումներու եւ յեղափոխութեանց թատր հանդիսացաւ, բնակչութեան տեսակէտէն, անշուշտ շատ տկար է։ Այդ տկարութիւնը վանելու համար, անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը հոն գաղթականներ տեղաւորելու գործը դիւրացնէ։

Թէեւ, կառավարութիւնը դիւրութիւններ կ'ընծայէ, տեղաւորման օրէնքին համաձայն, Թրակիա հաստատուիլ ուզող գաղթականներուն, բայց, Պալքաններու ընդհ. կացութիւնը անցեալի շատ դժուար փորձեր տեսնողները չի կրնար ապահովցնել։ Այդ պատճառաւ ալ Թրակիոյ բնակչութիւնը խտացնելու գործը յառաջ չէր ընթանար։

Մինչեւ, այժմ, Պալքանեան ուխտին կնքուելով, պետութեանց միջեւ տնտեսական յարաբերութիւնները պիտի աւելնան։ Փոխադարձ համաձայնութեանց շնորհիւ, ամէն մէկ պետութիւն տնտեսական կարելի դիւրութիւններ պիտի տայ միւսներուն։ Այս մասով, մասնաւորապէս խորհէի համար ուղղակի գիծ մը պիտի շինուի, որով այդ քաղաքը, տնտեսական տեսակէտով, աւելի արժէք պիտի ստանայ։ Իբրեւ հետեւանք ատոր, շատ բնականօրէն, նոր բնակիչներ պիտի հաւաքուին Թրակիոյ մէջ։

Պալքանեան երկիրներու տնտեսական յարաբերութեանց յաւելումով, այդ շրջանին բնակչութիւնն ալ պիտի աւելնայ։ Որով, Թրակիոյ հողերը արդասաբերութեան տեսակէտէ եւս պիտի ուժովնան։

Իսկ առայժմ պիտի դիւրացնէ շինարարական այն ծրագիրը, զոր գծած է կառավարութիւնը։

Ամբողջ արեւելեան Թրակիոյ յատուկ վերաշինական ծրագրի մը լաւ կիրարկումին համար, հարկ է գործակցութիւն մը հաստատել զանազան կուսակալութեանց միջեւ։ Յաւով պէտք է ընդունինք որ, Թրակիոյ մեր զանազան կուսակալութեանց վարչական խորհուրդները դատ դատ ըլլալով, մինչեւ այսօր կարելի եղած չէ կատարել այն գործերը որոնք կը կարօտին միացեալ ու ներդաշնակ ճիգերու։

Այս է գլխաւոր պատճառը որ մինչեւ այսօր կարելի չէ եղած շինել Պոլսէն Էտիրնէ երկարող առանձին երկաթուղին։

Հիմա, երբ Թրակիոյ մարզպանութեան կազմակերպութիւնը ըլլայ, այդ դժուարութիւնը կը վերնայ։ Որովհետեւ անկէ պիտի ըլլայ վերին հսկողը՝ զանազան կուսակալութեանց միջեւ։ Բոլոր այս խորհրդածութիւններէն անկախ, Էտիրնէն ունի պատմական արժէք մը։ Թուրք(?) գեղարուեստին ամենագեղեցիկ նմոյշներուն հոս է որ կը հանդիպինք։ Հաւատացած ենք Սինանի բարձր ու կարող ձեռքովը կառուցուած գործերը այդ քաղաքը կրնան դարձնել Թուրք Թանգարան մը, Թուրք ընտրելագոյն գործերուն մէկ կեդրոնը։

Թրակիոյ շրջանը, որ, քաղաքական նշանակութիւն եւ դիրք ունի, բայց մանաւանդ Էտիրնէ քաղաքը, մարզպանութեան հաստատումէն վերջ, անգամ մը եւս պիտի արժէքաւորուի ազգային սահմանները շրջանակին մէջ։

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ ԼԱՒ ՉԷ

Սատրի Էտհէմ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ.—

Աստն աւեն նամակներ կը ստանանք։ Զանազան հաստատութեանց մէջ աշխատող բանուորներ այդ նամակներով կը գանգատին իրենց կեանքէն։ Վերջերս, զանազան գործարաններու մէջ շրջեցան մեր ընկերները, անոնց տուած տեղեկութիւնները եւս լաւ վկայութիւն մը չեն Թուրք ճարտարարուեստական հաստատութեանց մէջ աշխատող բանուորներու կացութեանը մասին։ Կը հասկցնեն թէ բանուորները դէշ վիճակի մէջ են՝ առողջապահական, օրավարձի եւ աշխատանքի ժամու տեսակէտէն։

Բանուորներուն վիճակը ինչո՞ւ գէշ է։ Առողջապահական տեսակէտէն անոնց վատթար վիճակը ըմբռնելու համար բաւական է որ եւ է գործարան այցելել։ Կարգ մը գործարանատէրեր դեռ բարոյական ուժերով են օժտուած՝ վտանգներու, փորձանքներու եւ հիւանդութեանց դէմ։ Ճակատագրին հաւատացող մը դիւրին դիւրին չի հաւատար առողջապահութեան, մանրէի, փորձանքի։ Այս հոգեբանութիւնը մեծագոյն արգելքն է առողջապահական օրէնքներուն գործադրութեան։ Իսկ օրավարձերու «աւէրպատոս» վիճակին պատճառն է այս տնտեսական տագնապը, որուն մէջ կը գտնուին մեր ճարտարարուեստական հաստատութիւնները։ Հաստատութիւններ որոնք կիսամիջոցներով գործի են սկսած եւ առանց հաշուի առնելու թէ արտադրութիւն մը ինչ պիտի արժէ իրենց, անկարող են ընթացք տալու առողջապահական կանոններու կամ օրավարձի բարելաւման պահանջին։

Ռուսերէն

»»»·«««

«Վագըթ»ի մէջ կը կարդամք —

Լիսէներուն կատարելագործման նոր ծրագիր մը տալու համար ճիգեր կը թափուին, որոնք կը դիտուին մեծ ուրախութեամբ։ Գրեթէ բոլոր այն վայրերուն մէջ, ուր նախակրթութիւն կը տրուի, ազաքը եթէ ոչ միջնակարգ, գոնէ անոր մօտ աստիճանի մը բերելու համար դիւրութիւն մը, միջնակարգի մօտ հաստատութիւն մը կը փնտռեն։ Իսկ միջնակարգ վարժարաններ աւարտողներն ալ բարձրագոյն կրթութեան երթալու համար իրենց առջեւ միայն լիսէները ունին։

Մեր լիսէները,— հակառակ անոր որ կարգերը բաժնուած են գրական եւ գիտական մասերու— բաւարար ուժը չունին աշակերտները արհեստագիտական կամ գործնական կեանքին պատրաստուելու համար։ Կրթական նախարարութիւնը այդ թերին սրբագրելու առեն չէր կրնար անտես առնել օտար լեզուները։ Այժմ, մեզ իրապէս կ'ուրախացնէ նաեւ այն որ՝ ռուսերէնը եւս կը դասուի այն լեզուներուն մէջ, որոնք պիտի ուսանուին։

Մեր մեծ դրացին ու մեծ բարեկամին լեզուն լեցուն է ոչ միայն մեզի բարեկամութիւն փոխանցող բառերով, այլ եւ արուեստի եւ գիտական գետնի վրայ օգտակար տարրերով։ Մշակոյթի փոխանակութեան համար, խորհրդային աշխարհը մեզի այնքան մօտ է որ բնաւ դժուարութիւն պիտի չքաշէ մեզ հասկնալու տեսակէտէն

ՄԱՄՈՒԼ

Չէզոքներուն դիրքը

●●●●●

Քալիֆորնիոյ «Աշակ»ը (անկուսակցական) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Որ եւ է ժամանակէ աւելի ներկայիս կուսակցական պայքարը խելագար եւ անտրամաբանական երեւոյթ մը ստացեր է մեր մէջ։ Մեր ազգային գոյութեան ամէնէն ճգնաժամային օրերուն մէջ անգամ, երբ մահու եւ կենաց հարցը դրուած էր մեր առջեւ, մեր կուսակցութիւնները այսքան կորով եւ յամառութիւն ցոյց չէին տըւած։ Ազգ. անզուգական հերոս Զօր. Անդրանիկի բացատրութեամբ ինչ որ չկրցինք ընել մեր թշնամիին դէմ երբ առիթը մեր ձեռքն էր, կ'ընենք զայն «քաչաբաշ» մենք մեր դէմ, բաժնուած հակոտակորդ բանակներու։

Այս ողբալի կացութիւնը ցոյց կուտայ թէ մեր կուսակցութիւնները շեղած են իրենց նպատակ եղող ազգին ծառայելու գաղափարէն, եւ կ'աշխատին ամէն կողմէ ազգը հարուածել եւ տկարացնել, մոռնալով գերագոյն նպատակը եւ թշնամին — Թուրքը։

Թուրքին դէմ պէտք էր որ ուղղուէին մեր բոլոր պայքարները, մեր ատելութեան եւ պատերազմի կոչերը։Բայց դժբախտ իրականութիւնը հակառակը ցոյց կուտայ։ Մենք կ'աշխատինք ի նպաստ Թուրքին։ Մենք մեր ձեռքով մեր դատն ու իրաւունքը կը թաղենք։ Մենք մեր միջոցներով Թուրքին հակահայ փրոփականտին համար զէնքեր կը պատրաստենք եւ այս ձեւով է որ մեր ազատութիւնն ու անկախութիւնը կը յուսանք ձեռք բերել օտարէն···։

Այս անկումէն ո՞վ է որ պիտի բարձրացնէ մեզ, երբ մեր յեղափոխական ուժերը իրար է որ կը փճացնեն եւ օտարին առջեւ մեզ կը վարկաբեկեն։

Երբ երեւոյթները այսքան տխուր են եւ յուսահատական, չէզոքներուն ուսին կ'իյնայ պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը։ Որովհետեւ ներկայիս չէզոքներուն պարտքն է կացութեան դարման տանիլ, քանի որ անոնց աչքերը կարմրած չեն կիրքով եւ ատելութեամբ։ Չէզոքները միայն կրնան տեսնել իրականութիւնը այնպէս ինչպէս որ է. Պայքարին եւ կռուին մէջ եղողները անոնց ծանրութիւնն ու հետեւանքները չեն կրնար տեսնել։ Ասիկա դուրսէն դիտողներուն գործն է եւ այդ հանդիսատեսները չէզոքներն են։

Իրականութիւն է որ չէզոքները կը կազմեն մեծամասնութեան, միայն թէ անոնք անկազմակերպ եւ անտարբեր են։ Ասոր համար է որ մեր ազգին ճակատագիրը կը վարեն կազմակերպուած փոքրամասն ուժերը։

Ներկայիս չէզոքներուն պարտքն է, իրենց ուժը արժեցնել, աշխուժութեամբ եւ պաղարիւնութեամբ մտնել հարցերուն եւ ամէն հրամցուած խօսք չընդունիլ իբրեւ ճշմարտութիւն, կազմ չրանել, դատապարտել սխալները եւ կատարել հաշտարարի դեր։

Ամէն չէզոք անձ պարտաւոր է խորհիլ այս ուղղութեամբ եւ կատարել իր ազգային պարտքն ու պարտականութիւնը»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԽԵՑԵՆԿԱՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

G. Carbonell խեցենկարներու ցուցահանդէս բացած է Galerie Van Leerի մէջ (41, Rue de Seine), 15 մարտէն մինչեւ 30։ Իսկ Galerie Carmineի մէջ (51, Rue de Seine) 17 մարտէն մինչեւ 2 ապրիլ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԵՐ ՎԱԿԿԷԼԱՔԻՆ

(ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՔԱՂՑԻՆ

»»»·«««

Հետզհետէ կը խանգարուի Քղային աշխարհը Վակքէլացի այս պանդուխտին։ Ալ որոշած է վերադառնալ երկիր կը սկսի տենդագին աշխատանքի Կը խնայէ կարելի եղածին չափ, եւ 12—13 տարուան մէջ, բաւականին կոկիկ դրամագլուխով մը կը դառնայ իր հայրենի տունը, ուր ահաւոր վտթարկներ կը սպասեն իրեն

X

Կը հասնի քաղաք։ Կը գտնէ կինն ու զաւակը, որոնք կ'ընդունին զինքը մեծ սիրով եւ գուրգուրանքով։ Կը գտնէ եւ իր ծնողքը, իրեն հանդէպ անխախտ ջերմութեամբ։ Բայց կնոջը ու զաւակին հանդէպ վերապահ, պաղ եւ կասկածոտ։ Հասուն մարդ է այլ եւս Վակքէլացին։ Քիչ մը աւելի ծանօթութիւններ հաւաքած է եւ քանի մը բառ անգլիերէն կրնայ փախել։ 35 տարեկան է մօտաւորապէս։

Դադար չունի, ոչ ալ հոգեկան անդորրութիւն։ Որդ մը կը կրծէ իր ներսիդին։ Կ'ուզէ գիտնալ ճշմարտութիւնը։ Ինչո՞ւ ծնողները պաղ են կնոջ հանդէպ։ Ինչո՞ւ կասկածանքի մթնոլորտ մը կը տիրէ։ Ինչո՞ւ արգահատող նայուածքներ կը պտտին իր վրայ, ամէն անգամ որ դուրս կուգայ կնոջը եւ զաւակին հետ։ Ինչո՞ւ կինն ու զաւակը բնաւ չեն ուզեր արդարացնել իրենք զիրենք։ Ու ամէնէն կարեւորը, ինչո՞ւ իր կնքահայրը — սիրուն երիտասարդ մը — այնքա՛ն շատ կուգայ իրենց։ Ինչո՞ւ մանաւանդ՝ զաւակին ու կնոջ, ուշադրութեան արժանի խրախուսանք մը կ'ունենան, ամէն անգամ, որ կնքահայրը կ'այցելէ։ Ինչո՞ւ ամէն գնով կ'ուզեն ճաշերուն եւ պտոյտներուն միասին պահել զայն։

Սովորական պայմաններու մէջ, անբնական բաներ չեն այս բոլորը, եւ սակայն, հեղձուցիչ այս մթնոլորտին մէջ, անորոշ երեւոյթներ, չարչրկող մղձաւանջներ կը թուին Վակքէլացիին.

Կ'ուզէ գիտնալ, հասկնալ, փորձել, ամբողջ իրականութեան տեղեկանալ։ Կը զգայ, որ ուրուական մը կը ստուառնի իր շուրջը։ Կը զգայ, որ ահաւոր փոթորիկ մը կը պատրաստուի։

Ի՞նչ ընել։ Այսպիսի պայմաններու տակ անհրաժեշտ է մտերիմներ ունենալ. Գարպուեւլիր սեղմ՛ր գտնել.

Ծնողներուն չի կրնար դիմել։ Չէ՞ որ ժամանակին մեղադրած էր զանոնք, նոյն իսկ դատապարտած։

Քոյրերո՞ւն բացուիլ։ Պզտիկ քաղքի տղայ է։Գիւղականհոգեբանութեամբ։ Կը վարանի։ Կ'ամչնայ։ Ի՞նչպէս խօսիլ չամուսնացած քոյրերուն։ Կարելի՞ բան է։

Ի՞նչ ընել։ Ի՞նչ ընել։ Կը գտնէ վերջապէս։ Շատ մտերիմ ընկեր մը ունի։ Կը մտածուէ։ Կը խօսին համառմանօրէն։ Ու կ'որոշեն հսկել, հետապնդել։ Օ՛, տէր Աստուած, որ աւա ըլլային իր բոլոր մտավախութիւնները եւ ուրիշներու կասկածները։

Նշանակէտը կնքահայրն է այլ եւս։ Քայլ առ քայլ կը հետեւին անոր, մանաւորաբար Վակքէլացիին բարեկամը կը բարեկամանայ կնքահօր հետ։ Քրասիի ընկերներ կ'ըլլան։

Ըմպելի՛, ըմպելի՛, գաղտնիք քակող բանալի։ Օր մը վերջապէս, երբ կնքահօր գլուխը տաքցած կ'ըլլայ, քիչ մը չափէն աւելի, ակնարկութեան ձեւով կ'ողկողէ կին մը··· կրակէ աչքերով, խենդեցնող ծիծերով եւ մէջքով, գլխիւ պորտով եւ տաքուկ ու հեշտագրգիռ կողերով։

Փախա՞ծ է խոստովանութիւնը։ Վակքէլացիին բարեկամը կը հասկնայ եղած ակնարկութեան իմաստը։ Ու այսքանը կը բաւէ արդէն։

Կը խօսի Վակքէլացիին։ Նոյն քաղքի ծնունդ, միեւնոյն աւանդութիւններով սնած ու մեծցած երիտասարդ, չի կրնար պահել ինքզինքը, չի կրնար մեղմացնել երեւոյթները Ընդհակառակն դէպքերը կը խոշորցնէ։ Կը դըգոէ Վակքէլացիին անձնական արժանապատուութիւնը։Կուշում կ'ընէ անոր այր մարդու քօղութեան։ Կը թելադրէ մօտէն հետապնդել եւ ճշմարտութեան իրազեկ ըլլալէ յետոյ, մաքրե՛լ երկուքն ալ, երե՛քն ալ։ Ա՛, կինը, եւ կնքահայրը եւ զաւակը։

Կատաղութենէն կ'այրի Վակքէլացին։ Հրդեհ մը ծայր կուտայ իր հոգեկան աշխարհին մէջ. Հազար ու մէկ դաղանային մտածումներ իրար հրմշտկել կը սկսին խեղճ տղուն պզտիկ ուղեղին մէջ։

Ու որոշումը։ Ճակատագրական։ Անդրդուելի եւ դժբախտ։

Ալ բնականոն չէ այս տղան։ Այն օրէն սկսած իր սովորական յանկերգն է, առանց հեղ մը, երբ աչքին առջեւ կը պատկերանայ գործած ոճիրին գաղափարն ու իրականութիւնը

— «Եփրիւէ թօ ֆինկարին»։ Լուսնկան դարձաւ։ Այս երկու խօսքը ամբողջական աւանդութիւն մը կը պարունակէ

Մեր գիւղերուն մէջ ալ կայ այս աւանդութիւնը։ Ամէն անգամ որ լուսնոտներն ու վերնոտները սկսին յաճախակի իյնալ ու մարիլ, մեր մամիկները կ'ըսեն.

— «Լուսինկան դարձաւ, կամ դառնալու վրայ է»։ Ըսել կ'ուզեն անշուշտ, որ լուսինկան սկսած է նորոգուիլ։ Ու կ'ըսեն թէ լուսնի այս շրջանին աւելի շատ կը մարին լուսնոտները.

Նոյն խօսքը փոխաբերաբար կը գործածեն, ամէն անգամ որ քիչ մը ջղային մարդիկ բարկանան, կամ նոպաներ ունենան։ «Լուսնկան դարձած է պէտք չէ խօսիլ»։

Ու Վակքէլացին, ոճիրը գործած օրէն ի վեր, եւ բանտին մէջ հետզհետէ քիչ մը աւելի, նոպաներ կ'ունենայ։ Ոճիրին վերարտադրութիւնը պարզապէս։ Ամէն անգամ, որ նոպան այցելէր, կը սկսէր ուժով, ուժով ու ջղային շարժումներով քալել··· գոչելով — «Եփրիւէ թօ ֆինկարին»։

X

Ալ որոշած է։ Վճռական կերպով կը սկսի հետապնդել կինն ու կնքահայրը։ Որոշումը տուած օրէն, իր վրայ կը պահէ խոշոր ու լայնկեկ դանակ մը։

Ծնողները կը յոյն հոտէ ու հոտկէ։ Կ'ուզեն փրկել իրենց զաւակը։ Բանի տուն կը տանին։ Հայրն ու մայրը, քոյրերը կ'աղաչեն, կը պաղատին, որ ամուսնալուծուի, թքնէ երեսին այդ անպատիւ կնոջ, եւ վերադառնայ ծնողական յարկը։ Հազար ու մէկ փորձեր կ'ընեն եւ կեցնելու համար զինքը իր ծրագրէն։ Ոչ մէկ օգուտ

— «Եփրիւէ թօ ֆինկարին»։

Ոճիրն է որ կը հետեւի իրեն, քայլ առ քայլ։ Ու ինք ոճիրին է որ կը դիմէ գրեթէ խենդացած։

Ու կը պատահի անխուսափելին։ Կը պայթի ահաւոր ուրականը։

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(3) (Շար.)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԲՈԼՈՆԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

ու ծովմանաւորութեամբ՝ *ՎԻՇԱՊ ԸՆԹԱՑՈՄԻՏԷԻ*

25 Մարտ Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Գուա Բոլոնյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1, Rue des Halles

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ ցիկին *ԳՈՒՐՃԵԱՆ* (երգ) դաշնակի ընկերակցութեամբ: Օր. *ՁԱՐՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ*: *ՍԱՔՕ ՑԱԿՈԲԵԱՆ* իր երգիչ-երգչուհիներով: Կ'արտասանէ ընկ. *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* եւյն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 ՖՐԱՆՔ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ տիկին Խաչատուր Աղլամանեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակաւ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ինքնամեայ աղջկան՝

ՎԷՐՈՆԻԿ ԱՂԼԱՄԱՆԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ.

Փանոսեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ԳԱՐԻԹ ՓԱՆՈՍԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ.

ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ...

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	*04,738*	*շարք*	**R.**
- - -	*53,171*	-	**U.**
- - -	*75,619*	-	**V.**

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անանց որ—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ.

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ (եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետ հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	*28,474*	*շարք*	**Y.**
- - -	*54,726*	-	**X.**
- - -	*81,172*	-	**R.**

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱՌԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Այս համաձայնագիրը գործադրութեան դրուած թուականէն սկսելով՝ բոլոր մեքենաներու կազմակերպութիւնը մինչեւ 4 տարի պիտի ամբողջանայ եւ վերջին յանձնարարութիւնը՝ այս 4 տարուան պայմանաժամէն 18 ամիս առաջ յանձնուած պիտի ըլլայ:

Մեքենաներու յանձնման, յատակագիծներու պատրաստութեան, մասնագէտներուհայթայթման և արհեստական աշխատութիւններուպայմանաժամերու եւ իւրաքանչիւր յանձնարարութեան համար առանձին պայմանագրութիւններ պիտի կնքուին:

Գիները՝ երկու կողմերը յարմարելով պիտի որոշեն և իւրաքանչիւրին արտադրող երկիրներու մէջ ունեցած արժէքը հիմ պիտի բռնուի: Թուրք կառավարութիւնը այս համաձայնագրին համեմատ զանազան պայմանագրութիւններով ունեցած յանձնառութիւնները պիտի վճարէ 20 տարուան մէջ, թրքական ոսկիով: Այս վճարումները տարին երկու անգամ եւ հաւասար մասերով պիտի կատարուին:

Ռուս կառավարութիւնը, իւրաքանչիւր վճարումէն սկսեալ 14 ամսուան միջոցին Ռուսիա ներածուելիք թրքական ապրանք պիտի գնէ:

Թրքական ոսկիով ըլլալիք վճարումները, նոյն օրուան Լոնտոնի, Նիւ Եորքի եւ Պոլսոյ սակարաններուն մէջ, թրքական ոսկիի բռնած գնով պիտի հաշուուին:

Յանձնուելիք ապրանքներու Սեւ Ծովի ռուսական նաւահանգիստներէն Թուրքիա փոխադրութեան ծախքը թուրք կառավարութեան կը պատկանի: Ի հաշիւ բացուած այս վարկին կատարուելիք առեւտրական ապրանքներու փոխանակութիւնը՝ թուրք հանրապետութեան եւ ռուսական կառավարութեան միջեւ գոյացած առեւտրական համաձայնութենէն դուրս պիտի կատարուի:

Դիտական խուզարկութիւններու, մեքենաներու զետեղման, Թուրքիա մասնագէտներ ղրկելու եւ ուրիշ նպատակով Ռուսերու կողմէ թրքական հողի վրայ եղած ծախքերը կանխիկ պիտի վճարուին:

Վարչական վերակազմութիւն Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայի մէջ հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ որուն համաձայն պիտի վերակազմուի եւ աւելի պարզ ձեւի մը պիտի վերածուի խորհրդային կառավարութեան վարչական եւ տնտեսական մեքենան: Իւրաքանչիւր գործավարութեան կից հաստատուած «կոլեգիաները» (խորհուրդ) պիտի ջնջուին: Իւրաքանչիւր գործավարութիւն այսուհետեւ պիտի ղեկավարուի գործավարի մը կողմէ, գործակցութեամբ առ առաւելն երկու փոխանորդներու եւ խորհուրդի մը որ պիտի գումարուի պարբերաբար: Ինչպէս կ'երեւայ, «միանձնեայ դրութիւնը», անձնական պատասխանատուութեան ձեւն է որ կը շեշտուի, փոխան հաւաքական ղեկավարութեան որուն թերութիւնները աչքի կը զարնէին քանի մը տարիէ ի վեր: Փորձը ցոյց տուաւ թէ անհատական պատասխանատուութեամբ ղեկավարուած գործարանները եւ ձեռնարկները զգալի բարւոքում կը ցուցնեն: Այժմ նոյն դրութիւնը կ'ուզեն կիրարկել վարչական աւելի բարձր օրկաններու համար:

ՀԵԾԵԼԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ «ՎԵՑՕՐԵԱԿԸ»

Փարիզի «Վեցօրեակը» կը շարունակուի նոյն թափով ինչպէս որ էր մեկնումի գիշերը: Տասնըհինգ զոյգէն երեք զոյգ լքած են մրցումը: Շաբաթ գիշերուան մրցումը այնչափ հետաքրքրական եղաւ որ հանդիսատեսները վայրկեանէ վայրկեան կը սպասէին իտալական խումբին դասալքութեան, որովհետեւ Կուէրայի ընկերը տի Փաքօ արկած մը անցուց, իր հեծելանիւին անիւր կոտրած ըլլալով, եւ Կուէրա մինակ մնաց, մինչեւ որ իր ընկերը հասաւ: Ասոր վրայ միւս խումբերը առիթէն օգտուելով յառաջ անցան երկու շրջան: Եւ այսպէս ալ շարունակուեցաւ մինչեւ կիրակի գիշեր: Բայց իրիկունը իտալական խումբը ամէն ջանք թափելով յառաջացաւ եւ նորէն դասաւորման գլուխը անցաւ կէտերու առաւելութեամբ: Մինչեւ թերթս ժամուլը դրուած պահուն, եօթը խումբեր դասաւորման գլուխը կը գտնուէին:

Ահա վերջին դասաւորումը.— Կուէրա - տի Փաքօ՝ 329 կէտ, Փիժնէն - պուրկ - Վալս 308, Գրըգարտօ - Գուշըրոն՝ 243, Փէլիսիէ - Լըռուէք՝ 212, Աէրց - Շարլիէր՝ 178, Գիւս — Տրնուէվ՝ 154 կէտ եւն.:

Երէկ վերջին գիշերը ըլլալով ալ աւելի հետաքրքրական էր մրցումը: Որովհետեւ իւրաքանչիւր խումբ մեծ ջանքեր կը թափէր առաջ անցնելու եւ մրցումը շահելու:

ՆՈՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

Միայն 1 3 0 ֆրանք վճարելով անմիջապէս պիտի ստանաք ոչ միայն մեր հրատարակած *ՈՒԹԸ* հատորները, (*Ռ. Զարդարեան, Մելքոն Կիւրճեան, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Գեղամ Բարսեղեան, Արփիար Արփիարեան, Գր. Զօհրապ, Տ. Չէօքիւրեան եւ Օհան Կարօ*) որոնց իրական արժէքն է 1 7 0 ֆրանք, այլ նաեւ՝

ԼԻՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿԵԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ

մէկ տոմսակ, որուն արժէքն է 3 6 ֆրանս. ֆրանք: Վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝

ՄԱՐՏ 26ին ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Բացի *ԵՐԵՔ* մեծ պարգեւներէն, *4 միլիոն, մէկուկէս միլիոն եւ մէկ միլիոն պելճիքական ֆրանք, կան նաեւ* 2500ի մօտ ուրիշ մեծ ու փոքր պարգեւներ: Փութացէք այժմէն ու եւ է ձեւով *ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ* 20.

130 *ՖՐԱՆՔ ղրկել մեր հասցէին*՝ **M. Barsamian**

121 Rue Marcadet. Paris (18)

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ՝ Պ. ԳԻՍԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ *ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ*

Կը հրաւիրուին անդամներն ու ազգայինները այս մեծ ծրագրով չահագրգռուողները:

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Այս կիրակի ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր Սալոն Վիքթոր Հիւկօ

46 ter St. Didier: Métro: Trocadéro

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ
Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՃՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրութեամբ, իր մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու: Ժամադրութեան համար գրել՝

88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

0000

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 20

ՓԱՐԻԶ (19), Սարգիս Էլոյեան:
ՓԱՐԻԶ (3), Գախթիարեան:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Տիկ. Փիլիկեան:
ԻՍԻ, Միսաք Տէրտէրեան:
ՊԱՆԵԷՕ, Եփրեմ Թեւանեան:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Վաղարշակ Ուրքաթլեան:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Կարապետ Գույեան:
ՓԱՐԻԶ, (19), Կ.
ՓԱՐԻԶ (20), Յակոբ Պինիաթեան:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Արփիար Հաննեան:
ՓԱՐԻԶ (11), Սիմոն Գէորգեան:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Անդրանիկ Նշանեան:
ՓԱՐԻԶ (19), Ստեփան Թէրզեան:
ԻՍԻ, Հրանտ Մինասեան:
ՓՈՆ տ'ՕՊՆԷ, Յ. Կարապետեան:
Լ'ԻԼ սիւր ՍՕՐԿ, Օր. Սօֆի Համալեան:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Աւետիքեան Եղբարք:
ՊԱՆԵԷՕ, Տիգրան Տէրոյեան:
ՏՈՒՐԱՅՅՕ, Յ. Գոտիկեան եւ Հ. Դ. Պալեան:
ՎԻԼԺՈՒԻՖ, Տիկ. Պետիկեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարաշցի Գ. Միսաք Գօյրագեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Գօյրագեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր: Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (79)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այլապէս, անոնցմէ որ եւ է մէկուն ամենափոքր ակարութիւնը պատճառ պիտի ըլլար միւսներուն փորձանք բերելու: Արզրումի հրամանատար Հագգը պէյ այս պարագան տեղեկացուցած էր: 12 փետրուարին, հեռագրով մը, Թալէտ պէյ կը գրէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյին.—

«Իբրեւ արդիւնք հետախուզութեան կը հաստատուի, գժբախտաբար, որ թշնամիին համար բացուած են Արզրումի արեւմտեան եւ հարաւ - արեւմտեան ճամբաները: Այս ճամբաներէն կարեւորագոյնը բռնել պիտի տամ Րիֆաթ պէյի հրամանին ներքեւ գտնուող 35 հեծելազօրքով ու 110 զինուորներով:

«Րիզա պէյ Արզրումի հրամանատար Հագգը պէյէն ուղարկած է հեռագիր մը, որով կը տեղեկացնէ թէ Գորջեայի առջեւ գտնուող ջոկատները իբրեւ անհրաժեշտութիւն զինուորական շարժումներու, քաշուած են նախկին սահմանի եօթներորդ քարերուն շուրջ: Ասիկա կը փաստէ թէ՝ Րիզա պէյ Արհաւի իջած եւ նահանջած է: Եթէ ես, իմ բռնած դիրքերս կարենամ պահել իսկ կռուելու եւ հարուածելու ընդունակ իմ ուժերովս, անկարող եմ օգնելու Գորջեայի եւ Մուրկուլի ճակատներուն: Ուղարկուած 15 հեծելազօրքէն եւ 115 հետեւակէն ուժ կարելի չէ ակնկալել: Արզրումի հրամանատարը, տեղեկացնելով թէ չափազանց տարածուած են թէ Թէշքիլաթը Մախսուսէի եւ թէ օրինաւոր զօրքի բաժինները, յարմար կը գտնէ ճակատը նեղցնել: Այն պարագային երբ կարելի չըլլար ասիկա, նոր ուժերու առաքումը անխուսափելի կը գտնէ»:

Այդ օրերուն, տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ Կարին գտնուելուն՝ այս խառնակ կացութիւնը չակել հնարաւոր չէր: Որովհետեւ, միայն ան էր որ կրնար քննել եւ գործերը կարգի դնել: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, կարդալով այս տեղեկագիրները, որոնք ամէն օր իրեն կը ղրկուէին, կացութեան կը տեղեկանար, բայց այդ միջոցին կարելի չէր Կարինը ձգել եւ Արզրումին վերադառնալ: Ան Կարին մեկնած էր առողջական ընդհ. տնօրէնին խնդրանքով:

Որովհետեւ, ժանտատենդը սկսած էր ահաւոր կերպով ջանգել Կարնոյ ճակատը: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, այս հիւանդութեան առաջքը առնելու համար, Պոլսէն խնդրած էր որ բաւականաչափ թիւով բժիշկ ուղարկեն, բայց, առողջապահական ընդհ. տնօրէնութիւնը պատասխանած էր թէ բոլոր բժիշկները զինուորական ծառայութեան մէջ են, Պոլսոյ ճիւղերուն մէջ աշխատող համբուած թիւով բժիշկներէն զատ ոչ ազատ բժիշկ կայ եւ ոչ ալ թաղապետութեան ծառայութեան մէջ գտնուողներ, աւելցուցած էր թէ՝ առողջապահական տեսչութիւնը շաբաթ մը վերջ Կարին պիտի ուղարկէ 10 բժիշկներ: Հեռագիրը կը վերջանար սապէս.

— «Բծաւոր ժանտատենդէ վարակուողները գտնելու, ժամանակին լուր առնելու եւ նախնական միջոցները ձեռք առնելու համար անհրաժեշտ ծանօթութիւնները պիտի տրուին առողջապահական զինուորներուն: Այս ձեւով պատրաստուած 40 զինուորներ պիտի ղրկուին Կարին: Միանգամայն, համաճարակի վարկէն բաւականաչափ գումար մը հեռագրով պիտի ղրկուի Կարին: Համալսարանի ուսուցիչներէն Համտի պէյի պաշտօն յանձնուած է Կարնոյ մէջ՝ համաճարակին դէմ պայքարիլ: Ան եւս այս շարժուած ընթացքին ճամբայ պիտի ելլէ: Բայց, ամէն բանէ առաջ, մեր առնելիք պայքարին յաջողութիւնը կ'ապահովուի գլխաւորաբար այն ատեն, երբ դուք Կարին երթաք եւ առանձինէք քաղաքացին առողջապահական բոլոր գործերը»:

Երբ առողջ. ընդհ. տնօրէնը Պոլսէն այս ձեւով կը գրէ, Կարնոյ կուսակալը տօքթ. Շաքիր պէյին հեռագիր մը կ'ուղարկէր առողջապահական գործերու մասին, եւ կ'ըսէր.

— «Կարնոյ մէջ, առողջապահական գործերը շատ գէշ վիճակ մը ստացած են: Ձեր ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Որովհայի երկիրը փրկուի բծաւոր ժանտատենդի նման ահաւոր աղէտէ մը, հարկ է որ դուք հոս գաք եւ բժիշկները ձեր շուրջ բոլորէք: Ասիկա մի միայն դուք կրնաք ընել: Եթէ այդ տեղի գործերը կրնաք ուրիշի մը փոխանցել, առնէ մը համար պատուեցէք մեր քաղաքը: Հիմի պէյ եւս ինծ համակարծիք է»:

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ բռնադատուած էր Արզրումէն Կարին մեկնիլ՝ թէ Պոլսէն եւ թէ Կարնէն առաջուած այս երկու հեռագիրներէն վերջ:

Հոն թէ առողջապահական գործերով պիտի զբաղէր, եւ թէ սպայի, փամփուշտի եւ զէնքի խնդիրները լուծելու խնդրով, որովհետեւ Կարնոյ կուսակալը կը տեղեկացնէր թէ՝ Արզրումի Թէշքիլաթը Մախսուսէին համար բանակէն սպայ չեն տար:

Արզրումն ու շրջակայքը փետրուարի ընթացքին թշնամիին այն միակ հողն էր որ դեռ կը մնար թուրք բանակին ձեռքը: Հարկ էր միջոցներ գտնել՝ գոնէ այդ տեղերը երկար ատեն պաշտպանելու համար: Ամէն ոք կը տխրէր՝ խորհելով որ Արզրումը պիտի իյնայ: Կասկած չկար, որ հոն եթէ թշնամին վերագրաւէր Արզրումը, ան պա ուրեմն պիտի աշխատէր որ այդ բանը կարելի եղածին չափ սուղ արժէր իրեն: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Արզրումէն Կարին մեկնելէ առաջ, Կարնոյ կուսակալէն ստացած էր հեռագիր մը, որ ընդհ. կացութիւնը հետեւեալ ձեւով կը բացատրէր.

«Թէ հոգ եւ թէ հոս միայն մնաց տեսանք Գերմանացիներէն: Հիմա բոլորն ալ մէկ մէկ պատճառաբանութեամբ Պոլիս կը մեկնին: Հիւպատոսը Լանկէ եւս, կացութիւնը վտանգաւոր տեսնելով, քանի մը օր առաջ իր ընկերներուն հետ Պոլիս մեկնեցաւ.

«Պոլսէն ստացուած լուրերուն համաձայն, դեռ անծանօթ կը մնայ այն խնդիրը թէ՝ Ռումանիա պիտի մասնակցի՞ պատերազմին, եւ թէ մասնակցութեան պարագային ո՞ր կողմէ պիտի հակի: Ամէն պարագային կացութեան ենթակայ է Գերմանիոյ սկսած թեան: Իսկ Գերմանացիները չատ դանդաղ ընթանալ բոլոր ճակատներուն վրայ:

(Մնաց)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 226.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՄԱՐՏ — MERCREDI 21 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2450

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԲԱՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— oo —

— Կը թուի թէ ամբողջ հայ մամուլը մոռացութեան տուած է մեզ։ Մինակներ կը յատկացուին ազգային երեւելիներու, եպիսկոպոսներու, վարդապետներու, բանկալի, պարահանդէսի, թէ-յասեղանի, զուարճ զուարճ մղուած սնոտի վէճերու կամ փողոցային կռիւներու, իսկ մեր մասին կը խօսուի միայն պատահաբար, կործագրկութեան կամ արկածի մը առթիւ։

— Չէ՞ք ընդունիր որ առաջին յանցաւորները դուք բանուորներն էք։ Տասը – տասներկու տարի անցաւ, առաջին վերիվայրումներէն ետք, Տարօնի կամ Շիրակի մշակը դարձաւ Բրնոյի, Սիթրուէնի բանուոր, եւ սակայն,— կը թուի թէ դուք ալ հոգիով կ'անդրադառնաք ձեր կեանքին եւ հոգերուն։ Ինչո՞ւ պիտի սպասէիք որ ուսումնական թղթակիցներ խօսէին ու գրէին ձեր մասին, երբ դուք տառնապատիկ աւելի գիտակցութեամբ կրնաք ներկայացնել ձեր սեւն ու ճերմակը, ձեր հոգերն ու տառապանքները, ձեր մտածումներն ու գործերը։

— Ո՞վ կարեւորութիւն կուտայ մեզի, քանի որ հազիւ գրել կարդալ գիտենք, իսկ մեր խմբագիրները …

— Ընդհակառակն, ճիշդ ատոր համար ալ ամէնէն առաջ ձեզ պարտքն է գրել եւ խօսիլ բանուորական կեանքին մասին։ Գոնէ «Յառաջ»ի մէջ յատուկ գրութիւնն ալ նկատի կ'առնուի, երբ նիւթ կայ, թէեւ փոքր կայ։ Ի՞նչ օգուտ ընդհանուր խօսքերէն, հառաչանքներէն, որոնք ոչինչ կ'ապացուցանեն։

— Բայց գրելն ալ գործնական արդիւնքի մը չի յանգիր։ Ահա տաս տարի է որ այսպէս կամ այնպէս կը պարզուի մեր վիճակը, կը նկարագրուին գործազրկութեան տառապանքները, ո՞վ է լսողը։ «Ազգը» մեծ – մեծ գործերով կլանուած, ոչ մեր խօսքերը կը լսէ, ոչ ալ մեր երեսը կը նայի։

— Հիմնական սխալը այն է որ, դուք «ազգ» ըսելով կը հասկնաք այս – փաշան, կղերն ու ազգային երեւելիները, եւ չարունակ անոնց կ'ուղղէք ձեր կոչերն ու գանգատները։ Մինչդեռ անոնք հայերէն թերթ անգամ չեն կարդար։ Կարդան ալ, ուրի՛շ բան կը փնտռեն։

— Հապա ո՞ր դուռը զարնենք, ո՞ւր դիմենք, որո՞ւ յանձնենք մեր ցաւը, քանի որ անտէր ենք եւ անճար։

— Քանի դուք ձեզի գլուխ պիտի չէք առնէ, իրարմով չէք հետաքրքրուիր եւ չէք ըմբռներ թէ ամէնէն իրական եւ տիրական ուժը դուք էք որ կը կազմէք, միշտ ալ անճար պիտի մնաք։ Ինչո՞ւ կ'ուզէք խնամակալութեան տակ մնալ, երբ կրնաք դուք ձեզի կազմակերպուիլ, փոխադարձ օգնութեան ձեւեր գտնել, եւ ի հարկին հանրային աջակցութեան դիմել։ Ամէնէն տարրականը,— տեղեկատու գրասենեակ մը անգամ չունիք, փոխադարձաբար լուսաբեր տալու, բախտաւոր շրջան մը մատնանշելու, նոյն իսկ միեւնոյն վայրին մէջ գործազրկութեան դատապարտուած բանուորներուն ելք մը ցուցնելու համար։ Ամէն ինչ ձգած էք պատահականութեան եւ այն միամտութիւնն ունիք թէ Փարիզը կամ որ եւ է կեդրոն կը մտածէ ձեզի համար։ Մինչդեռ, Փարիզը շատ – շատ պաշտօնական դիմումներ կրնայ կատարել, եւ եթէ դրամ ունենայ, իբրեւ ողորմութիւն կը բաշխէ պարբերաբար, ինչպէս ուրիշ կեդրոններու մէջ։

— Այն ատեն ի՞նչ օգուտ ունի գրել թերթերու մէջ։ Իմանան չիմանան միեւնոյն բանն է։

— Կը սխալիք։ Մամուլին յանձնուած որ եւ է տեղեկութիւն, պատկեր կամ թելադրութիւն անպատճառ հետեւանք մը կ'ունենայ։ Նախ որ, ներկայացնել բանուորին չարն ու բարին, կը նշանակէ պատմել մեր ներկայ կեանքին ամէնէն կենդանի, եթէ կ'ուզէք ազգային, համաժողովրդական երեսը։ Արդարեւ, երէկ հարիւրին 80 գիւղացի եւ հողագործ էր այս արմատախիլ ժողովուրդը, իսկ այսօր դարձեր է բանուոր։ Ուրեմն, բուն ժողովուրդին կեանքն է որ պիտի պատկերանայ։ Պիտի գիտնանք թէ ինչպէս կ'ապրի, կը մաշի կամ կը զարգանայ աշխատաւոր զանգուածը, թէ ինչ հոգեր կամ բաղձանքներ ունի։

Ցետոյ, այդ նկարագրութիւնները, անոնց յատուկ արձագանգն իսկ տարածուելով շրջանէ շրջան, պիտի օգնեն զօրացնելու հոգեկան կապերը, երեւան հանելու բազմաթիւ ախտեր կամ կազդուրիչ երեւոյթներ, նիւթեր՝ խորհրդածութեան եւ գործունէութեան։ Չէ՞ք ընդունիր թէ արագօրէն կը փոխուի մեր կեանքը, նոյն իսկ ժողովուրդին դիմագիծը։ Ժամանակակից խմորումներէն ազատ չենք նաեւ մենք։ Մենք տակաւին նախապատերազմեան հոգեբանութեամբ կ'ապրինք, մինչդեռ ահագին ճեղքեր բացուած են մինչեւ իսկ Արեւելքի մէջ։ Երբ դուք ձեզմով չէք զբաղիր, ինչպէս կ'ուզէք որ ուրիշները զբաղին…

Մի մոռնաք որ, ձեր ինքնագործունէութեամբ, ձեր ներքին կազմակերպութիւններով կամ համերաշխութեամբ նպաստած պիտի ըլլաք նաեւ մթնոլորտի պայծառացման։ Բանուորը աւելի լաւ կը հասկնայ բանուորի լեզուէն։ Եթէ դուրսէն մարդիկ ալ խառնուին, դժուար թէ յաջողին որոմ ցանել, կը բաւէ որ ներսէն կապուած ըլլաք իրարու։ Քաղաքական գաւանանքի տարբերութիւնը պէտք չէ պատրուակ ծառայէ փոխադարձաբար կռնակ դարձնելու։

— Մեր հակառակորդները գործ կը խանգարեն կարմիր սենտիքաներով կամ ցոյցերով։

— Ոչինչ. կարմիր սենտիքան ամէն բան չէ, եւ շատ աւելի զօրաւոր սենտիքաներ կան, իրարու հետ չափուելու համար։ Բայց այս ուրիշ խնդիր է։ Այսօրուան համար կարեւորը ձեր, հայ բանուորներուն ներքին կապն ու համերաշխութիւնն է, եւ ձեր ինքնագործունէութիւնը։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՊԻՏԻ ԶԻՆՈՒԻԼ, ԶԻՆՈՒԵՑԱՆ, ՊԻՏԻ ԶԻՆՈՒԻՆ…

Խորհրդաւոր պատմութիւններ եւ վկայութիւններ

Փետրուար 6ի դէպքին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը կը շարունակէ լսել զանազան վկայութիւններ, որոնք փոխանակ լուսաբանելու, աւելի կը մթագնեն դէպքին կարգ մը պարագաները։ Շաբաթ օրուան վկաներէն եղան Գ. Փաթրնոթր եւ ընկերական Բարպուչչէի յայտարարութեան համաձայն, Գ. Փաթրնոթր իր կուսակցութեան խմբագրին պատմած էր թէ իրմէ դրամ ուզած են ծայրայեղ ձախակողմեան խմբակցութեանց սպառազինման համար, թէ արմատական - ընկերավարական Գ. Երկանովեան Պէրժըրի խօսքը, շատ խօսք չէք մը խնդրած էր իրմէ եւն.։ Գ. Երեք կուսակցութիւն «Մաթէն»ի Բարպուչչէի այս պատմութիւնը կը հաստատէ նաեւ. Երէկուան «Մաթէն»ի մէջ, հետեւեալ հարցումներն ուղղելով.— Փետրուար 6էն ի վեր Թոյլ տրուած չէ՞ որ զէնքեր մտնեն Ֆրանսա, մաս – մաս։ Այս պարագան քանի մը անգամ մատնանշուա՞ծ չէ պելճիական, զուիցերիական եւ սպանիական սահմաններու իշխանութեանց։ Վերջերս զուիցերիական սահմանին վրայ չէ՞ բռնուած բեռնատար մը որ կասկածելի բեռ մը կը փոխադրէր։ Կառավարութիւնը այս մասին լուր չէ՞ տուած ընդհանուր հրամանատարութեան, ճշդելու անգամ։ Համայնավարական ապայակոյտ մը—իսկական ձեռքերը չէ՞ հաղորդած։ Համայնավարական ապայակոյտ մը—իսկական Ձեթիններ չէ՞ հաղորդած։ Համայնավարական բջիջներուն մէջ պաշտօն չէ՞ տրուած զէնքերը բաշխելու համայնավարական բջիջներուն մէջ։

Հրատարակելով այս յայտնութիւնները, «Մաթէն» կ'ազդարարէ թերթին հակառակ։

— «Ո՛վ պիտի արգիլէ աջակողմեան միութիւններուն սպառազինուիլ այնպէս ինչպէս ծայրայեղ ձախակողմեան բոլշեւիկեան խմբակցութիւնները։ Քաղաքացիական պատերազմն է որ կը սպառնայ, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին անմիջապէս։ Ի՞նչ կը բանի ոստիկանութիւնը։ Ի՞նչ կ'ընէ դատական իշխանութիւնը։ Ինչ կ'ընէ կառավարութիւնը»։

«Էքօ տը Փարի»ն ալ իր կողմէ կը պատմէ թէ մարտական կազմակերպութիւն մը հաստատուած է հիւսիսային շրջանին մէջ, ուժ տալու համար յեղափոխական շարժման եւ թէ շրջաբերական մը ղրկուած է որպէսզի տեղեկութիւններ հաղորդեն իրենց զինուորական կացութեան մասին։ Եթէ հաւատանք թերթին լուրերուն, այս նոր կազմակերպութեան անդամները աջակողմեան թերթին լուրերուն, այս նոր կազմակերպութեան անդամները երդում ըրած են առանց վերապահութեան հնազանդիլ տրուած հրամաններուն։

Պատկերը լրացնելու համար, բաւէ թէ կիրակի օր 2000 Երիտասարդ Հայրենասէրներ ցոյց մը կազմակերպեցին, ի պատիւ 700 նոր անդամներու որոնք արձանագրուած են փետրուար 6ի դէպքէն ի վեր։ Կը նախագահէր միութեան վարիչը, նախկին սպայական Թէթինժէ, բայց ամէնէն ուշագրաւ պարագան էր մայրաքաղաք Լիօթէյի ներկայութիւնը։ Մարաջախտը իր յամառակին անցնելով Երիտասարդ Հայրենասէրներու խորհրդանշանը, ըսաւ.

— «Այժմ ես ալ երիտասարդ հայրենասէր մըն եմ»։

— «Դուք արդէն շատ բան ըրած էք Ֆրանսայի համար, եւ դեռ աւելին պիտի ընէք», պատասխանեց Թէթինժէ։

Ցոյցին ներկայ էին նաեւ Զօր. Նիւէսլ եւ Սթրազպուրկի զինուորական կառավարիչը, Զօր. Փուէքառ։

Պայոնի բանտարկեալները Փարիզ փոխադրուեցան

ՏԱՆՍԱՒԻՆ ՉԷ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ

ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՐԷՆՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Երէկ Պայոնէն Փարիզ, Սանթէի բանտը փոխադրուեցան ութ բանտարկեալներ, քանի որ բոլոր քննութիւնները կեդրոնացած են այստեղ։ Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, որպէսզի ցոյցեր չպատահին։

** Երէկ հաղորդած էինք երկրագործական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Գլանչարի անձնասպանութեան փորձը եւ մահը։ Թերթերը կը գրեն թէ մտահոգութիւնը կը պատճառէ նաեւ օգնական դատախազ Բուլէյի վիճակը։ (Ինքզինքը գետը նետած եւ հիւանդանոց փոխադրուած էր)։ Եթէ այս մտքատառանման ալ մեռնի, արդէն իսկ երեք մահ պատահած պիտի ըլլայ Սթավիսքիի գործին յայտնութենէն ի վեր, մէջն ըլլալով դատաւոր Փրէնսը։

Մէկ ամիսը լրացաւ այս դատաւորին սպանութենէն ի վեր, եւ տակաւին ոչինչ լուսաբանուած է։ Եղած - չեղածը գաղտնիք մըն է, որուն ուրիշ գնուած ըլլալը գիտեն, բայց գինը՝ չեն գտած։

«Փարի - Սուար» նկատելով որ մինչեւ հիմա կատարուած հետապնդումները արդիւնքի մը չեն յանգած, պայմանաւորուեր է Անգլիոյ գաղտնի ոստիկանութեանց ճիւղին (Ինթէլիճընս) երեք նախկին պաշտօնեաներուն հետ, որպէսզի երեւան հանեն ոճրագործները։ Այս գաղտնի պաշտօնեաներէն մէկը Ինթէլիճընսի նախկին վարիչն է եղած եւ պատերազմի ատեն մեծ համբաւ հանած իբրեւ երկաթեայ մարդը։

Ոստիկանութիւնը աղջի օր լսեց վկայ մը, որուն անունը գաղտնի կը պահուի եւ որ պատմեր է թէ Փրէնսի սպանութեան օրը կառքը կեցաւ, ճամբայ հարցնելու համար մարդու մը, որ կոպիտ պատասխաններ տուաւ։ Ինքն ալ վախնալով քշեց կառքը եւ հեռացաւ, բայց կրցաւ նշմարել երկու խորհրդաւոր մարդիկ՝ շոգեկառքի գծին վրայ։

** Միւնխի մէկ դրամատան մէջ գտնուեցաւ Սթավիսքիի մէկ հաշիւը, որ 30 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւն մը կը ցուցնէ, խաչաղողին եւ Փէշթայի մէկ դրամատան միջեւ, հունգարական պարտաթուղթերու վրայ։

Ազգ. վիճակահանութեան նոր շրջանը

Ազգ. վիճակահանութեան ութերորդ բաժինը քաշուեցաւ երէկ։ Իններորդը պիտի կատարուի ապրիլ 10ին, տասներորդը՝ 24ին։ Իսկ մայիս 15 — 20ին պիտի սկսի նոր շրջանը, որուն համար փոփոխութիւններ կատարուած են կանոնագրին մէջ։ Այս անգամ կազմուած նախահաշիւը կը ներկայացնէ երկու միլիառ ֆրանքի գումար մը, որուն 1,200,000,000ը պիտի յատկացուի պարգեւներու. Արձանագրութիւնները պիտի բաժնուին հինգ շարքերու, իւրաքանչիւրը 400 միլիոն ֆրանքի։ Իւրաքանչիւր շարք պիտի բաղկանայ չորս միլիոն տոմսակէ, 450,000 պարգեւներով։

Պարգեւներու գումարները անփոփոխ կը մնան, սկսելով հինգ միլիոնէն, բայց հաստատուած է հազար ֆրանքնոց նոր պարգեւ մը։ Որոշ գումարներ պիտի տրուին նաեւ անոնց որոնց թիւերը ամէնէն աւելի կը մօտենան մէկ եւ հինգ միլիոնի պարգեւներուն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

1626 — 1934

Պատմութիւն, պատմութի՛ւն կարդացէք. եթէ կ'ուզէք իմանալ թէ ինչո՛ւ յաճախ ծուռ կը դառնայ մեր հանրային կեանքին «չարխ»ը։

Քանի մը շաբաթ առաջ, Նարդունին սիւնակներ լեցուց, պարզելով անտուր մէկ էջը կղերապետական տգիտութեան եւ բարբարոսութեանց։

«Հանդէս Ամսօրեայ»ի յունուար - փետրուարի թիւին մէջ հետաքրքրութեամբ կարդացի Հ. Ակինեանի ուսումնասիրութիւնը, «Մովսէս Դ. Տաթեւացի կաթողիկոս»։ (Կեանքն ու գործը, մահուան 300ամեակին առթիւ)։

Ուսումնասիրութեան 19րդ գլուխը յատկացուած է Լեհահայերու բաժանման։

Գիտէք պատմութիւնը.— կղերական մը, Նիկոլ Թորոսովիչ, կ'ըմբոստանայ Էջմիածնի Ուխտակիցներուն դէմ, որոնք բանադրած էին զինքը եւ կը կապուի պապական իշխանութեան, քար քարի վրայ չձգելով։

Բայց, ո՞վ էր այս Նիկոլը։

— «Կար ի Լվով Թորոսենց «մեծ ազգի եւ փարթամ» տնէն Նիկոլ անուն դպիր մը, որ երթալով Կ. Պոլիս ձեռնադրուած էր Ցովհաննէս նուպարութեամբ, այր միայն Ամ … իսկ Մելիքսեթեկ Լվով կը գտնուի եւ պատրաստ է գոյգն գումարի փոխարէն տալ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն, կը փութայ հասնիլ Լվով եւ կը մտնէ կաթողիկոսին քով «յաշկերտութիւն»։

«Իբրեւ ամիսք քանի մ'անցին
Մելքիսեթն ասաց Նիկոլին.
Քանի՞ հարիւր մառչիլ տաս ինձ,
Զքեզ առաջնորդ դնեմ Լովին»։

Նիկոլի ազգականները օգնութեան կը հասնին, եւ,— «միաբանեցան ձեռնադրութեան համար տալ կաթողիկոսին 150 դուռուշ հաս»։

Ուրեմն, Նիկոլ եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսէն, գնելով «150 դուռուշ հաս»։

Եւ սակայն, ո՞վ էր այս 23 տարեկան եպիսկոպոսը.

— «Մանուկ տիօք եւ ապէտ մտօք, խաւարեալ խորհրդով եւ անիմաստ հանճարով, անուղղայ վարուք, վատ եւ ապիրատ յամենայն իրս եւ ի գործս, լիրբ, անզգամ եւ յանդուգն»։ (Ոսկան Դպիր)։

Պիտի ըսէք թէ երեք հարիւր տարի անցած է այդ պատմութեան վրայ, եւ լեռ ու ձոր կայ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։

Մի՛ աճապարէք։ Ամէնէն հարեւանցի բաղդատութիւնն իսկ պիտի ապացուցանէ թէ չարաչար կը սխալիք։

ՎԱՐԴԳԷՍ

Լրտեսութեան գործը կը ճատացուի

Վերջերս 10 հոգի ձերբակալուած էին Փարիզի մէջ, իբրեւ անդամ միջազգային լրտեսական կազմակերպութեան մը։ Երկու հոգի ալ նախապէս փախած էին։

Թերթերը կը գրեն թէ՝ երկար հետապնդումներէ յետոյ, կարելի եղած է հաստատել ամբաստանութիւնները։ Գլխաւոր կասկածելիներէն Տէր եւ Տիկին Սուիշ աղջի օր հարցաքննուեցան ինը ժամ անընդհատ եւ ամէն բան խոստովանեցան։

Այս խոստովանութենէն անմիջապէս յետոյ, ձեռնարկուեցաւ նոր ձերբակալութեանց որոնց թիւը 15 — 20ի պիտի հասնի, կ'ըսեն իրազեկներ։ Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Փրոֆ. Մարթէն, տաղանդաւոր լեզուագէտ եւ նախկին պաշտօնատար ծովային նախարարութեան։ Փրոֆէսէօրը սիրուհին է Լիտիա Եթալի որ բուն վարիչը կը համարուի այս գործին։

Առաջին ձերբակալութիւնները կատարուած էին դեկտեմբեր 20ին, եւ կասկածելիները կը կազմեն միջազգային փունջ մը։

Երէկ ձերբակալուեցան չորս հոգի, որոնց մէկը զինուորական է, իսկ երկրորդը՝ զինուորական խաղխալի մը խմբագիրը։

Իսքէնտէրունը Թուրքիո՞յ կուտան

Հալէպէն կը գրեն «Էնի Մերսին» թերթին, մարտ 10 թուականով.— Ամբողջ Սուրիոյ մէջ մեծ շահագրգռութիւն առաջ բերաւ այն լուրը թէ մարզպետը Մարթէլ, Սուրիա վերադարձած միջոցին, պիտի հանդիպի նաեւ Էնգիրիի։ Այս այցելութեան տրուած զանազան մեկնութիւններէն մէկը սա է.

— Անգլիա չէ հաւանած որ Սուրիան Պարսկաստանի միացնող գիծը Իրաքէն անցնի։ Պատճառը այն է որ այդ գիծը գիրոյի պիտի իջեցնէ Հայֆա նաւահանգիստին կարեւորութիւնը, իսկ Ֆրանսա կ'աշխատի դէպի Հնդկաստան տարածել իր ազդեցութիւնը։

Ատոր վրայ Ֆրանսա ուզած է որ այդ գիծը անցնի Հէքեարի նահանգէն եւ Քիրմանշահ հասնի։ Թուրքիա ալ պատրաստակամ է թէ կը հաւանի, պայմանաւ որ այս զիջողութեան փոխարէն իրեն վերադարձուի Իսքէնտէրունը։ Այս մասին համաձայնութիւն մը գոյանալու վրայ է երկու երկիրներուն միջեւ։ Տը Մարթէլ որոշ հրահանգներ առած է եւ պաշտօն ունի Էնգիրիի երթալով լուծելու երկարաշունչ այս խնդիրը։

Չեմ գիտեր թէ որքան ճիշդ է լուրը, բայց մեծ ուրախութիւն պատճառած է Սուրիոյ եւ Իսքէնտէրունի մէջ։

Մոսկուայի թանգարան նուէրը Թուրքիոյ

Խորհրդային միութեան գիտական ակադեմիան թուրք կառավարութեան նուիրեց շատ նոխ հաւաքածոյ մը, որ կը պատկերացնէ Ալթայի Թիւրքմէններու ցեղագրութիւնը։

Հաւաքածոն կը պարունակէ 1000 առարկաներ եւ բազմաթիւ լուսանկարներ որոնք կը ներկայացնեն Թիւրքմէններու հողագործական եւ ոստորդական կեանքը, եւ Ալթայի հեռաւոր լեռներու մէջ անոնց կերտած ընկերվարական նոր տնտեսութիւնը։

Անատոլուի բնակիչներուն թշուառութիւնը

Ինչպէս գրած էինք, վերջերս խումբ - խումբ գաղթականներ կը հասնին Պոլիս, մասնաւորապէս Եոզկատի եւ Կեսարիոյ գիւղերէն։ Աննկարագրելի թշուառութեան մատնուած են բոլորն ալ։ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ կուսակալութեան երկու պաշտօնատարներ Սամաթիոյ կայանը երթալով, Պրուն Գշկայութեան երկու պաշտօնատարներ Սամաթիոյ կայանը երթալով, փոքրիկներուն կէս կէս եւ մեծերուն մէկ մէկ լայէն եկած գաղթականներէն փոքրիկներուն կէս կէս եւ մեծերուն մէկ մէկ ոսկի նպաստ բաժնած են, յայտնելով թէ դարձեալ պիտի գան։ Այցելած են նաեւ Օրթագիւղի կայանը, նպաստ բաշխելու համար նորեկ գաղթականներուն։

Թշուառութիւնը այնքան սուր է որ, յաճախ անախորժութիւններ կը պատահին։ Մարտ 14ին ծանր կռիւ մը տեղի ունեցաւ Սամաթիոյ գաղթակայանին մէջ, հացի խնդրի պատճառով։ Որոշուած ըլլալով միայն բացարձակ կարօտներուն հաց տալ, գաղթականները իրար կը մատնանշեն իբրեւ հացի պէտք չունեցող։ Այս պատճառով գաղթականները կռիւի բռնուեցան և գիրկընդխառն ծեծկուեցան, միաժամանակ չարաչար խոշտանգելով դռնապանը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԻՈՎ, ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ»

Երկաթի ճարտարարուեստ

Թուրքիոյ «Հնգամեայ ծրագիր»ի մասին նախորդ յօդուածէս անջատ,— որով ընդհանուր ծանօթութիւններ միայն տուեր էի — աւելորդ չեմ նկատեր առանձին յօդուածներով խօսիլ այդ մեծ ձեռնարկի զանազան կէտերու մասին։

Որովհետեւ, նախ, այդ ծրագիրը դեռ նոր է որ գործադրութեան կը դրուի։ Երկրորդ, Թուրքիա, իր այդ մեծ ձեռնարկներով կը հետապնդէ հիմնական նպատակներ,— տնտեսական եւ քաղաքական զօրացում։

Կ'արժէ, ուրեմն, այնքան որքան կարելի է օրաթերթի մը նեղ սահմաններուն մէջ, անջատել ծրագրուածն ու գրուածը՝ կարելիէն, ու ճշդել այդ կարելիութեանց իրականացման նպաստաւոր թէ աննպաստ հետեւանքները։

Իսկ այս բոլորը, անշուշտ, հիմնուելով՝ գլխաւորաբար՝ թրքական աղբիւրներուն եւ Թուրքիայէն դուրս գտնուողի մը համար հնարաւոր տուեալներուն

×

Թուրքիոյ «Հնգամեակ»ի գործադրութեանը համար ճարտարարուեստական ամենադժուարին ճիւղն է երկաթի ճիւղը։

Ու, կարելի է ըսել, միանգամայն ամենակարեւորը։

Երկաթի ճարտարարուեստի մը պահանջը նոր չէ Թուրքիոյ մէջ։ Այս խնդիրը Էնկիւրիի մէջ քննուեցաւ հաշտութեան երկրորդ տարին իսկ եւ, իբրեւ հետեւանք առաջին քննութեանց, 1926ին հրատարակուեցաւ օրէնք մը՝ երկաթի ճարտարարուեստի մասին։

Համաձայն այդ օրէնքին, ամէն ութ տարի առաջ կառավարութեան լիազօրութիւն կը տրուէր 18 միլիոն ոսկիի վարկ մը յատկացնել այդ նպատակին։ Աւելցնեմ, անմիջապէս, որ յաջորդ տարիներու ընթացքին հնարաւոր չեղաւ այդ օրէնքը գործադրութեան դնել։

Հակառակ այդ անկարելիութեան, Էնկիւրիի մէջ, տանը մէկ, շարունակեցին «քննութիւնները խորացնել» նոյն խնդրի մասին, «ուսումնասիրել երկաթի ճարտարարուեստի կարելիութիւններն ու պահանջը», եւ, ամէն անգամ որ տնտեսական - ճարտարարուեստական «Նոր ծրագիրներու» կամ որոշումներու մասին խօսք անցաւ, երկաթի ճարտարարուեստի մասին եւս «բարեփոխեալ» ծրագիր մը մէջտեղ դրուեցաւ։

1926էն աստին, անցնող ութ տարիներու ընթացքին կատարուած իրարայաջորդ քննութեանց եւ ծրագիրներու «վերջնական ձեւ»ը տրուեցաւ Հնգամեակին մէջ։

Թուրքիա լուրջ պատճառներ ունէր երկաթի ճարտարարուեստով այսքան մտահոգուելու։ Ընդարձակ ու քարուքանդ երկիր մը՝ «Արեւելեան նահանգները» տնտեսական եղած ռուսական բանակէն, արեւմտեանները՝ յունական յարձակումէն

Նախ, ուրեմն, վերաշինութեան պահանջ էր այդ։

Երկրորդ՝ հաղորդակցութեան միջոցներու հաստատում։

Երրորդ՝ մեքենականութիւն։

Չորրորդ՝ պատերազմական - զինուորական գիտոյքներու հայթայթում

Վեցերորդ՝ նմուշացոյցի ապահովութիւն։

Աւելորդ է մանրամասնել այս բոլորը։ Թուրքիա, վերջին տասնամեակի ընթացքին, ահագին գումար վատնեց կառուցումներու համար։ (Աշխատակից մը, Հ. Վիշապեան, մանրամասնօրէն թուեց, այս սիւնակներուն մէջ, այդ բոլոր ձեռնարկները)։ Ու այդ էր պատճառը, որ 1926ին քուէարկուած օրէնքը կարելի չեղաւ գործադրել։ Որովհետեւ, սեփական ճարտարարուեստի յատկացուելիք այդ միլիոնները, նմուշացոյցերու սահմանին մէջ թէ սահմանէն դուրս Թուրքիա յատկացուց այդ շինութիւններուն, զինուորական նպատակներով։

Թուրքիա, մինչեւ այսօր, իր բոլոր ձեռնարկներուն նշանակէտ բռած է նոյն նպատակը։ Երկաթի ճարտարարուեստը եւս, որ «Հնգամեակ»ին գլուխը կը գտնուի, յայտնապէս կը ձգտի նոյն նպատակին։ Այսուհանդերձ, այն գլխաւոր վեց կէտերը զորս թուեցի, կը շօշափեն նաեւ տնտեսական նպատակներ։ Թուրքիա ստիպուած է, «ազգային սահմաններուն» մէջ ազգային անկախութիւն մը ապահովելու համար ունենալ ազգային տնտեսութիւն մը։ Իբր ծրագիր կամ քաղաքականութիւն, չափազանց հասկնալի, առողջ եւ հիմնաւոր է այս տեսակէտը։ Վերջին 10ամեակի ընթացքին, այս ուղղութեամբ քայլեր առնուեցան։ Բայց, իրենք եւս հիմա կ'անդրադառնան թէ՝ այդ բոլոր քայլերը որոշ ծրագրի մը արդիւնք չէին։ Պատահականութիւնը մեծ դեր ունեցաւ անոնց մէջ։

Ուրեմն, «Հնգամեակ»ը պիտի գայ վերջ տալ այդ պատահականութեանց։ Նման ծրագրեալ ճարտարարուեստականացումի մը մայրը կը նկատուի երկաթի ճարտարարուեստը։

Այսքան ստիպողական ու կարեւոր ճարտարարուեստի մը հաստատումը, սակայն, կը կարօտի կարգ մը լրացուցիչ պայմաններու։

Թերեւս սխալած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ թէ Թուրքիոյ ծրագիրներուն կամ Թուրք թերթերու «պիտի»ներու մասին մեր ամէնէն գործնական մարդոց մեծ մասն իսկ աւելի շատ տպաւորութիւն կ'ունենայ, քան՝ խորագնին կարծիք։ Կը բաւէ որ Ըսմէթ Մոսկուա կամ Հռոմ երթայ, ու սա չափ միլիոն րուբլի կամ լիրէթ ապահովէ։ Եւ արդէն ծրագիրը իրականութիւն է մեր «ազգայիններու» շատերուն համար։ Մինչդեռ, մասնաւորապէս ճարտարարուեստի մէջ, դրամէն ու կամեցողութենէն զատ այնպիսի ստիպողական պահանջներ կան, առանց որոնց դրամական պահեստի ոսկիներն իսկ որ եւ է բանի չեն ծառայեր։

Անդրադառնալով երկաթի ճարտարարուեստին, Թուրքիա, ինչպէս եւ ամէն մէկ երկիր, կարենալ զայն հաստատելու եւ անոր գոյութիւնը տեւականացնելու համար, կը կարօտի, նախ, խիտ բնակչութեան։ Երկրորդ՝ հում նիւթի (այս պարագային՝ երկաթի հանք), երրորդ՝ իր երկաթի ճարտարարուեստի կեդրոններուն մօտ՝ ածուխի։ Եւ, չորրորդ՝ այնպիսի պայմաններու, որոնց մէջ կարենայ համեմատաբար աժան գինով արտադրել։

Թուրքիա, բացարձակապէս զուրկ է առաջին պայմանէն։ Այս «է»ն դուք կրնաք «պիտի»ի վերածել, տրուած ըլլալով որ 1922էն ի վեր կիրարկուած ներգաղթի եւ բնակեցման օրէնքը շօշափելի արդիւնք տուած չէ։ Հիմա, որ Թուրքիոյ մէջ մարդկանութիւն մը հաստատեցին, եւ կ'ուզեն այդ հողամասը տնտեսապէս բարգաւաճեցնել, նոյն ցաւը ունին։

Անոնք երկրորդ պարագան,— երկաթի հանքը։

Էնկիւրի այս մասին մանրամասն քննութիւն կատարել տուաւ 1925ին։ Այն ատեն աւստրիացի փրոֆ. Կրաֆիկն էր որ հրաւիրուեցաւ քննելու։ Ան, իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէր թէ պէտք է անյապաղ ձեռնարկել երկաթի ճարտարարուեստի հաստատման, «եթէ նոյնիսկ երկաթն ու ածուխը դուրսէն բերել հարկ ըլլայ»։

Այն օրերուն, սակայն, երկրէ երկիր առեւտրական յարաբերութիւնները այսպէս չէին

Անկէ յետոյ, քանի մը ուրիշ քննութիւններ ալ կատարուեցան։ Վերջին անգամ Ռուսիայէն եկող յանձնախումբը եւս քննեց թէ ուր պէտք է հաստատել երկաթի ճարտարարուեստը, ինչ նիւթերու համար եւ ինչ ծաւալով։

Կատարուած յաջորդական քննութիւններուն արդիւնքը այն է որ՝ Թոփալըի, Տաղլայըքի եւ Ֆրաշէի հանքերու երկաթները երկաթի ճարտարարուեստին համար գործածելու յարմար են։ Կան, նաեւ, Տիհանլըքի, Չէյթինի եւ Այազմէնթի հանքերը «որոնք ապագային ձեռնտու պիտի ըլլան այդ նպատակին համար»։

Էնկիւրի այն կարծիքէն է թէ՝ Թուրքիոյ մէջ կան ուրիշ հանքեր, որոնք առ այժմ ճշդուած կամ ծանօթ չեն, եւ որոնց ստուգումը յանձնուած է գիտական ինստիտուտին։

Ուրեմն, առ այժմ, այդ երեք հանքերն են որ պիտի հայթայթեն անհրաժեշտ երկաթը։ Ճշդուած է, սակայն, որ այդ հանքերու շահագործման պարագային, անոնք հազիւ 50—60 տարի կը դիմանան ու կը սպառին, ինչպէս կը վկայէր իրազեկ յօդուածագիր մը՝ Ալի Սիւրէյա (Ճումհուրիյէթ, 20 յունուար 1934)։ Ուրեմն, Թուրքիա ստիպուած պիտի ըլլայ դուրսէն եւս երկաթ բերել։ Ներածուելիք երկաթին համեմատութիւնը պիտի ըլլայ երկու հինգերորդ

Աւելին, արդէն, ցոյց կուտայ թէ Թուրքիա ի վիճակի պիտի չըլլայ հասնելու երկաթի ճարտարարուեստով հետապնդուած իր նպատակներէն երրորդին եւ հինգերորդին։ Այսինքն՝ անկարող պիտի ըլլայ արտադրել մեքենականութիւն մը եւ երկրագործական գործիքներ, որոնք աւելի աժան ըլլան, քան դուրսէն բերուածները։ Եթէ նկատի ունենանք նաեւ ածուխի դժուարութիւնն ու գինը, պարզ կ'ըլլայ թէ Թուրքիոյ մէջ երկաթի ճարտարարուեստի արժողութիւնը եւ վաճառման գինները բարձր պիտի ըլլան։ Աւելցնեմ, որ երկաթի արտադրութիւնները եւս, շաքարին նման, իրենց արժած գիներէն աւելի կը վաճառուին։ Ըսել, թերեւս, որ ասիկա բնականոն վիճակ մը չէ։ Ճիշդ է։ Բայց Թուրքիա եւս հիմնուած է անբնականոն վիճակի մը վրայ, երբ կը խորհի ձեռնարկել երկաթի ճարտարարուեստին, որովհետեւ, անոր գլխաւոր յենակէտը այն է թէ՝ Ներածման արգելքէն զերծ ինք կրնայ սահմանափակել երկաթեղէնի եւ իր ներքին արտադրութիւններուն [illegible]

Ասիկա, սակայն, բաւարար ու ապահով հիմք չէ ձեռնարկի մը համար, որ ժամանակաւոր ու սահմանափակ հանգամանք պիտի չունենայ։

«Համաձայն կատարուած ուսումնասիրութեանց, Էնկիւրի նախատեսած է 9—10 միլիոն ոսկիի ծախք մը՝ երկաթի ճարտարարուեստը հաստատելու եւ բանեցնելու համար։

Այսուհանդերձ, հակառակ իր կարեւորութեան, «Հնգամեակ»ին երկրորդ կիսումն թողուած է ճարտարարուեստի այս ճիւղին, ինչպէս նաեւ տարրաբանական ճիւղին գործադրութեան դրուիլը։

Իսկ ասիկա կը պատճառաբանուի անով որ՝ ա) անոր իրագործման պայմանները դեռ եւս կը քննուին, բ) այդ ճարտարարուեստին համար [illegible] կան տարրեր չունի երկիրը, եւ, հետեւաբար, հարկ է սպասել՝ մինչեւ որ իրենց ուսումը աւարտեն եւ «[illegible]» ընեն այն ուսանողները, որոնք կոչուած են Թուրքիոյ երկաթի ճարտարարուեստին առաջին հիմնադիրներն ըլլալու։

Եթէ, անշուշտ, մինչեւ այդ Էնկիւրի նոր ծրագիրներ պատրաստելու չստիպուի...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

— oo —

Երէկ հաղորդած էինք ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանի մահը, կենսագրական գիծերով եւ ուրիշ մանրամասնութիւններով։

«Խ. Հայաստանի մէջ, ճարտարապետ Միքայէլ Մազմանեան գրութիւն մը նուիրած է հանգուցեալին, «խոշոր գիտնականը» խորագրով։ Մազմանեանի յօդուածէն կ'առնենք քանի մը հատուած, քննադատութեան ենթարկելով հեղինակին կարգ մը տեսակէտները Թորամանեանի գործին մասին.—

Եօթանասնամեայ հասակին մէջ՝ պառաւ պսակից իր կեանքի ուղին հայ ճարտարապետութեան պատմութեան մեծ մասնագէտը, ճարտարապետ Թորոս Թորամանեան։ Յանձին Թորամանեանի, Հայաստանի ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան մարմինը կորսնցուց հին ճարտարապետական ժառանգութեան իր հմուտ խորհրդատուն

Արդարեւ մեծ է Թորամանեանի դերը Հայաստանի նիւթական մշակոյթի ուսումնասիրութեան գործին մէջ։ Ճիշդ է, Թորամանեան մարքսիստ չէր, չէր առաջնորդուեր մարքսեան վարդապետութեամբ, սակայն իր աշխատանքով մեծ նպաստ մը բերաւ մշակոյթի ուսումնասիրութեան։

Թորամանեան, իբր անկաշառ գիտնական, նախապաշարումներէ հեռու, ինքնուրոյն կերպով մօտեցաւ անցեալի ճարտարապետական կոթողներուն եւ անոնց տուաւ բացատրութիւն մը, որ հետզհետէ կ'ընդունուի գիտական աշխարհի կողմէ։

Թորամանեանի ուսումնասիրութեան նիւթը աւատապետական Հայաստանի ճարտարապետութիւնն էր, որ կը ցոլացնէր աւատապետական աշխարհահայեացքը, կղերականութեան ձեռքը զէնք դարձած։ Թորամանեան կը գրէ — «Եթէ հնարաւոր լինի փոքր ի շատէ պատկերացնել հայ աշխարհի մէջ երկրաւոր բոլոր բարիքները վայելելու մենաշնորհեալ դասակարգի կենցաղը, այնուհետեւ դիւրին կը լինի հետեւցնել դասակարգային շղթայի ստորինաբար դէպի եղբր իջնող օղակներու հետզհետէ նսեմանալը մինչեւ վերջին դժբախտ օղակները, որոնց ի տեղեկութենէ աշխարհի ճակատագիրն է նախամարդոց նման ապրել եւ տառապիլ խրճիթներու, խուղերու եւ մութ քարայրներու մէջ» (Հայաստանի արքունական եւ իշխանական ապարանքները ու անոնց ներքին կենցաղը, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ, 1917, թիւ 6, էջ 56)։

Ըստ Մ. Մազմանեանի, Թորամանեանի այս խօսքը փա՛ստ մըն է հետեւցնելու թէ վաստակաւոր ճարտարապետը հասած է այնպիսի եզրակացութիւններու, որոնք հայ ճարտարապետութեան զարգացումը կը բաժնեն բոլորովին տարբեր շրջաններու, եւ բոլորովին տարբեր՝ «քաղքենի պատմագրութեան ընդունած աւանդական ոսկեդարեր»։ Եւ, կ'աւելցնէ Մազմանեան, այսպէս Թորամանեան քանդեց քաղքենի պատմագրութեան հիմերը՝ նիւթական մշակոյթի յուշարձաններու իր անաչառ ուսումնասիրութեամբ։ Միւս կողմէ, «Թորամանեան ցոյց տուաւ հայ ճարտարապետութեան սերտ կապը փոքր-ասիական երկիրներու (Գաբադովկիոյ, Սուրիոյ) ճարտարապետութեան հետ։ Հայ ճարտարապետութիւնը քննեց ոչ թէ մեկուսացած, այլ հարեւան ժողովուրդներու ճարտարապետութեան հետ իր աղերսին մէջ, արձանագրելով անոնց փոխադարձ ազդեցութիւնները»։

Մազմանեան շատ սխալ գաղափար ունի Փոքր Ասիոյ մասին, որ ոչ Գաբադովկիան է, ոչ ալ Սուրիա,— շատ սխալ գաղափար ունի նաեւ Թորամանեանի տեսակէտներուն մասին, իբրեւ «մարքսիստ»՝ իր կառքին ուզելով կապել Թորամանեանի աշխատութիւնները։ «Հայ բուրժուազին, կ'ըսէ Մազմանեան, իր երազներուն իրականացումը կը կապէր Արեւմուտքի դրամատիրական երկիրներուն հետ՝ հիւսելով իր անցեալն այդ երկիրներու անցեալին հետ»։ Այս ծիծաղելի խօսքին յետոյ, հարկ է ըսել թէ ոչ Սարչիկովսկի, ոչ ալ Թորամանեան կ'ուրանան բիւզանդական ճարտարապետութեան ազդեցութիւնը հայ ճարտարապետութեան վրայ, ինչպէս ոչ ոք կ'ուրանայ թէ հայ ճարտարապետութիւնը կրած է նաեւ ազդեցութիւնը հարեւան ժողովուրդներու ճարտարապետութեան,— տարբեր է հարցը՝ եթէ ոմանք որոշ ինքնատպութիւն կամ գերապտութիւն կուտան հայ կամ ուրիշ ժողովուրդի մը ճարտարապետութեան։

Ճարտարապետ Մազմանեան ուրիշ սխալներ ալ ունի,— իբր թէ Թորամանեան հալածուած է պարզապէս իր այս տեսակէտներուն համար։ Իբր թէ հայ բուրժուազին վերաբերուող եւ անվերապահ «[illegible]» նեղեր են Թորամանեանը «իր կեանքի ողջ ընթացքում»։ Բայց Թորամանեանի տեսակէտներուն հետ երբեք կապ չունի թշուառութիւնը, զոր կրեց այս վաստակաւոր ճարտարապետը։ Սիրուած գիտնական մըն էր ան, եւ Հայաստանի թէ արտասահմանի մէջ չկայ նոյն իսկ հայ դպրոցական մը, որ պարծանքով չյիշէ Թորամանեանի անունը։

Սիրուած ըլլալը պատճառ մը չ'ր[...] հայ բուրժուազին հետաքրքրուէր[...] քաւոր գիտնականին վիճակով եւ[...] ժողովակէր նիւթապէս։ Հայ բուրժ[...]ազին այն դասակարգն է որ տեսա[...] չունի բնաւ, ինչպէս սիրտ չէ ունե[...]ցած երբեք։

Այսպէս կամ այնպէս, ճիշդ է[...] Թորամանեան անօթի օրեր անց[...] Բոլոր ատրիճանի մտամփոփութ[...] ուէր, գիտական խոր հմտութեամբ[...] տուած՝ Թորամանեան երկար ժա[...]նակ մուրացկանի կեանք կը վարէ[...] գրկովկասի քաղաքներուն մէջ [...] թէ ի՛նչ կը գրէ ականատեսական Ն. Մ[...] — «Այցելելով ցուրտ, տաքութենէ[...] լորովին զրկուած սենեակի մը մէ[...] մինչեւ ծունկերը անձրեւի ջուրով թր[...]ջուած, (եւ անձամբ տեսայ այս վի[...]ճակը),— Թորամանեան հասատակ[...] քատութեան ծայր աստիճանին հա[...] րով անօթի կ'ապրէր ան, վրայ[...]խը ցնցոտիներով ծածկած» ([...]գեկոյցը, 1908)։ Ինքը, Թորամանեան է, որ 1909ին Մշակի մէջ հրատարակուած նամակով մը կը գրէ— «Ոչինչ ստացած եմ, բացի միայն[...] ազգային հին զգեստներէն, որ մին[...] նաբար բարեհաճեր էր դրկել ինծ[...] ցնցոտիներէս ազատելու համար միա[...]ւոլ այդ ցնցոտիները բաժնեցի էջմիածնի մէջ գաղթական աղքատներուն»։

Այս աստիճան թշուառութեան մատնուած, այս մեծ գիտնականը չի յուսահատիր սակայն։ Կ'աշխատի յամառութեամբ եւ մոլեռանդութեամբ։ Պահ մը կը վայելէ Ն. Մառի հովանաւորութիւնը։ Եւ գլուխ կը հանէ, ինչպէս կը գրէ, «ոչ միայն ինծ, այլ եւ համայն գիտական աշխարհի համար յ[...]հեկան մի մեծ գործ»։ Թորամանեանի յուսադրողն ու նախահաւանողը պաշտպանը, սակայն, օտար մեծ գիտնականներն էին, տրուած։ «Ես, կը գրէ Ն. Մառ, ամէնէն առաջ լոյսի կը սպասեմ ճարտարապետական յուշարձաններու [...]ուէն, երբ սորվինք հասկնալ այդ լեզուն,— յանձին Թորամանեանի կը տեսնեմ այդ լեզուի առաջին ուսուցիչը»։

Եւ ահա Սարչիկովսկին, հայ ճարտարապետութեան նուիրուած էր իր կու հատոր հոյակապ գործին յառաջաբանին մէջ, կը գրէ.— «Հայաստանի արուեստի ուսումնասիրութեան [...]րական առաջնորդն է Թորամանեան։ Անոր աշխատութիւններուն կողքին ուրիշ ամէն գործ երկրորդական կ[...] «Մնացածը», Եւ. Վիէննայի, [...] գիտնականը կ'աւելցնէ թէ իր ծանր աշխատութեանը պատրաստութեան համար ճամբայ բացողը դերը կուտայ Թորամանեանի մէկ գործին։

Դժբախտաբար կորսուած է այդ գործը.

Թորամանեան, յաճախ, լալու աստիճան յուզուած կը պատմէր թէ ինչպէս կորսնցուց երկար տարիներու անքուն գիշերներու իր վաստակը 1918ին, Ալեքսանդրապոլի կայարանին մէջ, երբ ամէն ոք կը փախչէր, կը խնդրէ ամէն անկէ արկղերու մէջ դրած իր ձեռագիրները, չափագրութիւնները եւ լուսանկարները, ու փոխադրել Թիֆլիզ։ Կը դիմէ նաեւ Կարճիկեանի, Ոչ ոք կ'ընդունի։ Փախուստի ժամանակ՝ Թորամանեան կը կորսնցնէ իր այդ թանկագին աշխատութիւնները։ Կորուստ մըն էր այս, մի՛ծ կորուստ մը, զոր չմոռցաւ Թորամանեան մինչեւ իր մահը։

Այս կորուստին տակ ընկճուած, բայց յամառ, վերջին տասնամեակի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՑՈՒՐՏ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Նաւավարը համոզեցինք եւ երկու [illegible] միւս ափը հասանք։ Հեռուէն տեսանք ամենածայրի վրանին մէջ կիներ։ Հաստատապէս գիտնալով որ Հայ են, գացինք իրենց մօտ։ Հաց կ'եփէին։ Երբ մեզ տեսան, սկսան արտասուել եւ անմիջապէս երեք չորս հաց տալով մեզի պատուիրեցին որ այդ կողմերը չ'երեւանք։ Ես այն օրը սուտ աղջիկի հանդերձանքս նկատի առնելով շատ տգեղի գիմագիծ մը առած էի, աչքերս կիսախուփ, քթիս բերնիս եւ երեսացոտութիւնս ծայրայեղօրէն չափազանցուած, նմանապէս քրոջս։ Գետեզերքէն մեր տաղաւարները լքելով հասանք գետափ, մտանք նաւ որ դժուարութիւն մը չունէր այս կողմէն։ Մինչ այս մինչ այն սկսած էր մթնել, նաւակը պիտի մեկնէր երբ սուլիչի ձայն մը կեցուց նաւավարը։ Չէչէն ճիւաղ մը եկաւ, Զուպէր անունով։ Երբ գետին մէջտեղը հասանք, կեցնել տուաւ մակոյկը եւ սկսաւ հարցուփորձել։

— Ձեզ ջուրը պիտի նետեմ, ըսաւ խնդալով։ Լաց ու կոծ, պաղատանք անօգուտ։ Գաղանը թէ Չէչէն էր եւ թէ մէկ երկուքը մէկ ձեռքով օդին մէջ բռնելու աստիճան հուժկու։ Մեզ երկուքս կուրծ կուրծքի զարնելով ձգեց ջուրը, ես ձեռքերս ու ոտքերս շարժելով եկայ ափը, հակառակ լողալ չգիտնալուս։ Միւս ընկերս լողալ գիտէր։ Այդ գիշերուան քաշած վախիս ու ցուրտին հետեւանքով արդէն իսկ խարխուլ առողջութիւնս խորտակուեցաւ եւ հիւանդացայ։ Քոյրս անօթի է, փոսացած աչքերը կը լճանան ի տես իմ տառապանքիս։ Քո՛յր, նայէ ինծի, արդեօք որքա՞ն արտասուք քամեցի զոյգ աչքերէդ եւ որքան արիւն բարի սրտէդ եւ հակառակ այս բոլորին դրեթէ չկրցանք քեզ ազատել. նե՛րէ՛, որովհետեւ մեր վերջին բաժանումի վայրկեանին մենք չէինք յանգիր կարծել թէ այդ բաժանումը յաւիտենական պիտի ըլլայ։ Ես ուզեցի մահէն ձողոպրիլ, ինչպէս դուն գիտես՝ ոչ թէ այսօրուան ամօթալից կեանքս քարշ տալու, այլ քեզ կարենալ ազատելու հեռանկարով, բայց աւա՜ղ, կարծես բու մը կը գուժէ թէ անդառնալի եւ անդարմանելի կորուստներու շարքին կը պատկանիս։

Կ'ըսեմ,— Լուսնթագ, հոգիս, առ սա վերարկուն, գնա՛ տես եթէ Արաբները հաց բերած են՝ փոխանակէ։ Եւ կ'երթայ, քիչ յետոյ,— Սամուէ՛լ, Սամուէ՛լ խեղդուկ ձայն մը կը հասնի ականջիս, ընդոստ վեր կը ցատկեմ ու կը վազեմ սրտաճմլիկ տեսարան մը ականատես ըլլալու համար։ Անօթիներու խումբը (որոնց եւ ալ կը պատկանէի), տեսնելով փոխանակած հացը, կը յարձակին վրան եւ կը սկսին իրարու ձեռքէ խլել։ Հացը արդէն յափշտակեր էին երբ ես գացի։ Հազիւ կրցայ ազատել զինքը, յաւէտ պաշտելի Լուսնթագս արիւնլուայ դէմքով։ Հիմա հաց ալ չկար, վերարկու ալ, մինչեւ այդ վայրկեանը երբեք այդ աստիճան դէպի մահ դիմելու վճռականութիւն չէի ունեցած։

Մեր «պահապան» Չէչէններէն Եուսէֆ, բաղդատմամբ միւսներուն, խղճամիտ կ'երեւար։ Այդ օրերուն ինծի պէս ծպտուած տղաք քանի մը ոսկի կաշառք տալով իրենց խեղութիւնը անվտանգ կրնային յայտնել։ Ես ալ որոշեցի իմ խեղութիւնս յայտնելով Եուսէֆին ծառայ ըլլալ, բայց դրամ չունէի։ Ջէ՞ որ մահուան հետ քաշքշամացեր էի, ալ դրամին ի՞նչ պէտք ունէի. իմ մեռնելէս յետոյ քոյրս ալ միայնակ չպիտի մնար, Հայկուհին կար։ Չէչէններէն Իսրաֆիլը իր քով ծառայ մը ունէր. ընդհանրապէս տղաք, որոնց պաշտօնն էր ցերեկը ոչխար չափով ուղտափուշ հաւաքել, ձիերուն հոգ տանիլ, մինչեւ կէս օր։ Կէսօրէն մինչեւ երեկոյ քնանալու իրաւունք ունէր, որպէսզի գիշերը մինչեւ լոյս իր ծառայած վրանին առջեւ իր հաւաքած ուղտափուշը վառէր եւ հսկէր, եւ արտաքին յարձակումի մը պարագային անմիջապէս արթնցնէր Չէչէնը։

Ահաւասիկ այն պաշտօնը զոր կ'ուզէի մահուան գնով ձեռք ձգել փոխան փոր մը հացի։ Այս մտածումով, առանց ոչ ու ձախ նայելու կը յառաջանայի։ Քոյրս հասնելով հարցուց թէ ո՞ւր կ'երթամ։ Ցոյցինեցի որոշումս։ Ոտքերուս կը փաթթուէր որ ետ կենամ մտադրութենէս, բայց անօգուտ։ Մեր գրացիներն ալ կը կարծեն եղեր թէ հիւանդութեան նոպայէ մը բռնուած՝ քրոջս հետ կը կռուիմ։ Եւ բոլորը կը զարմանային, նկատի առնելով մէկ ժամ առաջուան վիճակս, թէ ինչպէս առողջացած եմ։

Գացի եւ գտայ Եուսէֆը մինակը։ Բարեւեցի, փոխադարձ բարեւ տուաւ «աղջիկս» ըսելով։ Սարէն ձորէն խօսքեր բերելով թէ իմ հայրս վեց տարի կառավարական հարցաքննիչ պաշտօնեայ եղած է եւ թէ մենք որքան դժբախտութիւններէ անցնելէ յետոյ այժմ կտոր մը չոր հացի կարօտ մնացեր ենք, ի վերջոյ խնդրեցի որ պէտքի գիտ իր քով առնէ իբրեւ ծառայ։ Այս բոլոր խօսքերը մաքուր եւ բարձր Թուրքերէնով կը խօսէի։ Մարդը պատասխանեց թէ.

— Շատ լաւ, աղջիկս, բայց տեսնուա՞ծ բան է որ քեզի պէս պզտիկ աղջիկ մը — եթէ նոյն իսկ մեծ ըլլայիր — իբր ծառայ ընդունուի։ Ան պատճառը քեզի սորվեցնողը մեր շուն Ապտիլ Գատիրն է, որուն հետ միշտ կը վիճաբանինք պատուի եւ բարոյականի մասին։ Ես Չէչէն ըլլալով հանդերձ ոչ մէկուն պատիւին դպած եմ եւ ոչ ալ խիղճէ դուրս սպանութիւններու մասնակցած եմ։

Ես պատասխանեցի.

— Եուսէֆ էֆ. վերը Աստուած, վարը դուն։ Քու վեհանձնութեանդ ապաւինելով կրնամ յայտնել թէ ես ոչ թէ աղջիկ, այլ մանչ եմ։

— Ա՜... լաւ, մի՛ վախնար տղաս աւելի վերջ արդէն ջարդ չկայ, բայց դուն որ կ'ըսես թէ հայրդ պաշտօնեայ էր, կրնա՞ս Թուրքերէն գրել։

— Ամենայն սիրով, ըսի, առի մատիտն ու թուղթը եւ ճիշդ ու ճիշդ կուսակալի մը ուղղուած ձեւով եւ ոճով աղերսագիր մը գրեցի, քիչ առաջ ուած բամբիշներուս բովանդակութեամբ։

Վրանէն դուրս՝ հեռուն կը տեսնէի քոյրս նայուածքը իմ կողմս ուղղած՝ կ'արտասուէ՞ր։ Մարդը անմիջապէս ինծի հին «զալփագ» մը եւ վերարկու մը տուաւ։ Ցակուէն խօսակցութիւնը նը կլլացած մարդ մը եկաւ խմոզ տալու թէ Արաբները նորէն եկեր են ցոյց ու կորեկ ծախելու։ Չէչէնը ծիւռ տոպրակ մը տալով ինծի, հրամայեց որ բերեմ հետեւիմ։ Գետափէն բաւական վեր գացինք — գետափը աւելի ցած էր եւ ճամբայ մը կ'երկարէր — երկու փամփուշտ արձակեց որով Արաբները խուճապի մատնուեցան եւ չառնելով իրենց հացը հաւաքելու իսկ ժամանակ չունեցան։ Ինծի հրամայեց հացերը իմ բերած տոպրակիս մէջ լեցնել, եւ կրցածիս չափ ուտել, մնացածը ծախել, դրամը իրեն բերել։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱԶԵԱՆ

(Շար.)

(6)

21-3-34

Որբերու ագարակի ծրագիրը

ooooo

ԽՄԲ. — «Երկունք»ի վերջին թիւէն կ'արտատպենք այս գրութիւնը, որ կը փորձէ գործնական գետնի վրայ դնել Զ. Ո. Միութեան ագարակի ծրագիրը։ Կ'ուզէինք ուրիշ կարծիքներ, մանաւանդ գործնական գետնի վրայ, եւ լսել «Յառաջ»ի կամ «Երկունք»ի միջոցաւ, որպէսզի կարելի ըլլայ մտածուած վճռական մը կայացնել այս ձեռնարկը։

Հիմա որ ագարակի ծրագիրը այլ եւս հրապարակ կուգայ, կ'աճապարեմ մտածումներս գրի յանձնել եւ մեր նկատողութեան տակ հանել կարծիքներս.

Ինչպէս ամէն Զօմակեան, ես ալ ինչպէս կը խանդավառուիմ ագարակի ծրագրին իրականացումով.

Ահա կը ներկայացնեմ առաջարկիս կէտերը, որոնց վրայ պէտք է հիմնուած ըլլայ ագարակի գործը։

— Նիւթական հնարաւորութիւն.

— Ագարակի մը գնումը յաջողցնելու համար, անհրաժեշտ է մօտաւորապէս հարիւր հազար ֆրանք (100,000)։

2.— Ինչպէս ճարել 100,000 ֆր.ը.

— Այս գումարը ճարելու համար մեր միջոցներէն յոյս չունենալով, միեւնոյն ատեն որբը իր գլուխը հպարտութեամբ բարձր բռնել կարենալու համար, անհրաժեշտ է կազմակերպել բաժնետիրական ընկերութիւն մը։ Այսպէս, 1000 բաժնեթուղթ 100 ֆր.նոց = 100,000 ֆր.։ Եւ 2% տոկոս վճարել 3րդ կամ 5րդ տարիէն սկսեալ։

I.— Ինչո՞ւ հինգ տարի անտոկոս.

— Գործի մը ձեռնարկութեան առաջին քանի մը տարիները բնականաբար չեն կրնար մեր ցանկութեան համաձայն ընթանալ։

II.— Ինչո՞ւ 2% տոկոս.— Զուգելով ջանագործման եւ եկամուտի աղբիւրի դեր կատարել եւ դառնալ հայ ժողովուրդի փոքրիկ, ո՛չ շատ փոքրիկ ցեղերը, բայց միեւնոյն ատեն ցանկալով ընկերներու ուշադրութիւնը միշտ կեդրոնացած պահել մեր ագարակի վրայ, եւ ի հարկին իրենց շուքերը համոզել եւ այդպէսով նոր հիմնադիրներ ճարել մեզի, պէտք է որ ապահովութիւնը տանք թէ նիւթական զոհողութիւն չէ, որ կ'ընենք, այլ կը տրամադրենք մեր բաժինը որ ի հարկին կարելի է ետ քաշել, օրինակ երեք տարի յետոյ,

3.— Ի՞նչպէս տեղաւորել 1000 բաժնեթուղթը.— Ըստ իս ծծծագելի թիւ մըն է այս, որ կարելի է յաջողցնել միայն Ֆրանսայի մէջ։ Առ նուազն նոյնքան կարելի է տեղաւորել արեւելեան Եւրոպայի եւ Սուրիոյ մէջ, ուր շատ աւելի զօրաւոր է Զ. Ո. Միութիւնը։

Իսկ եթէ հանգամանքներուն եղանակով գործենք, արդիւնքը 5000էն աւելի չըլլար։ Այս եղանակով խոր համոզում ունիմ յաջողութեան։ Անձնապէս պարտքի տակ ըլլալով հանդերձ, պատրաստ եմ բաժնեթուղթ գնելու, եւ այստեղի քանի մը տասնեակ ընտանիքներուն մէջ կրնամ առնուազն չորս հատ ալ տեղաւորել։ Ուրեմն երբ ես իմ սահմանափակ միջոցներովս կրնամ հինգ հատ տեղաւորել, ալ ինչո՞ւ չեն կրնար Փարիզի այն տասնեակ մը իրապէս եռանդուն ընկերները իրենց լայն շրջանակներով։ Ինչպէս եւ միւս մասնաճիւղերը

Մեր բաժնեթուղթերու տեղաւորման մէջ կրնան օժանդակել մեր բարեկամ Դաշնակցականները։ Բայց մէկ պայմանով։ Հակառակ Դաշնակցական ըլլալուս, կ'ուզեմ որ Զ.Ո.Մ.ը միշտ մնայ անկախ եւ տարբեր գործի վէճեր պէտք չէ խառնուին մեր գործին.

Մենք Ապրիլեան արհաւիրքի մանգաղէն պրծածներս, մեր սեւ ճակատագրի նոյնութեամբ եղբայրացած որբերու մէջ՝ անտեղի վէճերով չենք ուզեր եռանդ սպառել։

4.— Ո՞ր շրջանէն գնել հողը.— Ֆրանսայի չորս կողմը կը յաւակնիմ ուսումնասիրած ըլլալ, թէ իմ տեղափոխութիւններուս առիթով եւ թէ գիրքերով։ Եւ հիմա որ հոս հաստատուած եմ, եւ կը տեսնեմ իր շուրջս իրական կերպով, կրնամ հաստատապէս ըսել թէ Loiret նահանգի մէջէն գնելու ենք ագարակը։ Եւ Montargisի arrondissementէն, քան թէ Orléansէն։ Ինչու։

Եթէ ուրիշ տեղերէ կարելի է գնել քիչ մը աւելի աժան, ինչպէս Թուռ, Քլէրմոն - Ֆէրան, Լա Գոռ (Վօժ), կամ Նորմանտի եւ Տորտոներ եւն. դարձեալ պէտք է նախընտրենք Մոնթարժիի շրջանը, որովհետեւ փոխադրութեան խնդիրը, (այնքան կենսական, հողի արտադրութիւնը կարենալ ծախելու համար), ամենալաւ կերպով լուծուած է այստեղ, Փարիզէն 108 քմ., կապուած երկաթուղիով եւ գեղեցիկ ռուտ ճամբաներով։ Այսպէս իսկական հողագործական շրջան մը, որ մօտ է Փարիզի, իսկ Փարիզը պիտի ըլլայ անտարակոյս արտադրութեան գլխաւոր շուկան։ Թէեւ կան գոհացուցիչ շուկաներ, Մոնթարժի, Ժիէն, Օրլէան յիշելու համար գլխաւորները։ Հողը բարեբեր է, օդը առողջ, անձրեւները ընդհանրապէս առատ, կան ոռոգման համար canalներ։ Խնամ յարմար է ցորենի, գարիի, շատ առատ է տանձը, խնձորը։ Կանանչեղէնի արտադրութիւնը միջակ է։ Բայց շատ առաջնակարգ գետնախնձոր եւ սոխ կը բուսնի։

Կան քանի մը շաքարի գործարաններ, դիտած եմ ճակնդեղներու անսահման դաշտեր։

Անասնապահութեան տեսակէտով, հաւ եւ ճագար բուծանելը շատ աւելի ձեռնտու է հոս, քան այլ շրջաններ։

Արօտավայրերու շատութիւնը ձեռնտու կը դարձնէ կաթնատնտեսութիւնը եւ կովարուծութիւնը։

Օրինակ, միեւնոյն տարիքի եւ տեսակի կով մը կարելի է հոս գնել 3,500 - 4,000 ֆրանք, մինչ ուրիշ տեղ առնուազն 5,000 - 6000 ֆր. է։

Խորհեցէք անգամ մը որ Փարիզի Մաժի եւ ուրիշ ընկերութիւնները կաթը ագարակներէն կը գնեն 0,70 - 75 սանթիմէն կամ աւելի, այս մասին լաւ տեղեկութիւն ունիմ։

Ցորենի գինները կառավարութիւնը կը պաշտպանէ, այնպէս որ մեզի կը մնայ խնամ եւ գործնական կազմակերպումը հացահատիկի մշակութեան, prix de revientը կազմել՝ գիտնալու համար շահ ու վնասի տարբերութիւնը։ Կարծեմ այսքանով մտքերս ձեզի հասկցուցած կ'ըլլամ։

Կ'ենթադրեմ թէ 25 որբ ընկերներ գոհացնելու չափ կ'ըլլայ 100,000նոց ագարակ մը, առաջին առթիւ։

Օ՛ն, ուրեմն ընկերներ, դէպի գործ, դէպի որբերու ագարակին իրականացումը. եւ թող երբեք, երբեք յոռետեսութիւնը չկասեցնէ ձեզ։

Ա. ՋՈՄԱՔԼԵԱՆ

նաւ ու գրեց գործերը, որ յիշատակեցինք երէկ։

Այդ գործերը պիտի մնան թանկագին վկայարաններ հայ ճարտարապետութեան փառքին, ինչպէս կոթող մը իր անմոռանալի յիշատակին։

Ցարգա՛նք իր յիշատակին։

Այս վերջին տարիներուն, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, կը ժամանակէր հնագիտական արշաւախումբերու, այսպէս կարեւոր ուսումնասիրութիւններ կատարելով Հայաստանի զանազան շրջաններու հին աւերակներուն մասին։

Ու կը մեռնի աշխատանքի պատնէշին վրայ

Կը թողու այրի մը, մանչ եւ աղջիկ երկու զաւակներ, Նազիկ եւ Դաւնիկ։ Անի նաեւ մեծ աղջիկ մը, Սիրուշ, այժմ բժիշկ. ուսանող, ամուսնացած բժիշկ. ուսանողի մը հետ։

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՆՈՒԷՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ

oooo

«Հասկ», Անթիլիասի կաթողիկոսարանին պաշտօնաթերթը, կը գրէ իր վերջին թիւով.—

Մեծափառ Վեհ. Սահակ կաթողիկոս գրաւոր պատգամ մը ուղղեց Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու նախագահին, Նիւ Եոթ Ֆառնոտէյլըրի վարիչ Մ. Էյխըրի միջոցաւ մատուցելու համար Ն. Վսեմութեան Զատկի առթիւ։

Պատգամին նպատակն է վեր հանել Ամերիկայի մարդասիրութիւնը, որուն շնորհիւ, Մեծ Պատերազմի աղետաւոր տարիներուն յառաջ եկած թշուառութիւնը ամոքուեցաւ, այդպէս օրհնութիւն մը եղաւ Ամերիկայի կողմէն ցոյց տրուած քրիստոնէական եւ եղբայրական օգնութիւնը։ Բիւրաւոր կեանքեր փրկուեցան եւ մանաւանդ հազարաւոր որբեր խնամուեցան շնորհիւ Նիր Իսթի կազմակերպած որբանոցներու մէջ, որոնց մէկն էր Անթիլիասի որբանոցը, որ այժմ կաթողիկոսարանի վերածուած է Իր Տիրակալութեամբ եւ յարակից մասերով։

Մեծափառ Հայրապետը իր սրտագին շնորհակալութեան եւ օրհնութեան հետ Նախագահին նուէր ղրկեց նաեւ երկու հատ մատաղատունկ մայրիներ Լիբանանէն, իբրեւ խորհրդանշան Արեւելքի եւ Ամերիկայի միջեւ հաստատուած մարդասիրական յարաբերութեան, որպէսզի Սպիտակ Տան մարգագետնին մէջ տնկուին անոնք, իրենց մշտադալար կանաչութեամբ յիշեցնելու համար եղբայրասիրութեան եւ մարդասիրութեան անմոռանալի գործը, որ օծուած է քրիստոնէական ոգւով եւ նուիրագործուած Աշխարհի Փրկչին լուսափայլ Յարութեամբը, որ խորհուրդն է անմահութեան.

Նիր Իսթ Ֆառնոտէյլըրի Լիբանանի եւ Սուրիոյ ներկայացուցիչ Տոքթ. Թ. Էյմըր եւ Մր. Մարշ՝ Ցուծաստանի ներկայացուցիչ փետր. 23 ուրբաթ կէսօրէն առաջ Կաթողիկոսարան եկան եւ պաշտօնապէս ընդունեցին Հայրապետական պատգամը — հայերէն եւ անգլերէն — եւ երկու մատաղատունկ մայրիները, որոնք արդէն ճամբայ հանուած են դէպի Նիւ Եորք ճիշդ ժամանակին հասնելու համար։

Նախագահ Ֆ. Րուզվէլթ պաշտօնապէս պիտի ընդունի Հայրապետին պատգամը եւ նուէրը։ Պատգամը նոյն ատեն պիտի հաղորդուի Ամերիկայի ժողովուրդին հեռարձակով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Ռուանի մէջ

ooooo

ՌՈՒԱՆ, 19 Մարտ (Յառաջ).— Տնտեսական տագնապին սուր ճիրաններուն տակ դեռ կը գալարուի մեր գաղութը։ Եւ այս ամսուան մէջ գործազրկութեան ենթարկուեցան քանի մը ընտանիքներ եւս։ Մեր անգործ հայրենակիցներու թիւը չի պակսիր։ Տագնապին սկիզբէն ի վեր մեր անգործ հայրենակիցները պետական նպաստ չեն ստանար։ Ո՛ր դուռը զարնեն, իրենց ապրուստը ապահովելու համար։ Գործադրոյն պէյ էֆէնտիներ, արքեպիսկոպոսի մը գիւղը շահագործելով կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափէք եւ քաղաքէ քաղաք միթթինկներ կը կազմակերպէք, հայ ժողովուրդի մեծ կուսակցութեան դէմ։ Այս խեղճերը դիւրին մը չա՞փ ալ արժէք չունին։

Մարտ 3ին յանկարծակի հիւանդացաւ ընկ. Սարգիս Գրքեան։ Անմիջապէս փոխադրեցինք հիւանդանոց եւ յաջորդ օրը Ջուր առին իր ձախ կողէն։ Կը մաղթենք արագ ապաքինում։

Վ. Խաչատրեան

ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

>>> <<<

Վիէն,— Մարտ 10ին Էսթրէկէնի մէջ տեղի ունեցաւ Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան 30ամեակին առթիւ թէյասեղան մը։ Ներկայ էին աւելի քան երկու հարիւր հոգի։ Օրուան նախագահը Գ. Ս. Թէրզիեանական քանի մը խօսքով հանդէսը բացուած յայտարարելով հրաւիրեց Կրթասիրացի նորակազմ երգչախումբը որ երգեց «Ցայտոբիկը»։ Արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Գեորգ Շաթաֆեան, էլմոն Թէրզիեանցուպեան, եւ մեր անմոռանալի ընկերոջ հանգուցեալ Գօզոս Այանեանի փոքրիկ տղան՝ Արամը։ Երգեցին Տ. Արմենուհի Գէորգէրեան, եւ օր. Անայիս։ Ցետոյ Ն. Թաշճեան տրտմանից Կրթասիրացին նուիրուած իր «Մենք Հայաստանց»։ Գեղարուեստական բաժնի լրանալէն անմիջապէս վերջ՝ անուրդի դրուեցաւ խոշոր նապաստակ մը եւ գոյացաւ երեք հարիւր ֆրանքի մօտ գումար մը։ Պիտի յատկացուի Երեւանէն Նոր Մալաթիա բերուելիք ջուրի խողովակներուն շինութեան։ Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Կրթասիրաց Ֆրանսայի շրջանի գործադիր յանձնախումբի ներկայացուցիչ Գ. Ց. Սրբազործեանը, որ նախ ջերմապէս շնորհաւորեց կատարուած աշխատանքները։ Ցետոյ պատմեց Հայրենի յուշեր եւ ծանրացաւ Կրթասիրաց գործունէութեան վրայ, որ ոչ միայն ջարդերէն փախած 2500է աւելի որբեր ու որբուհիներու տարիներ շարունակ խնամեց եւ դաստիարակեց, այլ հիմգրաւ Նոր Մալաթիոյ, ուր ամփոփուած են աւելի քան երեք հարիւր Մալաթիացիներ «Կրթասիրաց» ամէն բանէ առաջ հայկական է եւ իբրեւ այդ անմիջական բաժնեկիցը իր երկրին դժբախտութեան եւ թէ երջանկութեան։ Ահա թէ ինչու կ'ապրի ան եւ դեռ երեսուն անգամ երեսուն տարիներ պէտք է որ ապրի»։

Եւ ահա նուագածուները սկսան հնչեցնել «Մեր Հայրենիք»ը, իսկ երգչախումբը կարդով երգեց Կոմիտասի դաշնաւորած երգերէն։ Թէյ եւ պիւֆէ բաշխուեցաւ ներկաներուն։ Հանդէսը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը չորսը։ Ներկաները ցրուեցան խոր սրտի գոհունակութեամբ

Նշան Բաշխեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿ. ԴԱՏԸ ՎԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ooooo

Պուքրէշի «Արարատ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 մարտ).

— «Բարեկամ մը, անցեալ օր մեզ կը մեղադրէր.

— Ինչո՞ւ չէք խօսիր հայկ. դատը լքողները։

Ձենք գիտեր անձնապէս որո՛ւ կ'ակնարկէր մեր բարեկամը. բայց որու ալ դպի իր ակնարկութիւնը, պարզ է մեզ համար բան մը,— դասալիքներ են անոնք որոնց սրտին այլ եւս չի խօսիր հայկ. արիւնոտ դատը, ի՛նչ կուսակցութեան մէջ ալ ըլլան, հայութեան ո՛ր հատուածին ալ պատկանին

Ճիշդ է որ բան մը թուլցած է հայկ. ճակտին վրայ։ Ոմանք լքած են իրենց երէկուան ուխտը, ու գացած են իրենց կրպակը կամ տաքուկ անկողինը քաշուիլ՝ այլ եւս անկարող հորիզոնը դիտելու. ուրիշներ, ուրացած իրենց հաւատքը, կը ծիծաղին երէկուան ճիգերուն վրայ. կան ալ որ նոր ճիգերու անտակ, ու անկարող իրենցմէ բան մը զոհելու՝ գոհ են եղած Հայաստանով, ու երջանի՛կ որ Մոսկուան իրենց համար հայրենիք մը կը շինէ։ Կան վերջապէս թերահաւատներ, յուսահատները, եւ նաեւ, ինչո՞ւ չէ, այլասերածներ ալ որ՝ իրենց հոգին օտարին ծախած՝ կ'ուզեն մոռցնել հայկ. դատը, երբեմն դուրսէն հարուածելով զայն, ու երբեմն ներսէն դաւելով...

Այո՛, դասալիքներուն ամէն տեսակը կայ մեր ժողովուրդին մէջ։ Ցոյսերը այնքան վառ էին, ու յուսախաբութիւնը այնքան խոյուն եղաւ որ բոլոր թուլամորթները իրենց ուխտը մոռցան, ու լքեցին հայկ. դատը...

Բայց, ո՞վ կը կարծէ որ կը մեռնի հայկ. դատը։ Որքան ալ զօրաւոր ըլլայ թշնամին, ու որքան ալ նպաստաւոր ըլլան օրուան պայմանները իրեն, դատ մը, որ դարերուն խորունկէն կուգայ, որուն համար այնքան սերունդներ իրենց արիւնը տուին եւ որ իր ուխտը թրծեց հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ, չի կրնար մեռնիլ։

Չի մեռնիր հայկ. դատը, քանի այս ժողովուրդին մէջ կայ ուխտուածներու փաղանգ մը՝ որ իր հոգին խոր վառ կը պահէ լի հայրերուն կտակը, ու չի սահմանի ոչ փորձութիւններէն, ոչ թշնամիներուն ուժէն ու թիւէն, ոչ ալ վաւանգաւկ ռէժիմներէն։

Ու այդ դատը պիտի չլքուի՝ որքան ալ շատնան ուրացողներն ու դասալիքները։

Ու ան պիտի պրկէ մեր ճիգերը միշտ, բայց ոչ այն ցնորական մանկամտութեամբ որով կոխսաղած ըլլողները կը սպասէին օտար զինուորներու վասփոր մտաքին, ոչ ալ երգաբաններէ գաղցած հայրենասիրութեամբ՝ որ իրապէս կը հաւատար թէ քանի մը ռումբով կը փրկուի Հայաստանը, թէ երկու մօսինով կարելի է զգետնել Թուրքիան, թէ «մեր բահերով կ'անենք նորա չան սատակը»...

Որովհետեւ շահելու համար արիւնաթաթաւ դատ մը որպիսին է մերը, պէտք չէ գերագնահատել մեր սեփական ուժերը. կամ լէպլէպիճիի տեղ դնել Թուրքը, այլ լուրջ ու իրատես մնալ, հետեւիլ դէպքերու զարգացման, ու պատրաստ գտնուիլ ամէն փորձութեան առջեւ։

Հետեւաբար սրճէք չունին ոչ սալոններու մէջ յճֆուած տղայական Ուխտերը, ոչ թղթերու սիւնակներէն թշնամիին վրայ տեղացող սնամէջ Ռիզալները, ոչ ալ Նափոլէոնի պատմուածները ոյ երէկուան համեստ հայդուկներուն կռնակը կ'անցնին հոս.

Մէկ սիրտ, մէկ ճակատ։ Այդպէս կը շահուի ցեղի մը դատը։ Ոնիր է ճակատը ներքե, կամ հատուածներու բաժնել ցեղը՝ լքելով անոր դատը։ Ամէն ներք որ մեր հոգիներուն մէջ կը բացուի թշնամիներուն յաղթանակն է մեր դատին վրայ»։

ՍԻՆԱՂ

Ժիւլէր Սթիւրբի, մեծ նկարիչը, օր մը Գօսթընի մէջ կնոջ մը կը հանդիպի, որ կ'ըսէ իրեն

— Մօսիւ, ձեր մէկ ինքնանկարը տեսայ եւ համբուրեցի, որովհետեւ չափազանց հարազատօրէն կը նմանէր ձեզի

— Այո այն ատեն՝ անկասկած նկարս ալ համբուրած է ձեզի։

— Ոչ, կը պատասխանէ տիկինը.

— Ուրեմն, երբեք չնմանիր ինծի, կը յարէ նկարիչը ժպտելով։

×

Օր մը, միջակ գրագէտ մը կ'ըսէր Պայլաքին.

— Հպարտութիւնը ունիմ ըսելու, թէ իմ գործերուս դաւակն եմ։

— Այդպէս, այն ատեն, խնդրեմ հաղորդեցէք ձեր հօր իմ շնորհաւորութիւններս, կը պատասխանէ Պալզաք։ Զայն ազատած էք ծանր պատասխանատուութենէ մը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԵՐ ՎԱՆԿԵԼԱՔԻՆ

(ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԲԱՆՏԷՆ)

>>> <<<

Ամիսներու անընդմէջ հետապնդումները կը հասուցանեն իր կատարածները. Որով, կերպով կը նշմարէ, որ կնքահայրը իր բացակայութեան պահերուն կ'այցելէ տուն, եւ հոն կը մնայ ժամերով։ Շատ անգամ, ինք տունին ճամբան հագիւ բռնած, կը հանդիպի կնքահօրը, որ իրենց տունէն ելած փութով կը փախչի, կամ կ'աշխատի փոխել ճամբան։

Համակ կիրք ու ջիղ էր այլեւս Վակկէլաքին, ամբողջ կասկածութիւն եւ ամէնէ փոքրիկ, որ ճակատագրական ժամուն կը սպասէ պայթելու համար։

Ու օր մը — դժբա՛խտ, բիւրիցս դժբախտ օր — յետ միջօրէին կը պահուըտի իր տունին մօտերը անկիւն մը, երբ կը նշմարէ որ կնքահայրը կը դիմէ հոն։ Ու այս խեղճ երիտասարդն ալ — կնքահայրը — բոլորովին անտեղեակ անցուդարձերէն, անզուսպ կրքի մը գերին, պատուաւորակ անսասան մը եթէ կ'ուզէք, թեւերը շարժելով ներս կը մտնէ տունէն։

Վակկէլաքին արիւնը կ'եռայ։ Աչքերը կը սեւնան։ Զարհուրելի դող մը կը ցնցէ ամբողջ էութիւնը։ Կողէն կը հանէ լայնկէկ դանակը։ Զգածման թեամբ մը կը բռնէ զայն, հարուածելու պատրաստ դիրքով, ու կէս ժամ յետոյ կը բախայ դուռն ու կը խուժէ ներս։

Անխուսափելին։ Ծնողներուն ակնարկած սայթաքումը մերկապարանոց տեսարանով կը պարզուի աչքերուն առջեւ։

Իմացականութիւնը չոգիացած է խեղճ տղուն ուղեղէն։ Կը ցցուին մազերը, կը պրկուին ջիղերը, վրէժխնդիր դանակը կը փայլի բարձրէն։

Ընտանեկան պատուի անբարոյական դողը — կնքահայրը — փախած է արդէն։ Զօքանչն ալ չկայ։ Կայ միայն մեղսապարտ կինը, կիսամերկ, մազերը ցիր-ցիր, սարսափէն ու կիսատ մնացած կիրքի վայելքէն դողահար։

Կը հաւաքէ կնոջ մազերն ու կը փաթթէ ձախ ձեռքին, կատուի ձագի մը նման ջղկտելով կը տանի խոհանոց, եւ հոն ... ո՛վ այր մարդու վրէժ — կը կտրէ ու մսավաճառի մը հանդարտութեամբ, կտոր կտոր կ'ընէ իր առաջին սէրը ... «հեռուէն իսկ փառող, մոխրացնող աչքերով» իր կինը։

Ցետո՛յ... յետոյ՝ կը խոյանայ դուրս։ Ամբողջ օրն ու նոյն գիշերը կը փնտռէ զօքանչն ու կնքահայրը։ Չի գտներ։ Ճարահատ կուգայ տուն գիշերուան ժամը 12ի պահերուն։ Կ'երթայ խոհանոց ... ո՛ւ.... ո՛վ այր մարդու զղջում — վերջին զղջում — կը նայի կտոր, կտոր միսերուն աղէկ կը սկսի լա՛լ, տղու մը նման հեծկլտալով։

Զինքը անհանգիստ ընող չըլլար։ Փախած են ամէնքը։ Կէս գիշերին կը ներկայանայ ոստիկանատուն, եւ ձերբակալել կուտայ ինքզինքը, ոստիկանապետին յանձնելով իր դանակը։ Երկրորդ օրն իսկ կը ղրկուի Աթէնք, ուր եւ նախնական հարցաքննութեան ենթարկուելէ վերջ՝ կը ղրկուի՝ Սինկրուի բանտը, Աթէնքէն Յոյներ երկարող հանրակառքին ճամբուն աջակողմը։

Այս բանտին մէջ կը պահուին դատի սպասողները։ Յունական օրէնքը շատ անկատար է սակայն։ Տարիներով դատի սպասողներ կան, որոնցմէ կարեւոր մաս մը անպարտ կ'արձակուին դատէն վերջ, բայց անհաւ տեղը տարիներով պառկած կ'ըլլան։

Վակկէլաքին ուրեմն դատի կը սպասէր։ Շնորհիւ իր ունեցած քանի մը տոլարներուն, Յունաստանի լաւագոյն փաստաբանը վարձած էր, որ ամբաստանեալ ատենէն շատ նպաստաւոր ամբաստանագիր մը կրցաւ ձեռք բերել, ու դատն ալ յաջողեցաւ Աթէնքի մէջ սրուշել, յունուարի 24ին (1934)։

Իր բանտին կեանքը առ հասարակ անբնական նայանքով կ'անցընէր։ Նոյաններէն դուրս հեզաբարոյ, քաղցր եւ նոյն իսկ կատակող երիտասարդ մըն էր։ Զախազանց միամիտ, կեանքը հեռուէն իսկ չճանչցող տղայ մը, որ խոռապէս կը զղջար կինը սպաննած ըլլալուն, ու ամէն անգամ — այդ փնտռէն շատ անգամ կը պատահէր — որ անիրեն վերապրումը ունենար, յանկարծ կը սկսէր ջղային քայլերով շրջիլ ու պոռալ.

— «Ծիբեա՜ք Թօ Փէնկարի»...

«Ըէմօք էի գործնդ սպաննել ... այն միւս օրիկան, բնտանեկան պատուի դողը սպաննել ... մեղք եղաւ կնոջս։ Խեղճ կինս մօրը զոհը եղաւ։ Ա՜խ, այդ գեղեցիկ մազերը ... կեբա՛ւ աղջկան գլուխս» կ'ըսէր յաճախ։

Ամբողջ անծանօթ, իբրեւ հիւանդի կը վերաբերուէինք հետը։ Բոլորս ալ խորապէս կը ցաւէինք վրան եւ կը սիրէինք զինքը։

Ամէն անգամ որ նոպաները գային, չէինք խօսիր հետը։ Կը քալէր արագ արագ սենեակին մէկ ծայրէն միւսը, ու երբ յոգնէր, կը պառկէր մահճակալին վրայ ... կռնակը տալով, ձեռքերը գլուխին տակը դրած, անխօս ու արտում կը մնար ատեն մը։ Ցետոյ վերջապէս կը սկսէինք խօսիլ, միխիթարելով զինքը։ Կը յարգէր ու կը սիրէր զիս։ Օգտուելով այդ հանգամանքէն կ'երթայի քովը, կը խօսէի իրեն եղբայրօրէն, կը հանէի մահճակալէն, ու թեւը առնելով կը հանէի բակը, կը խօսէի աջէն ու ձախէն, իմ անմեղօրէն ձերբակալուած ըլլալս առաջ քշելով կը միխիթարէի զինքը. Մոռնալով որ ես ալ ջղային տկարութիւններ ունիմ եւ կարօտ եմ մխիթարութեան։

— Դատին կամ պիտի անպարտ արձակուիս, եւ կամ երկու տարիով պիտի պատժուիս, կ'ըսէի իրեն։

Եւ արդէն ճիշդ է, առ հասարակ։ Յունական օրէնքը, պատուի համար գործուած ոճիրը քիչ անգամ միայն կը պատժէ։ Ճաճախ՝ նոյն իսկ ազատ կ'արձակէ։

Այս բանտին մէջ գտնուած ոճրագործներուն յանուն ալ կը պատկանին այդ դասակարգին։

Շատեր սպաննած են իրենց անբարոյական քոյրերը, ոմանք իրենց կիները, ուրիշներ՝ իրենց անառակ քեռայրները։ Շատ քիչ է թիւը արհեստով ոճրագործներուն.

×

Դատը տեղի ունեցաւ որոշուած թուականին։ Վերջին պահուն Վակկէլաքին փաստաբանը լքեց զինքը, դրամական անհամաձայնութեան մը պատճառաւ։ Ու տարաբախտ անսպասելի օրէն, տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտեց այս խեղճ տղան, որ հիմա Աթէնքէն դուրս, իրական բանտի մը մէջ կը քաշէ իր պատիժը։

Ինծի ըսին թէ փոխադրուած օրերուն, գրեթէ խելագար վիճակ մը ունէր Վակկէլաքին, այս միամիտ եւ ազնիւ երիտասարդը։

«Զ'ապրիր չ'ապրիր» կ'ըսէին զինքը տեսնողներն ու ճանչցողները։

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Վերջ)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷԹ – ՊՈՒԱ ՔՕԼՈՆՊԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

Եւ Հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պուա Քոլոնպի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1, Rue des Halles

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ ցլկին *ԳԵՒՈՆԵԱՆ* (երգ) դաշնակի ընկերակցութեամբ: Օր. *ՁԱՐՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ*: *ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ* իր երգիչ-երգչուհիներով: Կ'արտասանէ ընկ. *Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* եւլն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 ՖՐԱՆՔ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Գազազեան ընտանիքին եւ պարագաներուն՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱԶԱԶԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր անդամուհիներէն Հրանուշ Գազազեանի, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն՝ իր հօր դառնաղէտ մահուան առթիւ.

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ –

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ (եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԴԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ԹԵՐԹԸ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑՐՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՈՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Ոստիկաններ հասնելով վերջ տուին դէպքին եւ կռուարարները պահականոց տանելով հարցաքննեցին: Ցետոյ ազատ արձակեցին, յայտնելով որ իրենց դէմ դատական հետապնդում պիտի կատարուի:

Պարսից Շահը Էնկիւրի կ'երթայ

Ապրիլ 16ին Էնկիւրի կը սպասուի Պարսկաստանի Շահը, որ պիտի մեկնի Պաթում-Սամսոն-Սըվազ ճամբով: Նախապէս ծանուցուած էր թէ Իրաքի ճամբով պիտի երթայ: Եթէ ճիշդ է որ փոխած է ուղեգիծը, ուրեմն Էնկիւրիէն վերադարձին պիտի հանդիպի Սուրիա եւ Իրաք:

Հինգ միլիոն փրանքի խնայողութիւն

ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ

Վարչապետին հրաւէրով, անցի օր բացառիկ ժողով մը գումարեցին հին ու նոր եղիպտական նախարարները, խորհրդակցելու համար եղիպտացոյցի հաւասարակշռութեան մասին

Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը լիազօրութիւն ստացած է մասնաւոր հրամանագիրներով գլուխ հանելու հաւասարակշռութիւնը: Որոշուած է երեք միլիոնէն մինչեւ հինգ միլիոն ֆրանք զեղչել ծախքերը: Կը կարծուի թէ կրճատումները պիտի կատարուին ջնջելով զանազան պաշտօններ մէկ մարդու վրայ կեդրոնացնելու եւ կրկին թոշակ վճարելու դրութիւնը, 12.000էն 9000ի զեղչելով պետական պաշտօնեաներու թոշակին վրայ եկամուտ տուրքէն ազատ համարուած գումարը եւայլն: Նախկին պատերազմիկներու թոշակի մասին կարգադրութիւն մը պիտի խորհին աւրբաթէն յետոյ, երբ կը բացուի անոնց համագումարը:

Նոր կառավարութիւն Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանը վեց ամսուան համար, մինչեւ Հոկտեմբեր 15 յետաձգեց երեսփ. ժողովը: Միեւնոյն հրամանագրով, երեսփ. ժողովը կը դրկուի բացառիկ նիստ մը գումարելու եւ խորհրդակցութիւններ կատարելու իրաւունքէն:

Այս որոշումը մեծ յուզում պատճառեց Դամասկոսի մէջ:

Այս կարգադրութենէն մէկ շաբաթ յետոյ, դահլիճը հրաժարեցաւ եւ նոր կառավարութիւն մը կազմուեցաւ որ ոչ ազգայնականները կը գոհացնէ, ոչ ալ չափաւորները: Նոր վարչապետն է Նախկին վարչապետ Հէյի Թաճէտտին: Ելմտական նախարարութիւնը յանձնուած է Գ. Հինտիյէի որ, եթէ չենք սխալիր, Հայ հոմէջական երեսփոխան մըն է:

Մարզպանը որոշած է առ այժմ զբաղիլ միայն տնտեսական գործերով, յետաձգելով ներքին վարչական վերակազմութեան խնդիրները:

Դատավճիռ մը՝ 977 հարցումներով

ԿԱՐԴԱՑՈՂԻՆ ՁԱՅՆԸ ՄԱՐՆԵՑԱՒ

Լէս-ան-Փռովանսի եղեռնադատ ատեանը վերջացուց հետաքրքրական դատ մը, որ կը զբաղեցնէր ամբողջ մամուլը: Ամբաստանեալներն էին Սէնթ Մառի տը լա Մէռի համայնավար քաղաքապետը, փիօշ, եւ քաղաքապետական խորհուրդին ութ անդամները: Ատեանը յանցաւոր գտաւ բոլորն ալ, խարդախութեան, զեղծումի եւ դաւադրութեան համար: Քաղաքապետը դատապարտուեցաւ հինգ տարի բանտարկութեան, անմիջապէս գործադրուելու պայմանաւ, իսկ միւսները զանազան պատիժներու, յետաձգման իրաւունքով: Ընդհ. դատախազը կրցաւ ապացուցանել թէ աւելի քան 1,300,000 փրանք մսխուած է քաղաքապետական սնտուկէն: Քաղաքապետը չկրցաւ գոհացուցիչ պատասխան տալ, բայց խոստովանեցաւ թէ մեծագումար դրամ բաշխած են համայնավար ձկնորսներու՝ շնաձուկ որսալու, ինչպէս և ուրիշ գործերու համար որոնք կապ չունին քաղաքապետութեան համար:

Շատ երկար տեւեց դատավճիռին ընթերցումը, որովհետեւ ճիշդ 977 հարցումներ տրուած էին երդուեալներուն, պատասխանելու համար: Ամէն ինչ լաւ կ'երթար, երբ 977 հարց-պատասխանին կարդացող պաշտօնեային ձայնը մարեցաւ: Հարկ եղաւ ուրիշ մը կանչել: Այս անգամ ալ ուրիշ անակնկալ մը,— դատաւորը նկատեց որ մոռցած են 919րդ հարցումին պատասխանը: Երդուեալները նորէն քաշուեցան, գրեցին պակաս մնացած պատասխանը եւ վերադարձան:

Համայնավար քաղաքապետը շատ ընկճուած էր վերջին օրը եւ անդադար կուլար, գթութիւն խնդրելով: Իր յանցանքը ընդունելով հանդերձ, կը խնդրէր իմացնել մօրը թէ միշտ պարկեշտ եղած է:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի Ներթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Սերժ Թորոսեան: Այս դասախօսական ժողովին կը հրաւիրուին մասնաւորապէս «Մուրատ» խումբի բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր Հայկ Սէբէնկիւլեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

Ջ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ՝ Պ. ԳԻՍԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նիւթ՝ *ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ*

Կը հրաւիրուին անդամներն ու ազգայիններ այս մեծ ծրագրով շահագրգռուողները:

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Այս կիրակի ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր Սալոն վիքթոր Հիւկօ

46 ter St. Didier: Métro: Trocadéro

ՀԱՅ ԿՐԹ. ԵՒ ՀԲԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՍԷՆ-ԺԷՐՕՄի անդամները վաղը գիշեր Եշ. 22 մարտ երեկոյեան ժամը 8ին, տեղւոյն ծանօթ հաւաքատեղին:

ՍԷՆ-ԼՈՒի անդամները եւ համակիրները, Շբ. 24 մարտ, երեկոյեան, ժամը 8ին, տեղւոյն ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔի անդամները եւ համակիրները, կիրակի 25 մարտ, կէսօրէ յետոյ, ժամը 4ին, Քաֆէ Նօայլի յարակից ժողովասրահին մէջ:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Կեդր. Վարչութեան անդամները, ինչպէս եւ Գահիրէի Կեդր. Վարչութեան նախագահ

ԲԺԻՇԿ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ *ԼԻՈՆԻ ՀԻՒՍԷՅՆԻԿԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

(իր կազմութեան 4րդ տարեդարձին առթիւ)

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

14 rue François Garcin Գ. *ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ*

ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով: Արեւել. նուագ. ծաւալի մթնոլորտ:

Կը հրաւիրուին համակիր հայրենակիցները:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (80)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Փետրուարի կիսուն, Արզուինի ճակատին վրայ բնաւոր ժանտատենդի առաջին նախանշանները տեսնուած էին: Թէ Արզուինի հիւանդանոցին մէջ պառկած հիւանդներուն եւ թէ բնակչութեան միջեւ հաստատուած էին բծաւոր ժանտատենդի քանի մը դէպքեր: Հիւանդանոցի տնօրէնն այժմեան էր: Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատարութիւնը, որ Կովկասի ճակատին վրայ իր հայրենասիրական պարտականութիւնը կը կատարէր եւ հազար դժուարութիւններ կը դիմագրաւէր, ժանտատենդի շարիքին առջեւ բոլորովին դէշ կացութեան մը մատնուած էր:

Մէկ կողմէ այս նոր ու չափազանց ահաւոր աղէտը հրամանատարները մեծ մտահոգութեան մը մատնած էր, իսկ միւս կողմէ բուն հրամանատարութեան խնդիրը դեռ եւս լուծուած չըլլալով, ինչպէս նաեւ Թուսերուն յարձակումը կասեցնելու համար բաւականաչափ փամփուշտ եւ զինուոր ղրկուած չըլլալով, կացութիւնը օրէ օր աւելի ահաւոր հանգամանք կը ստանար:

Համաձայն ստացուած լուրերու, Թշնամի բանակը զօրացած էր այն ուժով որ Արտահանը վերագրաւելու յաջողած էր: Հիմա, ատեն ատեն, թէ Արզուինի եւ թէ Շավշէթի վրայ յարձակում կը գործէր.

Այս կացութեան առջեւ, չափազանց դժուարացած էր Արզուինի պաշտպանութիւնը.

Իսկ այն պարագային երբ Շավշէթը թշնամիին կողմէ գրաւուէր, հոն գտնուող երեսուն հազար խալամները պիտի չկարենային փրկուիլ ջարդէն: Այս խալամները անխուսափելի այդ փորձանքէն փրկելու համար, անհրաժեշտ էր օգնական ուժ, գոնէ զէնք ու փամփուշտ ղրկել:

Այդ օրերուն, Էրզրումի կուսակալը ծանրակշիռ լուրեր կը հաղորդէր: Մեր մտահոգութիւնները չէին փարատած պատերազմի մասնակցելէն չորս հինգ ամիս վերջ: Այն մտածումը թէ «պատերազմին մեր մասնակցութիւնը լաւ հետեւանք պիտի չունենայ», ոչ մէկ այն ընդհանուր կարծիք մըն էր, այլեւ պետական բարձր պաշտօնատարները եւս շատ քիչ ատենէն սկսած էին նոյն ձեւով մտածել:

Անոնք որ զինուորական կացութիւնը աւելի մօտէն կը տեսնէին, Սարըղամիշի աղէտին ականատես կ'ըլլային եւ կ'ըմբռնէին թէ՝ ռուս բանակը բեկած է մեր ճակատը անհրաժեշտ, շատ իրաւացի էին այդպիսի համոզում մը գոյացնելու համար: 1915 յունուարի սկիզբէն ի վեր, այսինքն մէկ ու կէս ամիս առաջ, Էրզրումի ճակատին մեր ուժերը կը գտնուէին նահանջի վիճակին մէջ: Կարնոյ կուսակալութիւնը այս պարագան Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին կը տեղեկագրէր հետեւեալ ձեւով.

— «Ձեզի ծանօթ է որ մեր բանակը վտիտ է նահանջի այն կանոնաւորութեամբ զոր կը բացատրէ գիտական պատերազմը. Այսուհանդերձ, այդ նահանջը չունի Գալքանեան պատերազմի նահանջին ձեւն ու անհաւորութիւնը: Վերջին որոշումը, անշուշտ, Էրզրումի բերդերուն առջեւ պաշտպանութիւն է: Թէեւ Տիարպէքիրի օրինաւոր եւ կամաւորական զօրաբանակը հրաման ստացաւ շարժելու, բայց մինչեւ որ այդ ուժը հասնի, ով գիտէ ինչեր կը պատահին: Մենք, անշուշտ, մեր ամբողջ սրտովն ու խղճովը պիտի պաշտպանենք: Թշնամին եւս աւերուած է: Մե՛ղք, սակայն, որ մեր կորուստը, մանաւանդ սպայի կորուստը, շատ մեծ է: Սպաները ջնջեցին այն արատը որ քսուած էր Գալքանեան պատերազմին:

«Միայն թէ՝ զօրաբանակի եւ գունդերու գլխաւոր հրամանատարները գոհ կամ վիրաւոր են գրեթէ բոլորն ալ: Մեր թերութիւնը այն է որ պահեստի բանակ մը չունինք: Եթէ նման պահեստի բանակ մը ունենայինք, ոչ թէ թշնամին՝ մեր, այլ՝ մենք թշնամիին վրայ պիտի յարձակէինք: Բանակը այս վիճակին հասաւ, բայց իր պատիւը փրկեց: Թշնամի ուժերուն կէսը բնաջնջեց»:

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ այս ու անոր նման տեղեկագիրները ստանալէ յետոյ, Արզուին չէր մնացած եւ անմիջապէս Էրզրում էր եկած: Բայց, իր գալը պատճառ եղած էր որ այս անգամ ալ Արզուինի գործերը անգլուխ մնան ու խառնակուին: Թէեւ, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Կարնոյ մէջ յաջողած էր Արզուինի ճակատին համար բաւական գործեր տեսնել եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի թերութիւնները լրացնել: Նախ, Հիլմի պէյ պատրաստ էր բաւարար թիւով սպաներու հետ Արզուին մեկնելու: Ցետոյ՝ քիչ ատենէն դէպի Արզուին ճամբայ պիտի հանէին թնդանօթ, արագահարուած եւ պատերազմական այլ իրեղէններ: Ցայլոր պէյ, որ Պէրթայի Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատարն էր կը տեղեկացնէր թէ միլիս ուժերուն ամէնէն աւելի ենթասպաները կրնան ազդել, եւ, եթէ ենթասպաներ ըլլան, գոյութիւն ունեցող ուժը կրկնապատկուած պիտի ըլլայ, որով, կը խնդրէր որ անմիջապէս ենթասպաներ ղրկուին:

(·մոց)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան, որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Պէրիքի որբանոցներուն մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestine.

— Կը փնտռեն եղբայրս Օրթաշի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անուն Խաչատուր, մօր անուն Նշան, եւ հօրեղբօրորդիս Նշան Թորոսեան, հօր անուն՝ Կարապետ, որոնք 1919ին Օրտուի որբանոցէն Պոլիս փոխադրուած են: Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տառապէր աչքի ցաւէ եւ կը գարմանուէր բժիշկներու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունիմ: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, St. Arroman par Masseube, Gers, France.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՐՏ JEUDI 22 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année N° 2451

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՋՈՒՐԵՐԸ ՊՂՏՈՐԵՑԱՆ

— օօ —

Ճիշդ այն պահուն երբ Ֆրանսա խորասուզուած է ներքին հոգերու մէջ, Մուսոլինի կատարեց գործ մը որ դուռ կը բանայ նոր մտահոգութեանց։

Անցեալ շաբթու, Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ կնքուած երեք պայմանագիրները մեծ յուզում պատճառեցին, ամէնէն առաջ, Փարիզի մէջ։

Մանաւանդ որ, պայմանագիրներու ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը, Մուսոլինի գրգռագին ճառ մըն ալ խօսեցաւ, պաշտպանելով Գերմանիոյ վերազինման իրաւունքը։

Փարիզի ազգայնական մամուլը արդէն իսկ սկսած է ահազանգ հնչեցնել, Մուսոլինիի նոր ձեռնարկը համարելով հարուած մը՝ Փոքր Համաձայնութեան, հետեւաբար եւ Ֆրանսայի դէմ։

Կիսապաշտօնական «Թան»ն անգամ խմբագրականով մը թարգման կը հանդիսանայ տիրող մտահոգութեան։

— « Պ. Մուսոլինիի այս ճառը անգամ մը եւս կը մթագնէ միջազգային կացութիւնը, մինչ ամէն կողմէ այնքան ճիգեր կը թափուին զայն պայծառացնելու եւ վստահութիւնը վերահաստատելու համար։ Ուրախ պիտի ըլլայինք իմանալով թէ՝ Իտալիոյ բուն քաղաքականութիւնը չի ձգտիր հաստատել Գերմանիոյ վերազինման պատճառած շփոթութիւնը, ոչ ալ անկարելի դարձնել խաղաղութեան ամրապնդումը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, գիտակցաբար իտալօ-աւստրիա-հունգարական խմբակցութիւն մը հակադրելով Փոքր Համաձայնութեան եւ ատով իսկ Գերմանիոյ շահերուն ծառայելով, ընդդէմ դաշնակից բոլոր երկիրներու անկախութեան »։

Պահպանողական Թերթը գոհ է նաեւ անոր համար որ, Մուսոլինի դաշնագիրներու վերաքննութեան պահանջն ալ կը յիշեցնէ ակնարկելով Հունգարիոյ, մինչդեռ կնքուած պայմանագիրներուն մէջ խօսք չկայ այդ մասին։

Այս միեւնոյն առիթով, աւելի փրփրած է Թունդ ազգայնական «Էքօ տը Փարի»ն, որուն քաղաքական խմբագիրը, Փէրթինաքս, միջազգային համբաւ կը վայելէ եւ նախարարական հեղինակութիւն։

Փէրթինաքսի կարծիքով, Մուսոլինի երբեք այսքան ուժգին լեզու գործածած չէր։ Այս առթիւ, խստօրէն կը դատապարտէ Հռոմի Ֆրանսական դեսպանը, կոմս տը Շամպրէօնը, որ տեղեկութիւն չէ ունեցած սարքուած գործերէն։

— « Հռոմի խօսակցութիւններէն քանի մը օր առաջ, կոմս տը Շամպրէօնի հրահանգ տրուեցաւ Մուսոլինիի ուշադրութիւնը հրաւիրել Փոքր Համաձայնութեան դէմ իտալօ-աւստրօ-հունգարական ճակատ մը կազմելու եւ համագործակցութեան դիմադրող ուժերը բաժնելու անխոհեմութեան վրայ։ Բայց ճիշդ այդ է որ տեղի ունեցաւ։ Հռոմի մեր դեսպանը դեռ անցեալ շաբթու Փարիզի մէջ բարձրաձայն կը հռչակէր թէ Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Փոքր Համաձայնութեան միջեւ համաձայնութիւնը կարելի է իրականացած համարել։ Անհանդուրժելի է որ դեսպան մը այնքան սխալի։ Օտար երկրի մը Ֆրանսական ներկայացուցիչը որ այնքան ծանրակշիռ պահու մը կը մոլորեցնէ իր նախարարը, կը նմանի պարտուած զօրավարի մը »։

Զոյգէն աւելի պերճախօս են այս երկու արտայայտութիւնները, որոնք զանազան ձեւերով կը կրկնուին թէ յիշուած երկու թերթերուն եւ թէ միւսներուն կողմէ։

Կիսապաշտօնական « Թան »ը այնքան յոռետես է որ, կը չեշտէ միեւնոյն խմբագրականին մէջ.

— « Պ. Մուսոլինիի ճառէն վերջը, ինչպէս անկէ առաջ, եւրոպական մեծ խնդիրները կը շարունակեն պահել իրենց ամբողջ բարդութիւնը, բայց այն մթնոլորտը որուն մէջ կը քննուին, թերեւս շատ աւելի աննպաստ պիտի ըլլայ քան եղած է մինչեւ հիմա »։

Ուրեմն, Մեծ Պատերազմէն քսան տարի վերջն ալ, գաղտնի դիւանագիտութիւնն է որ կը տիրապետէ, տեւականօրէն ճեղքելով ճակատները եւ խախտելով վստահութիւնը՝ պետութենէ պետութիւն։

Եւ քսան տարի յետոյ, ժողովուրդները կը գտնուին նոյն հարցականին առջեւ,— պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն։

Կը թուի թէ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Մեծ Պատերազմը ոչ թէ լուծեց, այլ աւելի խճճեց հարցերը, պայթելու աստիճան կշտացնելով կարգ մը երկիրներ, իսկ իրաւազրկելով ուրիշներ։

Տակաւին չենք խօսիր փոքր ժողովուրդներու — դաշնակիցներո՛ւ — մասին, որոնք մանրուք դրամ են, առենէ առեն շահագործուելու համար.

Եւ չենք խօսիր քաղաքականէն շատ աւելի ծանրակշիռ եւ բարդ հանգոյցներու, ընկերային եւ տնտեսական խլրտումներու մասին, որոնք ուշ – կանուխ փոթորիկներու պիտի յանգին։

Օրուան վարիչները ի զուր կը ճգնին շարը խափանել կարկտաններով կամ մեղմացուցիչ դեղերով։

Ուրիշ ամէն հարց մէկդի դնելով, երկու խոշոր հարցականներ, դաշնագիրներու վերաքննութիւնը եւ Գերմանիոյ վերազինման խնդիրը բաւական են վերն ի վայր շրջելու արդէն իսկ խախուտ խաղաղութիւնը։

Եւ, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ՝ օրուան վարիչները ա՛յդ վտանգին համար է որ կը պատրաստուին, գաղտնի խորհրդակցութիւններ կատարելով, խմբակցութիւններ կազմելով եւ ճակատներու հաւասարակշռութիւն փորձելով։

Հռոմի մէջ կնքուած պայմանագիրները կամ Փոքր Համաձայնութեան միջոցաւ փորձուած խաղերը ինչո՞վ կը տարբերին նախապատերազմեան գաղտնի դիւանագիտութենէն։

Ցետոյ, կարելի՞ է հաւատալ սպառազինութեանց կրճատման, երբ ամէն մէկը կասկածանքով կը նայի հարեւանին, եւ չուզեր մէկ հրացան պակսեցնել, առանց փոխարինութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՐԶՈՒԻՆ

Նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան եւ շատ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան

Ինչպէս գրած էինք երէկ, անցեալ դեկտեմբեր 20ին իբրեւ լրտես ձերբակալուածներէն ամերիկացի Տէր եւ Տիկին Սուից վերջին պահուն ամէն բան խոստովանած ըլլալով, անմիջապէս նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

Կալանաւորներէն մէկն է պահեստի գնդապետ մը, Ֆրմուլէն կամ Շարրաս որ Պատուոյ Լեգէոնի սպայ է եւ անօրէնը՝ «Բանակ եւ ժողովրդապետութիւն» հանդէսին։ Երկրորդ կարեւոր ամբաստանեալ մըն է ճարտարագէտ Օպրի, վառօդարանի պաշտօնեաներէն։ Ձերբակալուած են նաեւ Ռումանացի մը, Վաթրօսլաւ Բէյլ, քիմիագէտ, որ վերջերս Ֆրանսական հպատակ եղած էր եւ ռումանացի ատամնաբոյժ մը, Տիկին Ռիվա Տավիտովիչ։ Փախած է Պեսարաբիացի ուսանողուհի մը, Գայլա։

Կատարուած խուզարկութիւնները կը հաստատեն կալանաւորներուն յանցապարտութիւնը։ Գնդապետ Ֆրմուլէն ամիսը 5000 ֆրանք կը ստանար իր ծառայութեանց համար։ Տունին մէջ գտնուեցան զինուորական վարժարանի գաղտնի դասախօսութեանց տետրակները։ Ճարտարագէտ Օպրի, որ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Ֆրանսական վառօդի մասին, նմանապէս կը ստանար ամսական 5000 ֆրանք. Ռումանացի քիմիագէտը կը ստանար միայն 3000 ֆր. եւ ժամանակաւորապէս կը գրագէր արտասահմանեան եւ հեռաւոր կայերով, ինչպէս եւ Թղթերու դէմ կատարուած պրպտումներով. Գայլայի գործն էր լուսանկարներ հանել։

Բռնուած թուղթերուն մէջ կը գտնուին Փարիզի շրջանին ճարտարագործական կազմակերպութեան յատակագիծեր, իւրաքանչիւր գործարանի ճշգրիտ արտադրութեամբ։ Գտնուեցան նաեւ ծածկագրութիւններ։

Հաստատուած է թէ լրտեսական խումբը կը գործէր Խ. Միութեան եւ թերեւս Գերմանիոյ օգտին, վնասելով ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն։ Ամբողջ կազմակերպութիւնը երեւան հանելու համար, ամիսներէ ի վեր քննութիւններ կը կատարուէին, Փարիզէն մինչեւ Ֆինլանտա։ Մինչեւ հիմա 250 պրպտում եւ 180 հարցաքննութիւն կատարուած է։

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԴԻԱԿԸ ՆՈՐԷ՛Ն ՊԻՏԻ ՔՆՆՈՒԻ

ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԿԱՍԿԱԾՆԵՐ ՈՒՆԵՑԱԾ ԵՆ, ՏԵՍՆԵԼՈՎ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Սթավիցքիի գործին խորհրդարանական յանձնաժողովին անդամները առջի օր ներկայ եղան խաչագողին մահուան շարժանկարին, որ քաշուած էր յունուար 8ին եւ որ մինչեւ հիմա չէ ցուցադրուած։ Այս առթիւ, կարծիքներ փոխանակուեցան, երկրորդ դիազննութիւն մը կատարելու համար։ Մանաւանդ որ, կ'ըսուի թէ մահուան վկայականը ստորագրող բժիշկը, Ժանէն, վերջէն աւելցուցած է անձնասպանութեան վերաբերեալ նախադասութիւնը։

Շարժանկարին համաձայն, առատ արիւն կը հոսի Սթավիցքիի քիթէն եւ բերնէն։ Այս պարագան ենթադրել կուտայ թէ գնդակը բերանը ծակած է, ինչ որ անկարելի չէ, բայց շատ հաւանական է այնպիսի վէրքի մը պարագային։ Միւս կողմէ, կուրծքին զարնուած գնդակ մը անխուսափելի կերպով արիւն կը հոսեցնէ քիթէն եւ բերնէն։ Հետեւաբար Սթավիցքիի լուսանկարուած կուրծքին վրայ տեսնուած կասկածելի արատը ենթադրել կուտայ երկրորդ վէրք մը։ Շարժանկարը եւ լուսանկարները բաւական յստակ չեն, հաստատելու համար վէրքին գոյութիւնը. Թերեւս լուսանկարին վրայ տեսնուած արատը յառաջ եկած է գլուխէն կամ դէմքէն. Ամէն պարագայի մէջ, որոշ կասկածներ կը տիրեն եւ երկրորդ դիազննութիւն մը հաւանական կը համարուի։

ՊԱՅՈՆԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Հակառակ ոստիկանութեան ձեռք առած խիստ միջոցներուն, Պայոնի ութ բանտարկեալները Փարիզ հասած առեն ընդունուեցան թշնամական ցոյցերով։ Ամբոխը պատրաստուած էր կառքին վրայ յարձակելու։ Պահակ ոստիկանները եւ ուղեկից կառքին ոստիկանները ստիպուեցան կռուի բռնուիլ ամբոխին հետ, մեծ դժուարութեամբ դէպի բանտ հասցնելով կալանաւորները։ «Կիյիօթի՛ն, կիյիօթի՛ն» կը պոռար ամբոխը, կայարանին շրջակաները։ Իսկ բանտին յարակից փողոցը գրեթէ ամայի էր, այնպէս որ ոստիկանները կրցան առանց դժուարութեան տեղաւորել կալանաւորները։

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ ՄԸՆ ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

Հարցաքննիչ դատաւորին հրամանով ձերբակալուեցաւ սուտ դերասանուհի մը, որ ինքզինքը կը կոչէ Էլիան Մաքնամարա եւ որ « յայտնութիւններ » ըրած էր դատաւոր Փրէնսի սպանութեան պարագաներու մասին։ Դերասանուհին նոր եւ աւելի խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկուելով, խոստովանեցաւ թէ բոլոր պատմածները սուտ են եւ իր երեւակայութենէն բխած։ Այս աղջիկը Տիժոն կը գտնուէր փետրուար 20ի գիշերը եւ կանչուած էր լուսաբանութիւններ տալու համար։ Մինչեւ հիմա կարելի չէ եղած հասկնալ ոչ տարիքը, ոչ ապրուստի միջոցները, ոչ ալ բուն անունը։ Քանի մը անուններ տուած է,— Մաթիօ, Պրիք, Տէքան եւ Մաքնամարա։ Թերթերը կը գրեն թէ մտերիմ ընկերն է դերասանուհի Ռիթթա Կէորկի, որ հարցաքննուեցաւ վերջերս։

ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ԱԼ ԳՈՐԾԵՐ ՍԱՐՔԱԾ ԷՐ

Նոր գաղտնիքներ երեւան հանուեցան Սթավիցքիի գործառնութեանց մասին, շնորհիւ Ժընեւի մէջ կատարուած քննութեանց։ Ստուգուած է որ խաչագողը կ'ուզէր Ժընեւի մէջ շրջաբերութեան հանել հունգարական պարտաթուղթերը, ծանօթ դրամատան մը միջոցաւ։ Բռնուած փաստաթուղթերէն մէկը կ'ապացուցանէ թէ Ժընեւի դրամատան հաշուեկշիռը փակուած էր խաչագողին մահէն երեք օր առաջ։

Ուրիշ գաղտնիք մըն ալ երեւան հանուած է այս միեւնոյն քննութեանց հետեւանքով։ Երեք խորհրդաւոր Անգլիացիներ 1933 դեկտեմբերին 1.800.000 ֆրանքի չէք մը գանձելէ յետոյ, Ժընեւի մէջ ինքնաշարժ մը վարձելով պտոյտներ կատարած են Ֆրանսական սահմանին վրայ։ Այս պտոյտներուն առեն միշտ երկրորդ ինքնաշարժ մը կը հետեւէր, եւ երբ Ֆրանսական սահմանը կը հասնէին, առաջին ինքնաշարժին ուղեւորներէն մէկը կ'անցնէր երկրորդին մէջ։ Այս խորհրդաւոր գործողութիւնները կը կատարուէին ճիշդ այն առեն երբ Սթավիցքի Շամոնի կը փախչէր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՏԷՐ ԽԱՉԱՏՈՒՐ, ԱՅԴ Ի՛ՆՉ ԱՐԻՐ»

Դրուագ մը եւս, 1600ական թուականներու պատմութենէն։

Էջմիածնի Նուիրակներէն Գրիգոր Կեսարացի վարդապետը կը պատժէ « 150 դուռուշով » եպիսկոպոս-առաջնորդ ձեռնադրուած Նիկոլ Թորոսովիչը, որ Լեհահայ հրաւիրուած էր նորընծայ քահանայի մը՝ պատարագ մատուցանել քառասունքը չլրացած։

Նիկոլ կ'ըմբոստանայ եւ կը փակէ այն եկեղեցին ուր իջեւանած էր Նուիրակը։

Վարդապետը աւելի կատղելով, կ'անիծէ բոլոր անոնք որ ներկայ կ'ըլլան այդ « անկարգ » պատարագին։

— « Երկու գոռոզ դէմքեր բախած էին իրարու։ Կեսարացին ի բնէ անհեզ, կամապաշտ եւ խստապահանջ, յեցած իր հաշտկուած ճոխութեան վրայ կը սաստէր, կը յանդիմանէր վարդապետական բոլոր իշխանութեամբ, առանց անդրադառնալու թէ կը գտնուի լեհական հողի վրայ եւ ոչ ի Թուրքիա։ Իր դէմ ունէր եպիսկոպոս մը Թագաւորական հաստատագրով, տաքգլուխ երիտասարդ մը, յանդուգն, նոյնպէս կամապաշտ, ոչ մէկ միջոցի առջեւ պատկառող» (Հ. Ն. Ակինեան)։

Նիկոլ դիմելով կառավարութեան, իբրեւ լրտես կ'ամբաստանէ Գրիգոր վարդապետը։

Ասոր՝ Ջաշուա՛ Թուրքին եկած,
Խռովեցուցիչ եւ մեծ հերձուած։

Իբրեւ հետեւանք, Էջմիածնի վարդապետը կը ստիպուի [illegible] եւ վերադառնալ։

Բայց, խօսքի տակ չմնալու համար, հազիւ լեհական սահմաններէն հեռացած եւ Ռումանիա հասած, բանադրանքի գիր մը կ'ուղղէ Նիկոլի հասցէին։

Սոթքն թիզ էր թուղթն որ տուվին.
Շատ նզովք ու անէծք միջին։

Բայց Նիկոլը նորէն տեղի չի տար։ Կ'արհամարհէ սպառնալիքները ու [illegible]

Զրահազրանքն նորա չրանեց
Զթուղթն ի յանարգ տեղի ձգեց։

Մինչ պատմութիւնը կը շարունակուի, Լվով (Լէմպէրկ) կը հասնի նոր Նուիրակ մը, Խաչատուր Կեսարացի (1630)։

Լսելով՝ միւս վարդապետին պատմութիւններէն եւ ամբոխին նեղումէն, Խաչատուր Կեսարացին ալ կը դառնայ Նիկոլի դէմ։

Իսկ այս վերջինը իր վրէժը լուծելու համար, նորէն կը դիմէ կառավարութեան եւ իբրեւ լրտես կ'ամբաստանէ Նուիրակը։

Վարդապետը կը փրկուի մեծագումար կաշառքով մը, իսկ ժողովուրդը կատղելով, կը պահանջէ կարգալոյծ հռչակել Նիկոլը։

Եպիսկոպոսը աջ ու ձախ կ'իյնայ, միջնորդներ կը ճարէ. շարժման մէջ կը դնէ իր մարդիկը որ « հաւասար էր կէս քաղքին »։

Բայց անօգուտ։ Ժողովուրդը կ'ըսպառնայ, եկեղեցիները կը փակուին, Նիկոլ հալածուած ու բանտարկուած կը մնայ իր սենեակին մէջ. վարդապետը տեղի չի տար եւ Նիկոլ կ'երթայ «առ եկեղեցականս Ֆրանկաց»։

Մնացեալը գիտէք.— լեհական իշխանութիւնը տէր կը կանգնի Նիկոլին, բռնի կը գրաւէ եւ անոր կը յանձնէ եկեղեցի, տէրտէր, ապեղայ եւ Էջմիածին կը կորսնցնէ ամէն բան։

Իսկ նըվիրակն յորժամ լսեց,
Զմաղ եւ զմօրուք իւր ճողեց.
Քովլըն նստած զձայնքըն վարեց,
Զպատճառ եղելին անիծեց.
Նոյնժամ ընկճուած էր ժողովուրդ,
Հայերն լալով հառաչէին,
Առ նըվիրակն երթային,
Ողբալով յոյժ յոյժ կոծային,
Աղիողորմ զայս առէին.
Տէր Խաչատուր այդ ի՞նչ արիր.
Դու մեր գլուխն ի՞նչ բան բերիր.

Այս բոլորը բան մը կը յիշեցնե՞ն ձեզի, այսօրուան կեանքէն …

ՎԱՐԴԳԷՍ

Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակը

— օօ —

Ընկ. Ա. Խատիսեան, որ երեքշաբթի վերադարձաւ Մարսէյլէն, մեզի կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնները ընկ. Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակին մասին.—

Հիւանդը, ինչպէս գիտէք, փոխադրուած է Պր. Բոնի առողջարանը. Փոխադրութիւնը լաւ եղած է. Կը շարունակէ իր դարմանումները ու խնամքները. Գտած է այլեւս իր գիտակցութիւնը, կը ճանչնայ իր շրջապատը, նոյնիսկ ձայնէն ճանչցաւ որ եկած է ընկ. Օհանջանեան։

Դժբախտաբար, սակայն, չի կրնար խօսիլ, եւ աջ կողմը բոլորովին անդամալուծուած կը մնայ։ Օհանջանեան խոշոր տառերով քանի մը բառ գրեց, չկրցաւ կարդալ։ Գիտակից է թէ ի՛նչ է պատահած, ո՛ւր կը գտնուի։ Երբեմն սակայն կը յուզուի, քիչ յետոյ կը սկսի լալ։ Կը հետեւցնենք որ այս յուզումն ու լացը արդիւնք են արտայայտուելու անկարողութեան։ Քանի մը բառեր միայն կրնայ արտասանել, զորս կը կրկնէ միշտ։ Սակայն արտասանութիւնը չի յառաջդիմեր բնաւ։ Կը խորհուի ելեկտրական դարմանումի ենթարկել ջլատուած անդամները։

Մարսիլիոյ Դաշնակցական ընկերները կատարեալ անձնուիրութեամբ կը հետեւին հիւանդին առողջական վիճակին եւ կը կատարեն ամէն զոհողութիւն։ Հաւանաբար մինչեւ վեց ամիս պահուի Մարսէյլ։

Ասորիներու տեղաւորման դէմ

Պրազիլիոյ Հանրապետութեան նախագահը պատուիրակութիւն մը ընդունեց որ բողոքեց Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորման ծրագրին դէմ։ Աշխատանքի նախարարը յանձնախումբ մը կազմած է, խնդիրը ուսումնասիրելու համար։ Ազգերու Դաշնակցութեան երեք պատուիրակները նորէն Փարանայի շրջանը գացած են, տեղաւորման յարմարութիւնները քննելու համար։

Թուրքիա կանխիկ պիտի վճարէ...

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիա կանխիկ պիտի վճարէ հնգամեակի համար եղած փոքր ապսպրանքները, 50,000 տոլարը չանցնելու պայմանաւ։ Անգլիական, պելճիքական եւ գերմանական տուներ իրարու հետ կը մրցին, ջրաբաշխական եւ հանքային գործիքներ եւ մեքենաներ հայթայթելու համար։ Կառավարութիւնը որոշած է նոր նաւահանգիստ մը հաստատել Իզմիթի ծոցին մէջ, ուր թրքական մարտանաւերը պիտի նորոգուին թուրք մասնագէտներու ձեռքով։ Կառավարութիւնը կը խորհի երկու օտար ելմտական մասնագէտներ հրաւիրել, պետական ծախքերու կրճատման ձեւ մը գտնելու համար։

Անգլօ-ֆրանս. բանակցութիւններ ձախողեցան

Ֆրանսայի առեւտրական պատուիրակութիւնը ձեռնունայն վերադարձաւ Լոնտոնէն։ Թէեւ առեւտրական նախարարը լաւատես յայտարարութիւններ ըրաւ, բայց իրողութիւնը այն է որ բանակցութիւնները յետաձգուած են անորոշ ժամանակով։ Կարելի չէ եղած համաձայնիլ կարգ մը հիմնական կէտերու մասին, որոնց գլխաւորն է բաժնեցուցակի դրութիւնը։ (Որոշ քանակութեամբ ներածել կամ արտածել այսինչ ապրանքը)։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

— oo —

Մարտ 4էն սկսան Պոլսոյ համալսարանին յեղափոխական պատմութեան կաճառին դասախօսութիւնները։

Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», առաջին դասախօսութիւնը կատարեց կրթական գործավար Հիքմէթ պէյ։ Այդ առթիւ ունենալով դասախօսութեան ամբողջութիւնը, պիտի փորձեմ ամփոփել զայն, որովհետեւ մեզի համար կը պարունակէ շատ մը հրահանգիչ դասեր։ Ամէնէն կարեւորը, սակայն, քաղաքական եւ պետական հարցերը քննելու եւ վերլուծելու ձեւն է։

Ուրեմն, նոր Թուրքիոյ կրթական գործավարն է որ կը բացատրէ Թրքական յեղափոխութիւնը։

X

— Մեծ պատերազմին մասնակցեցան չորս պետութիւններ։ Ասոնք կռուեցան ամբողջ աշխարհին դէմ։ Այս պետութիւններէն մէկը շատ յետամնաց էր, միջին դարու կենցաղ ունէր։ Այս չորս պետութիւնները պատերազմը կորսնցուցին։ Երեքը ճակատագրին վիզ ծռեցին, թշնամիներուն ծանր պայմանները ընդունեցին։ Մէկը մերժեց։ Թիւրքը, երեւակայութենէ դուրս դժուարութեանց մէջ աշխատեցաւ։ Դարձեալ պատերազմի ձեռնարկեց։ Երկու տարի եւս կռուեցաւ, եւ հաշտութեան իր պայմանները պարտադրեց ամբողջ աշխարհին։

Ասիկա, յեղափոխութեան զինուորական քաղաքական մասն է։

Այս ազգը միջնադարեան կազմակերպութենէն, վերջին դարու կազմակերպութեան անցաւ։ Իր օրէնսդրութիւնը, տնտեսական կեանքն ու ընկերային կարգ ու սարքը փոխեց։ Յեղափոխութիւնը կը շարունակուի։ Այս ալ միւս ճակատն է։

Հետեւաբար, յեղափոխութիւնը զանազան երեսներ ունի։ Սկզբնաւորութեան, ամէնէն կարեւորը զինուորական եւ քաղաքական մասն է։ Ետոյ կուգայ օրէնսդրականը, ինչպէս քաղաքակրթական եւ այլ օրէնքներու ընդունելութիւնը։ Այժմ, աշխատանքի ամէնէն կարեւոր ճակատը տնտեսականն է։ Տունի եւ խունութի արհեստագիտութենէն, արդի ճարտարարուեստին անցանք։

Զինուորական եւ ներքին բաժինը պիտի դասախօսէ, ազգ. պայքարի սկիզբէն ի վեր աշխատող, մեծ ազգային ծանկագրութեան բաժնին նախկին տնօրէն եւ «Խալք» կուսակցութեան այժմու ընդհ. քարտուղար Րէճէպ պէյ։ Օրէնսդրական բաժինը՝ Մահմուտ-Էսատ պէյ, տնտեսականը՝ Եուսուֆ-Քէմալ պէյ, արտաքին քաղաքականութեան բաժինն ալ ես պիտի դասախօսեմ։

Այժմ ճշդենք մեր յեղափոխութեան զանազան երեսները։

Այդի առթիւ բերենք օսմ. կայսրութեան նախապատերազմեան դիրքն ու կացութիւնը։ Ան քարտէսին վրայ ընդարձակ տեղ մը կը գրաւէ, հարուստ եւ աղքատ հողամասեր կ'ընդգրկէ։

Այս պետութիւնը ունի նաեւ հաղորդակցութեան կարեւոր ճամբաներու վրայ իշխելու առանձնայատկութիւնը։ Նեղուցները Ռուսիան կը կապէին Արեւմտեան աշխարհին։ Սուէզի ջրանցքը, դարձեալ, հարաւային Ասիան կը միացնէ Եւրոպային։ Հետեւաբար, պետութիւնը իրապէս եւ կամ իրաւապէս տէր էր հաղորդակցութեան ճամբաներուն։ Վեհապետը բոլոր իսլամներուն «խալիֆան» էր։ Այս պետութիւնը չափազանց ընդունակ եւ զօրաւոր ազգի մը կը կրթնէր։ Այդ ալ Թուրք ազգն է։ Պատմութիւնը ցոյց կուտայ այս ժողովուրդին մեծութիւնը։ Օսմ. կայսրութիւնը մեծ պետութիւն մըն է։ Ըստ երեւոյթին այսպէս էր, բայց իրականութեան մէջ ճիշդ հակառակը։ Պէտք է վերլուծել ասոր պատճառները։

Օսմ. կայսրութեան վարչական դրութիւնը հիմնուած էր 1300 տարուան հնութիւն ունեցող սկզբունքներու վրայ։ Վերանորոգուիլ չէր ուզեր, եւ կամ շատ ետ կը մնար։ «Շէրիաթին չի պատշաճիր» աղաղակը բարձրացած ատեն, կարծես աշխարհ կը կործանէր։ Զինուորականութիւնը, վարչական կարգն ու սարքը քանի մը դար ուշ կազմակերպեցինք։

Տկարութեան երկրորդ պատճառ կը հանդիսանան «քափիթիւլասիոնները»։ Օրէնսդիրները չէն դիտեր այս բանը։ Երկու մասէ կը բաղկանայ ան։ Մէկը՝ դատական, միւսը տնտեսական։ Մեր մաքսային սակացոյցերուն տէրը չէինք։ Ֆրանսա, Ամերիկա, Իտալիա իրենց ճարտարարուեստը մաքսային պաշտպանութեան վրայ հիմնած են։ Օսմ. կայսրութիւնը այս բանը չէր կրնար ընել։ Առնէն մը 3, 8 եւ 11 առ հարիւր մաքսատուրք կը գանձուէր։ Հարիւր յիսուն տարի առաջ այս երկիրը ամէն բան կ'արտադրէր, բայց աստիճանաբար նախանիւթ արտադրող երկրի մը վիճակին իջաւ։

Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը եւս։ Օտարականները տուրք չէին վճարեր, հետեւաբար կարելի չէր անոնց հետ մրցիլ։ Այս պատճառով, Թուրքերու մէջ օտար հպատակութիւն ընդունելու ցանկութիւնը արթնցաւ։ Այս պայմանսէն արտօնութիւն ստանալ։ Երկրին որ ~հարստանալ.

Ազգ. արժանապատուութեան տեսակէտով ծանր հարց մըն էր դատական «քափիթիւլասիոն»ը։ Օտարականը դատարան չէր երթար։ Տունը կարելի չէր խուզարկել։ Պէտք էր հիւպատոսէն արտօնութիւն ստանալ։ Երկրին որ եւ է մէկ կէտին վրայ ապստամբութիւն յարուցանել ուզող օտարականները անպատիժ կը մնային։ Ցամաքային հաղորդակցութեան ճամբաներ ալ չկային։ Դժուար էր ապստամբութիւնները ցրել.

Երկրին վերաշինութեան համար ալ օտարականներուն դիմում կատարելէ զատ ուրիշ ճար չկար։ Երկաթուղիները անոնց ձեռքն էին։ Բոլոր շահաւէտ գործերը անոնց կը պատկանէին։ Թուրքերուն ձգած էին միայն հողագործութիւնը։

Երրորդը, օսմանեան սուլթաններուն իսլամական աշխարհին «խալիֆա» ըլլալու հանգամանքն էր։ Միակ «խալիֆան» էին։ Ամէնքը զանոնք կը ճանչնային։ Նախապէս «խալիֆա»ները շատ էին, օրինակ — Ֆէզի սուլթանը, Հնդկաստանի թագաւորը, եւայլն։ Ասոնց անկումէն յետոյ միակ խալիֆան մնացին օսմ. թագաւորները։ Խալիֆայութիւնը կարելի է նկատել իբրեւ ուժի արտայայտութիւն, բայց իրականութեան մէջ այդպէս չէր։

Իսլամական գաղթավայրի մը տէր պետութեան մէկ հպատակին բարձրագոյն պաշտօնատեղին պէտք է որ ուժեղ ըլլար։ Գաղթավայրերու իսլամները օժանդակելու էին «խալիֆա»յին։ Սակայն այդ կարողութիւնը եթէ ունենային, նախ եւ առաջ իրենք զիրենք գերութենէ կ'ազատէին։

Պալքանեան պատերազմէն վերջ Հնդկաստանի իսլամներէն 300 հազար անգլ. ոսկի եկաւ Կարմիր Մահիկին։ Եգիպտոսէն հազար անգլ. ոսկի ալ անկախութեան պատերազմի ընթացքին. Այսքան։

Բայց իրականութեան մէջ «խալիֆայութիւնը» մեծ տկարութիւն մըն էր արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտէն։ Տկարութիւն էր նաեւ ներքին քաղաքականութեան բերումով, որովհետեւ արգելք կը հանդիսանար մեր վերանորոգման եւ յառաջդիմութեան։

Ետոյ, այս կայսրութեան ամբողջ բեռը Թուրք տարրը կը կրէր։ Զինուորութիւն, տուրք։ Միւս տարրերը շահաւոր գործերը կ'առնէին։ Օսմ. կայսրութեան որ եւ է իսլամ հպատակը երբ մեզմէ կը բաժնուէր, գերի կը դառնար։ Բազմաթիւ ոչ-թուրք մեծ զինուորականներ եւ պաշտօնատարներ ունէինք։ Բայց մեզմէ բաժնուելէ յետոյ անոնք ալ գերի դարձան։ Մինչդեռ Թուրքը կատարելապէս անկախ եղաւ։ Իրականին մէջ Թուրքը աւելի շահաւոր եղած է այս տարրերէն ազատուելով։ Չէ վնասուած։ Այս կացութեան մէջ գտնուող օսմ. կայսրութեան դիմաց, ի՞նչ էր միւս պետութիւններուն դիրքը։

Քաղաքականութեան մէջ խիղճ չկայ։ Քաղաքականութեան մէջ պետութիւնները գայլի կը նմանին։ Ողջմտութիւն, մարդկութիւն չկայ։ Ակռայ ունեցող գայլին չեն դպիր. «Գայլը գայլին չի դպիր» առածին նման...

Անհատներու միջեւ բարեկամութիւն գոյութիւն ունի։

Պետութիւն մը, երբ խելքը կտրէ թէ կրնայ դիմացինը ուտել, անմիջապէս կ'ուտէ։ Ասիկա ամօթ չէ։ Մենք ներկայիս սերտ բարեկամութիւն ունինք մեր նախկին խեղդամահ ըրած թշնամիներուն հետ։ Հետեւաբար, յեղափոխութեան պատմութիւնը բացատրած ատեններս անոնց գէշութիւնը բացատրած չենք ըլլար։ Այս պետութիւններուն ի վերջոյ հասկցան որ, մենք ուտուելիք ապրանք չենք։ Այդ պատճառով մեզի հետ բարեկամացան։ Եթէ տկար ըլլայինք, անպայման կ'ուտէին։

Մեր ամենամօտիկ դրացին ցարական Ռուսիան էր։ Օսմ. կայսրութեան ողնայարը կոտրող պետութիւնը։ Ամէնէն աւելի մեզմով կը զբաղէր, որովհետեւ Նեղուցները մեր ձեռքն էին։

Ցարական Ռուսիան շարունակ Թուրքիոյ տկարացումը ուզած է։ Ամէն անգամ որ ուժեղացած ենք, հարուած մը հասցուցած է։ Մեր ուժեղացման արգելք հանդիսանալու համար, դէպի արեւելք երկաթուղի շինուելուն դէմ կեցած է։ Համիտեան շրջանին, հայկական խռովութեանց (էրմէնի փաթըրտըսը) ատեն, Արեւելեան Նահանգներու մէջ երկաթուղի շինուելու իրաւունքը մեզմէ խլած էին։ Այս պատճառով այդ նահանգները բարգաւաճումէ զրկուեցան։ Պետութիւնը ճամբայ չէր կրնար շինել, որովհետեւ ամսական իսկ չէր կրնար վճարել։ Ռուսիոյ ցանկութիւնն էր նախ եւ առաջ տիրանալ Պոլսոյ եւ Նեղուցներուն, եւ յետոյ իջնել Ալէքսանտրէթ.

Անգլիոյ քաղաքականութեան գալով երկու մեծ մտահոգութիւն ունէր։ Առաջինը՝ կը վախնար Ռուսիոյ ցանկութիւններուն իրականացումէն, որովհետեւ Հնդկաստանի ճամբան Թուրքիան էր։ Ետոյ, Ռուսիան, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նման, մեծ պետութիւններու չարքին պիտի դասուէր։ Անգլիա կ'ուզէր Թուրքիոյ գոյավիճակին պահպանումը։

Իսկ Ֆրանսա չէր ցանկար միջերկրականեան նոր պետութեան մը կազմութիւնը։ Կար նաեւ աւստրիական կայսրութիւնը։ Այս երկրին բնակիչներուն մէկ երրորդը կը կազմէին Սլաւները։ Այսինքն այժմու Խրուաթներու անկախութեան պահանջէն կը վախնար։ Այս պետութիւնը կ'ուզէր Սելանիկ իջնել։ Կը վախնար որ օսմ. կայսրութիւնը կը տկարանայ եւ Խրուաթները ապստամբելով ինք վտանգի կ'ենթարկուի։ Աւստրիա կարեւորութիւն չէր տար «խալիֆայ»ին, որովհետեւ իսլամ հպատակներ չունէր։ Բայց գաղթավայր կ'ուզէր, որովհետեւ չունէր։ Բաժանման պահուն ուշ մնացած էր։

Գերմանիա թէեւ հողային ցանկութիւններ չունէր Թուրքիոյ հանդէպ, բայց կ'ուզէր առ հասարակ օգտուիլ անկէ։ Թուրքիոյ մէջ երկաթուղի շինելու, ժենաշնորհներ ստանալու ձեւով շահագործել կ'ուզէր։ Այն ատենները Գերմանիա, Ֆրանսա, Անգլիա ամէնէն հարուստ պետութիւններն էին։ Ռուսիա եւ Իտալիա աճելորդ դրամագլուխ չունէին։

Կարելի չէ ճշդել թէ օսմ. կայսրութիւնը մեծ պատերազմէն առաջ, պետութեանց ո՞ր խմբակցութեան կը պատկանէր։ Եւրոպակա՞ն խմբակցութեան, թէ չազատագրուած ժողովուրդներու խումբին

Օսմ. կայսրութիւնը միջանկեալ դիրք մը ունէր։ Ազատագրութիւն գրաւող ուրիշ կացութիւն մը եւս ունէր։ Եւրոպական պետութիւնները, վերջին տարին յառաջդիմութեանց շնորհիւ, իրենք զիրենք աշխարհի տէրն ու տիրականը նկատել սկսած էին։ Անոնց հասկացողութեամբ միւս պետութիւնները գերի դառնալու դատապարտուած են։ Օսմ. կայսրութեան վախճանն ալ այս է։ Անոնց ըմբռնումը այսպէս էր։ Իրենց գրաւել ուզած երկիրները միշտ փոքրաթիւ զինուորներով նուաճած են, Հնդկաստանը՝ հարիւր հազար, Եգիպտոսը՝ տասը հազար, Արքիպեղագոսը՝ վաթսուն հազար, Զինաստանը՝ վաթսուն հազար զինուորով Նմանապէս Հնդկաչինը Թուրքերը տարբեր բան մը ունէին։ Կարելի չէր 50 հազար հոգիով Անատոլուի մէկ ծայրէն մտնել եւ միւս ծայրէն դուրս գալ։ Հարկ էր քանի մը հարիւր հազար հոգիով արշաւել։ Մենք, անոնց համար «օրտու-պազան» (բանակ աւրող) ժողովուրդն էինք։ Այս պատճառով մեզի դէմ ատելութիւն կը սնուցանէին։

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Ա. Նիկոլի արիւնոտ եւ զզուելի «Մուրճ եւ Մանգաղ» գրքոյկէն վերջ, ահա ուրիշ մը եւս, չնականութեան եւ սրիկայութեան գլուխ գործոց մը, «Դաշնակցական կոմիտէի վերջին զոհերը», 16 էջ։

Սակայն ողբերգութիւնը հոն է, որ ինչպէս առաջինը, Ա. Նիկոլի վիժուկը, նոյնպէս երկրորդը, ցաւագար զառանցանքներու այս հաւաքածոն, շրջան կ'ընէ գաղութէ գաղութ, մասնաւոր հոգածութեամբ եւ հասկնալի գուրգուրանքով ընտրուած թերթերու (եւ ապահովաբար «Վաքըթ»ներու եւ «Միլլիյէթ»ներու) եւ անհատներու հասցէով։

Անցեալները, փարիզեան հայ թերթի մը ցրուիչը («Նոր Երկիր») այս ապուշապատումը կը վաճառէր մէկ ֆրանք։ Հետաքրքրութենէ մղուած, եւ թղթակցի պարտականութիւնս կատարելու միտումով գնեցի օրինակ մը, եւ կ'ուղարկեմ «Յառաջ»ի խմբագրութեան։ Ցրուիչը, երեւութապէս բարեմիտ երիտասարդ մը, կը խոստովանի թէ, տասնըհինգ օրինակ ղրկած են իրեն, հաւանաբար իր հասցէն առնելով թերթի մէջ եղած յայտարարութենէն.

Այն հարցումիս թէ, ո՞վ կամ որո՞նք կրնան ըլլալ ղրկողները, կը պատասխանէ թէ ոչ մէկ բան գիտէ։ Որովհետեւ վրան ոչ հասցէ կայ եւ ոչ ալ անուն։ Երբ դիտել կուտամ իրեն թէ, մասնաւոր արտօրանքով, եւ ինչպէս կ'ըսեն, հրդեհէն ազատած փախցնողի երեւոյթով կը վաճառէր այդ աղտակոյտ հրատարակութիւնը, կ'ըսէ թէ, իր զրավաճառի եւ ցրուիչի պարտականութիւնն է որ կը կատարէ։ Հերիք է որ իրեն ղրկուած տասնըհինգ օրինակին համար տասնըհինգ ֆրանք կը գանձէր, եւ իրմէ ալ հաշիւ պահանջող չկար։ Այսչափ միայն։

Բայց զարմանալին հոն է, որ Մարսէյլի պէս խոշոր գաղութի մը մէջ, չկայի՞ն տարբեր թերթերու ցրուիչներ, կամ ուրիշ գրավաճառներ, որ անոնց օրինակ մը իսկ ղրկուած չէ — ինչ որ հաստատեցին իմ ըրած պրպտումներս։

Ուրեմն, «Ազգասէր»ի եւ «Հայրենասէր»ի կրկնակի պիտակներուն տակ ծածկուած Ա. Նիկոլները եւ անոնց գոյնզգոյն արբանեակները, կ'ուզեն գաղթաշխարհը վերածել կատարեալ ձիարձակարանի մը, որպէսզի ատեն կանուխ քունէն արթնցողը իր ձին խաղցնէ, միշտ ղեկավար եւ խորհրդատու ունենալով ամենազօր Չեկան, իր նիւթական եւ բարոյական բազմապիսի, բազմազան եւ անսպառ օժանդակութիւններով։

Եւ այս տարիներէ ի վեր... Մանաւանդ այս վերջին օրերուն, երբ սանձակոտոր եւ անբարոյ արշաւը՝ մեր ազգային գերագոյն իրաւունքներու, արժէքներու եւ սրբութիւններու, եւ այս բոլորին միակ աննկուն եւ արթուն պաշտպան Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, հասաւ իր գերագոյն աստիճանին։

Օրինա՞կ կ'ուզէք։ Դիտեցէք գաղթաշխարհի կեանքը պահ մը, եթէ սիրտ եւ տրամադրութիւն ունիք։ Ամերիկայէն մինչեւ Սուրիա, մինչեւ Պուլկարիա եւ Ռումանիա։ Մանաւանդ այս վերջինը, իր գարշելի, [illegible], եւ թիւ 3—23 գործակալ վեղաթաւոր Մազլըմեանով։ (Տես Ազդարարի Ցուցերը)։

Այս անբարոյ խաչակրութիւնը, բոլոր մանրամասնութիւններով, ի հաճոյս Դաշնակցութեան, կը կատարուի ի վնաս մեզի, արիւնի եւ անպատսպարներու կենդանի վկաներու, մարող օճախներու եւ անպատուուած մայրերու եւ քոյրերու ցաւէն եւ ցասումէն տուայտող երիտասարդներուս։

Եւ բնական է, այս բոլորին [illegible] անոնք այդ անբարոյ, զօսացած [illegible]տով եւ քաղաքական ուղեղով արիկաները, կ'առաջնորդուին փոր մը [illegible] մղձաւանջէն, եւ իրենց տէրերուն [illegible]տոգային քրքիջին արժանանալու փառքին...

Ընթերցողները կը յիշեն թէ, վերջերս պատկերազարդ խեղկատակութիւնը նախապէս հրատարակուած է Աղեքսանդրիոյ մէջ, Թռուցիկի ձեւով, ուղղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր ղեկավարութեան, մանաւորաբար «Յուսաբեր»ի եւ անոր խմբագրին դէմ, «Դառնացած սրտաբեկ հայ ժողովրդային յանձնախումբ» ստորագրութեամբ.

Թշուառականները անկեղծ հայրութիւններէ յետոյ, կը պահանջեն անոնք (Դաշնակցութեան ղեկավարները) «հայրապետական մասնաւոր առանձին պատգամով հայութենէ կրօնքէ ու հայ եկեղեցիէ դուրս հռչակուելով եւ նոյն բանիւ, ենթակուին անէծքի ու նզովքի» (խոյլէ՛ մետնիմ)։ Լսեցէք տակաւին.

— «Մենք կը հրաւիրենք ձեզ [illegible], հայ ժողովուրդ, ուր որ ալ գտնուիս, որ երկրին մէջ ալ ըլլաս մէկ ճակատ կազմելով, մասնաւորաբար հաւաքական յիշատակագրով մը պատկանեալ իշխանութեան, [illegible]վարութեան յանձինս ղեկավար-կազմակերպիչ ոճրագործներու [illegible] անուանացանկը (ընդգծումները իմս են), որպէս պարկեշտ ու հաւատարիմ քաղաքացի, Նուիրական ու բարոյական պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու խոր հաւատքով ու գիտակցութեամբ» (անունները [illegible] յիշուած են)։

Դարձեալ նոյն էջին վրայ.

— «Մի վախնար, Նուաստացեալ մենք քեզ թօղամահ չպիտի [illegible]... Այո, այդ անիծեալ դաւականութեանց ոճրահրաւէր բովանդակութիւնը պիտի տանինք ներկայացնել — եւ արդէն գործի ձեռնարկած ենք — մեր պատկանեալ իշխանութեան իմաստուն եգիպտական կառավարութեան արդարադատ ատեաններուն, ու պիտի պահանջենք ազգովին հաւաքաբար, միանձնաբար քու վասն[illegible], գործակիցներուդ վտարումը»։

Ետո՞յ։ Բայց միասին կարդանք «Յուսաբեր»ի փետր. 9ի խմբագրականը.

— «Մեզ կը մնար ատեն մըն ալ սպասել կամ դատարանէն հրաւէր [illegible]նելու եւ կամ արդէն գործի ձեռնարկածներու պոչը մեր ձեռքը ունենալու համար։ Մեր սպասումը զուր անցաւ սակայն. բոլորեց ամիս մը ու ձայն ծպտուն չելաւ ոչ դատարանէն եւ ոչ «ժողովուրդէն»։

Եւ հարկադրաբար թերթին խմբագրութիւնը կը դիմէ դատարան եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՑՈՒՑԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Այդ օրէն սկսած գէթ սովի մղձաւանջէն անհետացած էր մեզի համար։ Քանի մը օրուան ընթացքին վրան մը գնելով տեղաւորեցի քոյրս եւ Հայկուհին, իսկ ես ցերեկները վառելանիւթ հաւաքելով միեւնոյն ժամանակ տիրոջս ձիուն խնամք տանելով, եւ գիշերները մինչեւ առաւօտ կրակ վառելով պահակի պաշտօն կը կատարէի։ Ինչպէս արդէն յիշեցի, Չէչէնները բանի կամ ոչինչ գիներով կը գրաւէին այն ուտեստները, զորս քիւրտ կամ արաբ վաճառականներ կը բերէին ծախելու։ Չէչէն Եուսէֆը, այս «օրինաւոր» կողոպուտը իր խղճին դէմ չգտնելով, միւսներէն աւելի այս առեւտուրով կը զբաղէր, հետեւաբար աւելորդ ըլլալով ուտեստեղէն (թաղ եւ ալիւր) ծախելու հոգն ալ իմ վրաս կ'իյնար, որուն հետեւանքով օր մը մազ մնաց որ գնդակահարուէի տիրոջս կողմէ։

Այդ օրերուն Սինճարցի(*) վաճառականներու խմբակ մը հասաւ Շէտատիէ Շէյխ Միզարի(**) գլխաւորութեամբ։ Դալօ անուն Սինճարցի վաճառականը որ հակառակ Քիւրտ ըլլալուն մաքուր Թուրքերէն ալ գիտէր, ինծի խորհուրդ տուաւ իրենց հետ Սինճար մեկնիլ, աւելցնելով թէ մօտալուտ է վերջնական ջարդը, թէ՝ ինք շատ հարուստ հօրեղբայր մը ունի որ ինծի պէս Թուրքերէն գրել կարդալ գիտցող ծառայի մը պէտք ունի, թէ հօրեղբայրը 80 տարեկան է եւ հիւանդ ըլլալով չի կրնար իր կալուածներու, ջրաղացի եւ պարտէզներուն դրամները հաւաքել։ Վերջապէս բոլոր իր բառերն, թէ ջարդէն պիտի ազատէի եւ թէ մօտիկ ապագայի մէջ շատ հարուստ եւ երջանիկ պիտի ըլլայի։ Ես ոչ ջարդի եւ ոչ ալ ապագայ երջանկութեանս մասին չհաւատալով, մերժեցի վաճառականին խորհուրդները։

Անցաւ քանի մը օր։ Տիրոջս գնած ուտեստները ամբողջութեամբ ծախեցի։ Վերջին օրը որ ծախածներուս հաշիւը ներկայացուցի Եուսէֆին՝ Շէյխ Միզարն ալ ներկայ էր։ Քիչ յետոյ Շէյխը առանձին ինծի հարցուց թէ կրնա՞մ Նուսխա(*) գրել, քանի որ Թուրքերէն գրել գիտէի։ Բան մը ըսած ըլլալու համար «Նուսխային ամէն տեսակը գիտեմ» ըսի։ Եւ Շէյխը ինծի թելադրեց որ իրեն հետ մեկնիմ եւ իր «Նուսխա»ները գրեմ։ Արդէն հինգ վեց ամիս է որ իր մոլլան մեռեր էր եղեր։

Յաջորդ օրը Եուսէֆ զիս կանչելով այլայլած դէմքով ըսաւ.

— Տղաս, ցարդ տեսեր եմ թէ շատ խոհեմ ես, ինչ որ կ'արդարացնէ քու ծնողքիդ մասին ըրած ներբողականդ։ Այս սատանայ ընդհանուր ջարդի հրաման եկաւ Տէր Զօրէն, քու մասիդ մի մտատանջուիր, ես զաւակ չունիմ եւ ընտանիքս Մարտին կը գտնուի, քեզ իբր հոգեզաւակ կը տանիմ Մարտին, բայց եթէ մօտիկ ազգական-ծանօթներ ունիս որոնց պաշտպանութեան վստահ ես, ըսէ որ փախչին...

Ամբողջ մարմինս փշաքաղուեցաւ եւ սկսայ վերջին վեց ամսուան Գեթսեմանին պատկերացաւ աչքիս առջեւ։ Հազիւ արցունքներս զսպելով ըսի.

— Շատ լաւ, պէյ էֆէնտի, շնորհակալ եմ ձեր ազնուութենէն։

Եւ ուղղուեցայ դէպի վրանները, մտայ մեր վրանը, ուր քոյրս եւ Հայկուհին կը պատմէին իւրաքանչիւրը իրենց Գողգոթան։ Կէտ ծունկերս ալ չկրցան դիմանալ եւ մինչ այդ զսպուած արցունքներս յորդեցան։ Ողջագուրեցի երկուքը մէկէն, լալահառաչ պատմեցի ինչ որ լսած էի։ Մենք մեզի էինք։ Թէեւ բարձրաձայն կուլայինք, բայց այդ օրերուն այսպիսի բաները դուռ դրացիներուն հետաքրքրութիւնը չէր շարժեր, ըլլալով հանապազօրեայ եւ բնական։ Արդէն տիւ եւ գիշեր ողբուկոծի ձայները ամբողջ մթնոլորտը բռնած էին։ Հայկուհիին առաջարկեցի ծանօթ Արաբի մը մօտ երթալ (առեւտուրի բերումով մէկէ աւելի օրացու Արաբներ կը ճանչնայի)։ Ըսաւ.

— Սիրելիս, ցարդ ամէն գնով պատիւս պաշտպանեցի եւ այսուհետեւ ալ կեանքիս գնով պիտի պաշտպանեմ, միթէ իմ արիւնս ազգակիցներուս արիւնէն աւելի՞ կարմիր է, պատուաւոր մահը կը նախընտրեմ անպատիւ կեանքէն։

— Ականջդ խօսի, Եւրոպա ..

Գալով սովին՝ այդ օրերուն օրական տասնեակ մը կեանքեր կը հնձէր։ Գաղթականներուն մեծամասնութիւնը բառին ամենալայն իմաստով ամիսներէ ի վեր անօթի էր։ Ուռած փորերով տառապող կմախքներու բազմութիւն մը···։ Եւ մարդակերութիւնը որքան սոսկալի նոյնքան անհաւատալի համեմատութիւններ էր առած։

Շատ եմ հանդիպած հրէշ պառաւներու որոնք անճարարանօք կը բզքտէին որ եւ է դիակ եւ մաս-մաս բաժնելով կ'անհետանային վրաններու մէջ։ Շատերը մասնանշած եմ պահակներուն։ Առաւօտ մը կանուխ կը տեսնեմ կին մը որ քուրջերու մէջ փաթթուած եւ կուրծքին վրայ սեղմած ամանէ մը (կարծես) մառմռուն բան մը կը լիզէ։ Չէչէնի մէկուն հետաքրքրութիւնը կը շարժէ. կը բանայ քուրջերը եւ երեւան կը հանէ գլուխ մը որ ծակուած է ճակտէն եւ ուղեղն էր որ կ'ուտէ թշուառ կինը։ Տեղն ու տեղը կը գնդակահարուի, (ոչ թէ լսած այլ ականատես եմ եղած)։

Ալիֆաթանցի Զարդար անուն կին մըն ալ կը ճանչնայի որ կը գտնուէր Շէտատիէ, իր սիրեցեալ աղջկան Սուլթանին հետ (7—8 տարեկան)։ Այդ օրը կը հանդիպիմ Զարդարին եւ կը տեսնեմ որ բարձրաձայն կուլայ։ Կը հարցնեմ պատճառը, չի պատասխաներ։ Իմ հարցումիս թէ ո՞ւր է Սուլթանը, լացը ալ աւելի բարձրացնելով ցոյց կուտայ թիթեղէ աման մը։ Երբ կը բանամ, սահմռկած կը տեսնեմ երկու ոտքեր եւ թեւ մը ···

Ալ հերիք է։ Գրիչս որ կը թաթխեմ սրտիս կաղամարը չորցած է, Չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ գրի կ'առնեմ այս բաները, «Մինիք»նե՞րը համոզելու համար։ Ջո՞ւր աշխատանք ···

(Շար.)

(7)

(*) Մեծամասնութեամբ քրտաբնակ խառնաշղթայ մը, որ 30-40է աւելի գիւղ ու գիւղակներ ունի։ Կ'իյնայ Մուսուլի հարաւային արեւմտեան կողմը։

(**) Այդ շրջանի Արաբներուն գլխաւոր պետը, որմէ նոյն իսկ Զէքի պէյը վախնալու պատճառներ ունէր։

(***) Եռանկիւնաձեւ ծալլուած թուղթի երկար շերտ մը որուն մէջ արաբական աղօթք գրուած կ'ըլլայ։

Վրանաբնակ Արաբներու մօտ գրել կարդալ գիտցողները շատ հազուագիւտ ըլլալով մեծ յարգանքով կը վարուին դէպի այս վերջինները։

ց'վ զարմանք, ճարուած էր փողոցային խմբակ մը, տգէտ ու թշուառ, ոմն Գօլոս որ պիտի դար ներկայանար իշխանութեանց, յայտնելով թէ ինք գրած եւ հրատարակած է այդ աղտոտ լաթը։

Եւ ահա, «Դատապարտուած սրտաբեկ հայ ժողովրդային յանձնախումբը», որ հաւաքած ստորագրութիւններով օժիտին պէտք ունէր գէշ գատարան պիտի յանձնուի, եւ հոն անոնցմէ հաշիւ պահանջէր, փաստաբանի ուղեկցութեամբ կը ներկայանայ դատական իշխանութեանց, ի դէմս այս թշուառ սատանային։

Եւ իմանք, մ'ուր իմանք ... Կը սարսափիմ պատասխանէն։ Կը հարցնի թէ կարելի է ճառերով կամ թերթերով զարմանել այս անբարո յականութիւնը. Եթէ Գօղոսներուն գործք եղած է այդ աղտոտ պատասխանը տալ եւ հրատարակել իբրեւ թռուցիկ (ինչ որ շատ ջուր կը վերցնէ), հապա ի՞նչ գործն է, նոյն այդ թռուցիկը գրքոյկի վերածել եւ ցրուել աջ ու ձախ, մանաւանդ եւ ընտրուած հասցէներու միջոցաւ։

Ի՞նչ կ'ուզեն այս անորակելի դաւադիրները։ Հայ քաղաքական առողջ մտածողութեան, անշուշտ, վերջին ցիրակցութիւնը խլե՛լ մեր սիրտերէն, մեր հոգիներէն, թէ քանդել Դաշնակցութեան ամբողջական շէնքը։

Ո՞ր մէկը։ Առաջի՞նը թէ երկրորդը։

Ապահովաբար երկուքը միասին։

Բայց, մենք, զանազան առիթներով յիշեցուցած ենք այս ապուշներուն, թէ ամէն բան կրնան յուսալ եւ երեւակայել, բայց ոչ Դաշնակցութեան քայքայումը։ Այդ օրուան չպիտի հասնին։

Իսկ եթէ կ'ուզեն քար քարի վրայ չթողուլ մեր հոգեկան աշխարհին մէջ ուր կայ եւ առողջ քաղաքական մտածողութիւն եւ՛ տենչ, եւ՛ երիտասարդութիւն եւ սրբազան կիրք, եւ խնդութիւն, պէտք է գիտակցին թէ, երկաթէ սուր մըն է այս։ Որովհետեւ այս բոլորը, հոգեկան այս զմայլելի եւ ամբողջական կառուցուածքը, միայն ու միայն Դաշնակցութեան սեփականութիւնը չէ։ Այլ ուր հարիւր հազար գաղթահայութեան մէջ, ստուար մեծամասնութիւն կազմող պատասխանատու երիտասարդութեան։

Եթէ առաջինը՝ Դաշնակցութիւնը պառակտել փորձելով կ'ուզեն հարուածել այս վերջինը, նորէն կէս ճամբան միայնակ դատապարտուած են։

Մենք գիտենք թէ ի՞նչպէս պիտի պատասխանէր այդ երիտասարդութիւնը բոլոր տեսակի «Նիկոլներուն», «Գօղոսներուն», «Դաշտեցիներուն» ու «Միացեալ» ճակատներուն եւ ներկայացած սրտաբեկ հայ ժողովրդային յանձնախումբերուն։

ՀՐ. ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Օրուան փերթը

»»» · «««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքիաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.:

2. ԱՐԾԻ, ԱՐԾԻ, (հիմնախատութե մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

Կեանքը Պելժիոյ մէջ

ooooo

ԲՐԻՒՍԷԼ, 18 մարտ.— Վերջերս Պելժիոյ Ներկայացուցչական մարմնին մայր դիւանը արտակարգ նիստի հրաւիրեց ժողովի անդամները, թիւով երեսուն, որոնց քանը՝ Բրիւսէլէն, եւ տասը՝ Անվերսէն։

Այդ լիագումար նիստին մէջ Գաղթ. Վարչութիւնը բրաւ ընդհանուր դեկուցում մը, եւ ներկայացուց իր գործունէութեան տարեկան տեղեկագիրն ու հաշուեկշիռը։

Սոյն տեղեկագրէն կը տեսնուի թէ՝ հակառակ տնտեսական տագնապին եւ մեր հայրենակիցներէ ոմանց գործազրկութեան, վարչութիւնը յաջողած է արդիւնաւոր կերպով մատակարարել նպաստի գործը, շնորհիւ գաղութի հայրենակիցներու լայն օժանդակութեան։

Աւելի գատ վարչութիւնը բազմաթիւ դիմումներ կատարած է տեղական կառավարութեան մօտ, ճշդելու համար մեր հայրենակիցներուն իրաւական դիրքը, եւ յաջողած է գլուխ հանել այդ փափուկ ու դժուարին գործը։ Կարգ մը իշխանութիւններու կողմէ ճանչցուած է իբր պաշտօնական մարմին, եւ իբր այդ արտօնուած է մասնակցելու Ալպէր Թագաւորին յուղարկաւորութեան թափօրին, օտար պատուիրակներու շարքին մէջ, եւ Պելժիոյ հայ գաղութին անունով շքեղ ծաղկեպսակ մը զետեղած է վեհապետին դագաղին վրայ։

Վարչութիւնը հոգ տարած է նաեւ հայ մանուկներու հայերէն լեզուի ուսուցման, Օր. Մ. Գովանճեանի խնամքին յանձնելով այս կարեւոր ու կենսական գործը։ Այդ առթիւ, Մէն ժօսի թաղապետութիւնը իր դպրոցներէն մէկուն մէջ դասարան մը տրամադրած է մեր տղոց համար, շաբաթը երկու անգամ։

Ինչպէս աւելի առաջ ալ չէլտեցինք, հրաժարեալ վարչութեան անդամները թէեւ տարբեր հոսանքներու կը պատկանին, բայց երեք տարի շարունակ ունեցան համերաշխ ու գնահատելի գործունէութիւն մը, շնորհիւ իրենց ատենապետին, Տոքթ. Մուրատեանի անկողմնակալ ընթացքին։ Այս տեսակէտով, միւս հայ գաղութները կրնան օրինակ առնել Պելժիոյ գաղութէն, մանաւորապէս ներկայ անկերպարան ու ձգտեալ վիճակին մէջ, ուր եղբայր եղբօր, քոյր քրոջ դէմ լարուած են մահացու ատելութեամբ, իբր ոխերիմ թշնամիներ, փոխանակ իրար սիրելու եւ անվերապահ կերպով իրարու հետ գործակցելու մեր այս ցիրուցան վիճակին մէջ, օտար հորիզոններու տակ, ուր գաղութներուն ազգապահպանման հարցը եւ համագործակցութեան պէտքը ամէն ատենէ աւելի անհրաժեշտ եւ առիպողական դարձած են։

Այս մարզին մէջ հայ մամուլը շատ օգտակար ու կարեւոր դեր մը ունի կատարելիք։

Այսօր, տեղի ունեցաւ գաղութին ընդհանուր ժողովը, գործակցելով վարչութիւնը բոլորովին համաձայն ու խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, եւ առանց ընտրական որ եւ է պայքարի։

Արդիւնքը յառաջիկային։

ՀՐ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Փետրուար 18ը

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

»»» · «««

ՔԱՇԱՆ, 18 մարտ (Յապաղած) — Բեմին վրայ եռագոյնը պարզուած է։ Հոն են մեր երեք ընկերները։ Կոկիկ եւ ընտրանի բազմութիւն մը փութացած է ներկայ ըլլալու։ Ընկեր Գ. Յովհաննէսեան կը բանայ հանդէսը «Արծիւ» ենթակոմիտէի անունով։

Ներկաներու փափաքին վրայ նախագահ կ'ընտրուի ընկեր Բալայեան, որ խանդավառ խօսքերով կը բնորոշէ փետրուար 18ի շարժման գլխաւոր երեւոյթները եւ հայ գաղութի բախտաւորող վիճակը իր վեր հանելով, ճան գ'էլլէ լուսաւորող պողոտանե-րուն փոխան կ'ուզէ տեսնել Մասիսի կողքին վրայ խոտերով ծածկուած հայ հիւղակը։ Ընկ. Գիւլխանդանեան կը բացատրէ դրական եւ բացասական կազմակերպութիւններու դերերը հայ պատմութեան ընթացքին եւ «Վասակեանց» կուսակցութեան աւերիչ բնոյթը բոլոր շրջաններուն։

Ընկերուհի Ա. Խաչիկեան ականատես փետրուարեան դէպքերուն, կը նկարագրէ համաժողովրդական խանդավառութիւնը այդ օրերուն Երեւանի փողոցներուն մէջ։ Ընկեր Գեւորգեան ուժգնօրէն կը հերքէ այն տարբերը որոնք թէեւ Հայաստանի անունով կ'երգեն, բայց հայրենասիրութիւնը դարձուցած են առևտրական հարց։ Ընկ. Հ. Քէօսէեան հարց կուտայ թէ ինչպէ՞ս կրնան ապաւինել Դաշնակցական դաղափարաբանութիւնը որ հայ ժողովուրդի քաղաքական գիտակցութիւնը կը կազմէ։ Ներկայ համակիրներէն Գ. Յանչէրեան յուզուած անկէ քան քառասուն տարուան այդ մեծ կազմակերպութեան հանդէպ իր յարգանքի խօսքը կ'ուղղէ։ Ընկ. Գ. Կարապետեան յանուն Սպայից Միութեան կը փառաբանէ եռագոյնը։ Եւ կը փափաքի որ ան դառնայ ամբողջ հայ ժողովուրդի անկախութեան խորհրդանշանը։

Երգեցին ընկեր Հայկ, Տիկին Կարապետեան եւ Տիկին Արմենուհի։

Ընկեր Բալայեան առաջարկեց «Բընիր իմ բալիկս» հեղինակի, մեծ եւ անզուգական ընկեր Ահարոնեանի յայտնել ապաքինումի սրտագին մաղթանքներ։ Ներկաները փափաքեցան որ Արծիւ ենթակոմիտէն թարգման հանդիսանայ իրենց արտայայտութեան։ Ընկեր Տառուբով, Յունաստանէն նոր եկած պատանի, կ'արտասանէ գեղեցիկ կտորներ, ապրեցնելով յուզումի վայրկեաններ։ Կը կարդայ իր գրի առած ձօնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուղղուած։ Ընկեր Բալայեան կը հրաւիրէ բեմ եւ կ'անցընէ անոր կուրծքին Հ. Յ. Դ. զինանշանը, բացատրելով անոր իմաստը։

Հանդէսը կը վերջանայ «Մեր հայրենիքով»։ Ներկաները կը հեռանային սրահէն աւելի հաւատաւոր եւ խանդավառ կուսակցական գործին հանդէպ։

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

»»» · «««

ՎԱԼԱՆՍ, 19 մարտ (Յառաջ) — Հ. Յ. Դ. Վալանսի «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ առաւօտ ժամը 10ին, Գագաթանի սրճարանը։ Ներկայ էին երեսուն ընկերներ եւ համակիրներ։ Ընկ. Սարգիս Գիլալեան իր կամքէն անկախ բացակայ ըլլալով խօսեցաւ ընկ. Զաքար Նիւթն էր «Ազգութիւնը եւ հողը»։ Ընկերը փաստացի բացատրեց թէ ինչպէս ժողովուրդները դատապարտուած են ձուլուելու եւ կորսնցնելու իրենց ազգային դիմագիծը, եթէ կտրուած չեն սեփական հայրենիքէ մը։ Անհրաժեշտ է ունենալ մեր անկախ հայրենիքը, եթէ կ'ուզենք ապրիլ իբրեւ հայ ազգ եւ ժողովուրդ։ Ընկերը չմոռցաւ մանաւորապէս թէ որպէսզի գաղութները կարենան տոկալ ձուլման վտանգին, անհրաժեշտ է որ փարին Հայկական անկախութեան դրօշին, անոր մէջ գտնելով մեր հայրենի երկրի խորհուրդը։

Դասախօսութենէն ետք եղաւ մէկ ժամ կարծիքի փոխանակութիւն, միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարին շուրջ, մասնակցութեամբ ընկերներու մեծամասնութեան։ Հանդիպումը վերջացաւ կէսօրին։ Բոլորն ալ փափաք յայտնեցին որ ենթակոմիտէն յաճախ սարքէ այսպիսի չինիչ ժողովներ։

⁂ Նոյն օրը կէսօրէն վերջ Վալանսի «Քրիստափոր» ենթակոմիտէին նախաձեռնութեամբ Սէն Ժիւլիէնի մէջ կազմուեցաւ Հ. Յ. Դ. Սէն Ժիւլիէնի «Վրէժ» խումբը, բաղկացած մէկ հին ընկերէ եւ չորս երիտասարդ թեկնածուներէ։ Մասնաւոր ժամադրութեամբ ենթակոմիտէի անդամները կը մեկնին Սէն Ժիւլիէն։ Մեզ կը դիմաւորէ Սիմոնը, մեր «վանականը», որուն համար կան Արտէշի լեռները եւ Դաշնակցութիւնը։ Կը ծանօթացնէ մեզ տղաքը եւ կը մեկնինք ընկերներէ մէկուն տնակը։ Պատերը զարդարուած են Դաշնակցական նկարներ պէս։ Ամէն տեղ եռագոյն եւ հերոսներու նկարներ։ Կը գիտենք որ այս հովիտներուն մէջ այս երիտասարդները կարուած աշխարհէն՝ կ'ապրին Հ. Յ. Դ. գաղափարներով։ Կը կատարենք երդման արարողութիւնը խիստ հարազատութիւններով։ Տղաքը կ'երդնուն թէ մեռնելով Դաշնակցութեան շարքերը, պիտի ծառայեն հայ ժողովուրդի շահերուն։ Կը շնորհաւորենք զիրենք եւ կը դառնանք ընկերներ։ «Մշակ քանուորով» ժողովը կը փակենք եւ կ'անցնինք ուրիշ տուն մը։ Նոյն պատկերը այնտեղ ալ,— եռագոյն եւ հերոսներ։ Կ'երգենք ու կը զուարճանանք։ Այսպէսով հինգ ընկերներ կը կապուին մեծ կազմակերպութեան, յանուն հայ ժողովուրդի փրկութեան։

Գուառացի

ԳՈՐՏՕ, 19 մարտ (Յառաջ) — Նախորդ տարիներուն նման այս տարի ալ «Մուրատ» խումբը սարքած էր հանդէս մը, «Փետր. 18»ի համաժողովրդական ընդվզումը տօնելու համար։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի 11 մարտ, հայկական «Տաւրոս» ճաշարանը, ուր որոշեալ ժամուն աթոռները գրաւուած էին։ Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը զետեղուած էին Հայկ. եւ Ֆրանսական դրօշները։

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Մեր հայրենիքով», զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս։ Ընկ. Կ. Տօնէրեան պարզեց «Փետր. 18»ի նշանակութիւնը։ Արտասանեցին ընկերներ Մ. Կիրակոսեան (Հայաստանին), Մ. Նաթրեան (Հայու գրօշը)։ Յետոյ ընկ. Հ. Թաշճեան բացատրեց թէ փետր. 18ի նախօրեակին ժողովուրդը ինչպէս կը կեղեքուէր հայանուն վարժկաններու կողմէն։ Ժողովուրդին ցասումը իր գագաթնակէտին հասած էր այդ վճռական օրերուն։ «Փետր. 18»ը նոր էջ մը կը բանայ զարթօնք մեր փառապանծ պատմութեան մէջ, արժանաւորելով երկրորդ Վարդանանց մը։

Ներկայացուեցաւ «Դղումէ վաճառականը», որմէ վերջ ներկաները սեղաններու շուրջ բոլորուեցան, միշտ թնդացնելով յեղափոխական եւ ազգային երգեր։ Ընկեր մը ձայն ուզելով ըսաւ՝

— «Ընկերներ, այս պահուս որ մենք հոս խրախճանքի մէջ ենք, ցեղին փառքը չեփորող հանճարեղ երգիչը կը տառապի հիւանդ անկողնի մէջ։ Ես կ'առաջարկեմ որ այս բաժակները վերցնենք համայն հայութեան զօրաւոր գրականութեան արժանի ընկ. Ա. Ահարոնեանի ապաքինման համար»։ Ներկաները խրախուսեցին ընկերոջ առաջարկը։

Բաժակներ առաջարկուեցան մեր անթիւ ու անթաղ հերոսներու կենացը։ Եղան արտասանութիւններ, Ֆանթէզիներ եւն.։ Խանդավառ տրամադրութեամբ ուշ ատեն բաժնուեցանք, «.....»։ Կոկիկ գումար մը ապահովուեցաւ մուտքէն։

Թղթակից

ՆԱՄՈՒԿ

Ողբերգութիւն

»»» «««

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 մարտ).

— «Մասնաւորապէս վերջին ամիսներում, թուրք դիւանի ուղեղը բոլորուած է գործել նորէն եւ նոր տեսակի քարդ մը պատրաստել Անատոլուի հայ բեկորնեըուն համար։

Թուրքը կը փրկէ զանոնք տունէ եւ տեղէ։ Կը կողոպտէ՝ ինչ որ ունին։ Կը խլէ գեղեցիկ կիները ու աղջիկները։ Կը ձգէ զանոնք կատարելապէս մերկ ու անօթի վիճակի մէջ եւ, տալ, 24 ժամ միայն ժամանակ տալով, կը ֆշէ անծանօթ վայրեր։

Ցետո՞յ։ Ցետոյ այն, որ հակադաշնակցական թերթերն ու կազմակերպութիւնները պարզ լուրով մը իսկ չանդրադարձան այս նոր ողբերգութեան։ Անոնք, Հօկ ու Բարեգործական, ինչպէս ու ռամկավար — մե՜ծ, շա՜տ մեծ գործի վրայ են։ Ի՞նչ փոյթ Անատոլուի քանի մը տասնեակ հազար Հայերու անհնարին թշուառութիւնը, երբ պէտք է «ազատ» միայն Դուրեանի աղանդութիւնը։ Եւ ի՞նչ փոյթ քանի մը տասնեակ հազար հարազատներու փրկութեան այրող պահանջը թրքական դժոխքէն, երբ նախ եւ առաջ «ազգը» պէտք է փրկել ... Դաշնակցութենէն։

Եւ, բնականաբար, անտէրն ու անզգայ է նաեւ Անատոլուի հայ բեկորներու բնական տէրը, Հայաստանի իշխանութիւնը։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ «ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ»։ Որովհետեւ ան, աւելի քան ուրիշ որ եւ է մէկը, հայ կեանքի մէջ միա՛կ «յեղափոխական» առաքելութիւն մը ունի — քայքայել եւ օրէնքէ դուրս հռչակել տալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ...

Իրապէս չենք գիտեր թէ ի՞նչ հասցէի պէտք է դիմել, թրքական նոր ջարդը եթէ ոչ կասեցնելու, այլ գէթ սահմանափակելու համար։ Կամ, գոնէ, այդ նոր ջարդէն այսպէս կամ այնպէս «փրկուածները» փրկելու համար։

Կայ միայն մէկ հասցէ եւ մէկ միջոց։ Հասցէն՝ խորհրդային իշխանութիւնն է եւ միջոցը՝ ներգաղթը։

Խորհրդային իշխանութիւնը չի կրնար որ եւ է առարկութիւն ընել։ Ան բարեկամ է, դաշնակից է Թուրքիոյ։ Ան օգնած է Թուրքիոյ վերակազմութեան աւելի՝ քան ուրիշ որ եւ է մէկ ուրիշը։ Ան Թուրքիոյ զիջած կամ նուիրած է հայ դատը եւ հայ հայրենիքը։ Ան, հետեւաբար, ամէնէն աւելի իրաւունք ունի պահանջելու իր բարեկամ Թուրքիայէն՝ արիւնոտ սուրը պատեանը դնել։

Թուրքիա պէտք չունի՞ հայ բեկորներուն։ Բե՞ռ են անոնք Թուրքիոյ վզին։ Աւելի՛ լաւ։ Թո՛ղ խորհրդային իշխանութիւնը գոնէ մէկ անգամ Հա՛յ մարդու պէս մտածէ եւ հալածական, ջարդուած ու ջարդի սպառնալիքի տակ գտնուող Հայեր հաւաքէ իր հայրենիքը, Հայաստան։

Երէ ներգաղթի նոր կարաւան մը պիտի կազմուի, անոր առաջին բեկորները պէտք է ըլլան միայն եւ միայն Անատոլուի հայ բեկորները, որոնք կը լրացնեն պահանջուած բոլոր պայմանները — անհետաձգելի թշուառ են եւ անպաշտպան, կատարեալ պրոլետարներ են, իսկական շինարար տարրեր։

Ու երէ ներգաղթի նոր կարաւան մը իսկ չկազմուի, դարձեա՛լ, սակայն, անկարելի կարելի դարձնել եւ Անատոլուի հայ բեկորները ներգաղթի առաջին բեկորներ դարձնել, որովհետեւ անոնք արդէն մահուան բեկորներ են...

Ճիշդ է, խորհ. իշխանութիւնը «պիտի տուժէ» այդպիսի ներգաղթի մը համար։ Ան պիտի չկրնայ ներգաղթի պատրուակով ո՛չ քուէ շնորհել պլօֆի տարրերու, ո՛չ Հօկի կազմել հոս ու հոն, ոչ «դաշտերդիդաշտկոմներ», «միացեալ ճակատներ», «բողոքի ժողովներ» կազմակերպել, ոչ ալ համայնավար վարակը տարածել հայ գաղթաշխարհի մէջ։

Բայց թո՛ղ խորհրդային իշխանութիւնը գէթ մէկ անգամ նշմարիտ մարդասիրական, եթէ կ'ուզէք նաեւ ընկերվարական աշխատանք կատարէ, աշխատաւոր տարրեր ու զոհեր փրկելով ստոյգ մահէ եւ օգտակար դարձնելով զանոնք աշխատաւորական հայ հայրենիքին»։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 մարտ.— Քոնսէփսիոն հիւանդանոցի Գոլսեցի հիւանդներս կուզենք յայտնել մեր խորին շնորհակալութիւնը Գոլսոյ Հայր. Միութեան որ բնաւ չմոռցաւ մեզ։ Ամէն ամիս կը ստանանք որոշ գումար մը։ Նմանապէս մեր շնորհակալութիւնը Տիկ. Զաւարեանի որ կ'այցելէ մեզի, քաջալերելով մեր բաժինը։

Հիւանդներ

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

(Իր մահուան 30ամեակին առթիւ 1904 ապրիլ 13)

— oo —

1896ի ընդհանուր ներումէն Հրայրն ալ օգտուեցաւ եւ Կարնոյ բանտէն ազատուելով վերադարձաւ իր հայրենիքը՝ Մուշ։ Բայց այս անգամ բոլորովին նոր թափով եւ աւելի ուժգնօրէն ինքզինք նուիրեց հայ ժողովուրդի ազատագրական աշխատանքին։ Գիշեր ցերեկ անդադար կը շրջէր գիւղէ գիւղ եւ քաղաքէ քաղաք, կազմակերպելու հայ ժողովուրդը, ազգային համերաշխութեամբ։ Շատ չանցած Տարօնը կը բաղկանար, բուռ յեղափոխական բաժանմունքի, 17 շրջաններէ եւ բոլորն ալ կազմակերպուած էին։ Ամէն մէկ գիւղ թէ քաղաք ունէր իր մարտական խումբերը։ Շատ չանցած կազմակերպութիւնը թափանցեց Տիգրանակերտի սահմաններէն ալ ներս։ Հրայրի կազմակերպութեան անխտիր կը մասնակցէին բոլոր տարրերը եւ հոսանքները, նորահաս երիտասարդներէն մինչեւ ծերերը, արհեստաւորներէն մինչեւ քահանաները, վաճառականներէն մինչեւ հասարակ խանութպանները եւ գիւղի ռէնչպէրէն մինչեւ ազգիները։ Բոլորն ալ յեղափոխական ցանցով իրար կապուած էին։

Բայց ի՞նչ էր այս յեղափոխական կուսակցութեան անունը, մենք ալ կուսակցութեան անունը չէինք գիտեր։ Նոյնպէս չէինք գիտեր կուսակցութեան թէ Հրայրը ինք ի՛նչ կուսակցութեան մէջ կը գտնուէր։ Միայն անոր զաղափարներէն եւ յորդորներէն կը լսէինք թէ հայ ժողովուրդը ունի երկու հզօր ուժ ներկայացնող կուսակցութիւններ, Հնչակեանները եւ Դաշնակցութիւնը, երկուքն ալ հիմնուած են թրքահայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար։

Անգամ մը ժողովի մէջ, խումբ մը Հնչակեաններ որ Համբարձում Պօյաճեանի (Մուրատ) կողմէ կազմակերպուած էին, իրենց գինադարծ Վարդապետի միջոցաւ հարցուցին Հրայրի.

— Այս կազմակերպութիւնը որ կ'ընես, Հնչակեան անունի տա՞կ է թէ Դրօշակի, հասկնանք որ մասնակցինք։

Հրայր հեգնանքով բսաւ.

— Իմ կազմակերպութեանս անունը ընկերութիւն է, այդ ընկերութեան մէջ պէտք է մտնէ թէ Հնչակ եւ թէ Դրօշակ։ Ճիշդ է որ այդ երկուքն ալ հիմնուած են թրքահայ դատի համար, բայց իրար հետ համերաշխ չեն գործեր եւ միշտ իրար կը խաչաձեւեն։ Մենք այդ երկու կուսակցութեանց անջատ անջատ ուժերով չենք կրնար փրկուիլ, այլ մեզի անհրաժեշտ պէտք է միացեալ ազգային ճակատ մը որ կարենանք մեր ազգի բոլոր տարրերը եւ հոսանքները ամփոփել։ Առոր միակ միջոցն է, երկրի ժողովուրդը, որ պէտք է կազմակերպուի ազգային ըմբռնումով եւ պարտադրէ արտասահմանի այդ երկու կուսակցութեան ղեկավարներուն որպէսզի յանուն երկրի ժողովուրդի ապագային իրարու հետ միանան եւ համերաշխօրէն մուտք գործեն երկրի մէջ, որովհետեւ ժողովուրդը անգէն է եւ երկուքին ալ առաջնորդութեանը կը կարօտի։ Մենք ալ գիտակցութեամբ կը կարօտի։ Մենք այջակցութեանը կը կարօտի։ Մենք ալ — Թուրք կառավարութեան եւ քիւրտ աղաներու բարբարոսութեան տակ ամէն օր կը հալինք ու կը մաշինք մեր պատիւն անգամ մեռած է, այլ եւս ի՞նչ պէտք է Հնչակ կամ Դրօշակ փնտռել, չէ՞ որ մենք ամէնէն առաջ Հայ ենք, եւ պարտաւոր ենք այդ երկուքին ալ հաւասար աչքով նայիլ եւ անոնց միջոցով ալ փրկել մեր ժողովուրդը։

Այս խօսքերը միայն գինադործ Վարդապետի եւ իր խումբին համար չէին, այլ բոլորին։ Այդ օրերուն Տարօնի յեղափոխական յայտնի տարրերը մեծամասնութեամբ Տամատեանի, Մուրատի եւ Թոմասին յարած էին, եւ նոյն իսկ շարժումի խումբերուն մէջ երկպառակութիւն կար։ Գէորգ, Օհաննէս եւ ուրիշներ Մուրատի եւ Տամատեանի ուղղութեամբ կը շարժէին, իսկ Համբարձում, Յարութիւն եւ միւսները Արբօյի ճանապարհով կը քալէին։ Այնպէս որ միշտ աշխատանքի խաչաձեւում կար։ Բայց Հրայրի յորդորներուն շնորհիւ շատեր միացան։ Կարծես ամբողջ Տարօնը միացեալ մարմին մը կազմեց եւ բոլորովին անհետացան այդ տարբեր տարբեր ըմբռնումները։ Բոլորն ալ փարեցան ազգային ազատագրութեան սրբազան գործին։

Հրայրի ուխտակիցները կ'ախտէին յանուն Աստուծոյ, ձեռք դնելով Աւետարանի եւ խաչի վրայ, երդում ընելով հաւատարմութեամբ ծառայել ազգին եւ իրենց վերջին կաթիլ արիւնը չխնայել հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար։ Այդ տանն անշուշտ, Հրայր Դաշնակցական էր, ինչ որ յետագային ալ պարզուեցաւ, բայց ան աւելի նախամեծար ու օգտակար կը համարէր ազգութեան անունով խօսիլ ու կազմակերպել քան թէ իր փաստած կուսակցութեան։ Հրայր մտատարկար կը համարէր արտասահմանի այն լիազօր գործիչները որոնք կը մանէին երկիր միայն պատասխանատու պաշտօն վարելու։ Կ'ըսէր թէ այդ լիազօրները նախ իրենց լեզուով ու տարազով չեն յարմարիր հայ գիւղացիներուն, երկրորդ որ ամէնակարեւորն է անոնք անծանօթ են Թուրք կառավարութեան առօրեայ քաղաքականութեան եւ յաճախ այդ լիազօրներու տուած հրահանգները կրնային մեծ վնասներ պատճառել։ Ուրեմն, կ'եզրակացնէր,— Այդ լիազօրները պէտք է ըլլան բուն երկրի գործիչներէն, որպէսզի անոնց տուած հրահանգները ծայրայեղութեանց չերթան եւ տասը տարուան աշխատանքը մէկ օրուան մէջ չփճացնեն, որովհետեւ հայ գիւղացին դեռ յեղափոխական բովի մէջ եփուած չէ, եւ բոլորովին անգէն է, պզտիկ աղէտ մը կրնայ մեծ վնասութիւն առաջ բերել։

Առոր իբրեւ օրինակ նա կ'ըսէր.

— 1894ին Սասունի ապստամբութիւնը իր ժամանակին շատ առաջ պայթեցաւ եւ ամբողջ Սասունը հիմնայատակ դառնալէ զատ, ողջ մնացած ժողովուրդը յուսահատական վիճակի մէջ է եւ անոնց հետ յեղափոխութեան անունով խօսիլ շատ դժուար է։ Եթէ Մուրատի (Պօյաճեան) տեղ այդ օրուան պատասխանատու գործիչը ըլլար Ղուկաս վարդապետ մը կամ Մարգար վարժապետ մը, այսօր Սասունցիներու վիճակը այսպէս չէր ըլլար, որովհետեւ անոնք Սասունցիներուն չպիտի բսէին թէ կուեցէք, մեր ռազմանիւթը եւ օգնութիւնը Կովկասէն շուտով կը հասնի, այլ պիտի բսէին,— սիրելի հայրենակիցներ, մեր ամբողջ ուժը այս ուժ հազ պէտրանկան է եւ ձեր մօտ եղած հատուկտոր «չախմախլիները», մենք ոչ միայն այս ուժ պէտրանկայով չենք կրնար դիմադրել Թուրք կանոնաւոր բանակին եւ քիւրտ խուժանին, այլ եւ 800 պէտրանկայով անգամ չենք կրնար դիմադրել, եթէ երբեք պատեհ առիթ մը չստեղծուի։

ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(1) (Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

Ի՛նչ կը նշանակէ «ապահովութիւն»

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց լուսաբանութիւններ պահանջել Ֆրանսայէն, ապահովութեան երաշխիքներու մասին։ Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանսա միշտ կը պնդէ այս կէտին վրայ, զինաթափութեան բանակցութեանց առթիւ։ Անգլիա վերջին փորձ մըն է որ կը կատարէ, փրկելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովը։

Տումէրկ ճառ պիտի խօսի ամբեղով

Վարչապետ Գ. Տումէրկ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ անցեալ օր, հացկերոյթի մը առթիւ, յայտարարելով թէ իր կառավարութիւնը պիտի ջանայ զսպել բոլոր զեղծումները, պատժել ոճիրը եւ վերահաստատել վստահութիւնը։ Այս նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է կը գտնէ բոլոր Ֆրանսացիներու միութիւնը։

Վարչապետը շատ աւելի կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի կիրակի օր, խօսքն ուղղելով ժողովուրդին որ պիտի կրնայ ամէն տեղ ունկնդրել շնորհիւ ձայնասփիւռ գործիքներու։

Նոր պատիժ կարմիր բանուորներուն համար

Մարտ 19ին խորհրդային կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն հիմնական փոփոխութեան մը կ'ենթարկուի աշխատանքի կանոնագիրը. Օրէնքով նուազագոյն աշխատավարձք սահմանուած է ճարտարարուեստական բանուորներուն համար։ Նոր հրամանագրով, այն բանուորները որոնք չեն լրացներ արտադրութեան սովորական քանակը կամ որակը, վճարում պիտի ստանան միայն իրենց իրական արտադրութեան համար։ Եթէ սակայն թերութիւնը բանուորին յանցանքը չէ, կրնայ պահանջել սովորական վճարին երկու երրորդը։

Ռումանիոյ վարչապետին սպանութեան դատը

52 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ, 700 ՎԿԱՅ

Մարտ 19ին սկսաւ Ռումանիոյ վարչապետ Տուքայի սպանութեան դատը, Պուքրէշի զինուորական ատեանին առջեւ։ Գլխաւոր ամբաստանեալն է Նիքոլա Քոնսթանթինէսքու, որ դեկտեմբեր 29ին սպաննեց վարչապետը, իր երկու մեղսակիցներուն հետ։ Դատի քաշուած են նաեւ Երկաթեայ Պահակներու կազմակերպութեան 49 անդամները։ Հաւանական է որ շատ երկար տեւէ դատը, որովհետեւ 52 ամբաստանեալներէն զատ, պիտի հարցաքննուին 700 վկաներ։ Վաթսունէ աւելի փաստաբաններ բռնուած են։

Ձերբակալուած ատեն, ահաբեկիչը յայտարարեց թէ ինք եւ երկու ընկերները իրենց նախաձեռնութեամբ ծրագրած էին սպանութիւնը. բայց յետագայ քննութիւնները հաստատեցին թէ ամբողջ գործը սարքուած է Երկաթեայ Պահակներու Միութեան կողմէ, որ Ռումանիոյ Ֆաշական կազմակերպութիւնն է եւ որ անմիջապէս լուծուեցաւ։

Ամբաստանեալներէն աւելի քան կէսը 19 — 29 տարեկան են։ Ամէն դասակարգէ մարդ կայ,— ուսանող, փաստաբան, ուսուցիչ, ճարտարապետ, քահանայ, խմբագիր, որոնց գլուխը կը գտնուի Զօր. Քանթաքուզէն։ Ամբաստանեալներէն երեքը օրիորդներ են որոնք իբրեւ սուրհանդակ կը ծառայէին։

LOTERIE NATIONALE

Ը. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին Ը. շրջանին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 20 մարտ։

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է V. շարքէն 075.033 թիւը։

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն ֆրանք,—

Շարք M	no 053.778
Շարք J	no 073.752
Շարք J	no 064.814
Շարք L	no 005.330
Շարք B	no 086.789
Շարք G	no 036.617
Շարք A	no 036.626
Շարք U	no 050.541
Շարք M	no 001.100
Շարք M	no 044.244
Շարք U	no 029.254
Շարք M	no 093.511
Շարք R	no 074.615
Շարք B	no 069.553
Շարք J	no 008.989

Բոլոր շարքերուն մէջ (20 հատ) 012.616 թիւը շահած 500.000 ֆրանք։

6.800 վերջացող թիւերը շահած են 100.000 ֆրանք։

(200 հատ) 5.863 վերջացող թիւերը շահած են 50.000 ֆրանք։

(2000 հատ) 819 վերջացող թիւերը շահած են 10.000 ֆրանք։

(2000 հատ) 0 վերջացող թիւերը շահած են 200 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԹԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Սերժ Թորոսեան։ Այս դասախօսական ժողովին կը հրաւիրուին մասնաւորապէս «Մուրատ» խումբի բոլոր ընկերները։

Գաւառ

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ խումբի բոլոր ընկերները այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Ակումբ Ակումբին մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ ճիշտ ժամանակին, վերջացնելու համար մինչեւ ժամը 12ը։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ժողովատեղիին մէջ։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (81)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, իբրեւ պատասխան այս պահանջներուն, կ'ըսէր.

« Ճիշդ չէ Ռուսերուն կողմէ իրական ու լուրջ յարձակում մը սպասել։ Որովհետեւ, հիւանդութիւնը զանոնք եւս անհաւոր չափերով կը կոտորէ։ Դուք, ձեզի ենթակայ ուժերով, կապուած էք Շէթանկէ պէյին։ Բայց, այդ կապը նման չէ օրինաւոր զունդի մը կապին։ Այլ՝ լոկ՝ շարժումի մասին յանձնարարութիւններ ստանալու համար։ Հետեւաբար, երբ կը գտնուիք այնպիսի հրամաններու առջեւ որոնց գործադրութիւնը մեզ համար անկարելի կ'ըլլայ, զանոնք գործադրելէ առաջ կ'ըսէք թէ ստիպուած էք իմ հրամանս ստանալ, եւ անմիջապէս անդեկ կը պահէք զիս »։

Մինչդեռ, Խալիտ պէյ բոլորովին տարբեր կը խորհէր։ Ան կ'ըսէր թէ՝

— « Թէշքիլաթը Մախսուսէի իմ իտէալս սա է։ Եթէ կ'ուզէք որ Թէշքիլաթը Մախսուսէն Շէթանկէ պէյի կամ այլ ուժերու չենթարկուի, ինքնագլուխ յաղթանակի աղբակ մը դառնայ, եւ բանակին կարեւոր ծառայութիւններ մատուցանելիք կարեւոր ուժի մը հանգամանքը ստանայ, միայն մէկ միջոց կայ — հարկ է որ մեր ձեռքը գտնուին առատ զէնք եւ փամփուշտ, երկու լեռնային արագահարուած թնդանօթ, բաւականաչափ ռազմանիւթ եւ զանոնք գործածող սպաներ։

Անկէ զատ կայ նաեւ աւելի կարեւոր խնդիր մը, զոր հարկ է անպայման լուծել։ Կարգ մը զպաշըպօզուքներ կան մեր ուժերուն մէջ։ Այս « Հէ-րիֆ »ները զուրկ են հայրենիքի զգացումէն։ Զանոնք պէտք է ատրճանաւ քար հեռացնել մեր ուժերէն եւ փոխարինել սպաներով։ Եթէ իրագործենք այս բանը, Թէշքիլաթը Մախսուսէի ուժերը, Աստուծոյ օգնութեամբ, այնպիսի վիճակ մը պիտի ստանան որ քանի մը պատիկ թշնամի ուժերն իսկ զանոնք պիտի չկարենան պարտութեան մատնել։ Մեր բոլոր ուժերը պիտի դառնան մէկ մէկ ահաւոր չըքուն ջոկատներ։ Այս ջոկատները, գտնուելով կարող սպաներու հրամանին տակ, վստահ եղէք, Օսմանեան պատմութեան մէջ ոսկետառ յաջողութիւններ պիտի արձանագրեն »։

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ շատ հաւնած էր Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատար Խալիտ պէյի այս կարծիքներուն ու զայն գնահատած։ Բայց, որովհետեւ բոլորովին իրարմէ տարբեր էին բանակն ու Թէշքիլաթը Մախսուսէն, կարելի չէր իրականացնել Թէշքիլաթի պատկանող հրամանատարներուն բոլոր փափաքները, մանաւանդ որ Թէշքիլաթը թէեւ բանակին հրամանին ենթակայ էր, բայց ընտրուած չէր անոր ամէն մէկ հրամանին անսալ՝ ինչպէս Պահա պէյ կը յանձնարարէր Խալիտ պէյի։ Օրինակ, բանակի հրամանատարութիւնը չէր համաձայներ որ սպաներ անջատուին եւ Թէշքիլաթի հրամանին տակ դրուին։

Այդ միջոցին Արդուինի շրջակայքի իսլամ բնակչութիւնը մեծ մտահոգութեան մատնուած էր։ Որովհետեւ՝ Ռուսերուն ճնշումը հետզհետէ կ'աւելնար։

Այդ պատճառաւ, շրջակայ գիւղերէն Արդուին կը անցնէին պատուիրակներ, խնդրագրեր եւ աղերսներ։ Բոլոր այդ խնդրագրերը բազմաթիւ ստորագրութիւններ կը պարունակէին եւ կը խնդրէին որ զիրենք թշնամիին չյանձնեն։

Սապիթ պէյի չէթէին կողմէ պաշտպանուած ճակատին կոնակի գիւղերէն Արդուին ղրկուած էր խնդրագիր մը, որուն մէջ փոխանակ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուղղելու իրենց խնդրանքը, ներանեալ Պատահիրը ըսուած, իսկ պէյի փոխարէն փաշա տիտղոսը գործածուած էր։

Այդ խնդրագրին մէջ կ'ըսուէր.—

« Մեր խնդրագիրը՝ Արդուինի բանակին հրամանատար երանեալ պահատիր Շաքիր փաշային.

« Սապիթ պէյ, որ հրամանատարն է հոս գտնուող չէթէին, մեր շնորհիւ մեր կեանքը փրկած, Ռուսերուն դէմ քաջաբար կռուած եւ մեր թագաւորին հեղինակութեամբը իբր 32000 բնակչութիւն պահպանած է Ռուսերէն։

« Մեր խնդրանքը սա է որ՝ եթէ պէտք ըլլայ Սապիթ պէյն ու իր չէթէն ուրիշ կէտ մը փոխադրել, մեր ամբողջ շրջանին կողմէ կը խնդրենք որ այս 32000 անձը, այսինքն՝ 4000 ընտանիքը միասին առնէ եւ փրկէ։ Այս պատճառաւ, կը խնդրենք որ Սապիթ պէյին ուժ տաք եւ թագաւորական վեհափառութեան եւ ձեզի աղօթող ընէք այդ 32000 հոգին »։

Այս խնդրանքներուն արդիւնքը սա էր որ՝ Արդուին մաս մը զէնք ու փամփուշտ ղրկուած էր, ինչպէս ըսինք։ Մինչդեռ, ատոնք բաւարար չէին։ Կամ շատ թիւով սպայ պէտք էր ղրկել՝ Թէշքիլաթի ջոկատները շատցնելու համար, եւ կամ մեծ թիւով օրինաւոր զօրք՝ փրկելու համար Արդուինը։

Այս կացութեան առջեւ, երբ մօտահոգ էր ու կը մտածէ, Շէթանկէ պէյին ստացուեցան լուրեր, որոնք այլեւս կասկած չէին թողուր թէ Արդուինը իր վերջին օրերը կ'ապրի։

Արդարեւ, Շէթանկէ պէյի գունդը, որ Մուրկուլի ճակատին վրայ երկար ատենէ ի վեր կը դիմադրէր թշնամիին ռուսական վերջին յարձակման դէմ, քայքայուած էր Մուրկուլի եւ Արդուինի միջեւ։ Ասոր իբրեւ հետեւանք, թշնամի զինուորները իրենց թափովը յարձակած էին Արդուինի վրայ։

Ռուսերը, աւելի քան հազար հոգինոց ուժով մը, Շավշէթի կողմէ յարձակելէ վերջ, Թէշքիլաթը Մախսուսէի ուժերը ետ վանած ու մտած էին Իհթիմանի եւ Միլոյի միջեւ։ ... ուժերը այս գործը եւս աւարտելէ ետք, Սաթիլա գետակին կողմէ դարձեալ աւելի քան հազար հոգինոց ուժով մը, սկսած էին յարձակիլ։ Ասոր վրայ, Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատարութիւնը ձեռքին ... մուրքը (Արդուինի) օդը հանած ... Եթէ Ռուսերը Արդուինի վրայ յարձակէին, քաղաքի պաշտպանութեան ... տիճան մը դիւրացած պիտի ըլլար ... Բանակի հրամանատարութիւնը, ... նկելով որ Արդուինը բոլորովին վտանգուած է, հիմա ստիպողաբար հոն ... ղրկելու եւ Արդուինը զօրացնելու ... չուած առած էր։ Բայց, այլեւս ուշ էր ... Պաշտպանութեան համար անբաւարար էր նաեւ եկած ուժը։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա .	250 »	130 »	—
Ամերիկա ::	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ :	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՄԱՐՏ

VENDREDI 23 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2452

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԿԱՄԱՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— օօ —

— Տարօրինակ չէ՞ որ «Յառաջ»ը վերապահ դիրք մը բռնած է մեր Միութեան հանդէպ, Կամաւորներ եւ Մարտիկներ ...

— «Յառաջ»ի համար գնահատելի է որ եւ է ձեռնարկ, որ եւ է ճիգ որ կը կատարուի՝ ինքնապաշտպանութեան օղակ մը աւելցնելու, պակաս մը լրացնելու, գոնէ վաղուան համար նոր յենարան մը ապահովելու համար: Հաւատա՞նք թէ դուք ալ այդ առաջադրութեամբ ճամբայ ելած էք:

— Անշո՛ւշտ: Տեսած չէ՞ք մեր ծրագիր – կանոնագիրը, ուր պարզուած են մեր տեսակէտներն ու առաջադրութիւնները: Ճիշդ մեր մատնանշած մտահոգութիւններն են որ գործի կը մղեն մեզ: Կ'ուզենք պահպանել եւ զարգացնել հայ ժողովուրդի զինուորական ոգին, «համախմբել եւ կազմակերպել բոլոր հայ նախկին կամաւորները, մարտիկներն ու զինուորականները, ատրճանաւոր թէ պարզ զինուոր», ինչպէս կ'ըսէ ծրագիրը:

— Գեղեցի՛կ առաջադրութիւններ, ինչպէս միւս կէտերն ալ, պայմանաւ որ մնաց իրական գետնի վրայ, ազատ՝ ուռուցիկ յաւակնութիւններէ: Օրինակ, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք հետեւեալ յօդուածով,— «Հայութեան ճակատագիրը պէտք է վարեն հայ զինուորականները»: Զինուորական դիկտատուրա՞: Բայց որո՞ւ հողին վրայ, եւ ի՞նչ ուժերով

— Ըսել կ'ուզենք թէ զէնքով միայն կայ Հայոց փրկութիւն...

— Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ: Բայց քիչ մը համեստութիւն: Զինուորականը, կամաւոր թէ մարտիկ, ամէն բանէ առաջ գիտութեան մարդ է. հետեւաբար, ներելի չէ որ կորսնցնէ չափի եւ իրականութեան զգացումը: Ըսել կ'ուզէք թէ մինչեւ հիմա ոչ – զինուորականները գործի խառնուելով, տուն քանդեցին: Ճշմարտութիւններ կան այս համոզման մէջ, բայց միայն մէկ սահմանի: Եւ յետոյ, ի՞նչպէս կը յաւակնիք իշխանութեան դիմաց իշխանութիւն հաստատել, երբ դուք ձեր մէջ անգամ պառակտուած էք: Թէ՛ւ մը աջին, թէ՛ւ մը անդին: Տակաւին կան ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորները, լեգէոնականները, ռուսական կամ հայկական բանակի սպաները, հին ու նոր ռազմիկները, այստեղ եւ ամէն տեղ: Ամէն մէկը առանձին Միութիւն է եւ կը գործէ առանձին. կարծես թէ տարբեր ազգի պատկանէին:

— Գիտի աշխատինք համախմբել: Ինչո՞ւ կը պահանջէք որ առաջին օրէն, ամէն բան կատարեալ ըլլայ. դեռ նոր կազմակերպուեցանք: Յառնակիցներ պակաս չեն ամէն տեղ: Չէ՞ որ կուսակցութիւններն անգամ իրար չեն հասկնար, իսկ Հայր. Միութիւններ կան որ իրար կը գզեն, փրկնոյն քաղաքին կամ գիւղին անունով:

— Միայն խառնակիչնե՞րն են որ գործ կ'աւրեն: Չէ՞ք ընդունիր թէ ամուլ փառասիրութիւններն ու անամէջ յաւակնութիւններն ալ շիրտ կը պղտորեն: Օրինակ, դուք շատ էք սարուած տիտղոսներով,— սպարապետ, զօրավար, գնդապետ, տեղակալ, հարիւրապետ, թիկնապահ, յիսնապետ... Չէ՞ք ընդունիր թէ մարտական ոգին, զինուորական դաստիարակութիւնը տարածելու ձգտած ատեն, «կաստա» կը ստեղծէք, ինչ որ չի համապատասխաներ ձեր առաջադրած նպատակներուն: Այս միջանկեալ դիտողութենէն յետոյ, մեր ուզածն այն է որ կարենայիք համախմբել, ամէնէն առաջ, զանազան անուններով գործող Միութիւնները, որպէսզի ամուր խարիսխ մը ստեղծուէր:

— Անկարելի՛ն պիտի փորձենք, արդէն այս յաջողինք

— Յաջողութեան գլխաւոր պայմաններէն մէկն է բոլորովին ազատ մնալ ո՛ր եւ է կուսակցական ազդեցութենէ, ամփոփուիլ աւելի համեստ եւ գործնական ծրագրի մը մէջ, եւ գործել առանց շռնդալից «ռէքլամ»ներու: Իսկապէս շատ գործ կայ, եթէ գործող գտնուի: Եթէ կարենայիք միայն եղած – չեղած ուժերը արձանագրել եւ ամփոփել մէկ դրօշի տակ, հաստատել ամուր կապեր՝ դաղութէ գաղութ, կազմակերպել դասընթացքներ՝ զինուորական գիտելիքներու տարածման համար..

— Բոլորը նախատեսած ենք, եւ պիտի ջանանք իրագործել աստիճանաբար:

— Երիտասարդներ կան որ աջ – ձախ կ'իյնան, նամակներ կ'ուղղեն, գոնէ տարրական գիտելիքներ ստանալու համար, գիտական – մարտական նորութիւններ կան որոնց մասին անհրաժեշտ է գաղափար ունենալ...

— Այդ բոլորը գլուխ հանելու համար կը կարօտինք լայն աջակցութեան: Եւ ա՛յդ է որ կը սպասենք հանրութենէն ու մամուլէն:

— Այս ժողովուրդը միշտ ալ օգնած է եւ կ'օգնէ ո՛ր եւ է ձեռնարկի, երբ արդիւնք մը կը տեսնէ: Ուշ կը վարժուի, բայց վերջապէս կը վարժուի: Միայն թէ՝ զգուշացէք չափազանցութիւններէ եւ քիմերիկ հէքեաթներէ: Մանաւանդ հրաշքներ մի՛ խոստանաք: Այս ժողովուրդը յոգնա՞ծ է խոստումներէն եւ «այսօր – վաղը» պատահելիք անակնկալներէն: Որ եւ է յանձնառութեան ատեն, ամէնէն առաջ դո՛ւք պէտք է հաւատաք ձեր խօսածին եւ գրածին: Կը ճանչնաք մեր միջավայրը,— «անհաւատ ժողովուրդ, հրաշք կը սպասէ»... Քրէական յանցանք է շոյել այդ ամբոխային բնազդը, մանաւանդ այսքան վրիպումներէ, յուսախաբութիւններէ եւ փլուզումներէ, հայրենի լեռներէն ու դաշտերէն մինչեւ այս պողոտաները նետուելէ յետոյ: Զէնք ժխտեր քաղաքական վարիչներու մեղքերը, բայց դուք աւելի ծանր յանցանքներ պիտի գործէք, եթէ ձեր ոտքերը գետնէն կտրելով, դառնաք զինուորական «ֆաքիր»ներ: Ձեր գործը պիտի ըլլայ կազմակերպել, ամրացնել հայկական բազուկը, հին փորձառութեամբ եւ նորագոյն գիտութեամբ: Ունի՞ք ուժ եւ կամք, դառնալու այդ փրկարար ազդակը:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՔԱՆԻ ԿԸ ՔՐՔՐԵՆ, ԱՅՆՔԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ

Սթավիսքին եռեսփոխա՞ն մը սպաննել տուած էր

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆ ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

Չորեքշաբթի օր երկու դէպքեր եւս պատահեցան Սթավիսքիի գործին քննութեան առթիւ:

Առաջին՝ ձերբակալուելով չիւսակ Սանթէի բանտը առաջնորդուեցաւ ժոռժ Կոլէէ. Տիկին Սթավիսքիի փաստաբանը: Իր բնակարանին մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, գտնուած էին 50 չէքի արմատներ, բազմաթիւ փաստաթուղթեր եւ 300 օտար պարտաթուղթերու կտրօններ, որոնք բոլորն ալ Սթավիսքիի կը պատկանէին: Ուրեմն, փաստաբանը կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակից խարդախութեան եւ գողութեան:

Այս երկրորդ խուզարկութիւնն է որ կը կատարուի: Առաջին խուզարկութեան ատեն, Կոլէէ իր դրբոցէն կը հանէր նամակ մը, զոր դատախազ Անրի Իւբլօ ուղղած էր Սթավիսքիի: Այս յայտնութեան վրայ, դատախազը պաշտօնէ արձակուեցաւ եւ փորձեց թունաւորել ինքզինքը, ընդհ. դատախազի գրասենեակին մէջ:

Միւենոյն ատեն հրաման տրուեցաւ Փարիզ փոխադրել Սթավիսքիի մարմինը, նոր դիագննութեան մը ենթարկելու համար, քանի որ կասկածներ կը տիրեն մահուան պարագաներու մասին: Մինչ այս մինչ այն, գողեր մտած են Սթավիսքիի թաքստոցը (Շամոնի): Տնակը բացակայ ըլլալով, կարելի չէ ճշդել թէ ինչ տեսակ բաներ գողցած են:

Երկրորդ կարեւոր դէպքը տեղի ունեցաւ խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին առջեւ: Ազգայնական երեսփոխան Անրիօ, որ վկայութեան կանչուած էր, շռնդալից յայտնութիւններ ըրաւ, չարք մը փաստաթուղթերով: Իր յայտարարութիւնները այնքան ծանրակշիռ էին որ, յանձնաժողովը որոշեց առայժմ հրատարակութեան չտալ ատենագրութիւնը, եւ գոհացաւ կարճ զեկոյցով մը, որպէսզի դատական քննութիւնները չխանգարուին: Ժամէ ժամ կը սպասուի նոր եւ շատ կարեւոր անձերու ձերբակալութեան: Յայտարարութիւններ անմիջապէս հաղորդուեցան հարցաքննիչ դատաւորին

Վկան մանրամասնօրէն պատմեց թէ Սթավիսքի ինչպէս հետապնդուած ատեն մնաց 1926 — 28ին կատարած խարդախութեանց համար: Այս առթիւ նամակներ ցոյց տուաւ, Տիկին Սթավիսքիի, Ժիլպէս Ռոմանինոյի, Կիպուեռիպոյի եւ Տօքթ. Վաչէի ստորագրութեամբ: Այս փաստաթուղթերուն համաձայն, կապ մը կը յայտնուի Սթավիսքիի գայթակղութեանց եւ երեսփոխան Կալմոյի խորհրդաւոր մահուան միջեւ: Այս երեսփոխանը յանկարծ մեռած էր Փայէնի մէջ (Ֆրանսական Կուինիա) 1928ին, քաղաքապետ ընտրուելէ մէկ ամիս յետոյ եւ կը կարծուէր թէ թունաւորուած է: (Քաղաքապետի պաշտօնը չստանձնեց, խարդախութեամբ ամբաստանուած ըլլալով): Վկան քննիչ յանձնաժողովին ներկայացուց մասամբ այրած նամակ մը, Սթավիսքիի ստորագրութեամբ, որ ուղղուած էր Կալմոյի ընտրական գործակալին եւ կ'ըսէր.

— « Կը յուսամ թէ Կալմօ հասկցած է թէ ինչ փորձանք կրնայ բերել իր գլխուն, խափանելով իմ ճամբաս »:

Այս նամակէն քիչ յետոյ Կալմօ կը մեռնէր խորհրդաւոր պարագաներու մէջ...

Վկան ներկայացուց նաեւ ուրիշ նամակ մը որ Կալմոյի կողմէ գրուած է ամբաստանեալ Հայոթի («Անփիռ » թատրոնին տնօրէնը): Այս մարդը Սթավիսքիի հետ ձերբակալուած էր 1926ին: Կալմօ անոր ուղղած նամակին մէջ կ'ըսէ թէ անշուշտ չպիտի մոռնայ դրամ ճարել Արլէթ Սիմոնի փաստաբանին համար: (Արլէթ Սիմոն Սթավիսքիի սիրուհին էր այն ատեն, յետոյ եղաւ կինը): Սթավիսքիի ուղղուած նամակով մըն ալ, Կալմօ անհրաժեշտ կը գտնէ անմիջապէս բանտէն հանել Հայոթը: Ահաւասիկ հատուած մը այդ նամակէն.

— « Պէտք է անոր արձակումը ձեռք բերէք վերաքննիչ ատեանէն: Մէկը կայ որ շատ լաւ կը ճանչնայ ատեանին նախագահը, մեծ բան չէ իր պահանջածը՝ 20.000 ֆրանք, իբրեւ վարձք իր աշխատանքին »:

Նամակին մէջ յիշուած է Փարիզի փաստաբանական կաճառին ամէնէն պատկառելի անդամներէն մէկուն անունը:

Վկան խոստացաւ ուրիշ փաստաթուղթեր ալ ներկայացնել, հունգարական պարտաթուղթերու եւայլն մասին:

Ինչպէս ըսինք, նոր ձերբակալութեանց կը սպասուի այս վկայութեան վրայ: Զրոյց կը շրջի թէ պիտի ձերբակալուին նաեւ Զօր. Պառէի որ Ֆուրթու, եւ պետական խորհուրդի նախկին անդամներէն Վէնսոն, որոնք զանազան կապեր ունեցած են Սթավիսքիի հետ:

Հետապնդուման տակ են նաեւ Գաղութական նախարարութեան նախկին խորհրդականներէն Կաստօն Իւլէն, երեսփոխան Փրուօթ եւ ծերակուտական Փիւի, որոնք նմանապէս կասկածելի կապեր ունեցած են Սթավիսքիի հետ, միջնորդ ճաշած, խորհրդակցութիւններ կատարած կամ... չէքեր ստացած ըլլալով: Քննիչ յանձնաժողովին արմատական - ընկերվարական անդամները նամակ մը գրելով կուսակցութեան նախագահին, պահանջեցին անմիջապէս արտաքսել Իւլէնը եւ Փրուօթը: (Արդէն վտարուած են երկու անդամներ, երեսփոխան Գոնտա եւ Պայոնի քաղաքապետ Կառա, որոնք բանտը կը գտնուին):

Ինչպէս ըսինք, նոր դիագննութեան մը պիտի ենթարկուի Սթավիսքիի մարմինը: Քննութիւնը պիտի կատարեն Տօքթ. Փօլ, Փրոֆ. Պալթազար, Տօքթ. Տիւվուա եւ ուրիշ երկու մասնագէտներ: Ամէն օր զարմանազան պատմութիւններ կը պատմուին Սթավիսքիի մահուան պատճառներու մասին: Կարծողներ ալ կան թէ թունաւորուած է, քանի որ լուսանկարին մէջ դէմքը սեւ սեւ կ'երեւայ: Նոր քննութեան գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ճշդել,— մէ՞կ թէ երկու գնդակ արձակուած է:

Անատոլուի բնիկներէն կը դառնան իրենց տեղերը

Կեսարիոյ առաջ. տեղապահ Սմբատ Ծ. Վ., մարտ 14 թուականով գրած է Պատրիարքարան թէ Պրուն Գիւղէն մեկնած այն գաղթականները որոնք ճամբան էին, վերադարձած են իրենց տուները, եւ վերսկսած երկրագործական աշխատանքը արտերուն մէջ:

Այժմ Պոլսոյ կայաններուն մէջ կը գտնուին 730 գաղթականներ, որոնց 270ը Պրուն Գիւղէն, իսկ 200ը՝ Պէպէքէն եկած են վերջերս:

Ամերիկայի Ազգ. Վարչութիւնը Լիազօր ճնիչ մը կ'ուզէ Էջմիածինէն

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը վերջերս նոր հրահանգ մը ուղղելով ամերիկահայ թեմին, կը յիշեցնէր թէ առաջն. տեղապահ կարգուած է Մամբրէ վրդ. Գալֆայեանը եւ կը յանձնարարէր հպատակիլ հաստատուած իշխանութեան:

Ազգ. կեդր. վարչութիւնը (օրինաւորը) հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է կաթողիկոսին (1 փետրուար) —

« Մամուլի մէջ կարդացինք Ձեր վեհափառութեան նոյ. 12 թ. կոնդակը եւ Գեր. Հոգեւոր խորհուրդի նոյ. 24 թ. պաշտօնագիրը: Գեր. Հոգեւոր խորհուրդը իր որոշումը տուած է մեր տեղեկագիրն ստանալէ առաջ: Մենք կը պնդենք սեպտ. 2, 3 եւ 4ին Մայր եկեղեցւոյ սրահին մէջ գումարուած երեսփ. ժողովի մեծամասնութեան եւ օրինականութեան վրայ: Նոր կեդր. վարչութիւն ընտրուած չէ. միրինը շարունակութիւնն է հին կեդր. վարչութեան: Եկեղեցւոյ պառակտումէն յետոյ, գաղութը կը դիմէ դէպի կատարեալ քայքայում: Կ'առաջարկենք նշանակել ներկայացուցիչ (լիազօր) խնդիրները քննելու եւ արմատական կարգադրութիւններ ընելու համար: Կեդր. վարչութիւնը կը մնայ իր պարտականութեան գլուխ՝ հիմնուած սահմանադրական օրինաց վրայ, մտահոգուած գաղութի եւ եկեղեցւոյ շահերով »:

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ (ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ) Ա. Ատենապետ՝ ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Բ. Ատենապետ՝ ՏՈՔԹ. Ս. Ց. ԱԲԳԱՐԵԱՆ:

Թուրքիոյ բաժանումը եւ Սեւրի դաշնագիրը

ԻՆՉՊԷՍ ՁՈՒԻԼԸ ԻՆԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած ենք, մարտ 4ին դասախօսութիւններու շարք մը սկսաւ Պոլսոյ համալսարանին մէջ, բրքական յեղափոխութեան մասին: Այդ առթիւ, կը խօսուի նաեւ հայկական հարցի մասին: Նախապէս ներկայացուցած էինք կրթական զօրծավար Հիքմէթ պէյի առաջին դասախօսութեան ամփոփումը: Ստորեւ կ'ամփոփենք նաեւ երրորդ դասախօսութիւնը, ամբողջութիւնը վերապահելով առանձին յօդուածաշարքի մը, որուն առաջինը հրատարակուեցաւ երէկ.—

Թուրքիոյ բաժանման ձեռնարկներուն գալով, դասախօսը ըսաւ.— «Զօրաւոր պետութեանց ներկայացուցիչները 1919 յունուար 30ին որոշեցին թէ Հայաստան, Սուրիա, Միջագետք, Քիւրտիստան, Պաղեստին եւ Արաբիա Օսմ. կայսրութենէն պիտի բաժնուին: Մնացեալ մասերուն համար ալ առանձին որոշում պիտի տրուի: Որոշումէն վերջ, մեզմէ տեղ ուզող երկիրներուն պատուիրակութեանց նախագահները լսուեցան: Փետրուար 3 — 4ին, Պ. Վենիզելոս, մեծ ախորժակով, նախ Թրակիան, յետոյ ալ Անատոլուի մէջ, Մեյիս կղզիէն դէպի հիւսիս մինչեւ Նեզուցները երկարող շրջանակը ուզեց: Պ. Վենիզելոս մեր ամէնէն ոխերիմ թշնամին ըլլալէ վերջ, Յունաստանը մեզի հետ հաշտեցնող պետական մարդն է: Համոզուելով որ կարելի չէ Թուրքիան բաժնել, մեր բարեկամութիւնը փափաքեցաւ ու յաջողեցաւ:

« 1919 փետրուար 20ին ալ լսուեցան հայկական պահանջները: Հայաստանի Հանր. նախագահ Ահարոնեան եւ Նուպար փաշա Պիթլիս, Էրզրում, Վան, Սվազ, Տրապիզոնի մէկ մասը, Կիլիկիան՝ այսինքն Ադանա, Ճէպէլի Պէրէքէթ, Քոզան կուսակալութիւնները ուզեցին: Հայերու եւ Յոյներու պահանջին մէջ տարբերութիւն մը կար: Յոյները իրենց ուզած տեղերը իրենք պիտի գրաւէին, իսկ Հայերը կ'ուզէին նաեւ որ իրենց պահանջած տեղերը մեծ պետութեանց կողմէ գրաւուին, 20 տարի հոգատարութեան տակ գտնուին ու յետոյ Հայաստանի անցնին: Երկուքին ալ ախորժակը շատ մեծ էր:

Դասախօսը յետոյ ներկայացուց հելլենական գրաւումը ու այս առթիւ իտալիոյ տարակարծութիւնները, Զօրաւոր ժողովին բացումն ու Անատոլուի մէջ անոր ալ կատարած գրաւումը: Գալով Տամատ Ֆէրիտի դաւաճանութիւններուն, Հիքմէթ պէյ ցոյց տուաւ թէ ան ինչպէս Թրակիայէն եւ Պուլկարիայէն հողեր ուզեց, բայց միւս կողմէ պատրաստակամութիւն յայտնեց Հայաստանի հանրապետութեան հետ բանակցիլ արեւելեան նահանգներու մասին, ինչ որ կը նշանակէ թէ այդ տեղերը Հայերուն տալու յօժար էր: Ցուցուց թէ ինչպէս Տամատ Ֆէրիտ պաշտօնական յայտարարութեամբ Թուրքիան ամբաստանած էր, եւ յունուար 25ին Քլէմանսօ Թրքութիւնը անարգող խօսքեր ըսաւ եւ հայկական խժդժութիւններու մասին անոր խօսքերը մուրհակ նկատեց:

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նոր խուզարկութիւններ եւ յայտնութիւններ

Հարցաքննիչ դատաւորին հրամանով, խուզարկութեան ենթարկուեցաւ Քոլէժ տը Ֆրանսի այն բնակարանը որ յատկացուած էր քիմիագէտ Օպրիի: (Ինչպէս գրած էինք, այս մարդը ձերբակալուեցաւ իբրեւ լրտես, հաստատուած ըլլալով որ 5000 ֆրանք ամսական կը ստանար, գաղտնիքներ հաղորդելու համար)

Խուզարկութեանց շնորհիւ, բռնուեցան թունաւոր կազերու եւ պայթուցիկներու նմոյշներ: Խուզարկութիւնը տեւեց երկու ժամ: Բռնուեցան նաեւ բազմաթիւ կարեւոր փաստաթուղթեր, ինչպէս եւ լուսանկարի գործիք մը: Առաւօտ խուզարկութեան ենթարկուած էր գիտնականին բնակարանն ալ, սենեակներէն մինչեւ նկուղները, ուր փաստաթուղթեր եւ լուսանկարչական գործիքներու մասեր գտնուեցան: Կը կարծուի թէ քիմիագէտը անձամբ կը լուսանկարէր կարեւոր նկատած թուղթերը: Բուն լուսանկարչական գործիքը չգտնուեցաւ: Կը կարծուի թէ անհետացուցած են ձերբակալութենէն առաջ:

Խուզարկութիւն կատարուեցաւ նաեւ դրամատան մը մէջ, ուր դրամարկղ մը ունէր քիմիագէտը: 67.000 ֆրանք դրամ եւ կարգ մը արժեթուղթեր գտնուեցան, ինչպէս եւ ապահովագրութեան տետրակ մը՝ կնոջը անունով:

Այս լրտեսութեան գործին հետ կը կապուի Շաթէլրոյի զօրանոցէն կատարուած գողութիւն մը, որ երեւան հանուեցաւ քանի մը ամիս առաջ: Տրուած վկայութեանց համաձայն, մասնաւոր զէնքի մը կենսական մասը քակելով ատեն մը պահեր են լրտեսապետ Լիտիա Շթալի յարկաբաժնին մէջ եւ յետոյ սահմանէն դուրս հաներ են:

Անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր ձերբակալուածներն ալ հաշուելով, մինչեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ԽԱՐԱԶԱՆԷ ԹՈՒՐՔԸ

— oo —

... Եւ մենք անզգայ կը մնանք, գուցէ եւ անոյժ, փշրանքները ուշիմ եւ պատմական ցեղի մը, ցրուած երկրի երեսին։

Թուրքը կ'առեւանգէ, կը բռնաբարէ, կը խողխողէ երբ ուզէ, կը բռնագրաւէ, կը վտարէ մեր վերջին մնացորդներն ալ մեր հնօրեայ երկրէն, իսկ մենք պատարագ կ'ընենք ու «Տէր ողորմեա» կ'երգենք։ Մենք կը հաւաքուինք ժամուն բակը ու կը վիճինք տէրտէրին մօրուքին ու սարկաւագին ձայնին շուրջ, մինչ թշնամին մեր արիւնով իր վէրերը կը շաղախէ, մեր քրտինքով իր տնտեսութիւնը կը կերտէ։

Երէկ չսթափեցանք, երբ մեր աչքերը բանալով մեր հայրենիքէ զրկուած գտանք։ Այսօր անզգայ կը մնանք, երբ վերջին հայ բեկորը, բոպիկ ու ցուպ ի ձեռին, ետին թողած ընդմիշտ աղբիւրն ու կենր, կը հասնի Բիւզանդիոն։ Աւելին։ Եղանք անբարոյական եւ որբերուն աւազախառն հաց ու թերխաշ լուբիա կերցուցինք, ինչպէս այսօր լքուեր ենք եւ զանոնք, առաջինները առաջիններուն մէջ, ցեղին վրէժի ձեռքը, կտակակատարը եւ միակ արժանաւոր ժառանգը, վերածեր ենք մուրիկներու։

Մենք, հնօրեայ հայ ցեղին մնացորդները, ձեռք ձեռքի չտուինք որ զինուինք մեր պատիւը, կեանքը եւ ինչքը փրկելու համար, իսկ թշնամին այդ բոլորը մէկ հարուածով ոչնչացուց։ Մէկզի մեզը որ զօրանոցի տեղ ժամ ու վանք շինեցինք եւ զօրք ու զօրավարի տեղ կղեր հասցուցինք։ Անքա՛ն, անքա՛ն ազգային հարստութիւն զոր թշնամին մէկ ումպով կլլեց, չօգտագործեցինք ցեղին փրկութեան համար։ Ո՞ւր պիտի երթան վաղը այստեղի ու այնտեղի այդ կալուածները։ Ո՞ւր է Երուսաղէմի վանքը եւ իր թանկարժէք հնութիւնները։ Որո՞ւ պիտի մնան ... մինչ մեր երիտասարդութիւնը կը տուայտի, կը ծխէ, կը մեռնի։

Եւ ժամ կը շինենք տակաւին։ Թուրքիոյ սահմանին վրայ խաչը կը տընկենք։ Ի՞նչ ըրաւ այդ խաչը մեզի համար, երբ մենք կարգով սպանդանոց կ'առաջնորդուէինք։ Ո՞ւր էր Աստուածը այդ օրերուն։ Ի՞նչ յամառութեամբ եւ իրաւունքով կը յաւակնինք պաշտել տակաւին այդ անդոն։

Կը խարազանէ Թուրքը ու կ'ինծնայ մենք։ Կը թափթփին վերջին Հայերը հայ հողէն, յետին աշնան, լերկ ծառէ մը թափող վերջին չափքիններուն նման։ Իսկ մենք կոկորդ կոկորդի փարած՝ իրար կը բզքտենք,— ես Հայ եմ, դուն բոլշեւիկ, ան Դաշնակ։ Միացուց մեզ թշնամին երէկ մահուան քառուղիներուն վրայ։ Այսօր, վերապրողներս բաժնուած ենք նորէն իրարմէ ու կ'երթանք առանձին ճամբաներ։ Դարձեալ «ալիզ էրմէնի ալէյլիւյ», կը պոռան կաթոլիկները, իսկ բողոքականները «made in U. S. A.» կը դաւանին իրենց վրենք...։ Մինչ Թուրքը երբ խաթաղանը ձեռք առաւ, մեզի մեր կրօնը չհարցուց, այլ բոլորիս ալ, իբրեւ Հայու, նոյն հարուածը տուաւ, եւ ի՜նչ հարուած

Հայաստանի հանրապետութեան կաճառելի կործանումէն ասդին, որ անպայման բոլոր Հայերուն յոյսն ու ապաւէնն էր, էր փոքր յաբութեան որ ուժգի համեց աշխարհի բոլոր անկիւններէն օտարացած բեկորներն անգամ անոնց մութ սրտերը լեցուց հայրենի արեւով, անոնց դէմքերը պայծառացուց եւ ակնարկները Արարատ դարձուց, այս սեւ թուականէն ի վեր մենք տասներորդ տարի կորսնցուցինք, փոխանակ մեր գոյութեան պատնէշները ամրապնդելու դուրսի վտանգներուն դէմ, փոխանակ լծուելու ներքին վերակազմութեան տենդոտ ճիգերուն։

Մենք, քսաներորդ դարու Հայերս, ոճրագործներ ենք մեզի դէմ, մեր ցեղին գոյութեան դէմ։ Մենք պատերազմէն ասդին ալ բան չսորվեցանք ու բան չմոռցանք։ Ափսո՜ս այնքան զոհերուն, ափսոս այնքան թափուած արիւնին, հազար ափսոս.

Ինչո՞ւ։ Կը հարցնէք դուք ինչո՞ւ։ Ահա ձեզի նորէն որբերը, օրինակ։ Ցեղին վերընձիւղման սերմերը, հունտերը, մէկմէկ ընտանիքի մնացորդ, մէկմէկ ընտանիքի հայրցու։ Ի՞նչ ըրինք անոնց գոյութիւնը ապահովելու այնպէս, որ կարենան ծլիլ, ծաղկիլ։ — «Ափրիկէի խորերն ալ ղրկեն կ'երթանք...» կը պոռային երէկ։ Բայց ինչո՞ւ մեր հոգեհատորները, մեր աչքերուն լոյսերը այսպէս պիտի աղաղակեն, երբ մենք ազգային հարստութիւններ ունինք, ան ալ անորոշ ճակատագրով։ Մինակ Ս. Ղազարը ահագին կտակի մը վրայ առանձին նստեր կ'որոճայ։ Տեղը չէ՞ հարցնել հազար եւ մէկերորդ անգամն ըլլալով,— Ո՞վ է մեր՝ բեկորներու նաւաստին։ Մեր նաւը ինքզինքը առեր կ'երթայ առանց ուղղութեան...։

Վերջապէս պէտք չէ՞ տեղ մը կանգառնել։ Այս վէճերն ու անմիաբանութիւնները մեր գլուխը կ'ուտեն օրէ օր։ Իսկ մենք պէտք ունինք բազմապատկուած ու միացեալ ճիգերու։ Այս ճշմարտութիւնները կը լսենք օրը տասն անգամ, եւ միշտ ալ հանդիստ սրտով անկողին կը մտնենք...

Կը խարազանէ Թուրքը Անատոլուի վերջին թշուառ մնացորդները, իսկ մենք անզգայ մեր ցաւին հանդէպ, անարժան մեր անցեալին ու անոր մեծութեան, մոռցած պատմութիւն, փառք, աւանդութիւն, մենք, բոլոր կ'աղաչեմ, ինչի՞ միրածուեր ենք եւ ո՞ւր կը դիմենք։

Ցաւալի է եւ իրականութիւն որ այս օրուան Հայաստանը մեզի չի կրնար տէր կենալ պէտք եղած չափով։ Ան դեռ պզտիկ է ու տկար, եւ թերեւս արտաքին ուժեր կը բռնեն մեզի երկարել ուղղող իր եղբայրական ձեռքերը ..

Սարսռալի է տեսնել թէ ի՛նչ ճիգով եւ ոգիով կը պատրաստուի մեր ոխերիմ թշնամին, որ նոր սերունդին կուտայ ամենաթթու եւ թրքամոլ կրթութիւնը, իսկ մեր սերունդը մայր երկրին մէջ կը սորվի ու եղբայր կ'անուանէ այդ բորենին։ Եւ «եղբայր» մեր արիւնը լակելէ չկշտացած, հիմակ ցուռկը դրած Ախուրեանի ափերուն, Արարատեան դաշտին կը նայի անյագ ախորժով, պոչովը, ետեւի կողմէն, տրորելով աշխարհի ամէնէն ողբալի թշուառները, հայութեան մնացորդները Թուրքիոյ մէջ։ Ա՛խ, վատոգի թշնամին։ Զօրաւորներու առջեւ մուկ, տկարներուն գլխուն անկուշտ բորենի...

Իսկ մեր սերունդը արտասահմանի մէջ ամէն օր կը տժգունի, վրայ կուտայ գոյնը, ձեւը, լեզուն, զգացումը, որ մին ալ Աւստրիա-Հունգարիոյ խորհրդարանին Հայազգի Նախագահին պէս ըսելու համար.

— «Միթէ ամօ՞թ է հայկական ծագում ունենալը...։»

Քանի մը տարի առաջ մեռաւ այդ լեհ հայրենասէրը, այդ օտարացած հայ հսկան, իր անսահման հարստութիւնը լեհ հայրենիքին կտակելով...

Մեզմէ որո՞ւն ճակատը պիտի յաջորդէն անոր վաղը, աշխարհի որ եւ է մասին մէջ, եթէ չարունակենք այսպէս մենք մեզ ուրանալով, իրարու երես ճանկել։

Ազգը անհատներու ամբողջութիւնն է եւ անոնցմով միայն շէն ու կանգուն։ Ամէն Հայ քար մը, շաղախ մըն է հայրենիքի շէնքին մէջ։ Ու մեր բեկորները այդ տեսակէտով ու անգամ մըն ալ, ու մեր որբերը, ամէն ինչ են մեզի համար։ Ու ոչ միայն ազգային, այլեւ մարդկային պարտականութիւն է տէր կենալ բեկորներուն, որ ահա կը ջըլուին եւ որբերուն, զանոնք սեղմել մեր կուրծքին ու գուրգուրալ անոնց վրայ։ Մենք, միայն մենք որ տեսած ու ապրած ենք անասելի զարհուրանքներ, կրնանք զգալ այնքան թշուառութիւն, եւ եթէ ոչ իբրեւ Հայ Հայու հանդէպ, գոնէ իբրեւ մարդ մարդու հանդէպ տէր կենալ եւ սփոփել մեր բեկորները։ Որովհետեւ հայ տառապանքը միմիայն Հայը կրնայ զգալ։ Օտարները չեն հասկնար զայն, եւ աւելին, իրենց պզտիկ շահերուն համար կը զոհեն մեզ բոլորս, եթէ պէտք ըլլայ։ Իսկ հայ տառապանքը ազգային է եւ մարդկային։

— «Եղբայր, եղբայր, արդեօք նորէն Հայ պիտի ըլլա՞նք, պիտի խօսի՞նք հայերէն ու երթանք եկեղեցի», կը հարցնէին երէկ, պատերազմին, մեր «միւհթէտի» (կրօնափոխ) քոյրերը հոն, մեր երկրին մէջ, որ մերը չէ այսօր, բայց կը մնայ մեր գերեզմանը։ Զգալու համար ազգի սէրը, կարծես պէտք է անգամ մը վրայ առած ըլլալ զայն։ Ան մեր գոյութիւնն է, անոր խմորն է։ Ազգութիւնը տէրն է, մենք ստրուկները անոր։

Այսօր ազգը եւ ազգութիւնը մեծ, ծանր, լուրջ վտանգի տակ են։ Պէտք է սարսռալ, երբ աղէտին ու կացութեան հանդէպ անզէտ ու անզգայ, ջուր կը ծեծենք ու վէճ կը ցանենք։

Իսկ մենք պէտք է ապրինք։ Պէտք է ապրինք, որովհետեւ ամէնէն աւելի պատակուած ցեղն ենք կեանքէն եւ ամէնէն շատ իրաւունք ունինք անոր վրայ։ Պէտք է ապրինք, մեզ խողխողող Միջին Ասիոյ վաչկատուն բորենիներէն անպայման հատուցում առնելու համար, ինչպէս ըրին Պուլկարը եւ ուրիշ ազգեր։ Եթէ գոյութեան ուրիշ նպատակ իսկ չունենանք, այս երկուքը բաւական են։

Ու պէտք է միասին գործենք, գերբաղանց ուժերով, ազգութիւնը փրկելու, նորէն իր հին փառքին հասցնելու համար։ Պէտք է դեռ զոհուինք ու զոհողութիւններ ընենք գերագոյն անձնուիրութեամբ։

Կը խարազանէ Թուրքը եւ մենք կը մրափենք անոր շաչիւնէն։ Կարծես երգի մը ձայնն ըլլար ...

ՆՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1890ին ճանչցայ Թորոս Թորամանեանը, երբ տարիէ մը ի վեր դեղարան մը բացած հաստատուած էի Սկիւտարի բարձունքին վրայ, Սէլամսըզ թաղը։

Հնութիւններու մասին իմ ունեցած փափաքս տեսնելով, խորհուրդ տուաւ ինծ հետեւիլ Կ. Պոլսոյ Գեղարուեստից վարժարանի պատմութեան դասերուն, զոր — Ցովհաննէս փաշա Սագըզեանի՝ Օսմանեան Արքունի Գանձին նախարարութեան կոչուելուն առթիւ՝ այն դասերէն հրաժարելէն ետք — կ'աւանդէր հոն Արխատեկէս անունով յոյն մասնագէտ մը։

Այն ժամանակ Գեղարուեստի վարժարանի ներքին տնօրէնն էր նշանաւոր գրաբարագէտ Ցակոբ Ոսկանի արձանագործ որդին՝ Երուանդ Ոսկան, զոր կը կոչէին «Օսկան էֆէնտի»։

Արդ, օր մը «Պարոն Թորոսի» հետ, ինչպէս կ'անուանէինք զինք, գացի դիմեցի վարժարանի տնօրէնին, եւ փափաքս յայտնեցի։ Ան՝ առաջարկեց ինծ, փափաքիս իրագործման համար, աշակերտ արձանագրուիլ ճարտարապետական ճիւղին։ Եւ գրուեցայ.

Երկու տարի հետեւեցայ դասերուն, երբեմն երբեմն բանտ առաջնորդուելէ եւ դասերէ զրկուելէ ետք, մինչեւ որ դատապարտուեցայ երեք տարուան բանտարկութեան, զոր ընդհանուր դատախազի բողոքին վրայ՝ տասնհինգ տարուան վերածեցին յետոյ, Ոստիկանութեան Նախարարը Թունաւորելու յանցանքով

«Երկաթէ պատրիարք» Իզմիրլեանի ու եւրոպական դեսպաններու միջամտութեամբ երբ բոլոր «քաղաքական յանցաւորներն» ազատ արձակուեցան, ես ալ դուրս ելայ. բայց, նորէն խելօք չկեցայ, եւ նորէն բանտարկուեցայ, հինգերորդ անգամն ըլլալով։

Վեցերորդ եւ վերջին ձերբակալութենէս առաջ՝ շաբաթ մը Թորոս Թորամանեանի սենեակը, ինչպէս նաեւ Պատրիկ Տիլէեանի տունը պահուըտեցայ, Սկիւտար։ Իսկ յետոյ ուղիս Փարիզ առի։

Պոլսէն հեռանալէս ետք՝ Թորոս Թորամանեանի Վանայ երթալն իմացայ։

Եւ երբ՝ օր մը Հայաստանի ուսումնասիրութեան գաղափարը յղացայ եւ թերթերու մէջ Անիէն սկսելու մտադրութիւնս գրուեցաւ, Թորամանեան՝ ինքզինք իմ տրամադրութեանս տակ դրաւ.

Դրամ չունէի, բայց իմ չարքաշ կեանքիս ու հաստատ կամքիս վրայ վստահելով՝ «Բանասէր» հանդէսիս մէջ հանգանակութիւն բացի։ Երկու տարի շարունակ հոգեր ուղղելէ ետ հանգանակութեան գումարն հասաւ 1755 ֆրանքի, որուն մասնակցեցան 51 անձեր, ինչպէս արձանագրած եմ «Բանասէր»ի կողքին չորրորդ երեսին վրայ, 1903 հոկտ. նոյ., թիւ 10–11։

Այս պայմաններուն մէջ՝ Անի չէ, այլ քայլ մը իսկ կարելի չէր առնել, նկատելով որ այս գումարով երկու հոգի (Թորամանեան եւ ես) պիտի ճամբորդէինք, լուսանկարչութեան վերաբերեալ ապակիներ, դեղեր եւ զանազան գործիքներ գնէինք, ճարտարապետական կարկինի տուփ, թուղթ, ներկ եւ այլ իրեր գնէինք, առնելէ զատ՝ Անիի մէջ հագնելիք բարակ թեթեւ հագուստ եւ կօշիկի պէտք ունէինք եւ ամիսներով ապրելու էինք Անիի մէջ.

Բայց, երբ որ ասոնք պարզեցի Թորամանեանին, եւ ստացայ իր անշահախնդիր համաձայնութիւնը, ճամբայ ելայ Փարիզէն, ղրկելով նաեւ իր ճամբարհածախսը Վանայէն մինչեւ Թիֆլիս, ուր իրար գտանք։

Թիֆլիսի մէջ մեզի նիւթապէս օգնեց վաղեմի մէկ բարեկամս՝ վեհանձն ազգասէր Ցարութիւն Մաքրեան, որուն հետ ծանօթացած էի 1886ին՝ Բասենի Հասան Գալէ աւանին մէջ, եւ որուն նաեւ Նիւ Եորքի փողոցներուն մէջ 1928ին պատահած յանկարծական մահը՝ մինչեւ այսօր կ'ողբամ դառնապէս։ Այս բարեկամիս նիւթական օգնութեամբ՝ Թորամանեան ամբողջ տարի մը շարունակեց իր ճարտարապետական խուզարկութիւնները, մինչեւ որ ուրիշ աղբիւրներ գտաւ, եւ այս աջակցութեանց շնորհիւ Թորամանեան արժանացաւ համազգային գնահատութեան։

Ուրախ եմ, որ պատճառ եղած եմ Թորամանեանի այս յաջողութեան, եւ այսօր իր գերեզմանին առջեւ խոնարհելու առիթը կ'ընծայուի ինծ, «Յառաջ»ի խմբագրութեան կողմէ

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

oooo

Պետրոս Տօնապետեան, Հնչակեան վաստակաւոր գործիչը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ յօդուածաշարքի մը մէջ. (Նոր Երկիր, 18 Մարտ).

—«Քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ, մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մէջ, բանտարկեալ մը երբ տակաւին չէ դատապարտուած, լինի սոսկալի եղեռնագործ կամ ամենահասարակ օրինազանց, անոր դէմ որ եւ է անարգանք եւ ամբաստանութիւն հրատարակելը կը համարուի վատութիւն, եւ այդպիսի վատութիւն գործողը ենթակայ է օրինական ծանր պատժի եւ տուգանքի։ Այս բարոյական եւ օրինական արգելքի պատճառը այն է որ երդուեալ դատաւորները (ժիւրի) եւ օրէնքի դատաւորները չնախապաշարուին եւ բանտարկեալը ունենայ անաչառ դատաստան։ Իսկ հրատարակել ամբաստանական եւ նախատական յօդուածներ բանտարկեալի հասցէին եւ անհատական համախոհներու եւ անոր պատկանած կուսակցութեան դէմ, վարմունք մ'է դուրս քաղաքակրթութեան բեւեռէն անդին, եւ պարզ հրապարակագրական անբարոյականութիւն մ'է։ Այս հրապարակագրական անբարոյականութեան պատկերն է որ կ'ուզեմ ցուցադրել։

Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս խաղաղութեան Աստուծոյ պաշտօնեայ մ'էր, եւ մեծապէս պատասխանատու պաշտօնեայ։ Ուստի խաղաղութեան Աստուծոյ հաւատարիմ պաշտօնեայի հաւատարիմ հետեւողներէն եւ գործակիցներէն պէտք է սպասուի խաղաղասիրութիւն, եւ ոչ երբեք նախատինք, հայհոյանք եւ խռովարարութիւն։ Բայց խաղաղութեան Աստուծոյ այս սպանուած պաշտօնեայի աշակերտները իրենց վարդապետի սպանման օրէն ի վեր իրենց լրագրական թերթերու էջերուն վրայ սկսան կատաղի պայ... բազմ մը լի ատելութեան, նախատ... քի, հայհոյանքի եւ թշնամութ... ամենաքստմնելի բառերով՝ ... տարկուած ամբաստանութիւն... անոնց չը բանտարկուած էակին ... ական համակիրներու եւ անոնց ... բողջ կուսակցութեան դէմ։

Այս հրապարակագրական ... յականութիւնը հասաւ ծայրայ... թեան, եւ զզուելի ծայրայեղութ... յայս ամէն անոնց որ սպանութեան ... կապակցուած իրենց առաջ ... թիւնը։ Բայց յայտնապէս բազմ... են այնպիսիք որ ծանօթ են, կամ ... եւ մարսեցին առանց փոխելու ... ջին թշնամութեամբ եւ քինախնդ... կան երկիւղածութեամբ միաբան... ուած այդ հրապարակագրական ... որոնց աղքն ու կեղծ սպանութեան ... յիշատակին համար, եւ ... ու թշնամանքը ոճրագործներու ... պարտի դէմ տակաւին կը շարունակ... իրենց արձագանգները եւ... տէն, անա երբեք ամիսէ ի վեր ... հասկցած եւ դաւաճան քրիստոնէ... թիւնը բացայայտօրէն տարբեր է ... քրիստոսի աւետարանած եւ Աւետար... ը կարդացած ու հաւատացած մարդ... քրիստոնէութենէն։

... Եթէ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս ... մեռնէր բնական մահով, ոչ եկեղե... կան եւ ոչ իսկ ամերիկեան թերթեր... բացի մի քանիսէն, պիտի յիշատա... ին անոր մահը եւ գոյութիւնը. ... մատաղը հանդուցեալ հանգստ... օրէն հռչակաւոր մարդոց հետ. ... չութիւն մ'էր ան, եւ էր բարերա... անձնաւորութիւն մը հայութեն... դուրս տիեզերական մշակոյթ... համար։ Բայց իսկ հայութեան ... անփոյթ անձնաւորութիւն մ'էր ... Եէր առաւելութիւններ ուրիշ եպ... ցակոպոսներու վրայ. Որպէս եպիսկոպ... ը կը կայանար իր արքեպիսկոպոս... կան տիտղոսին մէջ։ Իսկ արքեպիսկ... պոսական տիտղոսը որքան արժան... էապէս փոյթ համարուելու մեր ... քին, այդ պէտք է դատել նախնակ... իրականութենէն։ Այսպէս. մինչ ... ծագօր անգլիական ազգի մեծա... բուստ եկեղեցին իր կրօնապետ ... բրըքըրի Արքեպիսկոպոսէն յետոյ ... ունի միայն մէկ արքեպիսկոպոս ... է Եորքի Արքեպիսկոպոսը, եւ ... մօտ հինգ միլիոնից հսկայական ... տոնի թիւն հոգեւոր առաջնորդը ... գալէս կը կրէ «եպիսկոպոս Լոնտոնի» ... անզարդ տիտղոսը, մինչ կոչում... ժողովուրդ հայ ցեղի անձայն եկեղեց... տիեզերքի եկեղեցիներու մէջ ամեն... հարուստն է ամենաբարձր աստիճան... ներու եւ տիտղոսներու փայլուն... թեամբ։

Այսպէս, Մեծ Պատերազմէն առաջ Հայ եկեղեցին ունէր երեք կաթողի... կոսներ երեք աթոռներով, այսօր ունի... երկու եւ կէս կաթողիկոսներ երկու ... աթոռներով — մէկ եւ կէս կաթողի... կոսները համաշխարհային բազմաթիւ ... մէկ աթոռի վրայ, — առանց դա... երկու արքեպիսկոպոսաց պատրիարքներ ... եւ այլ տասնեակներ արքեպիսկոպոս... ներ։ Այս առատաձեռն եւ առատա... փառքէն դատելով, երեւի մեր եկեղե... կան դասակարգութեան կանոնով ա... եպիսկոպոսները որ կը սկսին իրենց ... մօրուքներու մէջ արտադրել մի քանի ... սպիտակ թելեր եւ ձեռք կը բերեն դ... տարկափայլ դիրքեր, կը շնորհազար... դուին «արքեպիսկոպոսութեան վեհապանծ տիտ... ղոսներով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Երկրորդ օրը Իհսան անունով բարեկացակամ Արաբ մը կը մօտենայ ինծի (միշտ իր հացը կը ծախեմ).

— Իպրահիմ (արաբական անունս), յանցի որ ընդհանուր եւ վերջնական ջարդ մը պիտի ըլլայ, քեզմէ պիտի խնդրէի որ մանչ կամ աղջիկ երախայ մը գտնես ինծի որդեգրի քովս մնայ եւ մեծցնեմ զաւկիս պէս, պարզապէս բարիք մը ընելու համար։

Մինչ այդ քոյրս լսելով ջարդի մասին եւ Հայկուհիին ըրած թելադրանքը, միշտ ինծի կ'աղերսէր որ զինքը Արաբի մը տամ որդեգրի առնելու ազատ ըլլամ փախչելու։ Առիթը յարմար նկատելով կը յայտնեմ արաբ Իհսանի որ ամենայն սիրով կ'ընդունի առաջարկս, միեւնոյն ժամանակ երդում ընելով Ալլահի վրայ՝ թէ երբ իր հոգեզաւակը պիտի խնամէ եւ բառ այնմ ժամադրութիւն կուտամ։ Երբ լուրը քոյրս կը բերեմ, կ'ուրախանայ։ Որոշեալ ժամուն վերջին ողջագուրումները ընելէ վերջ, Հայկուհիին հետը կ'ուղեկցի ինծի, կը գտնենք Արաբը որոշեալ տեղը։ Երբ Արաբը իր մէշլահին տակ կ'առնէ, քոյրս ուրախութիւնը լացի փոխուելով, կը պոռայ. կ'աղաչէ — «էլլի՛, էլլի լամա սապաղտանի»։ Սարսռած եմ յորդորներ կարդալ... Կ'իյնամ ուշաթափ, կը վերականգնիմ, կը բացագանչեմ. — Լուսնթա՛գ, Լուսնթա՛գ։ Պատասխան չկայ։ Թռչուն մըն էր թռաւ, աստղ մըն էր սահեցաւ ի զո՞ւր։ «Եւ մահամերձն ալ կ'ուզէ երկու բան, նախ կեանքը յետոյ լացող մը իր վրան»։ Ուրեմն ես զրկուած էի թէ մէկէն եւ թէ միւսէն, որովհետեւ տիրոջս խօսքին չէի հաւատար։ Նորէն ինկայ գետին, չհամարձակելով վերադառնալ վրանները, ինչպէս ոճրագործ մը որ ոճիր մը կը գործէ քաղաքին հրէշակայքը եւ չի համարձակիր քաղաքը մտնել, մտածելով որ առաջին հանդիպողը հարցնէ պիտի պահանջէ իրմէ։ Այդ առթիւ կրած կսկիծս միայն բերելով՝ խեղճայես ինչո՞ւ չյարացայ Ղովտի պէս այդ վայրկեանին, ինծի համար այդ պիտի ըլլար երջանկութիւն մը։

Քիչ յետոյ ուշքի եկայ եւ սկսայ փնտռել մխիթարական ձեւեր, մտածելով.— Եթէ ես ողջ առողջ ազատիմ, կրնամ ազատել եւ քոյրս, լաւ է որ մինակս մնացեր եմ։

Այդ գիշեր լուացուցինք անքուն Հայկուհիին հետ, ջանալով ցամքեցնել մեր արտասուքի վերջին կաթիլը։ Ցաջորդ օրը զուտարեր մտնոտիկը ձայնեց թէ — բոլորը պէտք է կէս ժամ հեռաւորութեամբ հեռանան վրաններէն, քննութեան համար։ Արդէն 2-3 օրը անգամ մը բոլորը վրաններէն բացը հանուելով եւ բոլորովին մերկացնելով դրամ կամ ոսկեղէն կը փնտռէին, ինչոր առիթ մըն էր մերկ մարմինները տեսնելու եւ բառ այնմ զառելու...

Երբ բոլոր ժողովուրդը վրաններէն դատարկուեցաւ եւ հեռացաւ, քառորդ ժամ յետոյ սկսաւ ջարդը, զոր ես կը տեսնէի Եուսէֆին վրանէն. Արիւնոտ աչքերով կը լսէինք խաժամուժին ու պոռչտուքը։ Երբ կ'ըսեմ թէ կը լսէինք, Ալլահթանցի Ցակոբ Հողոմփարեանը իմ մօտս գտնուող վրաններէն մէկուն պահապանն էր ... Անշուշտ ինծի նման. Բայց անկարելի է նոյն իսկ մէկ հազարերորդը ճշգրտօրէն գրի առնել։ Իմ եւ քեռիիս աղջկան բաժանումը ինչպէս սպանիչ էր։ Հայկուհին, ինչպէս իմ ծանօթներէս շատերը տղեկակ ըլլալով քոյր նութեան հրաւէրին բուն նպատակին, կը փաթթուի վիզս և չուզեր թող տալ նոյն իսկ բերեւրու հարուածներուն տակ։ Կ'բաք.

— Սիրելիս, մեծ յոյս ունիմ որ դուն պիտի ազատիս վերջ ի վերջոյ, գոնէ անծանօթ ոյժ մը այդ բանը ըսել կուտայ։ Անշուշտ, այս դրուագները Անգլիացիները պիտի հարցնեն, չմոռնաս ոչ մէկ կէտ եւ թէ ես անոնց երեսին որ չկրցին հասնիլ մինչեւ հոս եւ մեզ ազատել։ Շատ շատ քեզ ալ կը սպաննեն, հոգ չէ, այս բանը ըսէ հայ կնոջ մը կողմէ եւ յետոյ մեռիր։ Սիրելի Սամուէլս, տար իմ համբոյրներս Տիգրանին եւ Արամին (զաւակները որոնք Մարաշ մնացին) ... ըսէ բոլոր ծանօթ ազգականներուս, ինչպէս Սողոմոնը (ամուսինս) իմ պատուոյս համար մեռաւ, ես ալ նոյն ճամբուն վրայ կը փափաքիմ մեռնիլ։

Վերջապէս տիրոջս «Իպրահիմ, Իպրահիմ» կանչին վրայ ստիպուեցայ վերջին համբոյրով զատուիլ։ Եւ գընա՛ց, գնաց, ինչպէս հարիւր հազարաւորներ։

Այո, անզարդ մեկնեցան անոնք, իբրեւ միակ մխիթարանք սպասելով զէթ իրենց ազգակիցներուն յարգանքը։ Ոչ մէկը կրնար մտքէն անցընել թէ պիտի գայ ժամանակ ուր իրենց ազգակիցները ոչ միայն պիտի չմասնակցին իրենց սուգին, այլ զոհերուն, չնական ծիծաղով պիտի դիմաւորեն իրենց Սուգի Օրը ...

Բայց մի վրդովիք, սիրելի քոյրեր, ամէն ազգ ալ ունեցեր է իր տականքները, զէթ մէկ անգամ յիշեցէք այն ՄԷԿԸ որ այսօր առաքեալը եղող մահ, սրտին արիւն կաղամարը բացած իր գրչին՝ գրի կ'առնէ ձեր վերջին կտակը, հոգ չէ թէ բանաստեղծ չըլլայ այդ մէկը, հոգ չէ թէ ակադեմական շքանշաններէ եւ վկայականներէ զրկուած ըլլայ եւ հոգ չէ թէ վերջ ի վերջոյ այդ մէկը կոչուի «ազգայնականութեան թոյնը ներարկիչ»...

Քառորդ ժամ յետոյ կը տեսնեմ պաշտօնակցիս քաշկռտուիլը դէպի սպանդ։ Կը մտածեմ թէ ան ալ ինծի պէս տէր մը ունի. ուրեմն, քիչ յետոյ կարգը իմս է։ Անմիջապէս կը վազեմ Սինճարցի վաճառականներուն վրանը, որ շատ հեռու չէ։ Հոն կը տեսնեմ Պուլոն եւ Մուհամմէտ Ալի անուն Սինճարցի վաճառական մը, որոնք անմիջապէս զիս կը տեղաւորեն վրանին եղերքը, ծածկոցներու տակ եւ առջեւս կը դնեն զաթթականներ՝ զորս ուած հակերով եւ կը պատուիրեն որ ձայն չհանեմ։

Առաջին անգամ որ կը մտնեմ վրան կը տեսնեմ երեք հրաշագեղ Հայուհիներ որոնք նստած են վրանին մէջ։ Մօտաւորապէս մէկ ժամ կը մնամ թխմուած, որուն քրտինք թափելով թաքստոցիս մէջ։ Եւ ահա կուգան հեծեալ Չէչէնները եւ կը հրամայեն յանձնել, եթէ փախստական պահած են։ Մարդիկը կը պատասխանեն թէ իրենք արտօնուած են միւթէսարրիֆէն պէյէն իրաւասիւթը մէկ մէկ աղջիկ առնելու եւ թէ աւելորդ մարդ չունին։ Ես կը լսեմ բոլոր այս խօսակցութիւնները։ Երբ Չէչէնները մեկնելու վրայ էին, յանկարծ մէկը վրանէն դուրս մնացած հագուստս կը տեսնէ եւ հրամայած ցանի բունները հարուածներու տակ կը առնեն որ դուրս ելլեմ։

(Շար.)

(8)

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՍԱՀԱԿ

Տարակոյս չկայ թէ մեր մէջ «առաջնորդութեան» տիտղոս ունենալը բնաւ ապացոյց չէ թէ զայն կրողը համապատասխանօրէն արժանաւոր մարդ մը է իբրեւ եկեղեցական եւ իբրեւ հոգեւոր առաջնորդ:

Մեր եկեղեցականութեան մէջ խիստ հազուագիւտ են այնպիսիք որ գտնըւելով հաւատարիմ իրենց պարտականութեանց մէջ՝ որպէս պաշտօնեայ Քրիստոսի պատուիրաններուն, եւ որպէս հաւատարիմ հովիւ իրենց ժողովրդեան: Նոյն առաւելապէս իրենց փառախնդրութեան եւ շահախնդրութեան համար իրենց մեծնալուն նպատակին գործիք կը դառնան իրենց ժողովրդեան մէկ կամ մի այլ ներկայացուցիչներ կամ ներկայացուցիչ ժողովներու, եւ կամ միեւնոյն նկատառումով իրենք կը դառնան գործիք մէկ կամ միւս ժողովրդային ներկայացուցիչներու եւ ներկայացուցիչ ժողովներու կուսակցական մեքենայութեան նպատակին:

Այսօր Ռամկավարութիւնը բացակայ է հոս ստորէն եւ հոգիէն: Եւ հայ ազգի համար լաւագոյն պիտի լինէր երէ ոչինչ չունենար եկեղեցական: Խորհրդային Հայաստանի մէջ այս վիճակը արդէն էականօրէն գոյութիւն ունի:

Որբերու գիշերային դպրոցը

●●●●●

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական գիշերային դասախօսութիւններուն մասին մեր ամսական տեղեկագրութիւնը կատարած ենք մինչեւ Փետր. 15

Այդ օրէն ասդին մէկ ամսուան ընթացքին տեղի ունեցան հետեւեալ դասախօսութիւնները —

15 Փետր.— Պ. Մկրտիչ Գարսամեան, շարունակելով Հայ Գիւղական Դէմքերու իր շարքը, ներկայացուց Թլկատինցիի Էնգի Դէմէն գործը: Այդ դասախօսութիւնը տպուեցաւ նաեւ Յառաջի մէջ, այնպէս որ աւելորդ է խօսիլ:

22 Փետրուար.— Պ. Հրանտ Թորոսեան խօսեցաւ նիւթ ունենալով Քաղաքավարութեան դերը եւ պարզի ձգտումները: Տուաւ զանազան տեսակէտներու սահմանումը, անոնց վարդապետութեան ընդհ. գիծերը: Դասախօսութիւնը մեծապէս շահագրգռեց ներկաները, որոնք խնդրեցին այս գիտութեան մասին դասախօսութեանց շարք մը բանալ: Դասախօսը խոստացաւ գոհացում տալ ներկաներու խնդրանքին:

1 Մարտ.— Պ. Հրանդ Սամուէլ խօսեցաւ նիւթ ունենալով Արդի Թուրքիան. Ներկայացուց Թուրքիոյ քաղաքական կեանքը, սկսելով Չինագադարի օրերէն: Մանրամասն պարզեց Միլլի շարժման կատարած գործը, ինչպէս նաեւ արդի Թուրքիոյ յարաբերութիւնները դրացի երկիրներու հետ:

8 Մարտ.— Պ. Վրացեան, հիւանդ ըլլալով, չկրցաւ կատարել Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին իր չորրորդ դասախօսութիւնը:

15 Մարտ.— Պ. Շ. Նարդունի խօսեցաւ նիւթ ունենալով Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականները դարեր պատմութեան մէջ: Իր այս երկրորդ դասախօսութեամբ, ներկայացուց Մեծն Ներսէսի գործը, խօսիլ քննադատելով այս կաթողիկոսին փառասիրութիւնները, քաղաքական իշխանութեան վրայ կատարած ճնշումները, որոնք յանգեցան հայ պետութեան տըկարացման: Յետոյ անցաւ Պապ Թագաւորին իշխանութեան, փառաբանեց այս երիտասարդ քաղաքագէտին ուղղութիւնը, պարզեց Հայոց յունական եւ պարսկական կուսակցութիւններու պայքարները: Ի վերջոյ ծանրացաւ Սահակ կաթողիկոսի գործունէութեան վրայ, որ համերաշխ կ'ընթանար քաղաքական իշխանութեան հետ, առանց երբեք գրգռելու պարսիկ իշխանութիւնը: Յետոյ պարզեց գրի գիւտին քաղաքական պատճառները, յունական եւ պարսկական իշխանութեանց տեսակէտները Հայոց գրի քաղաքականութեան հանդէպ, մասնաւորապէս փորձելով ճշդել թէ գրի գիւտի գործը քաղաքակա՞ն գոյն ունէր թէ կրօնական:

22 Մարտ.— Պ. Գրիգոր Փափազեան, մասնագէտ գիւղատնտեսութեան, քըննութեան առաւ Զ. Ռ. Միութեան ագարակի ծրագիրը. Այս դասախօսութիւնը, իր կարեւորութեան պատճառով, կը ներկայացնենք առանձին:

Ագարակի մասին այս երկրորդ դասախօսութենէն վերջ, մօտ օրէն Զ. Ռ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը խորհրդակցութեան պիտի հրաւիրէ բոլոր շահագրգռուողները, կազմելու համար յանձնախումբ մը: Այդ յանձնախումբին պատրաստելիք յատակագիծով է, որ պիտի առաջնորդուի Զ. Ռ. Միութիւնը եւ պիտի հիմնուի ագարակը:

Գիշերային այս դպրոցի դասախօսութիւնները կը շարունակուին մինչեւ այս ամսուն վերջ: Մարտ 29ին կը խօսի Պ. Սեդրակ Սասունի Միջազգ. Քաղաքական կուսակցութեանց մասին: Այնուհետեւ դասախօսութիւնները կ'ընդհատուին մէկ ամիս, Ապրիլեան արձակուրդի պատրաստութիւններուն եւ Զատկի տօներուն առթիւ: Մայիսին կը վերսկսին դասախօսութիւնները, երբ պիտի դասախօսեն Տոքթ. Լ. Գրիգորեան, Տոքթ. Մ. Քէչիշեան, Նշան Պէշիկթաշլեան, Արայ Գարթեւեան, Մ. Ոսկերչեան, Օր. Ա. Թորոսեան եւ շարունակելի դասախօսութեանց ալ բոլոր

Վահագնեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

>>>·<<<

Շաբաթ օր Թէմզ գետին վրայ տեղի ունեցաւ անգլիական երկու մեծ համալսարաններուն՝ Օքսֆորտի եւ Քէմպրիճի լաւագոյն թիավարողներուն տարեկան մրցումը որ ոչ միայն Անգլիոյ, այլ եւ աշխարհի մէջ մեծ համբաւ մը ունի: Օքսֆորտ-Քէմպրիճ թիավարութեան մրցումը շատ մեծ դէպք մըն է ամբողջ Անգլիոյ համար: Ամիսներ ամբողջ կը հետաքրքրուին մրցման նախապատրաստութիւններով, տանելով թիավարողներուն ընտրութեամբ, իւրաքանչիւրին ժէսթերով, մարզիչներուն ծրագիրներով, եւն:

Օքսֆորտ-Քէմպրիճ աշխարհի թերեւս ամենահին մարզական մրցումն է հիմնուած 1829ին: Այս տարի 86րդ անգամն էր որ երկու հակառակորդ հուլթեակները քով առ քով գտնուեցան գետին վրայ: Յարդ Քէմպրիճ շահած էր 44 անգամ, Օքսֆորտ 40 անգամ, իսկ անգամ մըն ալ երկու նաւերը միասին հասնելով, հաւասար հռչակուած էին: Վերջին տասը տարիները Քէմպրիճ շարունակ յաղթած էր իր հակառակորդին, եւ այս տարի ալ ամէն ինչ նախատեսել կուտար թէ ան դարձեալ պիտի յաղթէր. Ինչ որ պատահեցաւ. Փրթնէյէն Մորթլէյք գացող հեռաւորութեան՝ այսինքն չորս եւ մէկ քառորդ մղոնի վրայ Քէմպրիճ չորսուկէս նաւու երկարութեամբ առաջ հասաւ Օքսֆորտէն, միեւնոյն ատեն կոտրելով մրցումին մրցանիշը, հաստատելով նոր մը՝ 18 վայրկեան 4 երկվայրկեանով, մինչ պարտեալ նաւը այդ միջոցը կը կտրէր 18 վայրկեան 18 երկվայրկեանէն: Մրցման սկիզբը Օքսֆորտ շատ չնչին առաւելութիւն մը ունէր: Այդ միջոցին Քէմպրիճ մէկ վայրկեանի մէջ 34, իսկ Օքսֆորտ 32 թիի հարուած կուտային ջուրին:

⁂ Թէնիսի մէջ Ֆրանսա աշխարհի ախոյեան ազգը ըլլալէ վերջ երկար տարիներ, այսօր կը գրաւէ կարգ մը որ շատ փայլուն չէ եւ որուն բուն տեղը պիտի յայտնի ըլլայ այս ամառ. Մինչ այդ՝ Ֆրանսացի ախոյեանները կը պարտուին ամէն ճակատի վրայ: Յօսքը չենք ըներ Բօչէի եւ իր ընկերոջ Փլայի որոնք Մ. Նահանգները կը հրէին Թիլտընի, Ռինսի եւ ընկերներուն հետ եւ որոնց մրցումներուն արդիւնքները կրնան մեծ բան չնշանակել: Պարագան նոյնը չէ Պորոթրայի, Գուժիէի, Ֆէրէի եւ Մէրլէնի համար, որոնք Նիւ Եորք գացած էին Ֆրանսայի անունով մասնակցելու Մ. Նահանգներու ձմեռնային խաղավայրերու ախոյեանութեան մրցումներուն: Ջորսն ալ պարտուեցան իրենց երկրորդ կամ երրորդ մրցման ընթացքին, այնպէս որ տիտղոսը մնաց Ամերիկացիներուն ձեռքը. Սթօֆէն է որ յաղթեց զայն:

⁂ Մարսէյլ եւ Ռէն որոնք երկու շաբաթ առաջ հաւասար մնացած էին Փարիզի մէջ, կիրակի օր դարձեալ մրցեցան Սթրազպուրկի մէջ, Ֆրանսայի Բաժակին խաղերուն համար: Մրցումին վերջաւորութեան Մարսէյլ աւելի բախտաւոր եղաւ եւ յաջողեցաւ չորս նշանակէտով մրցումը շահիլ. այնպէս որ յառաջիկայ ապրիլ 8ին Լիոնի մէջ Ռուպէի հակառակորդը պիտի ըլլայ Մարսէյլ, իսկ Փարիզի մէջ Սէթ պիտի մրցի Լիլի դէմ: Այս երկու մրցումները վերջիններն են բաժակի խաղերուն համար:

Գալով Ֆրանսայի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերուն ախոյեանութեան խաղերուն, անոնք շարունակուեցան կիրակի օր: Գլխաւոր անակնկալը եղաւ այն յաղթութիւնը, զոր Սոչոյի խումբը ձեռք բերաւ Մոնփէլիէի մէջ Սէթի խումբին վրայ:

Առաջին դասակարգին մէջ դասաւորումը հետեւեալն է.— Մարսէյլ (20 մրցում) 27 կէտ, Սէթ (21 մրցում) 27 կէտ, Լիլ 26 կէտ: Նկատի ունեցէք թէ այս երեք առաջինները դեռ բաժակի խաղերուն մէջ մնացող չորս անպարտելի խումբերէն են — չորրորդը՝ Ֆիվ 26 կէտ, յետոյ կուգան Էքսէլսիոր, Ռէն, Անթիպ, Մոնփէլիէ, Նիմ, Ռասինկ, Գան, Սոչօ, Նիս եւ Ք.Ա. Փարի: Այս երկու վերջինները եղանակին վերջաւորութեան կ'իջնեն երկրորդ դասակարգը. հոդ 21 խաղի համար 32 կէտով Ռուան առաջին է, 31-ական կէտով Րէտ Սթար եւ Միւլհուզ երկրորդ, յետոյ կուգան Սթրազպուրկ, Մէց, Վալանսիէն, Թուրքուան, Ռուպէ, Հավր, Գլիպ Ֆրանսէ, Ամիէն, Սէն Սէրվան եւ Քալէ: Երկրորդ դասակարգին «հարաւային» բաժանման մէջ Ալէս առաջին է, իր ետեւ ունենալով Սէնթ Էթիէն, Պորտոյի Սպանացիները, Մոնաքօ, Եէր, Պասթիոն, Էն, Պիզիէ եւ Լիոն:

Կիրակի օր տեղի ունեցող միջազգային մրցումներէն յիշենք այն յաղթութիւնը զոր Սպանիա Լիզպոնի մէջ տարած է Փորթուգալի վրայ 2-1ով, եւ Եգիպտոսի յաջողութիւնը տարած Պաղեստինի վրայ՝ Գահիրէի մէջ 7-1ով: Այս երկու մրցումները նախապատրաստութիւն էին աշխարհի ախոյենութեան համար: Իսկ Իտալիա-Յունաստան մրցումը այս կիրակի օր է որ տեղի կ'ունենայ:

Յառաջիկայ ապրիլ 28ին է որ Ուէմպլիի հսկայ մարզարանին մէջ տեղի պիտի ունենայ Անգլիոյ բաժակին վերջին մրցումը, հարիւր հազարէ աւելի հանդիսատեսներու ներկայութեամբ, բոլոր տեղերը առաջուց վարձուած ըլլալով: Շաբաթ օր տեղի ունեցան երկու վերջընթեր մրցումները այդ պատիւին արժանանալիք խումբերը որոշելու համար: Մանչէսթըր-Սիթի յաղթեց Աստոն Վիլլայի 6-1ով, իսկ Փորթսմութն ալ՝ Լէյչէսթրի 4-1ով: Հետեւաբար Մանչէսթր եւ Փորթսմութ է որ պիտի կատարեն վերջին մրցումը, որոշելու համար Անգլիոյ բաժակին յաղթականը:

⁂ Այս շաբթուան մարզական գլխաւոր դէպքերն են, նախ՝ շաբաթ օր Կլասկոյի մօտակայ Ayre ձիարշաւարանին մէջ տեղի ունենալիք «կրօսքընթրիի» տարեկան միջազգային վազքը, որուն կը մասնակցին Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Սկովտիոյ, Կալլէսի, Իրլանտայի եւ Պելճիքայի ազգային ներկայացուցչական խումբերը: Այդ վազքի մրցումին մէջ փնտռուածը անհատական յաղթանակէն աւելի խմբական առաջնութիւնն է, որ իւրաքանչիւր խումբի վեց առաջին շահողներուն գըրաւած տեղերուն գումարովը կ'որոշուի:

Իսկ կիրակի օր, ինչպէս գիտենք, Փարիզի մէջ Ֆրանսայի Ֆութպոլի ազգային խումբը կ'ընդունի Չեխօսլովաքիոյ խումբին այցելութիւնը: Եթէ հիմնուինք Փրակայի դէմ Փարիզի տարած յաղթութեան վրայ, պէտք է նախատեսել Ֆրանս. յաղթանակ մը, ինչ որ գուցէ շատ ճիշդ չէ:

Ժ. Ե.

X

ՀԱՅ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏՆԵՐՈՒՆ

>>>·<<<

Անցեալ օր Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը տեղի ունեցած խորհրդակցութեան իբր հետեւանք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանին նոր վարչութիւնը որ մօտ օրէն պաշտօնի կը ձեռնարկէ, շուտով պիտի ընտրէ բոլոր Ֆութպոլիստներուն հաւանութեան արժանի յանձնախումբ մը, որ անմիջապէս գործի սկսելով նոր թափ մը պիտի տայ Փարիզի հայ Ֆութպոլիստներուն գործունէութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի անուան շուրջ բոլորելով ցարդ քանի մը խմբակներու բաժնուած խաղացողները, ինչ որ բաղձանքն է նաեւ Ֆութպոլի Ֆրանս. «Ֆէտէրասիոն»ին.

Հ. Մ. Ը. Մ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

Հրամցուած «ապուր»ը

>>>·<<<

«Ասպարէզ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, իբրեւ պատասխան Աղասի Խանջեանի ծանօթ յայտարարութիւններուն. (2 մարտ).

— «Աղասի Խանճեան ինքնահաւանութեամբ կը բացագանչէ.— «Պարոնայք Դաշնակներ, արտասահմանեան հայ բանուորներն ու աշխատաւորները, արդէն պատրաստում են ձեզ համար այնպիսի մի ապուր, որ այլեւս արդէն չէք մարսի»:

Այդ «ապուր»ը ... այո, գիտենք իրեն չափ թէ ի՛նչպէս պատրաստուած է այդ «ապուր»ը: Գիտենք թէ համառուսական Չեկան հսկայական գումարներ ունի իր տրամադրութեան տակ նման «ապուր»ներ պատրաստելու արտասահմանի մէջ: Գիտենք թէ մեծ է թիւր անոնց որ Յուդայի 30 արծաթի փոխարէն պատրաստ են ծախելու իրենց խիղճն ու հոգին: Գիտենք թէ Չեկայի համար միջոցներու մէջ խտրութիւն չկայ: Գիտենք թէ ան ընդունակ է մտնելու պաշտօնյայի տաճարը, միսիոնարական մզկիթը եւ քրիստոնեայի եկեղեցին: Գիտենք թէ ընդունակ են մտնելու աշխարհի բոլոր անկիւնը եւ պատուաւոր վայրերը: Գիտենք թէ ընդունակ են ամէն տեսակ վատութիւններու: Գիտենք թէ հայկական բշուառ իրականութեան մէջ եւս միեւնոյն «ապուր»ը կը պատրաստեն: Գիտենք թէ իրենց համար տարբերութիւն չըներ բնաւ թէ որոնք են տուժողները, բաւական է որ ազգանենց չէյթանը իր սեւ դերը կատարէ՝ ի փառս Կոմկուսին:

Այս բոլորը գիտնալով է որ կրցած ենք ցարդ խափանել բոլոր դաւերը: Անոնք փորձեցին երկար ատեն մեր շարքերէն ներս մտցնել կամ անկէ վարձել լրտեսներ, ներսէն պայթեցնելու համար Դաշնակցութիւնը, ինչպէս կը յաջողէին ընել այլ կուսակցութիւններու մէջ: Անոնք փորձեցին բշուառութիւնը շահագործելով կաշառքով մարդիկ որսալ Դաշնակցութեան շարքերէն, անկէ դուրս բերելու համար զանոնք:

Անոնց նման շատ «ապուր»ներ պատրաստեցին: Բայց ի զո՜ւր. Դաշնակցութիւնը իր զարշապարին տակ ճզմեց բոլոր նենգութիւնները եւ մնաց անսասան:

Անոնք այժմ կը փորձեն պատրաստել զաղութները ամբողջով պառակտելու «ապուր»ը: Աղասի Խանճեան կ'ուզէ հասկցնել թէ՝ Նիւ Եորքի ոճիրը մէկ նմոյշն է այդ «ապուր»ին.

Կը յաջողի՞ն հարուածել Դաշնակցութիւնը դուրսէն, քանի որ չյաջողեցան պառակտել ներսէն: Ընաւ երբեք: Վկայ այն վերելքը, որ Դաշնակցութեան ընթացիկ պատմութիւնը ցոյց կուտայ: Դաշնակցութիւնը ո՛չ միայն հարուած չի ստանար այս «ապուր»էն, այլ հետզհետէ աւելի կը զօրանայ մարտական հաւատացեալներով: Բայց այս նորային «ապուր»էն կը տուժեն գաղութները՝ ամէն տեսակէտով: Գիտենք հաստատապէս որ գաղութներու վնասը կարեւորութենէ զուրկ է դաւադիրներուն համար: Այս պատճառով ալ գիտենք նաեւ թէ անոնք պիտի շարունակեն նոր «ապուր»ներ պատրաստել գաղութներու մէջ, իրենց հետ ունենալով վարձկան կամ անվարձ բախտախնդիրներ, նորանոր ձեւի դաւադրական փորձեր կատարելու համար»:

Հայ գիտնականի մը կարեւոր փորձերը

>>>·<<<

Փարիզի համալսարանի քիմիագիտութեան նախկին դասախօսներէն Պ. Առաքել Զաքարեան, որ այժմ կ'աշխատի Սորպոնի մէջ, վերջերս Ֆրանսացի պաշտօնակիցին՝ Մակրոյի հետ կարեւոր փորձեր կը կատարէ խլիրդով (faner) վարակուած բոյսերու վըրայ:

Փրոֆ. Կոսէ, այս հռչակաւոր միքրոբոլոժը, Գիտութեանց Ակադեմիային ներկայացուց կատարուած փորձերուն արդիւնքը, որ շատ յուսադրիչ է:

Պ. Զաքարեանի եւ Մակրոյի ձեռք ձգած արդիւնքին մասին կը խօսին նաեւ Ֆրանսական թերթերը:

Փորձնական ձեւով խլիրդ յառաջացնելէ յետոյ արագիլենի (pélargonium) կոչուած բոյսին վրայ, Պ. Զաքարեան եւ Մակրօ խլիրդին մէջ կը ներարկեն մետաղային լուծոյթ մը, որուն բաղադրութեան մէջ կը գտնուի cérium (կէրիոն), molybdène (արծաթակապար) եւ germanium: Եթէ խլիրդով վարակուած արագիլենին ձգուի իր բախտին, խլիրդը չանհետանար երբեք, այլ ընդհակառակն կ'աճի մինչեւ բոյսին մահը: Սակայն երբ փորձուի վերջին դարմանումը, խլիրդը կ'անհետանայ եւ բոյսը կը փրկուի: Գերմանիոն կոչուած մետաղին դարմանարանական առաւելութիւնն այն է որ, երբ ներարկուի բոյսին աւշերակներուն մէջ, հեռուէն կ'ազդէ խլիրդին վրայ.

Պ. Ա. Զաքարեան այս կարգի ուրիշ յաջող փորձեր ալ կատարած է, բոլորն ալ ներկայացուած Ֆրանսական Ակադեմիային:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Նշանաւոր գրագէտ Թասըրէ, միաժամանակ կարտինալի մը բժիշկը, օր մը իր յաճախորդին հետ սեղան նստաւ: Տեսնելով որ քարաչէգ կը սպասարկեն (ձուկ մը զոր շատ կը սիրէր), բախնեց պնակին եզերքը եւ ըսաւ.

— Ասիկա դժուարամարս է:

Լսելով այս բանը, կարտինալը որ մեծ խնամք կը տանէր իր առողջութեան, մերժեց ձուկը, իսկ Թասըրէն պնակը իր կողմը քաշեց եւ ճաշեց, մեծ զարմանք պատճառելով իր հիւրընկալին որ ըսաւ.

— Ի՞նչպէս, Պ. բժիշկ, դուք ըսիք թէ ձուկը դժուարամարս է, եւ կ'ուտէ՞ք զայն:

Կը սխալիք, գերապայծառ, ես պնակի մասին խօսեցայ եւ ոչ թէ ձուկի:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

— oo —

Այս կարգի նիւթերու մէջ աւելի խոր չերթանք եւ անդրադառնանք այն միւս ծանր եւ աւելի վտանգաւոր աշխատանքներուն զորս Հրայր ստանձնած էր, այն է հայ-քրտական բարեկամութեան խնդիրը.

1897ին, Հրայր Վարդան վարդապետի միջոցով Ս. Կարապետ վանքին մէջ տեսութիւն մը ունեցաւ Մուրատ փաշայի երկու որդիներուն՝ Սէլիմ փաշայի եւ Քէրիմ պէկի հետ: Այս տեսութիւնը շատ գոհացուցիչ էր եղած եւ իր անմիջական արդիւնքն ալ տըւաւ: Ս. Յովհաննու վանքը Լէնկ-Թիմուրէն(?) մնացած Ֆէրմանը ունէր եւ կառավարութիւնն անգամ կը դժուարանար տուրք պահանջելու: Հէֆթ Պավէ, Սինամցիներու աշիրաթապետը Թալիպ աղան հետեւելով իր մեծ եղբօր Ալօի աղային, պատուհաս էր դարձած վանքի գլխուն: Քանի մը խուլամներով բանի կը մտնէր վանք, ու սարսափի մատնելով ամբողջ վանքի միաբանութիւնը, ինչ որ կ'ուզէր կ'առնէր կը տանէր: Քանի, քանի անգամ վանքի միաբանութիւնը բողոքած էր կառավարութեան, բայց անկարելի էր եղած այդ չարագործը զսպել:

Այդ տեսութեան մէջ Հրայր առիթ կ'ունենայ Թալիպ աղայի չարագործութիւնները յիշեցնելու երկու պէկերուն, եւ կ'ըսէ.— Բացի վանքի միաբանութենէն որ այսօր ահ ու սարսափի մատնուած է, այդ Թալիպ աղան վրէժ լուծելու համար զիս կը հետապնդէ, այն պատրուակով թէ անցեալին մէջ իր եղբայր Ալօի աղայի սպանութիւնը իմ ձեռքով է կատարուած:

Այս երկու պէկերն ալ շատ բարձր մարդիկ էին: Սէլիմ փաշան Մուշի երբեմնի կառավարիչն էր, իսկ Քէրիմ պէկը յայտնի փաստաբան, Պոլսէն ըրջանաւարտ եւ կառավարութեան մէջ ալ մեծ ազդեցութիւն ունէր: Եւ իրենց ազգական Մուսթաֆա փաշան այդ օրերուն Մուշի կառավարիչն էր: Անոնք Հրայրին կ'ըսեն.

— Փոխանակ Թալիբ քեզ հետապնդելով սպաննելու, դուք զայն սպաննեցէք: Մենք կը խոստանանք որ ոչ մէկ Հայու վնաս չպիտի հասնի:

Ան որ անցեալին մէջ Քէրիմ պէկը տեսած է ու կը ճանչնայ, շատ լաւ գիտէ թէ անոր տուած խօսքը եւ իր գլուխը մէկ էր. մինչեւ վերջին շունչը կ'աշխատէր իր խօսքը կատարելու:

Ուրեմն, այս երկու պէկերու խորհրդով կ'որոշուի Թալիպ աղան սպաննել: Քարձոր գիւղացի Վարդանի եւ Մարտիրոսի հետախուզութեամբ, մէկ ամիս վերջ լուր կը տրուի պատկանեալ անոր, թէ Թալիպ աղան վեց խուլամներով կը գտնուի Փողրկով գիւղ-Գէօրգ, Համբարձում եւ քանի մը ընկերներ քրտական տարազ հագնելով կ'իջնեն այդ գիւղի սահմանները: Իրիկուան երբ Թալիպ աղան գիւղէն դուրս կ'ելլէ, ժեռնոց առաջքը կը կտրեն, կը սպաննեն ու կը հեռանան:

Այդ գիւղին աղաները, Խէթր պէկ եւ եւ Իզզէթ պէկ Քէրիմ պէկի ազգական էին եւ այնպէս կարգադրեցին որ քննութեան ժամանակ ամբողջ գիւղացիները կառավարութեան դուռը երթան եւ բողոքեն: Անոր մզկիթին «ախվանչը» տրամադրուած էր այդ օձերրուն իբրեւ հիւրանոց: Առաւօտ կամ երեկոյեան ով որ այդ մզկիթի դռնէն անցնէր, պիտի տեսնէր Քէրիմ պէկը չրջապատուած յիսունի չափ հայ ոճներով: Գէկը աջ ու ձախ հայհոյանքներ էր որ կը տեղար, կառավարութեան հասցէին: Թուրքերը երբ կ'անցնէին, իրենց գլուխները կախած պատնի կը փախչէին.

— Էրմէնի փափազը օլմը?

1898ի ամառը Քէրիմ պէկ իր ազգական Մուսթաֆա փաշան ճաշի հրաւիրեց իր տունը: Այդ օր ներկայ էին Վարդան վարդապետ, Հրայր ու շատ մը Դաշտեցի ռէսեր: Վարդան վարդապետի ու Հրայրի ներկայութեան պատճառը այն էր որ 1896ի ներման, երբ Հրայր Կարինոյ բանտէն դուրս ելաւ ու Մուշ եկաւ, դարձեալ ազատ չէր: Երկու տարուան պայմանով պարտաւոր էր ամէն շաբաթ մէկ անգամ ներկայանալ կառավարիչին, այն ալ երեք անձերու երաշխաւորութեամբ: Նկատելով որ պայմանաժամը լրացած է, եկած էին խնդրելու, որպէսզի այդ երաշխաւորութիւնը ջնջուի եւ Հրայրն ու իր երաշխաւորները ազատուին: Իսկ ռէսերը եկած էին այն համոզումով թէ այդտեղ աւելի յարմար է եւ կարելի է աւելի լայնօրէն բացատրել այն չարիքները զորս ամէն օր քիւրտ աշիրաթապետները կը գործէին հայ գիւղացիներու գլխուն: Այս գիւղապետներուն ամէնէն նշանաւորն էր Ցրոնքի ռէս Սլօն, որ աղերսագրով կը ներկայանայ կառավարիչին եւ կը պարզէ չարիքները:

Կառավարիչը կը տեսնէ որ այդ բողոքը անհատական չէ, այլ ընդհանուր հանգամանք ունի եւ խօսքը ուղղելով Սլոյին կ'ըսէ.

— Դուք կը բողոքէք Խոջօ Սլոյի, Մէհմէտ Ալիի եւ այդ կարգի քիւրտ աշիրաթապետներու դէմ, որ անհատապէս ձեզի վնաս մը չեն հասցուցած, այլ վնասած են ուրիշ Հայերու, բայց քանի որ դուք այդ բոլորին ներկայացուցիչներն էք, ես կը խոստանամ այդ կարգի Քիւրտերը պատժել: Բայց դուք ալ ինծի ցոյց տուէք շարք մը «խաչաս» Հայերու թաքստոցը: Անոնք շարունակ կուգան ձեր գիւղերը եւ Ֆիտայութիւն կը քարոզեն, դուք այս աղերսագրին տակ ստորագրող ռէսերդ, դուք կառավարութեան հաւատարիմ ներկայացուցիչներն էք եւ պէտք է անոր հրամանները ճշդութեամբ կատարէք:

Սլօն կը հարցնէ.

— Որո՞նք են այդ Հայերը:

Կառավարիչը մատնանշելով կ'ըսէ.

— Սասունցի Գէորգ, Ռուսիացի Արթին, Զրիկ գիւղացի Համբարձում, որ միշտ խռովութիւններ կը ստեղծեն կառավարութեան դէմ եւ կը սպառնան քիւրտ ժողովուրդին:

Սլօն ուժ առնելով Քէրիմ պէկէն, կ'ըսէ.

— Փաշա, այդ Հայերը ո՞ր գիւղի թալանը տարին, ո՞րը աղջ-աղջ դրին թուխերիկը եւ այրեցին, կամ թէ ո՞րո՞ւ աղջիկը բռնի փախցուցին: Ասկէ 60-70 տարի առաջ այսպիսի բաներ չկային: Երբ խմին փաշան իր երկու եղբայրներուն՝ Շէրիֆ փաշայի եւ Մուրատ փաշայի հետ այս երկիրը կը կառավարէր, այս երեք եղբայրները ոչ թնդանօթ ունէին, ոչ ալ բանակ: Հայ ֆիտայու անունն ալ չկար: Այն ատեն ոչ մէկ Հայ դիմեց այդ փաշաներուն թէ ճամբայ տուէք որ հեռանանք այս երկրէն. մի՞թէ բռնութեան հետեւանքով չէ՞ որ ձեր մատնանշած Հայերը եղած են փախստական ու ընկած են լեռները:

ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(2) (Շար.)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

Եւ Հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին Պուա Քոլոնպի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1, Rue des Halles Bois-Colombes

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ տիկին ԳԵՒՈՆԵԱՆ (երգ) ընկերակցութեամբ տիկ. ԱՆԱՀԻՏ ՓԷՐ-ՓԷՔԵԱՆԻ (դաշնակ)։ Օր. ԶԱՐՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ)։ Կ'արտասանէ ընկ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւյն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 ՖՐԱՆՔ

ՕՐ. ԱՏՐԻՆԷ ՎԷՄԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ՍԻՄՈՆ ԱՒՏՕԵԱՆ

Նշանուած

Մարսէյլ 11 Մարտ, 934

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆրանսահայ կարմիր խաչի խոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253, rue Jean Jacques Rousseauի դարմանատունը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, կարեւոր օրակարգ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիականներ եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար, Գիները վրայ կարեւոր զեղչ

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւյն.-ի համար 13

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie

Հայկական ժառատրակայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԳՐՈՒԹԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՐՇԱՒԻՐ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւյն. խիստ նպաստաւոր պայմաններով:

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր. առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ:

Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր.

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ.

Անմիջապէս հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ:

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

Հիմա բռնուած են 13 հոգի, իսկ ուրիշ 14 կասկածելիներ կը փնտռուին.

Երէկ հարցաքննուեցաւ ուսուցչուհի մը, Օր. Մէրմէթ, որ բարեկամուհին է ամբաստանեալներէն Փրոֆ. Մառթէնի:

Մահափորձ թէ պատահմունք...

Զորեքշաբթի օր ռումբ մը պայթեցաւ Պերլինի մէջ, ներքին գործերու նախարարութեան շէնքին մօտ, վիրաւորելով քառորդի մը տէրը, Աւստրիացի Օ-...ը, որ այդ պահուն կ'անցնէր փողոցէն, անձամբ վարելով իր ինքնաշարժը: Վիրաւորուեցաւ նաեւ անցորդ մը:

Անմիջապէս լուր տարածուեցաւ թէ մահափորձ սարքուած էր ներքին նախարար Կէօրինկի դէմ, որ այդ փողոցէն պիտի անցնէր: Մինչդեռ նախարարը ուրիշ տեղ կը գտնուէր:

Քննութիւնները կը շարունակուին, բուն իրականութիւնը երեւան հանելու համար:

Պաշտօնական զեկոյցը այն տպաւորութիւնը կը ձգէ թէ մահափորձ իսկապէս ուղղուած էր Կէօրինկի դէմ: Կառավարութիւնը 5000 մառք պարգեւ խոստացած է, ահաբեկչական ձերբակալման համար:

Սուրիացիներու կալուածները չեն յանձնուիր

Ընթերցողները կը յիշեն թէ անցած տարի Էնկիւրիի մէջ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ լիազօրներուն կողմէ ստորագրուեցաւ համաձայնագիր մը կալուածներու մասին: Համաձայն այդ համաձայնագրին, Սուրիացիներ եւ Լիբանանցիներ պիտի կրնային տիրանալ Թուրքիոյ մէջ իրենց ունեցած կալուածներուն եւ փոխադարձաբար:

Սուրիացի եւ Լիբանանցի կալուածատէրեր մարզպանութեան հրաւէրին վրայ պատրաստեցին իրենց փաստաթուղթերը եւ յանձնեցին այդ գործերու կարգադրութեան յատկացուած գրասենեակին: Մօտ 800 կալուածատէրերու թղթածրարները ղրկուեցան Էնկիւրի, որոնց հետ չորրորդը վերադարձուեցան, անկատար նկատուելով գործողութիւնները: Հազիւ եղած յղացումներէ վերջ, վերստին ղրկուեցան անոնք Էնկիւրի եւ արժանացան թուրք կառավարութեան հաւանութեան:

Անկէ վերջ, երկարատեւ աշխատանքներէ եւ դիմումներէ յետոյ կալուածատէրերը յաջողեցան արտօնութիւն ձեռք ձգել Թուրքիա երթալով իրենց կալուածներուն տիրանալու համար: Այսպէս բազմաթիւ Սուրիացիներ եւ Լիբանանցիներ գացին Իզմիր, Պոլիս եւ Էնկիւրի, ամիսներ առաջ: Հակառակ սակայն իրենց բոլոր դիմումներուն եւ մեծագումար ծախսերուն, ցարդ ոչ մէկը կրցած է տէր դառնալ իր կալուածին: Թուրք կառավարութիւնը, զանազան առարկութիւններով եւ ձգձգումներով կը յետաձգէ յանձնումը անոնց կալուածներուն: Սուրիացի կալուածատէրերուն մեծ մասը յոյն - օրթոտոքս համայնքին կը պատկանին: Թուրք կառավարութեան գլխաւոր առարկութիւնը կը դառնայ անոնց շուրջ: Որովհետեւ Էնկիւրի յունահպատակ յոյն օրթոտոքսներու հետ շփոթել կ'ուզէ Սուրիացի յոյն օրթոտոքսները:

Իզմիրէն դարձող Սուրիացի կալուածատէրեր, որոնք ահագին ծախսերու ենթարկուած են, բազմաթիւ բողոքագիրներ ղրկած են մարզպանութեան եւ կը սպասեն անմիջական կարգադրութեան մը:

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՈՒ ՀԱՐԱԶԱՏ

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԸ

Արամ Ցարըգի թարգմանութեամբ 807 քառեակներ

գեղարուեստական շքեղ կողք եւ ընտիր թուղթի վրայ

Այս գիրքը ոչ կարելի է չունենալ եւ ոչ ալ ունենալէ յետոյ՝ ուրիշի փոխ տալ։ Ճամբու ընկեր, կեանքի առաջնորդ, բարձի գիրք։

Դիմեցէք ուղղակի թարգմանչին (1, rue du Turin, Arnouville-les-Gonesse (S. et O.), եւ կամ ծանօթ տեղերը։

Գին 15 ֆրանք

Յ.

Հ. Դ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՆԷԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի հերթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Սեթ Թորոսեան: Այս դասախօսական ժողովին կը հրաւիրուին մասնաւորապէս «Մուրատ» խումբի բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ՎՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ալպառոս խումբի բոլոր ընկերները այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ Ակումբին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ ճիշդ ժամանակին, վերջացնելու համար մինչեւ ժամը 12ը:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարդանանց» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ժողովատեղին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այս Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հրապարակային Դասախօսական ժողով

կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պէլվիլի ծանօթ ժողովասրահին մէջ

120, Boulevard Belleville Métro Belleville

Դասախօսն է՝ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(Տնօրէն Սէվրի Մխիթարեան վարժարանին,

Նիւթը՝ «ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ»

Կ'ատենապետէ՝ Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան նախագահ Զնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտքը ազատ է: Հանդէսը կը վերջանայ ժամը 10ին:

ՀԱՅ ԿՐԹ. ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՍԷՆ - ԼՈՒԻ անդամները եւ համակիրները, վաղը Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, տեղւոյն ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ անդամները եւ համակիրները, կիրակի 25 Մարտ, կէսօրէ յետոյ, ժամը 4ին, Քաֆէ Նօայլի յարակից ժողովասրահին մէջ:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Կեդր. Վարչութեան անդամները, ինչպէս եւ Գահիրէի Կեդր. Վարչութեան նախագահ

ԲԺԻՇԿ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ ԼԻՈՆԻ ՀԻՒՍԻՍՑԻՆԵՐԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

(Իր կազմութեան 4րդ տարեդարձին առթիւ)

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

14 rue François Garcin Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով: Երեւելի նուագ. ճաշելի մթնոլորտ:

Կը հրաւիրուին համակիր հայրենակիցները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

ՄՈՒՏՔ

246 պատուոյ հրաւիրագիրներէն նուէրներ 1602, Տոքթ. Խ. Գէորգեանէ cotillonներու համար 75, Պ. Վահան Թաշաքճեանէ 25, քոքարթներէ 203, վիճակահանութենէ 210, այլ եւ այլ ծանուցումներէ 190, consommationէն մնացեալ շահարաժին 268, ընդհ. գումար 2573:

ԵԼՔ

Սրահի վարձք 200, «Թօյեալ» նուագախումբ 400, կառավ. հրամանագիր 126.40, երգչուհիին եւ Փանթէզիստին 100, տպագրութեան 110, թերթերու մէջ ծանուցման 130, քոթիյոնի եւն. 145, դրոշմաթուղթ 15.75, զուտ շահ 1345.85: Ընդհ. գումար 2573:

⁂ Այս առթիւ, Միութեանս վարչութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որ իրենց պատուաբեր ներկայութեամբ քաջալերեցին Միութեանս Մարտ 10ի պարահանդէսը: Մեր շնորհակալիքը նաեւ կարգադիր յանձնախումբի երկսեռ Անդամներուն որոնք իրենց յօժարակամ աջակցութիւնը բերին այս առթիւ:

Վարչութիւնս իր խորին երախտագիտութիւնը կը յայտնէ նաեւ Տոքթ. Խաչիկ Գէորգեանի, ճաշարանատէրներ՝ Հանի Եակոբ Պահչէճեանի, Թագէոս Մալխասեանի, «Թօգաթլը»ի, Պ. Պ. Վահան Թաշաքեանի, Արթիւր Արութեանի, Եակոբ Աստուրեանի, Գեւորգ Ճիլինեանի, «Մասիս» Քլէպի եւ «Արաքս» Մարզականի եւ այլոց, որոնք նիւթական նուէրներով եւ այլ քաջալերանքներով աջակցեցան (Կանէ)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestine.

— Գարեգին Նահապետեան (Պարտիզակցի) կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին՝ Ղազար Նահապետեանը, որ հետ Ֆրանսայէն քանի մը տարի առաջ կը թղթակցէր: Կը խնդրուի իմացնել Յառաջի:

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անուն՝ Նշան, մօր անուն Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդիս Նշան Թորոսեան, հօր անուն՝ Կարապետ, որոնք 1919ին Օրտուէն որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս: Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տառապէր մէկ աչքէ ցաւէ եւ կը դարմանուէր բժիշկներու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն յետոյ վերջ որ եւ է լուր չունին իրենց մասին. Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի. St. Arroman par Mirande, Gers, France.

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (82)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Արտանուշցիներն ու Ախլքցիները, տեսնելով ռուսական վտանգը, իրենց տրուած զէնքերը առնելով փախած էին: Մնացած էին նաեւ Լազերը: Հիլմի պէյ, որ Կարին կը գտնուէր, քանի մը սպաներով, Օրտուի կողմէն եկած էր Արդուին: Այժմ, ան Թէշքիլաթը Մախսուսէի փոխ - նախագահն էր:

Թէշքիլաթի նախագահ տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, կացութիւնը փրկելու համար, Կարինէն Պոլիս մեկնած եւ Հիլմի պէյը փոխանորդ կարգած էր:

Եւ որովհետեւ բանակը կ'ուզէր ամբողջովին իրեն ենթարկել Թէշքիլաթը Մախսուսէն, Հիլմի պէյ ամէն օր հեռագիր կ'ուղարկէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյին, անկէ օգնութիւն կ'ուզէր ու կը յիշեցնէր Կովկասի ճակատը չվերադառնալ, մինչեւ որ չստանայ հրաման մը որ բանակին ձեռքէն պիտի փրկէ Թէշքիլաթը Մախսուսէն։ Հիլմի պէյ, Պոլիս՝ Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուղարկած իր հեռագիրներէն մէկուն մէջ կ'ըսէր.

« Անոր փաշան ու Քարաք Վասըֆը պաշտօն տուած Թէշքիլաթը Մախսուսէն օրինաւոր բանակին նման կարգի դնելու եւ վարելու: Անոնք երկուքն ալ այժմ Տրապիզոն կը գտնուին: Մենք այսքան ատեն աշխատեցանք ու տքնեցանք: Հիմա անոնք եկեր՝ տէր կ'ըլլան Թէշքիլաթը Մախսուսէին. Այս գաղափարի իրականացումէն ոչ մէկ օգուտ կ'ակնկալուի: Կարգ մը անձերու գործին միջամտութիւնը պատճառ դարձաւ որ Թէշքիլաթը Մախսուսէն ի վերջոյ այսպիսի ձեւ մը ստանայ:

« Այս կացութեան մէջ մեզի համար աշխատիլ հնար չէ: Մենք չենք կրնար ուրիշներու հրամանին տակ շարժիլ: Եթէ նոյնիսկ ենթարկուինք, սահմանափակ ատաղձի մը մէջ մեր ի գործ դնելիք ճիգը մեզ չի կրնար գոհացնել: Իմ այս տեսակէտս տեղեկացուցի նաեւ Երզրումի կուսակալին: Ան եւս իր պատասխանին մէջ կը յանձնարարէ ձեռք դիմել:

« Եթէ Թէշքիլաթը Մախսուսէն իր հին վիճակին չվերածենք, աւելի յարմար պիտի ըլլայ որ մենք՝ բանակին կողմէ գրաւուելիք վայրերուն մէջ՝ փոխանակ պատերազմիլներու, որպէս Թէշքիլաթը կարգի դնող խումբ աշխատինք »

Հիլմի պէյի այս աղաղակները անհիմն չէին: Թէշքիլաթը Մախսուսէին բանակին ենթարկուիլը կը փաստէր թէ Էնվէր փաշան կրկին աւելի զօրեղ դարձած է եւ Իթթիհատ Թէրաքքըն իրեն ենթարկած էր:

Քանի որ Էնվէր փաշա կրկին յաղթած էր իր կողմը շահիլ Իթթիհատ Թէրաքքըն, հարկ էր ուրիշ ձեւով մը փոխարինել անոնք որ կը պատկանէին Թէշքիլաթը Մախսուսէին եւ անդամ էին Իթթիհատ Թէրաքքըի: Հիլմի պէյի համոզումին համաձայն, այդ փոխադարձութիւնը կրնար սա ըլլալ — Թէշքիլաթով գրաւել այն վայրերուն մէջ, զորս բանակը պիտի գրաւէր, եւ, նոր գրաւուելիք վայրերուն մէջ Իթթիհատ Թէրաքքըի համար նոր հողեր պատրաստել:

Թերեւս Հիլմի պէյ այդ օրերուն լաւ չէր կրնար ըմբռնել կացութիւնը: Եթէ կարենար ըմբռնել, պիտի խորհէր որ, ոչ միայն նոր գրաւումները, այլեւ հին երկիրն իսկ պահպանել անկարելի էր: Մէկ մէկ կողմէ Արդուինը անկումի վտանգին մէջ էր, ու միւս կողմէ Կարինը պաշտպանելու կը պատրաստուէին, չգիտեմ որքան խելացի բան էր խորհիլ թէ՝ « նոր գրաւուելիք վայրերու մէջ Թէշքիլաթ պէտք է կազմենք »:

Նախ Արդուինի աղէտը շատ մօտեցած էր: Արդարեւ Ռուսերը Մուրկուլի կողմերը Եթհեմ պէյի զօրքը ետ մղելէ վերջ, շատ յառաջած, իրենց ամբողջ ուժովը Արդուինի վրայ յարձակած ըլլալով, Թէշքիլաթը Մախսուսէի մեր ուժերը անկարող եղած էին այդ յարձակման դիմադրել, եւ Մարտ 23ի օրը Արդուինը լքելով քաշուած էին: Շավշէթցիները եւ Արտանուշցիները, որոնք Արդուինի առջեւ կը գտնուէին, բոլորն ալ փախած էին: Կացութիւնը այնքան տհաճ հանգամանք ստացած էր որ, յարձակող Ռուսերուն առջեւ իրենց դիմադրող միաւորներ գտած էին Թէշքիլաթը Մախսուսէի այն չէթէները որոնք քանի մը բանտարկեալներէ կը բաղկանային:

Խալիլ պէյի զօրքը եւս որ Միլօ կը գտնուէր, եթէ միայն հաշուէինք, Արդուինի շրջանի զինուորներու թիւը կը հասնէր ամենաշատը 1500ի:

Որովհետեւ ամէն օր կ'աւելնար փախստականներուն թիւը, եւ, միւս կողմէ, չէթէներու նեղուած պարագային, անդամները՝ իբրեւ ոչ օրինաւոր զինուորներ՝ կը փախէին, քանի մը օր վերջ այդ 1500էն շատ քիչ բան մնացած էր: Հիլմի պէյ, որ Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյը կը փոխարինէր, այս կացութեան առջեւ, Պոլիս՝ Շաքիր պէյի ուղարկած էր հեռագիր մը որով կ'ըսէր.

« Հակառակ մեր կրկնակի աղաղակներուն, բանակէն մէկ հատիկ զինուոր օգնութեան չեկաւ ու գալիք ալ չէ: Բանակը ոչ ղեկավարութեան տեսակէտէն, ոչ ալ խորհուրդի տեսակէտէն մեզի կարեւորութիւն կու տայ: Երբ Արդուին եկայ՝ կացութիւնը բարելաւել կամ սրբագրել թէ կարելի էր եւ թէ անկարելի: Կարելի էր, բայց ի վերջոյ ամէն մարդ վհատեցուցած պիտի ըլլայի, անկարելի էր, որովհետեւ բանակը մէկ հատիկ զինուոր չի տար ոչ կանոնաւոր ուժերուն:

« Դատելով այս վիճակէն, իմ ուժերս վեր է այսօրուան կացութիւնը բարելաւել: Թէշքիլաթը Մախսուսէն ամէն տեսակէտէ պէտք է ազատ ըլլայ իր գործունէութեանը մէջ: Միայն չարժուած առանց զինուորականութեան հետ պէտք է կապը պահել: Եթէ Պոլսոյ մէջ կրնանք Թէշքիլաթին վերստին դարձնել անոր նախկին ձեւը, կարելի վերադարձէք, այլապէս պարապ տեղը ժամանակ մի՛ ընէք ու մի՛ գաք »:

Հիլմի պէյ ի զուր կ'աղաղակէր: Ան ու միւս բոլոր անձերը որոնք Թէշքիլաթի կը պատկանէին, զինուորական կացութիւնը լաւ կերպով չէին կրնար ըմբռնել ու չհանդուրժելով որ իրենց ձեռքէն իշխանութիւնը ու ազդեցութիւնը իրենց ձեռքէն խլուի կու տայ, աջ ու ձախ գլուխ կը զարնէին եւ կ'աշխատէին կրկին ձեռք առնել իշխանութիւնը:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԾՐԱԳԻՐԸ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH (Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	160 »	
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 24 ՄԱՐՏ
SAMEDI 24 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2453

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃՐՈՅՑ ՈՒՐԻՇ ԿԱՄԱՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— օօ —

— Տակաւին երէկ մէջտեղ ելան «Կամաւորներն ու Մարտիկները», հայը կազմուած պատակուելու համար. իսկ մենք որ տասնըերէք ի վեր գոյութիւն ունինք իբրեւ Ֆրանսական Բանակի Հայ նախկին Կամաւորներ: Եւ այն միւսը որ ծանօթ է Հայ Սպայից Միութիւն անունով... Կը հաւատա՞ք թէ նորեկները որ եւ է առաւելութիւն կամ արժէք ունին:

— Թիւրիմացութիւն է կարծել թէ կը նախընտրենք մէկը կամ միւսը: Մեր խորհրդածութիւնները ուղղուած են բոլորին, այս կամ այն հասցէով: Բայց քանի որ արժանապատուութեան խնդիր կը յարուցանէք, խօսինք նաեւ ձեր մասին:

— Սխալ չէ՞ քաջալերել նորանոր խմբակներ, երբ արդէն ունինք ծանօթ եւ պաշտօնապէս նուիրագործուած Միութիւններ: Այս ձեւով կարելի՞ է իրագործել ուժերու համախմբումը, որ «Ցառաջ»ի հիմնական մտահոգութիւնը կը կազմէ:

— Ծի՛շդ այդ մտահոգութեամբ էր որ երէկ, պատահաբար, խօսեցանք Մարտիկներու մասին: Հասկցաք, անշուշտ, մեր տեսակէտը,— համախմբել բոլոր մարտական ուժերը, հին թէ նոր, լուծել զանոնք մէկ Միութեան մէջ կամ կապել դաշնակցային կապերով: Գործել անաղմուկ: Զգուշանալ ցուցադրական մոլութիւններէ: Ամէն բանէ առաջ ձգտիլ երեւան հանել թէ ինչ ունինք եւ ինչի՛ր կրնանք ունենալ: Զարգանալ եւ զարգացնել, հետեւելով Նորագոյն եւ պիտանի գիտելիքներու: Մենք ուրիշ կերպ չենք հասկնար հին կամ նոր ռազմիկներու, կամաւորներու եւ լեգէոնականներու կազմակերպութիւնը: Անշուշտ անոնք պիտի ունենան նաեւ արհեստակցական մտահոգութիւններ, բարոյապէս կամ նիւթապէս օգնելով անկարներուն եւ հաշմանդամներուն:

— Այդ բոլորը ճիշդ են, բայց ի՞նչպէս իրականացնել, երբ նոր Միութիւններ կը բուսնին սունկի պէս: Այս հիմնական եւ անհատակցական գործին մէջ անգամ ճեղքուած է ճակատը, եւ հինգ տասը հոգի հաւաքող Միութիւն կը կազմէ, ծրագիր — կանոնագիր կը մշակէ, կոչեր կ'ուղղէ եւ անամէջ յոյսեր կը ներշնչէ:

— Եթէ կը կարծէք թէ անկիւն մը քաշուելով եւ հառաչելով կացութիւնը կը շտկուի, չարաչար կը սխալիք: Ի՞նչ ընենք, ա՛յս է մեր կեանքը: Արմատախիլ եւ ցիրուցան այս վիճակին մէջ, յաճախ քարէ քար պիտի զարնուինք, նէթ մը գտնելու համար:

Բայց, չշեղինք հարցէն: Ձեր Միութիւնը ամէնէն հինն ըլլալով, ի՞նչպէս կ'արդարացնէ իր գոյութիւնը: Եթէ չենք սխալիր, միջազգային Թափօրներու կը մասնակցիք տարի մը քանի մը անգամ յետոյ պարահանդէս մը, ուղերձ կամ ծաղկեպսակ...

— Մեր գլխաւոր հոգն է ամուր կապեր պահել մեր միջավայրին եւ իրաւասու իշխանութեանց հետ, միշտ յիշեցնել թէ մենք ալ արիւն թափած ենք, նոյն իսկ եւրոպական ճակատներու վրայ, տեղացիներու հետ կողք կողքի: Ծանօթութիւններ հաստատելով, սերտ յարաբերութիւններ պահելով, ի հարկին օգտակար կ'ըլլանք նաեւ ամբողջ գաղութին: Գիտէք որ վարչական շրջանակներու մէջ բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ կը տիրեն Հայերու մասին: Նոյն իսկ միջոցներ փնտռած ենք մեր գործազուրկ բանուորներուն օգնելու համար:

— Այդ բոլորը լաւ. բայց, մեր տպաւորութիւնն այն է թէ՝ նոյն իսկ այդ ճակատին վրայ աւելի շատ հաւաքոյթներ կ'երեւան, քան գործեր: Թերեւս կը սխալինք, շատ մօտէն ծանօթ չըլլալով ձեր աշխատանքներուն:

Բայց, ձեզ կը գոհացնէ՞ այդքանը: Ձեր Միութեան անդամները ինչո՞վ կապուած են հայկական կեանքին: Դուք այնքան կտրուած էք հայկական կեանքէն որ, հայերէն խօսող եւ ֆրանսերէն մտածող քաղքցիներու տպաւորութիւնը կը թողուք: Իբրեւ անհատներ, երբեմն կ'երեւաք այս կամ այն գործին մէջ, իսկ իբրեւ Միութիւն,— նոյն իսկ Ալպիլեան ազգանուէր մտայնք էք...

— Թող ամէն մէկը իր մասին մտածէ:

— Հարցը այդ չէ: Կ'ուզենք ըսել թէ՝ այս հաւաքականութիւնը աւելին կը սպասէ ձեզմէ: Նոյն իսկ դուք ձեզի հանդէպ աւելի խստապահանջ պիտի ըլլաք. որովհետեւ ռազմադաշտ գացած, կրակը նետուած էք, անշուշտ հաւատալով խոստակի մը: Արդ, դուք հիմա ի՞նչ կ'ընէք, իբրեւ նախկին կամաւորներ: Ի՞նչ ծրագիր կամ ձեռնարկ ունիք, օգնելու համար այս ժողովուրդին հոգեկան եւ ֆիզիքական ինքնապաշտպանութեան: Ձեր մասնագիտութենէն օգտուելու իրաւունք ունին բոլորը, նոյն իսկ Խ. Հայաստանը: Ո՞ր օրուան համար պահած էք ձեր գիտելիքները: Իբրեւ անդրանիկ Միութիւն, անկարելի՞ էր դառնալ կորիզ մը՝ համախմբելու համար բոլոր ընդունակ տարրերը, սպայէն մինչեւ զինուորը: Եթէ դուք ունենայիք այդպիսի մտահոգութիւններ եւ առաջադրութիւններ, դժուար թէ ուրիշներ փորձուէին նոր խմբակներ կազմել, շփոթութիւններ եւ խաչաձեւումներ ստեղծել

— Մեր մէջ ալ շատ են տեսակէտի տարբերութիւնները: Ստիպուած ենք միջին ճամբայ մը գտնել, այլապէս...

— Ուրեմն կը մնաք արհեստակցական կազմակերպութիւն մը, որ կ'ոգեւորուի միայն տօնական արտայայտութիւններով: Արդ, չափազանց բազմապահանջ է մեր ներկայ կեանքը, եւ կենդանի, շօշափելի գործեր կը սպասէ յետին կորիզէն: Տեսակ մը դասալքութի՞ւն չէ ձեր բռնած ճամբան, այս տեսակէտէն...

Դուք ալ պարտաւոր չէ՞ք պատասխանատուութիւններ ստանձնել, օգտագործելու համար բանի անգործութեան այս շրջանը, որպէսզի սերունդ հասնի նա՛եւ զինուորական ճակատին համար: Միայ չհասկնաք. ոչ զօրաշարժի մասին է խօսքը, ոչ ալ արշաւանքներ սարքելու: Մասնաւորապէս այս ճակատին համար լրջութիւնը բացարձակ պայման է: Բայց, լուրջ ըլլա՛լ չի նշանակեր յօրանջել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԻՐԱՑԻՆ ՆԱԽԱ՞ՆՁ ԹԷ ԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԿԱԼՄՕ ԿԸ ՍԻՐԷՐ ԱՐԼԷԹ ՍԻՄՕՆԸ...

Փոխանակ պարզուելու, աւելի բարդուեցաւ Սթավիսքիի գայթակղութեանց խնդիրը: Երեսփոխան Ֆիլիփ Անրիոյի անցեալ օրուան յայտնութիւններէն ի վեր, հանրային կարծիքը եւ դատական իշխանութիւնը կը գտնուին նոր հարցականի մը առջեւ:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Պ. Անրիօ շարք մը փաստաթուղթեր ներկայացնելով, առնչութիւն մը կը տեսնէր Կուինիոյ երեսփոխան Կալմոյի խորհրդաւոր մահուան եւ Սթավիսքիի գործերուն միջեւ: Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը անմիջապէս ընդհ. դատախազութեան յանձնեց այս վկայութիւնը, եւ առաջին անգամ ըլլալով արգիլեց անոր հրատարակութիւնը:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Կալմօ, որ ծանօթ էր իբրեւ գրող, արկածախնդիր եւ ռազմիկ, մաս կը կազմէր Սթավիսքիի խաչագողական խումբին, բայց յետոյ դաւաճանեց անոր, սիրահարած ըլլալով Արլէթ Սիմօնի որ դարձաւ Տիկին Սթավիսքի: Կալմօ խումբին գանձապահն էր եւ Սթավիսքիի հետ կը գործէր 1923էն ի վեր: Նախկին գաղտնի ոստիկան Փալօ, որ 1926ին Սթավիսքին հետապնդած եւ անոր մասին տեղեկագիր մը կազմած էր Պայոնի դրամատան ձեռնարկի օրերուն, կը յայտարարէ թէ Կալմօ դաւաճանած էր Սթավիսքիի: Հանգուցեալ երեսփոխանը 1926 յուլիս 26ին հեռաձայնով խօսեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան հետ, ժամադրութիւն մը տուաւ իրեն՝ սրճարանի մը մէջ եւ յայտնեց թէ Սթավիսքի եւ իր գործակիցները կը պատրաստուին այդ գիշերին իսկ հեռանալ Մարլի-լը-Ռուայէն: Փալօ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով բոլորը մէկ ձերբակալեց: Այս առթիւ, Սթավիսքի ըսեր է իրեն.

— « Ո՞ւր է Կալմօն: Ողը մատնեց զիս. բայց իր պատիժը պիտի գտնէ »:

Փալոյի կարծիքով, Կալմօ դաւաճանեց իր տէրոջը, որովհետեւ կը սիրէր Արլէթ Սիմօնը: « Չեմ կրնար հանդուրժել որ, կ'ըսէր, այդ աղուոր աղջիկը այդպիսի աւազակախումբի մը ձեռքը մնայ »: Բայց գաղտնի ոստիկանը կը կարծէ թէ Կալմօ միեւնոյն ատեն կ'ուզէր ձեռք անցընել խումբին ամբողջ դրամը: Միւս կողմէ, վերջերը կատղած էր Արլէթ Սիմօնի դէմ, որ շատ յանցած զաւակ մը ունեցաւ Սթավիսքիէն:

Երեսփոխան Անրիոյի վկայութիւնը եւ յարակից բոլոր մանրամասնութիւնները դատական նախարարին յանձնուած ըլլալով, նոր ձերբակալութեանց կը սպասուի:

ԲԺՇԿԻՆ ԵՒ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ ՏՈՒՆԵՐՆ ԱԼ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԵՑԱՆ

Նոր յայտնութեանց հետեւանքով, խուզարկութիւններ կատարուեցան Տօքթ. Վաշէի եւ զօր. Պարտի տը Ֆոռթուի բնակարաններուն մէջ: Ոչ եւ է կասկածելի բան չգտնուեցաւ Տօքթ. Վաշէի տունը: Ինչպէս կը յիշուի, բժիշկը 25.000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, բժշկական տեղեկագիրներու փոխարէն: Բժիշկը նամակ մը գրելով քննիչ յանձնաժողովին, խնդրեց լսել զինքը: Տօքթ. Վաշէ քանի մը անգամ դարմանած է Երեսփոխան Կալմօն, իսկ Սթավիսքիի ընտանեկան բժիշկն էր եւ բարեկամը:

Զօրավարին տան մէջ կատարուած խուզարկութիւնը աւելի արդիւնաւոր եղաւ: Բռնուեցան դէզ մը թուղթեր որոնց պարունակութիւնը գաղտնի կը պահուի: Խուզարկութիւնը տեւեց երեք ժամ: Զօրավարը, որ հանգստեան կոչուած էր 1924ին, ելեւմտական գործառնութիւններով կը զբաղէր եւ 1929ին ծանօթացած էր Սթավիսքիի հետ, երբ խաչագողը առեւտրական նոր ձեռնարկ մը կը հիմնէր: Զօրավարը անդամ եղած էր այդ հաստատութեան վարչական խորհուրդին եւ մասնակցած՝ Սթավիսքիի միւս գործերուն:

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ԴԷՄ

Դատական նախկին նախարար Ռընէ Ռընու, որ Սթավիսքիի փաստաբանը եղած է, առջի օր դատ մը ունէր Սէնի Ա. Ատեանին առջեւ: Խումբ մը երիտասարդ փաստաբաններ շրջապատելով զինքը, հայհոյանքներ տեղացին եւ սպառնալից դիրք մը բռնեցին: Հարկ եղաւ ընդհատել դատը: Ոստիկաններ օգնութեան հասնելով, իր ինքնաշարժը տարին նախարարը, որ թեթեւակի հրմշտկուեցաւ:

Նախկին նախարարը պատասխանատու կը համարուի Սթավիսքիի դատավարութեան ձգձգման համար, եւ շաբաթներէ ի վեր չէր երեւցած դատական պալատին մէջ:

Ցուցարարները կը պոռային.

— Ի՞նչ լուր Սթավիսքիէն.. դէպի բանտ, դէպի բա՜նտ, դէպի կառափնա՜ր...

Այս առթիւ շատ կը խօսուի նաեւ հռչակաւոր փաստաբան Անրի Ռոպէրի մասին, որ դրամ ստացած է եղեր, Սթավիսքին եւ ընկերները բանտէն հանելու համար (1926): Պ. Փօլ Պոնքուրի անունն ալ խառնուած է այս գործին, բայց նախկին վարչապետը միշտ կը պնդէ թէ Արլէթ Սիմօնի (տիկին Սթավիսքի) հօրը բարեկամն ըլլալով, մարդկային պարտականութիւն մը կատարած է եւ որ եւ է գումար չէ ստացած:

Երկու նախկին նախարարներ Քննիչ Յանձնաժողովին առջեւ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց նախկին նախարարներ Տալիմիէն եւ Ժիւլիէն Տիւրանը: Երկուքն ալ շատ մը բացատրութիւններ տուին, բայց տպաւորութիւնը լաւ չէր:

Պ. Ժիւլիէն Տիւրան, որ առեւտրական նախարար էր 1932 յունիս 6էն 1933 յունուար 31, պատմեց թէ ինք լքած կը գտնուէր, երբ իրեն հաղորդուեցաւ քաղաքապետական վարկի դրամատուներու մասին պատրաստուած յանձնարարականը: Իսկ Տալիմիէ, որ աշխատանքի նախարարն էր 1932 յունիսին, պատմեց թէ իր գրած յանձնարարական նամակը չէր հակառակ երկրին օրէնքներուն, եւ թէ մտքէն չէր անցներ թէ պիտի չահագործէին իր գրութիւնը: (Այդ նամակը շրջաբերականի վերածուած էր յետոյ): Խոստովանեցաւ թէ 1932 սեպտեմբերին իրեն այցելեց Տիւպառի, զոր կը ճանչնար միմիայն իբրեւ տնօրէն « Լա Վոլոնթէ » թերթին: Քննիչները շարք մը նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեցին նախկին նախարարին, բազմաթիւ հակասութիւններ երեւան հանելով: Տրուած պատասխանները անբաւարար համարուած ըլլալով, Պ. Տալիմիէ նորէն պիտի լսուի: Ձախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ նախկին նախարարը շատ ընկճուած էր:

⁂ Լոնտոնի մէջ ալ քննութիւններ կը կատարուին. Սթավիսքիի հետ կապուած խնդիրներ լուսաբանելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԻԱՑԵԱԼ» ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

»»»·«««

Իր մեղրալուսինը հազիւ բոլորած, կատարեալ ծաղրանկարի մը վերած - ուեցաւ Ամերիկայի հակադաշնակցական « միացեալ ճակատը »:

Երբ հարցը միայն ժողովներ սարքելու, այսինքն Դաշնակցութեան հայհոյելու եւ դրամ հաւաքելու մասին էր, գէշ. աղէկ համերաշխ կ'երթային « միացեալ »ին ասպետները:

Բայց հիմա որ միթինկները վերջացած են եւ ձայները մարած, այլ մանաւանդ « մի քիչ փող » է դիզուած, ճակատականները իրար կը զգեն:

Փա՞ստ կ'ուզէք: Ձեր ուզածին չափ:

Գիտէք որ Խ. Հայաստանի «բարեխնամ» կառավարութիւնը մերժելով մերժեց ընդունիլ Անդրանիկի մարմինը, նոյն իսկ Քալիֆորնիայէն մինչեւ Փարիզ փոխադրուած ատեն, բայց արտօնե՞ց որ էջմիածին փոխադրեն Ղեւոնդ արք.ի մարմինը:

Արդ, « Միացեալ »ին աջ թեւը — ռամկավար եւ հնչակեան — այս արտօնութեան համար գոհունակ շնորհակալութիւն յայտնելով հանդերձ, կ'ուզէ որ եպիսկոպոսին մարմինը մնայ Նիւ Եորք, եւ թաղուի Ս. Խաչ եկեղեցին իբրեւ « մասունք » նուիրական », Պայքար!

« Ի՞նչ է այս դարձուածքին թաքուն միտքը », կը հարցնէ « միացեալ »ին ձախ թեւը, բոլշեւիկ «Բանուոր»ը:

Եւ պատասխանն ալ կուտայ տաք - տաք.

—«Դուրեանի մարմնի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ թաղելը եւ այդ եկեղեցին « սրբավայր »ի վերածելը նպատակ ունի, առաջին առթիւ, զանգուածներու ուշադրութիւնը հեռացնել Խորհրդային Հայաստանէն, ուր բնականաբար պիտի երթար սպաննուած Առաջնորդի մարմնին հետ նաեւ հաւատացեալներու համակրութիւնը: Մարմինը հոս պահելը յաւագոյն միջոցն էր վերջիններու ուշադրութիւնը գրաւ պահելու:

Երկրորդ նպատակն է՝ հաստատել, ամրացնել նախապաշարումները՝ ստեղծելով « սրբավայր » մը, ԹԱՓՈՒԱԾ ԱՐԻՒՆԸ ՎԵՐԱԾԵԼ նախ ԴՐԱՄԻ ԵՒ ՀԻՄՆԵԼ ՏԵՒԱԿԱՆ ՀԱՍՈՅԹԻ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԴԱՏԱՐԿԱԳՈՐԾ ԿՂԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ համար, որոնց մէկ մասը մինչեւ կոկորդը խրուած են Դուրեանի սպանութեան խնդիրներուն մէջ, ԻՆՉՊԷՍ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԵՒ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԼԻՏԸՐՆԵՐՈՒ, ՈՐՈՆՔ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՁԱԳ ԹՈՇԱԿՆԵՐ Կ'ԱՊԱՀՈՎԵՆ ԻՐԵՆՑ ՀԱՄԱՐ: Այս կուսակցութեանց թերթերը արդէն սկսած են մտքեր պատրաստել այս ուղղութեամբ եւ թող ոչ ոք զարմանայ, երբ ռամկավար եւ հնչակեան անհատներէ ու մամլաճիւղերէ «հանգանակութիւններ» եւ «ժողովրդական» պահանջներ սկսին հրատարակուիլ այդ թերթերուն մէջ, Դուրեանի մարմինը հոս պահելու պահանջով »:

Այս դեռ ոչինչ: Ձախ թեւին հովանաւորը, Հօկը, գաղտնի շրջաբերական մը ուղղելով իր մասնաճիւղերուն, կ'ազդարարէ. (10 փետր.).

— « Պայքար » թերթը սկսեր կը « վերածէ » օր մը կրօնականի, օր մը քաղաքականի, օր մը ազգայինի, օր մը եկեղեցականի եւ իր յարախաղացութեամբ կ'աշխատի շփաթեցնել զանգուածները եւ «արմատական» խօսքերով կ'ուզէ իր ազդեցութիւնը պահել զանգուածներու վրայ:

Անոնք նախ « ուզեցին » Դուրեանի մարմինը Խ. Հայաստան փոխադրել եւ երբ արտօնութիւն եկաւ, հոս պահելու միտք կը պտտցնեն: Անշուշտ մարմինը հոս յաւագոյն կրնան շահագործել, եւ ժողովուրդի ուշադրութիւնը Խ. Հայաստանէն շեղեցնել »:

Եղա՞ծ բան է որ խօսքի տակ մնան « ճակատ »ին միւս ասպետները, աջ թէ ազնիւ դեմոկրատ:

Այդ մասին ուրիշ անգամ:

ՎԱՀԷ

Ի ՊԱՏԻՒ ՓՐՈՖ. ՆԻՔՈԼԱ ԵՈՐԿԱՅԻ

Վերջերս Փարիզ հասաւ Փրոֆ. Ն. Եորկա, շարք մը ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար: Հայ Տնտեսական Կեդրոնի վարչութիւնը այս առիթէն օգտուելով, ընդունելութիւն մը սարքած է ի պատիւ մեծ ուսուցչապետին, որ ոչ միայն թանկագին ուսումնասիրութիւններ հրատարակած է Հայոց պատմութեան եւ մատենագրութեան մասին, այլեւ իբրեւ պետական մարդ եւ վարչապետ, կարելի աջակցութիւնը ընծայած է Ռումանիոյ հայ գաղութին:

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ՝ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին գրասենեակը տակաւին յարդարուած չըլլալով, ընդունելութիւնը տեղի պիտի ունենայ Սէվ-ռի Մուրատեան վարժարանին մէջ, վաղը, կիրակի, կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին:

Անշուշտ մեր հայրենակիցները պիտի փութան բազմութեամբ ներկայ ըլլալ այս ընդունելութեան, իրենց յարգանքը յայտնելու համար հայ ժողովուրդի մեծ բարեկամին:

Փրոֆ. Եորկա այս առթիւ բանախօսութիւն մը պիտի ընէ հայկական արուեստի եւ Ռումանիոյ հայ գաղութի մասին:

Ո՞վ զնած էր այն դանակը

Ո՞րով սպաննուեցաւ դատաւոր Փռէնս

Մինչ այս մինչ այն, քննութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար դատաւոր Փռէնսի սպանութեան հեղինակները:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, դատաւորը կը հետապնդուէր երկու անծանօթներու կողմէ, իր բնակարանին առջեւ, ինչպէս կը վկայեն գիշերապահ մը, ծխավաճառ մը եւ լրագրավաճառ մը: Կ'ըսուի նաեւ թէ ուրիշ անծանօթ մը իբրեւ ելեկտրական ընկերութեան քննիչ ներկայանալով, մտած է Պ. Փռէնսի տունը, լրտեսելու համար: Միեւնոյն ատեն հեռաձայնը անդադար կը զանգէր: Գիշերապահը, որ իր տեսածները գրի առած է յուշատետրին մէջ, փետրուար 16 — 19, կը յայտարարէ թէ անծանօթներէն մէկը Սթավիսքիի գործին առթիւ բանտուած ամբաստանեալներէն մէկն է: Թերթերը կը գրեն թէ ակնարկուած անձը Սթավիսքիի թիկնապահն է, Ռոմանիէլօ, եւ թէ ան է գնած դանակը, «Օթէլ տը Վիլ»էն:

Լրտեսութեան խնդիրը եւ նոր գաղտնիքներ

Երէկ սկսաւ լրտեսութեան գործին առթիւ ձերբակալուած ամբաստանեալներու հարցաքննութիւնը: Առջի օր հարցաքննիչ դատաւորը խուզարկութիւն կատարել տուաւ Օր. Պայլա կամ Սէլմա Էնկլարի բնակարանը: Երկար պրպտումներէ յետոյ, գտան գաղտնի գզրոցներ, որոնք տախտակներուն յարմարցուած էին պտուտակներով: Բանալէ յետոյ, գտան լուսանկարչական գործիքներ որոնք անհետացած կը կարծուէին: Այս կինը փաստաթուղթերուն լուսանկարները հանելով, կը յանձնէր ուսուցչուհի Օր. Մէտմէի, որ արդէն ձերբակալուած է:

Պէյրութի ծանր արկածը

ՊԱՆԴՈԿ ՄԸ ԵՒ ՄԹԱՐԱՆ ՄԸ ՓԼԱԾ

Գրած էինք թէ խոշոր շէնք մը փլած է Պէյրութի ծանօթ մէկ հրապարակին վրայ, աւերակներուն տակ թողելով 30է աւելի մարդիկ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Ականատես ենք անողոք ու խուժ-դուժ ոճիրի մը։ Ձեմ ակնարկեր Ղեւոնդին։ Ոչ ալ, եթէ կ'ուզէք, տրամադիր եմ « արտայայտութեան ձեւեր » փորձել՝ Նիւ Եորքի սպանութեան եղանակին ու վայրին մասին դատապարտութեան խօսք ըսելու համար։ Ինծի համար՝ Ղեւոնդ արք․ի եղերական վախճանը ճակատագրական հետեւանքն է այն աննկարագիր ու անփառունակ սայթաքումին, որուն ենթարկած էին զինքը՝ իր դրդիչները։

Հանգուցեալ արքեպիսկոպոսը, իբրեւ մարդ թէ իբրեւ առաջնորդ, բայց մանաւանդ իբրեւ առաջնորդ՝ դադրած էր, արդէն, ոճրէն ըլլալէ իր մաքին ու իր եսին։ Որով եւ ան, նախ քան իր ֆիզիքական անկումը, ինկած էր մտքով ու նկարագրով։ Մեռած էր բարոյապէս.

Ոչ, դայն մեռցուցեր էին — ինչպէս « Յառաջ » արդարօրէն կ'ըսէր — անոնք որ իր մահը կուլան այսօր։

Հարկ է մատնանշել, սակայն, որ մեր ակնարկած բարոյական ոճիրը նոր չէ։ Ոչ ալ մասնակի։

Անողոք ու խուժդուժ ոճրագործութիւն մը սիստեմաթիք ու յարատեւ կերպով կը սպաննէ, տասը տարիներէ ի վեր շարունակ, հայ միտքը։

Ու մենք որ — դեռ արեւելեան ու հաւաքական կոչը — արժէքով հասարակ, բայց մարմնապէս « փառաւոր » եպիսկոպոսի մը ֆիզիքական սպանումէն կը քստմինինք ու կը ցնցուինք, կ'անտեսենք այն զարհուրելի աւերն ու կոտորածը, որ անընդհատ կը գործադրուի մեր մէջ, մեր վրայ ու մեր շուրջը․

Բարոյական ու մտաւոր տէրորն է այդ, զոր կը կիրարկէ, անխնայ ու անվհատ, Երեւանը։

Ձայն տեսնելու կամ ցուցահանելու համար, հարկ չկայ թիւ ու դէպք յիշելու։ Ղեւոնդի մարմնեղէն սպանութիւնը եկաւ անգամ մը եւս ապացուցանել բարոյական այդ ոճիրը։

Նայեցէք եպիսկոպոսին զինակին շուրջը։ Շուրջը եւ ոչ թէ դիակին, որովհետեւ այդ դաշունահար դիակին շուրջ եւս տեղի կ'ունենայ ու կը շարունակուի բարոյական սպանութիւն մը, որուն ենթակայ է հայ քաղաքական ու հանրային մտածողութիւնը։

Ու, գերերու տարօրինակ համադրութեամբ մը կամ չփոթութեամբ մը եպիսկոպոսին մարմնեղէն սպանութեան դէմ կը բողոքեն անոնք որ ենթակայ են Երեւանի սպանիչ այդ հարուածին։ Կը բողոքեն անոնք որ մտավին ու բարոյապէս ոչ թէ զերի, այլ ստրուկներ են դարձեր։

Կը բողոքեն անոնք, որ ականատես կ'ըլլան Հայաստանի թշուառութեան, բայց, Երեւանի բարոյական տէրորին տակ, դովքը կը հիւսեն Հայաստանի։ Զայրոյթի ինքնաբուխ եւ հոգեբանօրէն արդարանալի ընդվզումի մը դէմ կ'ըմբոստանան անոնք որ թոյլ տուած են որ իրենց միտքն ու խիղճը սպանէ Երեւանը՝ ամսական նախապոչուած գումարի մը փոխարէն։ Ձառ կը խօսին ու բանաձեւ կը խմբագրեն անոնք որ հանդուրժած են իրենց թերթին կուսակցական անկախութեանը սպանումին, ու, ստոր ինքնասպանութեամբ մը, ջնջած են իրենց գոյութեան փաստը՝ իրենց թերթին ճակատէն։

Շարքը լրացնելու համար, այդ հրողոքողներուն վրայ աւելցուցէք«ռամկավար կուսակցութիւն» անուան տակ շարունակուող ոճիրը։ Ոճիր մը, զոր հաղար ձեւերով ի գործ կը դնէ Երեւանը, ու, միանգամայն, հազար հեղինակով ու նողկանքով կ'ագարէ այդ դիակը։ Աւելցուցէք եւ այն չէք ու չքեղ մարդոց խումբը, որ, Փարիզի թէ Նիւ Եորքի մէջ, մտերմօրէն ամէն բան կը խոստովանին ձեզի կամ իրարու, բայց, հրապարակաւ կը ձայնակցին բողոքին, որովհետեւ, կենդանի պերճանքին կամ « շուք ծին տակ, հայ դիակը բարոյական ու մտածող անհատին։

Դիակներու այդ թիւը կը շատնայ ու կ'աճի օր օրի։

Ու ոճիրը կը շարունակուի։ Հայ մտքին ու հայ մտածողութենէն բան մը կը սպաննուի ամէն օր։ Կը սպաննուի մամուլով, բեմով, ժողովով, բանաձեւով, ու բողոքով․․․ սպանութեան մը դէմ։

Ու խոստովանինք որ Երեւանը չափազանց լաւ կազմակերպած է բարոյական այդ տէրորը։ Նախ մտաւորականները որսաց։ Խայծ տուաւ կամ կենսաթոշակ,— հարուածելու համար այսօրուան հայ քաղաքական մտածողութիւնը։ Ցետոյ՝ որսաց ուսանողութիւնը՝ — խանձարուրին մէջ բոպաննելու համար ապագայ մտածողութիւնը

Ու մանգաղը շարունակեց հնձել հայ մտաւորականներ՝ վերջ տալու համար հայ մտաւորականութեան։

Հիմա ոճիրը ի գործ կը դրուի հայ հասարակութեան վրայ։ Կը սպաննուի հայ մարդը՝ օր օրի ու նոյն սիստեմաթիք ու յարատեւ ջանքերով։

Հայ մամուլի մէկ մասէն ու հայ մտաւորականութեան նկատելի մէկ տոկոսէն վերջ, սպաննուած է նաեւ հայ հասարակութեան մէկ մասը՝ բարոյապէս ու մտովին։

Երէկ, հայ հասարակութիւնը գերի էր՝ քաղաքականապէս։ Այսօր, արտասահմանի մէջ, ան բան մը աւելի է,— ստրուկ է բարոյապէս։

Որովհետեւ, մանգաղը՝ ոսկիով, կիրթ-կոյր գրգռումով, ամբոխավարութեամբ, հայրենասիրութեան չարաշահութեամբ, գիրքի ու պաշտօնի բաշխումով կամ անձնական կապերով՝ ամէն օր լեզու մը կը կտրէ, որ կրնայ շարժիլ ու խօսիլ իր հարազատ զգացումներէն։ Ու ամէն օր, մուրճը կ'իջնէ ամէն մէկ հայ մարդու մտքին որ ընդունակ է սեփական ու ազատ կարծիք մը ունենալու դէպքերու եւ իրողութիւններու մասին։ Այդ է պատճառը, որ, ազատ երկնքի տակ, մենք չզթայուած հանրային կարծիք մը ունինք հիմա։

Բայց, մենք չենք տեսներ այս ոճիրը։ Թուլամորթ, պառաւամիտ ու զգայնոտ՝ այդ կը հիւսենք,որովհետեւ անծանօթ ձեռք մը դանակ մը խրեր է եպիսկոպոսի մը մարմնին, բայց կոյր ու անտարբեր կ'ըլլանք, երբ անլռելի ու անթիւ դէնքերով դաղութներու մէջ եւս բարոյապէս կը սպաննուի հայ հասարակութիւնը։

Դաշնակցութեան պատասխանատու մարմինները լռջութեան ու զգաստութեան հրաւէր են ուղղած շարքերուն՝ պաղարիւնով դիմաւորելու համար ամէն դրդիչ ու գիտումնաւոր յարձակում։

Կը խորհիմ, սակայն, որ Ղեւոնդ արք․ի սպանութիւնը դրդիչ ազդակը պէտք է ըլլայ վերջ տալու համար այն պատասխանատու ու ակամայ մեղսակցութեան, որ կը ծանրանայ Դաշնակցութեան վրայ։

Տարակոյս չկայ, այլեւս, որ գաղութէ գաղութ կազմակերպուած բոլոր բողոքի ժողովներուն միակէտն ու նպատակէտը նոյնն է։ Կը սխալին, սակայն, բոլոր անոնք որ կը կարծեն թէ « դիակ մը կը շահագործուի՝ Դաշնակցութիւնը հարուածելու համար»։ Ըստ իս, հարուածին ու ոճրափորձին ենթակայ է ու պիտի ըլլայ — Դաշնակցութեան վերապրումէն ալ յետոյ — այն ինչ որ հայ մտածողութիւն է ու հայ կամքն է, ու չուզեր ըլլալ Երեւանի։

— « Ինծի հետ կամ ինծի դէմ » — այս հին ու մոլեռանդ կարգախօսն է որ ի գործ կը դնէ Երեւանը, ու օր օրի կը սպաննէ « դաղութահայութիւնը»։

Սարսափելին այն է, որ « ինծի հետը ան կ'ըմբռնէ հոգեկան ու մտաւոր անձնատուութիւն մը։ Ղուպրիկներ կ'ուզէ ան,— վեղարաւոր, ժօրուօք, գրագէտ թէ հրապարակագրի պատմուճանով, ուսուցիչ կամ ազատ ասպարէզի մարդիկ — որոնք դիրք գրաւեն դաղթահայ բեմին վրայ, ու, ինք, Երեւանէն, իր ցանկութեան համաձայն շարժէ զանոնք։

Ան կ'ուզէ՝ այդ բեմին վրայ՝ որոտաձայն խօսնակներ ու խամաճիկներ, դողդոջող խօսողներ ու ծաղրածուներ, նուագածուներ ու պարողներ։

Որովհետեւ, գիտէ որ հանրութիւնը կայ իր դէմ։ Հրապուրելով զայն այդ բեմով՝ ան կը շարունակէ դաղթահայ թատերաբեմը թունաւորել։ Ու օր օրի ու բոպէ առ բոպէ թմրեցնել զանգուածը։ Գրգռել զայն՝ եթէ պէտք է գրգռել, լռեցնել զայն՝ եթէ հարկ է լռեցնել, խնդացնել ու զբաղեցնել զայն՝ եթէ հարկ է զբաղեցնել։ Ու բողոքել տալ՝ երբ հարկ է բողոքել․․․

Հայ հասարակական մտածողութեան այս անողոք ու անխնայ թունաւորումին ու սպանումին դէմ՝ գերազոյն ու սրբազան կոչում մը ունի Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը, ու անոր հետ եւ այն զանգուածը — մտաւորական ըլլան թէ պարզ անհատներ — որ կը տեսնէ ու կ'ըմբռնէ ծանրութիւնը ու շարունակուող այդ անօրակելի ու անօրինակ ոճիրը։

Մենք որ « ճերմակ ջարդ » մը ու այլասերման սարսափը ունինք՝ մեծ ոստաններու կախարդանքին տակ, չմոռնանք թէ ջարդին աղետաբերայինը կը կատարուի մեր մէջ, « մեր » ձեռքով։ Իսկ այդ ջարդը կարելի չէ զգաստութեամբ կասեցնել։ Միակամ ու անխոնջ ծառայութեամբ մը պէտք է ասոր դէմ։

Իսկ ասոր համար հարկ է լրջօրէն վերադաստիարակուիլ ենթակայ սահնդաւոր մեղաւորներու ու ձեռք առնուիլ մ'ջոցները։

Հարկ է լրջել դերերը։ Եւ անմիջապէս։

Վ․ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՊԷՆԹԸՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Հ. Յ. Դ. ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

— · · —

«Դաշնակցութիւնը ողնայարն է Հայաստանի անկախութեան պայքարին»

ԽՄԲ․— Ինչպէս գրած էինք, փետր. 25ին հրապարակային Դաշնակցական մեծ ժողով մը գումարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, ուր ներկայ եղան 3000 հոգի։ Օրուան ճառախօսներէն մէկն էր Ղեւոնդ արք․ի սպանութեան ամբաստանեալներու պաշտպան փաստաբանը, Պ․ Պէնթըն։

Ահա իր ճառը, ամբողջութեամբ․—

«1886էն ի վեր Հայաստանի դատը գրաւած է իմ մասնաւոր ուշադրութիւնս։ Այդ տարին էր որ, առաջին անգամ հանդիպեցայ Հայաստանէն եկած փախստականներու, որոնք հալածուած էին Թուրքերէն իրենց կրօնական հաւատքին պատճառով։

Երիտասարդ Հայ մը սիրահարեցաւ քրոջը իմ մէկ շատ սիրելի բարեկամիս, Քրնթիքըթի Լիքֆիլտըն քաղաքին մէջ։ Անոնց զաւակներէն մին է Քէփթ․ Ճան Շիրմանեան, որ եղաւ հրամանատարը Հայաստանի հաւատարիմ ուժերու մէկ մասին։ Երեխայ մըն էր ան, երբ ես առաջին անգամ հանդիպեցայ իր ծնողաց։ Անկէ ի վեր մօտէն հետեւած եմ Հայաստանի պատմութեան եւ այնպէս կը թուէր ինծ թէ ան յաղթանակած էր պատերազմի վախճանին, երբ Մ․ Նահանգներու պետական քարտուղար Պէյնպրիճ Քոլպի 1920 ապրիլ 23 թուակիր նամակով մը Հայկական Հանրապետութեան ներկայացուցիչին հաղորդեց —

« Հանոյքով կը յայտնեմ ձեզ եւ, ձեր միջոցաւ, ձեր կառավարութեան որ, Նախագահին հրամանով, Մ․ Նահանգներու կառավարութիւնը այս թուականէն սկսած կը ճանչնայ Հայկական Հանրապետութեան de facto կառավարութիւնը »։

Հաւատացի թէ Հայաստանի դատը վերջնապէս յաղթուած էր եւ քաղաքակիրթ աշխարհը պիտի օգնէր անոր ամոքելու իր տառապանքները։

Վէճերը, որոնք հետեւեցան Համաշխարհային պատերազմին վերջ դնող դաշինքներուն, ամենածանր բեռը դրին հայ ժողովուրդին վրայ։

Կայսերական Ռուսիոյ կառավարութիւնը տապալեցաւ։ Ռուսիոյ բոլշեւիկները սկսան կասկածանքով նայիլ Հայաստանին։ Թուրքը, որ մինչ թշնամին է Հայաստանի, ապահովութեամբ իր աչքերը տնկեց Հայաստանի հողին եւ Հայաստան դարձաւ ծփացող արեան ծովի մը մէջ։ Ռուսը պէտք էր բարեկամ ըլլար Հայաստանի, բայց ան կասկածոտ դարձած էր ամէնուն հանդէպ, բացի Թուրքէն։ Ու ան գաղտնի դաշնագրութիւն մը սարքեց Թուրքիոյ հետ կործանելու Հայաստանը եւ բազմաթիւ անօգնական կիներ ու երեխաներ եւ ոչ-պատերազմիկ մարդիկ խողխողուեցան ու Հայաստան աւերակ մնաց։

1921ի փետրուար 18ին տեղի ունեցաւ յաղթանակ մը Հայաստանի մէջ, ժողովրդական ապստամբութեան մը շնորհիւ։ Խորհրդային կառավարութիւնը վտարուեցաւ եւ ցնծութիւն կար Հայաստանի մէջ, բայց այդ ցնծութիւնն եղաւ կարճատեւ։

Հայերու քաջութիւնը, կորովը, սակայն, երբեք չէ մարած։ Ու երբեք չէ թուլցած որոշումը հայ ժողովուրդին վերատիրանալու այն հողը, որ իրաւամբ իրն է, եւ որ դարեր առաջ եղաւ իրենցը, երբ արիական ցեղը հաստատուեցաւ Արարատի ստորոտը։

Հայաստանի ազատումը իր նման չունի աշխարհի մէջ։ Հայ ժողովուրդի տառապանքները անպատմելի են։

Որովհետեւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը Ամերիկայի մէջ եղած է ողնայարը Հայաստանի անկախութեան պայքարին եւ Հայաստանի վերահաստատման ու ճանաչումին, Դաշնակցութիւնը դարձած է առարկայ համայնավարական ու թրքական յարձակումներուն։ Դաշնակցութիւնը 1890ին կազմակերպուեցաւ ստիպելու պետութիւնները, որ գործադրեն 1878ի Պերլինի դաշնագրութիւնը։ Դիւրին է տեսնել թէ այս կազմակերպութիւնը խառնակիչներու բան մը չէ, այլ կազմակերպութիւն մը, որ ապրած է ու պիտի ապրի մինչեւ իրականանան իր նպատակները, այսինքն մինչեւ Հայաստան դառնայ ազատ եւ ճանչցուի աշխարհի պետութիւններէն։

Որո՞նք են Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան անդամները։ Այն Հայերը, որոնք ամբողջ աշխարհի մէջ կը պայքարին Հայաստանի վերահաստատման համար։ Մ․ Նահանգներու մէջ անոնք ընդունուած են մեր երկրի ամենալաւ քաղաքացիներուն կողմէ։ Անոնցմէ շատերու քաղաքացիութիւն տրուած է իրենց այն հերոսական ծառայութեանց համար, զորս անոնք յօդուա դաշնակիցներու զատին կատարեցին համաշխարհային պատերազմի ընթացքին.

Երբ ռուս կայսերական կառավարութիւնը տապալեցաւ եւ նախկին ցարին աջակցութիւնը վերցաւ, քանի մը չորքաջ Հայեր էին, որ թէեւ խեղճ կերպով զինուած, կրցան ամբողջ ութ ամիս յետ պահել կեդրոնական պետութեանց ուժերը, եւ այսպէսով արգիլեցին Գերմանիան հասնելէ Բագուի քարիւղին, ու եղան ազդակ մը դարձան դերման յարձակողականի ջախջախման եւ պատերազմի վերջաւորութեան

Մոռնալո՞ւ ենք այս ժողովուրդը, այս ցեղը։ Պետութիւնները արհամարհելո՞ւ են Հայաստանի աղաղակը։ Ոչ, հազար անգամ ոչ։

Այժմ, դէմ յանդիման կը գտնուինք փորձի մը, որ կը կատարուի այս հայրենասիրական կուսակցութիւնը կործանելու համար։ Ռուսերէ ղրկուած կոմունիստ տարրերու կողմէ։

Ձախողելով զայն կործանելու մէկ փորձին մէջ, այժմ ռուս դաւադրութիւնը կը ջանայ իրագործել այդ ուրիշ փորձով մը։ Կոմունիստները կը մատնեն Հայեր եւ զանոնք Նիւ Եորքի ոստիկանութեան միջոցով բերել կուտան ոստիկանական կայանները կամ կոմունիստներու ակումբներ։

Ես կոչ կ'ընեմ այն անվեհեր ոգիին, որ դարձուց Հայաստանը հզօրութիւնը քաջերուն։ Եթէ ոստիկանական պաշտօնեայ մը պահանջէ ձեզմէ ոեւէ մէկէն, որ ոստիկանատուն երթայ, թող ան մերժէ երթալ, որովհետեւ ոստիկանը օրինական իրաւունք չունի այդպիսի պահանջ մը ընելու․ Եթէ ոստիկան մը կը ստիպէ, որ երթայ, մինչեւ իմացուցէք ինծ այդ մասին.

Ես փնտռած եմ վերջ մը դնել կոմունիստներու այն անհարկութեան, զոր անոնք կը կատարեն ոստիկանութեան միջոցով։ Եթէ ո եւ է ոստիկան ո եւ է հարցում ընէ, քու սահմանադրական իրաւունքդ է մերժումով պատասխանել։ Աւելին աւելի քան 500 բեր ե կ'ինէր անպատուուած են ոստիկանութեան կողմէ ոստիկանատուն կամ կոմունիստ ակումբներ տարուելով։ Դուք փախաք Թուրքին վայրագութենէն, ու այսօր կը բախիք կոմունիստներու գազանութեան ձեռքին Ամերիկայի մէջ։ Եթէ ոստիկանական պաշտօնեայի մը կողմէ ձեզի ներկայացուի դատակոչ մը՝ ներկայանալու դատարան, անմիջապէս յարաբերութեան մտէք ինծ հետ։

Անպատեհ է որ այսպէս խօսիմ մասնաւոր դատի մը մասին, որովհետեւ անիկա այժմ կը ենթարկուի դատական քննութեան։ Բայց, պատեհ առիթին, որ պիտի արդարութեան առանձին ատեանին առջեւ, կը յուսամ ցոյց տալ թէ այս Հայերու դէմ բերուած ամբաստանութիւնները հիմնուած են ստախօսութեանց եւ կամ թիւրիմացութեանց վրայ։

՝ Քաջ եղէք, շարունակեցէք ձեր գործը։ Այն ոգին, որ ոգեւորեց Հայերը, պէտք է ապրի ձեր մէջ եւ Հայաստանի ազատութիւնը պիտի շահուի»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թորամանեանի թաղումը

››› · ‹‹‹

Մարտ 4ին, ինչպէս գրեցինք կատարուեցաւ ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանի թաղումը Երեւանի մէջ։

Մարմինը փոխադրուած էր Մշակոյթի Տունը։ Կէսօրին վերջին հրաժեշտի եկած էին հանդուցեալին հարազատները, ծանօթները, գիտական աշխատաւորները։ Դագաղին մօտ կանգնած էր պատուոյ պահակ։ Ժամը 4ին, յանուն կառավարութեան եւ կրթական գործաւորութեան, Ա․ Կարինեան խօսք առաւ եւ գրուածքներն ըրաւ Թորամանեանի ներկայացնելով զայն իբրեւ մեծ գիտնական եւ մասնագէտ հայ ճարտարապետութեան, արուեստի եւ մշակոյթի, ու վերջացուց ըսելով.

«Թորամանեանի մահով՝ ճարտարապետական գիտութիւնը կը կորսնցնէ հաղուագիւտ գիտնական մը»։

Ցետոյ թաղման կառավարական յանձնախումբին անդամները դագաղն առին իրենց ուսերուն վրայ եւ բազմութիւնը յառաջացաւ դէպի գերեզմանատուն։

Գերեզմանին առջեւ խօսեցաւ Հայաստանի ճարտարապետներու Միութեան կողմէ Կ․ Ցովհաննիսեան, Նիւթական մշակոյթի պատմութեան Կաճառին կողմէ Զօրեան, որոնք պանծացուցին հանգուցեալին կատարած աշխատանքները։

Այնուհետեւ երաժշտութեան սգերգ եղանակին տակ՝ դագաղը իջեցուցին գերեզման։

«Խորհ․ Հայաստան» այս առթիւ կը հրատարակէ Թորամանեանի գլուխը հանդչած մեռելական բարձին վրայ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՑՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Արեւելեան կ'ուղեկցիմ իրենց (բատ իրենց տրուած հրամանին տեղն ու տեղը չեն սպաններ զիս)։ Կը հասնինք նաւամատոյցը եւ կը սպասենք մակոյկին որ պիտի գայ դիմացէն։ Կը հասնի մակոյկը, մէջն ըլլալով Շէյխ Միզարը որ կ'ըսէ.

— Ո՞ւր կը տանիք այս տղան, որ իմ ընտանեկանիս է։

Անմիջապէս տեղի կուտան Զէյչէններ եւ կը վերադառնանք վաճառականներու վրանը։

Իրիկուան ժամը 11ին (ը․ թ․) ճամբայ կ'ելլենք ուղտերով եւ գիշերուան ուշ ժամանակ կը հասնինք Շէյխ Միզարի վրանաքաղաքը։ Առաջին առթիւ հոն կը հանդիպիմ հայ կիներու,որոնք ի տես ինծ կ'արտասուեն,հարցուփորձ ընելով վերջին ջարդի մասին։ Պաղարիւնով կը պատասխանեմ թէ ամէնքը գացի՛ն։ Կ'ափսոսան որ ես Շէյխ Միզարին քովը պիտի մնամ, որով առիպուած պիտի ըլլամ օրն ի բուն ցամաք հացով մը ուղտ արածել։ Ցետոյ կը պատմեմ լամբներս քաքի Գուլոյին, որ կը պատասխանէ․

— Տղա՛ս, երբ քեզ Սինճար տանիմ շատ երջանիկ պիտի ըլլաս, բայց հիմա ես Շէյխին դէմ չեմ կրնար կենալ, եթէ դուն մեզի հետեւիս — իբր թէ առանց մեր դրդման — եւ մեզի հասնիս, կրնամ քեզ Սինճար տանիլ։

Մենք երկուստեք կը համաձայնինք. սպասելով առաւօտեան։ Առտուն կը լսեմ վաճառականներուն մեկնումը, միեւնոյն ժամանակ մէկը անցած պահուն — որ Գուլօն է եղեր — ոտքի հարուած մը կուտայ ինծի եւ ես մթութենէն օգտուելով կ'ելլեմ, կը հետեւիմ կարաւանին։ Ցանկարծ կը լսեմ Շէյխին ձայնը.

— Իպրահի՛մ, Իպրահի՛մ խեղճ տղուս Իպրահիմ (անէծք հօրդ)։

Կը պառկիմ եղած տեղս։ Երբ քառորդ ժամու չափ պառկած մնալէս յետոյ կը կանգնիմ,ոչ կանչող կայ,ոչ ձայն։ Կը հետեւիմ մութին մէջ ուղտերու ոտքի հետքերուն եւ կը հասնիմ վիպիմ ճամբու բաժանման մէկ կէտը։ Կը մնամ շուարած, վերջապէս կը հետեւիմ աջակողմեան ճամբուն։ Կը լուսնայ եւ կը նայիմ հեռուները․ որ ոչ ուղտ կայ եւ ոչ մարդ։ Կը քալեմ մինչեւ երեկոյ, մարդ մարդասանք չեմ տեսներ։ Անօթութիւնը սոսկալի կը տանջէ ստամոքսս, հեռուէն կը տեսնեմ հօտ մը որ դէպի ինծի կուգայ։ Կը սպասեմ, կը տեսնեմ ծերունի հովիւը եւ կ'աղաչեմ որ բան մը տայ ուտելու։ Մարդը դէմքիս կը նայի եւ կը սկսի արտասուել խոր հառաչանքներ արձակելով

․․ Լէ հավվուլուվէլէ գուվվէթէ իլլահ պիլլահ (Աստուծոյ զօրութիւնը Աստուծոյ հրամանով կը հրաւիրեմ)։

Անմիջապէս կը կթէ ոչխար մը եւ մախաղէն կտոր մը կորեկի հաց հանելով պղուլեա, իպնիս (կեր տղաս) կ'ըսէ։ Կը կշտանամ եւ կը շարունակեմ ճամբաս, միշտ ուղեցոյց ունենալով հեռաւոր Սինճարի կապոյտ լեռները։

Կը քալեմ մինչեւ երեկոյ։ Անօթութիւնը ոտքերս կը կաշկանդէ։Կը տեսնեմ հեռաւոր անկիւն մը ուր կարծես թէ արաբական վրաններ կան։ Ցանձն առնելով ամէն վտանգ, կը քալեմ նոյն ուղղութեամբ։ Ուշ առտն կը հասնիմ վրաններուն։ Շուներու հաչոցէն վրանարնակները կը հասկնան օտարականի մը այցելութիւնը,կը դիմեմ ուղղակի շէյխին վրանը(*) եւ հոն կ'ընդունուիմ գրկաբաց։ Կերակուր կը բերեն, անունս կը հարցնեն, կը պատասխանեմ — Իպրահիմ։Մէկ-երկու ժամ յետոյ կուգայ Զէյչէն մը, ընթրելէ վերջ կը սկսի հարցուփորձել զիս։ Կը պատասխանեմ թէ ընիկ Տիարպէքիրցի եմ, թէ հայրս Շէտատիէ կեավուր փոխադրելու ժամանակ զիս ալ հետը բերաւ, որովհետեւ մայրս երեք տարի է ի վեր մեռած ըլլալով եւ ազգական ալ չունենալով, առիպուած զիս հետը բերաւ եւն․․ Բայց Զէյչէնը հասկնալով իմ ստախօսութիւնս (հակառակ անոր որ երկու տարեկանէս հիւանդութեան մը պատճառաւ թլփատուած էի), սկսաւ մարակի հարուածներ իջեցնել գլխուս։ Երբ Արաբները կը միջամտէին, զանոնք կը համոզէր թէ ես կեավուր եմ, եւ թէ կեավուրները ո՞րքա՜ն խալամներ խողխողած էին եւն․։ Այդ գիշերը պառկեցայ ձեռքերս ոտքերս կապկպուած եւ առտուն ճամբայ ելանք դէպի Շէյտատիէ։

Զիս ձերբակալելով Զէյչէն ասոր-կանը ձեռքիս չուանը ձիուն պոչին կապած վազն ի վազ կը քշէ զիս դէպի Շէյտատիէ։ Ամբողջ օրը (կէս օրին կէս ժամ հանգստանալէ յետոյ) կը քալենք։ Ես բացարձակապէս անօթի էի։ Մեր իջեւանած կայանը զիս այն տեսակ կը ներկայացնէ թէ իմ հայրս հազարաւոր միսիւլմաններու գլուխն է կտրած։ Ուժանը ոչ միայն ինծի կերակուր տալ կը զլանայ, այլ եւ կը սպառնայ։

Երկրորդ օրը կէս օրէ առաջ կը հասնինք Շէյտատիէ, ուր բոլոր իրեն եղած հրամանին զիս կ'առաջնորդէ Շէյտատիէի բերդը որուն պետական սրահին մէջն է հրէշատիպ Զէքի պէյը։ Հոն կը հանդիպիմ երեք երիտասարդներու որոնց առաջին եւ վերջին յանցանքը մահէն խուսափիլն է, եւ կը տեսնեմ հայ կին մը որ 1–2 տարեկան զաւակը գրկած, արցունքը աչքին պաղեր է անկիւն մը։ Ես ալ իմ կարգիս ամփոփուեցայ անկիւն մը։ Վամբիրն է որ կ'ուռնայ խօսքը ուղղելով հայ տիկնոջ որ շատ գեղեցիկ էր․

— Տէ՛ս, Հայերդ ամէն տեսակ դաւաճանութիւններ ըրիք որպէսզի տապալէք սուլթանին փառապանծ(?) թագաւորութիւնը, Հնչակ, Դաշնակ եւ դաք եւ ձեր «պէյլան» գտաք։ Բայց քեզի համար մեծ բարեբախտութիւն մըն է այդ գեղեցկութիւնդ որ թէ մահէն պիտի ազատէ քեզ եւ թէ փաշայի մը կինը պիտի դարձնէ քեզ։ Ի՞նչ կ'ըսես հանըմ, դու՞ն չէ՞ս։

Հայուհին որուն դէմքը խեռաքաջապար, ոչ անունը եւ ոչ ալ ծննդավայրը գիտեմ, ճչգրտօրէն (կարծեմ Իզմիրցի էր․) գունատեցաւ եւ դողդղալով բարձրաձայն պատասխանեց․

— Քեզի պէս «ալչաք»ները եւ դաւ ամենագլխաւորը ամբողջ ցեղիս արիւնը վայրենօրէն խմելէ վերջ, ոչ թէ ամուսինս, այլ շո՛ւնս անգամ կոչել չեմ գիտեր։ Աստուածիկ ես եւ դաւակս, շուտ կատարէ լիշ չնութիւն որ առանց մտածեր ես եւ կը մտածես. երկար բարակ հաչելու։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՍԱՀԱԿ

(Շար․)

(9)

(*) Արաբներու աւանդականութիւնը առասպելական է։ Ո եւ է մարդ, եթէ նոյն իսկ հիւր եղած տանը զաւակը սպաննած ըլլայ, երբ «տախիլէք կամ տախիլէքումէ» (անհատ մը մեղայական արտայայտութիւն) ըսելով ներս մտնէ, իբր հիւր կ'ընդունուի։

Հանքի պաշար

Փորձնական հանքախուզութեան կաճառը Հայաստանի ժամանակը այս տարի կը շարունակէ ուսումնասիրել հանքերու հում պաշարը։ Բացի Նուռնուսի լոռաքարէն, որ կը մշակուի ներկայիս, պիտի ուսումնասիրուի Փարպիի, Դնդեւազի, Մեղրանի եւ այլ վայրերու մէջ երեւան հանուած լոռաքարը։ Այսպէս առաջին անգամ մանրազննութեան պիտի ենթարկուի Հայաստանի լոռաքարը։ Միեւնոյն ժամանակ հանքախուզական կաճառը պիտի քննէ ձուլածոյ ուսումնասիրութիւնները եւ բիւրեղացումի թէքնիքը։ Գիտաշխատողը պիտի ուսումնասիրէ Հայաստանի սեւական հանքավայրերը։ Դարձեալ, կատար հանքախուզութիւն պիտի կատարէ, պարզելու համար Հայաստանի ածխահանքերուն պաշարը, (Վեդի շրջանին մէջ Սէյիտ Քէֆան)։ Պիտի ուսումնասիրուի նաեւ Արզաքենդի, Կողբի, Կոթիգեղի ծծմբաքարը (պաղ-)։ Այս հանքը բարձր որակ ունի մանուածոյ կայլի ծծմբաքարը եւ մեծ արժէք կը ներկայացնէ, — կ'օգտագործուի քիմիական թուղթի եւ ..ական արդիւնաբերութեան մէջ։ Հայաստանի մէջ երեւան հանուած են աւելի քան 10 քառ. քիլոմէթր տարածութեամբ գաճի հանք (ժիփս)։ Հանքախուզական կաճառին պաշտօն տրուած է ուսումնասիրել գաճի այդ հանքավայրերը։ Հայաստանի հանքագէտներուն տրուած է լուծել նաեւ հետաքրքրական հարց մը — Կուրդալի շրջանին մէջ կը գտնուին բազալտի շերտեր։ Քարտը կարելի է օգտագործել բաղադրական ձուլածքի գործարաններու պահանջներուն համար։ Այդ է որ պիտի ծլին Հայաստանի հանքագէտները։

ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՑԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Այս տարի Հայաստանի բնակարանային շինարարութեան մէջ համագործակցական միութեան խաղովակով պիտի ծախսուի 5 միլիոն բուբլի, ինչ 100.000 բուբլի արժէքով համայնական բնակարանային շինարարութեան համար պիտի ծախսուի մօտ 2 միլիոն բուբլի, — 5000 քառ. մէթր տարածութեան վրայ 13 տուն։ Նոյն Միութիւնը Լէնինականի մէջ պիտի շինէ 1000.000 բուբլի արժէքով տուն մեռագործներուն համար։ Բացի համայնական բնակարաններու շինարարութենէն, Միութիւնը շինութիւններ պիտի կատարէ նաեւ զանազան կազմակերպութիւններու հաշւոյն։

Այս շինարարութիւնը ղեկավարելու համար Երեւանի մէջ բացուեցաւ Շինութեանց Գրասենեակ մը։ Կատարուելիք շինութիւններուն մէջ ամէնէն մեծն է «Արարատ» ընկերութեան տունը, որուն ընդհանուր արժէքը կը նախատեսուի 3 միլիոն բուբլի։ Այս տարի այդ նպատակին յատկացուած է 868.000 բուբլի։ «Արարատ» ընկերութեան տունը պատրաստ կ'ըլլայ յառաջիկայ տարի։ Շուտով կ'աւարտին գետնատներու եւ կրթական մշակներու տուները։

Դատաւարութիւն մը

Գրած էինք թէ հրապարակային դատավարութիւն մը կատարուեցաւ Երեւանի մէջ, դատելու համար հրչէջ գունդին ինքնաշարժին վարիչները, որոնք իրենց կառքը քշելով հանրակառքին վրայ՝ պատճառ դարձան աղէտի մը։

Հետաքրքրական է կատարուած դատավարութիւնը, ուստի կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն։

Աղէտը պատահած էր փետրուար 20ին։ Նման աղէտ մը եւս պատահած էր անցեալ նոյեմբերի 9ին։ Ինքնաշարժի այս երկու արկածներուն մէջ ալ անցորդներ սպաննուած, եւ արկածի նոյն պատճառներուն արդիւնք ըլլալով, դատարանը կը միացնէ երկու դատերն ալ։

Դատը տեղի կ'ունենայ փետր. 26ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Դահլիճը լեցուած է Երեւանի գործարաններուն բանուորներով, ինքնաշարժի մեքենավարներով. Ներկայ են ոստիկանութեան եւ բանակի ներկայացուցիչները։ Դատական կազմը. — Նախագահ՝ Ն. Տիրատուրեան, դատախազներ՝ Սաֆարեան եւ Ոսկեան, պաշտպան փաստաբաններ՝ Կանոն եւ Եղեան։

Ամբաստանեալներն են Քանաքեռի հրչէջ խումբին պետը Գոշտոֆ եւ մեքենավար Օսիպով։

Նախնական հարցաքննութեանց ընթացքին, ամբաստանեալները կը յայտարարեն թէ հայերէն չեն գիտեր, ուստի կը խնդրեն որ թարգման մը տրուի իրենց։ Գոհացում կը տրուի ամբաստանեալներուն խնդրանքին։ Եւ կը սկսի դատավարութիւնը։

Կը կարդացուի ամբաստանագիրը. — Փետրուար 20ին Քանաքեռի հրչէջ խումբի պետ Գոշտոֆը, առանց իր շրջանի պետին լուր տալու, հրչէջ ինքնաշարժը Երեւան կը բերէ նորոգելու։ Մեքենան նորոգելու ժամանակ, Գոշտոֆը առիթ կը գտնէ մեքենավարին հետ մէկ լիթր գինի խմելու։ Նորոգութենէն յետոյ Գոշտոֆը եւ Օսիպով կ'որոշեն փորձել մեքենան։ Կ'երթան մինչեւ Քանաքեռի մօտերը, կը վերադառնան Երեւան։ Աբովեան փողոցին ծայրը, առաջին հիւանդանոցին մօտ կը կեցնեն կառքը եւ կը մտնեն ծանօթի մը տունը։ Այստեղ մէկ քառորդ գոյլ գինի կը խմեն, նորէն կը նստին կառքը եւ կ'ուղղուին դէպի Ղամարլու փողոցի խճուղին, մեքենավար Զաքարեանի նշանածին տունը, յետոյ ուրիշ բարեկամի մը տունը եւ կը խմեն երկու լիթր գինի։ Այնուհետեւ կ'երթան հրչէջ խումբի բանուորներէն մէկուն տունը, ուր կը խմեն երեք լիթր գինի։ Յետոյ կ'որոշեն երթալ Դավալու, «քէֆ ընելու»։ Ճամբան կը խորհին որ պէնզինը կը պակսի, ուստի կ'որոշեն վերադառնալ Քանաքեռ՝ պէնզին առնելու։ Աբովեան փողոցին վրայ կը հանդիպին թիւ 11 եւ 13 հանրակառքերուն, երբ մէկը վեր կը բարձրանար, իսկ միւսը վար կ'իջնէր փողոցէն։ Կառքը կը քշեն երկու հանրակառքերուն մէջտեղը։ Ահաւոր բախում մը։ Տեղն ու տեղը կը մեռնին հրչէջ գունդին երկու հոգի, ծանրապէս կը վիրաւորուին 4 հոգի, իսկ հանրակառքն ու ինքնաշարժը կը խորտակուին։

Քննութիւնը երեւան հանեց, որ աղէտի պահուն Գոշտոֆը եւ Օսիպով այնքան գինով էին, որ չէին գիտեր թէ ո՛ւր կը քշեն կառքը, ոչ ալ կրնային խել սարքիկաններու ...ներուն ձայնը։ Զարդարած ինքնաշարժին մէջ կը գտնուէին գինիի շիշեր եւ երգեհոնիկ մը։

Երկրորդ դէպքը. —

Անցեալ նոյեմբերի 9ին Եանըխի խորհրդային գիւղատնտեսութեան ինքնաշարժին մեքենավարը Լեւոն Ղարաջեան, գինովնալէ յետոյ, կը քշէ կառքը Սփերդլովի փողոցէն, կը զարնուի հոգի կոյտի մը, զոնկը կը թողի ձեռքէն, կառքը կը սուրայ մայթին վրայ, կը փլցնէ պատ մը եւ տեղն ու տեղը կը սպաննէ երկու հոգի, Ղաղանջեան եւ Աճարոնեան։ Այդ օրը Ղարաջեան շատ խմած էր, նախ կ'երթայ Եանըխի խորհրդային գիւղատնտեսութեան հաշուապահ Թալաթեանի տունը, ուր կը խմեն 4 լիթր գինի, յետոյ նուագախումբ մը կ'առնէ իրեն հետ եւ ինքնաշարժ կը նստին ու կ'երթան Զօրագեղ, Թալաթեանի աներոջ տունը, ուր եւս կը խմեն։ Յետոյ կ'ուզեն երթալ Կոնդ՝ աւելի առատ խմելու, սակայն արգելք մը գիրենք կը ստիպէ վերադառնալ։ 5 պարապ շիշ կը գտնեն, կ'երթան գինի գնելու Աբովեան փողոցէն, քէֆ ընելու նպատակով Կարէնի տանը մէջ։ Կ'անցնին Սվերդլովի փողոցէն, ուր կը պատահի աղէտը։

Ամբաստանեալները այսպէս կ'արդարացնեն իրենց ընթացքը. —

Գոշտոֆ. — Ճիշդ է, խմած էի, բայց գինով չէի։

Օսիպով. — Բաւական խմած էի, բայց ինքզինքս կորսնցուցած չէի, միայն թէ քիչ մը շատ ուրախ էի։

Դատախազ. — Օսիպո՛վ, կը յիշե՞ս որ Ղամարլուի ճամբուն վրայ խոզ մը կոխոտեցիք կառքին տակ։ Նախնական հարցաքննութեան ընթացքին յայտարարեցիք թէ կառքը կը քշէիք Բալախանիի խճուղիին վրայ, բայց չէ՞ որ Բալախանիի խճուղին Բագուի մօտ է եւ ոչ թէ Երեւանի մօտ։ Կը նշանակէ այնքան գինով էիք, որ չէիք գիտեր թէ ո՛ւր կը գտնուիք։

Աւելի ծիծաղելի պատասխաններ կուտայ Ղարաջեան, որ ամբողջ մեղքը կը ձգէ իր ... կառքին վրայ։

— Կառքս բոլորովին աւրուած էր, այնպէս որ դուրս ելաւ ճամբէն, եթէ ճամբէն դուրս չելլէր, ոչ ոք կը մեռնէր։

Դատախազը. — Այն ատեն ինչո՞ւ աւրուած կառքը նստար եւ ժամը 30 քիլոմէթր արագութեամբ քշեցիր փողոցին մէջ։

Ղարաջեան. — Քաղաքին մէջ 30 [illegible] լոմէթր արագութեամբ ալ կը քշուի։

Դատարանը, լսելէ յետոյ ամբաստանեալներու փաստաբաններուն պաշտպանողականը, եւ արգիլելու համար վերջերս յաճախադէպ դարձած մեքենավարներու գինովութիւնը եւ արկածները, տասնական տարիով բանտարկութեան դատապարտեց զանոնք հեռաւոր աքսորավայրերու մէջ։ Վճիռը անվերաքննելի է։

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի

(ԱԶԳ. ՓԱՐԳՍԻԹԻՍԻՆ ՑՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)

24 ՄԱՐՏ 934 · ԼԵՅՐՈՆ ԹԻՒ 40

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՏՕՆԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ. — «Համազգային»ի Շավիլի մասնաճիւղին անցեալ կիրակի օրուան բացման հանդէսը խոկալէս եղաւ մանուկներու տօն մը։ «Յառաջ»ի խմբագիրը հոդ ըլլալու էր, այդ օրը, լսելու համար հայերէնի փառարանութիւնը՝ սա խումբ մը հայ մանուկներու պզտիկ բերաններէն։

Իմ մայրենի քաղցր լեզու,
Կեաց անմահ, կեաց յաւէտ։

Հանդէսին նախագահ Գ. Դաւիթ Տ. Գալուստեան ծանրանալով հայ մանուկը հայ մեծցնելու, հայ գիրը եւ հայ լեզուն անոր սորվեցնելու անհրաժեշտութեան վրայ, բսաւ.

— «Մեր հայրերը նեղուեցան, տառապեցան, չարչարուեցան, սակայն այդ աւանդը, հայ գիրն ու գրականութիւնը միշտ յանձնեցին։ Մենք ալ պարտաւոր ենք զայն յանձնել մեր զաւակներուն, որպէսզի վաղը երբ մեր հայրենիքը կանչէ ու երբ մենք այդ օրը մեռած ըլլանք, մեր զաւակները հասկնան այդ կանչը»։

Գ. Նախագահը յետոյ կարգով բեմ հանեց փոքրիկ ղեկավարները։ Ահա Գեորգոսիկը որ, յստակ, հստիկ հատիկ ու բարձր ձայնով կ'արտասանէ «Ա. Բ. Գ.»։ Որքա՜ն ուզեցի որ ես ալ սորվիմ այդ փոքրիկ ոտանաւորը։ Ահա Գրիգորիկը որ ճակատը բարձր կ'արտասանէ, — «Հայ եմ ես», ու յետոյ փոքրիկ Ցարուհիները՝ «Հայու մանչ եմ»։ Օր. Կաթիկեան յուզիչ ձայնով երգեց «Լաց ամպերը»։ Երկու փոքրիկ օրիորդներ, Զապէլ եւ Սիրուհի, երգեցին «Ննջիր, մանկիկ»։

Օրուան բանախօս Գ. Ա. Հանրոլեանի բացակայութեան պատճառով, Համազգայինի Փարիզի վարչութեան կողմէ խօսեցաւ քարտուղար Գ. Հ. Բալուեան, որ նախ մանրամասն ներկայացուց կատարուելիք գրականութիւնները։ Տուաւ մանրամասնութիւններ Գէյրութի Ճեմարանին մասին եւ յետոյ կանգ առնելով ուծացման վտանգին վրայ, բսաւ.

— «Այլազգային այլազան հոսանքներ, այլազան ժառանգութիւններ եթէ կը փճին մեր քաղաքական ուղեկիծին մասին, գոնէ մէկ կէտի մէջ համաձայն ենք բոլորս, թէ ուծացումը մեծագոյն վտանգն է, կարելի եղածին չափ անոր դէմ պահել ժողովուրդը։ Անոր պահելու խոշորագոյն եւ հիմնական ազդակն է հին արժէքներու պահպանումը։ Ցառաջդիմութեան եւ խոշոր բարձրացումներու ճամբուն վրայ են այն ազգերը, որոնք նորագոյն ժառանգութիւնները գնահատելով հանդերձ, գիտեն հինն ալ խառնել իրենց յառաջդիմութեան մէջ։ Ճիշդ տեղին էր Գ. Ահարոնեանի պայքարով լեզուն խօսքը զոր ներեց ազգերու մէկ խորհրդաժողովին առջեւ, երբ նոյն գործածուած բառերով օտար դիւանագէտական միտքը իբրեւ հայրենիք մեզի հարաւային Ամերիկայի ճամբան ցոյց կուտար։ «Հայաստանի մէջ մեռելներ ունինք, իսկ Հար. Ամերիկայի մէջ ոչ իսկ դամբան մը»։ Օտարը ամէն կերպով կ'ուզէ խլել մեր հոգիներէն մեր սեփական յատկանիշները։ Ան ձեւով մը կ'ըսէ — «Մոռցէք ձեր լեզուն, ձեր ազգութիւնը, ձեր տոհմային յիշատակները»։ Ահա «մոռնալու» քաղաքականութեան դէմ է որ կը կանգնի Համազգայինը։ Անիկա այլ եւս դարձած է հայ կեանքի արթուն պահակներէն մին, հոն ուր որ ան մը հայութիւն կ'ապրի։ 15 տարի առաջ Յրանսայի այս պզտիկ անկիւնին՝ Շավիլի անունն իսկ չէինք գիտեր, բայց այսօր հոն ալ ներկայ է Համազգայինը։ Ուրեմն անիկա ամէն տեղ դարձած է հայ հանրային կեանքը իմաստաւորող կենդանի հաստատութիւններէն մին»։

Իսկ լէ Մուլինոյի «Միամանթօ-Վարուժան» ակումբի թատերասիրաց խումբը սիրայօժար իր մասնակցութիւնը բերաւ հանդէսին, ներկայացնելով քրքջալից կատակերգութիւն մը։ Փոքրիկներու «Յառաջ նահատակ» երգով փակուեցաւ հանդէսը։

Համազգայինի Շավիլի վարչութեան առաջարկին վրայ, ներկայ հասարակութիւնը պարտականութիւն առաւ նոյն վարչութեան իր ցաւակցութիւնները յայտնել Համազգայինի Ֆրանսայի Վարչութեան նախագահ Գ. Ա. Ահարոնեանի պարագաներուն, եւ արագ ապաքինում մաղթել։

Ինչպէս յայտարարուած էր՝ հանդէսին զուտ հասոյթը, կոկիկ գումար մը, ամբողջովին պիտի յատկացուի Շավիլի մանկապարտէզին։ Այս հանդէսին առթիւ ալ գտնուեցան սեւագիրներ որոնք փափսուքներով ուզեցին միտք պղտորել. ժամուանց մէկը խոշոր մարմինով պզտիկ հոգի մը որ անամօթաբար կը յայտարարէ թէ Գէյրութի ճեմարանը Դաշնակցականի ալոց համար է։ Երբ մարդ ամէնայու յատկութիւնը կը կորսնցնէ, ամէն փոքրոգութիւն կարելի է սպասել իրմէ։

*** Շավիլի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց որ որ եւ է կերպով իրենց օժանդակութիւնը բերին նոյն հանդէսին, մասնաւորապէս թատերասիրաց խումբին եւ Տիկին Մարիամ Միքայէլեանին, որ վերջին վայրկեանին գերաստանուհիներէն մէկուն անակնկալ բացակայութեան պատճառաւ ստանձնեց նոյն դերը։

Գ. ՓԼԺԱԼՈՒՆԻ

Լ'ԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԻՈՅ ՆՈՐ ԱՆԴԱՄԱՀԱՏՄԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ

«Հայրենիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 մարտ).

— «Խորհրդային Միութիւնը դարձած է 20րդ դարու «հիւանդ մարդ»ը, ինչպէս որ 18րդ եւ 19րդ դարերում եղաւ օսմանեան պետութիւնը։

Արդարեւ, գրեթէ բոլոր աշխարհակալ ձգտումներ ունեցող երկիրները այսօր իրենց հայեացքները ուղղած են Խորհ. Միութեան վրայ եւ վերջինիս հաշւոյն է որ կ'ուզեն յագեցնել իրենց գիշատիչ եռանդը, քաղաքական եւ տնտեսական ախորժակները։

Ցայտնի է, օրինակ, որ Ճափոն կը ձգտի Խորհ. Միութենէն անջատել ամբողջ Սիպերիան եւ Ռուսիոյ միջեւ միանգամընդ ապահով թումբ մը կանգնեցնելու համար։ Ցայտնի է նոյնպէս, որ Լեհաստան աչք ունի Ուկրայնայի արեւմտեան մասին վրայ՝ Կիեւէն մինչեւ Օտեսա։ Ցայտնի է դարձեալ, որ հիթլէրական Գերմանիա ամբողջ ծրագիր մը ունի այն մասին, թէ ինչպէ՛ս պիտի տարածուի Խորհ. Միութեան ընդարձակ մասերուն մէջ, ո՛ր հողերը պիտի յափշտակէ եւ ի՛նչպէս իր ազդեցութեան պիտի ապահովէ ի հաշիւ Խորհ. Միութեան։

Գաղտնիք չէ նոյնպէս, որ Իտալիա տնտեսական աչք չէ դնել Կովկասը եւ նոյն իսկ հարաւային Ռուսիոյ մէկ մասը։ Գաղտնիք չէ, որ Անգլիա հաշտ աչքով չի նայիր ռուսական Թուրքեստանի վրայ եւ, ռուսական ազդեցութենէն ապահովելու համար Հնդկաստանը, ուրախ պիտի ըլլար անջատելու Թուրքեստանը Խորհ. Միութենէն։ Գաղտնիք չէ, որ մինչեւ իսկ փոքրիկ Ֆինլանտան կը ձգտի յարմար առիթ մը տիրանալ ռուսական Քարելիայի, որուն ժողովուրդի մեծ մասը Ֆիններ են։ Վերջապէս, գաղտնիք չէ, որ Թուրքիա աչք ունի Կովկասի վրայ։

Ինչպէս խորհրդային կառավարութիւնը, այնպէս ալ բոլշեւիկեան ռուս քաղաքական հոսանքներ արտասահմանի մէջ յստակօրէն կը տեսնեն թէ ի՛նչ անտառ վտանգ կը սպառնայ Խորհ. Միութեան ամբողջականութեան։ Անոնք բոլորն ալ կը զգան, որ երբ նոր պատերազմ մը բռնկի, Ռուսիա պիտի ունենայ երկրորդ Պրեստ-Լիթովսք մը, այսինքն՝ պիտի ենթարկուի երկրորդ անդամահատումի մը։

Մեր ընթերցողները գիտեն, որ խորհրդային կառավարութիւնը ամիսներէ ի վեր հեւ ի հեւ կ'աշխատի ըսպառնացող պատերազմի առաջքն առնել՝ ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելով իր հարեւանական պետութիւններուն հետ, որոնցմէ ոմանց ճափոն յամառօրէն ցարդ խուսափեցաւ ընդառաջ երթալ Մոսկուայի ցանկութեան։ Միեւնոյն ատեն խորհրդային կառավարութիւնը բացէ ի բաց տեղեկագիրներ կը սեպէ դիմադրելու թշնամիները, եթէ ի վիճակի չըլլայ յետաձգելու կամ վերացնելու անոնց յարձակման վտանգը։

Ճիշդ է, Մոսկուայի ներկայ իշխանութիւնները վերջերս շատ յախուռն, [illegible] կ'ընեն այն մասին, թէ իրենք կարող են այժմ ջախջախիչ հարուածներ տալու բոլոր թշնամիին, որ կը յանդգնի յարձակում գործել խորհրդային հողերուն վրայ։ Սակայն, ինչպէս նախանցի քաղաքագէտ մը ըսաւ անկէ քանի մը շաբաթ առաջ, որքան աւելի խորհրդային կառավարութիւնը ազմուկ կը հանէ եւ կը յոխորտայ իր ուժով ու պատրաստութիւններով, այնքան աւելի կը մատնէ իր վախը։ Զարմանալի ալ չէ որ Մոսկուայի մէջ կը վախնան, քանի որ կիսաքաղց եւ կառավարութենէն ծայր աստիճան դժգոհ ռուս ժողովուրդը սիրէ պարագային տակ չի կրնար յաջողական կռիւ մղել զօրաւոր արտաքին թշնամիներու դէմ, մանաւանդ երբ յարձակողներու թիւը շատ եղած է։

Պատերազմի վտանգները խորհրդային կառավարութենէն ոչ նուազ խորովք ու երկիւղ կը պատճառեն նաեւ հակաբոլշեւիկ Ռուսերուն, քէեւ բոլորովին տարբեր տեսանկիւններով։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՀՐԱՑՐ-ԴԺՈԽՔ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

— ०० —

«Ինչո՞ւ առաջ այդպիսի փախստականներ չկային եւ հայ ժողովուրդը խաղաղօրէն իր աշխատանքով կ'ապրէր»։

Ականատես մը կը պատմէ թէ Սլոյի այս յայտարարութեան ատեն կառավարիչը այնքան յուզուած էր որ, գրեթէ կուլար եւ միայն ձեռքի շարժումով մը լռութիւն կը պարտադրէր, ուրախութիւնը այդ փաշաներէն Շէյիֆը կառավարիչին հայրն էր, իսկ Մուրատ փաշան Քէյրիմ պէկի հայրը։ Այս էր պատճառը որ Քէյրիմ կառավարել աղատութիւն կը վայելէր։ Անոնց թէ իզական եւ թէ արական ժառանգորդները ծնած օրէն մինչեւ մեռած օրը ամսական 5-6 ոսկի կը ստանային Սուլթանէն, բացի այն ամսականներէն զորս պաշտօնի համար կ'առնէին։ Անոնց զաւակները զինուորութենէ ազատ էին, եւ մինչեւ իսկ ամենածանր յանցանքի մը համար չէին ձերբակալուեր։ Բայց անոնք դարձեալ գոհ չէին, գանգատելով թէ կառավարութիւնը անցեալին մէջ, խաբեբայութեամբ այդ երկիրը խլած է իրենց հայրերու ձեռքէն։ Նոյնպէս չափազանց քրտասեաց էին եւ գլուանքով կը նայէին Թուրք վաչխառուներուն վրայ։ Մուլթանը պաշտօնապէս կը ճանչնար միայն այս պէկերը, մէկ ալ Գեորխանեանները։

Այդ յուզմունքին մէջ է որ կառավարիչը դառնալով Հրայրին կ'ըսէ.

— Գիտեմ որ այս երկրի յեղափոխականներուն պարագլուխը դուն ես եւ ամէն շարժում քու ձեռքով կը կատարուի։ Գիտնալով հանդերձ, այսօրուընէ սկսեալ քեզ ազատ կը հռչակեմ եւ կը խոստանամ Մուշ հասնելուս պէս կանչել երեք երաշխաւորներդ եւ անոնց ներկայութեամբ ջնջել այդ պայմանագիրը։ Նոյնպէս կը խոստանամ ձեռքէս եկածին չափ պատժել այն քիւրտ չարագործները, որոնք վերանանց կը հասցնեն հայ գիւղացիներուն։ Բայց դուն ալ թոյլ մի տար որ զինեալ Հայեր երեւան կառավարութեան աչքին։ Առով քան մը չէք շահիր եւ բացարձակապէս կը վնասուիք, եւ ես ալ պիտի ստիպուիմ վերէն եկած հրամաններն խստութեամբ ձեր հանդէպ գործադրել։ Եթէ այդ հրամանները ճշգութեամբ չգործադրեմ, մէկ օրէն միւսը արդէն ես այս երկրէն կը հեռացուիմ։ Դուք շատ լաւ գիտէք որ Մուշի երեւելի Թուրքերը մէկ օրէն միւսը կրնան կառավարիչ փոխել, եթէ անոնց սրտին մօտիկ չըլլայ կառավարիչը։

Միւթէսարրըֆը իր խօսումը ճշդութեամբ կատարեց։ Հրայրը եւ իր երաշխաւորները բոլորովին ազատեց եւ մէկ ամիս վերջ ձերբակալել տուաւ Խալօ Սլօն, Ալին, Տրալօ Նասօն, Տրալօ Ազամ եւն.։

Այս վերջինը բանտին մէջ Սեւ Քարեցի Սաքօի ծանօթ աղան էր որ յետոյ ազատուեցաւ կառավարիչին ձեռքով։ Բայց այս շրջանին ձերբակալումով հայ գիւղացիներու հալածանքները չմեղմացան։ Գիւղացի խաժամուժը, քիւրտ չէյխերը, միշտ քաղաքներ կը կարգային քիւրտ ռամիկ դասակարգին եւ կը գրգռէին հայ գիւղացիներու դէմ։ Անոնց ամէնէն նենգամիտներն էին չէյխ Հիզրէթ եւ չէյխ Շահապէտտին։ Անոնք ինչքան ալ ծանր յանցանքի մէջ գտնուէին, կառավարութիւնը ձերբակալելու համարձակութիւն չէր տար։ Հրայրի ամբողջ նպատակն էր լեզու մը գտնել քիւրտ ռամիկ դասակարգին հետ, որպէսզի չլսեն այս նենգամիտ չէյխերուն եւ վնասներ չհասցնեն հայ գիւղացիներուն։

Աստր առաջին միջնորդը եղաւ Մուսա պէկի տղայ Ալի պէկ, որ Քէյրիմ պէկի հօրաքրոջ թոռն էր եւ մեծ յարգանք ունէր անոր հանդէպ։ Հրայրի թելադրութեամբ Քէյրիմ պէկ չորս անգամ Ալի պէկը կանչեց իր տունը եւ պատուիրեց.

— Ձեռքս չիմանամ թէ ո եւ է Հայու մը վնաս հասցուցած ես։ Ընդհակառակն պէտք է աշխատիս Հայերը պաշտպանել. քու հայրդ ալ Հայերու հետ լաւ չվարուեցաւ, բայց անոնց ձեռքով ազատուեցաւ, իսկ եթէ դուն ալ ինծի մտիկ չընես եւ հօրդ ընթացքը շարունակես, դուն ալ իմ ձեռքով պիտի ազատուիս։ Փոխանակ թալանելու խեղճ Հայերը որ միշտ ալ մեր ձեռքին մէջն են եւ մենք անոնցմով է որ կ'ապրինք, գնա՛ չէյխ Հիզրէթին եւ չէյխ Շահապէտտինին թալանէ գումարները պահանջէ։ Անոնք են որ կ'աշխատին ամէն կերպ մեզ մեր իրաւունքէն զրկել եւ դարձնել հասարակ մահկանացու մրթիւրտներուն մէջ, իսկ միւս կողմէ իրենք կ'աշխատին իրենց ենթադամիտ իշխանութիւնը տարածել ամբողջ Քիւրտերուն վրայ։

Ալի պէկ որ Քէյրիմ պէկէն շատ ապահովութեան պէտք ունէր եւ կառավարութեան հետապնդումներու ատեն միայն զայն իրեն պաշտպան կը ճանչնար, սկսաւ անոր թելադրանքներով շարժիլ։ Երբ Դաշտեցի ռէսեր մինչեւ Գիթլիս կ'երթային ռուսական հիւպատոսին հպատակութիւն փոխելու համար, անոնց երթեւեկի ապահովութիւնը կախուած էր Ալի պէկէն։ Եթէ Ալի պէկը չըլլար, ոչ մէկ ռէս կրնար ողջ անցնիլ Միրզա պէկի գոնէն եւ Գիթլիս հասնիլ։

Շէյխերը նկատած էին այդ պաշտպանութիւնը եւ գիտէին որ ռէսերը ամէն երթեւեկի ատեն, Ալի պէկին կը հանդիպէին, կը խօսէին, կը հիւրասիրուէին. ուստի սկսան Ալի պէկը համոզել որպէսզի իր յարաբերութիւնները խզէ այդ ռէսերուն հետ եւ թոյլ չտայ անոնց որ իր գոնէրէն ողջ անցնին ու մտնեն ու դառնան։ Երբ տեսան որ չեն կրնար համոզել, սկսան Ալի պէկին դէմ դաւադրութիւն սարքել։ Համոզեցին Սուս բերդ նստող Բէշիր պէկը եւ համեցին Ալի պէկին դէմ։ Մօտ երեք ամիս անընդհատ այս պէկերը իրարու դէմ կռուեցան եւ բաւական մարդ ջարդեցին փոխադարձաբար, մինչեւ որ կառավարութիւնը միջամտեց եւ հեղինակները գտնելու ձեռնարկեց։

Նորէն չէյխերն էին որ մէջտեղ ինկան եւ բոլոր յանցանքը բարդեցին Ալի պէկի վրայ։ Այս անգամ կառավարութիւնը սկսաւ զայն հետապնդել իբրեւ յանցաւոր։ Ալի պէկ Հրայրը երդիքէ-երդիք տեսած եւ բոլորովին չէր ճանչնար, բայց իր ամբողջ աշխատանքը կը տանէր անոր թելադրութեամբ։ Թէեւ ինք քիւրտ աւազակապետ մըն էր եւ աւազակութեամբ կ'ապրէին թէ ինք եւ թէ իր խուլամները, բայց անոնց աւազակութիւնը գլխաւորապէս ուղղուած էր կառավարութեան, չէյխերու եւ քիւրտ վաչխառուներու դէմ։ 60-70 զինեալ խուլամներով կը մտնէր չէյխերու գիւղերը եւ բանի գումարներ կը պահանջէր, մերժողները չ'ուշանար խոշտանգելով։

ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(3) (Շար.)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

Եւ հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2-30ին Գուա Քոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1, Rue des Halles Bois-Colombes

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՃՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ տիկին *ԳԵՒՈՆԵԱՆ* (երգ)՝ ընկերակցութեամբ՝ ցիկ. *ԱՆԱՀԻՏ ԽԷՐ-ՓԷԿԵԱՆի* (դաշնակ): Օր. *ՋԱՐԹՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ* (ջութակ): Ն'արտասանէ ընկ. *Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* եւայլն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Գուա Քոլոմպի կայարանը:

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները...

Երէկ, 16 մարտ, Պէյրութ զարհուրելի աղէտի մը ականատես եղաւ: Զուրճի հրապարակը, Դամաս, Նէհր եւ Պաղ - Խորիս երկարող ճամբաներու երկու կողմերը խառնիխուռն բազմութեամբ լեցուած էր եւ մայրերու ազդակները մէկ կողմէ, իրշէջ խմբաշարժներու աղմուկները միւս կողմէ կը թնդացնէին քաղաքը: Ոստիկանական կարեւոր ուժեր, զինուորներ, սպաներ, լրագրողներ հասած էին շէնքին առջեւ, ուրկէ անդին արգիլուած էր ժողովուրդին անցքը: Աղէտի վայրը փութացած էին մարզպանութեան ընդհանուր քարտուղար Գ. Լակարտ, Լիբանանի պատուիրակ Գ. Օպուաս, պետական քարտուղար Ապտալլա պէյ Պէյհում, ժանտարմայի վերին հրամանատարն ու ընդհ. քննիչը, քաղաքապետը, ներքին եւ առողջապահական տնօրէնները եւ մեծ ու փոքր պաշտօնեաներու կարեւոր պաշտօնատարները:

Դեռ փրկութիւնները եւ օգնութեան ձեռնարկները չսկսած, փլատակներու տակէն կը լսուէին աղիողորմ ճիչեր, օգնութեան խեղդուկ աղաղակներ եւ լաց ու կոծեր: Փլչող քարերու եւ հողերու մէջ մինչեւ կոկորդը թաղուած առաքախտ զոհի մը գլուխը դուրս ցցուած էր եւ դեռ յեզուն կը շարժէր, հազիւ լսելի ձայն մը հանելով: Կիսափուլ պատի մը պատուհանէն մարդկային մարմին մը կախուած կը ճօճէր: Քիչ անդին կը նշմարուէր դուրս երկարած ոտք մը, մարմինը թաղուած հողերու եւ քարերու տակ: ձեռք մը դեռ կը շարժէր... Յիշազդեցիկ եւ ողբերգական տեսարան:

Զուրճի հրապարակին վրայ, ճանապարհներու յուշարձանին դիմաց, Դամաս փողոցի մուտքին վրայ կը գտնուի հին շէնք մը որուն Գ. յարկը պանդոկ էր եւ երկրորդը սրճարան - թատրոն, եւ կը կոչուէր Քէվքէպ - էլ - Շարգ: Վարի յարկը, անկիւնը, Ապու Աֆիֆ կոչուող նշանաւոր սրահն է, ուր գիշեր ցերեկ բազմաթիւ յաճախորդներ կ'այցելին թերթեւ ճաշ մը, պաղպաղակ կամ այլ զովացուցիչ առնելու համար: Քաղաքապետութիւնը, համաձայն Պէյրութի նոր յատակագծին, սկսեր Րօշիէն սկսելով մինչեւ հրապարակ պիտի ընդլայնէր այդ ճամբան, որով պիտի փլցուէր շէնքը: Սակայն կալուածատէր մեծահարուստ ճօրճ պէյ Թապէթի եւ քաղաքապետութեան միջեւ սկսած բանակցութիւնները վերջացած չէին դեռ եւ քանդումի գործողութիւններն ալ այդ պատճառաւ յետաձգուած էին, մինչ դիմացի կողմը, Սըրսօգներու պատկանող շէնքերը արդէն փլցուած էին:

Ապու Աֆիֆ, վարի յարկի սրահին ու ճաշարանին տէրը, կալուածատէրին հետ համաձայնութեան եկած էր՝ ընդարձակելու իր գրաւած խանութները: Անոր կից պարապ խանութ մը կար, որ պիտի միանար Ապու Աֆիֆի խանութին: Գործաւորներ սկսած էին աշխատանքի՝ քանդելու համար երկու խանութներու մէջ գտնուող քարէ պատերն ու կամարը:

Ժամը, ճիշդ 5ին, սոսկալի աղմուկով մը, յանկարծ, Քէվքէպ էլ Շարգի հսկայ շէնքը ամբողջ վերածուեցաւ եւ քար քարի վրայ չմնաց վերի երկու յարկերուն մէջ: Պանդոկն ու սրճարանը իրենց բոլոր գոյքերով, տանիքով, պատերով եւ բնակիչներով իջան յատակը եւ բոլորը խառնուեցան իրարու: Պանդոկի եւ սրճարանին մէջ գտնուող մարդիկ, որոնց թիւը մօտաւորապէս 60 կը հաշուուի, մնացին այդ ծանրութեան տակ:

Այդ միջոցին գետնայարկի խանութներուն մէջ գտնուող եւ ճամբայէն անցնող մարդիկ զարհուրանքով կը սկսին փախչիլ, լսելով խլացնող աղմուկը փլուզումի եւ տեսնելով ելեկտրական թելերու փշրումն ու գետին իյնալը, ինչպէս նաեւ անոնց պատճառած յանկարծակի փայլատակումներն ու ձայնը: Ոմանք կը վիրաւորուին, ոմանք օգնութիւն կը պոռան:

Շուտով կը հասնին հրշէջ խումբերն ու օգնութեան մարմինները եւ փրկութեան գործին կը սկսին: Իրարու ետեւէ կը հանուին փլատակներու տակէն զոհերու դիակները եւ կը փոխադրուին Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցը: Բազմաթիւ գործաւորներ կը հանուին վեր, վերցնելու համար փայտերն ու քարերը, որոնց տակ թաղուած էին դժբախտ զոհերը: Ժամեր կը տեւեն այդ աշխատանքները:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ *ԼԻՈՆԻ ՀԻՒՍԷՅՆԻԿԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

(իր կազմութեան 4րդ տարեդարձին առթիւ)

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30է մինչեւ առաւօտ

14 rue François Garcin Փ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով: Արեւել. նուագ. Ճաշելի մթնոլորտ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆրանսահայ կարմիր խաչի Իսիի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253, rue Jean Jacques Rousseauի դարմանատունը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է. կարեւոր օրակարգ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձով կամ ամսականով: Դիմել՝ Փ. *ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի*, 6, rue Blanqui, Փարիզ (13):

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՆԷԸ - ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Սերժ Թորոսեան: Այս դասախօսական ժողովին կը հրաւիրուին մասնաւորապէս «Մուրատ» խումբի բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Աղասի խումբի բոլոր ընկերները վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ ճիշդ ժամանակին, վերջացնելու համար մինչեւ ժամը 12ը:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ժողովատեղիին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀԱՅ ԿՐԹ. ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ անդամները եւ համակիրները, այսօր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 6ին, տեղւոյն ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔի անդամները եւ համակիրները, վաղը, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ, ժամը 4ին, Բաֆէ Նուայլ յարակից ժողովասրահին մէջ:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Կեդրոնական Վարչութեան անդամները, ինչպէս եւ Գահիրէի Կեդր. Վարչութեան նախագահ

ԲԺԻՇԿ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԸ ԻՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

« Յառաջ » բաժանորդներուն սահմանուած տոմսերէն ոչ մէկը շահեցաւ, դժբախտաբար:

Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, գնած ենք նաեւ հետեւեալ երեք տոմսերը, Ցրդ շարքէն, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

Ցրդ շարք թիւ	*28,474*	*շարք*	**Y.**
- - -	*54,726*	-	**X.**
- - -	*81,172*	-	**R.**

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՈՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Հայաստանեայ դասախօսական ժողով

կազմակերպուած՝ *ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պէլվիլի ծանօթ ժողովասրահին մէջ

120, Boulevard Belleville Métro Belleville

Դասախօսն է՝ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(Տնօրէն Սէվրի Մխիթարեան վարժարանին

Նիւթը՝ «ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ»

Կ'առնենայ՝ Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան նախագահ Գնդ. Յ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտքը ազատ է: Հանդէսը կը վերջանայ ժամը 10ին

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

Միայն 130 ֆրանք վճարելով անմիջապէս պիտի ստանաք ոչ միայն մեր հրատարակած *ՈՒԹԸ* հատորները. (*Ռ. Զարդարեան, Մելքոն Կիւրճեան, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Գեղամ Բարսեղեան, Արփիար Արփիարեան, Գր. Զօհրապ, Տ. Չէօքիւրեան եւ Օհան Կարօ*) որոնց իրական արժէքն է 170 ֆրանք, այլ նաեւ՝

ԼԻՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿԵԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ

մէկ տոմսակ, որուն արժէքն է 36ֆ լսնս. ֆլանք՝ վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝

ՄԱՐՏ 26ին ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Բացի *ԵՐԵՔ* մեծ պարգեւներէն, *4 միլիոն, մէկուկէս միլիոն ու մէկ միլիոն պելճիական ֆրանք, կան նաեւ* 2500ի մօտ ուրիշ մեծ ու փոքր պարգեւներ: փութացէք այժմէն ոչ եւ է ձեւով *ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ* 20

130 *ՖՐԱՆՔ ղրկել մեր հասցէին՝* **M. Barsamian**

121 Rue Marcadet. Paris (18)

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (6e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն. ամէն տեսակ գիրքեր

Արդիական կազմատուն *Տպագրական գործեր*

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ԽՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Dr. ès Sciences)

5, rue Pergolèse (Փէրկոլէզ), Փարիզ (16)

Մեթրօ՝ **Etoile, Obligado, Maillot.** *Հեռ.* **Kléber 78-21**

Դիմեցէք՝ ձեր շահերու պաշտպանութեան, իրաւական եւ վարչական խորհուրդներու, ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, նաթիւրալիզասիոնի, Ամերիկա մեկնելու, թարգմանութիւններու, փոխառութեան, կալուածական գործողութիւններու եւայլն.ի համար ամէն օր ժամը 10—12 եւ 17—19. Կիրակի օրեր ժամը 10—12

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամպարներով) հարսանիկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւայլն.ի դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie, K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie*

ԾԱԽՈՒԻ Է

ՄԵԿՆՈՒՄԻ պատճառով ծախու է ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը իր բոլոր կազմածներով: Բնակութեան համար երկու սենեակներ: Շատ դիւրամատչելի գին:

Դիմել՝ 29, Bld. de la Liberté, Lilas (Seine).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestine.

— Գարգին Նահարեան (Պաղըր Մադէնցի) կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին՝ Ղազար Նահարեանը, որուն հետ Ֆրանսայէն քանի մը տարի առաջ կը թղթակցէր: Կը խնդրուի իմացնել Յառաջի:

— Կը փնտռեն եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անունը՝ Նշան, մօր անունը Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդիս Նշան Թորոսեան, հօր անունը՝ Կարապետ որոնք 1919ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս: Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տատասէր մէկ-ծի քայլ եւ կը դարմանուէր բժշկիններու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունին իրենց մասին: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի. St. Arroman par Mirande. Gers. France.

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (83)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Պատերազմի սկզբնաւորութեան, երբ խնդրոյ առարկայ էր՝ թշնամի հողերու վրայ մեր չէթէներուն գործունէութիւնը, ճիշդ կ'ըլլար Թէշքիլաթի ինքնագլուխ գործելը: Բայց, երբ կարելի չէր ըլլար թշնամի հողերը գրաւուած պահել, եւ, ընդհակառակն, թշնամի ուժեր սկսեր էին մեր երկիրը մտնել, զինուորական տեսակէտէն ճիշդ չէր որ Թէշքիլաթը Մախսուսէն անկախ գործէր: Բանակին մտահոգութիւնն էր միջոցներ գտնել, թշնամին յառաջխաղացումը կասեցնելու համար: Անոր համար, պաշտպանութեան նոր գիծ մը կը պատրաստէր Տրապիզոնի շրջանին մէջ: Ամեն փաշան հոն հրամանատար, իսկ Քարա Վասըֆ պէյը սպայակոյտի նախագահ նշանակած էր: Անոնք երբ կ'աշխատէին պաշտպանութեան նոր գծին համար, բնականաբար չէին կրնար արտօնել որ իրենց առջեւ պատկին անզուսպ չէթէներ:

Հետեւաբար, Քարա Վասըֆ պէյ, ձեռքի տակի չէթէները կարգի ու կանոնի դրած եւ գանոնք բերած էր բանակին համար գործածելի վիճակի մը: Ամէն բանէ առաջ՝ Թէշքիլաթը Մախսուսէի Իհթիմանի թաւլին տէր եղած էր 10րդ զօրաբանակը: Ինչպէս գրեցինք աւելի առաջ, Թէշքիլաթը Մախսուսէն բանակին հետ կը յարաբերէր Թէշքիլաթի ջոկատներու հրամանատար Եալըն պէյի միջոցաւ: Հիլմի պէյ, չհանդուրժելով ասոր, չարուհնակարար կ'ըսէր:

« Ջիդերուս կը դպի այն պարագան որ Թէշքիլաթը Մախսուսէն կը նկատուի իբրեւ ջոկատ: Եթէ վերադառնալ առանց բարելաւելու այս վիճակը, զուր եկած պիտի ըլլամ: Եթէ չյարմարիմ, ես պիտի չկարենամ պաշտպանել [illegible]ան խաղալիկ դառնալ եւ պիտի վերադառնամ »:

Ասոր նման հետագիրներ կը տեղացնէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյի: Այդ միջոցին, Թէշքիլաթը Մախսուսէի բոլոր ջոկատները, ռուս յարձակումներուն առջեւ, հաւաքուած էին Մելօ:

Հոն կը գտնուէր նաեւ Հիլմի պէյ, որ հեռագրով մը ուղղուած՝ Պէհաէտտին պէյի, կրկին կը յիշեցնէր թէ՝ այդ խնդիրը պէտք է Պոլսոյ մէջ լուծել: Բայց, Թէշքիլաթը Մախսուսէն այլեւս բոլորովին ուրիշ ձեւ էր առած: Քէմալ պէյ, վերջին կռիւներուն եւս մասնակցելէ յետոյ, արտօնութիւն առած եւ մեկնած էր Պոլիս: Ռըզվանտէ, Արտահանի մէջ փամփուշտ մը վիրաւորած էր իր ոտքը եւ մեծ ցաւ պատճառած էր, ու կ'երթար դարմանուելու: Շաքիր Նիազի պէյը եւս, որ Թէշքիլաթը Մախսուսէի մէջ տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի օգնականն էր եւ մինչեւ վերջին օրերը Արդուինի կը մնար, բժշկական տեղեկագիր մը առած եւ Մարաշ մեկնած էր, օգափոխութեան համար: Իսկ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Պոլսոյ մէջ, որոշած էր այլեւս հրաժարիլ Թէշքիլաթը Մախսուսէի արտաքին բշնամիներու վերաբերեալ գործերէն, եւ զբաղիլ երկրին ներքին թշնամիներով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԵՐԸ

Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Կարնոյ եւ Կովկասի մէջ չորս հինգ ամսուան իր բնակութեան ընթացքին շատ մը ճշմարտութեանց վկայ եղած էր: Հայերու վերաբերումը Թուրքիոյ հանդէպ, ինչպէս նաեւ Ռուս բանակին իրենց օժանդակութիւնը, Պէհաէտտին պէյի մէջ այն համոզումը գոյացուցած էին թէ՝ հարկ է ներքին թշնամիէն եւս վախնալ այնքան որքան արտաքին թշնամիէն: Ներքին Հայերը, հրոսակային կազմակերպութեամբ, կը ջանային մեր բանակին կռնակը վտանգել եւ անոր նահանջի գիծը կտրել: Ձեռք անցուած էին կարգ մը կարեւոր հրահանգներ որոնք յատուկ էին հայ չէթէներուն: Այս հրահանգները, որոնք կը վերաբերէին հայ չէթէներու տարագայ շարժումներուն եւ ամէն ինչ ամենամանրամասնօրէն կը բովանդակէին, ստորեւ կը հրատարակենք, նկատի առնելով կարեւորութիւնը: (ԽՄԲ. — Ինչպէս կ'երեւայ, Անդրանիկի « Մարտական հրահանգներ »ն որ թարգմաներ կամ յարմարցուցեր են, իբրեւ փաստ...):

« Մարտական խումբի ուժն ու կարգապահութիւնը կը կայանայ հետեւեալ պարագաներուն մէջ.—

« Մարտական խումբի առաջին պարտականութիւնն է միշտ պատրաստ գտնուիլ, երկրորդ պարտականութիւնն է իր ուժերը կարենալ պահպանել, իսկ երրորդ պարտականութիւնն է իր գործերուն ու շարժումներուն մէջ արագ շարժիլ, ու, միանգամայն, իր կարգապահութիւնն ու կրթութիւնը անվթար պահել:

« Եթէ հրոսախումբը անկանոն գործեր ու շարժումներ կատարեն, Թուրքերը կը յաջողին երեւան հանել անոնց շատ մը շարժումները: Որովհետեւ, անոնք մասնաւոր հրահանգներ ունին այս մասին: Հետեւաբար, հարկ է որ հրոսախումբի մարտական խումբերը այնքան շատ չյարգեն հին օրէնքները: Անս այս պարագաները նկատի առնելով կը հրաւիրենք հետեւիլ յետագայ թելադրութեանց.—

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

« 1 — Մարտական խումբերը պիտի շրջին գիշերը, իսկ իրենց ցերեկուան շարժումները պիտի յատկացնեն անտառ ու ամայի վայրերուն: Օրինակ՝ անտառոտ տեղեր կարելի է շրջիլ:

Միայն թէ, շարժիլ սկսելէ առաջ, հարկ է կատարելապէս համոզուած ըլլալ թէ չէթէն չի հետապնդուիր հակառակ կողմէն: Այդպիսի շարժում մը պարագային, աւելի ապահով ըլլալու համար, զառիվեր ու մասնաւոր ճամբաներ պէտք է ընտրել եւ կամ ուղղակի որոշուած վայրը դիմելու է

« 2 — Երբ չէթէն զառիվայրեր կ'իջնէ, յառաջ պիտի քշէ հետախուզական խումբ մը որ պիտի բաղկանայ 2 — 3 հայդուկներէ: Այս խումբը, որ ճամբորդ պահակ կամ հետախուզող թեւ կը կոչուի, բուն խումբէն որոշ հեռաւորութեամբ մը կը շարժի ու պահովութեան տակ կ'առնէ այն վայրերը ուրկէ պիտի անցնի խումբը: Հրոսախումբը միայն այս կերպով դարանի մէջ չիյնար եւ ինքզինք կը փրկէ:

« Երբեք պէտք չէ մոռնալ սա պարագան թէ Թուրքերը չափազանց կարեւորութիւն կուտան դարանին:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	180 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
25
ՄԱՐՏ
DIMANCHE
25 Mars
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2454 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԵՐԱՆ ԵՒ ԴԱՇՏԻ ՔԱՒԱԿՆԵՐԸ

Ծաղկազարդի այս ծիծղուն կիրակին — այսպիսի կիրակի մը — մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլար բուռ մը ծաղիկ տանիլ հօղմբունք, եւ ցանել հողակոյտէ հողակոյտ։

Բայց, ո՞ւր են այդ հողակոյտները։

Ո՞ւր ինկան, ո՞ր լերան, դաշտին, ձորին, գետին, անապատին կամ խորշին մէջ շիջեցան մեր մեռելները յայտնի թէ անյայտ...

Աւանդութեան Աստուածը մէկ տղայ ունէր, եւ ան ալ գիտէր թէ յարութիւն պիտի առնէ մահուընէն երեք օր յետոյ։

Մեր մեռելները ոչ միայն գիտէին թէ ամէն ինչ կը վերջանայ գերեզմանէն անդին, այլ գերեզման ալ չունեցան։

Եւ մենք որ կ'ապրինք, մենք ալ չպիտի գիտնանք թէ ո՛վ ուր ինկաւ։ Ինչպէս չգիտցանք եւ չպիտի գիտնանք թէ ո՛րն է բուն թիւր զոհերուն...

Զոհնեալով միջոց պարբերաբար ուխտի երթալու եւ ծաղիկ ցանելու, վշտի եւ ներշնչման ծաղիկներ քաղելու, անհատապէս, այս պողոտաներուն վրայ, մեր մխիթարութիւնը կը փնտռենք յիշատակի տօներու մէջ,— երեկոյթ, ցերեկոյթ, երգ, նուագ, ճառ, հացցէ եւ ծափ...

Անշուշտ, քանի մը ժամուան համար։

Ո՞ր եւ է գաղութի ո՞ր սրահը պիտի կրնար կատարել պարզ հողակոյտի մը դերը, փոքր փորող բրիչին պէս փորփրելով մեր սիրտն ու հոգին, որպէսզի արմատ բռնէին վշտի եւ ներշնչման ծաղիկները։

Եւ սակայն, անհրաժեշտ են, անհրաժե՛շտ են այս պզտիկ մխիթարութիւններն ալ,— յիշատակի տօն — այս պողոտաներուն վրայ եւ այլուր, ո՛ր եւ է սրահի կամ տաղաւարի մէջ։

Անոնք ալ մաս կը կազմեն մեր ինքնապաշտպանութեան ազդակներուն, իբրեւ արծարծում։

Մենք ինչո՞վ պիտի դիմանայինք համայնակուլ յորձանքին, հարթիչ գլանին եւ այն ակնախտիղ հրապոյրներուն որ կը թմրեցնեն ոչ միայն աչքերը, այլ եւ ոտքերը։

Ի՞նչպէս պիտի կրնայինք մեր պատմութեան, նոյն իսկ մեր գոյութեան կապել այն սերունդը որ կը մաշի արդէն եւ այն որ պիտի հասնի, կը հասնի...

Այդ մտահոգութեամբ է որ, այսօր, Պուա Քոլոմպի մեր տղաքը սարքեր են յիշատակի տօն մը, Սեբաստացի Մուրատի մահուան 15ամեակին առթիւ։ (Կանխելով բուն թուականը)։

Մուրա՜տ ... Բայց կարելի՞ է երկու խօսքով եւ հեւ ի հեւ պատկերացնել այդ անձման դէմքը, յեղափոխական յանդգնութեան՝ վճռականութեան եւ անձնուիրութեան մարմնացումը։

Մէկ խօսք միայն,— գիւղի, լերան եւ դաշտի զաւակն էր Մուրատ, հարազատ ծնունդը հայկական միջավայրին։ Եւ ատով իսկ՝ արի եւ առաքինի։

Եւ երբ աւելցնենք թէ Մուրատը գրոց-բրոց չէր, տուած կ'ըլլանք, նաեւ, ամէնէն արտայայտիչ գիծը իր անկեղծութեան, քաջութեան եւ մեծութեան։

— «Ես», մենք ուսում չունինք, ժողովուրդի տգէտ զաւակ ենք, անկ պակաս կը ներէք»...։

Մուրատները, Մուրատնե՛րն էին որ գոյն տուին մեր կեանքին, բովանդակութիւն դրին անոր մէջ, «ժողովուրդի տգէտ զաւակի» բազուկին ուժն ու բնածին ուշիմութիւնը հակադրելով գրիչ գրոյն «ուսումնական» յուսակնութեանց։

Այդպիսի տիպար մըն էր, նաեւ, Հրայրը (Դժոխք), որու կեանքէն քանի մը յատկանշական դրուագներ պատմեց, այս չաբթու, Սասունցի Մուրատը։

Լերան եւ դաշտի զաւակ, ուսում առած բայց ոչ այնպէս կոչուած ուսումնական, Հրայրն ալ նոյն ոգին չէ՞ր որ կ'արտայայտէր իր ամէն մէկ խօսքին ու գործին մէջ։

Օրուան այս ժամուն, պատգամի մը պէս չե՞ն հնչեր իր խօսքերը, Դրօշակ - Հնչակ վէճերուն առթիւ.

— «Մենք այդ երկու կուսակցութեանց անջատ անջատ ուժերով չենք կրնար կռուիլ, այլ մեզի անհրաժեշտ է միացեալ ազգային ճակատ մը, որպէսզի կարենանք մեր ազգի բոլոր տարրերը եւ հոսանքները ամփոփել»։

Իբրեւ հարազատ ծնունդը իր միջավայրին, իբրեւ լերան եւ դաշտի զաւակ, Հրայրը բուն իսկ ժողովուրդին արտայայտութիւնն ու ոգիմտութիւնը չէ՞ր որ կ'արտայայտէր, ըմբոստանալով դուրսէն եկած գործիչներու լիազօրութեան դէմ.

— «Եթէ Մուրատի (Պօյաճեան) տեղ այդ օրուան (1894) պատասխանատու գործիչ ըլլար Ղուկաս վարդապետ մը կամ Մարգար վարժապետ մը, այսօր Սասունցիներու վիճակը այսպէս չէր ըլլար, որովհետեւ անոնք Սասունցիներուն չպիտի ըսէին թէ կռուեցէք, մեր ռազմագիտութիւնը եւ օգնութիւնը կովկասէն շուտով կը հասնի. այլ պիտի ըսէին,— Սիրելի հայրենակիցներ, մեր ամբողջ ուժը այս ութ պէրտանկան է (հրացան), եւ ձեր մօտ եղած հատուկտոր «չախմախլիներ»ը։ Մենք ոչ միայն այս ութ պէրտանկայով չենք կրնար դիմադրել թուրք կանոնաւոր բանակին եւ քիւրտ խուժանին, այլ եւ 800 պէրտանկայով ալ չենք կրնար դիմադրել, եթէ երբեք պատեհ առիթ չըստեղծուի»։

Չէ՞ք ընդունիր թէ այսօր իսկ, երեսուն-քառասուն տարի յետոյ, մենք տասնապատիկ աւելի արժանի ենք լերան եւ դաշտի զաւակներու այս կոպիտ այլ իսկապէս յեղափոխական ատաղին։ Եւ կարօտ՝ անոնց սուր նայուածքին ու ինքնաբոյս, անարուեստ իմաստութեան։

Յիշատակի տօները կը ծառայեն իբրեւ փառաբանութիւն մարտական առաքինութեանց եւ արդար հպարտութեան։

Անարդարութի՞ւն է պահանջել որ անոնք, այդ պարբերական տօները, միեւնոյնատեն ծառայեն իբրեւ մղիչ ուժ՝ կրկին եւ կրկին կարդալու, սերտելու եւ վերլուծելու բուն իմաստութեան գիրքը,— հարազատ ձայնը լերան եւ դաշտին, չխառնելով զայն ադամանդական պայքարին, որ շատ ու շատ եղծուեցաւ գիրքերով եւ թիւանդոյ դիտակներով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՐՏԱՆԱՒ ՊԻՏԻ ՇԻՆԷ, 100 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԴՐԱՄ ՊԻՏԻ ՏԱՅ ԵՒ ... ՀՈՂ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՅ

Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, Ճափոն դարձեալ յաջողած է յաղթել Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն, առեւտրական ձեռնարկներ ապահովելով Թուրքիոյ մէջ

Այսպէս, կը հաւաստեն թէ թրքական նոր մարտանաւերուն շինութիւնը յանձնուած է կամ պիտի յանձնուի Ճափոնի։ Համաձայն կազմուած ծրագրին, Ճափոն պիտի շինէ երկու յածանաւեր՝ 10.000 թօն տարողութեամբ, չորս թորփիլահալածներ, չորս սուզանաւեր եւ երկու եզերապահ նաւեր, ինչպէս եւ շարք մը փոքր նաւեր։ Այս շինութեանց համար Ճափոն Թուրքիոյ պիտի տրամադրէ 100 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը, որուն հարիւրին 80ը պիտի ծախսուի Ճափոնի մէջ

Այս փոխառութեան դիմաց, Թուրքիա ճափոնական ընկերութեան մը վարձու պիտի տայ 100,000 քառակուսի արտավար տարածութեամբ հող, Անատոլուի մէջ, բամպակ եւ պտուղ մշակելու համար։ Ասիկա պիտի ըլլայ ուղղակի հարուած մը՝ Եգիպտոսի եւ առաւելապէս մըն ալ Հնդկաստանի անգլիական շահերուն։

Էնկիւրիի անգլիական դեսպանատան առեւտրական կցորդը Լոնտոն եկած է, խորհրդակցելու համար Ճափոնի այս մրցակցութեան մասին, որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ։

Երկու երեսփոխան եւ երկու ծերակուտական ևս կ'իյնան սեւ ցանկին մէջ

ՈՒ՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՑԱՆԳԻ ՍԹԱՎԻՑՔԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԳՈՅՑԸ...

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը դատական նախարարին յղեց երկու ծերակուտականներու եւ երկու երեսփոխաններու վկայութիւնները, իհարկէ օրինական գործողութիւններ կատարելու համար։

Անոնք են,— երեսփոխան Կասթօն Իւլէն, (Նախկին խորհրդական պատերազմական նախարարութեան), Լուի Փրուօթ, ծերակուտականներ Փիւէ եւ Ժան Դոէն։ Դատական նախարարը ընդհ. դատախազին յանձնեց թղթածրարը որ իր կարգին պիտի հաղորդէ հարցաքննիչ դատաւորին։ Եթէ այս վերջինը ամբաստանութեան հիմքեր գտնէ, պիտի պահանջուի եւ առնել չորս մեղադրեալներուն խորհրդարանական առանձնաշնորհը, որպէսզի կարելի ըլլայ հարցաքննել։ Եթէ այդպիսի պահանջ մը գրուի, երեսփ. ժողովը բացարիկ նիստ պիտի գումարէ, որոշում տալու համար։

Քննիչ յանձնաժողովին մէջ տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան այս չորս անձերու մասին։ Ոմանք գիտել կուտային թէ ուղղակի ամբաստանութիւն մը չկայ անոնց դէմ, թէեւ իրենց իսկ վկայութիւնները կը հաստատեն թէ յարաբերութիւններ ունէին Սթավիցքիի հետ։

Հետապնդումներ զօրավարին եւ բժիշկ Ք.ի դէմ

Իբրեւ հետեւանք նախընթաց օր կատարուած խուզարկութեանց, հարցաքննիչ դատաւորը որոշեց հետապնդումներ կատարել Զօր. Պառտի տը Ֆուգոնի եւ բժիշկ Ք.ի դէմ։

Առաջինը Սթավիցքի ընկերութեանց վարչական խորհուրդին անդամ եղած ըլլալով, կ'ամբաստանուի իր քաղաքական ազդեցութիւնը չարաչար գործածած ըլլալու մեղքով։ Ինչպէս գրած էինք, խուզարկութեանց ատեն բազմաթիւ կարեւոր թուղթեր գտնուեցան իր բնակարանին մէջ։ Երկրորդ ամբաստանութիւնը՝ անծանօթի մը դէմ՝ այն է թէ սուտ վկայագիրներ տրուած են Սթավիցքիի առողջական վիճակի մասին, դատական հետապնդումէ փրկելու համար զայն։ Այս կտակը ուղղուած է Տօքթ. Վաշէի դէմ, որ 25,000 ֆրանք ստացած էր Սթավիցքիէն։

Ինչպէս կը յիշուի, բժիշկին անունը խառնուած է նաեւ երեսփոխան Կալմոյի հետ։

Այս երեսփոխանը մնաց խորհրդաւոր պարագաներու մէջ եւ կը կարծուի թէ Սթավիցքին սպաննել տուած է, սիրային եւ դրամական պատճառներով. Տիկին Կալմօ լրագիրներէն իմացած ըլլալով այս նորութիւնը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլին

— «Ես երբեք չէի գիտեր թէ ամուսինս առեւտրական կապեր ունի Սթավիցքիի հետ։ Ամէն պարագայի մէջ, ես երբեք անձամբ տեսած չեմ Սթավիցքին։ Միշտ զուրգուրանքով կը պահեմ կարգ մը փաստաթուղթեր՝ Կալմոյի մահուան մասին։ Մերժեցի զանոնք յանձնել նոյնիսկ հաշտարար դատաւորին, երբ եկած էր պահանջելու։ Թուղթերուն մէջ կը գտնուի Տօքթ. Փառիի տեղեկագիրը որ կտոր կտոր եղած էր, բայց ես կրցայ փակցնել եւ վերակազմել։ Այդ տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ ամուսնիս ողին այրած էր մէկ մեթր երկայնութեամբ, շատ զօրաւոր թոյնի մը ներգործութեամբ։ Կալմոյի մահէն յետոյ Քայէնի քաղաքապետը շատ կարեւոր թուղթեր դրկեց իմ հասցէիս, բայց երբեք ձեռքս չհասան։ 1926ին, երբ ամուսինս Փարիզ էր, մեր տունը եկաւ Տօքթ. Վաշէ։ Զղացողիս վիճակ մը ունէր։ Ուզեց ամուսնիս սենեակը ելլել, ծրար մը առնելու համար, անոր իսկ յանձնարարութեամբ։ Սենեակը տակնուվրայ ըրաւ եւ բան չգտաւ։ Ցետոյ եկաւ գնաց ակներեւ գծգռութեամբ։ Տօքթ. Վաշէ դղեակին մէջ էր տակաւին, երբ հեռագիր մը ստացայ ամուսնէս որ բացարձակապէս կ'արգիլէր ո՛ր եւ է բան յանձնել բժշկին։ Ես համոզուած եմ թէ ամուսինս թունաւորուած է»։

Սուրիա-Պաղեստինի երկաթուղին

Փարիզէն Պէյրութ եւ յետոյ Հալէպ գացած է Երկաթուղիներու Ընկերութեանց Ներկայացուցիչը, Պ. Պուրժուա։ Անիկէ պիտի անցնի Նըսէպին՝ ուսումնասիրելու համար Սուրիայէն Պաղեստին երկարելիք երկաթուղիին հնարաւորութիւնները։

Պ. Պուրժուա լրացնելէ վերջ իր ուսումնասիրութիւնները, պիտի դառնայ Ֆրանսա, ներկայացնելու համար իր տեղեկագիրը։ Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւատան թէ շինութիւնները կը սկսին յառաջիկայ մայիսին։ Մասնագէտ երկրաչափներու խումբ մը պիտի ճզգէ շոգեկառքի անցնելիք ճամբան եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ։

ՄՈՒՐԱՏ (Խրիմեան, Սեբաստացի)

(Հերոսին մահուան 15ամեակին առթիւ յիշատակի տօն մը կը կատարուի այսօր, Պուա Քոլոմպի մէջ։ Մանրամասնութիւնները տեսնել Դ. էջ)։

Շոթանի Հարցաքննութիւնը

Քննիչ յանձնաժողովը ուրբաթ օր լսեց նախկին վարչապետ Շոթանը եւ Ապահովութեան Տեսուչը, Թոմէ։

Հարցաքննութիւնը սահմանափակուեցաւ խազարաններու մտնելու համար Սթավիցքիի տրուած նոր արտօնութեան վրայ։ Նախկին վարչապետը, որ այն ատեն ներքին նախարար էր, նոր բան մը չաւելցուց իր առաջին յայտարարութիւններուն վրայ։ Պատմեց թէ Ապահովութեան Տեսուչը (Թոմէ) իրեն հաղորդած էր որ «Լա Վոլոնթէ» թերթին տնօրէնը միջնորդած է ի նպաստ Սթավիցքիի, հետեւաբար արտօնագիրը տրուեցաւ։ Խոստովանեցաւ թէ գիտէր որ իր նախորդը, Ալպէռ Մաքիէօ արտօնագիրը ստորագրած, բայց զայրակը նետած էր։ Աւելցուց թէ ինք չէր գիտեր որ գաղտնի ոստիկան մը ուժգնօրէն խնդրած էր չտալ այդ արտօնութիւնը։

Ապահովութեան նախկին տեսուչն ալ կրկնեց իր առաջին յայտարարութիւնները

Միեւնոյն նիստին մէջ էր որ լսուեցաւ ծերակուտական Օռէն, որ խոստովանեցաւ թէ կը ճանչնար «պարոն Ալեքսանդրը», թէ ան միշտ քաղաքական եւ բեւեռներու, նոյնիսկ նախկին նախագահ Միլրանի անունը կուտար, չլացնելու համար։ Քննիչներէն մէկը դիտել տուաւ թէ Պ. Օռէն 1933 նոյեմբերին այցելած է ելմտական նախարարին, միջնորդութիւն մը կատարելու համար ի նպաստ հունգարական պարտաթուղթերուն, ընկերակցութեամբ ամբաստանեալ փաստաբան Կոյիէի, թէ ինքն ալ փաստաբանը եղած է երեսփոխան Կալմոյի եղբօր։ Իր պատասխանները գոհացում չտուին քննիչներուն։

Ֆրանսա կը մերժէ Գերմանիոյ վերազինումը

Ֆրանսական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ իր վերջին ծանուցագիրը, իբրեւ պատասխան անգլիական ծանուցագրին։

Այս պատասխանն ալ բան մը չի փոխեր կացութենէն։ Ֆրանսա կը յայտարարէ թէ պատրաստ է ստորագրելու զինաթափութեան պայմանագիր մը, բայց բոլորովին կը մերժէ կրճատել իր սպառազինութիւնները, երբ Գերմանիան վերազինման ճամբան բռնած է։

Ծանուցագիրը շատ երկար է եւ հաշտարար, բայց վճռապէս կը պնդէ Ֆրանսայի տեսակէտներուն վրայ։ Պատրաստակամութիւն կը յայտնէ համաձայնելու Գերմանիոյ հետ, բայց չընդունիր որ Գերմանիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն՝ պատրուակ ծառայէ նոր իրաւունքներ տալու Գերմանիոյ, միեւնոյն ատեն նոր զոհողութիւններ պահանջելով Ֆրանսայէն։ Այս առթիւ ծանուցագիրը կը յիշեցնէ թէ՝ ամէն անգամ որ Ֆրանսա նոր զոհողութիւն մը կ'ընէ, դաշնագրի նոր բռնաբարում մը տեղի կ'ունենայ։ Ֆրանսական տեսակէտով, կարեւորը պարզ խորհրդակցական դաշինք մը չէ, այլ ընդհանուր համաձայնութիւն մը որ պարունակէ վերջնական պատիժներ՝ պայմանագիրը խախտողներուն դէմ։ Այդպիսի համաձայնութեան մը շնորհիւ, երբ որ եւ է վտանգ սպառնայ պետութեան մը ապահովութեան դէմ, պետութիւնները պիտի կրնան հաւաքաբար միջոցներ ձեռք առնել յանցապարտ ազգին դէմ։ Այդ հաւաքական ձեռնարկը աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ, եթէ պայմանագրի խախտումը վերածուի յարձակման։ Վերջապէս, Ֆրանսա նորէն կը յիշեցնէ թէ այս բոլոր տնօրինութեանց միակ աղբիւր օրկանը Ազգերու Դաշնակցութիւնն է, հետեւաբար, եթէ Գերմանիան անկեղծ է, լաւագոյն ապացոյցը այն պիտի ըլլայ որ վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Այդ վերադարձը պիտի հարթէ ճամբան։

Ծանուցագիրը նորէն կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսա շատոնց ապացուցած է իր ուղղամտութիւնը, 1920էն մինչեւ 1932 հարիւրին 66 կրճատելով զինուորական ծառայութիւնը, հարիւրին յիսուն՝ բանակին զօրամասերը, հարիւրին քսանեւհինգ՝ զինուորներու թիւը, իսկ զինուորական ծախքերէն զեղչած է 2,500,000,000 ֆրանք, 1932 — 1933ին։

Գործադուլի սպառնալիք Ամերիկայի մէջ

Քանի մը օր է ի վեր, նախագահ Ռուզվէլթ գերագոյն ճիգեր կը թափէ, կանխելու համար վիթխարի գործադուլ մը, ինքնաշարժի 250,000 բանուորներ վերջնագիր տուած են։ Բանակցութեանց ընթացքին Տիթրոյթի գործարանատէրները յայտնեցին թէ պատրաստ են հին աշխատավարձքը պահելով, շաբաթական աշխատանքը իջեցնել 36 ժամուան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՇԱՐԺԱՌԻԹԸ

Թուրքիա, Դաշնակիցները եւ մեծ Հայաստան

Շարունակելով իր դասախօսութիւնները թրքական յեղափոխութեան մասին, կրթական գործավար Հիքմէթ պէյ կ'ըսէ —

Ընդհ. պատերազմին իսկական շարժառիթը աֆրիկեան Տրիպոլսոյ արշաւանքն է: Պալքանեան եւ ընդհ. պատերազմը վերջը եղաւ:

Ի՞նչպէս ծագում առաւ ընդհ. պատերազմը:

Իտալացիները շիտակ - շիտակ չգացին: 1887 Թուականին, Իտալացիները Անգլիոյ եւ Աւստրիոյ հետ դաշինք կը կնքեն: Անգլիա, Տրիպոլսոյ մէջ Իտալիոյ, եւ Իտալիան ալ Եգիպտոսի մէջ Անգլիոյ օժանդակած է:

1891ին եւ 1902ին Եռրեակ Համաձայնութիւն կոչուած դաշինքները կնքուեցան: Գերմանիա եւ Աւստրիա ալ Իտալիոյ այս իրաւունքը ճանչցան:

1900 եւ 1902 Թուականներուն, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ պայմանագրութիւն մը ստորագրուեցաւ: Այս պայմանագրութեան համաձայն, Մարոքի Ֆրանսական իրաւունքները ճանչցուեցան Իտալիոյ կողմէ. Ֆրանսան ալ փոխադարձաբար ճանչցաւ Իտալիոյ իրաւունքը Տրիպոլսոյ վրայ:

1909ին համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ Իտալիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ: Ռուսերն ալ իրենց կարգին կը ճանչնային իտալական այս իրաւունքը: Միւս կողմէ Իտալացիներուն խոստացան Նեղուցներուն բացումը ապահովել Ռուսիոյ առջեւ:

Այս կերպով բազմաթիւ իրաւունքներ միանգամայն կը ճանչցուէին: Այլեւս Տրիպոլիսը կը համարուէր Իտալիոյ իրաւունքը: 1911ին աֆրիկեան Տրիպոլիսը կը գրաւուի:

Հիքմէթ պէյ կը գանգատի թէ՝ այս իրաւունքներուն համար Տրիպոլսոյ ժողովուրդին կամքը երբեք չէ հարցուած: «Այդ տեսակ հարցում մը ծիծաղելի պիտի ըլլար»:

Շատ բարի, բայց արդեօ՞ք իրենք նոյն այդ հարցումը տալու ձանձրոյթը յանձն առած են ժամանակին, նոյն այդ Տրիպոլսոյ գրաւման առեն: Ասիոյ տափաստաններէն գաղթելով, Փոքր Ասիոյ կանաչաւուն արօտավայրերն ու մինչեւ Վիէննայի դուռները արշաւող Թրքական բարբարոս ցեղերը, երբեւիցէ այս հարցումը ուղղեցի՞ն իրենց տիրապետութեան տակ ինկած ժողովուրդներուն:

«Այս տեսակ հարցում մը ծիծաղելի պիտի ըլլար» ի հարկէ:

Հիքմէթ պէյ յետոյ կ'անցնի 1914ին պայթած ընդհ. պատերազմին սկզբնաւորութեան:

— «Տակաւին նոր դուրս ելած էինք պալքանեան պատերազմէն: Մեր երկիրը անցնելիք պատերազմ մը եղած է այս: Մինչեւ Պոլիս նահանջեցինք: Հազիւ կրցանք Չաթալճայի մէջ ամրանալ: Ասոր պատճառը քաղաքական անճարակութիւններն ու բանակին մէջ քաղաքականութեան մուտք գործելը եղած են: Սպաները ազդեցութիւն ի գործ կը դնէին դահլիճին վրայ: Այս պատերազմէն վերջ այն կարծիքը կը տիրէր թէ՝ Թուրք ժողովուրդը ապականած է: Թուրքիան կարելի է գրաւել. բաժնուեցաւ. Քաղաքական խօսակցութիւնները սկսան: Այս միջոցին ծագեցաւ ընդհ. պատերազմը»:

Հիքմէթ պէյ այն կարծիքը կը յայտնէ թէ՝ մեծ պատերազմին մասնակցող պետութիւններէն Ռուսիա, չէր ուզեր որ Թուրքիա պատերազմի մտնէ, որովհետեւ Նեղուցները պիտի փակուէին եւ Կովկասի մէջ ճնշման պիտի ենթարկուէր: Այս տեսակէտը հիմնուած է ցարական Ռուսիոյ գաղտնի փաստաթուղթերուն վրայ:

Գալով Անգլիացիներուն, անոնք ուզած են որ Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցութիւնը ժամանակ մը ուշանայ, որովհետեւ Սուէզի ջրանցքէն իրենց բանակը անցընելէ յետոյ, Թուրքիոյ պատերազմի մտնելուն մէջ անպատեհութիւն մը չէին տեսած:

1914ին, կ'ըսէ Հիքմէթ պէյ, Թրքական նաւատորմը պատերազմեցաւ Ռուսերուն հետ: Այսինքն Ֆրանսացիները եւ Անգլիացիները, Օսմ. պետութեան պատերազմի մտնելը անտարբերութեամբ դիմաւորեցին: Մեծ կարեւորութիւն չէին ընծայեր: Բայց այս մտայնութիւնը շատ սուղ արժեց եւրոպական պետութիւններուն: Եւրոպայի այսօրուան կացութեան պատճառը, դարձեալ այս մտայնութիւնն է:

Չորս տարի տեւող պատերազմի ընթացքին, մեր սահմաններուն վրայ զրկած են 2–3 միլիոննոց բանակ: Բնականաբար այս զինուորները հեռու մնացին գերմանական ճակատէն:

Չըրչիլ «Համաշխարհային տագնապը» գրքին մէջ կ'ըսէ — «Եթէ մէկ զօրաբաժին աւելի ըլլար, Նեղուցներէն կրնայինք անցնիլ»: Մինչդեռ չկրցան անցնիլ: Թշնամիները հաշուելով զինուոր կը բերէին: Սակայն Թուրք դիմադրական կորովը անչափելի ըլլալու աստիճան բարձր էր:

Նեղուցները փակուելէն յետոյ Ռուսիա առանց ռազմանիւթի մնաց: Միայն հիւսիսային ծովին միջոցաւ կրցաւ ռազմանիւթ ստանալ: Տասը միլիոննոց բանակի մը համար, մէկ ճամբով ռազմանիւթ հասցնել բաւարար չէր: Ռուսիա շուտով դժուարութեանց մատնուեցաւ: Ետ մնաց նաեւ անտեսապէս. չկրցաւ նախանիւթ արտածել: Առաջին իսկ տարին պատերազմելու անկարողութեան մատնուեցաւ: Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցութիւնը պատճառ եղաւ որ պատերազմը երկու տարի աւելի տեւէ:

Գերմանիա, Պելճիքա, Անգլիա առանց ուտելիքի մնացին: Գերմանիա պաշարուած էր: Պելճիքա գրաւուած:

Անգլիա իր բոլոր միջոցները պատերազմի համար գործածելու հարկադրուեցաւ: Աշխարհ զրկուեցաւ ճարտարարուեստական արտադրութիւններէն: Ամէն կողմ նորանոր գործարաններ սկսան բացուիլ: Ամերիկայի, Ճափոնի, Իտալիոյ մէջ հիմնուեցան գործարաններ:

Դաշնակից պետութիւնները կարօտ մնացին գաղթավայրի բնիկներուն: Մէկ կողմէ անոնցմէ օգտուիլ եւ միւս կողմէ զանոնք զսպել պէտք էր: Այս պատճառաւ, պետութիւնները կարգ մը խոստումներ շնորհեցին գաղթավայրերուն: Ասոնք ալ երես առին: Պատերազմի ծնունդ է նաեւ համայնավարութիւնը: Ան ատեն Եւրոպա բաժնուեցաւ երկուքի:

76ին Ռուսիա մեզի հետ պատերազմեցաւ: Ամէնքը մէյմէկ բան առին: Անգլիա՝ Կիպրոսը, Ֆրանսա՝ Թունուզը: Ամբողջ աշխարհի մէջ արթնցաւ բանուորական կեանք մը: Հիմնուած գործարանները շարունակեցին արտադրել, եւ սակայն այդ արտադրութեանց գնորդ չգտնուեցաւ: Տնտեսական տագնապը ծայր տուաւ 1928ին: Բայց տագնապէն առաջ միլիոնաւոր բանուորներ անգործ մնացած էին արդէն, իբրեւ հետեւանք պատերազմի ընթացքին բացուած բազմաթիւ գործարաններուն:

Իւրաքանչիւր պետութիւն հարկադրուեցաւ քիչ մը աւելի իրաւունք շնորհել գաղթավայրերուն: Կարելի չեղաւ զանոնք շահագործել առաջուան պէս:

Պատերազմի սկզբնաւորութեան, ճակատագրական մեծ սխալ մը գործեցին արեւմտեան պետութիւնները: Մահացու հարուած տուին իրենք իրենց:

Սեւրի դաշնագրին ստորագրութեան ատեն մեզի հետ վիճաբանութիւններ ունեցած էին: Երբ Բ. Դուռը առարկել սկսաւ, համաձայնականները Գ. Միլրանի բերնով հետեւեալ պատասխանը տուին.

— «Ձեր կառավարութեան պատասխանատուութիւնը մեծ է: Ծովային հաղորդակցութեան մեծ եւ կարեւոր ճամբայ մը փակելով, պատերազմին երկու տարի երկարաձգուելուն, միլիոնաւոր մարդոց եւ միլիոնաւոր դրամներուն զոհուելուն պատճառ եղաւ»:

Հիքմէթ պէյ քննութեան կ'ենթարկէ նաեւ Թուրքիոյ թշնամիներուն եւ բարեկամներուն բռնած դիրքը՝ պատերազմի սկզբնաւորութեան: Կ'ըսէ թէ՝ ինչպէս Անգլիա եւ Ֆրանսա, նոյնպէս զինակից Գերմանները չեն կրցած ըմբռնել՝ պատերազմին մէջ Թուրքիոյ ունենալիք ազդեցութիւնը: Լիւտէնտորֆ չէ գնահատած զինքը: Ան հաւատացած է միայն արագ պատերազմին (ծիհատը էքպէր): Յետոյ կ'աւելցնէ.

— «Տակաւին պատերազմի չմտած քափիթիւլասիոնները ջնջեցինք: Բայց Գերմանիա միւս պետութիւններուն հետ միասին բողոքեց»:

Պատերազմի միջոցին կարեւոր վէճեր ծագած են նաեւ Թուրքիոյ թշնամիներուն միջեւ: Իւրաքանչիւրը հետապնդած է անջատ քաղաքականութիւն մը: Գերմանիա իր ամբողջ ուժով կը ճնշէր Ֆրանսայի վրայ: Փարիզ վտանգուած էր: Ֆրանսա կ'ուզէր որ պատերազմին ամբողջ ծանրութիւնը կեդրոնանայ Ֆրանսայի մէջ: Ֆրանսայի շահը կը պահանջէր նաեւ որ Արեւելքի մէջ պատերազմ տեղի չունենայ, որովհետեւ պատերազմի հաւանական գաղթավայրերու աւարէն բաժին չպիտի ունենար: Չէր փափաքեր որ Թուրքիոյ դէմ արշաւանք կազմակերպուէր: Ընդհակառակն Անգլիա եւ Ռուսիա անմիջապէս Թուրքիոյ վրայ նետուիլ կ'ուզէին:

Անգլիոյ պարագան կը քննէ նաեւ ուրիշ անկիւնէ մը: Կ'ըսէ թէ՝ Անգլիա բաւարար զինուոր չունէր: Հնդկաստանէն բերած էր 150 հազար զինուոր: Գաղթային զինուորներու յաղթանակ ապահովելը վտանգաւոր էր: Պարտութեան պարագային ալ ուրիշ խնդիրներ կրնային ծագիլ: Որովհետեւ զինուորը եթէ ճերմակ Գերմանացիին յաղթէր, «Ես ճերմակին յաղթեցի» ըսելով կրնար պահանջկոտ դառնալ: Մինչդեռ Թուրքիա արեւելեան երկիր էր: Այդ պատճառով Հնդկական բանակը մեր վրայ արձակեցին:

Գալով Ռուսերուն, կ'ըսէ թէ՝ «Եթէ մենք Սարըղամըշի սխալը չգործէինք, Ռուսիոյ կացութիւնը կը դժուարանար: Մարտին երբ Նեղուցի արշաւանքները սկսան, բանակցումը ծայր տուաւ: Ռուսերը ըսին — Մենք Նեղուցները դարերէ ի վեր կը պահանջենք: Այս ուղղութեամբ դիմում կատարեցին Դաշնակիցներուն եւ պահանջեցին նաեւ Թրակիան եւ հիւսիսային Անատոլուն: 1914ին առաջին բաժանումը այս եղած է: Անգլիացիները ռուսական պահանջին կը պատասխանեն հետեւեալ ձեւով — Պոլիսը հռչակել ազատ նաւահանգիստ: Անատոլուի մէջ նկատի ունենալ մեր շահերը, եւ խալիֆայութեան հարցին լուծումն ալ ձգել իսլամներուն: Այս կը նշանակէր, ի հարկէ, Անգլիոյ ձգել, որովհետեւ իրենք իսլամ հպատակ շատ ունէին:

Ֆրանսայի առաջարկը անորոշ է — «Եթէ պատերազմը յաղթանակով վերջանայ, եւ մեր բոլոր ցանկութիւնները իրականանան, Ռուսիոյ այս իրաւունքը կը կատարենք»:

Այս բանակցութեանց ընթացքին քննութեան ենթարկուած է նաեւ Մեծ Հայաստանի մը կազմութեան հարցը: Այս Հայաստանը խիստ շատ տարածութիւն փոխած է: Առնել մը նկատի ունեցած են մինչեւ Մէրսին, Ալէքսանտրէթ երկարել սահմանները՝ ռուսական յառաջխաղացման արգելք ըլլալու նպատակով: Այս բանակցութիւնները ձեւակերպուած են 1915ի ապրիլին: Ռուսերուն կու տային Նեղուցներու շրջանակը. բաց ասոր տրուած է նաեւ Տրապիզոնի արեւմուտքը, Վանը, Պիթլիսը եւ Մուշը պարունակող տարածութիւնը: Համաձայնութեան մէջ այս է ռուսական բաժինը, բայց սահմանները չեն ճշդուած:

Ֆրանսական բաժինը, Կեսարիոյ, Խարբերդի, Մերսինի եւ Ատանայի շրջանն է:

Անգլիական բաժինը Միջագետք եւ ընդհանրապէս Ֆրանսական բաժնին հարաւային կողմը մնացած հողամասն է: Պաղեստինը պիտի ենթարկուէր միջազգային վարչութեան մը: Բաժանման այս բանակցութեանց ձեւակերպուած է Իտալիոյ պատերազմի մտնելէն առաջ: Իտալիոյ պատերազմի մտնելէն յետոյ բանակցութիւնները տարուած են գաղտնի:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի պետական մշակութային-պատմական թանգարանը նուէր ստացաւ նկարիչ Խաչատրեանի գործերէն 130 արտանկարներ Սպահանի «Ալի Ղափու» եւ «Չէհէլ Սոթունի» պալատներու Շահ - Աբասեան շրջանի որմնանկարներէն, 20 կտոր նկարի շրջանակցու փայտեր եւ արեւելեան հին ազգերու այբուբենական նշանագրերու գիրեր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՅՈՎ ՅԱՒԵՐԺԱՀԱՐՍԸ

(Հելլէն դիցաբանութենէն)

Յունոն, Ձեւսի կինը, աստուածօրէն նախանձոտ էր: Ու Ձեւս յաճախ առիթներ կը ստեղծէր՝ անոր նախանձը գրգռելով...

Օր մը, յանկարծ մթնեց, ու Յունոն կասկածեցաւ թէ Ձեւս նոր անհաւատարմութիւն մը կը գործէ եւ կ'ուզէ իրմէ գաղտնի պահել զայն: Մեկնեցուց ամպը, որ տարածուած էր երկինքին վրայ՝ սեւ կերպասի մը նման, եւ, իրապէս, տեսաւ որ իր անուղղելի ամուսինը նստած է գով առուի մը եզերքը, իսկ անոր քով՝ մատղաշ ձի մը:

Յունոն անմիջապէս կռահեց որ Ձեւս ձիու փոխակերպած է դիւթիչ ու նրբամարմին յաւերժահարս մը, որուն հետ հաճելի ժամանակ է անցուցած:

Ու սխալած չէր:

Մատղաշ ձին նոյնինքն Յովն էր, դուստրը Ինաքոսի, որուն սիրահարած էր Ձեւս: Բայց, տեսնելով որ իր կինը կը մօտենայ, աստուածներու հայրը գեղատեսիլ յաւերժահարսը փոխակերպած էր ձիու, որպէսզի խոյս տայ ամուսնական նախանձի ձանձրացուցիչ տեսարաններէ:

Յունոն մօտեցաւ իր ամուսնոյն, եւ իր նայուածքը կանգ առաւ գեղեցիկ ձիուն վրայ: Դիցուհին հմայուեցաւ անոր գեղեցկութենէն, եւ հարցուց թէ ո՞րունն է ան եւ ո՞ր ջոլիրին կը պատկանի:

Ձեւս, կանխելու համար շատ մը հարցումներ, ինչպէս նաեւ սուտի մէջ չբռնուելու համար, պատասխանեց թէ անիկա երկրի մէկ նոր ստեղծագործութիւնն է եւ թէ ինք ի վիճակի չէ աւելի ծանօթութիւններ տալու:

Յունոն, այդ պատասխանը օգտագործելով, իր ամուսինէն խնդրեց իրեն նուիրել այդ գեղեցիկ ձին, քանի որ ան, ըստ իր յայտարարութեան, տէր չունէր:

Ի՞նչ կրնար ընել Ձեւս:

Ան ստիպուեցաւ իր կնոջ տալ իր սիրուհին: Անկարող էր ուրիշ կերպ շարժիլ՝ առանց կասկած հրաւիրելու:

Ու Յունոնին նուիրեց նազելաճեմ ձին: Բայց, Յունոն չհանդարտացաւ: Անվերջ կասկածներ մրրկեցին զինքը: Ան ձին տարաւ Արգոսին, որպէսզի զայն պահէ եւ հսկէ անոր ամենափոքր շարժումին վրայ:

Արգոս իր գլխուն վրայ ունէր հարիւր աչքեր, իսկ քունի միջոցին կը խփէր միայն երկու աչքերը, որպէսզի կարենայ միշտ հսկել Յովի շարժումներուն:

Անոր կը հետեւէր ցերեկը, երբ ան կը ճարակէր մարգին մէջ, իսկ գիշերը անոր վրայ կը սեւեռէր իր իննսուն եւ ութ արթուն աչքերը:

Յով կ'ուզէր իր ձեռքերը կարկառել Արգոսին եւ աղաչել անոր. բայց, զուրկ էր ձեռքերէ:

Կ'ուզէր ցնցել անոր սիրտը՝ աղաչական բառերով, բայց անոր մարդկային խօսքը փոխակերպուած էր մեղմ վրնջիւնի մը: Ան իր հայրն ու քոյրերը կը տեսնէր գետին մօտ, ուր ինք կը ճարակէր, եւ կը ցանկար անոնց մօտենալ:

Ու կը մօտենար եւ կը լզէր երբ անոնք կ'ըսէին.

— Ի՞նչ գեղեցիկ ձի:

Ու չէին ճանչնար զայն: Հայրը բերաւ գիրկ մը ցողախոտ ... Ան մօտեցուց իր ձեռքը: Բայց ... ըսաւ.

— Ի՞նչ գեղեցիկ ձի:

Յով, յուսահատ, իր սմբակով աւազին վրայ գրեց իր անունը երկու գիրեր (Io — Յով): Եւ Ինաքոս միայն այն ատեն հասկցաւ ու ճանչցաւ իր աղջիկը: Դժբախտ հայրը ... անոր վիզը եւ լալագին բացագանչեց.

— Լաւ որ կրկին գտայ քեզ ... բախտ աղջիկս, հոգ չէ թէ ձիու կերպին տակ:

Բայց, Արգոս վազեց ու ձիուն ... մայեց իրեն հետեւիլ դէպի բարձունք մը, ուրկէ ինք կրնար տեսնել ամէն կողմ:

Ձեւսի սիրտը կը պատառէր այն ... ծումէն թէ, իր յանցանքին պատճառաւ, իր սիրուհին կը տառապէր: Կանչեց Հերմէսը, եւ հրամայեց որ ... աշխարհ ու խաբէ Արգոսը: Ան մէկ հագաւ իր թեւերը, թռաւ դէպի աշխարհ, եւ, հանելէ վերջ իր թեւերը, փոխակերպուեցաւ հովիւի եւ ուղղուեցաւ Արգոսի մօտ:

Ան կը մօտենար՝ նուագելով իր սիրելի սրինգը: Հերմէսի սրինգը կը կոչուէր Սիրինքս:

Արգոս, հմայուած, ականջ կու տար այդ աննման նուագին:

— Ով երիտասարդ հովիւ, — խօսեցաւ ... ուղղեց ան կերպարանափոխեալ աստուածին, — եկուր՝ նստէ քովս՝ այս ժայռին վրայ: Այս ամբողջ շրջանին մէջ ասկէ աւելի գեղեցիկ արօտավայր չկայ քու հօտիդ համար, որ, ... հոս՝ մօտ է, եւ իրական հանգիստ մը պիտի գտնէ:

Հերմէս նստաւ Արգոսին քով եւ սկսաւ անոր պատմել զանազան պատմութիւններ ... մասին: Ու պատմեց մինչեւ որ գիշերը իջաւ: Ետքը, նուագեց իր հովուական սրինգը, ուզելով քնացնել, այդ կերպով, հարիւրաչեայ հսկիչը: Բայց, ինչքան ալ հմայուէր ան այդ նուագէն, եւ որքան ալ փակէր իր աչքերը, այնուհանդերձ քանի կը մնային դեռ բաւականաչափ աչքեր, որոնցմով կրնայ հետեւիլ ամէն մէկ շարժումին ձիուն, զոր իրեն վստահած էր Յունոն:

Ուրիշ պատմութիւններու կարգին Հերմէս անոր պատմեց նաեւ թէ ինչպէս է հնարուած այն գործիքը որ ինք կը նուագէ:

«— Առնեսը յաւերժահարս մը կար ... ան, որուն անունն էր Սիրինքս: Անտառին նախապասարուն եւ ... կիսաստուածները խենդի պէս սիրահարուած էին անոր: Բայց ան ալ ... կը փոխադարձէր՝ հաւատարիմ մնալով կոյս Անահիտին եւ անոր պաշտամունքին: Զայն որսի տեսնելով Անահիտը պիտի կարծէիր: Անոնց մէկ թէ՝ միակ տարբերութիւնը այն էր որ Սիրինքսի աղեղը սովորական ոսկրէ էր:

«Օր մը, երբ որսէ մը կը վերադառնար, իրեն հանդիպեցաւ Պանը, ... բառերով ... ըսաւ անոր թէ նոյնինքն Անահիտն է: Բայց, կոյս յաւերժահարսը կանգ չառաւ, եւ, առանց ունկնդրելու անոր, շարունակեց վազել: Պան վազեց անոր ետեւէն մինչեւ գետափ, ուր յաւերժահարսը օգնութեան կանչեց միւս յաւերժահարսերը, իր ընկերուհիները: Պան, յուսահատ, իր թեւերը երկա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Այո՛, հայ կինն էր որ կը գոռար սրահին մէջ, բայց մենք ներկաներս կը դողդողայինք: Այս անակնկալ պատահարէն, Զէքին կատղած՝ կը քաշէ ատրճանակը, նախ երախան կը զարնէ մօրը կուրծքին վրայ եւ յետոյ երկուքը մէկտեղ գետին կը փռէ գնդակի վեց հարուածներով:

Ասոր նման շատ անցքեր տեսած եմ: Արդեօք այս բոլորը պիտի օգնե՞ն զգաստութեան բերելու այն տարրերը, որոնք «ընկեր Քեմալը» ըսած ժամանակ իրենց բերնին լորձունքները կը վազեն կամ անոնց որոնք ձեռքէ ձեռք կը խլեն գրօշամարտի «Հերոսութիւնը», եւ ապրիլ 11—24ը «ոճրագործներուն» կողմէ դիտումնաւոր կերպով սարքուած ցոյց մը կը նկատեն...

Այն Հայուհին կ'ուզեմ օրինակ ցոյց տալ այն բոլոր հոգիով եւ բարոյականով ու ազգային զգացումներով աղքատներուն, որոնք ականջ ունին չեն լսեր, եւ աչք ունին չեն տեսներ: Յիշելով Շէյտանսէկի Հայուհին, հայ կինը, Թող գէթ քիչ մը կարմրին իրենց այս մարդու արժանապատուութեան առջեւ եւ գոնէ վայրկեան մը ուշքի գալով ձեռք քաշեն ձուլման «փիլիսոփայութիւններէն» եւ խորհին ողջամտութեամբ եւ բանականութեամբ:

... Հրէշը կ'ոռնայ եւ կը հրամայէ մեզ դուրս հանել: Մեր ձեռքերը կը կապեն, աքացիներով կը քշեն դուրս եւ դէպի գետափ տանող ճամբան կը բռնենք: Եւ ահա պայթիւն մը, երիտասարդներէն մէկը կ'իյնայ հեծկլտալով եւ հայհոյելով. յաջորդաբար, երկու, երեք...: Ռուսիկանը եւ ես կը հասնինք գետափ: Նաւակը մօտենալով կ'անցնինք միւս ափը, մեր նախկին կայանը: Չէլէնը ինծի խորհուրդ կու տայ — Եթէ գլխուդ հարուածներէն փրկուիս եւ կրնաս ողջ մնալ, կամ դրամ գտնել, կրնաս կեանքդ փրկել: Կը թափառինք վրանէ վրան ...: Մենով պզտիկով լեցուեր են, ուրախութեան աղաղակներով կը քակեն վրանները եւ իւրաքանչիւրը կը տանի ձեռք անցուցածը: Երբեմն շատ պէտք զգալով, Ալլահին ընտրեալին, «Իսմէթը Մուհամմէտին» է որ կը հաւաքէ աւարատուր մահուան:

Արաբական անապատին մէջ կը փորեմ կարգ մը վրաններու յատակը(*), բայց չեմ կրնար գտնել ո եւ է ոսկեղէն կամ դրամ: Միայն կը յաջողիմ գտնել քանի մը կտոր հաց, որ դրամէն աւելի յարգի է այդ շրջանին համար: Անօգուտ, մահս վճռուած է, բայց ոչ պատուութեան ձեռք: Երեւակայութեան առջեւ կը պատկերանան բոլոր անցեալի սարսափները, կը մեկնուիմ եւ կը նախընտրեմ գնդակահարումը, պայմանաւ որ ուղղակի գանկիս պայթի: Միեւնոյն ժամանակ կը քաշեմ հայհոյանքներու տարափին տակ:

Կը հասնինք հորի մը եզերքը, կը նայիմ հորին մէջը 3—4 մեթր խորութեան վրայ սոսկալի կիսամեռներու խառնաշփոթ մը: Սառ քրտինք մը կը թափի վրաս ու կը հոսի ամբողջ մարմինս. Մոռցած ինքզինքս, մեքենաբար լով կ'արտասանեմ այդ թշուառներուն վրայ. այսպէս կը մտածեմ գէթ առաւ, ողորմած? Աստուծոյ եւ անմեղակալ Քրիստոսի մասին: Մոռցած եմ շրջապատս, երբեմն կը խնդամ. խելագարութիւնս հեռու չէ: Այդ վայրկեանին կռնակէս տրուած զօրաւոր հարուած մը հորին մէջ կը ձգէ զիս, ուր կը տեսնեմ ի մէջի այլոց Ուրֆացի Կրպօն որուն կիսամեռ մարմին փաթթուելով կը նուաղիմ...

Աչքերս կը բանամ, երեք տղաք — ես, Ուրֆացի Կրպօն եւ ուրիշ մը որուն անունը չեմ յիշեր — նորածին շան լակոտներու պէս իրար փաթթուած ենք: Իւրաքանչիւրը կը պատմէ վերջին երեք օրուան կրած տառապանքները: Կրպօին ալ թեւը բոլորովին ջախջախուած է եւ կարմիր չարփին թեւը չորցած փակած է մեջին, ... կորին: Մեր աղաղակներէն շատ հեռու չէր այն հիւանդներ ... ջաղաց ... բոլորած ձայնին արգէն խոսած եմ: Կը լսենք խուժանային ձայն մը.

— Եա՛ Ալլահ, եա՛ Մուհամմէտ,— որ երթալով կը մօտենայ: Քիչ յետոյ աւազն է որ կը յորդի մեր գլխուն եւ ահագին երկաթաքարի կտոր մը ուղղահայեաց կ'իյնայ հորին մէջտեղը, ծածկելով դէպի մեզ: Արդէն մեր սարսափէն ողջ մեռելներ դարձած ենք: Միայն կը լսենք քանի մը հեռաւոր անէծքներ — Աստուծոյ կրակը Թափի վրանիդ... Ես եւ Կրպօն քարին տակ անվնաս կը մնանք, «մեռա՛ծ» կ'ըսենք: Հակառակ այս բոլոր չարչարանքներուն, անյուսացնող ... մեր անհուն փափաքին դէպի մահը՝ վերջին վայրկեանին մարդուս մէջ կը ծնի անբացատրելի տենչը ապրելու: Ինչո՞ւ... ո՞վ աւելի չարչարուելու համար:

Միջոցներ կը խորհինք Կրպօին հետ (14 տարեկան) ազատուելու այդ քարատակ բանտէն: Կրպօն կ'ըսէ.

— Թող որ լաւ մը մթնէ, յետոյ աւազը կը քաշենք, որ արդէն պզտիկ քանդով ջուրի պէս կը հոսի, եւ դուրս կ'ելլենք, գոնէ գոնէ կը փախչինք:

Կը սպասենք 1—2 ժամու չափ եւ կը սկսինք մեր գործին: Անբացատրելի դժուարութեամբ կը յաջողինք դուրս գալ: Չմոռնամ ըսել որ մեր երրորդ ընկերը քարին տակ մնաց: Համբուրեցինք Կրպօին հետ եւ բաժնուեցանք: Մեր սեւ ճակատագիրը... Կրպօն Ալպայրի ճամբան բռնեց, որովհետեւ լաւ արաբերէն գիտէր, իսկ ես Նարէն Սինճարի ճամբան ինկեր էի: Ճամբան վերջին սպանդէն ... տութեամբ լեցուն էր: Բայց ես ... այդ հոտէն, կը ծածկէր ... բուրեմ քանի քանիները, ... էմ գտնել Հայկուհին:

Գիշերային խոր լռութեան մէջ ... կարծ հրացանի պայթիւն մը. ... կ'իյնամ դիակներուն վրայ: ... յեմ, կը դդուեմ, ... կ'առնեմ, ոտքի կ'ելլեմ, ... կը մնայ դիակոյտ մը... ... թէմ, կը մտածեմ թէ ... բայ ունիմ կորսնելիք: Վերջապէս ... մը կը փախծամ եւ կ'իյնամ ..., մտադրելով խուսափիլ ... նոյն իսկ սովամահութեան ... նիլ փրկութեան լեռը Սինճար:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՍԱՀԱԿ

(Շար.)

(*) Վաչկատուն Արաբները երբ տեղ կը գաղթեն, ունեցած կարիքը կը պահեն հորերու մէջ որոնք բացուած են այդ նպատակին համար, եւ երբ կը վերադառնան զայն՝ կը հանեն, երբեմն մէկը միւսին (ցեղեր) հորին պարունակութիւնը գողնալով կռիւներու պատճառ կ'ըլլան:

(10)

...մէջ՝ յափշտակելու համար դային՝ նախ քան ջուրին մէջ խորասուզուիլը. թայց, ի՜նչ զարմանք, իր ձեռքին մէջ միայն եղէգ մը տեսաւ, որ կ'աճէր գետին եզերքը. Պան խոր շունչ մը առաւ, եւ հովը, որ կը փչէր եղէգնուտին մէջէն, անոր շունչէն յօրինեց սրտաճմլիկ մեղեդի մը.

Ու Պան գոչեց.

— Գտնէ զուն, ո՛վ քաղցր երաժշտութիւն, իմս պիտի ըլլաս։

Ան փրցուց քանի մը եղեգներ, կապեց զանոնք իրարու, եւ, գործիքը որ այդ կերպով կազմուեցաւ, կոչեց Սիրինքս՝ ի պատիւ յաւերժահարսին։ «Հերմէս, իր այս պատմութիւնը աւարտելէ առաջ, նկատեց որ Արգոսի բոլոր աչքերը փակուած են։ Եւ որ՝ ետեւէ անոր գլուխը հակած էր կուրծքին. Հերմէս, ուժգին հարուածով մը, բաժնեց զայն վիզէն, որ ան, գլորելով ընկաւ ժայռերուն։

Միանգամընդմիշտ խաւարեցաւ Արգոսի տեսողութիւնը։ Ցուսնոն հաւաքեց անոր հարիւր աչքերը եւ զանոնք զետեղեց իր սիրամարգին պոչին, ուր մինչեւ այսօր կը փայլին անոնք։ Եւ սակայն, Ցուսնոնի վրէժը դեռ յագեցած չէր։ Ան ձիու ճանճ մը ղրկեց, որպէսզի հետէ Եովը եւ ծծէ անոր արիւնը. Եով, որ դեռ կը պահէր իր հին կերպարանքը, սկսած էր վազվզել աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը։ Ան, իր այդ խելագար վազքին մէջ հասաւ ծով մը ու լողալով անցաւ եւ այդ ծովը, անկէ յետոյ, իր անունով կոչուեցաւ Յոնիական։

Ի վերջոյ, Զեւս պաշտպան կանգնեցաւ իր հալածական սիրուհիին, եւ Ցուսնոնին խոստանալով որ այլեւս ըլլալ պիտի չհետաքրքրուի Եովով, առաւ Ցուսնոնի հաւանութիւնը՝ դարձնելու յաւերժահարսը իր նախկին մարմնական կերպարանքին վերածելու համար։

ԹՈՄԱ ՊՈՒԼՖԻՆԿ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ծաղկազարդ

»»»·«««

Ինչպէս Հնդիկներուն, Բաբելացիներուն եւ Եգիպտացիներուն, նոյնպէս եւ հին Հայոց մէջ սովորութիւն էր տօնել գարունը կամ բնութեան ծաղկազարդումը մասնաւոր հանդիսութիւններով։ Այդ հին հեթանոսական օրերու տօներէն կը մնայ Ծաղկազարդը. Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ, այդ մասին Թաշիկ Սամուէլեան «Հին Հայաստանի կուլտուրան, էջ 213) — «Ժողովրդական մի քանի նշանաւոր տօներ խոշոր աղերս ունին ծաղիկների պաշտամունքի հետ։ Անշուշտ ենթադրել պէտք է, որ այդպիսի տօները ծօնուած են եղել որոշ ծաղիկներին։ Ցիշենք «Ծաղկազարդը» կամ, ինչպէս ժողովուրդն է մի քանի տեղերում անում, «Ծառզարդարը», որ իրօք ոչ մի առընչութիւն չունի քրիստոնէական այդ անունը կրող տօնի հետ։ Դա մընացորդ պէտք է համարել նախաքրիստոնէական, հնաւուրց երկրագործական մի տօնի, որ ընկնում էր գարնան սկզբնաւորութեան օրերին, երբ ըսկսում էին բացուել ու աճել ծաղիկները ու կանաչները։ Ցիշենք նմանապէս «Համբարձման» քրիստոնէական տօնի հետ կապուած ժողովրդական հնադարեան սովորութիւնը՝ վիճակախաղ «Ջան-գիւլումը», որ կատարուում է յատուկ ծաղիկներ, այն է «հօրոտ-մօրոտ» ժողովելով, — այդ օրը ժողովուրդն անուանել է «ծաղկամօր տօն», որ խիստ բնորոշ է»։

Արդարեւ չափազանց ծաղկապաշտ է հայ ժողովուրդը։ Սամուէլեան կ'աւելցնէ, որ սիրոյ եւ սեռային գաղափարի նշանակութիւն ունի «սիրի-սիրին» եռատերեւ բոյսը (trifolium), որով նորատի աղջիկներն ու պատանիները գուշակութիւններ կ'ընեն թէ իրենցմէ ո՛րը սիրուած է։

Մեր երգերը կը վկայեն թէ հայ ժողովուրդը որքա՜ն կը սիրէ մասնաւորապէս վարդն ու մանիշակը։ Այս ծաղիկներուն մասին հիւսուած են բազմաթիւ աւանդութիւններ, մեծ մասամբ սիրային կամ սեռային նշանակութեամբ։ Այսպէս կ'աւանդուի թէ վարդն ու մանիշակը եղբայր ու քոյր են եղեր, — վարդը իր փուշերով միշտ կը ծծէր ու կը վիրաւորէր մանիշակը, իսկ մանիշակն ալ եղբօրը արիւնը կը ծծէր եւ երկուքն կը քսէր։

Ծաղիկներու պաշտամունքն է որ թելադրած է կիներն ու աղջիկները անուանել ծաղիկ անուններով, — Թեհան, Մանիշակ, Մեխակ, Համասփիւռ, Շուշան։

Ծաղիկներու եւ ծառերու պաշտամունքը կը հաստատուի նաեւ Խորենացիի վկայութեամբ։ Այսպէս ամբողջ անտառներ կային, որ սրբութեան վայր կը համարուէին (Սօսեաց անտառ)։ Հայերը սօսիներէն զատ, կը պաշտէին նաեւ ընկուզենին, բարտին, ուռենին։ Գանձակ գաւառի Հայերը մինչեւ հիմա կը վախնան կացին զարնել այդ ծառերուն, երբ կանանչ են։ Ու կը հաւատան որ անոնք առողջութիւն կը պարգեւեն հիւանդներուն։ Շատ ծառեր խաչ անունով կնքուած են, — «Զինարի խաչ» (Զարտախլու գիւղ), «Կաղնի խաչ» (Գետաշէն գիւղ)։ Օրդուբադի (Գողթան գաւառ), Վարգաշէնի (Նուխի գաւառ), Հայոց Ձորի Եկմալ գիւղին մէջ (Վասպուրական), ուռենիները կը պաշտուին իրենց արտասովոր մեծութեան պատճառով.

Հայ ժողովուրդը կը հաւատայ որ ծառերուն մէջ հոգի կայ։ Այսպէս Գանձակ գաւառի Հայերը, երբ կը տեսնեն որ ծառ մը չի ծաղկիր ու պտուղ չի տար, Աւագ Զորեքշաբթի կը մօտենան ծառին, մէկը կացինով կը զարնէ երեք անգամ եւ կ'ըսէ — «Բար ես վեր առնում, վեր կալ, վեր չես առնում, կտրում ենք»։ Ընկերը կը միջնորդէ եւ կ'ըսէ — «Մի կտրեր, այս տարի անպատճառ պտուղ կը տայ»։

Հայկական կարգ մը գիւղերու մէջ սովորութիւն է երդուընել ծառերու վրայ։ Վերջապէս սրբազան ծառեր կան, որոնց հովանիին ներքեւ, ամէն գարնան, աղօթելու կամ երկրպագելու կ'երթայ հայ ժողովուրդը։ Իսկ ցաւոտները սրբազան ծառին կը կապեն պատառներ իրենց զգեստներէն, խնդրելով բժշկութիւն եւ առողջութիւն։

Դարձեալ հայ ժողովուրդը կը հաւատայ թէ լոշտակ կոչուած բոյսը իր տերեւներով սիրելի կը դարձնէ չսիրուած աղջիկ մը, արմատներով կը բուժէ ամէն հիւանդութիւն։ Լոշտակին արմատը, ըստ աւանդութեան, այր մարդու ձեւ ունի, ուստի օժտուած է մեծ զօրութեամբ։ Եւ այդ արմատը ձեռք ձգելու համար մեծ զգուշութիւններու կը դիմեն։ Մարդիկ եթէ իրենց ձեռքով հանեն արմատը, կը մեռնին։ Ուստի արմատը հանելու համար, կը փորեն շուրջը, չուանով մը արմատը կը կապեն յատկապէս այդ նպատակին համար անօթի պահուած շան մը վզին. Ցետոյ կը սկսին ծեծել շունը, որպէսզի քաշէ եւ հանէ արմատը։ Կ'ըսեն թէ, երբ լոշտակին արմատը կը փրթի հողէն, սոսկալի ձայն մը կը լսուի եւ շունը վախէն կը սատկի։

Կայ նաեւ փնծուհա կոչուած բոյսը, այլ անուամբ խաղափայտ կամ քահանայուկ։ Միջնադարեան գրիչները հրաշագործ կը համարէին այս բոյսը. «Ցորժամ ծխես (տերեւները), դեւն փախչի, թէ զարմատն տերեւովն ծրխես, ոչ դեւ եւ ոչ չար չմերձենայ ի քեզ եւ ոչ ի տուն քո».

Ծաղկազարդի տօնին առթիւ, ահա պատոյտ մը հայ ժողովուրդին աւանդական աշխարհին մէջ։

«ՈՏՔԻ՛, ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵ՛Ր...»

Վերջերս, Ֆրա Փէլիքանօ ստորագրութեամբ գրքոյկ մը լոյս տեսաւ Փարիզի մէջ. Գրքոյկին անունն է Երիտասարդներու ընդվզումը։ Փէլիքանօ, իր առօրեայ կեանքէն կ'աւելցնէ — «ոչ տիտղոս ունիմ, ոչ ալ պատուանշան»։

Տեսակ մը մանիֆէսթ է այս, կամ «նոր սերունդն է որ կը դատէ հինը»։

Փէլիքանօ, պարզելէ յետոյ իր տեսակէտները, գրքոյկին կը կցէ յայտարարութիւն մը թէ մօտ օրէն պիտի հրատարակէ ամսաթերթ մը, Ոտքի՛, երիտասարդնե՛ր... խորագրով, իբրեւ օրկանը երիտասարդներու միացեալ ճակատին։

Փէլիքանօ, նախ վայրենութեամբ կը յարձակի հին սերունդին վրայ, անուանելով զայն հաճոյասէր, նենգ, խարդախ, կեղծաւոր։ Ցետոյ կը հրաւիրէ երիտասարդութիւնը ոտքի կանգնիլ, մտաւորական ներկայ տագնապին մէջ, երբ ամէն ներդաշնակութիւն խանգարուած է, եւ հիմնել «նոր քաղաքակրթութիւն» մը։ Հին սերունդը ժառանգ ձգեց, իր սնանկութեան հետ, ... ու մնաց երիտասարդութիւն մը, — առանց այլ եւս դարմանել հին սերունդին այդ չարիքը, վերանորոգել եւ առաջնորդել օրուան սերունդը, մարդկայնական շունչ տալ անոր։ Հին սերունդը, մակերեսային, incontinence verbale մը ցոյց կուտար, կը խօսէր առանց հասկնալու թէ ի՛նչ է հմտութիւնը.

Պէտք է ըսել թէ Փէլիքանոյի այս գիրքը շատ պոռոտ շեշտ մը ունի։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ա. Շապանեանի ցուցահանդէսը

ԼԻՈՆ, 17 մարտ (Յառաջ). — Տեղական թերթերէն կ'իմանանք որ նկարիչ Գ. Ար. Շապանեան իր ցուցահանդէսը սարքած է 3 Rue Palais Grillet։ Քանի մը բարեկամներով կ'այցելենք տեսնելու մեր սիրելի արուեստագէտին նկարները։ Երբ սրահէն ներս կը մտնենք, մեր շուրջը զարդարուած կը գտնենք 44 ծովանկարներով ու ծաղկանկարներով, որոնք երկու մաս կը բաժնուին, իւղանկարներ եւ «փաստէլներ»։ Գլխաւորաբար «փաստէլները» շատ տպաւորիչ են, գոյներու ներդաշնակ համադրութեան եւ լոյսերու ուսումնասիրութեան տեսակէտէն։ Անոնք կը նմանին իր մէկ գործին մէջ «Le port donnant Belle - Ile en mer»։ Իսկ յաջորդաբար աչքէ անցընելով արուեստագէտին միւս ծովանկարները, այցելուն այն համոզումը կ'ունենայ որ Գ. Շապանեան գունագեղութեան մեծ հմտութիւն ունի եւ գիտէ արտադրել լոյսերու էն գժուարին խաղերը։ Clair de lune à Murol, Clair de lune aux Martigues, La côte Sauvage նկարները հարուստ են այսպիսի գեղեցկութիւններով։

Ծաղկանկարներու մասին կը գոհանանք արձանագրել միայն իր կարողութեան բարձր չափանիշը, զոր նկատեցինք քանի մը նկարներու մէջ։ Բայց հարկ է արձանագրել նաեւ արուեստագէտին երեւակայութեան թըռիչքը ուրիշ նիւթերու շուրջ, որոնք հետաքրքրական են. — Le printemps à Gandria, Coin de Venise եւ Paysage de neige։

Գ. Շապանեան իր նկարները հիմնական գոյներով կազմած ըլլալով հանդերձ, լոյսերու հակադրութեան մը տակ իսկ այցելուն հոն չի նշմարեր պոռոտ գոյներ։

Ահա հայ տաղանդ մը որուն եթէ ոեւէ ըլլալու փորձեր չընենք, առարկաները պիտի տիրանան, ինչպէս ասկէ ամիս մը առաջ մեծատաղանդ ծովանկարիչ Վ. Մախոխեանի մէկ ծովանկարին տակ գրուած էր, — «Une gloire française»։

Ա. Գ. Մելքոնեան

Օրուան գիրքերը

»»»·«««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ քանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.։

2. ԱՐԵՒ, ԱՐԵՒ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2։ Գին 10 Ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ՋՂԱՅԳԱՐ ԿԻՆԸ

(Երգախօսութիւն)

ՏԻԿԻՆԸ. — Ո՞ւր ես պիղծ գլուխ, ժա՛մ մըն է դրան առջեւ հոգիս ելաւ դուռը զարնելէն. քեզի չըսի՞ որ այս դուռը բաց պիտի մնայ։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Մի՛ բարկանաք, տիկի՛ն, պարտէզն էի, ծաղիկները կը ջրէի։ Դուռին առաջին զարկին ա՛յնքան ուժգին վազեցի ձեզ չսպասցնելու համար որ վարդ իյնայ... (Գլուխը կը չփէ)։

ՏԻԿԻՆԸ. — Ո՞ւր էր թէ ոտքդ կոտրէր եւ ես ալ ազատէի քեզի պէս սատանայէ մը...։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Կ'աղաչեմ, տիկի՛ն, ամէն անգամ այս անտեղի բարկութիւններէն ազատելու համար միան ... գամընդմիշտ ըսէք ինծի, խնդրեմ, թէ առ փողոցին դուռը բա՞ց պէտք է պահել թէ գոց։ Եթէ բաց պահե՛մ, «ինչո՞ւ բաց ձգեր ես», կը պոռաք, եթէ գոց ձգեմ, «ինչո՞ւ գոցեր ես», կ'որոտաք։ Ես ալ չեմ գիտեր ի՞նչպէս շարժիմ։ Ըսէ՛ք խնդրեմ, ի՞նչպէս ընեմ, դուռը բա՞ց պահեմ թէ գոց։

ՏԻԿԻՆԸ. — Ես լիրբին նայեցէք մէյ մը, սա՛ աներեսը տեսէք, ելեր է տիկինը հարցափորձելու։ Ի՞նչ յանդգնութիւն...։ Պիտի վռնտեմ, ճար չկայ։ Ըսէ նայիմ, հիւրանոցը ավլեցի՞ր, այսօր հիւրեր պիտի ունենամ։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Այո՛, տիկին, եթէ փոշիի մը կտոր գտնէք հոն՝ վիզս կը կտրեմ։

ՏԻԿԻՆԸ. — Ջնջու խոտ տուի՞ր, կառքը մաքրեցի՞ր։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Այո՛, տիկին։

ՏԻԿԻՆԸ. — Գորգերը ծեծեցի՞ր, դրահը սրբեցի՞ր։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Անշուշտ, տիկին, գործս ի՞նչ է։

ՏԻԿԻՆԸ. — Հապա նամակս, նամակատուն տարի՞ր։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Անմիջապէ՛ս, դուրս ելլելնուդ պէս։

ՏԻԿԻՆԸ. — Ի՞նչ, դուրս ելլելէս վերջը... ես դուրս չպիտի ելլեմ այսօր։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Ո՛չ, ո՛չ, սխալ հասկցաք, տիկի՛ն, այսօր, առաւօտուն ձեր դուրս ելլելէն անմիջապէս վերջը նամակը տարի, տեղը ձգեցի։

ՏԻԿԻՆԸ. — Հապա սա ծրարը, տարի՞ր քեռիիս տունը։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Անշուշտ, տարի եւ ձեր յանձնարարած գինիի շիշն ալ հետս բերի։

ՏԻԿԻՆԸ. — Հապա ինչո՞ւ համար այս առաւօտ նորէն մութնոլորտին, ջութակդ կը քերթէիր ... քեզի չըսի՞ որ այդ անիծած ջութակին ձեռք չպիտի դպցնես.

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — (Ապշած, ապշած) Այս առաւօ՜տ... մոռցա՞ք թէ երէկ առաւօտ անիկա ջարդուփշուր ըրիք։

ՏԻԿԻՆԸ. — (Գլուխը շարժելէն) Չէ՜, չէ՜, չըլլայիք բան է, ա՛լ երես ելեր ես, ինչ որ ըսեմ պատասխան մը կը գտնես. հիմա պիտի պայթիմ կոտակիս մէջտեղէն։ (Հոս ու հոն պտտելով) Այս վայրկեանէս պիտի եռաւ ըլլաս տունէս, կ'իմանա՞ս։ (Մատը երկնցնելով եւ հրելով) Դո՛ւրս ծայլ. դուրս աւազակ, դո՛ւրս, դո՛ւրս։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — (Կը հեռանայ գգուշ քայլերով ու թեւերը վեր առնելով)։ Աստուածամա՛յր ... խելքին եկած է անպատճառ, խելքի՛ն։

ՋԻՆ

Ս՛րկու աչքեր,
Զորս քաջ ոտքեր
Մեր ձին ունի
Հի՛, հի՛, հի՛։
(Քիթը ձայն հանելով է)
Շա՜տ, շա՜տ բարի
Մեր ձին արի
Միշտ կ'աշխատի
Հի՛, հի՛, հի՛։
Պզտիկ քուռակ
Շատ անառակ
Մեր ձին ունի
Հի՛, հի՛, հի՛։
Քեզ կը սիրեմ,
Սկուր շոյեմ,
Ազնուազգի՛կ ձի,
Հի՛, հի՛, հի՛։

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

ՁԵՌԻԹՍ

Ահա՛ ձեռքս հինգ մատներով
Երկու, չորս, հինգ, իրարու քով։
Այս մե՛ծ մատս քա՜ջ, զօրաւոր,
Բթամատս է նարպիկ, եզօր։
Ցուցամատս կեցած արթուն՝
Պատրաստ է իմ հրամաններուն։
Միջնամատս բարձրահասակ
Հպարտանայ տե՛ս շարունակ։
Անոր քովը բարակ մէկ մատ՝
Անունն է մատանեմատ.
Իսկ վերջինը ճկոյթ սիրուն՝
Կարծես թռչնիկն է ամէնուն։
Հինգ եղբայրներ մի՛ր, եռանդուն՝
Սիրով նային միշտ գործերուն.
Աշխատասէր, ճարպիկ ալ են
Ու իրարու յանախ կ'օգնեն։
Անոնց պէս ալ մենք միշտ մէկ սիրտ՝
Իրա՛ր կապուած ու քաջասիրտ՝
Ո՛ն ընկերներ, մի՛շտ աշխատինք,
Մեր մեծերէն սորվինք սիրուիլ։

ՃՆՃԿԱ

Կարմիր ժապաւէն
Շրիկներ վիզէն
Այսօր կապեցի։
Երկա՛ր մազերով,
Խելացի աչքով,
Շնիկս աղուոր։
Ամէն ծաշէ վերջ
Պնակի մը մէջ
Ոսկոր տամ իրեն։
Ձիս շատ կը սիրէ,
Ձեռքերս լիզէ,
Պահապան շունս է։
Վա՜յ, վա՜յ կը հաչէ,
Խուժելու վազէ
Խաղի ընկեր է։

ԳԻՇԵ՜Ր ԲԱՐԻ

Ա՛լ գիշեր է, սիրո՛ւն մայրիկ,
Ձե՞ս տեսներ դուն սա սիրունիկ
Թռչունները գացին բունին
Եւ քնացան մշի՜կ, մշի՜կ։
Ե՛ս ալ ըսեմ մայրի՛կ արի,
Գիշե՛ր, բարի, գիշե՛ր բարի։
Արդէն շատո՜նց արեւ փայլուն
Գնա՜ց եւուէ բուլս ամպերուն
Եւ վե՛րջ տուինք մեր խաղերուն
Տուն դարձայով զոհ ու ծպտուն։
Ո՛ւրեմն արդ մայրիկ արի,
Գիշե՛ր, բարի, գիշե՛ր բարի։
Անկողնիս մէջ աղուոր, տաքուկ
Զոր շտկեցիր ձեռքով փափուկ,
Պիտի ննջեմ մշի՜կ, մշի՜կ,
Մինչե՛ւ առտու, զոհ, երջանիկ։
Ննջելի ժամ է, մայրի՛կ բարի,
Գիշե՛ր բարի, գիշե՛ր բարի։

ԱՐԱՔՍԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ
"ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ"

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴՐԱԿԱՆ ՎԷՊ ՄԸ,
ԽԻՍՏ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐՈՎ

— oo —

ԾԱՆՕԹ. — ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ «ԹԷՇՔՈՒԼԱԹԸ ՄԱՆՍՈՒՐԱՆ»Ն, ՈՐՈՒՆ ՎԵՐՋԻՆ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ։

Այս առթիւ աւելցնենք թէ, պիտի շարունակենք պարբերաբար հրատարակել Ռոստ. ԱԿԱՆԱՏԵՍՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԵՐԸ՝ Հայաջինջ Սարսափներու մասին։ Հինգ - վեց տետրակներ կարգի կը դրուեն եւ միշտ նորեր կը հասնին։

Պարսկական նկարներու Բ. ցուցահանդէսը

●●●●●

Չէ մոռցուած 1932ի Կիմէի թանգարանին պարսկական որմնանկարներու Ա. ցուցահանդէսը, որ այնքան գնահատուեցաւ իր ինքնատիպ գեղեցկութեամբ ու ճշգրիտ ու ճարտար վերապատկերացումով։ Սոյն երկրորդ ցուցահանդէսը (Կալրրի ժորժ Փըթի) առաջինին շարունակութիւնն ըլլալով միեւնոյն ժամանակ լրացումն ու պսակումն է Սեֆեւեաններու արուեստին։

Գ. Սարգիս Խաչատուրեանի տաղանդը, կամքն ու արուեստագէտի խոր թափանցողութիւնը պայքարի մէջ են մտած տարիքին ու ժամանակին դէմ, ու տոկալով ամէն դժուարութեանց ու խոչընդոտներու խլած են կործանումի եւ անէացման ճիրաններէն՝ ինչ որ կարելի էր փրկել տակաւին։ Թերեւս շատերը չըմբռնեն այս մեծ ու գեղարուեստական աշխատանքին նշանակութիւնը, սակայն, վստահ ենք թէ գալոց արուեստասէր սերունդները, որոնց օրերուն տեւողութիւնը, աղուոր երազի մը նմանչացուցած պիտի ըլլայ... այս վերապատկերացումներու խաւերն վերջին հետքերն ալ, խորունկ երախտագիտութեամբ պիտի յիշեն փրկարար ձեռքը։

Եւ անտարակոյս Պարսիկ ժողովուրդը ամէնէն երախտագէտ յիշողութիւնը պիտի ունենայ հայ արուեստագէտին հանդէպ։ Եւ սակայն չափազանց հաճելի է ինձ՝ արուեստագէտը, մասնաւորապէս Պարսիկ ժողովուրդին հանդէպ, իր կատարած թանկագին եւ անգնահատելի ծառայութեան առթիւ։ Իր միակ ցանկութիւնը ինքն իսկ արտայայտած է՝ Աշրաֆի անտիկ արուեստներուն մէջէն, հետեւեալ խօսքերով.

— «Միթէ եւ հանդէպի Աստուածներ իրենց երեք դարեան ճիրանէն արթնցուցի, որպէսզի անոնք կարողանան սեֆեւեան այն երաշալի դարաշրջանը, զոր կ'ապրի Պարսիկ ժողովուրդը Փէհլեւիներու տիրապետութեան տակ···»։

Սոյն Բ. ցուցահանդէսին ուշագրաւ յատկութիւնը նոյնն է, ինչ որ էր առաջինինը։ Միշտ սիրական է զուարթ պայծառութիւնը ու անոր ընդմէջէն մեզի նայող Թաշչեայ նայուածքներու անդիմադրելի կախարդանքը։ Գոյներու ժպիտն ու ներդաշնակութիւնը միշտ ... գարնան բուրմունքով՝ կը շնչէ ամէն պատկեր։ Տեսակ մը արտասովոր հմայքներով հիւսուած միթոլոգիա, անրջային ու անրջախաղ, ուր ամէն ինչ վայելք է, խաղաղութիւն է, լոյս է, գինի է, սէր է ու խօսուն լռութիւն։ Բազմաթիւ դրուագ մը ուրիշէն քրիստոնէական դրուագի մասնագէտ պատկերացումն ուրիշ բան չէ, քան պարսկական աջքաններու եւ այլոց պատկերներու փայլուն կենցաղին հաւատարիմ ընդօրինակումը։

Շահ Աբբաս Ա.ի կենցաղն է ներշնչարանը այս որմնանկարներու խմբաւորին։ Մեծ Արքան, որ ինչքան յաղթական ու հզօր էր կառուց գահոյին վրայ, նոյնքան անյաղ էր ու նրբաճաշակ սիրոյ ու տարփանքի մէջ։ Տեսրացումն ու Անէացումը խորապէս զգացուցելով՝ ցանկացեր է իր վայելքի եւ ինքնամոռացման պահերը յաւերժացնել եւ ապրիլ անխռով երջանկութեան մէջ, ու արուեստագէտի վրձինը հրամայեր է արքայական կամքին ու անցաւոր անոնցի վերածեր։

Ցատկապէս նշանակալից է այս Մեծ Շահին քահանայքը, այն երկու փոքրիկ սենեակներով, զորս շինել տուած է Ալլահվերտի Խանի կամուրջին մէջ տեղի կամարին մէջ։ Արքան անոնց պատերը ծածկել տուած է որմնանկարներով, որոնք բացարձակ անվեհերութեամբ կը ներկայացնեն սիրոյ ու տարփանքի հեշտանքները։ Միջոց, երիտասարդական պատումը միոյն, փառաբանումն ու սանձարձակ գրկախառնումը։ Սոյն հեշտանքի խորաններուն մէջ կ'առանձնանայ եղեր Մեծ Արքան, հեռու մարդկային բնականութիւններէ ու անմիտ ժխորներէն, իրեն ընկեր ունենալով իր երազանքն ու հանդարտ թաւալող Զէնտէն-Ռուտ գետը, վազող ջուրը, որ այնքան նման է սահող անցնող կեանքին... Ցուցահանդէսին երկրորդ նշանակալից մասը կը կազմեն հայկական որմնանկարները զորս անխոնջ արուեստագէտը վերապատկերացուցած է Նոր Ջուղայի մէջ Խոճա Պետրոսի եւ Խոճա Նազարի պալատներու պատերէն։ Վարպետ Մինասն է սոյն որմնանկարներու ստեղծողը իր աշակերտներով, որ բերպացուցած եւրոպական ու Սեֆեւեան արուեստները, վրձինի հրաշակերտներ թողած է հայ մեծատուններու պալատներու պատերուն վրայ։

Նկարահանդէսին դրախտային պայծառութեան մէջ, ուր լոյսը, ժպիտն ու խաղաղութիւնը կ'արբենան յաւերժ երիտասարդութեան հետ, եթէ աններդաշնակ բան մը կայ, այդ ալ արուեստագէտին ճակտին վրայ դիզուած ժամանակութեան ամպն է։

Ինքը, գիտակցելով ու ապրելով միաժամանակ ներկայ չարաբաստիկ օրերու նիւթական անձկութիւնները, անմահ արուեստի սիրոյն ու պատուին համար, պարտքերու տակ մտնելով, ո՜րքան խնայած է ցուցահանդէսը մատչելի դարձնելու համար։ Նախ իր տաղանդին եւ կամքին անթառամ հունձքը գետեղած է լաւագոյն ու արժանաւոր պատկերասրահի մը մէջ, որ Ժորժ Փըթիի սրահն է։ Երկրորդ՝ տպել տուած է պատկերազարդ ցուցակ մը որ ոչ միայն շքեղօրէն գեղարուեստական է, այլ եւ շատ աժան։ Ու վերջապէս մուտքը անվճար է նշանակած։

Ու կը սպասէ ...

Երկար ու տաժանակիր զրկանքներէ եւ յոգնութիւններէ յետոյ, հինաւուրց Սպարտացի զինուորի մը նման մեծ պայքարէն իր վահանովը եւ աւարովը վերադարձած հայ արուեստագէտը, կը խորհինք թէ գովքէն աւելի, լաւնորէն իրաւունք ունի գրական գնահատանքի։ Ցուսա՛նք թէ Փարիզի արուեստասէրները, մանաւանդ ունեւորները պիտի փութան այցելութիւն մը տալ։ Ունեւորները արդեօք պիտի ուզի՞ն շող մը, ժպտուն երիտասարդութիւն մը տանիլ իրենց հետ, զարդարելով իրենց սրահը կրկնակի հեշտալի ուրախութեամբ մը։ Արդեօք խորհողներ պիտի ըլլա՞ն թէ խսկապէս թանկագին գանձեր են ցուցադրուածները, եւ անտարակոյս օր մը անոնք շատ աւելի մեծ գիներով պիտի փնտռուին...

Ու վերջապէս, արդեօք մեր հաստատութիւններու եւ կազմակերպութիւններու մէջ պիտի գտնուի՞ն իրական հայրենասէրներ, գնելու համար արուեստագէտին գործերէն մասեր, կամ բոլոր գործերը, եւ զանոնք նուիրելու Երեւանի Թանգարանին, Նուպարեան գրադարանին եւ կամ Վենետիկի Ս. Ղազարի վանքին։

Ահաւասիկ գործ մը, որ պարտականութիւն է, իմաստութիւն է եւ հայրենասիրութիւն միանգամայն։

ԱՐԱՄ ՎՏԱՐԱՆԴԻ

ՄԱՏԱՄ ԱԹՃԵԱՆ ALIMENTATION GÉNÉRALE

9, rue des Fêtes, Paris. Tél. Combat 12-02 *Մէթրօ՝ Փլաս տէ Ֆէթ:*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ամենալաւ տեսակի նպարեղէններ ամենաժամն գիններով: Ազնիւ մաքրութիւն եւ արագ սպասարկութիւն: Ուղղակիօրէն ապրանքը կը յանձնուի բնակարանը:
Այցելեցէ՛ անգամ մը ձեւակաձ յանձնարդ դառնալու համար: Բոլոր գնումները կուտանք նուէրի գրոսմաքուրթ

"ՇԻՐԱԿ,, ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Téléphone: Prov. 38-63 *26, RUE TRÉVISE, PARIS (9)*

Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս ունինք ՁԱՏԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՀՈՏՈՎ ՉԷՕՐԷԿՆԵՐ
Միակ կեդրոնատեղին եւ ամենամեծ մթերանոցը արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր նպարեղէններու:
Ստացած ենք պարսկական ՄԱՏՐԻ բրինձը: Livraison à Domicile

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ
եւ հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԿՈՄԻՏԷԻ
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պուա Քոլոնպի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1, Rue des Halles Bois-Colombes

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ Տիկին ԳՈՒՐԳԷՆԵԱՆ (երգ) ընկերակցութեամբ Տիկ. ԱՆԱՀԻՏ ՊԷՐՓԷԿԵԱՆԻ (դաշնակ): Օր. ՋԱՐՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ): Կ'արտասանէ ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւլն.:
ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 ՖՐԱՆՔ
ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Պուա Քոլոնպի կայարանը:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով դիմել՝ *ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ*, 6, rue Blanqui. Փարիզ (13):

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ Օր. Զ. Զառափեան կը նուագէ Mazartւի եւ Fourésի գործերէն վաղը երեկոյ ժամը 9ին Radio L. L.-էն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի խնկահոտ օղին
Մենաշնորհը ստացած ըլլալով, Ֆրանսայի Հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՍՈՆ ՕՂԻՆ

Փնտռեցէ՛ք զայն կարեւոր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի ձգէք զայն:
ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit- Nice (A. M.

TRICOTS TERZIAN

Tél.: Central 93-75 8, rue Poissonnière. Paris (2)

Nouvelle Série d'Été: Tricots d'enfant et maillot de bains d'enfant
à partir de 4 frs. Gillet et pullover femme, etc. etc.

Լաւ տեսակի ապրանք, խիստ աժան գիներ եւ ուղղամիտ աշխատակերպ.
ահա՛ այն յատկութիւնները որ կազմեցին **Tricots TERZIAN** *Տան համբաւը:*
Արագ առաքումներ Ֆրանսայի ամէն կողմը:

ՄԱՏՐԱՆՈՑ
Villa ANNETTE
6, rue de d'Atlas, 6

(Buttes Chaumont՝ պարտէզէն 25 մէթր հեռու)
Tél. NORD: 46-65

Վիրաբուժական գործողութեանց եւ ծննդաբերութեանց ընդարձակ սրահներ՝ արդիական ամէն յարմարութիւններով. լուսաւոր օդասուն, գեղեցիկ սենեակներ:
Կ'ընդունինք Assurance Socialeի հիւանդներ:
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ
Մէթրօ՝ Belleville *et* Simon Bolivar. *Հանրակառք՝ թիւ 5. 26:*
Աթօպիւս՝ N. BF. BN.

Մանր խռովութիւններ Նիւ Եորքի մէջ

Մարտ 22ին ծանր խռովութիւններ պատահեցան Նիւ Եորքի մէջ, արեւմտահնդկութեան յանդելով: Հինգ հազար բանւորը յարձակեցան կառավարութեան վրայ, ծեծեցին աշխատաւորները եւ ջարդուփշուր բրին անոնց կառքերը: Երկար ատենէ ի վեր այսքան ծանր խռովութիւններ չէին պատահած Նիւ Եորքի մէջ:

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
Այսօր Կիրակի ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր, Սալոն Վիքթոր Հիւկօ
46ter St. Didier: Metro: Trocadéro

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. Nat. 31-59

ԹԷՅ ՀՐԱՉ

Նպարեղէն եւ պտղեղէն ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուրլկարական ջուջուխներու, Պոլսական եւ Եւրոպական ամէն տեսակ գտնեղէններ, Հիթայական, Իզմիրի յամէյի, տանձ, թուզ, չամիչ եւայլն: Հարմեշն հեշտ եւայլն:
Raki ERIVAN. p. r.
Ներկայացուցիչ **NIEL** *Հեքման պանիրի ընկերութեան:*

Հրապարակային դասախօսական ժողով

կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պէլվիլի ծանօթ ժողովասրահին մէջ
120, Boulevard Belleville Métro Belleville
Դասախօսն է՝ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
(Տնօրէն Սէվրի Մխիթարեան վարժարանին,
Նիւթը՝ «ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ»
Կ'առենապետէ՝ Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան Նախագահ Զնգ. Յ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
Մուտքը ազատ է: Հանդէսը կը վերջանայ ժամը 10ին

ՏՈՒՐԲ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին
33. Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)
Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ:

ՀԱՅ ԿՐԹ. ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ
ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ անդամները եւ համակիրները, այսօր, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ, ժամը 4ին, Քաֆէ Նոայլի յարակից ժողովասրահին մէջ:
Ներկայ պիտի ըլլան Կեդրոնական Վարչութեան անդամները, ինչպէս եւ Գահիրէի Կեդր. Վարչութեան Ատենապետ
ԲԺԻՇԿ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կարող դերձակուհի Տիկին ԳՈՀԱՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ. **12 rue Saint Sulpice.** *Փարիզ. Մէթրօ՝* **Odeon.** *կը կարէ ամենավերջին Նորաձեւութիւն թուալով* Manteau, Robe de Soir, Robe de Mariage *եւ* Robe d'Après midi:
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՋԵՂՉ ՔՐԻԶԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ
Կարող դերձակուհի դիտողներու դիւրութեան համար, եթէ կը փափաքին, կերպասը կը կարէ իրենց վրայ յարմար գնով: Կ'ընդունի Կիրակի եւ շաբթուայ բոլոր օրերը: Գիշերներն ալ կարելի է: Կը ցուցնէ վերջին նորաձեւութեան թուալներ ստար երկիրներէ բնակողներուն:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մնրսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ Մետալ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն
85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)
Métro BELLEVILLE կամ **COURONNE** **Tél. MENIL. 45—43**

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:
Հոն կը կատարուին՝ Թ. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, ճառանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ալամակեան գարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր դարմաններն են:
Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հոգեվերլուծական կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ).
Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ բնէաժական Թերապիական եւ Ֆիզիքական միջոցներ:
Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ ատամի եւ կանանց ծննդաբերական եւ միզային հիւանդութիւններու համար:
Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի յատուկ խնամք:
Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'ընդունի նաեւ գրաւ հիւանդներուն.
Առանձնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ. Ամենալայն պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ակնակազմերու (քուրոն եւլն.) շինութեան համար:

ԵՓՐԱՏ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ. մասնաւորապէս՝ Ցանկօ Արժանթին:
Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:
Խաչաձեւում մըկի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart. Seine.

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԹԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ
14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité
ՄԱՍՆԱԳԻՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊԻՒԷՃ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐՔԻ
Բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն
Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9-12 եւ կէս օրէ վերջ 3էն 8: Կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՉԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիները մրցակցաբար զեղչ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) **Tél. Pigalle 67-69**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարան. Ներու առջեւ, կուտայ certificate de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton: 52-73**
Արեւելեան եւ Եւրոպական (խնամուած կերակուրներ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris
Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française
Assistant Ա. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ *chir. dent. D.E.D.F.*
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ
Ակռայ կը քաշենք առանց ցաւի, միակ մէկ վայրկեան քունի՝ Somyl-ով: Քուրոն եւ պիւէճ. առանձնապէս՝ շատ ծեծեւ քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարքեր: Երաշխաւորութիւն ատամներու շինութեան:
Կ'ընդունի 9-12 եւ 3-7 Հեռախօս Inv. 27-95
28 Avenue d'Orléans
Métro Denfert Rochereau ou Mouton Duvernet

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ 13

գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն.-դիմել
ՑՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie,* K. Bicêtre. *Metro: Porte d'Italie.*

ԳԱՏԻ ԹՌՆԵՍԸ 1 rue de Rivoli 11 Av. de Clichy

ԳՈՒՇԱԿՈՒՀԻ Տիկ. ՄԱՐԻԱ ՁԻՆԻ
Դիմել ամէն օր (Կիրակի եւս) ժ. 3-7 թիւ 62, rue de Rochefoucauld. Բաց. կոխարել. յարկ. Մէթրօ՝ Pigalle:

L'Idéal Construction

11, rue de Haies, Paris (20).
Métro. Buzenval
Հասարակաւոր շինութիւն, անմիջ. յանձնում:

2 փինե,	ճոխաջ եւ	W. C.		10900
3 »	»	»	»	14000
4 »	»	»	»	18000

Կանխիկ, ապառիկ. քանախոնիր ձրի: Դիմել ամէն օր եւ Կիրակի 9-12 եւ 14-19:

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՄԱՐՏ — MARDI 27 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2155 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԱՆՇԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Առարկանարար, Ֆրանսայի մէջ ալ ձեւ ու մարմին կ'առնէ նորութիւն մը, աւելի ճիշդ՝ յետադարձ շարժում մը:

Օրուան գայթակղութեանց դղրդադին յայտնութիւնները, անհաւատալի ապականութեան մը պատճառած ահաւոր ցնցումը, Փետրուար 6ի գիշերուան եւ յաջորդ օրերու դէպքերը, կառավարութեան սրուած լիազօրութիւնները եւ Երեսփ. Ժողովին, կարճ խօսքով՝ խորհրդարանական դրութեան սնանկութիւնը խոշոր հարցականի մը առջեւ դրած են Ֆրանսան:

Ո՞ւր պիտի յանգին այս ցնցումներն ու խմորումները: Ո՞ւր պիտի հասնի Ֆրանսան: Վախ չկա՞յ որ այս ազատասէր երկիրն ալ ունի ամուր բռունցքի, այսպէս կոչուած հեղինակաւոր պետութեան մը, թէ իր վարկը փրկելու եւ թէ արտաքին աշխարհի սպառնալիքներուն դիմանալու համար…

Ահա այն հարցերը որ կը զբաղեցնեն հանրային կարծիքը եւ մամուլը, այլ մանաւանդ վարիչ շրջանակները:

Շատեր կը կարծեն թէ ժամանակաւոր են այս խմորումները, եւ բնականոն վիճակը պիտի վերահաստատուի առարկանարար, ինչպէս եղաւ Փանամայի եւ Տրէյֆիւսի գայթակղութեանց ատեն:

Կը կարծենք թէ շատ են տարբերութիւնները երէկուան եւ այսօրուան միջեւ:

Փանամայի եւ Տրէյֆիւսի խնդիրներուն ատեն, ոչ համայնավարութիւն կար, ոչ ֆաշականութիւն, ոչ ալ հիթլէրականութիւն:

Այն ատեն, չէր պայթած նաեւ 1914ի նման պատերազմ մը, իր աննախընթաց վերիվայրումներով եւ ահաւոր վէրքերով:

Իսկ ինչ որ համաշխարհային տնտեսական տագնապ կամ գործազրկութիւն կը կոչենք — 30 միլիոն բազուկներ անշարժութեան դատապարտուած — հէքեաթի մը տպաւորութիւնը պիտի գործէր, այդ օրերուն…

Մէկ խօսքով, պետութիւնները աւելի հաստատուն էին, ժողովուրդները աւելի համբերատար, իսկ միջազգային յարաբերութիւնները՝ բաղդատաբար կայուն.

Մինչդեռ այսօր, պատերազմէն քսան տարի յետոյ, նորէն փոթորիկն է որ կը սպառնայ, ընկերային, տնտեսական թէ քաղաքական:

Պատերազմը կայսրութիւններ փլցուց, նոր պետութիւններ հաստատելու կամ լուծերը փոխելու համար. իսկ այսօր վարչաձեւեր, քաղաքական եւ ընկերային կարգուսարքեր են որ կը փլին, մէկ օրէն միւսը:

Արդ, Ֆրանսան կրնա՞յ, մանաւանդ այսուհետեւ պիտի կրնա՞յ պահել իր հաւասարակշռութիւնը, այս ճարճատումներուն հանդէպ:

Փոխանակ վէճիներ արծարծելու, կամ խրելու մանրամասնութեանց մէջ, գոհանանք վերլուծելով կարգ մը երեւոյթներ:

×

Կիրակի օր, տեղի ունեցաւ բացումը Նախկին պատերազմիկներու համագումարին:

«Յառաջ»ի մէջ ամփոփ տեղեկութիւններ հրատարակուեցան այս կազմակերպութեան մասին, որ կը ներկայացնէ նորագոյն եւ հզօր ազդակ մը, իր զանազան թեւերով:

Համագումարը տեւեց երեք օր, բայց առաջին օրէն իսկ, տեղի ունեցան այնպիսի արտայայտութիւններ, որոնք սերտ կապ ունին օրուան դէպքերուն հետ, եւ առով իսկ ուշագրաւ են, իբրեւ ժամանակի նշան:

Համագումարին մէջ խօսք առաւ մարաջախտ Փէթէն, պատերազմական նախարարը, նիւթ ունենալով երիտասարդութեան մարտական կազմակերպութիւնը:

Մարաջախտին կարծիքով, Ֆրանսայի մէջ անուշադրութեան մատնուած են երկու հիմնական նպատակներ.—

1. Մանուկ սերունդը օժտել ֆիզիքական եւ բարոյական առողջութեամբ, որպէսզի կարենայ դիմանալ բոլոր փորձերուն:

2. Երիտասարդութեան սրտին մէջ զարգացնել զինուորական գիտելիքներու սէրը եւ գիտութիւնը, որպէսզի ան պատրաստուի կատարելու ամէնէն նուիրական պարտականութիւնը,— ազգին պաշտպանութիւնը:

Գործենք այս ուղղութեամբ: Շարժման մէջ դրէք հանրային կարծիքը եւ եթէ հարկ է՝ վերակազմեցէք զայն: Եթէ չյաջողինք, մեր ջանքերը ի դերեւ պիտի ելլեն».

Ուրեմն, Ֆրանսայի պատերազմական նախարարը կ'ուզէ որ զինուորական կրթութիւնը սկսի դպրոցէն, առանց սպասելու որ տղան քսան տարեկան ըլլայ եւ զինուոր երթայ:

Ան չեչտակի արտասանեց բառերն ալ, յանձնարարելով նախկին ռազմիկներուն որ «երկարաձգեն եւ լրացնեն վարժապետին նախապատրաստական գործը»:

Յայտնի է որ Ֆրանսայի ուսուցիչներն ալ զօրաւոր կազմակերպութիւն մը ունին, եւ իրենց համագումարին մէջ բոլորովին հակառակ որոշումներ տուած էին:

Անոնք նոյն իսկ բանաձեւ ունին գործադուլի մասին, խափանելու համար որ եւ է զօրաշարժ:

Ահա պատերազմական նախարարին հրահանգը, իբրեւ պատասխան այդպիսի միտումներու:

Ֆրանսան ունի նաեւ տարածուն հոսանք մը՝ խաղաղասէրներու: Իսկ վերջերս դատարանները զբաղեցան նոր շարժումով մը,— Անտառել զինուորագրութեան կոչերուն, քանի որ խղճով դէմ են ե՛ւ պատերազմին ե՛ւ զինուորութեան:

Մառնի երկրորդ յաղթականը առանց ալ պատասխանը տըւած կ'ըլլայ, ուղղակի փառաբանելով զինուորութիւնը համագումարի մը առջեւ, որ կը ներկայացնէ 3,500,000 կազմակերպուած անդամ:

Այսպէս ուշագրաւ հռետորութիւն մը պարզուեցաւ համագումարին մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏՈՒՄԵՐԿԻ ԱՌԱՋԻՆ ՄԵԾ ՃԱՌԸ

« ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌԵԼ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ »

Շաբաթ գիշեր վարչապետ Գ. Տումէրկ իր առաջին մեծ ճառը խօսեցաւ ձայնասփիւռով, հետեւողութեամբ նախագահ Ռուզվէլթի: Կ'ըսուի թէ պարբերաբար պիտի շարունակէ օգտագործել ձայնասփիւռը, ուղղակի ժողովուրդին խօսելու համար:

Իր ճառին մէջ, ծերունի վարչապետը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է վերահաստատել բարեկարգութիւնը եւ պետական հեղինակութիւնը, եթէ կ'ուզենք փրկել խորհրդարանական դրութիւնը: Ինք զոհեց իր հանգիստը, որպէսզի ջանայ Ֆրանսան փրկել քաոսէն, իսկ այդ գործը գլուխ հանելու համար անհրաժեշտ է շարժիլ խստօրէն եւ արագօրէն: « Փրկութիւնը կը պահանջէ բարեփոխում օրէնքներու, փոփոխութիւն մեթոտներու եւ վերակազմութիւն, ինչպէս եւ վերադարձ դէպի կարգապահական պատիժները եւ հաստատում կարգապահական նոր տնօրինութեանց: Բայց այդ բոլորէն առաջ անհրաժեշտ է հաւասարակշռել ելմտացոյցը: Ինչպէս ընտանիքին մէջ, պետութեան մէջ ալ ծախքերը պէտք չէ եկամուտներէն աւելի ըլլան: Այս է բնական կանոնը: Կրնա՞նք աւելցնել հասոյթները: Այդպէս ընելու համար, անհրաժեշտ է աւելցնել եղած տուրքերը եւ նորեր ստեղծել: Այդպիսի քայլ մը չենք կրնար առնել տնտեսական ներկայ տագնապին մէջ: Տուրքերը աւելցնել եւ նոր տուրքեր հաստատել՝ կը նշանակէ ծանրացնել տագնապը, հետեւաբար եւ գործազրկութիւնը: Երբ գործատէրը ապսպրանք չստանար, բանուորը գործ չունենար: Կարելի եղածին չափ շուտով, պիտի կրճատուին այն տուրքերը որոնք չափազանց ծանր կ'ազդեն արտադրութեան վրայ եւ պատճառ կ'ըլլան գիներու բարձրացման: Հետեւաբար, այն եզրակացութեան կը հասնինք թէ եթէ կ'ուզենք հաւասարակշռել ելմտացոյցը եւ կարգի դնել մեր ելեւմուտքը, միայն մէկ մեթոտ ունինք,— կրճատել ծախքերը: Պետութիւնը պէտք է հետեւի ընտանիքներուն եւ կրճատէ իր ծախքերը, այլապէս անխուսափելի են աղէտները, եւ անոնց առաջին զոհերը պիտի ըլլան անոնք որ կը մերժեն կատարել այս անհրաժեշտ զոհողութիւնները »

Վարչապետը յետոյ ակնարկ մը նետեց պետութեան եկամուտներուն վրայ: Ըսաւ թէ անկարելի է դիմել հողագործներուն, որոնց հունձքը փճացած է եւ բաշխէն, ոչ ալ գործարանատէրերուն եւ առեւտրականներուն, որոնք յաճախորդ չունին, ոչ ալ բանուորներուն որոնք կամ անգործ են եւ կամ կրճատեալ աշխատավարձք կը ստանան, տիրող տագնապին հետեւանքով: Ուստի կը մնայ մէկ միջոց,— անխնայ կրճատել պետական ծախքերը. «Ուրեմն պետութիւնը ստիպուած է ջնջել զեղծումները, բազմածախս պաշտօնները եւ կրկին պաշտօնները, կրճատել կարգ մը վարչութեանց չափազանց բազմանդամ պաշտօնէութիւնը եւ նոր կրճատումներ կատարել»:

Այս խօսքերէն կը հետեւի թէ կառավարութիւնը որոշած է կրճատել պետական պաշտօնեաներու թոշակները, որ մինչեւ հիմա մերժուած էր խորհրդարանին կողմէ: Եւ քանի որ լիազօրութիւն ստացած է, պիտի կրնայ պարզ հրամանագիրներով կատարել այս գործը:

Եզրակացնելով, Գ. Տումէրկ ջերմ կոչ մը ուղղեց Ֆրանսայի ժողովուրդին, որպէսզի միանան եւ զոհողութիւններ ստանձնեն, « կողք կողքի՝ վերջնական յաջողութեան հաւատքով, ինչպէս ըրին մեր զինուորները Մառնի մէջ: Մառնի յաղթանակը 1914 սեպտեմբերին՝ զինուորական մեծ կազդուրում մըն էր, պատկառելի եւ վճռական նախաբանը վերջնական յաղթանակին: Այսօր պէտք է շահինք Մառնի նոր յաղթանակ մը, մեր ելմտական դիրքը շտկելու եւ բոլոր դժուարութիւնները դիմագրաւելու համար: Այն ատեն արտաքին աշխարհը պիտի կրնայ անգամ մը եւս տեսնել թէ Ֆրանսան փրկեց ինքզինքը »:

Իտալիոյ Խորհրդարանի ընտրութիւնները

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Գ. Մուսոլինիի սարքած հանրաքուէն, 400 երեսփոխաններու ընտրութեան համար: Աւելորդ է ըսել թէ շահեցաւ կառավարութեան ցանկը: Արդէն ուրիշ ցանկ չկար.

Առաջին ընտրութիւնն է այս, հինգ տարուան մէջ եւ պիտի ըլլայ վերջինը, ցորչափ կը տեւէ ֆաշական իշխանութիւնը, որովհետեւ այս Երեսփ. Ժողովին պիտի յաջորդէ Արհեստակցութեանց Երեսփոխանութիւնը, բոլորովին նոր դրութեամբ:

Հազարաւոր ֆաշական զինուորներ փողոցէ փողոց պտտելով, դէպի քուէատուփ կ'առաջնորդէին ուշացողները: Քուէարկուները պարզապէս « այո » կամ « ոչ » պիտի գրէին իրենց յանձնուած քուէթուղթերուն վրայ: Քուէարկելէ առաջ, քուէարկուն կ'առաջնորդուէր առանձնարան մը, ուր կողովի մէջ կը նետէր չգործածած քուէթուղթը, իսկ միւսը ծալլելով կը յանձնէր ընտրական յանձնախումբի նախագահին: Ընտրողներու թիւն էր 10ուկէս միլիոն, ինչ որ կէս միլիոնի յաւելում կը ցուցնէ 1929ի ընտրութեան վրայ: Միայն Հռոմի մէջ արձանագրուած էին 215,000 հոգի: Քուէարկողներ հարիւրին 90ը մասնակցած է ընտրութեանց:

— oo —

Հինգ տարեկան հայ տղաց մը խեղդուած

ՎԻԷՆ, 25 մարտ (Յառաջ).— Ուրբաթ օր ժամը 5ին ՎԷՄԷՐԷԿցի տղայ մը, Ինգամեայ Ժիրայր Մարգարեան, դպրոցէն վերադառնալէ յետոյ, կրկին դուրս կ'ելլէ խաղալու համար: Եւ քանի մը ընկերներով, բոլորն ալ 4 — 6 տարեկան, կը սկսին ջուրին եզերքը գտնուող հորի մը շուրջ խաղալ: Ժիրայր յանկարծ կը սուզուի խողովակէ մը վար որ կը ծառայէր արտաքնոցի աղտեղութիւնները պարպելու եւ որ ուղղակի Ռօն գետը կը հոսի: Անմիջապէս լուր կը տրուի հօրը որ գործարանը կ'աշխատէր: Ամէն ջանք կը թափուի, գոնէ տղուն դիակը գտնելու, բայց անօգուտ:

Արկածը խոր յուզումի մատնեց գաղութը:

ԱԻԱԶԱԿՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Իզմիրէն կը հեռագրեն թէ բազմանդամ աւազակախումբ մը յարձակեցաւ հանրակառքի մը վրայ որ ճամբորդներ կը փոխադրէր: Աւազակները յաջողեցան փախչիլ, ճամբորդները կողոպտելէ եւ խոշտանգելէ յետոյ: Կառավարութիւնը զինուորներ ղրկեց, բայց մինչեւ հիմա կարելի չէ եղած գտնել աւազակներուն հետքը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՐԱՄ ՉԿԱ՞Յ…

»»» - «««

Ամէն կողմէ կը պոռան — դրամ չկա՛յ… մանաւանդ՝

— Ղեւոնդ արք.ի դիակը շահագործելու համար:

— Անհամերաշխութեան, պայքարի եւ … Դաշնակցութեան Կոմի թուացիկ տալու համար:

— Այսինչ վարդապետին գրպանը լեցնելու համար, որպէսզի խելօք մընայ

— Բարեգործականի նորագոյն «կըրթական» ծրագիրները իրագործելու համար, որպէսզի եղած - չեղած դպրոցներն ալ փակուին եւ զառամեալ նպաստընկալ ֆանի մը վարժապետի միջոցով հոս - հոն միթինկ սարքել տրուի Դաշնակցութեան դէմ.

— Ո՞ւր եւ ո՞րչափ կ'երթանք, մեր դըրացի Թուրքիան անգամ…(ամօթ,)ի՛պ) դրամի պէտք ունի, հակառակ իր կորգած հին ու նոր « լէճայ » գոյքերուն որոնք 1915էն ի վեր կը տեւէին. Վերջապէս ինգամեայ ծրագիր մը՝ հո՛ս ալ, ծամբայ, երկաթուղի, օդանաւ, հանք, հէնք, բուզ, չամիչ… (չինուած են. չինո՛ւմ, ինչպէս Խուստանում, եւ մէկ քանի տարիէն պիտի արտածեն ամբողջ աշխարհ) — լէպլէպիճի՛ս…

×

— Ի՞նչ կը գրես, ըսաւ բայց մտ զարմացած, երբ գրիս վրայ ծռած անգաղտնաբար կարդաց վերի տողերը.

Բարեկամս «աշխարհի վրայ քրէ՞ չկայ »ի եկրոս մըն է եւ ընդհանրապէս «քափէ քրէմը » ինքի վնարել կու-

տայ…

— Ի՞նչ, դրամ չկայ մի՞…: Եթէ դրամ չըլլայ մեր Երեւանի Հայերը ի՞նչպէս դրամ կը ղրկեն Չինաստանի համաշխարհային եղբայրներուն եւ Աւստրիոյ պարտուած յեղափոխական - ներուն

— Եթէ դրամ չըլլայ, ռամկավար եւ բոլշեւիկ հայերէն թերթերը ի՞նչպէս կը հրատարակուին, քանի որ կոյրդ գոց չունին:

— Վերջապէս եթէ դրամ չկայ, առ կարդա սա լուրը.— «Թուրքիոյ հինգամեայ ծրագրին տակին առաջարկուած է գրեթէ ամէն մեծ պետութեանց կողմէ եսկայական վարկ առնելու կամ նաւագ դիւրատար պայմաններով: Ճափոն կատրած է մրցանիշը թէ աժանութեան եւ թէ նուազագոյն տոկոսին պատճառով, ուրէն առանելու տարի պայմանաժամով եւ տասներկու առ հարիւր տոկոսով՝ ընդդէմ 18 — 22 առ հարիւր տոկոսին զոր կը պահանջեն ամերիկեան եւ անգլիական առաջարկները: Կը կարծուի թէ առ այժմ Թուրքիա այս առաջարկներէն միայն մէկը պիտի ընդունի, բացի ճափոնականէն՝ բառ «ընկեր» Գարաախանի թելադրանքին, իրեն վերապահելով ապագային առնելիք քայլերը, եթէ ռուսեւճափոն պատերազմը ծագի… »

Ի՞նչ ըսիր առա: Դրամ չա՞տ, մանաւանդ պատերազմի եւ գործերու համար, կը բաւէ որ քաղաքական ծրագիր մը ունենաս, ինգամեայ կամ վեցամեայ եւ զարնե՛լ գիտնաս, զարնե՛լ…

ՍՄԱԻ

ԽԵԼՕՔՑԱ՞Ն ԹԷ ԽԵՆԴԵՑԱՆ…

«ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ…»

Ինչպէս գիտէք, ռամկավարները « միացեալ ճակատ կազմած էին Ամերիկայի բոլշեւիկներուն հետ, միասին շահագործելու համար Ղեւոնդ արք.ի դիակը: Բայց երկար չտեւեց « միացեալ »ը, եւ բոլշեւիկները առանձին յանձնախումբ մը կազմեցին, մասնաւորապէս հետեւեալ հարցումը ուղղելով ռամկավարներուն.

— « Սակայն ո՞վ է սա Արքեպիսկոպոս Դուրեան Յանձնախումբ » կոչուած « հեղինակաւոր » մարմինը, որուն պաշտպանութեան համար արիւն քրտինքի մէջ կը մտնեն ռամկավար խմբագիրները եւ որուն ծովսալից ծանուցումներէն առատ դրամ կը կորզեն »:

Վէճը սաստկացած ըլլալով, «Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը » յարմար դատեր է հետեւեալ « պաշտօնական յայտարարութիւնը հրատարակել (Պայքար, 9 մարտ): Կարդացէք եւ դատեցէք.

— « Ամերիկահայ մարտիրոսացեալ Առաջնորդին արդար դատը պաշտպանելու նպատակաւ՝ Ազգ. Կեդրոնական Վարչութենէն ստեղծուած «Դուրեան Յանձնախումբը » իր պարտաւորութիւնները կը կատարէ, Ամերիկայի բոլոր հայ գաղութներուն մէջ վայելելով տեղական օժանդակ մարմիններու աջակցութիւնը:

Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը, ցաւով կը դիտէ որ Նիւ Եորքի մէջ կարգ մը համայնավարներու կողմէ տեղի կ'ունենան « Դուրեան Յանձնախումբ »ը անտեսելու փորձեր, որոնց գլխաւոր նպատակն է այդ օգտակար մարմինն անկարող ցոյց տալ մարտիրոսացեալ Առաջնորդին դատը պաշտպանելու գործին մէջ: Այս պատրուակով, վերոյիշեալ համայնավարները կը ջանան«Հակատաշնակցական Ժողովրդային Յանձնախումբ» կամ անոր նման անունի մը տակ կազմել « համազգութային կեդրոնական մարմին» մը :

Նկատի առնելով որ՝ համայնավար Հայերը ազգային կուսակցութիւն մը չեն եւ պէտք չէ որ մասնակցին մեր ազգային ներքին հարցերուն, նկատի առնելով մանաւանդ որ՝ անոնք իրենց ուղղութիւնն ու գործունէութեան հրահանգները կը ստանան Ամերիկեան Ուըրքըրզ փարթիէն, որուն մէկ հատուածն են եւ որ քոմինթըրն կազմակերպութիւն մըն է, Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան Ամերիկայի Շրջանային Վարչութիւնս այսու կը յայտարարէ թէ՝ համայնավար Հայերու կազմակերպել փորձած « համազգութային Կեդր. Յանձնախումբ »ի ձեռնարկը վնասակար կը նկատէ Դուրեան Սրբազանի դատին, որուն միակ տէրն է Ազգին ու Եկեղեցին պաշտպան հայ ժողովուրդը:

Դարձեալ, նկատի առնելով որ՝ միայն կազմակերպութիւնները չեն, այլ ամբողջ հայ ժողովուրդն է որ ոտքի կանգնած է Նահատակին դատը պաշտպանելու եւ ոճրագործները պատժել տալու համար, պէտք է զանգուածային ցոյցերն ու ժողովները պահեն իրենց ազգային նկարագիրն ու հանգամանքը, որովհետեւ մարտիրոսացեալին դատը գերազանցապէս ազգային դատ մըն է.

Հետեւաբար, ազգային ծրագրէ ու նպատակէ զուրկ համայնավարները իրաւունք չունին Դուրեան Սրբազանի դատը ծառայեցնելու համայնավարական քրոքականտի, անոր ընծայելով հատուածական կամ կուսակցական երեւոյթ, ինչպէս որ կը ընդեն ու իրենց դատին համար այժմ կը շահագործեն Դուրեանի սպանութիւնը ծրագրողները:

Շրջանային Վարչութիւնը հակառակ է այն բոլոր հոսանքներուն կամ տարրերուն, որոնք իրենց մասնաւոր նպատակներուն համար կը ջանան շահագործել Նահատակին դատը »:

(Յաւելուածը շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նախապէս խօսեցանք Դաշնակցական գրականութիւնը տարածելու միջոցներու մասին:

Առաջարկեցինք համազգային ընկերակցութիւն մը կազմել եւ կեդրոնացեալ միջոցներով աշխատիլ մեր մամուլը, մեր գիրքը մատչելի դարձնելու մասին:

Կուսակցական մամուլի կատարած դերը վեր հանելով, առաջարկեցինք առանձնապէս գրադիլ, Դաշնակցական կնիքով եւ անունը տալ նորահաս Դաշնակցականներուն:

Յարմար կը նկատենք համառօտ ակնարկ մը նետել Դաշնակցութեան գրականութեան մասին, տեսնելու համար նաեւ այս մասին մեր ղեկավար շրջաններու անփութութիւնը՝ վերջին շրջանին:

Ոչ ոք կ'ուրանայ Թիֆլիսի մէջ, ժամանակին «Յառաջ» օրաթերթին կողմէ հաստատուած «Յառաջ» մատենաշարին կատարած դերը: Թարգմանական եւ ինքնուրոյն բազմաթիւ գրքոյկներ հրապարակ ելան, որոնք առաջին դեր կատարեցին, Դաշնակցական երիտասարդութեան տարրական, սակայն անհրաժեշտ գիտելիքները տալու գործին մէջ:

Մեծ համեմատութեամբ տարածուեցան եւ կարդացուեցան այդ գրքոյկները, աղբիւր՝ գաւառացի կիսամտաւորական ընկերներու, որոնք իրենց կարգին օգտուեցան եւ լուսաբանեցին հանրային կարծիքը:

Բազմաթիւ հրատապ խնդիրներ՝ ազգային, դասակարգային, միջազգային, տեսական եւ կուսակցական, փոթորկած էին մեր երիտասարդ ընկերները այդ շրջանին եւ ահա Դաշնակցութեան գրքոյկները կուգային մասամբ բաւարարելու անոնց հետաքրքրութիւնը եւ ընդլայնելու ծանօթութեանց հորիզոնը:

Պէտք է խոստովանիլ սակայն, թէ արտօրանքով կազմուած, անխնամ թարգմանուած անյաջող ընտրուած նիւթեր ալ շատ կային: Բայց եւ այնպէս, մինչեւ այսօր, այդ գրքոյկները առանցքը կը կազմեն պալքանեան շրջանի մեր գրադարաններուն, ընկերաբանական բաժնին մէջ: «Յառաջ» մատենաշարէն անկախ՝ Արեւմտեան Բիւրոյի նախաձեռնութեամբ «Դրօշակ» տպարանի մատենաշարը կուգայ, որ համեմատաբար լուրջ եւ աւելի խնամուած գիրքեր հրապարակ հանեց, որոնց թէ թարգմանականը եւ մանաւանդ ինքնագիրը, Միք. Վարանդեանի հեղինակութիւնները, ահագին դեր կատարեցին, տարածուելով եւ կարդացուելով Դաշնակցական բոլոր խաւերու կողմէ:

Չենք ուզեր մանրամասն կանգ առնել հրատարակուած գիրքերու բովանդակութեան մասին, հարեւանցի ակնարկ մը շատ բան կը խօսի այդ տեսակէտէն: «Վերածնուող Հայրենիքը եւ մեր դերը», «Հայկ. շարժման նախապատմութիւնը», «Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ», «Հոսանքներ» եւ այլ գրքեր: Բոլորն ալ Միք. Վարանդեանի աշխատասիրութիւններ, որոնք ոչ միայն գոհացուցին մեր երիտասարդութեան ընթերցասիրութիւնը, այլ եւ դպրոց մը եղան կուսակցական մտածողութեան համար:

Այսօր իսկ համով հոտով կը կարդացուին եւ ձեռքէ ձեռք կ'անցնին այդ գիրքերը:

Անհագին պահանջ կայ այդ ուղղութեամբ գրուած գիրքերու, սակայն գրավաճառները կը շահագործեն, բարձր գիներ պահանջելով: Ժընեւը տպարան եւ գրատուն ըլլալէ դադրած է եւ շատերը չեն գիտեր նոր պահեստին տեղը: Սպառա՞ծ են այդ գիրքերը թէ ոչ, ո՞ւրկէ հայթայթել՝ ղրկելու համար Քոնսթանցա, Պազարճըք, Սիլիսթրէ կամ այլ գաւառական քաղաքի Դաշնակցական Ակումբներուն:

Մինչ Արմէն Ծիտանեանի, Սմբատ Բիւրատի շատախօսութիւնները տարածուած են, կը շարունակեն գրականութիւն համարուիլ եւ յեղափոխական սերունդի ընթերցանութեան գիրքը կը մնան, ցորչափ նոր հեղինակութիւններ չեն գար անոնց տեղը բռնելու:

Յաճախ եւ շատ յաճախ մեր երիտասարդ ընկերները կը հարցնեն, թէ Միք. Վարանդեանի գիրքերու շարունակութիւնը ե՞րբ լոյս կը տեսնէ, կամ եթէ հրապարակ ելած են, ինչո՞ւ չէք ղրկեր:

Հարցը «Հայկ. շարժման նախապատմութիւնը», «Հոսանքները» եւ «Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ» գիրքերու մասին է, որ կը մնան անաւարտ:

Ո՞վ է պատասխանատուն, ո՞վ է որ ընթացք պիտի տայ այս պահանջներուն եւ պիտի հետապնդէ այս փրոփականտի գործը: Հեղինակներ չեն պակսիր Դաշնակցութեան մէջ, սակայն շարժիչ ուժը, ղեկավարը, կեդրոնը կը պակսի:

Ապա կուգան «Հայրենիք» եւ «Յուսաբեր» մատենաշարը, որոնք մասամբ միայն կուսակցական - ընկերային խնդիրներ գիրքի վերածած են, սակայն դժուար կը տարածուին, դժուար մեր ձեռքը կը հասնին:

Քանի մը կարեւոր գիրքեր, որ վերջերս հրապարակ ելան, անհատական նախաձեռնութեամբ, կուգան մեծ պակաս մը լրացնել, այն է Զարեւանդի գիրքերը, Վ. Նաւասարդեանի, Ռ. Դարբինեանի քանի մը գրքոյկները, Ս. Վրացեանի «Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութիւնը», խնամուած եւ գնահատուած երկ մը (սպառած), Միք. Վարանդեանի «Մուրատը», «Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը» (համառօտ ակնարկ մը), Արբ. Գիւլխանդանեանի «Բագուի հերոսամարտը» եւ Օն. Մխիթարեանի «Վանի պատմութիւնը»: Սակայն պէտք է նկատել որ անխտիր տարածուած եւ ցրուած վիճակի մէջ կը մնան:

Որքան ատեն որ Դաշնակցութեան Բիւրօն չձեռնարկէ Կեդր. Մարմնի մը հաստատումով մեր գիրքերը, գրականութիւնը տարածելու ստիպողական գործին, այնքան ատեն պիտի կաղայ մեր գրաւոր փրոփականտը եւ երիտասարդ Դաշնակցականներու դաստիարակութեան գործը:

Մեր երիտասարդ Դաշնակցականները գիրք կ'ուզեն, նոր ուսումնասիրութիւններ կը պահանջեն, «Հայրենիք» ամսագիրը եւ Ս. Վրացեանի «Վէմ»ը կը կարդան, սակայն չեն բաւարարուիր, կը պահանջեն զուտ կուսակցական, Դաշնակցական անունը, կ'ուզեն լուսաբանուիլ քաղաքական եւ ընկերային խնդիրներով:

Դաշնակցական տեսակէտներով ընկերային երեւոյթներու քննութիւնը հրամայական պահանջ դարձած է:

Բոլշեւիզմ, ֆաշիզմ, հիթլերիզմ, բուրժուազիզմ, սոցիալիզմ (իր բոլոր զանազանութիւններով) քննութեան առարկայ պէտք է դառնան, նաեւ քննական պատմութիւնը մեր վերջին քաղաքական շրջաններուն:

Եթէ Բիւրօն յանձն կ'առնէ կազմակերպել Դաշնակցական գիրքը եւ նոր ուսումնասիրութիւնը բաշխելու, տարածելու գործը, կ'առաջարկեմ մեր երեք օրաթերթերու «Յառաջ», «Հայրենիք» եւ «Յուսաբեր» թերթերու խմբագրատուներուն կազմել փոխադարձ համակցութեամբ, Կեդր. պահեստ, Կեդր. ցրուցակ, Կեդր. փրոփականտի սենեակ եւ մղում տալ կուսակցական գրականութեան տարածման:

Գ. ՔԷՕՍՏԱՆԵԱՆ

ՉԷԶՈՔ ՁԱՅՆ ՄԸ՝
ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ. — Անցեալ օր «Նոր Երկիր»էն ամփոփեր էինք հին եկեղեցական գործիչի մը, Պ. Պետրոս Տօնապետեանի տեսութիւնները՝ Նիւ Եորքի դէպքին եւ անոր հետ կապուած խնդիրներու մասին: Ստորեւ կուտանք նոյն յօդուածաշարքին երկրորդ մասը:—

Նկատելով թէ այս սպանութեան եռամսեայ համաժողովիւ ազատ աղմկարարները կը յաւակնին լինել պաշտպան եկեղեցւոյ եւ Կաթողիկոսական Աթոռին, հարկ կը տեսնեմ քննել իրենց ընթացքը եկեղեցական լեզուով եւ աւետարանական վկայութիւններով:

Մէկ, երկու, եւ առ առաւելն երեք օր այս ոճրի մասին ողբալից եւ զայրալից հրապարակագրութիւն մը բովանդակին բաւական էր զոհը ջերմեռանդօրէն յարգող ամենաբանկած օրտերու զոհողութեան համար:

Եթէ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս լինէր ոչ թէ ծառայ Քրիստոսի եկեղեցւոյ այլ ոսկեզօծ կուռք մը կռապաշտ ազգի մը մեհեանի մէջ բարձրացած, եւ խորտակուէր ամբարիշտ մը ձեռքով, մոլեռանդ կռապաշտները պիտի ողբային իրենց մազերը փետտելով, պիտի կոծէին իրենց կուրծքերը ծեծելով իրենց սրբազան կուռքի բեկորներու առջեւ, պիտի անիծէին եւ հայհոյէին ամբարիշտ աստուածասպանը: Երկու երեք օր յետոյ, սակայն, պիտի հանգստացնէին իրենց կատաղած սիրտերը, եւ պիտի սկսէին պարել նոր կուռքի մը շուրջը:

Քրիստոս իր անունը կրողներուն կ'արգիլէ ողբ եւ կոծ մեռեալի համար, եւ անէծք, հայհոյանք ու վրէժխնդրութիւն չարագործի դէմ:

Անոր պատուէրները չափազանց բացայայտ են իր աշակերտներուն եւ անոնց յաջորդներուն, եւ անոնց միջոցաւ իրենց հաւատացեալ ժողովրդեան:

Քրիստոս իր աստուածային պատուէրները քարոզեց աշակերտներուն՝ լերան վրայէն: Ամէն ճշմարիտ քրիստոնեայ պաշտօնեայի պարտականութիւնն է, եւ Ամերիկայի Հայոց Հոգեւոր պաշտօնեայի պարտականութիւնն էր պահել այդ պատուէրները եւ քարոզել իր ժողովրդեան թէ եկեղեցւոյ բեմէն եւ թէ եկեղեցիէն դուրս, նոյն մատենացոյց ընելով Մատթէոս Աւետարանիչի Ե. գլուխը.

«Լսած էք որ ըսուեցաւ, աչքի տեղ աչք, եւ ատամի տեղ ատամ: Բայց ես ձեզ կ'ըսեմ. Չարին հակառակ մի կենաք, հապա եթէ մէկը ապտակ մը զարնէ աջ ծնօտիդ՝ դարձուր անոր միւսն ալ»:

«Լսած էք թէ ըսուեցաւ, Քու ընկերդ սիրես, եւ թշնամիդ ատես: Բայց ես ձեզ կ'ըսեմ. Սիրեցէք ձեր թշնամիները, օրհնեցէք ձեզ անիծողները, բարիք ըրէք անոնց որ ձեզ կ'ատեն, եւ աղօթք ըրէք անոնց համար՝ որ ձեզ կը չարչարեն ու կը հալածեն»:

Քրիստոսի եկեղեցւոյ եւ եկեղեցականներու պաշտպան եւ քրիստոնեայ ճառախօսները եթէ չեն կրնար պահել Քրիստոսի այս դժուարին պատուէրները, բայց գոնէ հակառակը չեն գործեր, տակաւին կրնան յաւակնիլ թէ են քրիստոնեայ, եկեղեցասէր եւ եկեղեցականապաշտպան: Բայց անոնց այս երբեակ յաւակնութիւնները կը դառնան կեղծ եւ խաբէական երբ օրերով, շաբաթներով եւ ամիսներով ամէն ճիգ կը թափեն չարին դէմ չարութիւն գործել, հանել իրենց աչքերը չհանողներու աչքերը, կոտրել իրենց ատամները չկոտրողներու ատամները, ատել իրենց թշնամութիւն չընողները, անիծել զիրենք չանիծողները, չարիք ընել իրենց չարիք չընողներուն, հայհոյել զիրենք չչարչարողներուն եւ չհալածողներուն, ճնշել եկեղեցւոյ պաշտօնեաներ, սրբապղծել իրենց եկեղեցւոյ սեղանները, այնտեղէն անէծք եւ կիրք արտայայտելու մեղապարտներու եւ անոնց կուսակցութեան դէմ՝ վարմունք մը որ բուն ինքնին հայհոյանք է Աստուծոյ դէմ, լրագրական էջերու մէջ եւ արուեստականօրէն սարքուած աշխարհական եւ եկեղեցական՝ անհատական եւ հաւաքական՝ բեմերու վրայ կեղծ ու պատիր ողբերգական եւ կրօնասիրական թատերախաղութիւններով արտադրել կիրք, ագմկայոյզ թշնամութիւն եւ երկպառակութիւն միեւնոյն ազգի անդամներու միջեւ:

Այս զգացումները կրող եւ ներշնչող մարդիկ չեն կարող լինել Քրիստոսի երկրպագուներ, այլ են Սատանայի երկրպագուներ: Անաչառ խորհողներ կարող են խորհիլ թէ Սատանայի այս երկրպագուները, ներկայանալով սպառնալ հայ եկեղեցականի քրիստոնէական արժանիքի եւ յիշատակի ջատագովներ, կամ կը պղծեն անոր անունն ու յիշատակը եւ կամ զայն կը համարեն իրենց դաւանակից:

Աստուած անգամ գուցէ սկսած է խորհիլ թէ Սատանայի այս հայ ազգի գործակատարները ի՞նչ հաշիւ ունին Քրիստոսի եկեղեցւոյ մէջ հայ քրիստոնեայ արքեպիսկոպոսի ջատագովութեան դերակատարներ լինելու մէջ:

Աստուած եւ սատանան հաւասարապէս կը տեսնեն այդ քողարկեալ հաշիւի ինչ լինելը:

Նիւ Եորքի Հայոց Հոգեւոր առաջնորդի սպանիչները գիտեն ինչո՞ւ բարձրացուցին զէնքը: Անոր քաղաքական սպանիչները նոյնպէս գիտեն թէ ինչու սպաննուեցաւ իրենց պաշտպանեալը:

Բայց հայ ժողովուրդը եւ մանաւանդ հայ հոգեւորականները պարտ էին եւ պարտ են խորհիլ եւ հարցնել իրենց սեփական խղճին թէ ինչո՞ւ Աստուծոյ պաշտօնեայ մը պիտի զանխոծուէր եւ ի վերջոյ սպաննուէր: Ան եւս ինչու ոչ թէ մէկ այլ մէկէ աւելի մարդիկ, ի կորուստ իրենց սեփական անձերուն, պիտի մղուէին վճռել եւ վճռէին սպաննել եղբայրական սիրոյ ուսուցանող մը, այն եւս ոչ թէ գաղտնի եւ մութ առանձնութեան մէջ, այլ ճրագավառ լոյսերու տակ, Աստուծոյ Տան մէջ, հանդիսաւոր արարողութեան միջոցին եւ աղօթարար ժողովրդեան աչքի առջեւ:

Այս արտակարգ ոճրագործութեան մէջ եթէ մարդասպանը լինէր խելագար մը, պատճառի մասին զարմանալու եւ խորհելու հարկ պիտի չմնար: Բայց մարդասպանը եւ իր մեղսակիցները կատարելապէս խելահաս էին եւ ծրագրած էին պաղարիւն գիտակցութեամբ եւ պատուհասողական նախապատրաստութեամբ, եւ յայտնապէս եղեռնավայրը դիտմամբ ընտրեցին Աստուծոյ Տունը իրենց վրէժխնդրութեան դատաստանը կատարելու այնտեղ եւ զգացնելու հայ եկեղեցականութեան որ եթէ անոնք կը դառնան Աստուծոյ պաշտօնեայ, իրենց նուիրական պարտականութիւնն է ծառայել Աստուծոյ պատուէրներու գործադրութեանը, լինել միջնորդ խաղաղութեան մարդոց միջեւ, եւ ոչ թէ դառնալ քաղաքական եւ աշխարհային կիրքերով լի կուսակցական պայքարներու գործիք եւ ղեկավար:

Չէ կարող զոհուիլ հոգեւորական մը որ հաւատարիմ է իր կրօնական ուխտին եւ դառնայ ատելի եւ նշա… վրէժխնդրութեան, սպաննուելու … տիճանի խնդրութեան:

Իր ուխտին եւ պարտականութեան հաւատարիմ հոգեւորականը կարող մարդոցմէ վայելել, ակն… յարգանք եւ պատկառանք:

1924ին Ղեւոնդ եպիսկոպոս … պատճառած դէպքի մը հետեւ… առիթ տուաւ ինձ լիովին հասկնալ… իր հոգեբանութիւնը եւ … թիւնը: Թերեւս ապագային նկար… գրեմ դէպքը, բայց առ այժմ … եր յարմար է ըսել թէ սասանի… կայ էր գերակշիռ ազդեցութեան… գուցէ նոյնիսկ հակառակ իր դաւանութեան: Եւ խռովարարական … սակցական վայրի մը մէջ նետուած… էր դառնալու վտանգաւոր եկեղեցական տեղւոյն հասարակութեան … կեղեցիին եւ նաեւ իր անձին … անկուսակցական մթնոլորտի մը … ուր իր դատողութիւնն ու … գերծ կրնային լինել արտաքին ազդեցութիւններէ, այնտեղ կարող էր … նել անվնաս եկեղեցական մը … իմ տպաւորութիւնը, այլ իմ փորձառութիւնը վերոյիշեալ դէպքին … այն էր որ այդ դժբախտ մարդը … եւ ոչ գրգռիչ խորհուրդներով … ղոց միջեւ կարող էր լինել … եւ յարգելի անձնաւորութիւն մը … ռանց ստեղծելու իր դէմ ո եւ է … նամի:

Այս ընդհանուր խառնուածքի … ցող եկեղեցականի մը Նիւ Եորքի … առաջնորդարանը ամէնէն անյարմար… տեղն էր: Եւ եղաւ մահաբեր իր կեանքի համար:

Նիւ Եորքի առաջնորդական աթոռին շուրջը դարձած այս ախտացեալ կուսակցական կիրքերը իրենց գոյութիւնը չառին Ղեւոնդ եպիսկոպոսով, անոնք գոյութիւն ունէին … վաղուց: Խորհրդային Հայաստանը … ռէր, Կաթողիկոսական Աթոռի պահպանութեան անմիտ փաստարկութիւնը, եւ դրօշներու թեր ու դէմ պայքարը լոկ պատրուակներ էին … դարացնելու ժառանգական կիրքերու վերարծարծումը:

ՊԵՏՐՈՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԵԾ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Ինչպէս այս էջերուն մէջ արդէն ըսինք, յառաջիկայ Յունիսի առաջին տասնեակին Իտալիոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Ֆութպոլի միջազգային մեծ մրցահանդէս մը, աշխարհի ախոյեան ազգային խումբը որոշելու համար:

Այն օրէն ի վեր երբ Միջազգային Ողիմպիական Յանձնախումբը չընդունեց Ֆութպոլի միջազգային ֆէտերասիոնին ըմբռնումով ամաթէօրներու Միջազգային Ողիմպիականներուն մասնակցելու իրաւունքը — Ֆութպոլի իբրապէս ներկայացուցչական ազգային խումբերու մասնակցութիւնը անկարելի կը դառնար Միջ. Ողիմպիականներուն: Այդ պատճառաւ է որ վերջին Ողիմպիականին՝ որ տեղի ունեցաւ 1932ին Լօս Անճէլըսի մէջ, Ֆութպոլի մրցումները ջնջուած էին, իրաւ է թէ Մ. Նահանգներու մէջ Ֆութպոլը չունի այն մեծ ժողովրդականութիւնը զոր շահած է աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ 19[illegible] Հոլանտա մերժեց կազմակերպել Ողիմպիականը եթէ իրեն չխոստանային Ֆութպոլի մրցաշարքը. Նոյնպէս Գերմանիա այժմէն դիմումներ կը կատարէ 1936ի Միջ. Ողիմպիականին մէջ — որ տեղի պիտի ունենայ Պերլինի մէջ — անպայման Ֆութպոլի մրցումներ ներմուծելու համար, բաւական է այս խաղն է որ ամէնէն … ութարերն է եւ Ֆութպոլի մրցաշարք մը թոյլ կուտայ կազմակերպող երկրին իր ծախքերուն մեծ մասը …ցել:

1936ին եթէ Ֆութպոլի մրցումներ տեղի ունենան, միայն ամաթէօրներէ կազմուած խումբեր պիտի կրնան մասնակցիլ: Արդ, ոչ մէկ երկիր … լաւագոյն Ֆութպոլիսթները չեն … մագատասխաներ այդ սկզբունքին … հետեւեալ բանաձեւով կարելի է … ցատրել.—

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Քանի կը քալեմ այնքան կը հեռանայ լեռը: Երկրորդ օրը կէսօրէն առաջ կը հանդիպիմ լճացած ջուրի մը, ճահիճի մը, կը խմեմ եւ կը յագեցնեմ պապակս: Երկու օրուան ճանապարհի ընթացքին կը հաւաքեմ ուղտափուշ, ծայրի փուշերը կտրելով կը լափեմ: Այդ անծայրածիր անապատին մէջ ուղտափուշն անգամ երկնաւոր շնորհ է:

Ալ մօտեցած եմ փրկարար լերան: Կը տեսնեմ շէնք մը լերան ստորոտէն քիչ ասդին: Որքան որ վճռած եմ որ եւ է շէնքի կամ բնակութեան չհանդիպիլ, բայց այնքան ուժասպառ եմ եղած որ նորէն սկսայ փրկարար մահը փնտռել: Երբ աւելի կը մօտենամ, կը տեսնեմ մահիկաւոր դրօշը: Ուրեմն նորէն ինկայ ծուղակը: Կ'ուզեմ արտասուել, աչքերս ցամքած են: Արդէն մութը կոխած է. Կը մօտենամ շէնքին, կ'որոշեմ պատին տակ պառկիլ (դուռը միւս կողմէն էր): Կը տեսնեմ շէնքին կից պարտէզը. ի՜նչ ուրախութիւն, փշաթելերէն ձեռքս կ'երկարեմ, ինչ որ փրցնեմ կը լափեմ: Թէ որքան կերեր եմ չեմ գիտեր: Առտուն տեսայ որ կերածս լոլիկի թուփին տերեւներն են եղեր եւ դդմայազիրկ քնացեր եմ...

Ոտքի հարուած մը կ'արթնցնէ զիս: Կը նայիմ զինուոր մը — ոչ Չէչէն— որ կ'ըսէ.

— Ելիր տղաս, ներս եկուր, հոս սառեր ես:

Կը պաղատիմ որ կեանքիս խնայէ: Ռուսիկանը պատուին վրայ կ'երդնու: «Վախնալու բան չկայ, տղաս, հոս Տէր Զօր չէ»:

Հաւատա՞մ: Ռուսիկան մը որ կ'երդնու իր պատիւին վրայ... Ստիպուած եմ հետեւելու: Կ'երթանք «դարագօլ»ին ներս. անմիջապէս փիլաւ կը բերեն որ ուտեմ: Կը յիշեմ, մեր քաղաքը մսագործները ոչխար մը մորթելէ առաջ ջուր կը խմցնէին: Ջուր կ'ուզեմ. վայն ի վաղ կը բերեն. ուրախութենէս պիտի խենդենամ: Հո՞գս էր թէ ինչով պիտի վերջանայ: Ռուսիկաններէն մէկը ջուրը կը քաշէ ձեռքէս եւ կ'ըսէ.

— Տղաս քիչ, յետոյ նորէն կը խմես:

Կը յիշեմ թէ սարի մը առաջ ինչպէս անգիտակցաբար հայ կնոջ մը մահուան պատճառ եղայ, մեծ ամանով ջուր տալով: Կը գիշերեմ հոն: Առաւօտուն կը հարցնեն թէ ուր պիտի մեկնիմ. կ'ըսեմ, Սինճար, թէ հոն ազգականներ ունիմ: Ռուսիկանապետը, Ահմէտ Աճրավի կ'ըսէ.

— Տղաս, այս գիծէն անդին երմէններուն սպանդ չկայ, մի՛ վախնար:

Բոլորին ալ ձեռքերը կը համբուրեմ եւ կ'ելնեմ ճամբայ: Երբեմն ետ կը նայիմ թէ արդեօք պիտի կրակե՞ն: Ռուսիկանապետը կը պոռայ.

— Ռուհ եա իբնի լէթխաֆ. (Գնա՛, տղաս, մի վախնար):

Մէկ երկու ժամ յետոյ կը տեսնուի գիւղ մը: Ցակաւէն չմօտեցած քանի մը կիներ դէպի ինձ կը վազեն, լալահառաչ կը փաթթուին վիզս: Վերջէն հասկցայ որ գրեթէ ամէն օր ինծի պէս բեկորներ Տէր Զօրի կողմէն կուգան կը ապաստանին տուն մը, ուր հինգ վայրկեանէն կը հաւաքուին 15—20 Հայուհիներ որոնք թէ՛ կուլան եւ թէ հարցումներ կը տեղացնեն գլխուս: Ջոր բուզ, շամիչ, կերակուրներ կը բերեն ու կը բերեն: Յաջորդ օրը, հակառակ իրենց թախանձանքին, կ'ուզեմ անպայման Սինճարի կեդրոն քաղաքը երթալ, յուսալով հոն գտնել փախստական Գուլոն եւ հօրեղբայրս: Կը յաջողիմ գտնել եւ հոն կը մնամ մինչեւ Անգլիացիներու մուտքը այդ շրջանները:

Առաջին օրը ինծի կուտան հագուստ, գուլպայ եւ կօշիկ: Ոտքերս կը լուամ, կը հագնիմ կօշիկը, բայց երկրորդ օրը ներբաններուս վրայ չեմ կրնար կոխել. Անկարելի է քալել, մինչ այդ քնացող փուշերը (ութ ամիսէ ի վեր բոպիկ կը պտտէի) տեսնելով մարմնոյս հանգստութիւնը, ըմբոստացած էին: Անոր ձեռքիս օրեր շարունակ աշխատեցայ մաքրել, իւրաքանչիւր փուշի հետ վերյիշելով մօտաւոր անցեալի տառապալից անցքերը:

Հագուստ կապուստին հետ ծառան ինծի բերաւ գդալ մը խեղ որ արեւէն խանձած վէրքերուս քսէի: Դէմքս ամբողջ գրեթէ սպրթուած էր: Քիչ յետոյ կէսօրուան ճաշին համար բերաւ վեց հաց, իւրաքանչիւրը առ նուազն 100—150 կրամ ծանրութեամբ: Կարծելով թէ այդ հացերը ինծի համար են, գդալ մը խեղով վեց հացը կերայ: Ճաշի ժամանակ երբ հացը հարցուցին, պատասխանեցի թէ կերայ: Չէին ուզեր հաւատալ թէ վեց հացը կերած էի: Առաջին ամիսը կշտանալը երբեք չէի գիտեր, պայթելու աստիճան կը ճաշէի, յետոյ հաց կը փնտռէի որ ուտեմ: Աչքս անօթի էր, յետոյ քիչ քիչ վարժուեցայ

Ծնողքիս մահուան ականատես ըլլալով գրեթէ, ալ աւելի կը մտածէի քրոջս մասին, եւ ամէն օր տեղադար կ'արտասուէի: Եզիտի(*) ջաղացպան մը ունէինք Ալօ անունով, քանի մը անգամ հանդիպեցաւ լացիս, եւ թելադրեց որ ծխեմ: Անմիջապէս սիկարէթ մը փաթթեց եւ տուաւ: Ծխելէ մուխը կլլելով, ինչպէս ինք ցոյց կուտար, եւ ահա թմրութիւն մը եկաւ վրաս, եղած տեղս քնացեր եմ: Անկէ յետոյ քանի մը փորձ եւս եւ դարձայ ծխող մը, բայց պէտք է խոստովանիմ որ ծխելուս բարի ազդեցութիւնը տեսած եմ այդ օրերուն, առ նուազն թմրեցնելով վայրկեան մը կը մոռցութեան կուտայի վիշտս:

X

Կը խոստովանիմ թէ մեր առօրեայ կեանքին մէջ ամենատխուր պաշտօնը վիճակուած է բոլոր անոնց որ խիղճը կ'ունենան գրի առնելու դրուագներ հայաջինջ սարսափներէն, մի միայն իրենց անդարձ կորսուած սիրելիներուն վերջին կաթիլ քարոզելու պարտականութեան չզանցառնելու համար: Անոնց պարտականութիւնը տաժանելի է, մանաւանդ անոր համար որ, ներկայիս շատ շատեր իրենց ազգային արժանապատուութիւնը եւ տարրական սրբութիւնները մէկ պնակ ոսպապուրի հետ փոխանակելու պատրաստ են, [illegible] եւ Վասակներու անարգ շարանը: Այո, խիղճի եւ դժուարին ձեռնարկ, որովհետեւ Մնացորդացէն ո եւ է մէկը պիտի չկրնայ պատկերացնել բնաջնջումի ո եւ է դրուագ — գոնէ մէկ հարիւրերորդը — առանց կրկին ու կրկին բզկտուած սրտին … տեսնալու եւ անգթաբար քամել… վերջին կաթիլը արեան եւ կուլ … արցունքներուն:

Այդ պարտականութիւնը կատարելու փորձ մըն էր իմ գրութիւնս… Մի՞թէ կարելի էր կոյր ու խուլ … դիտանալ այն բոլորին որ ջուրին … ջէն ճերմակ եւ յուզումէ սառած … քերով կը նային: Աչքի առջեւ բերել … անծայրածիր անապատին մէջ փռուած ճերմակ ոսկորները արեւակիզներու… կրնայի՞ լուռ մնալ.— Ես միս … ոսկոր: Կը դողդղամ ի տես այն … ւած կոյսերու փաղանգին որ … կը մօտենան ինծի, խաժառ … նըրով. կը դողդղա՛մ ցաւոց խոստ… դրուած մնացած ըլլալուս համար...

Ոչ, սիրելի քոյրեր, ես խոստ… դրուած չեմ, ընդհակառակն, գրի … նելով գէթ աղօտ մէկ պատկերը … սելի սարսափներուն, ես աւելի … ւելի ուժ կ'առնեմ անարգելու բոլոր … նոնք որ շնականօրէն կ'ուրանան … տառապանքները եւ ձեր արիւնն ու … շռուած պատիւը փիլիսոփայութեան … նիւթ կը դարձնեն: Ո՛հ, խորտակ… քոյրեր, ես Տէր Զօրի լեռներուն … ծառ երգիչն էի եւ եմ, եւ պիտի … անողոք ժաղկէյը բոլոր անոնց որ … րին գէթ մէկ անգամ ձեր սուգը … լու տարրական պարտականութիւն… իսկ մոռցան...

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՍԱՀԱ…

(Վերջ)

(*) Եզիտիները տարօրինակ կրօնք մը ունին, այսպէս Աստուծոյ հեղինակութիւնը կ'ընդունին, բայց սատանան ալ կ'ընդունին իբր Աստուծոյ Մեսիան: Այդ տարիներուն հազարաւոր Հայեր ազատեցին, նոյն իսկ մեզմէ չափահասներուն զէնք տալով, «Գացէք Թուրք սպաննեցէք» կ'ըսէին: Իրենց կրօնքին բերումով հակառակ ըլլալով իսլամներուն, մօտ էին Հայերուն:

«Ամաթէօր է ան՝ որ սփօր կ'ընէ իր հաճոյքին, կամ սփօրի հանդէպ ունեցած սիրոյն համար։ Ամաթէօր չի նկատուիր ան՝ որ ատժամանակեայ կամ շարունակական կերպով միջոցը կը գտնէ՝ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, ինչ քան ալ աննշան ըլլայ, իր սպորտական միջոցներէն օգուտ քաղելու կամ իր նկամուտը։»

Ինչպէս բանք, ոչ մէկ ազգ կարող է իրապէս ներկայացուցչական խումբ մը կազմել այս ըմբռնումին համաձայն։ Արդարեւ, Անգլիա էր որ մինչեւ 1885էն ի վեր ամաթէօր կիրարկուած ըմբռնումը — այսինքն դրամ ստանալը բաւ — յայտնող — փրօֆէսիօնալներուն կարգը մը ստեղծուած է քիչ ետք՝ որ սպորտական կեանքին մէջ։ Անթարոյականութիւն բոլոր ծախքերը գոցել վերջ կրնալ մը ձգող մրցումներու դիմաց, բայց բնականաբար վարձատրել, բայց պէտք է տարբեր ըլլալ ընդունել։ Մինչ համաշխարհային Ողիմպիականներուն մասնակցողները կ'երդնուն թէ իրենք անմեղ ու անաղարտ, ուղղամիտ եւ մաքուր «ամաթէօր» ներ են, ինչ որ հարիւրին 99 սուտ է։

×

Առաջին անգամ ֆութպոլի իրական համաշխարհային մրցումներ 1908ին էր որ կատարուեցան, Միջազգային չորրորդ Ողիմպիականին առթիւ որ տեղի կ'ունենար Լոնտոնի մէջ։ Այդ տարին Անգլիոյ ամաթէօրները շահեցան մրցաշարքին առաջնութիւնը, վերջին մրցումին մէջ յաղթելով Տանիմարքայի։ 1912ին — գիտենք թէ Մ. Ողիմպիականները տեղի կ'ունենան չորս տարին անգամ մը — Սթօքհոլմի մէջ դարձեալ Անգլիա է որ շահեցաւ, եւ դարձեալ Տանիմարքա էր իր հակառակորդը վերջին մրցումին մէջ։

Ընդհանուր Պատերազմէն վերջ Անգլիա նկատելով որ իր ամաթէօրները տկար են միւս ազգերու խաղացողներէն, իսկ իր «փրօֆէսիօնէլ»ները ալ չեն կրնար մասնակցիլ, քաշուեցաւ Մ. Ողիմպիական ֆութպոլի մրցումներէն. 1920ի եօթներորդ Մ. Ողիմպիականին, որ տեղի ունեցաւ Անվէրսի մէջ ի յարգանս իր անկախութիւնը վերագտած Պելճիքայի, վերջին խաղին մէջ Չեխօսլովաքիա դաշտը ձգած հեռացած ըլլալով Պելճիքա է որ յաղթական նկատուեցաւ։ 1924ին, Փարիզի մէջ տեղի ունեցած ութերորդ Միջազգային Ողիմպիական խաղերուն ֆութպոլի մրցահանդէսը իր կարեւորութեամբ գլխաւոր անցաւ իր նախորդները։ Երեսուն երկու ազգային խումբեր մասնակցեցան անոնց, Ուրուկուէ եղաւ այդ մրցումներուն մեծ յաղթականը եւ միեւնոյն ատեն մեծ յայտնութիւնը, հմայելով բոլորը իր նուրբ խաղով։ Հարաւային Ամերիկայի փոքրիկ հանրապետութեան ֆութպոլիստները դարձեալ Եւրոպա եկան 1928ին, այս անգամ իրենց հետ ունենալով Արժանթինը։ Երկու դրացիները պարտութեան մատնելով իրենց բոլոր եւրոպական հակառակորդները, հասան մինչեւ վերջին մրցումը՝ ուր առաջին խաղի մը մէջ հաւասար մնալէ վերջ երկրորդ մրցումի մը ընթացքին Ուրուկուէ յաղթեց իր հաւասարին հակառակորդին 2 — 1ով, գրեթէ միեւնոյն խաղացողներով — Նազալի, Սքարոն, Փէթրօն, Հոչաքատօր սեւամորթ Անտրատէ, եւ իրենց ընկերները — վերանորոգելով իր 1924ի յաղթանակը։

×

Այդ թուականէն (1928) վերջն էր որ Ֆութպոլի Միջազգային Ֆետերասիոնը որոշեց չորս տարին անգամ մը կազմակերպել «աշխարհի ախոյեանութեան» մրցաշարք մը, առանց դասակարգի խտրութեան, «ամաթէօր» կամ «փրօֆէսիօնէլ» բոլոր ազգային խումբերուն համար, Միջ. Ողիմպիականներէն անկախաբար։

1930 էր որ տեղի ունեցաւ աշխարհի ախոյեանութեան առաջին մրցահանդէսը, 13 յուլիսէն 30 յուլիս, Մօնթէվիտէօյի մէջ — ի յարգանս Ուրուկուէյի որ երկու անգամ Եւրոպա եկած էր եւ կը յուսար բազմաթիւ եւրոպական ազգային խումբերու այցելութիւնն ընդունիլ։ Սակայն այդ հեռաւոր ճամբորդութիւնը միայն չորս եւրոպական ազգեր է որ կատարեցին — Ֆրանսա, Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Պելճիքա, հակառակ անոր որ Ուրուկուէացիք կը վճարէին ճամբու բոլոր ծախքերը։

Միշեալ չորս ազգային խումբերուն հետ 1930ի մրցահանդէսին մասնակցեցան հետեւեալ ամերիկեան ազգերը — Արժանթին, Չիլի, Մեքսիկա, Պրազիլիա, Պոլիվիա, Ուրուկուէ, Փերու, Մ. Նահանգներ եւ Փարակուէ։ Չորս խմբակներ կազմուեցան ուր խումբերը իրարու դէմ մրցելով դասաւորման ձեւով տուին չորս յաղթականներ, որոնք էին՝ Արժանթին, Մ. Նահանգներ, Ուրուկուէ, Եուկոսլավիա։ Ինչպէս 1928ին Ամսթէրտամի մէջ, վերջին մրցումին մնացին դարձեալ Ուրուկուէ եւ Արժանթին, Ուրուկուէյի խումբը վերանորոգելով 1924ի եւ 1928ի իր մեծ յաղթանակները, շահեցաւ 1930ի մրցահանդէսն ալ, Ամսթէրտամի մէջ եղածին նման պարտութեան մատնելով Արժանթինը 4 — 2ով։

Այսպէս ուրեմն, հակառակ Անգլիոյ եւ Սկովտիոյ բացակայութեանց, կարելի է ըսել թէ 1924էն 1930 Ուրուկուէ աշխարհի իրական ախոյեան խումբն էր։ Ցեսած ըլլալով Ուրուկուէյի ազգային խումբին խաղը, կրնանք ըսել թէ Բրիտանացիները մեզ դեռ երբեք չտուին իրենց երկրէն դուրս կատարուած մրցումներուն մէջ այն բարձր եւ հմայիչ խաղարկութիւնը որ Ուրուկուէացիներունն էր։ Այդ շրջանին համար Ուրուկուէացիները առնուազն պէտք է ուրեմն հաւասար նկատուին Բրիտանացիներու հետ, ինչ որ քիչ բան ըսել չէ։

Դեռ կը շարունակի։

Ժ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 22 մարտ (Յառաջ)։ — Մարտ 18ին Տէսինի մէջ հիւր եղաւ Վալանսի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներէն 10 հոգինոց խումբ մը (5—12 տարեկան), առաջնորդութեամբ խմբապետուհի Օր. Տ. Տուրքախի։ Հակառակ անոր որ չարաթ երեկոյեան ուշ ատեն հասան, պատիւ տեղւոյն ֆրանսացի բանակայինն որ ոչ միայն S.L.S.A.-ի դաշտը, այլ եւ վառելիք փայտ եւ գիշերային օթեւան տրամադրեց։ Թէեւ օդը չափազանց աննպաստ էր եւ փոթորկալից, սակայն մեր փոքրիկները անմիջապէս դաշտին մէջ տեղաւորեցին իրենց վրանները, մուտքին աջեւ պարզելով եռագոյն դրօշը՝ սկաուտական խորհրդանիշը։ Հայկական եռագոյնի ծածանումը գիշերով եւ վառուած խարոյկը բաւական եղաւ որ ժողովրդի հետաքրքրութիւնը շարժէ եւ ժամը 9—10ի երկսեռ բազմութիւն մը հաւաքուի բանակավայրը, տեսնելու իր մատաղ սերունդի ներկայացուցիչները, որոնք արդէն ընթրիքի նստած էին։ Ընթրիքէն յետոյ սկսան երգել իրենց ազգային երգերը եւ երբ ժամը 11ի կը մօտենար ու պիտի բաժնուէին դաշտէն, յանկարծ հայկական հիւրասիրութիւնը չէշտուեցաւ ինքնաբերաբար։ Ներկաները սկսան 1—2ական հոգի առնել եւ իրենց հիւր տանիլ, չուզելով որ ցուրտ միջավայրի մէջ գիշերեն։

Յաջորդ առտու ժամը 7.30ին դարձեալ բանակավայրը հաւաքուած էն, վրանը զարկած, եռագոյնը քաշած եւ ճաշ պատրաստելու զբաղած։ Ճաշէն առաջ նկարել Գ. Հ. Գազանճեանը նրկարեց նախ սկաուտները եւ վերջն ալ Տէսինի ազգակրօնականներու խումբը, մէջն առնելով եւ վրանը եւ եռագոյնը։ Ուրախալի էր տեսնել ամենաղքի ժողովուրդին հետաքրքրութիւնը։ Ժամերով կը կենային բանակավայրը եւ կը դիտէին տղոց աշխատանքը, երգն ու խաղերը։ Շատերը ուտելիք եւ պտուղ նուէր բերած էին։

Կէս օրէն յետոյ ժամը 4ին սկսաւ իրենց հանդէսը Հ. Յ. Դ. ժող. Տան մէջ, ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը։ Հանդէսը բացուեցաւ խումբի կողմէն երգուած «Մեր հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Խմբապետուհին քանի մը խօսքով բացատրեց այցելութեան նպատակը, ապա պարզեց իրենց նպատակն ու ծրագիրը, որու առաջին պայմանն է հայ նոր սերունդը հայ պահել։ Ետոյ կոչ բրաւ բոլորին որ չմոռնան իրենց հայկական աւանդութիւնները, անխախտելով պահել ազատ Հայաստանի ազատ եւ գիտակից քաղաքացիները։ Կարգով արտասանեցին Մ. Ալազեան՝ «Հայ ժանչ», Անժէլ Մարտիրոսեան՝ «Հայաստանի ծաղիկը», Ա. Խօջաբաշեան, Գոհարիկ Մարտիրոսեան եւ ուրիշներ։ Մ. եւ Ն. Ալազեանները կարկանդակի մրցում մը կատարեցին. Խմբապետուհին երգեց երեք գեղջկական երգեր։ Փոքրիկներու կողմէն ներկայացուեցաւ «Գաչտոնէ է խոժ է փայլ» դաւեչտը։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 6.30ին։ Սկաուտները երկրորդ գիշերը եւս հիւրընկալուեցան միեւնոյն տուները, իսկ երկուշաբթի առտու ժամը 10ին վերադարձան Վալանս։

Կ'արժէ երկու խօսքով շնորհակալութիւն յայտնել Գ. Գ. Կիւլէսէրեանին, Արզումանեանին, ընկերներ՝ Ալթունեանին, Տէր Պօղոսեանին, Գրիգորեանին, Երէցէքեանին եւ Ց. Ցակոբեանին իրենց հիւրասիրութեան համար։

Վ.Նեւոնի

Հոգ չէ թող անոնք չգրեն «մենծ» մարդոց պէս, բայց հաւատա՛, սիրելի «Յառաջ», Սամսոնէ Սահակեաններու եւ Լեւոն Տօնիկեաններու մէկ տող գիրը ցեղին վրէժխնդիր զաւակներուն սրտին մէջ վառ կը պահէ կայծերը Բո՛ց էջերդ, որպէսզի կարենանք, պատմել ինչ որ մեր աչքերով տեսանք որպէսզի այս աղատ երկրին մէջ մարդիկ չհամարձակին փափսալ։ — «Հօտայրը Թուրքերը կը ջարդէին, անոնք ալ ինքնապաշտպանութեան դիմեցին»։

Կ. Ցովակիմեան

«Երկունք»ի բացառիկը

»»»·«««

«Երկունք»ի բացառիկ թիւը լոյս կը տեսնէ Ապրիլ ամսուն կիսուն, Ապրիլ Տասներէկի հանդիսութիւններէն առաջ։ Ամբողջ թիւը, 48 մեծադիր էջ, նուիրուած է Ապրիլեան Նահատակներուն եւ Ապրիլեան եղեռնի յիշատակին, — կը պարունակէ յօդուածներ մեր գրական կորուստին, Բրթական բարբարոս քաղաքականութեան մասին եւ յուշեր նախապատերազմեան հայ կեանքի աննախընթաց վերելքէն, եղեռնին հետ համեմատութեան մը համար։ Ցօդուածները տպագրութեան կը յանձնուին Ապրիլ 1ին։

Այս բացառիկ թիւէն առաջ, այս շաբթու լոյս կը տեսնէ «Երկունք»ի 8—9 միացեալ թիւը։ Կը խնդրուի մաքրել յետնեալ հաշիւները։ Բացառիկը չպիտի ղրկուի անոնց, որ պարտք ունին։

«Երկունք»ի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 15 ֆրանք, արտասահման՝ 20 ֆրանք։ Դիմել A. Kapikian 17, Ave. Philippe Auguste, Paris.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մարտի սկիզբը Երեւանի մէջ գումարուեցաւ Հայաստանի շրջանային կրթական վարիչներու համաժողովը։ Կրթ. գործավար Ներսէս Սահակեանի զեկոյց մը կարդաց, յետոյ քննութեան առնուեցան կրթական աշխատանքի թերութիւնները, մանկավարժներու պատրաստութեան, դպրոցական շինարարութեան, գրելկարդալ սորվեցնելու պայքարին վերաբերեալ հարցերը, ինչպէս նաեւ դպրոցականներու եւ գարնանային ցանքերու յարաբերութիւնները։

∴ Մարտունիի մէջ հիմնուեցաւ գորգի արհեստանոց մը, ուր կ'աշխատին 25 հոգի։ Ներկայիս ունի 8 հոր (տէզգեահ), շուտով կ'ունենայ նաեւ 25 հոր։

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳԸ

»»» «««

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, էջմիածնի նոր հրահանգին առթիւ (8 մարտ).

— «Ցունուար 18 թուակիր գրութեամբ Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը հրահանգած է «Ամերիկայի Հայոց թեմի բոլոր հոգեւոր պաշտօնեաներին եւ ժողովուրդին» ներքոլիկ Մամբրէ Ծ. վրդ. Գալֆայեանին եւ «Նրա Նախագահութեամբ գործող ժամանակաւոր կեդրոնական վարչութեան կարգադրութիւններին» եւ մինչեւ այն ատեն «իսպառ դադրեցնել ամենայն գործողութիւն, որ խանգարում է եկեղեցու միասնականութիւնն ու եկեղեցու կեդր. վարչութեան հեղինակութեան կարգապահութիւնը»։

Հազիւ թէ որ եւ է կարգադրութիւն աւելի ուժեղ ցայտուն կերպով կարենար ցոյց տալ այն բռնադատեալ եւ կաշկանդուած վիճակը, որուն մէջ այսօր կը գտնուի Էջմիածինը ընդհանրապէս եւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը մասնաւորապէս։

Ինչպէս յայտնի է, Կաթողիկոսի կոնդակը, գրուած մինչեւ Նիւ Եօրքի ողբերգութիւնը, կը հրահանգէր մօտ ատենէն նոր երեսփոխանական ժողով մը գումարել՝ պառակտուած համայնքները միացնելու եւ եկեղեցւոյ միաձայն ամբողջութիւնը վերականգնելու համար։ Այդ հրահանգը ցոյց կուտար, որ Էջմիածինը կը զգայ թէ հրամաններով կարելի չէ վերջ տալ ամերիկահայ եկեղեցիի պառակտումին եւ որ նոր երեսփոխանական ժողով մը պէտք է գայ վերահաստատելու եկեղեցիի միութիւնը։

Սակայն Նիւ Եօրքի ողբերգութեան եւ անոր յաջորդող փոթորկալից յետոյ, երբ կիրքերը ա'լ աւելի բորբոքեցան եւ երբ Էջմիածնի իրաւարար կամ հաշտարար միջնորդութիւնը աւելի անհրաժեշտ դարձաւ, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, փոխանակ անմիջապէս անկողմնակալ լիազօր ներկայացուցիչ մը Ամերիկա ղրկելու, կիրքերը խաղաղեցնելու եւ կողմերը իրաւախոհութեան մը բերելու համար, հայ եկեղեցիի դարաւոր աւանդութիւններուն հակառակ ոգիով մը բռնապետական հրամաններ կ'արձակէ հեռուէն. — հրամաններ, որոնք կըրակին վրայ իւղ լեցնելու քնոյթն ունին։

Կասկած չունինք, որ եթէ Էջմիածինը չըլլար խորհրդային Չեկայի երկաթէ բռունցքին մէջ եւ ազատ ըլլար ընելու, ինչ որ կը թելադրէ տարրական ողջմտութիւնը եւ եկեղեցիի ու ազգի շահը, այսքան փութկոտ, այսքան զգացիչ եւ անտեղի կարգադրութիւններ չպիտի ընէր երբեք։ Սակայն որովհետեւ Էջմիածինը հարկադրուած է ոչ թէ իր, այլ Չեկայի կամքը կատարել եւ որովհետեւ Չեկան ալ շահագրգռուած չէ եկեղեցիի միութիւնը վերականգնելու եւ պառակտուած համայնքները միացնելու խնդրով, այլ ընդհակառակը կը ձգտի աւելի եւս հրահրել երկպառակութիւնները, աւելի եւս գրգռել կիրքերը եւ եկեղեցին պառակտուած վիճակի մէջ պահելով զայն ֆոյֆոյլ վերջնականապէս, ուստի զարմանալի չէ երբեք, որ Չեկայի ծնէբին գործիք դարձած Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը (որուն մէջ, ինչպէս յայտնի է, Չեկան նստեցուցած է Արսէն եպ. Ղլտճեանի պէս վարձկան գործակալներ) կը փութայ հրամայել ամերիկահայ գաղութի մեծամասնութիւնը ներկայացնող համայնքներուն առանց այլ եւ այլի ենթարկուիլ փոքրամասնութեան մը կողմէ կազմուած «Ազգային Կեդր. վարչութեան» եւ անոր «տեղապահին»։

Գաղափարական մամուլներն լայլ կըրնան հասկնալ, որ նման բռնագրաւիկ եւ անարդար հրամաններով ամերիկահայ հասարակութեան մեծ զանգուածը չպիտի ենթարկուի Մամբրէ Ծ. վրդ. Գալֆայեանին կամ անոր եւ տեղ կեցած «միացեալ ճակատ»ի մարմնին, որ իրեն դէմ ամբողջով փողոցային կռիւներ է մղած եւ նոյն իսկ ամենաստոր միջոցներով իրմէ յափշտակած է եկեղեցիներ ու փորձ ըրած իրաւագրկել բռնելու զինքը։ Անկասկած Չեկան Գեր. Հոգ. Խորհուրդի միջոցով արձակած է այդ հրամանները նոր փրովոքասիոն մը ընելու, ամերիկահայ գաղութի ներքին պառակտումը աւելի եւս խորացնելու համար։

Ուրեմն է, թէ որքան ատեն որ Էջմիածինը կը գտնուի կլոռի եւ եկեղեցին մահացու բշնամի իշխանութեան մը ճիրանը կապանքներուն մէջ եւ ոտնակոխ է հայ եկեղեցիի եւ ազգի շահերուն համապատասխան ոգիով ազատ կարգադրութիւններ ընել, միամտութիւն է էջմիածնէն սպասել մեր գաղութները խաղաղեցնող քայլեր։ Չեկայի չարաշուք ձեռքը երբեք լայլ պիտի չտայ այդ։

Այսպիսի պայմաններու մէջ մեր գաղութին ուրիշ բան չի մնար, բայց եթէ իր սեփական միջոցներով խորհիլ՝ վերջ տալու ներկայ պառակտումին եւ վերահաստատելու հայ եկեղեցիի միասնականութիւնը։

Բոլոր անոնք, որոնց կուրացած չեն կիրքէ եւ չեն ուզեր ուժ տալ բուլշեւիկներու ազգաքանդ ծրագիրներուն, պարտաւոր են իրենց լաւագոյնն ընել՝ իրաւախոհութեան եզր մը գտնելու համար մեր պառակտուած համայնքներուն եւ եկեղեցիներուն միջեւ։

Վստահ ենք, թէ կաթողիկոսը ինքն ալ անչափ ուրախ պիտի ըլլայ, եթէ մեր գաղութները իրենք միջոցներ գտնեն՝ եկեղեցիի միասնականութիւնը վերականգնելու համար»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ

●●●●●

ՊՐՈՒՍԷԼ. — Ատենէ մը ի վեր գաղութներու մէջ տիրող ընդհանուր անիշխանութիւնն ու անտեղի պայքարները խելայեղ յամառութեամբ կը շարունակուին, եւ լուրջ վտանգ կը սպառնան մեր ցեղին, մանաւանդ ներկայ փափուկ ու տագնապալի օրերուն մէջ.

Այս պայմաններուն տակ, իր ազգը սիրող ամէն Հայու նուիրական պարտականութիւնն է մէկդի դնել անհատական կամ կուսակցական ամէն վէճ ու քինախնդրութիւն, մոռնալ անցեալը եւ իրարու եղբայրական ձեռք կարկառելով կազմել միացեալ ճակատ, պայքարելու համար գաղութներու մէջ տիրող այլասերման ու ստարացման անխուսափելի վտանգին դէմ։

Այս մարզին մէջ հայ մամուլը ամենակարեւոր ու օգտակար դեր մը ունի կատարելիք, համերաշխութիւն քարոզելով, եւ ժամանակի մը համար դադրեցնելով գրիչի վնասակար ու աղետաբեր պայքարը, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ կիրքերու խաղաղացման եւ առնելի մթնոլորտ մը պիտի ստեղծէ։

Այդ նպատակին լիովին հասնելու համար, անհրաժեշտ է, նաեւ խոշոր կայուն գաղութներուն մէջ կազմել Էգզարքայական տարբեր բաղկացած Մարմիններ, որոնք հաշտարարի դերը պիտի կատարեն, եւ պիտի ջանան միջամտելու առաջ բերել հակառակորդ բանակներուն միջեւ.

Անգամ մը որ հիմը դրուի նմանօրինակ մարմիններու, դիւրին է խորհիլ այն միջոցներուն վրայ, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ սահմանափակել չարիքը եւ առաջ բերել բաղձալի համերաշխութիւնը։

Ահա՛ հրամայական պահանջ մը, որ պէտք է կարգախօսը դառնայ բոլոր անկեղծ ու հայրենասէր Հայերուն։

ՀՐ. ՏԷՐՈՒՆԻ

Խնդրանք մը

»»»·«««

ԼԻՈՆ. — Սիրելի «Յառաջ», շաբաթէ մը ի վեր է որ կը կարդամ «Յուշեր Տէր Զօրի սպանդանոցէն», որոնք սարսուռ կ'ազդեն։ Եւ դեռ մեր մէջ կան մարդիկ որ կ'ըսեն. — Ինչո՞ւ գրենք անցեալը, չէ՞ որ անցեալը անցեր է, չէ՞ որ աշխարհքը փոխուեր է, չէ՞ որ բարեկամ քաղաքակրթուեր է...

Այսպէս մտածող մարդոց մէկ պատասխան ունիմ. — Ոչ, պարոններ, ամէն բան այո, այս մէկը ոչ, հազար անգամ ոչ։ Արհաւիրքի օրերէն ողջ մնացած բեկորներս չենք կրնար մոռնալ Տէր Զօրը եւ միւս սպանդանոցները, չենք կրնար մոռնալ Սուրուճը, որուն յախճապատած դաշտին վրայ, լայնքին ու երկայնքին հազարաւոր որբուհիներ մեռան ի խնդիր պուտ մը ջուրի, օգոստոսի սաստիկ տաքերուն։ Դեռ այսօր ալ հազարաւորներ կը դեգերին Քիւրտերու եւ Արաբներու մէջ, մոռցած ազգ եւ հայրենիք։

Սիրելի «Յառաջ», մէկ խնդրանք մը ունիմ ձեզմէ. — Բաց ձգել թերթին էջերը բոլոր Սամուէլ-Սահակներուն համար որոնք ցեղին հետ Գողգոթան բարձրացան ու այսօր հրաշքով այս պողոտաներուն վրայ կը գտնուին։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

— օօ —

Անգամ մըն ալ Թիլ գիւղին մէջ բոլոր չէթէները կը հաւաքէ բաց եւ աղտոտ տեղ մը, բոլորին ալ շարքով մէկ ժամ ծունկ կուտայ եւ անոնց կոնակին վրայ իր բոլոր խուլամներով ցատկոտուկ կը խաղայ։

Նոյն պատիժին կ'ենթարկէր չէյխ Հիպրէթի հետեւորդները եւ քիւրտ ամէկ զառակարգին պատայով կ'րսէր.

— Ահաւասիկ այն չէյխերը զոր դուք Աստուծոյ տեղ կը պաշտէք։ Դուք կը հաւատաք թէ ատոնք միշտ Աստուծոյ հետ կը խօսին։ Ապա եթէ կրնան թող իրենց զօրութեամբ գլխ պատժեն...

Ալի պէկ այս ձեւով կը գործէր նաեւ թուրք եւ քիւրտ վաշխառուներու հանդէպ։ Օր մը իր խուլամներով կը մտնէ Թրաագոմ գիւղը, ճանապարհները կը փակէ, որպէսզի ոչ մէկ քիւրտ գիւղէն դուրս չերթայ, բացի Հայերէն։ Ինք կը բռնէ քիւրտ Իպօն որ այդ գիւղի վաշխառուներէն մէկն էր եւ կը պահանջէ խոշոր գումարներ։ Երբ Իպօն կը դժկամակի վճարել, Ալի պէկ անոր ոտքերը ձեռքերը կապել կուտայ եւ անհնելի չարչարանքներու կ'ենթարկէ, մինչեւ իսկ կը կոտէ եւ անմակաւնութենէ կը զրկէ։ Նոյնպէս սոսկալի չարչարանքներու կ'ենթարկէ այդ գիւղի աղաներէն Մստին եւ Հաճի Եաղուպ աղան։ Այս վերջինը Մշոյ շրջանի ամենայայտնի աղաներէն մէկն էր եւ Հաճի Նազրի եղբայրը։ Կառավարական ոստիկանապետը Գիթլիսէն Մուշ երթալ գալը դադրած էր։ Օր չկար որ ոստիկանապետ մը չսպաննուէր եւ թղթատարը չկողոպտուէր.

Անգամ մըն ալ չավուշ մը 25 թուրք զինուորներով կը պատահի Ալի պէկին որ բոլորը կը պաշարէ, զինաթափ կ'ընէ չավուշը, ողջ ողջ կը բռնէ կը սպաննէ, իսկ զինուորները առանց զէնքի ազատ կը ձգէ։ Այսպիսի հազարաւոր դէպքեր կան։

Մուշի եւ Պիթլիսի չէյխերն ու աղաները գիշեր ցերեկ կը բողոքէին Ալի պէկի դէմ եւ կ'ըսէին.

— Ինչպէս կարելի է որ միւսիւլմանի մը հանդէպ այսքան չարիքներ գործէ, առանց կեամւուրի մը պաշտպանութեան։

Նոյն իսկ լուր տարածեցին թէ անցեալին մէջ Ալի պէկ Սերոբ փաշայի հետ տեսնուած է, ինչ որ բոլորովին անհիմն էր։

Մինչ այդ, արդէն կառավարութիւնը ամէն միջոց գործ դրած էր Ալի պէկը ձերբակալելու համար։ Մէկ ամսուան մէջ երեք անգամ անոր գիւղը պաշարեցին։ Ալի պէկ կռուելով կ'ազատէր եւ լեռները կը քաշուէր։ Մինչեւ իսկ Թուրք զինուորները անոր քէօշկի մէջ մտան եւ բռնաբարումներ կատարեցին։ Մեր Հաճի Ցակոբը կ'ըսէր թէ Միրզա պէկի տան սերունդը թոյլ կամքի տէր մարդ է եւ շուտով կը վհատի։ Այդպէս ալ եղաւ։ Ալի պէկ վերջ ի վերջոյ չլսեց Քէրիմ պէկը եւ նորէն սկանդ դրաւ այդ ննդամիտ չէյխերուն եւ անոնց ձեռքով յանձնուեցաւ կառավարութեան որ զայն աքսորեց Կարին եւ բանտին մէջ ալ թունաւորելով մեռցուց։

Քէրիմ պէկ մինչեւ 1903, իր մահուան օրերը մնաց հաւատարիմ բարեկամ Հրայրի։ Հրայրի թելադրութեամբ էր որ Գէորգ սկսաւ յարաբերութեան մտնել ներքին Դաշտի շարք մը քիւրտ աղաներու հետ։ 1898ի բակիլեր ծայր տուաւ հպատակութեան խնդիր մը։ Այս շարժումը գրեթէ ամբողջութեամբ կը կատարուէր Հրայրի թելադրութեամբ, այն հաւատքով թէ շարժումը չպիտի յաջողի եւ ասոր կառավարութիւնը մեզ չպիտի բնդունի։ Շարժման նպատակն էր հասկցնել թուրք կառավարութեան որ ոչ թէ Մուրատ մը կամ Սերոբ մը որ դրսեցին են կուզան այս երկիրը խառնակութիւն ստեղծելու, այլ բուն ժողովուրդն է որ ըմբոստացած է եւ օրինաւոր ճանապարհով կուզար կառավարութեան ըսելու. — Կամ գործադրեցէք օրէնքը եւ անդորրութիւնը, եւ կամ ճամբայ տուէք որ հեռանանք այս երկիրէն։

Այս կէտաւոր յուշերը գրի առի ոչ թէ Հրայրի կեանքը եւ գործը ներկայացնելու, այլ քանի մը գրուագներով պատկերացնելու անոր դաւանանքը։ Հրայր ամէն բանէ առաջ Հայ էր եւ ժողովուրդի ազատագրութեան համար նահատակուեցաւ 1904 ապրիլ 13ին, Սասունի լեռներուն վրայ։ Զա՞րմեր սգաւոր մը կազմակերպել իր մահուան 30ամեակին առթիւ.

ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(Վերջ)

Սթավիցքիի գոհարեղէններուն մէկ մասը գտնուեցաւ Լոնտոնի մէջ

8-10 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐ. ԱՐԺԷՔՈՎ ՔԱՐԵՐ ԱԻԱՆԴ ՁԳՈՒԱԾ 608,000 ՖՐ.Ի

Շաբաթ օր ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ երեւան հանել Սթավիցքիի գոհարեղէններուն երկրորդ եւ աւելի կարեւոր մէկ մասը, Լոնտոնի Սըթըն դրամատան մէջ։ Ապահովութեան տեսչութեան պաշտօնեաներէն Փէօռըփէս, որ Լոնտոն գացած էր հինգշաբթի օր, գոհարեղէնները երեւան հանել յետոյ ֆրանսական դեսպանատուն դիմելով, յաջողեցաւ կնքել տալ ցնոր տնօրինութիւն։ Գոհարեղէններուն մէկ ծրարը աւանդ ձգուած է 1933 սեպտեմբեր 25ին, 1000 անգլ. ոսկիի փոխարէն, երկրորդ կապոցը՝ սեպտ. 27ին, 1900 ոսկիի փոխան։ Ցետոյ յաջորդաբար գոհարեղէններ դրաւի դրուած են նոյեմբեր 2ին, դեկտեմբեր 5ին եւ փետրուար 8ին, համագումար 5000 անգլ. ոսկի։ Ամբողջ փոխ առնուած գումարը կը բռնէ 608,000 ֆրանք, մինչդեռ գոհարեղէնները կը գնահատուին 8–10 միլիոն։ (Վերջին լուրի մը համաձայն՝ հազիւ երկու միլիոն կ'արժէն)։

Առաջին աւանդը ձգած է կին մը, որ իբրեւ անուն տուած է Տիկին Տէլ-կասօ, երկրորդը՝ դարձեալ կին մը — թերեւս նոյն կինը — Տիկին Ռոմանիէ-նօ անունով, որ կինն է Սթավիցքիի գործակատարին (բանտարկուած)։ Կը կարծուի թէ վերջին դրաւը ձգած է Ռոմանիէնօ ինք, փետրուար 8ին, որովհետեւ այդ օրերը խորհրդաւոր ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Լոնտոն։ Տիկին Ռոմանիէնօ հարցաքննուելով յայտարարեց թէ ինք Լոնտոն չէ գացած։ Գոհարավաճառը պատմեց թէ աւանդները ձգողը Ֆրանսուհի մըն էր, թէ անունը միտքէն ելած է եւն։ Ցետոյ յայտնեց թէ ինք վստահութիւն գոյացուցած էր թէ գոհարեղէնները գողցուած չէին։ Երկու գործողութիւն կատարուած է,— նախ աւանդ ձգուած, յետոյ ծախուած են։ Դրամատան վարչութիւնը կը կարծէ թէ Սթավիցքի իր բարեկամուհիներուն տուած է գոհարեղէնները։

Այս յայտնութեան վրայ, խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Սթավիցքիի հովանաւորուած թատրոնին՝ «Անփիռ »ի ղեկավարուհիներէն Նոնոյի բնակարանը։ Կասկած կայ թէ թատրոնին տնօրէնը, Հայոթ ինքն ալ կրնայ գրաւի դրած ըլլալ գոհարեղէնները, քանի որ այդ օրերուն 200,000 ֆրանքի փոխառութիւն մը կնքած է Օրլէանի դրամատունէն։

⁂ Միեւնոյն օրը հրամանագիր մը հանուեցաւ, ձերբակալելու համար «Ալժէհեր Ժօժօ» կամ «Սոսկալի Ժօժօ» կոչուած մարդ մը (Ժոռժ Հէնօ), որ կապ ունեցած է Սթավիցքիի չէքերուն հետ։ Կ'ըսուի թէ այս մարդն էր որ գաղտնի ոստիկան Գոնիի յանձնեց չէքերուն արմատները։ Կասկածներ կան թէ նոյն իսկ տեղեկութիւններ ունի դատաւոր Փռէնսի սպանութեան պարագաներու մասին։ «Փառի-Սուառ »ի աշխատակիցներէն Ժոռժ Սիմէնօն, որ պրպտումներ կը կատարէ սպանութեան պարագաները եւ ուրիշ յայտնութիւններ երեւան հանելու համար, դեռ անցեալ օր տեսակցութիւն մը ունեցած էր այս խորհրդաւոր մարդուն հետ։

«Սոսկալի Ժօժօ» կիրակի օր անձնատուր եղաւ ապահովութեան տեսչութեան եւ պատմեց թէ երբ իմացաւ որ կը փնտռուի, իր թաղին ոստիկանատունը գնաց, բայց չուզեցին ձերբակալել, հրամանագիր չունենալով։ Այս առթիւ թերթերը կ'ըսեն թէ ամբաստանեալը ժամանակ ունեցած է անհետացնելու շատ կարեւոր թուղթեր կամ գոհարեղէններ։ Ուրբաթ գիշեր եւ շաբաթ առտու վեց գաղտնի ոստիկաններ հսկողութեան տակ առած էին իր բնակարանը, բայց հրահանգուած էր յետաձգել ձերբակալութիւնը։ Նոյն կէս օրէն առաջ, մէկը ներկայանալով իր պանդոկը, դուրս ելեր է առանց պայուսակի։ Քանի մը վայրկեան յետոյ, նոյն մարդը եւ Ժօժօ միասին դուրս ելեր են պայուսակով, եւ այդ պահէն իր հետքը կորսուած էր։ Ուրեմն, եթէ պահելիք բան ունէր, լայնօրէն ժամանակ ունեցած է պահելու։

⁂ Փարիզէն մասնագէտ մը գնաց Լոնտոն, Սըթընի դրամատան մէջ բռնուած գոհարեղէնները քննելու եւ ցուցակագրելու համար։

⁂ Նոր խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Օրլէանի դրամատան մէջ, ուր գտնուած էր գոհարեղէններուն մէկ մասը։

ԶՕՐԱՎԱՐԸ ՎՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ԲԱՆԱԿԷՆ

Հարիւրամեայ օրէնքի մը համաձայն, բանակին շարքերէն վտարուեցաւ Զօր. Գաստի տը Ֆուրթու, որ անդամ եղած է Սթավիցքիի կազմած ընկերութեանց վարչական խորհուրդին, հետեւաբար շահագործած՝ իր հանգամանքը։ Միեւնոյն առնն դատի պիտի քաշուի։

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ՓԱՐԻԶ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Սթավիցքիի մարմինը շաբաթ օր հանուելով Շամոնիի գերեզմանատունէն, փոխադրուեցաւ Փարիզ, նոր քննութիւն մը ենթարկուելու համար։ Թաղուած ըլլալով 1.50 մեթր խորութեամբ եւ 60 սանթիմեթր ձիւնի տակ, հարկ եղաւ մէկուկէս ժամ աշխել, դագաղը գտնելու համար։ Գործողութեան ներկայ էին դատաւորներ եւ ոստիկաններ։ Դատաւորներէն մէկը յափշտակոյ կասկածոտ ըլլալով, պահանջեց բանալ դագաղը, որպէսզի վստահ ըլլան թէ դիակը իսկապէս մէջն է... Առը վրայ գինկը քակեցին, պտուտակները հանեցին, դագաղը բացին եւ պատանքը վերցնելով, տեսան որ ամէն բան տեղն է։

Նշանակալից արգելք մը

Թրքատապական նախարարութիւնը շրջաբերական մը ուղղելով պաշտօնէութեան, կը ծանուցանէ թէ արգիլուած է փոխադրել քաղաքական դէմքերու համար վիրաւորական ծաղրանկարներ եւ քարտեր, ինչպէս եւ այնպիսի նիւթեր որոնց վրայ կը գտնուին ձեռագիր կամ տպագիր սպառնալիքներ եւ թշնամանքներ, անհատներու, մարմիններու կամ ժողովներու դէմ։ Այսպիսի թղթակցութիւնները պիտի արձանագրուին իբրեւ «անընդունելի», կամ առաքողին վերադարձուելով եւ կամ դամբիշ նետուելով։

Թուրքիոյ մէջ ալ պիտի ամլացնեն...

Պոլսոյ առողջապահական համագումարը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը պահանջէ օրէնք մը քուէարկել, ամլացնելու համար ժառանգական հիւանդութեամբ վարակուած այրերն ու կիները։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Կիրակի օ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի միջազգային մրցումը Ֆրանսա եւ Չեխօսլաւաք ազգային խումբերու միջեւ Սթատ Քոլոմպի մարզադաշտին մէջ։ Ներկայ էր 32000 հոգի։ Մրցումը վերջացաւ Չեխ ազգային խումբին յաղթութեամբ, 2 — 1ով։

⁂ Գալով աշխարհի ախոյեանութեան ֆութպոլի մրցումներուն, Միլանի մէջ Իտալիա յաղթեց Յունաստանի 4 — 0ով, Սոֆիայի մէջ՝ Հունգարիա յաղթեց Պուլկարիոյ 4 — 1ով։

⁂ Կեդրոնական Եւրոպայի բաժակի մրցումին մէջ (Ժընեւ) Աւստրիա յաղթեց Զուիցերիոյ 3 — 2ով։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

⁂ «Փառի-Սուառ »ի կազմակերպած հեծելանիւի մրցումը շահեցաւ Ֆրանսացի ախոյեան Ռօժէ Լաբէպի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Գազազեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ ԳԷՈՐԳ ԳԱԶԱԶԵԱՆի

դամն ...

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Եոզկատի Իւրնէճ գիւղացի խորթ հայրս՝ Կարապետ Քէշիշեան եւ իր որդին՝ Ենովք 1914էն առաջ մեկնած են Ամերիկա։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Մէնթէշէցի (Եոզկատի շրջան) Համբ Սարեանի, հասցէ՝ Saryan Roger c/o Mr Vincent de l'Estrande Miramont par Mirande gers.

— Կը փնտռեմ Հայաստանի Նախիջեւան քաղաքէն Սահեան, կինը՝ Մարիամ, զաւակները՝ Ազնիւ, Ձիվան եւ Ալպէր Մաթոսեանները, որոնք կը գտնուին եղեր Isère նահանգին մէջ։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Գ. Ղազար Մարկոսեանի, 11, rue de la Fare. Marselle.

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestine.

— Գարգեւ Նաճարեան (Պազըր Մատէնցի) կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին՝ Ղազար Նաճարեանը, որուն հետ Ֆրանսայէն քանի մը տարի առաջ կը թղթակցէր։ Կը խնդրուի իմացնել ...

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անունն՝ Նշան, մօր անուն Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդի Նշան Թորոսեան, հօր անուն՝ Կարապետ որոնք 1919ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տառապէր մէջքի ցաւէ եւ կը զարմանուէր բժշկիներու կողմէ։

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունիմ իրենց մասին. Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի. St. Arroman par Mirande, Gers, France.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (84)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՑՈՒՑԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Հրոսախումբը դարանէ փրկելու նպատակով կատարուած այս հետախուզումը շատ նուրբ և կարեւոր պարտականութիւն մը ըլլալով, այս գործին մասնակից պէտք է ըլլան, յաջորդաբար, խումբին բոլոր անդամները։ Կատարեալ ապահովութիւն մը ձեռք ձգելու համար, յարմար ճամբաներու վրայ պահակային շղթայի ձեւով պէտք է շարժիլ։ Որովհետեւ, Թուրքերը գիտեն հրոսախումբին շրջած վայրերը ինչպէս եւ անոնց կատարած հետախուզութիւնները, եւ դարան կը լարեն անցուղի, օրինակ՝ հարթ ու բաց վայրերու մէջ։

«3. Հրոսախումբը գիշեր առեն անհրաժեշտ շարժումները կատարելէ վերջ, դեռ լոյսը չբացուած պէտք է մտնէ վայր մը, որուն փնտռտուքին համար հարկ է հետեւիլ յետագայ կանոններուն։

Այն վայրը ուր պիտի պահուըտին, յարմար պէտք է ըլլայ ի հարկին կռուելու համար Թուրք զինուորներուն հետ, եւ կամ նահանջելու։ Ընտրուած վայրը պէտք է գիւղերէն կարելի եղածին չափ հեռու ըլլայ։ Որովհետեւ Թուրքերը ընդհանրապէս գիւղամերձ վայրերու մէջ փնտռտուքներ կը կատարեն։ Հրոսախումբը պահուըտելէ յետոյ ցերեկ առեն դուրս չգալու համար, պէտք է գիշերուընէ հայթայթէ ուտելիք - խմելիքն ու այլ պէտքերը։

«Հրոսախումբը, որքան յաճախակի փոխէ իր թաքստոցը, այնքան հեռացած կ'ըլլայ տեսնուելու վտանգէն։ Որովհետեւ, Թուրքերը կը ջանան լրտեսներ գտնել նոյնիսկ ամենամօտաւոր գիւղերու մէջ։ Երբ թաքստոց մը կը փոխուի եւ ուրիշ թաքստոց մը կ'ընտրուի, մեկնումի առեն ոչ մէկ հետք պէտք է ձգուի առաջին վայրը։ Ստիպողաբար անհրաժեշտ է բոլոր հետքերը ջնջել, որպէսզի Թուրքերը չկարենան թաքստոցները երեւան հանել։

«Երբ խումբի անդամներէն մին ձերբակալուի կամ ճանչցուի, ամբողջ խումբին շարժումները կը վտանգուին։ Պէտք է գիտնալ որ՝ երբ խումբի անդամներէն մին ճանչցուի, պատճառ կը դառնայ որ, Թուրքերը, փնտռտուքի առեն, թաքստոցը գտնեն ու հրոսախումբին հետքերը երեւան հանեն։

«4.— Ամէն մէկ հրոսախումբ ամիսը գոնէ մէկ անգամ պէտք է այցելէ իր շրջանի գիւղերը։ Եթէ խնդրոյ առարկայ գիւղերը գրաւուած են թուրք զինուորներուն կողմէ, գիւղէն դուրս կը քննուին խումբին եւ գիւղացիներուն միջեւ լուծելի խնդիրները։

Եթէ գիւղ մը ազատ է ու ենթակայ չէ զինուորական գրաւման, խումբը կրնայ հոն մուտք գործել։

Միայն թէ, լուսնալէ առաջ պէտք է դուրս գայ գիւղէն եւ պահուելու համար յարմար վայր մը գտնէ։ Եթէ կռուելու եւ պահուելու յարմար տեղ մը չգտնէ. ցերեկ առեն եւս կը մնայ նոյն գիւղը։ Այդ պարագային, ենթադրելի է առնէ հետեւեալ կէտերը.

Այն տունը ուր ինքը կը գտնուի. բանակին յարմար պէտք է ըլլայ։ Այն – քան առեն որ խումբը գիւղին մէջ է, այդ գիւղը պէտք է պահպանուի պահակներով։ Թուրքերը գիտեն թէ մարտական խումբերը գիւղերը կը մնան՝ պահակներ դնելով։ Այդ պատճառաւ, աւելի յարմար է պահակները ընտրել վստահելի գիւղացիներէն։

Կարգ մը գիւղերու դիրքերուն համաձայն, հարկ է, երբեմն, բաւական հեռու տեղեր պահակներ նշանակել։ Երբ պէտք ըլլայ շատ թիւով պահակներ դնել, պէտք է բաւականանալ հեռակայ պահակներով եւ նուազեցնել մերձակայ պահակներուն թիւը, որպէսզի, այդ կերպով, մեծ թիւով կամաւորներ գրաւուած չըլլան։ Ցերեկ առեն, բաւարար են միայն հեռակայ պահակները։

5.— Խումբ մը որ եւ է գիւղ կրնայ այցելել՝ այդ գիւղին յեղափոխական մարմինին համաձայնութեամբ։ Կասկածի եւ խառնակութեան պատճառ կ'ըլլայ խումբ մը, երբ գիւղ կը մտնէ առանց լուր տալու գիւղի յեղափոխական մարմինին։ Գիւղ մտնելու համար, ներկայիս յարմարագոյն ժամանակն է կէս գիշերը։ Որովհետեւ, Թուրքերը գիւղերը կը պահպանեն եւ հսկողութեան տակ կ'առնեն միայն գիշերը մինչեւ ժամը երեք եւ մինչեւ արեւածագէն երեք ժամ առաջ։

6. Ինչպէս ծանօթ է Թուրքերը, երբեմն, փոխանակ գիւղերը պաշարելու, կը հետեւին գիւղամիջի շարժումներուն, իսկ ցերեկ առեն գիւղացիներուն շարժումները կը զննեն։ Այդ նպատակով, անոնք կը կազմեն գաղտնի պահակախումբեր։ Առաւելապէս շուկաներու հաջոցներուն եւ լայտերի լոյսերուն կարեւորութիւն կ'ընծայեն։ Ասոր փոխարէն, հարկ է խումբերուն շարժումները մեծ ուշադրութեամբ կատարել։ Ապահովութեան այդ միջոցները պէտք է ձեռք առնել գիւղէն դուրս եւ ցերեկ առեն։

7. Խումբերը ուր որ ալ ըլլան եւ երբ ալ ըլլայ, հետք պէտք չէ ձգեն։ Որովհետեւ հետքը առաջին թշնամին է։

8.— Երբ խումբ մը գիւղ մը մտնէ, մեծ ուշադրութեամբ պէտք է քննէ իր շարժումներուն հետեւող թուրք ջոկատներու գործունէութիւնները եւ ըստ այնմ կատարէ իր շարժումները։ Երբ խումբ մը զինուորական շարժում կատարէ. միշտ պէտք է պահուըտի, իսկ երբ զինուորական գործունէութիւնը մեղմանայ՝ մէջտեղ ելլէ ու իր պարտականութիւնը շարունակէ։ Այդպիսի պարագայի, որպէսզի խումբը կարենայ ուրիշ վայր մը երթալ. յարմար է նախ որ իր արտաքինը փոխէ Այս կերպարանափոխման համար հարկ եղած առարկաները պէտք է պահել գաղտնի տեղ մը։ Նոյնիսկ. ամէն մաս մը պիտոյքներ պէտք է ունենալ։

9 — Խումբը ընդհանուր նշանախօսէ մը զատ, պէտք է ունենալ առժամեայ նշանախօսք մը (փասոլա). որպէս զի յաճախ փոխէ։ Նշանախօսքի գործածման համար նկատի պէտք է ունենալ հետեւեալ կէտերը.—

Երբ խումբ մը արշաւի պիտի ելլէ նշանախօսքը խումբին անդամներուն կը հաղորդուի ականջէ ականջ շշուկով։ Նշանախօսքը երբեք բարձրաձայն չի հաղորդուիր։ Նշանախօսքին պատ, կը ճշդուի նաեւ թէ կրկին ո՞ր պէտք է հաւաքուիլ, երբ խումբին անդամները իրարմէ բաժնուին։ Խումբին անդամները պէտք է լաւ գիտնան այդ վայրերը, որպէսզի չկորսուին։

10.— Ամէն խումբ պէտք է խոյս տայ թուրք զինուորներուն հետ բախումէ։ Մեր նպատակը զինուորներուն հետ ընդհարիլ չէ եւ բախում մը կրնայ վնասել խումբին։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՐՏ

28 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2456

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՆ ԱԼ...

Օրեմն, Ֆրանսայի պատերազմական նախարարը անհրաժեշտ կը գտնէ որ նոր սերունդը զինուորական գիտելիքներ եւ մարզանքներ ստանայ բուն զինուորութենէն առաջ: (Մարաջախտ Փէթէն խօսք առած էր ոչ թէ Նախկին պատերազմիկներու համագումարին մէջ, այլ Պաշտօնէի Սպաներու Ազգ. Միութեան առջեւ, որ չարաթ օր տօնեց իր հիմնարկութեան 13րդ տարեդարձը):

Այս առթիւ, չափազանց պերճախօս է իր «հուսկ բանք»ը.

— «Ուրիշ կոչ մը եւս կ'ուղղեմ ձեզի: Այն է՝ ծառայել նոյն իսկ դպրոցէն ելլելէն դուրս եւ ձեր մարզանքի շրջանէն դուրս: Վերջացնելով, թոյլ տուէք ինձ զօրապետի մը ձեզի հետ միեւնոյն գաղափարով դառնալ Ֆրանսայի սքանչելի երիտասարդութեան. — «Արիացէ՛ք: Մի՛ սպասէք որ բռած տարիքան ըլլաք, մարզելու համար ձեր մկաններն ու հոգին որոնց պէտք ունի ազգը»:*

Կասկած չկայ որ, մարաջախտ Փէթէն այս քայլը առած է ոչ միայն ներշնչուելով զինուորական բնազդէն, իր շրջապատէն եւ օրուան վարիչներէն, այլ եւ աչքի առջեւ բերելով երկու սահմանակից երկիրներու կենդանի օրինակը:

Մնաց որ, ան ուշադրութեան յանձնեց այդ պարագան, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կատարած աշխատանքը, առանց անուանելու երկիրները:

— «Մեր սահմանակից ժողովուրդներուն կազմակերպութեանց ամենէն կարեւոր տարրը կը ներկայացնեն դպրոցական սերունդին եւ երիտասարդութեան հայրենասիրական ձեւաւորումը եւ երիտասարդութեան նախազինուորական եւ կէս-զինուորական կրթութիւնը»:

Նոյնքան ուշագրաւ էր պատկերը՝ Նախկին Պատերազմիկներու ընկերակցութեանց համագումարին մէջ, որ վերջացաւ կիրակի օր:

Այս կազմակերպութիւնները քաղաքական խնդիրներէ կը խուսափէին մինչեւ հիմա: Բայց վերջին դէպքերը զանոնք ալ մարակեցին եւ հետզհետէ զօրացաւ նոր հոսանք մը, — կարելի եղածին չափ գործօն դեր կատարել Ֆրանսայի ընկերային եւ քաղաքական կեանքին մէջ:

Կը բաւէ կարդալ կատարուած վճարումներն ու առաջարկուած բանաձեւերը, գաղափար կազմելու համար այդ մասին:

Այսպէս, անոնք բանաձեւեր քուէարկեցին նիւթական կացութեան մասին, յատկապէս շեշտելով թէ իրենց ընկերը (կենսաթոշակներու նախարարը) պիտի հարկադրուի հրաժարիլ, եթէ կառավարութիւնը փորձէ դպչիլ իրենց իրաւունքներուն (կրճատում թոշակներու):

Բանաձեւը այս առթիւ կը յիշէ անտեսական տագնապին իսկական պատճառները եւ կը պահանջէ հարկային բարեկարգութիւններ կատարել, խափանել խարդախութիւնները, պատժել յանցաւորները եւ վերահաստատել Ֆրանսայի բարոյական հաւասարակշռութիւնը:

Երկրորդ բանաձեւ մը կը շօշափէ միջազգային խնդիրներ, Ազգերու Դաշնակցութենէն մինչեւ զինաթափութիւն:

Բանաձեւը կը մերժէ պաշտօնապէս ճանչնալ Գերմանիոյ կատարած վերազինումը, միջազգային հակակշռի տակ առնել զէնքերու շինութիւնն ու վաճառումը, հաւաքաբար երաշխաւորել ազգերու ապահովութիւնը և ամրապնդել Աւստրիոյ անկախութիւնը:

Իսկ երրորդ բանաձեւը — քաղաքական — իրապէս նորանշան երեւոյթ մըն է Ֆրանսայի համար:

Այս բանաձեւով, նախկին ռազմիկներու եւ պատերազմի զոհերու Դաշնակցութիւնը ուղղակի ասպարէզ կ'իջնէ, վճռական դեր կատարելու համար Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութեան մէջ:

Բանաձեւը մերժելով հանդերձ յեղափոխական միջոցներու, դիկտատուրայի կամ Փաշականութեան ձգտումները, անհրաժեշտ կը գտնէ ամբողջովին վերակազմել պետութիւնը: Այս առաջադրութեամբ, ազատ կը ձգէ իր անդամները՝ տարածելու Դաշնակցութեան գաղափարները եւ վերապահելու իր գործունէութեան մեթոտները, երբ իր ձայնը չլսուի:

Բանաձեւը այնպէս խմբագրուած է որ, ոչ միայն ազդարարութիւն կը համարուի պետութեան համար, այլ եւ բացորոշապէս կը հասկցուի թէ կազմակերպութիւնը քաղաքական կեանքի մէջ պիտի գործէ իբրեւ առանձին եւ անկախ ուժ:

Քուէարկուած բանաձեւին մէջ վտանգ չկայ Հանրապետական կարգուսարքին համար, «որուն հաստատապէս կապուած է» կազմակերպութիւնը: Բայց, յատկապէս կը շեշտուի վարչաձեւը օրուան պահանջներուն յարմարցնելու անհրաժեշտութիւնը:

Լաւ է արտայայտուիլ իրենց իսկ բառերով.—

Ազգային վերապետութիւնը կրնայ արդիւնաւորապէս գործել բոլոր ասպարէզներուն մէջ եթէ,

1 Վերահաստատուի պետութեան հեղինակութիւնը եւ գործադիր իշխանութիւնը գտնուի հաստատուն, եզօր, պատասխանատու եւ հակակշիռի տակ.

2. Տնտեսական, արհեստակցական եւ ընկերային ուժերը կազմակերպուին շրջանային եւ ազգային ծրագրի մը վրայ, կանոնաւորապէս մասնակցելու համար հանրային գործերու յանձնառումին, կողք կողքի քաղաքական իշխանութեան հետ որ այն ատեն պիտի կրնայ կատարել անկախութեամբ կատարել իր իրաւարարի դերը:

Աւելի պարզ խօսելով, Նախկին պատերազմիկները կ'ուզեն որ երկրին տնտեսական ուժերը վերածուին խորհրդակցական օրկանի մը, ինչ որ քիչ մը կը մօտենայ նախագահ Րուզվէլթի ծրագրին, եթէ ոչ Փաշական մեթոտներու:

Եւ երբ ըսենք թէ ուրիշ բանաձեւ մը կը պահանջէ բարեփոխել ընտրական օրէնքը, քուէարկութեան իրաւունք տալ կիներուն, համեմատական դրութիւնն ընդունիլ եւ ջնջել Երեսփ. ժողովը, աւելի բացորոշ կ'երեւայ պատկերը:

Մնաց որ, այս բոլորը ընդհանուր սկզբունքներ են եւ իբրեւ ուղեցոյց պիտի ծառայեն մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն: Բուն գործնական քայլերը պիտի ճշդուին յառաջիկային:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ՈՒԶԱԾ Է «ՕՐՕՐԵԼ» ՀԱՅԵՐԸ

—·—

ՋԻՋԷՐԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿԵՐ Է ԿԱՐԻՆԸ, ՎԱՆԸ ԵՒ ՊԻԹԼԻՍԸ ՄԻԱՑՆԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ...

Օրը օրին հաղորդած ենք Թրքական համալսարանի յեղափոխական դասախօսութեանց հիմնական մասերը, ժխենոյն ատեն յօդուածաշարք մը հրատարակելով:

Կրթական գործավար Հիքմէթ պէյ մարտ 21ին շարունակելով իր դասախօսութիւնը, հետեւեալ յայտնութիւններն ըրաւ ռուսեւթուրք յարաբերութեանց եւ հայկական հարցի մասին.—

Թուրքիոյ կողմէ իբրեւ պատուիրակ, Էնկիւրիէն Մոսկուա գացին Պէքիր Սամի և Եուսուֆ Քէմալ պէյերը, բայց համաձայնագիրը միայն 8 ամիս եվրջը, մարտ 16ին ստորագրուեցաւ:

« Մեր պատուիրակներու Ռուսիա ժամանումէն քիչ վերջը, ՌՈՒՍ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՄԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԹՈՂՈՒՑ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԹՐՔԱԲՆԱԿ ՇՐՋԱՆԸ: ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐ ՉԻՉԵՐԻՆ ՈՒԶԵՑ ՈՐ ԷՐԶՐՈՒՄԸ, ՎԱՆԸ ԵՒ ՊԻԹԼԻՍԸ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՏՐՈՒԻՆ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ Ի ԶՕՐՈՒ ԸԼԼԱՅ: Եուսուֆ Քէմալ պէյի պատուիրակութիւնը Էնկիւրի վերադարձաւ այս առաջարկով եւ հազարումէկ դժուարութիւններով:

Ազգ. Մեծ ժողովի կառավարութիւնը դժուար կացութեան մը մէջ կը գտնուէր, քանի որ գործնապէս կռիւի մէջ էր ընդհ. պատերազմի յաղթականներուն հետ եւ ամէն կողմէ պաշարուած էր: Կովկասի եւ Պարսկաստանի սահմաններն ալ թշնամիներուն ձեռքը կը գտնուէին: Այս շրջանակը խորտակելու եւ թշնամիներուն դիմադրելու համար, միայն մէկ զինակից մարդուս միտքը կուգար.— Խորհրդային Ռուսիան: Բայց այդ երկիրը այդ միջոցին չէր գնահատեր մեր հասարակաց շահերը:

Էնկիւրիի մէջ հոսանք մը կար որ կ'ըսէր. «Արտաքին օժանդակութեան պէտք ունինք, պէտք է ընդունինք տանք Չիչէրինի առաջարկին»: Մուսթաֆա Քէմալի վճռական միջամտութիւնը առաջքն առաւ այս հոսանքին: Ազգ. Մեծ Ժողովն ալ որոշեց թէ կամովին թիզ մը հող անգամ չենք կրնար թողուլ:

Հայկ. կառավարութիւնը ջարդած ըլլալով թուրք բնակիչները, Արտաքին գործավարութիւնը բողոքեց: Այն ատեն յարմար չտեսնուեցաւ արշաւանք մը սկսիլ Հայաստանի դէմ: Որովհետեւ դեռ երկու տարի անցած էր զինադադարէն ի վեր եւ Կովկասի անգլիական զինուորները նոր սկսած էին արձակուիլ: Եթէ Հայաստանի դէմ պատերազմի ձեռնարկուէր, զինուորական արձակումը պիտի դադրէր եւ մեր դիմացը պիտի գտնէինք թէ՛ Անգլիացիները, թէ՛ Հայերը: Օլթիի շարժումներուն օգտակարութիւնը այն եղաւ որ զօրաշարժ կատարեցինք Արեւելքի մէջ եւ արեւելեան ճակատ մը կազմեցինք: Անգլ. բանակը պարպեց Կովկասը եւ ամէնէն վերջն ալ Պաթումը: Վրացիները գրաւեցին Պաթումը եւ մենք անոր դէմ ալ բողոքեցինք:

Հայաստանի հետ պատերազմը հայկական յարձակումով մը սկսաւ: Հայերը նախապէս կը յաջողէին, բայց յետոյ դիւրութեամբ կը յաղթուէին: Այլեւս Հայաստանը գետին փառած էր եւ դիմադրելու կարողութիւն չունէր: Արդէն, Կարսը գրաւելէ յետոյ, հաշտութիւն առաջարկեցինք Հայերուն: Մեր առաջարկին եւ Կիւմրիի (Աղեքսանդրապոլի, Ներկայ Լենինականի) անկումին վրայ, Կիւմրիի մէջ հաշտութեան խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ: Դաշնագրին ստորագրութենէն մէկ երկու օր առաջ, պոլշեւիկները Հայաստան մտած էին:

Կիւմրիի դաշնագրին հողային տրամադրութիւնները հետեւեալներն էին.— Հայերը որ իրենց եւ մեր թշնամիներուն խելագարակին մէջ տեղագին երկիրներ շնորհած էին իրենց, աւելի ըլլալով այդ հողերն ալ մեզի թողելու յանձնառու եղան: Պատերազմին ամէնէն կարեւոր արդիւնքը այն էր որ, թուրք եւ պոլշեւիկ հողերը սահմանակից կ'ըլլային:

ԵՐԲ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻՆ ԵԿԱՒ, ՌՈՒՍ ԴԵՍՊԱՆԸ ԸՍԱՒ ԹԷ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է ԱՅՆ ՊԱՐԱԳԱՆ ՈՐ ՌՈՒՍ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀՈՂԵՐ ՈՒԶԵՑ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՇՈՒԻՆ: ԱՅԴ ՑԱՆԿԱՑԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆ ԷՐ՝ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ԱՏԵՆ ՄԸ ՕՐՕՐԵԼ ՀԱՅԵՐԸ:

Սթավիցքիի նոր դիազննութիւնը՝ վաղը հինգշաբթի

— oo —

ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻՆ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Սթավիցքիի մարմինը Փարիզ փոխադրուած ըլլալով, նոր դիազննութիւնը պիտի կատարուի վաղը, հինգշաբթի, նախագահութեամբ Տօքթ. Փօլի եւ աջակցութեամբ շատ մը մասնագէտներու: Քննութեան գլխաւոր նպատակն է ճշդել թէ Սթավիցքի քանի վէրք ստացած է, ուրիշ խօսքով, ինքնապէս անձնասպա՞ն եղած է թէ սպաննուած է:

Միւս կողմէ, ոստիկանական եւ դատական քննութիւններ կը շարունակուին ոչ միայն Փարիզի, այլեւ Լոնտոնի եւ Ժընեւի մէջ: Անգլիացի պալատի Շէյլա Նօնօ, որ Սթավիցքիի քարտուղարին Ռոմանինենոյի սիրուհին եղած է, հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ անգլիացի եւ փրանսացի գաղտնի ոստիկաններու կողմէ, Լոնտոնի Ապահովութեան Տեսչութեան շէնքին մէջ: Պարուհին խոստովանեցաւ թէ կը ճանչնար Սթավիցքին եւ իր քարտուղարը, կապ ունեցած ըլլալով Փարիզեան թատրոններու հետ, բայց բան չի գիտեր ոչ գոհարեղէններու եւ ոչ ալ չէքերու մասին: Ոստիկանութեան գլխաւոր նպատակն է ճշդել թէ ո՛վ Լոնտոնի մէջ գրաւի դրաւ գոհարեղէնները, այժմ ո՛ւր կը գտնուի այդ մարդը եւ ո՞ւր պահուած են միւս գոհարեղէնները:

«Փառի — Սուար», որ իր թղթակիցներուն միջոցաւ քննութիւններ կը կատարէ գաղտնի ուղիներու մէջ, կը յայտնէ թէ բացի «Սօսկալի Ժոժոյ»էն, Սթավիցքիի գործերուն հետ կապ ունի նաեւ նախկին դատապարտեալ մը, Անճէլօ, որ ուր անգամ Լոնտոն գացած — եկած է յունուարի ընթացքին: Այս մարդը կը փնտռուի այժմ:

Թանկալթիի գերեզմանատան դասը

«Աքշամ» կը գրէ թէ Թանկալթիի գերեզմանատան դատին թուղթերը վերստին գրուած են եւ թէ Վնասիկ Ատեանը մերժած ըլլալով, Պատրիարքանի իրաւասութիւնը, դատը մէկ երկու նիստի մէջ պիտի աւարտի եւ եթէ քաղաքապետութիւնը շահի, գետինը անմիջապէս ծախու պիտի հանէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

>>> - <<<

Գերման թերթերը վերջերս հաղորդեցին թէ նոր ամուսնացողներու պետական փոխատուութիւնը, որ մօտ վեց հազար փրանք է իւրաքանչիւր ամոլի համար, պիտի դադրի. որով — հետեւ նախատեսուած պիւտճէն չի ներեր այլեւս: Ամուսնանալ ուզողները շատ աւելի են քան կը կարծուէր, իսկ միջոցները սպառած են առժամապէս, ելմտական տարին լրանալէ առաջ (մարտ վերջ):

— Ա՜հ, ո՛րքան յոյս եւ ուրախութիւն փորը մնաց արդեօք.

— Ո՛րքան Լոթշըններ (աղջկան անուն) տխրեցան եւ ամէն առտու պաշտօնատուն վազեցին, պոռչ բռնեցին, խնդրեցին աղաչեցին, որպէս զի կարելիութիւն մը ըլլար իրենց տարիներու բարեկամութիւնը (որ շուտով ընչանտուքի յանգած էր պետական օգնութեան սիրոյն) պսակուէ՛ր վերջապէս... վեց հազար փրանքով:

— Եւ ինչե՛ր չպիտի գնուէին այդ դրամով, հիմա որ ամէն բան աժան է բայց գնող չկայ.— կատարեալ խոհանոց մը, ննջասենեակ մը, ճերմակեղէններ, նորաձեւ շրջազգեստ մը եւն., եւն. մինչ ներմակը եւ անոր սեւ հագուստը փոխ պիտի առնուէր չնչին [illegible] մը.

— Այո, [illegible] [illegible] չգտաւ

— Բայց անիրաւութիւն է, եղածը, մանաւանդ որ այդ դրամը պիտի վերադարձնէին իրենք ապագային (եթէ որոշ չափէ մը աւելի շահէին): Կամ պիտի զեղչուէր միայն այն ատեն, երբ որ առաջինանաբար առաջին, երկրորդ, երրորդ, զաւակները լոյս աշխարհ գային... Մնաց որ դրամը հրապարակէն վրայ պիտի ծախսէին, այսպէս աշխատանք նարելով նեղքին շուկային և անգործներուն, ինչ որ «Առաջնորդ»ին ուզածն էր միայն...

*

Վերջին պահուն հեռագիրը կը հաղորդէ նոր եղանան մը, որով ապրիլին դարձեալ պետական փոխատուութիւն պիտի տրուի եւ այս անգամ 250,000 զոյգի:

Այս առթիւ կը համարձակիմ հարցնել մեր հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան թէ ի՞նչ կը խորհի «ազգի — ազգի» հայ անաշէն աղջիկներուն մասին, եթէ առաջարկենք ուսումնասիրել գերմանականին նման ծրագիր մը՝ տուն տեղ ընելու համար խոկապէս զրկուած հայ նոր սերունդը, այլ մանաւանդ կապելու համար զայն միակ բարերար եւ փրկարար հողին՝ հեռո՜ւ քաղաքներէն եւ «պառաք »ներէն...:

ՍԼԱՔ

Փրոֆ. Նորկայի դասախօսութիւնը

Ռումանիոյ նախկին վարչապետ Փրոֆ. Նորկա, որ քանի մը շաբաթէ ի վեր Փարիզ կը գտնուէր, կիրակի օր (25 մարտ) Ֆրանսայի Հայ Տնտեսական Կեդրոնին հրաւէրով Մուլատեան վարժարանին մէջ կատարեց խիստ հետաքրքրական դասախօսութիւն մը՝ նիւթ ունենալով, «Հայ գեղարուեստը գաղութներու մէջ»: Տնտեսական Կեդրոնի նախագահ Պ. Խանզատեանի բացման խօսքէն վերջ, համակրելի փրոֆէսէօրը խօսք առաւ Ֆրանսացիներէ, Ռումանացիներէ եւ Հայերէ կազմուած ընտիր բազմութեան մը առջեւ: Անհաւասկ մտաւորապէս իր նախաբանը.

— «Ես խորապէս համոզուած եմ թէ այն ինչ որ ազգ մը հաստատ հիմերու վրայ եւ կենդանի կը պահէ, անոր արտաքին քաղաքական պայմանները չեն այլ անոր ազգային ինքնուրոյն մտայնութիւնն է, անոր տոհմային ոգին: Այդ, եթէ ազգ մը գիտցաւ իր յատկութիւնները կեդրոնացնելով ստեղծել ինքնատիպ գեղարուեստ մը, այդ ազգը մի անգամ ընդ միշտ կործանումէ փրկուած է: Բարեբախտաբար Հայը գիտցած է շատ հինէն կռանել այդ անխորտակելի պատնէշը, թոյլ կ'ուզեմ ստեղծել իր գեղարուեստը, եւ եթէ բարի օր մը Հայերուն տրուի քաղաքական կատարեալ ազատութիւն մը, այդ մեծ պետութիւններէն շնորհ մը պիտի չըլլայ, այլ արժանի իրաւունքը հայ շնորհալի ազգին»:

Ցարգելի բանախօսը հետզհետէ նկարագրեց Հայոց գեղարուեստը իր զանազան շրջաններուն մէջ եւ անոր զանազան երկիրներու մէջ կրած ազդեցութիւնը: Նախ յիշեց Ղրիմի եւ Կաֆայի (Թէոդոսիա) գաղթական Հայերու առեւտրական կարեւոր դերը, ԺԴ. դարու Սուչաւայի եւ Պոթոշանի երկրաշարժական խորաքանդակներու գեղարուեստական կարեւորութիւնը եւ Վանի զուտ հայկական երեւակայութենէն ծնունդ առած գեղեցիկ ձեռագործները: Ըստ փրոֆ. Եորկայի, ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերու հայկական ձեռագործը Կիուլայի մէջ (Լըպպէք—Տըրոո) ազդուած է պարսկականէն եւ ռումանականէն, իսկ փայտեայ եւ մետաղեայ փորագրութիւնները մեծ արժէք մը չեն ներկայացներ: Դասախօսը մասնաւորապէս ծանրացաւ հայ ձեռագիրներու զարդերուն վրայ, ի միջի այլոց օրինակ բերելով Դրագարկ վանքի (կառուցուած Թորոս Ա.-ի օրով) ԺԴ. դարու Աւետարաններէն մէկը: ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերը մեծ արժէք մը չունին, յայտարարեց փրոֆ. Եորկա, քանի որ առաջինը անշան գործեր է արտադրած, իսկ երկրորդը բոլորովին վերցուած է հին դարերու արուեստը:

Բանախօսութեան ամբողջ ընթացքին հայ գեղարուեստը պատկերացնող լուսանկարներ կը շրջէին սրահին մէջ: Փրոֆ. Նորկա իր վերջաբանին մէջ յայտնեց իր շնորհակալութիւնները ներկաներուն, իրենց ուշադիր ունկնդրութեան համար եւ յայտարարեց թէ ինք փափաքած էր սոյն դասախօսութիւնը կատարել, մանաւանդ Մուրատեան վարժարանի աշակերտներուն համար:

ԱՍՏԻՃԱՆԱԶՈՒՐԿ ԶՕՐԱՎԱՐԸ ԳԵՏԻՆ ՓՌԵՑ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ ՄԸ

Ինչպէս գրած էինք, աստիճանազուրկ եղած եւ դատի քաշուած է Զօր. Պառսի տը Ֆուրթու, գործնապէս մասնակցած ըլլալով Սթավիցքիի առեւտրական ձեռնարկներուն:

Նախկին զօրավարը հարցաքննութեան կանչուած էր առջի օր: Լրագրողներ եւ լուսանկարիչներ անմիջապէս շրջապատեցին զինքը: Զօրավարը պահանջեց պահակներէն որ դուրս հանեն լուսանկարիչները, բայց անոնք մերժեցին, քանի որ դատական պալատին նրբանցքները բաց են հասարակութեան առջեւ: Երբ զօրավարը դուրս ելաւ հարցաքննիչ դատաւորին սենեակէն, ուզեց խուսափիլ, բայց լուսանկարիչները հետապնդեցին մինչեւ փողոց եւ յաջողեցան գիրք բռնել: Զօրավարը զայրանալով, յարձակեցաւ Փարիզեան թերթի մը լուսանկարիչին վրայ, որ նախկին պատերազմիկ է եւ կէս առ կէս հաշմանդամ: Լուսանկարիչը գետին փռուեցաւ եւ քիչ մնաց որ կառքի մը տակ մնար: Միեւնոյն ատեն վիրաւորուեցաւ ձեռքէն: Նախկին զօրավարը այս անգամ առաջնորդուեցաւ պահականոց, նոր ամբաստանութեան մը տակ իյնալով.— հարուած եւ վիրաւորում:

Քննութիւններ եւ ձերբակալումներ

Երեսփոխան Պ. Անրիօ, որ շարք մը կարեւոր յայտնութիւններ ըրած էր, հարցաքննիչ դատաւորին ներկայանալով մանրամասնութիւններ հաղորդեց երեսփոխան Կալմոյի մահուան պարագաներուն մասին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ԹԱՂԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Սելանիկը փաստօրէն Թաղ. Խորհուրդ չունէր: Նախկինը մեծամասնութիւնը կորսնցնելով ձեռնթափ եղած էր: Անհրաժեշտ էր կամ ընտրութիւն կատարել եւ կամ նշանակովի մարմին մը կազմել:

Գաղութիս բանիմաց տարրերը ընդառաջ երթալով առաջն. փոխանորդ Հօր առաջարկին, չէզոք եւ ընդունակ անձերէ բաղկացեալ ցանկ մը կը պատրաստեն, որ կը ներկայացուի ու կը վաւերացուի կուսակալութեան կողմէ, իբր փոխանցման շրջանի առժամեայ մարմին: Անոր պարտականութիւնը պիտի ըլլար թէ ընթացիկ գործերը վարել և թէ խաղաղապայմաններուտակ Թաղ. մարմնի ընտրութիւնները կատարել:

Կուսակալութիւնը վաւերացնելով առաջն. փոխանորդին ներկայացուցած ցանկը, մասամբ վերահաստատած եղաւ Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ ազգ. Առաջնորդարանին բարոյական հանգամանքը:

Կատարուած այս իրողութիւնները հրատարակութեան պէս, հաւար փըթաւ կարմիր եւ դեղին «Միացեալ»ի հրձիգներուն մէջ: Անոնք իրենց գլուխները պատէ պատ զարնելով, սոփեցին վաւերացուած ցանկի քանի մը չէզոքները որ հրաժարին «Դաշնակցութեան լարած ծուղակէն»: Արդարեւ, անոնցմէ ոմանք տարուելով «պլոքճի»ներու պնդումներէն, տեղի տուին եւ վաւերացուած մարմինը իր մեծամասնութիւնը կորսնցնելով ձախողեցաւ:

Կարգ մը չէզոք հայրենակիցներու նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած խորհրդակցական ժողովն ալ ջուրը ինկաւ, պլոքի մարդոց խայտառակ նահանջով:

Վերջ վերջոյ ի՞նչ կ'ուզէր այս յղփացած խառնիճաղանճը

Քուէարկութի՞ւն, ուժերը պէտք է չափուին, ձայն չհանելը վախկոտութեան նշան է, Դաշնակցութիւնը հրապարակ թող գայ եթէ կը համարձակի հա..:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սելանիկի կոմիտէն երբեք չէր խուսափեր ժողովրդական ազատ քուէարկութենէն: Անոր միակ մտահոգութիւնը այն էր որ մօտերս գերագրգռուած այս շրջանին առիթ չտրուի կարգ մը բախտախնդիրներու փողոցային գործունէութեան:

Բայց եւ այնպէս ուրիշ ելք չկար, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սելանիկի կազմը ուզեց ջախջախել «պլոքճի»ներուն ամբարտաւանութիւնը: Վճռապէս հրապարակ իջաւ, իր շուրջը հաւաքեց Սելանիկի ամէնէն եռանդուն եւ անշահախնդիր համակիրները եւ մտաւ իրեն պարտադրուած ընտրական պայքարին մէջ:

Եւ ժողովրդային հոսանքը հրատարակութեան տուաւ Դաշնակցութեան եօթը ընտրելիներուն ցանկը:

Ընտրական յանձնախումբը կը բաղկանար հոսանքներու ներկայացուցիչներէն եւ չէզոքներէ, որոնք հրատարակած էին քուէարկութեան ձեւերն ու պայմանները, եւ Մարտ 18ի կիրակին հռչակած էին Թաղ. Խորհուրդի ընտրութեան օր:

Պայքարը սկսաւ բուռն թափով: Եկած էր ժամանակը որպէսզի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, մինակ իր համակիրներով, եւ պլօքը իր չորս հոսանքներով դէմ դիմաց գային եւ իրենց ուժերը չափէին:

Սելանիկի Ռամկավարներու բերանները իրենց յատուկ ծիծաղելի սուտերով եւ խեղաթիւրումներով սկսաւ ցեխ արձակել: Բայց հաւատացող մը չգտնուեցաւ անոր խարդախ կանչերուն: Երիտասարդ Դաշնակցականներ արուարձանները շրջելով թէ ժողովուրդը կը լուսաբանէին եւ թէ ռամկավար Հօկճի պլօքին դիմակները վար կ'առնէին իրենց իսկ ներկայութեան: Արուարձաններու շատ մը սրճարաններէն արտաքսուեցան համայնավար - ռամկավար ճառախօսները: Դաշնակցականներու մէկ երեւումը բաւական եղաւ, որ ժողովուրդը ջերմօրէն անոր գաղափարներուն փարի ու երես դարձնէ Հայաստանի անունը շահագործող խաչագողներուն:

Դաշնակցութեան հակառակորդները ամէն բան ըրին ընտրութիւնները շահելու համար: Ներգաղթի աւետարան կարդացին: Դիակներ պտտցուցին, Բարեգործական հոլովեցին:

Դաշնակցութիւնը ըսաւ.

— Պահակն եմ ես քու սրբութիւններուդ եւ աւանդութիւններուդ, տուր ձայնդ, որպէսզի զօրեմ

Ժողովուրդը մտիկ ըրաւ բոլորը եւ իր քուէն յանձնեց այն կողմին որուն կը հաւատար:

Այսպէս, քուէարկութիւնը տեղի ունեցաւ աննախընթաց խանդավառութեամբ: Շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական մարմնի ձեռք առած կարգ մը միջոցներուն, անկարգապահ տարրեր չհամարձակեցան սովորական խլրտումներ ընել: Ընտրութեան մասնակցեցան 976 հայրենակիցներ: Զգացուեցաւ որ եւ է անկանոնութիւն:

Քուէարկութեան ընթացքին իսկ բացորոշապէս յայտնի է որ յաղթանակը ժողովրդական հոսանքին կողմն է:

Գիշերուան ժամը 11ին վերջացաւ քուէհամարը որով յաղթական կը հռչակուէին Դաշնակցութեան 7 թեկնածուները: Ժողովրդական հոսանքը շահած էր 565–547 քուէ, Պլօքը՝ 419–383:

Ընտրական մարմինը արձանագրութիւն մըն ալ սարքեց որով կը հաստատուէր ընտրութեանց վաւերականութիւնը, յարակից բոլոր մանրամասնութիւններով

Չորս տարի շարունակելու պայմանաւ գործի կը սկսի նորընտիր Թաղ. Խորհուրդը, որ իր ներդաշնակ եւ կարողի կազմով ամէն յոյս կը ներշնչէ լուրջ եւ խաղաղ գործունէութեան կապուելու:

Գաղութը շատ գոհ է այս արդիւնքէն: Իսկ Դաշնակցութեան հմայքը ապացուցանելու համար, կը բաւէ ըսել թէ այս մէկ շաբթուան ընթացքին, 20 վառվռուն երիտասարդներ դիմում կատարեցին, Դաշնակցութեան շարքերը մտնելու, անոր դրօշին տակ հայ ժողովուրդին ծառայելու առաջադրութեամբ:

ՎԱՀԱԳՆ

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

(Երրորդ մաս)

.. Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս չկար այլ եւս: Անոր ողջ խորհրդակիցները եւ յաջորդները անոր սպանման պատճառաւ անցած էին յարձակողականի, կատաղի ատելութեամբ մոլեռանդ եւ մոլեգին պատերազմ մղելով պաշտպանողական վիճակի մէջ գտնուող հակառակորդներու դէմ: Այս պատերազմը ոչ այլ ինչի կը ծառայէր բայց միայն օտարընակ հայ ազգի ցանուցիր գաղութներու անդամներուն դիրար բարոյապէս քզքտելու: Այսպիսի պատերազմի մը ոգին ալ հակաքրիստոնէական էր, հակազգային և հակաքաղաքակրթական: Եթէ մազի չափ յարգանք ունէին դէպի Ղեւոնդ արք.ի կրօնական կարգը եւ կաթողիկոսը, գոնէ կոնդակի հրապարակման օրէն յետոյ պիտի դադրեցնէին ցայն վայր անզսպելի հրապարակագրական թշնամանութիւնները իրենց առեղի կուսակցութեան մը դէմ: Բայց դադրեցնելու տեղ եւս աւելի սաստկացուցին իրենց թունաւոր բառերու բութ սլաքները, իրենց սրտի ցաւը լինելով ոչ թէ Ղեւոնդ Դուրեանի յիշատակը, կաթողիկոսական նուիրական գահը կամ ցանկալի Հայաստանը, այլ թէ ինչպէս կարող էին օգտուիլ այդ առիթէն, առտկեցնելու մրցակից կուսակցութիւն մը, եւ անոր դիակի վրայէն նաւել բարեպաշտներու եւ դիւրահաւաններու սրտերու եւ գրպաններու մէջ:

Ահաւասիկ կաթողիկոսական կոնդակի էական պատուէրները որոնք իբր քրիստոնէական սկզբունք անարգուած էին Նիւ Եորքի թեմի պաշտօնական մարմիններու մէջ եւ մնացին եւս աւելի անարգուած անոնց հոգեւոր առաջնորդի սպանութենէն եւ կաթողիկոսէն ուղերանոց իրենց հաղորդուելէն յետոյ.

—«Պատուիրեմք ամենայն առաջնորդաց եւ հոգեւոր պաշտօնէից արտասահմանեան վիճակաց մերոց եւ յորդորեմք զերեսփոխանական ժողովս, զխորհրդականս եւ զգաւառական վարչութիւնս հեռու մնալ ի կուսակցական եւ ի քաղաքական պայքարաց, չգործածել զեռագոյն դրօշս եւ զԱՅԼ ԻՆՉ ՆՇԱՆԱԿ, որք ունին զբնոյթ քաղաքական, զի եկեղեցին եւ վարչական հաստատութիւնք նորա չեն ասպարէզ քաղաքական եւ կուսակցական պայքարաց, այլ հոգեւոր շինութեան եւ խաղաղութեան»:

Ո՞վ է հերքեր թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այս խօսքերը կատարեալ վերաբերում եւ յանդիմանութիւն չեն Ամերիկայի Հայոց հոգեւոր առաջնորդի եւ նորա վարիչ պաշտօնական եւ անպաշտօն գործակիցներու. անցեալ տարուան վարմունքին որ վերջացաւ իրենց առաջնորդի սպանումովը:

Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող Խորհրդային Հայաստանի ձայնազուրկ քաղաքացի Հայ կրօնապետը համարձակօրէն եւ աներկիւղ իմաստով կ'ըսէ ցայն վայր ողջ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսին եւ անոր պաշտօնական խորհրդակիցներուն.— «Մի՛ գործածէք նոյն իսկ Խորհ. Հայաստանի դրօշակը, զի եկեղեցին եւ վարչական հաստատութիւնք նորա չեն ասպարէզ քաղաքական եւ կուսակցական պայքարաց»:

Սպանուած եկեղեցականը չլսեց, բայց զինքը դէպի մահ մղողները լսեցին հայ ժողովրդեան կրօնապետի հոգւոյ ձայնը, որ ձայնն էր վսեմ պարտաճանաչութեան. «Ես չեմ յաղորդեր իմ կառավարութիւնը եւ իմ կառավարութիւնը կ'անարգէ չողոքորթութիւնն ու չողոքորթները: Եթէ իմ պետութեան դրօշի գործածութիւնը քու ժողովրդեան մէջ պիտի պատճառէ եղբայրական ատելութիւն եւ կախ, կը պատուիրեմ քեզ որ չգործածես եւ չթոյլատրես քեզ հետեւողներուն ալ որ գործածեն այդ դրօշը, դու կոչուած ես լինել մարդ խաղաղութեան եւ ոչ կռուարարութեան»:

Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի հոգին, եթէ գոյութիւն ունի, անտարակոյս լսած է իր երկրաւոր հոգեւոր պետի այս անխօս խօսքերը:

Անմեղ ցուցահանդէսի մը մէջ, ուր կը ծածանին հազարաւոր բազմագոյն դրօշակներ, յամառաբար պահանջել եւ վար իջեցնել տալ մէկ անմեղ դրօշ եւ պնդել ու անոր տեղ կանգնեցնել տալ մի այլ անմեղ դրօշ, այն ալ երբ այդ յամառութեամբ գերակատարը բարձրաստիճան կրօնաւոր մըն է, այս բառ իմաստ ծաղրելի, տգեղ եւ տխմար վարմունք մըն է եւ նուաստութիւն մը իր ոգւոյն եւ արժանապատուութեանը:

Ծաղրելի, տգեղ եւ տխմար գործ է յաջս ամէն շրջահայեաց մարդոց, որ կ'ապրին Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ: Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեան եօթն տարի ապրած էր Անգլիոյ մէջ բաց աչքերով:

ԳԷՏՐՈՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՂՋՈ՛ՅՆ ՔԵԶ, ՄԱՅՐ...

ԱԳԱՍՏԱՆ.— Արհաւիրքի այս օրերին, ես քո գիրկն եմ գալիս հանգչելու տարագիր գլուխս...

Ողջո՛յն քեզ, Մայր...

Տարիներով տենչացած երազս վերջապէս իրականացաւ: Որքա՜ն եմ յուսացել ու որքա՜ն տանջուել, որքա՜ն եմ սպասել ու որքան տենչացել. եւ ահա դու, սուրբ Դաշնակցութիւն, մեր Մեծ Մայր: Դու ծնել ես մեզ, դու դրել ես մեր հոգիներում մի բոց, որ երբեք, երբեք չի մարելու. դու դրել ես մեզ մի փոթորկալի ուղու վրայ, որի գլխին կանգնած է հրաշափառ շէնքը գաղափարի ... Ես այդ ճամբան եմ որոնել մանուկ օրերից, որ մեզ պէտք է հասցնէ տաճարը հերոսների...

Ու գտել եմ:

Եւ քայլում եմ:

Փոթորկալի եւ փշալից ճամբան մեզ չի յուսահատեցնելու. մենք սիրում ենք տանջանքը, որից պիտի մարմին առնէ աշխատանքի հսկայ կոթողը...

Փա՛կ են քո տաճարի դռները բոլորի առաջ, նուիրական Դաշնակցութիւն, սակայն մեզ ծանօթ է այն ճամբան, որ առաջնորդում է ամէն մի հայրենակարօտ հայ երիտասարդի:

Մենք գիտենք այդ ճամբան, ո՛վ մայր կուսակցութիւն...

—«...Դուք որ այսօր կը մտնէք Հ.Յ.Դ. շարքերու մէջ, արդեօք կ'անդրադառնա՞ք ձեր առած քայլին, թէ որքան ծանր լուծի մը տակ կը մտնէք: Լաւ մտածեցէք, մեր նշանաբանն է «Մահ կամ ազատութիւն»: Դաշնակցութիւն կը նշանակէ զոհաբերութիւն նիւթապէս եւ բարոյապէս: Օր պիտի գայ որ պիտի թողուք տուն, տեղ, զաւակներ, եւ ձեր եղբայրներու արիւնով գնուած Հայաստանի ծառայութեան կանչուիք»

Այո՛, ընկերուհի, հերոսների ու մեծ ռահվիրաների խնկելի ու յաւերժական յիշատակների առաջ, մենք վաղո՛ւց ենք ուխտել գնալ իրենց ճամբով... մենք դեռ մայրական ստինքների վրայ, ճերմակ ու հարազատ կաթի հետ, մեր դրօշի վրայ գրել ենք—Մահ կամ Ազատութիւն— բոցեղէն խօսքերը...

Մենք բոլորս ալ տարագիր եւ աստանդական, սակայն մեր հոգիներն ոսկեայ թելերով կապած միմեանց, և անոնցմով քո յաղթական գոռ երգն ես հնչեցնում, Մայր, քո ամբողջ սխրալի պատմութիւնն երգ շինած՝ նոթագրում ես մեր հայրենակարօտ սրտերի տախտակների վրայ ու երգում երգը դիւցազնական, երգը հերոսների

Ինչպէս որ դալար բոյսը չի կարող ապրել առանց արեւի ու ջրի, սոխակը առանց վարդի, ձուկն առանց ջրի եւ մարմինն առանց սնունդի, նոյնպէս եւ մենք — տարագիր հայորդիներս — չենք կարող ապրել առանց քեզ — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն ..

Եւ դու մեզ սովորեցնում ես մղել պայքարներից ամենագաղափարականը. հաւատարիմ մնալ նրանց՝ որոնք իրենց կեանքը զոհեցին ազատութեան բագինին վրայ, տանջանքի ու հալածանքի օրերին. որոնք հեղձեցին կեանքի ճոխութիւնն ու փարթամութիւնը եւ նետուեցան դառն մրրկի մէջ կատարելու պարտականութիւններից՝ ամենանուիրականը... Եւ այս բոլորի մէջ խօսքն ու միտքը կայ Քրիստափորի — թռիչքը Վիտոշի բազէի — խիղճը՝ Զաւարեանի ու կամքը՝ Ռոստոմի ... Այս բոլորի մէջ՝ կանչը կայ հայ ժողովուրդի.

Յարգա՛նք քեզ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, յարգանք քո գործին, յարգանք քո զաւակներին, յարգանք գաղափարի արիւնոտ դաշտում ընկած բոլոր ռահվիրաներին, յարգանք քո թափած արեան, յարգանք քո վեհ գաղափարին, որ մեզ քաշում, տանում է դէպի «այնտեղ՝ ուր մեռնում են սիրոյ մեծ գործի համար»...

ՀԱՅՈՐԴԻ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԵԾ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Այս տարի ուրեմն երկրորդ համաշխարհային մրցաշարքն մըն է որ տեղի պիտի ունենայ Իտալիոյ մէջ: Բրիտանացիները դարձեալ ձեռնպահ կը մնան, բայց գրեթէ միեւնոյն օրերը, այսինքն Մայիսին, Անգլիոյ ազգային խումբը պիտի երթայ մրցելու Չեխոսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ դէմ, որոնք կը մասնակցին համաշխարհային մրցահանդէսին: Իրենց Փրակայի եւ Պէշթայի մէջ ձեռք բերելիք արդիւնքներով պիտի կրնանք ուրեմն գոնէ փոքր բաղդատութիւն մը ընել աշխարհի ախոյեան պսակուելիք խումբին եւ Բրիտանացիներուն խաղին միջեւ:

Կայ նաեւ ուրիշ ձեռնպահ մը՝ բուն ինքն աշխարհի ախոյեանը՝ Ուրուկուա: Ան փոքր վրէժ մը կը լուծէ Իտալիայէն՝ որ 1930ին չէր գացած Ուրուկուա: Բայց այս ձեռնպահութիւնները արգելք մը չեն որ յառաջիկայ Յունիս 10ի կիրակին Հռոմի մէջ տեղի ունենալիք ֆինալին յաղթական խումբը ստանայ «աշխարհի ախոյեան» տիտղոսը: Ֆրանսական առածը կ'ըսէ. «Բացականները անիրաւ են»:

Այս տարուան մրցումներուն համար արձանագրուած են 32 ազգային խումբեր, և Ֆէտէրասիոն Էնթէռնասիոնալ որոշեց 16 խումբեր զատել որոնք պիտի կեդրոնացուին Իտալիոյ մէջ Մայիս 27էն սկսեալ, բուն մրցաշարքին մասնակցելու համար: Այդ 16 խումբերը պիտի ընտրուին հետեւեալ ցանկին համաձայն, նախապատրաստական մրցաշարքէ մը վերջ որ արդէն իսկ տեղի կ'ունենայ այժմ.—

Խմբակ Թիւ 1.— Հայիթի, Մեքսիկա, Մ. Նահանգներ: Թիւ 2.— Պրազիլիա, Փերու: Թիւ 3.— Արժանթին, Չիլի: Թիւ 4.— Պաղեստին, Թուրքիա, Եգիպտոս: Թիւ 5.— Եսթոնիա, Լիթուանիա, Շուէտ: Թիւ 6.— Փորթուկալ, Սպանիա: Թիւ 7.— Յունաստան, Իտալիա: Թիւ 8.— Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա: Թիւ 9.— Պուլկարիա, Հունգարիա, Աւստրիա: Թիւ 10.— Զուիցերիա, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա: Թիւ 11 Իրլանտա, Պելճիքա, Հոլանտա: Թիւ 12.— Լիւքսէմպուրկ, Գերմանիա, Ֆրանսա

Իւրաքանչիւր խմբակի խումբերը իրարու դէմ պիտի մրցին, եւ դասաւորում մը տեղի պիտի ունենայ: Թիւ 1էն մինչեւ Թիւ 8 խմբակին միայն յաղթականները Իտալիա պիտի երթան— այսինքն 8 խումբ, իսկ Թիւ 9էն Թիւ 12ի երկու առաջինները — այսինքն նոյնպէս 8 խումբ: Այդ 16 խումբերն է որ բաժակի խաղերուն հիման վրայ պիտի կատարեն 8 մրցում Մայիս 27ին Իտալիոյ հետեւեալ քաղաքներուն մէջ.— Պոլոնիա, Ճենովա, Միլանօ, Նափոլի, Հռոմ, Թրիէսթէ, Թորինօ եւ Ֆիրէնցէ:

Մայիս 31ին ութ յաղթական խումբերուն միջեւ չորս մրցում՝ հետեւեալ քաղաքներուն մէջ.— Պոլոնիա, Միլանօ, Նափոլի եւ Թորինօ:

Յունիս 3ին երկու մրցում չորս յաղթականներուն միջեւ՝ Միլանօ եւ Հռոմի մէջ, իսկ վերջին խաղը — ֆինալ— 10 յունիսին Հռոմի մէջ, Յունիսի 3ի երկու մրցումները շահողներուն միջեւ:

Թէ որո՞նք պիտի ըլլան Իտալիա երթալիք 16 խումբերը, ահա հաւանական ցանկ մը, ըստ նախատեսութեանց — անշուշտ ենթակայ անակնկալներու — Մեքսիկա, Պրազիլիա, Արժանթին, Եգիպտոս, Շուէտ, Սպանիա, Իտալիա, Աւստրիա, Հունգարիա, Եուկոսլաւիա, Զուիցերիա, Հոլանտա, Պելճիքա, Ֆրանսա, Գերմանիա: Առ ի տեղեկութիւն ըսենք թէ Թուրքիա արձանագրուած ըլլալով հանդերձ, մինչեւ Գահիրէ երթալ եւ Եգիպտոսի եւ Պաղեստինի դէմ մրցելէ ետ կեցած ըլլալով, իր խմբակին վերջինը դասուած է: Եգիպտոս է որ պիտի երթայ Իտալիա, քանի որ յաղթեց Պաղեստինի, ինչպէս գրեցինք

Աւելորդ է ըսել թէ Իտալիա այս մրցահանդէսին կազմակերպութեան համար ոչ մէկ ջանք խնայած է: Ֆութպոլի մրցաշարքէ մը աւելի անիկա պիտի ըլլայ միջազգային մեծ տօն մը, ուր Մուսոլինի եւ Ֆաշական Իտալիան կ'ուզեն փայլուն արդիւնք մը ձեռք բերել: Իտալական կառավարութիւնը ինքը ձեռք առած է մրցահանդէսին գործնական կազմակերպութիւնը եւ արտասահմանի մէջ մեծ փրոփականտ կ'ընէ, կարելի եղածին չափ մեծ թիւով օտար զբօսաշրջիկներ այդ առթիւ Իտալիա հրաւիրելու համար:

Հետզհետէ այս էջերուն մէջ պիտի տանք այս միջազգային մեծ մարզահանդէսին բոլոր մանրամասնութիւնները:

Ժ. ԽԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԲԵՄ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի Ֆրանս. Ժոզէֆ Համալսարանը կազմակերպած է արեւելեան դպրութեանց մասին դասախօսութիւններու շարք մը:

Ֆրանսական Համալսարանի այս ձեռնարկին մէջ կարեւոր բաժին մըն ալ յատկացուած է Հայագիտութեան: Այս բաժնին մէջ ինք դասախօսութիւն պիտի կատարէ ծանօթ բանասէր Հ. Յովհաննէս Մեսրոբեան:

Ահա յայտագիրը ամբողջ.—

Ա.— Սեմական փիլիսոփայութիւն եւ դպրութիւն, *Արաբական գրականութեան պատմութիւնը, Պաղտատ՝ մայրաքաղաք Աբբասեան գրականութեան:*

Բ.— Պատմութիւն Սուրիոյ, *Յունահռովմէական շրջան:*

Գ.— Հնագիտութիւն, *Սուրիոյ քրիստոնէական գեղարուեստ, եւ Փիւնիկեցւոց սովորոյթներն ու մեռելական առարկաները:*

Դ.— Հայագիտութիւն, *բաղդատական ուսումնասիրութիւն հայ միջավայրին՝ սկիզբէն մինչեւ արաբական արշաւանքը:*

Ե.— Արեւելեան եկեղեցիներու *պատմութեան ուսումնասիրութիւնը:*

Հայագիտական դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան երեքշաբթի օրերը

Ա. դաս.— Հայագիտութեան գլխաւոր շրջանները, կեդրոնները եւ ներկայացուցիչները:

Բ. դաս.— Բնական միջավայր, Հայաստանի աշխարհագրութիւնը:

Գ. դաս.— Բնական միջավայր. Հայաստանի ճամբաները:

Դ. դաս.— Ցեղային միջավայր. աւանդական տուեալներ, նոր հարցեր:

Ե. դաս.— Քաղաքական միջավայր. հայ-հռոմէական պատերազմները

Զ. դաս.— Քաղաքական միջավայր. Հայաստան կռուախնձոր Հռոմի եւ Պարսկաստանի միջեւ:

Է. դաս.— Ընկերային միջավայր. նախարարական դրութիւն:

Ը. դաս.— Կրօնական միջավայր. հայ հեթանոսական պաշտամունքը:

Թ. դաս.— Ամփոփում, հայ ժողովրդական վէպը:

Այս դասախօսութեանց պիտի ընկերանան յատկապէս պատրաստուած վաւերական քարտէսներու եւ հնութեանց շարք մը լուսապատկերներ:

Արեւելագիտութեան այս դասընթացքին բացումը տեղի ունեցաւ անցեալ Նոյեմբերին, ինչպէս գրեցինք իր ատենին:

Ներկայիս կը կատարուին Հայագիտական դասախօսութիւնները մեր միջավայրին եւ եկեղեցիին մասին: Դասախօսն է Հ. Յովհ. Մեսրոբեան:

«Հայագիտական տեղեկագիր»

Հայաստանի վերաբերող ուսումնասիրութիւնները նոր թափով վերսկսան Մեծ Պատերազմի վաղորդայնին, կասկած անոր որ այս պատերազմը ազգին հանդէպ աւելի աղետաբեր եղաւ քան դարերու ընթացքին իր բռնակալներու պարբերաբար աւերակ դարձնող արշաւանքները: Թէեւ այս [illegible] լութիւններուն հետեւանքով Հայաստան չկրցաւ պահել մշակութային բարձր աստիճան մը, սակայն եւ այնպէս պատմական դեր մը խաղալու ունեցաւ ինքնայատուկ դիմագծութիւն եւ քաղաքակրթութիւն մը [illegible] հետաքրքրութեամբ կ'ուսումնասիրուի գիտնականներու կողմէ, թէ իբրեւ պարունակած նիւթին արժէքին եւ իրենց հայթայթած տեղեկութիւններուն համար Արեւելքի ժողովուրդներուն վրայ: Հարկ չկայ այժմ [illegible] տելու, ոչ ալ նկարագրելու հայ ցեղին կենսունակութիւնը, ըլլայ իր բնիկ հողին վրայ — որուն հիմա մէկ պատառիկը միայն իր բնակավայրն է — ըլլայ իր համաշխարհային սփիւռքին մէջ: Ասոնք ամէնուն ծանօթ իրողութիւններ են:

Հայագիտական ուսումներու [illegible] ապացոյց են հայ եւ օտար լեզուներով տեղի ունեցող հրատարակութիւնները: Կարգ մը հանդէսներ վաղանցիկ կեանք ունեցան [illegible] կայն ուրիշներ կանոնաւոր կերպով շարունակուին: Բաւ է յիշել [illegible] «Բազմավէպ»՝ 1843էն ի վեր, «Հանդէս Ամսօրեայ»՝ 1887, «Հայրենիք»՝ 1922, «Սիոն»՝ 1927, «Անահիտ»՝ 1929, եւ Երեւանի [illegible] «Տեղեկագիր»ները: Օտար լեզուներով հրատարակուածներէն, անտարակոյս ամենաճոխն է «Հայ Ուսմանց Հանդէսը» (Revue des Etudes Arméniennes [illegible] կան՝ նոյն անունը կրող Ընկերութեան, որուն դիւանի անդամները աշխատակիցները հանրածանօթ գիտուններ են, Հայոց ալ անկեղծ բարեկամները: Ջերմապէս կը մաղթենք [illegible] աւելի երկար չտեւէ այս հանդէսին ընդհատումը եւ կրկին փայլի իր [illegible] յօդուած լոյսը: Ուրիշ արեւելագիտական պարբերականներ եւս կը պարունակեն կարեւոր աշխատութիւններ Հայաստանի մասին:

Սակայն եւ այնպէս կը պակսի [illegible] մատենագիտական հրատարակութիւն մը որ մասնաւորէ եւ քննական գրախօսականներով ծանօթացնէ Հայաստանին վերաբերող գիրքերն ու յօդուածները [illegible] երկերը, որ արեւելագիտական [illegible] կը ներկայացնեն. Ամէն [illegible] թէ հանդէսներու տուած գրախօսականները [illegible] հանդերձ, չեն [illegible] մեր մասնանշած պակասը

Այս թերին մեղմացնելու նպատակով ծրագրեցինք հրատարակել պարբերաբար Ֆրանսերէն լեզուով «Հայագիտական Տեղեկագիր» մը (Bulletin arménologique) Համալսարանիս արեւելագիտական օրկանին՝ Mélanges de l'Université Saint - Josephի մէջ: Առաջին պրակը լոյս պիտի տեսնէ ներկայ տարուան հատորով՝ (ԺԸ. 1934

Տեղեկագիրս պիտի մասնանշէ [illegible] որ Հայութեան կը վերաբերի [illegible] գիրքերուն եւ հանդէսներուն [illegible] (շուրջ 250 պարբերական), զորս [illegible] ստանայ Համալսարանիս Արեւելեան Մատենադարանը, նաեւ այն հրատարակութեանց մէջ, զորս պիտի [illegible] ուղարկել ներկայ ծրագիրով հեղինակները: Մասնաւոր խնամք պիտի տարուի որ հայ լեզուով լոյս տեսնող գիրք եւ յօդուած՝ գրախօսականներ կամ ամփոփումով մատչելի ըլլան [illegible] գիտուններուն, որոնք հայերէն [illegible] գիտեր: Կը բաղձայ այսպէսով Համալսարանս իր համեստ մասնակցութիւնը բերել Հայագիտութեան զարգացման:

Գիտակից ենք որ սոյն ծրագիրը [illegible] դժուար է, թերութիւններն ալ պիտի ըլլան անխուսափելի: Սակայն յոյս [illegible] ունինք հիմնուելով ընթերցողներու բարեացակամութեան վրայ՝ [illegible] թերութիւնները պակսեցնելու [illegible] մար, կոչ կ'ուղղենք հայ մշակոյթի համակիրներու եւ պաշտպաններու, հեղինակներու եւ հրատարակիչներու, խնդրելով որ սատարեն սոյն ազգօգուտ ձեռնարկին իրականացման [illegible] ղրկեն իրենց արտադրած երկերը [illegible] Իսկոյն ընկալագիր մը պիտի յայտնէ մեր շնորհակալութիւնը, յետոյ՝ Տեղեկագիրը լոյս տեսնելէն վերջ, պիտի ղրկուի, առաքուած երկերու քարտէս [illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

»»»·«««

«Մեսրոպեան կաճառի հաշւոյն, Երեւանի համալսարանական թաղին մէջ պիտի հիմնուի հանրային մատենադարան մը: Շէնքին առաջին բաժանումը, որ պիտի կարենայ տեղաւորել մօտ 800.000 հատոր գիրք, պատրաստ կ'ըլլայ այս տարի:

Մատենադարանի շէնքը պիտի ունենայ ընդարձակ եւ լուսաւոր ընթերցարան, բազմաթիւ սենեակներ հաւաքական եւ անհատական աշխատանքներու, ինչպէս նաեւ պաշտօնէութեան համար: Այս մատենադարանին մէջ պիտի կեդրոնացուին գլխաւորաբար ձեռագիրները եւ հայագիտական ու մեսրոպագիտական գործերը: Շէնքին կամարակերպը պիտի յատկացուի տպարանի, ուր պիտի վարէ գիտական - հրատարակչական ընկերութիւն մը, կազմուած «Մեսրոպեան կաճառի», Մարքսիզմի եւ Լենինիզմի կաճառին, Հայաստանի Համալսարանին կողմէ: Այս ուղղութեամբ արդէն ձեռնարկուած է գործնական կարգ մը աշխատանքներու եւ մօտ ապագային՝ Ռուսիայէն կամ այլուր ստացուածներն պիտի բերուին տպարանին անհրաժեշտ սարքաւորումը առաջնակարգ մեքենաներով:

«Մեսրոպեան հիմնադրամի յանձնախումբը սկսած է հաւաքել Հայաստանի, Կովկասի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մասին գրուած հին թէ նոր հրատարակութիւնները ամէն լեզուով: Մինչեւ հիմա կրցած է հաւաքել հազար հատոր ընտիր եւ հազուագիւտ գիրքեր, ժամանակագրական ճանապարհորդագրութիւններ ԺԳ. դարէն մինչեւ ԺԹ. դար:

«Մեսրոպեան կաճառի յանձնախումբը հրատարակած է 13 մեծահատոր աշխատութիւններ,— փրոֆ. Աճառեանի «Արմատական բառարանը», Աբեղեանի «Հայոց լեզուի տեսութիւնը» եւ «Տաղաչափութիւնը», փրոֆ. Ցախրեանի «Ուղեգրութիւնները», Մանանդեանի «Ֆափիր եւ կչիռները», Տարտ. Բունիաթեանի «Գառնիի հեթանոսական տաճարը»: Մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ նաեւ փրոֆ. Աճառեանի «Ընդարձակ լեզուի պատմութիւնը» Տպագրութեան յանձնուած են նոյնպէս փրոֆ. Մելիքսեթ-Բէկի «Վրացական աղբիւրներ Հայաստանի եւ Հայերի մասին», Գ. Լեւոնեանի «Հայ պարբերական մամուլը սկզբից մինչեւ մեր օրերը»: Ստ. Մալխասեան կը պատրաստէ հայ լեզուի բացատրական բառարան մը, որ պիտի ունենայ 330 մամուլ,— առաջին եւ երկրորդ հատորները պատրաստ են, իսկ երրորդ հատորը պատրաստ կ'ըլլայ այս տարուան վերջը:

րութեան համեմատ, անոնց վերաբերող էջը կամ տեղեկագիրին ամբողջ պրակը: Անկէ զատ՝ եկած հրատարակութիւնները պիտի դրուին ուսումնասիրողներուն տրամադրութեան ներքեւ Համալսարանիս Մատենադարանին մնացեալ ճոխ մթերքին հետ:

ԽՄԲ. ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻ

Տեղեկութեան եւ առաքումի համար դիմել — R. P. JEAN MECERIAN
Rédaction du Bulletin Arménologique
Université Saint - Joseph Beyrouth
(Liban)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ

»»»·«««

«Խոր. Հայաստանի մէկ աշխատակիցը կը գրէ այս մասին.—

Երեւանի մէջ վեց թանգարան կայ: Ամէնէն աւելի ժողովրդականութիւն կը վայելէ Մշակոյթի եւ Պատմութեան թանգարանը իր գեղարուեստական, հնագիտական, գրական ու ցեղագրական բաժիններով: Ցեառոյ կուգայ Յեղափոխութեան թանգարանը: Արհեստագիտական - տնտեսական թանգարանը, բնապատմական թանգարանը, համայնական թանգարանը, Սեւանի թանգարանը, առողջապահական - կրթական թանգարանը

Դժբախտաբար նեղ է թանգարաններուն տեղը: Սենեակները քիչ ըլլալով՝ նիւթերուն մէկ մասը կարելի չէ ցուցադրել: Այսպէս, Հայաստանի Մշակոյթի եւ Պատմութեան թանգարանը, որ իր տրամադրութեան տակ ունի Մերձաւոր Արեւելքի, ինչպէս նաեւ Անդրկովկասի հանրապետութեանց ժողովուրդներուն արուեստի արժէքաւոր նկարները, չի կրնար ցուցադրել զանոնք՝ որովհետեւ չունի համապատասխան սենեակ: Հնագիտական բաժինն ունի հնագոյն դրամներու բացառիկ արժէքաւոր հաւաքածոյ (մօտ 10,000 կտոր), որ նոյնպէս չէ ցուցադրուած:

Իսկ համայնական եւ բնապատմական թանգարանները, շէնքի պակասութեան պատճառով, մինչեւ հիմա զրկուած են իրենց նիւթերը ցուցադրելու կարելիութենէն: Բնապատմական թանգարանը ունի այնպիսի արժէքաւոր նիւթեր, որոնք կը պատկերացնեն ոչ միայն Հայաստանի բուսական եւ կենդանական լիակատար աշխարհը, այլ եւ լոյս կը սփռեն Հայաստանի սահմանակից երկիրներու՝ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի վրայ: Գէտք է մատնանշել, որ թանգարանին ամբողջկենդանաբանականբաժինը կը պարունակէ գլխաւորաբար տեղական նմոյշներ: Միջատաբանական հարուստ հաւաքածոն, որ մշակուած է ուսումնասէրներու, գլխաւորաբար Գիտութեանց Ակադեմիոյ անդամներուն կողմէ (փրոֆ. Բուշ, Բոժեւից, Նուցիչուկ, Ֆոմէն), կը պարունակէ ոչ միայն ինչ որ մինչեւ հիմա ծանօթ է գիտութեան, այլ եւ շարք մը նոր տեսակի նմոյշներ: Հետաքրքրական են օձերու եւ մողէսներու հաւաքածոնները, որոնք լայն տեղեկութիւններ կուտան Հայաստանի կենդանական այդ աշխարհին մասին: Սողուններուն մէջ կան «գիւրզայի» եւ հայկական իժերու հազուագիւտ տեսակներ:

Գրեթէ ամբողջական ներկայացուած են ձուկերու եւ երկակենցաղ կենդանիներու ընտանիքները: Թռչնաբանական բաժնին մէջ ցուցադրուած է Հայաստանի ճայի նոր տեսակ մը

Կարգ մը կենդանիներ,— վայրի այծ, գառ, վայրի կատու՝ մանուլ հազուագիւտ տեսակ, որ Հայաստան է անցեր Պարսկաստանէն եւ սպաննուեր է Վեդիի շրջանին մէջ, անհետացող մօրուաւոր արծիւ, որ սպաննուած է Արագածի վրայ,— կուգան ամբողջացնելու Հայաստանի կենդանական աշխարհի պատկերը:

Թանգարանին բուսաբանական բաժինը ամենայն իրաւամբ կը պարծենայ աւելի քան 25.000 իր Ջրադարանային (aquarium) նմոյշներով, որոնց մէջ՝ մեծ թիւով հայկական, ինչպէս նաեւ կովկասեան կենդանական աշխարհէն

Արտասահմանեան բուսաբաններէն բնապատմական թանգարանի հետ կապ կը պահեն փրոֆ. Ուվարով (Լոնտոն), փրոֆ. Շոդան (Ժընեւ), փրոֆ. Մուրբերգ (Շուէտ), որոնք կը հետաքրքրուին հայկական տեսակներով եւ նիւթեր կը ղրկեն փոխանակելու համար:

Թանգարանին կողմէ կազմակերպուած արշաւախումբերը հսկայական նիւթ հաւաքած են Արագածէն, Սեւանէն ու Զանգեզուրէն, բոլոր այդ նիւթերը ներկայիս կը մշակուին թանգարանի մասնաւոր բաժիններուն մէջ: Այս հետաքրքրական նիւթերը ամբողջովին կը գտնուին պահարաններու եւ արկղերու մէջ, անմատչելի՝ աշխատաւորութեան համար, պարզ այն պատճառով որ տեղ չկայ ցուցադրելու:

Բնապատմական թանգարանի օրինակով կը տեսնուի, որ մեր թանգարաններուն համար որքա՞ն նեղ են Մշակոյթի Տան շէնքին բաժինները:

Գէտք չէ, սակայն, բնապատմական եւ համայնական թանգարանները փակ պահել: Սխալ է սպասել որ կառուցուի թանգարանի նոր շէնք:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ջրօսաշրջիկներու Միութեան Հայաստանի մասնաճիւղը հիմնական կարգադրութիւններ բրաւ վերջերս: Այս տարի պիտի սպասարկէ 550 հիւրերու, որոնք Հայաստան պիտի այցելեն գիտական, մշակութային քննութիւններ կատարելու համար: Շքեղ կերպով կը կահաւորուի մասնաճիւղին հիւրանոցը Աբովեան փողոցին վրայ:

⁂ Ուզբէկստանի պետական հայկական թատրոնը դերասանապետ Յ. Աբէլեանի անունով կոչուեցաւ, իբրեւ վարձատրութիւն այն ծառայութեանց զորս կատարած է հայ վաստակաւոր դերասանը Ուզբէկստանի հայ թատրոնին համար:

⁂ Այս տարի Երեւանէն մինչեւ քաղաքական ձգախէժի պատրաստութեան յատուկ գործարանը պիտի գետեղուի, 4.5 քիլոմէթր երկարութեամբ, հանրակառքի գիծ մը: Գիծը շահագործման կը յանձնուի մայիս 1ին: Հանրակառքի վարչութիւնը նախագիծ մը կը պատրաստէ Սունդուկեան փողոցէն հանրակառք անցընելու: Այս տարի մինչեւ մարտ հանրակառքի վարչութիւնը ստացաւ 12 նոր վակոն, 6ը վայրաշարժով: Մինչեւ ապրիլ կը ստացուի նաեւ 2 բեռնատար վակոն:

⁂ Սարդարաբադ եւս շուտով կ'ունենայ իր Ջրաելեկտրակայանը: Նախապատրաստական աշխատանքները սկսած են, նախագիծը պատրաստ է, փոթորակները հասած են: Սարդարաբադի Ջրաելեկտրակայանը պիտի ունենայ 2500 քիլովաթ ուժ, շինութիւնը պիտի արժէ 1,600,000 րուբլի: Կը յուսացուի որ մինչեւ տարեվերջ պատրաստ ըլլայ կայանը: Շնորհիւ Սարդարաբադի Ջրաելեկտրակայանին՝ Ղուրդուղուլուի բամպակամշակութեան եւ այգեգործութեան շրջանը, որ ներկայիս ունի ոռոգուած հսկայական տարածութիւններ, կը ստանայ անհրաժեշտ ելեկտրական ուժը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՎԱՀՐԱՄ ՊԱՋՊԱՋԵԱՆ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ որդւոյն՝ ՎԱՀՐԱՄի ծնունդը:

Լիոն

ԹՈՒՐՔԻԱ

Կրթական հոգեր

»»»·«««

«Վագըթ»ի մէջ, Սատրի Էթէմ կը գրէ.—

Կը հանդիպինք մարդոց որոնք կ'ըսեն մեզի.

— Էֆէնտիմ, կը հասկնանք որ նախակրթութիւնը պարտադիր ըլլայ. լայց, անոնք որ լիսէի ուսումը իրենց միջոցներով չարունակելու ի վիճակի չեն, անոնց առջեւ փակենք բարձրագոյն ուսման դռները:

— Ուրեմն, անոնք որ դրամ չունին, միայն նախակրթութիւն մը ստանան:

— Այո՛...

— Շատ լաւ, բայց լիսէն ու բարձրագոյն կրթութիւնը ինչպէս կարելի է մէկ կարգի վրայ դնել: Երկրին ազգատ տղաքը ագիտութեա՞ն դատապարտենք

— Ոչ թէ ագիտութեան, այլ՝ թող տղաքները ժամեն արհեստից եւ այլ վարժարաններ ու թող մէկմէկ արհեստ մը տէր ըլլան

Գիտենք թէ ուրկէ կուգան այս մըտածումները: Այն օրէն ասդին, երբ բարձրագոյն կրթութեան արդիւնքը, այսինքն՝ իրական մտաւորականներ հասցնելու խնդիրը մէջտեղ նետուեցաւ, դանազան գաղափարներ կը շրջին հրապարակը: Ասոնցմէ մէկն է նաեւ լիսէներն ու բարձրագոյն վարժարանները հարուստ տղոց յատկացնելու տեսակէտը: Մինչդեռ ասիկա Թուրքիոյ մէջ ոչ թէ մտաւորականներու որակը կը բարձրացնէ, այլ զայն անհաշուելի մը կը վերածէ: Կարելի է սապէս ամփոփել.— Փոխան 17 միլիոնի, միայն քանի մը հարիւր հազարէ առնուած մտաւորականութիւն մը որակը աւելի բարձր չի կրնար ըլլալ: Այլ աւելի ցած պիտի ըլլայ: Մինչդեռ մեր նպատակն է 17 միլիոնին մէջ գտնել այն կարողութիւնները որոնք պիտի տան բարձր մշակոյթի արժէքներ:

Բարձր կրթութեան մէջ արդիւնքը բարձրացնելու համար անշուշտ շատ մը միջոցներու պիտի դիմենք: Բայց, ասիկա չի նշանակեր կարողութիւնները բաժնել հարստութեանց համեմատութեամբ: Շատ բնական կը գտնենք չարմաղէ անցընել անոնք որ բարձր կրթութիւն պիտի ստանան: Բայց այդ մաղը՝ աշխատանք եւ խելք. այսինքն կարողութիւն պէտք է ըլլայ: Կրթական կեանքը բնական կարողութենէն դուրս առնել՝ կը նշանակէ բոլորովին հակառակ գործել ազգասակարգային Թուրք յեղափոխութեան: Որովհետեւ, բարձր կրթութեան հարստութիւնը պայման դնել՝ կր նշանակէ դասակարգ ստեղծել:

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՓՈՐՁՆԻՍԱԽԱՂԻ
ՅՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
28 ՄԱՐՏ 1934 - ԿԶՐՈՆ ԹԻՒ 43

ԼՈՄՈՒԼ

Հաւիտեան ճետերը...

(ՎՍԵՄԱՓԱՅԼ ՏԷՐ, ՋԱԽՋԱԽԵ···)

»»» «««

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Մազլըմեանի ծանօթ «ժուռնալ»ին առթիւ որով կը խնդրէր Ցունաստանի վարչապետէն՝ ջախջախել Դաշնակցութիւնը. (14 մարտ).

— «Հոգեկան նայեացքով կ'ուզենք պատկերացնել այն պահը, երբ Ցալտարիս, յոյն երկրի վարչապետը, կը կարդար Կ. Մազլըմեան կոչուած հայանուն երէշի առընազոյն ժուռնալին վարի տողերը, ուղղուած հայ համայնքի մէկ մասին դէմ.

«Վսեմափայլ Տէր, Հայերու մէջ կայ «Դաշնակ» կոչուած յեղափոխական կուսակցութիւն մը, որուն պաշտօնական օրկանն է «Նոր Օր» օրաթերթը: Այդ կազմակերպութիւնը բազմաթիւ քաղ. ոճրական ոճիրներ գործած է Սուրիոյ, Ցունաստանի, իսկ ամիս մը առաջ ալ՝ Ամերիկայի մէջ, յանձին Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեանի, որ եկեղեցական արարողութեան պահուն սպաննուեցաւ:

«Երախտապարտ պիտի ըլլայինք ձեզի հանդէպ, Վսեմափայլ Տէր, ԵԹԷ ԱՆԽՆԱՅ ԿԵՐՊՈՎ ՋԱԽՋԱԽԷԻՔ ՑԻՇԵԱԼ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ, որ հեյլէն հիւրասէր հողը յարմարագոյն վայր մը կը նկատէ քաղաքական ոճիրներ գործելու համար»:

— ՆՍԵՄԱՓԱՅԼ ՍՈՂՈՒՆ, ՍՏՈՐԻՆ ԵՒ ՁԱԶՐԵԼԻ,— կ'ենթադրենք թէ այս բառերը քաշեցան իր բերնէն, երբ յոյն երկրի վարչապետը կարդաց հայ «առաջնորդ»ի մը վերի տողերը:

Ու անվերապահ զզուանք զգաց դէպի հայ եկեղեցականը, որ գիտէ այսքան փառաքար դառնել «իր» հօտին եւ «իր» ժողովուրդին դէմ:

Միակ պատասխանը այս ժուռնալին — պիտի ըլլայ յուռ արհամարհանքը յոյն կառավարութեան կողմէ:

Աւելին արժանի չէ ան:

Ու ոչ միայն պիտի «չջախջախուի», այլ եւ մէկ հատիկ մազն իսկ իր տեղէն պիտի չշարժի այն կազմակերպութեան վրայէն, որուն դէմ ուղղուած է այս պղծագոյն լաթը:

Սակայն բարոյապէս պիտի ջախջախուի, հիմէն մինչեւ կատարը, բովանդակ յոյն կառավարութեան աչքին, դարաւոր հաստատութիւն մը — Հայ Եկեղեցին... որուն«գլուխները»ները... Մազլըմեաններ դարձած են:

Ահա ձեզի հայ եպիսկոպոսնե՞ր եւ հայ առաջնորդնե՞ր...

Դուրեան մը հայ եկեղեցիի սեղանէն կ'աղաղակէր ի յուր գիտ եւ ուխտադրողութեան ժողովուրդին.

— Եկէք ինծի հետ, կեցէք իմ կռնակը եւ ես պատրաստ եմ խորտակելու այդ թշուառականները...

Այս ձեռնհասութեան կոխիչը տակաւին չմարած, ահա նոր մը, այս անգամ արդէն ուղղուած օտարին.

— Անխնայ կերպով ջախջախեցէք, Վսեմափայլ Տէր, Դաշնակցական կազմակերպութիւնը. անոր երախտապարտ պիտի ըլլանք ձեզի...

ԻՆ'ՆԿ:

Ոչ թէ զայրոյթ, այլ անսահման զզուանք:

Ջեկան իսկ բարձր է առոնցմէ: Այս անանուն պղծութիւնը Թուրքը բերաւ եւ դրաւ մեր հոգիներուն մէջ: Այսպէս չէինք մենք:

«Վազըր» այժմ կրնայ հանգիստ եւ անխռով քնանալ:

Ինչպէս կը տեսնէք, աքսելյալ բոլորին՝, Մազլըմեանները ամէն փորձ կ'ընեն իրենց միակ իղձն ու ազգային միակ բաղձանքը իրագործելու համար:

Երէկ անոնք այս կարգի ժուռնալները ցեղակիցներուդ կուտային, իսկ այսօր Ցալտարիսներուն կուտան, խորհելով թէ — բարոյապէս ինկածները միշտ խուլ ու կոյր կ'ըլլան — յոյն կառավարութեան եւ Գրամբ Սլոպեներուն, Ցալտարիսի եւ քու միջեւ տարբերութիւն չկա՞յ...

Անմասն չմնալու համար դափնիէն, որ անպատճառ պիտի վաստկի՝ իր ժուռնալով, Ցունաստանի «Ազգային կեդրոնական Վարչութիւն» կոչուած արատը նոյնպէս փութացած է փոխել ժուռնալին առջեւ.

— «Վարչութիւնս պարտաւորուեցաւ հեյլէն կառավարութեան եւ ժողովուրդին տալ բացատրագիր մը, ստորագրուած վիճակիս Սրբազան Առաջնորդ Հօր կողմէ»:

Ըսել կ'ուզէ, որ ոչ միայն «առաջնորդ»ը աղերսած է անխնայ ջախջախել Դաշնակցութիւնը, այլեւ «Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն» կոչուածը ժուռնալը յղացած, գրի առած եւ յանձնած է յոյն կառավարութեան ոչ միայն Մազլըմեանը, այլեւ քլիք մը ամբողջ, որ Մազլըմեաններու հոգին եւ բարոյականը ունի:

— Ան որ ծնած է սողալու համար, անկարող է թռիլ,— կ'ըսէր Կաձր. գերման ցեղի հանճարեղ փուակը:

Շունը կարող է պատիւ ունենալ այս ժողովուրդին մէջ, բայց այս մարդիկը երբեք:

ԿԸՍԵՆՔ ԱՅՍ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԻԲՐԵՒ ՀԱՄՈԶՈՒՄ, ԱՅԼԵՒ ԻԲՐԵՒ ԱՆԽԱՏ ՀԱՒԱՏՔ:

Մազլըմեաններու համար այս ժուռնալներըբարոյականգերեզմաննելի են, ուր անոնք պիտի թաղուին յաւիտենական եւ անպատիւ մահով:

Այսպէս կը վկայէ մեզ մեր ցեղի չորս հազարամեայ անցեալը:»

Գործազրկութիւնը Սուրիոյ մէջ

Սուրիական կառավարութեան կողմէ մարզպանութեան տրուած տեղեկագիրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Դամասկոսի մէջ անգործ են 14,250 արհեստաւորներ և 900 առեւտրականներ որոնց 6500ը ռուսայնանկներ, 400ը ինքնաշարժի վարիչներ, 1000ը արմնադիրներ եւ 370 կօշկակարներ, իսկ մնացեալը զանազան գործաւորներ:

Հօմսի մէջ անգործներու թիւն է 3410 արհեստաւորներ եւ 340 առեւտրականներ: Հալէպի մէջ 18,300 գործաւորներ եւ 1200 առեւտրականներ գործազուրկ են: Ռուսայնանկներու մեծամասնութիւնը նմանապէս անգործութեան դատապարտուած է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ. Ժ. Մ.

— oo —

ԳԼՈՒԽ Ա.

Վիքթորիա կայարանէն ժամը 4.15ին Լուիս մեկնող շոգեկառքը դժին խառնուրման պատճառով չկրցաւ ճամբան շարունակել եւ կանգ առաւ Թրի Գրիճէսի առջեւ:

Ժան Լէքամըն ուրիշ դիծ մը առաւ դէպի Գէսթըն Թրէյսի, սակայն երբ հոն հասաւ, կայարանէն դիւղը երթալիկող կառքը մեկնած էր:

— Ոտէ կրնար կէս ժամ սպասել, պարոն Լէքամըն, ըսաւ կայարանապետը. հեռաձայնով կանչել կուտամ կառապանը:

— Հոգ չէ, կը քալեմ, ըսաւ Լէքամըն, ուսերը թօթուելով. Կ'անձրեւէր: Պայուսակը տուաւ կայարանապետին. վերարկուին օձիքը բարձրացուց մինչեւ կզակը եւ ճամբայ ինկաւ՝ կարելու համար երկու մղոնի հեռաւորութիւնը որ կը բաժնէր գիւղը կայարանէն:

Առատ անձրեւ կուգար: Նեղ ու ցեխոտ ճամբուն երկու եզրերները կը տեսնուէին յանկինը որոնք ծածկուած էին տերեւներով: Կանգ առաւ ծառի մը հովանիին տակ, վառեց ծխամորճը, գլխարկը քաշեց աչքերուն եւ շարունակեց ճամբան: Ոտէ անձրեւը չըլլար, ի հարկէ պիտի նախընտրէր այդ ճամբորդութիւնը որ կարգ մը յիշատակներ արթնցուց իր մտքին մէջ: Արդարեւ, այդ ճամբուն վրայ էր որ անիկա յղացած էր իր հատորներէն մէկուն պատմութիւնը, ինչպէս եւ խորհրդաւոր «Հանգոյցը» իր երկրորդ գիրքին որ տարուան ամէնէն ժողովրդական ոստիկանական վէպն էր: Որովհետեւ Ժան Լէքամըն «անլուծելի ոճիրներու» հեղինակ մըն էր:

Գրական աշխարհի մէջ ան ծանօթ էր իբրեւ «չանդալից պատմութիւններ գրող մէկը», սակայն ընթերցողներու ստուար բազմութիւն մը ունէր ան. ինքնաբար կը հետեւէին իր գիրքերուն եւ յափշտակուած կը սպասէին իր «եզրակացութեանց»:

Բայց ոչ գիրքերուն եւ ոչ ալ պատմութիւններուն մասին կը մտածէր ան հիմա: Կը վերադառնար Լոնտոնէն ուր ունեցած էր երկու տեսակցութիւններ, որոնք սովորական պայմաններու մէջ կրնային ուրախացնել զինքը:

Նախ հանդիպած էր Թ. Ք. Մէյէտիթին որ օգնական ոստիկանապետն էր այժմ, իսկ ապագային պիտի ըլլար Ոճիրներու Հետապնդութեանց բաժնին պետը: Բուռն եւ դիւրագրգիռ խառնուածքով մարդ մըն էր ան եւ կրնար անհագին նիւթ հայթայթել հեղինակի մը:

Եւ սակայն անոր մասին չէր որ կը խորհէր Լէքամըն: Իր միտքը զբաղեցնողն էր այն միւս տեսակցութիւնը զոր նախորդ օրը ունեցած էր Ցոյնին հետ. Շնչահատ բարձրացաւ զառիվերէն որուն գագաթը կը գտնուէր իր բնակարանը: Բացաւ ցանկապատին դռնակը եւ փորձեց մոռնալ այն վիճաբանութիւնը որուն առիթ տուած էր իր վայլխառուն:

Լէքամընի բնակարանը հիւղակի մը տպաւորութիւնը կը թողու: Շատ փոքր ու համեստ տուն մըն էր ան, տանըրվեցերորդ դարու ոճով շինուած երածայր տանիքով ու երկար ծխնելոյզներով: Ունէր վարդաստան մը ու կանանչ պարտէզ մը: Լէքամըն մտայարդածածուկ գուռնէն. թօթվեց իր թաց վերարկուն եւ սպասեց բակին մէջ: Լոյս չկար:

— Երեւի կինս ընթրիքի համար հագուստները կը փոխէ, մտածեց եւ որոշեց անհանգիստ չընել զայն:

Անցաւ երկար նրբանցքէն եւ գնաց իր աշխատութեան սենեակը որ կը գտնուէր տունին ետեւը: Ազուոր կրակ մը կը վառէր հինաւուրց վառարանին մէջ, կօշիկները հանեց, վառեց սեղանին վրայ դրուած լոյսը եւ հանգստացաւ: Այդ մարդու սենեակ էր եւ խապէս: Կաշեպատ բազկաթոռները, ճոխ գրադարանը եւ հաստատուն գրասեղանին վրայ շարուած գիրքերն ու ձեռագիրները որոշապէս կը յայտնէին անոր զբաղումին տեսակը:

Լէքամըն ծխամորճը լեցուց, մտածցաւ կրակին ու գնաց բոցերը:

Միջահասակ, նիհարակազմ եւ լայն ուսերով մարդ մըն էր ան. մարդիկ կը նմանէր: Ուժեղ էին իր դէմքին գծերը. աչքերը՝ գորշ եւ խորաթափանց, յօնքերը՝ ուղիղ, խոշոր էր բերանը եւ առողջ գոյն մը կար իր այտերուն վրայ:

Մտաւորականի կամ մենակեաց մարդու մը երեւոյթը չունէր ան. կը նմանէր սովորական Անգլիացիի մը:

Ցանկարծ դուռը զարկին: «Մտէք», չէր բսած տակաւին երբ ներս եկաւ իր կինը՝ Կրէյս: Լէքամըն համբուրեց զայն:

— Ուրախ եմ որ եկար, ըսաւ Կրէյս յոլութեամբ. հիւր ունինք:

— Հի՞ւր. ո՞վ եկած կրնայ ըլլալ այս օդին:

— Պարոն Գարան...

— Պարոն Գարա՞ն ... որքա՞ն ժամանակ է որ եկած է:

Ժամը չորսին եկաւ, պատասխանեց Կրէյս անտարբեր:

— Ձեմ հասկնար թէ ինչու չես սիրեր այդ մարդը.

— Շատ մը պատճառներ կան, ըսաւ Կրէյս:

— Ինչ որ է, ո՞ւր է, հարցուց Լէքամըն

— Հիւրանոցն է, պատասխանեց կինը

Լէքամըններու հիւրանոցը ցած ձեղունով սենեակ մըն էր: Գեղեցիկ բազկաթոռներ, մեծ դաշնակ մը, միջնադարեան վառարան մը, ծաղկազարդ եւ հին գորգ մը ինչպէս նաեւ արծաթեայ երկու աշտանակներ կային այնտեղ: Ներդաշնակ էր այդ սենեակը իր ամբողջութեան մէջ ու կանոնաւոր. յղկուած ջիլերով մտաւորականի մը համար հանգստաւէտ մթնոլորտ մը ունէր ան: Մանրիչակներ ու պարմանածաղիկներ անուշ բոյրով մը լեցուցած էին սենեակը:

Երբ Ժան Լէքամըն ներս մտաւ, գեղեցկադէմ ու մայելչակազմ մարդ մը որ նստած էր բազկաթոռին մէջ, ոտքի ելաւ ու շնորհալի քայլերով մօտեցաւ անոր եւ ըսաւ.

— Քաղաքը չկրցայ ձեզ տեսնել եւ այստեղ եկայ...

Կրթուած շեշտ մը կար անոր ձայնին մէջ եւ յայտնի էր թէ անգլիական դպրոց եւ համալսարան տեսած մէկն էր. օտարականի արտասանութիւն չունէր երբեք: Եւ սակայն Րէմինկթըն Գարան Ալպանիոյ ամէնէն ապստամբ շրջաններէն մէկուն մէջ ծնած ու մեծցած Ցոյն մըն էր:

Երկու բարեկամները ձեռք սեղմեցին:

(Շար.)

⁂ Երկուշաբթի առտու նոր խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ բանտարկեալ երեսփոխան Պոնոյի բնակարանին մէջ: Բազմաթիւ փաստաթուղթեր բռնուեցան որոնք բոլորն ալ կապ ունին Սթավիսքիի գործառնութեանց հետ: Նախապէս կնքուած էին այս թղթածրարները, իսկ այս անգամ հարցաքննիչ դատաւորը հրամայեց խզել կնիքները եւ գրաւել բոլոր թուղթերը:

Լրտեսութեան գործին կծիկն ալ կը քակուի

ՆՈՐ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զինուորական լրտեսութեան յանցանքով ձերբակալուած ամբաստանեալներէն Օր. Մէոմէ (վարժուհի), խոստովանեցաւ իր մեղսակցութիւնը. երբեք ամիս ուրանալէ յետոյ:

Առջի օր, կատարեալ խոստովանութիւններ ըրաւ նաեւ վառօդարանի քիմիագէտներէն Օպրի, որ ձերբակալուած էր անցեալ շաբթու, եւ որուն դէմ ծանր փաստեր գտնուեցան Թոլէժ տը Ֆրանսի եւ իր իսկ բնակարանին մէջ: Քիմիագէտը յայտնեց թէ երբ տնօրէնն էր Պուշէի բնալուծարանին, վեց – եօթ տարի առաջ, ծանօթացաւ մարդու մը հետ որ տեղեկութիւններ ուզեց կարգ մը քիմիական նիւթերու մասին: Խոստովանեցաւ նաեւ թէ կը ճանչնայ փախստական Ռէցֆին, որուն հետ ժամադրութիւններ կ'ունենար շէնք սրճարաններու մէջ եւ որ իրեն ծանօթացուց կազմակերպութեան անդամներէն Մացֆովիչը:

Խոստովանութեանց կծիկը քակուած է արդէն եւ նորանոր յայտնութեանց կը սպասուի:

15 տարեկանին սիրուհի, 45 տարեկանին մուրացկան

— oo —

« ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ » ԿՆՈՋ ՄԸ 30 ՏԱՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Եղեռնադատ ատեանը սկսաւ դատել ժէոմէն Հիւօն, իր հնարած ազնուական անունով' ժէամէն տ'Անկլմօն, որ 1933 մարտ 7ին սպաննած էր իր վերջին տարփածուն, Պուշ տիւ – Ռոնի (Մարսէյլ) նախանգապետը, Քօզըրէ:

Իսկապէս Փարիզեան տիպար, ամբաստանեալը վարած է փարթամ կեանք մը, գիրկէ գիրկ նետուելով ամբողջ երեսուն տարի, առանց ազգի, դաւանանքի կամ ... տարիքի խտրութեան: Երբ նախագահը կը կարդար իր սիրային արկածներուն մանրամասնութիւնները, ամբաստանեալը կը լսէր սովորական բանի մը պէս, եւ նոյնիսկ ճշդումներ կը կատարէր:

Ժէոմէն ազօրինի զաւակ մը եղած է: Հայրը մայրապետներուն յանձնած է զայն 11 տարեկանին: Այնչափ ուշիմ էր որ, 12 տարեկանին առաջին պարգեւը կը ստանայ քրիստոնէականի դասին համար, իսկ 15 տարեկանին... փողոց կ'իջնէ: Առաջին սիրահարը կ'ըլլայ Պ. Լիլազ, բայց լաւ է որ նախագահը պատմէ.

— « Տասնըհինգ տարեկանին, արդէն սեփական կառք ունէիք: Պ. Լիլազին յաջորդած էր մեծահարուստ Հոլանտացի մը: (Անունները զանց կ'առնենք): Ձեր երրորդ սիրահարը եղաւ ձեր ուսուցիչը' 18 տարեկանին արդէն գոհարեղէններ ունէիք եւ ձեր խելքը գլուխէն թռած էր: Ձեր չորրորդ սիրահարը եղաւ Պավիերայի Ֆրանց Եոզէֆ իշխանը որ կ'ուզէր ամուսնանալ ձեզի հետ եւ որ մեռաւ վիշտէն, երբ խզուեցաւ նշանտուքը: Ներեցէք, եթէ կը մոռնամ կարգ մը անուններ, որովհետեւ չափազանց շատ են ձեր սիրահարները: Հինգերորդն էր Լեհ կոմս մը, որուն հետ ծանօթացած էիք Մոնթէ Քարլոյի մէջ եւ որ ադամանդներով եւ մարգարիտներով ծածկեց ձեր կուրծքը: Այդ գոհարեղէններուն վաճառման շնորհիւ էր որ կրցաք փառաւոր բնակարան մը գնել Փարիզի մէջ: Պատերազմի ընթացքին, գացիք Լոնտոն, եւ ամբաստանուեցաք իբրեւ լրտես: 1916ին ձեր բնակարանը նեղ կուգայ դիզուած կարասիներուն համար, եւ երկու յարկաբաժիններ ալ վարձեցիք: Այն ատեն ծանօթացաք ձեր սիրահարներուն ամէնէն առատաձեռն տիպարներէն մէկուն, Աղա Խանի, որմէ 18 քրաթնոց ադամանդ մը ստացաք: Յետոյ կապուեցաք Պ. Քամիլ Փիքառի, յետոյ Պ. Մալքովիչի: Քիչ մնաց պիտի մոռնայի Պ. Ֆրանըր, շաքարի ընկերութեան մը գիրուկ տնօրէնը, որ այն ատեն 70 տարեկան էր, եւ Ասքրիքը, որուն գլխուն իջեցուցիք Աստղիկի արձանը, վերջապէս Վէյլ – Փիքառը որ իշխանական նուէրներ տուաւ ձեզի, եւ վերջապէս նախանգապետ Քօզըրէն, զոր սպաննեցիք...

Մեծ ցոյց մը Հալէպի մզկիթին մէջ

ԲՈՂՈՔ՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հալէպի թերթերը կը գրեն թէ մարտ 20ին ժողովուրդը խուռն բազմութեամբ լեցուեցաւ էմէվի մզկիթին մէջ: Ազգայնական վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանօ կարեւոր ճառ մը խօսելով, ըսաւ ի միջի այլոց.

— « Այսօր քաղաքը զոց է. ինչո՞ւ. հին կառավարութեան ցաւակցութիւն յայտնելու համա՞ր թէ՝ նորին դէմ բողոքելու համար: Չեմ կարծեր որ այս երկու պատճառներէն որ եւ է մէկուն համար եղած ըլլայ: Այլ, այս երեւոյթը լուռ ու խաղաղ բողոք մըն է Ֆրանսացիներու հետապնդած քաղաքականութեան դէմ: Քանի որ կառավարողները Ֆրանսացիներ են, ի՞նչ արժէք ունի թէ՝ որո՞նք կը կազմեն կառավարութիւնը եւ որոնցմէ կազմուած են դահլիճները: Մեր դատը անհատներու հետ եւ անհատներու դէմ չէ, այլ ընդհանուր քաղաքականութեան: Նոր մարզպանին նշանակման առթիւ, մենք ուզեցինք սպասել քիչ մը' տեսնելու համար անոր ընթացքն ու գործը, սակայն տեսանք որ նոր մարզպանը կը քալէ իր նախորդի հետեւած ճամբէն, որ պատրաստուած է Արտաքին Նախարարութեան կողմէ: Միայն երեւոյթներն են որ փոխուած են:

« Մեր կամքին ու փափաքին հակառակ պատրաստուելիք բոլոր ծրագիրներէն պիտի քաշենք մեր ձեռքերը: Սուրիացի ժողովուրդը սրբազան դատի մը համար կ'աշխատի: Եթէ Ֆրանսացիները իրենց ուզածը պիտի ընեն, ինչո՞ւ սահմանադրութիւն եւ խորհրդարան հաստատեցին մեր երկրին մէջ եւ ինչո՞ւ այնքան ջանք ու աշխատանք թափեցին կարգ մը մարդոց ընտրութիւնը յաջողցնելու համար »:

Իպրահիմ Հանանօ խօսեցաւ վերջ դաշնագրի շուրջ, ըսաւ.

— «Այս բոլորը ցոյց կուտան որ Ֆրանսան կ'ուզէ գաղթավայր դարձնել Սուրիան: Ոչ դաշնագիրները եւ ոչ ալ ուժը կրնան պարտադրել մեզ ընդունելու օտար լուծը: Եթէ մեր երկրին անկախութիւն չտրուի, այդ բոլոր տնտեսական ծրագիրները ոչինչ պիտի համարուին, որովհետեւ այդ ծրագիրները պիտի կաշկանդեն մեզ եւ աւելի ծանր տուրքերու պիտի դատապարտեն' օտար ընկերութեանց վնասները գոցելու համար: Ահա թէ ինչո՞ւ չենք խանդավառուած նաեւ մարզպանին տնտեսական ծրագիրներով եւ չենք ուզեր օժանդակել անոր առաջարկներուն եւ ձեռնարկներուն, որոնք ամէնէն առաջ կը պահանջեն խաղաղ ու կայուն վիճակ: Եթէ մաքսային հասոյթները ձգուին մեզի, մեր երկիրը արդէն տնտեսապէս ազատուած կ'ըլլայ »:

Իպրահիմ պէյ Հանանօ վերջը թելադրեց ժողովուրդին' բանալ իրենց խանութները: Սրով հազիւ մինչեւ կէս օր փակ մնաց քաղաքը:

Թրքական օդանաւեր դէպի Մոսկուա եւ Սոֆիա

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ հինգ օդանաւերէ բաղկացած տորմիղ մը պիտի մասնակցի մայիս 1ին Մոսկուայի մէջ կատարուելիք մեծ խրախճանութեանց: Թրքական օդանաւային տորմիղը դարձին' Վարշաւիա, Պուքրէշ եւ Սոֆիա ալ պիտի հանդիպի: Կառավարութիւնը տորմիղին Պուլկարիայէն անցնելուն եւ Սոֆիայի մէջ տեղատրման համար պուլկար կառավարութենէն արտօնութիւն ստացած է: Այս առթիւ պուլկար օդանաւային ուժերու հրամանատար զնդ. Միխալիլօֆ օրագրողներուն ըսած է.— Գոհունակութեամբ պիտի դիմաւորենք թուրք օդաչուները, բայց պէտք է որ Թուրքերն ալ երաշխաւորեն թէ օդանաւերուն մէջ լուսանկարչական եւ ռազմանիւթ չպիտի գտնուին, ինչպէս կը պարտադրէ միջազգային օրէնքը:

Թուրք օդաչուները երկու օր պիտի մնան Սոֆիա եւ պուլկար արհեստակիցներու հետ զանազան մրցումներ եւ օդանաւային խաղեր պիտի կազմակերպեն:

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱՍԷՐ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ

Ի գիտութիւն Մարսիլիաբնակ հայ սիրելի հայրենակիցներու յառաջիկայ Ս. Զատկի եւ աւագ օրերուն. Սէն ժէռոմի Սրբոցն Յակոբ Մեսրոպայ գեղեցկաշէն եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր եկեղեցական արարողութիւնք եւ պաշտամունք տեղի պիտի ունենայ, գեղջ. Նորակազմ Կոմիտաս Դասու ներդաշնակ երգեցողութեամբ

Այս առթիւ պարտք կը համարիմք հրաւիրել Մարսէյլի եկեղեցասէր մեր հայրենակիցներն ալ, ուղղեցի որոշեալ օրերու ժամերուն այցելեն Ս. եկեղեցի եւ հանդիսատես ըլլալով սրբազան արարողութեանց՝ փայլ մը եւս աւելցնեն անոր պայծառութեան՝ եւ միւթարեն Սէն ժէռոմցի երը տեսնելով անոնց տքնաջան աշխատութեամբ եւ զոհաբերութեամբ կառուցուած հրաշալի եւ գեղեցիկ տաճարը:

Աւագ Հինգշաբթի	ցերեկ	ժամը 9—11	Ընթրեաց Ս. Պատարագ
»	»	երեկոյ	» 7—9	Ոտնլուայ
»	»	գիշեր	» 9—12	Խաւարում
Աւագ Ուրբաթ	երեկոյ	»	7—9	Թաղման չրջագայութ
Աւագ Շաբաթ	»	»	7—9	Ճրագալոյց

1 Ապրիլ Կիրակի Ս. Զատիկ եւ Յարութիւն առաւօտ ժ. 8—12 Պատարագ

2 Ապրիլ Մեռելոց եւ Հոգեհանգիստ առաւօտ 8—11 Պատարագ:

Ծանօթ.— Մարսէյլ Եաքլիթոռյէն առնել միայն 5 թիւ Թրամուէյը

ՑՈՒՑԱՏԵՂ

Ջ. Ռ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Եօզկատի Իւրնէճ գիւղացի խորթ հայրս՝ Կարապետ Քէչիչեան եւ իր որդին՝ Եղովբ. 1914էն առաջ մեկնած են Ամերիկա: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Մէնթէշէցի (Եօզկատի շրջան) Հանի Սարեանի, հասցէ՝ Saryan Roger c/o Mr. Vincent de l'Estrande Miramont par Mirande. Gers, France.

— Կը փնտռեմ Հայաստանի Նախիջեւան քաղաքէն Սահակն, կինը՝ Մարիամ, զաւակները՝ Սգնիւ, Ճիվան եւ Ալպէր Մաթոսեաններ, որոնք կը գտնուին եղեր Isère նահանգին մէջ: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Ղազար Մարգոսեանի, 11, rue de la Fare. Marseille.

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զաւարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestine.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անունը՝ Նշան, մօր անունը Բակուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդի Նշան Թորոսեան, հօր անունը՝ Կարապետ որոնք 1919ին Օրտուէ որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս: Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տառապէր աչքի ցաւէ եւ կը դարմանուէր բժշկիններու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունիմ իրենց մասին: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, St. Arroman par Mirande. Gers. France.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով. դիմել՝ Պ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի, 6. rue Blanqui. Փարիզ (13):

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (85)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

11.— Խումբին գոյութիւնը ապահովելու համար, ամէն միջոցի պէտք է դիմել: Այդ նպատակով ալ՝ պէտք է խիստ կերպով հետապնդել այն անձերը որոնք կը վնասեն յեղափոխական կոմիտէին, բայց մանաւանդ լրտեսները, եւ անոնց գոյութիւնը մէջտեղէն վերցնել: Խումբը միայն այս կերպով կրնայ իր հանգիստն ու գոյութիւնը ապահովել:

Որպէս զի խումբ մը ուժեղ մնայ եւ ամէն ատեն կարենայ գործի ծառայել, իր կարգապահութիւնն ու մարտական կրթութիւնը պէտք է պահէ: Խումբերը կը կազմակերպուին ստորեւ նշանակուած ձեւով.—

Նախ, մեծ խումբերը կը բաժնուին 10ական հայդուկներէ կազմուած խումբերու: Այն խումբերը որոնք 10–15 հայդուկներէ կը բաղկանան, իրենց կարգին կը բաժնուին 5 – 6 հոգինոց պզտիկ խումբերու: Գործունէութեան միջոցին, այս խումբերուն հսկելու եւ զանոնք վարելու համար, կ'ընտրուին մէկմէկ խմբապետներ:

Երկրորդ, հարկ է որ ամէն մէկ հայդուկ ուշադրութիւն դարձնէ յետադայ կէտերուն եւ նկատի առնէ զանոնք:

« Ամէն հայդուկ իր զէնքը միշտ իր հետ կը կրէ: Ամէն մէկ հարդուկ ամէն մէկ բոպէ պիտի գտնուի պատրաստ վիճակի մէջ, իր վրայէն ու քովէն բնաւ չի բաժներ իր զէնքն ու փամփշտակալը: Որովհետեւ, ծանր բախումի մը միջոցին հայդուկը կրնայ ատոնցմէ մէկը կորսնցնել: Եթէ չկորսնցնէ իսկ, իր ամէնէնարժէքաւոր ժամանակը կը վատնէ՝ զանոնք իր վրայ առնելով:

Այն պարագային երբ խումբին մէջ զանազան տեսակի զէնքեր կան, անհրաժեշտ է իրար չխառնել զէնքերն ու փամփուշտները: Հրացան, զէնք եւ վերջապէս ամէն տեսակ պաշտպանութեան գործիք պէտք չէ իր ընկերոջմէն նախընտրել: Որովհետեւ, այդ կերպով բազմաթիւ փորձանքներ կրնան գալ: Որ եւ է ատեն, երկու երեք հայդուկ միասին պէտք չէ բանան իրենց զէնքերը: Զէնքին մէջ միշտ երեք հատ փամփուշտ պէտք է գտնուի: Այս պայմանին ընթացք կը տրուի գիշեր ատեն եւ արշաւի միջոցին: Զէնքերը անձայն անշշուկ պէտք է բռնել: Առաջնորդներն ու վերջապահները իրենց զէնքերը միշտ ի ձեռին կ'ունենան. Մէկ փամփուշտով զէնքերը միշտ պարապ պէտք է պահել:

Միշտ ու ամէն տեղ, ինչպէս եւ ամէն դիրքի մէջ՝ խումբին անդամները պիտի սպասեն պետին հրամանին եւ ըստ այնմ պիտի շարժին: Ամէն հայդուկ միշտ ու ամէն տեղ իր կարգը պիտի պահէ: Ամէն խումբ պիտի ունենայ մէկը որ տեղեակ ըլլայ պատերազմական գիտութեան: Այդ պատճառաւ, լաւ է որ խումբը զինուորական մարզանքներ կատարէ գիշերը՝ ժամը 11 – 12: Ամէն հայդուկ ցերեկներ պէտք է կատարէ նշանառութեան եւ սուրի մարզանքներ: Երբ խումբը թոյլատու միջոց ունենայ, ամիսը կամ երկու ամիսը անգամ մը հրացանաձգութեան մարզանքներ կատարելու է:

Ամենակարեւոր պայմանն է կարգ կանոնի հպատակիլ: Օրինակ, արշաւի, եւ կամ հանգիստի ատեն լռութիւն պահել եւ ճամբու ընթացքին, թէ առանձին առանձին քալած միջոցին եւ թէ հաւաքաբար ու շքթայաձեւ շարժած միջոցին անհրաժեշտ պայմանները նկատի ունենալ»:

×

Օգանաւի արկածը եւ անցնելէ վերջ, Շթանկէ պէյ, իր քով կանչելով Նայիլ պէյը, ըսած էր անոր.

— Վաղ առտու, թնդանօթներու պիտի զետեղեմ հանդիպակաց բարձունքները: Անկէ կրակի տակ պիտի առնեմ ռուսական ճակատը, բայց կարելի չէ մինչեւ հոն հանել թնդանօթները, ճամբայ չկայ: Հետեւաբար հիմա պիտի հաւաքէք ձեր զինուորները եւ յայտնէք պիտի առաք հոն տանող ճամբան Թէշքիլաթը Մախսուսէի մարդիկը քանի մը ժամուան ընթացքին այդ ճամբան պիտի պատրաստեն:

Նայիլ պէյ, այս հրամանը առնելով, առանց նոյնիսկ մտածելու զայն գործադրելու կարելիութեանը մասին, Շթանկէ պէյին խոստացած էր կատարել ինչ որ ուզած էր ան: Այդ գործը յանձնուած էր պատասխանատու պատուիրակին: Շթանկէ պէյ, որպէսզի այս գործը անհետեւանք չմնայ, ճամբուն շինութեան տուած էր զինուորական գործի մը հանգամանք:

Մինչդեռ, կարելի չէր Շթանկէ պէյին հրամանը գործադրել: Որովհետեւ, Թէշքիլաթը Մախսուսէի անդամները, որոնք ճամբան պէտք էին շինել, բոլորն ալ ուղարկուած էին Թիկունք: Անոնց հաւաքումն ու վերադարձը ժամանակի կը կարօտէր. Մինչդեռ, Շթանկէ պէյ կ'ուզէր որ այդ ճամբան քանի մը ժամուան ընթացքին պատրաստուէր:

Նայիլ պէյ, փոխանակ Շթանկէ պէյին քով երթալու եւ անոր յայտնելու թէ՝ իր հրամանին գործադրութիւնը անկարելի է, ձայն ծպտուն հանած չէր, եւ, հակառակ անոր որ 24 ժամ էր անցած, ոչինչ կատարուած էր ճամբուն շինութեանը համար: Շթանկէ պէյ, տեսնելով որ իր հրամանը չի գործադրուիր, բնականաբար պատասխանատու բռնած էր պատուիրակը, որոշած էր զայն թանտարկել եւ իր այդ որոշումը հաղորդած էր Նայիլ պէյի:

Նայիլ պէյ, առնելով այս հրամանը շատ բռնկած էր: Որովհետեւ, իրականութեան մէջ, պատասխանատու պատուիրակը չէր, այլ՝ ինքը: Շթանկէ պէյ, երբ իր այդ հրամանը կուտայ, Հիլմի պէյ պարտաւոր էր անոր ըսել թէ՝ անկարելի է այդ հրամանը գործադրել, որովհետեւ մէջտեղը զինուոր չկայ, եւ թէ ժամանակի կը կարօտի այդ գործը: Հիմա ինչպէ՞ս կ'ըլլար որ բոլորովին անմեղ պատասխանատու պատուիրակը պիտի բանտարկէին Վերջապէս, երկար մտածելէ վերջ, խնդիրը պարզած էր պատասխանատու պատուիրակին Վեհբիին, լսելով այդ լուրը, չափազանց զայրացած էր: Բայց, որովհետեւ զինուորականութեան մէջ զայրոյթ եւ այլն արժէք չունին, հարկ էր ժամ առաջ խնդիրը կարգադրել:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925)
Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ՆԵՐԹԵՒԵԱՆ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	180 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՐՏ
JEUDI 29 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2457
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉՐՈՅՑ ՈՒՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ինչպէ՞ս յուսահատա՞ծ էք արտասահմանի հայ ուսանողներէն:

— Ինչ կը նշանակէ յուսահատիլ: Այդ բառը անիմաստ է համբոյրին կեանքի մէջ: Ըսել կ'ուզենք թէ՝ ձեր սերունդը շատ բան կրնար ընել, բայց կարծես անճրկած, ժամանակէն առաջ թմրած է, աս նաւուն իր պատեանին մէջ քաշուած: Մինչդեռ երէկ...

— Բայց չէ՞ որ պայմանները փոխուած են բոլորովին: Երէկ հող ունէինք, ժողովուրդ ունէինք եւ ազատ երթեւեկ, մանաւանդ լայն ասպարէզ: Ամէնէն անճարակն ալ, իր ուսումը աւարտելէ յետոյ, կրնար Թրքահայաստանի կամ Կովկասի խորերն երթալ եւ գիւղական ուսուցիչ դառնալ, այսինքն ծառայել իր ժողովուրդին...

— Մեր դառնութիւնը խոր է ճիշդ անոր համար որ պայմանները փոխուած են բոլորովին: Ձենք ժխտեր դժուարութիւնները. բայց անտեղի է դնել թէ զրկուած էք շարժելու, գործելու բոլոր հնարաւորութիւններէն: Օրինակ, ինչո՞ւ միջոցներ չէք խորհիր, սերտ յարաբերութիւններ մշակելու համար օտար, մանաւանդ արեւելեան երկիրներու ձեր դասընկերներուն հետ, ուսանողութեան շրջանէն իսկ: Այստեղ եւ ամէն տեղ հազարաւոր ուսանողներ կան Պալքաններէն, Սուրիայէն, Եգիպտոսէն, Միջագետքէն, Պարսկաստանէն: Այս երիտասարդները վաղը պիտի վերադառնան իրենց երկիրները, հանրային կամ պետական կեանք վարելու համար:

— Ի՞նչ գործնական օգուտ կարելի է սպասել այդպիսի յարաբերութիւններէ: Կ'ուզէիք որ «Հայանպաստ պրոպագանտ»ի նախապատրաստման համբա՞ն չարունակէինք

— Մերձեցումը միշտ օգտակար է, եթէ նոյն իսկ անմիջական կամ շօշափելի արդիւնք չունենայ: Կ'ընդունի՞ք, անշուշտ, որ Մեծ Պատերազմէն յետոյ, ժողովուրդներու հոգեբանութիւնն ալ փոխուած է, կամ կը փոխուի արագօրէն: Անընդհատ հոլովումներ տեղի կ'ունենան: Աերուձներ կը փոխուին: Նոր վարիչներ երեւան կուգան: Հին ծանօթութիւնները կը մոռցուին նոյն իսկ ամէնէն յետամնաց կամ բնական միջավայրին մէջ: Հարկ է հետեւիլ շարժումին, ծանօթանալ եւ ծանօթացնել, խմորել եւ խմորուիլ: Եւ այս՝ ոչ թէ նախապատերազմեան հասկացողութեամբ, այլ նորագոյն մեթոտներով:

— Մի՛ մոռնաք որ այդ բոլորը դրամի կը կարօտին, իսկ մեր ընկերներէն շատ — շատերը չեն գիտեր թէ երկրորդ պիտի կրնա՞ն պանդուխտ մնալ առանց դրամապանէն յանդիմանուելու, կամ պիտի գտնե՞ն պատառ մը հաց:

— Երէկ ալ այդպէս չէ՞ր: Ընդունելով հանդերձ թէ այսօր շատ աւելի ծանր է հայ ուսանողին վիճակը, զանազան քաղաքներու մէջ, այդ պարագան չի կրնար արդարացնել ամբողջ թմրութիւնը: Երբ ունենաք աշխատանքի որոշ ծրագիր մը եւ ամուր կազմակերպութիւն, երբ յաջողիք սերտ կապ հաստատել երկիրէ երկիր, ուսանող սերունդին միջեւ, երբ ձեր գոյութիւնը արդարացնէք շօշափելի գործերով, չէ՞ք հաւատար թէ նիւթական հոգերն ալ կը թեթեւնան: Մնաց որ, բախտաւորներ ալ պակաս չեն, Փարիզէն մինչեւ Միլան եւ Ամերիկա: Եւ յետոյ, ամէն տեղ ալ ուսանողութիւնը կը վայելէ համակրանք, ունի իր սեփական շրջապատը,— ուսանողութիւնը լրացուցած տարրեր որոնք միշտ ունին աջակցելու այս կամ այն ձեռնարկին:

— Մեր սերունդն ալ բաժան — բաժան եղած է ինքն իր մէջ, իբրեւ հետեւանք միջավայրի տարբերութեան, հին եւ նոր համոզումներու ընդհարման եւ ուրիշ բազմաթիւ ազդակներու:

— Այդ ալ չի կրնար պատրուակ ծառայել ձեռնպահութեան կամ սահմանափակ աշխատանքի,— պարբերական ժողովներ, հանդէս, պար, թատրոն: Թող ամէն մէկը պահէ իր քաղաքական կամ ընկերային դաւանանքը: Բայց, կը հաւատա՞ք թէ անկարելի է ուսանողութեան մեծամասնութիւնը, գոնէ անոր կարեւոր մէկ մասը կապել համահայկական գործունէութեան մը: Ի՞նչ բան պիտի կրնար խափանել ձեր մերձեցումը պարսիկ, արաբ, յոյն կամ պուլկար ուսանողական միութեանց հետ: Զէ՞ որ հօծ գաղութներ ունինք արեւելեան, յաճախ սահմանակից երկիրներու մէջ: Թողո՞ւնք ապագան, այդպիսի յարաբերութիւնները արժէք ունին նոյն իսկ այսօրուան համար, քանի որ, ամէն տեղ ալ, երիտասարդութիւնը ուղղակի կամ անուղղակի առնչ կուտայ զանազան շարժումներու, լաւ թէ գէշ:

— Ցաւկալէս չնշանելով արեւելեան կամ սահմանակից երկիրները, դուք աւելի՞ րդ կը գտնէք նոյն մերձեցումը՝ անդացի ուսանողներու հետ:

— Ընդհակառակն: Ի՞նչպէս կարելի է անտեսել ձեր ապրած միջավայրը: Նոյն մտահոգութիւնը պիտի ունենաք ամէն տեղի համար, մանաւանդ միջազգային յարաբերութեանց այս չոգեպինդ, արընթաց շրջանին մէջ, ուր ամէնէն հեռաւոր երկիրն ալ դրացի կը դառնայ երկաթ գիծերով եւ օդանաւերով: Մենք յատկապէս չեշտեցինք արեւելեան երկիրները, իբրեւ ուղեցոյց, իբրեւ գործունէութեան ամփոփ ծրագիր մը: Հիմնական հարցը այս է,— նորոգել յարաբերութիւնները, նորոգելով ծանօթութիւնները, կապերը, գիտելիքները, մարդիկը, մեթոտները: Այս կերպով դուք ալ պատեհութիւն կ'ունենաք հասունանալու, կարողութիւններ արժեցնելու, գիրքեր գրաւելու:

— Իսկ ի՞նչ կրնայինք ընել բուն ազգային ճակատին վրայ:

— Կը խօսինք այդ մասին ալ: Հարցը սպառած չէ տակաւին: Մեր ուզածն այն է որ դուք ըմբռնէք թէ ուսանողութիւնը այսօր ալ ունի միեւնոյն կոչումը ինչ որ երէկ: Եթէ կ'ուզէք, այսօր աւելի քան երէկ, իբրեւ թարմացուցիչ եւ լրացուցիչ ազդակ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ԶԷՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

— oo —

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ ՄԸ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

Իբրեւ հետեւանք խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին մէջ եղած յայտնութեանց, ներքին նախարարութիւնը վերջերս հրամայած էր Ապահովութեան Տնօրէնութեան՝ հետապնդել զէնքերու վաճառումը եւ գաղտնի պահեստները: Այս հրամանը բացարձակապէս գաղտնի էր, որպէսզի կասկածելիները չարթննան:

Մասնաւոր ազդանշանի մը վրայ, երեքշաբթի օր ութ խուզարկութիւններ կատարուեցան Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ, եւ բաւական քանակութեամբ զէնքեր բռնուեցան:

Ամէնէն կարեւոր պահեստը գտնուեցաւ Սէնթ Ուէնի մէջ, որուն քաղաքապետութիւնը կը գտնուի համայնավարներուն ձեռքը: Այդ շրջանի բնակիչներէն Բանքառի տունը խուզարկուելով, երեւան հանուեցան 50 հրացաններ եւ բազմաթիւ ատրճանակներ: Զէնքերուն մէկ մասը պահուած էր անկողիններու տակ եւ դարակներու մէջ, իրենց համապատասխան փամփուշտներով: Բանքառ հարցաքննուելով պատասխանեց թէ ինչպէս ուրիշներ նամականիշ կը հաւաքեն, ինք ալ զէնքերու հաւաքածոյ մը կազմած է, առանց մտադրելու օրէնքին դէմ: Այս մարդուն կինը ուսուցչուհի է այն միեւնոյն դպրոցին մէջ ուր կը պաշտօնավարէր Օր. Մէտէ, իբրեւ լրտես ձերբակալուած վարժուհին: Երկուքն ալ համայնավար ճանչցուած են: Բանքառ ձերբակալուեցաւ:

1926 ապրիլին ալ խուզարկութիւն մը կատարուած էր այս մարդուն տան մէջ, եւ բազմաթիւ զէնքեր բռնուած էին: Այդ զէնքերուն մէջ կը գտնուէին օդանաւերու ռմբակոծման յատուկ հրացան մը, ինչպէս եւ գնդացիրներ եւ ատրճանակներ: Այն ատեն Բանքառ դատապարտուեցաւ մէկ տարի բանտարկութեան եւ 300 ֆրանք տուգանքի:

Երկրորդ խուզարկութիւնը կատարուեցաւ բուն քաղաքին մէջ, Օտարնէ փողոցը, ուր Կրեւչէրի տան մէջ գտնուեցան երկու որսի հրացաններ, քանի մը արգահատուած հրացաններ, 30ի չափ ատրճանակներ, սուիններ եւ խրամներու յատուկ դանակներ:

Միւս խուզարկութիւններն ալ արդիւնաւոր եղան:

Կառավարութիւնը որոշած է նոր օրէնք մը հրատարակել, որուն համաձայն մէկ ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան եւ 1 ֆրանքէն մինչեւ 1000 ֆրանքի պիտի դատապարտուին անոնք որ զէնքեր կը պահեն առանց արտօնութեան: Ներկայ օրէնքով զէնքի գնումը արգիլուած է, բայց վաճառումը ազատ կը մնայ, ինչ որ բացորոշ հակասութիւն մը կը կազմէ.

Ձախակողմեան թերթերը գիտել կուտան թէ կառավարութիւնը աչք կը գոցէ աջակողմեան - ֆաշական կազմակերպութեանց սպառազինութեան:

60-80,000 պաշտօնեաներ պիտի արձակուին

— oo —

ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Ն ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌԵԼ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Վարչապետին ծանօթ հաղէն անմիջապէս վերջը, կառավարութիւնը նոր թափով գործի ձեռնարկեց, նախատեսուած կրճատումները գլուխ հանելու եւ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար: (Բացը չորս միլիառ ֆրանքէն աւելի է):

Այս գործողութիւնը պիտի կատարուի մասնաւոր հրամանագիրներով եւ երկու անգամով:

Առաջին անգամ պիտի կրճատուին իւրաքանչիւր նախարարութեան ծախքերը, 2 — 3 միլիառ ֆրանք: Կրճատումը պիտի կատարուի արձակելով 60 — 80,000 պաշտօնեաներ, որոնք հանգստեան թոշակ պիտի ստանան իրենց թոշակին հարիւրին 60 համեմատութեամբ: Այս կարգադրութեան շնորհիւ կը յուսան խնայել մօտ մէկ միլիառ ֆրանք: Ցառաջիկային թափուր մնացած պաշտօններու կէսը միայն պիտի լեցուի, մինչեւ որ սեղմումները հասնին կառավարութեան ծրագրած մակարդակին: Յետոյ, պիտի կրճատուին պաշտօնեաներու թոշակները, հարիւրին 5 — 8 համեմատութեամբ, ջնջելով բոլոր բացառութիւնները եւ զեղչերը: Ներկայիս կրճատումէ կամ տուրքէ զերծ են տարեկան 12,000 ֆրանքէն վար եղած թոշակները: Այս առթիւ հաշիւ եղած է որ պետական 510,000 պաշտօնեաներէ միայն 38,000ը 9000 ֆր.էն պակաս կը ստանան, իսկ 166,000ին թոշակն է 9000 — 11,500 ֆրանք: 415 բարձր պաշտօնատարներ կը ստանան 80 — 100,000 ֆրանք, 144 հոգի՝ 100,000 — 125,000, իսկ 33 հոգի՝ աւելի քան 125,000 ֆրանք:

Միեւնոյն առաջարկութեամբ, պիտի ջնջուին նաեւ կրկնակ պաշտօններ, գերծումներ եւայլն

Համապատասխան հրամանագիրներու հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, կառավարութիւնը պիտի բանակցի շահակիցներուն հետ, որպէսզի դժուարութիւն չյարուցանեն: Պ. Տումէրկ ինք անձամբ կոչ մը պիտի ուղղէ նախկին պատերազմիկներուն, որոնք դեռ անցեալ օր իրենց համագումարին մէջ կը մերժէին որ եւ է կրճատում եւ այս հիման վրայ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած էին վարչապետին:

Մինչ այս մինչ այն, աշխատանքի նախարարն ալ իր մասին ծրագիր մը պատրաստած է, որով կ'առաջարկէ օգտագործել տրամադրելի վարկ մը, հանրօգուտ շինութիւններ կատարելու եւ առ նուազն 100,000 գործազուրկներու աշխատանք ճարելու համար:

Ճերմակ Ռուսները պատրիարքի՞ն կը հաստատեն Ամերիկայի մէջ

Այսօր Փարիզէն դէպի Ամերիկա ճամբայ կ'ելլէ Բենեամին արքեպիսկոպոս, որ նախապէս կը պաշտօնավարէր Մոսկուայի եւ Սեվաստոպոլի մէջ: Եպիսկոպոսը այստեղ հաստատած էր փոքր տպարան մը, կրօնական գիրքեր հրատարակելու համար: Թերթերը կը գրեն թէ տպագրական մեքենաները եւ տառերն ալ միասին կը տանի եւ թէ Նիւ Եորքի մէջ պիտի հաստատուի իբրեւ պատրիարքական տեղապահ (?):

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՆԳԻՍՏ ԵՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ Թուրքերու միւֆթին գեկոյց մը ուղղեց մամուլին, բողոքելով Թուրք թերթերու այն լուրերուն դէմ թէ իսլամները կը հալածուին Պուլկարիոյ մէջ: Միւֆթին կ'ըսէ թէ՝ ընդհակառակն Պուլկարիոյ իսլամ բնակչութիւնը, որ 790,000ի կը հասնէր 1926ին, կը վայելէ լայն պաշտպանութիւն, ազգային եւ քաղաքական իրաւունքներ, ինչպէս եւ դպրոցական եւ կրօնական ինքնավարութիւն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՂՐԸ՞Վ ՈՒՏԵՄ ԹԷ ՇԱՔԱՐՈՎ..

Թերթերը կը գրեն թէ չեխական դատարանները, այս օրերուն, գրաւած են կարեւոր հարցի մը լուծումը: Իշխան Կէօրկ Գոբուրգ—Կոթայի Լոբկովիցներէն կը գտնուի ծանր ամբաստանութեան մը տակ: Գոբուրգ-Լոբկովիցներէն ազնուապետական գերդաստանին բոլոր անդամները չափազանց գայթակղած են իշխան Կէօրկի ընթացքէն եւ կը պահանջեն դատել իշխանը, որ ըմբոստացեր է եւ մերժեր՝ երբ ծնողքը, առտուան թէյին հետ, մեղր են մատուցեր փոխան շաքարի:

Իշխանը կը պնդէ թէ իր քթին խնդալ է՝ երբ մեղր կը հրամցուի թէյին հետ:

Նորին արեւափայլ իշխանուհի մայրիկն ալ կը պատասխանէ թէ... տնտեսական տագնապին պատճառով, եւ խնայողութեան համար, շաքարի փոխարէն մեղր է հրամցուեր իր վսեմափայլ զաւկին: Ասոր մէջ ի՞նչ կայ անպարկեշտ:

Դատարանը մէկ ամիս արգելափակումի դատապարտեց իշխանը որ մեղր չէ կերեր, շաքար է ուզեր:

Լեհական եւ ֆրանսական թերթերը քիչ մը շատ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան մեղր ու շաքարի այս պատմութեան: Ըստ իս, անորգականը թէյին հետ մեղր կամ շաքար մատուցուելը չէ, այլ հրապարակով, թերթերու մէջ, դատարաններու առջեւ այդ մասին վիճելն է միայն, մանաւանդ գործազրկութեան եւ թշուառութեան այս օրերուն.

Կերէ՛ք, ի՛նչ ապուր կ'ուզէք կերէք, բայց ձեզի պահեցէք ձեր կերածն ու կերածին հոտը, ա՛յ անպատկառներ: Այսքան ալ անկրթութի՛ւն թշուառութեան այս օրերուն:

Գէթ եկէք, հայ հարուստներէն քիչ մը դաս առէք: Տեսէք անգամ մը թէ որքա՛ն պարկեշտ են մերինները: Տունը կը նստին, դուռները կը փակեն, մեղր ու կարագ կ'ուտեն, ու տակէն կը ճաթին ու կը պայթին, սակայն երբ հայ բանուորը աշխատանք չունի, հայ գաղթականը օգնութեան չոր հաց մը չունի, հայ մանուկը բոպիկ կը պտըտի, մեր հայ հարուստը, մեղրով ու կարագով կշտացած, Աղքատախնամին կը պատասխանէ.

— Չունինք, մենք ալ չունինք, գործ չկա՛յ, շահ չկա՛յ... Եւ այնքան ողորմուկ ձեւով մը կ'ըսեն, որ Աղքատախնամը նպաստ մը տալ կը խորհի պահ մը:

Չէ՞ մեր հարուստները պարկեշտներ են, «մե՞ղր ուտեմ թէ շաքար» չեն հարցներ ձեզի:

Չէ՛, անիրաւ են բողոքելը թէ մեր հարուստներն ու լեհ իշխանները միեւնոյն ազգեն են, որ օրուան թշուառներուն հայր պիտի չհասկնան երբեք:

ԱՐԱԶ

ԹՐԱԿԻԱՆ ՊԻՏԻ ՇԷՆՑՆԵՆ

ՄԱՐԶՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱՄՏԱՑՈՅՑԸ ԲՈՒՆԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը մարտ 22ին քուէարկեց Թրակիոյ Մարզպանութեան ելմտացոյցը: Այս առթիւ ներքին գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Թուրք հանրապետութեան յատկանիշներէն մէկն ալ՝ ժողովրդապետութիւնն է: Մարզպանութիւններ հաստատելով, ժողովուրդին առջեւ կը տանինք կառավարական հակակշիռը եւ ծառայութիւնը: Այս հիման վրայ վեց մարզպանութիւններ պիտի հաստատուին: Պիտենէի քննարկած ...մէջ կը գործադրենք այս ծրագիրը: Առաջին, զոր կազմեցինք արեւելեան նահանգներու մէջ, առաւելագոյն չափով բերաւ իրմէ սպասուած բոլոր պատասխանութիւնները եւ ծառայութիւնները: Անկէ քաջալերուած, երկրորդ մարզպանութիւնը Թրակիոյ կը յատկացնենք:

Ինչպէս գիտէք, Թրակիա թուրք հայրենիքին այն մէկ մասն է որ ամէնէն աւելի աստօրէն շաղախուած է թրքական արիւնով: Թրակիան կազմեց այն կամրջագլուխը, ուրկէ, միջին դարու խաւարին առնն, թրքական քաղաքակրթութիւնը Եւրոպա փոխադրուեցաւ: Ստիպուած ենք ամէն մասի նման այս կամուրջը, այս սիրելի հողամասն ալ վերաշինել եւ զարգացնել:

Եղած կազմակերպութիւնը ամէն բանէ առաջ պիտի աշխատի մեծացնել այդ հողամասը եւ շատցնել բնակչութեան թիւը: Ասոր յատկացուած գումարը, անգոր Ռայնադէս նշանակած էինք նկատի ունենալով պիտանէի նեղութիւնը, անմիջապէս եթէ եղած չափին բարձրացուցինք, երբ տեսանք որ պիտանէն քիչ մը բարձր է: Կը խնդրեմ ընդունիլ օրինագիծը»:

Ըստ Ամսան ալ, խօսք առնելով ըսաւ.— Եղած առաջարկը շատ անդին է: Ոչ միայն Թրակիոյ, այլ ուրիշ կարգ մը շրջաններու մէջ ալ աններդաշնակութիւններ կան: Այսպէս, կարգ մը գաւառակներ եւ գիւղեր կցուած են այնպիսի նահանգներու, որոնց հետ ո եւ է կապ չունին: »

⁂ Թրակիոյ մարզպան նշանակուած է Իպրահիմ Թալի, արեւելեան նահանգներու առաջին մարզպանը, որ գլուխ հանեց քրտական ցարդերը: Մարզպանը շուտով պիտի գտնուի այլեւ վերջերը:

Սթաւիսքիի գործերուն քննութիւնը

Հարցաքննիչ դատաւորը առջի օր լսեց Տոքթ. Վալչէն, որ Սթաւիսքիի բժշկական բժիշկն եղած է, ինչպէս եւ խաչագողին մեղսակիցներէն Միլէն Չվայիկը

⁂ Վերջին քննութեանց համաձայն, Լոնտոնի մէջ բռնուած դոհարեղէնները գրաւի դնելու գործողութիւնը կատարուած է Փարիզի մէջ, անգլիական գրասենեակ գործակալներուն կողմէ: Այս յայտնութեան վրայ, կասկածէ ազատ կը համարուի գերասանուհի Շէյլա Նեհօ, որ հարցաքննուած էր Լոնտոնի մէջ:

Քննութիւնները կը շարունակուին երկու մայրաքաղաքներուն մէջ, ուրիշ մեղսակիցներ երեւան հանելու համար:

Գաղտնի պայմանագի՞ր ալ կայ

Հակառակ յունական եւ ուրիշ կառավարութեանց կողմէ հրատարակուած հերքումներուն, իտալական թերթեր կը պնդեն թէ պալքանեան ուխտը կը պարունակէ նաեւ գաղտնի պայմանագիր մը: Հետեւաբար, կ'ըսեն անոնք, ուխտը կը հակասէ Յունաստանի, Թուրքիոյ, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հանդիսաւոր յանձնառութեանց: Իտալական թերթի մը կարծիքով, շատ ծանրակշիռ ըլլալու է այդ գաղտնի պայմանագիրը, քանի որ Յունաստանի արտաքին նախարարը մերժած է զանոնք յայտնել նոյնիսկ երեսփ. ժողովի արտաքին յանձնաժողովին: Ուստի կը պահանջէ ամբողջութեամբ հրատարակել, քանի որ Յունաստան բարեկամութեան դաշնագիր մը ունի Իտալիոյ հետ:

Հակառակ այս յայտնութեանց, Իտալիոյ եւ Յունաստանի յարաբերութիւնները լաւ են եւ ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին անդամներէն մէկը, որ միեւնոյն ատեն «Թրիպունա» թերթին տնօրէնն է, Աթէնք գացած է, ֆաշականութեան մասին դասախօսութիւններ տալու համար:

(Յուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ.- ՆԱԽԸՆԹԱՑ ՓՈՐՁԵՐ

Երբ կը խօսինք Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրի մասին, հարկ է որ նկատի ունենանք պարագայ մը։

Թուրքիոյ «ճարտարարուեստականացումը» կը սկսի գրեթէ հանրապետութեան հաստատումին հետ։ Եւ սակայն, այսօրուանին ու երէկուանին միջեւ տարբերութիւնը զոր կ'ուզուի դնել՝ լոկ տարողութեան եւ տեսակի չէ։ Այլ եւ՝ «անծրագրականութենէն կ'ուզուի անցնիլ ծրագրականութեան»։

Այս առթիւ, կ'արժէ ուշադրութեան յանձնել, որ մինչեւ այժմ Թուրքիոյ մէջ կը ձգտէին «ճարտարարուեստը հովանաւորել» (himaye)․ բայց ճըշդուած ծրագիր գոյութիւն չունէր։ Ու քանի ծրագիր չկայ, շատ պարզ էր որ այդ «հովանաւորութեան» արդիւնքն ալ նպաստաւոր չէր կրնար ըլլալ։

1927ին ենկիւրի կրկին ճարտարարուեստականացման եռանդ մը ցոյց տըւաւ։ Այն ատեն, դեռ, վէճի նիւթ էր «հողագործակա՞ն թէ ճարտարարուեստակա՞ն» ըլլալու պարագան։ Այսուհանդերձ, կառավարութիւնը այս տարուան նման խանդավառութեամբ ու հաւատքով հրատարակեց «ճարտարարուեստի քաջալերման» օրէնքը։ Այդ օրէնքին կը տրուէր տասնեւհինգ տարուան գոյութեան իրաւունք մը։ Այն ատեն ալ, ճիշդ այս օրուան նման ոգեւորուած էին ղեկավար շրջանակները ու մամուլը։ Ճառ, ծրագիր, աղմուկ ու յոգնած։ Ու յետոյ նախատեսութիւններ,— Թուրքիա 1943ին (15 տարիէն) աս պիտի ըլլայ, նա պիտի ըլլայ։

Արդ, ի՞նչ եղաւ արդիւնքը։

1927-1933 գործադրութեան դրուեցաւ այդ օրէնքը։ Ան կը տրամադրէր. իբրեւ ընդհանուր սկզբունքներ.—

1.— Ճարտարարուեստական հաստատութիւնները դասաւորել համաձայն աշխատաւորներու թիւին եւ շարժուն ձիու ուժերուն եւ զանոնք, համաձայն այդ դասաւորման, առանձնաշնորհներու բաժնել։

2.— Հում նիւթերը, մեքենաները եւ օժանդակ մեքենական կազմածները՝ մաքսէ, իսկ գործատուներու հողերը, շէնքերն ու շահերը տուրքէ զերծ կացուցանել։

3.— Հող տալ բոլոր անոնց որ կ'ուզեն գործատուն հաստատել։ Պետական փոխադրական միջոցներու զեղչերէն զեղչեր ընել։

Գլխաւոր այս երեք տրամադրութիւններն իսկ կը հաստատեն թէ Թուրք մամուլին ու վարիչներուն այսօրուան մեղադրանքը՝ իրենց երէկուան առաջադրութեանց մասին այնքան ալ հիմնաւոր չէ․ վասնզի, 1927ին ալ, նախատեսուած են դասաւորումներ, տարողութիւն, բաժանում, պայմաններ եւ դիւրութիւններ։ Կը նշանակէ՝ որոշ չափով ծրագիր մը կար։

Այսուհանդերձ, 1932ին հրատարակուեցան երկու օրէնքներ, որոնք, առանց սպասելու 15 տարուան ժամանակամիջոցին լրացման, «ճարտարարուեստի քաջալերման» օրէնքին շատ մը տրամադրութիւնները վերցուցին։ Անոնց մէկն էր ճարտարարուեստի վարկային դրամատան օրէնքը․ օրէնք մը որ ամբողջովին վերցուց մեքենաներն ու անոնց կազմածները մաքսէն զերծ կացուցանելու պարագան։ Անկէ զատ, կազմուեցաւ նոր ցանկ մը, որով իրենց նուազագոյն չափին իջեցուցին նախանիւթերը եւ մաքսէ զերծ կացուցանող քաջալերանքը։ Յետոյ, ոչ միայն ջնջեցին շահատուրքի շնորհը, այլեւ՝ համաձայն այդ տուրքին՝ պարտադիր զիջումներ ընթացիկ բրին ճարտարարուեստի ակերբը եւ այդ զեղչերը յատկացուցին ճարտարարուեստի վարկային դրամատան։ Եւ, ի վերջոյ, 1927ի քաջալերման օրէնքէն, որոշումներէն, ծրագիրներէն ու չոնդալից ճառերէն կամ գրութիւններէն ոչինչ մնաց։ Ո՛չ։ Ցաւով եղաւ, շատ բնականաբար, վստահութեան կացութիւն մը։ Այսինքն՝ անոր ջնջումը մեծ իրարանցումի մատնեց ճարտարարուեստի ակերը որոնք, կռթնելով 1927ի քաջալերման օրէնքին, ձեռնարկներ ըրած էին ու այդ օրէնքին համաձայն դրամագլուխ յատկացուցած եւ արտադրութեան սկսած կամ յանձնառութեան մտած, յանկարծ ծանր տագնապի մը մատնուեցան երբ ենկիւրի մէկէն ի մէկ զրկեց զիրենք նախատեսուած կամ խոստացուած քաջալերանքէն

Անգիրը այնքան լուրջ հանգամանք առացաւ որ, անով զբաղեցաւ, նաեւ, Տնտեսական Բարձրագոյն Խորհուրդը, որու մասին, առանձին, մանրամասն գրած եմ այս էջերուն մէջ։

Բարձրագոյն Խորհուրդը եւս վերջին կարգադրութիւնը կը դնէր ըղխալ։ Բայց, իր նկատողութիւնները կ'ընէր «Մենք այնպէս կը խորհինք թէ»ով, յայտնապէս ցոյց տալով անհամարձակութիւն մը դահլիճին կարգադրութեանց դէմ, քանի որ Ազգային Ժողովը ջնջումի օրէնքները քուէարկած էր դահլիճին հրահանգով․

Այսուհանդերձ, իր երկար տեղեկագրին մէջ, որուն ամբողջական մէջ բերումին համար ոչ «Յառաջ»ի սիւնակները թոյլատու են, ոչ ալ անհրաժեշտութիւն մը կայ այժմ, ան կ'ըսէր.—

1.— Հարկ էր 15 տարի շարունակել ճարտարարուեստի օրէնքը՝ տնտեսական եւ իրաւական տեսակէտներէն առաջնորդուած։

2.— Մաքսային սակացոյցը պատրաստած ատեն պէտք չէր դպիլ նախանիւթերն ու մեքենաները մաքսէ զերծ կացուցանելու որոշման։

3.— Նախանիւթերը զերծ կացուցանող ցանկի փոփոխման միջոցին, աչքի առջեւ պէտք էր ունենալ այն նիւթերը որոնք երկրին մէջ դեռ եւս չկան կամ նոր կը հանեն։

4.— Մեքենաներն եւ անոնց օժանդակ - կազմածները տուրքէ զերծ կացուցանող օրէնքի ջնջումը խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ միայն օրէնքի պայմանաժամին լրանալէն (15 տարի) վերջ, եւ այն ալ՝ մաքսերը շատ թեթեւցնելու պայմանաւ։

Ինչպէս բսինք, սակայն, ենկիւրիի դահլիճը կամ ազգային ժողովը նկատի չառաւ նաեւ Տնտեսական Բարձրագոյն Խորհուրդին այս տեսակէտները եւս, եւ, 1932ին ջնջեց այն ինչ որ 1927ին քուէարկած կամ որոշած էր եւ կը կարծէր թէ անոր շնորհիւ գրախոր վերածուած պիտի ըլլար Թուրքիան՝ 1943ին։

Յետոյ «Աէնայի վէ Մաատէն Պանքասըն», որ օր օրի կը յառաջդիմէր ու սկսած էր վարկեր բանալ ճարտարարուեստին, գրեթէ առանց պատճառի երիւոյթ բաժնուեցաւ։ Թուրքիոյ մէջ, հինէն, կային կարգ մը·կործատուններ, զորս պետութիւնը կը բանեցնէր։ «Աէնայի վէ Մաատէն Պանքասըն», համաձայն եղած կարգադրութեան, սկսաւ զանոնք յանձնձել։ Պէտք է խոստովանիլ որ քիչ մը կարգի գնել յաջողեցաւ։ Բայց, յանկարծ, նոյն օրերուն,պաշը կորեցին ասոր ալ. այդ բոլոր գործատեղիները կրկին դնելով Պետութեան հրամանին տակ՝ «Աէնայի օֆիսի» անուան ներքեւ։ Այսինքն՝ դայն դրին այն ձեւին մէջ որուն մնացը հաստատապէս ճշդած էին եօթը տարի առաջ։

Այս բոլոր անիմաստ ու անիմաստ ոստոստումները այժմ կը վերագրեն «1933էն առաջ Թուրքիոյ ճարտարարուեստի քաղաքականութեան անծրագրականութեան»։

Միւս կողմէ, սակայն, նոյն անձերն ու նոյն ենկիւրին, հանրապետութեան տասնամեակի առթիւ, երկարօրէն խօսեցան նաեւ իրենց ճարտարարուեստական նուաճումներու մասին, 1923ին եւ 1933ին միջեւ բաղդատական ցանկեր դրին, 130 գործատուներուն փոխարէն տասը տարի վերջ 2000 գործատուն ցոյց տուին։ Գործատուներու թիւէն խօսիլ կամ անոնց թիւէն երկրի մը ճարտարարուեստական արժէքը ճանչնալ՝ կը նշանակէ սխալ ուղղութեամբ մօտենալ խնդրին։ Այդ չփոթութիւնը աւելի կը մեծնայ, երբ կը զննուինք տասը տարուան ընթացքին իրարմէ այնքան տարբեր պատկերներու առջեւ։ Աւելցնենք, անմիջապէս որ, վարչապետութեան պատրաստած մէկ վիճակագրութեան համաձայն, 1923ին Թուրքիոյ մէջ 342 գործատուներ կային, 1933ին՝ 1088։ Իսկ 43 գործատուներու հիմնումի թուականը ․․․ անորոշ է։ Ուրեմն՝ ընդհանուր գումար՝ 1473։

Եւ սակայն, գործատուներու թիւը չէ կարեւորը, այլ՝ անոնց արտադրական կարողութիւնը։ Որպէսզի մեզի համար պարզ ըլլայ ամէն ինչ, տեսրեւ փոքրիկ հատուած մը կուտամ Թուրքիոյ Տնտեսական Բարձրագոյն Խորհուրդին մէկ տեղեկագրէն.—

«․․․ Բաղդատելու համար՝ յառաջդիմ ճարտարարուեստ ունեցող երկիրներու գործատուներն ու մեր երկրի ճարտարարուեստը, բաւէ որ՝ մեր գործարաններում ամենից յառաջդիմածները ներառուածներէն գործարաններն են ու տեսնէ թիւը 10 է։ Առնենք բոլորը միասին 110,000 իլ ուժին․ իսկ Եւրոպայի մէջ միջին մեծութեամբ կամ մեծ գործատուներու ամէն մէկը 40,000 իլ ուժի»։

Պատկերը աւելի որոշ կ'ըլլայ, երբ յիշենք որ Թուրքիոյ ճարտարարուեստական հաստատութիւնները բոլորը միասին կը գործածեն 74,161,486 ոսկիի նախանիւթ (տարին), ըստ նոյն վիճակագրութեան։ Բանւորներու եւ պաշտօնէութեան շուրջ 9 միլիոնի ծախք մը եւս, ու կ'ունենանք ընդհանուր գումար 100,000 ոսկի։

Հիմա, դուք ձեզի բաղդատեցէք այս գումարը եւրոպական հաստատութեանց հաշուեկշիռներուն հետ եւ բրած կ'ըլլաք որդէն Թուրքիոյ տասը տարուան ճարտարարուեստական «մեծ» նուաճումին իրական գնահատումը։

Բայ սակայն թէ «հնգամեայ ծրագրին առթիւ իրենք էին դարձեալ որ դժգոհութիւն կը յայտնէին ժանցնող տասնամեակի սխալ, անծրագիր, զիկ զակ եւ յաճախ վնասակար ճարտարարուեստի» մասին։

Թէեւ, թերթ թէ վարիչ, Թուրքիոյ մէջ մարդիկ իրապէս անոսկոր լեզու ունին։

Ահա տնտեսական գործավարը՝ Մահմուտ Ճէլալն իսկ, որ «հնգամեայ ծրագիրը» յառաջ քշողն ու հին սրխալներէն գլխաւոր դժգոհողն է նախընթաց մէջ խօսեցաւ ճառ մը երբ այդ քաղաքը, Այտըն ու Իզմիր այցելեց 1934 յունուարին։

Ան իր ճառը սկսաւ հետեւեալ նախադասութեամբ— «Հանրապետական կառավարութիւնը միշտ առած է այնպիսի հիմնական որոշումներ, որոնք ճարտարարուեստական տեսակէտէն, երկրին ազգային պահանջները կը բաւարարեն»։

Այդ պարագային, ինչո՞ւ 1927ին տրուած որոշումը, կամ քուէարկուած օրէնքը փոխեց 1932ին եւ 1934ին, նոյնքան «հիմնական որոշումով» մը, մէջտեղ կը դնէ «հնգամեայ ծրագիրը»։

Ասոնցմէ ո՞րն է հիմնականը,— նախկի՞ն քուէարկումը, դայն ջնջո՞ղ որոշումը, թէ այս նորը, որ ունի ուշադրութեան արժանի ուրիշ կողմեր։

Վ․ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՃԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

(Չորրորդ մաս)

Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ պարտ էր տեսած ըլլալ եւ համոզուած թէ բոլոր բնակիչները՝ զօրաւոր կամ անզօր՝ առանձնաբար թէ ընկերաբար բոլորովին ազատ են իրենց տուներու լուսամուտներէն, խանութներու գաղաթներէն, հանդիսավայրերու պատերէն եւ ձողերէն կախել ամէն ազգի, ամէն կուսակցութեան եւ ամէն դաւանութեան դրօշներ, սկսեալ ամերիկեանէն մինչեւ Ափրիկէի վայրենիներու դրօշակները, արքայապաշտ անիշխանականներու եւ կարմիր համայնավարներու «Անկցի կառավարութիւնը» կամ նման օրինակ սպառնալից վերնագրերով դրօշակները։ Եւ եթէ հաւատարիմ քաղաքացի մը բոլշեւական յուզման աղդեցութեան տակ յարձակի տապալելու այդ անարգալից դրօշակը դայն կրողի ձեռքէն, ոստիկանութիւնը, որու պարտականութիւնն է պահել հանրային խաղաղութիւնը, կը միջամտէ, կ'արգիլէ յարձակողը եւ կը պաշտպանէ պետութեան անարգիչ դրօշակ կրողը։ Որովհետեւ այդ երկիրներու մէջ ամէն մարդ խօր համոզման տէրն է, լինի արդար թէ անիրաւ, ան պէտք է պաշտպանուի առանց խտրութեան։

Այս է օրինաւոր մարդոց ոգին։Բայց այդ մարդոց մէջ ապրող հայ արքեպիսկոպոս եւ մտաւորական մարդիկ մերկ են այդ հոգիէն, որովհետեւ անոնց մարմինները եւ հոգիները դրտուած են կրքով, եւ փառաբանդիր փոքրոգի կուսակցամոլութիւններով։

Ի վերջոյ հայ ժողովուրդը բնաջնջող նախընթաց Թուրքիոյ մէջ անգամ հայ ազգի պատմական եւ ընկերային դրօշակներու ազատ գործածութիւնը արգիլեալ չէր հանդիպէր։ Ամերիկայի հայ գաղթականները որ գրեթէ ամբողջովին Թրքահայեր են, անոնց մէջ տարէցները անտարակոյս տեսած են եւ կը յիշեն թէ մինչեւ 1890 թուականը Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը գաւառներու մէջ եւ թէ ի Կ․ Պոլիս իրենց դպրոցական եւ ընկերային հանդէսներու եւ Ազգային Սահմանադրութեան տարեդարձին օրերը օսմանեան դրօշակի կողքէն կը տնկէին պատմական Հայաստանի եռագոյն եւ այլ մտացածին ազգային դրօշակներ դպրոցական արահներու, այլ հանդիսավայրերու մէջ եւ այն նաեւերու վրայ որ Ազգային Սահմանադրութեան տարեդարձի օրերը Վոսփորի երկու կողմէն կը հաւաքէին ոգեւորեալ Հայեր որոնք ազգային երգեր երգելով Սուլթան Համիտի պալատի առջեւէն յաղթախանդ կ'երթային Եաք Գուլէ, Ազգային Ս․ Փրկիչ հիւանդանոցը՝ միանալու հազարաւոր դրօշակներով զարդարուած պարտէզի մէջ ոգեւորեալ հայ հանդիսականներուն հետ։

Սուլթան Համիտ վար իջեցուց պատմական Հայաստանի եռագոյնը, որովհետեւ տեսաւ իր հպատակ հայ ազգի մէջ անհաւատարմութեան եւ ապստամբութեան սերմ երեւումը, եւ ոչնչացուց այդ ազգը, երբ տեսաւ այդ սերմի ծաւալումն ու պտուղ տալը։ Ի՞նչ վտանգ տեսաւ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս խորհրդադրուած իր խորհրդականներէն որ բազմած Նիւ Եորքի Հայոց կրօնական աթոռի վրայ, ձգտեց կասարել Սուլթան Համիտի մը դերը ամէն ուժէ զուրկ եռագոյն պատառ կտորի մը հանդէպ։ Այդ եռագոյնը կուսակցական լինելէ զատ առաջ Անկախ Հայ Ազգի նաւիրական նշանակն էր։ Եւ դեռ ասկէ 14 տարի առաջ հայ ազգի ոգեւորուած զաւակները Երեւանէն մինչեւ Ֆրէզնօ, եւ Երեւանէն մինչեւ Հնդկաստան եւ Եթովպիա կը խոնարհէին այդ դրօշի առջեւ։ Անոր առժամեայ փառքը չիջաւ թէեւ, զարմանալի չէ սակայն, որ տակաւին գտնուին անչէջ ոգեւորեալներ անոր սիրով որ լցուէին անզուսպ վրէժխնդրութեամբ վրէժ լուծելու դայն անարգողէն նոյնիսկ եթէ այդ անարգողը լինէր ոչ թէ հայ արքեպիսկոպոս մը, այլ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը։

Ցանցառուի մը յանցանքը հարկ է դատել ոչ թէ անոր յանցանքի ծանրութենէն, այլ յանցանքի գործողութեան պատճառէն՝ թէ ինչո՞ւ մարդը մղուեցաւ գործելու այդ յանցանքը։ Նիւ Եորքի եկեղեցւոյ մէջ ամենասուրբ կայի ոճիրը պիտի չգործուէր կրօնաւորի մը վրայ, եթէ ամենադրգռիչ պատճառներ չարուէին դէպի այդ ոճրագործութիւնը։

Դաշնակցական կուսակցութիւնը իր պատասխանատու եւ անպատասխանատու անդամներու արարքին հետեւանքով ունեցած է մէկ կողմէ մոլեռանդ ծախահարողներ եւ խիստ պարսաւողներ եւ կծու ատողներ։ Բայց երբ դէպքերու բերմունքով ցարական Ռուսիան քայքայուեցաւ, նորա կարգ մը առժամապէս անտէր հողերու վրայ, ինչպէս ուրիշ հպատակ ցեղեր նոյնպէս եւ Հայերը իրենց բնակած հողին վրայ հաստատեցին ազգային կառավարութիւն մը։ Այդ հաստատողները եղան Դաշնակցական կուսակցութեան վարիչները իրենց ․ անձական ուժերով։ Եւ այսպէս գոյութիւն առաւ ազգային Հայաստան մը, տխրօրէն անկախ։ Գէթ եւ, թէեւ հաւատք չունէի անկախութեան մը որ յայտնի էր, կախուած էր ամենաբարակ թելէ մը, որու միւս ծայրը կապուած էր ամենահզօր Ռուսիոյ մատներուն որ յաջորդ օր կարող էր վեր կենալ իր բնկած տեղէն եւ իր ձեռքի մէկ շարժումով թելի միւս ծայրէն կախուած Հայաստանը վար նետել անգոյութեան անդունդին մէջ։ Երեսնամեայ հին բարեկամս, Յովհաննէս Քաջազնունի, ազգային Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին նախագահը, երբ եկաւ Լոնտոն՝ Ամերիկա երթալու, մի օր, երբ իր Լոնտոնի հիւրանոցի մէջ շրջապատուած չէր իր կարգ մը նախարարներով եւ զինուորական խորհրդականով, եւ երկուքս առանձին էինք, հարցուցի իրեն թէ ի՞նչպէս կը կարծէր որ իրենց Հայաստանը կարող էր անկախութեան կամ նոյնիսկ կախեալ գոյութեան հնարաւորութիւն ունենալ, քանի որ հողը ռուսական էր, եւ ամէն բոպէ Ռուսիան կարող էր վերականգնիլ եւ վերադրաւել իր հողը։ Քաջազնունին պատասխանեց․

— «Ձեր կարող երեւակայել, ի՞նչպէս քայքայուած է Ռուսաստանը, 25 տարի պէտք է որ ուշքի գայ եւ ոտքի կանգնի։ Մինչեւ այն ժամանակ Հայերը, Վրացիները եւ Թաթարները դաշնակցաբար այնպէս կարող են զօրանալ որ Ռուսիան անզօր պիտի լինի Կովկասեան լեռներէն անդին անցնել»։

Այս խօսքերէն կարծեմ ութ ամիս յանցած Կովկասի երեք ազգայնական Հանրապետութիւնները՝ Ադրբէջան, Վրաստան եւ Հայաստան՝ սպաննուած էին եւ անոնց դիակներուն վրայ կանգնած էր հին Ռուսիան բոլշեւիկի համազգեստով, շատ աւելի հասատ ոտքերով քան ցարական Ռուսիան։

ՊԵՏՐՈՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԽՄԲ․— Ցաւալի է՝ կամէը անկախ պատճառներով։

Տեղի ունեցաւ 17 մարտ Շաբաթ երեկոյ Գավոյի մեծ սրահին մէջ։ Հակառակ աննպաստ օդին ու անձրեւին, հակառակ կրկնակ խաչաձեւումներու եւ տնտեսական սուր տագնապին, սրահը լեցուն էր ամբողջութեամբ։

Բացառիկ երեւոյթ, որովհետեւ տրուածը ո՛չ «Մայիս 28» էր, ոչ Ապրիլեան ոգահանգէս, ոչ Մշակոյթի Օր, այլ անհատական կազմակերպութիւն մը։

Երգահանդէսը հետաքրքրութիւն առթեց էր նաեւ օտար շրջանակներու մէջ։ Մեծ էր թիւը Ֆրանսացիներու եւ օտարներու, որոնք եկած էին լսելու հայ արուեստագիտուհին։

Յայտագիրը դասաւորուած էր «բըլծախնդիր ճաշակով եւ գիտուն արուեստով» ինչպէս կը գրէր «Յառաջ» իր 11 մարտի թիւին մէջ։ Ան կուտար երաժշտական շրջաններ եւ զանոնք բնորոշող յատկանշական գործեր, Ա) դասականներ, որոնցմէ Մոցարտ եւ հին եւրոպական հեղինակներ։ Բ) Ֆրանսական արդի երաժշտութեան լաւագոյն ներկայացուցիչներէն Ռաւել Լափարա, Ֆրանսիս Փուլէնք, Անրի Թոմազի։ Գ) Հայ երաժշտութիւն, կրօնական ու աշխարհիկ։

Այս երգերը արտաբերուեցան ճկուն եւ զարուն ձայնով մը, «երփնասարդ գոյնով որ կարող է դինաթափ ընել ․․․ պէճմէչէրները», ինչպէս կը գրէր Փ․ Պօտրի, հայ երգչուհիին արուեստի մասին խօսելու ատեն։ (Վանէֆրի Լէ մէթր շանթէօր տը Նիւլէմպէրկ թատերգութեան հերոսներէն մէկը, Պէքմէսէր, որ գրական լեզուի մէջ կը խորհրդանշէ խիստ եւ անաչառ քննադատ մը)։

Օր․ Հայկանուշ Թորոսեան, չենք գիտեր ինչու, հայ մամուլին չի յանձներ այն գնահատական յօդուածները որոնք իրեն կը նուիրուին Ֆրանսական մամուլին մէջ։ Ու մենք կը պարտաւորուինք իր երգահանդէսներէն մէկուն յայտագրին ետեւ հրատարակուած օտար արտայայտութիւններէն քաղուածք մը կատարել, որովհետեւ մարտ 11ի գեղեցիկ երգահանդէսի մասին մեր տպաւորութիւններուն մէջ աւելի կ'ամրապնդուինք օտար հեղինակաւոր կարծիքներով։

Մարսէլ Պէլվիան, զուտ երաժշտական պարբերաթերթի մը՝ «Մէնէսթրէլ»ի երաժշտական քննադատը, կը ծանրանայ հայ արուեստագիտուհիին երգած դասական հեղինակներուն վրայ, «որոնք թոյլ տուին համակրելի արուեստագիտուհիին մեզի ցնահատել տալու իր ոճին հարազատութիւնը, իր առոգանութեան յստակութիւնը եւ իր կատարեալ երաժշտագիտութիւնը (musicalité) հին վարպետներու հասկացողութեան մէջ»։ Մինչ «Ֆիկարօ»ի երաժշտական քննադատը կը գրէ թէ «անոր յստակ ու փայլուն առոգանութիւնը իբրեւ օրինակ կարելի է առալ բազմաթիւ քընարերգակ արուեստագէտներուն»։

Բայց մեզի Հայերուս համար հետաքրքրական էր այն փորձը զոր կ'ընէր Օր․ Թորոսեան, սէնֆոնիք գործերու վերածելով հայ եկեղեցական երգերը, «Հրեշտակային», «Առաւօտ լուսոյ», եւ «Տէր ողորմեա», որոնց ներդաշնակումը կատարած էր յայտնի երաժշտագէտ Փոլ Ֆօշէ, ուսուցիչ Փարիզի Պետական Երաժշտանոցում։ Ֆրանսացի վարպետը յաջողած էր հաւատարմօրէն պահել անոնց տեղական գոյնը և ժամանակագրական բոյրը։ Հեղինակը անձամբ կ'ընկերանար երգեհոնով այս խորհրդապաշտ ու գեղեցիկ գործերուն։

Հայկական բաժինը, բացի Չիթունի — Պարթեւեանի «Պըճինկօ»էն, կը բաղկանար առաջին ունկնդրութիւններէ, կրօնական երգերը՝ որպէս սէնֆոնիք գործ, Գ․ Մ․ Ալէմշահի երկու կտորները որոնք յայտագրին մէջ կը կրեն ա լա պիէն — էմէ եւ շանսօն փաշեն անունները, երկուքն ալ հայկական գոյնով շաղախուած, Վարդան Սարգսեանի «Վիճակին երգերը», «Անուշէն», «Յաղիկ ունիմ նարնջի» եւ «Համբարձում եայլա», որոնք հեղինակին մէջ կը մատնանշեն Կոմիտասի վարդապետին գործը շարունակելու կամքը։

Օր․ Թորոսեան, որպէս եւրոպական ըմբռնումով արուեստագիտուհի մը, աշխատած էր այս առաջին ունկնդրութիւններով երիտասարդ ուժերու նոր գործերը ծանօթացնել մեզի, որովհետեւ երգչուհին ըմբռնած մըն է իր երաժշտական ամէնէն բարձր իմաստով ու իբրեւ այդ պէտք է սայ նոր ու անտիպ գործեր։

Բայց առաջին դիտողութիւն մը Հայ երգի վարպետը՝ Կոմիտաս վարդապետ լուռ մնաց Օ․ Թորոսեանի երգահանդէսին մէջ։ Չլսեցինք մենք «Նոր Ձինչ ու գինըր», «Առաւօտ բարի լուսը», «Հով արէք» «Քէլ քէլէ», որոնց վարպետն է Օր․ Թորոսեան։ Այս երգերը ունին անթառամ երիտասարդութիւն, մշտանորոգ թարմութիւն, ու պէտք է որ մի յսուին։

Ու երկրորդ դիտողութիւն մը։ Թերթի մէկ երրորդ մասը միայն յատկացուած էր հայ երաժշտութեան, մինչդեռ հայ «երգի քրմուհին» ինչպէս կ'անուանէ զայն Շ․ Նարդունի, պարտաւոր էր իր երգահանդէսին գոնէ կէսը յատկացնել հայ երաժշտութեան, լայն բաժինով մը հայ ժողովրդական անմահ երգերու, որպէսզի անոնցմով դաղթական Հայը «փոխադրուի» Հայաստան ու յագեցնէ իր հայրենի պապուկներուն կարօտը։

ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴԻՏԱՐԱՆԷՆ

ԽՈՒԱԳՈՅՆԸ

Օսար ճաներէսի մը ակ

Անակնկալ հրաւէրով մը, քանի օր առաջ, բարեկամիս հետ ներկայ գտնուեցանք արենուշներու մէկ ապ[illegible] դէսին։

Երկսեռ ու խուռներամ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահն ու ձեղնայարկերը։ Երջանիկ էին Ֆրանսացի արենուշները։ Ուրախ էին եւ խանդավառ նաեւ հանդիսականները.

Առաջին իսկ ակնարկին կը նշմարուէին բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, զինուորականներ եւ երկսեռ ընտրանի անձեր, որոնք բոլորն ալ տոգորուած իրենց ժառանգ սերունդի ձեռնարկին յաջողութեամբ, ուրիշ բան չէին խնայեր։

Ձուարթ այդ մթնոլորտին ամեն մեծ թափ կուտար հանդէսի ձայնամուած յայտագիրը։ Կարգապահութիւնը օրինակելի էր, առատաձեռնութիւնը եղակի, վասնզի բոլորը անհրաժեշտ էին իրենց աշակերտներու յաջողութեանց ու քաջալերութեան համար։

Վարագոյրը բացուեցաւ ու բեմին վրայ երեւցին մեր տարափիր նախադոյնէն կարուած հագուստներով խումբ մը աղջիկներ։

Այդ իսկ վայրկեանին Ֆրանսացի խմբապետուհին յայտարարեց թէ «Հայկական պարեր» տեսնելու պատիւը ունին հանդիսականները։

Բազմութիւնը խորհրդաւոր լռութեան մը մէջ, հարցական նայուածներ փոխանակեց եւ ապա սկսան փսփսուքներ.«Հայկական պա՞ր, ո՞վ գիտէ պարէ, այս ի՞նչ զգեստ է»...

Ու խումբը հայկական եռագոյն նարգուաններով, հայ գեղջկական տարազներով, պարեց «Ալ ու ալուան» «Հաղիւ», «Հօյ նազանիմ»,«Նորից նոր» եւ ուրիշ պարեր, հանդիսականներու խնդրանքով։

Մարսէյլի Ֆրանսացի արենուշները իրենց անհամբերութեամբ պատրաստելու համար, իրենց հանդէսին մէջ մեծապէս ուղած էին հայ եռագոյնը, երգն ու պարը.

Այնխ Ֆրանսուհիները բաւական չարչարուելէ ետք՝ Մարսէյլի հայ արենուշներէն սորված էին եւ յաջողութեամբ երեւան բերին հայ գեղջկական երգերն ու պարերը, ընկերակցութեամբ երեք հայ արենուշներու

Ի՞նչ խօսք որ, հանդէսը տուաւ նաեւ նիւթական շօշափելի արդիւնք

Հանդէսին վերջաւորութեան, սաս արենուշներ իրենց հայ ընկերուհիներուն ազաչելով ստացան եռագոյն ժապաւէններ, զորս այնքան ուրախութեամբ եւ գուրգուրանքով տարին իրենց հետ, իբր թանկագին եւ անփոխարինելի յիշատակ.

Տխուր էին սակայն մեր արենուշները եւ արցունքոտ աչքերով հեռացան սրահէն, վասնզի, ոչ ոք կը գուրգուրայ իրենց վրայ, ոչ ոք կը քաջալերէ իրենց ձեռնարկները։

— Իրաւունք ունին, գիտել տուաւ բարեկամս։ Ունինք բազմանդամ եւ բազմաժխոր միութիւններ, որոնք բոլորն ալ իբր թէ մատաղ սերունդը հայ պահելու նպատակով տոգորուած են եւ որոնք այլասերման դէմ կը պայքարին եւ սակայն այդ ուղղութեամբ գործնական ոչինչ ըրած ունին, Այլապէս իրենք իրենց ձգուած չէին մնար ու Մարսէյլի արենուշները եւ ոչ ալ ուրիշները։

Ա․ ԽԱՉ

Մուրատի յիշատակին

●●●●

ՓՈՒՍ - ՔՈԼՈՆՔ (Յառաջ).— Կիրակի կէսօրէ յետոյ, Պօռա Րոյոնյի րակի կէսօրէ յետոյ, քաղաքապետական սրահին մէջ տօնուեցաւ Սեբաստացի Մուրատի մահուան 15ամեակը

Բազմաթիւ ընկերներ եւ հայրենակիցներ փութացած էին ներկայ ըլլալու. Ընկերներ եկած էին Իսի - Լէ - Մուլինոյէն, Փարիզէն, Գանեօ - Պաւ - յանէն եւ Առնուվիլէն, իրենց յարգանքի բաժինը բերելու անմահ հերոսի յիշատակին: Ընդարձակ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ.

Վարագոյրը բացուեցաւ ժամը 3ին: Բեմին վրայ, հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններու մէջէն կ'երեւար Մուրատի մեծադիր նկարը: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր դաշնակի վրայ նուագեց Տիկին Անահիտ Աճէրմէնեան: Ներկաները յոտնկայս հնչեցուցին քայլերգը

Օրուան նախագահը, ընկ. Շ. Միսաքեան բացման ճառը խօսեցաւ յիշելով Մշեցիներուն երգը

Տարդա, գինի լաւ բան է,
Բայց ոյ հասա քեֆութիւն,
Աշխէրտին հարցուցէք.
Վարե, գիտէ՞ն աւ արիւն:

Եւ բացատրեց թէ հայ ժողովուրդը՝ որ դարերով միայն արցունքներու, խնդիրներու կամ կսկիծներու փառքը գիտէր, ճանչցաւ նաեւ հերոսներու փառքը: «Մուրատները ապացուցին թէ այս ժողովուրդը գիտէ նաեւ կռուիլ: Անոնք ժայռի սորվեցուցին ձի նստիլ եւ նշանել, ճակատաբաց նայիլ աշխարհին եւ ի հարկին հարուածել, տարիներն անգամ խոնարհեցնելով քաջութեան, յանդգնութեան եւ անձնուիրութեան խոյանքներով»:

Օր. Զարուհի Շահլամեան ջութակի վրայ նուագեց Քրէյսլէրի «Prelude et Allégro»ն, Տրդլայի «Տանս Հոնկրուազ»ը եւ մանաւանդ «Ղաւալը» որ կրկնուեցաւ ներկաներու խնդրանքին վրայ. Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան արտասանեց գեղեցիկ արձակ մը, որ ձօնուած՝ Անդրանիկին, փառաբանութիւն է բոլոր պաշտելի հերոսներուն եւ անոնց մարտական առաքինութեանց: Սիփան երգչախումբէն Օր. Հ. Կենաջեան երգեց «Նոր Ալագեազ»ը, «Զինչ ու զինչ»ը եւ «Բարի լուսոյն»ը:

Յետոյ խօսք հրաւիրուեցաւ ընկեր Վ. Համբարձումեան, որ ներկայացուց Մուրատը ծնունդէն մինչեւ մահը: Խօսելով անոր կուսակցական կեանքի մասին, ընկեր բանախօսը ըսաւ.— Նախապէս Հնչակեան էր Մուրատ եւ այդ կուսակցութեան մէջ էր մտած իր երիտասարդութեան միջոցին, երբ կը գտնուէր Պոլիս Այդ հանգամանքով ալ մասնակցած է կարգ մը գործերու (Աշըգեանի ցոյց եւն.): Սակայն երբ տրտասահման անցաւ, հասկցաւ թէ կարելի չէ ազատութիւն շահիլ այդ տիպի ցոյցերով եւ անհրաժեշտ է Երկիր մտնել: Կարս անցնելով, կը ներկայանայ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին եւ կը խնդրէ որ զինք անդամագրեն եւ Երկիր ղրկեն զինատար խումբի մը հետ:

Երբ կը հարցնեն թէ ինչու կ'ուզէ այդ կուսակցութեան անդամագրուիլ, կը պատասխանէ.— «Որովհետեւ Դաշնակցութեան մէջ աւելի հզօր ուժ մը տեսած եմ»: Եւ առաջին օրէն դարձած էր հերոս Դաշնակցական եւ այդ կուսակցութեան մէջ գտած էր իր ձգտումներուն եւ գաղափարներուն իրագործումը. Հանդարտաբարոյ մարդ էր Մուրատ, սակայն երբ բարկանար, կարծես կը դառնար վայրագ առիւծ մը եւ ոչ մէկը կրնար այլեւս հանդարտեցնել զինքը: Միեւնոյն ատեն լրակեաց էր եւ համեստ: «Քանի քանի անգամներ խնդրած եմ որ պատմէ իր քաջագործութիւնները, Տարօնի դէպքերը, որպէսզի գրի առնեմ. սակայն միշտ միեւնոյն պատասխանը կուտար, — ի՞նչ եմ արել որ գրի առնես»... Մուրատի քարոզչութեան նշանախօսքը եղաւ զէնք, գրիչ եւ գութան: Ամենուրեք կը քարոզէր ինքնապաշտպանութիւն: Մուրատը եղաւ նա՛եւ կրթական - մշակութային գործիչ: Բազմաթիւ դպրոցներ են շինուած իր ջանքերով: Եւ գիւղերու պահպանողական միջավայրին մէջ դարձաւ անիկա էր որ հիմքը դրաւ երկսեռ կրթութեան: Մուրատի շիրիմը պատանդ կը մնայ այսօր Թաթար մայրաքաղաքին մէջ, սակայն տարագիր երիտասարդութեան համար ան կը մնայ միշտ առեւ ներշնչարան մը»:

Միքայէլ Ծատուրով յաջողապէս արտասանեց Գէորգ Կառավարենցի «Բրիտանիար Մեքայէլեանը»

Տաս վայրկեան դադարէ յետոյ, Թառխան Թուրէն Աւագեան նուագեց կտոր մը Սայաթ Նովայէն եւ «Աֆերիդ մէջ խարհրդուարդ»

Վերջին բանախօսն էր ընկ. Սիմոն Վրացեան որ մէկ ժամ յուզիչ դրուագներ պատմեց Մուրատի կեանքէն. — «Այդ խոնարհ դասակարգի մարդը ըմբռնած էր լիովին հայրենիքի ազատութեան գաղափարը, եւ այդ գաղափարով ներշնչուած գիտէր գործել թէ զէնքով եւ թէ հարկ եղած տեղը խօսիլ հայրենիքի ազատագրման շուրջ: Մուրատ չափազանց համեստ եւ լռակեաց մարդ էր, այլ առաջնորդի կարողութեամբ օժտուած: Սուր էր մանաւանդ իր ըմբռնումի կարողութիւնը, աւելի արագ կ'ըմբռնէր կացութիւն մը, քան շատ մը համալսարանական մարդիկ: Եւ շարունակ կ'ըսէր թէ Հայերուս ազատագրման միակ միջոցն է զէնքը, եւ իր գաղափարին հանդէպ, այդ տագնապալից օրերուն, երբ ժողովուրդը կը վախնար ցնցումներէ եւ կ'անիծէր Մուրատը, ինք կ'ըսէր.— «Այսօր թէեւ ինձի կ'անիծես, սակայն վաղը պիտի փառաբանես»:

«Ամէն Հայ պէտք է իր կեանքը սուղ ծախէ», կը կրկնէր յաճախ Մուրատ, եւ իր նշանաբանն էր ջարդել անխտիր այն թշնամիները որոնք զարկին Հայուն: Ընդհ. պատերազմին, երբ Սեբաստիայէն անցաւ Կովկաս, Փոքր Ասիոյ լեռներն ու Սեւ ծովը ճեղքելով, քանի մը օր հանգչելէ յետոյ մեկնեցաւ ռազմաճակատ ու հասաւ մինչեւ Պիթլիս: Կամաւորական բանակներու ցրուելէն վերջ հաստատուեցաւ Երզնկա, եւ հոն հաստատեց «Մի Հայ մի ոսկի» ֆոնտը: Քիւրտերը Հայ մը կը յանձնէին Մուրատին եւ մէկ ոսկի կը ստանային: Այս կերպով բազմաթիւ Հայեր փրկուեցան:

Բանախօսը յիշելով քաջ ռազմիկին միւս կռիւները եւ հերոսական մահը Բագուի ճակատամարտին մէջ, թելադրեց որ նոր սերունդը ներշնչուի Մուրատի եւ զինակիցներուն գաղափարներով, ապահովելու համար հայ ժողովուրդին ազատագրութիւնը:

Սիփանի անդամուհիներէն Օր. Օսմանճեան արտասանեց Սիամանթոյի «Ափ մը Մոխիր»ը. իսկ Տիկին Լ. Գեւոնեան, հակառակ իր տկարութեան, յաջողապէս երգեց երեք ժողովրդական երգեր, «Թող պլպուլ չերգէ», «Ծուլոն» եւ Գէորգ Զաւուշի երգը, յուզելով ներկաները:

Ցայտնուած փափաքին վրայ, երգեց նաեւ տիկին Ծաղիկեան (Իսի լէ Մուլինոյէն), Սերոբի երգը, «Գնդակ որոտաց», ինչպէս եւ «Հայ եղբայրներ, դէ՛ղ դունդ ի գունդ»:

Ընկ. Շ. Միսաքեան հանդէսը փակեց հետեւեալ խօսքերով.

— «Մաղկազարդի այս օրով, որ աւելի հեթանոսական եւ հայկական տօն է քան քրիստոնէական, թող մեր անմահ հերոսներու յիշատակը ծաղիկ բերէ, գարուն բերէ մեր հոգիներուն: Ինչ հոսանքի ալ պատկանինք, ինչ նախասիրութիւններ ալ ունենանք, սորվեցէք խոնարհիլ քաջութեան առջեւ, եւ թող ամէն մէկը պարծանքով պատմէ սերունդէ սերունդ եւ երկիրէ երկիր, թէ մենք ալ ունինք բազուկ, եւ գիտենք զարնել՝ զարնուիլ, յանուն այս հալածական ժողովուրդի ազատագրութեան»

Ընկ. Հ. Քէօսէեան «Վէրչալ» կոմիտէին եւ «Մուրատ» խումբին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, եւ ժողովուրդը բաժնուեցաւ կազդուրիչ տպաւորութեան տակ, օրհնելով հերոսներուն յիշատակը:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՂԹԵԼԷ ՅԵՏՈՅ

»»»·«««

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք Թուրքիոյ կրթական գործավար Հիքմէթ պէյի նոր դասախօսութեան մէկ մասը հայերուն պատերազմի մասին: Ստորեւ՝ վերջին մասը.—

Արեւելքի մէջ մեր ունեցած մեծ յաջողութիւնը քանի մը կարեւոր արդիւնքներ տուաւ: Նախ Պոլսոյ մէջ ինկաւ Տամատ Ֆէրիտի կառավարութիւնը: Երբ Հայերը ճզմեցինք եւ Հէլլէններն ալ տեղ մը կեցուցինք, Տամատ Ֆէրիտ հասկցաւ թէ չպիտի կրնայ գլուխ հանել իր դաւաճանութեան գործը:

Երկրորդ ազդեցութիւնը այն եղաւ, որ Վրաստանի կառավարութիւնը փոխեց իր ընթացքը մեզի հանդէպ եւ դեսպան ղրկեց: Առաջին դեսպանն էր որ կուգար Էնկիւրիի կառավարութեան մօտ: Դեսպանը գալուն պէս, Գաթումը եւ Արդուինը ուզեցինք: Բանակցութիւնները բաւական երկար տեւեցին: Յետոյ հասկցուեցաւ որ վրացի դեսպանին պաշտօնն էր գժտութիւն առաջ բերել մեր եւ Ռուսերուն միջեւ: Կը հասկցուէր թէ պատճառները որոնք կործանեցին Հայ Դաշնակ կառավարութիւնը, պիտի կործանէին նաեւ վրացական մենշեւիկ կառավարութիւնը: Այդ միջոցին պատերազմ ծագեցաւ Վրացիներուն եւ Ռուսերուն միջեւ:

ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՎՐԱՍՏԱՆԻ

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա կանչեց վրացական դեսպանը եւ վրացական զինուորական պատուիրակը, եւ խիստ վերջնագիր մը տալով, պահանջեց որ Կարսը եւ Արտահանը յանձնուին մինչեւ 23 փետր. 1921: Եւ մեր զինուորները ծափերու մէջ մտան այդ նահանգները:

Գաթումն ալ մեր զօրքերով գրաւուելէ յետոյ, վրացական խնդիրն ալ լուծուեցաւ:

1920ի սկիզբներն ենք, Հայաստանի հետ պատերազմի մէջ: Ռուս նոր դեսպանը արեւելեան ճակատի բանակատեղին եկած էր: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, ռուս եւ վրացական դեսպանները եղբայրներ էին: Մէկը բոլշեւիկ (մեծամասնական), միւսը մենշեւիկ (փոքրամասնական) ըլլալով, Էնկիւրիի մէջ կը ներկայացնէին իրարու դէմ կռուող երկու երկիրներ:

Ասոր վրայ, Եուսուֆ Քէմալ պէյի գլխաւորութեամբ Մոսկուա գացին Րիզա Նուր պէյ եւ Ալի Ֆուատ փաշա: Ռուսիա հրաժարեցաւ քափիթիւլասիոններէն եւ ցարական Ռուսիոյ, Թուրքիայէն պահանջած բոլոր դրամներէն:

Այս դաշնագրով, Թուրքիա մեծ յաղթանակ մը տարաւ, եւ 93ին կորսնցուցած հողերը վերստանալով մէկ տեղ, անխախտելի բարեկամութիւն մը կնքեց մեծ պետութեան մը հետ:

Թուրքեւռուս դաշնագրէն 16 օր առաջ, այսինքն 1 մարտ 1920ին, Աֆղանիստանի հետ ալ բարեկամութեան դաշնագիր մը ստորագրեցինք:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՈԶԿԱՏԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՆ

Պոլսոյ Քաղ. Ժողովը կարդաց Եօզկատի առաջնորդական փոխանորդ Սմբատ Ծ. Վ. Սալըրեանի մէկ գիրը, եւ գոհունակութեամբ տեղեկացաւ թէ Եօզկատի գիւղերէն Համբայ եկած գաղթականները վերադարձած են իրենց տեղերը, եւ վերսկսած են զբաղիլ իրենց երկրագործութեամբ:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՑՈՅՆԵՐԸ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ Կ'ՈՒԶԵՆ

«Վազըքթ»ի մէջ կը կարդանք (21 մարտ).—

Պոլսէն Յունաստան գացող փախստական Յոյներէն ոմանք Հելլէն կառավարութենէն միլիոններ կ'ուզեն, յայտնելով թէ Պոլսոյ մէջ խանի, ափարթըմանի եւ խանութի տէր էին: Հելլէն կառավարութիւնը կասկածելով անոնց ցոյց տուած «թափուի սէնէտ»ներէն, ատոնց մասին քննութիւն մը կատարելու համար եկնական նախարարութենէն երկու պաշտօնեայ ղրկած է Պոլիս: Երեք հազարի չափ թուղթեր կան քննելի:

15 ՏԱՐԻ ՎԵՐՋ ԱՆՏԱՌՆԵՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՀԱՏՆԻՆ

Երկրագործական գործավարութեան խորհրդական Աթըֆ պէյ, որ Պոլսոյ եւ Պրուսայի մէջ քննութիւններ կատարած էր, Էնկիւրի վերադարձած է եւ այս քննական ուղեւորութեան մասին յայտարարած է «Հաքիմիէթը Միլլիէ»ի.

— Դժբախտաբար մեր անտառները կը քանդուին: Եւ եթէ այս վիճակը այսպէս շարունակուի եւ միջոց ձեռք չառնուի, 15 տարի վերջ Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ անտառ պիտի մնայ: Այս քանդումներուն էն մեծ ազդակը այն օրէնքն է որ գիւղացիին իրաւունք կուտայ անտառ կտրելու: Կարգ մը չահագէտ վաճառականներ՝ գիւղացիներուն միամտութենէն օգտուելով կտրելու իրաւունքը կը գնեն գիւղացիներէն: Աւելի սրոշ բացատրութեամբ, այս շահագէտ վաճառականները անտառները գիւղացիներուն կտրել տալով իրենց հաշւոյն կը ծախեն: Եւ այս կերպով մեր արժէքաւոր անտառները անգթօրէն եւ անխղճօրէն կը փճացուին: Իսկ երկրորդ ազդակ մըն ալ՝ մեր անտառներուն քանդման՝ մաքսանենգութիւնն է: Օրէնքով միմիայն անտառ կտրած ատեն ճերմակ կալնաները տուգանքի կ'ենթարկուին: Մինչդեռ շատ դիւրին չըլլալով «ու եւ է մէկը անտառ կտրած ատեն ճերմակալել, փայտերը փոխադրած ատեն ճերմակալուած մաքսանենգներէն շատերը դատարաններու մէջ անպատիժ կ'արձակուին: Այս կացութենէն համարձակութիւն առնողները մեր անտառները իրենց ուզածին պէս կը քանդեն. Այս երկու գլխաւոր ազդակներուն հետեւանքով անտառները կը փճանան:

Մեր գործավարութեան մէջ դրութեան համոզում մը կայ թէ անտառներու քանդման առաջքը կրնայ առնուիլ, եթէ ...ազդակի ...պետութեան կողմէ յանձնարարութիւն անոնք

ԸՆԴՀ․

Ներգաղթի խաղերը

Գուէնոս Այրէսի «Արժենթա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 մարտ).

— «Ամէն գարնան ներգաղթի կոչեր կը հրատարակուին, աղմուկ եւ աղաղակ կը լսուին, եւ ամէն աշնան ներգաղթը կը յետաձգուի, սին եւ չնչին պատճառներով, որովհետեւ, ինչպէս շեշտած ենք, ներգաղթը ոչ թէ նպատակ է, այլ միջոց եւ պատրուակ քաղաքական պայքարի, գաղութները խառնելու, համայնավար քարոզչութիւն մղելու եւն. եւն.:

Եթէ Մոսկուայի եւ անոր հայ մանկլաւիկներու համար ներգաղթը նպատակ ըլլար, անոնք ներգաղթի կազմակերպութիւնը պիտի դնէին համահայկական եւ համազգային հիման վրայ, բոլորի ներթական եւ բարոյական աջակցութեամբ:

Մէկ կողմէ հայ համայնավարները տարագիր հայութեան կ'ուզեն ցոյց տալ թէ կը մտահոգուին անոր ապագայով եւ ճակատագրով, իսկ միւս կողմէն ներգաղթը կը կազմակերպեն այնպիսի ձեւով մը, որ ան երբեք չյաջողի, որովհետեւ անոնց նպատակը չէ եւ դաւադրական:

Մի բացէ եթաղջնէ, որ ոչ Դաշնակցական ամբողջ տարագիր հայութիւնը, յաջող ներգաղթով Հայաստան տեղաւորուի, ի՞նչ գործ պիտի տեսնեն հայ մեծամասնականները արտասահմանի մէջ, ո՞րտեղ եւ ի՞նչպէս պիտի կրնան միթինկներ սարքել, ժողովներ խանգարել, եղբայրասպան կռիւներ ստեղծել, միջազգային ոստիկանութեան դէր ստանձնել յանուն «համաշխարհային ցեղափոխութեան»:

Ո՛չ: Անոնք երբեք չպիտի ուզեն ներգաղթը կազմակերպել գաղութաւորէն եւ լայն կերպով, որովհետեւ այդ պիտի նշանակէր հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց դաւադրական գործունէութիւնը արտասահմանի մէջ:

Հնարաւո՞ր է, կարելի՞ բան է երեւակայել, որ դաւաճան Մոսկուան եւ անոր պաշը եղող համայնավարները ինչ որ ներգաղթի համար իրենց ակումբներուն, մամուլին. յայտնին եւ գաղտնի քարոզչութեան վերջ դնէին արտասահմանի մէջ:

— Դրամ տուէք, որպէսզի տեղ տանք, կ'ըսեն բոլշեւիկները արտասահմանի հայութեան:

— Աղէ՜կ, տա՛նք, կ'ըսէ տարագիր հայութիւնը, բայց իմանանք թէ այդ դրամները ի՞նչ բանի համար կը գործածուին, Հայաստանի վերաշինութեան եւ ներգաղթի՞ համար թէ այլ նպատակներու:

— Միայն տուէ՛ք, դրամ տուէք Հօկին եւ Բարեգործականին, որոնց մենք կը վստահինք, դուք իրաւունք չունիք Հօկին եւ Բարեգործականին հաւասար իրաւունքով ներգաղթի ճանճոտ ժողովներու մէջ:

Ու տարագիր հայութիւնը իր դրամը չի տար Հօկին, որու գեղծարարութիւնները իրենց իսկ Հօկեններու միջոցով հրապարակ հանուած են տարիներէ ի վեր: Ու Բարեգործականը որ միացուցած են այս վարկաբեկ կազմակերպութեան, ոչ միայն չպիտի կրնայ վերականգնել Հօկի վարկը, այլ ինք եւս պիտի վարկաբեկուի շատ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ:

Եւ այսպէս, ներգաղթը մասնակի բնոյթ կրելով, ցաւալիօրէն արդէն դատապարտուած է անյաջողութեան, ինչ որ բոլշեւիկներու նպատակն է:

· Ներկայ ներգաղթի ծրագիրը, որ դարձեալ հրապարակ կուգայ բոււ «սէզոն»ի, ու նոյն տխուր վախճանին պիտի յանգի, ինչպէս եղած է. կը մնայ բոլորովին նոր միջոց մը առաջարկել, որ հետեւեալն է.— Առանց մուրացկանութեան դիմելու, ամէնէն առաջ ներգաղթի կոչուածը պէտք է կազմեն բոլոր անոնք, որոնք նիւթապէս կը լրացնեն ներգաղթի պայմանները եւ եթէ լաւ վարուիլ - բարուց վկայական ունին:

Ատոնք են — Հօկերը եւ անոնց համակիրները, Ռամկավարները եւ Բարեգործականը, Հնչակեանները եւ անոնց հետեւորդները եւ բոլոր անոնք, որոնք ներս կամ առաւել չափով վստահութիւն կը վայելեն Հայաստանի կառավարութեան կողմէ:

Երբ Հայաստան կայ եւ հայ պետականութիւն, Բարեգործականի գոյութիւնը իր հիմնարկներով, հսկայական ծախքերով եւ զանազան հաստատութիւններով միանգամայն աւելորդ է արտասահմանի մէջ: Պէտք է տեղափոխուիլ Հայաստան եւ այդ հսկայ գումարները փոխանակ արտասահմանի մէջ մսխելու, պէտք է ծախսել Հայաստանի մէջ: Այս գումարներով թէ տուն կը շինուի եւ թէ ապաստան ո՛չ միայն Բարեգործականականներու համար, այլ եւ Հօկերու, Ռամկավարներու եւ Հնչակեաններու համար: Թողունք որ Հօկենները ու Հնչակեանները իրենց բնակարանի շինութեան եւ սպրուստի համար, հարկաւ դրամ կ'ունենան:

Արդ, ներգաղթը կը նախատեսէ իբր թէ 10,000 մարդ: Արդեօք վերոյիշեալ կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու մէջ չե՞ն գտնուիր 10,000 հայրենասէրներ, որոնք առանց աղմուկի, առանց մուրացկանութեան ուզեն Հայաստան երթալ, օրինակ տալով հայրենասիրութեան:

Այս ձեւը մեր կարծիքով, միակ յաջող ելքն է:

Հայաստանի կառավարութիւնը դրբամ կ'ուզէ, վերոյիշեալ միութիւններն ու կուսակցութիւնները դրամ ունին, Հայաստանի կառավարութիւնը վարուց - բարուց վկայական կ'ուզէ, ատոնք ունին աւելին քան որ կը պահանջուի. Նոյն կառավարութիւնը դրամով եւ բարի վարուց վկայականներով ներգաղթողները սիրով կ'ընդունի, հապա ի՞նչը կ'արգիլէ այս ամենն հայրենասիրական ծախողութեան Հայ Երկիր երթալ»:

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ. Ժ. Մ.

— օօ —

ԳԼՈՒԽ Ա.

— Ձա՛յն պիտի մնաք անշուշտ, հարցուց Լէքմըն:

Գարա ժպիտով մը դարձաւ Տիկին Լէքմընին որ անհանգիստ վիճքով նստած էր բազկաթոռին մէջ. անտարբեր արտայայտութիւն մը ունէր ան:

— Եթէ տիկինը ուզէ, ըսաւ ձայնը:

— Ուրախ պիտի ըլլայի, պատասխանեց Կրէյս մեղմօրէն: Շատ դէշ օդ կայ դուրսը այս գիշեր եւ չեմ կարծեր որ ուտելիք գտնէք այս կողմերը. Մեր սեղանն ալ պիտի գոհացնէ ձեզ

— Այդ մասին կասկած չունիմ, ըսաւ ձայնը խոնարհութիւնով մը եւ դարձաւ ծոն Լէքմընին:

Քանի մը վայրկեան վերջ արդէն անոնք սկսած էին խօսիլ գիրքերու, զանազան վայրերու մասին. Կրէյս հեռացաւ սենեակէն: Խօսակցութիւնը կեդրոնացաւ Լէքմընի գիրքերուն շուրջ.

— Ձեր բոլոր գործերը կարդացած եմ, ըսաւ Գարա:

— Ափսո՛ս, պատասխանեց Լէքմըն հեգնոտ ժպիտով մը:

— Ընդհակառակն. խոշոր տեղեկ գործ մը կայ ձեր մէջը

— Շնորհակալ եմ...

— Ձեզ վիրաւորել չեմ ուզեր, ըսաւ Գարա խնդալով. ըսել կ'ուզեմ միայն թէ շատ մեծ տաղանդ մը ունիք խորհրդաւոր հանգոյցներ յղանալու. շատ անգամ ձեր գիրքերը չեմ հասկնար... կը բարկանամ, կը նեղուիմ, երբ ձեր հատորին կէսը կարդալէ ետք, տակաւին չեմ կրնար կռահել թէ ով է ոճրագործը, շատ կը զայրանամ. թէեւ երբեմն ալ հինգերորդ գլուխը չհասած արդէն գտած եմ լուծումը...

Ծոն զարմանքով նայեցաւ անոր: Արժանապատուութիւնը վիրաւորուած էր քիչ մը:

— Կրնամ պարծենալ թէ անկարելի է իմ պատմութիւններուս լուծումը գտնել՝ գիրքին վերջին էջէն առաջ...

— Թերեւս այդպէս է սովորական ընթերցողին համար, բայց մի մոռնաք որ ես ալ կը հասկնամ այդ նիւթերէն .. կը հետեւիմ ամէնէն փոքրիկ հետքերուն զորս ցոյց կուտաք...

— Պէտք է ծանօթանաք Թ. Ք.-ին, ըսաւ Ծոն խնդալով ու ոտքի ելաւ կրակը խառնելու համար:

— Թ. Ք.-ի՞ն...

— Թ. Ք. Մէքէտրիթին. նշանաւոր մարդ է եւ մօտիկ բարեկամս. անդամ է Ոճիրներու Հետազօտութեանց բաժնին:

Գարա գլուխը թօթուեց. յայտնի էր թէ հետաքրքրուած էր այդ անունով եւ կ'ուզէր շարունակել խօսակցութիւնը, բայց այդ վայրկեանին ճաշի հրաւիրեցին

Զուարթ չանցաւ ընթրիքը, որովհետեւ Կրէյս չհետեւեցաւ անոնց խօսակցութեան: Ընկճուած արտայայտութիւն մը ունէր ան եւ վաղահաս շուքերի մը նախազգացումը: Քանի քանի անգամ վերյիշեց այդ օրուան անցուդարձերը, հասկնալու համար իր անհանգստութեան շարժառիթները: Ուրիշ անգամներ այդ տեսակ վերյիշում մը բաւական էր բացատրելու համար իր վրդովումը. բայց այդ գիշեր չկրցաւ որոշ եզրակացութեան մը յանգիլ: Հաճելի նամակներ ստացած էր օրուան ընթացքին, իսկ ծառաները որ եւ է կերպով նեղացուցած չէին զինքը: Հիւանդ ալ չէր: Բնականաբար գիտէր թէ իր ամուսինը նիւթական դժուարութիւններ ունէր այդ պահուն՝ ռումանական արժեթուղթերու չահագիտական կորուստներ ձ1 նարկի մը պատճառաւ. գիտէր թէ անիկա ստիպուած էր փոխառութիւններ կնքելու եւ սակայն ապագան այնքան փայլուն կը թուէր ձոնի համար եւ անոր վերջին գիրքը այնքան մեծ յաջողութիւն գտած էր որ, Կրէյս հաւանաբար աւելի նուազ մտահոգ էր նիւթական կորուստին մասին քան իր ամուսինը:

— Սուրճը աշխատանոցը կ'առնէք ի հարկէ, ըսաւ Կրէյս. Ներեցէք որ ձեզի չընկերանամ. պիտի երթամ տիկին Ջէնոլըրը տեսնելու տնական գործերու համար:

Կրէյս թեթեւ խոնարհութիւն մը ըրաւ Գարային եւ դուրս ելաւ: Գարային նայուածքը հետեւեցաւ անոր սլացիկ հասակին մինչեւ սենեակին դուռը.

— Ձեզի հետ հինգ վայրկեան տեսնուիլ կ'ուզեմ, ըսաւ Ծոն Լէքմըն

— Հինգ ժամ, եթէ կ'ուզէք պատասխանեց Գոյնը:

Միասին Լէքմընի աշխատանոցը գացին. պատուհանին սուրճը եւ լիքէօրին դրաւ փոքր սեղանի մը վրայ՝ կրակին մօտիկը եւ դուրս ելաւ:

Նախ զարմանազան նիւթերու մասին խօսեցան: Գարա յայտնեց թէ կը հիանար սենեակին հանգստաւէտ ամբողջութեան վրայ եւ խոստովանեցաւ որ ինք անհաղին զրամ ծախսելով հանդերձ չէր կրցած վայելել այն կոկիկ ու խաղաղ մթնոլորտը զոր Ծոն կրցած էր ստեղծել չնչին գումարով մը: Յետոյ սկսաւ ման գալ սենեակին չորս կողմը: Ծոն քանի մը փորձեր կը սարքէր

— Կարծեմ անկարելի է ելեկտրական լոյս ունենալ այստեղ, հարցուց Գարա

— Այո՛:

— Ինչո՞ւ:

— Այս լոյսը կը նախընտրեմ...

— Լոյսը հոգ չէ, բայց երբեք չեմ սիրեր այս մոմերը, կմկմաց Գարա դէմքի կծկումով մը:

Եւ ցոյց տուաւ վեց պզտիկ մոմեր որոնք կը տեսնուէին պատին վրայ հաստատուած երկար աշտանակներուն մէջ:

— Ինչո՞ւ չէք սիրեր մոմերը, հարցուց Ծոն զարմացած:

Գարա նախ պատասխան չտուաւ եւ ուսերը թօթուեց: Յետոյ ըսաւ.

— Եթէ ձեզի կարդին աթոռի մը եւ այդ աթոռին քով դրուած ըլլայ ատ կտոր մը սեւ փաչի եւ անոր մէջտեղն ալ փոքրիկ մոմ մը որ կը վառի, կը սպասէի ամէն վայրկեան ... Օ՜հ Աստուած իմ...

Ծոն տեսաւ որ պաղ քրտինք մը կար իր բարեկամին ճակատը:

— Ատիկա շատ հետաքրքրական բան է..

Շար.

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

Զինաթափութեան սակարկութիւնները

Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը անգլիական կառավարութեան յանձնեց իր կառավարութեան պատասխանը՝ ապահովութեան մասին պահանջուած լուսաբանութեանց համար: Անգլ. կառավարութիւնը անմիջապէս քննութեան ենթարկեց այդ պատասխանը, որ անգամ մը եւս կը պարզէ Ֆրանսայի տեսակէտը, սահմաններու ապահովութեան եւ հաւաքական երաշխաւորութեան մասին:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պրիւսէլ գնաց, լուսաբանելու համար պելճիական կառավարութիւնը, որուն վարչապետը վերջերս ճառով մը անհրաժեշտ դտած էր Գերմանիոյ վերազինումը: Թերթերը կը գրեն թէ համերաշխութիւն գոյացած է երկու երկիրներուն միջեւ:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ իրական զինաթափութեան փոխարէն, որ անելի մը յանգած է, պետութիւնները կը ջանան արգիլել զինարշաւը…

Շատ ուշ ազատեցաւ

Երէկ պատմած էինք Տիկին Ժէօմէն տ'Անկլմոնի « վարք սրբոց »ը: Այս գեղուհին, որ այժմ թառամած է, 15 տարեկանէն մինչեւ 45 տարեկանը, ամբողջ երեսուն տարի իր շնորհները բաշխելով բազմաթիւ երեւելիներու, 1933 մարտին սպաննած էր վերջին տարփածուն, Պուշ տիւ Ռոնի նահանգապետը, Պ. Քոզըռէ, կասկածելով թէ ուրիշ մը կը սիրէ: (Ոճիրին օրը գաղտնի գործակալի մը միջոցաւ հետապնդել տուած էր զոհը):

Դատավարութիւնը վերջացաւ երեքշաբթի օր: Ամբաստանեալը ըսաւ թէ սպաննելու միտք չունէր, այլ ուզած էր վախցնել: Դատաւորները ընդունած չըլլալով կանխամտած մարդասպանութեան տեսակէտը, միայն երկու տարի բանտարկութեան դատապարտեցին տիկինը, որ վճիռէն առաջ ներողութիւն խնդրած էր զոհին հօրմէն եւ ընտանիքէն, առանց պղջումի ուրիշ որ եւ է զգացում յայտնելու: Իր կոյր եղբայրը, սպասուհին եւ անհամար հիացողներուն վերջինը ջերմապէս համբուրեցին զինքը, կրկին զէպի բանտ առաջնորդուելէ առաջ: (Արդէն լրացուցած է մէկ տարին):

Ռումբ մը՝ Քանի մասոնական կեդրոնին մէջ

Երեքշաբթի օր ռումբ մը պայթեցաւ Քանի մասոնական օթեակին մէջ, բաւական վնասներ պատճառելով: Կը կարծուի թէ աղդայնականները սարքած են այս դաւադրութիւնը, քանի որ « մասոն ծներուն » (ազատ-որմնադիր) անունը շատ կը յիշուի Սթավիսքիի եւ ուրիշ գայթակղութեանց առթիւ: Այս առթիւ, կազմակերպութեան գերագոյն խորհուրդը կը յայտարարէ թէ պատրաստ է պատժելու իր անդամներէն անոնք որ յանցաւոր են:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԳՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. ՑԱՒՐՈՍ խումբի Հանդէս-Բանախօսութիւնը կիրակի, 15 Ապրիլին, կէս օրէ վերջ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի գիշեր ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Ընկ. Քէնտիրեանի Ցաշարանը 14, rue François Garcin

Աճուրդ չկայ: Մուտքը՝ ազատ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ.

Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ԴԻՄԱՒՈՐԵՑԷՔ ԶԱՏԻԿԸ ԵՐԳՈՎ ՈՒ ՊԱՐՈՎ

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՍԱԼՕՆ ՄԱՍԻԼԻԱ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30ԻՆ

երկսեռ խումբ, ղեկավարութեամբ՝ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆի

վօտվիլ ժազ — ՄԱԹԻԷՕ իր ամբողջ խումբով

Տոմսերու թիւը սահմանափակ է:

Մուտք.— Զոյգ՝ 25 ֆրանք. Այր՝ 15 ֆրանք. Կին՝ 12 ֆրանք.

"Մանուկներու Օր,,ը Առնուվիլի մէջ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղի պարահանդէսը ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին, 7 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիայի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է

Վարձու է

Վարձու է գործաւորներու յաճախ հանդիպուած ճաշարան-սրճարան մը: Դիմել՝ 14, rue de Solle. Marseille.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Մեծ-Նոր-Գիւղ նորակազմ Հայրենակց. Միութիւնը, որուն գլխաւոր նպատակն է Հայաստանի մէջ Մեծ-Նոր-Գիւղ անունով աւան մը շինել, Զատկի առթիւ կազմակերպած է հանդէս-խնջոյք մը, որ տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Ալֆորվիլի մէջ, rue Etienne Dolet 112bis թիւ սրճարանը: Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (86)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Նայիլ պէյն ու պատասխանատու պատուիրակը, առեն մը մտածելէ վերջ՝ իրենց բռնելիք ընթացքի մասին, միասին գացած էին Շթանկէ պէյին եւ անոր պարզած էին խնդիրը՝ իր խելութեանը մէջ: Շթանկէ պէյ, տեղեկանալով խնդրին էութեան, ցաւած էր իր տուած մէկ չարթուած բանտի որոշմանը համար, եւ, ներելով ա-նոր, ջնջած էր նաեւ պատիժը: Քանի մը օր յետոյ, Պոլսէն եկած լուր մը կը հաղորդէր թէ՝ Տրապիզոնի եւ շրջակայքի Թէշքիլաթը Մախսուսէին հրամանատարութիւնը լուծուած է, Տրապիզոն եկած է Ամնի փաշան, եւ թէ այս վերջինը պիտի վարէ թէ Պէհաէտտին Շաքիր պէյի եւ թէ ուրիշներու կողմէ կառավարուած ճակատները:

Անոնուած լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Պոլսէն կուզար սպայակոյտի սպաներէն Ալի Րիզա անուն անձ մը եւ թէ Թէշքիլաթը Մախսուսէի բոլոր ճակատները պիտի յանձնուէին այս մարդուն: Որովհետեւ Ալի Րիզա պէյ Լազ էր, կ'ենթադրուէր թէ Կովկասի ճակատին վրայ աւելի օգտակար պիտի ըլլար:

Նայիլ պէյ, Պոլսէն եկած այս հրամանին հակառակ, կը յուսար թէ ինք պիտի մնար Կովկասի ճակատը: Բայց, իր այդ յոյսն ալ ի դերեւ ելած էր: Որովհետեւ, Պոլսէն տեղեկացուցած էին, առ որ անկ է, թէ՝ զայն եւս վերահաստատած էին Տրապիզոնի պատասխանատու պատուիրակի պաշտօնին մէջ:

Հազիւ առացած Պոլսոյ այս նոր հրամանները, Րիզա պէյ, որ պատրաստ էր արդէն, անմիջապէս Տրապիզոն վերադարձած էր:

Իսկ Շթանկէ պէյ չէր ուզեր, մինչեւ նոր հրամանի մը ժամանումը, բաժնուիլ այն դիրքէն զոր բռնած էր ինք, ու կը սպասէր հրամանի: Նայիլ եւ պատասխանատու պատուիրակը եւս որոշած էին բանակետղ մնալ՝ մինչեւ որ իրենց գործերը յանձնէին այն անձերուն, որոնք պիտի գային:

ԼՐՏԵՍՈՒՀԻ ՄԸ

Այդ օրերուն էր որ լրտեսական դէպք մը պատճառ եղաւ խառնշտկելու աջն ու ձախը: Օր մը, արական հագուստներ հագած վրացի կին մը ձերբակալուած էր այն պահուն երբ կը կտրէր Թէշքիլաթը Մախսուսէին յատուկ հեռախօսին թէլը: Այդ կինը՝ երկայնահասակ, կաշի ու ոսկոր բռնելու չափ վատուժ բան մըն էր: Երբ պահակները զինքը բռնած բանակետղ կը բերէին, ինքզինքը խենթ ձեւացուցած էր: Նոյնիսկ այնքան վարպետօրէն խենդութիւն կը կեղծէր որ զինքը ձերբակալող պահակները նախ մեղքցած էին եւ ուզած էին՝ որպէս խենդ՝ կրկին ազատ արձակել: Բայց, իրենցմէ մին, պատասխանատուութենէ վախնալով, որոշած էր զայն մինչեւ բանակետղ տանիլ: Հարկ էր անմիջապէս զատել զայն: Որովհետեւ այդ շրջանի հրամատարը Շթանկէ պէյն էր, լրտեսուհին անմիջապէս անոր յանձնուած էր: Առոր վրայ, Շթանկէ պէյ, պատերազմական ատեան մը կազմելով, կինը անոր յանձնած էր: Դատին իբրեւ արդիւնք, ճշդուած էր որ կինը լրտես մըն էր: Ռուսերը յաջողած էին զայն մեր ճակատը ղրկել այս կէտէն: Կնոջ պարտականութիւնն էր հեռախօսի թելերը կտրել, մեր շարժումները քննել, եւ, հոն պահուըտելով՝ սպասել Ռուսերուն գալուն, յետոյ, մէջտեղ ելլելով, անոնց բացատրել մեր կացութիւնը: Երբ որոշապէս ստուգուած էր որ այդ կինը լրտեսելու նպատակով բանակետղին շուրջն էր, պատերազմական ատեանը մահուան պատիժ որոշած էր: Բայց, որովհետեւ կին էր, փոխանակ գնդակահարելու, կախաղան պիտի բարձրացնէին, մահուան պատիժը պիտի գործադրուէր Թողանօթաձիգ ենթասպայ Առիլ է-ֆէնտիին կողմէ: Այս էր պատերազմական ատեանին որոշումը: Բայց, շատերու նման, Առիլ էֆէնտին եւս համոզուած էր թէ այդ կինը անմեղ էր եւ բոլոր ըրածները խենդութիւններ էին: Այդ պատճառաւ ալ, հակառակ պատերազմական ատեանի վճռին, որոշած էր կինը չկախել:

Ցաջորդ առաւօտ, երբ Առիլ պէյ, լրտեսուհին կախուած ըլլալուն տեղեկագիրը կը ներկայացնէր Շթանկէ պէյին, կինը շատոնց ազատ արձակուած էր իր կողմէ: Այդ դէպքը լուռուած էր լրտեսուհին փախնելէն յետոյ: Որովհետեւ, մէկը չկար որ, այդ խառնաշփոթութեանց միջոցին, այդ գործով զբաղէր: Ալ ամէն ոք իր գլխուն ճարը կը նայէր:

Այդ խառնակութեանց միջոցին յիշած էին մէկ քանի անտուն ռումբերը զորս Մուրկուլի մէջ ձեռք անցուցած էին: Հարկ էր զանոնք Ռուսերուն ձեռքը չձգել: Ճակատը եւեւ փոխադրած ատեն, պէտք էր այդ ռումբերը եւս եւեւ փոխադրել եւ առժամաբար պահել ապահով տեղ մը: Այդ նպատակով չէթէ անդամներէն ոմանք ղրկուած էին այն մզկիթը ուր ռումբերը կը գտնուէին, ու չէթէճիները սկսած էին զանոնք փոխադրել: Բայց, այն պահուն երբ անոնք անտուկները իրենց կռնակներն առած ճամբայ ելած էին, Սեւ Ծովու մէջ երեւցած էին մէկ քանի ռուսական յածանաւեր: Անոնք, պատերազմական դիրք բռնելէ վերջ, բաց-կած էին կրակի տակ առնել Արհաւիի շրջակայքը: Կատարուած ռմբակոծումէն կը պարզուէր որ՝ Ռուսերը կ'ուզէին քանդել Արհաւիի ջուրին վրայ գտնուած կամուրջը: Իսկ այդ կամուրջը շատ մօտ էր ռումբերը պարունակող մզկիթին: Այդ միջոցին չէթէճիներ դուրս էին հանած ռումբերը մաս մը ու ղրկած, իսկ մնացեալ մասը մը կը մնար մզկիթին մէջ: Երբ ռուսերը սկսած էին կամուրջը ռմբակոծել, չէթէճիները փախած էին՝ ճամբուն վրայ թողլով իրենց շալկած անտուկները: Հիմա ճամբու ամբողջ կայնքին շարուած էին ռումբի անտուկներ: Շատ հաւանական էր որ թէ ճամբուն ռումբերը հանդիպէին թէ անտուկներուն եւ թէ մզկիթին ու թէ անդամները անդրադառնալով սոր, չէին ուզած օդը ելլել, եւ կարծես ծակերու նման ցրուած էին ամէն կողմ:

Ռումբերու փոխադրութեան միջոցին, Նայիլ եւ պատասխանատու պատուիրակը կը գտնուէին մզկիթին մօտ ու կը հսկէին ռումբերուն փոխադրութեան: Հետեւաբար, ռմբակոծման միջոցին, երկուքն ալ չափազանց վտանգաւոր կացութեան մէջ կը գտնուէին:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՄԱՐՏ

VENDREDI 30 Mars 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	-
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2458

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈՂԻ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏԱՌԸ

Չորս ամիս առաջ, քէմալական թերթ մը քննելով արտասահմանի Թուրքերու ներգաղթի խնդիրը, հետեւեալ խորհրդածութիւններ կ'ընէր.

— «Թերթերը գրեցին թէ Ռումանիոյ Թուրքերը հոս կը գաղթեն եւ արեւելեան նահանգները կը ղրկուին: Անոնք թուրքերն են մեր հերոս նախնիներուն, որոնք դարերով իրենց արիւնը խառնեցին Դանուբի ջուրերուն:

Քանի մը տարի առաջ այցելեցի Ռշանաւոր Սիլիսթրէն, ուր եղած է Նամըգ Քէմալ: Հակառակ անոր որ կէս դարէ աւելի կը գտնուին օտար լուծի տակ, այդ տեղի Թուրքերը մազաչափ չէին կորսնցուցած իրենց թրքութիւնը: Իրենց ազնիւ քաղաքակրթութեամբ, Սուլթաններու եւ Նէմէնի, Հիճազի եւ Ասիրի անապատներուն մէջ կոտորել չտային Րումէլիի այս Թուրքերը, անոնց առողջ ուժը խնայելով, Թուրքիա թերեւս այսօր ալ գտնուէր Դանուբի եզերքը:

Ինչպէս որ 800,000 Ալպանները յաջողեցան անկախ պետութիւն մը կազմել, շատ լաւ կարելի էր Տէլի Օրմանի պետութիւն մը կազմել մէկուկէս միլիոն հոգիով. Բայց Եւրոպա թշնամի է Թուրքին, եւ անոր ամենամեծ փափաքն է Թուրքը հանել Եւրոպայէն:

Ռումանիոյ Թուրքերով երկաթէ բազուկներ պիտի շահինք: Միայն թէ պատահական ըլլալու չէ ներգաղթը: Պէտք է համաձայնինք ռումէն կառավարութեան հետ եւ ծրագրուած ձեւով Թուրքիա բերենք մեր ազգակիցները: Եթէ այսպէս 50—60 հոգի մերթ ընդ մերթ բերուին եւ Արեւելեան Նահանգները ղրկուին, որ եւ է օգուտ չենք կրնար ապահովել: Այդ գաղթականները կը հալին Արեւելեան նահանգներուն մէջ, որոնք տակաւին զուրկ են Դանուբի քաղաքակրթութենէն եւ չեն վիճակէն:

Մեր կարծիքով, Տէլի Օրմանի Թուրքերը Թրակիա տեղաւորելու է: Այդ շրջանին մէջ մէկուկէս միլիոն նոր տարրի շատ հանգիստ կրնան տեղաւորուիլ:

Աւելորդ կը համարինք կրկնել Թրակիոյ վրայ, որ Եւրոպայի մէջ մեր ձեռքը մնացած վերջին հողամասն է: Հետեւաբար ստիպուած ենք զօրացնել զայն: Իսկ ամէնէն մեծ ուժը՝ բնակչութիւնն է»: (*Ճիւմհուրիյէթ*, 25 Նոյ. 1933):

Այս հրատարակութենէն վերջն ալ, ինչպէս առաջ, քէմալական կառավարութիւնը կը շարունակէ մեղրածորան լեզու գործածել հարեւան Պուլկարիոյ հանդէպ: Նոյն իսկ այցելութիւններ փոխանակուեցան Սոֆիայէն Էնկիւրի եւ փոխադարձաբար:

Բայց, կը թուի թէ «Ճիւմհուրիյէթ»ը իր խելապատակէն հանած չէր Ռումանիոյ Թուրքերը Թրակիա տեղաւորելու ծրագիրը:

Եւ ահա նորութիւն մը,— մարզպանութիւն Թրակիոյ մէջ: (Թուրքերը կ'ըսեն՝ «Ընդհ. Քննիչ», ինչպէս հաստատուեցաւ արեւելեան նահանգներուն մէջ: Բայց, իրապէս մարզպանի մը պաշտօնն է որ պիտի վարէ ընդհ. քննիչը, լայն իրաւասութիւններով):

Ի՞նչ կը տրամադրէ այս առթիւ քուէարկուած օրինագիծը, նոյն ինքն ներքին գործավարին բերնով.

— «Ինչպէս գիտէք, Թրակիա թուրք հայրենիքին սիրելի մէկ մասն է որ ամէնէն աւելի առատօրէն շաղախուած է թրքական արիւնով: Թրակիան կազմեց այն կամրջագլուխը, ուրկէ, Միջին Դարու խաւարին առեն, թրքական քաղաքակրթութիւնը Եւրոպա փոխադրուեցաւ(?): Ստիպուած ենք ամէն մասի նման այս կամուրջն ալ վերաշինել եւ զարգացնել:

Եղած կազմակերպութիւնը ամէն բանէ առաջ պիտի աշխատի ՎԵՐԱՇԻՆԵԼ ԱՅՍ ՀՈՂԱՄԱՍԸ ԵՒ ՇԱՏՑՆԵԼ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԸ»:

Այս առթիւ, աւելցուցած են սահմանուած վարկը, որ անբաւական կը համարուէր:

Ուրեմն, քէմալականութիւնը, որ իբրեւ թէ հարեւանցի կը նայէր եւրոպական Թուրքիոյ վերջին մնացորդին վրայ, վճռած է ամուր պահել զայն: Ոչ միայն պահել, այլ եւ զարգացնել եւ շէնցնել, բազմապատկելով բնակչութիւնը:

Թուրք չի պակսիր արտասահմանի մէջ, ներգաղթի համար: Թող ո՛չ Ռումանիան, գէթ վերջերս լուր կը հաղէր թէ Մ. Քէմալ կ'ուզէ Թրակիան շէնցնել Փոմաքներով: (Պուլկարացած Իսլամներ).

Ի՞նչ կասկած որ, քէմալականութեան այս նոր ձեռնարկը պատասխան մըն է Պուլկարիոյ Թրակիացիներուն, որոնք վերջերս բաւական աղմուկ հանեցին, ցոյցեր կատարելով Թուրքեւպուլկար սահմանին վրայ:

Անոնք ըսին,— «Այս հողերը մերն են եւ մերը պիտի մնան»: (1934 յունուար):

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ ջանքեր կ'ըլլային Պուլկարիան ալ կցելու պալքանեան ուխտին: Այսինքն, անգամ մըն ալ նուիրագործելու համար ներկայ սահմանները:

Պուլկարիա ուխտին չմասնակցելով հանդերձ, անհրաժեշտ հաւաստիքները շռայլեց եւ պարսաւեց Թրակիացիներուն ցոյցերը:

Բայց, ի՞նչ արժէք ունին պաշտօնական հաւաստիքները, երբ ժողովուրդ մը սրտով եւ մտքով կապուած է խնդրի մը, երբ կը զգայ թէ անիրաւութիւններ գործուած, հայրենի հողեր կորզուած են:

Այս տեսակէտէն, ինկածներ ադրօն են եւ փորձառու՝ հին թէ նոր Թուրքերը: Եւ անոր համեմատ ալ ծրագիրներ կ'որոճան, «ճավաշ— ճավաշ», բայց միշտ հետեւողական:

Այդպիսի ծրագիր մըն է Թրակիոյ մարզպանութեան հաստատումը, շէնցնելու եւ ժողովուրդ զետեղելու առաջադրութեամբ:

Էնկիւրի չուզեր կորսնցնել եւրոպական ցամաքամասի վերջին պատառը, որ կրնայ նոր ռազմադաշտի մը վերածուիլ, ո՛ր եւ է փոթորիկի առեն:

Իսկ Թրակիան միայն Էտիրնէ չի նշանակեր, այլ եւ Պոլիս:

Միւս կողմէ, այս քաղաքականութիւնն ալ կ'ապացուցանէ թէ՝ արտասահմանի Թուրքերը երբեք տրամադիր չեն տեղաւորուելու արեւելեան նահանգներուն մէջ:

Բայց այս ուրիշ խնդիր է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ի՛ՆՉ ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՊԱՐՏԱԴՐԵՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ – ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր վերջապէս համաձայնեցաւ կարգ մը որոշումներու մասին, հաւասարակշռելու համար ելմտացոյցը, որուն բացը կ'անցնէր չորս միլիառ ֆրանքը

Տրուած որոշումները շատ աւելի խիստ են քան կը նախատեսուէր:

Այսպէս, պիտի արձակուին պետական պաշտօնեաներու հարիւրին 10ը, ինչ որ կը ներկայացնէ մօտ 80,000 հոգի, մինչդեռ 60,000 կը հաշուէին:

Միեւնոյն առեն հարիւրին 5 — 8 տուրք մը պիտի գանձուի բոլոր պաշտօնեաներու թօշակներէն, այսինքն կրճատում՝ նոյն համեմատութեամբ: Պաշտօնեաներու կրճատման շնորհիւ կը յուսան խնայել մէկ միլիառ ֆրանք, իսկ թօշակներու կրճատումէն՝ 520 միլիոն: Կ'ըսուի թէ պատերազմական նախարարը յանձն առած է 300 միլիոն խնայել ազգային պաշտպանութեան ելմտացոյցէն: Այս եւ ուրիշ կարգադրութիւններով, կառավարութիւնը կը յուսայ խնայել 2 միլիառ 585 միլիոն ֆրանք: Ուրեմն, տակաւին բաց կը մնայ մէկ միլիառ 415 միլիոն: Առ այժմ յետաձգուած է նախկին պատերազմիկներու խնդիրը, նկատի առնելով անոնց վճռական ընդդիմութիւնը: Ելմտական նախարարը առաջարկած էր 560 միլիոնէն 160 միլիոնի զեղչել ընկերային ապահովագրութեան պետական բաժինը, 400 միլիոն խնայելու համար: Աշխատանքի նախարարը, նոր — ընկերվարական Մառքէ հակառակած ըլլալով, այս առաջարկն ալ յետաձգուեցաւ:

Թուրք մամուլին իրարանցումը Մուսոլինիի վերջին ճառին առթիւ

Թուրք մամուլը ակներեւ շփոթութեան մը մատնուած է Մուսոլինիի վերջին ճառին առթիւ, որուն ամփոփումը հրատարակած ենք ժամանակին:

Այդ մասին գաղափար մը տալու համար, ստորեւ կ'ամփոփենք «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրականը որ կը կրէ Եունուս Նատիի ստորագրութիւնը եւ հետեւեալ խորագիրը.— «Տուչէին խօսքերը անկասկած փուշի մը պէս պիտի մխուին ամբողջ աշխարհի »:

— « Ձեմ գիտեր ինչո՞ւ, Մուսոլինի կրկին վերակենդանացուց ռազմաշունչ եւ յարձակողական ձայն մը, զոր աշխարհ մոռցած էր բաւական առենէ ի վեր: Աշխարհակալական այս քաղաքականութիւնը, որ հիւանդութեան մը կրկնութիւնը ցոյց կուտայ, անտարակոյս խոր զարմանքի պիտի մատնէ բոլոր երկիրները, որոնք հոգիով մարմնով կ'աշխատին տեւական դարձնել խաղաղութիւնը: Հարկ չկայ ծածկելու թէ այդ խօսքերը որոնք կը թուին յօդուոր մը ըլլալ ներկայ սերունդին եւ կտակ մը՝ ապագայ սերունդին, փուշի մը նման պիտի մխուին ամբողջ աշխարհի:

Մուսոլինիի համաձայն, Իտալիա թերակղզի մը չէ, այլ կղզի մը: Երեք կողմը ծով է, իսկ մէկ կողմը (հիւսիս) գոցուած է անանցանելի լեռներով: Հիւսիսային կողմը, գրեթէ շատ քիչ եւ կամ ոչինչ ունի ընելիք: Այսպէս է նաեւ արեւմտեան կողմը: Միայն Հարաւը եւ Արեւելքը, Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ գործ կայ Իտալիոյ համար: Պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը այս ուղղութիւնները ճշդած են Իտալիոյ համար, եւ Մուսոլինիի այս ուղղութիւնները կը ցուցնէ ներկայ եւ գալիք սերունդներուն:

Իտալիա, որ կ'ուզէ դէպի այս ուղղութիւնները մղել իր տնտեսական եւ մտաւորական գործակցութիւնը, միւս կողմէ հաւաստիքներ կուտայ իր խաղաղասիրական ձգտումներու մասին: Արդ, եթէ այս հաւաստիքները, անոր աշխարհակալական բաց եւ ծանր նպատակները չկարենան ծածկելու չափ թեթեւ եւ անիմաստ նկատուին, անտարակոյս յանցանքը այն ազգերունը չպիտի ըլլայ որոնց կացութիւնը այսպէս կը տեսնեն:

Մենք Թուրքերս, Իտալիոյ բարեկամ ըլլալով, բնականաբար տեղի չունինք ապշելու Մուսոլինիի խօսքերէն որոնք Ափրիկէի կը նային մինչեւ Բարեյուսոյ Գլուխը, եւ Ասիոյ՝ մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելքը: Միայն թէ, սերունդները զոր Տուչէն կը հանէ պատմութենէն եւ աշխարհագրութենէն, ամբողջովին կը հակասեն ներկայ շրջանի խաղաղութեան մտահոգութեանց: Ահա թէ ինչո՞ւ պէտք է կը տեսնենք քիչ մը ծանրանալու անոնց վրայ

Իտալիա եթէ ամբողջովին ապահով իսկ ըլլայ Եւրոպայի կողմէն, պէտք է հաշուի առնէ թէ միայն փափաքով գլուխ ելլելիք գործ մը չէ Ասիան եւ Ափրիկէն բռնութեամբ Իտալիոյ տիրապետութեան յանձնելու պարագան, զոր կը ներկայացնեն «գործակցութիւն» անունին տակ: Եւ հետեւաբար մոլեկերով պատրելու ելլելու չէ այդ երկու հսկայ ցամաքամասերու մարդոց ազատ խիղճերուն վրայ:

Իտալիոյ վարչապետը, որուն հետ ունինք ոչ միայն բարեկամական դաշնագիր մը, այլ եւ իրապէս բարեկամական յարաբերութիւններ, իր ճառին մէջ Ափրիկէի եւ Ասիոյ մասին խօսած առեն, անտարակոյս չէ խորհած Թուրքիոյ մասին: Մենք բնաւ հաւանական չենք գտներ այս տեսակ մտածում մը, նկատի ունենալով ոչ միայն գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնը, այլ եւ այն պարագան որ նոր Թուրքիան ի վիճակի է իր ուժով պաշտպանելու իր ազգային սահմանները եւ իրաւունքները:

Պատերազմի օրուան պայմանները ինչ ալ ըլլան, երբ խնդիրը վերաբերի երկրին ամբողջականութիւնը եւ ազգին անկախութիւնը ամենափոքր խախտումէն զերծ պահելուն, մենք վճռապէս վստահ ենք որ ոչ միայն մէկ պետութիւն, այլ ամբողջ աշխարհի թշնամութիւնն ալ եթէ մեր դէմ ելլէ, մենք պիտի կարենանք այնպիսի յաջողութեամբ մը գլուխ հանել պաշտպանութիւնը, որ բոլոր թշնամիները պարտութեան մատնուին: Այս մասին ո եւ է մտահոգութիւն չունինք:

Մուսոլինիի խօսքերը այնպիսի բաներ են որոնք կ'անցնին երկու ցամաքամասերու սահմաններէն եւ ամբողջ աշխարհի քիչ շատ խորհիլ կուտան: Ահա թէ ինչո՞ւ ուզեցինք մասամբ թարգմանը հանդիսանալ այն մեկնութեանց զոր ամբողջ աշխարհ պիտի տայ Տուչէին խօսքերուն: Կարելի չէ ուրանալ թէ այդ խօսքերը այնպիսի խօսքեր են որոնց առջեւ իրենց ականջները լայնօրէն պիտի բանան բոլոր երկիրները, խորհելով թէ անոնք հաւանաբար ուղղակի կամ անուղղակի իրենց կը վերաբերին: Խաղաղութեան պատրաստութեանց մէջ գտնուող ազգերուն պատերազմի պատրաստութեանց մասին լուր տալ՝ քիչ շատ պաղ յոգնեցք մը տպաւորութիւնը պիտի գործէ »:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՒԵԼՈՐԴ ՎՐԴՈՎՈՒՄ

« Յուսաբեր » խորին վրդովումով կ'արձանագրէ Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթին հետեւեալ ցնդաբանութիւնները.

— *« Դաշնակցութիւնը Ռուսիոյ, Թուրքիոյ եւ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ բաժնուած պատմական Հայաստանի տիրանալու եւ հոն Դաշնակցական մեծ հանրապետութիւն մը հիմնելու ծրագիրը կը մշակէ, ներկայ քաղաքական կացութենէն բոլորովին անտեղեակ »*: (Արեւ, 12 մարտ 1934):

Եւ քրքջալով Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթին հաւաքածոն, դիտել կուտայ թէ՝ « բովանդակ հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ» դալուխ նոյն « Արեւ »ն էր որ կը գրէր, 1918 յուլիս 15ի խմբագրականով.

— *« Հայաստան պէտք է ըլլայ բացարձակապէս անկախ: Անիկա պիտի ունենայ իր նախկին պատմական — աշխարհագրական սահմանները, տարբեր խօսքով՝ Ռուսահայաստան, ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆ, Թրքահայաստան եւ Կիլիկիա միացած: Հայոց ըղձացումը կը թելադրէ որ այսպէս պէտք է սահմանուի Մեծագոյն Հայաստանը եւ դէպի հոն պէտք է ձգտին մեր բոլոր ջանքերը »*:

Ինչպէս ըսի, մեր պաշտօնակիցը խորապէս վրդովուած է ռամկավար օրկանին այս գրգռիչ յերիւրանքէն, եւ կ'ազդարարէ.

— *« Բայց անկարելի է այսպէս: Անհնար է հանդուրժել, որ այս մթին մարդուկը տեւաբար թոյն ցանէ հայ ժողովուրդի շուրջ, օր մը Սուրիահայաստանի առասպելը հիւսելով, օր մը՝ Պարսկահայաստանի :*

Ուրիշ պիտի ըլլայ ուրախ կը պատմէնք յայտնել թէ՝ ո՛ր, Դաշնակցական ո՛ր գրքի, թերթի, յօդուածի եւ կամ ծրագրի մէջ կարդացած է, որ Դաշնակցութիւնը որոշած է Ռուսիոյ, Թուրքիոյ եւ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ միջեւ բաժնուած պատմական Հայաստանի հողերուն տիրանալ եւ այդ հողերուն ամբողջացումով « մեծ հանրապետութիւն » հիմնադրել:

Բաւական է այսքան սրիկայաբար խաղալ այս ժողովրդաձանձրութեան հետ:

Ուրեմն բարի եղէք պատասխանել վերի հարցումին »: (15 մարտ):

Խոնարհաբար պիտի թելադրէի Յուսաբերին՝ այս պատիւը չընծայել որ եւ է ռամկավար թերթի: Ո՛չ վրդովում, ոչ ալ հարցում:

Որովհետեւ, երկուքն ալ կայ ունին խելքի, խղճի եւ պատիւի հետ:

Եթէ այդ երեքէն մէկն ու մէկով օժտուած ըլլար ռամկավարներու մամուլը, մենք ի՞նչու պիտի ունենայինք, օրինակ, դրօշամարտ, «Մայիս 28»ի, Նոյնիսկ Ապրիլ 11ի վէճ, Դէւոնի տրք.ի խնդիր կամ «Դաշտերգնացաշ-կում »:

Տակաւին չեմ խօսիր Մագլըմեան կոչուած թշուառականին մը պժգալի արարքին, «ափաշկարա»մատնութեան մասին, որ ոչ միայն չդատապարտուեցաւ, այլեւ շատ բնական եւ տրամաբանակա՞ն հաշուեցաւ...

ՎԱՀԷ

Դատաւոր Փռէնսի սպանիչները գտնուեցա՞ն

Ապահովութեան Տեսչութիւնը երկու օրէ ի վեր գիշեր ցերեկ հարցաքննութեան կ'ենթարկէ երեք խորհրդաւոր մարդիկ, որոնց վրայ լուրջ կասկածներ կը ծանրանան: Մէկուն անունն է Կաէթոն Լուսաց, որ կը կոչուի նաեւ Պառոն: Թերթերը կ'ըսեն թէ անունին չափ շողշողուն է նաեւ անցեալը: Ժամանակին մարդ մը սպաննած է ատրճանակով: Միեւնոյն առեն եղած է բնտրական գործակալ, փոխան իրաւունք չէ'ներու: Նոյն իսկ ըսողներ կան թէ տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած է Անգլիոյ մէջ: Կը բնակի Փարիզ: Տակաւին քանի մը օր առաջ, տեսնուած է Շան զ'Էլիզէի մէկ ճաշարանին մէջ, հաշակաւոր Անճէլոյի հետ որ նմանապէս կը փնտռուի:

Իր ձերբակալութենէն քանի մը վայրկեան յետոյ ոստիկանները բանեցին երկրորդ կասկածելին, Փոլ Վանթիւռ կամ Քառպոնէ, Քորսիքացի: Այս մարդն ալ ընտրական գործակալ է եւ կը բնակի Մարսէյլ: Երկուքը զատ — զատ անհանգիստ հարցաքննութեան ենթարկուեցան առաջին օրը, կէս գիշերէն ալ անդին: Եւ ահա ոստիկանները բերին երրորդ մը, Միւլլէր, մինչ Մարսէյլէն կը հաղորդեն թէ չորրորդ մըն ալ ձերբակալուած է:

Կը կարծուի թէ առաջին կասկածելին, պարոն Լուսաց է որ հեռախօսով սուտ լուրեր տուած է Տիկին Փռէնսի եւ փարիզեան Տիժոնի գացած է այն միեւնոյն կառախումբով ուր նստած էր դատաւորը:

Այս ձերբակալութեանց վրայ, հեռախօսով Փարիզ կանչուեցան Տիժոնի ընդհ. դատախազը եւ հարցաքննիչ դատաւորը: Երկուքն ալ անմիջապէս եկան: Վերջին լուրերու համաձայն, վախ կայ որ ոստիկանութիւնը այս անգամ ալ յուսախաբութեան մատնուի:

Պ. Քիապի նոր ձախողութիւնը

Ոստիկանութեան նախորդ վերատեսուչը չորեքշաբթի օր կրկին հարցաքննուեցաւ խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին կողմէ: Ըսաւ թէ Սթավիսքին տեսած է միայն մէկ անգամ, քանի մը վայրկեանի համար եւ ի պաշտօնէ, թէ երբեք չէ ճաշած անոր հետ, ոչ ալ միասին թատրոն գացած, թէ Սթավիսքի երբեք որ եւ է նուէր չէ տուած ոստիկանական հիւանդանոցին, թէ ուղղակի կամ անուղղակի եւ որ եւ է գործի համար կապ չէ ունեցած իրեն կամ ընտանիքին հետ եւս այլն:

Իր յայտարարութեանց եզրակացութիւնն այն էր թէ՝ ոստիկանութիւնը կատարած է իր պարտականութիւնը, բայց ընդհ. դատախազութիւնը ընթացք չէ տուած: Քննիչներէն մէկը հարցուց.

— Ինչպէս կ'երեւայ, ոստիկանական տեսչութիւնը կատարած է իր պարտականութիւնը: Արդ, ձեր կարծիքով ո՞վ է Սթավիսքիի անպատիժ մնալուն պատասխանատուն:

ՔԻԱՓ.— Պայմանի խորհրդայնութիւնը կարելի էր խափանել ժամանակին, եթէ տեղական ոստիկանութիւնը, ինչպէս եւ առեւտրական եւ աշխատանքի նախարարութեանց մասնագիտական գրասենեակները եւ ընդհ. դատախազութիւնը լրիւ կատարած ըլլային իրենց պարտականութիւնը:

Քիապի պաշտպան թերթերը կ'ըսեն թէ անոր վերջին յայտարարութիւնները ջախջախիչ ամբաստանութեան տակ կը ձգեն նախորդ վարչապետ Շոթանը եւ անոր քեռայրը՝ ընդհ. դատախազ Փրէսար, որ պաշտօնանկ եղաւ:

Հետաքրքրական պարագայ մը եւս: Քննիչ մը հարցուց.

— Երբ դուք ոստիկանական տեսչութիւնը ձգեցիք պատմական պարագաներու մէջ, ըսիք.— « Հարուստ մնայ, աղքատ կ'ելլեմ »: Եթէ բարձրաստիճան պաշտօնատարները այսպէս կ'աղքատանան, ճարը խորհինք: Ի՞նչպէս կրնան աղքատանալ, իրենց պաշտօնը կատարելով:

ՔԻԱՓ.— Երբ պաշտօնատար մը միայն իր պաշտօնով կը զբաղի, կը մոռնայ անձնական գործերը: Ես ալ այսպէս կործանեցայ շնորհիւ կարգ մը սեղանաւորներու որոնք ապառութիւն կը վայելեն տակաւին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲԺ. Յ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Նախապէս կարգադրուած տեսակցութեան մը համար, կը շտապեմ ճիշդ ժամանակին ներկայանալ որոշեալ ժամադրավայրը։

Արդէն ժամադրութենէն բաւական կանուխ, մտերմական յարկի մը տակ, թաթաւուն ընտանեկան ջերմիկ մթնոլորտով եւ ընկերական սիրալիր հոգածութեամբ, կը գտնեմ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութեան երբեմնի վարչապետ, առաջին նախարար եւ Համազգային Կրթ. Հրատարակչական ընկերութեան Կեդր. Վարչութեան անդամ բժշ. Հ. Օհանջանեանը

Քաղաքավարական ձեւակերպութիւններէ յետոյ, կը նստիմ մօտիկ աթոռի մը վրայ, սեղանին գլուխը։ Վարանքով կը պարզեմ տեսակցութեանս նպատակը՝ որ է ստոյգ եւ լիակատար տեղեկութիւններ ստանալ «Համազգային» ընկերութեան կեանքին, գործին եւ առաջադրութեանց մասին։ Համեստօրէն կը ներկայացնեմ թուղթի կտոր մը, խնդրելով որ յայտնէ թէ կարելի՞ է պատասխանել ներկայացուած հարցերուն։

Ժպիտով մը կ'ընդունի թուղթի կտորը եւ աչք մը պտտցնելէ յետոյ, պատրաստակամութիւն ցոյց կուտայ սիրով պատասխանելու գրուած հարցերուն եւ առով գոհացնելու հետաքրքրութիւնս։

—Կարելի՞ է գիտնալ թէ ի՞նչ նպատակով Մարսէյլ եկած էք։

— Գլխաւորաբար Ահարոնեանի հիւանդութեան համար եկած եմ։ Եկած եմ անոր ապաքինման նպաստելու, թէեւ իբրեւ բժիշկ պէտք չկար հեռաւոր Եգիպտոսէն մինչեւ հոս գալու՝ քանի որ բժշկական կարող ուժեր անպակաս են Մարսէյլի մէջ, եւ մեր ընկերները անհրաժեշտ նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւնները չեն խնայած։ Իմ գալս միայն բարոյական արժէք ունի։ Իբր Ահարոնեանի քառասուն տարուան ընկերն ու մտերիմը՝ ես ինծի բարոյական պարտք սեպեցի այստեղ գալ, եւ ուրիշներուն հետ, անոր ապաքինման աջակցիլ, իմ կարողութեան սահմանին մէջ։

— Ի՞նչ կը մտածէք գաղութներու ապագային մասին։ Չէ՞ք կարծեր թէ մեր ինքնուրոյն գոյութիւնը վտանգուած է։ Որո՞նք են այն գլխաւոր ազդակները որոնց շնորհիւ կարելի ըլլայ մեր գոյութիւնը իբր հայ երկարաձգել

— Մեր անցեալ պատմութենէն գիտենք, որ աշխարհագրական եւ քաղաքական պատճառներով, հայ ժողովուրդը չկարենալով տոկալ քաղաքական բռնի պայմաններուն, յաճախ մեծ զանգուածներով դիմած է արտագաղթի։ Գաղթողները, մանաւանդ այն երկիրներուն մէջ որոնք մշակութապէս մեզմէ բարձր եղած են կամ հաւասար, միշտ ալ կորսուած են ինչպէս օրինակ, Մոլտավիայի, Թրանսիլվանիոյ եւ զանազան երկիրներու երբեմնի հայկական հոծ զանգուածները։ Ներկայ գաղթականութիւնները զոհերն են քաղաքական պատճառներու։ Պէտք է, այժմէն միջոցներ մտածել, պատնեշող չարիքը սահմանափակելու համար։ Այդ միջոցներէն մէկն է «Համազգայինը — դպրոցը— որ կը ձգտի հայ մանուկին կրթութիւնը ապահովել հայ լեզուով եւ հայ հոգիով, առանց երբեք անտեսելու եւրոպական լեզուներն ու կեանքի մէջ յաջողելու գործնական գիտելիքները։

— Իբրեւ « Համազգային »ի կեդր. վարչութեան անդամ, կրնա՞յիք ըսել թէ ե՞րբ հիմնուած է եւ ի՞նչ բանի կը ձգտի այս ընկերութիւնը։

— « Համազգային կրթական եւ հրատարակչական » այս ընկերութիւնը հիմնուած է 1928ին մայիս 28ի անկախութեան տօնին։ Առաջին տարին գրեթէ ամբողջութեամբ յատկացուեցաւ կազմակերպական եւ կարգ մը մանր աշխատանքներու, այլ խօսքով « Համազգային »ի ձեւաւորման։ Երկրորդ տարուան ընթացքին, 1929 թուականին արդէն հիմնուած էր Պէյրութի ճեմարանը, որ նախակրթարանական դասարանէն զատ պէտք է ունենար չորս հիմնական դասարան եւ երեք լսարան։ Երկուքը ունի արդէն եւ մէկ լսարան ալ կ'աւելնայ այս տարեշրջանին։ Որով Ճեմարանի դասընթացքները ամբողջացած կ'ըլլան եւ իր առաջին շրջանաւարտները կուտայ 1935 յունիսին։ Ճեմարանին նպատակն է պատրաստել հայ ոգիով եւ գաղափարականութեամբ օժտած անհատներ։

Ճեմարանին ծրագիրը եւրոպական մեծ վարժարաններու կրթական ծրագրին կը համապատասխանէ եւ մակարդակով ալ շատ ետ չի մնար։ Այնպէս որ, ճեմարանի շրջանաւարտները առանց դժուարութեան, նոյնիսկ առանց քննութեան տալու կրնան յետագային գոլէճ եւ լիսէ մտնել։ Սակայն, առանց ասոր ալ արդէն բաւական ուսում ստացած կ'ըլլան գրականութեան առեւտրական եւայլն գիտելիքներու մասին։

Բացի այդ, ճեմարանին նպատակն է ապագայ հայ կրթական մշակներ պատրաստել։ Արդէն իսկ, ուսանողները կ'օգնեն իրենց ուսուցիչներուն շատ մը առարկաներու մէջ, փորձի եւ վարժութեան նպատակով։

Տնօրէններն են մեր գրականութեան յայտնի դէմքերէն եւ մանկավարժ մշակներէն Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան։ Անոնցմէ զատ կան վեց մնայուն եւ հինգ - վեց այցելու ուսուցիչներ։ Ուսուցչական կազմը սերտօրէն եւ գաղափարական նուիրումով կապուած է ճեմարանին, եւ յաճախ շատ մեծ զոհողութիւններ կ'ընէ։ Վարչութիւնը յաճախ չի կրնար անոնց ամսաթոշակները վճարել, սակայն գործը երբեք չի կաղար։

— Որո՞նք կը կազմեն ճեմարանի դրամական եկամուտները։ Պիւտճէ՞ն։

— Եկամուտները կը կազմեն անդամատուրք, նուէրներ, օրացոյց եւ քարտերէ գոյացած գումարներ, աշակերտներու թոշակներէն եղած մուտքեր եւայլն։ Պիւտճէն կը հասնի 9 — 10ը հազար սուրիական ոսկիի, 180 — 200 հազար ֆրանք։

Աշակերտութիւնը կը վճարէ ի հաշիւ թոշակներու այս գումարի մօտաւորապէս կէսէն քիչ մը աւելի։ Մնացեալը պիտի հայթայթէ « Համազգային »ի կեդրոնական վարչութիւնը եւ իր մասնախումբերը։ Ամերիկահայ Կարմիր Խաչը, իբր ուսման վարձ 25 ցերեկեայ եւ հինգ գիշերօթիկ աշակերտներու կուտայ տարեկան (2000) երկու հազար տոլար։ Այս գումարը թէեւ կը տրուի իբր Կարմիր Խաչի սաներուն (թիւով 30) ուսման վարձ, սակայն շատ մեծ նպաստ մըն է ճեմարանի եկամուտը հաւասարակշռելու տեսակէտէն։ Այս գումարը եւս կը մտնէ վերոյիշեալ 180 — 200 հազարի գումարին մէջ։ Տոլարի անկման հետեւանքով այս խիստ կարեւոր գումարը իր արժէքի մօտաւորապէս հարիւրին 30 — 40ը կորսնցուցած է։ Որով Կեդր. Վարչութիւնը հարկադրուած պիտի ըլլայ ինքը ճարել իր մասնախումբերու միջոցաւ, քանի որ Ճեմարանը չի կրնար ձրի սաներ ընդունիլ։

— Ի՞նչ է աշակերտներու թիւը ներկայիս, եւ ի՞նչ կը վճարեն տարեկան։

— Ճեմարանի ուսանողներու թիւը այժմ կը հասնի 90ի, որոնց 30 — 35ը աղջիկ, իսկ մնացեալը՝ 55 մանչեր են։ Իւրաքանչիւրը, իբր ուսման տարեվարձ կը վճարէ գիշերօթիկ՝ 40 (քառասուն) ոսկի հնչուն, ցերեկեայ՝ 8 ոսկի հնչուն։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան աղջիկ տղայ խառն, ինչ որ բարոյական տեսակէտով դրական մեծ օգուտ ունի։ Դպրոցին տնօրէններն են Ն. Աղբալեան եւ Լեւոն Շանթ։ Ուսուցչական կազմը եւս օժտուած է կարող ուժերով։

— Բացի Պէյրութի Ճեմարանէն, ուրիշ ի՞նչ ձեռնարկներ կատարած է Համազգայինը։

— Ճեմարանէն զատ հրատարակած ենք 5—6 տարիներու համար «Հայրենի աշխարհ» դասագիրքը եւ Լեւոն Շանթի հեղինակութեամբ՝ « Հայ լեզուի քերականութիւնը»։ Ասոնցմէ զատ դրոշմանկարներ ազգային կարեւոր դէմքերու պատկերներով. տարածուած բոլոր գաղութներու մէջ, ճեմարանի շէնքի եւ աշակերտութեան «քարտ փոսթալներ», ինչպէս նաեւ գեղեցիկ օրացոյց մը՝ զարդարուած Արարատի ու կարեւոր գործիչներու նկարներով։ Մուսուլի շրջանին մէջ, « Համազգային »ի աջակցութեամբ հիմնուած է նախնական դպրոց մը, որ կրնայ օրհնութիւն նկատուիլ այդ շրջանին համար։

— Ժողովուրդի վերաբերումը ի՞նչպէս է « Համազգային »ի հանդէպ։ Քանի՞ մասնաճիւղեր ունիք հայ գաղթաշխարհի մէջ։

— Ժողովուրդը ամէն տեղ ալ ջերմ համակրութիւն ցոյց կուտայ Համազգայինի եւ անոր ձեռնարկներուն հանդէպ, տեսնելով անոր մէջ անկուսակցականօրէն հայ ժողովուրդի լուսաւորութեան եւ հայ մշակոյթին նուիրուած մեծագոյն ազդակը։ Այդ համակրանքին կարելի է վերագրել այն անունն ու վերելքը զոր Համազգայինը կ'արձանագրէ հետզհետէ՝ զանազան գաղութներու մէջ։ Ներկայիս արդէն մասնաճիւղեր գոյութիւն ունին՝ Եգիպտոսի մէջ՝ Գահիրէ, Աղեքսանդրիա եւ Սուտան։ Պաղեստինի մէջ՝ Երուսաղէմ, Եաֆա եւ Հայֆա։ Սուրիա եւ Լիբանան՝ Պէյրութ, Հալէպ, Դամասկոս, Լաթաքիա եւայլն։ Իտալիոյ մէջ՝ Միլանօ։ Իրաքի մէջ՝ Պաղտատ։ Պարսկաստանի մէջ՝ Թաւրիզ։ Ֆրանսայի մէջ՝ Մարսէյլ, Վիէն Տէզին, Լիոն, Փարիզ եւ Ռըբէյ։

— Ի՞նչ տպաւորութիւն ունիք Ֆրանսայի մասնաճիւղերու եւ մասնաւորաբար Մարսէյլի մասին։ Որ եւ է դրամական օժանդակութիւն եղած է այս շրջաններէն.

— Տպաւորութիւններս շատ լաւ են։ Գալով Մարսէյլիոյ՝ կը յուսամ թէ ժամանակի ընթացքին Համազգայինի ամէնէն ուժեղ մասնաճիւղերէն մէկը պիտի ըլլայ։ Մինչեւ հիմա դրամական օժանդակութիւն եղած է Ռըբէյէն, Փարիզէն, Վիէնէն եւ Մարսէյլէն՝ փետրուար 11ի Ահարոնեանի բանախօսութենէն գոյացած զուտ հասոյթը ամբողջութեամբ

— Երկար պիտի մնա՞ք Մարսէյլի մէջ։ Չէ՞ք փափաքիր աջակցիլ Համազգայինի ուժեղացման։

— Մարսէյլի մէջ կը մնամ տակաւին մէկ երկու շաբաթ եւ ի հարկէ պատրաստ եմ սիրով աջակցելու Համազգայինի զօրացման աշխատանքին։

— Իսկ բժիշկ ի՞նչ է ձեր կարծիքը Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակի մասին։

— Ահարոնեանի վիճակը ծանր է։ Երկարատեւ եւ ծեծածուխ խնամքներու կը կարօտի։ Թէեւ բուն վտանգը անցած է, սակայն աջ կողմի անշարժութիւնը եւ լեզուի մունջ վիճակը կը տեւէ։ Գիտակցութիւնը պարբերաբար կուգայ եւ կ'երթայ։ Երեսի անդամալուծութիւնը ներկայիս անհետացած է։ Ընդհանուր վիճակը կայուն է։ Վեց — եօթը ամիսէն թերեւս կարենայ խօսիլ եւ շարժիլ, բայց երբեք աշխատիլ։ Պէտք է ապահովել տառապանքի մեծածուն եւ տաղանդաւոր երգչին հանգիստ կեանք։ Մարսէյլի հայ աշխատաւորութեան խնամքը ամէն գնահատումէ վեր է, կը մնայ որ հայ գաղութները եւս աշխատին Մարսէյլի նմանիլ եւ անոր հաւասարիլ »։

Պարտականութիւնս լրացած համարելով՝ հրաժեշտ կ'առնեմ ընկ. Հ. Օհանջանեանէն, հետաքրքրութիւնս կատարելապէս գոհացուցած։ Խորհրդածութիւնը կը թողում հայ ժողովուրդի գիտակից եւ մեր ապագային նախանձախնդիր անհատներուն որ իրենց գործնական աջակցութիւնը տրամադրելով եւ անդամագրուելով Համազգայինին, ջանան ծաւալուն պահել այն մշտավառ կայծը որ Հայոց Մշակոյթ կը կոչուի։

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ԽՄԲ.— Թուրքիայ կրթական գործավարը շարունակելով իր դասախօսութիւնը՝ թրքական յեղափոխութեան մասին, մարտ 22ին խօսեցաւ Լոնտոնի խորհրդաժողովի մասին։ Ահաւասիկ ամփոփումը դասախօսութեան, որ նոյնպէս կապ ունի հայկական հարցին հետ.—

1921 յունուար 27ին, ըսաւ գործավարը, նոյն տարին եպարքոս Թէվֆիք փաշա Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի հեռագիր մը ղրկեց ուր կ'ըսէր.—Համաձայնական պետութիւնները Լոնտոնի մէջ խորհրդաժողով մը գումարելու որոշում տուին եւ Օսմ. պետութիւնն ալ հրաւիրեցին։ Միայն թէ պայման դրուած է որ Օսմ. պետութեան պատուիրակներուն մէջ գտնուին նաեւ Էնկիւրիի ներկայացուցիչները

Այս հրաւէրը Պոլսոյ կառավարութեան մեծ առիթ մըն էր մեր թշնամիներուն բռնելու համար թէ երկրին իրական ուժն ու կառավարութիւնը Էնկիւրի կը գտնուի։ Հակառակ այս մասին կատարուած երկար թղթակցութեանց, Պոլսոյ կառավարութիւնը պնդեց եւ իր անունով ալ պատուիրակներ ղրկեց։ Էնկիւրի չէր կրնար Պոլսոյ ենթակայ պատուիրակներ ղրկել, ուստի իր ներկայացուցիչները Հռոմ ղրկեց, պայման դնելով որ անկէ անկախաբար Լոնտոն կանչուին։

Լոնտոն ղրկուած մարմինը շատ բազմանդամ էր ու նախագահն էր արտաքին գործավար Պէքիր Սամի պէյ որ ամէն պատասխանատուութիւն վրան առած էր։ Լոնտոնի խորհրդաժողովը մեծ առիթ մըն էր մեզի փրոփականտի համար, որովհետեւ յայտնի էր որ Ազգային Ուխտը չէր ընդունուած համաձայնական պետութիւններէն։

Թէվֆիք փաշա Էնկիւրիի պատուիրակները հրաւիրելու միջոցին ըսած էր թէ «գոյութիւն ունեցող դաշնագիրը (Սեվրը) վերջին դէպքերու հետեւանքով կարգ մը անհրաժեշտ փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուի»։ Ուստի, մեր պատուիրակներուն միակ պարտականութիւնը պիտի ըլլար այս կարեւոր ժողովի միջոցին ամէն առթիւ կրկնել թէ Թուրքին ուզածը իր ազգային սահմաններուն մէջ բացարձակ անկախութիւն է եւ թէ մինչեւ այս իրաւունքին ստացումը պիտի պատերազմինք։

Մեր այս պնդումներէն Լոյտ Ճորճ եւ միւս թշնամիները պիտի բարկանային, բայց քանի որ արդէն համաձայնութիւն չպիտի գոյանար, ի՞նչ կ'ելլէր Լոյտ Ճորճի բարկութենէն։ Լոնտոնի խորհրդաժողովը մեծ բեմ մըն էր. բազմաթիւ լրագրողներ եւ քաղաքագէտներ կային որ խաղաղութիւն կ'ուզէին. անոնք իրենց երկիրներուն հանրային կարծիքը պիտի վարէին Թուրքին պահանջներուն արդար ըլլալը յայտարարելով։

Մուսթաֆա Քէմալ այս մարմնի ղրկած մարդոց այս հրահանգը տուաւ։ Եւ սակայն, Լոնտոնի խորհրդաժողովին այս առիթը փախցուցինք եւ Պէքիր Սամի պէյ, ընդհակառակն, կարգ մը անիմաստ պայմանագրութիւններ կնքեց Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ։

Անգլիոյ հետ կնքուած պայմանագրութեան համաձայն, Էնկիւրի իր մօտ գտնուած բոլոր անգլիացի գերիները պիտի արձակէր, իսկ փոխարէն Անգլիացիները մաս մը միայն պիտի արձակէին, իրենց մօտ պահելով Սուլթանի կառավարութեան դէմ ըմբոստացող եւ հայկական դէպքերուն պատասխանատու նկատուած անձերը։ Բնական է որ այս պայմանագրութիւնը չընդունուեցաւ եւ յետոյ գերիները ազատ ձգուեցան երկու կողմի հաւասար պայմաններով։ Ֆրանսացիներու, Իտալացիներու հետ կնքուած պայմանագրութիւններն ալ մերժուեցան, որովհետեւ անոնք իրենց գրաւած շրջաններուն մէջ կարգ մը պայմաններ կ'առաջարկէին, որոնք ըստ էութեան Սեվրի դաշնագրէն տարբերութիւն չունէին։ Իսկ բնական է որ Էնկիւրի չէր կրնար ազգային ուխտէն դուրս եւ անոր դէմ որ եւ է պայման ընդունիլ

Գալով գոյութիւն ունեցող դաշնագրին «վերջին դէպքերուն» պատճառով կրելիք փոփոխութեանց, այս դէպքերը Հայաստանի պահանջներուն շուրջ էին, որովհետեւ Հայաստանի խնդիրը պատերազմով լուծուած էր արդէն, եւ հետեւաբար ինքնին գոյութիւն չէր կրնար ունենալ։

Լոնտոնի խորհրդաժողովը փետր. 23էն մինչեւ մարտ 12ի իրիկունը տեւեց։ Թուրք եւ Հելլէն պատուիրակներուն հաղորդուեցան համաձայնութեան պայմանները, թելադրելով որ երթան համոզեն իրենց կառավարութիւնները»։

Հելլէն պահանջներն ու Կոստանդինեան Յունաստանի պատուիրակութեան ընթացքը մանրամասն բացատրեց դասախօսը, Անատոլուի արշաւանքին շուրջ կարեւոր ու այն ատեն գաղտնի պահուած փաստաթուղթեր կարդալով։ Յոյն պատուիրակներուն մասնակցութեամբ կատարուած ժողովի մը ատենագրութիւնը կարդաց, ուր կ'երեւէր թէ ինչպէս Ֆրանսայի պատուիրակը Գ. Գուրօն եւ մանաւանդ զին. պատուիրակները՝ զօր. Կուրօ եւ գնդապետ Ժորժ կ'ըսէին թէ Անատոլուն գրաւելու համար մեծ բանակ մը պէտք էր, ինչպէս յայտնած է մարաջախտ Ֆոշ, եւ թէ Յունաստանի ուժերէն վեր է այս գրաւումը։ Հելլէն պատուիրակը՝ Յունաստանի վարչապետն ու զօր. Սարրիանիս, ամէն կերպով կը պնդէին թէ իրենք իբր աւելի լաւ կը ճանչնան Թուրքերը եւ թէ Յունաստանի ուժը բաւարար է յաղթանակը տանելու։ Լոյտ Ճորճ ուժ կուտար Հելլէններուն, եւ ինչպէս կ'երեւի ուրիշ փաստերով եւ Անատոլուի աղէտին առթիւ Յունաստանի պատերազմ. ատեանին առջեւ վկաներու յայտարարութենէն, Անգլիա կը դրդէր Յունաստանը որ կռիւը շարունակէ եւ նոր ու նպաստաւոր պայմաններ ստեղծէ հաշտութեան հիմերը փոխելու համար։ Եւ իրաւ ալ, դեռ պատուիրակները իրենց տեղերը չհասած իսկ, յաղթական մեծ յարձակումը սկսաւ։

Այս հաշտութեան պայմանները, ըսաւ գործավարը, Իզմիրի սանճագը Թուրքերուն կը վերադարձնէին, բայց քաղաքին մէջ Հելլէն զինուորներ միւս տեղերն ալ խառն ոստիկան զինուորներ պիտի գտնուէին։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը քրիստոնեայ կուսակալ մը պիտի նշանակէր։ Թրակիոյ մասին ոչ մէկ խօսք. այդ տեղին համար Սեվրի պայմանը ի զօրու կը մնար։ Այս առաջարկները թէեւ Յունաստանի կորուստ կը պատրաստէին, բայց մեզի ալ ոչ մէկ շահ կուտային.

Պէքիր Սամի պէյ վերադարձին այլ եւս չկրցաւ արտաքին գործավար մնալ։ Կ'ըսէր թէ համաձայնական պետութիւնները պատրաստակամ են Ազգային Ուխտը ընդունելու, եւ թէ իր կնքած պայմանագրութիւնները բնական կապեր են, յետոյ պիտի սրբագրուին։ Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի կողմէ նամակ մը յանձնուեցաւ իրեն որ կ'ըսէր թէ քանի որ այդպէս է, թող Եւրոպա երթայ, շփումներ կատարէ եւ երբ յայտնեն թէ Ազգային Ուխտը կ'ընդունին, իմաց տայ։

Հիքմէթ պէյ յիշեց այն մտահոգիչ մթնոլորտը որ առաջ եկաւ Էնկիւրիի մէջ, Լոնտոնի խորհրդաժողովէն յետոյ։ Շատեր ու կարգ մը ընկերներ ալ թուլցան եւ առաջարկները ընդունելու հակամիտութիւն ցոյց տուին։ Այս ուղղութեամբ կատարուած քարոզութիւնը բաւական վտանգ առաջ բերած էր, բայց Մուսթաֆա Քէմալ իր մեծ վարչագիտութեամբ այս վնասակար մթնոլորտը փարատեց Ին Էօնիւի երկրորդ յաղթանակն ալ նպաստեց ասոր։

** Գործավարը իր դասախօսութեանց ընթացքին հետեւեալ երկու յատկանշական դէպքերը պատմեց.

Նէմրութ Մուսթաֆայի պատերազմական ատեանը կը շարունակէր Պոլսոյ մէջ կախել Թուրքերը։ Էնկիւրիի կառավարութիւնը ստիպուեցաւ զեկոյցով մը յայտարարել թէ որ եւ է պատճառաւ կախուած Թուրքի մը փոխարէն՝ անոնց գերիներէն մէկը պիտի կախուի։ Ասոր վրայ դադրեցան մահապատիժները։

Երկրորդ կարեւոր դէպքն է՝ Մուսթաֆա Սաղըր անուն Հնդիկի մը լրտեսութիւնը։ Այս մարդը հազիւ Էնկիւրի հասած էր, երբ Մուսթաֆա Քէմալ հասկցաւ թէ ան լրտես մըն է։ Այդ մարդը որպէս թէ եկած էր Հնդիկ Իսլամներուն օգնութիւնը բերելու եւ կ'ըսէր Կալի փաշային.

— Հնդիկ Իսլամները կը պանծացնեն ձեր պայքարը. բայց եթէ յաղթուիք, չեն ուզեր որ դէշ կացութեան մը մատնուիք։ Ասոր համար Իտալիոյ մէջ բնակավայր մը եւ մեծաքանակ գումար մը ձեր տրամադրութեան տակ կը դրուին։

Այս մարդը յարցանքի վրայ բռնուեցաւ եւ կախուեցաւ։ Կախուելէն մէկ օր առաջ, Անգլիոյ արտաքին նախարար Լորտ Քըրզըն եւ Աղա Խան մէկ մէկ հեռագիր ղրկեցին Էնկիւրի։ Աղա Խան ինքզինք կը ներկայացնէր իբրեւ Հնդիկ Իսլամներուն պետը, մինչդեռ որ եւ է կապ չունէր անոնց հետ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

օօօօ

Շաբաթ օր Կլասկոյէն 50 քիլոմէթր հեռու, Քլայտի ծոցին վրայ գտնուող Էյրիի ձիարշաւարանին մէջ տեղի ունեցաւ «քրոս - քընթրի» տարեկան միջազգային վազքը, որ իրաւ է թէ ֆութպոլի միջազգային մրցման մը չափ հետաքրքրութիւն չի ստեղծեր, սակայն աթլէթիզմի սիրահարներուն համար կարեւոր դէպք մըն է։ Ըսած են թէ «քրոս - քընթրի» (արգելարշաւ) ձմեռնային վազք մըն է, զոր կը կատարեն անտառներուն մէջ, դաշտերուն կամ պտըրակներուն մէջէն, մէկ խօսքով անհարթ գետիններու վրայ։ Եթէ մրցումները տեղի կ'ունենան երբեմն ձիարշաւարաններու մէջ, պատճառը պարզ է, հանդիսատեսներէն մուտք գանձել — ինչ որ կարելի չէ բաց անտառին մէջ։

Շաբաթ օր, մրցումին կազմակերպիչ Սկովտիացիները վերոյիշեալ մրցավայրին մէջ 9 մղոնի վրայ շատ բարդ եւ դժուարին ճամբայ մը գտած էին, ուր անգլիացի մարզիկներն էին որ մեծ գերազանցութիւն մը ցոյց տուին իրենց բոլոր հակառակորդներուն վրայ, շահելով չորս առաջին տեղերը։ Իրենց հինգերորդ մարզիկը՝ տասներորդ, իսկ վեցերորդ մրցորդն ալ՝ տասնըչորսերորդ եկան։ Անգլիական դասաւորման մէջ անոնք կը չահին նոյնպէս առաջնութիւնը, քանի 1, 2, 3, 4, 10, 14 թիւերը կուտան ... կէտ, մինչ Ֆրանսան որ յաջորդաբար երկրորդ եկաւ, ունեցաւ 102ի հաւ... գումար մը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Անգլիացիներու գերակշռութիւնը ... քան ուշագրաւ էր։ Ֆրանսացիներու լաւագոյնը՝ Լըկօրթէօր եղաւ ... լով հինգերորդ, Պուլայզա՝ Ալճերիացի զինուոր մը — որ յայտնութիւն եղաւ Անկէնի մէջ տեղի ունեցած Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումին ... րուն մէջ— հասաւ եօթներորդ, վեց... րորդ Ֆրանսացին՝ երեսուներկու... րորդ էր. Խմբական դասաւորման մէջ Սկովտիա երրորդ է 105 կէտով, յետոյ կուգան՝ Պելճիքա, Ուէլս, Իրլանտա։

Սոյն վազքերուն առաջինը տեղի ունեցաւ 1903ին։ Մինչեւ 1921 Անգլիա շարունակաբար առաջին եղաւ խմբական դասաւորման մէջ, իսկ 9 ան... առաջ Ֆրանսացիներու մեծ մարզիկ... ժան Պուէն երեք անգամ յաջորդաբար առաջնութիւն կը շահէր, անհատապէս։ Ֆրանսա իր առաջին յաղթանակը շահեցաւ 1922ին, զոր վերանորոգեց 1923ին, 6ին, 7ին, 8ին եւ վերջին անգամ 1929ին։ Հինգ տարի է ի վեր Անգլիա է որ շարունակաբար առաջին կ'ելլէ ուրեմն. իսկ անցեալ տարի Ֆրանսան երրորդ եկած էր ... յառաջիկայ տարի կազմակերպելու կարգը Ֆրանսայինը ըլլալով, արգելարշաւի միջազգային վազքը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի մէջ։

** Կիրակի օր Քոլոմպի մարզարանին մէջ երեսուն հազարէ աւելի հանդիսատեսներու ներկայութեամբ Չե... ֆութպոլի ազգային խումբը 2... յաղթեց Ֆրանսայի համանուն խումբին։ Այսպէս, երկու շաբթուան մէջ Ֆրանսացիները երկու պարտութիւն կրեցին — Զուիցերիայէն 0-1ով եւ Չե... խականէն 1-2ով։

Ֆրանսացի խաղացողները շատ ... առիթներ ձեռքէ փախցուցին, եւ Չեխերը իրենց երկրորդ նշանակէտը շահեցան մրցումին վերջին վայրկեաններուն միայն։ Ուրեմն այս արդիւնքէն գոհ չեն Ֆրանսացիները, որովհետեւ պարտուեցան, Չեխերը՝ որովհետեւ դժուարաւ ձեռք բերին յաղթանակը, զոր իրենց բարձր արհեստագիտութիւնը շատ աւելի դիւրութեամբ պէտք էր ապահովէր։ Գիտենք թէ Չեխերը ֆութպոլի սքանչելի վարպետներ են, բայց այլ բան է գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ունենալը, եւ ուրիշ բան մրցում շահիլը։ Չեխերը շատ մը մրցումներ կորսնցուցած են իրենց խաղալու կերպին գեղեցկութեան պատճառաւ։ Ասիկա քիչ մը հակասական կ'երեւի, բայց այդպէս է։ Կիրակի օրուան մրցումը երկու ազգային խումբերուն միջեւ հինգերորդն էր։ Նախորդներն ալ, ինչպէս այս անգամուանը, վերջացած էին Չեխական յաղթանակով մը։ Իբր յառաջիկայ միջազգային ախոյեանութեան մասնակցող խումբերէն մէկն, Չեխոսլովաքիա — ինչպէս եւ Ֆրանսա — այժմ չի գրաւեր շատ մեծ ուշադրութիւն մը։ Այդ գիտնալով է որ կիրակի օր Չեխերը քանի մը երիտասարդ ուժեր փորձեցին, որոնցմէ քիչերը գոհացուցիչ երեւցան։ Ինչպէս Ֆրանսական խումբի մերջապահ Վաս, Արաստ, որ իր առաջին միջազգային խաղին առթիւ շատ ... կ'երեւէր։ Իսկ երկու տարիէ ի վեր Ֆրանս. խումբի կեդրոնի յառաջապահը՝ ... քօլա ալ յոգնած երեւցաւ.

Կիրակի օր «Աշխարհի Բաժակի» խաղերուն համար իբր նախապատրաստական մրցում Իտալիոյ ազգային խումբը Միլանոյի մէջ 4-0ով դիւրութեամբ յաղթեց Յունաստանի, որու խումբին կազմը անծանօթ կը մնայ։ Իսկ Սոֆիայի մէջ ... մութեան մը ներկայութեամբ ... գարիա յաղթեց Պուլկարիոյ 4-1ով. Այս վերջինը դեռ պիտի ընդունի ... տրիոյ ... խումբին այցելութիւնը։ Աւստրիա իր կողմէն կիրակի օր Ժընեւի մէջ պարտութեան մատնեց Զուիցերիան 3-2ով։

** Ռըկպիի միջազգային մրցում մը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Հանովրի մէջ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ ազգային խումբերուն միջեւ, որ վերջացաւ Ֆրանսացիներու 9 կէտի դէմ ... կէտի դժուարին յաղթութեամբ ... պէս յայտնի է, Ռըկպին ալ անգլիական արտածութիւն մըն է, Ֆրանսայի մէջ մեծ ընդունելութեան արժանացած։ Երեք տարի է որ Բրիտանացիները կը մերժեն մրցիլ Ֆրանսացիներուն դէմ, առարկելով թէ Ֆրանսայի մէջ այդ խաղը շատ մը չարաշահութեանց դուռ բացած է. ամէն տարի Ֆրանսա երեք մրցում կը կատարէր իր բրիտանական հակառակորդներուն հետ ... մա որ անոնք վերապահ են, Ֆրանսա միայն մէկ մրցում ունի տարին.

ալ Գերմանիոյ դէմ, որ բըկըլի մէջ նորահաս մը կը սեպուի։ Այսուհանդերձ Ֆրանսացիները դժուարութեամբ ձեռք բերած են իրենց յաղթանակը, որովհետեւ Գերմանները լեն յամառութեամբ աշխատանքի լծուած են եւ կ'ուզեն յաւաջդիմել ցայտնի ըլլալով իրենց իբր մարդիկ անցած մեծ կարողութիւնը հաւկած չկայ թէ անոնք օր մը պիտի յաջողին տապալել Ֆրանսացիները, որոնք բոկային կը խաղան քառասուն տարիէ ի վեր։

Ժ. Ե.

Գէորգ Գազազեան

○○○○○

Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, շնորհիւ իր ժրաջան եւ անձնուէր գործունէութեան կարողացել է իր դրօշակի շուրջը համախմբել մտաւորականութեան եւ աշխատաւորութեան լաւագոյն տարրերը։

Այս տարրերից մի մասը կուսակցական գործօն անդամներ են, իսկ մեծ մասը, որ խառնուածքի բերումով կուսակցական չեն կարող լինել, բոլորուած են մեր դրօշակի շուրջը, որպէս համակիրներ, ուղեկիցներ։ Անոնք իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ շատ կարեւոր դեր են կատարում մեր պայքարների մէջ։

Այս տարրերի գործօն աջակցութեամբ է, որ մեր կուսակցութիւնը յաջողել է բազմաթիւ յեղափոխական գործեր կատարել։

Ահա այս տեսակ համակիրներից մէկն էր Ախալցխացի Գէորգ Գազազեանը, որ շուտից ապրել բոլշեւիկեան լծի տակ եւ 1920 թիւի վերջին ընտանիքով անցաւ Պոլիս, Պուլկարիա եւ նկատ հաստատուեցաւ Փարիզի հայաբնակ Նշանաւոր Օթէլ տիւ Սենատի մէջ, որտեղ մի ժամանակ 70ի չափ հայ ընտանիքներ էին ապրում, կազմելով մի ուրոյն համայնք։

Հիւրասէր էր Գազազեան ընտանիքը, մանաւանդ կիրակի եւ տօն օրերին, հայկական երգով, նուագով եւ պարով։ Մասնակցած են մեր հանդիսութիւններին, հանդէսներին եւ խնջոյքներին։

Ահա այս պատուական ընտանիքի հայրը՝ Գէորգ Գազազեանը, որ «Յառաջ»ի մշտատեւ ընթերցողներից մէկն էր եւ մեր ազգային կեանքի ուշադիր հետեւողներից, մօտ տասը տարիներ աշխատելով Փարիզի փոշոտ գործարաններից մէկի մէջ, վարակուեց հիւծախտով։ Իր համեստ ուժերը ներածին չափով մօտ երկու տարի մաքառեց այս դաժան հիւանդութեան դէմ, խնամուելով տեղական հիւանդանոցներում եւ բուժարաններում, բայց սարսափնար հիւծուելով, մարտ 15ին փչեց իր վերջին շունչը։

Ցուղարկաւորութեան ներկայ էին բազմաթիւ հայրենակիցներ եւ իր գաւակների Ֆրանսացի վարժուհիներն ու ընկերուհիները։ Մարմինը ամփոփուեց Թիէի գերեզմանատունը, ուր ի թիւս շատ մը հայրենակիցների, հանգչում է նաեւ մեր անմոռանալի ընկեր Օհան Կարօն։

Իր մահով կորցրինք մի անկեղծ հայրենասէր եւ ազնիւ հայրենակից։

Հանգիստ իր տանջուած մարմնին։

ԲԵՆՈ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆԲ.— Անգործութիւնը միեւնոյն չափով կը շարունակուի։ Վերջերս հիներուն վրայ քանի մը հոգի եւս աւելցան Քիլիլի Սիթրոէնէն եւ Տըլաժէն։ Անոնք որ կը բնակին Անիէռ, իսկոյն նպաստի արժանացուեցան, իսկ Պուա Քոլոնպ գաղթավայր բացարձակ կը մերժէ նպաստ տալ Հայերու։ Տարօրինակ է որ նպաստի գրասենեակին վարիչը ամէն ազգի աշխատաւորներու կը վճարէ, եւ միայն Հայերը զրկած է։ Դիմում, աղաչանք, միջնորդութիւն,—անօգուտ։ Մեր յանցանքն ալ չենք։ Միայն գգում չունինք կը պատասխանէ։ Հազար անգամ պէտք է շնորհակալ ըլլան Անիէռ բնակող Հայերը։ Այս շրջանին դրամանիակը երեք տարիէ աւելի է որ նպաստը կը շարունակէ թէ հին անգործներուն եւ թէ նորեկներուն։ Մեր խորին շնորհակալութիւնը Անիէռի գործազրկութեան սնտուկի բոլոր պաշտօնեաներուն։

Տագնապը ամէնէն աւելի ազդած է ինքնաշարժի գործարաններուն վրայ։ Օրինակ Տրլաժ գործարանը որ 1927ին մինչեւ 3500 գործաւոր ունէր, ներկայիս 800 գործաւոր հազիւ ունի։ Բանուորներու մեծ մասը Ռուսեր էին, իսկ Հայերը 30 հոգի հազիւ կային։ Ներկայիս կը գործեն միայն չորս Հայեր. Քիլիլի Սիթրոէնը որ մօտ 8000 բանուոր ունէր 1928ին, ներկայիս հազիւ 4000 կը հաշուէ, որոնց միայն տասը Հայ։ Շէնար Վոլթերի գործարանը որ ունէր 6000 հոգի, ներկայիս ունի 3000 (միայն երեքը Հայ)։ Բացի ինչ-ինչ չարժէ ճիւղերէն ու գործարաններէն, միւս տեղերը քիչ գործաւոր արձակած են։ Անիէռի գուլպայի գործարանին մէջ կան բաւական Հայուհիներ։ Նաեւ եկեղեցական գործիքներու փոքր գործարան մը կը բանեցնէ բաւական թիւով Հայուհիներ։

Անգործները ընդհանրապէս իրենց ժամանակը կը յատկացնեն տնական գործերու, երբեմն ալ «Արարատ» սրճարանին մէջ։ Բարեբախտաբար մեր շրջանը վարակուած չէ ախտամարով, որ ընտանիքներ կը փճացնէ ամէն տեղ։

⁂ Այս առթիւ քանի մը տեղեկութիւններ ալ ազգային կեանքի մասին։

Մեր շրջանին մէջ եւս կը գործեն քաղաքական զանազան հոսանքներ, միշտ խուսափելով նիրքին վէճերէ կամ ընդհարումներէ։ Մինչեւ այսօր որ եւ է անախորժ դէպք պատահած չէ ոչ հանդէսներու, ոչ ալ բանախօսութեանց առթիւ։ Թող ուրիշ արուարձաններ օրինակ առնեն։ «Արարատ» սրճարանը ամէն տեսակ թերթ կը ծախէ, բայց ամէնէն շատ կը սպառի «Յառաջ»ը։ Գալով Հայր. Միութեանց, ամէնէն զօրաւորն է Բիւթանիոյ Միութիւնը։ Կայ նաեւ Խօտէմիշի Միութիւնը, իսկ անհատ անդամներ ունին Սողկաթի, Սալնոյ Ջորի ու Շապին - Գարահիսարի Միութիւնները։ Կրթական գործը կը ղեկավարէ Բարեգործականը։ Մէկ խօսքով, 350 ընտանիքէ բաղկացած Անիէռ - Պուա Քոլոնպի հայութիւնը շատ համերաշխ է։ Վերջերս Լիոնէն եկած էր Վարդան քահանան, Ժամուրի մը համար հանգանակութիւն կատարելու։ Կրնամ ըսել թէ հարիւրին 90ը մասնակցեցաւ հինգ - տասը ֆրանքով։

Յակոբ Ադամեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հեղեղին դէմ

»»»·«««

Եզանակը բաւականին տաքցած է Հայաստանի մէջ, այնպէս որ ձիւնհալքի այս օրերուն պաշտօնական իշխանութիւնները մտահոգութիւն կը յայտնեն գետերու յորդումին մասին։

Հեղեղներու դէմ պայքարի արտակարգ յանձնախումբը հրահանգ տըւած է շարժման մէջ դնել երիտասարդութիւնը, միջոցներ ձեռք առնել վտարքուն գետերու մասին, հեռագրով կեդրոնին լուր տալ ջուրի մակերեսին բարձրացման եւ ձիւնհալքի առատանին մասին։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ռուսերէն լեզուով վերջերս լոյս տեսաւ Սեւան - Զանգի ջրաելեկտրակայանները հանգոյցը գիրքը, որուն հեղինակն է ճարտարապետ Ռ. Ա. Մէյեր։ Այս գիրքին նպատակն է ծանօթացնել Սեւան - Զանգի ջրաելեկտրակայաններու հոյակապ ծրագիրը, տնտեսական կարեւորութիւնը, եւն.։ Գիրքին մէջ գրուած են քարտէսներ, նկարներ, վիճակագրական տախտակներ։

Շուտով կը հրատարակուի այս գործին հայերէն թարգմանութիւնը։

⁂ Մեյքոնեան հիմնադրամի յանձնախումբը լոյս ընծայեց ճարտարապետ Բունիաթեանի մենագրութիւնը, ԳԱՌՆԻ, նուիրուած Գառնիի աւերակներուն մասին։ Տպագրութիւնը շքեղ է, ունի բազմաթիւ նկարներ եւ ծանօթութեանց բաժին, հայերէն եւ ռուսերէն լեզուով։ Ունի նաեւ վերջաբան մը ֆրանսերէն լեզուով։

Այս գործը արդիւնքն է հեղինակին երկար տարիներու աշխատանքին։ Բունիաթեան մանրամասն ուսումնասիրած է Գառնիի ամրոցին ու տաճարին աւերակները։ Հեղինակը կը գրէ, որ յուշարձաններու եւ մակագրութիւններու ապագայ ուսումնասիրութիւնն աւերակներու շրջանին մէջ, ընդարձակ նիւթ կը հայթայթէ հայկական ճարտարապետական արուեստի զանազան շրջաններու վերլուծման համար։

⁂ «Ազատ մատենաշարի» հրատարակութիւններուն կարգին, վերջերս լոյս տեսաւ Շոլոխովի Հերկուած խոպան հողը վէպին առաջին հատորը։ Այս վէպը հաւաքական գիւղատնտեսութեան շարժման, գիւղին ընկերվարական վերակառուցման գեղարուեստական վերարտադրութիւնն է։

⁂ «Դասակարգային պայքար» մատենաշարին վարչութիւնը սկսած է Ռուսիոյ բոլոր ժողովուրդներուն լեզուով հրատարակել համայնավար յեղափոխականներու յուշերը։ Այդ շարքէն՝ Մոսկուայի մէջ վերջերս հայերէն լեզուով լոյս տեսաւ Ն. Կ. Կրուպսկայայի ՅՈՒՇԵՐԸ, իբրեւ մատենաշարին առաջին հատորը։ Թարգմանութիւնը կատարած է Ա. Յովհաննիսեան

⁂ Լոյս տեսաւ Ս. Մելիքսէթեանի հետաքրքրական մենագրութիւնը, Երեւանի պետական թատրոնին պատմութիւնը։

⁂ Շուտով լոյս կը տեսնէ Հայաստանի բանաստեղծները ժողովածուն, ռուսերէն լեզուով, Ա. Գատովի թարգմանութեամբ։ Ժողովածուին մէջ կը մտնեն Ե. Չարենց, Ա. Սիմոնեան (?), Ն. Զարեան, Մահարի, Նորենց եւ ուրիշներ։

Ժողովածուն պիտի ունենայ նախաբան մը խմբագրուած Ա. Գատովի եւ Դր. Սիմոնեանի կողմէ։

⁂ Այս տարուան վերջերը «Խորհրդային գրականութիւն» մատենաշարին մէջ կը կատարուի Վալէրի Բրիւսովի Հայ բանաստեղծներ ժեծանատոր ժողովածուին մէկ նոր տպագրութիւնը։ Մասնաւոր յանձնախումբ մը սկսած է քննել Բրիւսովի թարգմանութիւնները, նոյն առեն այս յանձնախումբին պաշտօն տրուած է ամբողջացնել ժողովածուն նոր հեղինակներով։

«Շահնամէ»

Անցեալ տարի, գարնան, թատերագրական մրցում մը բացուեցաւ Մոսկուայի մէջ, քաջալերելու համար նոր թատերախաղերու հեղինակները։

Եւ կարեւոր գումարներ յատկացուեցան իբրեւ մրցանակ։

Յանձնախումբը մէկ տարուան մէջ ստացաւ աւելի քան 1200 թատերախաղ։ Կը նշանակէ թէ մրցման կը մասնակցէին հիներն ու նորերը։ Բոլոր ներկայացուած գործերը քննութեան առնուեցան եւ մրցանակ տրուեցաւ հետեւեալ ձեւով —

Առաջին մրցանակ՝ երկու թատերախաղ

Երկրորդ մրցանակ՝ երեք թատերախաղ

Երրորդ մրցանակ՝ հինգ թատերախաղ։

Քննիչ յանձնախումբին նախագահն էր Ա. Սուրցկի։ Քննիչ յանձնախումբը երրորդ մրցանակի արժանի նկատած է նաեւ Մ. Ջանանի Շահնամէ թատերախաղը։

«Շահնամէ» կը բաղկանայ 5 արարէ եւ մէկ նախարանէ։ Կը ներկայացնէ Պարսկաստանի 18րդ դարու վերջի պալատական յեղաշրջումները, անխուսափելի անգլիական աշխարհակալութեան շօշափումները եւ ընկերային զանազան խմորումներ։

Ջանան այս գործը գրած ու կարդացած էր 1930ին Լենինականի մէջ, յետոյ վերամշակման ենթարկած։ Ուրեմն մօտ 5 տարի աշխատած է այս գործին վրայ, որ իր առաջին մեծ աշխատութիւնն էր համարուի, եթէ նկատի չառնենք իր Բաճուար Բեռի մանկական թատերախաղը։

«Շահնամէ»ն ռուսերէնի թարգմանուած է Սուրէն Քոչարեանի կողմէ։

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

»»»·«««

Ճամբաներու շինութեան յատուկ մարմինը ձեռնարկած է կարգի բերելու Հայաստանի բոլոր ճամբաները եւ անցանելի դարձնել զանոնք։ Ծրագրուած է շինել 198 քիլոմէթր երկարութեամբ նոր ու նեղքին ճամբաներ, հիմնական վերանորոգման ենթարկել 316 քիլոմէթր եւ մասնակի վերանորոգման՝ 552 քիլոմէթր երկար ճամբաներ։ Արտահանրապետական կարեւորութիւն ունեցող ճամբաներէն պիտի վերանորոգուին Երեւան - Դիլիջան - Աղստաֆա խճուղին (162 քիլոմէթր). Երեւան - Արազդայան խճուղին. վերակառուցման պիտի ենթարկուի Լենինականի խճուղին, Քոլագերան - Գիւլագարակ ճամբան՝ 72 քիլոմէթր երկարութեամբ.

Շինարարական այս աշխատանքները պիտի մեքենայացուին որքան կարելի է։ Ներկայիս ձեռնարկուած է բանուորներու հաւաքման, շինութեանց նիւթերու մթերման, մեքենաներու վերանորոգման։ Արդէն իսկ նորոգելիք ճամբաներուն եզերքը փոխադրուած է 22,000 խոր. մէթր քար, 6,800 խոր. մէթր խիճ եւն.։ Պիտի աշխատուի կոլլաստնտեսականներուն միացնել Երեւանէն մեկնող ճամբաները։

ՆԱՄՈՒԼ

Անաւարտ գործը

○○○○

Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան տարեդարձին առթիւ, որ լրացաւ մարտ 18ին, Սոֆիայի «Այգաբաց» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 մարտ).

— «Ամբողջ 29 տարիներ անցան Դաշնակցութեան անմահ Հիմնադիրին եղերական նահատակութենէն ի վեր, բայց ո՛չ հայ ժողովուրդը, ոչ ալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դեռ չկրցան աւարտել հայ յեղափոխութեան Մեծ Առաքեալի սկսած սուրբ գործը։

Դեռ այսօր ալ միացեալ ու անկախ չէ հայ հայրենիքը։

Դեռ այսօր ալ ազատ ու համախմբուած չէ հայ ժողովուրդը իր հայրենիքին մէջ

Դեռ այսօր ալ երազ կը թուի հայ յեղափոխական ուժերու դաշնակցութիւնը մէկ ճակատի վրայ, մէկ ընդհանուր թշնամիի դէմ եւ մէկ ռուսական դատի — հայ ժողովուրդի եւ հայ հայրենիքի ազատութեան համար։

Տխուր, դաժան այս իրողութիւնը ոչ մէկ առումեր կը ձգէ, սակայն, Դաշնակցութեան հիմնադիրին վրայ։ Ընդհակառակն. Դառն այդ իրողութիւնը կուգայ ամէնէն առաջ ցոյց տալու թէ Քրիստափոր, ապրելով եւ գործելով մեզմէ շուրջ կէս դար առաջ, մարգարէի մը նման ծանոտեսած էր մեր ներկայ օրերը, հմուտ բժիշկի մը պէս քննած էր հայ կեանքի վէրքերը եւ մտածուած հիմնական դարմանը։ Ու նաեւ եղմարիտ առաքեալի մը նման անձամբ լծուած էր յեղափոխական անհաւասար պայքարի մը, իբրեւ կենդանի եւ հրանտգիչ օրինակ՝ յաջորդական սերունդներու։

Ցաւանեւ կռիւ պատմական Չարիքին դէմ, հայ յեղափոխականներու դաշնակցութեամբ եւ զոհողութիւններու ու արգելքներու առջեւ կանգ չառնելով։

Այս էր ճշմարտութիւնը Քրիստափորին։ Ու այդ ճշմարտութիւն տակ ալ, իբրեւ առաջնորդ աստղի, գործեց եւ նահատակուեցաւ հայ յեղափոխութեան Քրմապետը։

Այս վերջնապէս ձեւակերպեց հայ ժողովրդական մտածողութիւնը, որոշապէս գծեց հայ յեղափոխութեան ուղին եւ, իբրեւ մեծագոյն պարգեւ իր պաշտած ժողովուրդին, կերտեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Ամէն տեսակ խմորումներ ու յեղաշրջումներ տեսաւ հայ կեանքը Քրիստափորի նահատակութենէն ի վեր, բայց Դաշնակցութեան հիմնադիրին ձեւակերպած ժողովրդական մտածողութիւնը մնաց տիրական։

Հազար փորձութիւններէ անցաւ հայ յեղափոխութիւնը, բայց Քրիստափորի գծած ուղին մնաց միակ շիտակը եւ նախընտրելին՝ ոչ միայն հայ մտաւորական ու մարտական յաւագոյն տարրերուն, այլ եւ հայ աշխատաւոր հայրենասէր զանգուածներուն համար։

Ու հազար փոքրոգիկներ ու քսնութիւններ եկան գլգելու հայ աշխարհի եւ խորտակելու Քրիստափորի ձեւակերպած Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, բայց, ամբողջ չոքս տասնամեակներու ընթացքին, եւ բոլոր այդ փոքրոգիկներու դիմաց կանգուն մնաց Դաշնակցական կազմը, եւ բոլոր քսնութիւններու աւելի ու աւելի յաճախ ու հաստատուն դարձուցին Դաշնակցական շարքերն ու ղեկավարութիւնը։

Քրիստափորի մեծութեան եւ տաղանդաւորութեան խորհուրդը ամէնէն առաջ ինչդ այս իրողութիւններուն մէջ է։

Անաւարտ մնաց, ճիշդ է, Քրիստափորի գործը։ Բայց այդ գործը գաղափարական պարտութիւն չկրեց բնաւ, ոչ ալ գործին նուիրուած կուսակցութիւնը երբեւէ լքեց իր հիմնադիրին աւանդները։

Անաւարտ մնաց Քրիստափորի գործը, բայց անիկա Դաշնակցութեան հիմնադիրի նահատակութենէն ետքը շարունակուեցաւ առաւել ուժգնութեամբ եւ յամառութեամբ, ընդգրկեց եւ հիմն ի վեր յեղաշրջեց բովանդակ հայ կեանքը եւ պահ մը նոյն իսկ յանգեցաւ հայ հայրենիքի անկախութեան։

Խորտակուած է այսօր այդ անկախութիւնը, բայց ընդհատուած ու խորտակուած չէ Քրիստափորի գործը»։

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐ

Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու օրինաւոր Միութենէն անջատուած խմբակը մեզի ղրկած գրութեամբ մը (27 մարտ) հաստատելով ծանօթ պառակտումը, կը յայտարարէ

«Փարատելու համար ամէն շփոթ, կազմած ենք «Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Ազգային Միութիւն»

Ուրեմն, նոր կնիք մը շինած են եւ խրատուանք չունին գործածելու սկզբնական անունը.

Տէր եւ Տիկին Յ. Քեշիշեան կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ որդւոյն ԱՐՄԷՆԱԿի ծնունդը։

Փարիզ, 20 մարտ 1934

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

»»»·«««

ԹԱՒՐԻԶ, Աշխատակից.— Ստացած եւ վերապահած ենք յարմար առիթի մը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ս. Բ.— Պիտի հրատարակուի

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Խ.— Նոյնպէս։

ՎԱԼԱՆՍ, Բալուցի.— Լրացնել եւ ղրկել

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
ԱԶԳ. ՊԱՐՏԻՉԱԽԱՂԻ
ՑՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
30 ՄԱՐՏ 1934 - ԿՏՐՈՆ ԹԻՒ 45

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ. Ժ. Մ.

— ○○ —

ԳԼՈՒԽ Ա.

Գարա մեռաջս թաշկինակով մը ճակատը սրբեց. ձեռքը կը դողար։

— Աւելի քան հետաքրքրական...

— Ե՞րբ պատահեցաւ, հարցուց Լէքսմըն հետաքրքրութեամբ։

— Ալպանիոյ մէջ, տարիներ առաջ, բայց երբեք չեմ կրնար մոռնալ, սատանաները կը յիշեցնեն միշտ...

Զըսաւ թէ որո՞նք էին սատանաները կամ թէ ինչ պարագաներու տակ հանդիպած էր այդ դժբախտութեան եւ փոխեց խօսակցութեան նիւթը։

Շարունակեց իր պտոյտը սենեակին մէջ. մօտեցաւ գրադարանին, աչքէ անցուց քանի մը հատորներ։ Ցետոյ յանկարծ դուրս քաշեց հաստկեկ գիրք մը։

— «Վալլէի Պրաղիլիան», հեղինակ Ճորճ Կէյլորքսլ ...ծանօ՞թ էք Կէյլորքսլին...

Լէքսմըն որ իր գրասեղանին վրայ գրուած ծխախոտի կապոյտ տուփէն ծխամորճը կը լեցնէր, հաստատական նշան մը ըրաւ։

— Անգամ մը հանդիպած եմ իրեն. լռակեաց մարդուն մէկը. բերնէն բառ չի հաներ. շատ բաներ տեսած ու շատ գործեր կատարած մարդոց պէս է, երբեք իր մասին չի խօսիր...

Գարա մտածկոտ արտայայտութիւնով դարձուց գրքին էջերը։

— Բնաւ տեսած չեմ զինքը, ըսաւ գիրքը դարակին մէջ զետեղելով. սակայն կրնամ ըսել թէ իր նոր ճամբորդութիւնը իմ հաշւոյս կը կատարէ...

Ձոն զարմացաւ։

— Ձեր հաշւո՞ն։

— Այո՛, գիտէք որ ինծի համար Փաթակոնիա գնաց ան. կը խորհի թէ ոսկի կայ այնտեղ։ Հարաւային Ամերիկայի լեռնաշղթաներու մասին իր գրած հատորէն հասկնալի է տեղեկութիւններուն հետաքրքրուած էի իր տեսութիւններով եւ թղթակցութեան սկսայ իրեն հետ. հաւանեցաւ երկրաբանական քննութիւն մը կատարել ինծի համար. ծախքերուն դրամը ղրկեցի եւ գնաց։

— Բնա՞ւ չէք տեսած, հարցուց Լէքսմըն զարմանքով։

Գարա գլուխը թօթուեց։

— Դուք այդպէս բան չէք ըներ, գիտել տուաւ Ձոն։

— Գիտեմ, բայց հակառակ թէ սարօրինակ մարդ մըն էր. Լոնտոնէն մեկնելէն առաջ ճաշի հրաւիրեցի բայց ի պատասխան հեռագիր մը ստացայ... Սաութէմփթընէն. ճամբայ ելած էր արդէն...

— Շատ հետաքրքրական ճամբորդութիւն չըսուեր, երեւի բաւական պիտի տեւէ...

— Երեք տարի, ըսաւ Գարա որ դարձեալ սկսած էր քննել գրադարանին հատորները։

— Երանի՛ այն մարդոց որ աշխարհի շրջանը կ'ընեն այդպէս եւ գիրք կը գրեն, գիտել տուաւ Լէքսմըն ծխամորճը քաշելով. հիանալի՛ ժամանց...

Գարա ետ դարձաւ. կեցած էր ձոնի ճիշդ եւերը. հեղինակը չէր կրնար տեսնել անոր դէմքը։ Եւ սակայն անսովոր եռանդ եւ ուժգնութիւն կար անոր ձայնին մէջ։

— Դժգոհութեան պատճառներ չունիք կարծեմ, ըսաւ կմկմալով։ Դուք ալ առեղծագործաշխատանք մը ունիք. աշխատանքներուն ամէնէն սքանչելին զոր մարդ արարածը կրնայ ունենալ։ Ան, խեղճը, տարրուած է այժմէութիւններով զոհանալ. շնորհիւ ձեր երեւակայութեան, ընդարձակ աշխարհ մը բաց է ձեր առջեւ. դուք կը ստեղծէք կամ կ'ոչնչացնէք մարդերը. յափշտակող պատմութիւններ կը յօրինէք, կը գրուէք, կ'ապշեցնէք տասը հազար, քսան հազար հոգի եւ յետոյ մէկ բառով կը յայտնէք հանելուկը

Ձոն խնդաց։

— Այդ ալ բան մըն է, ըսաւ։

— Ինչ կը վերաբերի ձեր անհատական կեանքին, շարունակեց Գարա ցած ձայնով, կարծեմ դուք ունիք բան մը որուն համար միայն կ'արժէ ապրիլ — եղական կին մը...

Լէքսմըն յանկարծ ետ դարձաւ ու նայեցաւ անոր աչքերուն. Գարայի դէմքին գեղեցկութիւնը տարտուն մը տուաւ իրեն։

— Ձեմ հասկնար, ըսաւ։

— Ցանդգնութիւն էր իմ կողմէս, ըսաւ կատակով, բայց եւ այնպէս մի մոռնաք որ ես մեծ փափաք մը ունէի ձեր կնոջ հետ ամուսնանալու, չեմ կարծեր որ գաղտնիք մըն է ասիկա ձեզի համար. Կրէյսի կարենցնելէս յետոյ ձեր մասին մտածեցի կարգ մը բաներ զորս չեմ ուզեր վերյիշել.

Գարա շարունակեց պտոյտ սենեակին մէջ

Մի մոռնաք որ ես Ցոյն մըն եմ եւ այսօրուան Ցոյնը փիլիսոփայ չէ. մի մոռնաք նոյնպէս որ ես բախտին չխոցած զաւակն եմ եւ մանկութենէս ի վեր ունեցած եմ ամէն ինչ որոնց ուզած եմ տիրանալ։

Բախտաւո՞ր սատանայ, ըսաւ Ձոն ու մօտեցաւ սեղանին եւ սկսաւ գրել։

Արգիլո՞ք։

Ցետոյ, Գարա նոր թափով մը բռնկաւ խօսակցութեան ուրիշ նիւթ մը։

— Ի՞նչ վէճ ունիք Վասալարոյին հետ, հարցուց։

Ձոն ոտքի ելաւ, մօտեցաւ վառարանին. ձեռքերը ետին կապած, ոտքերը բացած հեռու, մտածկոտ կեցաւ կրակին առջեւ։ Այդ շարժումը արդէն իսկ պատասխան մըն էր Գարայի համար։

— Զգուշացուցի ձեզ Վասալարոյին դէմ, այնպէս չէ՞, ըսաւ Գարա. սիրելի Լէքսմըն, իմ հայրենակիցներս հաճելի չեն երբեմն գործի մէջ...

— Սկիզբները շատ բարեացակամ էր, ըսաւ Լէքսմըն։

— Իսկ հիմա անբարեացակամ, կըմկմաց Գարա. մաշխատուները այդպէս են. ինչո՞ւ անոր գացիք. ես կրնայի ձեզի փոխ դրամ տալ։

— Պատճառներ ունէի ձեզմէ փոխառութիւն չուզելու համար, ըսաւ Ձոն հանդարտութեամբ. եւ կարծեմ դուք յայտնեցիք քիչ առաջ ամէնէն գլխաւոր պատճառը, երբ ըսիք թէ կ'ուզէիք ամուսնանալ Կրէյսին հետ. գիտէք արդէն...

— Ի՞նչ պարտք ունիք իրեն, հարցուց Գարա։

Երկու հազար հինգ հարիւր ոսկի, պատասխանեց Ձոն խնդալով. եւ այս վայրկեանիս երկու հազար հինգ շիլին անգամ չունիմ..

— Պիտի սպասէ՞...

— Ղակցէք. զանգատ մը չէ որ կ'ընեմ ձեզի դէմ, բայց ձեր միջոցով ծանօթացայ իրեն. այնպէս որ դուք զինքը լաւ ճանչնալու էք։

(Շար.)

Մաղկախտը կը բժշկուի՞ ծակ-ծակ ընելով մարմինը

Հնդիկ գատաւոր մը եւ ոստիկանական սպայ մը սպաննուեցան Մատրասի մէկ գիւղին մէջ, եղերական պարագաներու տակ:

Վերջերս ծաղկախտի համաճարակ մը ծագած ըլլալով, հինգ հազար բնիկներ սկսեր էին երեսանիներով եւ նիզակներով ծակծկել իրենց մարմինները, Մարիամմայի կուռքին առջեւ, իբրեւ քաւութիւն: (Մարիամմա Հնդիկներուն աստուածուհին է այս հիւանդութեան համար): Կառավարութիւնը արգիլած ըլլալով այս բարբարոսական սովորութիւնները, ոստիկան ղրկած էր: Հարկ եղաւ կրակ բանալ: Ամբոխը կատղելով յարձակեցաւ ոստիկաններուն վրայ, քաշկռտելով Մարիամմայի մեհեանը տարաւ գատաւորը եւ մորթեց զայն, կուռքին առջեւ: Ոստիկանները կը շարունակէին կրակ ընել: Ամբոխը այս անգամ ալ թիերով յարձակեցաւ եւ սպաննեց սպան:

Փախստական միլիոնատէրը Պոլի՞ս գացած է

Սամուէլ Ինսըլ, ամերիկացի գեղծարար միլիոնատէրը, որ վտարուեցաւ Յունաստանէն, ծովէ ծով կը նաւարկէ իր վարձած զբօսանաւով:

Վերջին լուրերու համաձայն, նաւը Պոլիս հասած է չորեքշաբթի առտու, եւ քիչ յետոյ հեռացած է, իբրեւ թէ Ռումանիա երթալու համար: Բայց միլիոնատէրը մէ՞ջն էր թէ ոչ: Զրոյցի մը համաձայն, Ինսըլ Հռոդոսի բացերը հասած ատեն, մտեր է ուրիշ օտար նաւու մէջ որուն պետութիւնը յանցաւորները յանձնելու դաշնագիր չունի Մ. Նահանգներուն հետ... Թրքական պահականաւ մը Տարտանէլէն մինչեւ Սեւ Ծով հետեւեցաւ միլիոնատէրին վարձած նաւուն:

Վիճակախաղի նոր օրէնք Անգլիոյ մէջ

Անգլիական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ նոր օրինագիծ մը, ձիարշաւներու գրաւին եւ ամէն տեսակ վիճակախաղերու մասին: Օրինագիծը կ'առաջարկէ տարուան մէջ որոշ եւ սահմանափակ օրեր նշանակել, ձիարշաւներու գրաւին համար, իսկ բոլորովին ջնջել բոլոր վիճակահանութիւնները, բացի բարեսիրական նպատակներով սարքուած մասնաւոր վիճակախաղերէն: Այս արգելքին տակ կ'իյնան նաեւ իրլանտական, ֆրանսական եւ ուրիշ ազգ. վիճակախաղերը: Օրինագծին համաձայն, անոնք որ կը մասնակցին այսպիսի վիճակահանութեանց, պիտի դատապարտուին երեք ամիս բանտարկութենէն մինչեւ 200 անգլ. ոսկի տուգանքի:

Երկու երեսփոխաններ վտարուեցան

Արմատական ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը վտարեց իր անդամներէն երեսփոխաններ Իւլէնը եւ Փրուսթը, որոնք մեղսակից եղած են Սթավիսքիի գայթակղութեանց:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եգիպտական Քրէտի Ֆոնսիէի վերջին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Մարտ 15ին: 50,000ական ֆրանք շահած են 1886ի պարտաթուղթերէն 203,292, 1903ի 544,520 եւ 1911ի 287,176 թիւերը:

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գազանեանի սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անզամանորով:

ԳՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. ՑՈՒՐՈՒ խումբի Հանդէս-բանախօսութիւնը կիրակի, 15 Ապրիլին, կէս օրէ վերջ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

×

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը մեռելոցի առթիւ 2 Ապրիլ, երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին կազմակերպած է այցելութիւն մը ընկ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ դամբարանին: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները: Գտնուիլ ժ. 2.30ին մէթրօ Porte d'Italieի դիմացի անկիւնի սրճարանը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Մեծ-Նոր-Գիւղ նորակազմ Հայրենակց. Միութիւնը, որուն գլխաւոր նպատակն է Հայաստանի մէջ Մեծ-Նոր-Գիւղ անունով տուն մը շինել, Զատկի առթիւ կազմակերպած է հանդէս-խնջոյք մը, որ տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Ալֆորվիլի մէջ, rue Etienne Dolet 112bis թիւ սրճարանը՝ կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայանալ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով: Դիմել՝ Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ, 6, rue Blanqui, Փարիզ (13):

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (87)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Զինուորներուն նման չէին կրնար փախիլ: Որովհետեւ հնարաւոր չէր փախիլ: Գրեթէ բնաւ տարբերութիւն չկար մըկիթին առջեւ պահուողներուն եւ ճամբուն հետեւողութեամբ փախելուն միջեւ: Ինչպէս մըկիթին, նոյնպէս եւ ճամբուն վրայ ձգուած ռումբի սնտուկներուն կրնային հանդիպիլ ռուսական նաւուն ռումբերը:

Նայիլ պէյ, տեսնելով որ վտանգը կ'աւելնայ, պատասխանատու պատուիրակին բսած էր.

— Հոս մնալ կը նշանակէ մեռնիլ: Եկուր քաշուինք պատսպարեալ անկիւն մը ու հոն սպասենք մինչեւ որ ռմբակոծումը դադրի:

Բայց, պատասխանատու պատուիրակը չէր գտներ յարմար վայր մը՝ փախելու եւ պահուըտելու համար: Որովհետեւ, ռումբերը կ'իյնային ամէն կողմ, եւ, հետզհետէ, կը մօտենային նաեւ նշանակէտին՝ կամուրջին, ինչպէս նաեւ մըկիթին: Պատասխանատու պատուիրակը մէկ առ մէկ աչքին առջեւ կը բերէր այն վտանգները որոնց ենթարկուած էր Թէշքիլաթին մաս կազմելէն ի վեր, և, վերջապէս, նկատի ունենալով որ այս անգամ ծանր կացութեան մէջ է, համոզուած էր որ այլեւս պիտի չկարենայ փրկուիլ: Բնաւ մտքէն չէր անցներ որ այդպիսի վտանգաւոր կացութեան մը պիտի մատնուէր ճիշդ Պոլիս վերադառնալու օրերուն: Որով, Նայիլ պէյին փախելու առաջարկին ի պատասխան բսած էր.

— Նայիլ պէյ, կը տեսնէք թէ այս պէս կամ այնպէս մեռած ենք: Այս կացութեան մէջ մեզ համար փրկութիւն չկայ: Եկէք երթանք մըկիթին ներս: Ռումբերէն պաշտպանուելու համար ամենապահով տեղը հոն է: Եթէ ռումբերէն մին մըկիթին հանդիպի, ներսի հազարաւոր ռումբերը յանկարծ պիտի պայթին ու մենք ալ մըկիթին հետ օդը պիտի ելլենք: Ու պիտի չզգանք իսկ թէ կը մեռնինք: Իսկ եթէ ռումբ չզպի, կը սպասենք ու կ'աղօթենք Մըհամմէտին, գինուորները տեսնելով որ մենք չենք փախած ու հոս կը սպասենք, իրենք ալ չեն փախիր ու մեզի կը միանան: Ու անոնց օժանդակութեամբ, ռմբակոծութենէն յետոյ կը շարունակենք ռումբերու փոխադրութիւնը:

Նայիլ պէյ քիչ մը մտածելէ ետք շուրջ բոլորը նայելէ վերջ, առիթեալ, պատասխանատու պատուիրակին հետ անցած էր մըկիթին ներս: Իրենց կենդանիները ալ տարած էին հոն եւ ամէն րոպէ մահուան կը սպասէին: Ռումբերը մէկ առ մէկ կը պայթէին եւ անոնք ալ մահուան կը սպասէին:

Բայց, մահը այս անգամ ալ խնայեց, քանի որ պայթող ռումբերէն ոչ մէկը մըկիթին հանդիպած էր: Նայիլ ու պատուիրակը, մըկիթին ներսն, մինչեւ ռմբակոծման վերջանալը, դողդղալով սպասած եւ ամէն կողմ հանդարտելէ վերջ, կրկին մէջտեղ էին ելած: Հինգ տասը վայրկեան վերջ, փախող զինուորներէն ոմանք ալ սկսան երեւիլ, եւ, վերսկսելով ռումբերու փոխադրութեան, յաջողեցան զանոնք փրկել թշնամիէն:

Այս սնտուկները ուղղակի Տրապիզոն ու անկէ Պոլիս ղրկուեցան: Մուրկուլի ամերիկեան պղնձի հանքէն առնուած այս ռումբերը յետոյ, Զանաքքալէի պաշտպանութեան համար իսկ գործածուեցան, ինչպէս գրեր էինք սկիզբը Թէշքիլաթը Մախսուսէի վերջին պարտականութիւնը այս էր եղած Կովկասի ճակտին վրայ: Ճակատէն քաշուելու ատեն, ան բանակին նուիրած էր 4 — 5 հազար քիլօ ռումբ:

Այս գործը վերջացնելէ քանի մը օր վերջ, պատասխանատու պատուիրակը, իր հետ ունենալով Թէշքիլաթի ամենայանդուգն ջոկատի հրամանատարը՝ Քեամիլ պէյը, պատրաստուած էր Տրապիզոն վերադառնալու: Եւ, առտու մը, ցայգալոյսին, իրենց ձիերը հեծած, ուղղուած էին գէպի Տրապիզոն:

«Կովկասը պիտի գրաւենք, պիտի միանանք Թուրանի Թուրքերուն, Օսմանեան հզօր պետութիւն մը պիտի հիմնենք» ըսով սկսած էին այս գործերը: Ու այդ նպատակով գործի գլուխ բերուած անձերէն հիմա կովկասեան ճակատը մնացողները բռնած էին Տրապիզոնի ճամբան, եւ, իրենց ձիերը հեծած, մէկ օթեւանէն միւսը կ'այցելէին...:

Պատասխանատու պատուիրակն ու Քեամիլ պէյ օրերով ճամբորդելէ յետոյ, վերջապէս հասած էին, Սեւ ծովի ափին, Աթինան նաւահանգիստը: Շոգեշարժ նաւակ մը կը պատրաստուէր զանոնք յաջորդ առաւօտ Տրապիզոն տանելու:

Երբ երկու ընկերներ այս գործով էին զբաղած, լուր էին առեր թէ մէկ օր առաջ Աթինա եկած էր նաեւ հազարապետ Ալի Րիզա պէյը, զոր Պոլսէն նշանակած էին իրենց տեղ: Որով, մարդ ղրկած ու փնտռած էին զայն: Վերջինս ալ, լսած ըլլալով անոնց հոն գտնուիլը, փնտռել տուած էր Թէշքիլաթը Մախսուսէի մարդիկը: Վերջապէս երկու կողմերը իրար գտեր եւ կացութեան մասին սկսեր էին խորհրդակցիլ: Իբրեւ հետեւանք այդ խորհրդակցութեան, համկցած էին թէ Ալի Րիզա պէյ Կովկասի ճակատը կուգար այն ենթադրութեամբ որ կանոնաւոր զօրաբաժիններու եւ չէթէներու պիտի հրամայէ:

Կացութեան ծանօթանալով, բոլորովին յուսախաբ էր եղած: Այդ պատճառաւ կ'ուզէր միջոց մը գտնել ու ետ դառնալ: Ալի Րիզա պէյի համար հազար անգամ աւելի նախընտրելի էր բանակ վերադառնալ, քան թէ այդպէս անգլուխ ու անկապ «չէթէճիներով» զբաղիլ:

Բայց, պատասխանատու պատուիրակը ու Քեամիլ պէյ որ եւ է պատճառ չունէին Ալի Րիզա պէյով զբաղելու: Իրենց պարտականութիւնները վերջ գտած էին: Պոլիս կը վերադառնային Երկու ընկերներ, Տրապիզոնի ճամբուն վրայ, բաւական նորութիւններ տեսեր էին: Տրապիզոնի կուսակալութեան հրամանին համաձայն, փախստականները հաւաքած եւ սկսած էին հողէ ճամբայ մը շինել Տրապիզոնէն մինչեւ սահման: Այդ գործին կ'ընկերանային նաեւ այն գիւղացիները որոնք զինուորութենէ զերծ մնացած էին: Այդ ճամբան կարող քուրերու վրայ ամուր կամուրջներ կը շինէին

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 31 ՄԱՐՏ
SAMEDI 31 Mars 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2459

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԱՍԷՐ»Ի ՄԸ ՀԵՏ

— Կարելի չէ՞ աստիճանաբար մեղմացնել ձեր թշնամական ընթացքը, Խ. Հայաստանի հանդէպ: Չէ՞ք ընդունիր որ մեր միակ ապաւէնն ու խարիսխն է ան, տուեալ պայմաններուն մէջ:

— Նախ մերժելով կը մերժենք «թշնամական» բառը: Չափազանց երկար տեւեց այդ անտրամաբանելի վերագրումը, իբրեւ դրամագլուխ ծառայելով հակադաշնակցական խաչակրութեան: Ի՞նչ կը նշանակէ «թշնամական»: Թշնամութի՞ւն է սեւին սեւ եւ ճերմակին ճերմակ ըսել, հայրենիքի վերաշինութեան երգերուն հետ արձանագրել, վերլուծել, մատնանշել անոր անպարտելի վէրքերը...

— Բայց դուք միայն սեւ լուրերուն տեղ կու տաք, ձեր ընթերցողներէն կը պահէք Երեւանի մէջ կատարուած աշխատանքները, շինարարութիւնը, յառաջդիմութիւնները...

— Նոյն անհիմն եւ անպարկեշտ վերագրումը: Դուք լրագիր կը կարդա՞ք: Բարեխղճօրէն հետեւա՞ծ էք Դաշնակցական մամուլին, գոնէ «Յառաջ»ին:

— Ոչ կանոնաւորապէս, բայց յաճախ կը հետեւիմ:

— Ուրեմն, բարեհաճեցէք խօսիլ միայն ձեր գիտցածին վրայ, փոխանակ թութակի պէս կրկնելու փողոցէն լսուած խօսքեր: Թերթերը մէջտեղն են, կրնաք պրպտել, բաղդատել Դաշնակցական եւ «Հայաստանի բարեկամ» կոչուած թերթերը, եւ յետոյ կարծիք յայտնել: Ո՛ր եւ է «բարեկամ» թերթ այնքան բովանդակալից նիւթ չի մատակարարեր Հայաստանի մասին, որքան «Յառաջ»ը կամ ուրիշ դաշնակցական թերթ մը: Եւ մեր ամէնէն անսպառ աղբիւրը խորհրդային հրատարակութիւններն են, օրաթերթ, պարբերական կամ գիրք: Յատուկ խմբագիր մը մասնաւորապէս կը զբաղի այս գործով, կը պրպտէ, կը դասաւորէ, ԿԸ ԹԱՐԳՄԱՆԷ, յաճախ կ'օրինակէ բառ առ բառ: Եւ այս բանասիրական աշխատանքին պտուղն է որ կը վայելեն ուրիշ թերթեր, նոյնութեամբ ընդօրինակելով: Երբ կ'ըսենք ԹԷ ԿԸ ԹԱՐԳՄԱՆԵՆՔ, պէտք է ըմբռնէք թէ կրկնապէս նախանձախնդրութիւն կը ցուցնենք, որովհետեւ, եթէ նոյնութեամբ օրինակենք այդ լուրերը — ինչպէս կ'ընեն «բարեկամ»ները — ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ պիտի հասկնաք: Ահա «Խորհ. Հայաստան» մը, կարդացէք եւ բացատրեցէք:

— Բայց դուք յատկապէս անհաճոյ լուրերը կ'առնէք, վարկաբեկելու համար իշխանութիւնը:

— Ինչպէս կ'երեւայ, գամեր գամուած են ձեր գլխուն մէջ, եւ դժուար է իրար հասկնալ: Մէկ խօսք միայն, իբրեւ առաջին եւ վերջին պատասխան, — կը կարդաք որ եւ է տարուան քանի մը ամսուան թիւերը, կը բաղդատէք աղբիւրներուն եւ «բարեկամ»ներու հրատարակութեանց հետ, յետոյ կը խօսինք: Մենք մեզ արդարացնելու պէտք չունինք: Ընդհակառակն, ունինք խղճահարութիւն մը, — յաճախ կը քաղենք լուրեր որոնք հասարակ «ռէքլամ»ներ են, եւ սակայն կը հրատարակենք, որպէսզի տուած ըլլանք ամբողջական պատկերը տիրող կացութեան: Եթէ միջոց ունենայինք թղթակիցներ ալ պահելու, ազատ եւ անվախ, անշուշտ լիուլի կատարած կ'ըլլայինք մեր պարտքը:

— Բայց եւ այնպէս կը շարունակէք ձեր ժխտական դիրքը, անխնայ հարուածելով Հայաստանի կառավարութիւնը:

— Դուք ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք մամուլին դերը: Միայն գովասանքի տաղե՞ր հիւսել, միայն «փատիշահըմ չօք եաշա՞» աղաղակել, կարծիք չյայտնե՞լ այս կամ այն գործի, ծրագրի, քաղաքականութեան կամ դէպքի մասին: Մենք ամբոխային լրատու չենք, բարեկամ: Մենք մէկ մասնիկն ենք հզօր կազմակերպութեան մը որ ամէնէն պատկառելի վաստակն ունեցած է ներկայ Հայաստանի կազմութեան մէջ, եւ ունի որոշ տեսակէտներ, անոր զօրացման եւ զարգացման մասին: Դուք այս կոչուած չէզոքներդ անգամ պարտաւոր էք ունենալ տեսակէտ, եթէ իսկապէս կը սիրէք Հայաստանը: Հեռուէն հեռու բաներ մը լսելով եւ սաղմոս երգելով հայրենիք չի շինուիր: Ինչո՞ւ կ'ուզէք որ սուտ խօսինք եւ ամէն բան լաւ ցուցնենք:

— Ի՞նչ կը կորսնցնէիք եթէ չհրատարակէիք փախստականներու ցանկերը, լուսանկարներն ու պատմութիւնները:

— Ինչո՞ւ կ'ուզէք որ չլսուին, չարձանագրուին տառապանքի ձայներն ալ: Երբ չորս հարիւր այր, կին, երախայ յուսահատօրէն կը փախչին, ճամբան անօթի մեռնելու, գնդակահարուելու կամ Արաքսի մէջ խեղդուելու գնով, ի՞նչպէս կարելի է լռել: Ի՞նչ կը շահիք ծածկելով ճշմարտութիւնը: Ինքնաշարժի արկածի մը չա՞փ ալ արժէք չունի այս դժբախտութիւնը: Յետոյ, դուք կրնա՞ք ցուցնել տող մը գիր, որ ապացուցանէ թէ դաշնակցական մամուլը կը քաջալերէր փախուստները կամ կը գովէր փախստականները: Երբ առաջին անգամ հաղորդեցինք 30–40 հոգիի փախուստը, «բարեկամ»ները «սո՛ւտ է», պոռացին: Իրարու ետեւէ տեղացին փաստերը: ցանկերով, լուսանկարներով եւ ականատեսի վկայութիւններով, նորէն սուտ խենդ ձեւացան: Կառավարութիւնն անգամ «պրովոկացիա» կոչեց եղածը, եւ ամբողջ ողբերգութիւնը վերածեց «ՄԻ ՔԱՆԻ» փախուստներու: Դուք չէ՞ք ըմբոստանար այս «չոլա Թուրքա» մեթոտներուն դէմ: Հայաստանը կը փլի՞ եթէ ազատութեան հետ ցաւն ալ պատմես, եթէ քննես — պրպտես թէ ինչը ի՞նչէն յառաջ կու գայ: Արտասահմանը միայն պա՞րտք ունի թէ իրաւունքներ ալ: Մենք միայն հարկատունե՞ր ենք թէ լրացուցիչ ազդակներ ...

— Ձեր մամուլն ալ պատասխանատու է այս փախուստներուն համար, քանի որ այնքան գէշ գոյներով կը ներկայացնէ Հայաստանը:

— Բարեկամ, դաշնակցական թերթերը խստօրէն արգիլուած են Խ. Հայաստանի եւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, ինչպէս երէկ եւ այսօր՝ Թուրքիոյ մէջ...

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՆՈՐԷՆ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ ՈՒՂՂԱԾ Է ԱՉՔԵՐԸ

« Րայխսփոսթ », Աւստրիոյ կիսապաշտօնական օրկանը, շատ կարեւոր լուր մը կու տայ, ստանձնելով ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

Համաձայն իրաւասու շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց, նոր Գերմանիան ալ աչքերը ուղղած է դէպի Արեւելք: Աւստրիան հիթլէրականութիւնը կը շահագրգռէ միայն իբրեւ ելքի դուռ, հետեւաբար պէտք է որ Գերմանիոյ ձեռքը անցնի: Եթէ բարեկամաբար չյաջողին, բռնութեան պիտի դիմեն: Գերմանիա կը ձգտի ձեռք դնել Դանուբեան աւազանին վրայ, նոյնիսկ պատերազմի գնով: Աւստրիան ընկճելէ յետոյ, Չեխոսլովաքիան ալ տեղի պիտի տայ, Հունգարիան պիտի վերստանայ իր հին սահմանները եւ պիտի յարի Գերմանիոյ եւ Պեսարապիան պիտի դառնայ գերմանական գաղթավայր: Այս հողերուն տիրանալու համար, թերեւս անհրաժեշտ ըլլայ յառաջ խաղալ մինչեւ Պոլիս: Պուլկարիա տիրանալով Մակեդոնիոյ եւ ստանալով ելք դէպի Եգէական, պիտի դառնայ Գերմանիոյ կողմը: Երբ Արեւելքի խնդիրը կարգադրուի այսպէս, նոր Գերմանիան 120 միլիոն բնակչութեամբ պիտի կրնայ դառնալ դէպի արեւմուտք, վերջնապէս կարգադրելու համար իր հաշիւը Ֆրանսայի հետ:

Մուսոլինի պատերա՞զմ կ'ուզէ

Երէկ հաղորդած էինք թէ թուրք մամուլը իրարանցումի մատնուած է, Մուսոլինիի վերջին ճառին հետեւանքով: Այս առթիւ հրատարակեցինք Ճիւմհուրիյէթի խմբագրականը: Ահա նաեւ Վագըթի խմբագրականը, Արտահանի երեսփոխան Մէհմէտ Ասըմի ստորագրութեամբ.

— « Մուսոլինիի վերջին ճառը մեծ յուզում առաջ բերաւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Մինչ իտալ — աւստրօ-հունգար համաձայնութեան մասին հրատարակուած գեկոյցը իբրեւ նպաստաւոր երեւոյթ մը ընդունուեցաւ, այդ ճառը ընդհակառակն զարմանքի աղաղակներով դիմաւորուեցաւ: Որովհետեւ երկուքին միջեւ հակասութիւն կը տեսնուի, եւ ճառը կը մատնէ Եւրոպայի կարգուսարքը տակն ու վրայ ընող մտայնութիւն մը: Արդարեւ, որքան ալ ըսէ թէ ինքը կողմնակից չէ գրաւման, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ Իտալիոյ ապագայ նպատակներու մասին խօսած ատեն՝ Մուսոլինի պարզապէս պատերազմի եւ գրաւման կը դրդէ իտալ. ազգը: Եւ պատերազմի ու գրաւման այս ճամբուն վրայ, խօսքը ուղղելով եւրոպ. այն պետութեանց որոնք գոհացուցած են գաղթավայրի իրենց պահանջները, Մուսոլինի կը պոռայ. « Թող արգելք չըլլան իտալական ազգի յառաջխաղացման շարժումներուն »:

Իրականին մէջ, դժուար է խաղաղասիրութեան եւ ռազմապաշտութեան տեսակէտով ակներեւ հակասութիւն մը գտնել Մուսոլինիի ճառին մէջ: Որովհետեւ երբ Մուսոլինի կ'ըսէ թէ « Իտալիոյ պատմական նպատակները Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ են », մէկ կողմէ կը ճշդէ թէ «Իտալիոյ համար խնդրոյ առարկայ չէ հողային գրաւում մը, մեր նպատակն է պարզապէս տնտեսական եւ մտաւորական ծաւալում մը », իսկ միւս կողմէ գրեթէ անմիջապէս վերջը կ'աւելցնէ. « Իտալիա արագ միջոցներով կապուած է Ասիոյ եւ Ափրիկէի հետ »:

Մուսոլինիի ակնարկած « արագ միջոցները », անտարակոյս սաւառնակներն են: Բայց մտաւորական եւ տնտեսական ծաւալումի համար անհրաժեշտութիւն կա՞յ սաւառնակի նման արագ միջոցներու: Եւ որովհետեւ չկայ, Իտալիա ինչո՞ւ կը խօսի սաւառնակներու մասին: Արդեօք հնարաւորութիւն կա՞յ ըսելու թէ անոնք պատերազմական սաւառնակներ չեն, այլ պարզապէս գիրք եւ առեւտրական ապրանքներ փոխադրելու յատուկ օդանաւեր:

Յետոյ, ի՞նչ ըսել կ'ուզէ Մուսոլինի, երբ, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ իտալական ծաւալումի մասին խօսած ատեն, գաղթավայրի տեսակէտով ընդհ. պատերազմէն գոհացուած պետութեանց դառնալով կը գոչէ. « Թող արգելք չըլլան Իտալիոյ տնտեսական ծաւալումին »:

Հոս բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ Իտալիա « քաղաքական » ծաւալման փափաք մըն ալ ունի Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ, տնտեսական եւ մտաւորական ծաւալման հետ: Արդեօք ի՞նչ է բնոյթը այս քաղաքական ծաւալման, որուն առթիւ Մուսոլինի հաւանական կը գտնէ մեծ պետութեանց ընդդիմութիւնը: Եւ Իտալիոյ վարչապետը ո՞ւր կը խորհի գործադրել իր նպատակը:

Գիտենք թէ Մուսոլինի միշտ պէտք ունի խորհրդապաշտ խօսքերով խանդավառելու Ֆաշական շարքերը: Եւ սակայն, անոր բերնէն դէպի Ասիա եւ Ափրիկէ փչող ռազմաշունչ հովը շատ խորհիլ պիտի տայ խաղաղասէրներուն, եւ շատ ուշադրութեամբ ու աչալրջութեամբ պիտի դիմաւորուի:

Զօր. Գոնտիլիս Թուրքիա կ'երթայ

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ պատերազմական նախարար Զօր. Գոնտիլիս մայիսին Էնկիւրի պիտի երթայ, թուրք վարիչներուն հետ կարծիքի փոխանակութիւններ կատարելու համար երկու երկիրները շահագրգռող խնդիրներու մասին:

Թուրք սաւառնորդները որոնք Աթէնք գացած էին մասնակցելու հելլէնական հանդիսութեանց, այցելեցին Մարաթոնի հաստատութիւնները, ինչպէս նաեւ այն վայրը ուր Քրիստոսէ առաջ 400ին տեղի ունեցաւ համանուն նշանաւոր պատերազմը, Պարսկաստանի եւ Յունաստանի միջեւ: Զինուորական վարժարանի դասախօսներէն մէկը, որ կ'ընկերանար թուրք սաւառնորդներուն, հարկ եղած ծանօթութիւնները տուաւ այն ռազմավարութեան մասին որուն հետեւած է հելլէն բանակին հրամանատարը, Զօր. Միլթիատիս:

Նոր օրէնք Զինավաճառութեան մասին

Իբրեւ հետեւանք այս շաբթու կատարուած խուզարկութեանց, կառավարութիւնը օրինագիծ մը կազմած է, լրացնելու համար 1834ի օրէնքին տրամադրութիւնները:

Օրինագծին առաջին յօդուածը կը լրացնէ արգիլուած զէնքերու ցանկը, յիշելով այն բոլոր առարկաները « որ կրնան վտանգաւոր զէնք մը դառնալ հանրային ապահովութեան համար »: Երկրորդ յօդուածով, զինավաճառները պարտաւոր են ոստիկանութեան կողմէ տրուած տետրակներու մէջ արձանագրել ոչ միայն իրենց ծախած զէնքերուն մանրամասնութիւնները, այլեւ գնողին անունը, մականունը, բնակարանը եւ ինքնութեան թուղթերը:

⁂ Խաղարաններու մասին ալ նոր հրամանագիր մը պատրաստուած է, խստացնելու համար պետական հսկողութիւնը: Նոր կարգադրութեամբ, որ եւ է խաղարանէ վտարումը պիտի տեւէ առնուազն երկու երեք տարի, եւ որեւէ բարեացակամութիւն նկատի չպիտի առնուի, այդ պայմանաժամին լրացումէն առաջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՇԻՌՔ ՄԸ

»»» · «««

Գիւղի մեր դաշտերու ճամբաներուն վրայ, ամառը, յաճախ կը հանդիպէինք սեւ ու փարեղ միջատի մը, երկար ոտքերով եւ հաստ թեւերով: «Կշիռք» կ'անուանէինք այս միջատը, որովհետեւ սովորութիւն ըրած էինք, գիւղի լաճերս, բռնել այս միջատին ոտքերէն եւ կախել օդին մէջ: Ու մինչ ետեւի ոտքերով՝ միջատը կ'աշխատէր յենարան մը գտնել, հին փէս մը կը մօտեցնէինք այդ ոտքերուն: Միջատը ոտքերով կը բռնէր փէսը եւ կը կշռէր կարծես՝ օդին մէջ բռնած, առանց երբեք վար ձգելու, — ժամերո՜վ:

Ուրախ, կը սկսէինք կանչել.

— Ծախո՛ւ է Օսմ. կայսրութիւնը:

X

Մեր սերունդին սովորութիւն դարձաւ, հիմա, բռնել հի՛ն, արհամարհելու աստիճան հին ու կղերա-պահպանողական մարդոց մօրուքէն եւ կախել միջոցին մէջ: Ո՜րքա՛ն կ'ուզէի, օրինակի համար, հինցած փէսի մը չափ արհամարհելի Մազլըմեանը կշիռքի դնել եւ կանչել.

— Ծախո՛ւ է Հայոց ֆէթվաճին:

Արդարեւ, ֆէթվա կարդացեր է այս մարդը, վերջերս, Յունաստանի վարչապետին առջեւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Մազլըմեան, արհեստով եպիսկոպոս, սխալի՛ր է սակայն: Երէ Պալը-Ալիի օրերէն մնացած այս մարդը Պալը-Ալի կը կարծէ Յունաց կառավարութիւնը, որուն կը դիմէ վրէժխնդրութեան մատնելու համար հայ կազմակերպութիւն մը, ճիշդ ինչպէս երէկ սոֆթաները, յանուն Ալլահին, կեավուրներու արիւնը կը պահանջէին Մեծ-Եպարքոսէն, կը սխալի՛, չարաչար կը սխալի:

Կը սխալի, նոյնիսկ երբ իր ետեւ կը կեցնէ կղերա-պահպանողական քանի մը մարդիկ, «Ազգ. Վարչութիւն» կոչուած:

Բոլոր այս արհամարհելիները թող լաւ գիտնան թէ այսօր սերունդ մը կայ, որ մոլլաները, սոֆթաները, վերջապէս ամբողջ հայկական Պալը-Ալին կշիռքի մէջ է դրած եւ ծախու հանած:

Եւ երբ դեռ կան հաւու ուղեղով մարդիկ, որոնք կ'ուրախանան ֆէթվա տալու առիթ գտած ըլլալ կարծելով, շուտով իրենք զիրենք կը գտնեն շուկային մէջ, ուր ափ մը լէպլէպի ալ չպիտի արժէ իրենց հինցած գլուխը, (Թուրքիոյ մէջ հին փէսերը կը ծախուէին ափ մը լէպլէպիի փոխարէն):

Ֆէթվաճի Մազլըմեանի բարեկամները թող հասկցնեն իրեն թէ վաղը նոյնքան շահաւէտ չի կրնար մնալ իր արհեստը:

ԱՐԱԶ

ՔՍԱՆ ԺԱՄ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ԿՈՒՐԱՆԱՆ, ԲԱՅՑ...

Ինչպէս գրած էինք, ոստիկանութիւնը ձերբակալած է երեք խորհրդաւոր մարդիկ, իբրեւ հեղինակները կամ մեղսակիցները դատաւոր Փռէնսի սպանութեան: Կասկածելիներէն երկուքը Փարիզի մէջ բռնուած են, իսկ երրորդը՝ Մարսէյլի մէջ: Քսան ժամ անընդհատ հարցաքննելէ յետոյ, Տիժոնի ընդհ. դատախազը մարդասպանութեամբ, գողութեամբ եւ գողօնապահութեամբ ամբաստանեց երեք մարդիկը, որոնք են. — 1. — Կաէթան Լ'Էսպրան Լուսաց, այլ անունով՝ Պառոն, ծնած Մոնթէ Քարլոյի մէջ, 1888ին. — 2. Փոլ Քարպոնէ կամ Վանթուրա, ծնած Քորսիքա, 1892ին. — 3. Փոլ Սփիրիթօ, որ կը կոչուի նաեւ Մեծ Լիտօ կամ Քափրոն, ծնած Մարսէյլ, 1900ին: Երեքն ալ «վտանգաւորներ» են ամէն տեսակ պղտոր եւ գաղտնի գործերու: Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, Լուսաց երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է 1907ին, Փարիզի մէջ, գողութեան համար, 1908ին 18 ամիս բանտարկութեան Լոնտոնի մէջ: 1915ին փախած է բանակէն, 1920ին ձերբակալուած է Միլանի մէջ, Փարիզ գործուած ոճիրի մը համար, բայց անպարտ արձակուած է, 1926ին դատապարտուած է մաքսանենգութեան համար եւայլն:

Քարպոնէի անունն ալ խառնուած է շատ մը կասկածելի գործերու, թէեւ մաքուր է ոստիկանական արձանագրութիւնը, որովհետեւ միշտ ալ կրցած է ջուրին երեսը ելլել: Մարսէյլի մէջ հռչակ հանած էր իբրեւ մաքսանենգ թմրեցուցիչ դեղերու եւ... կիներու: Գտնուած է Արժանթին եւ Եգիպտոս: Միեւնոյն ատեն եղած է... ընտրական գործակալ, յաճախ առնելով այս կամ այն ընտրութիւնը յաջողցնել համաձայն վճարուած գումարին:

Երրորդը, Սփիրիթօ, անուն հանած է իբրեւ աղջիկ ծախող եւ խաղարաններ բանեցնող: Խառնուած է ուրիշ բազմաթիւ կասկածելի գործերու, բայց երբեք չէ ձերբակալուած, քաղաքական զօրաւոր հովանաւորութիւններ ապահոված ըլլալով: Վերջերս դարձած էր կալուածական միջնորդ: Այդ հանգամանքով յաջողած էր 400,000 փրանքի խոշոր գումար մը կորզել առեւտրականէ մը: Երեքն ալ փառաւոր կեանք վարած են մինչեւ իրենց ձերբակալութիւնը: Եւ երեքն ալ վճռապէս կ'ուրանան որ եւ է մեղսակցութիւն դատաւոր Փռէնսի սպանութեան մէջ, բայց Ապահովութեան Տեսչութիւնը չէ յուսահատած տակաւին:

Սթավիսքի անձնասպան եղած է

Հինգշաբթի օր կատարուեցաւ Սթավիսքիի նոր դիազննութիւնը, Փարիզի բժշկա-դատական հաստատութեան մէջ, մասնակցութեամբ Տոքթ. Պալթազարի, Փոլի եւ ուրիշ մասնագէտներու: Եզրակացութիւնը այն է թէ խաբեբան իսկապէս անձնասպան եղած է, եւ ուրիշ վէրք չկայ բացի իր իսկ արձակած գնդակին վէրքէն:

Նոր ձերբակալութիւններ կը նախատեսուին

Քննութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ: Քննիչ յանձնաժողովը զատկական արձակուրդին առթիւ դադար պիտի ընէ, բայց ոստիկանական եւ դատական իշխանութիւնները անընդհատ կը գործեն: Առջի օր հարցաքննուեցաւ Տոքթ. Մառի, 70 տարեկան բժիշկ մը որ 1931 — 32ին խնամած է Սթավիսքին, Տոքթ. Վաշէի յանձնարարութեամբ: Բժիշկը պատմեց թէ 1933 հոկտեմբեր 14ին Վաշէ նորէն իրեն բերաւ Սթավիսքին, որ միտքին առած էր նաեւ փատարան մը...

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ նոր ձերբակալութիւններ պիտի կատարուին այս օրերս, իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ քննութեանց եւ զարմանազան յայտնութեանց:

ԱՅՆՇԹԱՅՆ ԵՒ 36 ԽՐԵՒԵԼԻՆԵՐ «ՀԱՅՄԱԹԼՈՍ»

Գերմանական պաշտօնաթերթը մարտ 29ին հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն հպատակութենէ եւ իրենց ստացուածքէն կը զրկուին հռչակաւոր գիտնական Այնշթայն եւ ուրիշ 36 գրագէտներ եւ գիտնականներ: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ անհաւատարիմ պետութեան եւ ազգին: Յայտնի չէ թէ անոնց ընտանիքներն ալ պիտի զրկուի՞ն հպատակութենէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԵՒ ԻՆՉՈ՛Ւ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄՈՒՏՔԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ.— ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՔ ԻՐԵՆՑ ԳԼԽՈՒՆ ԲԱԺՆԱԾ ԷԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ.— ՈՉ ԻՍԿ ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒՆ.— ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ.— ՀԱՅԵՐՆ ԱԼ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ՝ ՏԿԱՐՈՒԹԵԱՆ.— 100,000 ԿՈՐՈՒՍՏ՝ ՍԱՐԸՂԱՄԻՇԻ ՄԷՋ:

Շարունակենք հետեւիլ Թուրքիոյ կրթական գործավարին՝ Հիքմէթ պէյի դասախօսութեան:

Լոնտոնի մէջ կնքուած գաղտնի համաձայնութեան մը հիման վրայ, Իտալիա պատերազմի մտաւ 26 ապրիլ 1915ին: Այս համաձայնութեան տրամադրութեանց համաձայն, Իտալիոյ խոստացուած էր Անատոլուէն բաժին մը — ոչ նուազ քան Ֆրանսականն ու անգլիականը — Անթալիոյ շրջանին մէջ: Այս խոստումը ստանալէ վերջ է որ Իտալիա պատերազմի մտաւ: Համաձայնական երեք պետութիւնները, ամբողջ մէկուկէս տարի Իտալիայէն գաղտնի պահած են բանակցութիւնները, եւ 1916ի աշնան միայն բաժանման ծրագիրը պարզած անոր:

Երկար վիճաբանութիւններ եւ բանակռիւներ պատահած են: Իտալիոյ տրուելիք բաժինը ճշդուած է Սեվրի դաշնագրին օրը ստորագրուած եռակողմանի պայմանագրութեամբ: Բայց Իտալիա չէ յօժարած անոր: «Տրուած բաժինը, պայմանագրութեամբ խոստացուածին նման, Ֆրանսական եւ անգլիական բաժիններուն համազօր չէ: Պէտք է որ Մերսինը եւ կամ Իզմիրը ինծի տալն» ըսած է:

Ռուսիա առարկած է այս պահանջին եւ ըսած.— «Իզմիրը պէտք է թողուլ Թուրքերուն, որովհետեւ ապրելու կարելիութենէն ամբողջովին կը զրկուին»: Ի հարկէ Ռուսիա Թուրքիոյ շնչել կարենալու մտահոգութեամբ տոգորուած չէր: Իզմիրի մէջ տեղաւորուելիք օտար պետութիւն մը Նեղուցներուն կրնար սպառնալ: Անգլիա ալ չէր փափաքեր այս բանը, հետեւաբար ուժ տուաւ ռուսական տեսակէտին:

Այս միջոցին ծագեցաւ ռուսական յեղափոխութիւնը եւ Ռուսերը սկսան քաշուիլ պատերազմէն: Այս կացութիւնը մտատանջութեան մատնեց Համաձայնականները, որոնք ճարահատ նոր պայմանագրութիւն մը ստորագրեցին Իտալիոյ հետ՝ խոստանալով Իզմիրը: Այս ձեւով ամբողջացաւ Թուրքիոյ բաժանման ծրագիրը:

Բայց ինչպէս Հիքմէթ պէյ իր դասախօսութեան մէջ մանաւոր կերպով կը շեշտէ, այս բաժանման մէջ թիզ մը հող իսկ չէ տրուած Հայերուն, հակառակ անոր որ 1915ի ապրիլին Համաձայնականները մեծ Հայաստանի մը կազմութիւնը ծնուցած են, անկախ հայկական որ եւ է պահանջէ:

Ահա թէ ինչ կ'ըսէ դասախօսը բառ առ բառ.—

«Բաժանման այս ծրագրին մէջ ուշադրութեան արժանի կէտ մը կայ: Հայերուն թիզ մը հող իսկ չէ տրուած: Մինչդեռ եւրոպական պետութիւնները Հայերուն ընդարձակ հողեր խոստացած, զանոնք դժբախտութեանց մէջ քաշկռտած եւ շատ մը արիւնոտ պայքարներու մղած են»:

Բաժանման առթին, Ֆրանսական սահմանը կ'երկարէր մինչեւ Պարսկաստան, ստանձնելով պատուարի մը դերը: Հետեւաբար այլ եւս պէտք չկար նոյն դերը ստանձնելիք Հայաստանին: Ռուսական յեղափոխութենէն վերջ Ռուսիան ալ այլ եւս դադրած էր հաշուի առնուելիք ուժ մը ըլլալէ: Կը մնար ուրեմն սպասել յաղթանակին՝ բաժանման ծրագրին գործադրութեան անցնելու համար: Յաղթանակը եկաւ: Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա ամենակարող դիրքի մը հասան:

Համաձայնականները ընդհ. յարձակողականի անցան բոլոր ճակատներուն վրայ 1918 յուլիս 18ին: Գերմանացիները, Աւստրիացիները, Թուրքերը եւ Պուլկարները պարտուեցան եւ նահանջեցին: Նոյ. 11ին ստորագրուեցաւ Զինադադարը՝ ծանր պայմաններ պարտադրելով պարտեալներուն:

Ահաւասիկ Մուտրոսի մէջ կնքուած Թրքական զինադադարի պայմաններուն կարեւոր յօդուածները.—

1.— Նեղուցներուն բացումը եւ ամրութեանց յանձնումը յաղթականներուն:

2. 3.— Նեղուցներու եւ ծովերու մէջ զետեղուած ականները հաւաքել:

4.— Թրքական բանակը ենթարկել զօրացրումի, եւ մնացած զինուորները ամփոփել յաղթականներու կողմէ նշանակուած վայրերու մէջ:

7.— Համաձայնականները կրնան գրաւել որ եւ է կէտ, երբ կացութիւնը վտանգաւոր տեսնեն:

10.— Տաւրոս լեռներու փապուղիները կը գրաւուին յաղթականներուն կողմէ:

11.— Պարսկաստանի եւ Կովկասի անմիջական պարպումը:

12.— Թելաւոր եւ անթել հեռագիրներուն հակակշիռի տակ անցնիլը:

15.— Երկաթուղիներու գրաւումը:

16.— Հիճազի, Եէմէնի, Ասիրի, Սուրիոյ եւ Միջագետքի պահակազօրքերուն անձնատուութիւնը (ի վերջոյ ամբողջ բանակին անձնատուութիւնը):

20.— Թրքական բանակի զօրացրումի ենթարկուած մասին զէնքերու յանձնումը:

24.— Արեւելեան նահանգներու մէջ խռովութիւն ծագած պարագային, նոյն վայրերուն գրաւման ենթարկուիլը:

Այս պայմանները կատարեալ անձնատուութիւն մը կը պարտադրէին Թուրքիոյ:

Զինադադարի սկզբնական օրերուն ի՛նչ կացութեան մէջ էին Թուրքիա եւ իր թշնամիները:

Չորս տարուան պատերազմէն Թուրքիա դուրս եկած էր նիւթապէս եւ բարոյապէս խորտակուած: Հիքմէթ պէյ առոր պատճառ կը ներկայացնէ, պատերազմի ընթացքին կատարուած ռազմավարական եւ վարչական ապիկարութիւնները: Կ'ընդունի որ Սարըղամիշի մէջ «նահատակուած են հարիւր հազար Թուրք զինուորներ»: Հազուագիւտ է ճակատամարտ մը, որ մէկ անգամէն 100 հազար զինուոր խլէ բանակէ մը:

Պարտութեան երկրորդ պատճառ կը ներկայացնէ պարենաւորման հարցը: «Տգէտ եւ յիմար խաղեր կատարուած են պարենաւորման գործերու մէջ»: Գետական ասպարէզին գրեթէ ասպարէզ տուած է բանակին անունով կատարուած բռնագրաւումներն ու գնուած պարէնը: Այս կողոպուտը, ի վերջոյ, հակափրոփականտի նիւթ ծառայած է այդ. շարժումին դէմ, «երկրին ներքին եւ արտաքին թշնամիներուն կողմէ չարունակ յեղյեղուելով ժողովուրդին»:

Իսկ արտաքի՞ն պատճառը: Խօսքը տանք Հիքմէթ պէյին:

— «Թուրքիոյ տկարութեան արտաքին պատճառ կը հանդիսանային հայկական դէպքերը: Հայերը ապստամբեցան մեզի դէմ: Մեր բանակին վրայ յարձակեցան, եւ Պարսկաստանէն անցնելով Վանը գրաւեցին: Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ: Ձեռք առնուած այս միջոցները յաւելեալ եւ ճոխացեալ ձեւով տարածուեցան ամբողջ աշխարհին մէջ: Ազգ. պայքարի օրերուն, այս դէպքը հակափրոփականտի առիթ ծառայեց մեզի դէմ»:

Ամբողջ ժողովուրդի մը նահատակութեան պատմութիւնն է այս: Զոր ու ցամաք, չորս տողով: «Արդիական Թուրքն» է որ կ'ընէ այս վերլուծումը: Ամբողջ ցեղի մը մէկ երրորդին անճետումը, աշխարհատարած եւ անասելի զարհուրանքներու մէջ, կը ներկայացուի ոճիր — արկածի պարզ դէպքի մը նման, եւ շնական արդարացումով: Այո, Հիքմէթ պէյ, գիտենք թէ ամէն ինչ յեղաշրջման ճամբան բռնած է Թուրքիոյ մէջ, բացի ձեր ցեղային զազանաբարոյ բնազդէն: Եւ եթէ ոչ մէկ կէտի շուրջ համաձայն էք Օսմ. կայսրութեան ամբողջ անցեալը ըմբռնող պատմութեան մասին, այս հարցին մէջ ոչ մէկ տարբերութիւն ձեր եւ ձեր նախորդներուն միջեւ: Մի՛ ըսէք թէ ձեր կապը խզած էք անցեալին հետ, թէ նոր ժողովուրդ եւ նոր ազգ կը կերտէք՝ նոր կենցաղով եւ նոր մտայնութեամբ: Զարհուրելի, զարշելի սուտ է այդ: Եւրոպական արտաքինի տակ, Ասիոյ ապխառատաններուն հրէշն է որ կ'ապրի ձեր ցեղին մէջ: Բայց ... ի՛նչ միամիտ ենք: Կը մոռնանք թէ «քաղաքականութեան մէջ գութ չկայ»:

Թուրքիոյ պարտութեան երրորդ պատճառը կը հանդիսանար Թագաւորը: «Ընդհանրական աղէտ մը», դասախօսին բացատրութեամբ: «Երկիր մը երբ անկման ճամբան բռնէ, Թագաւորը անմիջապէս» օտար աշխարհակալութեան մարդը կը դառնայ: Արտաքին աշխարհակալութիւնը միշտ դիւրին գործիք մը գտած է երկրին մէջ, այդ ալ Թագաւորն է: Եւ եթէ գահին վրայ այս տեսակ ստորին վիճակիս մը չլլայ, արքայական գերդաստանին ուրիշ մէկ անդամը գահ կը բարձրացնէ: Զուգադիպութիւն: Զինադադարի օրերուն գահին վրայ կը գտնուէր Թագաւորներուն ամէնէն վատը (կ'ակնարկէ Սուլթան Վահիտէտտինին): Այս պատճառով երկրին մէջ արիւնալի ներքին պատերազմ մը սկսաւ: Թուրք ժողովուրդը ցնցուած էր այս դէպքերէն:

ՀՐ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԽՄԲ.— Զ. Ո. Միութեան Փարիզի գիշերային դպրոցին մէջ «որբերու ագարակ»ի ծրագրին մասին ընդարձակ եւ պատրաստուած դասախօսութենէ մը հատուած մը միայն.—

Ագարակի ծրագրին յաջողութեան ամէնէն աւելի հաւանականութիւն կ'ընծայէ սահմանակից Ֆրանսան եւ անոր վրայ պէտք է կեդրոնացնենք մեր ջանքերը: Ֆրանսայի երկրագործական ո՞ր մասին մէջ պէտք է հաստատենք ագարակը: Հիւսիսը՝ Նորմանտիան եւ շրջակաները կենդանաբուծութիւնը եւ կաթնատնտեսութիւնը շատ յառաջդիմած է, սակայն մեզի համար հոն հաստատուիլը թերեւս շատ մատչելի չըլլայ, որովհետեւ հողը, աւելի ճիշդը՝ բնական մարգագետինի գինը շատ սուղ է: Նոյնպէս կենդանաբուծութիւնը շատ քիչ աշխատող ձեռքի պէտք ունի, որով՝ մեր որբերէն շատ քիչեր պիտի օգտուէին: Ահա Ֆրանսայի հարաւային շրջանը, որուն մէկ մասը շատ բերրի է եւ ունի մեր շատ սիրած բանջարեղէններու եւ պտուղներու արտադրութեան գիւղերը— թիւնները: Այնտեղ կարելի է յաջողիլ եւ առատութեան մէջ ապրիլ, սակայն մեր ագարակին բարգաւաճման եւ ծաւալման տեսակէտով, համեմատաբար թերեւս աւելի շատ ժամանակի պէտք ունենանք: Ցետոյ կարեւոր անպատեհութիւնը այն է, որ Որբերու Փարիզի կեդր. Վարչութեան հսկողութիւնը քիչ մը տկար պիտի ըլլար հոն: Նիւթապէս եւ բարոյապէս մեզի համար առաւելագոյն պայմանները տուողը՝ Փարիզի շրջանը կարելի է նկատել,— (Սէն է Ուազ), (Սէն է Մառն), (Էօռ է Լուառ) եւայլն: Ուր մշակութիւն կայ, հոն կրնայ գոյութիւն ունենալ նաեւ կենդանաբուծութիւն:

Որբերու Ագարակի ղեկավարութիւնը ոչ մէկ վայրկեան պիտի չմոռնայ թէ ի՛նչ պիտի արտադրէ: Պէտք է գրաւել թէ կենդանաբուծութեամբ, եւ թէ մշակութեամբ: Առանց բուսական արտադրութեան, կենդանաբուծութիւն կարելի չէ ունենալ: Մեր կենդանիներու բաւելիք կերը մենք պէտք է արտադրենք, եւ կամ մեր զանազան տեսակի բուսային շահաբեր բերքի վաճառման գինը պէտք է բաւարար ըլլայ մեր կենդանիներու պէտքին: Կենդանիներու տեսակները պէտք չէ խճողել, «ամէն կենդանի մեր ագարակին համար» բանը աւելորդ փառասիրութիւն մըն է: Պէտք է ունենալ հաւեր, ճագարներ, փեթակներ (եթէ կարելի է), կաթնտու կովեր եւ խոզ, նաեւ մեքենական ուժ արտադրող կենդանիներ: Այս ամէնքը կը բաւեն: Մեր սահմանելիք համեստ պայմաններով կարելի չէ կենդանաբուծութեան կամ բուսային արդիւնաբերութեան մասնարտադրութիւններուն ուժ տալ: Անոնք թէ աւելի խոշոր գումարներու կը կարօտին եւ թէ աւելի մեծ փորձառութեան: Եւ կը ներկայացնեն աւելի մեծ վտանգ:

Ագարակին տոմարակալութիւնը 1-2 տարուան մէջ պիտի ցուցնէ թէ ի՛նչ բանի աւելի պէտք է ուժ տալ: Ձեր միակ ձգտումը պիտի ըլլայ քիչ ծախքով եւ քիչ աշխատութեամբ, որակով եւ քանակով շատ դրամ բռնող արտադրութիւններ հասցնել, որոնք յետպատերազմեան շուկային կասկածելի գործառնութեանց արդիւնք չեն, այլ ձեր ճակատի քրտինքի եւ գիտութեան արդար վաստակը:

Փարիզի շրջակաները տնտեսական տեսակէտով, որբերու ագարակին համար, մեծ արժէք ունին: Այստեղ կայ համեմատաբար լաւ գիներով սպառող առհագին ժողովուրդ, մանաւանդ հայկական գաղութ մը, ընկերներու, համակիրներու, բարեկամներու հոծ բազմութիւն մը եւ խանութպաններ:

Հետեւաբար որբերու ագարակը, առանց միջնորդի, պիտի կարենայ այդ բազմութեան ճաշակին եւ որկորին համեմատ արտադրել: Ան իր արտադրութիւնը ծախելու համար սպառիչ ճամբու ծախքերու չպիտի ենթարկուի: Որբերու ագարակին ունենալիք ամանեղէն բայց տոկուն բեռնակառքը (camion) շաբաթը 1 կամ 2 անգամ պիտի կարենայ Փարիզ իջնել եւ իր արտադրութիւնը թարմ թարմ հրամցնել ժողովուրդին:

Իբր եզրակացութիւն՝ Փարիզի շրջաններուն մէջ պէտք է գտնել ագարակ մը տասնեակ հէքթար տարածութեամբ, որչափ կարելի է մէկ կեդրոնով, որ պիտի ըլլայ Որբերու Միութեան Երկրագործական Դպրոցը, ուր պիտի դարբնուին ապագայ մեծ ագարակին յաջողութեան ազդակները, եւ պիտի առնուին գրական արգիւնաւէտ մեծ աշխատանքի մը եւ որբերու համար նոր հորիզոնի մը առաջին քայլերը:

Ագարակ շահագործելու ձեւերը երեք են.— Ա. Ագարակը գնել: Բ. Ագարակը վարձել: Գ. Մէթէյաժ, այսինքն դրամագլուխի եւ աշխատանքի ընկերակցութեան ձեւը:

Ա. Ագարակի գնում.— Պէտք է ունենալ մեծ դրամագլուխ թէ հողին եւ թէ ներքին պահանջներու համար: Ցետոյ կայ մեծ անպատեհութիւն մը, հակառակ ձեռք առնուած նախազգուշական միջոցներուն, թերեւս հողին որակին եւ դիրքին մասին խաբուինք, այս պարագային մեր կորուստը անդարմանելի պիտի ըլլար: Թէեւ այս ձեւը մեր գործի սկզբնաւորութեան շրջանին յարմար չէ, սակայն վստահաբար յառաջիկային զայն պիտի կիրարկենք, եւ որպէսզի չխաբուինք՝ պայմանաւոր պիտի գնենք մեր մնայուն ագարակը, այսինքն քանի մը տարուան փորձի ժամանակամիջոցով: Ագարակի մը գնման համար յատկացուած դրամագլուխը, իր տոկոսի նուազագոյն բաժինը հարիւրին 6 պէտք է բերէ: Օրինակի համար 12,000 Ֆր. վարձք ունեցող ագարակ մը, առաւելագոյն 200,000 Ֆր. գին մը կրնայ ունենալ, թէեւ կան բազմաթիւ պայմաններ, որոնք կ'ազդեն այդ ագարակին արժէքին վրայ:

Բ. Ագարակի վարձակալութիւն.— Այս ձեւը շատ ընդհանրացած է: Երկրագործը եթէ հարուստ չէ, որոշ տարի պայմանաժամով (պայ) ագարակ մը կը վարձէ, ինչպէս պարզ խանութ մը, որոշ պայմանագրութիւնով եւ տարեկան վարձքով: Եւ հոն սպասէ, երբ հողին տէրը, ուզածը կը ցանէ, եւ ուզած կենդանին կը բուծանէ: Առաւելութիւնը այն է որ, երբ հողը յուսացուած արդիւնքը չի տար, իր պայմանաժամը լրացածին պէս, կը ձգէ: Այս տեսակ ագարակներու մէջ երկրագործը իր փափաքած մեծ ծախքի կարօտ բարեփոխութիւնները չի կրնար ընել:

Ագարակի մը վարձքը երկրագործական շրջաններուն եւ ագարակներուն արգասաբերութեան համեմատ կը տարբերի: Որ եւ է շրջանի մէջ ագարակ փնտռելէ առաջ երբ քանի մը նոտարներու դիմուի, անմիջապէս շրջանին հողերուն գինը կամ անոնց վարձքերուն արժէքը կարելի է հասկնալ:

Գ. Մէթայաժ.— Այսինքն դրամագլուխի եւ աշխատանքի ընկերակցութիւնը: Հողատէրը կուտայ ագարակ մը, գործիքները եւ սերմնցուն ալ միասին, երկրագործը կը բերէ իր աշխատանքը եւ ընդհ. ղեկավարութիւնը: Եւ հասոյթը կը բաժնուի երկուքին միջեւ, հաւասար կամ համեմատական չափով:

Որբերու Միութեան համար գոնէ սկսելու առթին, լաւագոյն միջոցն է երկրորդ ձեւը, այսինքն վարձակալութիւնը (ֆէրմաժ): Այս ձեւով կարելի պիտի ըլլայ ազատ շարժիլ, ազատ գործել, եւ գործին յաջողութեան համար լաւ կամա աշխատիլ:

Ագարակ մը վարձելու կամ գնելու առթին ի՞նչպէս պիտի հասկնանք անոր բերրիութեան աստիճանը.— Թէ շրջանին անծանօթ ենք, նախ գիւղացի երկրագործներու հետ ճարտար շատախօսութեամբ մը կարելի է հասկնալ ագարակին անցեալը — ի՛նչպէս արտադրած է, կարող եւ պատուաւոր մարդոց ձեռքը անցա՞ծ է, թէ հողը երեսի վրայ ձգուած է:

Ագարակը այցելելով՝ հողին արտաքին կերպարանքին եւ կամ իր վրայ ցանուած բուսականութեան վիճակէն կարելի է որոշ գաղափար մը կազմել: Հողը պէտք է ըլլայ միապաղաղ, հորիզոնական կամ շատ քիչ անկանոն, շատ անկիւնադարձեր չունենալ:

Հողին գոյնը մեծ նշանակութիւն ունի: Խայտաբղէտ (պիկառէ) գոյն ունեցող հող մը, միջակ հող մըն է, մէկ գոյն ունեցող հող մը աւելի լաւ է, մանաւանդ երբ այդ հողը գորշ գոյն մը ունի, որովհետեւ կը նշանակէ թէ իր մէջ բուսային տիղմ ունի (հիւմիւս), ինչ որ ցանուելիք բուսականութեան համար շատ պէտք է:

Անձրեւներէն վերջը երբ կօշիկներուն տակը շատ ցեխ փակած է, ըսել է հողը կաւային է: Անտառի մը գոյութեան պարագային, երբ ծառերուն տերեւները մութ կանանչ գոյն ունին, ըսել է հողը արգասաբեր է: Երբ հողի մը վրայ շատ մը քարտեններ, տատասկոտ ծառեր եւ ցարասի (խուշ աղամի, որով աւելի կը չէնեն) կը գտնուին, ըսել է հողը շատ աղքատ է:

Երբ ագարակի մը մէջ մնայուն մարգագետին կայ, հողի պարարտութեան նշան է: Որ եւ է տարածութեան վրայ երբ կանանչութեան ամբողջութիւնը մութ գոյն ունի, ըսել է որ շրջանը բերրի է, իսկ եթէ դեղնորակ կամ բաց կանանչ կը տեսնենք, ըսել է որ հողը աղքատ է:

Ինչպէս գիտէք, մշակելի հողը որոշ խորութիւն մը ունի, անոր խորութեան չափը արգասաւորութեամբ կը նպաստէ: Նոյն իսկ մշակելի հողին տակը գտնուող ներքնահողը (սու-սօլ) պէտք է քննել, որովհետեւ անոր կազմուածքը բուսական արտադրութեան վրայ կ'ազդէ: Օրինակ, աւազուտ ներքնահողը լաւ է, պաղ եւ կպչուն հողի մը համար, որովհետեւ խոնաւութիւնը իրեն կը քաշէ ենթահողը: Հակառակը վտանգաւոր է, որովհետեւ ջուրը հողին մակերեսին վրայ կը մնայ:

Ագարակին մէջ ջուրի գոյութիւնը, եւ մանաւանդ ջրարբի հողամասերու գոյութիւնը մեծ արժէք ունի:

Ագարակի զանազան հողամասերուն վրայ եւ գլխաւոր շէնքին մէջ գտնուած կանոնաւոր ճամբաներն ալ կարեւոր են, որովհետեւ այսպէսով հունձքի փոխադրութեան համար նուազ աշխատանք, կենդանական կամ մեքենական ուժ կը վատնենք: Ագարակը երկաթուղիի կայարանին կամ քաղաքի մը, կամ ջրանցքի մը մօտ ըլլալով իր արժէքը կ'աւելցնէ, որովհետեւ արտադրութիւնը լաւ պայմաններու մէջ կը ծախուի:

Ագարակին զանազան շէնքերուն վիճակը մանրամասն քննութեանց պէտք է ենթարկել, որովհետեւ անոնց դիրքը, տոկունութիւնը, տարածութիւնը բնակարաններուն մեծութիւնը շատ կարեւոր են:

Իբրեւ կողմնակի գործ.— Ան բնատար մեքենավար ընկեր (շոֆէօր) որ շաբաթը մէկ կամ երկու անգամ Փարիզ պիտի գայ ագարակին արտադրութիւնները ծախելու, պիտի կարենայ միեւնոյն ժամանակ դրացի ագարակներուն կամ գիւղական շուկաներուն վրայէն հաւաքուած արտադրութիւնը մեր նիւթական կարողութեան եւ սահմանելիք սպառման հրապարակին համաձայն գնել եւ անկէ պատուաւոր շահ մը ապահովել:

Յառաջիկային նոյն իսկ կարելի պիտի ըլլար մեծաքանակ Փարիզի գլխաւոր շուկային հետ աշխատիլ:

2.— Տեղւոյն վրայ արտադրութեան մէկ մասը սպառելու համար, եթէ մեր ագարակին վայրը եւ իր մօտ գտնուող գիւղը, կամ մեր շէնքը որոշ յարմարութիւն ունի, շահ ապահովելու երկրորդ միջոց կարելի է համարել, եթէ չունենք՝ վարձել կահաւորուած սենեակներ կամ տուն մը հոն զետեղելու համար օդափոխութեան եկող ընկերները կամ բարեկամները եւ ագարակի թարմ արտադրութիւնը անոնց հրամցնելով որոշ շահ ապահովել: Միջոց մը որ նիւթապէս եւ բարոյապէս միութեան կրնայ օգտակար ըլլալ:

ԳԻՍԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Ռոփրէոս Անոփեան բանաստեղծը մեռաւ Սիմֆէրոպոլի մէջ, փետրուար ամսուն: Ծնած էր 1873ին, Նոր Նախիջեւան: Նախնական կրթութիւնն ստացած էր Ռոստովի մէջ: Ցետոյ յաճախած Նոր Նախիջեւանի վարժարանը: Գրել սկսած է դեռ պատանի: Իր առաջին բանաստեղծութիւնը, «Ձմեռ», լոյս տեսած է «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ (1891): Աշխատակցած է «Աղբիւր Տարազ»ին, «Բանբեր»ին, «Գեղարուեստ»ին, եւ բազմաթիւ ուրիշ ամսագիրներու, հրատարակելով քնարերգական ոտանաւորներ: Թարգմանած է նաեւ Պուշկինը, Լէրմոնտովը, Բրիւսովը, Միցկեւիչը, Բլոկը եւ եւրոպացի բանաստեղծներ: Իր գործերուն եւ թարգմանութիւններուն մէկ մասը կը մնայ անտիպ:

** Հայաստանի Գրողներու Միութեան օրկան՝ «Վերելք»ի խմբագիր նշանակուած է Նորայր Դաբաղեան, «Գրական Սեբրանդ»ի խմբագիր՝ Նայիրի Զարեան, «Խորհրդային արուեստ»ի խմբագիր Ա. Մելիքսէթեան (Վլտուանելի տեղ):

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

(Վերջին մաս)

Բայց այս ողբերգութենէն առաջ, երբ Դաշնակցականները բարձրացան եւ կը գտնուէին Ազգային Հայաստանի անկախ բեմի վրայ, դարերէ ի վեր «Ազատ Հայաստան» ցանկալի երազի իրականացումը տեսնող աշխարհի մէջ կորմ ցրուած Հայերը լցուած էին ուրախութեան եւ պարծանքի զգացումով: Դաշնակցական կուսակցութիւնը դարձած էր սիրելի նշխարք, զինքը նախապէս առաջնորդներու արժանիքներով մէջ եւ լեզուի ծայրերուն վրայ: Անոնց հին սոսինները դարձած էին փոքր ինչ նողներ այդ կուսակցութեան ներկայացուցիչներու աղէկ՝ իբրեւ ասեղ ծաղիկներու Անկախ Հայաստանի, թէ բոլորովին դիպուածական աստղեր: Եւ ուր կային Հայեր՝ Փարիզ, Լոնտոն, Մանչէսթըր, Նիւ Եորք եւ այլուրեք կ'երկրպագէին այդ ներկայացուցիչներուն, անոնց կառավարած անկախ Հայաստանին եւ կը պաշտէին այդ Հայաստանի Եռագոյնը, որ հազարամեակներէ գրօշն էր դարեր առաջ թաղուած հայ Թագաւորութեան:

Բայց անակնկալ բիրտ ձեռքով առաւաջան հողի վրայ գոյացած Հայաստանը անգոյացաւ անկեալի մէջ բիրտ ձեռքով, եւ անոր տէրերը անհետացան այդ երկրի երեսէն եւ փախան «ճեղքէ սոտեղ ի ծագել արեգական»: Ցայժմ քննողի մտքին հազար եւ չողոքորթութեան լեզուին առած երկրպագուները սկսան առաջ ճամբայ երեւան գալ իրենց հին աստուածական ոգիով, այն է քարկոծել այդ կուսակցութիւնն եւ մարդիկը զոր դեռ երէկ կը պատուէին իրենց սեղաններու վրայ եւ հանդէսներու մէջ, երբ Հայաստանի արարիչ իշխաններն էին, եւ հալածել ու անարգել անոնց փառաւորութիւնն ու իշխանութենէն մնացած այն անմեղ եւ անմխիթար Եռագոյնը զոր դեռ երէկ կը պաշտէին, եւ գտածաբար կը կախէին իրենց կուրծքերէն իբրեւ Ազատ Հայաստանի նուիրական խորհրդանշանը, եւ դեռ եւս աւելի առաջ երթալ առնելու պղծացումներու մէջ: — Ի՛նչ գործ ունէր Բրիտանիոյ պաշտօնեայ մը պատկերութեան ողջի այս դժոխքին մէջ:

Թէ Ամերիկայի Հայոց հոգեւոր Առաջնորդը առաջնորդուած եւ խորապէս նետած էր ինքզինքը Անկեղութեան Ոգիի դժոխքին մէջ, առոր տարակոյս չկայ: Գիշերը քնացած եւ ցերեկը արթուն ժամանակ ան կ'երազէր իր վրայ յարձակելիք մարդասպանի մը մասին: Ահ ու դողի մէջ էր իր կեանքի ապահովութեան համար, եւ մինչեւ անգամ երբ իբր պաշտօնական Աւետարանի կ'երթար իր Սուրբ Եկեղեցին, չէր համարձակեր երթալ եւ ներս մտնել հոն առանց զինուած անձնապահի մը պաշտպանութեան: Անիկա զարհուրելի դատապարտութիւն մըն է այսպիսի դիրքի մէջ գտնուած ատուածային պաշտօնեայի համար: Այս դիրքը յատուկ է բանտակալ Թագաւորներու եւ իշխաններու եւ այլ ամէն տեսակ բռնակալներու որ իրենց հպատակներու եւ հաւատարիմներու վրայ գործած չարիքներու եւ անիրաւութիւններու պատճառաւ գիտեն թէ ատելի են, եւ իրենց կեանքերը են նշաւակ վրէժխնդրական դաշոյնի, փողակի կամ ռումբի:

Երբ կրօնաւոր մը իր անձի պաշտպանութեան համար կը հարկադրուի գործածել այս միեւնոյն միջոցները զոր բռնակալները կը գործածեն իրենց ատուած անձերու պաշտպանութեան համար, այդ կը նշանակէ թէ այդպիսի կրօնաւորի գործունէութիւնը իր տեսակով եւ ոգիով իր վրայ ատելութիւն եւ վրէժխնդրութիւն հրաւիրող գործունէութիւն մըն էր:

Եկեղեցւոյ պարտաճանաչ հաւատարիմ պաշտօնեայ մը որ խաչը ինչպէս կը կրէ իր կուրծքի վրայ, եթէ նոյնպէս կը կրէ իր սրտին մէջ, ոչ մէկ դաշոյն, փողակ կամ ռումբ կարող են ծակել նորա կաշին եւ սպաննել անոր մարմինը:

ԳԵՏՐՈՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

Լոնտոն

ՑԻՐԱՀՌՉԱԿ ՄԱՋԼԸՄԵԱՆԻ ՆՈՐ «ԺՈՒՌՆԱԼ»Ը

»»» · «««

ԱՐԳԻԼԵԼ ԿՈՒՍԱՑ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

«Հորիզոն»ի թղթակիցը կը գրէ Աթէնքէն, մարտ 19 թուականով.—

Գարնանային ջերմիկ արեւ մը, եղանակ, շարժման լծած էր Աթէնքի եւ ըէյ. շարժման լծած գոյգ գաղթակայաններու՝ Փիրէյի եւ Լիփադմայի հայութիւնը:

Ցիքսի եւ Լիփադմայի համաժողովրդական փետրուար 18ի համաժողովրդական տօնը — միասնութեան յիշատակին նուէր — ըստ հանդիսութիւնը արժանաւոր կերպով կատարելու համար, կ'եռար նախապատրաստութիւնը: Նախօրօք կազմուած են երգիչ խումբեր, ինչպէս նաեւ կոկիկ յայտագիրներ: Իսկ ընկեր — ընկերուհիներու կազմերը մը — ինքն նման կը գործեն, հանդէսներուն տալու համար արժանի փայլը:

Կէսօրէ առաջ, Աթէնքի շրջանի եղիտասարդութիւնը՝ Ցիքս, իսկ Փիրէյինը Լիփադմա կ'ուղղուի: Թաղամասերու հայութիւնը եւ նախաձեռնող խումբերը արտասովոր կը սպասէն մօտեցող ժամուն:

Բայց ահա, չանթահարիչ լուր մը կայծակի նման կ'իջնէ հոգիներու վրայ:

— Մաջլըմեան եպիսկոպոս, երէկ (շաբաթ) իրիկուն «ժուռնալ»ով մը դիմում կատարած է իշխանութեանց մօտ, արգիլել տալու համար Ցիքսի եւ Լիփադմայի մէջ տեղի ունենալիք հանդիսութիւնները, ըսելով որ, «ռեւոլիւցիոն կազմակերպութեան» մէկ գաւն է այս: Ու, իբրեւ այս ժողովուրդին պետը, կուզամ անոր վերին մարմինոյն հետ հաղորդելու ձեզի, որպէսզի արգիլէք արիւնհեղութիւնները, որոնք անխուսափելիօրէն տեղի պիտի ունենան այս առթիւ»:

Այս անհաւատալի լուրը քիչ վերջը արդէն ստուգուեցաւ: Ցէրկութիի շրջանակին ապահովութեան պետը իր մօտ կը հրաւիրէ Թաղին հանդիսութեան կազմակերպիչները եւ իր ցաւը կը յայտնէ ըսելով, որ ստիպուած է իր գերադասներուն տուած հրահանգին ենթարկուիլ եւ արգիլել այսօրուան հանդէսը:

Զարդ էր եղածը:

Ցուցահայութեան անարժան այս սեւ փորձանքը, սեւ ձեռքերու կամակատարի դերին մէջ չթերանալու համար, իր մինչայժմեան «գործունէութեան» վրայ «ժուռնալ» մը եւս աւելցուցած էր:

Ցիքսի ապահովութեան ճիւղը, երբ կեդրոնէն եկած հրահանգը կը ստանայ, զարմանք կը յայտնէ այս կարգադրութեան համար եւ կ'ըսէ թէ եղածը դաւի մը արդիւնքը ըլլալու է: Ոստիկանապետը չքաշուեցաւ նաեւ բառ առ բառ մեզի հաղորդելու՝ այս առթիւ կեդրոնին տուած իր պատասխանը, որուն համաձայն կազմակերպիչները յունահայութեան պատուաւոր, ազգայնական տարրերն են, որոնց ցարդ կազմակերպած հանդիսութեանց նկատմամբ թէ ժողովուրդը եւ թէ պաշտօնական իշխանութիւնները հիացած ունին:

Ուրեմն, մեկնաբանութեան կարիք չկար: Համերաշխութեան լարախաղացները մինչ մէկ կողմէն ձեռք կը սեղմեն եւ ցաւ կը յայտնեն ցարդ իրենց բռնած ընդդիմադիրի դիրքին համար, միւս կողմէն ալ վարագոյրի ետեւէն իրենց ժանիքը կը ներկեն, աղբանքներ նիւթելով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

« Ո՞Վ ԹՈՒՐՔ, ՕՐԻՆԱԿ ԱՌ »

»»» · «««

Օտար ընկերութիւններու թուրք պաշտօնեաները իրենց շահերը պաշտպանելու նպատակով միութիւն մը կազմած են: Այս առթիւ, «Միլլիէթ» հետեւեալ պատկերը կը հրատարակէ որ ցոյց կուտայ Թուրքերու դիրքը երկրին մէջ գտնուող օտար հաստատութեանց մէջ.

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— 110 օտար դրամատուներու մէջ 97 իրական Թուրք, 157 ոչ իրական Թուրքեր եւ 253 օտարահպատակներ կան: Իրական Թուրքերուն համեմատութիւնն է հարիւրին 19 եւ ասոնց ալ հարիւրին 60ը դռնապան եւ ծառայ, հարիւրին 40ը ամսականաւոր պաշտօնեայ են: Թուրքերը կ'առնեն ամսաթոշակներուն հանուր գումարին հարիւրին 11ը: Օտարահպատակներէն հարիւրին 3ը ծառայող, հարիւրին 97ը պաշտօնեայ են: Ամսականներու միջինն է.— Թուրք պաշտօնեաներուն 65, ծառայողներուն 35 ոսկի: Օտարահպատակ պաշտօնեաներուն 350, ծառայողներուն 73 ոսկի, ոչ — Թուրք պաշտօնեաներուն 110, ծառայողներուն 55 ոսկի:

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.— 79 օտար ընկերութիւններուն մէջ 707 իրական Թուրք, 443 ոչ իրական Թուրք եւ 450 օտարահպատակներ կան: Թուրքերէն 100էն 70ը բանուոր եւ ծառայ, 100էն 30ը պաշտօնեայ են: Ոչ իրական Թուրքերէն 100էն 12ը բանուոր, 100էն 88ը պաշտօնեայ են: Օտարականներէն ալ 100էն 3ը ծառայող, 100էն 97 պաշտօնեայ: Թուրք պաշտօնեաներուն միջին ամսաթոշակն է 70, գործաւորինը 30 ոսկի, օտարահպատակ պաշտօնեաներունը 170, ծառայողներունը 110 եւ ոչ իրական թուրք պաշտօնեաներուն ալ 80, ծառայողներունը 65 ոսկի:

Ահա, ո՛վ Թուրք, հասկցողի աչքերով նայէ ու կարդա՛, Թուրքիայ մէջ օտար ընկերութիւններու մօտ աշխատող Թուրքերուն համեմատութիւնն ու ամսաթոշակը այս է, կ'եզրակացնէ «Միլլիէթ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՇԱՄԻ ՄԷՋ

»»» · «««

ՇԱՄ.— Մեր գաղութը հաստատուած է 1925ին: Բանուորները կ'աշխատին մետաքսի հսկայ գործարանին մէջ որ երեք տարի առաջ ունէր 1000 բանուոր եւ բանուորուհիներ: Իսկ 1931ին գործադրկութեան պատճառով զրուեցան եւ հազիւ 600 բանուոր մընաց: Վերջերս 40 գործաւորներ ալ արձակուեցան որոնց չորսը Հայեր: Տեղացիի եւ օտարի խտրութիւն չը կայ: Մնացածներուն ալ օրականները կրճատեցին: Ամէնէն բարձրը օրը ժամը 3.25 ֆրանք կը ստանայ (շաբաթը 40 ժամ): Օտար գործաւորներէն Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմեն: Ներկայիս կ'աշխատին 45 Հայեր, բոլորն ալ զաւակներու տէր եւ կ'ապրին ամփոփ: Օդը եւ ջուրը շատ լաւ են, իսկ տուները պարտէզներով շրջապատուած եւ գրեթէ ձրի,— միայն 20 ֆրանք (երկու սենեակ, 120 քառ. մեթր պարտէզ): Անգործներ չունինք:

Դրեթէ բոլորն ալ գոհ են եւ կ'աշխատին: Ունինք 60է աւելի պզտիկներ որոնք ֆրանսական դպրոց յաճախելով ուսուցանուած են: Քանի մը բախտաւորներ միայն հայերէն կը սորվին իրենց ծնողքին ձեռքին տակ:

Գաղութը կը բաղկանայ 190 անձերէ որոնց 90ը պզտիկներ են, 14էն վար: Ունինք նպարավաճառ մը եւ շրջուն վաճառորդ մը: Այս վերջինը գիշերը կը գործէ, բայց արգիլեցին:

Կուսակցական կեանք չկայ: Ներգաղթի յանձնախումբ մը երեք ամիսը անգամ մը հանգանակութիւն կը կատարէ, հաւաքուած դրամը ղրկելով կեդրոն, առանց որ եւ է բան մտածելու 60է աւելի պզտիկներու ուսուցման մասին:

Թղթակից

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՆԹԱՐԺԻԻ ՄԷՋ

ՇԱԼԷԹ ՄՈՆԹԱՐԺԻ, 24 մարտ.— (Յառաջ).— Վերջին ամսուան ընթացքին տնտեսական տագնապը սուր հանգամանք ստացաւ: Անխնայ կ'արձակեն օտարները, թշուառութեան մատնելով բազմանդամ ընտանիքներ:

Եթէ ազգային միութիւն մը կազմած ըլլայինք քանի մը տարի առաջ, եւ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնէինք իրերօգնութեան համար, անշուշտ այսքան խոր մտատանջութեան չպիտի մատնուէինք: Դժբախտաբար հոս մեր անգործները նպաստ ալ չեն ստանար պետական մնուէկէն:

Անցեալ օր ընկեր մը Մոնթարժիէն «Երկունք»ի մէջ կը պարզէր որբերու աղարակի ծրագիրը (Յառաջն ալ արտատպեց): Որքա՜ն կ'ուզէինք որ շուտով իրականանար:

Փարիզի Հայոց եկեղեցիէն, Լեւոն քհնյ. Տէր Աւանեան վերջերս մեր քաղաքը գալով, տունէ տուն այցելեց եւ հոգեւորապէս մխիթարեց: Յաջորդ կիրակի կրկին եկաւ, քանի մը պսակ եւ մկրտութիւններ կատարելով:

Գ. Գայեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Բ. Բարայեանի եւ Ալ. Բարխուդարեանի յօդուածէն.—

Օդանաւը մեծ դեր կը կատարէ պետական տնտեսութեան զանազան ճիւղերուն մէջ: Մասնաւորապէս՝

1.— Փոխադրութեան եւ հաղորդակցութեան ասպարէզին մէջ:

2.— Գիւղատնտեսութեան մէջ:

3.— Արհեստագործական տնտեսութեան մէջ:

4.— Օդային լուսանկարչութեան ասպարէզին մէջ:

5.— Անտառային տնտեսութեան մէջ:

6.— Հրդեհներու դէմ պայքարի գործին մէջ:

7.— Առողջապահութեան ճակատին վրայ:

Օդանաւը, աշխատելով այդ ասպարէզներուն մէջ, միլիոններու հասնող գումարներու խնայողութիւն մը կ'ընէ:

Ահա թէ ինչու Հայաստանի կառավարութիւնը հրահանգ տուած է կալեր պատրաստել օդանաւերու վայրէջքին համար, օդանաւորդներ պատրաստել զօրացնելու համար ներքին օդային հաղորդակցութեան տարմիզը, օդանաւային ակումբներ կազմել՝ տարածելու համար օդանաւային աշխատանքներու անհրաժեշտութեան գաղափարը: Եւ առաջին անգամ, անցեալ Օգոստոսին, հիմնուեցաւ Հայաստանի օդանաւային ակումբը կեդրոն մը: Իր կազմութենէն ի վեր թէեւ շատ կարճ ժամանակ է անցած, միւս կողմէ հակառակ կարգ մը դժուարութիւններու (շէնքի եւ փոխադրական միջոցներու պակաս), Հայաստանի օդանաւային ակումբը կըցած է գոհացուցիչ աշխատանքներ կատարել մանաւանդ Բասարգեչարի, Ն. Բայազիտի, Ելենովկայի, Մարտունիի մէջ օդանաւային կայաններ հաստատելով եւ երիտասարդութիւնը ասպարէզին վարժեցնելով: Այսպէս օդանաւային ասպարէզին վարժեցնելու համար բացուած են մասնաւոր դասընթացքներ, որոնց կը հետեւին ուսանող երիտասարդներ եւ գործարանային բանուորներ: Երեւանի գործարաններէն օդագնացութեան դասընթացքներուն կը հետեւին 24 բանուորներ, Լէնինականի գործարաններէն՝ 120 բանուորներ: Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ, դպրոցներուն կից բացուած են օդագնացութեան մասնաւոր բաժիններ, որոնց կը հետեւին 713 ուսանողներ:

Երեւանի օդանաւային ակումբը ունի նիւթական անհրաժեշտ միջոցները: Երեւանի կոմունիստ երիտասարդներու միութեան կողմէ վերջերս ակումբին տրուեցաւ ռուսական Ի—2ի օրինակով 3 օդանաւ, — այսպէս ակումբը կ'ունենայ 13 օդանաւ: Այս օրերուս ակումբը պիտի ստանայ նաեւ 5 նոր օդանաւեր:

Դժբախտաբար այժմ օդանաւային ակումբը շատ քիչ խորհած է օդանաւը գործածել երկրին տնտեսութեան մէջ, — աշխատանք մը որ չափազանց շահաւէտ է երկրին համար:

Ահա թէ ինչ հրաշալի դեր կրնայ խաղալ օդանաւը.—

1.— Շինարարութեան ասպարէզ. — Լուսանկարել ոռոգելի արօտավայրերու եւ Սարդարապատի աշխատանքները, Սեւան — Զանգի ջրաելեկտրակայաններու շինութիւնները:

2.— Ելեկտրական լարերու հսկողութիւն.— Օդանաւերը ոչ միայն կը լուսանկարեն, այլեւ ցոյց կուտան թէ ելեկտրակայաններու բարձրադնաց լարերը (Զորագէս - Ղարաքիլիսա, Զորագէս - Ալլահվերդի, Երեւանի ջրաելեկտրակայան — Կրազիւսի գործարան, Երեւան — Այգըր լիճ, Զորագէս - Քանաքեռ) ինչ վնասներ կրած են: Օդանաւը ոչ միայն կը ճշդէ թէ ուր է կտրուած գիծը, այլեւ կ'օգնէ գիծին նորոգման փոխադրութիւններուն:

3.— Գիւղատնտեսութեան ասպարէզ.— Օդանաւով ցանք կատարել, ոչնչացնել ցանքերու վնաս պատճառող միջատներն ու կենդանիները: Օդանաւը կը ճշդէ նաեւ վարուցանքին ու բերքին վիճակը:

4.— Ձկնորսութեան ասպարէզ.— Օդանաւով կարելի է թռչիլ Սեւանի վրայէն եւ ճշդել ձուկերու խումբերուն տեղը եւ նպաստել որսին:

Դժբախտաբար Հայաստանի տնտեսական գործերու ղեկավարութիւնը վստահութիւն ցոյց չի տար օդանաւային գործունէութեան՝ տնտեսական գետնի վրայ, մինչդեռ քաղաքներու, գիւղերու յառաջադիմութիւնը պատրաստելու առնի մեծ դիւրութիւններ կը ներկայացնէ օդանաւը:

Հայաստանի օդանաւային ակումբը եւս պետական պիւտճէէն չէ որ վարկ կը ստանայ, այլ օդանաւային կազմակերպութիւններէ միայն, որոնք 30,000 րուբլի յատկացուցած են այս տարի, գումար մը, որ շատ փոքր է, երբ նկատի ունենանք այն հսկայ գործը որ կրնայ կատարել օդանաւը:

Ասով հանդերձ, Հայաստանի օդանաւային ասպարէզին նուիրուած ուժերը ոգի է բոլին կ'աշխատին զօրացնել օդանաւային կազմակերպութիւնը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի քաղաքային խորհուրդը հրահանգ տուաւ ոստիկանութեան փողոցներէն հաւաքել անտուն անտէր տղաքը եւ կեդրոնացնել յատկապէս հիմնուած կայաններու մէջ:

⁂ Փետրուարի վերջը Մշակոյթի Տան դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ համերգ մը, նուիրուած՝ Կոմիտասի ստեղծագործութիւններուն: Համերգին կը մասնակցէին երաժշտանոցի երգեցիկ խումբը՝ ղեկավարութեամբ Կարօ Զաքարեանի: Համերգին կը մասնակցէին նաեւ պետական օփերայի երգչուհիներէն Սաթենիկ Գասպարեան, երգիչներէն Մուշեղ Աղայեան եւ պետական օփերայի խմբավար Գէորգ Բուդաղեան:

Կոմիտասի ստեղծագործութիւններուն մասին խօսեցաւ Ռուբէն Թէրլէմէզեան:

⁂ Թորամանեանի մահէն առաջ, փետրուար 15ին, Երեւանի գրողներու տան մէջ տեղի ունեցաւ «պատուոյ երեկոյ մը», նուիրուած հայ մեծանուն ճարտարապետին 30ամեայ գործունէութեան: Կը նախագահէր ակադեմական Ա. Թամանեան: Թորամանեանի գործին մասին խօսեցաւ Միքայէլ Մազմանեան: Արտայայտուեցան նաեւ Ա. Կարինեան, նկարիչ Մ. Սարեան, Ե. Զօրեան, Բունեաթեան, Ս. Զօրեան, Ս. Ցակոբեան, Աշխարհբէկ Քալանթար, Սա. Լիսիցեան:

Լ'ԱՄՈՒԼ

ՁԱՅՆ ԲԱՐԲԱՌՈՅ ...

Զօր. Թորգոմ վերջերս համերաշխութեան կոչ մը ուղղած էր, իր ֆըրանսերէն օրկանով, «Լ'Արմէնի» (Աթէնք): Պոլսեցի «Արազ»ը շարք մը խմբագրականներու մէջ շօշափելով այս խնդիրը, կ'եզրակացնէ (22 մարտ).

— «Եթէ յաւետ եմ յ'Արմէնիի սրտցաւ կոչին յաջողութեան մասին, անոր համար է որ գիտենք թէ հայ թերթերէն շատերը խցած են իրենց ականջները զգաստութեան ամէն ձայնի առջեւ:

Մեր խօսքը չի վերաբերիր անշուշտ այն Թուրքի կտորներուն զորս մեզ է թերթ կոչել եւ որոնք պաշտօն ունին հայհոյելու եւ գրգռելու: Այլ կ'ակնարկենք հայ թերթերէն անոնց որ բէեւ բախուած կիրքի մէջ, բայց գոնէ թերթ կը սեպուին:

Վերջերս, Տիգրան Կամսարական, հայ գրականութեան վարպետներէն մէկը՝ որ իր հին հմայքովը կ'ապրի եւ որ ռամկավարներու վրայ ազդեցութիւն ունի իր Եգիպտոս հիւթական դիրքին համար, Ղեւոնդ Դուրեանի սպանութեան առթիւ իր ցաւը յայտնելով, զգաստութեան կոչ կ'ընէր անոր դիակը նոր գրգռութեանց գործիք ծառայեցնողներուն, ու կը մաղթէր որ վերջինը կ'ըլլայ Նիւ Եորքի մէջ թափուած արիւնը:

Ուրիշ մը, Լեւոն Կիւմիւշկերտան, միշտ ռամկավարներու կուսէքերէն, դարձեալ նոյն առթիւ համերաշխութեան յորդոր կ'ուղղէր զանազան հայ հոսանքներուն, եւ կ'եզրակացնէր՝ հակադաշնակցական միթինկի մը պահուն իր կարդացած մէկ ճառին մէջ.

«Իտէալը այն պիտի ըլլար անշուշտ որ կուսակցութեանց միջեւ զինադուլ մը կնքուէր, որովհետեւ ծանրակշիռ է վայրկեանը մեզի համար: Մեծ ժողովուրդներէն կրնանք օրինակ առնել թէ ինչպէս, վտանգի պահուն, կը ստեղծուի ազգային միութիւնը: Բոլոր սրտովս կը մաղթեմ որ այս միութիւնը կարելի ըլլայ իրականացնել»:

Ցիշեցինք միայն երկու ամէնէն կարկառուններ զինադուլ առաջարկողներուն: Ցիշեցինք գիտնալով մանաւանդ անոնց հոգեկան կապը ռամկավար ջոջերուն հետ:

Ի՞նչ եղաւ սակայն անոնց կոչին պտուղը: Ոչինչ: Եղբայրատեաց մոլուցքը կը շարունակէ սաւառնիլ ամենուրեք, միշտ գրգռելով ու թոյն սերմանելով:

Ու այս մոլեգին արշաւանքը ոչ միայն այն աղտանոցներուն բերնէն որոնք իրենք զիրենք թերթ կը կոչեն, եւ որոնք իրենց հոգեկան ու ցեղական սնունդը կը ծծեն գաղութներուն մէջ ստեղծուած այս պժգալի քառսէն՝ այլ նաեւ նոյնինքն ռամկավար օրկաններու սիւնակներուն մէջ, ուր միեւնոյն թափով կը բռնկի եղբայրատեաց կիրքը եւ ուր կը հեգնուի հասկացողութեան ու համերաշխութեան ամէն առաջարկ: Ռամկավարներուն կարծիքով եւս պէտք է շարունակուի անողոք պայքարը Դաշնակցութեան դէմ, մինչեւ որ ընդմիշտ ջախջախուի ան, իսկ զինադուլի ամէն առաջարկ, համերաշխութեան հասկացողութեան ամէն փորձ, պիտի ծառայէ անոնց կարծիքով, զօրացնելու Դաշնակցութիւնը...

Այս պայմաններու մէջ միամտութիւն է յուսալ որ զինադուլ կ'իրականանայ...

Մեր կարծիքով լաւագոյն զէնքը հայհոյութեանց, զրպարտութեանց, ու թերթերու սիւնակներու մէջ սըփռուած թոյնին ու ժահրին դէմ՝ անհամարհանքն է...

Ան աւելի ազդու է քան բոլոր տեսակի զինադուլները: Աւելի տեւական քան իրաւախոհութիւնները որ կը կնքուին բէյի կամ գինիի սեղաններուն առջեւ...

Արհամարհենք բոլոր տականքները, որովհետեւ հայ ժողովուրդի առողջ բնազդն է որ պիտի յաղթանակէ վերջ ի վերջոյ, զանոնք քշելով իրենց խըլուրդի որջերէն ներս»:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԼԵՒՈՆ ՊԱԶՊԱԶԵԱՆ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ որդւոյն՝ ՎԱՀՐԱՄԻ ծնունդը:

Լիոն

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ. Ժ. Մ.

— ●● —

ԳԼՈՒԽ Ա.

Գարա գլուխով հաստատական նշան մը ըրաւ:

— Լա՛ւ, ըսե՛մ. ինկայպէս շատ արմուկ կ'ընէ վերջերս, շարունակեց Ճոն. երէկ տեսակցութիւն մը ունեցայ իրեն հետ Լոնտոնի մէջ եւ կ'երեւայ որ աՀագին փորձանք պիտի բանայ գլխուս: Շատ հաւատք ունէի վերջին թատերգութեանս յաջողութեան վրայ եւ կը յուսայի խոշոր գումար մը շահիլ եւ պարտքս վճարել. Հետեւաբար շատ մը խոստումներ ըրի իրեն, բայց չկրցայ զանոնք յարգել:

— Տիկին Լէքսմըն լուր ունի՞ այդ մասին, հարցուց Գարա:

— Քիչ մը...

Ճոն վեր վար պտըտեցաւ սենեակին մէջ, գլուխը կախած ու մտածկոտ երեւոյթով:

— Բնականաբար ամէն ինչ չեմ պատմած կնոջս եւ չեմ ըսած թէ որքա՜ն անհանգիստ մէկն է անիկա:

Ճոն յանկարծ կանգ առաւ եւ շարունակեց:

— Գիտէ՞ք որ սպառնաց մեռցնել զիս:

Գարա խնդաց:

— Ինդալիք բան չէ, ըսաւ Ճոն բարկութեամբ. քիչ մնաց այդ արիկային օձիքէն պիտի բռնէի եւ ոտքիս տակը առնէի...

Գարա բռնեց Ճոնի թեւէն:

— Ձեր վրայ չէ որ կը խնդամ. կը խնդամ որովհետեւ չեմ կրնար ըմբռնել թէ Վասալարօն կրնայ երբեւիցէ այդ տեսակ սպառնալիք մը ընել իր դիմացինին: Աշխարհի մէջ անկէ աւելի վատ, վախկոտ մարդ չկայ: Ինչո՞ւ այդքան խիստ վերաբերում ունեցաւ ձեզի հետ...:

— Բացատրեց թէ շատ նեղ վիճակի մէջ է եւ դրամի պէտք ունի. հաւանաբար ճիշդ է. բարկութենէն ինքզինքը կ'ուտէր. ապա թէ ոչ անոր ազգա՛ն դաս մը կուտայի ես...

Գարա ինքն ալ մօտեցաւ կրակին եւ հայրական ժպիտով մը նայեցաւ երիտասարդ հեղինակին:

— Դուք Վասալարօն չէք ճանչնար, ըսաւ անոր, անիկա մարդկութեան ամէնէն վատն է, կ'ըսեմ ձեզի. եթէ նոյն իսկ ոտքէն մինչեւ գլուխը զինուած ըլլայ եւ հազար սպառնալիք ընէ, դարձեալ վախնալու պէտք չունինք. արհամարհական շուքը տեսնէ, կը մարի... աղէկ մը խօսիր ինծի, ատրճանակ ունի՞ք...

— Գարայ խօսք, ըսաւ Ճոն, ես այդ տեսակ թաքուն չեմ կրնար խաղալ...

— Գարայ խօսք չէ, պնդեց Գարա. երբ վարնոց Ցոյնի մը հետ է ձեր գործը, դուք ալ պիտի գործածէք անոր մեթոտները, առ նուազն տպաւորութիւն ստեղծելու համար. եթէ անոր ծեծ մը քաշէք, երբեք չպիտի ներէ ձեզի եւ օրին մէկը դաշոյն մը կրնայ խրել ձեր կամ ձեր կնոջը փորը: Ան թաքուն կը խաղայ, դուք ալ թաքուն խաղացէք իրեն հետ եւ հոգեբանական վայրկեանին հանեցէք ձեր ատրճանակը. այն ատեն կը հասկնաք թէ ինչ ազդեցութիւն գործած էք իր վրայ... Ատրճանակ ունի՞ք...

Ճոն մօտեցաւ իր գրասեղանին. քաշեց դարակը եւ դուրս հանեց պզտիկ պրաունինկ մը:

— Ահաւասիկ իմ ամբողջ պաշտպանութեան զէնքս, ըսաւ Լէքսմըն. երբեք գործածած չեմ. անծանօթ հիացող մը նուէր ղրկեր էր ինծի անցեալ կաղանդին:

— Տարօրինակ կաղանդի նուէր չէ՛ տակը, դիտել տուաւ Գարա:

— Երեւի նուիրատուն գիրքերէս դատելով կարծեր է որ ես կ'ապրիմ զինարանի մը մէջ, ըսաւ Ճոն զուարթ շեշտ մը դնելով իր բառերուն մէջ. տամս մըն ալ ղրկած էր հետը...

— Ի՞նչպէս կը գործածեն այս ատրճանակը, հարցուց Ցոյնը:

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, բայց կարծեմ փամփուշտները կը դրուին վրայի մասը ետ մղելով. նուիրատուն ատրճանակ գործածելու մասին հրահանգներ չէ ղրկեր միասին, ինչպէս որ չեմ փորձած անգամ...

Այդ պահուն դուռը զարնուեցաւ:

— Ցրուիչն է, ըսաւ Ճոն:

Սպասուհին նամակ մը ներս բերաւ եւ յանձնեց Լէքսմընի:

— Վասալարօյէն է, ըսաւ յօնքերը պռստելով, երբ սպասուհին դուրս ելած էր:

Գարա առաւ նամակը եւ լաւ մը աչքէ անցուց պահարանը:

— Կասզած մէկ վայրկեանին գրած է ըսաւ եւ դարձեալ վերադարձուց Ճոնին:

Այս վերջինը բացաւ պահարանը եւ դուրս քաշեց վեց թերթ գեղին գոյնով թուղթեր որոնց միայն մէկուն վրայ գիր կար. կարճ նամակ մըն էր հետեւեալ իմաստով.—

«Ձեզի պէտք է տեսնեմ այս գիշեր անպատճառ. կը սպասեմ Գէսթըն Թըրէյսիի եւ Իսթպօրն Ռօտի մէջտեղը գտնուող քառուղիին անկիւնը: Հոն պիտի ըլլամ ժամը տասնըմէկին. եթէ չէք ուզեր մեռնիլ, միասին բերէք կարեւոր գումար մը: Սպարդարութիւն — Վասալարօ:

Ճոն բարձրաձայն կարդաց նամակը:

— Ցիմար պէտք է ըլլայ այս տեսակ նամակ մը գրելու համար, ըսաւ. պիտի հանդիպիմ իրեն եւ անանկ դաս մը պիտի տամ որ ա՛լ չմոռնայ կեանքին մինչեւ վերջը:

Ցետոյ նամակը յանձնեց Գարային որ լռութեամբ կարդաց զայն:

— Աւելի լաւ է որ միասին տանիք ձեր ատրճանակը, ըսաւ Գարա նամակը վերադարձնելով:

Ճոն ժամացոյցին նայեցաւ:

— Տակաւին ժամ մը ունիմ. քանի վայրկեան կը տեւէ, սակայն, անկէ մինչեւ Իսթպօրն Ռօտ:

— Պիտի երթա՞ք, հարցուց Գարա զարմացած:

— Անշո՛ւշտ. թոյլ չեմ կրնար տալ որ այստեղ գայ եւ իրարանցում մը ստեղծէ. հաւանաբար այդ տեսակ միտք մըն ալ ունի:

— Պիտի վճարէ՞ք, հարցուց Ցոյնը մեղմ շեշտով:

Ճոն պատասխան չտուաւ: Հաւանաբար տասը ոսկիի չափ գումար մը ունէր քովը, ինչպէս նաեւ երեսուն ոսկինոց չէք մը որ վճարելի էր յաջորդ օրը: Նորէն նամակին նայեցաւ: Սովորական թուղթ չէր. ծծունի կը նմանէր աւելի. մելանը պղտոր էր տեղ տեղ: Զգործածուած թուղթերը բնականաբար անուշադրութեամբ դրուած էին պահարանին մէջ այդ կատղած մարդուն կողմէ, մտածեց ան:

— Պիտի պահեմ այս նամակը, ըսաւ Ճոն:

— Հարկա՛ւ. Թերեւս Վասալարօն կը մոռնայ որ օրէնքին առջեւ վտանգաւոր բան է սպառնական նամակ գրել մէկու մը. այդ գրութիւնը կրնայ կարեւոր զէնք մը ըլլալ ձեր ձեռքը ապագային. (Շար.)

Յ.

Հ. Դ.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պալատանի սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անպայմանօրէն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը Մեռելոցի առթիւ 2 Ապրիլ, երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին կազմակերպած է այցելութիւն մը ընկ. ՄԱՏԱԹԻԱ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ դամբարանին: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները: Ժամադրավայր *Ժ. 2.30*ին մէթրօ Porte d'Italieի դիմացի անկիւնի սրճարանը:

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յակոբեան եւ զաւակները՝ Նէնի եւ Սօնա Յակոբեան, Այրի Տիկ. Մէնտուշ Սեթեան, Տէր եւ Տիկ. Արիս Յակոբեան, Այրի Տիկ. Աղաւնի Յակոբեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Յակոբեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Հայկ Յովակիմեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Ճէզվէճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Պէտոզեան (Քոնսթանցա), Տէր եւ Տիկ. Օն. Տիօնեան ինչպէս նաեւ Փափազեան, Գօլօլեան, Սեթեան ընտանիքները, սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց աղջկան, քրոջ եւ ազգականուհիին՝

ՍԵԴԱ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 14 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1.30ին: Հաւաքատեղի Սալփէթրիէռ հիւանդանոց 22, ռիւ Պռիւան, Մէթրօ Շըվալըրէ եւ կամ Քամփօ — Ֆօռմիօ:

Հանգուցեալին մարմինը կ'ամփոփուի Թիէի գերեզմանատունը ժամը ճիշդ 2.30ին:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Փլաս տ'Իթալիէն առնել SS օթօպիւսը:
Մասնաւոր չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

⁂ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները եւ սկաուտները ներկայ գտնուիլ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր եւ սկաուտ ազգային պետ Գրիգոր Յակոբեանի աղջկան յուղարկաւորութեան:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութիւն

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը կիրակի գիշեր ժամը *8.30*էն մինչեւ առաւօտ
ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը *14*, rue François Garcin
Անուրդ չկայ: Մուտքը՝ ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Շրջանի Վարչութիւնը, Միութեանս 15 ամեակին առթիւ, որոշած է Երկուշաբթի, Մեռելոցի օրը, Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ կատարել Մարսէյլի մէջ մեռած Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկ եւ սկաուտ անդամներու յիշատակին:

Առաւօտուն Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Ս. Թարգմանչաց եկեղեցիին մէջ Ave. Prado *ժամը 10ին: Կէս օրէ ետք ժամը 3ին Սէն Փիէրէի գերեզմանատան մէջ տեղի ունենալիք հոգեհանգիստէն վերջ Վարչութիւնն ու Սկաուտները ծաղկեպսակ պիտի զետեղեն հետեւեալ հանգուցեալ անդամներու գերեզմաններուն վրայ:*

Ժիրայր Տէրտէրեան, Մկրտիչ Միլտոնեան, Սարգիս Աւանեան, Ռուբէն Լէկիլեան, Վռամշապուհ Վարպետեան, Անդրանիկ Գուշակեան, Վահան Քէօսէեան, Մարգար Մարգարեան, Տիրան Լիւլեճեան *եւ* Մատթէոս Գազանճեան:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալներու պարագաները եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներն ու համակիրները:

Ծանօթ.— Այս առթիւ բոլոր ֆութպոլի մրցումները յետաձգուած են պաշտօնական դիմումով ինչպէս նաեւ արշաւանքները: *(Կենք)*

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԽՆՋՈՅՔ-ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. *«ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ:
Գեղարուեստական բաժին: Ժողովրդական պիւֆէ:
կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:
Մուտքը՝ ազատ է:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ **Զ. Ռ. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ**
Վաղը Կիրակի, 1 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ 7.30
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Նուագ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր:
ընդհանուր խնջոյք բոլոր ներկաներու մասնակցութեամբ:
Տախտակներու մասնակցելու համար 5 ֆրանք:
Հասցէ՝ 13, rue Pierre Curie. Kremlin-Bicêtre.
Métro: Porte d'Italie:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ԴԻՄԱՒՈՐԵՑԷՔ ԶԱՏԻԿԸ ԵՐԳՈՎ ՈՒ ՊԱՐՈՎ
ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՍԱԼՕՆ ՄԱՍԻԼԻԱ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30ԻՆ
Երկսեռ խումբ, ղեկավարութեամբ՝ Վ. *ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ*
Վօտէր ձազ — *ՄԱԹԻԷՕ* իր ամբողջ խումբով
Տոմսերու թիւը սահմանափակ է:
Մուտք.— Զոյգ՝ 25 ֆրանք. Այր՝ 15 ֆրանք. Կին՝ 12 ֆրանք:

ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ
ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՊՆԱԿԸ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ (88)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Երկու պէյերը, այդ ճամբուն հետեւելով, առանց դժուարութեան Աթէնս հասած էին: Լաւ առնելով որ այդ ճամբան մինչեւ Տրապիզոն կ'երկարի, հրաժարած էին նաւակէն ու որոշած էին ձիով երթալ Տրապիզոն: Ու, գեղեցիկ առաւօտ մը, Աթինայէն բաժնուած էին:

ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Հայկական հրոսախումբերու վերաբերեալ հրահանգէն եւ ուրիշ բազմաթիւ փաստաթուղթերէ կը հասկցուէր թէ երկրին ներսը կազմակերպուած եւ մեր բանակը կռնակէն հարուածել ուզող ներքին թշնամիները կը պատրաստուէին: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ այս բոլորը յանձնելով, Պոլսոյ մէջ, Իթթիհատ եւ Թէրագգըի ընդհ. կեդրոնին ուշադրութեանը, կը խորհրդակցէր ձեռք առնուելիք այն միջոցներու մասին, որոնց շնորհիւ բանակը պիտի փրկուէր մեծ վտանգէ մը:

Այս խորհրդակցութիւնները յանգած էին տարագրութեան օրէնքին: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, առտն մը վերջ, երբ Կովկասի ճակատն էր վերադարձած, նոր կացութիւնը բոլորովին ճշդուած էր այլ եւս: Բայց, մենք դարձեալ այս կէտերուն պիտի չանդրադառնանք: Որովհետեւ, Հայերու տարագրումի խնդիրը բոլորովին դուրս կը գտնուի Թէշքիլաթը Մախսուսէի նիւթէն:

Կովկասի ճակատին վրայ պատահած եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի յատուկ վերջին դէպքերը, Արդուինի շրջանէն վերջ, ընդհանրապէս Արհաւիի կողմերը տեղի կ'ունենային:

Ճամբաները ամբողջովին լեցուն էին նահանջող զինուորներով եւ գաղթականներով: Անոնք եւս նոյն ուղղութեամբ կը յառաջանային՝ հաւաքուելու համար Արհաւիի մէջ: Վերջապէս, պատասխանատու պատուիրակը, անցնելով լեռներէ ու գագաթներէ, այն գիշերը հասած էր Արհաւի: Շեֆիկ պէյի գունդը, Թուսերուն հետ ունեցած իր վերջին բախումի միջոցին, բոլորովին կորսնցուցած էր իր կարգ կանոնը:

Պատ. պատուիրակն ու Քեամիլ պէյ Տրապիզոն հասնելէ վերջ, այցելած էին Տրապիզոնի կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյի: Հոն կը գտնուէր նաեւ Րիզա պէյ, որ աւելի առաջ վերադարձած էր: Կուսակալ պէյը Թէշքիլաթը Մախսուսէի անդամները ճաշի հրաւիրած էր՝ Տրապիզոնի շրջակայքը, պաղ ջուր կոչուած վայրը:

Այդ ճաշկերոյթին ներկայ ըլլալու համար, պատասխանատու պատուիրակը ստիպուած էր վրան գլուխը քիչ մը շտկել: Մինչեւ Տրապիզոն գալը՝ բնաւ կարելիութիւն տրուած չէր իր արտաքինին: Բայց, Տրապիզոնը քաղաք մըն էր: Կարելի չէր բանտէն փախողի ձեւով պտտիլ այդ քաղաքին փողոցներուն մէջ: Բայց, ոչ հագուստ, ոչ ճերմակեղէն եւ ոչ ալ դրամ ունէր: Այն պայուսակը զոր Պոլսէն Տրապիզոն բերել տուած էր, կը գտնուէր Իթթիհատ եւ Թէրագգըի ակումբը: Բայց, այդ շէնքը, երբ ինք ճակատն էր, այրած էր ռուսական ռմբակոծումի միջոցին: Հիմա, այդ շէնքէն միայն չորս պատեր մնացած էին:

Նոյն գիշերը ռուսական նաւատորմը եկած ու ռմբակոծած էր Տրապիզոնը: Հակառակ անոր որ երկուքն ալ խոնջած դարձեր էին ճակատէն, չէին կրնար, անշուշտ, հանգիստ քնանալ այդ սոսկալի ռմբակոծման պահուն: Երկուքն ալ, յաջորդ օրուընէ իսկ, սկըսած էին պատեհ առիթ մը փնտռել՝ ժամ առաջ Պոլիս վերադառնալու համար եւ վերջապէս, մէկ երկու օր յետոյ, չգիտնալով Պոլիս վերադարձած էին՝ առանց հանդիպելու ռուսական նաւատորմին:

Րիզայի եւ պատուիրակին Տրապիզոն վերադառնալէն մէկ քանի օր առաջ հոն վերադարձած էին նաեւ գերման երկու գործակալներ՝ Շմիթ եւ Մայէր, որոնք մինչեւ վերջ կը գտնուէին Րիզա պէյի ճակատը: Իրենց պաշտօնն էր Վրացիները Գերմանիոյ ի նպաստ սիրաշահիլ այն պարագային երբ մենք Կովկասը գրաւէինք: Անոնք եւս պատկան իշխանութեններէն հրաման կը սպասէին՝ իրենց ապագայ գործունէութեանը մասին:

Րիզա պէյ, Պոլիս վերադառնալէ յետոյ, աշխատած էր Թէշքիլաթը Մախսուսէի Պոլսոյ կեդրոնին մէջ եւ ուրիշ ճակատ մեկնած չէր: Իսկ պատ. պատուիրակը անցած էր Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս՝ ուրիշ պարտականութեան մը գլուխը: Նախիլ պէյ, ճակատի Թէշքիլաթի հրամանատարութիւնը փոխանցելէ վերջ, երկար ատեն մնացած չէր հոն, եւ վերադարձած էր Տրապիզոն:

Թէշքիլաթը Մախսուսէի Կովկասեան ճակատի գործունէութիւնները, որոնք մեծ յոյսերով պատրաստուած էին, այս կերպով մարած էին իրենք իրենց, եւ՝ առաջին շաբաթներու գրաւումի փափաքներուն յաջորդած էր հայրենիքը թշնամիին յարձակումներէն պաշտպանելու մտահոգութիւնը: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Պոլիս վերադառնալէ առաջ, իր ընկերներուն հետ նիստ գումարած, նոր կացութեան մասին խորհրդակցած եւ ի գործ դրուելիք աշխատանքներու մասին ծրագիր մը պատրաստած էր:

Այս ծրագիրը կը բովանդակէր հետեւեալ կարեւոր եւ ուշադրութեան արժանի կէտերը.

« Հարկ է գործօն եւ պղպիտսար ձեւի մը վերածել Թէշքիլաթը Մախսուսէի ընդհ. կեդրոնը: ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ԹՈՂՈՒԼ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒՆ: ԱՆՈՆՑ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ԹԷՇՔԻԼԱԹԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿ ԵՂԱԾ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՃԵՂՈՒՄԸ: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԵՆԹԱՐԿԵԼ ԱՅՆ ՁԵԹԷՃԻՆԵՐԸ. ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ ՈՐՈՆՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ՊԻՏԻ ՂՐԿՈՒԻՆ:

« Գալով Գերմանացիներու խնդրին, մեր՝ պատերազմի մասնակցելէն առաջ, Թուրքիա եկող Գերմանացի գինուորներուն եւ սպաներուն թիւը օր օրի կ'աւելնայ:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13e)